

วิเคราะห์เพลงอันซอของจังหวัดสุพรรณบุรี

นางสาวบัวผัน สุพรรณยศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2535

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ เรื่อง "วิเคราะห์เพลง
อินทราของจังหวัดสุพรรณบุรี" เสนอโดย นางสาวบัวผัน สุนทรนยศ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

(ลงชื่อ).....

(อาจารย์ ดร.สมเจตน์ ไวยากรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๓๐ เดือน ๑๐ ๒๕๖๑.....พ.ศ. ๒๕๖๑

ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัญญรัตน์ เวชศาสตร์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ)

วันที่ ๑ เดือน ๑๑.....พ.ศ. ๒๕๖๑

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกัญญา ภักตราชัย)

.....พ.ศ. ๒๕๖๑

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีรจักร วรรณดี)

.....พ.ศ. ๒๕๖๑

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัญญรัตน์ เวชศาสตร์)

.....พ.ศ. ๒๕๖๑

หัวข้อวิทยานิพนธ์	วิเคราะห์เพลงอีแซวของจังหวัดสุพรรณบุรี
ชื่อนักศึกษา	นางสาวบัวผัน สุพรรณยศ
สาขาวิชา	ภาษาไทย
ภาควิชา	ภาษาไทย
ปีการศึกษา	2535

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของเพลงอีแซว วิเคราะห์การสร้างสรรค์ด้านเนื้อหาและการสร้างสรรค์ด้านภาษาในเพลงอีแซว วิเคราะห์บทบาทของเพลงอีแซวที่มีต่อสังคมไทย วิเคราะห์สภาพภาพของเพลงอีแซวในปัจจุบัน และเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงอีแซว

การเก็บข้อมูลสนามเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2532 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2535 สามารถรวบรวมข้อมูลได้ทั้งสิ้น 300 บท

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านประจำถิ่นของสุพรรณบุรี ซึ่งมีกำเนิดมานานไม่น้อยกว่า 100 ปี และเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นดังกล่าว เดิมเพลงอีแซวเป็นเพลงปฏิพากย์สั้น ต่อมาประมาณ 60-70 ปีที่ผ่านมาจึงพัฒนาเป็นเพลงปฏิพากย์ยาว ซึ่งมีลักษณะเหมือนเช่นปัจจุบัน ลักษณะเด่นของเพลงอีแซวจะมีจังหวะเร็ว กระชั้น มีคำประพันธ์เป็นกลอนหัวเดียว และนิยมเล่นสัมผัสอักษรแพรวพราวเป็นพิเศษ

การสร้างสรรค์บทเพลงอีแซวในด้านเนื้อหา พบว่าศิลปินผู้สร้างสรรค์มีจำนวนจำกัด แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์บทเพลงส่วนใหญ่เกิดจากอารมณ์สะเทือนใจที่เห็นอารมณ์สุข ศิลปินส่วนใหญ่มีขั้นตอนการสร้างสรรค์ที่เริ่มจากการเลือกเรื่องและเนื้อหา การวางโครงเรื่อง การคิดหาถ้อยคำและการปรับปรุงเนื้อเพลง ส่วนเนื้อหาของเพลงอีแซวมีจำนวนมากและมีความหลากหลาย กลวิธีการเสนอเนื้อหาของศิลปินเพลงอีแซว ได้แก่ การเลือกสรรบทเพลงสำหรับร้องที่เหมาะสมกับบริบทของการแสดง และกลวิธีในการแสดงออกให้น่าสนใจ โดยใช้คำเสียดสีและท่าทางประกอบ मुखตลก ลีลาจังหวะดนตรี และการใช้จิตวิทยาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟัง

ส่วนการสร้างสรรค์ด้านภาษา พบว่ามีการใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหาร และความหมายแฝง การใช้ภาษาที่เด่นเป็นพิเศษ คือ การเล่นสัมผัสอักษร การใช้คำสืงวาสนิตอ้อม การใช้ความเปรียบ และความหมายแฝง อย่างไรก็ตามการสร้างสรรคภาษาในเพลงอีแซวนับเป็นองค์

ประกอบสำคัญและถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งซึ่งทำให้เพลงอีแซวเป็นที่นิยมของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน

การวิเคราะห์บทบาทของเพลงอีแซวที่มีต่อสังคมพบว่ามี 4 ประการคือ บทบาทในฐานะเป็นสิ่งบันเทิง บทบาทในการให้การศึกษาทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม บทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนชาวบ้านที่ทำหน้าที่กระจายข่าวสารและวิพากษ์วิจารณ์สังคม และบทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมของสังคม

การศึกษาสถานภาพของเพลงอีแซวสรุปได้ว่าเพลงอีแซวมีลักษณะเป็นการแสดงพื้นบ้านที่ผู้แสดงรวมกลุ่มกันเป็นคณะเพลงและรับว่าจ้างแสดงในงานต่าง ๆ ทั่วไป การแสดงเพลงอีแซวจึงเป็นอาชีพหนึ่งในปัจจุบัน ซึ่งมีการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีแซวระหว่างกลุ่มผู้แสดง ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีแซวส่วนใหญ่เกิดจากตัวศิลปินและค่านิยมของคนในสังคม ดังนั้นแนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงอีแซวจึงควรส่งเสริมให้ศิลปินได้พัฒนาความรู้ความสามารถ พัฒนารูปแบบและเนื้อหาของเพลงอีแซวให้เหมาะกับยุคสมัยและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งควรมีการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเพลงอีแซวแก่ประชาชนด้วย

Theses Title An Analysis of The E-Saew in Suphanburi
Name Boaphan Suphanyot
Concentration Thai
Department : Thai
Academic year : 2535

Abstract

The purpose of this thesis is to study background and general characteristics; to analyse the creativity in content and in Language used in of the E-saew song; to analyse the roles of E-Saew in Thai Society; and to analyse the condition of E-Saew in the present time. The findings of the thesis, then, will be submitted to the conservation and promotion of E-Saew.

The data accumulated from the field work, which had been from Novemner 1988 to December 1992, can be collected 300 pieces

The study and analysis can be concluded that E-Saew is one of the local folk songs of Supanburi, province, since it originated and has been popular in that area for more than 100 years. In the previous days, E-Saew was a short dialogue song. Then it had been developed, about 60-70 years ago, as a long one which possessed the same characteristics as at present. The prominent characters of E-Saew are fast rhythmic and pressing. Besides, it is written in "Klon Hua-Daew" with extraordinary use of alliteration.

Concerning the creativity in content, it is seen that the number of artists are limited. Most of their inspirations are derived from deeply affected pleasant feelings. And the process of most artists usually begins with selecting topic and content, then making outlines, writing lyrics, and making final adjustment. The

content of E-Saew is various, and the strategy used to present it is to choose suitable content for contextual performance. In addition, the artists make their shows interesting by using powerful voices, movement, funny tricks, music tempo, and psychology in interaction with audiences.

Concerning the creativity of Language, there are lots of idiomatic expressions and words with hidden meaning. In addition, the most prominence of language use found in E-Saew are alliteration, indirect expression about sexual intercourse, comparison, and hidden meaning words. The creativity of language in E-Saew, therefore, is one of the characteristics which causes it enchantment and popularity among Thai people until now.

Concerning the analysis of the roles of E-Saew in Thai society, there are four roles found : as a media of entertainment; as a mass communication of local people social criticism information; and as a cultural preservation.

The study of condition of E-Saew in the present time can be concluded that it is a local performance, usually played in group by professional performers which are hired to show in various kinds of party. Accordingly, playing E-Saew has become an occupation which has been inherited among artists. The problems in creating and inheriting, however, are mostly caused by social value or by artists themselves. Therefore, the ways of conservation and promotion E-Saew are to encourage artists to improve their abilities; to develop form and content that suitable to contemporary period and Thai culture; and finally to publicize the real meaning of of E-saew

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้จะสำเร็จลงมิได้เลย หากปราศจากความเมตตาและความอนุเคราะห์
ของผู้มีพระคุณต่อไปนี้

ท่านแรกคือผู้วิจัยตระหนักในพระคุณอย่างที่สุดคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์กัญญรัตน์
เวชศาสตร์ อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์เป็นครูผู้ประเสริฐที่อบรมสั่งสอน ถ่ายทอด
ความรู้และคอยช่วยเหลือแนะนำในด้านต่าง ๆ อย่างเปี่ยมด้วยความเมตตาและความห่วงใย
ซึ่งผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณนี้เสมอตลอดมา ในการวิจัยครั้งนี้อาจารย์ได้ให้ทั้งกำลังใจและกำลังใจ
สติปัญญา กรุณาชี้แนะแนวทางการศึกษาค้นคว้าและยังสละเวลาตรวจแก้วิทยานิพนธ์ให้อย่าง
ละเอียดถี่ถ้วนด้วยความอดทนและเอาใจใส่อย่างยิ่ง ซึ่งยากที่จะหาผู้ใดเสมือนได้ อันทำให้
ผู้วิจัยซาบซึ้งและสำนึกในพระคุณของท่านอย่างเป็นที่สุด จึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์
อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ท่านที่สองคือผู้ช่วยศาสตราจารย์จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ อาจารย์กรุณาสละเวลาเป็น
ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์กับนี้ และยังเมตตาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ และ
ตรวจแก้ข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงลงด้วยดี ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็น
อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ท่านที่สามคือผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกัญญา ภักตราชัย อาจารย์ได้สละเวลาให้คำปรึกษา
และกรุณาแนะแนวทางการศึกษาค้นคว้าในด้านเพลงพื้นบ้าน อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย
ครั้งนี้ และยังเมตตาตรวจแก้ข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์จนเป็นที่เรียบร้อย ผู้วิจัยสำนึกในความ
กรุณาของอาจารย์และขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้เช่นเดียวกัน

ท่านที่สี่คือผู้ช่วยศาสตราจารย์วีรฉัตร วรณดี อาจารย์ผู้เมตตาให้คำแนะนำปรึกษา
อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และยังสละเวลาตรวจแก้วิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ ทั้งยังให้
กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา ผู้วิจัยซาบซึ้งและใคร่ขอขอบพระคุณท่านอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วยเช่นกัน

อนึ่ง ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณีเป็น พรหมสุทธิรักษ์ ที่กรุณา
ตรวจแก้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และขอขอบคุณอาจารย์วรวิทย์ วงศ์สง่า ที่กรุณาเขียนบทคัดย่อ
ภาษาอังกฤษให้

นอกจากนี้ยังมีผู้เสียสละกำลังกายและกำลังใจให้ความช่วยเหลือการวิจัยครั้งนี้
อย่างยิ่ง ได้แก่

นายสมบูรณ์ สุพรรณยศ ซึ่งเป็นบิดาของผู้วิจัยและเป็นแรงบันดาลใจในการวิจัยเรื่องนี้อย่างยิ่ง ท่านเป็นผู้ปลูกฝังความรักและความสนใจเพลงอีสาน และถ่ายทอดความรู้ในการเล่นเพลงอีสานให้แก่ผู้วิจัยมาแต่เยาว์วัย ทั้งยังสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ฝึกหัด สืบทอดและศึกษาค้นคว้าเพลงอีสาน นอกจากนั้นยังกรุณาเสียสละเวลาร่วมเดินทางไปช่วยเก็บข้อมูล สละทุนอุดหนุนการวิจัย และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา นับเป็นพระคุณสูงอย่างหาที่เปรียบมิได้ ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณท่านด้วยความเคารพอย่างที่สุด

นายสมนึก สุพรรณยศ พี่ชายของผู้วิจัยซึ่งได้กรุณาเสียสละเวลาร่วมเดินทางไปเก็บข้อมูลหลายแห่งอันทำให้ผู้วิจัยรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัย ขอขอบพระคุณด้วยความซาบซึ้งใจเช่นเดียวกัน

อนึ่ง การวิจัยครั้งนี้ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาจากนางสาววันทนา ชัยปลาทอง เพื่อนแท้ผู้เสียสละแรงกายแรงใจ ช่วยเหลือผู้วิจัยในด้านต่าง ๆ ด้วยความอดทนและเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ผู้วิจัยซาบซึ้งเป็นที่สุด นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคนที่ให้กำลังใจและช่วยเหลือการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนั้น ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณพ่อเพลงแม่เพลงและวิทยากรทุกท่านที่ให้ความรู้และความร่วมมืออย่างดียิ่งในการให้ข้อมูลต่าง ๆ ด้วยความเมตตาและเต็มใจ ผู้วิจัยสำนึกในพระคุณและน้ำใจอันดีของทุก ๆ ท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบคุณนายปรีชา ศรีวัฒนกุล ซึ่งช่วยเขียนโน้ตเพลงอีสานทำนองต่าง ๆ ให้ อันทำให้วิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรที่กรุณาอนุญาตทุนอุดหนุนการวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ และขอกราบขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) กระทรวงศึกษาธิการที่กรุณาอนุญาตทุนการวิจัยให้ เช่นเดียวกัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ม
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract)	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของ เรื่องที่วิจัย.....	1
ความมุ่งหมายในการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	4
วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
2 แหล่งข้อมูลและวิทยาการ.....	10
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล.....	10
วิทยาการ.....	21
3 ความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของเพลงอีแซว.....	39
ประวัติความเป็นมา.....	39
เพลงอีแซวและผู้เล่นเพลงในยุคแรก.....	40
เพลงอีแซวและผู้เล่นเพลงในยุคที่สอง.....	42
เพลงอีแซวและผู้เล่นเพลงในยุคปัจจุบัน.....	47
ลักษณะคำประพันธ์.....	48
ทำนองลีลาการร้องและเครื่องดนตรีประกอบ.....	49
ทำนอง.....	49

ลีลาการร้อง.....	53
เครื่องดนตรีประกอบ.....	56
การแต่งกาย สถานที่และโอกาสในการแสดง.....	57
การแต่งกาย.....	57
สถานที่.....	58
โอกาสในการแสดง.....	59
ลำดับขั้นตอนในการเล่นเพลง.....	60
การไหว้ครู.....	60
การร้องเพลงเกริ่น.....	62
การร้องเพลงประ.....	64
การร้องเพลงลาหรือเพลงจาก.....	65
การอวยพร.....	66
การร้องเพลงไทยสากลและเพลงลูกทุ่งสลับรายการ.....	67
การรำประกอบของลูกคู่.....	67
การรำหรือการเต้นก่อนการแสดง.....	68
แบบแผน คติความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของพ่อเพลงแม่เพลง...	68
แบบแผนการเล่นเพลง.....	68
คติความเชื่อและพิธีกรรมในการเล่นเพลง.....	70
4 วิเคราะห์การสร้างสรรค์บทเพลงอีสาน.....	77
การสร้างสรรค์ด้านเนื้อหา.....	77
ศิลปินผู้สร้างสรรค์บทเพลง.....	77
แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์.....	87
ขั้นตอนการสร้างสรรค์.....	90
ประเภทของเนื้อหา.....	94
กลวิธีในการเสนอเนื้อหา.....	107
การเลือกสรรบทเพลงในการร้อง.....	107

กลวิธีในการแสดงออกที่น่าสนใจ.....	109
การใช้น้ำเสียงและท่าทางประกอบการแสดง.....	109
การใช้นุ้ชตลก.....	112
การใช้ลีลาจังหวะดนตรี.....	122
การใช้จิตวิทยาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟัง.....	125
การสร้างสรรคด้านภาษา.....	137
การใช้ถ้อยคำ.....	138
การใช้ถ้อยคำเรียงง่ายตรงไปตรงมา.....	138
การเล่นคำ.....	140
การเล่นเสียงสัมผัส.....	142
การซ้ำคำ.....	151
การใช้คำภาษาทวิ.....	155
การใช้คำสังวาส.....	158
การใช้คำพวน.....	164
การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ.....	166
การใช้ภาษาต่างประเทศ.....	168
การใช้ภาษาถิ่น.....	172
การใช้คำพ้องสมันและคำเพื่อการเอื้อนเสียง.....	174
การใช้สำนวนโวหาร.....	177
การใช้ความเปรียบ.....	177
การใช้สำนวนโวหารลักษณะต่าง ๆ	206
การใช้สำนวนตามลักษณะการใช้ภาษา.....	206
การใช้สำนวนตามจุดประสงค์ของการใช้ภาษา.....	220
การใช้ความหมายแฝง.....	241
การใช้สัญลักษณ์.....	241
การใช้ความทลายนัย.....	245

บทที่	หน้า
5 บทบาทของเพลงอีสานที่มีต่อสังคม.....	253
บทบาทในฐานะที่เป็นสิ่งบันเทิง.....	253
บทบาทในการให้การศึกษา.....	258
การให้การศึกษาทางตรง.....	258
การให้การศึกษาทางอ้อม.....	296
บทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนชาวบ้าน.....	301
การกระจายข่าวสาร.....	302
การวิพากษ์วิจารณ์สังคม.....	313
ทรงสนทนากับสถาบันของสังคม.....	313
ทรงสนทนากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง.....	316
ทรงสนทนากับการเมืองการปกครอง.....	320
ทรงสนทนากับปัญหาของสังคม.....	323
บทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมของสังคม.....	336
การรักษาแบบแผนพฤติกรรมและควบคุมสังคม.....	336
การจรรโลงสถาบันของสังคม.....	340
การจรรโลงวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	342
6 สถานภาพของเพลงอีสานในปัจจุบัน.....	344
ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเพลง.....	344
สภาพความเป็นอยู่ทั่วไป.....	344
สภาพความเป็นอยู่ของผู้เล่นเพลง.....	347
การสร้างสรรคและสืบทอดเพลงอีสาน.....	355
การสร้างสรรคเพลงอีสาน.....	355
การสืบทอดเพลงอีสาน.....	358
ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสรรคและสืบทอดเพลงอีสาน.....	362
ปัญหาของการสร้างสรรค.....	362
ปัญหาของการสืบทอดเพลงอีสาน.....	365
อุปสรรคของการสืบทอดและสร้างสรรค.....	367

บทที่	หน้า
6	
การอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงอีสาน.....	369
7	
สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	379
บรรณานุกรม.....	387
ภาคผนวก.....	397
ภาคผนวก ก.....	397
ภาคผนวก ข.....	587
ประวัติการศึกษา.....	622

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของเรื่องที่วิจัย

เพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral Literature) ประเภทหนึ่งซึ่งมีการสืบทอดจากปากต่อปากกันหลายชั่วอายุคนโดยอาศัยการจดจำ ดังนั้นจึงไม่มีการบันทึกให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา และระเบียบวิธีในการเล่นการร้อง อย่างไรก็ตามเพลงพื้นบ้านก็เป็นที่ยอมรับและมีการถ่ายทอดกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มชนของแต่ละท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีการกล่าวถึงความหมายของเพลงพื้นบ้านว่าเป็นเพลงที่ชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ประดิษฐ์เนื้อหา ท่วงทำนอง และลีลาการร้องเป็นแบบแผนตามความนิยมของท้องถิ่นตน เพื่อใช้ร้องเล่นในโอกาสที่มีงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น ตรุษ สงกรานต์ ทอดกฐิน ฯลฯ และในโอกาสที่มีการลงแขกเอาแรงกันทำงานอาชีพ เช่น ดำนา เกี่ยวข้าว และนวดข้าว เป็นต้น

ลักษณะเด่นของเพลงพื้นบ้านโดยทั่วไปมักพบว่ามี ความเรียบง่ายในการแสดงออกทั้งในด้านลักษณะคำประพันธ์ รูปแบบการร้องการเล่น ท่วงทำนอง การใช้ภาษา ตลอดจนการแสดงความรู้สึคนึกคิดที่เป็นไปในลักษณะของความตรงไปตรงมา ส่วนในด้านเนื้อหาก็มักเน้นความสนุกสนานเป็นหลัก โดยการใช้ภาษาหรือถ้อยคำที่มีความหมายสองแง่สองง่าม และละเล่นที่จะกล่าวถึงเรื่องที่เป็นความทุกข์อย่างมาก นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านภาษาถิ่น เป็นต้นด้วย (เอนก นาวิกมูล 2527 : 77-92)

อนึ่ง เนื่องจากเพลงพื้นบ้านเป็นงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากความรู้สึคนึกคิดของชาวบ้าน ดังนั้น เพลงพื้นบ้านจึงได้ประมวลเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และวัฒนธรรมของชนในท้องถิ่นไว้ในเนื้อหาของเพลง นอกจากนี้ยังเป็นสื่อถ่ายทอดเรื่องราวอันเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชาติบ้านเมืองด้วย ซึ่งทำให้เพลงพื้นบ้านมิได้มีคุณค่าในด้านการให้ความบันเทิงแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีคุณค่าในด้านการสะท้อนเรื่องราวของของสังคมด้วย ดังนั้น การศึกษาเพลงพื้นบ้านของกลุ่มชนต่าง ๆ จึงย่อมจะทำให้เกิดความเข้าใจกลุ่มชน ผู้เป็นเจ้าของวรรณกรรมดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น (สุกัญญา สัจฉายา 2523 : 1)

เพลงพื้นบ้านในประเทศไทยมีอยู่มากมายหลายประเภททั้ง เพลงร้องสำหรับผู้ใหญ่และ เพลงร้องสำหรับเด็ก ซึ่ง เพลงพื้นบ้านแต่ละประเภทนั้นมีปรากฏอยู่ทุกภาค แต่อาจมีท่วงทำนอง

ในการร้อง ฯลฯ แตกต่างกันไปตามความนิยมของสภาพสังคม วัฒนธรรมซึ่งแตกต่างกัน เพลงพื้นบ้านของแต่ละภาคมีหลายเพลง เพลงที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางของแต่ละภาคนั้น ได้แก่ เพลงซอภาคเหนือ ลำซอกภาคอีสาน เพลงนาและเพลงบอกของภาคใต้ เพลงพวงมาลัย เพลงฉ่อย ลำตัดและเพลงอีแซวของภาคกลาง เป็นต้น เพลงพื้นบ้านของแต่ละภาคดังกล่าวนี้ มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เพลงพื้นบ้านในภาคเดียวกันแต่อยู่ในท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรม จารีต ประเพณี สำเนียงพูด และนิสัยใจคอของชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันก็มีวิธีเล่นและร้องแตกต่างกันไปด้วย ความแตกต่างดังกล่าวนี้เองเป็นส่วนที่ทำให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นได้

ในส่วนของเพลงพื้นบ้านภาคกลางนั้น มีท้องถิ่นที่เป็นแหล่งเพลงพื้นบ้านที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายก็คือ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน (เมธี โอภากุล ม.ป.ป. : 6)* ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นอันเป็นมรดกสืบทอดมาถึงชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านภาษาและวรรณกรรม กล่าวคือ สุพรรณบุรีเป็นแหล่งของภาษาถิ่นที่มีประวัติอันยาวนานควบคู่มากับประวัติศาสตร์และมีลักษณะเฉพาะถิ่นที่เด่นในเรื่องสำเนียงพูด ซึ่งคนทั่วไปรู้จักลักษณะเด่นนี้เป็นอย่างดี (ม.ร.ว. กัลยา ดิงศภัทัย 2530 : 1-11)** และเป็นแหล่งกำเนิดของวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงคือ เรื่อง ขุนช้างขุนแผน นอกจากนั้นสุพรรณบุรียังเป็นแหล่งเพลงพื้นบ้านที่สำคัญ เพราะยังคงรักษาและสืบทอดเพลงพื้นบ้านไว้ได้หลายเพลง เช่น เพลงอีแซว เพลงฉ่อย เพลงเรือ ลำตัด และเพลงพวงมาลัย เป็นต้น โดยเฉพาะเพลงอีแซวนั้นถือเป็นเพลงพื้นบ้านประจำถิ่นของชาวสุพรรณบุรี เพราะเพลงนี้เป็นเพลงที่เกิดขึ้นในถิ่นสุพรรณบุรีก่อนแล้วจึงได้แพร่หลายไปยังท้องถิ่นใกล้เคียง (เอนก นาวิกมูล 2531 : 229)

* จากผลการค้นคว้าของนักโบราณคดีทำให้ทราบว่า เมืองสุพรรณบุรี เป็นเมืองเก่าแก่ในยุคมนุษย์หินใหม่ มีมนุษย์อยู่อาศัยสืบต่อกันมาอย่างไม่ขาดสายทุกยุคทุกสมัยจนกระทั่งปัจจุบัน เป็นเวลายาวนานไม่น้อยกว่า 3,500-3,800 ปี

** ภาษาถิ่นสุพรรณบุรีมีลักษณะเด่นตรงสำเนียงพูด ซึ่งคนทั่วไปเรียกว่าเป็นสำเนียง "เหนือ" จากการศึกษาวิเคราะห์ของ ม.ร.ว. กัลยา ดิงศภัทัย พบว่า สำเนียงสุพรรณมีลักษณะเด่นของเสียงวรรณยุกต์ถึง 6 ลักษณะ ซึ่งทำให้ภาษาถิ่นสุพรรณมีความไพเราะที่แตกต่างจากภาษาอื่น ๆ

เพลงอีสานเป็นเพลงพื้นบ้านของจังหวัดสุพรรณบุรีที่เล่นกันมากและเล่นกันมานาน เพลงดังกล่าวจัดเป็นเพลงปฐกนิยา (สุกัญญา สุจฉายา 2523 : 25) ลักษณะเฉพาะของ เพลงอีสาน คือเป็นเพลงจังหวะเร็ว* และนิยมเล่นสัมผัสอักษรเป็นพิเศษ เวลาร้องได้ตอบมัก จะใช้ถ้อยคำค่อนข้างเผ็ดร้อน ผู้ร้องจะต้องใช้ปฏิภาณและความสามารถอย่างสูงในการเรียบ เรียงถ้อยคำ เพราะจังหวะกระชั้นมาก ทำให้มีเวลาในการคิดหาถ้อยคำในเวลาที่จำกัดกว่า เพลงพื้นบ้านชนิดอื่น และด้วยจังหวะที่เร็วกระชั้นมากนี้เองที่ช่วยสร้างความรู้สึกให้ผู้ฟังสนุกสนาน เพลงอีสานจึงเป็นที่นิยมของชาวบ้านทั่วไป นอกจากจะนิยมเล่นในจังหวัดสุพรรณบุรีแล้ว ชาว จังหวัดใกล้เคียง เช่น กาญจนบุรี นครปฐม อ่างทอง สิงห์บุรี อโยธยา ฯลฯ ยังนิยมหาคณะ เพลงอีสานจากสุพรรณบุรีไปเล่นในงานเทศกาลและงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ ด้วย

ปัจจุบันเป็นที่น่าสังเกตว่าเพลงพื้นบ้านบางเพลงสูญหายไปพร้อมกับผู้ร้องและกาลเวลา เช่น เพลงไก่ป่า เพลงครึ่งท่อนและเพลงปรบไก่ เป็นต้น นอกจากนั้นเพลงบางเพลงต้องเปลี่ยน ไปในลักษณะของการร้องแทรกในเพลงร้องบางประเภท ดังเช่น เพลงเรือและเพลงเกี่ยวข้าว เป็นต้น จะถูกนำไปร้องเล่นสลับรายการในการร้องการเล่นลำตัด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้เพลงพื้นบ้านเหลือจำนวนน้อยลงทุกที อย่างไรก็ตามมีเพลงพื้นบ้านบางเพลงหรือบางชนิด ที่พบว่ายังคงลักษณะการร้องการเล่น ตลอดจนยังคงท่วงทำนองต่าง ๆ ฯลฯ ไว้ได้ใกล้เคียงกับ ของเดิม ดังจะเห็นได้จากเพลงอีสานซึ่งเป็นเพลงหนึ่งที่ยังคงลักษณะรูปแบบของการร้องการเล่น ตามแบบเดิม ทั้งยังมีการถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่ยึดเป็นอาชีพได้ด้วย ทั้งนี้เพราะชาวบ้านยังคง นิยมหาเพลงอีสานมาแสดงอยู่เสมอ แต่ถึงกระนั้นอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของวัฒนธรรมต่างประเทศ ซึ่งทำให้สังคมไทยเปลี่ยนไป โดยเฉพาะสิ่งบันเทิงแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมากมายนั้นมิได้ทำให้คนไทยหันไปนิยมความบันเทิงที่ทำให้ เกิดความรู้สึกว่าเป็นคนทันสมัย ด้วยเหตุนี้สิ่งบันเทิงแบบใหม่จึงเข้ามาแทนที่เพลงพื้นบ้านซึ่งเป็น สิ่งบันเทิงแบบเก่า ดังนั้น แม้ว่าเพลงอีสานจะมีการพัฒนารูปแบบการเล่นจากเดิมบ้างเพื่อให้ ถูกใจผู้ฟัง** และมีคณะเพลงที่มีชื่อเสียงซึ่งยังเป็นที่นิยมของชาวบ้านอยู่ในขณะนี้ก็ตาม แต่ โอกาสที่เพลงอีสานจะได้รับความนิยมน้อยลงหรือที่เรียกว่าผู้ฟังเสื่อมความนิยมนั้นก็มิแน่ว่า น้อยก่อนข้างสูง เพราะคนรุ่นใหม่สาวในปัจจุบันที่นิยมเพลงอีสานเริ่มมีจำนวนลดน้อยลงทุกขณะและ

* จังหวะตีสองชั้นเดียว

** ตัวอย่างเช่น นำเครื่องดนตรีสมัยใหม่มาประกอบ เช่น กลองชุด หรือนำเพลง ลูกทุ่งมาร้องสลับรายการ เป็นต้น

หากปล่อยให้ผ่านไปเช่นนั้นแล้ว ในอนาคตเพลงอีสานก็อาจจะสูญหายไปไหนที่สุด ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้จึงควรที่จะมีการสำรวจรวบรวมและเร่งศึกษาวิเคราะห์ก่อนที่จะหมดผู้สืบทอด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. ศึกษาความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของเพลงอีสาน
2. วิเคราะห์การสร้างสรรค์ด้านเนื้อหา และการสร้างสรรค์ด้านภาษาในเพลง

อีสาน

3. วิเคราะห์บทบาทของเพลงอีสานที่มีต่อสังคมไทย
4. วิเคราะห์สถานการณ์ของเพลงอีสานในปัจจุบัน และเสนอแนะการอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงอีสาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเพลงอีสานของจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเก็บข้อมูลสนามจากวิทยากรซึ่งเป็นพ่อเพลงแม่เพลงที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี ทุกอำเภอยกเว้น อำเภอบางปลาม้าและอำเภอด่านช้าง และเก็บข้อมูลจากพ่อเพลงแม่เพลงชาวสุพรรณบุรีบางคนที่อยู่พบนไม่อยู่จังหวัดใกล้เคียง เช่น กาญจนบุรี เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึงพ่อเพลงบางคนอาศัยอยู่จังหวัดอื่น เช่น นครปฐม และสมุทรสาคร เป็นต้น ที่ได้รับการถ่ายทอดเพลงมาจากพ่อเพลงแม่เพลงชาวสุพรรณบุรี ตลอดจนผู้สนใจและมีความรู้เกี่ยวกับเพลงอีสานซึ่งอาศัยอยู่ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีด้วย
2. ข้อมูลที่นำมาวิจัยครั้งนี้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิซึ่งถ่ายทอดทางมุขปาฐะและข้อมูลทุติยภูมิซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวได้ใช้วิธีสัมภาษณ์ สังเกตและบันทึกลงในแถบเสียง
3. วิทยากรผู้ให้ข้อมูลมีทั้งที่เป็นพ่อเพลงแม่เพลงที่ร้องมานานและเพิ่งเริ่มหัดอายุตั้งแต่ 13-85 ปี เฉพาะข้อมูลที่เป็นตัวอย่างเนื้อร้องนั้นได้เก็บจากพ่อเพลงแม่เพลงที่มีความชำนาญและเล่นเพลงมานานไม่น้อยกว่า 10 ปี ซึ่งมี 27 คน ข้อมูลที่รวบรวมได้ ประมาณ 300 เพลง

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการและผู้สนใจอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติได้ออกสำรวจ รวบรวมและศึกษาวิจัยเพลงพื้นบ้านภาคกลางไว้จำนวนไม่น้อย และได้มีการบันทึกและรวบรวมเพลงอีสานไว้

จำนวนหนึ่งด้วย ดังจะขอล่าวถึงผลงานการศึกษาที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภาคกลางและเพลงอื่นเชื่อดังนี้

พ.ศ. 2517 สุมามาลย์ เรืองเดช เขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภาคกลางเล่มแรก เรื่อง "เพลงพื้นเมืองจากตำบลดอนหมากนาค อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี"* โดยสำรวจ รวบรวม และศึกษาวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านประเภทเพลงเด็ก เพลงประกอบการเล่นพื้นเมืองและเพลงประกอบพิธี นอกจากนี้ในวิทยานิพนธ์ดังกล่าวยังได้กล่าวถึงเพลงยั่ว ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับเพลงอื่นเชื่อดของจังหวัดสุพรรณบุรีว่า เพลงดังกล่าวไม่ใช่เพลงอื่นเชื่อด เพราะฉันทลักษณ์และลักษณะการร้องต่างกัน อนึ่งเกี่ยวกับประเด็นในเรื่องดังกล่าวนี้ยังไม่เป็นที่ยุติว่าเพลงทั้งสองเป็นเพลงเดียวกันหรือไม่

พ.ศ. 2521 เอนก นาวิกมูล ได้สำรวจรวบรวมและศึกษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางไว้อย่างละเอียดและเสนอผลการศึกษาไว้ในหนังสือ เพลงนอกศตวรรษ ซึ่งรวบรวมเพลงพื้นบ้านภาคกลางในเขตจังหวัดอยุธยา อ่างทอง กาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี นครนายก กรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง ได้เพลงทั้งสิ้น 22 ชนิด** ซึ่งมีเพลงอื่นเชื่อดของจังหวัดสุพรรณบุรีรวมอยู่ด้วย หนังสือดังกล่าวนี้ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมา ลักษณะการร้องการเล่นและตัวอย่างเพลงแต่ละชนิดไว้อย่างน่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเพลงพื้นบ้านในเวลาต่อมา (เอนก นาวิกมูล 2521)

พ.ศ. 2523 สุกัญญา สุกฉายา เสนองานวิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง "เพลงปฏิพากย์ : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์"*** ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมมาศึกษาได้รวบรวมเพลงปฏิพากย์ได้ 26 ชนิด รวม 67 บท ในจำนวนข้อมูลดังกล่าวนี้มีเพลงอื่นเชื่อดของจังหวัดสุพรรณบุรีด้วย วิทยานิพนธ์ดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะการของเพลงปฏิพากย์ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์และศึกษาบทบาทของเพลงปฏิพากย์ในฐานะที่เป็นภาพสะท้อนของสังคมไทยในอดีตด้านต่าง ๆ เช่น ให้ความบันเทิง สร้างความสามัคคีในกลุ่ม ให้การศึกษา แนวทางการดำเนินชีวิต บันทึกเหตุการณ์ วิจารณ์วิจารณ์สังคมและระบายความแค้นให้สังคม โดยแสดงออกในรูปของการพูดถึงเรื่องเพศ เป็นต้น ทั้งนี้ได้มุ่งศึกษาบทบาทในการนำเสนอเรื่อง

* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

** ต่อมาศึกษาเพิ่มเติมเป็น 47 ชนิด (เอนก นาวิกมูล 2532 : 241)

*** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพศ ที่ปรากฏในเพลงชนิดนี้โดยเฉพาะ โดยอาศัยแนววินิจฉัยในเชิงประวัติ สังคมวิทยาและจิต-วิเคราะห์ ซึ่งผลการวิจัยบทบาทในด้านนี้ พบว่าการที่เพลงปฏิพากย์ของไทยมีการใช้ศัพท์สลับวาสน และโวหารในเรื่องเพศอยู่มากมายนั้นเป็นเพราะอิทธิพลของคติความเชื่อดั้งเดิมที่ถือว่าเพศเกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ของพืชและมนุษย์ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้อาจได้รับอิทธิพลจากลัทธิฮินดู-ตันตระที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในความเชื่อของคนไทย และเมื่อวินิจฉัยความเชื่อดังกล่าวในเชิงจิตวิเคราะห์ก็จะเห็นได้ว่า เป็นวิธีการหาทางระบายออกของสัญชาตญาณทางเพศแทบทั้งสิ้น เพลงปฏิพากย์จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการระบายความก้าวร้าวที่เก็บกดจากการถูกจำกัด สัญชาตญาณทางเพศและเป็นปฏิกิริยาโต้ตอบกฎเกณฑ์ของสังคม

พ.ศ.2528 เอนก นาวิกมูล ได้รวบรวมคำศัพท์เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภาคกลางไว้ใน สารานุกรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง โดยจัดเรียงคำศัพท์ตามอักษรแบบพจนานุกรมและอธิบายถึง ความหมาย ประวัติความเป็นมา หรือลักษณะต่าง ๆ หากเป็นชื่อเพลงพื้นบ้านผู้เขียนจะยกตัวอย่างประกอบด้วย ซึ่งปรากฏว่าได้มีการอธิบายเกี่ยวกับเพลงอื่นช่วยอย่างละเอียด (เอนก นาวิกมูล 2528)

ในปีเดียวกัน ประเทือง คล้ายสุบรรณ ได้ศึกษาเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านไว้ใน ร้อยกรองชาวบ้าน ซึ่งมีการอธิบายถึงเพลงอื่นช่วยเกี่ยวกับลักษณะการร้อง ทำนอง จังหวะ และยกตัวอย่างบทเพลงประกอบไว้เช่นกัน (ประเทือง คล้ายสุบรรณ 2528)

พ.ศ.2530 วาณิช จรุงกิจอนันต์ ได้เขียนบทความเรื่อง "ต้นและสัมผัสอักษรใน เพลงอื่นช่วย" บทความดังกล่าวได้กล่าวถึงลักษณะการสัมผัสอักษรของเนื้อเพลงอื่นช่วยว่าเป็นลักษณะพิเศษที่เด่นมากและสามารถพบได้ทั่วไปในคำร้องของเพลงอื่นช่วย (วาณิช จรุงกิจอนันต์ 2530)

พ.ศ.2531 เอนก นาวิกมูล เขียนหนังสือเรื่อง คนเพลงและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง หนังสือดังกล่าวเป็นการรวบรวมบทความเกี่ยวกับเกร็ดชีวิตของพ่อเพลงและแม่เพลงและ เพลงพื้นบ้านภาคกลาง ตั้งแต่ พ.ศ.2528 ถึง พ.ศ.2531 ซึ่งได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารต่าง ๆ หลายฉบับ โดยเฉพาะบทความเรื่อง "เพลงพื้นบ้านสุพรรณบุรี" นั้น เอนก นาวิกมูล ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาและลักษณะการร้องเพลงอื่นช่วยไว้ด้วย (เอนก นาวิกมูล 2531)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า แม้ว่าจะมีผู้สนใจศึกษารวบรวมเพลงอื่นช่วยไว้บ้างแล้วก็ตาม แต่การศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่ยังเป็นการศึกษาเพลงอื่นช่วยร่วมกับเพลงพื้นบ้านภาคกลางอื่น ๆ หรือศึกษาเฉพาะรูปแบบทั่วไป เช่น ประวัติความเป็นมา ลักษณะการร้อง ทำนองและจังหวะ เป็นต้น แต่การรวบรวมศึกษาวิเคราะห์เพลงอื่นช่วยโดยเฉพาะนั้นยังไม่มีผู้ใดศึกษาไว้อย่างละเอียด ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจใคร่จะศึกษาวิเคราะห์เพลงอื่นช่วยของ

จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเก็บรวบรวมเพลงดังกล่าวจากการเก็บข้อมูลสนาม เพื่อจะศึกษาให้ทราบถึงความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเพลงอีแซวและวิเคราะห์การสร้างสรรค์ด้านเนื้อหาและภาษา บทบาทของเพลงอีแซวที่มีต่อสังคม ตลอดจนสภาพภาพของเพลงอีแซวในปัจจุบันซึ่งผู้วิจัยใคร่จะแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงพื้นบ้านดังกล่าว ทั้งนี้การวิเคราะห์เพลงอีแซวของจังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากจะช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษอันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพชนแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเพลงพื้นบ้านให้กว้างขวางยิ่งขึ้นด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

แหล่งข้อมูลสนาม

ข้อมูลสนามได้จากวิทยากรซึ่งเป็นพ่อเพลงแม่เพลงอาชีพของจังหวัดสุพรรณบุรี จากทุกอำเภอยกเว้นอำเภอบางปลาม้า และอำเภอด่านช้าง ซึ่งสังกัด คณะเพลงจำนวน 7 คณะ ได้แก่ คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ คณะขวัญใจ ศรีประจันต์ คณะพ่อไสวแม่บัวผัน คณะ ช.รวมศิลป์ คณะสังเวียน ทับมี คณะลำจวน สว่างแดง และคณะนกเอี้ยง เสียงทอง จำนวน 27 คน และผู้สนใจที่เคยฝึกหัดเพลงอีแซว หรือเป็นพ่อเพลงแม่เพลงสมัครเล่นที่มีความรู้เกี่ยวกับเพลงอีแซวเป็นอย่างดี อีก 2 คน รวมทั้งลูกคู่ 6 คน

ระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลสนามเริ่มตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2532 จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2535

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องบันทึกเสียง
2. แถบบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายภาพ
4. ฟิล์มถ่ายภาพ

ขั้นตอนในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยทางมนุษยศาสตร์และเสนอวิทยานิพนธ์แบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. สืบหาหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

2. เก็บข้อมูลสนามในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียง โดยบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับเพลงอีแซวและสัมภาษณ์ประวัติวิทยากรลงในแถบบันทึกเสียง รวมทั้งรวบรวมเอกสารที่มีการบันทึกเกี่ยวกับเพลงอีแซว

3. ถอดความเพลงอีแซวจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรและแก้ไขอักษรวิธีที่พ่อเพลงแม่เพลงบันทึกไว้ในเอกสารต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามอักษรวิธีในปัจจุบัน

4. นำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งจากแถบบันทึกเสียงและเอกสารต่าง ๆ มาจัดระเบียบให้เป็นหมวดหมู่

5. ศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดและวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายในการวิจัยโดยใช้หลักการวิเคราะห์ทางวรรณคดีและคติชนวิทยา

6. เรียบเรียงผลการวิจัยและนำเสนอเป็นบท

7. สรุปผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การอ้างถึงแหล่งที่มาของข้อมูลในการยกตัวอย่างในงานวิจัยนี้ ถ้าเป็นข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยจะระบุแหล่งที่มาโดยระบุชื่อเพลงและชื่อผู้ให้ข้อมูล เช่น (เพลงประ : คล้ายแสงสี) แต่ถ้าเป็นข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยจะระบุเพียงชื่อเพลงเท่านั้น เช่น เพลงตับตีหมากผัวหมากเมีย ส่วนวนที่ 1)

2. เพลงปฏิพากย์หรือเพลงโต้ตอบ หมายถึง เพลงพื้นบ้านที่ชายหญิงใช้ร้องโต้ตอบกันส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการเกี่ยวพาราสี มีจุดเด่นอยู่ที่โวหารและการชิงไหวชิงพริบกัน

3. เพลงปฏิพากย์สั้น หมายถึง เพลงโต้ตอบที่มีความยาวไม่เกิน 6 บรรทัด ในการร้องโต้ตอบแต่ละครั้ง

4. เพลงปฏิพากย์ยาว หมายถึง เพลงโต้ตอบที่มีความยาวหลายบทในการร้องโต้ตอบแต่ละครั้ง

5. พ่อเพลงแม่เพลงหรือชาวเพลงในงานวิจัยนี้จะหมายถึงผู้เล่นเพลงอีแซวเป็นอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่จะเล่นมานานไม่น้อยกว่า 10 ปี

6. กลอนหัวเดียว หมายถึง กลอนที่มีคำสุดท้ายของวรรคหลังลงด้วยเสียงสระและเสียงพยัญชนะตัวสะกดเสียงเดียวกันทุกคำกลอน เช่น ลงด้วยเสียงสระโอะ เรียกว่า กลอนโละลงด้วยเสียงสระอะกับเสียงพยัญชนะสะกดในแม่กน เรียกว่า กลอนลัน เป็นต้น

7. เพลงตับ หมายถึง เพลงที่ผูกขึ้นเป็นบทหรือชุด (คำว่า "ตับ" เป็นศัพท์ของชาวเพลงหมายถึง บท หรือชุด) เช่น เพลงตับผูกรัก เพลงตับชิงชู้ และเพลงตับตอ เป็นต้น

8. เพลงเรื่อง ตามความหมายของผู้วิจัย หมายถึง เพลงที่นำเนื้อเรื่องมาจากวรรณกรรมหรือนิทานพื้นบ้าน เช่น เพลงเรื่องพระเวสสันดร เพลงเรื่องนราทม์เกสร และ เพลงเรื่องสังข์ทอง เป็นต้น

9. การลงเพลง ในงานวิจัยนี้ จะหมายถึงการหยอดเพลงให้ลูกคู่รับ ซึ่งมีทั้งการลงเพลงตอนท้ายของบทที่มีนัยของการจบการร้องเพลงของบทนั้น ๆ และการลงเพลงขณะที่ร้องเนื้อร้องในช่วงต้น ๆ หรือกลาง ๆ ของบทเพลงก็ได้

10. งานหา หมายถึง งานเทศกาลประเพณีและงานนักขัตฤกษ์ใด ๆ ที่เจ้าภาพหรือผู้จัดงานได้ติดต่อว่าจ้างคณะเพลงอื่นเข้ามาแสดงในงานนั้น ๆ

11. งานช่วย หมายถึง งานเทศกาลประเพณีและงานนักขัตฤกษ์ใด ๆ ที่พ่อเพลงแม่เพลงไปช่วยเล่นเพลงให้ โดยไม่มีการว่าจ้าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าจะทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและลักษณะของเพลงอื่นชวได้ชัดเจนยิ่งขึ้นรวมทั้งทำให้ทราบคุณค่าและความสำคัญของเพลงอื่นชวทั้งด้านวรรณคดีและคติชนวิทยา อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าและภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการศึกษาเพลงพื้นบ้านประเภทอื่นต่อไป

บทที่ 2

แหล่งข้อมูลและวิทยาการ

การศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของเพลงอีแซวและเป็นแหล่งนิยมเพลงอีแซวมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงใคร่จะขอยกกล่าวถึงความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลและวิทยาการเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรีในด้านต่าง ๆ และเข้าใจถึงสภาพต่าง ๆ ของจังหวัดนี้ว่ามีลักษณะที่เอื้อให้เกิดเพลงพื้นบ้านได้อย่างไร และจะกล่าวถึงพ่อเพลงแม่เพลงและลูกคู่ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับเพลงอีแซวในลำดับต่อไปด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงภูมิหลังเกี่ยวกับชีวิตของชาวเพลงผู้ซึ่งสืบทอดเพลงอีแซวมาจนถึงปัจจุบันนี้ได้ดียิ่งขึ้น ดังนี้

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล

สุพรรณบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในเขตภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำสุพรรณบุรี โดยทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดชัยนาท และจังหวัดอุทัยธานี ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดอุทัยธานี (ดูแผนที่หน้า 11) จังหวัดสุพรรณบุรีมีเนื้อที่ประมาณ 5,349,032 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,343,138.7 ไร่ มีประชากรทั้งสิ้น 811,335 คน แบ่งเขตการปกครองเป็น 9 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอบางปลาม้า อำเภอศรีประจันต์ อำเภอสามชุก อำเภอสองพี่น้อง อำเภออู่ทอง อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอด่านช้างและกิ่งอำเภอหนองหญ้าไซ (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี 2532 : 5)

เนื่องจากสุพรรณบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในที่ราบลุ่มของภาคกลาง และมีแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำสุพรรณไหลผ่าน และเนื้อดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว ในฤดูน้ำหลากประจำปีจะมีน้ำขังอยู่ในที่ราบลุ่มดังกล่าว จึงเหมาะแก่การประกอบอาชีพการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา พื้นที่บริเวณเขตแดนตลอดแนวทิศตะวันตก ทิศตะวันตกเฉียงเหนือและทิศเหนือบางส่วนมีสภาพเป็นป่าเขา และทุ่งราบใหญ่เชิงเขาอยู่โดยทั่วไป จึงเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ต่าง ๆ นอกจากนี้จังหวัดสุพรรณบุรียังมีแม่น้ำลำคลองและหนองบึงอยู่ทั่วไป จึงเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ

ด้วยเหตุที่สภาพภูมิประเทศเอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตรประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดสุพรรณบุรี จึงยึดอาชีพเกษตรกรรม กล่าวคือ ประชากรประมาณร้อยละ 70 มีอาชีพทำนาและปลูกอ้อย รองลงมาคือการเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลา และกุ้งก้ามกราม อนึ่ง นอกจากประชากรส่วนใหญ่ ในจังหวัดสุพรรณบุรีจะมีอาชีพทางการเกษตรกรรมดังกล่าวแล้ว ประชากรอีกส่วนหนึ่งยังประกอบ อาชีพทางด้านอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง พืชผัก และผลไม้ นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพอื่น ๆ อีก เช่น ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ฯลฯ ด้วย (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี 2532 : 29)

2.1.1 สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของชาวสุพรรณบุรี ส่วนใหญ่นิยมอาศัย รวมกลุ่มกันอยู่อย่างหนาแน่นในที่เจริญ เช่น ในตัวเมืองหรือในเขตเทศบาลของจังหวัด ส่วนใน เขตชนบทนั้นชาวสุพรรณบุรีจะตั้งบ้านเรือนอาศัยรวมกันเป็นหย่อมหรือเป็นหมู่บ้าน โดยตั้งบ้านเรือน อยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำคลองและถนน

เนื่องจากชาวสุพรรณบุรีนิยมรวมกลุ่มกันทำงาน จึงมีการลงแขกช่วยเหลือกันในกิจการ งานและการประกอบอาชีพอยู่เสมอ เช่น การปลูกบ้าน การเกี่ยวข้าว และนวดข้าว เป็นต้น แม้ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจจะบีบรัดยิ่งขึ้น ทำให้การลงแขกมีน้อยลง แต่ในกลุ่มของชาวสุพรรณบุรี ซึ่งมีเชื้อชาติไทย ไทยโซ่ง และไทยลาวนั้นยังมีการปฏิบัติกันอยู่ ถ้าบ้านใดบ้านหนึ่งมีงาน บ้าน อื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงจะไปช่วยเหลือเอาแรงไว้เสมอ

ลักษณะครอบครัวของชาวสุพรรณบุรีส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย (extended family) เพราะชาวสุพรรณบุรีนิยมอาศัยรวมอยู่กับพ่อแม่ ถ้าแต่งงานมีครอบครัวใหม่หรือแยก ไปปลูกบ้านใหม่ ก็มักจะปลูกบ้านอยู่บริเวณเดียวหรือใกล้กับบ้านเดิม นอกจากนี้ชาวสุพรรณบุรียัง ไม่นิยมอพยพโยกย้ายหรือละถิ่นฐานเดิม นอกจากมีความจำเป็นต้องย้ายไปประกอบอาชีพหรือหา แหล่งทำกินที่อื่น

สำหรับความสัมพันธ์ในครอบครัวนั้น ชาวสุพรรณบุรีส่วนใหญ่มีความเคารพนับถือบิดา มารดา และญาติผู้ใหญ่เป็นอย่างดี จึงมีสายสัมพันธ์ในครัวเรือนที่ดี เพราะผู้น้อยจะให้ความ เคารพผู้ใหญ่ตามลำดับอาวุโส จึงเชื่อฟังและอยู่ร่วมกันอย่างสงบร่มเย็น นอกจากนี้ชาวสุพรรณบุรี ยังมักจะให้เกียรติและมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บุคคลทั่วไป โดยนับถือตามลำดับญาติด้วย เช่น ผู้ที่ มีอายุน้อยกว่าจะเรียกชายที่มีอายุแก่กว่าตนว่า พี่ อา หรือ ลุง เป็นต้น (สำนักงานจังหวัด สุพรรณบุรี 2532 : 28-30)

ชาวสุพรรณบุรีส่วนใหญ่ได้ตั้งรกรากสืบสกุลมาเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคน ประชากร ส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อชาติไทย และมีผู้สืบเชื้อสาย จีน ลาว เขมร กะเหรี่ยง ญวน ละว้า รวม อยู่ไม่มากนัก ซึ่งชนส่วนน้อยเหล่านี้ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานนับเป็นร้อย ๆ ปีมาแล้ว จึงมีการผสม

ผสานเผ่าพันธุ์กับคนเชื้อชาติไทยเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ชาวสุพรรณบุรีก็มีวัฒนธรรมร่วมกัน ดังนี้

2.1.2 ศาสนา ชาวสุพรรณบุรีส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นเวลาช้านาน คำสอนของพุทธศาสนาได้หล่อหลอมให้ชาวสุพรรณบุรี ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมอันดีงามอย่างแนบแน่น ความเชื่อในหลักคำสอนดังกล่าวทำให้ชาวสุพรรณบุรีมีค่านิยมและแนวทางในการประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวันของตนเป็นไปตามจริยธรรมของพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น เช่น การรักความสงบ กินอยู่อย่างง่าย การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การเป็นคนใจบุญไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การยึดมั่นในประเพณีของบรรพบุรุษ เป็นต้น นอกจากนี้จะนับถือพุทธศาสนาแล้วชาวสุพรรณบุรีจำนวนหนึ่งยังนับถือศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการนับถือผีและมีความเชื่อไสยศาสตร์ เวทมนตร์คาถาและโหราศาสตร์ด้วย

2.1.3 ภาษา ชาวสุพรรณบุรีส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสาร แต่ภาษาพูดของชาวสุพรรณบุรีนั้นจะมีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากภาษาไทยทั่วไป กล่าวคือ ภาษาพูดของชาวสุพรรณบุรีจะมีสำเนียงที่เปล่งออกมาเป็นเสียงที่แปลกหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าเป็น "เสียงเพ่อ" อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของ ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภักย์ (2530 : 1-11) พบว่า สำเนียงสุพรรณมีลักษณะเด่นของเสียงวรรณยุกต์ที่ต่างจากภาษาอื่นถึง 6 ลักษณะ อันทำให้สำเนียงนี้มีความไพเราะและควรที่จะได้อนุรักษ์ไว้

อนึ่ง ชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น นอกจากจะใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ โดยทั่วไปแล้วยังจะใช้ภาษาของตนในการติดต่อสื่อสารกันเองด้วย เช่น ภาษากะเหรี่ยง ภาษาลาว เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี 2532 : 28)

2.1.4 ลักษณะนิสัยและค่านิยม เนื่องจากชาวสุพรรณบุรีมีการดำเนินชีวิตเป็นไปตามหลักของสังคมศาสตร์เกี่ยวกับสังคมกลีกรรม คือ ดำเนินชีวิตอย่างง่าย ๆ แต่อยู่ร่วมกันอย่างสงบเพราะมีนิสัยมักน้อยรักสันโดษ ชยันตัทธินี้ ชาวสุพรรณบุรีโดยทั่วไปเป็นผู้ที่มีความเคารพรักเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์และยึดพระองค์เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ มีความเลื่อมใสศรัทธาและยึดมั่นในคำสั่งสอนของพุทธศาสนา โดยเฉพาะมีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เช่น ถ้าชีวิตไม่สมหวังก็เชื่อว่าเกิดจากเวรกรรมที่ทำไว้แต่ชาติก่อน เป็นต้น คำสั่งสอนของพุทธศาสนาต่าง ๆ ที่ชาวสุพรรณบุรีได้ยึดเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัตินั้น นอกจากจะมาจากครอบครัว คือ บิดามารดา และญาติมิตรแล้ว วัดยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นที่รวมของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น โดยเฉพาะเป็นแหล่งสำคัญในด้านให้การศึกษาและอบรมลักษณะนิสัยใจคอและความประพฤติต่าง ๆ ซึ่งลักษณะนิสัยและค่านิยมของชาวสุพรรณบุรีส่วนใหญ่จะมีรากฐานมา

จากคำสั่งสอนของสถาบันครอบครัว และพุทธศาสนาอันมีวัดเป็นศูนย์กลางนั่นเอง

ชาวสุพรรณบุรีมีความศรัทธาในพุทธศาสนามาช้านาน จึงสะท้อนให้เห็นค่านิยมในการสะสมพระพุทธรูปต่าง ๆ ชาวสุพรรณบุรีในสมัยโบราณนิยมสร้างพระเครื่องและพระบูชา ซึ่งจากหลักฐานที่ปรากฏพบว่ามี การบรรจุพระดังกล่าวไว้ในโบราณสถานและในถ้ำมากมาย ซึ่งคนรุ่นหลังได้ขุดมาบูชาเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันคนสุพรรณบุรียังนิยมท่องพระเครื่องหรือพกพระประจำกายเสมอ (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี 2528 : 31, 89)

ค่านิยมอันเนื่องมาจากความศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวสุพรรณบุรีอีกประการหนึ่ง คือ ชอบสร้างบุญสร้างกุศล ขณะเดียวกันก็มีนิสัยรักความสนุกสนานอันจะทำให้จิตใจว่า เริงแจ่มใส คนสุพรรณบุรีเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนมาแต่โบราณ จึงมักจะร่วมกันร้องรำหรือเล่นเพลงพื้นบ้าน ภายหลังจากทำบุญทำกุศลแล้วเสมอ ๆ ซึ่งนิสัยเช่นนี้จะสืบทอดกันมาช้านานแล้ว

2.1.5 ขนบธรรมเนียมประเพณี ดังได้กล่าวมาแล้วว่า จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นจังหวัดเก่าแก่ที่มีมาแต่โบราณจึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีตกทอดมาถึงคนรุ่นหลังมากมาย อย่างไรก็ตามประเพณีบางอย่างก็มีลักษณะเหมือนกับจังหวัดอื่น ๆ เช่น ประเพณีในวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ แต่งงานอุปสมบท เทศกาลลอยกระทง ฯลฯ ในที่นี้จะกล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง ซึ่งแตกต่างจากที่อื่น ๆ คือ

2.1.5.1 งานรัฐพิธีถวายราชสักการะพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ เป็นงานยิ่งใหญ่หนึ่งของจังหวัดโดยจัดให้มีประจำปี เนื่องจากถือว่วันที่ 25 มกราคม เป็นวันที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีชัยในการกระทำสงครามยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาแห่งพม่า เมื่อปี พ.ศ.2135 ทางราชการและจังหวัดสุพรรณบุรีจึงได้จัดพิธีเพื่อบวงสรวงดวงพระวิญญาณและรำลึกถึงวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ทรงมีชัยชนะและกอบกู้เอกราชของชาติไว้ ในพิธีบวงสรวงจะจัดให้มีการเล่นและศิลปะป้องกันตัวของไทยถวายดวงพระวิญญาณอีกด้วย เช่น การชนไก่ การฟันดาบ การฟ้อนรำ กระบี่กระบองและมวยไทย เป็นต้น งานอนุสรณ์ดอนเจดีย์นี้เป็นงานรัฐพิธีที่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชน มีการแสดงการสาธิตการละเล่นต่าง ๆ ของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการประกวดพืชผลการเกษตร ประกวดธิดาดอน มีการออกร้านและมีมหรสพต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะมีการแสดงละครประวัติศาสตร์ตอนสงครามยุทธหัตถี ซึ่งจะมีขบวนช้างศึกมาร่วมด้วย

2.1.5.2 งานทั้งกระจาด เป็นงานใหญ่ของจังหวัดสุพรรณบุรีงานหนึ่งปกติการทั้งกระจาดเป็นพิธีทางพุทธศาสนาละทิมหายานซึ่งชาวจีนโดยทั่วไปนับถือเพราะเชื่อว่าเป็นการเจริญเมตตาดารมแก่ดวงวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ในพิธีจะมีการนำเอาสิ่งของต่าง ๆ ของผู้ตาย เช่น เสื้อผ้าและของใช้ต่าง ๆ มาแจกจ่ายเป็นทานแก่ผู้ยากจน ไข้ใจ หรือบางอย่าง

ก็ให้แก่บรรดาญาติพี่น้อง ลูกหลาน และมิตรสหาย ต่อจากนั้นพระสงฆ์จีนิกายมหายานจะสวดมนต์ อนุโมทนาแผ่เมตตาทุกสัปดาห์ของผู้อยู่อาศัย งานทั้งนี้จะจัดขึ้นในเทศบาลเมือง สุพรรณบุรีเป็นประจำทุกปี กำหนดงานคือวันเพ็ญเดือน 7 (ตามปฏิทินจีน) คือประมาณปลายเดือน สิงหาคม หรือต้นเดือนกันยายน โดยจัดงานเป็น 2 ระยะแบ่งเป็นงานทั้งกระจาดฟ้า 5 วัน และต่อจากนั้นเป็นงานทั้งกระจาดดินอีก 5 วัน วันแรกของงานทั้งกระจาดจะมีขบวนแห่ยาวเหยียด ซึ่งประกอบด้วยธงทิวเป็นรูปขบวนอันสวยงาม ขบวนแห่ในงานนี้มีความใหญ่โตมโหฬารและ ยาวยิ่งกว่างานใด ๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรี ขบวนดังกล่าวจะประกอบไปด้วยขบวนพาเหรดหรือ การเชิดสิงโต ขบวนธงทิวซึ่งมีสวยงามชุดต่าง ๆ เป็นผู้ถือธงขบวนนางงามและขวัญใจชาว สุพรรณบุรีในอำเภอต่าง ๆ ขบวนที่เป็นชุดกลองยาวและฟ้อนรำ ขบวนล้อเกวียนและขบวนทาบ สิ่งของเพื่อไปถวายแด่เจ้าพ่อหลักเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ในงานทั้งกระจาดยังมีการออกร้านแสดง สินค้า มีมหรสพและการเล่นต่าง ๆ ทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งจะมีประชาชนทั้งในจังหวัดและ ต่างจังหวัดมาเที่ยวชมงานกันเป็นจำนวนมาก

2.1.5.3 งานมัสการหลวงพ่อดาววัดป่าเลไลยก์ ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำ ทุกปี ปีละ 2 ครั้ง ระหว่างวันขึ้น 5 ค่ำ ถึง 9 ค่ำของเดือน 5 และของเดือน 12 ในงาน จะมีการออกร้านและมีการแสดงมหรสพต่าง ๆ มากมาย โดยมีประชาชนทั้งในจังหวัดสุพรรณบุรี และต่างจังหวัดไปร่วมทำบุญบิณฑบาตและเที่ยวชมงานกันอย่างคับคั่ง

2.1.5.4 ประเพณีแข่งเรือยาว การแข่งเรือยาวมีมาตั้งแต่ครั้ง โบราณ มักจัดแข่งขันในงานทอดกฐิน ทอดผ้าป่าหรืองานประเพณีประจำปีของวัดต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ริมน้ำ เรือยาวที่ใช้แข่งขันส่วนมากเป็นเรือของวัดนั่นเอง วัดที่มีเรือยาวมากที่สุดในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยมากเป็นวัดในอำเภอบางปลาม้า เช่น วัดกกม่วง วัดลานคา วัดอู่ทอง เป็นต้น เรือที่ใช้ แข่งแต่ละลำจะมีฝีพายตั้งแต่ 36-45 คน หรืออาจมีมากกว่านี้ และเมื่อวัดใดจะมีการแข่งเรือ ยาวก็จะประกาศให้วัดต่าง ๆ ทราบล่วงหน้า นอกจากชาวสุพรรณบุรีจะมาร่วมแข่งขันและชม การแข่งขันแล้ว ชาวจังหวัดใกล้เคียงเช่น อ่างทอง สิงห์บุรี และพระนครศรีอยุธยา ฯลฯ จะ มาร่วมงานกันอย่างเนืองแน่น

นอกจากงานพิธีและประเพณีดังกล่าวแล้ว ยังมีงานทำบุญก่อกำฟ้าและงานบุญข้าวจีของ ชาวไทยพวน ในเขตอำเภอบางปลาม้า ประเพณีบุญบั้งไฟของชาวไทยพวนและไทยเวียงในเขต อำเภอบางปลาม้า และอำเภออู่ทอง ฯลฯ ประเพณีพิธีเส่นเขื่อนและพิธีปากดงของชาวไทยเชื้อ ชาติเขมร เป็นต้น

นอกจากนี้ สุพรรณบุรียังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเมืองทางประวัติศาสตร์โบราณคดี และวรรณคดี ในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีนั้นจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นแหล่งที่อยู่ของมนุษย์ยุค

ก่อนประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยหินใหม่ตอนกลางคือ ประมาณ 3,800 - 2,700 ปี ลงมาถึงยุคโลหะตั้งแต่สมัยสัมฤทธิ์และเหล็ก จากการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ ทำให้ทราบว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีแหล่งชุมชนโบราณกระจายอยู่ทั่วไป โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองอู่ทอง ซึ่งนักวิชาการต่างให้ความเห็นว่าเมืองอู่ทองนี้เป็นเมืองในสมัยทวารวดี และมีมนุษย์อยู่อาศัยสืบต่อกันมาอย่างไม่ขาดสายทุกยุคทุกสมัยจนกระทั่งปัจจุบัน เป็นระยะเวลายาวนานไม่น้อยกว่า 3,500-3,800 ปี (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี 2532 : 457-460)

จากหลักฐานทาง โบราณวัตถุและ โบราณสถานจำนวนมากเป็นเครื่องยืนยันว่า เมืองอู่ทองเป็นเมืองสำคัญและอาจเคยเป็นราชธานีของอาณาจักรทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11 หรือ 12 ถึงพุทธศตวรรษที่ 16) อยู่ระยะเวลาดังนั้น ต่อมาในสมัยอู่ทองประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 เมืองอู่ทองกลายเป็นเมืองร้าง เนื่องจากกระแสน้ำในแม่น้ำจะเซาะสามพันเปลี่ยนทางเดินและเกิดอหิวาตกโรคระบาดขึ้น จึงได้ย้ายเมือง ไปตั้งเมืองใหม่ในท้องที่อำเภอเมืองสุพรรณบุรีปัจจุบัน ซึ่งนักวิชาการเข้าใจว่าเป็นเมืองเดียวกับเมืองพันธุมบุรีในสมัยอยุธยา ซึ่งเดิมอยู่ปากตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ต่อมาในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองสุพรรณบุรีได้ย้ายที่ตั้งเมืองมาตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนตรงที่ตั้งปัจจุบัน (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี 2532 : 455)

สำหรับผู้สร้างเมืองพันธุมบุรีหรือสุพรรณบุรีนั้น ตามตำนานเมืองเล่าว่า พระยาพานได้เป็นผู้สร้างเมืองขึ้นที่ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีตรงบริเวณบ้านรั้วใหญ่ในปัจจุบัน เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 1420-1425 และเรียกว่าเมืองพันธุมบุรี ครั้นต่อมาพระเจ้ากาแต เชื้อสายไทยจากเมืองมอญได้มาบูรณะเมืองขึ้นใหม่หลังจากที่เมืองร้างไปราวสองศตวรรษ พร้อมกับได้บูรณะวัดป่าเลไลยก์ด้วย เมื่อบูรณะเมืองและวัดเสร็จแล้ว ข้าราชการและชาวเมืองมีศรัทธาออกบวชถึงสองพันคน จึงมีชื่อเมืองว่าเมืองสองพันบุรี แล้วเพี้ยนมาเป็นเมืองสุพรรณบุรีในเวลาต่อมา (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2525 : 64)

อย่างไรก็ตาม สุพรรณบุรีเป็นเมืองใหญ่ที่มีความสำคัญมาโดยตลอด ในสมัยเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีเมื่อปี พ.ศ. 1893 นั้นปรากฏว่าพระองค์โปรดฯ ให้ขุนหลวงพะงั่ว* อันเป็นพี่พระมเหสีไปครองเมือง

* ต่อมาขึ้นครองราชย์ พระนามว่าพระบรมราชาธิราชที่ 1

สุพรรณบุรี* ซึ่งเป็นเมืองด่านสำคัญทางตะวันตกของไทย เมืองสุพรรณบุรีจึงมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงและหัวเมืองชั้นในในเวลาต่อมา และเมื่อไทยกับพม่าเป็นประเทศคู่สงครามกัน สุพรรณบุรีจึงกลายเป็นเมืองด่านศึกที่กองทัพของพม่าต้องยกผ่าน ก่อนเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาหลายครั้ง โดยเฉพาะสงครามยุทธหัตถีซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีชัยชนะต่อสมเด็จพระมหาอุปราชาแห่งพม่าเมื่อปี พ.ศ. 2135 นั้นเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่ง ซึ่งส่งผลให้ชาติไทยดำรงความเป็นเอกราชและไม่มีภัยสงครามสืบมาเป็นศตวรรษ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2524 : 450)

อนึ่ง ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล เมืองสุพรรณบุรีได้รวมอยู่ในมณฑลนครชัยศรี อันมีเมืองนครชัยศรี สุพรรณบุรีและสมุทรสาคร ในปี พ.ศ. 2456 เมืองสุพรรณบุรีจึงเปลี่ยนชื่อเป็นจังหวัดสุพรรณบุรีดังในปัจจุบัน

นอกจากสุพรรณบุรีจะมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดีดังกล่าวแล้ว สุพรรณบุรียังเป็นแหล่งกำเนิดของวรรณคดีทั้งประเภทลายลักษณ์และมุขปาฐะ วรรณคดีลายลักษณ์นั้นเป็นที่ทราบกันดีว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีความสำคัญในฐานะเป็นดินแดนแห่งเรื่องราวของวรรณคดีอมตะเรื่องหนึ่งคือเรื่องขุนช้างขุนแผน อันเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นของชาวเมืองสุพรรณบุรีซึ่งแต่งโดยอาศัยเรื่องราวของชีวิตบุคคลจริง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตัวละครหรือบุคคลต่าง ๆ ในเรื่องขุนช้างขุนแผนส่วนมากมีครอบครัวอยู่ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนนี้เคยเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ชาวเมืองสุพรรณบุรีได้จดจำและถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยปากในลักษณะของการเล่านิทานก่อน ต่อมาจึงนำมาขับเสภาและในที่สุดกลายเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ที่สำคัญของชาติ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าสะท้อนสภาพสังคมชนบทของไทยในอดีตได้อย่างแจ่มชัด (ศักดา ปันเพ่งเพ็ชร 2517 : 12)

นอกจากนี้ สุพรรณบุรียังเป็นแหล่งของเพลงพื้นบ้านที่สำคัญแหล่งหนึ่งของภาคกลาง เพราะในอดีตเคยเป็นแหล่งชุมนุมของชาวบ้านจำนวนมากทั้งในจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียงที่มาร่วมเล่นเพลงพื้นบ้านกันอย่างสนุกสนานครึกครื้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่ง

* เชื่อกันว่าพระเจ้าอู่ทองย้ายไปจากเมืองสุพรรณบุรี หลังจากสถาปนาราชธานีใหม่ แล้วจึงโปรดฯ ให้ขุนหลวงพะงั่วครองเมืองสุพรรณต่อ ดังนั้นกษัตริย์ที่ครองกรุงศรีอยุธยาต่อมาจึงมีสายเลือดของสุพรรณบุรีโดยตรง เช่น พระเจ้าทองหล่อ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระชัยราชาธิราช สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นต้น

ที่สุดกลายเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ที่สำคัญของชาติ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าสะท้อนสภาพสังคมชนบทของไทยในอดีตได้อย่างแจ่มชัด (ศีกดา ปั้นเพ่งเพ็ชร 2517 : 12)

นอกจากนี้ สุพรรณบุรียังเป็นแหล่งของเพลงพื้นบ้านที่สำคัญแหล่งหนึ่งของภาคกลาง เพราะในอดีตเคยเป็นแหล่งชุมชนของชาวบ้านจำนวนมากทั้งในจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียงที่มาร่วมเล่นเพลงพื้นบ้านกันอย่างสนุกสนานครึกครื้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งกำเนิดของเพลงอีแซว สำหรับแหล่งชุมนุมเล่นเพลงที่สำคัญของสุพรรณบุรีก็คือวัดป่าเลไลยก์* ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ก่อสร้างมาตั้งแต่สมัยโบราณและเป็นที่ประดิษฐานขององค์พระป่าเลไลยก์หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "หลวงพ่อด" ซึ่งชาวเมืองเครพ และศรัทธาอย่างยิ่ง วัดป่าเลไลยก์จึงเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดสุพรรณบุรีและเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ในสมัยอยุธยาประชาชนชาวจังหวัดสุพรรณบุรีมีความสุขกายสุขใจ มีความเลื่อมใสในหลักคำสอนของพุทธศาสนา เมื่อถึงงานบุญงานเทศกาลต่าง ๆ จะไปร่วมงานกันอย่างมากมาย และมีการแสดงออกถึงความรื่นเริงใจด้วยการร้องรำทำเพลงต่าง ๆ ดังในเสภาขุนช้างขุนแผนได้กล่าวไว้อย่างละเอียดว่า

ที่นี่จะกล่าวเรื่องเมืองสุพรรณ
จะทำนุญให้ทานการศรัทธา
หญิงชายน้อยใหญ่ไปแออัด
ก่อนพระเจดีย์ทรายเรียรายไป

ยามสงกรานต์คนนั้นก็พร้อมหน้า
ต่างมาที่วัดป่าเลไลยก์
ชนทรายเข้าวัดอยู่ชิวๆ
จะเลี้ยงพระกะไว้ในรุ่งนี้

ครั้นพระสงฆ์ฉันเสร็จสำเร็จจลัน
อันดับรับสันนิโมทนา
ต่างคนยินดีปรีดา
เสียงแซ่ซ้องบ้างร้องเป็นลำนานา

ท่านสมภารมีนัยกียา
สัปบุรุษสักการกวตน้ำ
เสร็จแล้วกลับมาอยู่คลาคล้า
บ้างพื่อนรำลองทานสำราญครัน
(ขุนช้างขุนแผน 2513 : 51-53)

* เดิมชื่อวัดลานมะขวิดเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหารตั้งอยู่บนสถานที่ดอน เขต ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อยู่ห่างจากปากแม่น้ำท่าจีนตรงกันข้ามกับสถานที่ตั้งศาลากลางจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน ศาลากลางจังหวัดตั้งอยู่ฝั่งตะวันออก ส่วนวัดป่าฯ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำด้านตะวันตกห่างจากศาลากลางประมาณ 3 กิโลเมตร

ด้วยความเคารพและศรัทธาองค์พระปาเลไลยก์อย่างยิ่งนี้เองทำให้ชาวจังหวัดสุพรรณบุรีได้กำหนดงานนมัสการพระปาเลไลยก์หรือหลวงพ่อดำขึ้นเป็นประจำทุกปี เรียกกันว่า เทศกาลงานไหว้พระวัดป่าฯ และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนปัจจุบัน ในงานดังกล่าวนี้ จะมีชาวสุพรรณและชาวบ้านในท้องถิ่นอื่น ๆ มาร่วมงานกันอย่างมากมาย โดยเฉพาะได้มีการเล่นเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงเรือ เพลงพวงมาลัย เพลงฉ่อย และเพลงอื่นชว ฯลฯ กันอย่างสนุกสนาน ครึกครื้นดังปรากฏหลักฐาน เช่น ข้อความในนิราศสุพรรณ (2504 : 24) ของนายมี หรือ หมื่นพรหมสมพัตสร ซึ่งได้แต่งขึ้นเมื่อคราวที่เดินทางไปเก็บอากาศที่เมืองสุพรรณบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2387 และได้มีโอกาสไปนมัสการพระวัดป่าเลไลยก์ในเทศกาลเดือน 12 ดังความว่า

-----	จนพระสงฆ์ทุกวัดออกกวรรษา
เขาทำบุญสุนทานชวนกันมา	บ้างศรัทธาทอดกฐินด้วยยินดี
มีเรือแพ่งแลงตามบ้านนอก	ผู้หญิงออกพายเรือใส่เสื้อสี
แต่ประกวดอวดงามกันตามมี	ดูก็ดีตามเพศประเทศเมือง
แล้วไหว้พระวัดป่าฯ สนุก	ที่ความทุกข์ร้อนค่อยปลดเปลื้อง
มาประชุมกันทั่วพวกวิวเมือง	ดูแน่นเนื่องแน่นน้ำออกคล้าไป
เดือนสิบสองขึ้นเจ็ดค่ำเคยสำเหนียก	มาพร้อมเพรียงประทักษิณทำเคยอาศัย
เป็นพวกพวกหญิงชายสบายใจ	ไม่มีภัยแผ้วพานพวกคนพาล
ครั้นพลบค่ำย่ำแสงพระสุริยศรี	พวกนาวิร้องเพลงวังเวงหวาน
วิเวกโหยหอยให้อาลัยลาญ	<u>เสียงประสานแข็งแซ่ร้องแกล้งกัน</u>
บ้างร้องส่งวิพาทยระนาดฆ้อง	เสียงทนต์ทนต์โท่่งเพ่งเพลงขันขัน
มโหรีรีเรื่อยเจื้อยฉ่ำครัน	ทั้งโอดพันไผเราะเสนาะนวล

จากบทกลอนดังกล่าวทำให้ทราบว่าวัดป่าเลไลยก์เป็นแหล่งชุมนุมของชาวเมืองสุพรรณบุรี เป็นสถานที่สำคัญสำหรับการร่วมทำบุญและการเล่นต่าง ๆ โดยเฉพาะการร้อง "เสียงประสานแข็งแซ่ร้องแกล้งกัน" นั่นก็คือการเล่นเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ นั่นเอง

อนึ่ง การเล่นเพลงพื้นบ้านในงานเทศกาลไหว้พระวัดป่าฯ หรือไหว้หลวงพ่อดำนั้นได้สืบทอดกันมาจนปัจจุบัน โดยเฉพาะในช่วง 40-50 ปีก่อนหน้านั้นงานนมัสการหลวงพ่อดำวัดป่าเลไลยก์คึกคักมาก แม้ว่าการคมนาคมจะไม่สะดวกสบายเหมือนปัจจุบัน แต่ชาวเมืองสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียงก็มาร่วมงานกันอย่างเนืองแน่น เฉพาะงานเทศกาลในเดือน 5 ซึ่งเป็นฤดูแล้งนั้น จะมีประชาชนมาร่วมงานมากเป็นพิเศษ เพราะเป็นช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนา จึงมีเวลาสำหรับ

การเที่ยวเตร่ ผักผ่อนหย่อนใจ และเนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีรถยนต์ประจำทางมากเช่นปัจจุบัน ประชาชนจำนวนมากต้องเดินหรืออาศัยรถบรรทุกข้ามมาวัดป่าเลไลยก์ เมื่อมีสักการพระป่าฯ และเที่ยวชมมหรสพต่าง ๆ แล้วมักจะกลับบ้านไม่สะดวกหรือกลับไม่ได้ก็จะค้างแรมในบริเวณวัด หรือค้างคืนในบริเวณตลาดของตัวเมืองนั่นเอง สำหรับมหรสพที่นิยมกันมากในขณะนั้นคือ ลิเก และภาพยนตร์เงียบ นอกจากนี้ยังมีการเล่นของชาวบ้านอันสนุกสนานอย่างยิ่งคือ การเล่นเพลง อีแซวและการรำแคนของชาวไทยโซ่ง โดยเฉพาะเพลงอีแซวนั้นมีผู้เล่าว่า "ทั่วทั้งลานวัดมี เพลงอีแซวว่ากั๊กกั๊กหลายวง เสียงฉิ่งตีจังหวะ ฉิ่งฉับ ๆ ถึยิบ" (มนัส โอภากุล ม.ป.ป. : 95)

สำหรับงานเทศกาลเดือน 12 แม้ว่าจะมีประชาชนมาร่วมงานน้อยกว่าในงานเทศกาล เดือน 5 แต่ชาวเมืองสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียงต่างพากันพากันพาเรือหรือแจวเรือมาร่วมงาน กันอย่างมากมายดังที่ มนัส โอภากุล (ม.ป.ป. : 96-97) เล่าไว้ว่า

งานเดือน 12 ถึงแม้คนจะน้อยแต่ในแม่น้ำสุพรรณก็ลาคร้าไปด้วยเรือมาด 2 แจว 4 แจว ในเรือมีพ่อเฒ่าแม่แก่และหนุ่มสาวนั่งมากกลางลำมีเสื้อ และหมอนมาพร้อม บางลำมีหมอนขวานพร้อมด้วยตะเกียงเจ้าพายุส่วนมาก สาวมักจะเป็นคนแจว หรือมีเชื่อนั้นหนุ่มแจวหัว สาวแจวท้าย ตอนพระอาทิตย์ ใกล้อัสดงคต เรือแจวต่างทยอยมาลำนแล้วลำนเล่าสู่จุดที่มุ่งมาดไว้คือมีสักการ หลวงพ่อวัดป่าเลไลยก์ เมื่อมีสักการเสร็จแล้วกลับมาเรือ ตอนคืนวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 12 น้ำกำลังเปี่ยมฝั่ง พระจันทร์ถึงแม้จะไม่เต็มดวงนัก ทอแสงกระจ่างไปทั่วท้องน้ำ ตั้งแต่หน้าโรงพยาบาลเจ้าพระยาฯ ราช หน้าตลาด หน้าวัดประตูลำ หน้าวัดสุวรรณภูมิ เรือมาดนับเป็นร้อยเป็น พันจอดอยู่ริมฝั่ง ท้องน้ำสว่างไสวด้วยแสงของตะเกียงเจ้าพายุ มีการ เล่นเพลงเรือกันอย่างสนุกสนานของหนุ่มสาวต่างถิ่น

ในปัจจุบันไม่มีบรรยากาศการเล่นเพลงดังเช่นเมื่อ 40-50 ปี ก่อนแล้ว เพราะเมื่อ สงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลงการคมนาคมสะดวกสบายขึ้น ประชาชนต่างพากันนั่งเรือประจำ ทางแทนที่จะพายเรือมาเที่ยวงานและต่อมาก็เดินทางโดยรถยนต์แทนการนั่งเรือ เมื่อมีสักการ และเที่ยวชมงานเสร็จแล้ว ก็พากันกลับบ้านได้ทันที จึงไม่มีการเล่นเพลงเรือและเพลงอีแซวอีก จะมีแต่การหาคณะเพลงอีแซวคณะต่าง ๆ มาแสดงเป็นมหรสพอย่างหนึ่งเท่านั้น

อย่างไรก็ตามพอจะสรุปได้ว่าจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นแหล่งกำเนิดและสืบทอดเพลงพื้น

บ้านที่สำคัญ เพราะในอดีตเคยเป็นแหล่งชุมนุมของบรรดาชาวบ้านทั้งในจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียงที่มาพร้อมเล่นเพลงพื้นบ้านกันอย่างสนุกสนานครึกครื้นและปฏิบัติกันมาเป็นประจำ ทุกปีสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน แม้ว่าปัจจุบันจะไม่มีการเล่นเพลงพื้นบ้านดังกล่าวแล้วแต่ชาวเมืองสุพรรณบุรีจำนวนหนึ่งยังคงรักษามรดกของบรรพบุรุษของตนโดยสืบทอดเพลงพื้นบ้านไว้ได้จำนวนมากทั้งที่สืบทอดด้วยการอนุรักษ์ของเดิม เช่น การเล่นเพลงอีแซวของคณะเพลงต่าง ๆ และสืบทอดด้วยการนำเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ มาประยุกต์ ได้แก่ การดัดแปลงทำนอง เช่น การร้องบันทึกเสียงของขวัญจิต ศรีประจันต์ เป็นต้น

อนึ่ง เนื่องจากชาวสุพรรณบุรีส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากศิลปินพื้นบ้านและมีโอกาสพบเห็นตลอดจนร่วมเล่นเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ* อยู่เสมอ จึงได้รับอิทธิพลโน้มน้าวใจก่อให้เกิดใจรักและเกิดพรสวรรค์ด้านการร้องเพลงฝังอยู่ในสายเลือด จึงพบว่านอกจากชาวสุพรรณบุรีจะยังคงมีผู้เล่นเพลงพื้นบ้านอยู่จำนวนหนึ่งแล้ว ชาวสุพรรณบุรีหลายคนที่ได้รับอิทธิพลของเพลงพื้นบ้านดังกล่าวและยึดอาชีพเป็นศิลปินจนมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักทั่วไป เช่น สุรพล สมบัติเจริญ ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ ก้าน แก้วสุพรรณ สังข์ทอง ศรีใส ขวัญจิต ศรีประจันต์ สุรชัย สมบัติเจริญ เมืองมนต์ สมบัติเพชร นพพร เมืองสุพรรณ ศรเพชร ศรีสุพรรณ สายัณห์ สัญญา พุ่มพวง ดวงจันทร์ และแอ๊ด คาราบาว เป็นต้น

2.2 วิทยาการ

การวิเคราะห์เพลงอีแซวของจังหวัดสุพรรณบุรีในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากวิทยากรหลายท่าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครูเพลงอีแซวและเป็นพ่อเพลงแม่เพลงที่เล่นเพลงอีแซวเป็นอาชีพและมีประสบการณ์การเล่นเพลงอีแซวมาไม่น้อยกว่า 10 ปี พ่อเพลงแม่เพลงนี้ส่วนใหญ่จะสังกัดคณะเพลงอีแซว 7 คณะ ซึ่งสามารถรวบรวมได้ 27 คน และพ่อเพลงสมัครเล่นที่มีความสนใจและใกล้ชิด การเล่นเพลงอีแซวมานานอีก 2 คน รวมทั้งผู้ที่เป็ลูกคู่ซึ่งมีความชำนาญในการเล่นเพลงอีแซวอีก 6 คน ดังจะกล่าวถึงวิทยาการแต่ละท่านโดยเรียงตามลำดับอักษรของชื่อ ดังนี้

* เช่น เพลงจ้อย เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ เพลงอีแซว ตลอดจนการแห่ของพระภิกษุและบุคคลทั่วไป ซึ่งมีอิทธิพลโน้มน้าวใจ ก่อให้เกิดท่วงทำนองของเพลง เข้าไปฝังอยู่ในสายเลือดโดยไม่รู้ตัว จึงแสดงออกมาในรูปของดนตรีสากลตามยุคตามสมัย เป็นการถ่ายทอดโดยทางอ้อมเรียกว่าเป็นอิทธิพลที่มองไม่เห็น (Invisible influence) คือผู้รับได้รับอิทธิพลหรือรับการถ่ายทอดโดยไม่รู้ตัว (มนัส โอภาส : 12)

2.2.1 นางเกลียว ธารพร หรือขวัญจิต ศรีประจันต์ อายุ 46 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 1 ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี อาชีพหลักทำการเกษตรและแสดงเพลงพื้นบ้าน เริ่มมีความสนใจและเริ่มฝึกหัดเพลงอีแซวตั้งแต่อายุประมาณ 15 ปี กับนายไสว สุวรรณประทีป และนางบัวผัน จันทรศรี เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความสามารถในการร้องเพลงลูกทุ่ง จึงเข้าประกวดร้องเพลงที่สถานีวิจัยยานเกราะ และได้รับรางวัลชนะเลิศ ในเพลงเบื้อสมบัติ ซึ่งแต่งเอง ต่อมาจึงยึดอาชีพการร้องเพลงลูกทุ่ง และมีชื่อเสียงโด่งดังมากด้วยเพลงกับข้าวเพชรผาต อย่างไรก็ตามในระยะต่อมา ขวัญจิต ศรีประจันต์ ได้หันมายึดอาชีพแสดงเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะเพลงอีแซว เนื่องจากเพลงอีแซวเป็นที่นิยมของชาวสุพรรณบุรีในขณะนั้น และขวัญจิตเองก็มีความรู้ความสามารถในการเล่นเพลงอีแซวอยู่ก่อนแล้ว และด้วยความมีชื่อเสียงในการเป็นนักร้องเพลงลูกทุ่งและเคยแสดงภาพยนตร์หลายเรื่อง เช่น เรื่องกลัวเมีย เรื่องน้องนางบ้านนา เรื่องบุหงาหน้าฝน ฯลฯ ประกอบกับการมีพรสวรรค์และมีความสามารถสูงในการแสดงเพลงอีแซว เช่น มีปฏิภาณไหวพริบเจียนแหลม มีอารมณ์ขัน มีเสียงไพเราะ สีสการ่าและท่าทางประกอบทั้งงดงามน่าประทับใจ เป็นผู้ที่ทันสมัยทันเหตุการณ์รวมทั้งศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ทำให้สามารถแต่งเพลงที่มีสาระอันเป็นประโยชน์อย่างน่าฟัง และสามารถขับเพลงได้ทันทีอย่างไพเราะ คมคาย ขวัญจิตจึงเป็นศิลปินเพลงอีแซวที่ได้รับความนิยมยกย่องจากบุคคลทั่วไป

ขวัญจิต ยังได้เผยแพร่ผลงานเพลงอีแซวตลอดมา ทั้งที่แสดงบนเวที อัดเสียงลงแถบบันทึกเสียงจำหน่าย ถ่ายทอดออกอากาศทางวิทยุโทรทัศน์และประกาศเสียงตามสาย รวมทั้งผลงานจำนวนมากได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือ วารสาร นิตยสารและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ อยู่เสมอ ชื่อเสียงของขวัญจิตจึงเป็นที่รู้จักของบุคคลทุกระดับในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ทำให้เพลงอีแซวมีชื่อเสียงแพร่หลายไปทั่วประเทศ และกลายเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากนี้ ขวัญจิต ยังมีความสามารถในการร้องเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ อีกจำนวนมาก เช่น เพลงฉ่อย เพลงเต๋นกำ เพลงเรือ เพลงพวงมาลัย ลำตัด และแหล่ขวัญภาค เป็นต้น และเนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแพร่และอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านด้วยความเต็มใจและจริงจังตลอดมา ประกอบกับเป็นผู้มีคุณธรรม เสียสละและช่วยเหลือส่วนรวมอยู่เสมอ ขวัญจิต ศรีประจันต์ จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ได้รับรางวัลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะ (การแสดง) ประจำปี 2532 ปัจจุบันขวัญจิตยังคงยึดอาชีพการแสดงเพลงอีแซวและเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ รวมทั้งถ่ายทอดความรู้แก่บุคคลทั่วไปอยู่เสมอ นับเป็นศิลปินพื้นบ้านที่มีความสำคัญและสร้างชื่อเสียงให้แก่ท้องถิ่นอย่างมาก

2.2.2 นายคล้าย แสงสี อายุ 85 ปี อยู่บ้านเลขที่ 199 ตำบลบ้านเหนือ

อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี มีอาชีพรับจ้าง จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 (เรียนหนังสือกับพระภิกษุต่ออีก 5-6 ปี) ภูมิลำเนาเดิมอยู่ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี หลังจากแต่งงานแล้วจึงย้ายมาอยู่จังหวัดกาญจนบุรีมาจนปัจจุบันนายคล้ายเริ่มหัดเล่นเพลงตั้งแต่อายุ 16-17 ปี โดยหัดเพลงฉ่อยกับอาเชยชื่อดำ ซึ่งเป็นพ่อเพลงชาวสุพรรณบุรี ต่อมาอายุ 17-18 ปีนายคล้ายจึงหัดเพลงอื่นร่วมกับนายดำอีก จากนั้นจึงเล่นเพลงตามงานเทศกาลต่าง ๆ เรื่อยมา นายคล้ายเป็นครูเพลงที่มีความสามารถในการแต่งเพลงอย่างยิ่ง สามารถแต่งเพลงเร็ว เพลงอื่นชวนและลำตัดได้ตั้งแต่อายุ 30 ปี โดยเฉพาะเพลงที่มีสัมผัสอักษรทั้งอักษรเดี่ยวและอักษรควบกล้ำ กลอนเพลงของนายคล้าย ส่วนใหญ่จะใช้ถ้อยคำกระชับ และมีสัมผัสอักษรที่เรียกว่าอักษรคู่ ซึ่งเป็นสัมผัสที่แต่งได้ยาก ด้วยเหตุนี้ นายคล้ายจึงเป็นครูเพลงที่ชาวเพลงทั่วไปเคารพยกย่องและยังพบว่ามิใช่นายคล้ายคนเดียวที่นำเอาเนื้อเพลงของนายคล้ายไปบันทึกเสียงสำหรับตนเอง อนึ่ง นายคล้ายเป็นคนอารมณ์เย็น ใจดี มีเมตตา มีความสุภาพ และอ่อนน้อมถ่อมตน แม้อายุจะมากแล้ว แต่ยังมีสุขภาพแข็งแรงจึงสามารถเล่นเพลงและยังแต่งเพลงได้เสมอ ปัจจุบัน (พ.ศ.2535) นายคล้ายอุปสมบท และกลับมาจำพรรษาที่ภูมิลำเนาเดิม (อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี)

2.2.3 นางจันทรี เสรีกิจหรือขวัญใจ ศรีประจันต์ อายุ 30 ปี มีอาชีพการเกษตร จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 77/1 หมู่ 5 ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เริ่มหัดเล่นเพลงตั้งแต่อายุ 11 ปี กับนายไสวและนางบัวผัน เมื่ออายุ 14 ปี ได้ติดตามพี่สาวคือ นางเกลียว หรือขวัญจิต ศรีประจันต์ ไปเป็นนักร้องอยู่ในวงดนตรีคณะจำรัส สุวคนธ์ และไวพจน์ เพชรสุพรรณ ที่กรุงเทพฯ จนกระทั่งอายุ 23 ปี แต่งงานแล้วจึงกลับมาสุพรรณบุรี และหันมาเล่นเพลงอื่นร่วมกับคณะนายไสว นางบัวผัน ต่อมาขวัญจิต ศรีประจันต์ ตั้งคณะเพลงขึ้นจึงไปเล่นกับพี่สาวด้วย จนกระทั่งปี พ.ศ.2530 จึงได้แยกมาตั้งคณะของตนเองร่วมกับนายไสว นางบัวผัน โดยฝึกหัดได้กรุ๋ใหม่ขึ้นด้วย

นางจันทรีหรือขวัญใจ เป็นแม่เพลงชื่อดังที่มีความเชี่ยวชาญในการเล่นเพลงอย่างยิ่ง สามารถโต้ตอบด้วยปฏิภาณไหวพริบที่ฉับไว เป็นผู้ที่มีเสียงดีและมีลีลาการร้องการรำที่น่าดู โดยเฉพาะการสร้างมุขตลกต่าง ๆ ได้อย่างสนุกสนานน่าชม จึงเป็นที่นิยมของชาวบ้านทั่วไป ประกอบกันเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยไมตรีมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีอารมณ์ขัน จึงเป็นที่รักใคร่ของชาวคณะและบุคคลทั่วไป นอกจากเล่นเพลงอื่นแล้วขวัญใจยังสามารถร้องเพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่อง เพลงเร็ว เพลงพวงมาลัย เพลงเดินกำรำเคียว ลำตัดและแหล่ทำขวัญนาคได้ด้วย

2.2.4 นายข้าม หอมจันทร์ อายุ 69 ปี อยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ 1 ตำบลเดิมบาง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี มีอาชีพการเกษตร เริ่มหัดเล่นเพลงตั้งแต่อายุ

13-14 ปี กับครูสุก ที่บ้านหนองกะเตา อำเภอสามชุก เมื่อนายข้ามอายุประมาณ 17-18 ปี ก็เริ่มเล่น "งานหา"* เรื่อยมา นายข้ามเป็นพ่อเพลงที่มีความชำนาญในการเล่นเพลงมาก เพราะเล่นเพลงมานานและได้แสดงมาแล้วหลายที่หลายจังหวัด ปัจจุบันเป็นหัวหน้าคณะ ช.รวมศิลป์ และรับแสดงในงานทั่วไป

นอกจากจะเป็นพ่อเพลงที่มีลีลาการร้องและท่วงทำที่นำดูน่าฟังแล้ว นายข้ามยังเป็นคนร้องเพลงและสามารถแต่งเพลงได้จำนวนมาก โดยเฉพาะเพลงเบ็ดเตล็ดที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองหรือสภาพสังคมทั่วไป เช่น เพลงเรื่องน้ำท่วม เพลงเรื่องหอย เพลงเรื่องวันที่ 6 ตุลา เป็นต้น นายข้ามยังเป็นผู้ที่มีน้ำใจมักจะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เนื้อเพลงที่ตนแต่งขึ้นให้แก่ชาวเพลงอยู่เสมอ จึงนับว่าเป็นพ่อเพลงอาวุโสผู้หนึ่งที่ช่วยสืบทอดและเผยแพร่เพลงอีสานได้อย่างกว้างขวาง และด้วยเหตุที่นายข้ามเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตนและมีน้ำใจต่อคนทั่วไป และเป็นผู้ที่มีอารมณ์ขันอยู่เสมอ จึงเป็นที่รักใคร่ของเพื่อนฝูง และผู้ที่พบเห็นทั่วไป

2.2.5 พระชัน กัลยาโณ (เดิมชื่อ นายชัน ศรีบัวไทย) อายุ 67 ปี จำพรรษา ณ วัดดอนสงวน ตำบลหัวโพธิ์ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี พระชันเคยเป็นพ่อเพลงที่มีความเชี่ยวชาญมากคนหนึ่ง เริ่มหัดเพลงตั้งแต่อายุ 14-15 ปี เพราะมีใจรักสนุกจึงได้ติดตามพ่อเพลงที่มีชื่อหลายคน เช่น นายพร นายบุญลือ (ไม่ทราบนามสกุล) นายคล้าย แสงสี เพื่อขอเนื้อร้อง แม้ลำบากอย่างไรก็มีมานะพยายาม เช่น ต้องยอมทำงานหนักทุกอย่าง อาทิ เกี่ยวข้าว ตักน้ำดำข้าว เกี่ยวหญ้าให้ควาย ฯลฯ หรือแม้แต่ต้องเสาะหาสิ่งของที่ครูเพลงต่าง ๆ ชอบ เพื่อนำไปฝากหรือแลกกับเนื้อเพลงบทที่ไพเราะ ด้วยความมานะพยายามทุกวิถีทาง พ่อเพลงชัน ก็ประสบความสำเร็จในที่สุด สามารถร้องเพลงอีสานได้จนชำนาญ ทั้งยังสามารถร้องเพลงอื่น ๆ ได้อีกจำนวนมาก พ่อเพลงชันได้ตระเวนเล่นเพลงตามสถานที่ต่าง ๆ มากมายโดยมักเป็นงานหา ยิ่งถ้าเกิดติดอกติดใจแม่เพลงคนใดก็จะเพียรพยายามติดตามไปขอเล่นเพลงกับเขาจนกระทั่งสมหวังในความรักคือได้ภรรยาเป็นแม่เพลงหลายคน เช่น นางลำเจียน ศรีบัวไทย เป็นต้น

อนึ่ง พ่อเพลงชันเป็นพ่อเพลงที่มีลีลาการร้องร่าที่สวຍงาม มีท่วงทำที่นำดูน่าชม ทั้งยังร้องเพลงได้แจ่มชัด จังหวะแม่นยำ และร้องด้วยถ้อยคำกระชับจึงเร้าอารมณ์ผู้ดูและชาวเพลงที่ร่วมเล่นอย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีปฏิภาณไหวพริบดี สามารถด้นเพลงได้ทันทีและมักจะร้องเพลงด้วยถ้อยคำสุภาพ หรือใช้คำสองแง่สองง่ามมากกว่าจะใช้คำหยาบคาย และที่สำคัญคือ สามารถแต่งเนื้อเพลงได้จำนวนมากด้วย จึงเป็นพ่อเพลงที่ได้รับความนิยมจากผู้ดูทั่วไป พ่อ

*งานที่มีการว่าจ้างคณะเพลงอีสานมาแสดง

เพลงขึ้นเคยตั้งคณะเพลงชื่อ ช.สงวนไชว์ ปัจจุบันคณะเพลงดังกล่าวเลิกเล่นเพลงแล้วและได้ฝึกหัดลูกศิษย์ไว้จำนวนหนึ่ง

2.2.6 นายโชติ สุวรรณประทีป อายุ 47 ปี อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 6 ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพการเกษตรและเล่นเพลง นายโชติเป็นบุตรชายของครูเพลงชื่อดัง คือนายไสว จึงเป็นผู้ที่มีสายเลือดของศิลปินผู้หนึ่ง ได้เคยฝึกหัดและแสดงลิเกมาก่อน จนกระทั่งอายุ 27 ปี จึงได้เริ่มหัดเพลงอันชวกับบิดา และเล่นเพลงตลอดมาโดยเป็นพ่อเพลงอิสระที่เล่นเพลงกับคณะเพลงต่าง ๆ เช่น คณะนายไสว นางบัวผัน คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ คณะลำจวน ส่วนเตง เป็นต้น ปัจจุบันมักจะเล่นกับคณะขวัญใจ ศรีประจันต์

นายโชติ เป็นพ่อเพลงที่มีไหวพริบปฏิภาณดี มีท่วงท่าการร้องการรำที่น่าดู โดยเฉพาะการแสดงมุขตลกต่าง ๆ ทั้งคำพูดและและกิริยาท่าทาง จัดเป็นพ่อเพลงที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการพูดหรือทำท่าทางแปลก ๆ ที่สร้างความสนุกสนานแก่ผู้ดูอย่างยิ่ง จึงเป็นผู้ที่แสดงบทเป็นตัวตลกที่สำคัญของวงเพลง

2.2.7 นายเณม วงศ์ไทย ปัจจุบันเสียชีวิตแล้วขณะสัมภาน์ อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 83 หมู่ 1 ตำบลดอนตูม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีอาชีพการเกษตรเรียนหนังสือกับพระภิกษุ นายเณมเป็นบุตรของแม่เพลงชื่อดัง คือ นางเทียบ ซึ่งสามารถร้องเพลงพื้นบ้านได้หลายชนิด เช่น เพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่อง เพลงพวงมาลัย เป็นต้น โดยเฉพาะเพลงพวงมาลัยนั้น นางเทียบได้มีโอกาสแสดงเฉพาะพระพักตร์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐมด้วย จึงนับเป็นเกียรติเป็นศรีและปลาบปลื้มใจอย่างล้นพ้นแก่มารเทียบและบุตรหลานสืบมา นายเณมจึงมีใจรักและสนใจฝึกหัดเพลงต่าง ๆ จากมารตามาตั้งแต่เด็ก และมักจะออกเล่นเพลงในงานเทศกาลต่าง ๆ อยู่เสมอ จนกระทั่งอายุ 30 กว่าปีจึงเล่นเพลงอันชวอย่างจริงจัง เพราะเพลงอันชวกำลังเป็นที่นิยมแพร่หลายขณะที่เพลงพื้นบ้านอื่น ๆ อาทิ เพลงพวงมาลัย เพลงฉ่อย ฯลฯ เริ่มหมดความนิยมลง เมื่อนายเณมหันมาร้องเพลงอันชวนั้นได้นำเนื้อร้องของเพลงฉ่อยและเพลงพวงมาลัยมาเปลี่ยนทำนองเสียใหม่ นอกจากนี้ยังได้รับการถ่ายทอดเพลงจากนายคล้าย แสงสี พ่อเพลงชาวสุพรรณบุรีที่ย้ายไปอยู่กาญจนบุรี นายเณมจึงสามารถร้องเพลงได้จำนวนมาก โดยเฉพาะเนื้อเพลงเก่า ๆ ซึ่งหาได้ยาก เช่น เพลงชมกษมไม้ เพลงถามธรรมะต่าง ๆ ฯลฯ และด้วยเหตุที่นายเณมเป็นผู้ที่มีนิสัยรักสนุก มีอารมณ์ขันอยู่เสมอ จึงมักจะพูดจาและทำท่าทางตลกขบขันเป็นที่ชอบใจของบุคคลทั่วไป ปัจจุบัน นายเณมเสียชีวิตแล้ว (พ.ศ.2535)

2.2.8 นางบุญนะ แยมบาน อายุ 41 ปี อยู่บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 5 ตำบลวังน้ำซับ

อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพหลักคือทำการเกษตร นางบุญะ เคยติดตามพี่สาวคือ ขวัญจิต ศรีประจันต์ ไปร้องเพลงกับวงดนตรีลูกทุ่งคณะจรัส สุคนธ์ (น้อย) และคณะไวพจน์ เพชรสุพรรณ ต่อมาเมื่อ ขวัญจิตกับนายไสวสุวรรณหะทัยและนางบัวผัน จันทรศรี ตั้งคณะเพลงอีแซวขึ้น นางบุญะ (ขณะนั้นอายุ 15 ปี) จึงหัดเพลงและเล่นเพลงอีแซวร่วมกับพี่สาวเรื่อยมา จนกระทั่งปัจจุบันนางบุญะเป็นแม่เพลงที่มีประสบการณ์การเล่นเพลงมาก สามารถจดจำเนื้อเพลงได้จำนวนมากและยังช่วยฝึกหัดการเล่นเพลง เช่น การร้อง การรำ ฯลฯ ให้แก่เด็กรุ่นใหม่ด้วย จึงนับว่าเป็นแม่เพลงที่สืบทอดเพลงอีแซวที่สำคัญอีกผู้หนึ่ง นอกจากเพลงอีแซวแล้ว นางบุญะยังสามารถร้องเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น เพลงฉ่อย เพลงเกี่ยวข้าว ลำตัด ฯลฯ ได้ด้วย

2.2.9 นางบัวผัน จันทรศรี อายุ 71 ปี อยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ 7 ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ภูมิลำเนาเดิมอยู่ในอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง อาชีพหลักคือทำการเกษตร นางบัวผันเป็นผู้สืบสายเลือดศิลปิน คือ มีเชื้อสายชาวเพลงพื้นบ้านโดยตรง เนื่องจากมีบิดาคือ นายดิน (เพลงฉ่อย) มารดาคือนางปาน (เพลงเรือ) ปู่ชื่อนายสุด อาชื่อนางสงวน นางโต๊ะและนางอิน ซึ่งต่างล้วนเป็นพ่อเพลงแม่เพลงทั้งสิ้น โดยเฉพาะนางอินนั้นเป็นครูสอนเพลงให้ด้วย นอกจากนั้นพี่ชาย ชื่อนายบัวเผื่อน (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ก็เป็นพ่อเพลงชื่อดัง และเคยเล่นเพลงด้วยกันตลอดมา ศิลปินเหล่านี้จึงมีส่วนหล่อหลอมให้นางบัวผันใฝ่ใจด้านการเล่นเพลงมาตั้งแต่เด็ก เพราะอยู่ในแวดวงของชาวเพลง และได้มีโอกาสติดตามบิดาและญาติพี่น้องไปเล่นเพลงอยู่เสมอ จึงหัดเพลงและเริ่มเล่นเพลงได้ตั้งแต่อายุ 12 ปี ในครั้งแรก ๆ ได้หัดและเล่นเพลงทรงเครื่องก่อน ต่อมาเมื่อแต่งงานกับนายไสว และย้ายมาอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรีแล้วจึงหันมาเล่นเพลงอีแซวร่วมกับนายไสวตลอดมา

เนื่องจากนางบัวผันไม่ได้เรียนหนังสือ จึงต้องอาศัยการจดจำเนื้อเพลงจากครูและชาวเพลงทั้งหลาย ด้วยเป็นผู้ที่มีความจำดีได้ใฝ่ใจเสาะหาและสะสมเนื้อเพลงไว้จำนวนมาก จึงสามารถร้องเพลงเก่า ๆ ได้มากมาย ทั้งยังเป็นแม่เพลงที่มีปฏิภาณไหวพริบและลีลาการร้องการรำที่งดงาม โดยเฉพาะการวางท่วงท่าต่าง ๆ นั้น ทำได้น่าดูน่าชมมาก นอกจากเล่นเพลงอีแซวได้ชำนาญแล้วยังสามารถร้องเพลงพื้นบ้านได้หลายชนิด เช่น เพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่อง เพลงเรือ เพลงพวงมาลัย เพลงระบำบ้านไร่ เพลงเต้นกำและเพลงยั่ว เป็นต้น นางบัวผันยังได้ฝึกหัดลูกศิษย์ไว้หลายรุ่นเป็นจำนวนมาก ลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียง เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ และขวัญใจ ศรีประจันต์ เป็นต้น

อนึ่ง นางบัวผันเคยได้รับรางวัลศิลปินพื้นบ้านดีเด่น สาขาเพลงพื้นบ้านภาคกลางจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

เมื่อปี พ.ศ. 2526 และได้รับรางวัลศิลปินแห่งชาติประจำปี 2534 ด้วย

2.2.10 นางประจัน จะอ่อน อายุ 34 ปี อยู่บ้านเลขที่ 14 หมู่ 5 ตำบลดอนโพธิ์ทอง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพรับจ้างและเล่นเพลง นางประจันเป็นบุตรสาวของครูเพลงรุ่นเก่าคือ นายแจ้ง เพชรมอญ (เสียชีวิตแล้ว) ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะ จ. แสงทอง รวมศิลป์ จึงมีโอกาสดิตตามบิดาไปเล่นเพลงอยู่เสมอ ประกอบกับมีใจรักและสนใจอยู่ก่อนแล้วจึงหัดเพลงได้ตั้งแต่อายุ 11-12 ปี และยึดอาชีพเล่นเพลงเรื่อยมา จนกระทั่งแต่งงานและอพยพไปอยู่ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา กบปรกับบิดาเสียชีวิตด้วย จึงหยุดเล่นเพลงไประยะหนึ่ง ต่อมาเมื่อย้ายกลับบ้านเดิมจึงหันมาเล่นเพลงอีกครั้งหนึ่งกับคณะลำจวน สวนแดงจนกระทั่งปัจจุบัน

นางประจัน เป็นแม่เพลงที่มีปฏิภาณไหวพริบดี สามารถจดจำเพลงได้จำนวนมาก โดยเฉพาะแม่เพลงที่มีเสียงไพเราะ ร้องเพลงได้ชัดเจนน้ำเสียงแจ่มใส ทั้งยังมีท่วงท่าการรำที่งดงาม คล่องแคล่ว และรู้จักใช้มุขตลกต่าง ๆ ตามสมควร จึงเป็นแม่เพลงที่ผู้ฟังทั่วไปชื่นชอบและนิยมหาไปแสดงอยู่เสมอ

2.2.11 นางปาน เสือสกุล อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 326 หมู่ 5 ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี นางปานไม่ได้เรียนหนังสือ อาชีพเดิมทำการเกษตร ปัจจุบันยึดอาชีพเล่นเพลงอินชว เดิมนางปานเป็นคนช้อย แต่หลังจากแต่งงานแล้วเมื่ออายุประมาณ 22-23 ปี จึงนึกสนุก อยากหัดเพลงบ้าง จึงไปขอเป็นศิษย์ครูเคลิ้ม ปิกษ์ (เสียชีวิตแล้ว) แม้ว่านางปานจะไม่รู้หนังสือ แต่เพราะมีใจรัก จึงมานะพยายามต่อเพลงด้วยปากเปล่ากับครู หรือบางครั้งครูจดเนื้อเพลงให้แล้วนางปานของร้องให้ผู้อื่นอ่านเนื้อเพลงให้ตนฟัง นางปานจึงเป็นแม่เพลงที่มีความจำดีมาก นอกจากจดจำเนื้อเพลงจากครูแล้ว ยังลักจำเนื้อร้องของชาวเพลงต่าง ๆ อยู่เสมอจึงสามารถร้องเพลงได้จำนวนมาก นอกจากนั้นยังสามารถด้นเพลงได้ด้วย

นางปานเป็นแม่เพลงอิสระที่เล่นเพลงมานาน เคยเล่นกับคณะต่าง ๆ หลายคณะ เช่น คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ คณะลำจวน สวนแดง และคณะนกเอี้ยง เสียงทอง เป็นต้น ลักษณะนิสัยโดยทั่วไปเป็นคนสงบเสียงมเจียมตน และมักจะอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่สนใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บรรดาชาวเพลงทั้งหลายทั้งในด้านส่วนตัวและการเล่นเพลง เฉพาะการเล่นเพลงนั้น นางปานจะคอยช่วยเหลือประคับประคองเด็กรุ่นใหม่อยู่เสมอ เช่น ช่วยแนะนำทำนองและสอนการรำ ช่วยร้องแก้ไขเมื่อร้องผิดพลาดหรือจำเนื้อเพลงไม่ได้ เป็นต้น นางปานจึงเป็นแม่เพลงอาวุโส ซึ่งเป็นที่รักใคร่และนับถืออย่างยิ่งของชาวเพลงทั่วไป

2.2.12 นางพยงค์ เทียนแจ่ม หรือนกเล็ก อายุ 28 ปี อยู่บ้านเลขที่ 677 หมู่ 5

ตำบลอนเจตย์ อำเภออนเจตย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 มีอาชีพทำการเกษตรและเล่นเพลงอีแซว นางพยงค์เป็นน้องสาวของแม่เพลงชื่อดัง คือนางสวัสดิ์ หรือนกเอี้ยง จึงมีสายเลือดของศิลปินเช่นกัน นางพยงค์มีใจรักทางการร้องเพลงมาตั้งแต่เด็ก ประกอบกับได้พบเห็นและมีโอกาสติดตามพี่สาวไปเล่นเพลงอยู่เสมอ จึงฝึกหัดและเริ่มเล่นเพลงตั้งแต่อายุ 15 ปี โดยติดกับนายเคลิ้ม ปักซี่ เช่นเดียวกับพี่สาว นางพยงค์เป็นแม่เพลงที่มีเสียงดีมาก ร้องเพลงได้แจ่มชัด อักขระชัดเจน ประกอบกับมีท่วงทำลีลาการรำที่สวยงาม มักจะร้องเพลงด้วยถ้อยคำเรียบ ๆ สุภาพ หรือใช้คำสองแง่สองง่ามมากกว่าจะใช้คำหยาบคาย จึงเป็นแม่เพลงรุ่นสาวที่มีผู้นิยมชมชอบอย่างยิ่ง

อนึ่ง แม้ว่านางพยงค์จะมีอายุไม่มากนัก แต่สามารถจดจำเนื้อร้องได้จำนวนมาก เพราะขยันท่องจำและฝึกหัดตนเองอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังช่วยเหลือพี่สาวในการฝึกหัดลูกศิษย์ทั้งหลายด้วย

2.2.13. นายพร้อม ปานลอยวงศ์ อายุ 66 ปี อยู่บ้านเลขที่ 224 หมู่ 7 ตำบลศาลาขาว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพทำการเกษตร นายพร้อมมีนิสัยรักสนุก และชอบร้องเพลงมาตั้งแต่เด็ก จึงมักจะร้องเพลงตามงานเทศกาลต่าง ๆ อยู่เสมอจนกระทั่งครูเพลงเห็นแว้วว่าจะเล่นเพลงได้ดี จึงชวนให้มาหัดเพลง นายพร้อมสนใจอยู่แล้วจึงเริ่มหัดเพลงอย่างจริงจังกับพระอาจารย์พวง แห่งวัดสารภี บ้านท่าว่า อำเภอเมืองสุพรรณบุรี เมื่ออายุประมาณ 16-17 ปี และได้ออกเล่นเพลงตลอดมา ในครั้งแรก ๆ ก็เล่นงานบุญงานกุศล เช่น การเล่นเพลงเพื่อขอรับบริจาคเงินเข้าวัด โดยการล่องเรือตระเวนร้องเพลงไปตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นเวลาหลายเดือน ซึ่งนอกจากจะได้บุญกุศลแล้วยังได้รับความสนุกสนานเป็นกำไรชีวิตที่นายพร้อมประทับใจอย่างยิ่ง

นายพร้อมเป็นพ่อเพลงที่มีความชำนาญในการเล่นเพลงมาก สามารถร้องเพลงได้จำนวนมาก โดยเฉพาะการสร้างมุขตลกต่าง ๆ จะทำให้ผู้ดูชื่นชอบและนิยมหาไปแสดงอยู่เสมอ ปัจจุบันนายพร้อมเป็นพ่อเพลงอาวุโสที่ยังเล่นเพลงได้คล่องแคล่ว แม้อายุจะมากแต่ยังสามารถร้องเพลงได้ดี มีลีลาที่น่าดูและน้ำเสียงยังแจ่มใส จึงเป็นพ่อเพลงอิสระที่รับเล่นงานกับคณะเพลงทั่วไป

อนึ่ง นายพร้อมเคยได้รับรางวัลที่ 3 ในการประกวดเพลงพื้นเมืองสุพรรณบุรี ในงานฉลองของสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี ซึ่งทางจังหวัดจัดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2525 ด้วย

2.2.14 นายแพว ปรางจันทร์ อายุ 75 ปี อยู่บ้านเลขที่ 11 หมู่ 1 ตำบลศาลาขาว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มีอาชีพทำการเกษตร เรียนหนังสือกับพระภิกษุ เริ่มหัดเพลง

ทรงเครื่องกับนายก้าน (ไม่ทราบนามสกุล) (จังหวัดอ่างทอง) เมื่ออายุ 15 ปี และเล่นเพลงทรงเครื่องเรื่อยมา จนเมื่อประมาณ 20 กว่าปีมานี้ได้มีผู้นิยมเพลงอีแซวกันมากขึ้น นายแพวจึงหันมาร้องเพลงอีแซวแทน โดยจดจำทำนองและลีลาการร้องจากชาวเพลงทั่วไป สำหรับเนื้อเพลงนั้น นายแพวได้นำเนื้อเพลงทรงเครื่องและเพลงฉ่อยมาร้อง นอกจากนี้ยังลักจำเนื้อเพลงอีแซวจากชาวเพลงต่าง ๆ ด้วย เนื่องจากนายแพวเป็นผู้ที่มีความจำดีมาก สามารถจดจำเนื้อเพลงได้แม่นยำ จึงสามารถร้องเพลงได้มากมายโดยเฉพาะเพลงเรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีไทย เช่น ชุนห้างขุนแผน เวลสันดร ไกรทอง เป็นต้น และการที่หัดเพลงทรงเครื่องมาก่อนทำให้ นายแพวนำท่วงท่าการรำมาใช้ในการเล่นเพลงอีแซวได้อย่างงดงาม แม้ว่าอายุมากแล้วแต่ยังสามารถร้องเพลงได้ชัดเจนน่าเสียงแจ่มใส โดยเฉพาะมีลีลาการรำที่น่าดูมาก จึงเป็นพ่อเพลงอาวุโสที่เป็นหลักของวงเพลงตลอดมา

นอกจากนี้ นายแพวยังเป็นครูเพลง ซึ่งเป็นที่เคารพรักของลูกศิษย์และชาวเพลงทั่วไป นอกจากจะสามารถด้นเพลงได้แล้วยังสามารถแต่งเพลงได้จำนวนมาก และยังได้หัดลูกศิษย์ไว้หลายคน ปัจจุบันนายแพวยังคงเล่นเพลงอีแซวกับคณะเพลงต่าง ๆ อยู่เสมอแต่ส่วนใหญ่จะเล่นร่วมกับคณะอื่น เสียงทอง ซึ่งชาวคณะยกย่องให้เป็นครูเพลงและพ่อเพลงหลักที่สำคัญ

2.2.15 นางละเมียด รสมี อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 65 หมู่ 3 ตำบลกะเสียว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี มีอาชีพทำการเกษตร นางละเมียดมีใจรักการเล่นเพลงมาแต่เด็ก เนื่องจากสืบเชื้อสายจากมารดา คือ นางบุญนาค ซึ่งเป็นแม่เพลงเพลงฉ่อย นางละเมียดเคยร้องเพลงไทยเดิม เล่นลิเกและเล่นเพลงฉ่อยในงานเทศกาลทั่วไป แต่เป็นการเล่นอย่างแม่เพลงสมัครเล่น เล่นเพื่อความสนุกสนานกันเองในหมู่เพื่อน ๆ และญาติมิตร สำหรับเพลงอีแซวนั้นนางละเมียดเพิ่งจะเริ่มฝึกหัดและเล่นจริงจัง เมื่อประมาณ 10 กว่าปีมานี้เอง เพราะเป็นช่วงที่ไม่มีภาระครอบครัวแล้วจึงมาหัดเพลงกับนายข้าม หอมจันทร์ (อำเภอเดิมบางนางบวช) และเนื่องจากนางละเมียดไม่รู้หนังสือจึงต้องอาศัยจดจำเนื้อเพลงต่าง ๆ ด้วยมานะพยายามมาก นอกจากนี้ยังเก็บแม่เพลงที่เสียงดีมีลีลาการร้องรำที่สวยงาม จึงเป็นแม่เพลงที่มีผู้นิยมมากคนหนึ่ง

2.2.16 นางลำจวน เกษมสุข อายุ 51 ปี อยู่บ้านเลขที่ 59 หมู่ 2 ตำบลศาลาขาว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มีอาชีพทำการเกษตร จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นางลำจวนเริ่มหัดเพลงอีแซวตั้งแต่อายุ 14 ปี เพราะมีโอกาสติดตามพี่สาวคือ นางมาลัย พันธุมหาไปเล่นเพลงอยู่เสมอ ต่อมาจึงเป็นลูกคู่ให้กับพี่สาวและชาวคณะ ในครั้งแรก ๆ นั้นนางลำจวนไม่มีใจรักทางการร้องเพลงนัก แต่อยากจะทำตามคำสบประมาทของชาวเพลงบางคน จึงหันมาหัดเพลงอย่างจริงจังกับนายแจ้ เพชรมอญ (เสียชีวิตแล้ว) ซึ่งเป็นครูเพลงและหัวหน้าคณะ

จ.แสงทองรวมศิลป์ อยู่ที่บ้านอู่ยา อำเภอเมืองสุพรรณบุรี หลังจากนั้น จึงเล่นเพลงกับคณะของ นายแจ้เรื่อยมา จนกระทั่งแต่งงานจึงหยุดพักไป 10 กว่าปี ต่อมาจึงหันมาเล่นเพลงอีกครั้ง จนกระทั่งปัจจุบันนางลำจวนเป็นหัวหน้าคณะลำจวน สวนแดง อันมีพ่อเพลงแม่เพลงในสังกัด จำนวนมากและรับงานแสดงในที่ต่าง ๆ ทั่วไป

นางลำจวน เป็นแม่เพลงที่มีความสามารถสูง โดยเฉพาะเป็นผู้ที่มีเสน่ห์ในการเล่น เพลงมาก ทั้งท่วงท่าลีลาการร้องการรำก็คล่องแคล่ว น่าดูน่าชม มีการสร้างมุขตลกด้วยถ้อยคำ และท่าทางแปลก ๆ และน่าตลกขบขันอย่างมาก จึงเป็นแม่เพลงที่ผู้ดูทั่วไปติดอกติดใจจึงมัก จะได้รับรางวัลเป็นเงินครั้งละจำนวนมาก ซึ่งนางลำจวนจะใช้ไปหาซื้อข้าวสารอาหารแห้ง และอวยพร เป็นการตอบแทนเสมอ

2.2.17 นางลำเจียน ศรีบัวไทย อายุ 65 ปี อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 5 ตำบลหัวโพธิ์ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มีอาชีพทำการเกษตร ภูมิลำเนาเดิมอยู่ตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า เริ่มหัดเพลงตั้งแต่อายุ 15 ปี กับนางสาวชื่อนางปัดและนางพร ที่อำเภอ เดิมบางนางบวช โดยครั้งแรกหัดเพลงทรงเครื่องก่อน ต่อมามีคนนิยมเพลงอีแซวมากขึ้นจึงเริ่ม หัดและเล่นเพลงอีแซวกับนางสาวเรื่อยมา นางลำเจียนเป็นผู้ที่มีความจำดี ทั้งยังมีปฏิภาณไหว พริบ มีความสนใจฝึกหัด จึงจดจำเนื้อเพลงได้รวดเร็วทั้งที่ไม่ได้เรียนหนังสือ นางลำเจียนแต่ง งานกับนายชื่นพ่อเพลงชื่อดังแล้วก็ยัง ไม่เลิกเล่นเพลง ยังคงเล่นกับคณะของสามีและคณะเพลง ทั่วไปทั้งยังได้หัดลูกศิษย์ไว้จำนวนหนึ่งด้วย ปัจจุบัน นางลำเจียนไม่ได้เล่นเพลงอีกแล้ว เพราะ อายุมากขึ้นและมีลูกหลานสืบทอดเพลงไว้แล้ว

2.2.18 นายสมเจต อินทร์เข้มช้อย อายุ 26 ปี อยู่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 4 ตำบลสาว ร้องไห้ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อาชีพหลัก คือการเล่นเพลงอีแซว นายสมเจต เริ่มเล่นเพลงตั้งแต่อายุ 16 ปี เพราะมีใจรักและอยาก แสดงออก ได้หัดเพลงกับขวัญจิต ศรีประจันต์ โดยมีนายแพยม เพื่อนสุรียา และนางบุญนะ แยมบาน ช่วยฝึกสอน แม่นายสมเจตจะมีประสบการณ์การเล่นเพลงไม่มากนัก แต่เป็นผู้มีปฏิภาณ ไหวพริบดี สามารถสร้างสรรค์มุขตลกในการเล่นเพลงได้จำนวนมาก ทั้งมุขตลกที่เป็นคำพูด เนื้อเพลง และท่าทาง จึงเป็นพ่อเพลงที่สร้างความตลกขบขันให้ผู้ชมสนุกสนานอย่างยิ่ง นอกจาก การร้องเพลงอีแซวได้แล้ว ยังสามารถร้องเพลงฉ่อย เพลงเรือ ลำตัด และลิเกได้ด้วย

2.2.19 นายสมบุรณ์ สุพรรณยศ อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 191 หมู่ที่ 4 ตำบล พันท้ายนรสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ภูมิลำเนาเดิมอยู่อำเภอบางเลน จังหวัด นครปฐม จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพทำการเกษตร เนื่องจากบิดามีเชื้อสายของ ชาวอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี นายสมบุรณ์จึงมีญาติพี่น้องและมิตรสหายชาวสุพรรณบุรี

จำนวนมาก ทั้งยังเคยร้องเรื่อคำขายในแถบนั้นหลายปี จึงมีความคุ้นเคยกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและชีวิตชาวสุพรรณบุรีไว้ไม่น้อย โดยเฉพาะการเล่นเพลงอีแซวนั้น นายสมบุรณ์มีความสนใจ และรักการเล่นเพลงมาตั้งแต่เด็ก นอกจากจะสืบเชื้อสายจากชาว เพลงโดยตรง คือมีบรรพบุรุษเป็นชาวเพลงชื่อดังหลายคน ได้แก่ มีปู่ชื่อนายปา ย่าชื่อนางจ่าง (เพลงเรือ เพลงฉ่อย) ป้าชื่อนางแจ้ว นางโต๊ะ และอาชื่อนายแผน (เพลงฉ่อย เพลงอีแซว) แล้ว นายสมบุรณ์ยังมีอาชีพอิสระจึงเอื้ออำนวยต่อการเล่นเพลงด้วย เพราะขณะร้องเรื่อคำขาย ไปตามท้องถนนต่าง ๆ นั้น นายสมบุรณ์ได้มีโอกาสพบเห็นและร่วมเล่นเพลงกับชาวบ้าน (โดยเฉพาะแม่เพลง) ในท้องถนนนั้น ๆ เห็นที่สนุกสนานอย่างยิ่ง นายสมบุรณ์จึงเป็นพ่อเพลงสมัคร เล่นที่มีประสบการณ์การเล่นเพลงมากคนหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม นายสมบุรณ์เริ่มหัดเพลงอีแซวอย่างจริงจัง เมื่ออายุประมาณ 15-16 ปี นอกจากมีใจรักแล้ว มารดาก็ชอบฟังชอบดูการเล่นเพลงมากด้วย นายสมบุรณ์จึงไปขอหัดเพลง กับ นายวาด ใฝ่เมตตา ณ ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม นอกจากนั้นยังหัด กับนายไพบรและนายทวน (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งอยู่ตำบลบางสาม อำเภอสองพี่น้อง จังหวัด สุพรรณบุรีด้วย จากนั้นจึงเล่นเพลงในงานเทศกาลต่าง ๆ ยามว่างจากกิจการงานเรื่อยมา จนกระทั่งแต่งงานเมื่ออายุ 28-29 ปี และย้ายมาอยู่จังหวัดสมุทรสาครแล้วจึงหยุดพักการเล่น เพลงไว้ระยะหนึ่ง ต่อมาเมื่ออายุประมาณ 45 ปี ได้ว่างเว้นการทางครอบครัวแล้ว จึงหันมา เล่นเพลงกับบรรดาเพื่อนฝูงชาวสุพรรณบุรีอีกครั้งหนึ่ง

อนึ่ง นายสมบุรณ์ เป็นผู้ที่รักและใฝ่ใจในการเล่นเพลงมาก แม้จะไม่ได้ยึดการเล่น เพลงเป็นอาชีพ แต่ก็ได้พยายามเสาะหาและสะสมเนื้อเพลงได้จำนวนมาก มีการบันทึกไว้เป็น ลายลักษณ์อักษร และเก็บรักษาไว้อย่างดี ปัจจุบันนายสมบุรณ์ มีอายุมากขึ้น และสุขภาพไม่แข็งแรงนัก จึงต้องเลิกเล่นไปโดยปริยาย แต่มักจะร้องเพลงอีแซวให้ลูกหลานฟังเสมอ

2.2.20 นายสังเวียน ทับมี อายุ 71 ปี อยู่บ้านเลขที่ 105 หมู่ที่ 6 ตำบลสนามชัย อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพทำการเกษตร นาย สังเวียนเป็นผู้ที่มีใจรักด้านศิลปะการแสดงมาแต่เด็ก เคยฝึกหัดการเล่นของไทยเกือบทุกชนิด ได้แก่ โขน ลิเก ร้องส่งเพลงไทยเดิม ขับเสภา เพลงเรือ เพลงฉ่อย ลำตัด และเพลงอีแซว เฉพาะเพลงอีแซวนั้น นายสังเวียนได้ติดตามไปชมการเล่นเพลง และช่วยเป็นลูกคู่ให้ชาวเพลง ทั้งหลาย ตามงานเทศกาลต่าง ๆ อยู่เสมอ จนกระทั่งขอฝากตัวเป็นศิษย์กับครูเพลงชื่อดังหลายคน เช่น นายอินทร์ (ไม่ทราบนามสกุล) นายพลัด (ไม่ทราบนามสกุล) นายบุญ (ไม่ทราบนามสกุล) นายจุ่น (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นต้น

นายสังเวียนเป็นพ่อเพลงที่มีความสามารถสูงคนหนึ่ง นอกจากมีความจำดีแล้ว ยังมี

ปฏิกิริยาไหวพริบ สามารถค้นเพลงได้ทันที นอกจากนี้ยังสามารถแต่งเพลงได้จำนวนมาก จึงเป็นครูเพลงที่สามารถร้องเพลงได้มากมายโดยเฉพาะเพลงเก่า ๆ ที่หาผู้ร้องได้ยากในปัจจุบัน เช่น เพลงดับชิงชู้ เพลงถามธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น ปัจจุบันนายสังเวียนเป็นหัวหน้าคณะเพลงอีสานและลำตัด ได้ฝึกหัดลูกศิษย์ไว้หลายรุ่น และแม้ว่านายสังเวียนจะอายุมากแล้ว แต่ยังมีสุขภาพแข็งแรง น้ำเสียงแจ่มใส สามารถเล่นเพลงได้คล่องแคล่ว ทั้งเป็นพ่อเพลงที่มีลีลาการร้องการรำที่น่าดู จึงมีผู้นิยมหาคณะเพลงอีสานและลำตัดของนายสังเวียนไปแสดงอยู่เสมอ

อนึ่ง นายสังเวียน เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ปกติจะมีอารมณ์ขันอยู่เป็นนิจ ขณะเดียวกันก็สุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน และมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่มิตรสหายและบุคคลทั่วไป ได้เคยแต่งเพลงและให้เนื้อเพลงแก่เพื่อนชาวเพลงหลายคน นอกจากนี้ยังช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอ เช่น สานิตเพลงพื้นบ้านแก่นักศึกษา ช่วยฝึกสอนเพลงพื้นบ้านแก่นักเรียน ช่วยเล่นเพลงในงานบุญงานกุศลต่าง ๆ ฯลฯ นับเป็นพ่อเพลงที่ทำคุณประโยชน์แก่สังคมมากผู้หนึ่ง โดยเฉพาะการสืบทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติ นายสังเวียนยังเคยได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดเพลงเรือ และรางวัลรองชนะเลิศการประกวดเพลงฉ่อยและเพลงอีสานในงานฉลองสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบรอบ 200 ปี ซึ่งทางจังหวัดสุพรรณบุรีจัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2525 ด้วย

2.2.21 นางสาวสังเวียน วงศ์สุวรรณ อายุ 27 ปี อยู่บ้านเลขที่ 66 หมู่ 5 ตำบลวังชันน้ำ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพทำการเกษตร เริ่มเล่นเพลงตั้งแต่ อายุ 11 ปี เพราะมีใจรักและมักจะได้รับคำชมเชยว่าร้องเพลงได้ไพเราะเสียงดี จึงมาหัดเล่นเพลงอีสานกับนายไสว นางบัวผัน โดยมานักอาศัยและฝึกหัดกับครูถึง 3 ปี นางสาวสังเวียนต้องช่วยทำงานบ้านทุกอย่าง และออกเล่นเพลงกับคณะของครูไปด้วย

นางสาวสังเวียน เป็นแม่เพลงที่เสียงดี มีลีลาการรำการร้องที่น่าดู กอปรกับมีไหวพริบในการตอบโต้ และสามารถร้องเพลงได้มาก จึงเป็นแม่เพลงรุ่นสาวที่ได้รับความนิยมจากผู้หนึ่ง ปกติ นางสาวสังเวียนเล่นเพลงอยู่ในคณะขวัญใจ ศรีประจันต์ โดยจะเป็นผู้เต้นหรือรำใช้วงด้วย

2.2.22 นางสาวสวัสดิ์ เจียมพุก อายุ 36 ปี อยู่บ้านเลขที่ 509 หมู่ 5 ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีอาชีพเล่นเพลงอีสานและบริกาเครื่องเสียง นางสาวสวัสดิ์ หรือนกเอี้ยง เสียงทองเป็นผู้ที่มีใจรักทางการร้องการรำ และมีความใฝ่ฝันอยากเป็นนักร้องมาตั้งแต่เด็ก ตั้งแต่อายุ 15 ปี จึงได้เข้าประกวดร้องเพลงลูกทุ่ง และได้เป็นนักร้องอยู่ในวงชัยยันต์ ลูกนเรศวร (วงดนตรีท้องถิ่น อำเภอดอนเจดีย์) และวงดนตรีมันต์นาไพร (กรุงเทพฯ) แต่เนื่องจากรายได้ต่ำไม่พอเลี้ยงตัวเองและครอบครัว นางสาวสวัสดิ์จึงเลิกร้องเพลงลูกทุ่งและหันมาร้องเพลงอีสานโดยหัดกับอาศัยนายเคลิ้ม ปักซี่ ด้วยใจรักและมีสายเลือดศิลปินจากบิดา (กลองยาว) และมารดา (ลิเก) นางสาวสวัสดิ์จึงฝึกหัดเพลงอีสานได้อย่างรวดเร็ว แม้จะอ่านหนังสือ

ไม่ออกเพราะเรียนไม่จบเนื่องจากตอนเป็นเด็กเจ็บป่วยบ่อยมาก แต่เพราะเป็นผู้ที่มีมานะพยายาม จึงมุ่งมั่นที่จะฝึกอ่านหนังสือจากเนื้อเพลงอื่นแล้ว นอกจากจะสนใจฝึกหัดอย่างจริงจังแล้ว นางสาวสดี ยังมีพรสวรรค์คือ เสียงดี มีปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบ มีลีลาการร้องที่น่าดู โดยเฉพาะการสร้างมุขตลกด้วยถ้อยคำที่สุภาพนั้น ทำให้นางสาวสดีเป็นแม่เพลงที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมขึ้นชมจากผู้ติดตาม

อนึ่ง นางสาวสดีเป็นผู้ยึดมั่นในคุณธรรมโดยเฉพาะเรื่อง กตัญญูต่อบุคคลที่เป็นหลักใหญ่ในการประพฤติปฏิบัติของตนและลูกศิษย์ ปัจจุบันนางสาวสดีเป็นหัวหน้าคณะนกกะเอียง เสียงทอง (เดิมที่คณะกะเอียง เสียงอ่อน แล้วเปลี่ยนเป็น นกเอี้ยง เสียงสุพรรณ และนกกะเอียง เสียงทอง ในที่สุด)

2.2.23 นางสาวบัว กาลวัย อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1949/1 หมู่ที่ 6 ตำบลอุทุมพร อำเภอยุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพค้าขาย นางสาวบัว เริ่มหัดเล่นเพลงอื่นแล้วตั้งแต่อายุ 16 ปี กับอาและอาเชยคือนางสังเวียนและนายชื่น ศรีบัวไทย ที่บ้านดอนสวรรค์ อำเภอสองพี่น้อง เพราะนิสัยรักสนุกและได้ติดตามอาทั้งสองไปเล่นเพลงอยู่เสมอ จึงหัดเพลงบ้าง นางสาวบัวมีคุณสมบัติด้านรูปร่างหน้าตา และเสียงดี ทั้งยังมีลีลาการร้องการรำที่นุ่มนวล และมักจะร้องและสร้างมุขตลกด้วยถ้อยคำสุภาพ เมื่อไปแสดงในงานต่าง ๆ จึงมักจะทำให้ผู้ชมเกิดความเมตตาและให้รางวัลอยู่เสมอ

นางสาวบัวเป็นแม่เพลงที่มีความเชี่ยวชาญในการเล่นเพลงอย่างยิ่ง สามารถร้องเพลงได้จำนวนมาก เช่น เพลงเรื่องพระเวสสันดร เพลงดับขันธ์ เพลงดับตีหมากผัวหมากเมีย เป็นต้น นางสาวบัวเป็นแม่เพลงอิสระที่รับงานจากคณะเพลงต่าง ๆ เคยเล่นเพลงมานานและในหลายท้องที่หลายจังหวัด อย่างไรก็ตาม หลังจากสามีสิ้นชีวิตลง นางสาวบัวต้องรับภาระบุตรหญิงชายและต้องทำงานมากขึ้น จึงไม่มีเวลาว่างพอจะไปเล่นเพลงได้บ่อยดังเช่นสมัยก่อน

2.2.24 นางสาวเนียง ชาวปลายนา อายุ 37 ปี อยู่บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 5 ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพทำการเกษตร นางสาวเนียง เริ่มเล่นเพลงตั้งแต่อายุ 10 ปี โดยหัดเพลงกับนายไสว สุวรรณประทีป นางบัวผัน จันทรศรี เหตุที่ฝึกหัดเพลงนั้นก็เพราะยายชอบเพลง จึงนำมาฝากกับครูทั้งสอง และได้พักอาศัยอยู่กับครู โดยได้ช่วยทำงานพร้อมกับการฝึกหัดเพลงตลอดจนออกไปแสดงด้วยเป็นระยะเวลาถึง 5-6 ปี

นางสาวเนียงเป็นแม่เพลงที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม เสียงดี และมีลีลาการร้องการรำที่งดงามทั้งสามด้านที่จะให้อารมณ์ในการเล่นเพลงได้ดี จึงมักจะได้รับบทบาทเป็นตัวเอก

ของวงเสมอ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีไหวพริบดี สามารถจดจำเนื้อเพลงได้จำนวนมาก ปัจจุบันเล่นเพลงในสังกัดของคณะขวัญใจ ศรีประจันต์

2.2.25 นายสุเชษฐ์ ทับมี อายุ 42 ปี อยู่บ้านเลขที่ 77 หมู่ 6 ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพทำการเกษตร นายสุเชษฐ์มีใจรักด้านศิลปะมาตั้งแต่เด็กเพราะสืบเชื้อสายจากบิดาคือ นายสังเวียนซึ่งเป็นครูเพลงชื่อดัง จึงได้รับการฝึกฝนศิลปะการแสดงต่าง ๆ จากบิดาโดยตรง สมัยที่เรียนหนังสือได้เป็นตัวแทนของโรงเรียนประกวดร้องเพลงลำตัด จนได้รับรางวัลที่ 1 ด้วย เมื่อจบการศึกษาอายุประมาณ 11-12 ปีจึงเริ่มหัดลำตัดกับบิดาอย่างจริงจัง ต่อมาจึงหัดเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ เฉพาะเพลงอีแซวนั้น นายสุเชษฐ์ร้องได้ตั้งแต่เด็ก แต่เพิ่งจะออกแสดงจริงจังเมื่อประมาณ 4-5 ปี มาแล้ว โดยเล่นคู่กับลำตัด

ด้วยเหตุที่นายสังเวียนผู้เป็นบิดาเป็นครูเพลงที่มีความชำนาญในการเล่นเพลงมาก นายสุเชษฐ์จึงได้รับการถ่ายทอดการเล่นเพลงจากบิดาของตนซึ่งช่วยแต่งเนื้อร้อง ฝึกฝนจังหวะทำนอง ตลอดจนลีลาการเล่นทุกอย่างให้อย่างเต็มใจ นายสุเชษฐ์จึงกลายเป็นพ่อเพลงเพลงอีแซวที่มีความสามารถคนหนึ่ง เพราะเป็นผู้ที่มีเสียงดีมาก ร้องออกเสียงอักขระชัดเจน จังหวะแม่นยำมีลีลาการรำที่สวยงามและรู้จักใช้มุขตลกตามสมควร จึงเป็นที่นิยมของผู้ชมทั่วไป อนึ่ง นายสุเชษฐ์เคยได้รับรางวัลรองชนะเลิศการประกวดเพลงอีแซวในงานฉลองครบรอบ 200 ปี สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งทางจังหวัดจัดขึ้นเมื่อ 2525 ด้วย

2.2.26 นายไสว สุวรรณประทีป หรือ ไสว วงษ์งาม อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ 7 ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพทำการเกษตร นายไสวเป็นผู้ที่มีนิสัยรักสนุก ชอบร้องเพลงมาตั้งแต่เด็ก เริ่มหัดเล่นเพลงตั้งแต่อายุ 14 ปี กับนายเจลิ้ว ช่างเผือก พ่อเพลงรุ่นพี่ ป้าคือ นางพวง และหัดกับครูอีกหลายคน เช่น นายหลาบ นายพง เป็นต้น นายไสวเป็นผู้ที่มีความสนใจในการเล่นเพลงอย่างยิ่ง ได้พยายามเสาะหาและสะสมเนื้อเพลงไว้จำนวนมาก ไม่ว่าเพลงจะอยู่ที่ใด และต้องลำบากเพียงใด นายไสวก็ไม่ย่อท้อ เมื่อทราบว่าเพลงของผู้ใดไพเราะก็พากันติดตามขอมาจนได้ แม้ต้องเดินลุยไปกลางทุ่งนาเพื่อติดตามพ่อเพลงชื่อดังหลายคนก็ตาม ซึ่งบางครั้งต้องอดทนอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเดินทางไกล ไปตามหนทางที่ไม่สะดวกสบายแล้ว ยังต้องหอบหิ้วสิ่งของต่าง ๆ พร้อมกับต่อเพลงหรือจดเนื้อเพลงไปด้วย และด้วยความมานะพยายามต่อสู้กับอุปสรรคทั้งปวงของนายไสวนี้เองที่ทำให้นายไสวกลายเป็นพ่อเพลงชื่อดังที่มีความสามารถสูงในการร้องเพลงพื้นบ้านเกือบทุกชนิด โดยเฉพาะเพลงอีแซวนั้นสามารถร้องเพลงได้จำนวนมาก เป็นพ่อเพลงที่มีลีลาการร้องการรำที่น่าดูน่าชม มีปฏิภาณไหวพริบสามารถร้องต้นได้ทันที นอกจากนี้

ยังสามารถแต่งเพลงได้จำนวนมาก ทั้งยังฝึกหัดลูกศิษย์ไว้หลายรุ่น เฉพาะที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ขวัญจิต ศรีประจันต์ และขวัญใจ ศรีประจันต์ เป็นต้น นายไสวเป็นครูเพลงที่เอาใจใส่ในการฝึกสอนลูกศิษย์ด้วยความเมตตาและเสียสละทั้งกำลังสติปัญญา เวลาและทรัพย์สินส่วนตัว ทั้งนี้เพราะมีลูกศิษย์จำนวนมาก เมื่อมาขอฝึกหัดการเล่นเพลงที่มักจะมาพักอาศัยอยู่กับครูด้วย นายไสว จึงต้องรับภาระเลี้ยงดู ต้องสั่งสอนทั้งการเล่นเพลงและอบรมนิสัยใจคอความประพฤติไปพร้อมกัน ด้วยเหตุนี้ นายไสวจึงเป็นครูเพลงที่ลูกศิษย์และชาวเพลงทั่วไปเคารพนับถือ

นอกจากนี้ นายไสวยังเป็นผู้เสียสละและช่วยเหลือสังคม โดยได้เคยเผยแพร่ความรู้และผลงานจำนวนมาก เช่น การแสดงแบบสาธิตบนเวที การบันทึกเสียงลงแถบบันทึกเสียง การแสดงถ่ายทอดสดทางวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ นายไสว สุวรรณประทีป จึงจัดเป็นศิลปินเพลงอีแซวคนสำคัญผู้หนึ่งที่สร้างคุณประโยชน์แก่การอนุรักษ์ และเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติอย่างกว้างขวาง สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้มอบโล่เชิดชูเกียรติศิลปินพื้นบ้าน ครั้งที่ 1 (สาขาเพลงพื้นบ้านภาคกลาง) เมื่อวันที่เสาร์ที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2525 แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ปัจจุบันนายไสว สุวรรณประทีป ได้เสียชีวิตแล้ว (ประมาณเดือนตุลาคม พ.ศ.2535) ทำให้เพลงอีแซวชาติผู้ถ่ายทอดและสร้างสรรค์ที่สำคัญไปอีกผู้หนึ่ง

2.2.27 นายเพยาะ แซ่มช้อย อายุ 61 ปี อยู่บ้านเลขที่ 201 หมู่ที่ 9 ตำบลหนอง-สำหรับ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพทำการเกษตร นายเพยาะเป็นผู้ที่มีความสนใจในการเล่นเพลงอีแซวมาตั้งแต่อายุประมาณ 17-18 ปี เคยหัดเพลงและเป็นที่ลูกคู่ให้กับพ่อเพลงแม่เพลงที่มีชื่อเสียงในสมัยก่อน ซึ่งปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว เช่น นายไพบรีย และนางทุเรียน (ไม่ทราบนามสกุล) แต่เนื่องจากมารดาของนายเพยาะไม่ชอบการเล่นเพลง เพราะเกรงว่าจะเสียเวลาในการประกอบอาชีพ นายเพยาะจึงเลิกเล่นเพลงในที่สุด อย่างไรก็ตาม นายเพยาะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดหรือผูกพันกับเพลงอีแซวอย่างมาก ได้ติดตามไปชมการเล่นเพลงอยู่เสมอ นอกจากจะสามารถจดจำเนื้อเพลงได้จำนวนหนึ่งแล้ว ยังจดจำข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ลักษณะการเล่นและชีวิตของพ่อเพลงแม่เพลงสมัยก่อน ๆ ไว้อย่างละเอียด นับว่าเป็นผู้ที่มีความสนใจเพลงอีแซวอย่างแท้จริง

2.2.28 นายแหมม เดือนสุริยา อายุ 42 ปี อยู่บ้านเลขที่ 64/1 หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยคันแหลน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอ่างทอง จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลักคือการเล่นเพลงอีแซว เริ่มสนใจร้องเพลงลูกทุ่งและเพลงพื้นบ้านตั้งแต่อายุ 15 ปี ต่อมาจึงหัดเพลงอีแซวอย่างจริงจังกับนายไสว สุวรรณประทีป และนางบัวผัน จันทร์ศรี (หัดพร้อมกับ ขวัญจิต ศรีประจันต์ และขวัญใจ ศรีประจันต์) และเล่นเพลงกับคณะขวัญจิต ศรีประจันต์

ตลอดมา นายแทมเป็นพ่อเพลงที่มีความรู้ความชำนาญในการเล่นเพลงมาก นอกจากสามารถร้องเพลงอื่นแล้วจำนวนมากแล้วยังมีปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบและสร้างมุขตลก ทั้งยังมีน้ำเสียงดี และทำทางการรำการร้องที่น่าชม จึงเป็นพ่อเพลงคนสำคัญของคณะขวัญจิต ศรีประจันต์ ที่มีโอกาสเผยแพร่การเล่นเพลงอื่นทั่วประเทศไทย ทั้งในรูปแบบการแสดงจริง และผ่านสื่อมวลชน เช่น สถานีวิทยุกองทัพอากาศที่ 1 สุพรรณบุรี สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 เป็นต้น นอกจากจะเป็นพ่อเพลงหลักของคณะแล้วนายแทม ยังช่วยฝึกหัดพ่อเพลงรุ่นใหม่ เช่น นายสมเจต อินทร์แถมซ้อย ฯลฯ เพื่อสืบทอดศิลปะการเล่นเพลงอื่นด้วย

2.2.29 นางเหลื่อม เรืองปานกัน อายุ 69 ปี อยู่บ้านเลขที่ 102 หมู่ 1 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มีอาชีพทำการเกษตร นางเหลื่อมได้รับสายเลือดศิลปินมาจากยายคือ นางผ่อง (ไม่ทราบนามสกุล) (ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ อายุ 92 ปี) ซึ่งเป็นแม่เพลงซึ่งสามารถร้องเพลงพื้นบ้านได้เกือบทุกชนิด โดยเฉพาะเพลงเรือ เพลงจ้อยและเพลงอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีนายซื่อ แว่น (ไม่ทราบนามสกุล) และพี่สาวอีก 2 คน ก็เป็นชาวเพลงด้วย นางเหลื่อมเองก็มีใจรักด้านการร้องการรำนมาแต่เด็ก อายุไม่ถึง 20 ปี ก็สามารถออกเล่นงานในเทศกาลต่าง ๆ ได้แล้ว ต่อมาเมื่อมีผู้นิยมเพลงอื่นชวามากขึ้นจึงหันมาเล่นเพลงกับคณะเพลงต่าง ๆ เช่น คณะ จ.แสงทองรวมศิลป์ ของนายแจ้ง เพชรมอญ เป็นต้น เนื่องจากนางเหลื่อมไม่ได้เรียนหนังสือจึงอาศัยการจำเนื้อร้องต่าง ๆ จากบรรดาญาติ ๆ และชาวเพลงอยู่เสมอ จึงสามารถร้องเพลงได้จำนวนมาก นางเหลื่อมยังเป็นแม่เพลงอาวุโสที่มีความเชี่ยวชาญในการเล่นเพลงมาก และได้รับการยกย่องจากชาวเพลงหลายคนว่าเป็นผู้ที่มีลีลาการรำที่สวยงามมาก โดยเฉพาะเมื่อได้เล่นเป็นบทまり ในเรื่องพระเวสสันดรนั้นนางเหลื่อมเล่นบทนี้ได้อย่างชำนาญอย่างยิ่ง ซึ่งปัจจุบันขาดผู้สืบทอดการเล่นบทดังกล่าวแล้ว

ปัจจุบันนางเหลื่อมหยุดเล่นเพลงแล้วเพราะสุขภาพ (ตา) ไม่ดีนัก จะเล่นเพลงเฉพาะ "งานช่วย" หรือ งานบุญงานกุศลซึ่งอยู่ใกล้บ้านเท่านั้น

นอกจากวิทยากร ซึ่งเป็นพ่อเพลงแม่เพลงแล้ว การศึกษาในครั้งนี้ยังได้รับข้อมูลจากวิทยากรผู้เป็นลูกคู่ด้วย ได้แก่

1.) ด.ญ.กฤษณา ขุดเพราะ อายุ 13 ปี อยู่บ้านเลขที่ 59 หมู่ 2 ตำบลศาลาขาว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสวนแตงวิทยา ด.ญ.กฤษณาเป็นบุตรสาวของแม่เพลงชื่อดัง คือ นางลำจวน เกษมสุข หัวหน้าคณะลำจวนสวนแตง ได้มีโอกาสติดตามมารดาไปเล่นเพลงเสมอ ๆ และมีความภูมิใจและชอบที่มารดามีความสามารถ จึงหัดเพลงตั้งแต่อายุ 12 ปี และออกเล่นเพลงกับคณะของมารดาในวันหยุดเสมอสำหรับแรงจูงใจที่อยากเล่นเพลงนอกจากจะสนุกสนานแล้ว เนื่องจากยังได้รับรางวัลอยู่เสมอด้วย

ด.ญ. กฤษณามีความคิดว่าเมื่อเรียนสูงขึ้นไปคงไม่มีเวลาและคงเลิกเล่นเพลงไปในที่สุด

2.) ด.ญ. น้ำอ้อย สมหวาน อายุ 14 ปี อยู่บ้านเลขที่ 84 หมู่ 4 ตำบลไรรอด อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพิ่งจะเริ่มฝึกหัดเพลงในปี พ.ศ. 2533 เพราะมีใจรักและชอบการร้องการร่ำมาก ประกอบกับมีนิสัยรักสนุก เห็นเพื่อน ๆ หัดเพลงจึงมาขอฝากตัวเป็นศิษย์กับนางสวัสดี หรือนกเอี้ยง เสียงทอง ครั้งแรกหัดเต้นโซ่ร่วงก่อน เมื่อคล่องแล้วจึงหัดเพลงอื่นชว ตั้งใจไว้ว่าจะเล่นเพลงต่อไป

3.) นางสาวเบญจพร โฉมงาม อายุ 18 ปี อยู่บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 1 ตำบลดอนปรู อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีอาชีพทำการเกษตร เริ่มฝึกหัดเพลงในปี พ.ศ. 2533 กับนายไสว สุวรรณประทีป และนางบัวผัน จันทรศรี ด้วยใจรักเพราะได้เห็นเพื่อน ๆ เล่นเพลงสนุกสนานจึงอยากเล่นบ้าง ได้ขอร้องให้ยายนำไปฝากเรียนเพลงกับครูทั้งสอง ทั้งนี้ได้ช่วยทำงานบ้านต่าง ๆ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ฯลฯ ให้ครูด้วย ปัจจุบันเป็นลูกคู่อยู่คณะขวัญใจ ศรีประจันต์

4.) ด.ญ. เพชรา สันติ อายุ 13 ปี อยู่บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 5 ตำบลวังน้ำซับ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เริ่มหัดเพลงตั้งแต่อายุ 10 ปี กับนายไสว สุวรรณประทีป และนางบัวผัน จันทรศรี ด้วยใจรักเพราะเห็นพี่ ๆ เล่นเพลงแล้วสนุกสนานทั้งยังได้ท่องเที่ยวและได้เงินด้วย ด.ญ. เพชรา เป็นเด็กที่กล้าแสดงออกสามารถร้องเพลงลูกทุ่งได้ไพเราะจึงได้รับรางวัลเสมอ ปัจจุบันเป็นลูกคู่ และผู้รำโซ่ร่วงของคณะขวัญใจ ศรีประจันต์ ด.ญ. เพชรา ตั้งใจว่าจะยึดอาชีพเล่นเพลงตลอดไปเพราะใจรัก และมารดาก็ชอบด้วย

5.) นางสาวสุทิ เทพยืนยง อายุ 20 ปี อยู่บ้านเลขที่ 110 หมู่ 3 ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นางสาวสุทิมีความสนใจและชอบร้องเพลงตั้งแต่เด็ก เมื่ออยู่โรงเรียนเคยร่วมกิจกรรมการแสดงของโรงเรียนเสมอ ต่อมาจึงหัดเพลงอื่นชวกับนางสวัสดีตั้งแต่อายุ 19 ปี เป็นลูกคู่และรำโซ่ร่วงของคณะนกเอี้ยง เสียงทองด้วย นางสาวสุทิ มีรูปร่างหน้าตาดี มีลีลาการร้องการรำที่น่าดู น่าเสียงดีและสามารถจดจำเนื้อร้องได้จำนวนมาก จึงมีผู้ชมนิยมมากและมักจะได้รับรางวัลอยู่เสมอ

6.) ด.ญ. สุรินทร์ เทียนแจ่ม อายุ 12 ปี อยู่บ้านเลขที่ 677 ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดหนองแวง ตำบลไรรอด อำเภอดอนเจดีย์ ด.ญ. สุรินทร์ เริ่มหัดเพลงกับนางสวัสดี หรือนกเอี้ยง เสียงทองตั้งแต่อายุ 11 ปี เพราะมีใจรักการร้องเพลง และพี่น้องก็เป็นเพลงกันเกือบหมด นอกจากนี้รายได้และรางวัลจากการเล่นเพลงก็เป็นแรงจูงใจให้ฝึกหัดเพลงด้วย ด.ญ. สุรินทร์ ได้มีโอกาส

ติดตามนางสวัสดี เจียมพุก และนางพยงค์ เทียนแจ่ม ไปเล่นเพลงเสมอ จึงจดจำลีลาการร้อง การรำและทำนองของเพลงไว้ แล้วจึงมาขอจดเนื้อเพลงจากครูเพื่อนำมาท่องอีก ด.ญ. สุรินทร์ ตั้งใจว่าจะเล่นเพลงต่อไปเพราะไม่สามารถเรียนต่อได้เนื่องจากไม่มีทุนทรัพย์และมีความคิดว่า หากเรียนไปแล้วจบออกมาไม่ได้งานก็จะเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดสุพรรณบุรีและวิทยาการที่ให้ข้อมูลในการศึกษาเพลงอีแซว ดังกล่าวข้างต้นทั้งหมดนี้ ทำให้เห็นความสำคัญด้านต่าง ๆ ของจังหวัดนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นแหล่งสำคัญของเพลงพื้นบ้านภาคกลาง และเป็นแหล่งกำเนิดของเพลงอีแซว ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านที่ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของพ่อเพลงแม่เพลง หรือวิทยาการเหล่านี้ได้เป็นอย่างดีว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญควรจะได้รับ ความสนใจและได้รับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักกันมากยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเรื่องของ เพลงพื้นบ้านให้กว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป

ความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของเพลงอีสาน

3.1 ประวัติความเป็นมา

เพลงอีสานเป็นเพลงพื้นบ้านของสุพรรณบุรีที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นได้อย่างหนึ่ง ด้วยเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าเพลงนี้มีกำเนิดในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งชาวสุพรรณบุรีนิยมเล่นกันอย่างมากและเล่นกันมานานจนกระทั่งปัจจุบันก็ยังเป็นมหรสพพื้นบ้านที่นิยมว่าจ้างมาเล่นในงานต่าง ๆ อยู่เสมอ ความนิยมดังกล่าวยังแพร่หลายออกไปสู่ท้องถิ่นอื่น ๆ ด้วย (เอนก นาวิกมูล 2531 : 229)

ที่มาของชื่อ "อีสาน" ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่ามาจากคำหรือความหมายใด จากการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลงหลายท่านส่วนใหญ่จะไม่ทราบความเป็นมา อย่างไรก็ตาม พ่อเพลงบางท่านก็ได้ให้ความคิดเห็นไว้ซึ่งมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คำว่า "อีสาน" อาจมาจากคำว่า "แซว" ที่หมายถึงแกล้งอยู่เพราะเดิมการเล่นเพลงอีสาน ฝ่ายชายจะต้องร้องเพลงปลอบ ดมมือหรือเป่าแคน เดินหาแม่เพลงในลักษณะของการเดินไปเดินมา คือ แกล้งอยู่อย่างนั้นจนกว่าจะพบแม่เพลงหรือจนกว่าแม่เพลงจะลุกขึ้นตอบ (คล้าย แสงสี, สัมภาษณ์) หรืออาจเป็นเพราะต้องยืนร้องแซว (แกล้งอยู่) ทั้งคืน (ไสว สุวรรณประทีป, สัมภาษณ์) นอกจากนี้คำว่า "อีสาน" ยังอาจจะมาจากคำว่า "แซว" ซึ่งเป็นศัพท์แสลง หมายถึงการยั่วเย้า เพราะเดิมจะเรียกเพลงอีสานว่าเพลงยั่ว ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อเป็น "เพลงแซว" และ "เพลงอีสาน" ให้เข้ากับยุคสมัยเหตุที่ตั้งชื่อเพลงยั่วหรือเพลงอีสานนั้นก็เพราะเป็นเพลงที่ผู้ดูก็ยั่วหรือแซวผู้เล่น ผู้เล่นก็ยั่วหรือแซวผู้ดู (พร้อม ปานลอยวงศ์, สัมภาษณ์) แต่อย่างไรก็ตามคำว่า "เพลงอีสาน" ก็เรียกกัน มานานไม่ต่ำกว่า 60-70 ปีแล้ว

ด้านประวัติความเป็นมาของเพลงอีสานนั้นไม่สามารถสืบค้นกำเนิดที่แน่นอนได้ จากการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลงหลายท่านตลอดจนผู้ที่มีความสนใจและใกล้ชิดกับการเล่นเพลงอีสานมาแต่ในอดีต* ต่างกล่าวตรงกันว่าเพลงนี้มีกำเนิดในจังหวัดสุพรรณบุรีและมีอายุไม่น้อยกว่าหนึ่ง

* เช่น นายไสว สุวรรณประทีป และนางบัวผัน จันทรศรี (13 กรกฎาคม 2533) นายคล้าย แสงสี (4 มีนาคม 2533) นางเหลื่อม เรืองปานกัน (12 กุมภาพันธ์ 2533) นายสิงเวียน ทับมี (16 พฤศจิกายน 2532) นายพร้อม ปานลอยวงศ์ (2 พฤศจิกายน 2532) และนายเหยาะ แซ่ม้อย (26 มีนาคม 2534) เป็นต้น

ร้อยปีแล้วและจากการคำนวณอายุจริงกับอายุของผู้ให้ข้อมูลหลายท่าน พอจะอนุมานได้ว่าเพลงอีแซว มีกำเนิดมาไม่น้อยกว่า 100 ปี และมีผู้เล่นเพลงอย่างน้อยไม่ต่ำกว่าสามชั่วอายุคน ซึ่งจะขอล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเพลงอีแซวเป็นช่วง ๆ ดังนี้

3.1.1 เพลงอีแซวและผู้เล่นเพลงในยุคแรก จากการคำนวณอายุของพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นเก่าเท่าที่สืบค้นได้พบว่ามีพ่อเพลงแม่เพลงเป็นจำนวนมากที่เคยเล่นเพลงอีแซว ซึ่งหากนับอายุถึงปัจจุบันแล้ว จะมีอายุมากกว่า 100 ปี ได้แก่ นายเป้าและนางนัม (ไม่ทราบนามสกุล) อาศัยอยู่หน้าวัดพังม่วง ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเสียชีวิตแล้วอายุถึงปัจจุบันประมาณ 130-140 ปี (ไสว สุวรรณประทีป, สัมภาษณ์)* นางผ่อง (ไม่ทราบนามสกุล) ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่อายุ 92 ปี อาศัยอยู่ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เล่าว่า เคยเล่นเพลงอีแซวมาตั้งแต่ยังสาว และเพลงนี้เกิดมานานแล้ว (เหลื่อม เรืองปานกัน, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ยังมีพ่อเพลงแม่เพลงคนอื่น ๆ อีก เช่น นายจุ่น (ไม่ทราบนามสกุล) อายุถึงปัจจุบันประมาณ 120 ปี นายจรรยาและนางย้อย (ไม่ทราบนามสกุล) อายุถึงปัจจุบันประมาณ 100-120 ปี เป็นต้น และหากเพลงอีแซวมีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี ตามที่ประเมินจากอายุของพ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้แล้ว เพลงอีแซวก็น่าจะมีกำเนิดในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เพราะมีหลักฐานยืนยันแล้วว่าในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1-5 เป็นยุคทองของเพลงพื้นบ้านที่เป็นเพลงปฏิพากย์ ด้วยปรากฏว่าเพลงพื้นบ้านหลายเพลง เช่น เพลงปรบไก่ เพลงเรือ ฯลฯ เป็นมหรสพในงานพระราชพิธี นอกจากนี้ยังมีการสร้างเพลงชนิดใหม่ๆ ขึ้นมา เช่น เพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่อง เพลงอีแซว เป็นต้น (สุกัญญา สัจฉายา 2525 : 80) นอกจากนี้พ่อเพลงแม่เพลงที่ให้สัมภาษณ์ดังกล่าวต่างยืนยันว่าเพลงอีแซวเป็นเพลงใหม่ที่เกิดขึ้นที่หลังเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ ดังนั้น เพลงอีแซวจึงน่าจะเกิดช่วงปลายของ "ยุคทอง" ของเพลงพื้นบ้านคือช่วงสมัยรัชกาลที่ 5

เพลงอีแซวในยุคแรกนั้นเป็นเพลงปฏิพากย์สั้น ซึ่งหนุ่มสาวใช้ร้องยั่วเย้าหรือเกี้ยวพาราสีกันเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงใจ ชาวบ้านทั่วไปสามารถร้องเล่นกันได้โดยไม่ต้องฝึกหัด เพราะมีลักษณะเป็นบทกลอนสั้น ๆ และง่าย ๆ เช่น "มาเถิดแล้วแม่มา สวยน้องจะข้าเสียไปทำไม" หรือ "หากจะเล่นให้เต็นเข้ามา น้องจะมัดอยู่ข้าแล้วร่ำไร" (ไสว สุวรรณประทีป, สัมภาษณ์) จะเห็นว่าในหนึ่งบทกลอนจะมีเพียงสองวรรคและมีสัมผัสระหว่างวรรคเพียงแห่งเดียว เนื้อหาก็กว้างกันไปทั่วกันมา ไม่ต้องคิดหาคำยากจำนวนมาก ๆ จึงสามารถร้องได้ทันที ความยาวของการร้องก็สั้นก็ไม่จำกัดร้องเล่นกันได้ตลอดคืน

*นายไสว สุวรรณประทีป ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว อายุ 70 ปี เล่าว่าสมัยที่ตนยังเด็ก เคยเห็นนายเป้าและนางนัม ซึ่งขณะนั้นอายุประมาณ 60-70 ปี เล่นเพลงอีแซวอยู่เสมอ

เนื่องจากเดิมเพลงอื่นชื่อเป็นเพลงยั่วเข้าของหนุ่มสาวจึงเรียกกันโดยทั่วไปว่า "เพลงยั่ว" (หรือเพลงยั่วเมืองกาญจน์*) แต่เป็นคนละเพลงกับเพลงยั่วที่ใช้รำกลองยาว** เพราะ "เพลงยั่ว" ที่เป็นเพลงอื่นชื่อนั้นจะมีทำนองและลักษณะคำประพันธ์อันได้แก่ จำนวนคำ และสัมผัสแตกต่างกับเพลงยั่วที่ใช้รำกลองยาว แต่การที่เพลงยั่วซึ่งเป็นเพลงอื่นชื่อนี้จะมีความ คล้ายคลึงมาจากเพลงยั่วที่ใช้รำกลองยาวหรือไม่ก็ยังไม่สามารถยืนยันได้

อนึ่ง ชาวเพลงบางคน*** ตั้งข้อสังเกตว่าเพลงอื่นชื่อนี้เป็นเพลงปฏิพากย์สั้นนี้อาจ จะคล้ายคลึงมาจากเพลงเหย่ย เพราะเมื่อเปรียบเทียบลักษณะคำประพันธ์ของเพลงทั้งสองแล้ว จะใกล้เคียงกันมากจนใช้เนื้อร้องแทนกันได้โดยเปลี่ยนสัมผัสท้ายของเพลงเหย่ย จาก "กลอนเลย" ซึ่งออกเสียงว่า "เยย" หรือ "เอย" เป็นกลอนหัวเดียวอื่น ๆ เช่น กลอนโล กลอนลา ฯลฯ ตัดแปลงทำนองและปรับจังหวะให้เร็วขึ้น รวมทั้งเปลี่ยนการร้องรับของลูกคู่เท่านั้น ดังตัวอย่าง

เพลงเหย่ย	ไม่รักใคร่ใคร่ไม่ไปไม่มา	ไม่เหยียบกอดพญาตยเยย
	(ลูกคู่จะรับซ้ำทั้งสองวรรค)	

* ชาวจังหวัดกาญจนบุรีเรียกเพลงอื่นชื่อนี้ว่าเพลงยั่ว ดังนั้นจึงอาจเรียกว่า "เพลงยั่ว เมืองกาญจน์" ซึ่งก็คือเพลงอื่นชื่อนี้เอง

** เพลงยั่วที่ใช้รำกลองยาวนี้ เอนก นาวิกมูล เรียกว่า "เพลงยั่วตรุษสงกรานต์" เป็นเพลงที่ใช้ร้องยั่วให้รำยามตรุษสงกรานต์ มีจังหวะกระชั้นและสัมผัสง่าย ๆ เช่น

ต่อนไว้ ต่อนไว้	เอาไปบ้านเรา (ลูกคู่รับซ้ำหมด)
เอาไปทุ่งข้าว	ให้แม่เรากิน
ถ้าทุ่งไม่ดี	จะตีให้ตั้น

(ลูกคู่รับ ไยโย่พ่อแก้ว ไยยาพะยวบ เหย เหย เหย เหย เหย)

(เอนก นาวิกมูล 2527 : 350-357) นอกจากนี้ยังสันนิษฐานว่าเพลงร้องประกอบกลองยาว ในปัจจุบันคงจะเอามาจากเพลงยั่วชื่อนี้เอง (2531 : 230)

*** เช่น นางบัวผัน จันทรศรี นายไสว สุวรรณประทีป นายสิงเวียน ทับมีและนาย คล้าย แสงสี กล่าวพร้อมกันว่า เพลงอื่นชื่อนี้ (เพลงยั่วหรือเพลงยั่วเมืองกาญจน์) มีลักษณะ คล้ายกับเพลงเหย่ยอย่างมาก

เพลงอีแซว ไม่รักไม่ใคร่ไม่ไปไม่มา เอย... (ลูกคู่รับซ้ำทั้งวรรค)
 ไม่เหยียบกอดกอดกอดกอดให้ตาย (ลูกคู่รับซ้ำทั้งวรรค)
 (คล้าย แสงสี, สัมภาษณ์)

เมื่อพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าเพลงอีแซวในระยะแรก ๆ ที่เรียกว่า "เพลงยั่ว" น่าจะมาจากเพลงเหย่ยได้ เพราะฉันทลักษณ์คล้ายกันมาก นอกจากนี้ท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรีกับจังหวัดกาญจนบุรียังเป็นเขตติดต่อกัน ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกันทั้งทางสภาพภูมิศาสตร์ เชื้อชาติ และวัฒนธรรม จึงมีโอกาสสูงที่จะแลกเปลี่ยนหรือรับวัฒนธรรมของกันและกันได้

3.1.2 เพลงอีแซวและผู้เล่นเพลงในยุคที่สอง

เมื่อประมาณ 60-70 ปีมาแล้ว เพลงอีแซวได้พัฒนามาเป็นเพลงปฏิพากย์ยาว ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือมีเนื้อร้องยาวขึ้นและดัดแปลงทำนองให้แตกต่างไปจากเดิม โดยยืมเนื้อร้องมาจากเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น เพลงฉ่อย เพลงพวงมาลัยยาว* ฯลฯ ทั้งนี้เพราะพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นเก่ามักจะร้องเพลงพื้นบ้านข้างต้นได้อยู่ก่อนแล้ว เมื่อมาเล่นเพลงอีแซวจึงนำเนื้อร้องของเพลงดังกล่าวมาดัดแปลงจำนวนคำและใส่ทำนองใหม่ (คล้าย แสงสี และแนว ปรางจันทร์, สัมภาษณ์)

อนึ่ง เพลงฉ่อยและเพลงพวงมาลัย ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นเพลงปฏิพากย์ยาวที่มีเนื้อร้องยาวและมีเนื้อหาผูกเป็นเรื่องราวต่างๆ จำนวนมาก ปกติเพลงเหล่านี้จะมีทำนองซ้ำกว่าเพลงอีแซวและมีจำนวนคำในแต่ละวรรคน้อยกว่า** แต่สามารถนำมาร้องหรือแต่งเป็นเพลงอีแซวได้ โดยเพิ่มจำนวนคำและปรับจังหวะของเพลงให้เร็วขึ้น ดังจะขอยกตัวอย่าง การนำเพลงฉ่อยมาร้องหรือแต่งเป็นเพลงอีแซว เช่น

*หรือเพลงพวงมาลัยช้า ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ร้องโต้ตอบกันยาว ๆ ลักษณะคำประพันธ์จะขึ้นต้นด้วยคำว่า "เออระเหยลอมมา" และลงท้ายว่า "เอย" กลอนจะเป็นกลอนหกตัวเดียว เช่นเดียวกับเพลงพื้นบ้านทั่วไป แต่จะมีเนื้อร้องยาวกว่าและร้องทำนองเร็วกว่าเพลงพวงมาลัยสั้น

**โดยเฉพาะจำนวนคำในช่วงท้ายของวรรคหลัง เช่น เพลงฉ่อย ส่วนใหญ่จะแบ่งช่วงจังหวะของวรรคหลังเป็น "00000/000" หรือ "000000/00" เช่น "เสียงใครนั่นแทนใคร นันแทน เสียงใครมาร้องเรียกแม่/อยู่ไหน" แต่กลอนเพลงอีแซวจะแบ่งช่วงจังหวะของวรรคหลังเป็น "00000/0000" หรือ "00000/00000" เช่น "เสียงใครนั่นแทนเนื้อแล้วว่า ใครนั่นแทน เสียงใครมาร้องเรียกแม่/กันอยู่แต่ที่ไหน" เป็นต้น

เลยคว้าน้ำแพรสีกามะหยี่เนี่ยน	มียัดจับโยนไปพันไว้
จะใส่เสื้อตัวเก่าไปหาสาวไม่สวย	ถ้ายังงั้นมันก็ป่วยการไป
เลยคว้านแพรลายทมาจะใส่ให้ทรู	ใส่ให้มิดิตรหัวปลาไหล
	(เพลงประ : คล้าย แสงสี)

ตัวอย่างการนำเพลงพวงมาลัยยาวมาแต่งและร้องเป็นเพลงอื่นชว เช่น

ว่าพลงทางเลียบดำเนิน	ฝูงสัตว์มันก็เดินอยู่ในไพร
เรามาชมสัตว์เดินตามเนินหนา	มีแม่หมี่หมี่หมี่หมี่มฤคัมย
แล้วยังมีคชาลุมพระยาช้าง	ยืนอยู่ตรงทางแล้วสาวไทย
ตัวมันใหญ่ไม่ใช่ล้อไอ้สีดองแดง	คอยระวังมันจะแทงแม่คนท้าย
	(เพลงชนบทชวไม้ : เกม วงศ์ไทย)

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลงอาวโสหลายท่านแล้วต่างไม่สามารถยืนยันได้ว่า เพลงอื่นชวได้รับต้นแบบมาจากเพลงพื้นบ้านชวดั้งเดิม หรือเพลงชนิดใดชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะตามปกติเพลงพื้นบ้านมีลักษณะ "ร้อยเนื้อทำนองเดียว" คือสามารถหยิบยืมเนื้อร้องของเพลงอื่น ๆ มาร้องเป็นทำนองเพลงใดเพลงหนึ่งก็ได้ เพลงอื่นชวก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน จึงเป็นเรื่องยากที่จะสืบค้นว่า แรกเริ่มนั้นเพลงอื่นชวรับต้นแบบมาจากเพลงพื้นบ้านชนิดใด แต่อย่างไรก็ดีพ่อเพลงแม่เพลงหลายท่านกล่าวตรงกันว่า เนื้อหาของเพลงอื่นชวรับมาจากเพลงปฏิกายอื่น ๆ ส่วนทำนองและจังหวะนั้นคาดว่าจะรับมาจากเพลงอื่นชวแบบเก่าหรือแบบเพลงปฏิกายชิ้นนั้นเอง เพราะมีจังหวะเร็วหรือกระชั้นคล้ายกันมาก จึงอาจกล่าวได้ว่า เพลงอื่นชวที่มีลักษณะ เป็นเพลงปฏิกายยาวดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้พัฒนาด้านเนื้อหามาจากเพลงปฏิกายยาวอื่นที่มีมาก่อน เช่น เพลงฉ่อย และเพลงพวงมาลัย เป็นต้น แต่พัฒนาด้านทำนองและจังหวะมาจากเพลงอื่นชวแบบเก่าที่มีลักษณะเป็นเพลงปฏิกายสั้น

ส่วนผู้ที่คิดดัดแปลงเพลงอื่นชวจากเพลงปฏิกายสั้นมาเป็นเพลงปฏิกายยาวนั้น ไม่สามารถยืนยันได้แน่นอนว่าเป็นผู้ใด แต่จากการสืบค้นด้วยการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลงอาวโสหลายท่าน เช่น นายคล้าย แสงสี นายพร้อม ปานลอยวงศ์ นายชื่น ศรีบัวไทยและนายสังเวียน ทันมี และผู้สนใจเพลงอื่นชว เช่น นายเพยาะ แซ่ม้อย และนายสมบูรณ์ สุพรรณยศ พบว่า พ่อเพลงแม่เพลงรุ่นแรกเท่าที่ทราบว่าเป็นเพลงอื่นชวแบบที่มีลักษณะเช่นปัจจุบันนี้ ได้แก่ นายท้วม (ไม่ทราบนามสกุล) อาศัยอยู่บ้านทับน้ำ ตำบลจระเข้ใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

และนายจุ่น* (ไม่ทราบนามสกุล) อาศัยอยู่บ้านคลองโม่ง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนายท้วมและนายจุ่น เสียชีวิตไปนานแล้วหากจะนับอายุถึงปัจจุบันประมาณ 110-130 ปี สองท่านเป็นครูเพลงอีสานและเป็นหัวหน้าคณะ รับเล่นเพลงอีสานเป็นคณะแรก ๆ ด้วย นอกจากนี้ ยังมีนายบุญธรรม (ไม่ทราบนามสกุล) อาศัยอยู่ตำบลไร่รถ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ถ้านับอายุถึงปัจจุบันอายุประมาณ 120 ปี ได้ไปฝึกหัดเพลงฉ่อยมาจากจังหวัดอุทัยธานี และต่อมาได้แต่งเพลงอีสานและเล่นเพลงอีสานที่มีลักษณะเช่นปัจจุบันนี้ ครูบุญธรรมมีชื่อเสียงมากในแถบอำเภอเมืองและอำเภอดอนเจดีย์ มีลูกศิษย์หลายคน เช่น นายสุก (ไม่ทราบนามสกุล) อยู่บ้านหนองเพียน อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี นายมี (ไม่ทราบนามสกุล) อยู่บ้านดอนไม้คำ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น อนึ่ง ครูบุญธรรมได้แต่งเพลงเกี่ยวกับประวัติของตัวเองไว้ด้วย

ส่วนพ่อเพลงแม่เพลงร่วมสมัยกับครูเพลงดังกล่าว ได้แก่ นายพลัด (ไม่ทราบนามสกุล) อาศัยอยู่ที่บ้านบัวสวาย ตำบลไผ่ฝรั่ง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี นางปุยและนางรุน (ไม่ทราบนามสกุล) อาศัยอยู่ตำบลลองครักษ์ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น ส่วนพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นต่อมา ได้แก่ นายเชิด นายช้าง นายยอด นายบุญลือ (ไม่ทราบนามสกุล) อาศัยอยู่อำเภอบางปลาม้า นายคล้าย แสงสี (ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่อายุ 85 ปี) นายแผน นางปัด นางโต๊ะ (ไม่ทราบนามสกุล) อาศัยอยู่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

สาเหตุที่เพลงอีสานได้มีการคลี่คลายมาจนเป็นเพลงปฏิภาณยาวนั้น น่าจะเป็นเพราะเกิดจากการที่มีการพัฒนารูปแบบของเพลงอีสานมาเป็นการแสดงหรือเป็นมหรสพจึงจำเป็นต้องร้องเล่นเป็นบทยาว ๆ ซึ่งทำให้ค่อย ๆ คลี่คลายไปที่ละน้อยจนทำให้เกิดการร้องเป็นขั้นตอน ทั้งนี้เนื่องมาจากมีเวลามากจึงทำให้ผู้เล่นเพลงต้องผูกเรื่องราวขึ้นเป็นบทเพลงให้มีเนื้อหาและโวหารที่ถึงอกถึงใจและดึงดูดใจผู้ฟัง เพื่อจะได้ติดตามชมการแสดงต่อไป

หลังจากที่เพลงอีสานปรับเปลี่ยนเป็นเพลงปฏิภาณยาว ซึ่งมีเนื้อร้องยาวขึ้นนั้นทำให้มีเนื้อหาของเพลงกว้างขวางออกไป มีการนำเพลงดับต่าง ๆ มาร้องกันอย่างมากมาย ระเบียบวิธีการเล่นจึงเปลี่ยนตามไปด้วย (จะกล่าวละเอียดในหัวข้อต่อ ๆ ไป) แต่เนื่องจากเพลงอีสาน

*นายจุ่น เป็นครูเพลงที่ชาวเพลงและผู้ชมทั่วไป ยกย่องกันมา ดังมีเพลงร้องที่กล่าวถึงครูจุ่นว่า

ครูจุ่นคลองโม่งตาเหมือนนกเค้าแมว	ว่าเพลงแซ่มั่วแต่ยังทันสมัย
นายเชิดเพลงชาญยังว่าทานหลายเที่ยว	ว่าต้นกลอนเดี่ยวยังสู้ครูจุ่นไม่ได้

("นายเชิด" เป็นพ่อเพลงรุ่นหลังนายจุ่น; "ทาน" คือ ทวน หมายถึง ร้องซ้ำ)

แบบใหม่ที่มีความไพเราะและมีเนื้อหาสาระเป็นเรื่องเป็นราวมากขึ้น ทำให้การเล่นเพลงสนุกสนาน และเล่นได้นาน ๆ เพลงอีแซวจึงกลายเป็นเพลงพื้นบ้านแบบใหม่ ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย กล่าวได้ว่าในช่วงระยะเวลา 60-70 ปีที่ผ่านมา (ประมาณ พ.ศ. 2470-2482) ถือเป็นยุคทองของเพลงอีแซว ด้วยปรากฏว่ามีผู้นิยมเล่นกันเป็นจำนวนมาก และเล่นกันเกือบทุกงาน เช่น งานประจำปีวัดป่าเลไลยก์ ซึ่งถือว่าเป็นงานเทศกาลที่ยิ่งใหญ่ของชาวสุพรรณบุรี จะมีการเล่นเพลงอีแซวกันทุกคืนและคืนละหลาย ๆ วง (คล้าย แสงสี, ไสว สุวรรณประทีป และเพยาะ แซ่ม้อย, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ยังมีการติดต่อว่าจ้างไปแสดงในงานต่าง ๆ อยู่เสมอแม้แต่ในงานรัฐพิธีบางงาน เช่น งานพิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อปี พ.ศ. 2482 พ่อเพลงแม่เพลงบางคน เช่น นายจรรยา นางย้อย (ไม่ทราบนามสกุล) และคณะ ได้รับการว่าจ้างไปแสดงในงานนี้ถึง 3 วัน 3 คืน และมีโอกาสแสดงต่อหน้าหลวงมุนีราชรักษา ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรีในขณะนั้นด้วย (เพยาะ แซ่ม้อย, สัมภาษณ์)

อนึ่ง การปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาของเพลงอีแซวดังกล่าวนั้นได้ส่งผลให้จำนวนผู้เล่นเพลงอีแซวลดน้อยลง เพราะเพลงที่ดัดแปลงใหม่นี้มีเนื้อหาและการใช้ถ้อยคำมากขึ้น ผู้ที่จะร้องได้ต้องมีปฏิภาณและความสามารถพิเศษซึ่งต้องฝึกหัดมาโดยตรง ในที่สุดจึงเกิดมีการว่าจ้างพ่อเพลงแม่เพลงที่สามารถเล่นเพลงอีแซวได้มาเล่นในงานต่าง ๆ อย่างไรก็ดี การว่าจ้างในสมัยแรก ๆ จะเป็นลักษณะการขอร้องหรือขอแรงกันมากกว่า เพราะโดยมากมักจะให้สิ่งของตอบแทน เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดตัว และผ้าขาวม้า เป็นต้นมากกว่าให้เงินค่าจ้าง

แม้ว่าหลังสมัยรัชกาลที่ 5 อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกจะทำให้เกิดเพลงไทยสากลขึ้นจนเพลงพื้นบ้านเริ่มหมดความนิยมลงทีละน้อย แต่ในสมัยรัชกาลที่ 6 เพลงพื้นบ้านบางเพลง เช่น เพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่องและโดยเฉพาะเพลงอีแซว ซึ่งยังคงเป็นที่นิยมของชาวบ้านโดยทั่วไป (สุกัญญา สุจฉายา 2525 : 81-86) ต่อมาในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 2 คือประมาณ 50 ปีมาแล้ว (พ.ศ. 2484 - 2488) เพลงอีแซวกลับซบเซาลง เพราะเป็นช่วงสงครามบ้านเมืองขาดความสงบสุข ชาวบ้านไม่สามารถชุมนุมเล่นเพลงได้เหมือนก่อน นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ออกพระราชบัญญัติกำหนดวัฒนธรรมแห่งชาติ มีการควบคุมการเล่นพื้นบ้านและทำให้เพลงพื้นบ้านจำนวนมากต้องเสื่อมสูญไป และมีทรสพชนิดใหม่เกิดขึ้นแทน เช่น ภาพยนตร์ รำวง ฯลฯ ซึ่งมีผลกระทบให้เพลงอีแซวซบเซาอยู่นาน อย่างไรก็ตามยังคงมีชาวบ้านในท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดใกล้เคียงที่เล่นเพลงอีแซวบ้าง แต่ไม่มากนัก (คล้าย แสงสี, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดี ประมาณ ปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมาเพลงอีแซวเริ่มฟื้นตัวและเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายอีกครั้ง เพราะนอกจากจะมีผู้เล่นเพลงและคณะเพลงจำนวนมากแล้ว ยังมีการ

แต่งเพลงต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ผู้ชมในสมัยนั้นต่างนิยมเพลงอื่นแซงกันมากทั้งในท้องถิ่น สุพรรณบุรีและท้องถิ่นใกล้เคียง กล่าวคือ ในช่วงนั้นมีคณะเพลงอื่นหลายคณะ คณะที่มีชื่อเสียง ได้แก่ นายแฉ่ เพชรมอญ* อยู่บ้านไผ่แขก อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี และคณะของนาย ไพรย นางทุเรียน (ไม่ทราบนามสกุล) ร่วมกับนางบัวผัน จันทรศรีและนายไสว สุวรรณประทีป อยู่อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากนั้นยังมีคณะเพลงอื่นๆ เช่น คณะของนายเคลิ้ม ปักซี่ อยู่อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี คณะของนายอ้นและนางศรีนวล (ไม่ทราบนามสกุล) อยู่บ้านท่าว่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี คณะของนายเปื้อง นางปลั่ง (ไม่ทราบนามสกุล) อยู่อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากนั้นยังมีพ่อเพลงแม่เพลงอิสระจำนวนมาก เช่น นางปาน เลือสกุล นายเหลียว นางไถ่ นายทรัพย์ นายหิบบ (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีครูเพลงหลายท่าน เช่น นายเคลิ้ม ปักซี่ นายบุญธรรม และนายเหลียว (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งได้แต่งเพลงต่าง ๆ กันอย่างมากมาย ได้แก่ เพลงต่าง ๆ เช่น เพลงตับคอกหอย ฯลฯ และเพลงเรื่องซึ่งนำเนื้อหาจากวรรณคดีและนิทานพื้นบ้าน เช่น เพลง เรื่องพระเวสสันดร แต่งโดยนายยัง (ไม่ทราบนามสกุล) อยู่บ้านท่าดินเหนียว อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งคณะของนายแฉ่ เพชรมอญ ได้นำมาแสดงจนมีชื่อเสียงโด่งดัง เพราะสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ชมมาก และเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านอยู่เป็นเวลานาน แม้แต่ชาวบ้าน ในท้องถิ่นอื่น เช่น จังหวัดพิษณุโลก ฯลฯ ก็ยังติดต่อให้ไปแสดงเพลงนี้ นอกจากเพลงเรื่อง พระเวสสันดรแล้วยังมีเพลงเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น เพลงเรื่องพราหมณ์เกสร เพลงเรื่องไกรทอง เพลงเรื่องพิรุณทอง ฯลฯ ซึ่งแต่งโดยนายเคลิ้ม ปักซี่ เป็นต้น (เหยาะ แซ่มซ้อย แพร ปรารังจันท์ และเหลื่อม เรื่องปานกัน, สัมภาษณ์)

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2500 เพลงอื่นแซงแซวลงอีกครั้ง ไม่ค่อยมีผู้นิยมติดต่อกัน จ้าง (เหยาะ แซ่มซ้อย และขวัญจิต ศรีประจันต์, สัมภาษณ์) ซึ่งอาจเป็นเพราะยุคนั้นเกิด สิ่งบันเทิงรูปแบบใหม่ เช่น เพลงไทยลูกทุ่ง เพลงไทยลูกกรุง ฯลฯ ชาวบ้านเริ่มนิยมเพลง ไทยลูกทุ่งกันมากกว่าเพลงพื้นบ้าน อย่างไรก็ตาม ประมาณปี พ.ศ. 2508 นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น ได้ฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านทุกภาค รวมทั้งเพลงอื่นแซวของจังหวัดสุพรรณบุรี

*ต่อมาตั้งชื่อ "คณะ จ.แสงทอง รวมศิลป์" มีพ่อเพลงแม่เพลงในสังกัด เช่น นายพร้อม ปานลอยวงศ์ นายแพว ปรารังจันท์ นายอ้น (ไม่ทราบนามสกุล) นางมาลัย (ไม่ทราบ นามสกุล) นางลำจวน เกษมสุข ฯลฯ อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ นายแฉ่ เสียชีวิตลง คณะเพลงนี้ ได้ยุบเลิกไป ต่อมาพ่อเพลงแม่เพลงที่ยังเหลืออยู่ได้รวมตัวกันและตั้งคณะใหม่ คือ คณะลำจวน ส่วนแดง ในปัจจุบันนี้ โดยมีนางลำจวน เกษมสุขเป็นหัวหน้าคณะ

โดยเชิญพ่อเพลงแม่เพลงไปแสดงที่สังคีตศาลา ของกรมศิลปากร และให้แสดงถ่ายทอดออกอากาศทางวิทยุโทรทัศน์ด้วย ซึ่งในขณะนั้นได้รับความสนใจจากประชาชนพอสมควร แต่เพลงอื่นชวก็ยังไม่เป็นที่นิยมเฉพาะคนในท้องถิ่น การติดต่อว่าจ้างคณะเพลงก็ยังไม่แพร่หลาย เช่นปัจจุบัน (ขวัญจิต ศรีประจันต์, สัมภาษณ์)

3.1.3 เพลงอื่นชวและผู้เล่นเพลงในยุคปัจจุบัน

เพลงอื่นชวเริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไปมากขึ้น เมื่อขวัญจิต ศรีประจันต์ (เกลียว ธารพร) ซึ่งเป็นนักร้องเพลงลูกทุ่งชื่อดังชาวสุพรรณบุรี ได้หันมาเล่นเพลงอื่นชวและมีชื่อเสียงโด่งดัง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2516-2520 ซึ่งเป็นช่วงการเรียกร้องประชาธิปไตยของนักศึกษาและประชาชนทั่วไป ซึ่งได้จัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเดินขบวน การแสดงละคร การแสดงดนตรีเพื่อชีวิต ฯลฯ ขวัญจิต ศรีประจันต์ ได้ร่วมร้องเพลงและนำเพลงอื่นชวไปร้องในกิจกรรมดังกล่าวด้วย ทำให้เพลงอื่นชวเป็นที่สนใจของบุคคลต่าง ๆ ดังที่ขวัญจิต ศรีประจันต์ (2535 : 3) ได้กล่าวว่า "ในครั้งนั้น ขวัญจิต กลายเป็นนักร้องปากจัด มีการให้ลูกกระเบิดเป็นรางวัลหรือไม่ก็เสียงปืน จึงทำให้คิดค้นคิดว่าคงต้องลุยงานนี้โดยไม่ถอยหลัง ในระยะนั้นผู้คนสนใจมาก มีผู้สนใจในต่างจังหวัดติดต่อไปแสดงไม่ขาดระยะ "

ความมีชื่อเสียงโด่งดังของขวัญจิต ศรีประจันต์ดังกล่าว ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีความสนใจและหันมานิยมเพลงอื่นชวกันอย่างกว้างขวาง นอกจากนั้นยังทำให้ศิลปินเพลงอื่นชวคนอื่น ๆ ได้เกิดการรวมตัวกันเป็นคณะเพลงและรับจ้างแสดงในงานต่าง ๆ ทั่วไป เป็นเหตุให้เพลงอื่นชวกลายเป็นการแสดงพื้นบ้านหรือมหรสพพื้นบ้านที่นิยมกันอย่างแพร่หลายจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคทองของเพลงอื่นชวสมัยที่ 3 ก็ได้ (พร้อม ปานลอยวงศ์ ลำจวน เกษมสุขสวัสดิ์ เจียมพุก และไสว สุวรรณประทีป, สัมภาษณ์)

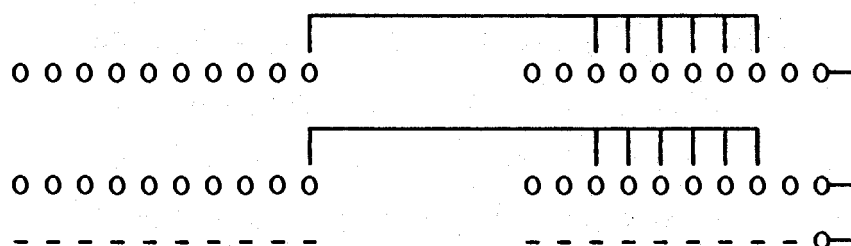
นอกจากความมีชื่อเสียงของศิลปินจะเป็นเหตุให้เพลงอื่นชวเป็นที่นิยมของประชาชนแล้ว ความตื่นตัวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านของรัฐบาลและเอกชนก็มีส่วนให้เพลงอื่นชวมีความแพร่หลายมากขึ้น ดังที่ สุกัญญา สุจนายา (2525 : 90-93) กล่าวว่าไ้ว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520-2523 เป็นต้นมา รัฐบาลและเอกชนได้ร่วมมือกันรณรงค์เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติและมีการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมขึ้น ความตื่นตัวดังกล่าวทำให้เพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนให้เผยแพร่สู่ประชาชนทั่วไป ด้วยการจัดการแสดงและเก็บรักษาเพลงต่าง ๆ ไว้โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะภาคเอกชน เช่น ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ฯลฯ ได้มีการส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ผลงานของศิลปินพื้นบ้านต่าง ๆ รวมทั้งได้รวบรวมเก็บรักษาเพลงพื้นบ้านไว้หลายชนิด ซึ่งรวมทั้งเพลงอื่นชว

จำนวนหนึ่งด้วย ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ ขวัญจิต ศรีประจันต์ (2535 : 3) ได้กล่าวไว้ว่า "คุณเอนก นาวิกมูล และทีมงานผู้นุรักษ์ศิลปะไทย ได้เชิญให้ไปแสดงที่ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ สาขาผ่านฟ้าและคุณเอนกก็เขียนเรื่องราวของติ๊นและผลงานต่าง ๆ มาตลอด จึงเป็นที่นิยมและแปลกใหม่สำหรับคนรุ่นใหม่อย่างไม่น่าเชื่อ"

ด้วยความสามารถของศิลปินและการสนับสนุนส่งเสริมจากบุคคลและหน่วยงานดังกล่าว ทำให้เพลงอีแซวเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านซึ่งเป็นที่นิยมเรื่อยมาของประชาชนทั้งในท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี ท้องถิ่นใกล้เคียง เช่น กาญจนบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง นครปฐม ฯลฯ ตลอดจนท้องถิ่นอื่น ๆ ทั่วประเทศ ปัจจุบันเพลงอีแซวยังคงเป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไปทั้งที่อยู่ในสังคมเมืองและสังคมชนบท ทั้งนี้เพราะมีการประยุกต์ลักษณะการร้องการเล่นให้มีความทันสมัย และปรากฏว่ามีคณะเพลงอีแซวหลายคณะที่ยึดการแสดงเพลงอีแซวเป็นอาชีพและบางคณะยังมีงานแสดงเกือบตลอดทั้งปีด้วย

3.2 ลักษณะคำประพันธ์

เพลงอีแซวมีลักษณะคำประพันธ์เป็นกลอนหัวเดียวเหมือนเพลงพื้นบ้านภาคกลางทั่วไป เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย และเพลงพวงมาลัย คือ กลอนเพลงอีแซวในหนึ่งบทจะมีเพียงสองวรรคหรือหนึ่งคำกลอน ในแต่ละวรรคประกอบด้วยจำนวนคำตั้งแต่ 6-12 คำ แต่ส่วนใหญ่จะมีประมาณ 9-11 คำ และมีสัมผัสระหว่างวรรคเพียงแห่งเดียวคือสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคหน้ากับคำที่ 3-7 ของวรรคหลังส่วนสัมผัสระหว่างบทนั้นจะลงท้ายด้วยคำที่มีเสียงสระและเสียงพยัญชนะสะกดเสียงเดียวกัน ซึ่งชาวบ้านจะเรียกชื่อกลอนตามสัมผัสที่ลงท้ายนั้น ๆ เช่น กลอนไล เป็นกลอนที่มีคำสุดท้ายของบาทหรือบทลงด้วยเสียงสระ ไอ่ทุกคำ กลอนลา เป็นกลอนที่มีคำสุดท้ายของบาทหรือบทลงเสียงสระอาทุกคำ และกลอนลง เป็นกลอนที่มีคำสุดท้ายของบาทหรือบทลงด้วยเสียงสระ โอะและสะกดด้วยแม่กง เป็นต้น แต่กลอนที่ใช้กันมากที่สุดในการเล่นเพลงอีแซวคือ กลอนไล และกลอนที่นิยมใช้รองลงไป ได้แก่ กลอนลาและกลอนลี ดังจะแสดงแผนผังลักษณะคำประพันธ์ของเพลงอีแซว และยกตัวอย่างเนื้อร้องของกลอนไล กลอนลา และกลอนลี ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 กลอนไฉ

แม่เลี้ยงลูกมาพ่อได้พาลูกเล่น	ลูกจึงได้เด่น เป็นมนุษย์ขึ้นได้
ครั้นลูกโตใหญ่ท่านเอาไปฝากเรียน	ฝากครูหัดเขียนในกองขอมักไซ
	(เพลงไหว้ครูหญิง)

ตัวอย่างที่ 2 กลอนลา

จะไหว้พระพุทธรูปเจ้าที่ล่องเข้านิพพาน	สืบอายุทรงญาณไปด้วยพระปัญญา
ไหว้พระพุทธรูปที่ล้ำไหว้พระธรรมที่เลิศ	ไหว้พระสงฆ์องค์ประเสริฐที่จำศีลศึกษา
	(เพลงไหว้ครู : ส่วนวนที่ 2)

ตัวอย่างที่ 3 กลอนลี

เดินตามติดด้วยแม่สาวน้อยยวนนาง	คิดพลางเดินพลางว่าต้องดูท่าที่
ถ้าว่าถึงเรือนพ่อจะต้องเล่น	แอมจะเสียให้เย็นแล้วฤดี
	(เพลงประกลอนลี)

3.3 ทำนอง ลีลาการร้องและเครื่องดนตรีประกอบ

3.3.1 ทำนอง ทำนองของเพลงอื่นเขามี 3 ทำนองได้แก่

3.3.1.1 ทำนองเก่า เป็นทำนองของเพลงอื่นที่มีมาแต่เดิมในยุคแรก ๆ ที่ยังเป็นเพลงยั่วเย้าสั้น ๆ ของหนุ่มสาว ลักษณะของทำนองค่อนข้างเร็ว กระชั้น ดังจะขอนำตัวอย่างเนื้อเพลงที่ใช้ร้องทำนองเก่ามาแสดงให้เห็นทำนองเป็นโน้ตดนตรีสากล ดังนี้

ไม่รักไม่ใคร่ไม่ไปไม่มา (ซ้ำ)	ไม่เหยียบกอดพญาพญาให้ตาย (ซ้ำ)
ตั้งวงไว้เพื่อปูเสื่อไว้ทำ (ซ้ำ)	สวายน้องจะช้าจะช้าว่าไร (ซ้ำ)
	(เพลงเกริ่น : คล้าย แสงสี)

3.3.1.3 ทำนองใหม่ เป็นทำนองที่ชาวลำตัดและนักร้องเพลงลูกทุ่งได้ดัดแปลงขึ้น โดยนำทำนองเก่ามาผสมผสานกับทำนองปัจจุบันกล่าวคือ จะขึ้นต้นคล้ายทำนองเก่า แล้วต่อด้วยทำนองเหมือนปัจจุบันแล้วจึงลงท้ายหรือจบลงด้วยการร้องทำนองเก่าอีกครั้ง การรับของลูกคู่จะรับอย่างทำนองเก่าคือรับซ้ำทั้งวรรค ดังจะขอนำตัวอย่างเนื้อเพลงที่ใช้ร้องทำนองใหม่มาแสดงให้เห็นทำนองเป็นโน้ตดนตรีสากล ดังนี้

มาเกิดหนากระไรแม่มา (ซ้ำ)
ลองคบค้าพี่ไว้สักคน
พี่จะทำทุกอย่างเพื่อแม่เฒ่ายาย
จะให้เทกระถางหรือให้ล้างกระโถน

แม่คุณจะซ้ำจะซ้ำรำไร (ซ้ำ)
ถึงพี่จะจนพี่ก็มีน้ำใจ
ทุกทุกนาที่พี่ไม่หนีแพงพ่าย
ถือกระเป๋ามาตามกันพี่ก็ได้

ว่ามาเกิดหนากระไรแม่มา (ซ้ำ)

สว่น้องอย่าซ้ำอย่าซ้ำอยู่โย ๓ (ซ้ำ)
(เพลงเกี่ยวทำนองใหม่)

มาเกิด หนา กระไร แม่มา เจม มาเกิด หนา กระไร แม่มา
แม่ คุณ จ: ซ้ำ จ: ซ้ำ รำไร แม่ คุณ จ: ซ้ำ จ: ซ้ำ รำไร ลองคบค้า
พี่ ไว้ สัก คน จิ: พี่ จ: จน พี่ ก็ มี น้ำใจ พี่ จะ ถู กทุก อย่าง ไม่หนีแพ พ่าย
หนี ทุก ๆ นาที่ พี่ ไม่ หนี แพ พ่าย พ่าย พี่ เา กระ ถาง หรือ ให้ล้าง กระโถน ถือกระเป๋ามา ตามกัน
พี่ ก็ ถู ก ได้ จามาเกิดหนา กระไร แม่มา เจม มา เกิดหนา กระไร แม่มา สว่น้อง
อย่าซ้ำ อย่าซ้ำอยู่โย สว่น้องอย่าซ้ำอย่าซ้ำอยู่โย

เพลงอีสานเป็นเพลงที่มีจังหวะเร็วกระชั้นหากเทียบกับจังหวะของดนตรีไทยจะเป็นจังหวะของเพลงชั้นเดียว ปัจจุบันมีการนำเครื่องดนตรีสากล เช่น ทอมบา* กลองชุด** ฯลฯ มาประกอบจังหวะซึ่งชาวบ้านทั่วไปจะเรียกว่าจังหวะซ่าซ่าซ่า และเพราะเพลงอีสานมีจังหวะเร็วนี้เองที่ทำให้ช่วยเร้าความรู้สึกทั้งผู้ร้องและผู้ฟังให้เกิดความครึกครื้นอยู่เสมอ นอกจากจังหวะเร็วกระชั้นแล้วพอเพลงแม่เพลงยังนิยมเล่นสัมผัสอักษรในเนื้อร้องเป็นพิเศษ และมักจะร้องให้สัมผัสอักษรตรงกับจังหวะพอดี ดังนั้นจึงร้องกระชั้นและลงจังหวะด้วยคำที่สัมผัสเป็นช่วง ๆ ไปซึ่งช่วยเพิ่มความไพเราะและสนุกสนานยิ่งขึ้น

โดยทั่วไปการร้องวันวรรคให้ลงจังหวะ จะแบ่งเป็นวรรคละ 2 ช่วง ดังนี้

/ 0 0 0 / 0 0 0 0 0 / / 0 0 0 0 0 / 0 0 0 0 0 /
 / 0 0 0 0 / 0 0 0 0 0 / / 0 0 0 0 0 / 0 0 0 0 0 /
 / ขอน้อมนบ / ญาติเคารพที่รัก / / จงประสมมีศักดิ์ / เป็นที่พึ่งอาศัย /
 / ลงจำปาจี / สวัสดิ์ผู้ดู / / นักกีฬาผู้รู้ / ย่อมจะมีแพ้วหลาย /

หากจะมีการเอื้อนหรือทอดเสียง จะเอื้อนและทอดเสียงระหว่างช่วงแรกกับช่วงที่สองของวรรค เช่น เอื้อนหลังคำว่า "นบ" "ศักดิ์" "จี" และ "รู้" อย่างไรก็ตามเพลงอีสานเป็นเพลงที่มีจังหวะเร็ว พอเพลงแม่เพลงนิยมร้องให้ลงจังหวะตรงสัมผัสอักษร โดยจะวันวรรคตอนให้พอดีกับสัมผัสหรือแต่งกลอนให้มีสัมผัสสั้น ๆ พอดีกับจังหวะ ถ้ามีจำนวนคำมากก็จะรวบคำให้อยู่ใน

*ทอมบา (Tomba) เป็นกลองที่มีลักษณะรูปร่างยาว ตรงกลางป่อง มีหน้าเดียว เวลาเล่นใช้มือตี (ผู้เล่นจะต้องยืนตี) อาจจะมีใบเดียวหรือสองใบ ซึ่งชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า "กลองคู่" หรือ "กลองทอม"

**กลองชุด (Team Drum and Cymbals) เป็นเครื่องตีประกอบจังหวะที่นำเอา กลองชนิดต่าง ๆ และฉาบมาผสมกัน กลองชุดนี้มีทั้งชุดเล็กและชุดใหญ่ ถ้าชุดเล็กประกอบด้วย กลองใหญ่ (Bass Drum) 1 ใบ มีฉาบใหญ่ 1 ใบ ที่กลองใหญ่และฉาบคู่จะมีกระเดื่องเหยียบ กลองเล็ก (Snare Drum or Side Drum) 1 ใบและมีกลองที่คล้ายกลองเทเนอร์ (Tenor Drum) ติดอยู่ข้างบนกลองใหญ่ 1 ใบ กลองทอมทอม (Chinese Tom-Tom) 1 ใบ ส่วนชุดใหญ่จะมีฉาบใหญ่และกลองที่คล้ายกลองเทเนอร์มาเพิ่มอีกอย่างละหนึ่งใบ หรืออาจจะเพิ่มส่วนประกอบมากกว่านี้ (บรรเทิง ชลช่วยชัยและคณะ 2524 : 87-89)

จังหวะเดียวกัน ถ้าคำน้อยก็ใช้การเอื้อนหรือทอดเสียงรจกหะ การแบ่งวรรคตอนจึงอาจจะแบ่งย่อยเป็นวรรคละ 4 ช่วง ดังนี้

/ 0 0 0 / 0 0 / 0 0 0 / 0 0 / / 0 0 0 / 0 0 / 0 0 0 / 0 0 /

เช่น / พ่อคนเก่ง / เพลงเก่า / มาพูดก้าว / เดื่อยกอ /
 / ออกประกาศ / เริ่มก่อ / เทียวได้พูด / เกียวกาย /

3.3.2 ลีลาการร้อง

ลีลาการร้องเพลงอีสานแยกได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ลีลาการขึ้นเพลง การร้องเนื้อเพลงและการลงเพลงกับการรับเพลง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.3.2.1 การขึ้นเพลง เดิมเพลงอีสานไม่มีการขึ้นเพลงเมื่อเริ่มร้องก็จะร้องเนื้อเพลงทันที ต่อมาเมื่อพัฒนาเป็นเพลงที่ร้องยาวขึ้นดังที่ร้องกันอยู่ในปัจจุบันจึงมีการขึ้นเพลงด้วยการเอื้อนเสียงว่า "เอ้อ...เออ...เอ็ง...เอ้อ...เอ็ง...เอย..." การที่มีการขึ้นเพลงนั้นเป็นการเรียกร้องความสนใจและเป็นการทดสอบเสียงหรือตั้งระดับเสียงไปในตัว หรือจะเรียกว่าเป็นการซ้อมเสียงสำหรับผู้ร้องและเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับผู้ฟังก่อนที่จะร้องเพลงต่อไป การขึ้นเพลงนี้พ่อเพลงแม่เพลงบางคนอาจจะขึ้นต่างกันไป เช่น อาจจะร้องว่า "เอ้อ...เอ...เอ้อ...เอ...เอ" หรือขึ้นเสียงสั้น ๆ ว่า "เอย..." โดยทอดเสียงออกไปเล็กน้อยก็ได้

ปกติพ่อเพลงแม่เพลงจะขึ้นเพลงโดยการเอื้อนเสียงช้า ๆ ยาว ๆ ให้ฟังแล้วตบมโนลนาฟัง เฉพาะแม่เพลงนั้นส่วนใหญ่ก็จะขึ้นเพลงอย่างตั้งอกตั้งใจและพยายามเอื้อนให้เสียงยาวและไพเราะ เป็นการขึ้นเพลงครั้งแรก ๆ ก่อนร้องเพลงออกตัวและเพลงแต่งตัวแล้วแม่เพลงแต่ละคนก็ยังตั้งใจเอื้อนเสียงอย่างพิถีพิถันเป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะช่วยเร้าใจผู้ดูแล้วยังเป็นการแสดงออกถึงความสามารถเฉพาะตน อันจะทำให้ผู้ดูเกิดความประทับใจและเกิดความสนใจที่จะชมการแสดงของตนต่อไป และยังอาจทำให้มีการติดต่อกับจ้างงานต่อ ๆ ไป หรือถูกใจจนได้รับรางวัลอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม พ่อเพลงแม่เพลงจะไม่เคร่งครัดว่าจะต้องขึ้นเพลงทุกครั้งที่ยังจะขึ้นเพลงหรือไม่ก็ได้ บางคนอาจขึ้นสั้น ๆ ว่า "เอย..." หรือ "เอ้อ...เอย" หรือบางทีเมื่อร้องไปนาน ๆ ก็จะไม่ขึ้นเพลงเลย แต่จะร้องเนื้อเพลงได้ทันที ซึ่งอาจเป็นเพราะการขึ้นเพลงจะมีความสำคัญเฉพาะการร้องครั้งแรก ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจเท่านั้น ต่อเมื่อเล่น

เพลงไปนาน ๆ ผู้เล่นก็พอใจอยู่แต่เนื้อร้องที่จะต้องนึกคิดออกมาร้องมาแก้ ผู้ฟังก็หันมาสนใจแต่เนื้อหา หรือการโต้ตอบที่เผ็ดร้อนหรือเข้มข้นยิ่ง ๆ ขึ้น หรืออาจจะสนุกสนานกับมุขตลกต่าง ๆ มากกว่าจะสนใจการขึ้นเพลง

อนึ่ง การเอื้อนเสียงในการขึ้นเพลงนั้น บางครั้งผู้ร้องอาจจะเอื้อนเสียงแบบตลกขบขันเช่น "โอ้ย..โอ้ย...ๆ" หรือ "อ๊ะ..อ๊ะ...ๆ" หรือบางคนอาจจะเล่นลูกคอให้เสียงแปลก ๆ เช่น "เอ้ย...เออๆๆ เอ็ก ๆ" ก็ได้ เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศให้ครึกครื้นยิ่งขึ้น หรือเพื่อหลีกเลี่ยงการร้องซ้ำกับผู้อื่น ในกรณีที่ผู้ขึ้นเพลงมาแล้วหลายคน ทั้งขึ้นอยู่กับปฏิภาณของผู้เล่นแต่ละคนและแต่ละโอกาส

3.3.2.2 สีสการร้องเนื้อเพลง พ่อเพลงแม่เพลงจะร้องเนื้อเพลงให้เข้ากับจังหวะและจะร้องเรื่อยไปอย่างสม่ำเสมอ อาจจะมีการเอื้อนเสียงหรือทอดเสียงรอบจังหวะบ้างตามแต่ผู้ร้องจะต้องการ โดยทั่วไปจะนิยมการร้องเนื้อเพลงให้กระชับ แบ่งเนื้อร้องเป็นช่วง ๆ แล้วร้องกระชั้น ๆ ให้ลงกับจังหวะพอดี สีสการขึ้นเสียงสูงเสียงต่ำก็ขึ้นอยู่กับผู้ร้องซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวสุพรรณบุรี จึงมักจะร้องด้วยสำเนียงท้องถิ่น คือ ภาษาถิ่นสุพรรณบุรี ทำให้ระดับเสียงวรรณยุกต์ของคำในเพลงต่างกับเสียงวรรณยุกต์ในภาษามาตรฐาน นับเป็นลักษณะเด่นของการร้องเพลงอีแซว หรือจะเรียกว่าเป็นเสน่ห์ของเพลงอีแซวซึ่งอยู่ที่สีสการร้องที่ออกสำเนียงท้องถิ่นนั่นเอง

3.3.2.3 การลงเพลง หมายถึง การทอดเสียงหรือหยอดเสียงเพื่อให้ลูกคู่รับการลงเพลงของเพลงอีแซวแบ่งได้เป็น 2 กรณี กล่าวคือ กรณีแรก การลงเพลงเมื่อร้องเนื้อเพลงจบท่อนหรือจบเพลง การลงเพลงในกรณีที่ผู้ร้องจะร้องในลักษณะการลงเพลงและลูกคู่ก็จะร้องรับเพลงต่อกันไป การลงเพลงดังกล่าวจะทำโดยการทอดเสียงให้ต่ำและทอดทำนองให้ช้าลง คือ ผู้ร้องจะร้องวรรคแรกแล้วลงท้ายว่า "เอย" และลูกคู่ จะรับด้วยคำว่า "เอย..แล้ว" และต่อด้วยสองคำสุดท้ายของวรรค และเมื่อผู้ร้องร้องวรรคหลังและทอดเสียงให้ช้าและลงท้ายว่า "เอย.." ลูกคู่ก็จะรับเหมือนวรรคหน้า แต่อาจเพิ่มการร้องเอื้อนว่า "เอ้อ..เอย" หรือ "เอ็ง..เอย" แล้วจึงต่อด้วยคำว่า "แล้ว" และร้องสองคำท้ายวรรคก็ได้

การลงเพลงในกรณีที่สองคือ ลงเพลงในขณะร้องเนื้อเพลง โดยผู้ร้องจะลงเฉพาะ

* ลูกคู่อาจเป็นเด็กที่ฝึกหัดใหม่ ๆ หรือเป็นพ่อเพลงแม่เพลงคนอื่นที่ยังไม่ถึงโอกาสร้องของตนก็ได้ การรับของลูกคู่จะรับร่วมกันทั้งชายและหญิง และจะไม่แยกรับว่าฝ่ายชายรับเฉพาะพ่อเพลง หรือฝ่ายหญิงรับเฉพาะแม่เพลง

วรรคแรก เมื่อลูกคู่รับแล้วจะร้องเนื้อเพลงต่อไปไม่ลงวรรคหลังเหมือนกับการลงเพลงเมื่อจบเพลงซึ่งจะร้องแล้วให้ลูกคู่รับทั้งวรรคแรกและวรรคหลัง การลงเพลงขณะร้องเนื้อเพลงนั้นเป็นการนำเสียง หรือนึกหาด้อยคำ หรือเพื่อต้องการจะเน้นข้อความที่ร้อง หรือเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้ชมก็ได้

อนึ่งนอกจากลูกคู่จะรับเพลงแล้ว บางครั้งยังช่วยกระทุ้งด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อช่วยเราให้สนุกสนาน หรือช่วยขัดจังหวะขณะที่ผู้ร้องนึกเนื้อเพลงไม่ทัน หรือร้องเพลงด้วยเสียงสูงเสียงต่ำเกินไป การกระทุ้งนี้ เช่น "ชะ ๆ" "แน ๆ" "เข็บ ๆ" "ข้า ๆ" "กรู ๆ" "ฮ่า ฮัย" "เขี่ย ๆ" "ฮ่า ๆ ฮัย ๆ" "ละข้า" เป็นต้น

ลีลาการร้องเพลงอื่นเช่น นอกจากจะร้องสนุก ๆ กระชั้น ๆ แล้ว บางช่วงยังมีการปรับให้จังหวะช้าลงตามลักษณะอารมณ์ของเพลงด้วย เช่น ในช่วงโศกเศร้า ผู้ร้องมักจะร้องเอื้อนให้ช้าและทอดเสียงร้อจหะ ได้แก่ การร้องเพลงจาก เพลงลา เป็นต้น นอกจากนี้ลีลาการร้องโดยปกตินอกจาก จะร้องเร็วแล้วยังต้องทำให้เข้าจังหวะที่กระชั้นนั้นด้วย ลีลาการร้องจึงมักจะกระฉับกระเฉง การเอื้อนย่ำหรือเคลื่อนไหวร่างกายค่อนข้างจะเร็ว อย่างไรก็ตาม การร่ายรำของพ่อเพลงแม่เพลงไม่เคร่งครัดหรือมีแบบแผนแน่นอน พ่อเพลงแม่เพลงบางคนอาศัยการจดจำท่วงท่าต่าง ๆ ต่อ ๆ กันมา ไม่ต้องฝึกหัดก็สามารถรำได้เอง พ่อเพลงแม่เพลงบางคนมีโอกาสดีกว่าผู้อื่น คือเคยฝึกหัดและเล่นเพลงทรงเครื่องหรือละครพื้นบ้านมาก่อนก็ได้นำเอาท่วงท่าการร่ายมาประกอบการร้องเพลงอื่นเช่นได้ดงามน่าดูน่าชมกว่าผู้ที่ไม่ได้หัดรำโดยตรง ดังเช่นนางบัวผัน จันทรศรี ครูเพลงชื่อดังซึ่งมีความสามารถในการเล่นละครพื้นบ้านมาก่อนได้นำท่ารำที่เรียกว่า "รำแม่บท" (ของพื้นบ้าน) มาถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ที่สืบทอดเพลงอื่นเช่น เช่น ท่ารำแม่บท 6 ท่า ได้แก่ 1) ท่าตายแล้ว 2) ท่ากลับมารอด 3) ท่าไม่มอดม้วย 4) ท่ากุศลหนุน 5) ท่าบุญช่วย 6) ท่าไม่ดักขัย (บุญนะ แยมงาน, สัมภาษณ์) เป็นต้น นอกจากนี้การรำประกอบการร้องเพลงอื่นเช่นจะทำให้ผู้ชมสนุกสนานยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการย่อตัวหรือก้าวเอียงหรือการย่อทำให้เข้าจังหวะที่กระชั้น ๆ นั้น ช่วยให้ผู้ดูรู้สึกคึกคักและสนุกสนานเพลิดเพลินมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ลีลาการร้องการร่ายยังเป็นเรื่องเฉพาะของบุคคล พ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคนจะมีลีลาที่แตกต่างกัน เช่น บางคนจะร้องนุ่มนวล รำช้า ๆ ใช้ถ้อยคำเรียบ ๆ สุภาพ และจะร้องไปเรื่อย ๆ แต่บางคนจะมีลีลาการร้องกระชั้นและยังชอบกระแทกเสียงหรือนำคำลงจังหวะเป็นช่วง ๆ ทั้งยังมีการรำที่คล่องแคล่วว่องไวด้วย

อนึ่ง จากการสังเกตลีลาการร้องของชาวเพลงแต่ละคณะแล้วสามารถแบ่งลีลาการร้องเพลงอื่นเช่นตามท้องถิ่นของผู้เล่นเพลงได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ลีลาการร้องของคณะเพลงแถบใต้และลีลาการร้องของคณะเพลงแถบเหนือ

ลีลาการร้องของคณะเพลงแถบใต้ หมายถึง ลีลาการร้องของกลุ่มพ่อเพลงแม่เพลงที่อาศัยอยู่บริเวณด้านใต้ของจังหวัดสุพรรณบุรี เช่น อำเภอสองพี่น้อง อำเภอดูดอง อำเภอเมือง อำเภอดอนเจดีย์ และอำเภอศรีประจันต์ คณะเพลงแถบใต้ได้แก่ คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ คณะพ่อโสวและขวัญใจ ศรีประจันต์ คณะลำจวน ส่วนแดง คณะนกเอี้ยง เสียงทอง และคณะสังเวียนทับมี ซึ่งจะมีลีลาการร้องเนื้อเพลงที่มีจำนวนคำในแต่ละวรรคสั้น ๆ และมักมีสัมผัสภายในในวรรคค่อนข้างถี่ จึงทำให้มีจังหวัดการร้องที่กระชั้น การรับของลูกคู่จะเอื้อนเสียงว่า "เอ้อ..เอย" หรือ "เอ้อ..เอ้อ..เอย" และต่อด้วยคำว่า "แล้ว" และสองคำสุดท้ายของวรรค

ส่วนลีลาการร้องของคณะเพลงแถบเหนือ หมายถึง ลีลาการร้องของกลุ่มพ่อเพลงแม่เพลงที่อาศัยอยู่บริเวณด้านเหนือของจังหวัดสุพรรณบุรี เช่น อำเภอเดิมบางนางบวชและอำเภอสว่างชู คณะเพลงแถบเหนือได้แก่ คณะ ช.รวมศิลป์ ซึ่งมีลีลาการร้องเนื้อเพลงที่มีจำนวนคำในแต่ละวรรคมากกว่าและมีสัมผัสภายในในวรรคค่อนข้างห่างทำให้ต้องร้องทอดเสียง จังหวะในการร้องจึงช้ากว่าคณะเพลงแถบใต้ นอกจากนี้ลีลาการลงเพลงและรับเพลงยังต่างไปจากคณะเพลงแถบใต้ คือจะลงเพลงโดยทอดเสียงและทอดจังหวะยาวกว่า การรับของลูกคู่จะรับว่า "เอย.." แล้วต่อด้วยสองคำหรือสามคำสุดท้ายของวรรค ลักษณะการร้องของคณะเพลง แถบเหนือที่มีจำนวนคำมากกว่าและจังหวะในการร้องช้ากว่าคณะเพลงแถบใต้ดังกล่าวนี้ น่าจะเป็นเพลงได้รับอิทธิพลของการร้องเพลงฉ่อย และเพลงทรงเครื่อง ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวบ้านในแถบจังหวัดใกล้เคียงด้านเหนือของสุพรรณบุรี เช่น อ่างทอง ออยุธยา และอุทัยธานี เป็นต้น

อนึ่ง ลีลาการร้องที่เพลงอีแซวเพิ่งประยุคต์ใหม่เมื่อ 2-3 ปีมานี้คือ การร้องต่อกัน ฆมิตวรรคต่อวรรคหรือบาทต่อบาท โดยผู้ร้องสองคนจะร้องต่อกันไป คนที่หนึ่ง (หรือเรียกว่าคอหนึ่ง) จะร้องไปหนึ่งวรรคหรือหนึ่งบาท คนที่สอง (หรือคอสอง) จะร้องวรรคหลังหรือบาทต่อไปสลับกันเช่นนี้เรื่อยไป ส่วนใหญ่ร้องเพื่อให้ตลกขบขัน การร้องต่อกันเช่นนี้มีลักษณะคล้ายลำตัด ส่วนจะนำแบบอย่างมาจากลำตัดหรือไม่ก็ไม่สามารถยืนยันได้

3.3.3 เครื่องดนตรีประกอบ การเล่นเพลงอีแซวแต่เดิมนั้นมีแต่การปรบมือประกอบ จังหวะ ต่อมาจึงมีฉิ่งและแคน ซึ่งจะเป่าคลอการร้องเป็นเสียง "แต แล่นแต แต แล่นแต" จนกระทั่งเพลงอีแซวพัฒนาเป็นเพลงที่ร้องยาว ๆ ดังทำนองปัจจุบันและเริ่มมีการตั้งคณะเพลงขึ้น จึงมีฉิ่งและกรับเป็นเครื่องประกอบจังหวะ เมื่อประมาณ 20 ปีมานี้ นายโสว สุวรรณประทีป ได้นำเอาตะโพนมาตีประกอบด้วยและต่อมาจึงใช้วงปี่พาทย์มาบรรเลงประกอบการเล่น อย่างไรก็ตามมีบางคณะที่ประยุคต์ใหม่โดยนำเครื่องดนตรีสากลมาประกอบการเล่นเพลง เช่น คณะช. สงวนไชว์ (ปัจจุบันเลิกแสดงแล้ว) ได้นำแตรวงมาบรรเลงประกอบ (ดังรูปที่ 42) คณะลำจวน ส่วนแดง นำเอากลองชุดทอมมา มาประกอบจังหวะ (ดังรูปที่ 41) ปัจจุบันคณะเพลงต่าง ๆ

ยังใช้เครื่องดนตรีประกอบจังหวะที่ต่างกันออกไปเช่น คณะขวัญใจ ศรีประจันต์ใช้วงปี่พาทย์ซึ่งประกอบด้วย ระนาดเอก ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้ม ปี่ใน ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง ฉาบ กรับ (ดังรูปที่ 9) คณะลำจวน สวนแดง และคณะนกเอี้ยง เสียงทอง ใช้กลองชุดทอมบา ตะโพน รำมะนา ฉิ่ง ฉาบ กรับ เป็นต้น (ดังรูปที่ 37)

อย่างไรก็ตาม เครื่องประกอบจังหวะที่ขาดไม่ได้คือ ฉิ่งและกรับ เพราะเพลงชนิดนี้เป็นเพลงที่มีจังหวะเร็วกระชั้น การมีฉิ่งและกรับจะช่วยให้ผู้ฟังรู้สึกตื่นตัวและสนุกสนานอยู่เสมอ (เอนก นาวิกมูล 2529:2)

3.4 การแต่งกาย สถานที่และโอกาสในการแสดง

3.4.1 การแต่งกาย

การแต่งกายของผู้เล่นเพลงอีแซวคล้ายกันกับการแต่งกายของผู้เล่นเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ คือทั้งชายและหญิงมักนุ่งโจงกระเบน ฝ่ายชายนิยมใช้ผ้าขาวม้าคาดพุง ฝ่ายหญิงอาจใช้ผ้าสีหรือเข็มขัดคาดพุงหรือไม่คาดก็ได้ อย่างไรก็ตามสมัยก่อนเพลงอีแซวเป็นเพลงเล่นสนุกสนานกันในหมู่ชาวบ้าน การแต่งกายจึงไม่เคร่งครัด ตามแต่ผู้เล่นจะสะดวก ดังนั้นทั้งชายและหญิงจึงนุ่งโจงกระเบน ฝ่ายชายอาจสวมเสื้อคอกลม ฝ่ายหญิงอาจสวมเสื้อแขนกระบอก หรือหม้อไห ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป ฝ่ายชายจึงเริ่มมีการนุ่งกางเกงแพรสีดำหรือสีม่วง (ชาวบ้านเรียกตะโก้ง) (ขำ ทอมจันทร์ พร้อม ปานลอยวงศ์ และ แพรว ปรารค์จันทร์, สัมภาษณ์) ฝ่ายหญิงบ้างก็นุ่งผ้าถุงบ้างก็นุ่งกระโปรงจีบยาว ๆ จีบรอบตัวคล้าย ๆ ชุดของลิเก การแต่งหน้าก็ไม่ฉูดฉาดเหมือนปัจจุบัน (สายบัว กาลวัย ปาน เสือสกุล และประจันต์ จะอ่อน, สัมภาษณ์)

ปัจจุบันชาวคณะเพลงอีแซวทั้งชายและหญิงนิยมนุ่งโจงกระเบนตามแบบโบราณ เพื่อเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์รูปแบบการแสดงแบบเก่าเอาไว้ แต่เป็นโจงกระเบนที่มีสีสันสะดุดตา มีทั้งผ้าสีพื้นและผ้าสีที่มีลวดลายปักเงินหรือดันทอง ทำให้ดูสวยงามเวลาเคลื่อนไหวร่างกายช่วยให้หน้าสนใจยิ่งขึ้น ส่วนเสื้อก็มักจะใช้สีฉูดฉาด รูปแบบคล้าย ๆ กัน คือ ฝ่ายชายนิยมสวมเสื้อคอกลม แขนสั้น ลวดลายสีสันสดใส ถ้าเป็นสีพื้นอาจมีด้นแฉ่ววาวประดับด้วย ฝ่ายหญิงมักสวมเสื้อแขนสั้นหรือสามส่วนอาจเป็นคอกลมมีระบาย แขนตุ๊กตา หรือคอเหลี่ยมกว้าง แขนกระบอกหรือเสื้อไม่มีแขน มีระบายรอบคอ ฯลฯ ลักษณะการนุ่งผ้า ส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะนุ่งโจงกระเบนทับชายเสื้อ คือเก็บชายเสื้อไว้ในผ้าถุง แล้วคาดผ้าขาวม้าหรือผ้าคาดพุง ส่วนฝ่ายหญิงนิยมนุ่งโจงกระเบนทับชายเสื้อเช่นกัน แล้วใช้ผ้าคาดพุง หรือเข็มขัดคาด ต่อมาเมื่อเพลงบางคณะหันมาสวมเสื้อปล่อยชายทับผ้าถุง แล้วคาดเข็มขัด หรืออาจไม่คาดก็ได้ เป็นต้น (ดังรูปที่ 21)

อนึ่ง ในสมัยที่การเล่นเพลงอีแซวนิยมเล่นเพลงเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องไกรทอง เรื่องพระเวสสันดร ฯลฯ นั้นผู้เล่นที่รับบทเป็นตัวละครต่าง ๆ จะแต่งกายให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องด้วย เช่น เล่นเป็นชูชก ก็จะนุ่งผ้าเก่า ๆ ไม่สวมเสื้อห้อยประกาศา สหายยามและถือไม้เท้า เล่นเป็นขุนช้างก็จะใส่หัวล้าน สวมสร้อยเส้นโต ๆ อาจจะสวมเสื้อ เป็นต้น (แพว ปรากฏจันทร์ และสมบุรณ์ สุวรรณยศ, สัมภาษณ์) แม้ปัจจุบันจะไม่นิยมเล่นเพลงเรื่องและหันมาเล่นเพลงตับเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ แล้วก็ตาม แต่ชาวเพลงก็ยังแต่งกายให้เข้ากับเนื้อเรื่องที่ร้องเช่นกัน เช่น เล่นเป็นโจร (เพลงตับโจร) อาจนุ่งผ้าโจงกระเบนหรือสวมกางเกงอย่างเดียว ไม่สวมเสื้อ หน้าตาจะเขียนหนวดเครา หรืออาจใช้ผ้าโพกศีรษะ ถือมีดหรือปืนที่ทำขึ้นเอง (ดังรูปที่ 22) เป็นต้น

นอกจากนี้ เนื่องจากปัจจุบันเทคโนโลยีก้าวหน้าขึ้นอย่างมาก ชาวเพลงโดยเฉพาะแม่เพลงทั้งหลายจึงนิยมแต่งหน้าแต่งตัวให้ดึงดูดตามสมัยนิยมด้วยการใช้เครื่องสำอางต่าง ๆ เช่น การแต่งหน้า ทาลิป ทำผมทรงต่าง ๆ ฯลฯ และยังนิยมตกแต่งด้วยเครื่องประดับนานาชนิด เช่น สร้อย ต่างหู ดอกไม้ติดผม ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรคมาจากวิทยาการอันทันสมัย การแต่งกายของชาวเพลงอีแซวจึงดึงดูดใจผู้ชมทั้งหลายมากยิ่งขึ้น

3.4.2 สถานที่

เดิมเพลงอีแซวเล่นกันตามลานวัด ลานบ้าน เช่น ลานวัดป่าเลไลยก์ สมัยก่อนมีต้นโพธิ์ใหญ่ขึ้นคร่อมอยู่ทั่วไป ตามต้นโพธิ์จะมีตะเกียงเจ้าพายุ หรือที่เรียกว่าตะเกียงอีต้า แช่วนอยู่ต้นละ 2-3 ดวง เพื่อให้แสงสว่างแก่ผู้เล่นเพลงและผู้ชมทั้งหลาย สถานที่จึงมีเพียงลานกว้าง ๆ กับตะเกียงเพียง 2-3 ดวงเท่านั้น ต่อมาเมื่อเพลงอีแซวกลายเป็นเพลงทหาว่าจ้าง หรือเป็นมหรสพอย่างหนึ่ง จึงมีการสร้างเวทีสำหรับให้ชาวเพลงได้แสดง เวทีนี้มีลักษณะเดียวกับเวทีของลิเก หรือลำตัด คืออาจจะยกพื้นสูง มีหลังคาเป็นรูปเพิงหมาแหงน (ดังรูปที่ 34) หรือยกพื้นขึ้นเท่านั้นไม่มีหลังคา หรืออาจจะอยู่ติดดินก็ได้ ความกว้างความยาวและความสูงของเวทีนั้นไม่กำหนดแน่นอน นอกจากนั้นยังไม่จำเป็นต้องสร้างเวทีทุกครั้งในการเล่นเพลง ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับความสะดวกของเจ้าภาพ บางครั้งอาจใช้ลานดินหน้าบ้านหรือลานวัดกว้าง ๆ (ดังรูปที่ 33) หรืออาจเล่นบนศาลาวัดหรือบนบ้านเลขก็ได้ การสร้างเวทีก็อาจจะมีเพียงเสื่อหรือกระสอบหรือกระดานปูพื้นไว้พอที่จะเล่นเพลงได้เท่านั้น สมัยที่ยังใช้ตะเกียงก็จะมีเสาไม้สำหรับแขวนตะเกียงไว้ด้านหน้าเวที หรือจะใช้แขวนกับหลังคาหรืออื่น ๆ ตามแต่สะดวก ต่อมาเมื่อมีไฟฟ้าใช้ เวทีเพลงอีแซวจึงเริ่มมีไฟฟ้าเป็นส่วนประกอบสำคัญนอกจากจะให้แสงสว่างแล้วยังทำให้มีการใช้เครื่องขยายเสียง ได้แก่ ลำโพง ไมโครโฟน ฯลฯ มาประกอบการเล่นอันจะช่วยผ่อนแรงผู้ร้องที่ไม่ต้องตะโกนด้วยเสียงตัวเองทั้งยังช่วยปรับเสียงให้ฟังไพเราะยิ่งขึ้นด้วย

นอกจากนี้ในปัจจุบันยังเพิ่มการประดับตกแต่งเวทีด้วยไฟสีต่าง ๆ ซึ่งทำให้สวยงามและเร้าใจผู้ชมได้เป็นอย่างดี (ดังรูปที่ 37)

ส่วนประกอบของเวทีอีกประการหนึ่ง คือ ฉาก ซึ่งเริ่มมีเมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้ว แต่ฉากสมัยแรก ๆ นั้นเป็นฉากที่เจ้าภาพมักจะหามาให้ โดยจะเขียนแจ้งชื่องานและวันเดือนปีไว้ที่ฉากนั้น ๆ เช่น "งานประจำปีวัดพุทธบูชา 28-30 มกราคม 2522 " หรือ "สุชาติ เจียมบุก ขอกราบลาอุปสมบท" เป็นต้น (ดังรูปที่ 39 และ 40) ต่อมาเมื่อประมาณ 8-10 ปี มานี้จึงเริ่มมีการเขียนชื่อคณะและที่อยู่ลงในฉาก เช่น "เพลงอินทรี คณะ จ. แสงทอง รวมศิลป์ บ้านเลขที่ 14 หมู่ 5 ตำบลดอนโพธิ์ทอง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี" (ดังรูปที่ 43) เป็นต้น (พร้อม ปานลอยวงศ์ และลำจวน เกษมสุข, สัมภาษณ์)

3.4.3 โอกาสในการแสดง

เพลงอินทรีเป็นการแสดงที่บ้านที่สามารถเล่นหรือแสดงได้เกือบทุกโอกาส โอกาสที่บุคคลทั่วไปนิยมติดต่อว่าจ้างคณะเพลงไปแสดงนั้น มีทั้งโอกาสที่เป็นงานเทศกาล งานนักขัตฤกษ์และงานประเพณีต่าง ๆ เช่น ตรุษ สงกรานต์ กรฐมาส ผ้าป่า บวชนาค เเผศพ ทำบุญบ้าน จลองวันเกิด ฯลฯ ซึ่งจะเห็นว่าเพลงอินทรีเป็นมหรสพที่บ้านที่รับแสดงในงานต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ยกเว้นเฉพาะงานแต่งงานเท่านั้น ทั้งนี้เพราะชาวเพลงมีความเชื่อถือว่าการเล่นเพลงในงานแต่งงานนั้นเป็นอัปมงคลและอาจนำภัยพิบัติมาสู่ผู้เล่นเพลงได้ เพราะการแต่งงานนั้นย่อมมีเรื่องเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง หากไปเล่นเพลงในงานแต่งงานก็เท่ากับไปคลอในเรื่องดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่หยาบและต่ำจะทำให้วิชาความรู้เสื่อมลงและอาจถูกลงโทษจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ครูเพลง (ที่ล่วงลับไปแล้ว) ฯลฯ นอกจากนี้เพลงอินทรียังมีเนื้อหาที่เป็นการโต้ตอบกันอย่างเผ็ดร้อนรุนแรง เช่น ต้าประจัน ชาวเพลงบางคนจึงเชื่อว่าอาจจะ เป็นเหตุให้คู่บ่าวสาว หรือสามีภรรยาทะเลาะวิวาทกันได้ และเพราะการยึดมั่นในความเชื่อดังกล่าว จึงทำให้ชาวเพลงอินทรีปฏิบัติตามคำสั่งสอนหรือข้อห้ามในการเล่นเพลงในงานแต่งงานอย่างเคร่งครัด

นอกจากการแสดงเพลงอินทรีจะแสดงในโอกาสงานเทศกาล งานนักขัตฤกษ์และงานประเพณีแล้ว ยังเล่นในโอกาสอื่น ๆ เช่น งานก้น ฯลฯ ซึ่งคณะเพลงส่วนใหญ่มักจะได้รับการติดต่อว่าจ้างไปแสดงในงานก้นอยู่เสมอ ตามปกติการบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายของคนไทยมีมากมายหลายอย่าง เพลงอินทรีสามารถไปแสดงในงานก้นได้ทุกอย่างด้วย เช่น งานก้นบนเรื่องการเกณฑ์ทหาร เรื่องการขายที่ดิน เรื่องการค้าขาย เรื่องการประกอบอาชีพการเกษตร และเรื่องของหาย เป็นต้น

ปัจจุบัน โอกาสในการแสดงเพลงอินทรีได้ขยายออกไปมากขึ้นเพราะความเจริญทาง

เทคโนโลยีและการสนับสนุนส่งเสริมเพลงอื่นชวจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มักเปิดโอกาสให้คณะเพลงบางคณะได้ไปแสดงในงานซึ่งจัดขึ้นเป็นกรณีเฉพาะ เช่น งานเผยแพร่วิชาการ งานเผยแพร่วัฒนธรรม งานหาเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร งานหาเสียงสมาชิกสภาจังหวัด รายการสารคดีและรายการบันเทิงคดีที่ถ่ายทอดสดและออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เพลงอื่นชวเป็นสิ่งที่บันทึงพื้นบ้านที่แสดงได้เกือบทุกโอกาส ทั้งโอกาสที่จัดขึ้นเป็นประจำและโอกาสที่จัดขึ้นเฉพาะกรณี นอกจากนี้ยังแสดงได้ทุกวันและทุกเวลา ตามแต่ผู้ว่าจ้างจะต้องการและผู้แสดงยอมรับการว่าจ้างนั้น ๆ

3.5 ลำดับขั้นตอนในการเล่นเพลง

ลำดับขั้นตอนการเล่นเพลงอื่นชวพัฒนาขึ้นจากเดิมที่มีเฉพาะการร้องเพลงเกริ่นหรือเพลงปลอบ กล่าวคือเมื่อฝ่ายชายพบฝ่ายหญิงแล้วจึงร้องเกี่ยวพาราสีด้วยกลอนสั้น ๆ ฝ่ายหญิงจะลุกขึ้นโต้ตอบเป็นการแก่งกันไปแก่งกันมาในเรื่องของความรักเท่านั้น ต่อมาเมื่อเพลงอื่นชวประยุกต์เป็นเพลงโต้ตอบที่ร้องยาวขึ้น เนื้อหามากขึ้น รูปแบบการเล่นจึงเปลี่ยนไป คือ ต้องเสนอเนื้อหาเป็นลำดับต่อเนื่องที่น่าสนใจและพอเหมาะแก่ระยะเวลาที่มีมากพอสมควร พอเพลงแม่เพลงจึงกำหนดธรรมเนียมการเล่นหรือขั้นตอนต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากเดิม อนึ่ง ลำดับขั้นตอนการเล่นเพลงอื่นชวล้ายกับเพลงพื้นบ้านทั่วไป คือมักจะเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครูและลงท้ายด้วยการให้พรผู้ชมผู้ฟัง โดยเฉพาะเจ้าภาพที่ว่าจ้างมาเล่น อย่างไรก็ตามขั้นตอนหลักของการเล่นเพลงอื่นชวมี 5 ขั้นตอนดังนี้

3.5.1 การไหว้ครู

การไหว้ครู เป็นการกราบไหว้บูชาเพื่อระลึกถึงและบอกกล่าวขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่เคารพนับถือ ได้แก่ พระรัตนตรัย เทวดา และภูตผีต่าง ๆ เช่น เจ้าพ่อเจ้าแม่ ผีบ้านผีเรือน ฯลฯ ตลอดจนพ่อแม่ครูอาจารย์ การไหว้ครูจะเริ่มต้นจากฝ่ายชายก่อนโดยฝ่ายชายจะนั่งพับเพียบ (เดิมนั่งยอง ๆ) ยกพานก้านล้านประกอบด้วย ดอกไม้ ธูปเทียน เงิน 12 บาท (เดิม 6 สลึง ต่อมาเป็น 6 บาทและ 12 บาท) ทูมปาก พลุ บุหรี่ และสุรา (4 อย่างทำยถ้าไม่มีไม่ใช้ก็ได้) ขึ้นเสมอหน้าผากของผู้ร้องเพลงไหว้ครู (ดังรูปที่ 1) ซึ่งผู้ร้องมักเป็นพ่อเพลงอาวุโสที่สุดหรือเป็นหัวหน้าคณะอันเป็นที่เคารพของชาวคณะ การร้องจะเริ่มกล่าวถึงคุณพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจนแล้วจึงจะกล่าวถึงพระคุณของพ่อแม่และคุณของครูบาอาจารย์ จึงมักจะเอ่ยชื่อครูเพลงรวมทั้งครูเครื่องดนตรีต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

ยกพานจ่าน* ราชณา

พุทธะธรรมะสิ่งพะพุทธคุณ

นาเรศเบื้องซ้ายไหว้ นารายณ์เบื้องขวา

ธูปเทียนวันทา ลูกไหว้เทพพระไทย

เถระพริ้ว เทพเถรมาลัย

อิศวรเจ้าฟ้าพระฤาษีตาไฟ

ให้สมยงนิกรที่ครูฝึกทำนอง

ลูกขอวันทาสมาให้สิ้น

ลูกมาร้องให้แคล้วอันตราย

ไหว้สงฆ์จำศีลไหว้เป็นนิสัย

เชิญคุณบิดาขอสมภารตร

อดเปรี้ยวอดเผ็ดวันละเจ็ดแปดหน

คุณมารดาสิบสองท่านอุ้มท้อง-

เหน้อยเหน็ด

แม่เลี้ยงลูกมาพอได้พาสนุกเล่น

อยู่ในอุทรแม่ไม่ท้อพระทัย

กว่าจะเป็นตนแม่ก็แทบตาย

บิดายี่สิบเบ็ดมิได้คิดเบี่ยงบ้าย

ลูกจึงได้เด่นเป็นมนุษย์ชั้นได้

บุญคุณอาจารย์สอนให้อ่านทางเพลง

วันนี้บรรเลงให้ลูกมีลวดลาย

ลูกไหว้ครูพักไหว้ครูลักครูจำ

ครุว่าครูลั่นครุที่เป็นนักเลง

ครูแนะครูนำครูที่สอนวินัย

ครูเก่าครูเก่งครูสมัยตบไก่อ

(เพลงไหว้ครูหญิง)

นอกจากนี้การไหว้ครูยังมีการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้ช่วยคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายและดลบันดาลให้การ เล่นเพลงดำเนินไปด้วยดีมีผู้ชมชื่นชมยินดี ตลอดจนมีชัยชนะต่อคู่แข่งชั้น โดยเฉพาะในช่วงท้าย ๆ ของบทไหว้ครู พ่อเพลงส่วนใหญ่จะชมขวัญคู่แข่งชั้นคือแม่เพลง ด้วยคำพูดต่าง ๆ เช่น

แม่นลูกศิษย์ที่ผิดครู

ขอให้ถูกจิ้งจกของลูกงวยงง

ขอให้เห็บเหยิงมันแพ้ลงไปนอนเค้เก้

ขออย่าให้สู้ลูกได้

เมื่อจะเข้าสู่วงขอให้ดาลาย

ขอให้ผู้ชายมีเดแล้วโซซัด

*พานก้าน

เมื่อฝ่ายชายร้องไห้ครวญแล้ว ฝ่ายหญิง (ซึ่งอาจจะออกมา นั่งอยู่หน้าเวทีแล้วหรือ
เพิ่งจะออกมาจากโรง) จะนั่งพับเพียบยกพาน (พานเดียวกัน) ขึ้นร้องเพลงไห้ครวญบ้าง
(ดังรูปที่ 2) ลักษณะของการร้องจะคล้ายกันคือ เริ่มต้นไห้พระรัตนตรัย พ่อแม่และครูอาจารย์
จะต่างกันบ้างก็เฉพาะในช่วงการกล่าวถึงพระคุณของพ่อและแม่ โดยเฉพาะคุณแม่ที่แม่เพลงจะ
พรรณนาถึงพระคุณแม่เป็นพิเศษ จะเริ่มตั้งแต่การตั้งท้องกระทั่งคลอดและความยากลำบากในการ
เลี้ยงดูลูกจนเติบโตใหญ่ อย่างไรก็ตามในช่วงท้ายของบทไห้ครวญฝ่ายหญิงจะชมขวัญฝ่ายชายด้วยการ
ทักมหรหรือสาปแช่งด้วยเช่นกัน เช่น

ลูกศิษย์ผิดครูไห้แพ้รู้ลูก
ผิดศัพท์ครูสอนไห้ผิดกลอนครูสั่ง
ไห้เพลงผู้ชายมักพ่ายเป็นรอง
เห็นหน้าน้องแม่แลเป็นแม่ของมัน

รับเงินกินงานไห้เงอะงะมมาย
เลอะละรุงรังถ้าขึ้นสู้บรรลัย
บ่นแหย่ไห้น้องพวกไอ้สีกนาย
เกรงกลัววราภกรากันมาแต่ไกล ฯ
(เพลงไห้ครวญ)

อนึ่ง ธรรมเนียมที่ไห้ฝ่ายชายร้องไห้ครวญก่อนฝ่ายหญิงนัย่อมเป็นการแสดงให้เห็นถึง
สถานภาพทางเพศในสังคมว่าผู้ชายเป็นผู้นำและผู้หญิงเป็นผู้ตาม เพราะค่านิยมของสังคมไทยให้
ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิงนั่นเอง

ตามปกติการไห้ครวญถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่คณะเพลงทุกคณะจะต้องปฏิบัติทุกครั้งในการ
เล่นเพลง แต่ปัจจุบันการเล่นเพลงอื่นเช่นเป็นการแสดงที่มีปัจจัยด้านเวลาเป็นตัวกำหนดรูปแบบ
และเนื้อหา คณะเพลงบางคณะ เช่น คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ จึงปรับเปลี่ยนขั้นตอนการไห้ครวญ
เพื่อให้เหมาะสมกับโอกาสและสถานการณ์ของการแสดงเพลงอื่นเช่น ได้แก่ การลดขั้นตอนการ
ไห้ครวญจากเดิมที่ร้องไห้ครวญสองครั้งทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง มาเป็นการไห้ครวญเพียงครั้งเดียว
โดยตัวแทนของคณะเพลง ซึ่งเป็นพ่อเพลงอาวุโสที่สุดเป็นผู้ร้อง การไห้ครวญนี้ถือว่าการ
ไห้ครวญของชาวคณะทุกคน ไม่แยกฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง นอกจากนี้ ในกรณีที่ชาวคณะมีเวลาใน
การแสดงจำกัด เช่น 1 ชั่วโมง หรือ 30 นาที ก็จะตัดขั้นตอนการร้องเพลงไห้ครวญออก โดย
จะทำพิธีไห้ครวญก่อนการแสดงที่ด้านหลังเวทีเท่านั้น (ดังรูปที่ 7)

3.5.2 การร้องเพลงเกริ่น

การร้องเพลงเกริ่น เป็นการร้องของฝ่ายชายและหญิงก่อนที่จะมาพบกัน
(ในเหตุการณ์ที่สมมติไว้) ประกอบด้วยการร้องเพลงออกตัว เพลงแต่งตัวและเพลงปลอก โดย
จะเริ่มต้นเมื่อไห้ครวญแล้วฝ่ายชายจะลุกขึ้นยืนร้องเพลงออกตัวคือเพลงแนะนำตัวซึ่งมักจะออก

ตัวเชิงอ่อนนุ่มก้อมตนว่าเป็นเพลงหัดใหม่ยังไม่ชำนาญในการร้องการเล่น หากผิดพลาดก็ทอภัย และขอให้ช่วยส่งเสริมสนับสนุนต่อไป (ในการหัดเพลงมักจะต้องหัดร้องเพลงนี้ก่อนเป็นอันดับแรก) จากนั้นจึงจะสมมติเหตุการณ์ว่าจะต้องแต่งกายเพื่อไปชักชวนเพื่อนฝูงไปเที่ยวงานและชมสาว ๆ หรือชวนเพื่อนไปเที่ยวบ้านสาว ๆ โดยจะร้องเพลงแต่งตัว เมื่อพอเพลงร้องออกตัวและแต่งตัวกันหมดทุกคนแล้ว (โดยมากพอเพลงที่อาวโสหรือเก่งมาก ๆ จะออกตัวเป็นคนสุดท้าย) จะช่วยกันร้องเพลง ซึ่งมีเนื้อหาว่าเดินทางไปหาสาว จากนั้นจึงจะสมมติว่ามาถึงบ้านสาว จะสร้างบรรยากาศเหมือนมายืนร้องเรียกอยู่ที่หน้าบ้านฝ่ายหญิง แล้วจึงร้องเพลงลอบเพื่อเชิญชวนให้สาว ๆ ออกมาหาหรือมาเล่นเพลงกับตน ลีลาการร้องจะมีทั้งอ่อนหวานและทำท่ายเมื่อร้องจบแล้วฝ่ายชายจะหลบไปนั่งกันอยู่มุมใดมุมหนึ่งของเวทีเปิดโอกาสให้ฝ่ายหญิง ได้ออกมาจากหลังโรงและลุกขึ้นร้องบ้าง (บางคนอาจนั่งอยู่หน้าเวทีแล้ว)

ฝ่ายหญิงจะลุกขึ้นยืนร้องเพลงออกตัวและแต่งตัวเช่นเดียวกับฝ่ายชายโดยจะร้องออกตัวแล้วสมมติเหตุการณ์ว่า ได้ยินเสียงใครมาเรียกหาตนจะต้องออกไปดูแต่จะต้องแต่งกายให้สวยงามก่อนแล้วจึงร้องเพลงแต่งตัว เมื่อแต่งตัวเสร็จแล้วมักจะ ไม่ออกไปหาทันที จะร้องเรียกพวก-พ้องคือแม่เพลงคนอื่น ๆ ไปด้วย แม่เพลงคนต่อไปก็จะลุกขึ้นร้องและเรียกคนต่อ ๆ ไปจนครบทุกคน นอกจากจะสมมติเหตุการณ์ว่า มีคนมาเรียกแล้วแม่เพลงคนแรกยังอาจจะสร้างบรรยากาศว่าอาจจะชวนเพื่อนสาวไปเที่ยวชมงาน ชมมหรสพต่าง ๆ ก็ได้ อย่างไรก็ตามเมื่อตกลงใจว่าจะออกไปหาฝ่ายชายแล้วฝ่ายหญิงก็จะร้องเพลงเดินลงบันไดออกจากบ้าน ซึ่งในช่วงนี้จะเริ่มเข้าสู่ขั้นตอนการร้องเพลงประตอไป ผู้วิจัยใครขอนำตัวอย่างเพลงเกริ่นมากล่าวไว้ดังนี้

สวัสดีมีชัยทั้งน้านายท้าวหน้า

ผมเกินเพลงอ่อนหัดไม่เจนจัดแจ่มแจ้ง

ถึงกำหนดนัดสาวได้กำหนดนิกา

พี่จะไปหาสาวต้องแต่งกายให้โก้

นุ่งม่วงถุงไหมใส่ลายสีเหลือง

ลงเรือนรับลัดกำหนดไว้กับน้อง

เลยเดินดิ่งก้าวตุ้มเดินกระเต้าก้าว-
กระเต็ง

แต่พอมานึกหนึ่งถึงบ้านสาวสาว

ทั้งพี่น้องบ้านที่นั่งข้างนอกข้างใน

ผมหน้าด้านมาแสดงยังเอาดีไม่ค่อยจะได้

พอได้ฤกษ์เวลาเราต้องรีบครวโล

เมื่อจะฉายเดินโชว์ไ้เราก็ถูกผู้ชาย

แต่งแบบพลเมืองเราก็ไปได้

ปานนี้ตามองแล้วพี่ชาย

เลยเดินไต่ก้าวเต่งนี้จะไปเตาะที่ใด

ถามว่าเราจะเข้าไปยังไ้

สองมือไกวกวักให้น้องรักแม่ลูก

จะมีวระทมเป็นทุกข์เลยแม่ดวงฤทัย

มาส่งสำเนียงเรียกน้องอยู่ชายหนอง-
ริมน้ำ

ให้ไผ่หล่นนำมาแนะนำเกิดแม่คนข้างใน

พี่คอยอยู่นานไม่เห็นเจ้าผ่านพบหน้า

ว่ามาเกิดแม่มาจะมีวระทมทำไม

จะมีวมานั่งมานอนให้ออกมาก่อนคุยกัน

จะนั่งแบะหน้าบานหรือเอ็งไม่ค่อยสบาย ฯ

(เพลงออกตัวชาย : สังเวียน ทับมี)

3.5.3 การร้องเพลงประ

การร้องเพลงประ หมายถึงการร้องเพลงประการมของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเพ็งมีโอกาสนพบกันหรือพบกันแล้ว การร้องเพลงประการมหรือได้ต่อกันนั้นจะประกอบด้วยเพลงดับต่าง ๆ จำนวนมากมายตามแต่ผู้ร้องจะเลือกมาร้องเล่น การร้องเพลงประนั้นส่วนใหญ่จะเริ่ม เมื่อฝ่ายหญิงสมมติว่าออกมาจากบ้านอาจจะลงบันไดแล้วหยุดรออยู่เพื่อให้ฝ่ายชายร้องทักขึ้น เมื่อฝ่ายชายร้องทักแล้วฝ่ายหญิงก็จะร้องแก้กันในเรื่องของบันได ซึ่งจะใช้เพลงดับกระได ต่อจากนั้นก็อาจสมมติว่าฝ่ายหญิงยังไม่ทันเห็นฝ่ายชายก็ถือว่าเป็นสัตว์หรือสิ่งของต่าง ๆ ดังนั้นจึงมีการร้องเปรียบเทียบว่าฝ่ายชายเป็นสัตว์หรือสิ่งของ เช่น เป็นหมาเป็นแมวก็จะร้องเพลงดับหมาดับแมว เป็นเตอไม้ ก็จะร้องเพลงดับเตอ ฯลฯ และเมื่อฝ่ายชายมาพบหน้ากับฝ่ายหญิงแล้วก็จะในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเล่นเพลง ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงจะเลือกที่จะเล่นไปในแนวใดเพราะการเล่นเพลงอื่นในช่วงนั้นมีลักษณะคล้ายกับการสนทนาของชาวบ้านทั่วไป คือ เมื่อพบกันจะทักทายถามชื่อเสียงหรือฐานะที่มาหา ฯลฯ เพียงแต่ว่าเพลงอื่นจะร้องว่าเป็นกลอนเท่านั้น เมื่อทักทายได้ถามกันแล้วก็อาจจะแยกแนวร้องไปตามความต้องการ เช่น อาจจะเริ่มต้นเกี้ยวพาราสี เพื่อเข้าสู่การร้องเพลงดับลักพาหนหรือดับชิงชู้หรือดับตีหมาแมว ฯลฯ หรือไม่ก็อาจจะเริ่มร้องด่ากันเพื่อลองภูมิปัญญา ซึ่งอาจจะเข้าสู่ดับถามปัญหาต่าง ๆ หรืออาจจะร้องเพลงดับอื่น ๆ เช่น เข้านา เข้าเรือ ชื้อควาย ฉิดยา ฯลฯ หรือไม่ก็อาจจะร้องเพลงเรื่องต่าง ๆ เช่น สังข์ทอง จันทโครพ ลักษณวงศ์ ฯลฯ เป็นต้น ดังจะขอยกตัวอย่างเพลงประ ดังนี้

(ช) พอเหลือบเนตรพบหน้าสายตา-
มันต้อง

พอเหลือบเนตรพบน้องพี่ต้องหนาวใน

พี่ไม่ึกไม่ฝันว่าจะพบนางฟ้า

น้องหลบตอเทวดามาได้อย่างใด

(ญ) แต่พ่อสนเธอเข้ามาเจอพ่อหนุ่ม โอ้โฮช่างภาคภูมิและดูหล่อฉิบหาย
 สวีستیเจ้าคะพอเจอหน้าแล้วเซ็น พี่ช่างหล่อเหลือเกินยิ่งกับลึงแปลงกาย
 (ช) พ่อสนสพบพนักตรัชกักรักสาวรุ่น โอ้โฮแม่คุณนี่มันลูกสาวใคร
 เข้าไปถามทักเพราะความรักแผลงฤทธิ์ ใช้นิ้วก้อยสะกิดให้น้องรู้สึกกาย
 จิงกัมน้ำลงกราบสารภาพความรัก พี่แบกรักมาฝากโตเท่าตัวไฟ
 (ญ) ได้ฟังคำรำเพยของพ่อเตยรุ่น- ทำท่าเข้ามาเต๊ะหน้าข้าจะตาย
 กระเตาะ
 ยังไม่ทันรู้จักจะฝากกรักรุ่นร้อน ขอให้หยุดไว้ก่อนอย่าเพิ่งเข้ามาใกล้
 โอ้พ่อหน้าซื่อผอยแบกรักข้ามฝาก น้องก็เอารักมาฝากแดงยังเม้มมะไฟ
 (เพลงประ : โชติ สุวรรณประทีป
 และขวัญใจ ศรีประจันต์)

อนึ่ง การร้องเพลงเรื่องนั้น สมัยก่อนเป็นที่นิยมของชาวเพลงและมักนิยมร้องเล่นกันมาก ส่วนใหญ่จะเล่นในงานที่เจ้าภาพต้องการเป็นพิเศษ โดยจะเริ่มเล่นตั้งแต่หัวค่ำจนแล้วอย่างไก็ตามความนิยมเล่นเพลงเรื่องลดน้อยลงตามลำดับกระทั่งปัจจุบันไม่ค่อยมีคณะเพลงที่จะเล่นเพลงเรื่องอีกทำให้ขั้นตอนการเล่นเพลงเรื่องพลอยหายไปด้วย ส่วนใหญ่จะเล่นเฉพาะการร้องเพลงประทีปเป็นเพลงดับต่างๆ เท่านั้น ซึ่งการโต้ตอบในการร้องเพลงดับนี้มักจะเผ็ดร้อนและใช้ถ้อยคำรุนแรงเพื่อแสดงถึงปฏิภาณไหวพริบและความสามารถของผู้ร้องอันจะทำให้ผู้ดูสนุกสนานอย่างมาก นอกจากนี้ผู้เล่นที่ร้องเพลงประยังอาจจะใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ มาประกอบ เช่น มิด ปีน หมวก ผ้าถุง ไม้ตีศรหะ กระบุง ไม้เท้า ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้อรรถรสยิ่งขึ้น

ลำดับขั้นตอนการร้องเพลงประจึงถือเป็นช่วงสำคัญอาจเรียกว่าเป็นหัวใจของการเล่นเพลงก็ได้เพราะพ่อเพลงแม่เพลงจะนิยมร้องเพลงประกันมากที่สุดด้วยเป็นช่วงที่จะแสดงฝีมือได้เต็มที่ นอกจากนี้ยังสามารถแทรกเรื่องราวต่าง ๆ เป็นดับเบ็ดเตล็ดได้มากที่สุดด้วย (สุกัญญา สัจฉายา 2525 : 18)

3.5.4 การร้องเพลงลาหรือเพลงจาก

เมื่อพ่อเพลงแม่เพลงเล่นเพลงใกล้จะจบและจะจากกันไปก็จะร้องเพลงลา ซึ่งมีเนื้อหาสิ่งเสียคู่เล่นเพลงของตนเป็นการอำลาอย่างอาลัยอาวรณ์ รวมทั้งขอให้จดจำซึ่งกันและกันและคาดหวังว่าจะได้พบและเล่นเพลงร่วมกันอีก ขั้นตอนการร้องเพลงลาจึงรวมไปถึงการที่ผู้ร้องลาผู้ชมทั้งหลายเป็นการขอบคุณและแสดงความอาลัยผู้ดูทุกคนซึ่งมักจะกล่าวถึงสถานที่ได้แก่ หมู่บ้านตำบลที่ไปเล่น โรงหรือเวทีแสดง กล่าวถึงสิ่งของต่าง ๆ เช่น โต๊ะ เติง เสื้อ

ชั้นน้ำ สำหรับอาหารคาวหวาน ฯลฯ และที่จะขาดเสียมิได้คือ การลาเจ้าของงานโดยจะกล่าวถึงความสำนึกถึงในบุญคุณที่ไปหาว่าจ้างคณะเพลงมาเล่น และบัดนี้หมดเวลาแล้วก็ต้องขอลาไป ซึ่งมักจะร้องด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวานน่าเสียงแถมเศร้าใญ่จนผู้ดูและเจ้าภาพเกิดความอาวรณ์ และอาจเมตตาให้รางวัลเป็นการปลอบใจ และพอเพลงแม่เพลงทั้งหลายก็มักจะต้องร้องเพลงอวยพรเจ้าภาพและผู้ดูต่อไป ดังตัวอย่างเช่น

พ่อจำแม่จำผมขอลาละคุณลุง
เสียดายที่บ้านเทิงเคยรื่นเริงฟ้อนรำ

ต้องแยกทางห่างห่างกันและแม่สาวเมืองไทย
เสียดายโรงปะลำนกให้น่าอาลัย

คนนั่งคนดูเลื้อยไปเต้าปูน
ลามวนบุหรืลากลิไส่หมาก
แต่เมื่อผมจะลาผมจะขอให้พร

จะลากันพร้อมมูลไปด้วยดวงได้
พานทองพานนาคผมต้องลาไกล
ให้เจ้าภาพถวาททั้งผู้หญิงผู้ชาย...ฯ
(เพลงลา ส่วนวันที่ 1)

3.5.5 การอวยพร

การอวยพรเป็นขั้นตอนที่มักจะขาดไม่ได้เพราะเป็นการร้องขอบคุณเจ้าภาพและผู้ดูทั้งหลายที่หาว่าจ้างและชมการแสดง การแสดงความขอบคุณด้วยการร้องอวยพรมีเนื้อหามุ่งให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองและดลบันดาลให้เจ้าภาพและผู้ดูมีความสุขด้วยประการทั้งปวง นอกจากจะเป็นการแสดงความรู้สึกโดยตรงแล้ว ยังเป็นการแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนให้บุคคลดังกล่าวเมตตารักใคร่และพึงพอใจเพื่อจะได้มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน อันจะนำมาซึ่งการคบหาเป็นมิตรหรือติดต่อกันต่อไปในครั้งต่อ ๆ ไป ดังตัวอย่าง

ท่านมาราวีลจะรำพันให้พร
ให้อายุวรรณะสุขะพลึง
ให้ท่านพบห่วงแก้วให้คลาตแคล้วเล่ห์กล
โชคดีมีทรัพย์ให้ท่านรับเงินล้าน
เหลือบ้างบางบาทจะลืมหุนคนบิวย

ให้ท่านถวาทจงเจริญวัย
มีสติยั้งไม่ถึงที่ไม่ตาย
มีมารให้มันพันผิดเป่าหมาย
หวยเบอร์รัฐบาลเดือนละสามสี่ใบ
เป็นสะไกไว้ช่วยเมื่อมีลูกชาย
(เพลงให้พร ส่วนวันที่ 3)

อนึ่ง ผู้เล่นเพลงอาจจะร้องเพลงอวยพรขณะเล่นเพลงในขั้นตอนต้น ๆ ก็ได้ เช่น

ร้องอวยพรหลังจากร้องเพลงออกตัวแล้วจึงจะเล่นเพลงในขั้นต่อไปหรือร้องอวยพรขณะเล่นเพลง ประเด็นนี้ แต่อย่างไรก็ตามการร้องเพลงอวยพรนั้นส่วนใหญ่จะร้องภายหลังที่ได้รับรางวัล และก่อนจะจบการแสดง คือ จะร้องเพลงลาและเพลงอวยพรควบคู่กันไป

ขั้นตอนการเล่นเพลงอีแซวเท่าที่กล่าวมาทั้ง 5 ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนหลักที่ชาวคณะ เพลงอีแซวส่วนใหญ่ยึดถือและปฏิบัติตามปกติ แต่อย่างไรก็ตามผู้เล่นอาจเปลี่ยนแปลงได้ตาม สถานการณ์ ไม่จำเป็นต้องเล่นครบทุกขั้นตอน เช่น ถ้ามีเวลาจำกัดอาจจะไม่มีการร้องเพลง ลาก็ได้ นอกจากนี้ในบางขั้นตอนผู้เล่นยังอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามต้องการด้วย เช่น ขั้นตอนการ ร้องเพลงประมุขเล่นมืออิสระที่จะเลือกเพลงดับโตมาร้องก็ได้ เป็นต้น

ปัจจุบันเนื่องจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนไป ผู้เล่นเพลงอีแซวจึงได้ประยุกต์ ลักษณะการเล่นโดยเพิ่มขั้นตอน บางขั้นตอนเพื่อให้ทันสมัยและเป็นที่ถูกใจของผู้ดูยิ่งขึ้น ได้แก่ การร้องเพลงไทยสากลและเพลงลูกทุ่งสลับรายการการเล่นเพลงอีแซว การรำประกอบของลูก คู่ และการรำหรือการเต้นก่อนการแสดง

3.5.6 การร้องเพลงไทยสากลและเพลงลูกทุ่งสลับรายการ

เดิมเพลงอีแซวมีเฉพาะการนำเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น เพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว ฯลฯ มาร้องสลับรายการเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้ เพลงไทยสากลหรือเพลงลูกทุ่งแทน คือ เมื่อประมาณ 20-30 ปีที่ผ่านมาคนไทยเริ่มนิยมเพลง ลูกทุ่งกันมากขึ้น ผู้เล่นเพลงอีแซวโดยเฉพาะแม่เพลงสาว ๆ จะนำเพลงลูกทุ่งมาร้องสลับราย การในการเล่นเพลง ทำให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ดูอย่างมากจึงมักจะได้รับรางวัลอยู่เสมอ ดังนั้น การร้องเพลงลูกทุ่งจึงเริ่มมีปะปนในการเล่นเพลงอีแซวตลอดมา ในครั้งแรก ๆ แม่เพลงจะ ร้องเพลงทำนองช้า ๆ ก่อน ต่อมาจึงนิยมร้องเพลงจังหวะเร็ว ๆ กระชั้น ๆ และทำให้เกิด มีการเดินทางเครื่องประกอบด้วยโดยปริยาย ซึ่งผู้เดินก็คือแม่เพลงหรือลูกคู่นั่นเอง (ดังรูปที่ 42) อย่างไรก็ตาม การร้องเพลงลูกทุ่งนั้น ผู้เล่นมักจะร้องในช่วงท้าย ๆ ภายหลังจากที่เล่น เพลงอีแซวมานานพอสมควรแล้ว ปัจจุบันการร้องเพลงลูกทุ่งสลับรายการในการเล่นเพลงอีแซว ยังคงเป็นที่นิยมกันทั่วไป โดยเฉพาะเมื่อมีการนำเอาเครื่องดนตรีสากล เช่น กลองชุด ทอมบา แตรวงมาประกอบก็ทำให้การร้องเพลงลูกทุ่งที่นำมาสลับรายการแสดง เพลงอีแซวมีความสนุกสนาน และเร้าใจยิ่งขึ้น

3.5.7 การรำประกอบของลูกคู่

คณะเพลงอีแซวได้มีการประยุกต์โดยใช้ลูกคู่ซึ่งมักเป็นเด็กสาว ๆ ประมาณ 4-6 คน มารำประกอบการร้องเพลงอีแซว ลักษณะคล้ายกับทางเครื่องวงดนตรีลูกทุ่ง ซึ่งผู้รำ จะยืนอยู่ด้านหลังผู้ร้อง ในลักษณะเรียงแถวหน้ากระดานและจะยืนรำด้วยท่ารำเดียวกันทุกคน

(ดังรูปที่ 14, 32 และ 37) การรำประกอบของลูกคู่คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ ได้ริเริ่มประยุกต์ขึ้นเมื่อประมาณ 10-15 ปี มาแล้ว ปัจจุบันการใช้ลูกคู่รำประกอบการร้องเพลงอีแซวเป็นที่นิยมกันในหมู่คณะเพลงต่าง ๆ อย่างมาก

3.5.8 การรำหรือการเต้นก่อนการแสดง

การรำหรือการเต้นก่อนการแสดง ซึ่งชาวเพลงทั่วไปเรียกว่า "การรำไธว์วง" หรือ "การเต้นไธว์วง" เพิ่งเริ่มมีมาประมาณ 4-5 ปีมาเอง การรำหรือการเต้นดังกล่าวมีลักษณะคล้ายการออกแขกของลิเก แต่ดัดแปลงให้แตกต่างออกไป กล่าวคือ การรำไธว์วงนั้นจะเริ่มหลังจากที่ไหว้ครูจบแล้ว ผู้รำซึ่งเป็นเด็กสาว ๆ อาจจะ 1 คน หรือ 3-5 คน ออกมารำด้วยท่าทางที่คิดขึ้นเองและท่าที่รับแบบอย่างมาจากนาฏศิลป์ของไทย เช่น ระเบียบการรำโน้ตรำ รำเชื่อง รำถวายมือ ฯลฯ (ดังรูปที่ 11) นอกจากการรำดังกล่าวแล้วยังมีการเต้นที่เรียกว่า "เต้นไธว์วง" โดยจะดัดแปลงท่าเต้นต่าง ๆ ตามสมัยนิยม เช่น เต้นแขก เต้นทางเครื่อง ฯลฯ (ดังรูปที่ 12) ลักษณะการรำการเต้นดังกล่าวผู้รำจะออกมารำหรือเต้นด้วยท่าทางที่เหมือนกัน การแต่งกายก็มักจะเหมือนกันอาจเป็นชุดที่ตัดเย็บโดยเฉพาะหรือใช้ชุดเล่นเพลงเลยก็ได้ อนึ่ง การรำไธว์วง มักจะต้องใช้เครื่องเป่าพาทย์* ประกอบการรำรำ ส่วนการเต้นไธว์วงนั้นอาจใช้พื่อเพลงร้องเพลงลูกทุ่ง แล้วให้แม่เพลงสาว ๆ เต้นตามจังหวะของกลองชุดและทอมบา** อย่างไรก็ตามคณะเพลงอีแซวบางคณะ*** ก็ไม่นิยมนำขึ้นตอนการรำและการเต้นดังกล่าวมาเล่น คงรักษาไว้เฉพาะขึ้นตอนหลักตามแบบโบราณเท่านั้น

3.6 แบบแผน คติความเชื่อและพิธีกรรมในการเล่นเพลงของพ่อเพลงแม่เพลง

3.6.1 แบบแผนการเล่นเพลง

เพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านที่เล่นสลับต่อกันมานาน จึงมีแบบแผนการเล่นเพลงซึ่งชาวเพลงทั้งหลายต่างยึดถือปฏิบัติเสมอมา แบบแผนนิยมดังกล่าวได้แก่

3.6.1.1 แบบแผนในการหัดเพลง ปกติลักษณะการร้องเพลงอีแซวมี 2

* เช่น คณะพ่อไสวและขวัญใจ ศรีประจันต์ เป็นต้น

** เช่น คณะลำจวน สวนแดง เป็นต้น

*** เช่น คณะ ช. รวมศิลป์ เป็นต้น

ลักษณะ ได้แก่ การทอกลอนจำและการดันกลอนสด* ในส่วนของการทอกลอนจำหรือกลอนครุ นั้น ผู้เล่นเพลงจะได้รับการถ่ายทอดจากครูเพลง หลังจากที่ได้ฝากตัวเป็นศิษย์และฝึกหัดการเล่นเพลงแล้ว

โดยทั่วไป การหัดเพลงจะเริ่มจากการฝากตัวเป็นศิษย์ของครูเพลง ซึ่งมักไม่มีพิธีรีตองมากนัก ผู้ที่จะฝึกหัดเล่นเพลงอาจมาขอสมัครและบอกเล่าความประสงค์ในการหัดเพลงกับครูเพลงด้วยตนเองหรือญาติพี่น้องก็ได้ เมื่อครูเพลงยอมรับเป็นศิษย์แล้วจึงจะต้องปฏิบัติตามแบบแผน ซึ่งชาวเพลงทุกคณะยึดถือการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน คือจะต้องมีการไหว้ครู หรือที่เรียกว่า "การจับมือ" หรือ "จับข้อมือ" โดยครูจะเริ่มฝึกหัดการร้อง ได้แก่ ทำนอง จังหวะ การขึ้นเพลง ลงเพลงและรับเพลงรวมทั้งฝึกหัดท่วงท่าการรำ การพูดและมุขตลกต่าง ๆ ด้วย ขั้นตอนการฝึกหัดก็จะทำแบบเดียวกัน คือมักจะต้องท่องเนื้อร้องจนคล่องก่อน แล้วจึงจะหัดร้องใส่ทำนองให้เข้าจังหวะเมื่อร้องคล่องแล้วจึงจะหัดท่วงท่าการรำและอื่น ๆ ต่อไป สำหรับการทอเนื้อเพลงนั้นเดิมชาวเพลงนิยมทอจากการบอกเล่าหรือที่เรียกว่า "ต่อเพลงปากเปล่า" คือถ่ายทอดเนื้อร้องที่ละวรรคหรือที่ละบทให้จดจำเอาเอง เมื่อจำได้แล้วจึงจะบอกต่อ ๆ ไป ปัจจุบันการต่อเพลงเปลี่ยนไปชาวเพลงทั้งหลายจะใช้การจดบันทึกเนื้อเพลงแล้วนำมาท่องจนจำได้ แบบแผนในการทอเพลงจึงเปลี่ยนมาทอจากสมุดจดเพลงแทนการต่อเพลงจากปากเปล่า

3.6.1.2. แบบแผนในการร้องเพลง ชาวเพลงส่วนใหญ่โดยเฉพาะแม่เพลงนิยมขึ้นเพลงด้วยการเอื้อนเสียงยาว ๆ ให้ไพเราะ การร้องเพลงก็นิยมร้องให้ชัดเจนตรงจังหวะ เฉพาะพ่อเพลงนั้นนิยมการร้องกระชั้นกว่าฝ่ายหญิงและชอบกระแทกเสียงตรงจังหวะหรือเน้นสัมผัสเป็นช่วง ๆ นอกจากนั้นทั้งพ่อเพลงและแม่เพลงยังนิยมร้องด้วยถ้อยคำสองแง่สองง่าม การโต้คารมจะปะทะกันอย่างเผ็ดร้อน โดยเฉพาะการร้องด้วยถ้อยคำสองแง่สองง่ามนั้นจัดเป็นธรรมเนียมนิยมของชาวเพลงอีสานมาช้านานแล้วและปัจจุบันยังคงรักษาและนิยมกันอยู่โดยทั่วไป

3.6.1.3 แบบแผนในการเล่นเพลง เริ่มตั้งแต่การแต่งกายคือ ชาวเพลงเกือบทุกยุคทุกสมัยนิยมุ่งโจงกระเบน อาจเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันบ้างก็เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เช่น สมัยจอมพลสฤษดิ์ แม่เพลงบางคนจะนุ่งกระโปรง ซึ่งนุ่งอยู่เพียง 2 ปี ก็หันมานุ่งโจงกระเบนดังเดิม (พร้อม ปานลอยวงศ์, สัมภาษณ์) สำหรับขั้นตอนการเล่นเพลงอีสานว่าที่ถือว่าเป็นแบบแผนนั้น ได้แก่ การไหว้ครู การร้องเพลงเกริ่นและการอวยพร เป็นต้น และแม้แต่การสร้างมุขตลกต่าง ๆ เช่น คำพูด ท่าทาง ก็ยังคงยึดแบบเก่าอยู่ไม่น้อย เช่น การถก

* หมายถึง การร้องกลอนที่แต่งขึ้นอย่างฉับพลันทันทีในขณะที่เล่นเพลงอีสาน

ผ่าน การพูดคำสัปดน การใช้ไม้หรือมือตีร่างกายฝ่ายตรงข้าม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีแบบแผนในเรื่องอื่น ๆ เช่น การนับถือชาวเพลงที่อาวุโสกว่าก่อนจะเล่นเพลงหรือหลังการเล่นเพลงแล้วชาวเพลงที่อายุน้อยกว่าหรือหัดที่หลังจะต้องไหว้พ่อเพลงแม่เพลงอาวุโส เพื่อขอพรให้ร้องได้ดีและประสบผลสำเร็จ (ไหว้ก่อนเล่น) หรือเพื่อขออภัยที่ล่วงเกินขณะเล่น (ไหว้หลังเล่นแล้ว) การนับถือผู้อาวุโสนี้เป็นการแสดงความอ่อนน้อมและรู้ที่ต่ำที่สูงอันจะก่อให้เกิดความเอ็นดูและเมตตาจากใคร่จากผู้ใหญ่ ซึ่งการนับถือกันตามระบบอาวุโสดังกล่าวนี้มีมานานแล้วปัจจุบันยังคงนิยมอยู่ทั่วไป

3.6.2. คติความเชื่อและพิธีกรรมในการเล่นเพลง

3.6.2.1. ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของครูเพลงที่ล่วงลับไปแล้ว

ความเชื่อในเรื่องอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของครูเพลงนั้นสืบทอดมานานในหมู่ชาวเพลง จากการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลงเกือบทุกคนต่างยืนยันว่าอำนาจหรืออิทธิฤทธิ์ของครูเพลงนั้นมีจริง ดังเช่นนายไสว สุวรรณประทีปเล่าว่า ครั้งหนึ่งเคยเล่นเรื่องพระเวสสันดร ตอนรับบทเป็นชูชกก่อนแสดงได้ทำพิธีไหว้ครูเพลงขอพรให้เล่นได้ดีเหมือนที่ครูผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเอาหัวชูชกครอบศีรษะเท่านั้นรู้สึกขนลุกซู่ทันที พอออกแสดงแล้วไม่รู้สีกตัวเลย สามารถแสดงท่าทางต่าง ๆ ได้เองเหมือนครูมาเข้าสิงสู่ให้แสดงเช่นนั้น นายไสวยังกล่าวอีกว่าถ้าไปเล่นเพลงที่ได้ก็ตามหากวันนั้นไหว้ครูแล้วขนลุกซู่ วันนั้นเล่นเพลงสนุกसानอย่างยิ่ง แต่ถ้าวันไหนบอกเล่าแล้วรู้สึกเฉย ๆ จะเล่นได้ไม่ดีไม่สนุกเท่าที่ควร นายสิงเวียน ทัมมี ได้กล่าวว่าตนมีความเชื่อในเรื่องครูเพลงอย่างมาก เมื่อขึ้นเวทีแล้วรู้สึกใจอีกheimคล้าย ๆ กับพอฟังเสียงฉิ่งเสียงกลองแล้วใจมันเต้นเต้นคึกคัก ยิ่งไหว้ครูเสร็จแล้วจะกลับกลายเป็นคนละคนไปเลยคือสามารถร้องรำได้อย่างไม่น่าเชื่อ นางสาวสดี เจียมพุก (หรือนกเอี้ยง เสียงทอง) ก็กล่าวว่าตนมีความเชื่อและเคารพครูบาอาจารย์อย่างยิ่ง พอขึ้นเวทีแล้วจะรู้สึกตัวเลย คือไหว้ครูแล้วจะสามารถร้องได้ทันที สมองจะโล่งไปหมด เป็นต้น อนึ่ง ความเชื่อดังกล่าวนี้น่าแปลกอยู่มิใช่น้อย เพราะเท่าที่สังเกตการเล่นเพลงของคณะเพลงต่าง ๆ มานั้น ปรากฏว่าพ่อเพลงแม่เพลงบางคน เช่น นายแพว ปรางค์จันทร์ และนายสุเชษฐ์ ทัมมี ฯลฯ ปกติจะเป็นคนที่สุภาพเรียบร้อยและค่อนข้างขี้อาย แต่เมื่อขึ้นเวทีแล้วกลับเปลี่ยนไปเป็นคนละคนคือกลายเป็นพ่อเพลงที่กล้าแสดงออกและมีความสามารถในการเล่นเพลงอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตามชาวเพลงทุกคนมีความเคารพนับถือครูเพลงของตนทั้งที่มีชีวิตอยู่และสิ้นชีวิตไปแล้ว โดยเฉพาะครูเพลงที่เสียชีวิตแล้วนั้น ชาวเพลงจะเคารพนับถืออย่างยิ่ง เพราะเชื่อว่าวิญญาณของครูเพลงมีพลังอำนาจสามารถถลันบาดาลให้ตนประสบความสำเร็จในการเล่นเพลงหรือประสบความสำเร็จในทางอื่นก็ได้ ดังนั้น ชาวเพลงจึงต้องปฏิบัติต่อครูเพลงให้ถูกต้องตามแบบ

อย่างคือ มีความเคารพบูชาและรักษาสัตย์ที่เคยปฏิบัติหรืออ่อนน้อมขอสิ่งหนึ่งสิ่งใดไว้ หากทำผิดแบบแผนหรือไม่รักษาคำพูดของตน ก็จะถูกครุเพลงลงโทษต่าง ๆ นานา อาทิเช่น นายไสวสุวรรณประทับ เล่าว่าเคยปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อครูอาจารย์ คือ ฝึกหัดเล่นเพลงโดยไม่ได้ทำพิธีไหว้ครูหรือครอบครูทำให้เกิดเจ็บป่วยอาการหนักถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อ เพราะปวดหัวและปวดตามบริเวณร่างกายตลอดเวลา รับประทานยาใด ๆ ก็รักษาไม่หาย นอกจากนี้ยังมีอาการประหลาดอื่น ๆ เช่น สามารถดื่มน้ำร้อน ๆ ได้อย่างไม่น่าเชื่อ บางขณะยังสามารถลุกขึ้นร้องรำทำเพลงได้อย่างสนุกสนานติดกับผู้ป่วยทั่วไป แต่เมื่อครุเพลง (มีชีวิตรอยู่) มาดูอาการและแก้ไขโดยการทำพิธีขอขมาลาโทษด้วยการทำกระทงใส่ดอกไม้มารูปเทียนและบอกกล่าวว่าจะทำพิธีบูชาครูให้ถูกต้องและจะทำพิธีคำนับครูทุกปี แล้วก็หายจากอาการเจ็บป่วยได้อย่างน่าอัศจรรย์ นายไสวจึงต้องทำพิธีไหว้ครูและคำนับครูในวันพฤหัสบดีแรกของเดือน 4 ทุกปี

นอกจากตัวอย่างการไม่เคารพครุเพลงข้างต้นแล้ว การไม่รักษาสัตย์กับครุเพลง ก็จะถูกทำโทษด้วยเช่นกัน ซึ่งนายไสวเล่าว่าเคยไปเล่นเพลงในงานต่าง ๆ แล้วได้บนบานอ่อนน้อมขอให้การแสดงในครั้งนั้นดำเนินไปได้ด้วยดีมีผู้ชมมาก ๆ และขอให้ผู้ชมทั้งหลายชอบใจและประทับใจชาวคณะของตน หากสำเร็จดังคำขอแล้วจะถวายอาหารหวานคาว 1 สำรับ ครั้นเมื่อแสดงจบแล้วและได้ผลดีตามคำขอแล้วนายไสวก็ได้ถวายสิ่งของดังคำสัญญา คงบนบานขอต่อ ๆ มาอีกหลายงานและทุกงานจะขอในสิ่งเดียวกันจนกระทั่งครบ 36 ครั้ง ซึ่งทุกครั้งก็จะได้รับความสำเร็จสมดังบนบานไว้คือเป็นที่ชื่นชอบของผู้ดูทั่วไป แม้แต่เล่นประชันกับมหรสพอื่น ๆ เช่น ภาพยนตร์ ลิเก ฯลฯ ก็ได้รับชัยชนะตลอดมา ครั้นเมื่อเวลาผ่านไปนายไสวไม่ได้ถวายของสักการะตามคำสัตย์ จึงทำให้ถูกลงโทษคือนายไสวเกิดเจ็บป่วยกะทันหันจนลุกเดินไม่ได้ ต้องขอร้องให้ครู (ที่มีชีวิตรอยู่) ทำพิธีขอขมาและบอกกล่าวว่าจะจัดถวายเครื่องสักการะตามคำสัญญาและอ่อนน้อมว่าขอให้หายเจ็บป่วยภายในวันนั้นแล้วจะถวายให้ทันที ซึ่งพอตกเย็นนายไสวก็หายเจ็บป่วยอย่างไม่น่าเชื่อ จึงต้องทำพิธีคำนับครูด้วยอาหารหวานคาวถึง 36 สำรับ เป็นต้น

อนึ่ง ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของครุเพลงนี้น่าจะมีพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องภูติผีหรือวิญญาณอันเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนไทยมาช้านานยิ่งถ้าบังเอิญครุเพลงที่ล่องลับไปแล้วมีความสัมพันธ์เป็นพ่อแม่หรือญาติมิตรด้วยแล้วก็จะกลายเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษที่ชาวเพลงเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์และต้องเคารพบูชามากยิ่งขึ้น การปฏิบัติตนจึงต้องเคร่งครัดมากเป็นพิเศษ และด้วยเหตุที่ชาวเพลงมีความเชื่อเรื่องครุเพลงดังกล่าวจึงแสดงออกด้วยการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่

3.6.2.1.1 พิธีจับมือหรือจับข้อมือ เป็นพิธีที่ผู้ประสงค์จะหัดเพลงกระทำกับครุเพลงก่อนจะฝึกหัด เป็นการแสดงออกถึงการเคารพนับถือครุเพลงยอมเป็น

ศิษย์ให้ครูอบรมสั่งสอน ขณะเดียวกันก็เป็นพิธีที่แสดงถึงการยอมรับของครูว่าจะรับฝึกสอนศิษย์ผู้นั้น กล่าวคือ เป็นการยอมรับเป็นครูเป็นศิษย์อย่างถูกต้องตามแบบแผนประเพณีนิยมนั่นเอง อนึ่ง พิธีจับมือ หรือจับข้อมือนี้ชาวเพลงแต่ละคนแต่ละคณะอาจทำไม่เหมือนกัน เช่น คณะของนายไสว นางบัวผัน พิธีจับมือจะเริ่มตั้งแต่การที่ลูกศิษย์นำพานไหว้ครู ซึ่งประกอบด้วย ธูป เทียน ดอกไม้ 7 สี เข็มและหนามอย่างละ 7 เล่ม หมาก พลู (ใบสวอย 1 ใบ) บุหรี่ เงิน 12 บาท และเครื่องเขียน เช่น สมุด ดินสอหรือปากกา ฯลฯ นำมากราบครูทั้งสอง นายไสวจะทำพิธีเสกน้ำมันต์ มีการท่องคาถาชุมนุมเทวดาและบอกกล่าวครูเพลงและมีการอวยพรและสาปแช่ง จากนั้นจึงประพรมน้ำมันต์ให้แก่ลูกศิษย์เพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป จากนั้นนางบัวผันจะนำเข็มและหนามมาทิ่มใบพลูแล้วเสกคาถาให้ลูกศิษย์รับประทาน อันหมายถึงว่าให้มีปัญญาแหลมคมเหมือนเข็มและหนาม จากนั้นครูจะจับมือศิษย์ว่าแม่บท เสร็จแล้วศิษย์จะกราบครูและครูจะอบรมสั่งสอนแล้วส่งพานซึ่งมีสมุดจดเพลงออกตัวและคำบอกเล่าของครูเพลงประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ ศิษย์จะกราบขอบคุณอีกครั้ง

หากเป็นคณะอื่น ๆ เช่น คณะของนายข้าม หอมจันทร์ พิธีจับข้อมืออาจทำง่าย ๆ เช่น ศิษย์จะนำพานดอกไม้ ธูป เทียน เงิน 12 บาท หมาก พลู บุหรี่ สุรา มากราบไหว้ครู ครูจะรับพานแล้วนำมาวางบนเสื่อซึ่งปูไว้กลางแจ้งหันหน้าไปทางด้านทิศตะวันออก ครูจุดธูปเทียนบอกเล่าแก่ครูผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยจะกล่าวนำคำไหว้ครูให้ศิษย์ว่าตาม จมแล้วกราบ จากนั้นศิษย์จะกราบครู ครูจะกล่าวคำยอมรับเป็นศิษย์โดยการจับมือที่ศิษย์พนมอยู่แล้วประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้ โดยจะให้สมุดเพลงแก่ศิษย์ ๆ จะกราบขอบคุณ ดังนี้ เป็นต้น

3.6.2.1.2 พิธีครอบครูหรือครอบเครื่อง เป็นพิธีไหว้ครูหรือแสดงตัวเป็นศิษย์ของครูเพลงที่ล่วงลับไปแล้ว การครอบครูเป็นพิธีใหญ่ส่วนมากจะทำเฉพาะผู้ที่ครอบเครื่องคือครอบเฉพาะตัวละครนั้น ๆ เช่น ครอบหัวซุก ครอบหัวชาละวัน เป็นต้น ดังนั้นผู้เล่นเพลงทั่ว ๆ ไป จึงอาจจะไม่ได้ครอบครูหรือครอบเครื่อง ข้อที่น่าสังเกตคือ พิธีครอบเครื่องนี้มีเฉพาะคณะของนายไสว สุวรรณประทีป และนางบัวผัน จันทร์ศรีเท่านั้น ทั้งนี้เพราะนางบัวผันได้นำการครอบครูมาจากการเล่นละครพื้นบ้านและเพลงทรงเครื่อง เมื่อมาเล่นเพลงอีแซวจึงยังคงยึดพิธีเดิมที่ตนเคยปฏิบัติมา

เนื่องจากพิธีครอบครูหรือครอบเครื่องเป็นพิธีใหญ่จึงต้องจัดเครื่องบูชาจำนวนมาก ได้แก่ พานไหว้ครู ซึ่งจะใส่ดอกไม้ ธูป เทียน เงิน 12 บาท หมาก พลู บุหรี่ นอกจากนี้ยังมีบายศรีปากชาม ข้าวปากหม้อ ไข่ ผักหญ้าปลาย้า (อาหารคาวหวาน) สุรา หัวหมู หมูทอด (หมูสามชั้นต้มเอาใบตองรอง) ไก่ ขนมหัดแดง ขนมหัดขาว ขนมหัดมีอนาง (ทำจากแป้งข้าวเหนียวปั้นเป็นรูปกลม ๆ ยาว ๆ) ขนมหูช้าง (ทำจากแป้งข้าวเหนียวปั้นเป็นแผ่น ๆ) กล้วยหวี

งาม มะพร้าวอ่อนและผลไม้อื่น ๆ มาถวายแต่ครูเพลง

การประกอบพิธีจะอัญเชิญท้าวภูษิตมาตั้งเป็นประธานแห่งครูอาจารย์มีการนำตำราเพลงและเครื่องดนตรีต่าง ๆ มาตั้งรวมกัน แล้วใช้ด้ายสายสิญจน์วงล้อมรอบจากท้าวภูษิตมาที่เครื่องบูชาและผู้เข้าพิธี นอกจากนี้ยังมีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล เมื่อผู้ประกอบพิธี (ครูเพลงหรือหัวหน้าคณะ) จดรูปเทียนกล่าวบูชาครูแล้วจะนำท้าวภูษิตมาครอบศีรษะตนเองก่อน แล้วจึงนำท้าวภูษิตไปครอบศีรษะลูกศิษย์ผู้ที่จะครอบครูพร้อมกับมีการท่องคาถาประกอบไปด้วย

3.6.2.1.3 พิธีคำนับครู เป็นพิธีไหว้ครูที่ชาวเพลงส่วนใหญ่จะทำเป็นประจำทุกปี ถือว่าเป็นการแสดงความเคารพสักการะครูเพลง มีการถวายเครื่องบูชา เช่น หัวหมู ไก่ สุรา หมาก พลู บุหรี่ ธูป เทียน ดอกไม้ เงิน 12 บาท มีการเชิญครูเพลงให้ลงมารับเครื่องสังเวยต่าง ๆ และขอพรให้ผู้ประกอบพิธีมีความสุขความเจริญ โดยเฉพาะมีความก้าวหน้าในการเล่นเพลงต่อไป การจัดพิธีคำนับครูนั้นนอกจากจะเชิญครูเพลงแล้วยังรวมถึงครูเครื่องดนตรีต่าง ๆ ด้วย สำหรับการกำหนดวันทำพิธีคำนับครูแต่ละคณะจะต่างกัน เช่น อาจเป็นวันพฤหัสบดีแรกของเดือน 4 (คณะนายไสว) อาจเป็นเดือน 5 (คณะช.รวมศิลป์) หรือเดือน 6 (คณะนกเอี้ยง เสียงทอง) เป็นต้น การประกอบพิธีของแต่ละคณะยังอาจจะแตกต่างกัน เช่น คณะนายไสวนางบัวผัน จะเชิญท้าวภูษิตและเครื่องดนตรีทั้งหลายมาตั้งเป็นประธานแทนครูเพลงแล้วลูกศิษย์แต่ละคนจะจัดสิ่งของเครื่องสังเวยมาบูชาจะตั้งเรียงกันไปแล้วจุดรูปเทียนถวายเครื่องบูชาขึ้น ๆ ทุกคน อนึ่ง บางคณะ เช่น คณะนกเอี้ยง เสียงทองจะเชิญผู้มีวิชามาประกอบพิธีอัญเชิญครูเพลงลงมารับเครื่องสังเวยต่าง ๆ และจะเสกน้ำมันต์ประพรมลูกศิษย์ส่วนเครื่องสังเวยจะเพิ่มบายศรีปากชามและพวงมาลัยด้วย (ดังรูปที่ 57 และ 58) เป็นต้น

นอกจากจะประกอบพิธีไหว้ครูแล้วในการเล่นเพลงแต่ละครั้งคณะเพลงทุกคณะ ชาวเพลงทุกคนจะประกอบพิธีไหว้ครูก่อนการเล่นเพลงและหลังการเล่นเพลงทุกครั้ง การไหว้ครูก่อนการเล่นเพลงนั้นอาจจะทำตั้งแต่ยังไม่เล่นหรือขณะแต่งตัวอยู่หลังโรง โดยหัวหน้าคณะจะจุดรูปเทียนบูชาครูและชาวคณะทั้งหลายก็จะไหว้ครูพร้อมกัน (ดังรูปที่ 5 และ 6) อย่างไรก็ตามพิธีไหว้ครูจะทำเป็นทางการเมื่อออกมาหน้าเวทีแล้ว ก่อนการแสดงพ่อเพลงแม่เพลงจะไหว้ครูด้วยการยกพานก้านล้านไหว้ครู เมื่อแต่ละฝ่ายร้องไหว้ครูจบแล้วจะยกมือพนมขอพรจากครูเพลง นอกจากนั้นก่อนที่ชาวเพลงจะลุกขึ้นยืนร้องเพลงมักจะยกมือขึ้นไหว้ครูด้วยเช่นกัน และเมื่อการแสดงหรือเล่นเพลงจบลง ชาวเพลงจะไหว้ครูอีกครั้ง โดยหัวหน้าคณะจะยกพานก้านล้านลาครู คือกล่าวขอบคุณครูเพลงที่ดลบันดาลให้การเล่นเพลงสำเร็จเรียบร้อย และขอเชิญครูทั้งหลายกลับที่อยู่เป็นการลาครูสำหรับการเล่นเพลงในครั้งนั้น ๆ

นอกจากนี้ยังมีพิธีเชิญครูเพลงลงมารับอาหารหวานคาวที่เจ้าภาพนำมาให้ชาวคณะ

แต่ก่อนที่ชาวคณะจะรับประทานจะล้อมวงและพนมมือไหว้เชิฐครูมารับอาหารนั้นเสียก่อนครั้นได้เวลาพอสมควรแล้วจึงจะลาครู และจากนั้นจึงจะร่วมกันรับประทานอาหารซึ่งเชื่อว่าเป็นอาหารทิพย์ที่ครูอาจารย์ประทานให้แก่ลูกศิษย์ ผู้รับประทานจะมีสิริมงคลต่อไป (ดังรูปที่ 8)

อนึ่ง การถวายอาหารหวานคาวแด่ครูอาจารย์นั้นพ่อเพลงแม่เพลงบางคนอาจถวายทุกวันคล้ายกับการถวายข้าวพระพุทธรูปหรือถวายเฉพาะวันใดวันหนึ่งในหนึ่งสัปดาห์ เช่น วันพฤหัสบดี (ซึ่งถือว่าเป็นวันครู) เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการแสดงความรักแล้วยังสะท้อนถึงค่านิยมในเรื่องของการรู้คุณและรู้จักตอบแทนคุณของคนไทยด้วย

3.6.2.2 ความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา และเวทมนต์คาถาความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดานั้นชาวเพลงทุกคนต่างเชื่อเรื่องนี้นักมากจะเห็นได้จากการประกอบพิธีไหว้ครูทุก ๆ ครั้งจะต้องไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อันได้แก่เทวดาและภูตผีต่าง ๆ จำนวนมากด้วย เช่น พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง พระภูมิเจ้าที่ ผีเหี้ยผีเรื้อน เป็นต้น การบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ชาวเพลงถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเชื่อในอำนาจและอิทธิฤทธิ์ซึ่งจะบันดาลให้เกิดความ เจริญรุ่งเรือง หรือความพินาศล่มจมก็ได้

ชาวเพลงยังมีความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ในการประกอบพิธีใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเล่นเพลงก็มักจะต้องใช้คาถาต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น การไหว้ครูก็ต้องมีคาถาไหว้ครู หรือเวลาเล่นเพลงก็อาจจะมีการ "คาถากันภัย" ซึ่งเป็นคาถาที่ใช้ป้องกันภัยอันตรายจากการกระทำใด ๆ ผู้ท่องคาถามักเป็นพ่อเพลงอาวุโสหรือหัวหน้าคณะ จะท่องคาถาก่อนที่จะขึ้นเวทีหรือก่อนการแสดงซึ่งจะเชื่อว่าชาวคณะจะแคล้วคลาดจากภัยทั้งปวง นอกจากนี้ยังมี "คาถาถอน" หรือ "คาถาถอนสกต" เป็นคาถาที่ใช้แก้การกระทำต่าง ๆ จากที่ฝ่ายตรงข้ามที่ประสงค์ร้ายมุ่งทำอันตรายแก่ชาวคณะ (แต่ส่วนใหญ่จะทำหัวหน้าคณะ) โดยเฉพาะในสมัยก่อนนั้นชาวเพลงเชื่อว่าการกระทำกันจริง ๆ ถึงขั้นบาดเจ็บหรือล้มตายกันก็มี ดังเช่น นายไสวเล่าว่ามีตัวอย่างการทำคุณทำไสยกันจนตายเรียกว่า "การบังนิน" คือจะสร้างหุ่นซึ่งจะใช้ลูกฟักหรือหอยกกล้วยขึ้นแทนตัวผู้ที่ต้องการจะทำร้าย มีการทำพิธีว่าคาถาเรียกวิญญาณของผู้นั้นให้มาสิงอยู่ที่หุ่น แล้วจะใช้ดาบหรือมีดฟันตัวหุ่นนั้นคนที่ถูกกระทำจะได้รับอันตรายอาจจะบาดเจ็บหรือล้มตายเลยก็มี ดังนั้นเวลาไปเล่นในงานต่าง ๆ หากมีการประชันกับมหรสพอื่น ๆ เช่น ลิเก โขน ฯลฯ จะต้องว่าคาถา "ถอน" และ "กัน" ไว้ก่อน นายไสวเล่าว่าเคยประสบเหตุการณ์ครั้งหนึ่ง เมื่อครั้งไปเล่นประชันกับคณะโขนสด ซึ่งนายไสวได้ห้ามลูกน้องที่เป็นนักดนตรีมิให้โหมโรงก่อนโขนสดเพราะตนจะต้องทำพิธี "ถอน" และ "กัน" เสียก่อน แต่ลูกน้องฝ่าฝืนคำสั่งโหมโรงขึ้น นายไสวถึงกับหน้ามืดเป็นลมล้มลงทันทีมีอาการวิงเวียนศีรษะล้มตาคือไม่ขึ้นและลุกขึ้นไม่ได้ทำให้ไม่สามารถเล่นเพลงได้เลยตลอดเวลาที่มีการแสดง ซึ่งในครั้งนั้นนายไสวเชื่อว่าเพราะถูกกระทำและตนไม่ได้

"กัน" ไว้ก่อน ผลของการถูกกระทำครั้งนั้นนายไสวเล่ล่าทำให้ความจำเสื่อมลง ต้องแก้ไขด้วยการรตน้ำมนต์อยู่นานหลายเดือนจึงจะหาย อนึ่ง การประกอบพิธีกรรมท่องคาถา "กัน" และ "ถอน" นี้ผู้ทำพิธีมักจะเสกน้ำมนต์แล้วประพรมให้ชาวคณะหรือให้ชาวคณะดื่มแล้วจึงนำมาลูบเครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น ลูบน้้ากลองทัด และตะโพน เป็นต้น

นอกจากคาถากันและคาถาถอนแล้ว ชาวเพลงยังเชื่อเรื่อง "คาถาเมตตา" หรือ "นะเมตตา มหานิยม" ปัจจุบันชาวเพลงจำนวนมากยังคงเชื่อและนิยมคาถานี้กันอยู่ เพราะเชื่อว่าจะช่วยบันดาลให้ตนเป็นที่รักใคร่เมตตาหรือถูกอกถูกใจของผู้ทั่วไป ชาวเพลงจึงมักจะท่องคาถานี้เวลาแต่งตัวและตอนจะลุกขึ้นร้องเพลง กล่าวคือ ในการแต่งตัวแต่งหน้า ชาวเพลงจะเสกแป้งด้วยคาถานะเมตตาแล้วฉีดหน้า และเมื่อจะลุกขึ้นร้องหลังจากไหว้ขอพรจากครูแล้วพ่เพลงแม่-เพลงบางคนยังท่องคาถานะเมตตาอีกครั้งอาจจะพนมมือขึ้นว่าคาถาแล้วลูบน้้า ลูบศีรษะ หรือเป่าไปที่ผู้ดูก็ได้

2.6.2.3 ความเชื่อเรื่องโชคลาง เป็นความเชื่อเบ็ดเตล็ดของชาวเพลง เช่น การไม่หันหน้าเวทีไปทางทิศตะวันตก หรือนั่งไหว้ครูจะไม่หันไปด้านทิศตะวันตก เพราะถือว่าเป็นทิศที่ไม่ดีไม่นำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ตน (คงเชื่อเพราะชื่อท้ายพยางค์ว่า "ตก" จึงถือเคล็ดว่าอาจจะ "ตกต่ำ") หรือการไม่เล่นเพลงในงานแต่งงานเพราะเชื่อว่าจะนำความวิบัติมาให้ชาวคณะ ด้วยเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการเสกประเพณีของชายและหญิง ซึ่งถือว่าเป็นของต่ำเป็นของสกปรก หากไปเล่นจะเกิดอับมงคลและภัยแก่ตน เป็นต้น ความเชื่อดังกล่าวเหล่านี้ ชาวเพลงได้สืบทอดกันมาช้านานและมีอิทธิพลต่อการประพฤตินิสัยในการเล่นเพลงของชาวเพลงให้อยู่ในกรอบของแบบแผนประเพณีที่ยอมรับร่วมกัน การปฏิบัติตามความเชื่อและธรรมเนียมประเพณี ดังกล่าวนี้นอกจากจะทำให้ได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมอาชีพและผู้ชมทั่วไปแล้ว ยังทำให้ชาวเพลงเกิดความมั่นใจและภูมิใจในการเล่นเพลงด้วย

ความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของเพลงอีแซวดังกล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ ย่อมทำให้เห็นได้ว่า เพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านของภาคกลางที่มีความเก่าแก่มาเพลงหนึ่ง และได้มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้เหมาะกับเวลา โอกาส และยุคสมัยอยู่เสมอตลอดมา จึงทำให้เพลงอีแซวเป็นทั้งเพลงพื้นบ้านและเป็นการแสดงพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไปมาตราบเท่าทุกวันนี้ อนึ่ง สิ่งที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่าความเป็นมาของเพลงอีแซว คือ แบบแผน คติความเชื่อและพิธีกรรมในการเล่นเพลงอีแซว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีความสำคัญและมีคุณค่าต่อชีวิตจิตใจของชาวเพลงอีแซวอย่างยิ่ง ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยบำรุงขวัญและกำลังใจแก่ชาวเพลงอีแซวแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะ

ของความเป็นไทยบางประการอยู่ด้วย การศึกษาในเรื่องดังกล่าวจึงทำให้สามารถตระหนักถึง
คุณค่าที่แฝงอยู่ลึก ๆ ในความเป็นเพลงอีสานได้ดียิ่งขึ้น

บทที่ 4

วิเคราะห์การสร้างสรรค์บทเพลงอีสาน

ศิลปินพื้นบ้านได้สั่งสมและสืบทอดบทเพลงอีสานกันมาหลายชั่วอายุคน บทเพลงเหล่านี้ได้รับการสร้างสรรค์จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นกลอนเพลงที่มีความไพเราะทั้งในด้านเสียงและความหมาย ทำให้เพลงอีสานยังดำรงคุณค่าและอยู่ในสังคมไทยจนถึงทุกวันนี้

การสร้างสรรค์บทเพลงอีสานดังกล่าวนี้ หมายรวมถึงการแต่งบทเพลงหรือเนื้อร้องทำนอง ลีลาการร้องและทำทางประกอบรวมทั้งมุขตลกต่าง ๆ โดยศิลปินอาจคิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่หรือคิดดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือน่าสนใจยิ่งขึ้นก็ได้ ในที่นี้จะแบ่งประเภทของการสร้างสรรค์บทเพลงอีสานเป็น 2 ประเภท คือ การสร้างสรรค์ด้านเนื้อหาและการสร้างสรรค์ด้านภาษา

4.1 การสร้างสรรค์ด้านเนื้อหา

เนื้อหาของเพลงอีสาน คือ เนื้อร้องหรือเนื้อเพลงที่พ่อเพลงและแม่เพลงประพันธ์ขึ้น โดยการแต่งเนื้อร้องไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และการแต่งหรือร้องกันที่ขณะเล่น ซึ่งเรียกทั่วไปว่า "การต้นเพลง"

เนื้อร้องหรือเนื้อเพลงดังกล่าวจะมี 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นเนื้อร้องที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูเพลง ซึ่งเรียกว่า "กลอนครู" อีกส่วนหนึ่งเป็นเนื้อร้องที่พ่อเพลงแม่เพลงแต่งขึ้นเอง โดยปกติแล้วผู้เล่นเพลงอีสานส่วนใหญ่จะใช้ "กลอนครู" เป็นเนื้อร้อง อย่างไรก็ตามได้พบว่ามีพ่อเพลงแม่เพลงจำนวนหนึ่งที่เชี่ยวชาญการเล่นเพลงอีสานมากจนสามารถแต่งเนื้อร้องได้ด้วย ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้มักจะเป็น "ครูเพลง" หรือ "หัวหน้าคณะเพลง"

การวิเคราะห์การสร้างสรรค์ด้านเนื้อหาสำหรับผู้วิจัยวิเคราะห์โดยแยกประเด็นต่าง ๆ อันได้แก่ ศิลปินผู้สร้างสรรค์ แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ ขั้นตอนการสร้างสรรค์ ประเภทของเนื้อหา และกลวิธีในการเสนอเนื้อหาซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

4.1.1 ศิลปินผู้สร้างสรรค์บทเพลง

ผู้เล่นเพลงอีสาน คือ ศิลปินพื้นบ้านที่สามารถแสดงออกถึงศิลปะการเล่นเพลงและในบรรดาศิลปินพื้นบ้านเพลงอีสานเหล่านี้ ก็มีศิลปินบางคนที่ไม่นอกจากจะสามารถแสดงออกถึง

ศิลปะการเล่นเพลงแล้ว ยังสามารถแต่งเนื้อร้องได้อีกด้วย ศิลปินผู้สามารถสร้างสรรค์เนื้อร้องเหล่านี้จึงสมควรที่จะเรียกได้ว่า "ศิลปินผู้สร้างสรรค์"

พ่อเพลงแม่เพลงที่สามารถสร้างสรรค์เนื้อร้องเพลงอื่นแล้วได้นั้นมีเพียงจำนวนน้อยทั้งนี้อาจเป็นเพราะความคิดสร้างสรรค์เป็นความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นภายในบุคคลแต่ละคน โดยที่บุคคลนั้น ๆ สามารถนึกคิดและแสดงได้เอง โดยเฉพาะ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลปรากฏว่ามีพ่อเพลงแม่เพลงอื่นแล้วซึ่งยังมีชีวิตอยู่ที่สามารถสร้างสรรค์บทเพลงได้เพียง 10 คน ได้แก่ (1) นายคล้าย แสงสี (2) นายแพว ปรารค์จันทร์ (3) นายสังเวียน ทับมี (4) นายไสว สุวรรณประทีป (5) นายข้าม หอมจันทร์ (6) นายชื่น ศรีบัวไทย (7) นางบัวผัน จันทรศรี (8) ขวัญจิต ศรีประจันต์ (9) ขวัญใจ ศรีประจันต์ และ (10) นกเอี้ยง เสียงทอง

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่า พ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้ มีคุณสมบัติบางประการคล้ายกัน ได้แก่ เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ มีสติปัญญา ปฏิภาณไหวพริบ และความจำดี มีความรักและสนใจการเล่นเพลงและการแต่งเพลง มีความสามารถในการสร้างสรรค์ มีความสามารถในการใช้ภาษา มีพรสวรรค์และมั่นใจในตัวเองสูง และมีอารมณ์ขัน ดังจะอธิบายแต่ละประเด็นต่อไปนี้

4.1.1.1 การมีความรู้และประสบการณ์ ความรู้และประสบการณ์ถือเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการแต่งเพลง ศิลปินผู้แต่งบทเพลงมักจะเป็นผู้ที่เล่นเพลงมานานจนเกิดความชำนาญนั้นหมายถึงว่าได้ฝึกฝนการเล่นเพลงจนเข้าใจและสามารถสะสมความรู้และมีประสบการณ์ในการเล่นเพลงอย่างมาก ความรู้ในที่นี้นอกจากจะเป็นความรู้เกี่ยวกับการเล่นเพลงแล้ว ยังรวมถึงความรู้รอบรู้อื่น ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศาสนา การเมือง เศรษฐกิจและสภาพสังคม ฯลฯ ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาเล่าเรียน ด้วยเหตุนี้ พ่อเพลงในสมัยก่อนจึงได้เปรียบแม่เพลงในแง่ที่ว่า มีโอกาสเรียนหนังสือกับพระหรือเรียนขณะที่บวชพระเมื่อสามารถอ่านเขียนหนังสือได้ ก็ย่อมสามารถแต่งเพลงหรือฝึกหัดเพลงได้สะดวกกว่าแม่เพลงที่ไม่รู้หนังสือ จากการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลงอาวุโสพบว่าครูเพลงในสมัยก่อน มีแต่ผู้ที่เป็นพ่อเพลงทั้งสิ้น เช่น นายจุ่น นายไพบรีย นายแจ้ (ไม่ทราบนามสกุล) นายเคลิ้ม ปักซี่ เป็นต้น ทั้งนี้คงเป็นเพราะการมีโอกาสได้เรียนหนังสือนั่นเอง

นอกจากพ่อเพลงในสมัยก่อนจะสามารถศึกษาหาความรู้แล้ว ยังสามารถแสวงหาความรู้และประสบการณ์ได้มากกว่าแม่เพลงด้วย เพราะสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยนั้น ผู้ชายสามารถเดินทางท่องเที่ยวไปยังที่ต่าง ๆ ได้โดยสะดวก เช่น การเดินทางไปค้าขาย หรือไปทำงาน นอกจากนี้ ชายไทยบางคนยังมีโอกาสเป็นทหาร ซึ่งต้องเดินทางไปฝึกอบรมและเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ เมื่อเกิดความรู้และโลกทัศน์กว้างขวางขึ้น

ก็สามารถนำความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ มาเป็นวัตถุดิบในการแต่งเพลงได้ เช่น นายสังเวียน ทับมี ได้นำความรู้และประสบการณ์จากการเป็นทหารและความรู้เรื่องอาวุธปืนมาแต่งเพลงดับชิงชัย นายข้าม ทอมจันทร์ มีความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของประเพณีไทย ก็สามารถนำมาแต่งเพลงเบ็ดเตล็ดได้จำนวนมาก เช่น เพลงลอยกระทง เพลงผ้าป่าและเพลงทอดกฐิน เป็นต้น

ส่วนแม่เพลงในสมัยก่อน (อายุ 70 หรือ 60 ปีขึ้นไป) เช่น นางบัวผัน จันทรศรี ฯลฯ ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ การศึกษาหาความรู้ด้วยการอ่านและเขียนจึงไม่สามารถทำได้ ต้องอาศัยการจดจำจากคำบอกเล่าหรือสังเกตจากการกระทำของผู้อื่น เช่น การตัดเพลงต้องใช้วิธีต่อเพลงแบบปากต่อปาก คือครูบอกเนื้อร้องให้ทีละวรรคหรือทีละบท หรือไม่ก็อาศัยลักจำจากพ่อเพลงแม่เพลงคนอื่น ๆ แต่เนื่องจากมีใจรัก ประกอบกับความจำดี จึงสามารถจดจำเนื้อร้องได้จำนวนมาก จนสามารถสร้างสรรค์เนื้อร้องด้วยการด้นเพลงในบางโอกาส แต่ก็ไม่สามารถแต่งเนื้อร้องได้ยาว ๆ เพราะการด้นนั้นจำกัดด้วยเวลาที่จะคิดหาคำและเวลาที่จะร้องก็สั้น ทั้งนี้เนื่องจากเพลงอีสานมีจังหวะกระชั้นมาก นอกจากนี้เนื้อร้องที่ด้นนั้นมักจะลืมได้ง่ายและไม่ได้จดบันทึกไว้จึงทำให้เนื้อเพลงสูญหายไปพร้อมกับการร้องในครั้งนั้น ๆ (บัวผัน จันทรศรี, สัมภาษณ์)

ปัจจุบันระบบการศึกษาเจริญขึ้น ผู้หญิงจึงมีโอกาสดูเรียนหนังสือเท่ากับผู้ชาย ดังนั้นแม่เพลงที่มีอายุไม่เกิน 50 หรือ 60 ปี ก็จะได้เรียนหนังสืออย่างน้อยในระดับการศึกษาภาคบังคับ ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ประกอบความเจริญก้าวหน้าของระบบการสื่อสารและคมนาคม จึงทำให้แม่เพลงมีโอกาสดูเรียนรู้สภาพสังคมและสิ่งต่าง ๆ ทั้งผ่านระบบจากสื่อสารมวลชนและจากการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ด้วยตนเอง เมื่อมีความรู้และประสบการณ์กว้างขวางขึ้นก็สามารถนำความรู้และประสบการณ์เหล่านั้นมาเป็นวัตถุดิบในการแต่งเพลงได้ ดังเช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ และขวัญใจ ศรีประจันต์ เป็นต้น

นอกจากนี้พ่อเพลงแม่เพลงยังแสวงหาความรู้ต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลหรือวัตถุดิบสำหรับจะใช้ในการแต่งเพลงด้วย ความรู้เหล่านี้ ได้แก่ เรื่องราวเกี่ยวกับคดีศาลอน เหตุการณ์บ้านเมืองและพฤติกรรมของคนในสังคม เป็นต้น พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่ได้ข้อมูลเหล่านี้จากการอ่านหนังสือ การฟังวิทยุและการชมโทรทัศน์ จะเห็นว่าความสนใจที่จะแสวงหาความรู้ต่าง ๆ อยู่เสมอนั่นเองที่ทำให้ศิลปินเหล่านี้มีความคิดแตกฉาน สามารถใช้ข้อมูลต่าง ๆ เป็นเนื้อหาแล้วร้อยเรียงความคิดนั้นออกมาเป็นถ้อยคำที่ไพเราะได้

4.1.1.2 การมีสติปัญญา พ่อเพลงแม่เพลงที่สามารถแต่งเนื้อร้องได้เองนั้นเป็นพ่อเพลงแม่เพลงที่มีปัญญาไหวพริบ เข้าวินิจฉัยไว รู้เท่าทัน สามารถกล่าวแก้หรือโต้ตอบ

ได้อย่างแยกคายในฉบับสันทันที

การกล่าวแก้หรือโต้ตอบนี้อาจอยู่ในรูปของ "การดันเพลง" หรือ "การโต้ตอบเป็นวาจา" เช่น การพูดมุขตลกต่าง ๆ เฉพาะการดันเพลงนั้น ผู้ต้นตอมีความรู้ความสามารถและมีปฏิภาณไหวพริบจึงจะสามารถคิดหาคำมาโต้แย้งกันได้ในเวลาอันจำกัด จึงอาจเรียกพ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้ว่าเป็น "ปฏิภาณกวี" คือเป็น "กวีผู้มีความฉลาด มีไหวพริบสามารถคิดภาพยกกลอนได้ในเวลาอันรวดเร็ว พ่อเพลงแม่เพลงที่มีความสามารถจะต้องเป็นผู้ที่มีความเจนจัดในการเล่นเพลง มีความสามารถในการสะสมถ้อยคำภาษาสามารถที่จะหยิบยกถ้อยคำมาใช้ได้อย่างฉับพลันทันที พ่อเพลงแม่เพลงที่มีคุณสมบัติดังกล่าวที่ได้รับการยกย่องว่ามีปฏิภาณในการดันเพลงอื่นเชวในปัจจุบัน เช่น นางบัวผัน จันทรศรี ขวัญจิต ศรีประจันต์ และนายไสว สุวรรณประทีป เป็นต้น

อนึ่ง การดันเพลงจะดันได้สั้นหรือยาว ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของพ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคน เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ สามารถดันเพลงได้ครั้งละนาน ๆ ข้อที่น่าสังเกตคือ หัวหน้าคณะเพลงบางคณะนิยมดันเพลงทักทายผู้ชมและขอบคุณเจ้าภาพ รวมถึงการดันขอเงินรางวัลด้วยตัวอย่างเช่น

การดันขอบคุณเจ้าภาพและทักทายผู้ชม ของขวัญใจ ศรีประจันต์

ขอขอบพระคุณพ่อแม่ที่มา	ที่อุตส่าห์เมตตามาจากเหนือใต้
พี่น้องชาวคลองเล็ก* มาร่วมกัน	มาในงานร้อยวันนี้ยังไ
ก็นำดำครบร้อยวัน**	จึงได้ทำบุญกันหนอเอาไปให้
น้ำประเทืองภรรยา	น้ำก็มีศรัทธาสมเป็นคนไทย
และบรรดาลูกเขยแล้วก็ลูกสาว	จัดงานให้หนึ่งคราวดังคำฉันไซ
มีทั้งน้ำเวกน้ำสมจิต	คนนี้คงไม่ผิดแล้วก็เป่าหมาย
ก็ว่าเพราะพ่อล่งลับลงไปดับขันธ	ครบกำหนดร้อยวันก็ทิวาววาย
ลูกเมียอยู่หลังตั้งตาแล	เฝ้าคิดถึงแท้แท้เล่นเอาใจหาย
เพราะพ่อมาลับพ่อไม่กลับมาเหลียว	แม่ต้องอยู่คนเดียวน่าเสียดายฯ

*ชื่อหมู่บ้าน อยู่ในตำบลลลामะสัก อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

**งานทำบุญร้อยวันของนายดำ ซึ่งมีนางประเทือง (ภรรยา) และบุตร คือนายเวก และนางสมจิต เป็นเจ้าภาพจัดงาน

การเต้นเพลงขอบคุณผู้ชมและเจ้าภาพ ของนกเอี้ยง เสียงทอง เช่น

ขอขอบคุณพี่น้องพนักงาน	พี่น้องที่มาให้กำลังใจ
พี่น้องเอี้ยชาวบางเลน*	ที่มาดูฉันเล่นทั้งหญิงชาย
แม่หนูแม่ขีแม่สาวหรือก็พากันมา	มีทั้งปู่ย่าหรือว่าตายาย
มีโอกาสนอนมีโอกาส	ขอบคุณคุณประสาทขอขอบใจ
ก็เพราะบวชลูกของคุณประสาท	จะได้เป็นญาติกับพระองค์ใหญ่
เขาจะเป็นญาติกับพระศาสดา	แห่ม่านาหน้าว่าดีใจ
ตลอดชีวิตแม่มาลี	แม่จะ โชคดีไปดีกว่าใคร
ได้ขึ้นกันนิพนพาน	ลูกชายนั้นชื่อว่าพาไป
พี่น้องชาวบางเลนเขามานั่งรอ	อยากเห็นจริงหนอสีหน้าใจ
อยากเห็นน้ำใจของคุณแม่มาลี	ดูมองก็แกสักรั้วว่าสีอะไร

นอกจากศิลปินผู้สร้างสรรค์บทเพลงจะมีปฏิภาณไหวพริบแล้วยังจะต้องมีสติปัญญาดีด้วย โดยเฉพาะจะต้องมีความจำที่แม่นยำ ดังเช่น นางบัวผัน จันทรศรี นางนกเอี้ยง เสียงทอง ฯลฯ ซึ่งเป็นแม่เพลงระดับครูเพลง และหัวหน้าคณะนั้น ผูกติดเพลงโดยที่ไม่รู้หนังสือ อาศัยการจดจำเท่านั้น แต่ก็สามารถร้องเพลงได้อย่างมากมายหลายสำนวน จนในที่สุดสามารถคิดแต่งเนื้อร้องได้ด้วยตนเอง อนึ่ง เป็นที่น่าสนใจที่ว่าการจดจำเนื้อร้องได้จากการร้องหรือการบอกด้วยวาจา นั้น แม้ว่าจะทำได้ยากและลำบาก แต่ถ้าจดจำได้แล้วมักจะจำได้แม่นและนาน ที่เรียกว่า "จำขึ้นใจ" นั่นเอง ทั้งนี้การจดจำในลักษณะดังกล่าวจะยากกว่าการท่องจำเนื้อเพลงที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

อย่างไรก็ตาม ความจำของคนเรามักจะเสื่อมไปเมื่อร่างกายเสื่อมหรือชราภาพลง จึงพบว่าพ่อเพลงแม่เพลงที่มีอายุมาก ๆ เช่น นายคล้าย แสงสี นายไสว สุวรรณประทีป ฯลฯ มักจะปรารภเสมอว่าความจำของตนเสื่อมลงไป สืบเนื่องจากการท่องจำเนื้อเพลงเดิม อ่านเพียงครั้งเดียวหรือสองครั้งก็สามารถจำได้แล้ว แต่ปัจจุบันต้องเพิ่มจำนวนครั้งในการอ่านหรือท่องเนื้อเพลงจึงจะจำได้ นอกจากนี้ยังพบว่ามักจะลืมเนื้อเพลงอยู่บ่อย ๆ ด้วย

*ชื่อตำบลบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

4.1.1.3 การมีความรักและความสนใจในการเล่นเพลงและแต่งเพลง ศิลปินผู้สร้างสรรค์บทเพลงส่วนใหญ่เริ่มฝึกหัดเล่นเพลงและแต่งเพลงก็เนื่องมาจากความมีใจรัก และมีความสนใจมาตั้งแต่เด็ก ซึ่งอาจเกิดจากลักษณะนิสัย ทักษะคติ หรือความต้องการส่วนตัวของ ศิลปินเองหรือจากสภาพแวดล้อม เช่น มีญาติมิตรเป็นพ่อเพลงแม่เพลง มีโอกาสชมการแสดง เพลงอีแซวอยู่เสมอ ฯลฯ ก็ได้ ดังจะเห็นได้ว่าพ่อเพลงแม่เพลงต่าง ๆ มีความสามารถในการ แต่งหรือสร้างสรรค์เนื้อเพลงได้ก็เพราะมีสาเหตุหรือปัจจัยที่แตกต่างกัน เช่น นายคล้าย แสงสี และนายข้าม หอมจันทร์ แต่งเพลงได้ก็เพราะมีนิสัยชอบการแต่งเพลงและได้เริ่มแต่งเนื้อเพลง ได้ตั้งแต่อายุประมาณ 17-21 ปี แต่ พ่อเพลงบางคน เช่น นายไสว สุวรรณประทีป นายชื่น ศรีบัวไทย และนายสังเวียน ทับมี แต่งเพลงได้เพราะมีความสนใจการเล่นเพลงมากและมีความพยายามที่จะแสวงหาเนื้อเพลงจากครูเพลงหลาย ๆ คนมาเพื่อสะสมความรู้อันทำให้เกิด ความคิดสร้างสรรค์ หรือแม่เพลงบางคน เช่น นางบัวผัน จันทรศรี ฝึกหัดเพลง และสร้างสรรค์ เพลงได้ทั้งที่มีรู้หนังสือเลย ก็เนื่องจากใจรักจึงมีความเพียรพยายามที่จะจดจำเนื้อเพลงต่าง ๆ ซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะเห็นว่าความรักความสนใจในการเล่นเพลงและแต่งเพลงของศิลปิน เหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้พ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคนพยายามที่จะแสวงหาความรู้ในการ เล่นเพลงด้วยความอดทน ด้วยความสมัครใจและด้วยความเต็มใจ อยากรู้ อยากเห็นอยากได้เนื้อ เพลงที่ไพเราะคมคายเพื่อนำมาร้องโต้ตอบกับผู้อื่น การแสวงหาเนื้อเพลงดังกล่าวจึงเปรียบ เสมือนการสะสมทรัพย์สินทางปัญญาไว้ในครอบครอง ยิ่งสะสมไว้ได้มากก็ย่อมสามารถนำออกมา ใช้ได้มาก ซึ่งอาจจะเห็นได้ว่าพ่อเพลงแม่เพลงที่มีชื่อเสียงจะสามารถผสมผสานเนื้อร้องต่าง ๆ ได้อย่างกลมกลืนและสามารถจะร้อง ได้อย่างฉับพลันทันทีด้วย

4.1.1.4 การมีความสามารถในการเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การที่พ่อเพลง แม่เพลงสามารถแต่งเนื้อเพลงขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยประสบการณ์ อารมณ์สะท้อนใจร่วมกับ จินตนาการของตน แล้วถ่ายทอดความคิดความรู้สึกนั้น เป็นเนื้อเพลงซึ่งจะแสดงออกด้วยเสียง ร้องและทำร่าต่าง ๆ อันทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์สะท้อนใจ และจินตภาพได้ ดังเช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ และชื่น ศรีบัวไทย สามารถคิดสร้างสรรค์เนื้อร้องเพลงอีแซวโดยอาศัยเรื่องราว จากเหตุการณ์จริงผสมผสานกับจินตนาการของตน เช่น

ฉันพูดในฐานะฉันเป็นประชาชน
พฤษภาทมิฬยังได้ยืนกันอยู่
ประชาชนใช้ไหมที่ต้องตายต่อต้าน
ผู้ชุมนุมหนุ่มสาวมีลูกเราด้วยไหม

เรื่องพฤษภายังไม่พ้นประชาชนขวัญหนี
เสียงปืนยังก้องในหูมันดังอยู่ตรงนี้
ที่สูญหายก็เป็นมันแต่ใครกันได้ดี
พ่อแม่แทบขาดใจเมื่อลูกตายเป็นผี

ลูกขาดพ่อขาดลูกเป็นความทุกข์ลึกลึก จะซ่อนความรู้สึกแต่จิตสำนึกยังมี
 ลูกขาดแม่ผิวขาดเมื่อยความสูญเสีย- ถ้าเกิดกับครอบครัวเราจะร้อนหรือหนาว-
 โศกเศร้า เล่านี
 (เพลงประชาธิปไตย)

นกมันมีมากนกให้หลายหลากยืนหลง เฝ้าชะเง้อแสงอยู่ต่งงมมาย
 โนนนกเงือกหน้าออกโนนกระรอก- ไก่ป่าหน้าปามมองเห็นถมเถไป
 ร้องลั่น
 นกจิ้งเหลน* ใช้ชนสร้อยหล่นร่วงหลุด นกมัน** บินมุดหลบเข้าโพรงไม้
 นกมันบินมานกกระทาลายทอง ยุ่งยางเดินย่องปากคอมันข้างใหญ่
 ขาวยาวเหมือนยังเหยี่ยวร้องเหมียว- สุกวาวมีแววใครมาเขียนลายไว้
 เหมือนยังแมว

(เพลงเรื่องจันทโครพ : ชื่น ศรีบัวไทย)

4.1.1.5 การมีความสามารถในการใช้ภาษา พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่
 มีการศึกษาน้อย คือเพียงระดับประถมศึกษา หรือไม่มีโอกาสศึกษาเลย แต่มีความสามารถที่จะ
 ใช้ภาษาในการแต่งบทกลอนสำหรับร้องเป็นเพลงอื่นชวได้อย่างมากมาย ทั้งนี้เนื่องจาก
 การที่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งมีค่านิยมและภาษาของท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเป็นนัก
 กลอน กล่าวคือ ชาวสุพรรณบุรีส่วนใหญ่เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน นิยมพูดด้วยถ้อยคำคล้องจอง
 หรือสำนวนโวหาร ชอบเล่นคำและผนวคำ นอกจากนี้ภาษาถิ่นสุพรรณบุรียังมีสำเนียงที่มีความ
 เต็มเฉพาะ มีความไพเราะเหมาะจะร้องเป็นทำนองเพลงได้เป็นอย่างดี สภาพแวดล้อมทาง
 วัฒนธรรมดังกล่าวจึงทำให้พ่อเพลงแม่เพลงมีความคุ้นเคยและสั่งสมความรู้ความสามารถในการ
 ใช้ภาษาไว้โดยปริยาย จึงทำให้สามารถใช้ภาษาในการแต่งกลอนเพลงเพื่อสื่อความเรื่องต่าง ๆ
 ได้

นอกจากนั้น สุพรรณบุรียังเป็นแหล่งเพลงพื้นบ้านภาคกลางที่สำคัญ ชาวสุพรรณบุรี
 นิยมเล่นเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ มาตั้งแต่อดีต ศิลปินผู้สร้างสรรค์เพลงอื่นชวจึงมีโอกาสพบเห็นและ

* นกกาจเชน

** นกขมิ้น

คุ้นเคยกับการเล่นเพลงพื้นบ้านของคนในท้องถิ่น ซึ่งนับว่ามีส่วนทำให้ซึมซับและเกิดความสามารถในการใช้ภาษาสร้างสรรค์บทเพลงได้ นอกจากนี้พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่ยังเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายและได้รับการถ่ายทอดความรู้ความสามารถในการแต่งเพลงจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นพ่อเพลงแม่เพลง ดังนั้นจึงเป็นผู้ที่มีสายเลือดของความเป็นนักกลอนเพลงพื้นบ้านอยู่ด้วย ทำให้มีความสามารถในการใช้ภาษาในการแต่งบทเพลงต่าง ๆ ได้

ความสามารถในการใช้ภาษาเรียงร้อยเนื้อร้องเพลงอันชาญของพ่อเพลงแม่เพลงนั้นปรากฏให้เห็นจากเนื้อร้องต่าง ๆ ที่มีความไพเราะทั้งในด้านเสียงและความหมายซึ่งมีจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น เพลงตับต่อยมวย

ท่านทั้งหลายอยากรววันนมวยเขามี	กำลังขึ้นเวทีจัดให้ต่อยมวยไทย
ฝ่ายหญิงอยู่มุ่มแดงช้ำนางท่านผู้ดู	นักมวยทั้งคู่ถามว่าใครจะเล่นใคร
มาประกบเล่นกันถ้าใครแพ้เป็นแก้ว	ฉันทบทวนบอกเธอเองต้องต่อยมวยไทย
พอเหงื่อตกยกปลายกลั้วจะใช้มวยปล้ำ	พอถูกชกแผลซ้ำจะเอาเปรียบผู้ชาย
จะนอนหลับลิบเปิดหีบแผลแตก	พอเลือดตกแผลแตกจะนอนนิ่งเหมือนคนตาย
พอถูกศอกนับสิบจะนอนกระซิบกระเล่า	พอต่อยมวยถูกเป้าท้องป่องทุกปีไป

เพลงเกี่ยวอักษร เช่น

แม่งอูงววยงยังไหงเสียแม่งาม	จะหน้าอกจ้งยอมกันง่ายง่าย
จะววยงหน้าอกพม่าจ้งอูชงว	จะยืนเงียบให้พ้งววยงอย่างไหง
อีสองแถมหน้าโงกอย่าให้เซางัดกินงอก	จะโดนจ้งงัวทงอกวิ่งตามเซาง่ายง่าย
จะงอแงแสงอนแม่ไก่ทงอนสองง่าม	แม่ช้างงว่งางามแม่มุคจะหลงมงาย
จะหลงมงอแงกันเลยแม่แพรสีงาม	จะยืนงอคงจ้งกันอย่างไหง

4.1.1.6 การมีพรสวรรค์และความมั่นใจในตัวเองสูง การมีพรสวรรค์ของพ่อเพลงแม่เพลงนั้น หมายถึง ความสามารถพิเศษหรือคุณสมบัติเด่นของพ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคนที่มีมาแต่กำเนิด อันได้แก่ คุณภาพของเสียง ลักษณะรูปร่างหน้าตา การรำ การสร้างมุขตลก เป็นต้น พ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคนจะมีพรสวรรค์ที่ต่างกัน เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ มีพรสวรรค์ในด้านการแสดงออก ลักษณะรูปร่างหน้าตาและเสียงดี นางบัวผัน จันทรศรี มี

พรสวรรค์ในการจดจำเนื้อร้องและได้ตอบเพลง นายคล้าย แสงสี มีพรสวรรค์ในการแต่งเพลง เป็นต้น

นอกจากนี้ศิลปินผู้สร้างสรรค์บทเพลงยังมีความมั่นใจในตัวเองสูง สามารถแสดงออกถึงความคิดและความรู้สึกทั้งในด้านการแต่งเพลงและการเล่นเพลงอย่างเชื่อมั่นและภาคภูมิใจ ความมั่นใจในการแต่งเพลงนั้นสามารถสังเกตได้จากการที่เพลงเรื่องเดียวกัน แต่มีหลายสำนวน เช่น เพลงเกี้ยว เพลงผูกรัก เพลงดับต่าง ๆ ดังเช่นเพลงดับตอ เพลงดับชิงชู้ เป็นต้น นั้นจะมีความแตกต่างกันไปบ้างในด้านรายละเอียด ทั้งนี้เพราะขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ของศิลปินและความเชื่อมั่นในฝีมือการประพันธ์ของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน จึงทำให้แต่ละคนต่างก็แต่งเนื้อร้องขึ้นมาใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงถ้อยคำต่าง ๆ ตามที่ตนเห็นว่าไพเราะและคมคายกว่าสำนวนเดิม อย่างไรก็ตามการแต่งเพลงขึ้นใหม่นี้ศิลปินมักจะอาศัยแนวเรื่องของสำนวนเดิม ทำให้เนื้อหาของเพลงไม่ต่างกันนัก

นอกจากนี้ยังสังเกตได้จากเนื้อหาของบทเพลง ซึ่งศิลปินมักจะใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงความมั่นใจในฝีปาก และภูมิปัญญาของตน เช่น เพลงออกตัว เพลงแต่งตัว เพลงอวดภูมิ ฯลฯ ซึ่งเป็นเพลงที่ศิลปินแต่งไว้สำหรับร้องเฉพาะของตน เพลงบางเพลง เช่น เพลงออกตัว ฯลฯ แม้ว่าผู้แต่งจะใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน แต่เป็นการถ่อมตนต่อผู้ดูผู้ชมมิใช่ผู้เล่นด้วยกัน หากเป็นผู้เล่นด้วยกันแล้ว เนื้อหาของเพลงมักจะแทรกข้อความที่เป็นการทำนายหรือชมขวัญคู่ต่อสู้ผู้อยู่ในที่ เช่น เพลงออกตัว สำนวนนายคล้าย แสงสี

ว่าจะต้อยอย่างไรกัน ไปลงป่า
นักกีฬาเหมือนกันใครจะตีเกิน
ใครจะประชันมาชิงอันฮั้ว
แถวแถวปฐม* มีแต่คนถามถึง

ตัวเต็งเก่งกล้ำมักจะทงกาย
เสียงเขาทำว่าเชิญเราต้องลุกตอบชาย
เพลงตีมั้ทั่วฉันทก็ถือว่าไทย
ใครตีที่หนึ่งไม่เห็นจะมีที่ไท...ฯ

เพลงบางเพลงเช่น เพลงอวดภูมิ เพลงดำ ฯลฯ เนื้อหาจะแสดงความมั่นใจในฝีมือการเล่นเพลงของตนอย่างมาก เช่น เพลงอวดภูมิหญิง สำนวนนายข้าม ทอมจันทร์

*นครปฐม

เอ่ยขึ้นก็ตำหนิทำว่าเก่ง
มีภูมิเท่าใดเชิญได้ร้องด่า

เสมอเพลงอย่างเอ็งถ้าไม่สู้ก็อาย
ครูมีสอนมาจะกลัวมันทำไม

เมื่อจะคิดแข่งขันแกหมายมั่นว่าหมู
ถ้าแกหยิ่ง เชยงั้นเองก็ไม้อั้น

ไม่เกรงใจท่านผู้ดูไฉนมันใช้ไม่ได้
จะต้องชิงประชัน ไม่ดูถูกผู้ชาย

มีเท่าไรใส่เข้ามาลองมาต่อกันดู
มาว่ากันคนละกลอนมาร้องช้อนกันคน-
ละข้อ

อยากจะลองภูมิรู้อย่างงั้นไม่เป็นไร
ใครจะชากันคั่นคอกันเสียก่อนใคร...ฯ

นอกจากความมั่นใจของศิลปินผู้สร้างสรรค์ในการแต่งเพลงแล้วยังมีความมั่นใจใน
การเล่นเพลงด้วย ซึ่งสังเกตได้จากขณะเล่นเพลง ศิลปินเหล่านี้จะกล้าที่จะแสดงออกทั้งด้าน
การร้อง การรำ กิริยา ท่าทาง และการพูด ถึงแม้ว่าเนื้อร้องคำพูดหรือท่าทางนั้นจะไม่ถูก
ต้องตามค่านิยมหรือวัฒนธรรมประเพณีของสังคมก็ตาม เช่น คำพูดหยาบคาย กิริยาท่าทางที่ไม่
เหมาะสม ฯลฯ เพราะผู้เล่นเพลงและผู้ฟังผู้ชมจะถือว่าการกระทำเหล่านี้เป็นเพียงการแสดง
เท่านั้น ผู้เล่นเพลงจึงมีความมั่นใจที่จะแสดงออกได้อย่างเต็มที่ที่เป็นความมั่นใจที่ผู้เล่นมีต่อตน
เอง และต่อผู้ดูผู้ชมด้วย

อนึ่ง นอกจากศิลปินเพลงอีสานจะมีความมั่นใจต่อผู้ดูผู้ชมแล้วยังมั่นใจต่อผู้เล่นด้วยกัน
ด้วย กล่าวคือถ้าเป็นการเล่นเพลงกับผู้เล่นในคณะเดียวกัน ศิลปินผู้สร้างสรรค์จะมั่นใจในการ
เล่นเพลงมากเพราะเคยฝึกซ้อม เคยเล่นเพลงด้วยกันและเนื้อเพลงที่จะนำมาร้องก็เป็นเพลง
เดียวกัน นอกจากนี้หากฉันทพลาดในขณะเล่นก็ยังมั่นใจว่าจะมีผู้คอยช่วยเหลือ แก้ไข สัมกับสำนวน
ที่ชาวเพลงพูดกันเสมอว่า "รู้ทางกัน" หรือ "เพลงวงเดียวกันไม่ฆ่ากัน" แม้ว่าความมั่นใจต่อ
ผู้เล่นด้วยกันจะน้อยลง แต่ศิลปินผู้สร้างสรรค์มักจะแสดงความมั่นใจในตนเองให้เห็นด้วยการ
โต้ตอบ ประท้วงประชันฝีปากกับคู่ต่อสู้ของตนอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งบางครั้งอาจต้องใช้
ไหวพริบปฏิภาณร้องด่าเล่นเพลงด้วย

4.1.1.7 การมีอารมณ์ขัน จากการสังเกตศิลปินผู้สร้างสรรค์เพลงอีสาน
ส่วนใหญ่มีลักษณะนิสัยรักสนุก มองโลกในแง่ดี มีอารมณ์ขันซึ่งมักแสดงออกด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใส
พูดคุยอย่างสนุกสนาน โดยเฉพาะเมื่อรวมกลุ่มกับผู้เล่นเพลงด้วยกัน ศิลปินเหล่านี้มักจะอารมณ์ดี
หยอกเย้าล้อเล่นกัน การมีอารมณ์ขันและมองโลกในแง่ดีนี้เอง ที่ทำให้ศิลปินสามารถหยิบยกเอา
เรื่องราวต่าง ๆ ที่พบเห็นมาสร้างมุขตลกสำหรับเสนอแก่ผู้ชมได้อย่างสนุกสนาน ศิลปินผู้มีอารมณ์

ชั้นจึงเป็นที่รักของผู้ชมทั่วไป รวมถึงผู้เล่นเพลงด้วยกันด้วย

4.1.2 แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์ศิลปะใด ๆ นอกจากผู้สร้างจะต้องมีความพร้อมและความต้องการที่จะสร้างแล้วยังต้องมีแรงบันดาลใจที่จะถ่ายทอดความรู้ความคิดของตนออกมาเป็นศิลปะนั้น ๆ แรงบันดาลใจจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ

เพลงพื้นบ้านไทยทั่วไป แรงบันดาลใจหรือเหตุจูงใจที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์บทเพลงส่วนใหญ่จะมาจากอารมณ์สะท้อนใจที่เป็นอารมณ์สุข ดังที่ ม.ล. ต้อย ชุ่มสาย (2524 : 49) กล่าวว่า

เหตุจูงใจที่ทำให้เกิดทำนองและคำขึ้นมีสารพัด แล้วแต่ว่าในขณะนั้นตัวผู้ขับร้องเพลงชาวบ้านจะอยู่ในสภาพอันใด... เพลงเกี่ยวข้าว เพลงพวงมาลัย เพลงเรือ ชื่อก็บอกอยู่แล้วว่า เนื้อร้องและทำนองเกิดจากเหตุจูงใจในเชิงสุขอารมณ์ เพลงเกี่ยวข้าวเกิดขึ้นจากสุขอารมณ์ที่ประสบความสำเร็จในงาน เพลงพวงมาลัยเกิดขึ้นจากสุขอารมณ์ที่หญิงชายได้มีโอกาสมาพบปะเกี่ยวพาราสักกัน และเพลงเรือเกิดขึ้นจากสุขอารมณ์ที่ได้พายเรือเล่นในฤดูน้ำเจิ่งนองไปทั่ว ถ้าสังเกตดูให้ดี แล้วเพลงชาวบ้านของไทยมักจะเป็นเพลงที่สนุกสนานเป็นเพลงเชิงสวาทและเป็นเพลงเชิงตลกไปกยาแทบทั้งสิ้น เพลงชาวบ้านที่ออกมาจากอารมณ์เศร้าหรืออารมณ์ว่าเหวไม่ค่อยมี...

เพลงอื่นเขาก็เช่นกัน แรงบันดาลใจที่ทำให้ศิลปินสร้างสรรค์บทเพลงต่าง ๆ ขึ้นส่วนใหญ่มาจากอารมณ์สะท้อนใจ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่ อารมณ์สุข และอารมณ์ทุกข์

4.1.2.1 อารมณ์สุข อารมณ์สุขเป็นอารมณ์ที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ ซึ่งเกิดจากความรู้สึกหลายชนิด เช่น ความยินดี ความสบายใจ ความสนุกสนานและความขบขัน เป็นต้น อารมณ์สุขนี้ยังหมายรวมถึงอารมณ์รัก ซึ่งมีความรู้สึกหลายชนิด เช่น ความศรัทธา ความนิยมนับถือ ความภาคภูมิใจและความรักใคร่ เป็นต้น อารมณ์สุขดังกล่าวเป็นแรงบันดาลใจอันสำคัญที่ทำให้ศิลปินสร้างสรรค์บทเพลงเป็นจำนวนมาก เป็นต้นว่า

อารมณ์สุขของศิลปินซึ่งเกิดจากความดีใจที่ทำการงานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงและปล่อยวางภาระต่าง ๆ ลงจึงรู้สึกผ่อนคลายความเหนื่อยล้า ความวิตกกังวลหรือความเครียด และอาจเกิดจากความสบายใจที่มีโอกาสพักผ่อนหย่อนใจได้พบปะสังสรรค์กับญาติมิตร ความรู้สึกดีใจ

สบายใจ โล่งใจ นี่ทำให้ศิลปินมีความสุข อาจจะแสดงออกด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใส พูดคุยอย่างสนุกสนาน หรือเล่นการ เล่นต่าง ๆ โดยเฉพาะการเล่นเพลงศิลปินผู้สร้างสรรค์จะสามารถแต่งหรือต้นเพลงซึ่งมีเนื้อหาที่ตลกขบขันหรือสนุกสนานบันเทิงใจได้ เช่น การต้นเพลงทักทายผู้ชม ซึ่งเกิดจากการที่ศิลปินมีความสุขที่มีโอกาสเล่นเพลง การต้นเพลงขอบคุณเจ้าภาพ ก็อาจเกิดจากการที่ศิลปินรู้สึกดีใจที่ได้รับเงินรางวัล เป็นต้น

ความศรัทธา ความนิยมนับถือและความภาคภูมิใจเป็นแรงกระตุ้นให้ศิลปินสร้างสรรค์บทเพลงได้มากมาย ได้แก่ ความเชื่อความศรัทธาในศาสนาเป็นแรงบันดาลใจให้แต่งเพลงเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนและศาสดา เช่น เพลงพุทธประวัติ เพลงเรื่องพระเวสสันดร เพลงถาปนาลี ฯลฯ ความภูมิใจและนิยมนับถือบุคคลต่าง ๆ เป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินแต่งเพลงที่มีเนื้อหาชื่นชมยกย่องการกระทำหรือคุณงามความดี เช่น เพลงสรรเสริญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพลงประวัตินายบุญธรรม* นอกจากนี้ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทยก็เป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินสร้างสรรค์บทเพลงต่าง ๆ เช่นกัน เช่น เพลงลอยกระทง เพลงหล่อรูปพระจำลอง เพลงกฐิน เพลงสอนหญิง เพลงถาปนาลี เรื่องการบวชนาค ฯลฯ

อารมณ์สุขที่เป็นอารมณ์รักของหนุ่มสาวนับเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินสร้างสรรค์เพลงอื่น ๆ ได้อย่างมากมาย เช่น เพลงเกี้ยว เพลงผูกรัก เพลงประ ฯลฯ พ่อเพลงบางคน เช่น นายขึ้น ศรีบัวไทย ฯลฯ เล่าว่าเคยหลงรักแม่เพลงจึงติดตามไปเล่นเพลงกับแม่เพลงดังกล่าวในที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ เพราะอยากใกล้ชิด ครั้นมีโอกาสเล่นเพลงด้วยกันก็จะพยายามร้องเพลงเกี้ยวพาราสี ครั้งแรก ๆ ร้องกลอนครูที่เคยท่องไว้แล้ว แต่พอเล่นเพลงชำนาญขึ้นจึงร้องกลอนต้นด้วย จะเห็นว่าอารมณ์รักเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินสร้างสรรค์เนื้อเพลงทั้งโดยตรง คือต้นเพลงเองหรือแต่งเพลงขึ้นเอง และโดยอ้อมคืออาจจะขอให้ครูเพลงแต่งเนื้อร้องให้ก็ได้

4.1.2.2 อารมณ์ทุกข์ อารมณ์ทุกข์เป็นอารมณ์ที่เกิดจากการทนต่อสภาพที่เป็นอยู่ที่ไม่ได้ เช่น ความคับแค้นใจ ความโกรธ ความวิตกกังวล และความเศร้าเสียใจ เป็นต้น อารมณ์ทุกข์ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินสร้างสรรค์บทเพลงนั้น ได้แก่ อารมณ์โกรธและอารมณ์โศก

อารมณ์โกรธมักเกิดจากความรู้สึกอับอายและคับแค้นใจเพราะถูกยั่วเย้าจากผู้เล่นเพลงฝ่ายตรงข้าม ทำให้อยากเอาชนะ จึงสร้างสรรค์บทเพลงขึ้นร้องโต้ตอบ ดังเช่น พ่อเพลงบางคน เช่น นายไสว สุวรรณประทีป และนายขึ้น ศรีบัวไทย เล่าว่าเคยพ่ายแพ้ฝ่ายแม่เพลง

*นายบุญธรรมเป็นครูเพลงอีแซวผู้หนึ่ง ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

เพราะไม่สามารถร้องแก้ได้ ซึ่งอับอายมากจะต้องพยายามแสวงหาเนื้อเพลงจากครูเพลงและแต่งหรือดัดแปลงขึ้นเองเพื่อนำมาร้องแก้ตัวจนได้ จะเห็นว่าความอับอายหรือความแค้นใจกลับเป็นแรงกระตุ้นให้พ่อเพลงเหล่านี้สร้างสรรค์เนื้อเพลงได้ นอกจากพ่อเพลงดังกล่าวแล้วแม่เพลงบางคน เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ ก็สามารถดัดแปลงได้ตอบได้อย่างฉับพลันเมื่อเกิดอารมณ์โกรธที่ถูกฝ่ายชายร้องยั่วเย้าด้วยถ้อยคำที่เผ็ดร้อน ดังตัวอย่าง การร้องเพลงประระหว่าง ขวัญจิต ศรีประจันต์ กับ ไผ่พจน์ เพชรสุพรรณ ซึ่งขณะที่ร้องนั้น ดลกชายชื่อวินัย (ไม่ทราบนามสกุล) ได้ร้องแทรกขึ้นมาทำให้ขวัญจิตโกรธ จึงร้องโต้ตอบว่า

ไอปากตะแกรงหนึบไหม

นี่เขาวานายเขาวาซี้ขำมันพลอย

เขาวาปากไม้ดีเตี้ยวเถาะสิดิดปาก

ไผ่พจน์ เขาวาฉันวินัยนั้นมาแก้

ไอปากตะโกรหนึบ.....

ไอ้แมกรรมทรอยมาพลอยทำไม

ไอ้หน้าด้านเหมือนกับตากหนูดอกออกมาได้

ร้องกันเสียแย่เสียหน้าผู้ใหญ่

บอกได้ปากอุบาทว์สารพัดชั่ว

ยังถึงใช้หนี้เปลืองมันหาเรื่องปากเสีย นี่แหละสาบกระเบือเมียมันอัดมาใหม่ใหม่

ร้องมากชักมั่วเคยโดนศอกไหม

อารมณ์ที่ขบขันหรืออารมณ์หนึ่งซึ่งเป็นแรงบันดาลใจของศิลปินคือ อารมณ์เศร้า ที่มักเกิดจากความอาลัยที่จะต้องพรากหรือจากผู้ที่ร่วมเล่นเพลงและคู่หู โดยเฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงสมัยก่อน เป็นชาวบ้านที่มาร่วมสังสรรค์กันในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น ส่วนใหญ่มิใช่พ่อเพลงแม่เพลงที่อยู่ในคณะเพลงเดียวกัน และมักจะมาจากต่างท้องถิ่นกันด้วย ดังนั้น เมื่อการเล่นเพลงหมดเวลาลงและจะต้องลาจากกันไป พ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้ต่างก็มีความอาลัยซึ่งกันและกัน และมักจะร้องเพลงลา ซึ่งมีเนื้อหาและอารมณ์เพลงที่เศร้า แสดงความอาลัยอาวรณ์ต่อกัน อารมณ์เศร้าของผู้เล่นเพลงจึงมีส่วนในการสร้างบทเพลงที่มีความซาบซึ้งสะเทือนใจ ซึ่งบทเพลงดังกล่าวอาจสร้างสรรค์ขึ้นขณะเล่นเพลงหรือแต่งขึ้นภายหลังจากที่กลับมาบ้านแล้วก็ได้ ดังตัวอย่าง

ลาแล้วลาเล่าพี่เฝ้าแต่ลา

ถ้าแม่แพทกอกได้อย่างกับปู

พี่จะควักหัวใจเอาใส่มือแบ

แม่คุณแม่ขาพี่ต้องลาไปก่อน

รักพี่จึงดูหน้ากันเข้าไว้

พี่จะฉีกให้ดูหัวใจ

ร้องว่านี่แน่หัวใจชาย

พลัดพรากขอพระจะให้มิภัย

ถ้าชีวิตไม่กายตายยังมัน

วันหน้าต้องพบกันแล้วอีกใหม่

(เพลงลา)

ส่วนการเล่นเพลงในปัจจุบันพ่อเพลงแม่เพลงมักสังกัดอยู่ในคณะเดียวกัน มีความใกล้ชิดสนิทสนมและไม่ต้องจากกันจริง ๆ เช่น พ่อเพลงแม่เพลงในอดีตจึงไม่ค่อยปรากฏว่าผู้เล่นเพลงจะร้องเพลงลากันและกัน ส่วนใหญ่ผู้เล่นเพลงจะลาผู้ชมหรือเจ้าภาพที่ว่าจ้างมาแสดงมากกว่าซึ่งส่วนใหญ่การลานั้น จะมุ่งให้ผู้ฟังเกิดความอาลัยและประทับใจผู้เล่นเพลง อย่างไรก็ตามในบางครั้งผู้เล่นก็มีความอาลัยผู้ดูเช่นเดียวกัน ความอาลัยนี้ก่อให้เกิดการดันเพลงลาได้ (สมบุรณ์ สุพรรณยศ, สัมภาษณ์)

อนึ่ง เมื่อพิจารณาเนื้อหาของเพลงอีสานในแต่ละขั้นตอนแล้วพบว่า เพลงอีสานส่วนใหญ่มุ่งแรงบันดาลใจจากอารมณ์สุข ได้แก่ เพลงในบทไหว้ครู จะเกิดจากความศรัทธายกย่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้มีพระคุณ เพลงในบทเกริ่นจะเกิดจากความสุขใจที่ได้พักผ่อนหย่อนใจและได้แสดงออก เพลงในบทผูกรัก ก็เกิดจากอารมณ์รักของหนุ่มสาว เพลงในบทประทีปมีส่วนที่เกิดจากความสบายใจ ความพึงพอใจที่ได้ระบายความแค้นเคียดต่าง ๆ รวมทั้งเพลงอวยพร ซึ่งเกิดจากความปรารถนาดีด้วย และแม้ว่าเนื้อหาหรือโครงเรื่องของเพลงบางเพลง เช่น เพลงในบทประทีปจะมีทั้งอารมณ์ทุกข์และอารมณ์สุข แต่เพลงทั้งหมดจะมีแรงบันดาลใจที่เน้นอารมณ์สุขเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม อารมณ์สะเทือนใจจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อพ่อเพลงแม่เพลงได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่มากระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ตามหลักจิตวิทยาถือว่าพฤติกรรมทั้งหลายของมนุษย์จะเกิดขึ้นเมื่อได้รับการเร้าจากสิ่งแวดล้อมหรือบางส่วนขงสิ่งแวดล้อม (ม.ล.ต๋อย ชุ่มสาย 2524 : 50-51) สิ่งแวดล้อมจึงเป็นตัวการสำคัญที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการสร้างสรรค์บทเพลง กล่าวคือสิ่งแวดล้อมอันได้แก่ สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจและการเมือง จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้ศิลปินเกิดอารมณ์สะเทือนใจ แล้วสร้างสรรค์บทเพลงขึ้น เช่น เพลงเรื่องแปรงซักผ้า ซึ่งนายสังเวียน ทับมี แต่งขึ้นจากเหตุการณ์การฆาตกรรมของคนในหมู่บ้านของนายสังเวียนเอง หรือ เพลงเรื่องวันที่ 6 ตุลา ซึ่งนายข้าม หอมจันทร์ แต่งขึ้นจากข่าวการจลาจลของนักศึกษาที่ออกกระจายเสียงสถานีวิทยุ เป็นต้น

4.1.3 ขั้นตอนการสร้างสรรค์

ดังได้กล่าวแล้วว่า การสร้างสรรค์บทเพลงอีสานรวมทั้งวิธีการเขียนเนื้อเพลง และการร้องหรือต้นกลอนสด ในส่วนของการต้นกลอนสดนั้นเป็นการแต่งเนื้อเพลงอย่างทันที ผู้ต้นจึงต้องมีปฏิภาณไหวพริบและความสามารถเฉพาะตัวสูง ซึ่งมีศิลปินจำนวนน้อยที่สามารถสร้างสรรค์บทเพลงด้วยวิธีการต้นเพลงได้ ศิลปินส่วนใหญ่จะสร้างสรรค์บทเพลงด้วยการเขียนเป็นลายลักษณ์

อักษรไว้ก่อนแล้วจึงจะนำมาท่องจำและร้องในโอกาสต่อไป การสร้างสรรค์ด้วยวิธีเขียนเนื้อเพลง ดังกล่าวนี้นับขั้นตอนตามลำดับคือ การเลือกเรื่องและเนื้อหา การวางโครงเรื่อง การคิดหาถ้อยคำ และการปรับปรุงเนื้อเพลง

4.1.3.1 การเลือกเรื่องและเนื้อหา หมายถึง การกำหนดเรื่อง ขอบเขตของเนื้อเรื่องและการเลือกสรรความรู้ความคิดที่จะนำมากล่าวในบทเพลง ในส่วนของการเลือกเรื่อง ผู้แต่งเพลงอาจจะเลือกเองตามความสนใจ ความถนัดและความต้องการหรืออาจเลือกเรื่องที่ผู้ชมหรือคนในสังคมกำลังให้ความสนใจ เช่น เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องราวของดารานักแสดงนักร้องซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาชน เรื่องภัยธรรมชาติ ฯลฯ อย่างไรก็ตามในบางครั้งผู้แต่งเพลงอาจไม่ได้เลือกเรื่องเอง แต่จะมีบุคคลอื่น เช่น ผู้เล่นเพลงหรือผู้หาว่าจ้างเป็นผู้กำหนดเรื่องให้แก่ศิลปิน อาทิ กำหนดให้แต่งเพลงประวัติของบุคคลหรือหน่วยงาน ดังเช่น เพลงประวัติหลวงพ่อบุญรอด เพลงวันกรมตำรวจ เป็นต้น

ปกติ ศิลปินจะเลือกเรื่องที่มีคุณประโยชน์ต่อผู้ชมและผู้ร้อง คือ นอกจากจะเป็นเรื่องที่คนทั่วไปมีความสนใจ เช่น เรื่องราวในชีวิตประจำวันแล้ว เรื่องนั้นต้องมีประโยชน์แก่ผู้ชม เช่น สร้างความสนุกสนานผ่อนคลายความเครียด หรือให้แง่คิดบางประการ นอกจากนี้เรื่องที่จะเลือกจะต้องมีประโยชน์แก่ผู้ร้อง เช่น ร้องได้หลายครั้ง ร้องแล้วประสบผลสำเร็จ ดังที่ชวัญจิต ศรีประจันต์ (สัมภาษณ์) กล่าวว่า ส่วนใหญ่จะเลือกเรื่องที่คนทั่วไปสนใจโดยเฉพาะเรื่องราวที่ทันเหตุการณ์แต่จะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยด้วย คือต้องสามารถใช้ร้องหรือเล่นเพลงได้นาน การแต่งเพลงนั้น ๆ จึงจะคุ้มค่า จึงอาจกล่าวได้ว่าเรื่องที่เหมาะจะนำมาแต่งเพลงจะมีลักษณะเป็นเรื่องราวที่มีคุณค่า น่าสนใจและใช้ร้องได้นาน

ในส่วนของการเลือกสรรเนื้อหาที่จะนำมาแต่งเพลงนั้นมีความสำคัญมาก เพราะเนื้อหาเป็นสาระหรือความรู้ความคิดที่ศิลปินประสงคจะสื่อสารแก่ผู้ชม เนื้อหาจึงเป็นวัตถุดิบที่ศิลปินจะต้องเลือกใช้อย่างมีนิมิตหมายให้เหมาะกับเรื่อง จุดมุ่งหมายและผู้ชม เช่น ผู้แต่งกำหนดจะแต่งเพลงเรื่องสัจธรรม ก็จะเลือกสรรหาเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติ คุณสมบัติและผลงานที่ดีเด่นมากล่าว หากผู้แต่งประสงค์จะแต่งเพลงเรื่องการปกครอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประชันประชันบุคคลและหน่วยงานก็จะนำเหตุการณ์หรือความล้มเหลวหรือปัญหาต่าง ๆ มากล่าว เป็นต้น (สังเวียน ทันมี และชวัญจิต ศรีประจันต์, สัมภาษณ์)

อนึ่ง เนื้อหาที่ศิลปินนำมาแต่งบทเพลงอื่นแล้วจะมีทั้งเนื้อหาที่มีมาแต่เดิมและเนื้อหาใหม่ เนื้อหาที่มีมาแต่เดิม ได้แก่ เนื้อหาของบทเพลงที่มีมาก่อนแล้วซึ่งอาจเป็นเพลงอื่นหรือเพลงนั้นบ้านอื่น ๆ เช่น เพลงจ้อย เพลงพวงมาลัย ฯลฯ หรืออาจจะเป็นเนื้อเรื่องหรือนิทาน ตำนาน วรรณกรรมหรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตามผู้แต่งเพลงมักจะไม่นำเนื้อหาหรือ

เนื้อเพลงเหล่านั้นทั้งหมด แต่จะเลือกสรรมาเพียงบางส่วน คือนำมาเฉพาะเค้าโครงเรื่อง หรือเนื้อเรื่องบางตอน แล้วนำมาประดิษฐ์ตกแต่งใหม่เป็นสำนวนของตนเอง (คล้าย แสงสี ใส สุวรรณประทีป ชำม หอมจันทร์ บัวผัน จันทรศรี และขวัญจิต ศรีประจันต์, สัมภาษณ์) ซึ่ง การสร้างสรรค์เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าศิลปินจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาต่าง ๆ ดังกล่าวมา ข้างต้นเป็นอย่างดี จึงจะสามารถเลือกสรรส่วนที่ดีเด่นของบทเพลงหรือเรื่องราวต่าง ๆ มาใช้เป็นวัตถุดิบของการสร้างสรรค์บทเพลงชิ้นใหม่ได้เป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ศิลปินเพลงอีสานยังได้สร้างสรรค์เนื้อหาใหม่ ๆ ได้แก่ เรื่องราวในชีวิตประจำวัน สิ่งของเครื่องใช้ เหตุการณ์บ้านเมือง เรื่องราวของบุคคลสำคัญ และบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคม และปัญหาของสังคม เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องราวรอบตัวที่ศิลปินจะต้องมีความรอบรู้ จึงจะสามารถเลือกสรรเรื่องราวที่เห็นที่น่าสนใจและมีประโยชน์มาแต่งเป็น กลอนเพลงอีสานได้

อนึ่ง จากการพิจารณาการเลือกสรรเนื้อหาในการแต่งเพลงของศิลปินบางคน เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ แล้วพบว่า ศิลปินมีความรอบรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เหตุการณ์ปัจจุบัน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี ทั้งเนื้อหาที่เป็นความรู้และการแสดงความคิดเห็นที่เป็นไปอย่างคมคายและกว้างขวาง อันแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจและความมานะที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ซึ่งเท่ากับว่าศิลปินได้พัฒนาความรู้ความสามารถให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีอยู่ตลอดเวลา ทำให้สามารถสร้างสรรค์เนื้อหาได้อย่างทันสมัยเป็นจำนวนมากมาย

ความรอบรู้ของศิลปินจึงนับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้บทเพลงอีสานมีคุณค่าและน่าสนใจ เพราะนอกจากจะมีส่วนให้เนื้อหาของบทเพลงที่สาระสมบูรณ์และถูกต้องแล้ว ยังทำให้เนื้อหาได้รับความสนใจและความนิยมจากผู้ชมในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะเนื้อหาที่ทันเหตุการณ์จะทำให้ผู้ชมรู้สึกประทับใจและยอมรับในความสามารถของศิลปินเพลงอีสาน ซึ่งจะมีผลให้เพลงอีสานดำรงอยู่ในสังคมได้ต่อไป

4.1.3.2 การวางโครงเรื่อง ได้แก่ การกำหนดความสั้นยาวและเรียงลำดับเนื้อหา การวางโครงเรื่องอาจวางเป็นลายลักษณ์อักษรหรือกำหนดไว้ในใจก็ได้ ขึ้นอยู่กับปริมาณของเนื้อหา หากมีเนื้อหามากต้องแบ่งเป็นหัวข้อย่อย ๆ ก็จะเขียนโครงเรื่องก่อน เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ (สัมภาษณ์) เล่าว่าส่วนใหญ่จะวางโครงเรื่องหรือ Plot ก่อนเสมอเพื่อจะได้มีหัวข้อและแนวในการแต่งเพลง การวางโครงเรื่องก็ต้องกำหนดว่าบทเพลงควรมีความยาวเท่าใด และเนื้อเพลงแบ่งเป็นกี่ท่อน หรือที่ "ลง"* รวมทั้งจะเรียงลำดับเนื้อหาอย่างไรนอกจากการวางโครงเรื่องจะต้องพิจารณาปริมาณเนื้อหาแล้วยังต้องพิจารณาความ

สั้นยาวของเพลงแต่ละท่อนให้เหมาะกับระยะเวลาในการร้องด้วย อย่างไรก็ตามหากบทเพลงมีเนื้อหาล้น ๆ เช่น ความยาวเพียง 10 คำกลอน หรือ "ลง" เดียว ผู้แต่งก็อาจจะวางโครงเรื่องคร่าว ๆ ไว้ในใจเท่านั้นก็ได้

4.1.3.3 การคิดหาถ้อยคำ หมายถึง การเลือกสรรถ้อยคำเพื่อเรียงร้อยเป็นกลอนเพลง การคิดหาถ้อยคำนี้ ได้แก่ การคิดหา "คำขึ้น" "คำลง" และ "คำร้อง"

"คำขึ้น" หมายถึง คำขึ้นต้นบทเพลง ซึ่งมี 2 ชนิด คือ คำขึ้นต้นบทเพลงแต่ละเพลงหรือแต่ละเรื่อง กับคำขึ้นต้นเพลงแต่ละท่อนหรือแต่ละ "ลง" คำขึ้นต้นบทเพลงแต่ละเพลงนั้น ศิลปินจะเลือกสรรคำที่ดึงดูดความสนใจของผู้ชม ส่วนใหญ่เป็นคำทักทายหรือคำเรียกตามลำดับญาติ ซึ่งต้องมีความสุภาพและเหมาะสม เช่น แสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน และแสดงความเป็นมิตร ทั้งนี้เพราะศิลปินจะต้องคำนึงว่า คำขึ้นต้นบทนี้แต่งขึ้นเพื่อกล่าวกับผู้ชมการแสดง

ส่วนคำขึ้นต้นเพลงแต่ละท่อนนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของคำร้องหรือเนื้อร้อง ส่วนใหญ่เป็นถ้อยคำที่ได้ตอบหรือยกยอนฝ่ายตรงข้าม คำขึ้นต้นบทนี้ศิลปินจะต้องเลือกสรรให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง บางครั้งอาจใช้ถ้อยคำรุนแรงก็ได้ เพราะส่วนใหญ่เป็นคำขึ้นต้นที่ศิลปินแต่งขึ้นเพื่อร้องโต้ตอบกับผู้เล่นเพลงมิใช่ผู้ชมการแสดง

อย่างไรก็ตาม คำขึ้นต้นของบทเพลงอันชวนมีความหลากหลายอันแสดงให้เห็นถึงความคิดและความสามารถในการสร้างสรรค์ของศิลปิน เช่น ขึ้นต้นด้วยพุทธพจน์ ดังเช่น "อดโกโลโกองค์พระสัมพุทธ ท่านได้ตรัสทรงไว้" (เพลงสงครามญี่ปุ่นกับจีน) ขึ้นต้นด้วยการบอกจุดมุ่งหมายของการร้อง เช่น "ผมจะยกนิยายให้หญิงชายท่านฟัง จะเล่าเรื่องเบื้องหลังกับพ่อแม่ทั้งหลาย" (เพลงเรื่องจันทโครพ) และ "วันนี้เป็นงานศพได้มาพบกับพี่ ฉันจะถามเรื่องผีจึงร้องขอภัย" (เพลงดับเฝ้าผี) ขึ้นต้นด้วยคำกราบถวายบังคมทูล เช่น "กราบถวายบังคมก้มกราบสมเด็จพระราชินีศรีนครินทร์ไทย" (เพลงเทิดพระเกียรติ : ขวัญจิต ศรีประจันต์) เป็นต้น

"คำลง" หมายถึง คำลงท้ายของเพลงแต่ละท่อนหรือแต่ละเพลง ปกติคำลงท้ายเป็นส่วนที่สำคัญมาก เพราะเป็นการจบเพลงหรือจบการร้องในแต่ละช่วง จึงมีลักษณะเป็นการสรุปใจความสำคัญ ศิลปินจึงต้องเลือกสรร "คำเด็ด" หรือถ้อยคำที่กระทบใจผู้ฟังเพื่อทำให้ผู้ฟังรู้สึกประทับใจและชื่นชม "คำลง" ดังกล่าวนี้นี้ จึงเป็นเสมือนหัวใจของกลอนเพลงแต่ละท่อนหรือแต่ละ "ลง" ซึ่งศิลปินจะพิถีพิถันมาก คำลงท้ายที่ศิลปินส่วนใหญ่นิยมได้แก่คำลงที่เน้นเนื้อเรื่องให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น "มีความเพียรเป็นหลักเป็นเอกลักษณ์ของตน เพื่อ

* หมายถึง การลงเพลง

เพิ่มประสิทธิภาพให้สมเป็นคนสุพรรณ" (เพลงยอดสตรีศรีสุพรรณ) คำลงที่สร้างอารมณ์ขัน เช่น "หากินอะโกโก้เดินโซวอดชาย เปิดหน้าอกสะโพกสายไอนั้นย้ายเป็นตัวยู" (เพลงประกลอนลู) คำลงที่เป็นการประชดประชัน เช่น "คนไทยหมายสมัครต่างก็รักเมืองไทย บ้างรักประชาธิปไตย จนน้ำลายไหลก็มี" (เพลงประชาธิปไตย : ชวัญจิต ศรีประจันต์) เป็นต้น

"คำร้อง" หมายถึง เนื้อร้องหรือเนื้อเพลง ซึ่งศิลปินเรียงร้อยถ้อยคำขึ้นเป็นกลอนเพลงที่มีฉันทลักษณ์เป็นกลอนทั่วเดียว การคิดหาถ้อยคำในส่วนของเนื้อร้องนี้มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย เพราะศิลปินจะต้องคำนึงถึงการสื่อความหมาย เสียงสัมผัสและทำนองของเพลงด้วย (ขณะแต่งศิลปินจะต้องร้องเนื้อเพลงนั้นด้วย) จึงต้องอาศัยความรู้ความสามารถเฉพาะตัวของศิลปิน ตลอดจนปัจจัยอื่น ๆ เช่น สภาพแวดล้อม สภาพของร่างกายและจิตใจของศิลปิน เป็นต้น ดังที่ศิลปินบางคน เช่น นายไสว สุวรรณประทีป นายข้าม หอมจันทร์ และนายสังเวียน ทับมี เป็นต้น เล่าว่าบางครั้งกำหนดโครงเรื่องและเนื้อหาไว้ในใจแล้ว แต่นึกหาถ้อยคำที่ถูกใจไม่ได้ ต้องติดค้างไว้ก่อน บางครั้งต้องเปลี่ยนอิริยาบถหรือทำงานต่าง ๆ และครุ่นคิดหาเนื้อเพลงตลอดเวลาจนกว่าจะนึกได้และพอใจ จึงจะจดบันทึกไว้ การคิดหาคำร้องไม่ได้หรือติดค้างไว้เช่นนั้น บางครั้งก็ติดค้างเพียงชั่วครู่ชั่วยาม แต่บางครั้งก็ติดค้างนานเป็นหลาย ๆ วันก็มี การคิดหาถ้อยคำดังกล่าวนี้จึงเป็นขั้นตอนการสร้างสรรค์ที่ศิลปินจะต้องระดมความรู้ความสามารถเพื่อเรียบเรียงถ้อยคำขึ้นเป็นบทเพลง อย่างไรก็ตาม เนื้อร้องจำนวนมากมายของเพลงอีสานเขาก็เป็นเครื่องยืนยันถึงความสามารถและความเพียรพยายามของศิลปินเพลงอีสานได้เป็นอย่างดี

4.1.3.4 การปรับปรุงเนื้อเพลง เมื่อศิลปินแต่งเนื้อร้องเสร็จแล้ว มักจะปรับปรุงถ้อยคำสำนวนด้วยการเพิ่ม การตัด หรือการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำซึ่งเป็นการขัดเกลาเนื้อร้องให้ไพเราะสละสลวยยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามขั้นตอนที่ศิลปินอาจทำร่วมกับการคิดหาถ้อยคำก็ได้

ขั้นตอนการสร้างสรรค์ดังกล่าวนี้เป็นขั้นตอนที่ศิลปินผู้สร้างสรรค์เพลงอีสานส่วนใหญ่กระทำอยู่ นอกจากขั้นตอนข้างต้นแล้วยังมีขั้นตอนย่อยอื่นอีก เช่น การคิดหาชุดลกมาแทรกในเนื้อเพลง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการสร้างสรรค์เนื้อเพลงนั้นเป็นเรื่องที่ทำมิได้ง่ายนัก ศิลปินที่สามารถสร้างสรรค์บทเพลงได้จึงเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่ามีภูมิปัญญา ซึ่งเกิดจากการเพียรพยายาม การตั้งใจจริง และการมีความรู้ความสามารถสูงยิ่ง

4.1.4 ประเภทของเนื้อหา

เพลงอีสานเป็นเพลงพื้นบ้านที่มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับเป็นเพลงที่เล่นได้ทั่วไป โดยไม่จำกัดช่วงเวลา ฤดูกาล หรือเทศกาล จึงทำให้มี

เนื้อเพลงสำหรับร้องเล่นจำนวนมาก เนื้อหาของเพลงก็มีความหลากหลายกันไปซึ่งพอจะจำแนกได้ 8 ประเภท ดังนี้

4.1.4.1 ความรักของหญิงชาย เนื้อหาส่วนใหญ่ของเพลงอีสานจะอยู่ในประเภทนี้ คือ เป็นเรื่องของการเกี้ยวพาราสี หรือการโต้ตอบของชายหญิง ซึ่งมักจะมีการเปรียบเทียบหรือใช้สัญลักษณ์ทางเพศ ตัวอย่างเช่น เพลงตับเมี้ยนน้อยเมี้ยนหลวงของ นายคล้าย แสงสี

(ช) ตั้งใจหมายมองรักแต่้องหมายมา	บุพเพบุญพาโปรดจงได้อภัย
เรือนผมสมักตรึงรักทลายแรม	รักยืมรักแถมรักแถมมีเยื่อใย
ดูหยาดเี่ยมทุกอย่างนับแต่อย่างเจอหญิง	ความสวยทุกสิ่งพี่ไม่แกลังปราศรัย
เอียง โสัดฟ้งสารฟ้งพี่ชานบอกข่าว	พี่เป็นหนุ่มนอนหนาว ไอ้แม่หนุ่มนอนไหน
ให้พี่แนบนอนน้อยแม่หนุ่มน้อยอย่าหนี	ถ้าได้แนบอย่างนี้พี่ไม่ห่างนางใน
ให้พี่จูบแก้มหน่อยเถอะหนุ่มน้อยอย่าแหยง	พอให้พี่มีแรงสักหน่อยเป็นไร
(ญ) ให้พี่จูบแก้มหน่อยว่าหนุ่มน้อย-	น้องทวาดระแวงพี่มันชายปากไว
ยังแหยง	
ปากหวานชานวอนฟ้งสุทรประวิง	กลัวไม่รักหญิงจริงหญิงสังเกตรู้ใจ
พอแรกจะรู้จักบอกกว่ารักหลวงโลก	พี่เป็นชายหมายไซ้คทำให้หญิงเฉไฉ
ถ้าหลงเชื่อคนชั่วจะพาตัวตกต่ำ	คบคนหลงคำยอมมีข้อระคาย
ชี้เกียรจว่าคาญกลัวเป็นมารสังคม	พอได้เด็ดเม็ดดมกลัวไม่เสียตาย

นอกจากการเกี้ยวพาราสีเพื่อขอความรักอย่างตรงไปตรงมาแล้ว ยังมีเนื้อหาการเกี้ยวพาราสีโดยการพูดอ้อมค้อมเชิงเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ เช่น เพลงตับรถเครื่อง ของ นายเคลิ้ม ปิกษ์* ฝ่ายชายทำที่มาขอซื้อรถของฝ่ายหญิง

* ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

(ช) ถ้าหนุ่มหนุ่มสาวสาวคราวรุ่นน้องนี้	ถึงจะซบจะซี้ก็ไม่ต้องแก้ไข
พี่เห็นว่ารถของเจ้าจะซื้อเอาไปขี่	ถึงจะดีหรือไม่ดีก็ยังพอใช้ได้
ถ้าน้องเต็มใจขายเสียโดยมิได้ขัดข้อง	จะซื้อที่ทดลองคงไม่เป็นอะไร
พี่ลองเอาตุ๊กตาทับพื้นน้ำมันไหลท่วม	สูบน้ำมันแหว่นมันหลวมน้ำมันค่อยจะไหล
แทบจะหมดสามารถที่ลองสตาร์ทไม่ติด	พี่ลองใช้น้ำมันดีเพราะพี่ไม่เคยใช้
ถึงเวลามันหยดน้ำมันก็ไหลไม่หยุด	ต้องช่วยสตาร์ทดับตุ๊กตาเล่นเอาเหนื่อยแทบตาย

(ญ) พี่แถมมาซื้อหรือพวกหลอมมาลอง	ไอ้ตายโหงจงทองจะทำของแม่เสียหาย
เอ็งจะลองมันให้นานเดี๋ยวน้ำมันมัน-	มันไม่มีประโยชน์จะมาลองกันใหญ่
จะหมด	
ธรรมดาของชายใครจะให้ลองขี่	ถึงจะดีไม่ทดลองกันไม่ได้
เขามาซื้อหลายน้องนี้ขายกันไม่เหลือ	ไอ้ซื้อเข้าเงินเชื่อเดี๋ยวนี้เขาไม่ใช้
ถึงจะขายไม่ได้หรือว่าขายไม่ดี	ไม่ยอมให้ใครขึ้นรีทำให้รถเสียไฟ

4.1.4.2 ศาสนาและความเชื่อ เนื้อหาส่วนหนึ่งของเพลงอื่นจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ ศาสนา หลักธรรม คำสั่งสอน หรือศรัทธา ความเชื่อต่าง ๆ เช่น ประวัติพระพุทธเจ้า หลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ ความเชื่อเรื่องกรรมหรือ การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อเรื่องบุญ บาป นรก สวรรค์ เป็นต้น

ตัวอย่าง เพลงเรื่องไตรลักษณ์ของนายชั้น ศรีบัวไทย ดังนี้

ให้เร่งรีบคิดถึงกายว่าต้องตายต้องแก่	สังขารปรวนแปรตั้งแต่ต้นจนปลาย
อนิจจัง ไม่เที่ยงย่อมหลีกเลียงผันผวน	สับเปลี่ยนเวียนว่อนล้วนแต่ของ วุ่นวาย
เราเกิดมาเป็นกายว่าหญิงชายทุกคน	ความตายไม่พ้นเร่งคิดถึงภัย
ทุกซังซังทุกข์บ้างก็ทุกข์ยืนเดิน	ทุกข์ถึงทองถึงเงินเฝ้าแต่ทุกข์มวงาย
ทุกข์ถึงตัวว่าจะตายทุกข์ถึงกายว่าจะแก่	ไม่มีสุขทุกข์แท้ทอดถอนพระทัย
ทุกข์มีทุกข์จนทุกคนทั่วถึง	ทุกข์ร้อนรัดรังเฝ้าแต่ทุกข์อาลัย
อนัตตาสูญเปล่า เป็นขี้เถ้าทับถม	ต้องเลื่อนลอยตามลมไม่เหลือหลออะไร
ตัดแตกแยกย้ายต้องสูญหายไม่เห็น	เนื้อหนังที่หุ้มเส้นก็ขาดหลุดเป็นสาย

จงปฏิบัติธรรมตามคำแนะนำของพระ	จะ做人คนเกะกะให้เร่งคิดถึงกาย

ชั้นเชื่อว่าบุญแม่คุณอุทิศส่วนให้	แต่ชั้นเชื่อว่ากรรมจะได้ประกอบใส่กาย
ชั้นเชื่อว่าศีลจงเร่งหมั่นรักษา	ชั้นเชื่อว่าทานศรัทธาหมั่นทำหมั่นกระหาย
จะใช้มือถือสากจะเอามาปากถือศีล	หนอยจะโง่งดำดินแล้วใช้การไม่ได้
ถือศีลให้เคร่งจะเพียวกระเด็นแกว่งตุ้ม	ถ้าศีลเลื้อยลงหลุมลูกแม่คุณต้อง ไหลๆ

อนึ่ง เนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาของเพลงอีสานนั้น ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อในพุทธปรัชญาที่ง่าย ๆ ไม่ลึกซึ้ง เช่น เชื่อว่าทำบุญแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ ฯลฯ เช่น เพลงหล่อรูปพระจำลอง

ที่สร้างพระปฏิมากรวิงวอนกันอยู่-	มุ่งหวังทางสวรรค์ที่ปรารถนาไว้
ทุกวัน	
ถ้าผู้ใดใครสร้างจะนำทางให้หันทุกข์	จะได้ประสบความสุขดังจะปราศรัย
หล่อรูปพระจำลอง ได้มีความสุขสำราญ	ในโบราณจารย์ชี้แจงให้เข้าใจ
เมื่อตายจาก โลกนี้ทุกสิ่งตามมา	ได้ไปเกิดเป็นเทวดานุกุลที่ได้
ถ้าใครหล่อด้วยเงินสุข เกินดังประกาศ	ได้เป็นมหาจักรพรรดิร่ำรวยไม่ว่าอะไร
ได้แก้วเจ็ดประการมีอาหารเหลือกิน	ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินนิกรอะไรก็ได้
ถ้าหล่อด้วยทอง เหลือง ได้เป็นเจ้า-	ครอบครองสมบัติแสนสุขสบาย...ฯ
เมืองมีอำมาตย์	

นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อบัญญัติ และแนวทางการปฏิบัติของศาสนา ซึ่งฝ่ายชายฝ่ายหญิงจะซักถามกันและกัน เป็นการทดสอบภูมิรู้ เช่น เพลงถามเรื่องนาค ของนายเคิ้ม ปักสี

(ญ) จะขอกถามอีกสักหน่อยเถิดนะ-	แล้วจะว่าน้องจู้จุกจิกกวนใจ
พ่อสร้อยสอดสี	
เครื่องอัฐบริวาร* มันมีกันอยู่ก็อย่าง	อะไรมีบ้างแกจงอธิบาย
ก็ถ้าแกบอกฉันถูกไ้การลูกและเมีย	พ่อคุณเอ๋ยแกจะเสียเลยน้ำใจ
ก็ถ้าแกบอกฉันกรวันนั้นแกคงได้กลิ่น	จะให้อมเมตมะ เชื้อขึ้นที่แม่หนูข้างใน

* หมายถึง เครื่องใช้สอยของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มี 8 อย่าง คือ สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร มิตโกนหรือมิตัดเล้า เข็ม ประคดเอวและ ผ้ากรองน้ำ

(ช) ทั้งรัฐบริวารนั้นมีอาการแปด- ฝั่งเล่าให้ฟังนะแม่ทวนมเป็นไผ
อย่าง
รัฐเครื่องทรงทั้งสรงหนึ่งท่อน ไม้ที่ส่องจิวรที่ย้อมด้วยว่านด้วยไฟ
อีกสิ่งมาฏีและรัตประคต เอรรวมเข้าทั้งหมดเขาเรียกกันว่าผ้าไกร
อีกทั้งบาตรใบน้อยที่ห้อยบ่า ก็รวมเข้าเป็นห้าก็ฉันจะบอกแก่ให้
แล้วยังมีเข็มเออรรวมเข้าเต็มเป็นหก ก็ฉันหยิบยกเอาขึ้นมาบรรยาย
มาถึงข้อที่เจ็ดนั้นมันเด็ดนักหนา ทั้งมีดโกนเกศาไว้ให้ภิกษุอาศัย
พอมมาถึงข้อที่แปดนะแม่งามข้า เขาเรียกว่าผ้ากรองน้ำตามแนววินัย
พอบอกเสร็จสิ้นเสียงแล้วดับตะเกียง- ไปเข้ามั่งสมานแล้วสวดมนต์สมัยใหม่
คุยกัน
ไอ้เรื่องอื่นอื่นเราไม่ต้องยุ่งไปเข้ามั่ง- แล้วแกกับข้าก็นอนบนเตียงนอนกันไป
สวดมนต์

4.1.4.3 วัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและแบบแผน
ความประพฤติของคนในสังคม ค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณี เนื้อหาของเพลงอื่นในวาทะ
นี้มีเป็นจำนวนมาก จะขอยกตัวอย่างเพลงสอนหญิง ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงแบบแผนความประพฤติ
ของกุลสตรีไทยในฐานะที่เป็นธิดาและภรรยาที่ดี และเพลงสงกรานต์ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงประเพณี
สงกรานต์ของไทย ดังนี้

เพลงสอนหญิง

แม่รูปสวยรุ่นสาวจะหาว่าพี่สั่งสอน	น้องจะเพ็งเคืองค้อนหรือว่าพี่แกล้งแคะไค้
เกิดมาเป็นสตรีจงรักศรีสงวนศักดิ์	จะให้ระเริงความรักจะพาดนเหลวไหล
เมื่อเวลาจะนอนต้องกราบทมนสวดมนต์	จงเสาะสืบเอากุศลกันไว้เป็นนิสัย
เมื่อน้องแม่จะหาคุณต้องตรงดูเสียให้ดี	เมื่อน้องจะมีสามีจะให้มันผิดคாதหมาย
ถ้าคุณน้องชั่วเหมือนพาดวดกตม	จะพางอมระงมมันไม่ใช่ของง่าย
บิดามารดาจงอดส่าห์เลี้ยงดู	พยายามกตัญญูแก่หมั้นญาติผู้ใหญ่
เรือนเราพม้นกวาดและบุดีที่นอน	ให้กับบิดามารดรน้องอย่านิ่งดูตาย
ลูกขึ้นเข้าเข้าจงหุงข้าวใส่บาตร	เมื่อพระสงฆ์โปรดสัตว์จะนอนเซาต้นสาย
และเมื่อสายสมรจะไปนอนเรือนเขา	มันไม่เหมือนเรือนเราให้ระวังเหตุร้าย

ไอ้อัครทรมันจะพามีเหตุ
ถ้ามันว่าผิดสักหน่อย เขาก็พลอยกันซ้ำ
ถ้าน้องจะมีคู่ เข้ามาอยู่เคียงข้าง
จงปฏิบัติสามีเป็นกรณียก

พี่ได้เคยสังเกตุกันมามากมาย
มันจะพาเสียงามกันลง ไปง่ายดาย
จงปฏิบัติตัวบ้างจะได้สุขสบาย
ถ้ามันว่าผิดพลาดผิดน้องจงให้อภัย...ฯ

เพลงวันสงกรานต์

วันที่สิบสามเมษายนมหาสงกรานต์
วัฒนธรรมไทยยิ่งใหญ่ไพศาล
สุขสันต์ทรมันมหาสงกรานต์
ใสบาตรพระสงฆ์จำนงค์แน่วแน่
สงฆ์น้ำพระพุทธรูปไหว้สัจจะเจดีย์
รดน้ำดำหัวฝากตัวลูกหลาน
รดน้ำผู้ใหญ่กราบไหว้ขอพร

ประเพณีตำนานเทศกาลปีใหม่
ถือเป็นสิ่งสำคัญยึดมั่นมุ่งหมาย
ทำบุญทำทานพื้นฐานไทยไทย
อาบน้ำพ้อแม่ด้วยผ้าแพรผ้าไหม
กตัญญูกตเวทีสำหรับผู้ที่รักใคร่
ดอกไม้ใส่พานกราบกรานผู้ใหญ่
สุขสโมสมรอำไพ

อนึ่งเนื้อหาของเพลงอื่นซวที่เป็นเรื่องประเพณีต่าง ๆ นั้นมีจำนวนมากและผู้แต่งเพลงได้นำมาผูกเป็นเพลงดับสำหรับโต้ตอบหรือซักถามกันระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง ตัวอย่างเช่น เพลงดับเผาศพ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีการเผาศพ ฝ่ายหญิงจะซักถามในเรื่องความหมายของขั้นตอนการปฏิบัติของประเพณีเผาศพ และฝ่ายชายจะเป็นผู้ตอบหรืออธิบาย เช่น

(ญ) น้องจะถามอีกสักนิดที่ติดงบทวน
คนตายออกก่อเขาเรียกว่ามรณัง

ช่วยบอกให้ถึงวันพ้อบาลีของไทย
นุ่งผ้ากลับหน้ากลับหลังกันด้วยเรื่องอะไร

(ช) ที่เขานุ่งผ้ากลับหน้ากลับหลัง
มนุษย์และสัตว์เกิดด้วยกัมมวิบากมีดำริ-
สองอย่าง
ส่วนนุ่งข้างหน้ายังมีจิตเพคะเกี่ยว

พี่จะเล่าให้ฟังมีกันอยู่สองฝ่าย
จึงนุ่งกลับหน้ากลับหลังทำเป็นสองลาย
ถ้าข้างหลังแล้วไม่เหลือจะไม่เลือกอะไร

(ญ) จะมีเนื้อความถามต่อ

ยังขัดข้องหลายข้อเชิญให้แก้ไข

ที่ทำบันไดสามชั้นวางไว้ปากโลง

มีความประสงค์แล้วอะไร

(ช) ที่เขาทำบันไดสามชั้น
ได้แก่เกิดแก่เจ็บตายอยู่ในไตรภพมา-
ประสบบสามชั้น

มันมีเรื่องสำคัญฟังคำที่จะไซ
ชั้นที่หนึ่งนั้นฉันจะพรรณนัย

ชั้นนี้เรียกว่ากามภพมาประสบนะน้อง
เรียกว่ารูปภพมาประจบชั้นที่สาม

ชั้นที่สองนี้จะปราศรัย
อรูปภพบอกนามะแม่ผ่องอำไพ
(เพลงตับเผาผี)

4.1.4.4 เศรษฐกิจและการเมือง ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพการยังชีพ การบริโภค การค้าขาย และการเมืองการปกครองเพลงอื่นเชวที่มีเนื้อหาประเภทนี้มีจำนวนมาก โดยเฉพาะเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ในยุคปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสะท้อนปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมือง เช่น เพลงของแพง ของนายสังเวียน ทับมี กล่าวถึงปัญหาปากท้องของชาวบ้านที่ยากจนและเดือดร้อนเนื่องจากราคาผลผลิตตกต่ำแต่ต้นทุนการผลิตและราคาสินค้าอุปโภคบริโภคสูงขึ้น และเพลงประชาธิปไตย ของขวัญจิต ศรีประจันต์ ที่กล่าวถึงปัญหาของระบบการเมืองไทย ซึ่งขอยกตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

เพลงของแพง

ข้าวของก็แพงค่าแรงก็ถูก
พลเมืองก็เกิดมากความอดอยากก็เพิ่มขึ้น
แพงขึ้นชั้ ใต้ ไม่ซิดซุดที่ตดักแพงด้วย

จะเอาที่ไหนเลี้ยงลูกหน้อยจะนั่งน้ำตาไหล
แพงไปขึ้นพื้นแพงไปขึ้นไฟ
แพงขึ้นเกลือแพงขึ้นกล้วยขึ้นเม็ด โกงตะโกร

ที่ของขึ้นราคาทีข้าวไผ่ไปลดลง
ข้าวเหลือสองพันเจ็ดชวานาก้เสร์จที่นี้
มาเอาปุ๋ยเขาไปไม่มีให้ค่าปุ๋ย

เห็นว่าจะช่วยเหลือริมส่งแต่ไม่เห็นเอาใจใส่
พวกเป็นนายหน้านายหน้จะไปเอาที่ไหน
เมื่อก่อนใช้ไอ้ทฤษยาควายซื้อรถไถ

ค่าปุ๋ยค่าน้ำมันแถมตันมาซื้อยา
ทำนาปรังก็เบ็นหน้ทำนาปีหน้ไม่หมด
ปุ๋ยตันละห้าพันห้าข้าวไผ่ไปสองพันเจ็ด

ฆ่าแมลงฆ่าหญ้าก็เพิ่มหน้ขึ้นมาใหญ่
ยิ่งทำยิ่งหดชวานาชักนังร้องไห้
ถามว่าจะช่วยเหลือหรือจะฆ่าให้ตาย

เพลงประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยฉันก็ได้พบเห็น	มีแค่เข้าชั่วเพลก็อยู่ในเกณฑ์ที่ดี
ก็คนที่มาร่วมเขาไม่ยอดหยุดยั้ง	พวกยิ่งใหญ่ไร้ความคิดหาทางวิธี
มีศรัทธาบรรดาคิดแต่ความอยากไม่หยุด	แม้จะเอาข้างมาจุดก็ยังมีหลุดหลัก
ไม่มีศีลธรรมเห็นหลักโรคความอยาก-	ฉะนั้นโรคขายชาติจึงได้มี
ระบอบ	
นักการเมืองปัจจุบันก็ผันแปรพรอค	พอเราจะรู้จักก็ย้ายพรรคเสีย
บางคนทำงานดีและไม่มีปัญหา	ไม่เลยแข่งเลยชาไม่ก้าวหน้าสักที
บ้างมันมุ่งยุ่งงานไม่ไผ่ผันตำแหน่ง	เป็นนักการเมืองกระเบาแห่งเลยถูกแย่ง-
	เก้าอี้
คนดีมีอุดมการณ์มักทำงานไม่ได้	แต่พวกกะล่อนหลังลายได้ยิ่งใหญ่ทุกที...

4.1.4.5 การสดุดีและยกย่องวีรกรรม ได้แก่ เนื้อหาที่เกี่ยวกับการสรรเสริญสดุดีบุคคลผู้เป็นที่เคารพ เช่น พระมหากษัตริย์ บิดามารดา ครูอาจารย์หรือผู้ที่สร้างคุณงามความดีเป็นเกียรติเป็นศรีแก่ชาติ เช่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ซึ่งเนื้อหาอาจจะเป็นการกล่าวประวัติ การสรรเสริญถึงเกียรติคุณ หรือวีรกรรม และการแสดงความรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของบุคคลเหล่านั้น เช่น เพลงเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ของขวัญจิต ศรีประจันต์ ดังตัวอย่าง

กราบถวายบังคมสมเด็จพระเทพฯ ท่าน	องค์พระมิ่งพระขวัญของชาวไทย
ข้าพทอเจ้าเหล่าศิลปินสุนทรณ	ขอเทิดพระเกียรติพระองค์ท่าน-
	ดวงจิตมุ่งมั่นหมาย
วันที่สองเมษายนมงคลมาส	เกินวันพระราชสมภพสุขไส
เวียนมาบรรจบครบเวลา	สามสิบหกพระชันษามหาชัย
สามสิบหกพระชันษาเป็นเวลานาน	พระราชกรณียกิจของท่านมากประมาณ-
	มิได้
พระองค์ทรงเสียสละเพื่อประชาราษฎร์	เพื่อชาติศาสนามานานหลาย
พระองค์คือเทพของมนุษย์มาจุติ	เป็นศรีมิ่งขวัญอันยิ่งใหญ่
เกริกพระนามงามพระคุณกรุ่นปรากฏ	ทรงพระเกียรติยศปรากฏลือไกล

น้ำพระทัยเป็นธรรมประจำกาล
เลอพระ โฉม ไฉน เสน่ห์ดัง เลขา
พระตำรัสสร เสียงน้มนเกลี้ยงกล่อม

พระปฏิภาณแหลมเลิศประเสริฐใส
พระจริยาวัตรเยี่ยมใครเทียมมิได้
กล่อมอารมณ์ผู้สดับจับจิตใจ

กราบถวายพระพรกลอนโบราณ
ขอเดชะอาณาพระ ไตรรัตน์
ขอให้คุ้มครองมั่นคงพระองค์ท่าน

เพลงอีแซวสุพรรณเอกวิวันถวาย
และมหัศจรรย์ศักดิ์สิทธิ์ทุกทิศ ไทย
ผู้เป็นพระมิ่งขวัญชั่วนานเนิ่นไป

เพลงสรรเสริญพระเจ้าแผ่นดินไทย ของนายสังเวียน ทับมี ดังตัวอย่าง

ผมจะขอประติษฐ์เรื่องพระเจ้า-
แผ่นดิน

จะหาว่าผมตมึนหรือว่าผิดกฎหมาย

สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มีเดชาภาพฝีมือปราบข้าศึก

ผมจะหยิบยกขึ้นมาบรรยาย
มีลวดลายจารึกชื่อเสียงแพร่หลาย

กล่าวถึงองค์ที่สองผมของร้องขอว่า
ท่านได้ครองราชย์ความสามารถ-
เหมือนเนรมิต
ท่านได้บำรุงของไทยในศิลปะต่างๆ

สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
วันที่สิ้นแปดตรงกับวันอาทิตย์-
ครองประเทศเขตไทย
ชอบการก่อสร้างเรื่องวาดเขียน-
ลวดลาย

ผาผนังก็เขียนรามเกียรติ์ขอบแกะ
ประติมากรรมที่แสนเทพวราวม

ลึงค่างช้างแพะวิ่งอยู่ตามดงไผ่
แสงสว่างดงามมีบัวคว่ำบัวหงาย

องค์รัชกาลที่ห้ายังมีเวลาผมจะเล่า
ท่านเห็นใจคนจนประชาชนเพื่อชาติ
การรถไฟไปรษณีย์แล้วยังมีการประปา
ตั้งโรงเรียนราษฎร์หลวงสร้าง-
กระทรวงตั้งแต่ง
ทางชลประทานคิดการชุดคลอง

สมเด็จพระจุลจอมเกล้าชื่อท่านดังไปไกล
ท่านดีพระทัยเลิกลาสทั่วประเทศเขตไทย
โทรเลขไฟฟ้ารถราเรือไฟ
มีทุกหนทุกแห่งจ้างครูสอนให้
ให้เรือขึ้นเรือล่องมีสินค้าแพร่หลาย...ฯ

4.1.4.6 ประวัติศาสตร์และตำนาน ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ของชาติที่มีการบันทึกไว้ รวมทั้งเรื่องเล่าซึ่งมักมีเค้าความเป็นจริง เช่น เหตุการณ์สงครามโลก เหตุการณ์การประท้วงและตำนานเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น เนื้อหาอาจเป็นการเล่าเหตุการณ์ในอดีตที่ประทับใจหรือเรื่องราวที่คนในสังคมสนใจ หรือเล่าถึงประวัติความเป็นมา เช่น สาเหตุที่สร้าง และความเชื่อต่าง ๆ ที่คนในท้องถิ่นมีต่อสิ่งนั้น ๆ ข้อที่น่าสังเกต คือ การกล่าวถึงเนื้อหาดังกล่าวนี้อาจมีความคิดเห็นของผู้แต่งแทรกอยู่บ้าง แต่มักจะเป็นความคิดเห็นที่คล้อยตามค่านิยมหรือกฎเกณฑ์ของสังคม จะไม่มีการขัดแย้งหรือต่อต้านใด ๆ นอกจากนั้นความคิดเห็นหรือความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเนื้อหาของเพลงประเภทยังแต่งขึ้นตามความเข้าใจ ซึ่งผสมผสานกับอารมณ์สะท้อนใจและจินตนาการของผู้แต่ง ดังนั้นเนื้อหาของเพลงจึงอาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ทั้งหมดก็ได้ ตัวอย่างเช่น

เพลงประวัติดอนเจดีย์ ของนายเฉลิม ปิทธิ

ลูกจะขอประกาศเรื่องประวัติ- ดอนเจดีย์	เมื่อแรกเริ่มเดิมทีมันมีมาอย่างไร
พระนเรศวรเจ้าฟ้ามหาจักรี	ท่านได้เสวยสมบัติให้ผาสุกสบาย
-----	-----
เผชิญเจ้าพวกวรมาแล้วมันไม่เป็นมิตร เข้าทางเจดีย์สามองค์ตรงเข้าเมือง- กาญจน์	มันยกพวกมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ แล้วมันทำสะพานข้ามแม่น้ำใหญ่
หมดทั้งหมู่พวกมันตั้งหลายพันหลายหมื่น	พวกพลเมืองแตกตื่นหนีถึงตัวกลัวตาย
-----	-----
แต่พอถึงหนองสาหร่ายพระตั้งค่าย- นอนค้าง	ได้เกิดประหลาดมีลางขึ้นมาอีกหนึ่งราย
เป็นสีสุกแดงไปเหมือนยังแสงไฟฟ้า	ได้เลื่อนลอยลงมาจากภาล้าย
มาทักษิณาสามรอบในระบอบยุบิน	พระก็ได้ยลได้ยินในพระทัย
แล้วพระก็ทรงสำเนียงเรียกวรธาตุ	มาเยี่ยมโยมเยี่ยมญาติแล้วหายไป
พระยกกรสูรตั้งระบูลี้จะ	เรารบทัพต้องชนะกันทั่วหน้าทุกนาย
-----	-----
ท่านสั่งให้เคลื่อนกองทัพยกออกไปจากที่	เราจะได้เข้าโจมตีมันทางทิศใต้

จึงสั่งอ้ายพวกควาญช้างมึงจะมัวนั่ง- อยู่ช้า	ให้ไปนำช้างมาเรามีความมุ่งหมาย
เจ้าพระยาไชยานุภาพ	เป็นช้างทรงเคยปราบอริราชมาได้
หกศอกคืบส่วนสูงยังปรุงอีกห้านิ้ว	สรรด้วยเครื่องสูงลือตวาดตืดร้าย
ยังช้างสองรองมาพระเอกาทันทรง	สรรด้วยเครื่องทวนธงได้ยุทธยงชิงชัย

เดชบุญพ่อเจ้าพระคุณท้าวเทวา	เคยได้ปกป้องรักษาพระนราจึงมีชัย
เฉพาะช้างเราถอยเข้าไปยันตอ	ต้นพุทราเป็นตอหม้อยันไม่ท้อกระแทกไป
สลัดหน้าได้ล่างกระแทกผางพอดี	พระเงี้ยวเต็มทัพได้อีกพันไป
หวดผิวเข้าอัสสาตลอดบ่าสะพายแล่ง	หุบพิบลงกลางแปลงโลหิตแดงออก- โทรมกาย
ท่านขุนพรหมชาติพามาสิ้นชีวิตร่วงช้ายตง	พลทั้งนั้นก็ช่วหลลงชักงวยงง ไม่สบาย
ช้างม้าป่วนปั่นชักพรวนพรวนหยุดยั้ง	บ้างผละแยกแตกตื่นบ้างวิ่งครืนเข้าไพร....

เพลงวันที่ 6 ตุลาคม ของนายข้าม หอมจันทร์ เช่น

เมื่อวันที่หกตลาคณศึกษาต่อต้าน	เข้าบิปรัฐบาลเขามั่นโยบาย
ผมจะขอหยิบยกเมื่อวันที่หกตลา	ยังมีนักศึกษาเอนเอียงฝ่ายซ้าย
หลงเชื่อคำเขาคิดจะเอาเมืองขึ้น	พอเขายุแล้วก็ยืนไม่ฟังคำผู้ใหญ่
หลงเชื่อคนชั่วเขามัวว่าเป็นมิตร	หลงพวกคอมมิวนิสต์ที่แทรกแซงภายใน
มันหาเรื่องใส่ร้ายทำให้ไทยปั่นป่วน	พากันเดินขบวนหมดความสบาย
ที่ไหนหัวเขาก็เกลียดชังรัฐบาล	ลุกขึ้นต่อต้านยุให้ฆ่ากันตาย
ที่เกิดเรื่องครั้งนี้เอาพระณอมบังหน้า	เมื่อวันที่หกตลาก็ทำพิธีขับไล่
รัฐบาลเสนียกห้ามมิให้ชุมนุม	ห้ามมิให้จับกลุ่มกันไม่ว่าใกล้หรือไกล
คณะรัฐบาลทางการจึงได้กรว	ร้อนราวถึงตำรวจต้องเข้าระงับเหตุร้าย
จึงได้เกิดปะทะกันเข้าขึ้นเด็ดขาด	เสียที่ในธรรมศาสตร์ตั้งแต่เช้าจนสาย....

4.1.4.7 นิทานและวรรณคดี ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาและเรื่องที่แต่งขึ้น เช่น นิทาน นิยาย เป็นต้น เนื้อหาของเพลงประเภทนี้อาจจะเป็นเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบ หรือมีเพียงบางตอนก็ได้ จุดประสงค์ของการแต่งเพลงที่มีเนื้อหาเป็น

นิทานและวรรณคดีนั้นจะเป็นเพราะแต่งไว้สำหรับเล่นเป็นเรื่องราวคล้ายกับละครพื้นบ้าน ซึ่งต้องมีการแจกบทหรือกำหนดตัวละคร การบันทึกเนื้อเพลง (ที่เป็นลายลักษณ์อักษร) ก็จะระบุว่เนื้อเพลงตอนหนึ่ง ๆ เป็นบทร้องของตัวละครใด เช่น เพลงเรื่องพระเวสสันดร ดังนี้

(พระเวสสันดร) องค์พระเวสสันดร- ครั้นเมื่อได้สดับ	พระบิดาท่านมาขับให้ลูกนี้คลาไคล
พระองค์จึงตัดพระทัยเสียโดยมิได้- ท้อถอย	เสียโดยมิได้นึกน้อยในพระทัย
ศิโรราบกราบบาทองค์พระบิดุเรศ กราบบาทบิดาแล้วหันมาลามารดร	พระผู้บังเกิดเกล้าของลูกนี้มาเป็นกาย จะพราภพลัดขอพรขอย่ำให้ลูกมีภัย
พระทรงสั่งถามซักนางมัทรี (นางมัทรี) มัทรีฟังสารให้ทราบ-	ว่าน้องจะไปกับพี่หรือมิไป จะออกโอษฐ์พจนา น้ำตาไหล
ชานเสียวโสด	
พระองค์จะไปทางไหนน้องนี้จะไปด้วย	จะได้ไปเป็นเพื่อนม้วยเสียจนชีวิตหาไม่
จะขอเป็นเกือกทองแล้วรองเท้า	ของพระองค์เสียทุกก้าวก้าวเดินไป

อย่างไรก็ตาม บางครั้งผู้แต่งอาจไม่ได้ระบุว่าเป็นบทร้องของใคร แต่ในเนื้อเพลงจะกล่าวไว้ชัดเจนว่าเป็นบทร้องของตัวละครใด เช่น เพลงเรื่องพิกุลทอง ของนายเคิ้ม ปักษี ดังนี้

จะกล่าวถึงพระนิชยมงกุฎครั้น- เมื่อเดินทางกลับ	มาถึงยังที่ประทับก็แสนสบายพระทัย
ให้เฝ้ามัวเวทมนต์เพราะหลงกล- นางมาร	กรรมมาบันดาลเสียโดยไม่คิดสิ่งใด
เหมือนหลับไหลลืมหลง ไม่คิดถึง- ความหลัง	เป็นเพราะอกุศลที่สร้างพระองค์ก็ไม่คิด- สงสัย
แสนสุขพระทัยเมื่อเข้าที่บรรทม นำสงสารแต่กุมารทั้งสอง	จนลืมนักสาวสนมภายใน เมื่อมีเวรมาสนอง ไม่รู้จะทำไฉน
เป็นวิบัติกลางบาปให้เพิ่มสาปเหลือแสน	รูปนิมิตก็แนบกับคอไม้
ช่างน่าเกลียดน่ากลัวจนขนหัวสยอ	พระชลนัยไหลนองลง ไปโถมทรวงใน

ฝ่ายนางยักษ์จำแลงจึงกล่าวแก่ลังการุญ เข้าประคองพ่อคุณไม่ให้เคื่องระคาย
เข้าประคองรับขวัญจะไศกศัลย์กันแสง ทำประจบขึ้นแจ้งมิให้พระองค์แปลกใจ
นี้มันเป็นเหตุไฉนลูกจึงได้หน้ายคิดแทง จะหวาดระแวงมาหาแม่ไวไว ...

4.1.4.8 เพลงเบ็ดเตล็ด ได้แก่ เนื้อหาอื่น ๆ ที่นอกเหนือจาก 7
ประเภท ที่กล่าวมา ซึ่งอาจจะเป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอวยพร การทักทายผู้ชม การตำ
กระทบกระเทียบ ฯลฯ ส่วนใหญ่เป็นเพลงขนาดสั้นที่ผู้แต่งแต่งไว้ร้องเฉพาะโอกาส เนื้อหาที่
นำมาแต่งก็มักจะเป็นประเด็นหรือหัวข้อเดียว เช่น เพลงนักเรียนนักเลง ของนายสังเวียน ที่มี
กล่าวถึงพฤติกรรมของวัยรุ่นที่ประพฤติเป็นนักเลง ดังตัวอย่างเพลงดังนี้

ไอ้พวกเด็กรุ่นหลังหลังเตี้ยคอยฟัง- ผู้ใหญ่เล่า	จะอวดเก่งกว่ารุ่นเก่าเก่าพาให้เจ็บ- ร่างกาย
รุ่นเก่าเขาเก่งเขานักเลงจกลัก	แต่เขาต้องรู้จักพวกนักเลงเหนือใต้
เขาต้องรู้จักรักใคร่เขากินไก่กินเบ็ด	เขาไม่ทำทุเรศเหมือนไอ้เด็กจัญไร
-----	-----
มาเจอนักเลงรุ่นนี้เจอก็ตีกันเชียว	มีงานจนไปเที่ยวบ้านใครไม่ได้
-----	-----
พ่อแม่ก็ตั้งใจส่งให้ไปศึกษา	จนชายไร้อายนอยากให้ลูกเป็นนาย
ใหม่ใหม่ก็ซี้จกรยานพอนานนานนักก็เก่า	บ่นว่าไม่ทันเขาไม่รู้จะไปกับใคร
ม.สาม ม.สี่ลูกอยากซื้อรถเครื่อง	พ่อแม่ก็ไม่รู้เรื่องว่ามันจะเปลืองไปอีก- เท่าไร
วันอาทิตย์วันเสาร์ภาคเช้าภาคค่ำ	เรียนเป็นประจำพ่อแม่ก็ไม่เห็นจิตใจ
เออลูกกูขยันเอ็งจงหมั่นศึกษา	แท่นแท่นพ่อไปล่อภรรยาเสียสบายพระทัย

เพลงให้พรแม่ครัว เช่น

จะลาใครลาเขาผมไม่ลืมแม่ครัวที่เหลือ	ที่เลี้ยงดูป้อนเสื้อผ้าช่วยเหลือ
ได้หุงข้าวต้มปลาจัดหาอาหาร	มาให้รับประทานไปด้วยเต็มพระทัย
กุ่มแห้งเต้าหู้ผัดหมูทอดหมก	มีพะเนางงอนก้นผัดเนื้อชุนาย
มาม่าผัดหมูมีฉู่ฉี่ปลาหมก	ลูกขึ้นบะช่อเขาใส่ตันก๊วยซ่าย

หมุดตอแงเผ็ดแฉะเบียดยำปลา

ผักกะเพราก็อยพล่าเนื้อเค็มทอดไข่

บุญเทศน์ท่านที่ให้อาหารเลี้ยงท้อง

ผมก็ขอยกย่องไปด้วยความห่วงใย

เมื่อท่านอยู่เมืองคนขอจะให้จนให้ยาก

ไอ้ที่เคยลำบากกลายเป็นบ่อนสบาย

จะท่านขอให้ได้จะทำไรขอให้รวย

ถ้าจะคิดแทงทวยขอให้ผีบอกให้

จะท่านทำไรขอให้ได้หลายร้อย

ไปทั้งข้าวโพดกล้วยอ้อยบรรทุกเต็มเรือโอ

ถ้าหากจะคิดมีคู่ขอให้ได้แนบข้าง

ให้ได้เชื้อขุนนางมียศเทียบนาย

ให้ได้สาวรุ่นกระเตาะเตนกระเตาะ-

ส่วยสดงดงามพูดจาว่าง่าย

ปากตาม

ให้ได้เมียน้อยเป็นพวงเมียหลวงเป็นพัน นมเท่าลูกจันทร์ให้แตกกระจาย

4.1.5 กลวิธีในการเสนอเนื้อหา

กลวิธีในการเสนอเนื้อหาของเพลงอีแซวนอกจากจะมีกลวิธีในด้านการใช้ภาษา เช่นเดียวกับวรรณคดีทั่ว ๆ ไปแล้ว ยังมีกลวิธีเกี่ยวกับการแสดงออกด้วย เช่น การร้อง การร่า ทำทางและจังหวะ ฯลฯ ทั้งนี้เพราะการเล่นเพลงในปัจจุบันมีลักษณะเป็นการแสดงที่มีศิลปะหลายแขนงเข้ามาเกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยจึงจะแบ่งกลวิธีในการเสนอเนื้อหาของเพลงอีแซวเป็น 2 ประเด็น คือ การเลือกสรรบทเพลงในการร้องและกลวิธีในการแสดงออกที่น่าสนใจ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.5.1 การเลือกสรรบทเพลงในการร้อง การเลือกสรรบทเพลงสำหรับร้องมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการเลือกสรรเนื้อหาสำหรับแต่งเนื้อเพลง เพราะตามปกติบทเพลงอีแซวแต่งขึ้นเพื่อนำมาร้องในโอกาสต่าง ๆ และบทเพลงที่ศิลปินนำมาร้องนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความคิดและความสามารถของศิลปิน ศิลปินเพลงอีแซวส่วนใหญ่จึงต้องเลือกสรรบทเพลงที่ไพเราะและเหมาะสมกับบริบทของการแสดง ได้แก่

1) ลักษณะของงาน การเล่นเพลงในงานที่ต่างกันผู้ร้องมักจะเลือกบทเพลงที่มีเนื้อหาต่างกันด้วย เนื้อหาที่เลือกมาร้องจะต้องเหมาะสมกับงานนั้น ๆ เช่น งานฃบปณกิจศพ จะนำเพลงเรื่องการเผาศพมาซักถามและโต้ตอบกัน งานเทศกาลลอยกระทง อาจจะนำเพลงเรื่องลอยกระทงมาร้อง เป็นต้น อนึ่ง ลักษณะของงานยังรวมถึงประเภทของงานว่าเป็นงานมงคลหรืองานอวมงคล ซึ่งผู้ร้องจะต้องเลือกบทเพลงให้เหมาะสม จะนำเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอวมงคล เช่น เรื่องศพ ฯลฯ มาร้องในงานมงคล เช่น งานคล้ายวันเกิด ฯลฯ ไม่ได้ จะกลายเป็นลบหลู่ตู่ถูก ไม่เคารพและให้เกียรติเจ้าภาพและอาจจะก่อให้เกิดความบาด

หมายใจกันได้

2) ระยะเวลาและสถานที่ ปัจจุบันการเล่นเพลงอีแซวจัดเป็นมหรสพอย่างหนึ่งที่ต้องหาว่าจ้าง มีการกำหนดค่าตอบแทนตามระยะเวลาที่เล่นเพลง ซึ่งการเล่นเพลงในบางครั้งอาจมีเวลาจำกัด เช่น สาธิตการร้องเพลงอีแซวประมาณ 30 นาที ฯลฯ ผู้ร้องจะต้องเลือกบทเพลงที่มีความยาวพอเหมาะกับระยะเวลาที่กำหนดไว้ (ชวัญจิต ศรีประจันต์, สัมภาษณ์) นอกจากนี้การเลือกบทเพลงยังต้องคำนึงถึงสถานที่ด้วย เช่น การเล่นเพลงในสถานศึกษา จะต้องเลือกเพลงที่มีเนื้อหาและภาษาที่สุภาพ ละเว้นคำหยาบคาย เป็นต้น

3) ผู้เล่นเพลง ได้แก่ จำนวนและลักษณะของผู้เล่นเพลง จำนวนของผู้เล่นเพลงมีผลต่อความสั้นยาวของบทเพลงที่จะนำมาร้องถ้าจำนวนของผู้เล่นมีมาก บทเพลงที่จะนำมาร้องอาจจะมีขนาดสั้น แต่ถ้าจำนวนของผู้เล่นมีน้อยผู้เล่นอาจจะต้องเลือกเพลงที่มีขนาดยาวมาร้อง เช่น ถ้ามีพ่อเพลงมากถึง 5 คน พ่อเพลงแต่ละคนอาจจะร้องเพลงออกตัวเพียงสั้น ๆ เพื่อจะได้ไม่เสียเวลานานเกินไปและผู้ชมอาจจะเบื่อหน่ายได้ ฯลฯ นอกจากนี้การเลือกบทเพลงในการร้องยังต้องคำนึงถึงลักษณะของผู้เล่นเพลงคนอื่น ๆ ว่ามีความรู้ความสามารถในการเล่นเพลงแค่ไหน อย่างไร เช่น สามารถร้องเพลงติดต่อได้หรือไม่ ฯลฯ ดังนั้นเมื่อจะเลือกบทเพลงใดมาร้องได้ตอบจะต้องพิจารณาแล้วว่าเป็นบทเพลงที่ผู้ร่วมเล่นเพลงสามารถร้องได้ (ชวัญจิต ศรีประจันต์, สัมภาษณ์) บางครั้งขณะร้องได้ตอบกันหากผู้เล่นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องแก้ไม่ได้ ผู้เล่นอีกฝ่ายอาจจะร้องเนื้อเพลงต่อไป โดยอาจจะร้องข้ามไปจนกว่าผู้ร่วมเล่นเพลงจะสามารถร้องได้ หรือบางครั้งอาจจะต้องเปลี่ยนเพลงเลยก็มี

4) ผู้ชม ผู้หาว่าจ้างและเจ้าภาพ บุคคลเหล่านี้มีผลต่อการเลือกบทเพลงในการร้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงคือเจ้าภาพหรือผู้หาว่าจ้างบางคนอาจจะกำหนดหรือขอร้องให้เล่นเพลงใดเพลงหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น ขอให้ร้องเพลงพุทธประวัติ เพลงอาณิสสของการบวช ขอให้เล่นเพลงดับชิงชู้ ฯลฯ ซึ่งผู้เล่นเพลงมักจะปฏิบัติตาม สำหรับผลโดยอ้อม คือ ปฏิกริยาตอบสนองของผู้ชมขณะที่ชมการเล่นเพลง เช่น การข่มขำ การหัวเราะ การปรบมือ การโห่ ฯลฯ โดยเฉพาะปฏิกริยาตอบสนองในแง่ลบ เช่น สีหน้าท่าทางไม่พอใจ การลุกเดินหนี ฯลฯ จะมีผลให้ผู้เล่นเพลงรู้สึกได้ว่าเพลงที่ร้องนั้นไม่ถูกใจผู้ชม มักจะมีการเปลี่ยนบทเพลงหรือแทรกมุขตลกต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศหรืออารมณ์ความรู้สึกของผู้ชมเสียใหม่ เช่น ขณะร้องเพลงซักถามเรื่องธรรมะ ผู้ชมแสดงความเบื่อหน่าย ง่วงเหงาหาวนอน ฯลฯ ผู้ร้องอาจจะเปลี่ยนเพลงเป็นเพลงเกี่ยวพาราสีแทน เป็นต้น

จะเห็นว่าการเลือกบทเพลงสำหรับร้องนั้นจะต้องคำนึงถึงสถานการณ์ ได้แก่ ลักษณะของงาน และกาลเทศะ และบุคคลแวดล้อม ได้แก่ ผู้เล่นเพลงและผู้ชม ผู้หาว่าจ้างหรือเจ้า

ภาพด้วย ผู้เล่นเพลงบางคน เช่น ชวัญจิต ศรีประจันต์ กล่าวว่า การเลือกบทเพลงมาร้องจะต้อง "ดูงาน ดูเจ้าภาพ ต้องเลือกเพลงที่เจ้าภาพถูกใจและผู้ชมพอใจ" ซึ่งหมายความว่า เนื้อหาของเพลงต้องมีความหมายลึกซึ้งกินใจ สามารถโน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดความสุข ชานซึ่งประทับใจ และเกิดอารมณ์คล้อยตามได้ ดังตัวอย่าง การแสดงของคณะชวัญจิต ศรีประจันต์ ในงานฉลองครบรอบ 30 ปี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2535 ณ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เมื่อหัวหน้าคณะทราบว่าในงานดังกล่าวมีศิษย์เก่า ซึ่งเป็นนักมวยชื่อดัง คือ "สัด จิตรลดา" ด้วย จึงกำหนดให้ชาวคณะเล่นเพลงดับต้อยมวย ขณะร้องก็ยกเอ่ยชื่อนักมวยดังกล่าวด้วย ซึ่งสร้างความประทับใจแก่ผู้ชมได้เป็นอย่างมาก

ตัวอย่างดังกล่าว แสดงให้เห็นความมีจิตวิทยาในการเข้าถึงจิตใจผู้ชมของศิลปิน สามารถวิเคราะห์ผู้ชมและสนองตอบตามความต้องการหรือตรงกับความรู้สึกของผู้ฟัง ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสถานที่ ศิลปินจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์และเลือกสรรบทเพลงให้เหมาะกับบริบทของการแสดง

4.1.5.2 กลวิธีในการแสดงออกให้น่าสนใจ การแสดงออกเป็นหัวใจของศิลปะทุก ๆ อย่าง เพราะการแสดงออกเป็นพาหนะที่นำเอาความรู้สึก อารมณ์สะท้อนใจ ความนึกคิดและจินตนาการของศิลปินมาสู่ผู้อ่าน ผู้ดู ผู้ฟัง ซึ่งการแสดงออกนั้นจำเป็นต้องอาศัยกลวิธีทางศิลปะ เช่น กวีต้องให้ความรู้และความชำนาญในการประพันธ์เป็นเครื่องนำเอาจินตนาการและอารมณ์สะท้อนใจแสดงออกมาเป็นวรรณคดี ศิลปินนักแต่งเพลงใช้เสียงเป็นเครื่องนำเอาจินตนาการและอารมณ์สะท้อนใจแสดงออกเป็นบทเพลงต่าง ๆ เป็นต้น (พระอนุมา-ราชาน 2531 : 51-52)

การแสดงออกของศิลปินเพลงอีสานผสมผสานทั้งกลวิธีทางภาษาในการประพันธ์บทเพลง และกลวิธีในการแสดงซึ่งอาศัยเสียง ถ้อยคำ การร้อง และท่วงท่ากิริยาอาการ เป็นเครื่องมือสื่ออารมณ์ ความรู้สึกและจินตนาการ โดยเฉพาะกลวิธีในการแสดงนั้นมีความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากเพลงอีสานพัฒนาจากการละเล่นพื้นบ้านเป็นการแสดงพื้นบ้าน ผู้เล่นเพลงจะต้องแสดงออกเพื่อดึงดูดใจผู้ดูผู้ชมให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม มีความพึงพอใจและเกิดความนิยมตลอดไป ในอีกแง่มุมหนึ่งการแสดงออกที่น่าสนใจของศิลปินเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ผูกใจผู้ชมให้คงความนิยมเพลงอีสานมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ด้วย กลวิธีในการแสดงออกให้น่าสนใจมี 4 ประการ ได้แก่ การใช้น้ำเสียงและท่าทางประกอบ การใช้มุขตลก การใช้ลีลาจังหวะดนตรี และการใช้จิตวิทยาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ชม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.5.2.1 การใช้น้ำเสียงและท่าทางประกอบการแสดง

1) การใช้น้ำเสียง ปกติ น้ำเสียงจะปรากฏ

พร้อมกับการเปล่งถ้อยคำเสมอ น้ำเสียงจะสื่อความหมาย อารมณ์ความรู้สึกและทัศนคติได้ดี ในด้านการสื่อสารแล้วการใช้ น้ำเสียงสื่อความหมายจัดเป็นอวัจนภาษาที่เรียกว่า ภาษาน้ำเสียง (vocalics) ซึ่งได้แก่ คุณภาพของเสียง เช่น ระดับเสียงสูงต่ำ ความก้องกังวาน ความดัง ค่อย อัดราเร็วช้า และจังหวะ ลักษณะของเสียง เช่น การหัวเราะ การไอและการถอนหายใจ ตัวขยายคุณภาพของเสียงและตัวคั่นของเสียง เช่น เสียงอ้า เอื้อ และความเงียบ (อรรพรรณ ปิลันธน์โอวาท 2533 : 53-354)

ศิลปินผู้เล่นเพลงอีแซวจะใช้ น้ำเสียงแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึกของบทเพลง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอารมณ์สนุกสนานร่าเริง น้ำเสียงของผู้ร้องมักจะดังแจ่มชัด กระแสเสียงแจ่มใส แสดงถึงความสดชื่น สบายใจ เช่นร้องเพลงแต่งตัวและเพลงผูกพันผู้ร้องมักจะร้องเต็มเสียง อย่างร่าเริง อย่างไรก็ตามมีเพลงบางเพลงที่มีอารมณ์หลากหลายออกไป ซึ่งผู้ร้องจะปรับน้ำเสียงให้เหมาะกับอารมณ์ของเพลงด้วย เช่น เพลงลาและเพลงจาก หรือเนื้อเพลงบางตอนของเพลง เรื่อง อาทิ เพลงเรื่องพระเวสสันดร ตอนชูชกขอแก้โทษาสิ เพลงเรื่องลักษณวงศ์ ตอนพราหมณ์ เกสรถูกสั่งประหารชีวิต เป็นต้น ผู้ร้องจะใช้น้ำเสียงอ้อยสรว้อย แสดงการไต่กร้อว่าจะใช้ การทอดเสียงให้ช้าลง การแผ่วเสียงให้เบาลง การทำเสียงสะอื้นให้คร่ำครวญ เสียงสิ้นเครือ หรือแหบโหย เสียงละห้อยและอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ชมเกิดอารมณ์คล้อยตามและรู้สึกสะท้อนใจ ไปตามเนื้อเพลงนั้น ๆ นอกจากนี้ยังมีเพลงที่มีอารมณ์โกรธ เช่น เพลงด่า เพลงประ อาทิ เพลงด่าตีหมากผัวหมากเมียและเพลงด่าฉันทยา ผู้เล่นมักจะใช้น้ำเสียงดุดัน กระแทกกระทั้น เสียงสับตบ หัวน แฉ่งกร้าว หรืออื่น ๆ เป็นต้น

นอกจากผู้เล่นเพลงจะใช้น้ำเสียงแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของบทเพลงแล้ว ยัง ใช้น้ำเสียงสร้างความไพเราะน่าฟังให้กับบทเพลงด้วย พระอนุমানราชชน (2531 : 52) กล่าวว่า "ศิลปินผู้แสดงการขับร้องนอกจากมีเสียงดีและขับร้องได้ดี ยังต้องรู้จักเปลี่ยนแนว เสียง (modulation) และแปลงเสียง (figuration) ให้เข้ากับความหมายของทำนอง แห่งบทเพลงจึงจะเป็นการแสดงออกได้อย่างงาม" การใช้ น้ำเสียงให้บทเพลงไพเราะนี้มีหลาย ลักษณะ เช่น การเอื้อนเสียง "เอื้อ...เอื้อ...เอื้อ... เอื้อ...เอื้อ..." ก่อนจะร้องเพลง ซึ่งเรียกว่า "การขึ้นเพลง" นั้น ผู้ร้องจะเปลี่ยนเสียงสูงต่ำ และทอดเสียงยาวออกไป บางครั้ง อาจจะใช้ลูกคอ (vibratio) หรือการระรวยเสียงผสมผสานด้วย นอกจากนี้ยังมีกลวิธีการใช้ น้ำเสียงอื่น ๆ เช่น การหลบเสียง การดัดท่ายเสียง การเน้นเสียง การร้องให้เสียงขาดเป็น ห้วง ๆ ตามจังหวะ เป็นต้น

อนึ่ง ศิลปินผู้เล่นเพลงอีแซวส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัด

ใกล้เคียงซึ่งมีภาษาถิ่นของตน สำเนียงของภาษาถิ่นนี้ทำให้น่าเสียงในการร้องเพลงอื่นเขามีลักษณะเฉพาะ เพราะมีสำเนียงของภาษาถิ่นผสมผสานอยู่ด้วย โดยเฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงที่มีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป เสียงร้องเพลงอื่นจะปรากฏสำเนียงของภาษาถิ่นชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสียงวรรณยุกต์ซึ่งขึ้น ๆ ลง ๆ ทำให้เสียงเพลงสูง ๆ ต่ำ ๆ ทำให้เพลงมีความไพเราะน่าฟัง สำเนียงท้องถิ่นนี้เองที่ช่วยให้เพลงอื่นเขามีเสน่ห์ และมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ

2) การใช้ท่าทางประกอบการแสดง แม้ว่าการเล่นเพลงอื่นจะจะมีลักษณะเฉพาะแต่มีลักษณะร่วมของการเล่นพื้นบ้านอื่น ๆ คือการแสดงออกที่เรียบง่ายและตรงไปตรงมา โดยเฉพาะท่ารำหรือการออกท่าทางประกอบ จะมีลีลาตามจังหวะทำนอง และเนื้อหาของเพลง แต่เรียบง่ายไม่มีแบบแผนการรำที่เคร่งครัดแน่นอนตายตัว ท่ารำจะใช้หลักนาฏศิลป์แบบง่าย ๆ ส่วนใหญ่เป็นท่าเลียนแบบกิริยาอาการซึ่งเป็นท่าทางตามธรรมชาติของมนุษย์ เช่น การพนมมือไหว้ ทำเดิน กวักมือ ชี้นิ้ว ทำเอว ป้อนหน้า สันหน้า ประนมมือ พยักหน้า ทำอาย ทำค้อน โบกมือ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าท่าทางประกอบการเล่นเพลงอื่นจะเป็นท่าเรียบง่าย ๆ แต่พ่อเพลงแม่เพลงจะมีกลวิธีการใช้ท่ารำที่ช่วยดึงดูดใจผู้ชมให้รู้สึกสนใจและเกิดความสนุกสนานมากขึ้น เช่น การร้องเพลงเกริ่นของพ่อเพลง ซึ่งมีเนื้อหาว่าฝ่ายชายเดินทางไปหาฝ่ายหญิงพ่อเพลงจะร้องและทำท่าทำเดินอาจจะย่อตัวและก้าวเท้าให้เข้ากับจังหวะ (ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงเรียกว่ารำเหยาะ) แล้วร่วมนไปรอบ ๆ เพื่อสื่อความหมายว่ากำลังเดินทาง การร่ายย่อตัวให้เข้ากับจังหวะที่เร็วหรือกระชั้นของเพลงอื่นจะช่วยให้ผู้ชมและผู้เล่นเพลงรู้สึกสนุกสนาน บางคนอาจปรนมมือให้จังหวะด้วย หรือในการร้องเพลงแต่งตัวหญิง ซึ่งมีเนื้อหาว่าฝ่ายหญิงได้ยินเสียงฝ่ายชายหรือเพื่อนสาวมาร้องเรียก จึงจัดแจงแต่งกายเสร็จแล้วจึงเดินออกมานอกบ้าน แม่เพลงจะรำท่าทำเดินคล้ายกับพ่อเพลง แต่ลีลาการรำจะช้าและนุ่มนวลกว่า ท่ารำจะเป็นการเยื้องย่าง อาจจะร่ายย้ายไปทางซ้ายและทางขวา หรืออาจก้าวเท้าเดินวนไปรอบ ๆ คล้ายกับพ่อเพลง (ดังรูปที่ 20)

ท่ารำที่สร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมอีกอย่างหนึ่ง คือ การรำคู่กันของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ซึ่งจะสื่อความหมายว่าเป็นการเกี้ยวพาราสีและยั่วเย้ากัน โดยพ่อเพลงจะรำกางแขนออกและเดินเข้าหาฝ่ายหญิง การก้าวเท้าก็มักจะเข้ากับจังหวะ ส่วนใหญ่พ่อเพลงจะรำชิดอยู่ด้านหลัง ซึ่งเรียกกันว่า "รำป้อ" หรือ "รำต้อน" ส่วนฝ่ายหญิง หรือแม่เพลงก็จะรำในเชิงยั่วเย้า มีการสับเท้า ย่ำเท้า ก้าวเท้าให้เข้ากับจังหวะ อาจก้าวเยื้องและย้ายไปมาหรือหน้าเดินวนไปรอบ ๆ ให้ฝ่ายชายรำตาม ลีลาการรำอาจจะใช้การเอียงหน้ามาสบตาทั้งทางตาหรือเอียงตัวมาทางซ้ายและขวา มีการส่ายตัวส่ายไหล่ให้เข้าจังหวะ ซึ่งผู้ชมจะรู้สึกสนุกสนานครื้น

มาก (ดังรูปที่ 21 และ 52)

นอกจากนี้ยังมีทำทางอื่น ๆ ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงใช้ประกอบการเล่นเพลง เช่น ทำกระเทียมเท้า ทำค้อน ทำฉลัก ทำเตะ ทำดี ทำหยิก ทำดิง ฯลฯ ทำทางเหล่านี้เป็นอาภักิริยาตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งผู้เล่นเพลงนำมาประกอบทั้งขณะร้องและขณะพูด เพื่อแสดงอารมณ์และความรู้สึกของผู้เล่นเพลงให้ดูสมจริงและสมเหตุสมผลกับเนื้อหาของบทเพลง

อนึ่ง การทำทำทางดังกล่าวข้างต้น ผู้ทำทำทางคือผู้ร้องหรือคู่ที่จะร้องเพลงได้ตอบกันซึ่งได้แก่ พ่อเพลงแม่เพลงนั่นเอง แต่ปัจจุบันคณะเพลงบางคณะ เช่น คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ คณะนกเอี้ยง เสียงทอง คณะลำจวน สวงแดง จะใช้ลูกคู่ซึ่งเป็นเด็กสาว ประมาณ 4-6 คน รำประกอบอยู่ด้านหลังของผู้ร้อง ลักษณะคล้ายหางเครื่องเพลงลูกทุ่ง ทำรำจะมีลักษณะง่าย ๆ และรำทำเดียวกันหมดทุกคน เช่น รำทำสอสร้อยมาลา ทำชักบังผัดหน้า ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การรำประกอบของลูกคู่จะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้ส่วนหนึ่งเพราะทำให้การแสดงดูครึกครื้นขึ้น ในบางโอกาสลูกคู่บางคณะอาจจะเปลี่ยนเป็นเต้นประกอบ ผู้ชมจะรู้สึกสนุกสนานยิ่งขึ้นและผู้เล่นเพลงเองก็จะรู้สึกคึกคักกระฉับกระเฉงขึ้นด้วยเช่นกัน

ตามปกติแล้ว กลวิธีแสดงออกโดยใช้น้ำเสียงและทำทางประกอบการแสดงดังกล่าวนี้ พ่อเพลงแม่เพลงมักจะใช้คู่กัน เพราะขณะที่ร้อง พ่อเพลงหรือแม่เพลงจะรำประกอบด้วย เช่น การเอื้อนเสียงในการขึ้นเพลงนั้น ขณะที่เปล่งเสียงเอื้อนและทอดเสียงให้ยาว พ่อเพลงแม่เพลงก็มักจะรำอย่างช้า ๆ ให้เข้ากับเสียงเอื้อนที่ทอดยาวและนุ่มนวล หรือการร้องเพลงต่ำ พ่อเพลงแม่เพลงอาจจะทำเสียงแข็งกร้าว กระแทกเสียง พร้อมกับทำท่ากระเทียมเท้า ชี้น้ำ ค้อนควัก หรืออื่น ๆ เป็นต้น

4.1.5.2.2 การใช้มุขตลก มุขตลกของเพลงอีแซวมีลักษณะผสมผสานระหว่างการเขียนเป็นบทประพันธ์และการใช้มุขตลกบนเวที เพราะบทเพลงส่วนใหญ่ที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นนั้นจะแทรกมุขตลกอยู่ในเนื้อหาแทบจะทุกเพลง ทั้งเพลงตับและเพลงเรื่อง มุขตลกในเนื้อเพลงจึงเป็นมุขตลกที่เป็นถ้อยคำ ส่วนมุขตลกบนเวทีนั้นมีทั้งมุขตลกที่มีอยู่ในเนื้อเพลงและมุขตลกที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงสลับรายการ ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงจะนำมุขตลกดังกล่าวมาร้องหรือพูด หรือใช้กิริยาทำทางประกอบ ดังนั้นหากแบ่งประเภทมุขตลกตามลักษณะอาการที่ปรากฏแล้วจะแบ่งได้ 3 ประเภท ได้แก่ มุขตลกที่เป็นคำพูด มุขตลกที่เป็นกริยาร้อง และมุขตลกที่เป็นกิริยาทำทาง ดังนี้

1) มุขตลกที่เป็นคำพูด ได้แก่ คำพูดต่าง ๆ ที่สร้างความตลกขบขันให้แก่ผู้ฟังผู้ชม อาจจะเป็นคำพูดของพ่อเพลงหรือแม่เพลงเพียงคนเดียวหรือพ่อเพลงแม่เพลงตั้งแต่สองคนขึ้นไป รูปแบบของมุขตลกที่เป็นคำพูดส่วนใหญ่เป็นการพูดคุย

สนทนาหรือซักถามระหว่างพ่อเพลงกับพ่อเพลง พ่อเพลงกับแม่เพลง หรือแม่เพลงกับแม่เพลง ก็ได้ โดยเฉพาะการซักถามนั้นจะมีลักษณะเป็นการนำหรือกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกสงสัย ประหลาดใจมากยิ่งขึ้น ผู้ถามและผู้ตอบจะพูดโต้ตอบกันในลักษณะการส่งและการรับมุขตลก คือ ผู้ถามจะกระตุ้นให้ผู้ชมสนใจเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ แล้วให้ผู้ตอบเฉลยหัวใจหรือใจความสำคัญของมุขตลกนั้นออกมาซึ่งจะสร้างความขบขันให้แก่ผู้ชมในตอนท้าย ตัวอย่างการแสดงของคณะ ขวัญจิต ศรีประจันต์ เมื่อ 24 พฤษภาคม 2534 ณ วัดดอนโพธิ์ทอง อำเภอเมือง จังหวัด สุพรรณบุรี เช่น

- ช.1 : วันนี้ต้องขอภัยครับ เจ็บคอ
 ช.2 : อ้าว! แล้วไปหาหมอยังล่ะ?
 ช.1 : เมื่อวานไปหาหมอมานะ
 ช.2 : แล้วหมอเขายังไงล่ะ ?
 ช.1 : บอกให้หมอเขาฉีดยา
 ช.2 : ให้หมอฉีดยา
 ช.1 : หมอเลือกไม่ฉีดยา
 ช.2 : อ้าว ! ทำไมล่ะ ?
 ช.1 : เลยฉีดยาไปสองที กลับมาบ้านไม่หาย ะบม
 ช.2 : ไม่หาย ะบม?
 ช.1 : เลยกินยา เอ เอ็น สองที !
 ช.2 : เอ๊ย! มีแต่ เอ เอ็น ที

บางครั้งการรับและการส่งมุขตลกให้กันและกันของผู้เล่น อาจจะเป็นการพูดขัดแย้งกัน โดยคนหนึ่งพูดให้ผิดความเป็นจริงแล้วอีกคนหนึ่งพูดแก้ให้ถูกต้อง เพื่อให้ผู้ชมเห็นความขัดแย้งได้ชัดเจน และเกิดความขบขันในทันที เช่น

- ช.1 : เอาล่ะครับ ถ้าชาวคณะขวัญจิต ศรีประจันต์ เล่นไม่ดี ไม่ถูกใจพ่อแม่ก็
 ขอกราบสมอภัยให้กับหลวงพ่อด่วนะครับ
 ช.2 : เอ๊ย ! ให้กับเราสิ
 ช.1 : ก็เรายู้งานดี ๆ เกียวข้าวอยู่ดี ๆ หลวงพ่อไปหาเรามาเองนี่...

- ช.1 : เมื่อก็มีคนมาถามว่า ชาวคณะขวัญจิต ศรีประจันต์ นี่เล่นให้งานโกนจุก
หลวงพ่องานเดียวหรือครับ?
- ช.2 : โอ้บ้า ! งานวันเกิดหลวงพ่อ
- ช.1 : อ้าว! ก็ไม่มีผมเลย
- ช.2 : เอ๊ย! มึงว่าท่านโกนจุกได้ยังไง ท่านบวชมานานแล้วจะมีผมได้ยังไงล่ะ
(คณะขวัญจิต ศรีประจันต์, 24 พฤษภาคม 2534)

นอกจากจะให้คนหนึ่งพูดผิดจากความเปิ่นจริงและอีกคนพูดแย้งหรือแก้ไขให้ถูกต้อง
แล้ว ผู้เล่นบางคนยังใช้ลีลาการพูดที่ขัดแย้งกับท่าทีและเนื้อหา เช่น พูดด้วยน้ำเสียงจริงจัง
ชวนให้ผู้ฟังคล้อยตาม แต่เมื่อถึงช่วงสุดท้ายก็เฉลยหัวใจของมุขตลกที่มักจะหักมุมหรือผิดคาด
หมาย ผู้ชมจะรู้สึกขบขันในน้ำเสียงและท่าทีที่ขัดแย้งกับคำพูดหรือเนื้อหาที่พูด ตัวอย่างเช่น

- ช.1 : อ๊ะ ชาวคณะขวัญจิต ศรีประจันต์ก็เล่นกันได้ทุกงานแหละครับ ไม่ว่า
จะเป็นงานวันเกิด งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแก้บน นิธิมงคลต่าง ๆ
เราเล่นกันได้หมดครับ เราไม่ถืออะ คือเราถืออยู่งาน งานที่เราไม่เล่น
เลยครับ งานนี้
- ช.2 : งานอะไรครับ ?
- ช.1 : งานช่วย ! ถ้าเราไม่ได้ตั้งค์ เราไม่เล่นครับ
- ช.2 : เดี่ยว ๆ วันนี้รู้สึกคนจะน้อย ๆ นะ
- ช.1 : คนจะน้อยจะมากไม่สำคัญหรอกครับ เราชาวคณะขวัญจิต ศรีประจันต์
ครับท่านพ่อแม่พี่น้อง ไปเล่นกันที่ไหนไม่เคยเล่นเอาคนเลยอะ เราเล่น
เอาเงินเขาตะพัดตะฟ้อ !
(คณะขวัญจิต ศรีประจันต์, 24 พฤษภาคม 2534)

สำหรับเนื้อหาที่จะนำมาเป็นมุขตลกส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวใกล้ตัวกับผู้เล่นและผู้ชม
เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัว การงานอาชีพ ความสนใจ ค่านิยมในสังคม ฯลฯ โดย
เฉพาะเรื่องราวที่เกิดขึ้นในขณะที่เล่นเพลง เช่น มีผู้ชมที่เมาสุราลุกขึ้นรำและร้อง ผู้เล่นจะนำ
มาพูดล้อเลียนให้ตลกขบขันว่าเปรียบเสมือนเจ้าที่

ท : อย่าร้องข้ามะ ถ้าร้องข้ามเดี๋ยวไอ้เสือลาย* มันจะลุกขึ้นมาว่า** อีก
 ญ : อย่าไปว่าเขาละ นี่แหละเขาเรียกว่า เจ้าที่ เจ้าที่ประจำวัด ถ้าวัดไหน
 ไม่มียังงี้ วัดทองยณะ วัดนั้นก็ไม่มีเจริญ นี่ถือว่าเขาเป็นเจ้าที่
 ช : มีทุกวัดแหละ วัดละองค์สององค์ บางวัดเยอะ ต่อยกัน !
 (คณะวิทยจิต ศรีประจันต์, 24 พฤษภาคม 2534)

หรือบางครั้งอาจพูดเปรียบเทียบว่าผู้ชมที่เมาสุรานั้นเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับผู้เล่น เช่น เป็นสามี

ไอ้โย ! พ่อมึง*** นั่งพักนอนเสียมั่งเหอะ ไม่เหนื่อยบ้างเรอะ?
 ไม่ต้องรำ ไม่ต้องรำ ! เดี่ยวเมียรำคนเดียวพอ อยู่เฉย ๆ
 นะพ่อมึงนะ (ผู้เมาสุราทรุดลงนั่ง) ไอ้โย ! ว่าง่ายดีจริง
 (ผู้เมาสุราร้องเพลงอู้) ไร้ ! ว่าแค่นี้ต้องร้องให้ด้วย
 ไม่ต้องร้อง ไม่ต้องร้อง ! (คณะวิทยใจ ศรีประจันต์, 12 กรกฎาคม 2533)

2) มุขตลกที่เป็นการร้อง หมายถึง การสร้างความตลกขบขันด้วยเนื้อร้องและวิธีร้อง มุขตลกจากเนื้อร้องมักจะได้รับการประพันธ์จากครูเพลงไว้ก่อนแล้วผู้เล่นจึงนำมาร้อง เนื้อร้องนี้ทั้งที่เป็นเนื้อร้องทำนองเพลงอื่นแล้ว และเนื้อร้องทำนองเพลงอื่น ๆ เช่น เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น ตัวอย่างเนื้อร้องทำนองเพลงอื่นแล้วที่ผู้เล่นเพลงนำมาร้องเป็นมุขตลก เช่น

ผมนายตารักบ้านอยู่ศรีประจันต์	เป็นเศรษฐีเมืองสุพรรณบอกกับท่าน
	ทั้งหลาย
ผมรวยซะไม่มีก็อยากจะหนีความรวย	จะทำใครไหนช่วยแบ่งความรวยผมได้

*ผู้ชมที่เมาสุรา

**หมายถึง ลูกขึ้นมาร้องเพลง รบกวณผู้เล่นเพลง

***สรรพนามเรียกสามี

เงินทองมากแต่พ่อแม่ดอยาก
 ทุกวันเบื่อชีวิตอยู่เป็นนิจลิน
 ฅมทานข้าวไม่ได้ฅมเบื่อไก่เบื่อหมู
 ฅมมีความทุกข์ที่เกิดเป็นลูกเศรษฐี

หาบปลาแดกแลกผักเป็นงานหลักกำไร
 ทั้งอาหารการกินมันถูกลิ้นเมื่อไหว
 ฅมชอบทานหัวปลาตุ๋นกว่าหมูกว่าไก่
 จะไปกรุงเทพฯ พรุ่งนี้แต่ยังไม่มีเงินไป

เนื้อร้องทำนองเพลงลูกทุ่ง เช่น

(ญ) ยี่ฮู้ หนูเป็นสาวแล้ว แจ้วแห้วไทมคะคุณพี่
 ทรวดทรงก้งามยังงี้ โสภักฎใจฎใจ

(ช) อายุเท่าไรวแล้วจะ ?

(ญ) สามสิบห้าช้คะคุณพี่

(ช) เธอทำบัตรมรณะหรือยัง ? (คณะนกเอี้ยง เสียงทอง, 11 พฤษภาคม 2534)

เนื้อร้องทำนองอื่น ๆ เช่น

(ช.1) แม่คนโน้นสวยเก้

แม่คนโน้นสวยแท้

โน้นแน่ผู้หญิง

นู้นแน่เด็กมันนั่ง

นู้นแน่เด็กมันอ่อน

เฮ้ย ! เด็กมันกวน

นู้นแน่ดันดาล

(ช.2) มีแต่คนก็แก่แก่

แม่คนโน้นผิวทั้ง

โน้นแน่ผู้หญิง

โน้นแน่เด็กมันนอน

เฮ้ย ! เด็กมันอยากจะอ้วน

เด็กมันอยากจะกิน

นี่แน่ดันตีน * !

(คณะนกเอี้ยง เสียงทอง, 11 พฤษภาคม 2534)

สำหรับการสร้างมุกตลกด้วยวิธีร้องนั้นได้แก่ ลีลาการร้องของพ่อเพลงแม่เพลง ซึ่งมี
 ลักษณะแตกต่างกันตามความรู้ความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละคน เช่น การ
 ร้องสองคนพร้อม ๆ กัน

บอกวันนี้วันดีละจะไปหาอีหนู ยกนาฬิกาขึ้นมาดูถึงเวลาไปได้
 ป่านละนี้สาวเจ้าคงจะเฝ้าคอยหา (ถูกตีศีรษะทั้งสองคน จิงร้องใหม่ โดยร้อง
 ต่อคนละวรรค แล้วเล่นลูกคอตตรงคำท้ายวรรค)
 ป่านละนี้สาวเจ้าคงจะเฝ้าคอยหา เดี่ยวจะเลยเวลาเราต้องรีบครไล
 น่องรักรูปหล่อเดี่ยวจะรอฟังเรื่อง เดี่ยวว่าเธอจะเคืองชุ่นช้องระคาย
 (ถูกตีศีรษะอีกครั้ง) (คณะขวัญจิต ศรีประจันต์, 24 พฤษภาคม 2534)

มุขตลกที่เป็นการร้องนี้ ผู้เล่นอาจนำชื่อดารานักร้อง นักแสดงหรือชื่อพระเอก นาง
 เอกของภาพยนตร์ ซึ่งเป็นที่นิยมของประชาชนมาร้องเช่น "ใครทอวยใครทวามาเรียกหาเมื่อ
 มาเรียกหาอันนี้ ภัสสร ทำไม" (คณะนกเอี้ยง เสียงทอง, 11 พฤษภาคม 2534)

ร้องเรียกน้องสาวเจ้าคนงาม	ออกมารับคนดำจากดินน้ำลมไฟ*
ออกมาให้พี่กอดหน่อยนะแม่หนู	ออกมารับเบิร์ตฟริกซ์หนู** แล้วเป็นไร
บอกว่าน้องยาใจออกมาให้พี่จวก	ออกมารับเบิร์ตฟริกซ์หวิวบ้างปะไร
ร้องเรียกแม่เพลงออกมาหน่อยซิ	ออกมารับโกโบริ*** หน่อยเป็นไร
ร้องเรียกแม่เพลงอย่ามัวเย็นเพลิน	แม่มหาดำเย็น (เอ๊ย !) แม่
	มหาจำเริญ อย่ามัวรำไรไร ฯลฯ
	(คณะขวัญจิต ศรีประจันต์, 24 พฤษภาคม 2534)

*ละครโทรทัศน์ของช่อง 7 เคยแพร่ภาพทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เวลาประมาณ
 9.00 - 10.00 น. ของปี พ.ศ. 2534

**หมายถึง นายธงไชย แมคอินไตย์ ดารานักร้องนักแสดงชื่อดัง ขณะนั้นกำลัง
 ออกเทปเพลงชุดฟริกซ์หนู

***ชื่อพระเอกจากเรื่องคู่กรรม ของทมยันตี ขณะนั้นได้รับการสร้างเป็นละคร
 โทรทัศน์ แพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าในวรรณคดีผู้ร้องจะใช้กลวิธีร้องเนื้อเพลงให้ถ้อยคำผิดความหมาย กลายเป็นคำที่มีความหมายหลายนัย คือ จาก "มหาจำเริญ" เป็น "มหาจำเียน" ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะพบอยู่ทั่วไปในการเล่นเพลงอีแซว โดยเฉพาะการร้องเนื้อเพลงที่ประกอบด้วยถ้อยคำไม่สุภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศ คำสองแง่สองงาม คำผวน และอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น

(ช) เมขลาสิมาล่อแก้ว (ซ้ำ) รามสูรเห็นแล้วเขวี้ยงขวานออกไป

โป๊ะ !

(ญ) เขวี้ยงขวานมาถูกปี เมขลาร้องอี เขวี้ยงปีก็ทำไม

(ช) บาทเดียวดูเพลินอะไรไม่เก็นเมียง (ซ้ำ)

จับได้คลำได้ (ซ้ำ) แต่ห้ามเอาไม้มาแทง

บาทเดียวดูเพลินอะไรไม่เก็นเมียง (ซ้ำ)

ตัวมันอยู่ที่ไหน (ซ้ำ) ทำไมไช้อยู่ที่กู

(ญ) บาทเดียวดูเพลินอะไรไม่เก็นเมียง (ซ้ำ)

จับได้คลำได้ (ซ้ำ) แต่ห้ามเอาไม้มาแทง

บาทเดียวดูเพลินอะไรไม่เก็นเมียง (ซ้ำ)

ตัวมันอยู่ที่ไหน (ซ้ำ) ทำไมรู้อยู่ที่กู

(ช.1) โนนแนตันจำปี

نونกระดังงา

เฮ้ย ! นอนแนกาน้ำทุ

(คณะนกร้อง เสียงทอง, 11 พฤษภาคม 2534)

(ช.2) นอนแนตันจำปา

นอนแนกระดังงี

บอกว่ากูหน้า

3) มุขตลกที่เป็นกิริยาท่าทาง เป็นการสร้าง

ความตลกขบขันด้วยกิริยาท่าทาง รวมถึงการใช้ลักษณะของร่างกายอื่น ๆ เช่น รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย สีหน้า สายตา ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิริยาอาการที่ผิดปกติ หรือแปลกไปจากธรรมดา ได้แก่ การเดินเหยียดแขนขาออกไป และเดินเร็วเร็วจนคล้ายกับการชักตั้นชักงอ การเดินส่ายและแอ่นเอวไปข้างหน้า การเดินการย่องกระแ่งผิดคนปกติ การกระโดดหนีลงมาจากเวที การวิ่งขึ้นไปอยู่บนกองฟาง การสะดุดทกล้ม การเดินเลียนแบบท่าทางของสัตว์ เช่น เดินทำลิง เดินทำเป็ด การแสดงท่าทางซ้ำ ๆ คล้ายเครื่องจักร เช่น การพูดซ้ำซาก การไหว้ซ้ำไปซ้ำ

มา ฯลฯ การแสดงกิริยาอาการที่ไม่เป็นธรรมชาติ หรือไม่สมควรกระทำ เช่น การเสแสร้งทำ กิริยาอาการตกใจ ตีใจหรือการนั่งลงร้องไห้หรือด้นกับพื้น การพูดไม่ชัดเหมือนเด็กหรือคนปัญญา อ่อน เป็นต้น (ดังรูปที่ 17, 18, 19 และ 23)

นอกจากกิริยาอาการดังกล่าวแล้ว บางครั้งผู้เล่นอาจจะใช้รูปร่างหน้าตาซึ่งดูแล้ว ตลกขบขันมาสร้างมุขตลกก็ได้ เช่น การล้อเลียนผู้ที่มีศีรษะล้าน การเบ่งพุงให้ป่องออกมา หรือผู้ ที่มีรูปร่างผอม สูง ผิดท่า จะทำท่าทางอปลักษณ์ต่าง ๆ (ดังรูปที่ 26) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี มุขตลกที่ใช้การแต่งกายแปลกหรือไม่สุภาพ เช่น การถอดเสื้อ การนุ่งผ้าขาวม้า การสวมกางเกง กลับหน้ากลับหลัง ฯลฯ รวมทั้งการใช้วัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ ประกอบการแสดงท่าทางที่ตลกขบขัน เช่น การนำเสื้อและหมอนมาปูและวางหน้าเวที การใช้ไม้ตีศีรษะ การใช้ปืนและมีดจำลองซึ่งมี ลักษณะน่าขันมาจำลองยิง การส่งไม้เค้เหมือนกับจะตีผู้รูปร่างกายของฝ่ายหญิง การนำเสื้อมา ห่อหุ้มร่างกายแทนเสื้อผ้า เป็นต้น

อนึ่ง มุขตลกทั้ง 3 ประการคือ มุขตลกที่เป็นคำพูด การร้องและกิริยาท่าทางดัง กล่าวมานั้น ส่วนใหญ่ผู้เล่นเพลงอีแซวจะใช้ผสมผสานเพื่อสนับสนุนให้ดูขบขันยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับการแสดงออกซึ่งอารมณ์ขันของงานศิลปะทั่ว ๆ ไป ดังที่ เจตนา นาควัชระ (2521 : 87) กล่าวไว้ว่า

การแสดงออกซึ่งอารมณ์ขันในงานศิลปะนั้นกระทำได้หลายทางอาจจะเป็น ด้วยการสร้างตัวละครที่ตลก ด้วยวัตถุหรือสิ่งของที่มีลักษณะชวนให้ขบขัน ด้วยเหตุการณ์ที่ตลกหรือด้วยคำพูดที่เรียกเสียงหัวเราะได้ บางครั้งศิลปิน ก็อาจจะใช้วิธีการต่าง ๆ นี้โดยลำพัง หรือบางครั้งก็นำวิธีการหลายแบบ มาใช้ร่วมกัน

การผสมผสานมุขตลกที่เป็นคำพูด การร้องและกิริยาท่าทางของศิลปินเพลงอีแซวนั้นมี ปรากฏขณะเล่นเพลง ทั้งที่เป็นเนื้อหาของเพลงอีแซวและที่เป็นมุขตลกแทรกสลับรายการเพื่อ เปลี่ยนบรรยากาศ ตัวอย่างมุขตลกในเนื้อหาของการเล่นเพลงอีแซว เช่น

(ร้อง : ญ) บอกว่าปากคนนี่มันสำคัญ บอกว่าดินเสียน้ำจันทน์แตกกระจาย
บอกว่ายอดเขี้ยวเข้าไปถึงตัว (ทำท่าโดดเข้าไปหาและเอามือจับศีรษะฝ่ายชาย)
จะเอามือจับหัวหรือก็เกรงใจ (จับศีรษะดังเข้ามาหาตัวเองแล้วกดไว้)
(พูด : ช.) : เฮ้ย ! จับแล้ว จับแล้วนา (พูด : ญ.) : จับผมไว้ย !

(ร้อง : ญ) บอกไม่รู้ไม่ชี้ไอ้ปาก (ฝ่ายชายร้องอุทาน "เฮ้ย !")

หมีมามา

พูดจบบัดลีไอ้ปากหมีมามา

บอกว่าไม่เคยดมแต่พอวินัยเคยตัน

ว่ามีงตันกูได้ตันใหม่ใหม่เดียวเดียว

แม่จะทำให้ตันกันจนวันยังค่ำ

จะให้ขึ้นแต่เช้าแล้วท้อข้าวไปส่ง

จะให้ตันจนตายแล้วไม่ทิ้งคู่ (ชี้หน้าฝ่ายชาย) ให้มันเป็นลมจมู

(ฝ่ายชายร้องต่อ) เฮ้ย ! กูยอมตาย ! (ทำท่าถกเขมรเดินเข้าหาฝ่ายหญิง)

(คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ 24 พฤษภาคม 2534)

พูดแบบหมาหมาที่มีนอกสมัย

เอ้าตันจนน้ำจันทน์นี้แตกกระจาย

เดียวเพื่อยอดไซ้เหี่ยว (ชี้มือไปที่-

ฝ่ายชาย) ตันก็ไม่ไหว

จะให้ตันจนหน้าดำลู้ก็ไม่ได้

สามวันไม่ให้ลงให้มึงตันจนตาย

ตัวอย่าง มุขตลกที่แทรกสลับรายการ เช่น การร้องของนกเอี้ยง เสียงทอง

(ร้อง : ญ.1) : สวรรค์แล้วญาติมิตร นี่ไม่ใช่ขวัญจิตแต่ว่าเป็นขวัญใจ

(ร้องซ้ำ ๆ ทำท่าร่าเริงขำอาย และเอียงอาย)

(พูด : ญ.2) : เฮ้ย ! แหม... ขวัญใจเขาต้องสวยกว่าเธอ แล้วอ้วนกว่าด้วย

ญ.1 : (ทำท่าอาย) จังคกงสวยพอ ๆ กับขวัญใจนั่นแหละ

ญ. : เธอไม่ได้ซึกเขาหรอก* เธออย่าไปเป็นเลยขวัญใจนะ

เป็นอีขวัญกระจุยกระเจิงเหอะ !

(คณะนกเอี้ยง เสียงทอง, 11 พฤษภาคม 2534)

หรืออย่างการร้องทำนองเพลงลูกทุ่ง เช่น

*หมายความว่า ผู้ร้อง (นกเอี้ยง เสียงทอง) มีรูปร่างผอมกว่า ขวัญใจ ศรีประจันต์ มาก เทียบแล้วยังอ้วนไม่ถึงครึ่งหนึ่งของขวัญใจ

- (ช) พี่แกลังถามเนื้อความน้อยนัย แดงน้องสองใบมาแลกกับไข่ของพี่ใหม่น้อง
(มองและชี้มือไปที่อกของแม่เพลง)
- (ญ) ไข่เธอฉันไม่อยากจะเอา (ส่ายหน้า) เพราะไข่เธอเน่าข้างในมีหนอน
- (พูด) ช : ไร !
- ญ : ก็ของมันเป็นหนอนจริง ๆ นี่
- ช : ใครบอกว่ามันเป็นหนอน ไอ้นี่ (ก้มลงมองและชี้มือไปที่ปากทางเกงของตัว)
มันเป็นสิ่ว
- ญ : สิ่วทำอะไร ชั้นหว่างขา สิ่วมันต้องขึ้นตามหน้าตามตาจะเธอ
- ช : เอ้อ ! เมื่อก่อนเขาเรียกว่า ฝีมะม่วง แต่เดี๋ยวนี้มันยุคไฮเทค เรียก
ให้ทันสมัย เขาเรียกว่า สิ่วมะม่วง !
- ญ : บ้า ! (คณะนกเอี้ยง เสียงทอง, 11 พฤษภาคม 2534)
- ญ.1 : ข้างใน (ชี้ไปด้านหลังเวที) เขาบอกให้ขวัญใจร้องเพลงลูกครึ่ง
ให้ฟัง
- ญ.2 : งั้นร้องเลข (ร้อง) "ขอดอกไม้ ดอกที่ ดอกที่" *
(พ่อเพลงวิ่งหนีกันไปคนละทาง คนหนึ่งวิ่งขึ้นไปบนกองฟาง)**
- ญ.1 : อะไรกัน ! อะไรกัน อะไรกันจะขนาดนั้นนะ ทำไม ?
- ช. : (ตะโกนตอบ) ก็ไงแกร้องเพลงยังงั้นเล่า ?
- ญ.2 : ก็อะไรเล่า ?
- ช. : ก็แกจะดอกช้านะ
- ญ.1 : แหม ! อื้อฮือ ก็ไหนบอกจะร้องลูกครึ่ง
- ญ.2 : อ้าว ! ก็เตี้ยเขาบอกให้ร้องแบบจีน หนูก็ร้องละซี
ขอดอกไม้ ดอกที่ ดอกที่ ไทยเขาร้อง ขอโทษที่
โทษที่ โทษมี แต่จีนเขาบอก ไม่ได้คิดงั้น...

*ทำนองเพลงหนูไม่รู้ของพุ่มพวง ดวงจันทร์ มีเนื้อร้องว่า "ขอโทษที่ โทษที่ โทษที่"

**เวทีเพลงอยู่กลางลานหน้าบ้าน มีกองฟางอยู่ด้านหน้าเวที ห่างกันประมาณ 6-8

ญ. : ร้องเพลงจิ้งจิกว่า เล่นจิ้งจิกว่า เล่นเป็นไม้ว?

ญ.2 : เป็น เป็น

ญ.1 : (ร้อง) "ฮี้ ๆ ๆ ๆ ๆ ฮี้เป็นจิ้ง ทยายอาไลไล ฮี้เป๊กผง..."
(ฝ่ายชายพูดขัด)

ช. : เดี่ยว ๆ ไอ้ฮี้เป็นจิ้งนะฮี้ก็พอรู้ ไอ้ฮี้เป๊กผง ทำไมฮี้แห้งไม่ได้
เราะ?

ญ.1 : ม่ายล่าย

ช. : จังร้องบ้าง (ร้อง) "ฮี้เป็นจิ้งทยายอาไลไล ฮี้เป๊กผงคงยังสงสัย
เอายาไลที่ฮี้ ๆ ๆ ๆ"

(ฝ่ายหญิงร้อง) : ว้าย ! ไม่ได้ ไม่เอ้า !

(คณะขวัญใจ ศรีประจันต์, 12 กรกฎาคม 2533)

แม้ว่ามุขตลกของเพลงอีสานจะเกี่ยวพันกับเรื่องเพศ ซึ่งเป็นเรื่องที่หายโลมและดู
ว่าไม่สุภาพหรือลามกอนาจาร แต่หากพิจารณาในแง่ของจุดมุ่งหมายในการเสนอมุขตลกของ
ศิลปินพื้นบ้านเหล่านี้แล้ว จะพบว่ามุขตลกเหล่านี้มีลักษณะเป็นศิลปะการแสดงที่เสนอเพื่อสนอง
อารมณ์ และความต้องการความสนุกสนานบันเทิงใจของผู้ชมเป็นหลักสำคัญ ความน่าเกลียด
หรือไม่สุภาพของถ้อยคำและกิริยาท่าทางในการแสดงมุขตลกของผู้เล่นเพลงอีสานที่สามารถ
สร้างอารมณ์ความรู้สึกสะท้อนใจให้แก่ผู้ชมได้นั้น ควรจะจัดเป็นการแสดงออกที่งามได้

นอกจากนี้ มุขตลกดังกล่าวยังมีประโยชน์ต่อการเล่นเพลงตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบ
การแสดง กล่าวคือ มุขตลกที่เป็นการพูดทักทายผู้ชมจะช่วยปลุกผู้ดูผู้ฟังให้สนใจ เป็นการดึงดูด
ใจผู้ชม ตั้งแต่เริ่มเล่นเพลงและยังสามารถสร้างความเป็นกันเองกับผู้ฟัง ได้ทันที ผู้ชมจะรู้สึกคุ้น
เคยได้ง่าย โดยเฉพาะมุขตลกที่ยั่วเย้าคนดูนั้นจะช่วยสร้างบรรยากาศของความบันเทิงใน
ระยะเวลาอันรวดเร็ว มุขตลกยังช่วยลดบรรยากาศที่ตึงเครียดและแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า
ได้ เช่น ขณะที่ผู้เฒ่าผู้เฒ่ามารบกวนผู้เล่นเพลง พ่อเพลงหรือแม่เพลงอาจจะพูดให้ตลกขบขันเพื่อ
ผ่อนคลายความไม่พอใจของผู้เล่นหรือผู้ชม เป็นต้น และในกรณีที่เกิดความเบื่อหน่ายหรือว่าง
นอนขณะที่เล่นเพลงหรือชมการเล่นเพลงก็ตาม มุขตลกจะช่วยปลุกให้ผู้ชมและผู้เล่นเพลงให้ตื่น
เต้น กระฉับกระเฉง คึกคักขึ้น นอกจากนี้มุขตลกยังช่วยสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ชมด้วย
บางครั้งอาจจะจดจำไปเล่าต่อ ๆ กันไปเป็นการคลายความเครียดและพักผ่อนคลายใจได้อีก
แม้ว่าจะชมการแสดงเพลงอีสานจบลงแล้วก็ตาม

4.1.5.2.3 ลีลาจังหวะดนตรี (Rhythm) เพลงอีสาน

จังหวะเร็วกระชั้น เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ได้แก่ การปรบมือ การตีฉิ่ง กรับ กลอง ฯลฯ และเหตุที่มีจังหวะเร็วนี้เอง อัตราการเคาะหรือตีจังหวะจึงค่อนข้างถี่ ช่วงเวลาเคาะจังหวะจะสั้นและมีช่องว่างของการเว้นช่วงน้อย คือมีการหยุดชะงักในระหว่างการบรรเลงหรือการขับร้องค่อนข้างถี่ ซึ่งมีผลให้เกิดการเร่งเร้า คึกคัก และความรู้สึกตื่นเต้นแก่ผู้ฟังผู้ชม

อย่างไรก็ตาม เพลงอีสานซึ่งเป็นเพลงที่มีทำนองและจังหวะเดียว ตามปกติผู้เล่นเพลงจะร้องเพลงด้วยจังหวะเดียวกันนี้ตั้งแต่ต้นจนจบการแสดง ซึ่งการร้องเพลงจังหวะเดียวเป็นเวลานาน ๆ ไม่น้อยกว่า 3-4 ชั่วโมง นั้น ย่อมมีโอกาที่จะเกิดความเบื่อหน่าย จำเจและง่วงนอนได้ โดยเฉพาะเนื้อเพลงของเพลงอีสานค่อนข้างจะยาว เมื่อร้องติดต่อกันนาน ๆ ผู้ฟังก็อาจจะเบื่อหน่าย และผู้เล่นเพลงเองก็อาจจะร้องเหนื่อย ๆ ไป การเล่นเพลงก็ไม่สนุก ผู้เล่นบางคนบางคณะจึงใช้กลวิธีเรียกร้องและเร้าความสนใจของผู้ชมด้วยการใช้ลีลาจังหวะดนตรีเข้าช่วยในบางโอกาส กลวิธีการใช้ลีลาจังหวะดนตรีนี้ ได้แก่

1) การเพิ่มเสียงประกอบจังหวะ คณะเพลงบางคนได้นำเครื่องดนตรีต่าง ๆ มาประกอบจังหวะมากขึ้น เช่น คณะพ่อโสวและขวัญใจศรีประจันต์ นำวงปี่พาทย์ซึ่งประกอบด้วยระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดเอกเหล็ก ตะโพนไทย ตะโพนมอญ กลองทัด ฉิ่ง ฉาบและกรับ คณะนกเอี้ยง เสียงทอง นำเครื่องดนตรีสากล เช่น กลองคู่ กลองชุด และกีตาร์ มาประกอบจังหวะ เป็นต้น การเพิ่มเสียงดนตรีประกอบจังหวะนี้ช่วยให้บรรยากาศของการเล่นเพลงครึกครื้น และเร้าใจผู้ชมยิ่งขึ้น

2) การใช้เสียงจังหวะช่วยขณะแสดงมุขตลกต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นการตีจังหวะ หรือบรรเลงทำนองเพลงสนุก ๆ อย่างสั้น ๆ หลังจากผู้พูดหรือผู้ร้องเอ่ยข้อความที่เป็นใจความสำคัญ หรือเฉลยหัวใจของมุขตลกนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มหรือย้ำอารมณ์สนุกสนานขบขันยิ่งขึ้น เสียงจังหวะนี้อาจเกิดจากการตีกลอง รัวกลอง ตีระนาดเสียงสะบัดสองสามครั้ง หรือการบรรเลงเพลงสั้น ๆ เช่น เพลงยัม ยัม ยัม เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

ช.1 : เขามาถามว่าไอ้คนหล่อ ๆ แต่งชุดสีเขียวนี้ชื่ออะไรอะ?

ช.2 : ผมชื่อครับ

ช.1 : ชื่ออะไรครับ ?

ช.2 : ผมก็มีชื่อกับเขาเหมือนกันนะครับ คุณพ่อคุณแม่ตั้ง ตั้งแต่เกิดเลยครับ

ชื่อว่า ชิก ! (ตีระนาดเสียงสะบัด 2 ครั้ง และเสียงฉาบ 1 ครั้ง)

ช.1 : ชิก คำเดียวเทร่หรือครับ ?

ช.2 : สองคำก็ได้

ช.1 : สองคำยังไคร้ ?

ช.2 : เรียกกันประจำเลย

ช.1 : เรียกว่ายังไคร้ ?

ช.2 : เรียกว่า ไอ้ชิก ! (ตีระนาดเสียงสะบัดสั้น ๆ อีก)

ช.1 : สองคำเรียกไอ้ชิก พูดถึงว่าเราจะเรียกชักสามคำ เราจะเรียกได้ไม๊ยะ ?

ช.2 : ได้ คุณพ่อเรียก

ช.1 : คุณพ่อเรียกว่าไคร้ ?

ช.2 : ไอ้ชิก ! (ตีระนาดเสียงสะบัด แล้วบรรเลงเพลง ยิ้ม ๆ ๆ ๆ ๆ)

(คณะขวัญจิต ศรีประจันต์, 24 พฤษภาคม 2534)

การใช้เสียงจังหวะดนตรีประกอบการแสดงมุกตลกดังกล่าวนี้มีลักษณะคล้ายกับกลวิธีแสดงตลกของคณะตลกต่าง ๆ นั้นเอง เช่น ขณะที่ทำท่าใช้ไม้ตีศีรษะผู้ร่วมแสดงก็จะใช้เสียงกลองเสียงฉาบ หรืออื่น ๆ ตีประกอบให้ตรงกับจังหวะที่ตีหรือจังหวะที่พูดหรือร้องจนพอดี ซึ่งจะกระทบใจผู้ฟังให้รู้สึกขบขันสนุกสนาน

3.) การเร่งหรือยัดจังหวะ เมื่อผู้เล่นเห็นว่า การร้องเพลงอันชวนมีจังหวะช้าลงหรือเนือยไป ทำให้เบื่อหน่ายทั้งผู้เล่นเพลงและผู้ชม ผู้เล่นเพลงบางคนซึ่งอาจเป็นผู้ร้องเองหรือลูกคู่ จะช่วยเร่งจังหวะให้กระชั้นขึ้นขึ้นด้วยการเคาะจังหวะโดยปรบมือ ตีฉิ่ง ตีฉาบ ตีกลอง ฯลฯ ให้เร็วขึ้นพร้อมกับออกเสียงกระตุ้นให้เข้ากับจังหวะ เช่น เอ้าเจ๊บ ๆ สะซ่า ซ้ำซ่า เอาละ ๆ กรู๊ ๆ ๆ ย้าไ้ ฯลฯ ผู้เล่นเพลงและผู้ชมก็จะพลอยตื้นตัวคึกคักขึ้นอีก บางครั้งแม้ว่าการร้องมิได้เนือยแต่อย่างใด แต่ผู้เล่นที่มีอารมณ์สนุกสนานอาจจะเร่งจังหวะ เพื่อยั่วหรือกระตุ้นให้การเล่นเพลงสนุกยิ่งขึ้น ลูกคู่บางคน ขณะตีฉิ่งตีฉาบ ก็จะโยกตัว โยกศีรษะ โยกไหล่ ฯลฯ ให้เข้ากับจังหวะด้วย อันแสดงถึงความสุขสนุกสนานเรีงของผู้เล่น และมักจะมีผลให้ผู้ชมเกิดอารมณ์สนุกสนานตามไปด้วย ผู้ชมบางคนอาจจะปรบมือตามจังหวะ โยกศีรษะหรือลุกขึ้นรำยรำด้วย

นอกจากการเร่งจังหวะให้กระชั้นกว่าเดิมแล้วในกรณีที่ผู้ร้องเห็นว่าจังหวะที่นักดนตรีหรือลูกคู่กำลังตีหรือเคาะอยู่นั้นเร็วหรือกระชั้นไป จนผู้ร้องไม่สามารถร้องเนื้อเพลงได้ทันอย่างที่เรียกกันว่า "ร้องกวตจังหวะไม่ไหว" ผู้ร้องอาจจะส่งสัญญาณหรือบอกกับผู้บริหารเลดนตรีให้ผ่อนหรือยัดจังหวะ ให้ช้าลงกว่าเดิม

ดังนั้น การเร่งหรือยัดจังหวะจึงขึ้นอยู่กับผู้เล่นเพลงเองว่าจะกำหนดอัตราความเร็ว-ช้าเท่าใด จึงจะเหมาะกับการร้องของแต่ละคนด้วย เพราะผู้เล่นแต่ละคนมีความสามารถ

และความถนัดในการร้องเพลงต่างกัน เช่น พ่อเพลงบางคนมีความชำนาญการร้องเพลงมาก สามารถร้องจังหวะช้าหรือเร็วเพียงไรก็ได้ ในขณะที่แม่เพลงบางคนมีอายุมากขึ้น สุขภาพเสื่อมลง จึงเหนื่อยง่ายก็ไม่สามารถร้องจังหวะเร็ว ๆ ได้ ต้องอาศัยการทอดเสียงและทอดจังหวะให้ช้ากว่าปกติ เป็นต้น

ข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับการใช้ลีลาจังหวะดนตรีนี้ ผู้เคาะจังหวะซึ่งได้แก่นักดนตรีหรือลูกคู่นี้มีความสำคัญต่อการเล่นเพลงด้วย ถ้านักดนตรีมีความชำนาญและมีความพร้อมในด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจแล้ว จะสามารถตีจังหวะหรือบรรเลงเครื่องดนตรีได้สนุกสนาน ครื้น มีจังหวะแน่นอน และยังช่วยประคับประคองการร้องของผู้เล่นเพลงให้เป็นไปโดยราบรื่น แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้านักดนตรีบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบจังหวะมีคุณสมบัติข้างต้นไม่พร้อม เช่น ตีสิ่งไม่เป็นจังหวะ หรือที่เรียกกันว่า "คร่อมจังหวะ" ผู้ร้องจะพลอยสับสน รวนเร และอาจจะ "ล่ม" คือต้องหยุดชะงักกลางคัน ซึ่งจะสร้างความน่าเบื่อแก่ผู้ชมรวมทั้งผู้เล่นเพลงเองด้วย ดังนั้น คณะเพลงบางคณะ เช่น คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ จึงว่าจ้างนักดนตรีเพื่อมาบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบจังหวะโดยเฉพาะ

4.1.5.2.4 การใช้จิตวิทยาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟัง การใช้จิตวิทยาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟังในที่นี้ หมายถึง การที่ผู้เล่นเพลงมีแนวสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ชม โดยพยายามที่จะเข้าใจหรือเข้าถึงสภาพจิตใจเช่น ความนึกคิด อารมณ์ ความรู้สึกทัศนคติ และความต้องการของผู้ชม รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ทั้งพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น การใช้คำพูด น้ำเสียง สายตา ท่าทาง ฯลฯ และปฏิสัมพันธ์ที่เป็นนามธรรม อันได้แก่ พฤติกรรมในด้านความคิดหรือจิตใจ เช่น ความพึงพอใจ ความนิยม ความรู้สึกผูกพันรักใคร่ ฯลฯ

การแสดงใด ๆ ผู้แสดงย่อมต้องอาศัยความรู้และความสามารถเพื่อจะดึงดูดความสนใจของผู้ดูให้อยู่กับการแสดงของตน กลวิธีในการดึงดูดใจผู้ดูที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเข้าถึงจิตวิทยาของคนดู ดังที่เด่นดวง นุ่มศิริ (2525 : 10) กล่าวว่า 2

- นักแสดงจำเป็นจะต้องรู้ถึงจิตวิทยาของคนดูว่า เมื่อคนหมู่มากมารวมกันเป็นคนดูในโรงละครใหญ่ ๆ นั้น ละคร จะทำให้เขาใช้สมองน้อยลง แต่จะมีอารมณ์เพิ่มมากขึ้นและต้องรู้หน้าที่ของนักแสดงว่างานของเขาเป็นไปเพื่อ (1) จับความสนใจของคนดู (2) เร้าความสนใจคนดู (3) ส่งเสริมความสนใจให้ทวีขึ้นและสืบเนื่องต่อกันเรื่อยไป และ (4) ทำให้ความสนใจนั้นจบลงเป็นความชื่นชม

นั่นหมายความว่า ผู้แสดงนอกจากจะต้องร่วมกันใช้ความสามารถของตนในการถ่ายทอดเนื้อหาต่าง ๆ ไปสู่คนดูแล้วผู้แสดงจะต้องใช้ศิลปะหรือกลวิธีเข้าถึงซึ่งจิตใจของผู้ดูด้วย สิ่งที่ผู้แสดงน่าจะทำก่อนประการแรกคือ การวิเคราะห์คนดูว่ามีลักษณะและคุณสมบัติใด เช่น เพศ วัย การศึกษา ความสนใจ ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ เพราะบุคคลแต่ละคนจะมีลักษณะดังกล่าวต่างกัน ความสนใจของผู้ชมก็แตกต่างกันไป ผู้เล่นจะพยายามจับความสนใจของผู้ดูและเสนอเนื้อหาและรูปแบบการเล่นเพลงให้สัมพันธ์กับความต้องการของผู้ดู ซึ่งสังเกตได้จากการเลือกเนื้อหา และเปลี่ยนเนื้อหาของเพลงในขณะที่เล่นเพลง เช่น ขณะเล่นเพลงดับตอยอยู่นั้น เมื่อผู้ดูเริ่มสังเกตว่าผู้ชมเริ่มแสดงความเบื่อหน่าย ด้วยการพูดคุยกัน ไม่สนใจดู ลูกเดินหนี ฯลฯ ก็จะเปลี่ยนไปร้องเพลงดับรถเครื่อง เป็นต้น หรือการเปลี่ยนรูปแบบการเล่นเพลง เช่น เปลี่ยนไปเล่นเพลงน้อยลำตัด หรือร้องเพลงลูกทุ่ง ฯลฯ เพื่อดึงดูดใจผู้ดูให้ชมการแสดงต่อไป เป็นต้น

อนึ่ง การวิเคราะห์ผู้ดูผู้ชมดังกล่าวนี้ ผู้เล่นเพลงอาจจะทำไปโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ได้ พ่อเพลงแม่เพลงบางคน เช่น นายไสว สุวรรณประทีป นางบัวผัน จันทรศรี และขวัญจิต ศรีประจันต์ กล่าวว่า การที่จะเลือกเรื่องหรือเพลงใดมาร้องในงานหนึ่ง ๆ นั้นก็ขึ้นอยู่กับผู้ชม ลักษณะของงานและสถานที่ เพราะผู้ชมต่างกันก็อาจจะชอบต่างกัน เช่น ผู้ชมบางที่อาจจะชอบเนื้อเพลงที่เป็นกลอนแฉ่ง แต่ผู้ชมบางที่ก็ไม่ชอบต้องเลื่องหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อร้อง และวิธีเล่นเพลงให้เหมาะสม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กลวิธีในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมที่ผู้เล่นเพลงนิยมนำมาใช้อยู่ทั่ว ๆ ไป ได้แก่ การให้เกียรติและยกย่องชมเชย การให้พรและขอความเมตตาปราณี การหาแนวร่วมจากผู้ชมและการล้อเลียนและยั่วเย้า ซึ่งจะขอล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

1.) การให้เกียรติและยกย่องชมเชย ในทางจิตวิทยา มนุษย์มีความต้องการ (needs) หลายอย่าง ทั้งความต้องการทางกาย เช่น อาหาร อาภาศ ฯลฯ และความต้องการทางใจ เช่น ต้องการความรัก ต้องการความสนุกสนาน ฯลฯ ซึ่งความต้องการบางอย่างสามารถตอบสนองได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งอาศัยผู้อื่น แต่มีความต้องการบางอย่างที่ต้องอาศัยผู้อื่นเข้าช่วยเหลือ เช่น ความต้องการความรัก ความอบอุ่น ความซาบซึ้ง ความเคารพนับถือ ความมีเกียรติ ความมีอำนาจ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการที่ต้องอาศัยผู้อื่นช่วยเหลือนี้เองที่เป็นแรงผลักดันให้บุคคลต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน (สถิติบัญญัติ 2524 : 42) ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันของบุคคลต่าง ๆ จึงอาศัยการเข้าใจถึงความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ที่ว่า "มนุษย์ทุกคนชอบการยกย่องชมเชย การได้รับเกียรติจากผู้อื่น เพราะทำให้มนุษย์รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และสังคมให้การยอมรับ" (อรวรรณ บิลันธโสภา 2533 : 354)

ในส่วนของพ่อเพลงแม่เพลงนั้น จะด้วยเพราะพ่อเพลงแม่เพลงมีความเข้าใจพื้นฐานของความต้องการในด้านจิตใจดังกล่าวกว่าข้างต้น หรือจะเป็นเพราะอิทธิพลของสภาพสังคม และวัฒนธรรมไทยที่มีค่านิยมในความอ่อนน้อมถ่อมตนและยกย่องผู้อาวุโสก็ตาม ศิลปินเพลงอีแซวมักจะแสดงการยกย่องให้เกียรติผู้ดูผู้ชมอยู่เสมอ ที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การกล่าวทักทายและไหว้ผู้ดู การร้องเพลงออกตัว ซึ่งมีเนื้อหาแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน การใช้สรรพนามเรียกผู้ดูผู้ชมอย่างญาติมิตรตามลำดับอาวุโส เช่น พ่อแม่ คุณลุงคุณป้า หรือให้เกียรติเรียกว่า "ท่านผู้ดู" และ "ท่านผู้ชม" การร้องเพลงขอบคุณเจ้าภาพและผู้ชม เป็นต้น และกลวิธีในการยกย่องนี้ส่วนใหญ่เป็นการเอ่ยชื่อหรือนามสกุลของผู้ชม ซึ่งอาจจะเป็นเจ้าภาพ ผู้หาว่าจ้าง ผู้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นนั้น เช่น ผู้นำชุมชน แกร์รับเชิญของเจ้าภาพ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

ขอขอบคุณพี่น้องพนักงาน
พี่น้องเอี้ยชาวบางเลน*
แฟนหนุ่มซิแฟนสาวหรือก็พากันมา
มีโอกาสนอนว่ามีโอกาส
ก็เพราะบวชลูกของคุณประสาธ
เขาจะเป็นญาติกับพระศาสนา
ตลอดชีวิตแม่มาลี***
ได้ขึ้นกันพพาน
เกาะชายเอี้ยเขี้ยวชะชายผ้าเหลือง

ว่าดีใจซิน่าดู
หมดเปลืองไม่ว่าไม่ว่ากัน

พี่น้องที่มาให้กำลังใจ
ที่ดูฉันเล่นทั้งหญิงชาย
มีทั้งป๋าหรือว่าตายาย
ขอบคุณคุณประสาธ** ขอขอบใจ
จะได้เป็นญาติกับพระองค์ใหญ่
แหม่นาหนอว่าดีใจ
แม่ล่ะ โชคดีไปดีกว่าใคร
ลูกชายนั่นซิว่าพาไป
ว่าสืบเนื่องสวรรค์ใหม่

แม้กระทั่งคุณปู่ท่านก็ดีใจ
แหม่มมอทำขวัญเรียกเท่าไรก็ให้

*ชื่อตำบลของผู้ชม

**ชื่อเจ้าภาพ

***ชื่อเจ้าภาพ

ว่าปู่สละ* ท่านก็ใจดี
 ปู่ยิ้มแย้มอยู่เสมอ
 ว่าปู่สละดีใจที่สุด
 เท่ากับการบุญกับพระศาสนา

หลานชายท่านนะซีหน้าสดใส
 ที่ได้เจอได้เจอไม่เรียกว่าใคร
 แหมมนุษย์ไม่มีสิ่งใดเหนือได้
 คนเราที่เกิดมาหวังพึ่งพาไป...
 (เพลงของคุณเจ้าภาพ : นกเอี้ยง เสียงทอง)

ขอขอบพระคุณคุณพ่อแม่ที่มา
 พี่น้องชาวคลองเล็กมาร่วมกัน
 ก็นำดาครบร้อยวัน
 น้ำประเทืองภรรยา
 และบรรดาลูกเขยแล้วก็ลูกสาว
 มีทั้งน้ำเวกน้ำสมจิต

ที่อุตส่าห์เมตตามาจากเหนือใต้
 มาในงานร้อยวันนี่ก็ยัง
 จึงได้ทำบุญกันหนอเอาไปให้
 น้ำก็มีศรัทธาสมเป็นคนไทย
 จัดงานให้หนึ่งคราวดังคำฉันท์
 คนนี้คงไม่ผิดแล้วก็เป่าหมาย

ดูซิพ่อตายครบร้อยวัน
 เมื่อเข้าทำบุญให้กับพ่อ
 ตอนเย็นก็มีโอ้ชาวคลอง
 มีทั้งน้ำเวกน้ำสมจิต
 เดียวนี้อะไรมันก็แพง
 แต่ว่าลูกลูกตั้งใจทำ
 ทั้งเมียก็เหมือนกัน
 หมดเปลืองเท่าไรไม่มีใครบ่นว่า

บรรดาลูกนั้นจัดงานไปให้
 ช่างประเสริฐจริงหนอมิได้แทนหน่าย
 ที่มาร่ำมาร้องกันอยู่นี่ปะไร
 หมดเปลืองก็ไม่คิดคิดอะไร
 ราคาที่รุนแรงใช้จะพูดเหลวไหล
 เป็นกุศลผลนำเอาไปให้
 ทำบุญร้อยวันให้กับผิวที่ตาย
 เพราะว่ามีศรัทธาสมกับเป็นคนไทย
 (เพลงอวยพรเจ้าภาพ : ขวัญใจ ศรีประจันต์)

จะเห็นว่าการยกย่องชมเชยเจ้าภาพหรือผู้ชมนี้ ผู้ร้องจะชมตามค่านิยมของสังคมไทย เช่น ชมว่าเป็นคนใจดีมีเมตตา ใจกว้างเผื่อแผ่ผู้อื่น หรือเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกภาคภูมิใจ พอใจ เพราะรู้สึกว่าผู้ร้องให้ความสำคัญกับตนเอง และรู้สึกอบอุ่นใจที่สังคมจะยอมรับนับถือ อันจะเป็นผลให้บรรยากาศในการเล่นเพลง เป็นไปด้วยดีมีมิตรภาพซึ่งกันและกัน

*ชื่อเจ้าภาพ

2.) การให้พรและขอความเมตตาปราณี ลักษณะ

นิสัยของคนไทยประการหนึ่งคือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น อันเนื่องจากความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา การแสดงความหวังดีด้วยการอวยพรจึงพบอยู่ทั่วไป ในการเล่นเพลงอีแซวก็เช่นกัน พ่อเพลงแม่เพลงจะใช้กลวิธีให้พรแก่ผู้ชม โดยแสดงความปรารถนาดีและอวยพรให้ประสบความสุขความสมหวัง นอกจากนี้ยังใช้กลวิธีขอความเมตตาปราณีจากผู้ชมให้สงสาร เห็นใจและช่วยเหลือสนับสนุนการเล่นเพลงของตน ทั้งนี้ขอโดยให้ชมการแสดง ขอให้ติดต่อกว่าจ้างหรือขอเงินรางวัลขึ้นอยู่กับผู้ร้องแต่ละคน สำหรับเนื้อหาที่จะนำมาร้องขอความเห็นใจนั้นส่วนใหญ่เป็นการพรรณนาถึงความยากแค้นและความยากจนของตนเป็นหลัก เช่น ฐานะยากจน สุขภาพอ่อนแอจนไม่สามารถประกอบอาชีพที่ใช้ร่างกายได้ต้องยึดอาชีพเล่นเพลง หรือความน้อยใจที่ถูกดูถูกเหยียดหยามว่ามีอาชีพต่ำต้อยเข้าทำนอง "เดินกินรำกิน" เป็นต้น ดังจะขอยกตัวอย่างการร้องเพลงให้พร เช่น

บรรดาหลานหลานจากสุพรรณบุรี
มีแต่ลมปากแล้วก็ฝากมาร้อง

หลานก็จรมมาจากศรีประจันต์
มีแต่ลมปากฝากกันด้วยพร
ขอกราบไหว้วีงวอนขอพรจากพระ
กราบไหว้วีงวอนขอพรทั้งสี่
อายุวรรณะสุขะพะ
อีกทั้งน้ำแว่น้ำสมจิต
ให้ประสบความสุขด้วยพรทั้งสี่
ให้อยู่ดีกินดีทุกคนอย่างอาตุร

น้ำจะนึกสิ่งไหนสมใจนึก
นึกเงินขอให้กองนึกทองขอให้เกย
ท่ามาค้าขายขอให้กำไรร่ำรวย
น้ำแว่น้ำสมจิตก็ดี
ขอให้เงินไหลเข้าวันละกำลัพัน
อีกทั้งน้ำประเทืองที่แก่งกระรา

เงินทองก็ไม่มีเอามาให้
มาเฉลิมฉลองที่น้ำตาย

เงินทองของขวัญผู้มีเอามาให้
ให้สวัสดิ์ถาวรแล้วเจริญวัย
คือพระรัตนตรัย
ที่พระชินสีห์ตรัสปราศรัย
ขอพรของพระคัมภีร์องค์
ฟังพรอีกสักนิดอย่าได้หนงหน่าย
ที่พระชินสีห์ตรัสปราศรัย
ให้ผ่องแผ้วเพิ่มพูนจะนึกอะไรให้-
ปลอดภัย

อยู่ในความรู้สึกมีสุขสดใส
ให้ครอบครัวแสนมีแต่ความสบาย
โชคหนุนบุญช่วยผู้หญิงผู้ชาย
ขอให้เงินมากมาย
ไหลออกเพียงวันวันก็ละไฟ
โพยภัยอย่าได้มาเบียดเบียนกาย

อันความเจ็บอย่างได้ความไช้อย่ามี
ขออย่าได้เจ็บได้ไช้อย่าได้ความป่วย
ให้อายุไม่น้อยอยู่จนร้อยเกินเกิน

ให้น้ำอยู่ติดอยู่กับลูกหญิงชาย
ให้โชคหนุนบุญช่วยแล้วเจ็ดฉาย
ให้รุ่งเรืองจำเรณูศิวิไลซ์

(เพลงอวยพรเจ้าภาพ : ขวัญใจ ศรีประจันต์)

ตัวอย่างการขอความเมตตาจากผู้ชม เช่น

พ่อแม่ที่ชมมาฟังผมกล่าวผมจะเล่าอดีต
แรกเริ่มเดิมทีผมก็ไม่มีไร่นา

ผมมานั่งคิดคิดมันให้น้อยใจ
หันไปเป็นพ่อค้าซื้อขาย

หาเข้ากินค้าทางานทำเลี้ยงท้อง
ทำข้าวโพดก็ทำข้าวฟ่างก็ผ่อ
หันมาทำอ้อยบุญก็น้อยหนักหนา
สิ้นท่าหมดทุนหัวหมนปวดสมอง
เหมือนเรือลอยหลุดจากหลักไม่มีที่ปัก-
แพะพัง
ชีวิตของคนจะต้องตื่นนอนจากแหล่ง
ไม่มีเงินติดกระเป๋ามีข้าวจะกิน
ก็มาเล่นเพลงเที่ยวหาเงินไปพลา
ร่างกายก็แก่ช้ำเหนื่อยแหย่หนึ่งหยอน

ตื่นนอนเดือดร้อนหันมาทำอะไร
รายได้ก็ไม่พอสักทีไฟ
อ้อยก็ลงราคาไม่รู้จะขายให้กับใคร
หันมาร่ำร้องไม่รู้จะทำอะไร
หลุดลอยออกจากตลิ่งไปตามล่อง-
น้ำไหล

เหมือนหน่าน้ำยามแล้งอยู่บ้านได้เมื่อไร
ต้องรับจ้างขุดดินเที่ยวได้หารายได้
กว่าจะได้สรวงศ์ต้องขึ้นเหนือล่องได้
ไม่มีที่ปักแผ่นเหมือนยังเรือขาดพาย

จะหวังพึ่งไร่นาฝนฟ้าก็ไม่อำนวย

วาสนาผมมันช่วยเหลือวิสัย

ถ้าเจ้าภาพเขาจะให้ทานมีน้ำใจสงสาร

ถ้าท่านตรวจรางวัลผมต้องยกมือไหว้

(เพลงเล่าประวัติ : พร้อม ปานลอยวงศ์)

จะเห็นว่าการให้พรและขอความเมตตาปรานีดังกล่าวนี้มีลักษณะการตอบสนองใน
ด้านจิตใจของผู้ชม เพราะตามปกติแล้วบุคคลย่อมพึงพอใจ เมื่อมีบุคคลอื่นกล่าวถึงตนในแง่ดี
รวมทั้งแสดงความปรารถนาดีกับตนหรือกล่าวง่าย ๆ ว่า "อยากให้ผู้อื่นพูดดีกับตน พูดถึงตนใน
แง่ดี และหวังดีกับตน" นั่นเอง ดังนั้น การที่ผู้เล่นเพลงอื้อแซวให้พรผู้ชมจึงสร้างความปิติพอใจ

ความรู้สึกอบอุ่นปลอดภัยหรือความสุขใจให้แก่ผู้ชม และในทางตรงกันข้ามการที่ผู้เล่นเพลงร้องขอความเมตตาปรานีนั้นเท่ากับเป็นการยกผู้ชมให้มีฐานะที่เหนือกว่า เพราะผู้ชมจะรู้สึกว่าคุณเล่นน่าสงสาร และอยากจะแสดงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของตน ซึ่งเป็นความต้องการที่จะช่วยเหลือผู้อื่นจะทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและเป็นที่ยอมรับของสังคมนั่นเอง

3.) การหาแนวร่วมจากผู้ชม ได้แก่ การแสดงออกเพื่อให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกับผู้เล่นเพลง อยากชมการแสดงและช่วยให้ง่ายใจในขณะที่เล่นเพลง เช่น ขอให้ผู้ชมปรบมือให้กำลังใจ ขอให้ผู้ชมส่งเสียงเชียร์ ฯลฯ ด้วยการพูดหรือการร้องเป็นเพลงก็ได้ เช่น การร้องเพลงประของขวัญจิต ศรีประจันต์ ดังนี้

ว่าจะมาหอมยังงใครเล่าจะ	นี่ที่สาธารณะเดี่ยวพระท่านอายุ
พ่อแม่มั่นอง เขาจะมองฉัน	ว่าขวัญจิตศรีประจันต์ใจง่าย
ธรรมดาผู้หนึ่งนั้นแสนยาก	สุดจะลำบากสุดจะเบี่ยงน่าย
จะเอาฉันมาเจอกับไวพจน์	เราก็ได้ปรากฏหนอว่าร่างกาย
พ่อแม่มั่นองก็พวกห้องสุพรรณ	เราก็ใกล้ชิดกันใช่อื่นไกล
ไวพจน์ เขาจะขอหอมฉันตรงนี้	ถ้ามั่นองนี่พี่ท่านจะให้เขาไหม
อยากจะให้ไวพจน์หอมจริงจริงละหรือ	ฉันก็ช่วยปรบมือซักทีเป็นไรฯ
(ผู้ชมปรบมือให้)	
ว่าตบมือเกรียวกราวจะให้เราหอมกัน	ว่าไวพจน์เพชรสุพรรณเย็นกันเข้าไว้
ฉันยังไม่เชื่อใจหรอกบอกกันตรงตรง	ฉันยังไม่ตกลงกันก็ง่ายง่าย
ตบมือเมื่อตะกี้นี้ฉันยังมีหวัง	แต่เมื่อก็ยังตบไม่ค่อยดังขออีกครั้งได้ไหม
(ผู้ชมปรบมือให้)	

ท่านตบมือกันสองหนเราสองคนพยายาม แต่อยากให้ตบเป็นครั้งที่สามตบเพื่อความแนใจฯ

(ผู้ชมปรบมืออีกครั้ง ดังกว่าสองครั้งที่ผ่านมา)

บางครั้งผู้เล่นเพลงอาจจะขอให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในการแสดง อาทิ ขอความเห็นว่าจะให้ผู้เล่นปฏิบัติอย่างไร ขอให้ผู้ชมช่วยทำสิ่งต่าง เช่น ขอให้ตีพ่อเพลง ขอให้หยิบไม้ส่งให้ผู้เล่น ฯลฯ นอกจากนี้ผู้เล่นบางคนยังอาจจะขยายขอบเขตของเวทีลงไปเล่นเพลงบริเวณที่นั่งของผู้ชมด้วย เช่น วิ่งไปหาคนดู วิ่งไปขอหลบซ่อน ทำนองให้ผู้ชมช่วยปกป้อง ฯลฯ และบางครั้งผู้ชมอาจจะมีปฏิกริยาตอบสนอง เช่น ช่วยเดินไปหยิบไม้ส่งให้ ลูกไปนั่งชมและให้กำลังใจ

ด้านหน้าเวที ส่งเครื่องดื่มให้ผู้เล่นเพลง ฯลฯ ดังตัวอย่างการแสดงของคณะนกเอี้ยง

- ญ.1 : นี่พวกเธอ (หันไปพูดกับพ่อเพลง) ลองตะหงักหัวมาคูคนก่อนว่า
เขาเชียร์* ผู้หญิงหรือผู้ชาย ชุม** นี่นะหงายท้องหงายไส้เลยละ
ผู้หญิงว่าละก็ วันนั้นเธอแน่แน่
- ญ.2 : ชุมข้างหน้านี้นะถ้าผู้หญิงว่าผู้ชายละ อ้า ๆๆ เอ๊ย! วันนั้นพวกเราเยอะ
จังเลย พวกผ่า ๆ*** ทั้งนั้น พวกกลม ๆ**** ไม่ค่อยมี วันนั้นพวกเอ็ง
เสร็จลูกเดียว
- ช : ใครว่ากลม ๆ ไม่มี โน่น... แกดูพวกกลม ๆ โน่น แกจะหลงเข้าไปนะ
ถ้าหลงเข้าไปละชีขาวเป็นนกกระยางเขียวแหละ (ผู้ชมหัวเราะชอบใจ)
- ญ.1 : แหม พวกของเธอช้อยแท้ คินนี้เธอแน่ผู้หญิงจนได้ (กลุ่มผู้ชมที่เป็นชาย
ประมาณ 4-5 คน ลุกมานั่งด้านหน้าเวที เพื่อเชียร์พ่อเพลง)
- ช : มาแล้ว ๆ สีท่าหน่อ มาแล้ว
(แม่เพลงจึงตะโกนเรียกกลุ่มผู้ชมที่เป็นหญิงซึ่งปรบมือและส่งเสียงเชียร์อยู่
ก่อนแล้ว ให้ลุกมานั่งด้านหน้าของเวทีบ้าง)
- ญ.1 : พี่ ๆ มานี่สิพี่ (กวักมือเรียกผู้ชม)
- ญ.2 : เอ๊ย ! ของเขาย้ายวงแล้วเธอ (ผู้ชมฝ่ายชายลุกขึ้นส่งเครื่องดื่มให้
พ่อเพลง)
- ญ.1 : มาใกล้ ๆ นี่พี่ นี่ๆ ตรงนี้ มานั่งตรงนี้ เดี่ยวแน่เชนา (ผู้ชมฝ่ายหญิง
หัวเราะชอบใจ ตะโกนบอกให้สู้พ่อเพลง)
- ช : พี่ เดี่ยวถ้าฉันทำมันเสียท่า พี่ขึ้นมาซ้ำเลยนะ ไม่ต้องกลัว
(ผู้ชมฝ่ายชายปรบมือชอบใจ)

*เชียร์ (cheer) หมายถึงให้กำลังใจด้วยการตะโกนโห่ร้อง

**ชุม หมายถึง พวก กลุ่ม

*** หมายถึง ผู้หญิง

**** หมายถึง ผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งหากผู้เล่นเพลงเห็นว่าพูดหรือร้องหรือแสดงกิริยาใด ๆ ที่ไม่สุภาพ ซึ่งอาจจะทำให้ผู้ชมรู้สึกไม่ดี ผู้เล่นอาจจะพูดหรือร้องขออภัยและขอกำลังใจจากผู้ชมให้ชมการแสดงต่อไป เช่น การแสดงของคณะลำจวน สวนแดง ดังนี้

(ช.) ผิดไปหลังไปขออภัยพ่อแม่	จะหาว่าผมนี้แยกันเสียไม่ได้
ขออภัยกันนะท่านถ้าท่านไม่ถือ	ขอร้องปรบมือกันสักหน่อยเป็นไร
(ผู้ชมปรบมือให้)	
(ญ.) ขออภัยพี่น้องเสียสักครั้ง	ขออภัยผู้ฟังพี่น้องทั้งหลาย
เอ้ามันว่าฉันก่อนจะย้อนเอาบ้าง	ถามว่าผู้ชมผู้ฟังจะเชียร์หญิงหรือชาย
ถามว่าพี่น้องแล้วที่นี่	ถามว่าพวกพี่แล้วจะเชียร์ใคร
หากว่าเชียร์ผู้หญิงว่าตนมือให้ที (ผู้ชมปรบมือให้) ; แม่เพลงจึงพูดว่า	
"พ่อคุณ ! ยังสู้ตายเล่นจนสว่างเลย)	

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าการหาแนวร่วมจากผู้ชมจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดี มีความรู้สึกคุ้นเคยสนิทสนม เป็นพวกพ้องกัน ผู้ชมได้มีส่วนร่วมในการเล่นเพลง นอกจากจะรู้สึกสนุกสนานรื่นเริงใจแล้ว ยังรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญและเป็นที่น่าสนใจของคนในสังคมด้วย อนึ่ง การหาแนวร่วมจากผู้ชมนี้ในบางโอกาสผู้เล่นอาจจะผสมผสานการเข้าหาหรือล้อเลียนผู้ชมให้เกิดความตลกขบขัน เช่น การแสดงของคณะนกเอี้ยง เสียงทอง ดังนี้

ญ.2 : พ่อเขาตนมือให้เอ็ง เอ็งก็บ้ายอไหนเอ็งว่ายังงั้นนะ?

ญ.1 : เล่นยันพุงนี้เข้า สว่าง

ญ.2 : ดีท่าหลิม

ญ.1 : เออ

ญ.2 : เมื่อคืนก็ดีท่า วันนี้เอ็งจะเอาดีท่าอีกเรอะ

ญ.1 : มีข้อแม้อยู่นิดเดียว

ญ.2 : ข้อแม้อะไร ?

ญ.1 : ข้อแม้นิดเดียวแหละ ถ้าชยุชชยุคนคนเดียว เลิกเลย !

ช : ถ้าแกล้งเมื่อไหร่ พวกฉันจะลองเล่น ! เมื่อนั้นแหละ

(ผู้ชมหัวเราะชอบใจ)

ญ.2 : แหม...! พวกพี่นี่พอบอกผู้ชายจะเล่นละ "เอ๋ !" เจี้ยวเจี้ยวนะพี่นะ
(ผู้ชมหัวเราะอีก)

ช : อ้า...แถมจะบอกว่าเจี้ยวนะ ถ้าอย่างงี้ (ชี้ไปที่ผู้ชม) พี่ไอ้เจี้ยว !
ถ้าอย่างงั้น (ชี้ไปที่ผู้ชมอีกคนหนึ่ง) พ่อไอ้เจี้ยว ! ถ้านั่งโน่นละ
(ชี้ผู้ชมอีกคนหนึ่ง) น้องไอ้เจี้ยวเลย! (ผู้ชมหัวเราะชอบใจ มีการให้
เงินรางวัลและให้เครื่องดื่มแก่พ่อเพลง)

4.) การล้อเลียนและยั่วเย้า การยั่วเย้ากระ-

เข้าเหย่เป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของผู้เล่นเพลงอีแซว มีทั้งเข้าเหย่ผู้เล่นเพลงด้วยกันเอง
และยั่วเย้าผู้ชม พ่อเพลงบางคนจึงเรียกเพลงอีแซวว่าเป็นเพลงยั่ว และสันนิษฐานว่าเหตุที่เรียก
ชื่อเพลงว่า "อีแซว" น่าจะมาจากลักษณะการยั่วเย้าหรือ "แซว" ซึ่งกันและกันนั่นเอง

อย่างไรก็ตามการล้อเลียนและยั่วเย้าผู้ชมก็เป็นกลวิธีในการสร้างความสัมพันธ์อันดี
ระหว่างผู้เล่นเพลงกับผู้ชม ส่วนสิ่งที่จะนำมาล้อเลียนหรือยั่วเย้าส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้ชม
เอง เช่น ชื่อบุคคล ชื่อหมู่บ้าน ตำบล ลักษณะรูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอ พฤติกรรมต่าง ๆ ฯลฯ
ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ทำให้ผู้ชมอับอาย เสียศักดิ์ศรีหรือเป็นเรื่องส่วนตัวที่เป็นความลับ เพราะการ
ยั่วเย้าในการเล่นเพลงนี้ นอกจากจะมุ่งให้เกิดความบันเทิงสนุกสนานแล้ว ยังคำนึงถึงความรู้สึก
ที่ดีของผู้ชมด้วย อย่างไรก็ดี มีข้อที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าเรื่องที่จะนำมาล้อเลียน หรือยั่วเย้าจะ
เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ ซึ่งคนทั่วไปเห็นว่าไม่สุภาพและควรปกปิด แต่ผู้ชมส่วนใหญ่ที่ถูกล้อเลียน
ในเรื่องนี้มักจะ ไม่ถือสาหรือโกรธเคือง แต่กลับรู้สึกขบขันและให้อภัยผู้เล่น ดังตัวอย่างการล้อ
ผู้ชมโดยนำมาเกี่ยวโยงกับพฤติกรรมที่น่าขันของชวัญจิต ศรีประจันต์ กับไวพจน์ เพชรสุพรรณ
เช่น

(ญ.) มาจะกล่าวบทไปไหว้ผู้ฟัง
ท่านที่ชอบชวัญจิตติดไวพจน์
ไหว้ผู้เฒ่าผู้แก่ไหว้แม่ยก

ไหว้คุณผู้ชายที่นั่งนั่งตาเบ่ง

(ญ.) "เอาคนที่เขารูดซี่ คนไม่รูดก็อย่าไหว้ ปล่อยให้เขาตากอากาศกันมั่ง"

ไหว้น้องสาวโสภาน้ำตาดี

(ญ.) "ก็หาที่ได้สิ"...ฯ

(ช.) ตีใจเสียจังวันนี้ฉันต้องไหว้
เราต้องไหว้ท่านให้หมดมันถึงจะถูกใจ
ล้วงกระเป๋ากะ...ล้วงกระเป๋ากะ...
เอากะโหลกเราก็ต้องไหว้

ไม่รูตชิปากงะงั้นก็จะเข้าไปไหว้

กำลังเอามือเหย... (ช) "เฮ้ย...-
ลงอีกแล้ว"

ตัวอย่าง การยั่วเข้าเจ้าภาพ เช่น การพูดล้อเจ้าภาพของขวัญใจ ศรีประจันต์

ที่พูดนั้นะพูดรอฟวงมาลัย เห็นเขาหัวอยู่นานแล้ว เอาพวงทรีด
มาให้เลยเอ้า ! (เจ้าภาพนำพวงมาลัยมากล้องคอดูเล่นเพลง)
นี่ก็เจ้าภาพ คือ น้ำเวณกะคะ เจ้าภาพนำสงสาร ถีบจักรยานไป
นะเนี่ยะไปบอกงาน บอกจะทำบุญร้อยวันพ่อตา เอาจักรยาน
ไปบอกรถเครื่อง แก๊งตั้ง 3 คันเนาะ โอ้โฮ ! บ่นว่าถีบชะ
ใช่เปื่อยเลย ก็จริงนะก็โซมันเสียดสี ไหนลองคล่าชิ เปื่อยหรือเปล่า ?
(ทำท่าจะคล่า ผู้เล่นเพลงคนอื่นร้องห้าม ผู้ชมหัวเราะขบขัน)

ตัวอย่างการล้อเลียนและยั่วเข้าผู้ชม เช่น การพูดยั่วเข้าผู้เมาสุราของ ขวัญใจ
ศรีประจันต์ เช่น

(ขณะขึ้นเพลงว่า "เอ่อ...เอ่อ..." มีผู้เมาสุราลุกขึ้นร่ำรบกวนหน้าเวที
ขวัญใจ ศรีประจันต์จึงหยุดร้อง โบกมือห้ามและพูดว่า)
ไม่ต้อง ะ แกไม่ต้อง ะ ข้าเล่นคนเดียวพอ แกนั่งเฉย ะ เพอะ แกละ
มันยังงั้นนา ข้าไม่ให้มากเพราะงั้นแหละ เมลละให้ข้าซัก ผัวใครวะเนี่ย?
ถ้าเป็นผัวข้าคอกหักไปนานแล้ว ยังงั้นละมีทุกที่เลยนะ โช้! เดี่ยวหัด (ทำท่าเงื่อง่า)
เดี๋ยวหัด... (ผู้เมาสุรา นั่งลง และทำปากการ่วงลงพื้น) เอ้า ! อะไรร่วง
ปากกา ะ (ชี้มือบอก) อู๊ย ยุ่งยากจริง ะ พ่อคุณ (ผู้เมาสุรา ล้มลุกคลุกคลาน)
เบา ะ พ่อคุณเมามาจนจำเมีย เอ๊ย ! หน้าเมียไม่ได้แล้วนะแกเนี่ยะ
(ร้องต่อ) สวัสดิ์มีโชค... (ผู้เมาสุราลุกขึ้นรำอีก) "แกนั่งเฉย ะ ไม่ต้องรำ
เดี๋ยวข้ารำเอง แหม...ยุ่งจริง ะ ลูกผัว ! ทำไมถึงได้เป็นยังงี้วะเนี่ย"
(พอร้องต่อ ผู้เมาสุราก็รำอีก) "แกไม่ต้องรำ ใครเอากองฟาง
เผาทิ้งเป็นเลยเอ้า ! แหม...มีแรงเต้นจริง วู๊ย ! ลูกผัวใคร
ทำไมให้วุ่นวาย ยังงั้นเนี่ยะ วู๊ย ! พ่อคุณ นั่งเฉยๆ

การล้อเลียนและยั่วเข้าผู้ชมและเจ้าภาพ ในบางครั้งอาจมีเนื้อหาเกี่ยวพันกับเรื่อง
เพศ ดังตัวอย่าง

บอกรักษาไม่ได้แผลใหญ่ยังกะหวานจาม ชนก็กรูมรุ่มร่ามม้นพูดมาได้หนอยังไง

พูดลืปดีพูดลืปตน มีชนกันทุกคนไม่เชื่อไปดูก็ได้

(พูด) "รุ่นนี้มี รุ่นนี้มี รุ่นนั้นมี รุ่นนี้ยังไม่มี รุ่นนี้ยังไม่มี

รุ่นโน้นมีคนใดคนหนึ่ง" (ขณะพูดจะชี้มือไปตามกลุ่มผู้ชมต่าง ๆ)

พูดจาลืปดีลืปตน ทว่าฉันมีชนแกรักษาไม่ได้

ทว่าแผลใหญ่ยังกะหวานจาม ชนก็กรูมรุ่มร่ามจะรักษาไม่ได้

อ้อมันเป็นแผลเก่าอ้อมันเป็นแผลเก่า ไม่เชื่อไปขอดูแม่แล้วเปิดดูก็ได้

(ชี้มือไปที่ผู้ชมที่เป็นหญิงวัยกลางคนคนหนึ่ง)

(พูด) "แม่เปิดให้มันดูหนอยซี ให้มันเป็นลมไปเลย" (พ่อเพลงวิ่งไปหาผู้ชมท่านั้น

และขอดู ผู้ชมหัวเราะชอบใจ พ่อเพลงเดินกลับโดยไม่ได้ดูจริงๆ แต่อย่างใด)

"นี่ถ้าไม่มุ่งทางเผลอ โอ้โฮ...ดูไม่ได้เลย แผลบ้ำร่าก้าเลย ผู้หญิงเราอมรับ

ใช้ไม้? ว่ามีทุกคน" (ผู้เฒ่าสุรานอนครางอยู่หน้าเวที "นี่ก็ (หันมามองและชี้มือไปที่

ผู้เฒ่าสุราที่นอนอ้าปาก) เดี่ยวเขี้ยวด้วยหางกะเบน นี่จะกลายเป็นแผลแล้ว

นอนอ้าปากอยู่นั่นแหละ กลับไปบ้านไม่ช้าหรือก เมียจะตัดเต๋อยเสียแน่เลย !"

(ร้องต่อ)

อ้อมันเป็นแผลเก่าอ้อมันเป็นแผลเก่า ไม่เชื่อไปถามดูแม่ทุกทุกคนก็ได้

ก็ยังแม่งที่งัดผ้าห้อยบ่า (ซ้ำ) ก็ให้ฟังวากาของขวัญใจ

แม่งที่งัดผ้าห้อยบ่าสีเขี้ยวเขี้ยว (ชี้มือ) ปั้นแผลชักเหี้ยวแล้วใช้ไหม

ก็อย่างน่าเบื่อง* นี่เอ็งรู้หรือเปล่า คนที่ใส่เสื้อขาวเขี้ยวเอ็งจำไว้

ก็เดี่ยวนี่น่าเบื่องแกชักชืดเขี้ยว ไม่เชื่อไปดูซิเหี้ยวแทบจะดูไม่ได้

(พูด) "ไปดูซิ น่าเบื่อง ๆ เปิดให้มันดูซิ"

อนึ่ง การใช้จิตวิทยาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมดังกล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าผู้เล่นแต่ละคนแต่ละคนจะปฏิบัติแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและความถนัดเฉพาะตัว อย่างไรก็ตามความสำเร็จของการปฏิสัมพันธ์จะมีมากน้อยเพียงใด นอกจากจะขึ้นอยู่กับผู้เล่นเพลงแล้วยังขึ้นอยู่กับผู้ชม และสภาพแวดล้อมด้วย กล่าวคือ

ผู้เล่นเพลงแต่ละคนจะมีลักษณะเด่นเฉพาะที่จะสามารถเข้าถึงจิตใจของผู้ชมได้ด้วยกลวิธีที่ต่างกัน บางคนมีความสามารถในด้านปฏิภาณไหวพริบ จะพูดหรือร้องยั่วเข้าผู้ชมจาก

*ชื่อเจ้าภาพ

สถานการณ์ในขณะนั้นอย่างฉับพลันทันที บางคนมีอารมณ์ขันและมีศิลปะการใช้ภาษา โดยเฉพาะการใช้คำสองแง่สองง่ามหรือคำผวนอันมีลักษณะของความคลุมเครือ ซึ่งในทางจิตวิทยาถือว่าเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ฟังสนใจ อยากรู้ อยากเห็น (วรลักษณ์ ธีราโมทย์ 2533 : 50-53) นอกจากนี้ผู้เล่าบางคนอาจมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมสามารถสร้างความรู้สึกเป็นมิตรได้ เช่น ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความจริงใจ และเป็นมิตร มีมนุษยสัมพันธ์ดี อ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักเกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น ฯลฯ ขณะเดียวกันกับที่ผู้เล่าบางคนมีความสามารถในการแสดงออกอย่างมั่นใจ สามารถแสดงบทบาทต่าง ๆ ได้อย่างสะท้อนอารมณ์ นักจิตวิทยาพบว่าคนที่มีความมั่นใจ ภูมิใจในตนเองสูงและชอบแสดงออก จะสามารถแสดงความรู้สึกออกมาได้ดีกว่าคนที่ขาดความภาคภูมิใจในตนเองและชอบเก็บตัว ดังนั้น ความสามารถในการแสดงอารมณ์ความรู้สึกจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับบุคลิกภาพ (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ 2533 : 121)

สำหรับผู้ชมนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การเล่นเพลงมีบรรยากาศและความสัมพันธ์ที่ดี การที่ผู้ชมจะรู้สึกสนุกสนานและมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับภูมิหลังหรือลักษณะต่าง ๆ ของผู้ชมด้วย โดยเฉพาะลักษณะการรับรู้ของบุคคลซึ่งแตกต่างกัน เพราะมีพื้นฐานของจิตวิทยาต่างกัน ได้แก่ ประสบการณ์เดิมของผู้รับรู้ ความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ อิทธิพลของสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความตั้งใจของผู้รับรู้ ลักษณะเด่นหรือคุณค่าของสิ่งเร้า ทักษะคิดและการใช้ภาษา (ฉลอง ภิมย์รัตน์ 2521 : 84-85)

ผู้ชมที่มีประสบการณ์เดิม เคยชมการเล่นเพลงมาก่อน จะสามารถเข้าใจและรับรู้มุกตลกต่าง ๆ ได้เร็วกว่าผู้ชมที่ไม่เคยชมการเล่นเพลงมาก่อนเลย หรือผู้ชมที่มีความต้องการอยากชมการเล่นเพลงเพื่อผ่อนคลายความเครียด ก็จะตั้งใจและสนใจที่จะชมการแสดงจนจบ นอกจากนี้หากผู้ชมท่านใดที่มีความสามารถในการด้านการใช้ภาษาก็ จะยังสามารถเข้าใจถ้อยคำที่มีความหมายหลายนัยซึ่งมีอยู่มากในเนื้อเพลงต่าง ๆ ได้ถูกต้องและรวดเร็ว

ในส่วนของสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่ช่วยให้เกิดความสำเร็จในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ชม ได้แก่ สถานการณ์ เช่น ความสะดวกสบายในขณะที่เล่นเพลง ความราบรื่นปลอดภัยขณะเล่นเพลง หรือสิ่งรบกวนต่าง ๆ เช่น เสียงดัง มีผู้เมาสุราอาละวาดรวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ เช่น ระยะเวลา สถานที่ สภาพอากาศ อุปกรณ์เครื่องขยายเสียง แสง สี เป็นต้นนั้นนับว่ามีความสำคัญไม่น้อยต่อความสำเร็จในการเล่นเพลงแต่ละครั้งด้วยเพราะหากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ดีก็จะทำให้การเล่นเพลงไม่ราบรื่นหรืออาจต้องยุติการแสดงลง

4.2 การสร้างสรรค์คำภาษา

วรรณกรรมใด ๆ ต้องอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์สำคัญสำหรับสื่อความ

หมาย การศึกษาภาษาวรรณกรรมก็เพื่อจะเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้สร้างวรรณกรรมนั้น ๆ เป็นสำคัญ เจตนา นาควัชระ (2514 : 26-29) กล่าวว่า ภาษาในวรรณกรรมเป็นภาษาที่ได้รับการกลั่นกรองแล้ว โดยผู้ประพันธ์จะเลือกเฟ้นถ้อยคำสำนวนเพื่อให้เกิดความไพเราะและเพื่อแสดงออกซึ่งความนึกคิดและอารมณ์ ภาษาวรรณกรรมจึงมีลักษณะและคุณค่าทางสุนทรียะอย่างไรก็ตามการศึกษามิควรมุ่งความสนใจไปที่เสียงหรือรูปของภาษาเท่านั้น แต่ควรพิจารณาภาษาอย่างพินิจพิเคราะห์ในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงออกของความคิดและอารมณ์ คือ พิจารณาว่าภาษามีความสัมพันธ์หรือเข้ากับเนื้อหาได้ดีหรือไม่ หรือช่วยให้ผู้อ่านผู้ฟังได้ซาบซึ้งในเนื้อหาของวรรณกรรมนั้น ๆ เพียงใด

การวิเคราะห์การสร้างสรรคดีด้านภาษาของเพลงอีแซวครั้งนี้จึงมุ่งพิจารณากลวิธีการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารว่ามีการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดและมีความไพเราะอย่างไร จากการศึกษาข้อมูลโดยละเอียดแล้วสามารถจำแนกการสร้างสรรคดีภาษาตามลักษณะเด่นได้ 3 ประเด็นใหญ่ คือ การใช้ถ้อยคำ การใช้สำนวนโวหารและการใช้ความหมายแฝง ดังนี้

4.2.1 การใช้ถ้อยคำ

ถ้อยคำเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาษา ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างสรรคดีวรรณกรรมโดยเฉพาะวรรณกรรมที่มีลักษณะเป็นการแสดงอย่างเพลงอีแซวนี้ ถ้อยคำเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นเครื่องถ่ายทอดลีลาจังหวะของเสียงและความหมาย อันเป็นส่วนสำคัญของการแสดง การศึกษาการใช้ถ้อยคำในเพลงอีแซวจึงเป็นสิ่งจำเป็น จากการศึกษาข้อมูลแล้วพบว่าการใช้ถ้อยคำในเพลงอีแซวมีหลายลักษณะ ได้แก่

4.2.1.1 การใช้คำเรียบง่ายตรงไปตรงมา หมายถึงการใช้คำง่าย ๆ พื้น ๆ ที่ใช้ในลักษณะตรงไปตรงมา ส่วนใหญ่เป็นคำธรรมดาในภาษาพูดและส่วนหนึ่งเป็นคำไทยแท้ อันมีลักษณะของความเป็นพื้นบ้านปนอยู่ด้วย ถ้อยคำเหล่านี้จะเข้าใจได้ง่ายในทันทีจึงเหมาะแก่ชาวบ้านและบุคคลทั่วไป อย่างไรก็ตาม ถ้อยคำเรียบง่ายดังกล่าวจะมี 2 ลักษณะ คือ คำเรียบง่ายแบบไม่สุภาพกับคำเรียบง่ายแบบสุภาพ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ไอ้เรื่องผัวน้องไม่อยากจะมิ	สำหรับกวนจู้กวนใจ
มันไม่หิวเหมือนหมาอยากเหมือนข้าว	แม้จะสูดเอาเสียก็ได้
เอ็งอย่ามาทำวอนหอนเท่า	ไปเลยไอ้ทำเจ้ากินใจ

มาบอกให้น้องมีผิว	กบการของตัวเสียเมื่อไหร่
เอ็งไม่ต้องเลือกหน้ามาเที่ยวบอก	ทุตไธหน้าอกกลิ้งไพร
เมื่อน้องจะมีผิวน้องก็เอา	ใครจะเป็นเจ้าแล้วหัวใจ
หน้าอย่างเธอเสมออย่างนี้	ต่อให้ถึงสิบปียังไม่ได้
พวกเจ้าหน้าอกอย่ามาหลอกมาลวง	ทำให้น้องเป็นห่วง เป็นใย
ให้พี่กลับหลังลงไปในกรอง	ไม่ได้เสียกระตองแล้วพี่ชาย ฯ

(เพลงผูกกรัก สำนวนที่ 1)

ตัวอย่างที่ 2

ยอกรวณไต้หวันตายายปู่ย่า	ลูกเป็นนักกีฬาที่มาแสดงลวดลาย
ว่านักกีฬาจอมจะมีหลายอย่าง	ดีบ้างชั่วบ้างฟังผมอธิบาย
เปรียบเหมือนพระต่างวัดเพลงหัดมา-	กลอนกล้ายังไม่ทรงมันยังไม่ลือไปไกล
ต่างวง	
เพราะนานาจิตตังย่อมจะต่างใจตน	จะให้ชอบหมดทุกคนผมหมดทางแก้ไข
บ้างก็ชอบล้าต้างถนัดไปดูโซน	บ้างก็ชอบภาพยนตร์บางคนก็ชอบนิยาย
ได้ยินเขาพูดอยู่บ่อยบ่อยว่าเพลงจ่อย-	เพราะนานานาลงชาสมัยนี้เขาไม่ใช่
มันซ้ำ	

(เพลงออกตัว : สิงเวียน ทับมี)

จากตัวอย่างที่ 1 จะเห็นได้ว่าถ้อยคำที่ใช้ล้วนแต่เป็นคำง่าย ๆ ที่สื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม ผู้ฟังเข้าใจได้ทันที เช่น คำว่า ผิว เท้า ไร้งา เลือก เอา ฯลฯ คำเหล่านี้เป็นคำไทยแท้ที่แสดงความพื้นบ้านง่าย ๆ ตรง ๆ แต่คำเหล่านี้คนในสังคมทั่วไปถือว่าเป็นคำที่ไม่สุภาพ นอกจากนั้นยังมีคำซ้อน เช่น มาหลอกมาลวง เป็นห่วงเป็นใย และคำเสริมสร้อย เช่น กวนใจกวนใจ เป็นต้น ส่วนในตัวอย่างที่ 2 จะเห็นว่าถ้อยคำที่ใช้เรียบง่ายและสุภาพ แสดงความอ่อนน้อม เช่น คำว่า วอนไหว้ ลูกดีบ้างชั่วบ้าง พระต่างวัดและพูดอยู่บ่อยบ่อย เป็นต้น

อนึ่ง เพลงอีสานเป็นเพลงของชาวบ้าน ซึ่งมีจุดประสงค์สำคัญก็เพื่อสนองตอบความต้องการของชีวิตของชาวบ้านทั้งสิ้น และภาษาของชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เป็นภาษาเรียบง่าย ตรงไปตรงมาไม่เสแสร้ง การที่ผู้แต่งเพลงใช้คำง่าย ๆ เหล่านี้จึงมีความเหมาะสมกับการสื่อความหมายกับชาวบ้าน นอกจากนั้นหากจะพิจารณาการใช้คำเรียบง่ายดังกล่าวแล้วจะเห็นว่าผู้แต่งใช้ด้วย

ความประณีตบรรจงและด้วยความเพ่งเล็ง แม้จะเป็นคำหยาบ แต่ก็ก็เป็นคำที่มีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ ด้วย ดังที่ เอนก นาวิกมูล (2527 : 77-78) กล่าวว่าลักษณะเด่นที่สุดของเพลงพื้นบ้าน คือ มีความเรียบง่าย ฟังแล้วเข้าใจทันที ความเรียบง่ายนี้ ไม่ใช่เรียบง่ายอย่างมกง่าย แต่เป็น ความเรียบง่ายที่สมบูรณ์อีกด้วย คือ ทั้งง่ายและคมคายสวยงามไปในตัวอย่างอัตโนมัติ ความง่ายและงานนั้นเกิดจากการเลือกสรรถ้อยคำมาร้อยเรียงกันอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดความไพเราะและได้อารมณ์อย่างดียิ่ง โดยเฉพาะการใช้คำไทยแท้ต่าง ๆ นั้นจะทำให้ผู้ฟังได้รับรสและบรรยากาศของไทยจริง ๆ เพลงพื้นบ้านจึงเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่มีคุณค่า

นอกจากนั้น การที่เพลงอีสานมีการใช้ถ้อยคำที่ง่าย ๆ ในลักษณะที่ตรงกับความรู้สึกและความต้องการของผู้แต่งผู้ร้องจำนวนมากนั้นทำให้เห็นว่า ความเรียบง่ายของถ้อยคำดังกล่าวนี้จัดเป็นลักษณะที่เด่นประเทพหนึ่งของการสร้างสรรค์ภาษา ซึ่งนอกจากจะมีผลดีในแง่ของการสื่อความหมายได้ตรงและชัดเจนโดยไม่ต้องตีความหมายแล้ว ยังแสดงให้เห็นความจริงใจเปิดเผย ตรงไปตรงมา ไม่ปิดบังซ่อนเร้นหรือเสกสร้างของผู้สร้างสรรค์บทเพลง ความง่ายและงามของถ้อยคำที่กล่าวมานี้จึงเป็นเสน่ห์ของคนพื้นบ้านที่ยังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในเพลงอีสาน

4.2.1.2 การเล่นคำ การเล่นคำหมายถึง การนำคำที่ออกเสียงเหมือนกันแต่มีความหมายต่างกันมาซ้ำในข้อความเดียวกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งในบทร้อยกรอง ที่ก่อให้เกิดความไพเราะทางด้านเสียงเป็นสำคัญ ทั้งยังช่วยให้บทร้อยกรองนั้นมีความหมายที่ลึกซึ้งกินใจ ดังจะขอยกตัวอย่างการเล่นคำในเพลงอีสาน ดังนี้

เรื่องลูกเรื่องผัวน้องก็อยากจะมี	แต่ยังหาคนดีพี่เชษฐไฉยไม่ได้
กลัวจะไม่ใช้ชายแท้เป็นแต่ชายผ้า	ชายจริงหญิงทากันไม่ได้
กลัวจะเป็นชายครึ่งชาติกลัวจะเป็น-	ชายชั่วหญิงซำกลัวจะเป็นชายลมชาย
ชาติครึ่งสาม	
ชายทุ่งชายท่าชายผ้าชายผ่อน	ชายลุ่มชายดอนมันคบค้าไม่ได้
ถ้าหากว่าชายไม่ดีเราเรียกว่าชาย-	เป็นชายทางกระเบนไม่ใช่ชายสไบ ฯ
เหลือเดน	

(เพลงเกี้ยว : ประจัน จะอ่อน)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นว่ามีการเล่นคำว่า "ชาย" ที่หมายถึงกลุ่มมนุษย์ผู้ชาย เช่น คำว่า ชายแท้ ชายชั่ว ชายไม่ดี และ "ชาย" ที่หมายถึงริมหรือชาย เช่นคำว่า ชายผ้า ชายลุ่ม ชายดอน ชายทางกระเบน ชายสไบ คำเหล่านี้จะแฝงความเปรียบเทียบอย่างลึกซึ้ง

คมคาย ผู้ฟังจะได้รับความไพเราะรื่นหูจากเสียงที่สัมผัสซ้ำไปซ้ำมา และได้รับแง่คิดจากความหมายของคำด้วย การเล่นคำยังมีในเพลงอื่น ๆ อีกมาก เช่น

ที่เขาใส่ห่วงคอคล้ายเหมือนคนติดคุก นั่นแหละห่วง เมียห่วงลูกข้าวของอีกมาก-
หลาย

ห่วงมือห่วงแม่ห่วงคนแก่ห่วงคนเฒ่า ห่วงหนุ่มห่วงสาวไอ้ที่แค้นใส่ใส่
ถัดลงมาห่วงต้นทรวงศ์ห่วงทุกสิ่ง ห่วงที่ต้นเป็นตะลิ่งที่ข ้วยจิตข ้วยใจ
(เพลงตับไซ้ ลำานวนที่ 1)

นี่เขาว่าทุกซังแปลกันว่าทุกซัง นี่มันคู่กับสุข เขียวชะน้องข้า
ทุกซัง เจ็นทุกซัง ใช้ทุกซัง กายทุกซัง ทุกซัง ยากทุกซัง จน ไม่ทุกซัง ถึงญาติกา
เขาวางผู้หญิงทุกซัง มี ใช้นิตหน้อย ทุกซัง ถึงผิวมี เมียน้อยละทุกซัง นักทุกซัง หนา
(เพลงเรื่องขันธทั้งห้า : สัง เวียน ทัมมิ)

มีกรรมจำจะต้องพลัดพราก กรรมแล้วจะต้องจากแม่ขึ้นใจ
ก่ากงแล้วก่าเกวียน หักแล้วได้เปลี่ยนก่า ใหม่
เจาะกงใส่ก่า เสร็จแล้วก็ทำขึ้นได้
นี่มันเป็นกรรมคู่แล้วกรรมคน กรรมแล้วก็จนแล้วน้ำใจ
(เพลงลา : ไสว สุวรรณประทีป)

โจรร้ายหมายจ้องขอให้ท่านรู้จัก โจรร้ายหมายลักขอให้เคราะห์โจรร้าย
โจรร้ายหมายล้วงให้โจรติดตาราง หลดมาลักมั่งขอให้มันคิดใหม่ ๙
(เพลงให้พร ลำานวนที่ 3)

เอารูปเงาะสวมใส่ทำเป็นไม้เป็นน้ำ จะมารักแม่รจนาน้องยัง ไม่เห็นกายใน
ถ้าเงาะจริงฉันจะยอมเงาะปลอมกแล้ว- กลัเป็นเงาะหล่นหล่นหลอกเลี้ยวแล้ว-
จะเป็น ไม่อาล้าย๙
(เพลงเรื่องสังข์ทอง : ไสว สุวรรณประทีป)

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเล่นคำทั้งในลักษณะคำเดียว เช่น ห่วง ทุกซัง กรรม เงาะ และ การเล่นคำเป็นกลุ่มคำ ดังเช่นคำว่าโจรร้ายจะหมายถึงโจรที่ชั่วร้าย กับ

โจรร้าย* หมายถึงโจรมีเคราะห์ร้าย คือได้รับอันตรายหรือภัยพิบัติ

การเล่นคำดังกล่าวนี้เป็นกลวิธีที่ทำให้เพลงอื่นชวนมีความไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น นอกจากช่วยให้เกิดเสียงเสนาะแล้วยังมีความหมายที่ลึกซึ้งกินใจ อันเป็นอำนาจหรือพลังสำคัญของบท ร้อยกรองที่มีส่วนสร้างสรรค์ด้านอารมณ์ได้หลายประการ เช่น เป็นการแนะนำภาพในจิตให้แลเห็น และรู้สึกร่วมไปกับจินตนาการและเป็นการชี้ชวนให้สังเกตและชื่นชมแม้ในสิ่งเล็กน้อยๆ ในชีวิต ทั้งยังเป็นการสร้างอารมณ์อันประณีตละเอียดอ่อน และเป็นการชักนำให้เกิดความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (สิทธา นิธิภูวตล และ ประทีป วาทิกทินกร 2518 : 88) ซึ่งการเล่นคำได้อย่างประณีตและแยบยลดังกล่าวมาข้างต้นทั้งหมด นี้เป็นสิ่งที่สร้างคุณค่าให้กับบทเพลงอย่างมากและหากจะมองย้อนไปถึงผู้สร้างสรรค์ก็จะเห็น อัจฉริยภาพของกวีชาวบ้านอย่างเด่นชัดยิ่งขึ้น

4.2.1.3 การเล่นเสียงสัมผัสการเล่นเสียงสัมผัสของกลอนเพลงอื่นชว มีลักษณะเหมือนกลอนสุภาพทั่วไปซึ่งมีทั้งการเล่นสัมผัสนอกและการเล่นสัมผัสใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นเสียงสัมผัสถือว่าเป็นหัวใจของกลอนเพลงอื่นชวเพราะมีปรากฏมากเป็นพิเศษ และเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้บทเพลงมีความไพเราะสละสลวยอันเป็นเสน่ห์ที่ปรากฏเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากการใช้สัมผัสนอก ซึ่งตามปกติบังคับเฉพาะเสียงสัมผัสสระเท่านั้นแต่ปรากฏว่ากลอน เพลงอื่นชวจำนวน ไม่น้อยที่ผู้แต่งสรรคำให้เป็นสัมผัสสระและสัมผัสอักษรในคำเดียวกัน เช่น

หนุ่มน้อยเคียงนางมันไม่ได้ <u>นั่งคู่</u> น้อง	นาน้อยปลาย <u>หนอง</u> ไม่ได้ <u>น้อง</u> จะต้อง <u>หน่าย</u>
เวรกรรมนำ <u>พูน</u> แม่ <u>เนื่อ</u> นุ่น <u>ชะ</u> น่า	ไม่ใช่ <u>วาสนา</u> ไม่รู้จะ <u>ทำ</u> ไ <u>ไหน</u>
ไม่ใช่ <u>วาสนา</u> ทรอก <u>แม่</u> นา <u>ชาย</u> หนอง	บุญน้อยไม่ได้ <u>น้อง</u> แม่ <u>นา</u> น้อย <u>แห่ง</u> ไ <u>ไหน</u>
พี่จะ <u>หน่าย</u> ไม่นาน <u>ทรอก</u> นาง	รักกัน <u>ก็</u> นั่ง <u>รอ</u> อยู่ <u>หอ</u> ไ <u>ไหน</u>

(เพลงสี่ : ไสว สุวรรณประทีป)

คำขีดเส้นใต้ในตัวอย่างข้างต้น เช่น คำว่า น้อง - หนอง ชะน่า - วาสนา นาง - นั่ง หน่าย - ไฉน - แห่งไ - หอไ ล้วนแต่เป็นสัมผัสนอกที่มีเสียงสระและเสียงพยัญชนะ สัมผัสคล้องจองกัน เพิ่มความไพเราะยิ่งขึ้น

*คำว่า "เคราะห์โจรร้าย" หรือโจรมีเคราะห์ร้ายนี้ผู้แต่งเพลงเรียงคำใหม่เพื่อให้ คำว่า "ร้าย" เป็นสัมผัสนอกหรือสัมผัสสระหว่างบท และเพื่อเป็นการเล่นกับคำว่า "โจรร้าย" ในเวลาเดียวกัน

ส่วนสัมผัสในของเพลงอื่นแล้ว จะมีทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษรแนวพรพราวเกือบทุกวรรค แต่ละวรรคมักจะมีเสียงสัมผัสมากกว่าหนึ่งแห่งเป็นส่วนใหญ่หรืออย่างน้อยที่สุดจะมีหนึ่งแห่งเสมอ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลทั้งหมดแล้วพบว่าวรรคแรกหรือวรรคหน้า มักจะมีสัมผัสสระหนึ่งแห่งตรงกลางวรรคเสมอ คือประมาณคำที่ 4 หรือ 5 กับคำที่ 7 หรือ 8 ส่วนวรรคที่สองหรือวรรคหลังจะมีสัมผัสอักษรอย่างน้อยหนึ่งแห่งเช่นกัน ตรงคำที่ 4 หรือ 5 กับคำสุดท้ายของวรรค ดังตัวอย่าง

หญิงร้ายใจกล้านี้พูดจาไม่เกรง
แถมทำให้ยั้ง ไร้อิหฺนึ่งบ้องหย่อง
ขึ้นกล้นล้นเลยประทับและแฉะ
เลยหลบตาซ้ายเล็งด้วยสายตาขวา
พอเล็งได้ที่คนไม่มีอยู่ทั่ว

กำกันอวดเก่งเห็นว่าเราท่างกาย
ท้าวหาญจงทองเดี่ยวเถาะนั่งร้องไห้
คนก็เยอะแดกแยะถ้าต้องยั้งกันใหญ่
ตาจ้องมองมามันไม่เปิดเข้าหมาย
กดบ่มเข้าอึบัวลูกไปคาสองใบ ๙
(เพลงตับปิ่น)

ตัวอย่างข้างต้นนี้ จะเห็นว่ามีการเล่นสัมผัสสระในวรรคแรกคือ คำว่า กล้า - จา ยิง - หญิง จับ - กระทบ ซ้าย - สาย ที่ - มี และสัมผัสอักษรในวรรคหลังคือ เก่ง - กาย ทอง - ร้องไห้ แยะ - ใหญ่ มา - หมาย บัว - ใบ ทั้งหมดนี้เป็นสัมผัสที่มีตำแหน่งค่อนข้างแน่นอนแสดงถึงความประณีตและเพ่งเล็งของผู้แต่ง เพลงที่พิถีพิถันในการใช้สัมผัสอย่างสม่ำเสมอในทุก ๆ วรรค

อย่างไรก็ตาม ได้กล่าวตอนต้นแล้วว่าเพลงอื่นแล้วมีสัมผัสอันพรพราว สัมผัสสระและสัมผัสอักษรดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะใช้ผสมผสานเกี่ยวร้อยกันไปอย่างกลมกลืนและใช้หลายแห่งในแต่ละวรรค ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(ช) ตั้งใจหมายมองรักแต่น้องหมายมา
เรือนผมสมพักตร์พี่รักทลายแรม
ดูหยาดเี่ยมทุกอย่างนับแต่ย่าง เจอหญิง
เอียง สิดฟังสารฟังฟีชานบอกชาว
ให้พี่แนบอนหนอยแมหนนอยอย่าหน
ให้พี่จูบแกมหนอยเออะหนนอยอย่าหน
(ญ) ให้พี่จูบหนอยว่าหนนอยยังหน

บุพเพนุญาไปรดจงได้อภัย
รักยืมรักแยมรักแมมีเชื่อใย
ความสวยทุกสิ่งพี่ไม่แกลังปราศรัย
พี่เป็นหนมนอนทนาวอไ้แมหนนอนทนอ
ถ้าได้แนบอยางนี้พี่ไม่ทางนางใน
พอให้พี่มีรงสักหนอยเป็นไร ๙
น้องหวาดระวงพี่มันชายปากวอ

ปากหวานชานวอนฟังสุนทรประวิง
พอแรกจะรู้จักบอกว่ารักลงโลก
ใครเชื่อเป็นชีวิตต้องพาตัวตกต่ำ
ซึ่งเกียรจรัญกล้วเป็นมารสังคม
(ช) ซึ่งเกียรจรัญกล้วเป็นมารสังคม
พี่ได้เด็ดดอกดวงไม่ให้พวงดอกด้าน
อาศัยดอกแต่ดมไว้นอนชมเย็นเช้า

กลัวไม่รักหญิงจริงหญิงสังเกตรู้ใจ
พื้มนชายหมายโชคทำให้หญิงเงใจ
คบคนหลงคำยอมมีข้อระคาย
พอได้เด็ดดอกดมกล้วไม่เสียชีวิต
ว่าได้เด็ดดอกดมกล้วจะไม่เสียชีวิต
ถึงฤกษ์กันดารจะไม่ทำสิ่งใด
จะบีบบีเบาเบาไม่ให้มันถึงใบ
(เพลงเมียน้อยเมียหลวง ส่วนวนที่ 4)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าเนื้อเพลงแต่ละวรรคจะมีเสียงสัมผัสสระและสัมผัสอักษรหลายแห่ง ซึ่งเกี่ยวร้อยกันไปอย่างประสานกลมกลืน เช่น ใจ - หมาย มอง - น้อง
หมายมา - บุพเพ - บุญพา - อภัย ผม - สมพักตร์ - พี่ - นี้รัก - หลาย - แรม หวาน -
ชานวอน - สุนทร - ประวิง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีเพลงอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ที่ใช้สัมผัสสระ
และสัมผัสอักษรผสมกันไปอันจะทำให้เพลงมีเสียงเสนาะไพเราะอย่างยิ่ง ดังตัวอย่าง

จะให้เสียที่ชวนแต่งสำนวนเรียกนาง
เราเคยเคาะเพลงเดี่ยวชายผู้เดียว-
ตัวชาย

แถวแถวปฐมมีคนถามถึง
วันนั้นวันใด ใจ ไม่จดเย็นงัน
ผู้คนคับคั่งอยู่ทางหลังยืนแล
ยืนกันดูแกเขานั่งแลดูหล่อน
ตัวจ้านเสียงจำ ใจวางทำขึ้นถ่อ

คนดีชื่อดังน้องอย่านิ่งดูตาย
ลือทั่วสถานในประเทศไทย

เล่นไหนที่หนึ่งไม่ว่าเล่นที่ไหน
ปากคมขึ้นคานจะไปนั่งรอใคร
คนเก่าคนแก่เด็กเล็กเกลื่อนกล่าย
เพลงจริงสัญจรใจแม่นั่งดูใจ
อมเพลงยืนเผลอเป็นถูกน้ำมันพราย
(เพลงออกตัวชาย)

ผู้คนเรียกชานเข้าสถานเลิกลุง
แป้งนวลผัดหน้าแล้วนั่งผ้าหวีผม
ผัดหน้าทาจุดพอครบชุดชายชวน

กางเกงในไม่นั่งเลยสวมเสื้อชั้นใน
ลายทองล้นทมแต่งกันแบบไทยไทย
พวกหมู่ทั้งมวลมึงจะไปกันไหม
(เพลงประ ส่วนวนที่ 1)

นั่งฟังมานานนิกรำคาญในหู
ข้างผู้หญิงก็ร้ายข้างผู้ชายก็แรง
นี่เราเป็นผู้ใหญ่ต้องห้ามไว้ให้หยุด

จะนั่งฟังอยู่เดียวจะเคืองกันใหญ่
ดันกันจนหน้าแดงหาดีไม่ได้
ครั้นจะปล่อยไม่พูดเดียวจะเกิดฉิบหาย
(เพลงห้าม)

อีแม่สังกะวาตผีเชิญมาเข้าสวิง
ตัดรักหักโคกโลกเขาจะติเตียน
สวยสดหมดสีกันเมื่อยามสวย

พี่อ่อนวอนประวิงก็จะทำใจสวาย
เสียแรงพี่แะเข้ามาเวียนแทบจะยกมือไหว้
เวลาโซยมาช่วยไม่มีใครเอาใจใส่
(เพลงเกี่ยวดับคันหา)

น้องเป็นสตรีมีสัตราต้องพูดจากันให้ตรง
เมื่อน้องจะรักกะพี่ก็รักจะอมปากตั้งปุ่น
อย่าสละตัดตรอนจะเดือดร้อนภายหลัง

จะซุ่มซ่านพูดส่งทำที่เสียนิสัย
น้องก็สาวพี่ก็หนุ่มไม่ใช่คนที่ไหน
น้องจะถือหรือซื้อตั้งจะถือดีไม่ได้
(เพลงผูกรัก ส่วนวนที่ 3)

ให้ออกมาผัดมาผ่อนนิกรำคาญมาหย่อน-
อารมณ์
มาแอบซุ่มคอยสาวนั่งเศร้าเย็นเชอะ
เย็นเจ้าคอยจ้องคอยน้องอยู่นี่

มาหยุดคุยกันที่ร่มมาเถอะไม่เป็นไร
เมื่อไหร่จะออกมาเจอกันเล่าแม่คู่ร่วมใจ
จะหลบหน้าหลีกหนีพี่กันไปถึงไหน
(เพลงออกตัวชาย : สังเวียน ทับมี)

อย่างไรก็ตามหากจะสังเกตอย่างถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่า ลักษณะเด่นที่สุดของการเล่นเสียงสัมผัสในเพลงอีสานคือการเล่นสัมผัสอักษร ซึ่งมีปรากฏมากเป็นพิเศษ มากทั้งจำนวนครั้ง และจำนวนเสียงของพยัญชนะ กล่าวคือ เพลงอีสานจะมีการเล่นสัมผัสอักษรทุกเพลง แต่ละเพลงมีเกือบทุกวรรคและในแต่ละวรรคก็มีสัมผัสหลายแห่ง นอกจากนี้เสียงพยัญชนะที่นำมาสัมผัสยังมีหลายเสียงทั้งพยัญชนะเดี่ยวและพยัญชนะควบกล้ำ ดังตัวอย่าง

เกิดกรรมปางก่อนต้องจากกรไกลกัน
แม่คู่ชาเคียงข้างจะระคางเคืองขุน
มันมีข้อขัดข้องมิได้ระคองเคียงข้าง

เกิดกรรมกางกันครวนี้ต้องไกล
ต้องจากแม่แม่คนนะแม่ช้อยในกาย
รักผิดคางมีรูจะฝากไว้กับใคร

รักพี่ไม่งามทรอกสองงามเป็นเงา	เหมือนยังจั่วถั่วเสียเมื่อตอนเดือนหงาย
รักเจ้าคนงามต้องงุ่มง่ามเดินงอน	จั่วทำยงอนจากแม่เงาเดือนหงาย
โอ้แม่ดอกกระเจาะของพี่แจ่มกระจ่าง	รักจริงต้องจางไปด้วยความจวนใจ
โอ้จวนใจหมายจงมานั่งจ้องรักเจ้า	จนจิตจับเจ้าเพราะเป็นความจวนใจ
แม่จันทร์แจ่มกระจ่างจะจางไปเป็นอื่น	เจอเจอะคงไม่ขึ้นหัวใจ
โอ้ดวงจิตเคยจกน้ำตาจกหลงไหลจก	ลงลักสองสามจกน่องไม่เห็นใจ

คู่ขึ้นของฉันดูเป็นชั้นเชิดชู	จะชิงชิงห่างชูจะไม่ได้ชมกับชาย
วีรักชายอย่าเฟื่องกลายเป็นชิง	ใครว่าชู้ก็ช่างน้องจงเชื่อคำชาย
รักชายจะเชื่อนะน้ำสง ไชยา	คอยชายซ้ำซ้ำเกิดแม่ลมพัดชาย

(เพลงสั่ง : ไสว สุวรรณประทีป)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าการเล่นสัมผัสอักษรทุกวรรค วรรคละหลายแห่งจนเกือบจะทุกคำ เช่น เกิด-กรรม-ก่อน-กร-ไกล-กัน คู่-เคียง-ข้าง-ระคางเคื่อง-ชุ่น จั่ว-งา-งอน-เงา-หงาย ชิงชั้น-ชู-ชม-ชาย ฯลฯ เสียงพยัญชนะมีหลายเสียง เช่น /ก//ข//ง//ช/ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการเล่นเสียงพยัญชนะเป็นคู่ เช่น /กร/กับ/จ/ ในคำว่า กระเจาะ-กระจ่าง การเล่นเสียงสัมผัสเหล่านี้ก่อให้เกิดความไพเราะอย่างยิ่ง

นอกจากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการเล่นสัมผัสอักษรในเพลงอื่น ๆ อีกมากขอยกตัวอย่างที่เด่น ดังนี้

ตัวอย่างการเล่นสัมผัสอักษรเสียงเดียวกันทั้งเพลง เช่น /ก/และ/ช/

พ่อคนเก่งเพลงเก่ามาพูดก่าวเดียวกอ	ออกประกาศเริ่มก่อเที่ยวได้พูดเกี่ยวกาย
หน้อยจะเก้ออายเก้ามืดเก่าเพลงเก่า	หยุดกันเสียเถิดเกาหน้อยจะคิดถึงกาย
ว่ากุกุกุหน้าเก้อยยังเขยอมาเกี่ยว	ทำก่าวกายพูดเกี่ยวมันไม่ได้กอดกาย
จะมาพูดกอแกลยไ้แก่หลัง โกง	มันไม่ได้กายจะมาโกงเลยเจ้าหน้าชู้ไ้
ใครจะรักกับแกรูปก็แก่หงอกก่อ	ยังอวดเก่งเพลงกอช่างไม้นึกเจียมกาย
กลับไปหากินบ้านแกลเล่นอ้อแก่คู่เก่า	จะเอ้อมกรมาเกาเลยมันไม่ได้ตะกาย ฯ

(เพลงเกี่ยวอักษร ก)

แม่ลูกขึ้นบะซ่อให้พี่ชิมลักขาม
 พี่นึกชอบอยากชมแม่รูปโฉมเจดฉัน
 พี่อยากเป็นคู่ชัชชกับแม่แหม่มช้อย-
 ร้อยชั่ง
 ถ้าได้ชีวิตบุญฉันจะอยู่คอยแช่
 ถ้าใครมาชวนฉันก็ไม่เชื่อ

พี่ไม่ให้ชอกช้าเอ็งจงเชื่อพี่ชาย
 แลดูกระชั้นหลายชั้นน้องช่างงามเจดฉาย
 แม่คู่ชมน้องจะชิงพี่จะอยู่รับใช้
 พี่ไม่แฉเชื่อนแฉพี่ไม่แฉไฉ
 เพราะฉันเป็นชายชาติเชื้อพี่จะอยู่แช่นอนไส

ตัวอย่างการเล่นอักษรตั้งแต่เสียงพยัญชนะ/ก/จนกระทั่งเสียง/ส/

ก. ไก่หลังกึ่งทำส่งเสียงออกก้อง
 ตูมการตูดกันเหมือนยังกับกันนึ่งก็

มาแบ่งแก้วให้สักกองเถิดนะแม่ก. ไก่
 นุ่งสีกาก็ช่างงามเกินกรีดกราย

แม่ก. กากิกือย่าทำเป็นดีกำกัน
 แม่ช. ไช้แซ่ชชน้องไม่ควรจะขัด
 พี่ยกคางชูคอเหมือนปลาหมอคางข้อง

มาเปิดกันชนกันให้สบายร่างกาย ฯ
 เห็นพี่อดคิดแม่แหม่มขาวปานไข่
 ขาดหวังเจ้าของพี่ไม่เล็งเห็นใคร

แม่ค. ความใจแหว่นพี่รักเจ้าจวนนอนฝัน
 พี่รองความใจแหว่นแทบจะเอ้อม-
 มือคว่ำ

จะพูดแหว่วรังควานเลยแม่นางควาย
 ถ้าได้เห็นยวแก้มขวาจะขึ้นกระดิกยั้งควาย

ค. คณแม่คุณจะโก่งราคาขัดขึ้น
 ใจก็คิดมีคู่จึงคัดคู่เข้ามาแค้น
 แม่จ. งูววยงยังงโงเสียแม่งาม
 จะงวยงงหน้าอพี่มาจ้องขงว

ถ้าร่วมเรียงเที่ยงคืนจะสร้างคนเอาไปขาย
 แม่เลื้อคอผูกแขนสมควรขายให้น้องชาย ฯ
 จะหน้าอกคอง้าจงยอมกันง่ายง่าย
 จะยื่นเงียบให้พี่งวหรืองวยงอย่างไร

แม่จ. จานจริงจิงพี่ไม่ใช้มหาโจร
 แม่จ. จิงเจดโฉมแม่คุณอย่าเจี๊ยะจุน
 แม่ลดช่องน้ำเชื่อมขอให้พี่ชิมลักขาม
 ญ. ญิงยั้งยวดจะฝากกายเป็นญาติ
 วันนี้จะแยมชยายกับแม่โยน้ำหยด

เทียวยผญ. ชาจนชยาดใจ
 อีแม่กเมงกระชุนของพี่งามเจดฉาย
 พี่จะให้น้ำชุ่มขึ้นหัวใจชาย ฯ
 ใจพี่นิกชยาดไม่อยากจะแยมชยาย
 จะถือหยิ่งไว้ยศเลยแม่ย้มเป็นโย

ณ. เณรศีลน้อยช่างนอละหน้อยจริงหนอ
เลยชวนน้องขึ้นหน้าไปเที่ยวท่าตลาด-
เหนือ

แมต. ดาตติอย่าทำให้พี่ยืนดู
แม่ม่งแดงยืนเด่นเพื่ออยากจะเป็น-
เกี้ยวทอง

แมต. เจ้านมตั้งแลสองเต้าเป็นตุ้ม
ถ้าเป็นนกกระเด็นพี่จะตามไปต่อ
ถ. ถูงใส่ทอง ไม่มีทองใส่ถูง
พอถึงเมืองอุทัยพี่จะให้น้องชายทอง
อีแม่บงของพี่กลางบึง
แม่เอวบางลมบนน้องจะทำหน้าบึ้ง

อีแม่เป่าปิ่นปากขอให้พี่ปากโป่ง
แม้พี่ได้ร่วมโป่งพี่จะปอกกล้วยป้อน
อีแม่โพทั้งผ่องเขาสีว่าน้องทั้งผิว
อีแม่เรือสองพายคนสองผิว

ณ. ผ่านอนฝันว่าตะกายฝ่า
อีแม่เขียวใบฝ้ายอย่าทำให้ชายใจ-
ผ่อแผ่

แมร. เรือหลุดหลักความรักที่รักเหลือล้น
จะหวงไว้รอชายไรเล่าแม่ฝรั่งจวนหล่น
สนสนพบสาวมายืนเศร้าบ่มศรี
เจอแม่สาวสีไศกมาเจอแม่สาวสีซอ

จะชมหน้าตัวณ. เขาจะแทงหน้า
แม่สาวน้อยชายเนื้อระวังนอนจะกินข้างใน

แม่ม่งแดงดอกประดู่ทำอย่างใดถึงจะได้
วาสนาพี่มันต้องพี่ยืนดูอยากได้

แลเหมือนดอกบัวตูมแข็งเด็กเป็นไต่
เอาตะตามตอให้น้องเดินตามไต่
จะอยู่เลยบ้านทุ่งจะพาไปเมืองอุทัย
ถ้าแม้น้องมีทองพี่ไม่คิดเทถ้าย
พี่เอื้อมมือเข้าไปตึงตึงใบ
อีแม่บัวกลางบึงขอพี่ตึงสักใบ

จะชวนน้องเข้าโป่งเรื่อยไป
แม่เนื้อปมสองปอนด์เรื่อยไป
เสียแรงพี่พันผิวเสียกับแม่เรือสองพาย
เสียแรงพี่ได้พันผิวกับแม่ผ่องอำไพ

แม่แก้มไผเป็นผ้าห่มอกพี่ร้อนเป็นไฟ
เลยแม้น้ำกาแพของพี่อ่อนไฟ

แม่ฝรั่งจวนหล่นจะหวงไว้รอชายไร
ความรักที่รักเหลือล้นอีแม่ฝรั่งทำยไร
มาพบแม่สาวสิบสี่แก้มกำลังไสไส
น้ำลายไหลออกสอพี่เดินกระสับกระส่าย
(เพลง เกี้ยวอักษร)

ตัวอย่าง เล่นลิ้มผัสเสียงพยัญชนะควบกล้ำ เช่น

เนื้อเพลงอำพราง โปรดอย่าขำขี้ด้วย- ว่าเพลงบทพร้องยังไม่มีเม็ดทราย
พลอง

เพลงไผ่ลพลาตเพลงมิใช่แก้งพูดกล่าว ผิดครึ่งบางคราวโปรดอย่าเพ่งคลีคลาย
ยังไม่เคยเคลียคลออักษรกลอเพลงกล่า ยังไม่คล้องนิกร้ามยังไม่อยากสู้ใคร
กลัวไม่ครือมือเขายัง โง่เขลาขาดแคลน กลัวไม่ปรุตามแปลนในข้อภิปราย
ไม่ปราดเปรื่องปรุ โปร่งเหมือนยัง- เหมือนนักเกรง เพลงกราดที่เขาเล่นใกล้
องค์นักปราชญ์ ไกล

(เพลงออกตัว ส่วนที่ 1)

(ญ) เคราะแคะคร่ำครวญแกจะมา- แกมาเที่ยวบ้านลั้งเป็นลูกเต้าเหล่าใคร
นอนคราง
แกจะมาคราะลักคราวจะมาเกล้า- ไอ้ลูกศิษย์นอกครูจะมาตูดชี้ข้าง ไคลลักครู
(ช) เคราะแคะคร่ำครวญจะให้- ให้สงเคราะห์ลักครึ่งเกิดแม่กอดะไรร
นอนคราง
ให้มาคราะลักคราวให้มาเกล้าลักครู จะนั่งแคว่ตูดครูจะถึงให้ออกเหงื่อไคล
คลอคลึงดังเครื่องให้สงเคราะห์- เอ็งจะคลอบุตรคล่อง ไม่ต้องไปเรียกหาใคร
ครอบครอง
รักน้องเผลอเผลอเหมือนยัง โดนตีพลอง รักเผลอไม่พร้องเฝ้าแต่เผลอไผล
รักน้องสารพัดเหมือนยัง ไม่ตีพลอง ความรักไม่พร้องนะแม่แพรสไฟล
(เพลงกล่า : ไสว สุวรรณประทีป)

ตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้สอดคล้องกับที่วานิช จรุงกิจอนันต์ (2530:9-15) กล่าวไว้ว่าลักษณะพิเศษประการหนึ่งของเพลงอีแซวที่ค่อนข้างเด่นชัดมากเมื่อเปรียบกับเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ คือการเล่นสัมผัสอักษร ซึ่งจะมีแนวพราวเกือบทุกวรรคและเป็นการเล่นสัมผัสอักษรแบบมีลีลาเฉพาะตัว โดยทั่วไปแต่ละวรรคของเพลงแบ่งเป็นสองส่วนและจะเล่นสัมผัสอักษรที่คำท้ายของส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สองในแต่ละวรรคเช่น "เข้าไปดูในห้าง-มีตั้งหลายยี่ห้อ" หรืออาจจะเล่นสัมผัสมากกว่าคำท้ายของส่วนนี้ก็ได้

อนึ่ง จากการศึกษาข้อมูลโดยละเอียดแล้วพบว่า การเล่นเสียงสัมผัสอักษรของเพลง
อีแซวยังมีลักษณะเด่นเฉพาะตรงที่ผู้แต่งจงใจใช้เสียงสัมผัสให้ลงกับจังหวะ* ของเพลงพอดี
หากจะแบ่งช่วงระยะเว้นจังหวะในแต่ละวรรคอาจจะแบ่งย่อยได้ถึงสี่จังหวะและมักจะมีสัมผัส
อักษรลงกับคำสุดท้ายของแต่ละช่วงจังหวะนั้นหากบางช่วงไม่ได้สัมผัสอักษรผู้แต่งมักจะใช้สัมผัส
สระแทน จะขอยกตัวอย่างและขีด (/) แบ่งช่วงให้ชัดเจนดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

(ญ) ยิงโป่ง/ตรงเป่า/จะเป่า/รูปืน/ ยิงปิง/เป็นปืน/ว่าท้องโป่ง/เป็นไป/
ยิงปิง/ด้วยปืน/น้องจะยิง/ให้ยิง/ กลัวไม่/ยิงจริง/ไร้อ้า/กินใจ/
ปืนปราบ/ปราบหิน/ไม่มีใคร/เขาหา/ ปืนขาด/ราคา/มันจะไป/ยิงใคร/
ยิงปิง/ดังโป่ง/ไม่เห็นตรง/เลยเป่า/ ปืนแก่/กายเก่า/มันดีแต่/ยิงไก่/
ยิงปิง/ดังโป่ง/ไม่เห็นตรง/เลยปี่/ พกหา/เช็ด/ไอปืน/ฉิบหาย/ ฯ

(เพลงตับปืน)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าเสียงสัมผัสอักษรที่รับกันเป็นช่วง ๆ ตรงกับจังหวะ
เพลงที่ค่อนข้างถี่กระชั้นนี้ เป็นกลวิธีที่ทำมิได้ง่ายนัก การใช้สัมผัสอักษรอย่างแพรวพราวรับกัน
เป็นช่วง ๆ ทำให้เสียงสอประสานอย่างไพเราะรื่นหู ความถี่ของเสียงสัมผัสในแต่ละวรรค
ยังก่อให้เกิดลีลาจังหวะที่เร้าใจ คึกคัก สนุกสนาน มีชีวิตชีวา เสียงของสัมผัสอักษรที่เป็นจังหวะ

* การสัมผัสอักษรให้ลงจังหวะหยุดหรือจังหวะตกในร้อยกรองถือว่าเป็นศิลปะเรียบ
เรียงถ้อยคำให้เกิดความไพเราะซึ่งตามปกติร้อยกรองทุกประเภทจะมีจังหวะเฉพาะ กวีจึงนิยม
ให้มีสัมผัสอักษรตรงจังหวะตก เมื่ออ่านก็จะเกิดการถ่วงเสียงเป็นจังหวะจะโคน เช่นการเขียน
กลอนแปดซึ่งไม่มีบังคับสัมผัสอักษรว่าให้อยู่ตรงไหนในแต่ละวรรคหรือแต่ละบท แต่กวีเห็นความงาม
ของการถ่วงเสียงด้วยการใช้สัมผัสอักษรตรงจังหวะตกหรือจังหวะที่เว้นระยะซึ่งส่วนใหญ่จะเว้น
สาม สอง สาม ดังแผนผัง

000/00/000

000/00/000

เช่น "ไอ้อาลัย/ใจหาย/ไม่วายห่วง ดังศรศักดิ์/ปักชำ/ระกำทรง/"

(ล้อม เฟื่องแก้ว 2522 : 58 และ วันเนา ฐิติน 2532 : 144)

จะโคนนี้ ยังมีส่วนเื้อต่อการร้องเกินทำนองเพลงด้วยเพราะการถ่วงจังหวะของเสียงเหมาะแก่ผู้ร้องจะเปล่งเสียง เน้นเสียง เอื้อนเสียง หรือรวบคำรวบพยางค์ได้สะดวกทำให้ร้องโดยไม่หลงจังหวะหรือคร่อมจังหวะ การใช้สัมผัสอักษรในลักษณะนี้จึงเป็นศิลปะและชั้นเชิงในการใช้ภาษาที่มีความเหมาะสมกับรูปแบบที่แต่งขึ้นเพื่อฟังเสียงเป็นสำคัญ

จากการศึกษาเพลงอีแซวในประเด็นดังกล่าวนี้ แม้จะพบว่าเพลงอีแซวจะมีการเล่นสัมผัสอักษรแพร่วราวมากกว่าการเล่นสัมผัสสระก็ตาม แต่เมื่อการเล่นสัมผัสทั้งสองชนิดนี้มาปรากฏอยู่ร่วมกันในแต่ละวรรคก็ช่วยเสริมให้เพลงมีความไพเราะจับใจมากยิ่งขึ้น เพราะการสอดประสานเกี่ยวร้อยของเสียงสระและพยัญชนะเป็นช่วง ๆ และรับกับจังหวะเพลงอย่างพอเหมาะพอเจานั้น ทำให้เสียงของเพลงไพเราะสละสลวยรื่นหูช่วยเพิ่มรสชาติแก่ผู้ฟังอย่างยิ่ง นอกจากนี้ในด้านความหมายแล้ว คำส่วนใหญ่ที่นำมาสัมผัสยังมีความหมายชัดเจน สอดคล้องและเหมาะสมกับความของเพลงในตอนนั้น ๆ ด้วย การเล่นเสียงสัมผัสจึงเป็นลักษณะเด่นที่เป็นอัจฉริยลักษณ์อย่างหนึ่งของเพลงอีแซว

4.2.1.4 การซ้ำคำ คือการใช้คำคำเดียวกันที่มีความหมายอย่างเดียวกันหรือคำคนละคำแต่มีความหมายเหมือนกันมาซ้ำกัน เพื่อนำความหมายให้เด่นชัดขึ้นและย้ำความรู้สึกหรือเพิ่มอารมณ์ให้มากยิ่งขึ้น หรือเพื่อแสดงให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวหรือภาพการกระทำที่ติดต่อกัน ในเพลงอีแซวพบว่าการซ้ำคำอยู่จำนวนมากเกือบทุกเพลง แต่ละเพลงอาจซ้ำคำคำเดียวหรือซ้ำเป็นกลุ่มคำ นอกจากนี้ยังอาจซ้ำคำภายในวรรค หรือซ้ำระหว่างวรรค รวมทั้งซ้ำคำคำเดียวติดต่อกันหลายๆวรรค ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

นั่งยองย่องยืนดูตามประตูบังตา
แต่พอเห็นเต้ไกลไหวไหวหัวหัน
มาแล้วมาแล้วแสงแก้วระยับ
เราเตือนบอกตัวแม่จะมัวหยุดยั้ง

~~~~~  
แล้วจะเตือนอีกข้อเห็นว่าต่อกลอนติด  
เมื่อจะลงจะขึ้นเอ็งจะมายืนยับยั้ง  
เขาว่าสี่ตีนยังรู้จักพลาดนักปราชยัง-  
รู้จักพลั้ง

นานแล้วไม่มานานแล้วไม่ไป  
เลยขึ้นบอกว่านั่นน้องจะไปทางไหน  
แลดูพลอยประด้ายืนอยู่กรงบันได  
ให้แม่ลงนั้นล่างกันเสียเป็นไร

~~~~~  
ให้เข้ามาให้ชิดขึ้นกระได
คอยระแวงระวังจะให้วุ่นวาย
ลูกกระไดใหญ่จ้งเอ็งจะไวใจ

น้อยจะเคลื่อนจะคลาดน้อยจะ- จะตกหล่นลงข้างข้างกระได
พลาตจะพลั้ง

(เพลงประ : สมบูรณ์ สุพรรณยศ)

ตัวอย่างที่ 2

จะออกไปดูหน้ากัน ไฉ่พวกกะนี้	จะเป็นคนที่ไหนหรือที่ไหน
ถ้าเป็นที่นี่ไฉ่ที่ว่าตัวน้อง	มันจะออกมาจากกระตองของอีกคนใด
เลยรีบครวไลเดิน ไฉ่ลงดิน	สาวเท้าก้าวเดินไปประตูดุศได้
แต่พอถึงประตูน้องเพียวมองหาตัว	ไม่เห็นหูเห็นหัวเลยไฉ่ตัววิบหาย
เห็นหัวไวไวไบไมโยนโยน	จะเป็นหมาหรือคนยังสงสัย
เห็นหัวแล้วดำดำ	ไกลนกัน้องจำแล้วไม่ได้

(เพลงดับกระได)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่ามีการซ้ำคำหลายลักษณะ ทั้งซ้ำแบบยมก หรือซ้ำในที่ติด ๆ กัน เพื่อเพิ่มหรือลดน้ำหนักของคำ ได้แก่ ยองยอง ไหวไหว ห้วนห้วน มาแล้วมาแล้ว ไวไว โยนโยน และ ดำดำ การซ้ำแบบเป็นคำแทรกได้แก่คำว่า จะ (จากตัวอย่างที่ 1) คำว่า ที่และเห็น (ตัวอย่างที่ 2) การซ้ำคำลักษณะดังกล่าวมีทั้งการซ้ำภายในวรรค และต่างวรรค เช่นคำว่า ประตู (ตัวอย่างที่ 2) นอกจากนี้ยังมีคำซ้ำความหมายซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคำซ้อนที่มีความคล้องจองกัน ได้แก่ คำว่า รู้จักพลาตรู้จักปลั้ง จะคลาดจะเคลื่อน จะพลาตจะพลั้ง ครวไลเดิน สาวเท้าก้าวเดินและเห็นหูเห็นหัว

อนึ่ง ยังมีการซ้ำคำในลักษณะพิเศษตรงข้อความสุดท้ายก่อนจะลง เพลงหรือจบเพลง บางท่อน ได้แก่คำว่า ข้างข้าง ในวรรคสุดท้ายของตัวอย่างที่ 1 ซึ่งเป็นคำซ้ำเพื่อเพิ่มจำนวนคำให้เหมาะกับการร้อง กล่าวคือ ผู้ร้องจะร้องเว้นจังหวะระหว่างคำดังกล่าวเป็น ข้าง/ ข้าง มิได้ออกเสียงแบบยมกเหมือนคำว่า ไว ๆ โยน ๆ ดำ ๆ ฯลฯ คำซ้ำลักษณะนี้นอกจากจะช่วยเน้นความหมายแล้วยังช่วยให้การร้องเนื้อเพลงลงกับจังหวะพอดี ดังนั้นคำซ้ำเหล่านี้จึงช่วยเน้นความหมายให้ชัดเจนและยังก่อให้เกิดความไพเราะเพราะเสียงที่ซ้ำกันเป็นช่วง ๆ การซ้ำคำจึงเพิ่มอารมณ์แก่ผู้ฟังยิ่งขึ้น

นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้วยังพบว่าการซ้ำคำในเพลงอื่นๆของเพลงอีสานอีกมาก ดังเช่น

รู้จักบาปรู้จักบุญรู้จักคุณรู้จักโทษ
รู้จักดีรู้จักชั่วรู้จักตัวไม่ผิด

รู้จักเหง้ารู้จักโคตรรู้จักปู่ตายาย
เขาเรียกว่าคนเป็นทิดเอ๊ยแล้วจำไว้
(เพลงถามบาลี ส่วนที่ 1)

ธรรมดาผิวเมียต้องคู้ย เชื้อกันทั้งคู่
เป็นคู่ทุกซึกซุกซุนคู่ไหน
เมื่อผู้หญิงเป็นไฟผู้ชายต้องเป็นน้ำ
ยกตัวให้เป็นพ่อยกเมียให้เป็นแม่

ถ้าเราแยกกันอยู่มันจะยุ่งกันใหญ่
เราเคียงหมอนเป็นคู่เมื่ออยู่เก่าคู่ใหม่
ไม่ลดหย่อนผ่อนตามประเดี๋ยวดีกันตาย
ยกเอาขึ้นมาให้แค้นมันไม่หนักอกใคร
(เพลงเกี่ยวกับแม่หม้าย)

(ช) เอ็งจะทวงเอาไว้ให้ตะไคร้มันจับ
เอ็งมัวแคะขี้ตะไคร้เดียวเข้าไปถึงชั้น
หมันชูดหมันคันข้างมันเหลือเกิน
(ญ) มึงพูดเสียพูดแหมพูดแหม
ว่ายิ่งชูดยิ่งคันยิ่งมันยิ่งเพลิน
มันไม่ใช่ขี้ตะไคร้เสียแล้วไอ้บ้า

ประเดี๋ยวอนไม่หลับมัวควักชูดขี้ตะไคร้
หมันแคะหมันคันไ้ตรงขี้ตะไคร้
เอ็งมัวชูดเสียเพลินถึงไม่ให้ใคร
มันข้างจุใจเจ็บเข้าไปจริงใจ
ข้างสนุกเหลือเกินตรงตะไคร้
ขี้ตะไคร้นาวาไปเมื่อไร

(ช) เงินที่พี่เอามาตรวจการของพี่มี
ปลอมเงินปลอมทองปลอมของสินค้า
น้องก็เลยค้นคว้าเที่ยวหาเงินดู
แม้ค้นข้างล่างแล้วค้นข้างบน

จะมาเช่าเรือที่ไม่ใช่ปลอมเงินชาย
ปลอมแปลงแต่งการซื้อเสียไปไกล
เขาบอกว่าแบงก์ก็มีอยู่ในยามใหญ่
ค้นนี้ค้นโน้นไม่เห็นมีที่ไหน
(เพลงเช่านาวา ส่วนที่ 1)

ของข้าวก็แพงค่าแรงก็ถูก
พลเมืองก็เกิดมากความอดยากก็เพิ่มขึ้น
แพงขึ้นชได้ไม่ชิตชิตที่ตัดก็แพงด้วย
แพงขึ้น โธ่แพงขึ้นอ้อแพงขึ้นสา-
กระเป๋อติพริก
แพงขึ้นกะบิน้ำปลาแพงขึ้นปลาร่ำ-
ปลาเจ้า

จะเอาที่ไหนเลี้ยงลูกน้อยจะนั่งน้ำตาไหล
แพงไปขึ้นเพิ่มแพงไปขึ้นไฟ
แพงขึ้น เกลือแพงขึ้นกล้วยขึ้นมีด โกนตะไกร
เห็นว่าจะแพงขึ้นไปอีกอ้อแพงขึ้นไป
กับไอ้ของเนาเนาจะแพงขึ้นไปถึงไหน

แพง ไปขึ้น ก่ายเตี้ย แพง ไปขึ้น บะหมี่

แถมกะทรงกะ ทรีแพง ไปทำอะไร ฯ

(เพลงของแพง)

เมียน้อยก็ทวง เมียหลวงก็ทึง

เมียหลวงก็ดี เมียน้อยก็ดี

กรีกกรอง ไกลเกลี้ย เมีย เมีย ผิว ผิว

ใครจุกินให้มากใครไม่อยากกินน้อย

พูดเอ็ดตุ๋อ้ออิงมีแต่ เรื่อง อับอาย

จะทำกระเด่ง เป็นปลากระดี ผิว แทบ พัง ไม่ได้

มันจะดีหรือชั่ว ผลัดกันชิมกันใช้

เรามาคุยกันค่อยค่อย เราไม่พูด อวด ใคร

จะแบ่ง ข้าว แบ่ง ของ เมีย ทั้ง สอง มีส่วน

แบ่ง ถ้วย แบ่ง โถ ลูก โถ ลูก ยอม

แบ่ง จัว แบ่ง ควาย ให้มี ใช้ คน ละ คอก

เอ็งไม่ต้องพูด แย้ง ผิว จะ แบ่ง ให้เป็น -
ระเบีย บ

ส.ค. โจนดจะแบ่ง ให้หมด ทุก เมีย

แบ่ง พื้น ใน เตา แบ่ง ข้าว แบ่ง น้ำ

ครกสาก เรือก สวน ที่ อยู่ อาศัย

มันเกิด ยุ่ง ผิว ยอม แบ่ง กัน ยก ใหญ่

จะฉีก ตัว กราด อก ให้เป็น ของ เมีย ไป จน ตาย

เมีย ทะ เลาะ แบ่ง ให้เรียบ แบ่ง ไม่เลือก นา ไร่

เรือก สวน ไม่ให้เสีย ที่ อยู่ อาศัย

แบ่ง ถ้วย แบ่ง ชาม แบ่ง ให้เมีย เอา ไป ใช้

(เพลงดัดดีหมากผิวหมากเมีย ส่วนวนที่ 2)

อนึ่ง การซ้ำคำในเพลงอีสานนอกจากจะสร้างความไพเราะและความรู้สึกคล้อง
สะเทือนอารมณ์ขึ้นเนื่องจากเสียงและความหมายของคำแล้ว การซ้ำคำยังช่วยสร้างอารมณ์ขึ้น
ที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยการนำคำที่สื่อความหมายที่น่าตลกขบขันและแฝงความ
หมายเกี่ยวกับเรื่องเพศมาซ้ำไปซ้ำมา เช่นคำว่า "ล้าน" และ "หอย" ในตัวอย่างต่อไป

(ญ) แหมมันผิด ประหลาด เด็ด ขาด สำคัญ

มันช่าง เลื่อม ทัว โล้น ไป เสีย ยัง กับ ชน

มันไม่ล้าน อย่าง เดียว ยัง หมั่น เชียว -
อีกด้วย

(ช) อย่า ดู ถูก ทัว ฟี้ ไป เลย นาง หมก ผ้า

จะล้าน หน้า ล้าน หลัง ล้าน ขน ข้าง เคร ษ ฐิ

(ญ) ล้าน หน้า ล้าน หลัง ล้าน ขน ข้าง -
เข้าเฝ้า

มันช่าง โล้น ทัว ล้าน ไป เสีย จริง ให้ ตาย

ถึงจะ ยก ให้ ฉัน ก็ ไม่ อยาก ได้

ถ้าใคร ได้ ไป ก็ ช่วย ดู ซิ มัน ล้าน จน ใส่ ฯ

จะล้าน หลัง ล้าน หน้า มัน ก็ ล้าน คุณ นาย

แต่พวก เอ็ง ล้าน ซิ มัน พา จัญ ไร ฯ

เขาเรียก ล้าน เจ้า แล้ว ล้าน นาย

ฉันเองจะมีผิวไ้ที่หัวล้านเกลี้ยง ได้ไม่ต้องหาเชียงห้าเบ็ดห้าไ้ๆ
 (ช) ล้านขุนนางมีหน้าล้านอย่างข้า- ล้านเงินล้านทองไม่ต้องท้อพระทัย
 มีของ
 เห็นหัวล้านเกลี้ยงจะเอาทำเป็นเชียง- ล้านอย่างที่มีบุญเขาเรียกว่าล้านทองใบ
 หรือแม่คุณ
 เอ็งจะเอาตัวคนนั้นไปทำเชียง เอาอย่างเอาเชียงมาแต่ไหน
 อันนี้เป็นคนจัญไรคงนิสัยไม่ดี เดี่ยวเอาหัวล้านทิม เสียให้หนึ่งร้องไห้ๆ
 (ญ) ถึงพวกข้าล้านสีกียังมีผ้าปิด หัวล้านเปิดมิดไปเสียเมื่อไร
 ฉันแม่จะมีผิวไ้ที่หัวล้านล้าน ได้ไม่ต้องหากระดานแล้วอย่างไ้ๆ
 (เพลงดับหัวล้าน)

นำสงสารพี่ชายเที่ยวร้องให้ตามหาหอย (จน ไซ้หัดลิ้นหอย) จนเสียรูปเสียรอยเนื้อ-
 ตัวเริ่มลาย
หอยที่พี่ตามหาน้องอยากจะรู้สาเหตุ มันคงอร่อยเอร์ตเขาเรียกว่าหอยอะไร
หอยกานหรือหอยขมหอยดำหรือหอยขาว หอยสั้นหรือหอยยาวหอยเล็กหรือหอยใหญ่
หอยน้ำเค็มหรือหอยน้ำจืดพี่จงช่วยชี้แจง หอยโข่งหอยแครง (หอยข้าหรือหอยใคร)
 ขอให้ช่วยแก้ไข
 หรือจะเป็นหอยกระจี้ขอให้พี่ช่วยเล่า เป็นหอยเลี้ยงอยู่ตามเล้าหรืออย่างไรๆ
 (เพลงดับหอย)

เมื่อพิจารณาการใช้คำในเพลงอื่นแล้วจะเห็นได้ว่า การใช้คำเป็นลักษณะเด่น
 ลักษณะหนึ่งของการเลือกสรรคำมาใช้ในเพลงอื่นและเป็นที่นิยมกันมาก เพราะนอกจากจะ
 ช่วยเน้นความหมายได้ไพเราะเสนาะเสียงแล้ว ยังเร้าความรู้สึกให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม
 หรือทำให้เกิดความสนุกสนานบันเทิงใจได้อีกด้วย

4.2.1.5 การใช้คำภาษาทวิ ภาษาทวิเป็นภาษาที่แตกต่างไปจากภาษา
 ที่ใช้พูดจากันอยู่ทั่วไป เพราะเป็นภาษาที่มุ่งความไพเราะและมีความหมายลึกซึ้ง กวีจึงต้องหา
 วิถีพลกเพลงการใช้ถ้อยคำออกไปหลาย ๆ วิธี ทั้งนี้กวีชาวบ้านอย่างศิลปินเพลงอื่นซ่งก็ได้พลก
 เพลงถ้อยคำ เพื่อให้กลอนเพลงมีความไพเราะงดงาม ได้แก่ การแผลงคำ เช่น ตัดเสียง
 เติมเสียงและเปลี่ยนเสียง การประสมคำขึ้นใหม่ การใช้คำราชาศัพท์กับบุคคลธรรมดา และ
 การใช้คำที่มีรูปและเสียงไพเราะ จะขอยกตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

จะขอถามอีกข้อจะเพ่งท้อใจแท้	หากแกไปร้องจงแปรงจงช่วยโปรด <u>อภิปราย</u>
-----	-----
ทั้งด้ายกับเข็มรวมเข้าเต็มเป็นทก	ก็ที่ฉันหยิบยกเอาขึ้นมา <u>บรรณิยาย</u>
-----	-----
แล้วน้องจะรับสมานเข้าเหยียบชาน- เสมอ	ฉันมิให้ <u>กายชาย</u> เกื้อไปเสียจน <u>เปล่งกาย</u>

(เพลงถามเรื่องนาค ส่วนวนที่ 2)

ตัวอย่างที่ 2

พี่ขอถามน้องหน่อยแม้น้องน้อยท่งนา	พี่นึกแล้วก็น่าส่าย <u>ทรวงใน</u>
-----	-----
พอรุ่งสาง <u>สุริยสี</u> ชวน <u>นารี</u> หย่อนร่าง	น้องเมื่อยไทนหนอนางจะได้ <u>นวด</u> ภายใน
จะถนอม <u>จอมขวัญ</u> มือก็คว้นรีบคว้า	จะได้หายเมื่อยล้าได้รับ <u>แรงครรไล</u>
-----	-----
ฟังสำเนียงเสียงนกร้องไฮกบิกชายป่า	<u>สกุณ</u> นี้หน้าร้องอยู่ทางไท
นกอจะไรช่วยดูที่ร้องอยู่ <u>พี่ยา</u>	พี่รู้จักไหมจ่าน้องนี้ยัง <u>สงสัยใจ</u>
ไม่ใช่แกล้งถามทักไม่รู้จักจริงจริง	ไม่ว่า <u>แตกแยก</u> กึ่งนั้นกึ่ง <u>แปลกกาย</u>
เชิญลิคะพี่ชาคคนแม่ล้าไทนเล่า	รับประทานเสียแม่ <u>เผ่ามารดาไทย</u>
-----	-----
ว่าชื่อเสียงเรียงไรลูกใครกันชา	แย่ง <u>ภัสดา</u> ของฉันไปได้

(เพลงชิงชู้ ส่วนวนที่ 1)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่ามีการใช้คำภาษากวีหลายคำ ได้แก่ คำแผลง เช่น ภิปราย (อภิปราย) และบรรณิยาย (บรรณิยาย) คำที่ประสมขึ้นใหม่ เช่น กายชายเกื้อ เปล่า กาย สงสัยใจ แปลกกาย และมารดาไทย คำราชาศัพท์ เช่น ภัสดา และคำที่มีรูปและเสียงไพเราะ เช่น สุริยสี นารี จอมขวัญและครรไล เป็นต้น คำเหล่านี้นอกจากจะมีเสียงไพเราะแล้ว ยังเหมาะแก่การร้องเป็นทำนองด้วย

นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีการใช้คำภาษากวีในเพลงอื่นแล้วเพลงอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก จะขอยกตัวอย่างสั้น ๆ ดังนี้

เพราะว่าเมรีทรงศักดิ์น้องเป็นยักษิ
ใครจะ ไปหลงรักพวกนางยักษิ

พระรถจึง ได้คิดหนีอยู่กับ ได้ที่ ไท
ดูแต่ดวง เนตรแม่ป้ามันยังควักเอาไป
(เพลงเรื่องพระรถเมรี)

คุณพ่อยี่สิบเอ็ด ได้ไปก่ศักร์คุมครอง
ยกคุณพ่อคุณแม่เอาไว้เหนือเคียร

คุณมารดาสิบสองที่ปกป้องเกศิ
ต่างธูปต่างเทียนเอ๋ยแล้วทันที
(เพลงไหว้ครู : ช้าม หอมจันทร์)

ผมกราบเท้าพระคุณท่านนานนานจะมา-
สักที

กว่าจะเดินทางมาถึงที่แสนจะท้อพระทัย
(เพลงออกตัว ส่วนที่ 1)

มาพินิจพิเคราะห์ช่างเหมาะนัยน์ตา
พินิจเห็นหญิงอื่นยังไม่ขึ้นนัยน์ตา

รักนักตรโสภาผ่องอำไพ
เหมือนขวัญเนตรนัยนาของพี่ชาย
(เพลงประกลอนโล)

แม่ลมซิดปากช่องดูเจดฉั่นเจดโถม
ดูอรชทุทุกชั้นแม่คนชินของชาติ

พินิจชอบอยากชมมันช่างถูกใจชาย
เอ็งแต่งตัวดูฉลาดแลดูงามเจดฉาย
(เพลงเกี้ยวอักษร ช)

ฉันยกกรวอนไหว้ขอภัยเถอะนะพี่
จะขอถามอีกสักหน่อยเถิดนะพ่อสร้อย-
สอด้ลี

จะขอถามดูอีกทีเถิดนะพ่อทันทิมไทย
แล้วจะว่าน้องจู้จุกจิกจนใจ
(เพลงถามเรื่องนาค : พยง เทียนแจ่ม)

พ่อทองคำนพคุณแก้วรับบุญรับ

มาเปิดกระแสนอกให้ทราบจนสิ้นข้อสงสัย

พ่อกถามเกิดบอกได้แล้วถามตายติดต่อ

จะให้ฉันนั่งจ้อเขี้ยวหรือแม่ขึ้นใจชาย
(เพลงถามเรื่องการเผาศพ)

คำที่ขีดเส้นใต้ข้างต้น เป็นคำภาษาถิ่นที่มีความไพเราะและให้ความรู้สึกสูงส่งกว่า ถ้อยคำธรรมดา เช่น คำว่า ปกเศกเศศี เคียรและพระคุณท่าน นอกจากนั้นคำบางคำ เช่น พ่อ ทับทิมไทย พ่อสร้อยสอดสี พ่อทองคำนาคคุณและแม่ชื่นใจชาย ยังมีความหมายลึกซึ้งในเชิงเปรียบเทียบว่าเป็นผู้ที่มีค่าทั้งรูปลักษณ์และคุณลักษณะ การใช้คำภาษากวีดังกล่าวจึงนับเป็นกลวิธีการใช้ภาษาที่ประณีตบรรจงและมีความคิดสร้างสรรค์อันทำให้กลอนเพลงอีแซวมีคุณค่าทั้งในด้านเสียงและความหมาย ซึ่งจะมีส่วนให้การร้องเพลงอีแซวมีความไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้นด้วย

4.2.1.6 การใช้ถ้อยคำสังวาส คือการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศ สุกัญญา สัจฉายา (2525 : 111) กล่าวว่า กวีชาวบ้าน หรือพ่อเพลงแม่เพลง เสนอเรื่องราวทางเพศผ่านศิลปะของภาษาในรูปถ้อยคำสังวาส (erotic word) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือถ้อยคำสังวาสชนิดตรงหรือเรียกตามภาษาชาวเพลงว่ากลอนแดง และถ้อยคำสังวาสชนิดอ้อมหรือเรียกตามภาษาชาวเพลงว่ากลอนสองงาม เพลงอีแซวมีการใช้ถ้อยคำสังวาสทั้งชนิดตรงและชนิดอ้อมเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ

4.2.1.6.1 การใช้คำสังวาสชนิดตรงหรือกลอนแดง ได้แก่ การใช้คำที่คนทั่วไปถือว่าเป็นคำหยาบอย่างตรงไปตรงมาไม่มีการเลียง ดังตัวอย่างเช่น

ญ. ไอ้เย้-แม่ใคร ้วยเสียงสะท้อน	มึงว่ากูไปดันกับมึงที่ไหน
ลูกเขาเป็นสาวกันก็เป็นสาว	ซุ่มค้ำรัดค้ำว*ถามว่ามึงลูกใคร
ช. ถามถึง โคตรถึง เหง้าถามถึง เหล้า-	ไม่ถามถึงกระด-ของกูมึงหรืออย่างไร
ถึงกอ	
ยังไม่ทันอะไรแปลกกันได้ มึง	เคยเอารูฟิ่งลิ-ค้ของกูอยู่ตมตาย
	(เพลงประ)
กินแล้วนอนหลับไม่ท่วมดับไม่ตื่น	กระดกเขี้ยวไม่ขึ้นมันจะคาบหินใคร
คาบคาบหินคอยต่ายยังลอยเหมือนแรด	จะไปตอดกันแด-อีใครไหนตาย
	(เพลงประ ส่วนที่ 1)
ไอ้แปรงฉิบผายเดินได้เสียด้วย	ตำว่าแปรงเช็ดคว-ไปอยู่ไม่ว่าบ้านใคร

* เป็นสำนวน หมายถึง การหลอกล่อให้หลงกล

นางเล็กโมโหเลยดำไ้หน้าเซ็ด

ถ้ามึงดำอย่างนี้มึงก็ไ้หน้าเม็ดใน

(เพลงแปร่งซักผ้า ลำานวนที่ 2)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าการใช้กลอนแดงซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างโจ่งแจ้งตรงๆและจงใจ ปัจจุบันคำเหล่านี้ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมและถือว่าเป็นคำต้องห้าม (taboo) ที่แสดงถึงความหยาบคายไม่สุภาพ แต่เป็นที่ทราบกันดีว่ามนุษย์ใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง การใช้กลอนแดงในเพลงอีแซวยังคงมีปรากฏอยู่มากพอควร การที่เพลงอีแซวมีการใช้ถ้อยคำสัງวสัน น่าจะเป็นเหตุผลเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเพศในเพลงปฏิพากย์ของสุกัญญา สุกฉายา (2525 : 110 และ 166-167) ที่กล่าวว่าน่าจะเป็นเพราะอิทธิพลของความเชื่อในอดีตที่สั่งสมมาแต่โบราณ ได้แก่ คติความเชื่อดั้งเดิมที่ถือว่าเพศเกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างตรงไปตรงมาและทำให้ซับซ้อนขึ้นโดยผ่านรูปแบบของสัญลักษณ์ทางวัตถุ และสัญลักษณ์ทางวาตะ โดยเฉพาะเพลงก็เป็นสัญลักษณ์ทางวาตะชนิดหนึ่ง นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากความเชื่อในเรื่องเพศจากพุทธศาสนานิกายวัชรยานและฮินดูตันตระ และหากจะพินิจในแง่จิตวิเคราะห์แล้ว เพลงปฏิพากย์เป็นรูปแบบหนึ่งของการระบายความกดดันทางเพศในสังคม เพราะการโต้ตอบด้วยถ้อยคำที่สังคมถือว่าหยาบหรือถ้อยคำสัງวสันเป็นการระบายความก้าวร้าวที่เก็บกดจากการถูกจำกัดสัญชาตญาณทางเพศ หรือเป็นปฏิกิริยาโต้ตอบกฎเกณฑ์ของสังคมนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนมีความเจริญก้าวหน้าและมีการศึกษาสูงขึ้น สังคมผู้ฟังเพลงอีแซวกว้างขวางออกไปสู่ประชาชนในสังคมเมือง และประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ ทั่วประเทศ มิได้จำกัดอยู่เฉพาะผู้ฟังที่อยู่ในท้องถิ่นชนบทภาคกลางเท่านั้น การใช้กลอนแดงในเพลงอีแซวจึงไม่สอดคล้องกับค่านิยมของประชาชนในสังคมเมืองซึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งหยาบคายและควรละเว้น ผู้เล่นเพลงส่วนใหญ่จึงลดการใช้กลอนแดงลง ดังเช่นขวัญจิต ศรีประจันต์ และขวัญใจ ศรีประจันต์ (สัมภาษณ์) เล่าว่า จะหลีกเลี่ยงการแต่งหรือการร้องเพลงด้วยถ้อยคำหยาบคายต่าง ๆ และหันมาใช้คำสองแง่สองง่ามหรือคำที่มีความหมายหลายนัยมากขึ้น

4.2.1.6.2 การใช้คำสัງวสันติดอ้อม หรือคำสองแง่สองง่าม ได้แก่ การกล่าวถึงเรื่องเพศอย่างเสียดสี ๆ ไม่พูดตรง ๆ เพื่อลดความหยาบคายลงการหลีกเลี่ยงนี้มีหลายวิธี อาทิ การเปลี่ยนเสียงสระหรือพยัญชนะ แต่เห็นคำคำสัງวสันติดตรงหรือกลอนแดง เช่นคำว่า "ลี" "หอ" "ตัวตอ" ดังเช่น

(ญ) สะเจ้าหนุ่มปากหนวดนี้ช่างอวดตัวดี ไม่รู้จักคนเสียทีไอ้ท่าลากไล่
 สี่ของนางในโตเท่าใบพุทรา เปรียบกับสี่มารดาของเอ็งก็ได้
 (เพลงประ สำนวนที่ 6)

(ญ) หามผีขึ้นเชิงตะกองเขาเอาชอนทับ นี่เขาทำสำหรับเพื่ออะไร
 บอกฉันให้ถูกเถิดพ่อลูกหัวปี จะให้จูบหอลักที่อื่นท้าย ๆ
 (ช) หามผีขึ้นเชิงตะกองที่เขาเอาชอน- เขากลับกระตุกมันจะกระดกขึ้นสู่ไฟ ๆ
 ทับอก

(ญ) ผีผู้หญิงเขาไม่มีตัวตอกระดก เขาเอาชอนทับอกไว้ทำไม
 มันเป็นเรื่องอะไรเขาจึงเอาชอนทับ หรือกลัวนกเขาปากไปคาบไอ้ที่อยู่ในไฟ
 (ช) ผีผู้หญิงไม่มีกระดกที่เขาเอาชอนทับ มิใช่จะไปคาบฟางคำฉันไซ
 ที่เขาขึ้นเชิงตะกองที่เขาเอาชอนทับ กลัวไอ้ที่ว่าจะมาคาบถ่านไฟ ๆ
 (เพลงดับเผาผี)

ไม่ใช่ผีใช่สาธทรอกขวัญใจคนสวย พี่ก็คนมีหน้ามีตาเหมือนใครใคร
 พี่ก็คนเหมือนเขามีหัวเข้าหัวข้อ มีแขนมีคอมมีไถ้นั้นเหมือนใคร
 (เพลงดับหอยะ สังเวียน ทับมี)

พีนางคายน้องเหมือนยังหนองคายนี ก้มหัวล้างหูอยู่ที่ไหนมองหาย
 (เพลงประ สำนวนที่ 1)

ตัดหนามแทงหน่อฟันตอเสียด้วย ปล่อยไว้ดำชาแล้วถูกตาย
 (เพลงดับชิงชู้ สำนวนที่ 5)

สองมือจับพายลองนั่งท้ายขย่ม พอมือจ้วงท้ายจมน้ำแตกกระจาย
 จะทำอย่างไรเล่าน้องจำเสียผ้า- น้ำเปียกกระเป๋ไอ้ท่าไม่ควรลงไป
 เปียกโชก
 (เพลงดับชื้อเรือ สำนวนที่ 3)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าในเพลงดังกล่าว มีการใช้คำแทนอวัยวะเพศ ทั้งของเพศชายและเพศหญิงอยู่หลายคำ แต่เป็นการกล่าวอย่างเลี่ยง หรือใช้คำที่ไม่ได้กล่าวอย่างชัดแจ้งตรงไปตรงมา การหลีกเลี่ยงโดยวิธีเปลี่ยนเสียงสระหรือพยัญชนะนี้ นับว่าเป็นศิลปะของการใช้ถ้อยคำอย่างหนึ่ง ที่ช่วยลดไม่ให้เกิดความหยาบคายจนน่าเกลียดเกินไป ทั้งยังทำให้เกิดอารมณ์ขันแก่ผู้ฟังได้ด้วย

อนึ่ง การเลี่ยงที่จะใช้ถ้อยคำแบบกลอนแดงอีกวิธีหนึ่งก็คือ การร้องข้ามคำเรียกอวัยวะเพศและการร่วมเพศนั้นไป โดยการหยุดร้องหรือเว้นจังหวะตรงคำสั่งวาสนั้น พอที่ผู้ฟังจะสะดุดคิดหรือเข้าใจว่าคำที่ร้องข้ามนั้นคืออะไร ลักษณะนี้เรียกตามภาษาชาวเพลงว่า "การหักข้อร่อ" หมายถึงการหยุดร้องแล้วร้องจังหวะไม่ร้องคำกลอนแดงออกมา เพื่อให้ผู้ฟังเติมคำที่ขาดหายไปเองในใจ ซึ่งจะสร้างความสนุกสนานตลกขบขันแก่ผู้ฟังอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะหลีกเลี่ยงความหยาบคายแล้ว การหยุดร้องยังช่วยกระตุ้นให้ผู้ฟังตื่นเต้นเร้าใจ ว่าผู้ร้องจะเปล่งเสียงคำนั้นออกมาหรือไม่หรือจะร้องคำอื่นแทนและไม่ว่าผู้ร้องจะร้องคำใดคำหนึ่งแทนหรือไม่ หรือวันที่จะเติมคำที่หยุดไว้ไปเลยก็ตาม ผู้ฟังก็ยังคงทราบความหมายที่ผู้ร้องต้องการจะสื่อไปได้เป็นอย่างดี และพร้อมกันนั้นก็ทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินได้อีกด้วย ดังตัวอย่าง

(ช)บอกว่าให้พวกแกรีบเดินกันเร็วเร็ว จะได้ซั่มบั้นเอวเี้ยยให้หนอมันไวไว
ข้าเลยเดินขยับเดินหนับหนับหนับหนับ สามทีสี่ก็หวังว่าจะไป
แกก็เดินหยับหยับเี้ยยข้าขยับไทยกไทยก เอามือคุมกระ... (หยุดแล้วร้องต่อว่า)
เอามือคุมกระ โลกจะไปไหนก็ไป ๗

ร้องเรียกคู่จอร์ที่เป็นชาประจำ
นี่แหละซัดดัมที่มันทำคุณเวด

ออกมารับซัดดัมเี้ยยบ้างปะไร
ถ้าขี้กั๊กเดียวมันอับ... (หยุดแล้วพูดต่อ)
(เพลงเกริ่นเรียกหญิงะการแสดงของคณะ
ขวัญจิต ศรีประจันต์)

ไหว้ผู้เฒ่าผู้แก่ไหว้แม่ยก

ล้วงกระเป๋ากะ... (หยุดพูด)

ล้วงกระเป๋ากะ โลกเราก็ต้องไหว้

ไหว้น้องสาวโสภานาคาดี

กำลังเอามือแห่... (หยุดพูด)

ไหว้หมอนวดทุกเบอร์เธอสวยดี

เดี่ยวกูเอาไม้ค้ำ... (หยุดพูด)

ไอ้ปากตะแกรงหนีบไหม

ไอ้ปากตะไกรหนีบ.... (หยุดพูด)

(เพลงประ : ขวัญจิต ศรีประจันต์และไวพจน์

เพชรสุวรรณ)

นอกจากการเปลี่ยนเสียงสระและพยัญชนะและการหักข้อรูดังกล่าวแล้ว เพลงอีแซว ยังมีการใช้คำสังวาสชนิดอ้อมที่น่าสนใจและพบมากอีกวิธีหนึ่งคือ การใช้สัญลักษณ์ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งแทนอวัยวะเพศหรือพฤติกรรมทางเพศ เช่นคำว่า "ตอ" แทนอวัยวะเพศชาย คำว่า "เต้า" แทนอวัยวะเพศหญิง ดังกลอนในเพลงต่อไปนี้

อวดดีเสมออะอี เช่อมัวชั่ว

แต่โดนตอในตัวยังบ่นเจ็บแทบตาย

นั่นมันตอบลายตกหญ้ามันรกรกลุมตอ

หญ้าขึ้นรกรคอตำไม่เลือกกว่าใคร

(เพลงตับตอ)

เห็นว่าแกโง่งงไปหลงเมามัว

แกยังไม่รู้สึกตัวเต้าฉันเป็นหรือตาย

แกดูถูกเต้านาเดี้ยวตบหน้าเสียให้มัน

เดี้ยวแม่ตบเสียด้วยหนึ่งหนึ่งเต้าใน

(เพลงเกี้ยวตบแม่หม้าย)

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่าคำที่นำมาเป็นสัญลักษณ์ทั้งคำว่า "ตอ" และ "เต้า" ล้วนแต่เป็นคำสองแง่สองง่ามหรือคำที่มีความหมายสองนัย คือความหมายโดยตรงจะหมายถึงสัตว์ชนิดหนึ่ง แต่ความหมายแฝงนั้นหมายถึงอวัยวะเพศ การใช้สัญลักษณ์เกี่ยวกับเรื่องเพศนี้จะปรากฏในเพลงอีแซวจำนวนมากจะอธิบายโดยละเอียดในหัวข้อเรื่องการใช้ความหมายหลายนัยต่อไป

อนึ่ง การใช้คำสังวาสชนิดตรงและชนิดอ้อมที่กล่าวมานี้ถือเป็นลักษณะเด่นมากที่สุดของเพลงอีแซว เพราะถ้อยคำเหล่านี้เป็นอุปกรณ์สำคัญในการสื่อสารเรื่องเพศซึ่งเป็นแก่นสำคัญของเพลง สุกัญญา สัจฉายา (2525 : 94) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

เรื่องเพศเป็นแก่นสำคัญของเพลงปฐกัญไทย จนยอมรับกันว่าเพลง

ปฐกัญโดยเฉพาะเพลงปฐกัญยาวสามารถกล่าวถึงเรื่องเพศได้อย่าง

อิสระ ไม่ถือทั้งคนร้องและคนฟัง คนร้องจะใช้ถ้อยคำตรง ๆ หรือใช้ภาษา

สัญลักษณ์คนฟังก็จะหัวเราะกันอย่างขบขัน การที่หญิงชายสามารถออกมา

ร้องเพลงได้ตอบในเรื่องเพลงอย่างโจ่งแจ้งได้ นับเป็นลักษณะเด่นที่ไม่ปรากฏพบในเพลงของชาติอื่น ๆ

ด้วยเหตุที่เรื่องเพลงเป็นแก่นสำคัญของเพลงปฏิพากย์ไทยดั้งเดิมได้ยกมากล่าวข้างต้น ดังนั้นการใช้คำสังวาสในเพลงอีสานจึงมีปรากฏให้ได้ยินได้ฟังอยู่มากเกือบทุกเพลงยกเว้นเฉพาะในช่วงเพลงของตอนที่ต้องการความศักดิ์สิทธิ์ ความขลัง หรือต้องการแสดงความเคารพยกย่อง เช่น เพลงไหว้ครู เพลงประวัติพระพุทธรูปเจ้า เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพ่อเพลงแม่เพลงจะสามารถใช้คำสังวาสได้อย่างเสรี แต่เพลงอีสานเป็นการแสดงอย่างหนึ่งซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างเป็นตัวกำหนดการใช้ภาษาของผู้ร้อง ได้แก่ โอกาส สถานการณ์ บุคคล สถานที่และเวลา ซึ่งรวมเรียกว่า บริบท (context) ของการแสดง ดังนั้นในการเล่นเพลงอีสานแต่ละครั้ง จึงอาจพบว่ามีการใช้คำสังวาสน้อยหรืออาจจะไม่มีก็ได้ ทั้งนี้จากการที่ศึกษาสัมภาษณ์และสังเกตการเล่นเพลงของแม่เพลงในคณะต่าง ๆ เช่น คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ คณะนกเอี้ยง เสียงทอง คณะลำจวน สวนแดง ฯลฯ พบว่าผู้ร้องแต่ละคนหรือแต่ละคณะจะเลือกใช้คำสังวาสตามบริบทของการแสดงเป็นสำคัญ โดยพิจารณาและคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ความสามารถของผู้ร้องความต้องการและความนิยมของผู้ฟัง โอกาสหรือประเภทของงานที่แสดง สถานที่ ระยะเวลาและบรรยากาศในขณะที่เล่นเพลง ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะกระตุ้นหรือยั้งยั้งการใช้คำสังวาสโดยเฉพาะกลอนแดงของผู้เล่นเพลง ดังที่เห็นได้จากการที่พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่ไม่นิยมร้องกลอนแดงในบางเวลา เช่น ตอนหัวค่ำ บางสถานที่ เช่น วัด โรงเรียน หรือบางสถานการณ์ เช่น การเล่นเพลงเผยแพร่ทางสถานีวิทยุหรือโทรทัศน์ เป็นต้น การเลือกใช้คำสังวาสอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการแสดงออกที่มีข้อจำกัดทางประการแทรกอยู่ มิใช่จะใช้อย่างไรชอบชอบเสียทีเดียว

อนึ่ง มีข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับกับใช้คำสังวาสประการหนึ่งคือ สถานการณ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คำประเภทนี้มีความเหมาะสมหรือไม่ การที่คำเหล่านี้ยังมีใช้อยู่ในเพลงอีสานเพราะผู้ร้องและผู้ฟังรู้สึกยอมรับร่วมกันในขณะแสดงว่าจะใช้คำเหล่านี้โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกหรือกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม การยอมรับนี้จึงเท่ากับเป็นเงื่อนไขเฉพาะของกลุ่มคนในช่วงเวลาและสถานที่เดียวกัน การใช้คำสังวาสในเพลงอีสานจึงมีความเหมาะสมในแง่ของการสื่อสารที่ตรงกับความรู้สึกของผู้ร้องและสนองความต้องการบันเทิงรื่นเริงใจของผู้ฟัง ดังนั้น จึงปรากฏอยู่เสมอว่าแม้บางครั้งผู้ร้องจะใช้กลอนแดง แต่ผู้ฟังก็ไม่รู้สึกว่ายากคายกลับพอใจและสนุก

สนาน* ทั้งนี้เพราะสาเหตุ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก ผู้ร้องและผู้ฟังมีความเข้าใจและยอมรับว่าการเล่นเพลงเป็นเพียงการแสดงอย่างหนึ่งที่มีงอกความสนุกสนานรื่นเริงใจและระบายความเครียดต่าง ๆ อาจกล่าวโดยสรุปอย่างง่ายว่าเป็น "โลกของการแสดง" มิใช่เป็นโลกแห่งความจริง การใช้คำหยาบคายก็เพียงเป็นการแสดงตามบทบาทสมมติเท่านั้น

ประการที่สอง ผู้ร้องและผู้ฟังจะเกิดความรู้สึกว่าการแสดงออกโดยใช้ถ้อยคำสิ่งวาสนี้มีความสมจริงหรือสมบทบาทและสมเหตุผลผลเพราะเป็นถ้อยคำที่แสดงอารมณ์และความรู้สึก หรือจิตใจคนได้ผลดี

ประการที่สาม ผู้ร้องและผู้ฟังตระหนักว่าการแสดงออกโดยการใช้น้ำเสียงนี้ยังมีความสอดคล้องกับค่านิยมของกลุ่มคนในสังคมเพราะเป็นการแสดงออกทางวาจาเท่านั้น ยังมีได้นอกละเมิดหรือเกินขอบเขตจนทนฟังไม่ได้ อย่างไรก็ตามในทางตรงกันข้ามหากผู้ร้องและผู้ฟังมิได้ตกลงยอมรับกติกาการใช้คำสิ่งวาสนี้ร่วมกัน การใช้คำสิ่งวาสนี้ในเพลงอีแซวก็จะเป็นไม่เหมาะสมและหมิ่นทอน้ำหน้าในการรับใช้ผู้ร้องและผู้ฟัง ไปโดยปริยาย

4.2.1.7 การใช้คำผวน คำผวนหมายถึงคำที่เกิดจากการสลับเสียงสระเสียงพยัญชนะสะกดและเสียงวรรณยุกต์ระหว่างคำหรือพยางค์ ปกติการผวนคำเป็นวิธีการที่คนไทยรู้จักกันดีมาตั้งแต่ครั้งโบราณและเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของภาษาไทย ตามปกติการสลับเสียงของคำหรือพยางค์อาจเกิดขึ้นได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นโดยบังเอิญลื่นพันกัน หรืออาจจะโดยเจตนาของผู้พูด คำเหล่านี้จะใช้เพื่อให้เกิดความขบขันและใช้เพื่อหลีกเลี่ยงความควรหรือไม่ควร คำผวนจึงมีปรากฏทั้งในการพูดจาในชีวิตประจำวันและในวรรณกรรมต่าง ๆ อาทิ ในปริศนาคำทาย เช่น "อะไรเอ๋ย โบสถ์ไหน ไม่มีพระ" (โบสถ์ไหน) (รุ่งอรุณ ทิมชุดหทัย 2533: 86 - 87)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวสุพรรณบุรีนิยมใช้คำผวนกันมากทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นความสามารถในเชิงภาษาที่ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจน คำผวนจึงมีปรากฏในบทเพลงอีแซวเป็นจำนวนมาก ทั้งคำผวนในเรื่องทั่วไปและคำผวนในเรื่องเพศ จะขอยกตัวอย่างการใช้คำผวนในเรื่องทั่วไป ดังนี้

* จากการสัมภาษณ์และสังเกตการเล่นเพลงซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่จะกล่าวในทำนองเดียวกันว่า การใช้กลอนแดงหรือกลอนสองแง่สองงามจะทำให้ผู้ฟังสนุกสนานและอีกอย่างหนึ่งการเล่นเพลงก็เป็นการแสดงเพียงชั่วคราวเลิกแล้วก็แล้วกันไป

ติดตะรางตางตะหรีดขั้วญจิดไม่กลัว

จะติดคุกถูกค้ำแต่หัวงัวฉันนะซี

ประชาชนตายฟรีเรียกว่าวีรชน

ช่างน่าเบื่อคนบนวีรชนวนรชี่
(เพลงประชาธิปไตย)

จะดิหน้าคำหนักถือทิมมานะ

จะพลาดพลังทางพระ เผลอเผลอไผลไผล
(เพลงสอนนาค)

ไอ้ตัวการจันทาหาตาด

ไม่ว่าแกว่าฉันไม่ว่าหญิงว่าชาย
(เพลงประดับปลาย)

จะเห็นว่าคำผวนเหล่านี้จะมีคำแปลอยู่แล้ว ผู้ฟังจึงมีต้องแปลความหมายอีก จุดประสงค์ที่ใช้น่าจะเป็นเพราะต้องการให้มีเสียงสัมผัสระหว่างคำหรือพยางค์ ซึ่งจะช่วยให้กลอนมีเสียงไพเราะขึ้น อย่างไรก็ตาม คำผวนที่มีมากในเพลงอีสานจะเป็นคำผวนในเรื่องเพศ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างดังนี้

มันมาแล้วเท่าโล้อยู่ที่โพธิ์เสียงลั่น
จะมาเท่าดีหุดไม่ได้ดุดดีหม
แมวไหนหมายเสียคำให้เสียไอ้สัตว์
ไม่ใช่ตัวโคดวयरอกแม่ห้วยโทตี

ไม่ใช่คนเรียกขานใครจะไปกล่าวไซ
ถือเชื่อว่าคมไม่ได้คาบหินใคร
ไม่ได้แกดยอตัดไปไอ้ตัวเตนตาย
นี่มันตัวไอ้ดีที่แม่หนูรู้ได้
(เพลงประ สำนวนที่ 1)

ทั้งระยองพญาไฟตามหาทุกแห่ง
นครปฐมเมืองกาญจน หอยนันทก็ไม่มี

แม่หอยดีสีแดงไม่รู้ไปอยู่ที่ใด
ทั้งปากคลองตาคลีไม่รู้หอยหนีไปไหน
(เพลงดับหอย)

นั่งเล่นล่อล่อก่อนที่หอกระเด็น
ไปกินข้าวกินปลากินสุราบุหรี

ลมพัดเย็นเย็นที่บ้านฉันหลังใหญ่
ยามะม่วงหอยหมีเกรียมไว้มากลิ่นไหม้ใหม่

ให้ลองคบคนจรเถอะแม่ถอนหัวหมี่

ลายมือนี้มีให้้องทำตามกฎหมาย
(เพลงเข่านาวา ส่วนที่ 1)

ให้บ่บอกฉันทีเถิดพ่อสาละได้ทวน

ให้แกเล่าสำนวนทางวินัย

เชิญบอกฉันหน่อยนะพ่อป้อยหมาก

ให้แจ่มแจ้งประจักษ์ในหัวใจ

ให้บ่บอกคดีเถิดพ่อหนึเหมือนห่า

ให้แกแจ้งกิจจาให้เข้าใจ
(เพลงดับเผาผี)

จากตัวอย่างข้างต้น จะสังเกตได้ว่าคำผวนเหล่านี้ถ้าตามรูปคำแล้วจะไม่มี ความหมาย เช่น โคตวย แกดยอดตัด ดีหัน ดีหม ป้อยหมาก หนึเหมือนห่า เป็นต้น ทำให้ผู้ฟังสับสนและสนใจที่จะแปลให้ทราบความหมาย แต่คำผวนบางคำ เช่น หอยดี หอยนั้นก็ไม่มี หอยหนึ หัวหมี่ ฯลฯ ตามรูปคำแล้วมีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งด้วย ดังนั้นหากผู้ฟัง ฟังผ่าน ๆ หรือไม่ทันสังเกตก็จะไม่ทราบว่าเป็นคำผวน ด้วยเหตุนี้การใช้คำผวน จึงเป็นศิลปะแห่งถ้อยคำที่ต้องอาศัย ปรากฏไหวพริบทั้งของผู้แต่งและผู้ร้อง รวมทั้งผู้ฟังด้วย อย่างไรก็ตามคนไทยทั่วไปมักมีความสามารถในการใช้ภาษาที่พลิกแพลงและฉวยฉวยเรื่องเพศดีอยู่แล้ว ผู้ฟังส่วนใหญ่จึงแปลความหมาย คำผวนเหล่านี้ได้โดยอัตโนมัติและมักจะมีอารมณ์สนุกสนานคล้อยตามผู้เล่าหรือผู้ร้องเสมอ

4.2.1.1.8 การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ ตามปกติการ

เลียนเสียงธรรมชาติช่วยให้ผู้อ่านผู้ฟังได้เข้าถึงหรือได้ใกล้ชิดกับการพรรณาตามบทร้อยกรอง เพราะการสอดใส่เสียงธรรมชาติต่าง ๆ เอาไว้อย่างเหมาะสมจะทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดจินตนาการ ได้ดียิ่งขึ้น (กุหลาบ มลลิกะมาส 2525 : 165).

เพลงอีแซวมีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติแทรกอยู่ในเพลงต่าง ๆ มากพอสมควร เช่น คำเลียนเสียงร้องที่เกิดจากการกระทำของคนหรือสัตว์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไว้ว้ายตายจริงเจ้าอย่างเพ็งยิงมา-
ให้ย่ง

เจ้าหน้าโน้มนงเหมือนผมน้องข้างใน

ร้องว่าข้าไว้ข้าไว้พ่อคุณอย่างเพ็งยิง

เพราะน้องเป็นผู้หญิงประเดี่ยวย่งกันใหญ่
(เพลงดับปืน)

เสียง ไปกันแกรกแกรก

ไอ้ที่ไปข้างหน้าผ่าเข้าไปในดงหญ้าหมัก

ไปสะดุดหญ้าแพรกจนหัวแตกเพราะชนไม้

มองไม่เห็นกระפק* ตกอีกร่องอาย

(เพลงประวัติดอนเจดีย์)

กรรมการหยิบเกราะมาเคาะ โปกโปก

เสียง เบ็กเบ็กโปกโปก ให้เอาไก่แยกไป

(เพลงตัดปลาตีไก่)

ได้ยินเสียงไม้เรียวเสียง เคี้ยว-

เคี้ยวควับควับ

พอยกมันฝรั่งคอกก็ขาดออกฉิว

พระกุมารในท้องมันออกมาร้องอุแว

เลือดก็ไหลซึมซาบลงไปโหมมกาย

ทั้งมือโตท้าวจะเอาหัวไป

มันออกมาจากท้องแม่มันที่ตาย

(เพลงเรื่องพราหมณ์เกสร ส่วนวนที่ 1)

ช้างผู้หญิงก็ไม่ขยาดถูกหมัดก็ไม่ขยับ

ผู้ชายชกอยู่ฉลาดฉลาดมันก็ไม่กราด-

มวยกลับ

ผู้ชายชก ฉับฉับ มันก็ไม่หนีผู้ชาย

ผู้ชายชกเสียหมดเป็นต้นมันนิ่งให้ต่อ

ไม่กลัวตาย

(เพลงดัดต่อมวย)

ฟังสำเนียงเสียงนกร้อง โฮกปิก ชายป่า

โฮกปิก โฮกปิก ร้องกึกกัก ไหนแกล

สักคืนนี้หนาวร้องอยู่ทางไหน

หล่อนก็เที่ยวเหลิ้งวแลมันร้องอยู่แห่งไร

นกอะไรหรือหล่อนที่ร้องกันอยู่ลั่น

ที่มันร้อง ปิกปิกกักกัก เมื่อตะก

นั่นแหละนกไอนั้นไฉนแม่หน่อละไน

อยู่ในดงพงพีเป็นนกระวังไพร

(เพลงดัดชิงชู้ ส่วนวนที่ 1)

ไธ่เอ๋ยไธ่ไนลไธ่หมาจิ้งหมากู

ความหิวดิต โฮกฮาก ไม่หาย

ทอนเท่าเล่าหาเสียงเป็นหมาเป็นแมว

เสียง เบ้ง เบ้งแป้วแป้ว ร้องมาร้องไป

* กระפק หมายถึง แอ่งหรือร่อง

ร้องเหมียวร้องแมวเหมือนไอ้แมวเสม็ด จะมาแห้วกินเม็ดหรือแห้วทำไม
(เพลงประ ลำานวที่1)

หมามีเจ้าของเลี้ยงไว้เสียน้ำข้าว	ห้ามแล้วขึ้นเท่าจะตีให้เสียหาย
ถ้ามันฮือมันฮ่าธรรมเนียมหมาเป็นเม้ง	น้องจะคอยระวังจับหมาเอาไว้

มัน <u>โฮกโฮกฮือฮือ</u> ไม่รู้หรือเจ้าของ	เดี๋ยวกูตีด้วยกระบองลงไปในอนสบาย
	(เพลงดับเข่านาวา ลำานวที่1)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าคำเลียนเสียงร้องของคน เช่น ไว้ว้าย ตายจริง ซ่าไว้ซ่า อ้าย อุ๊ว คำเลียนเสียงการกระทำของคน เช่น ตกอีก โปกๆ ปีกๆ เปิก เคียวๆ คับๆ ฉับๆ ฉิว ฉาด และคำเลียนเสียงของสัตว์ เช่น โฮกปิก ปิกๆ กิก โฮกฮาก เหมียว ฮือ เป็นต้น นั้นล้วนเป็นคำที่ช่วยให้ผู้ฟังเกิดความสะเทือนอารมณ์และเกิดจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งที่เอ่ยถึงนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น สามารถแลเห็นภาพและได้ยินเสียงเหมือนกับว่ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง ๆ ดังนั้น คำเลียนเสียงธรรมชาติจึงช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาและความรู้สึกที่ประทับใจแก่ผู้ฟัง การเลียนเสียงธรรมชาติจึงเป็นศิลปะการใช้ถ้อยคำอีกลักษณะหนึ่งที่ส่งเสริมให้เพลงอีสานมีชีวิตชีวาและน่าสนใจยิ่งขึ้นและมีบรรยากาศสมจริงชวนให้คล้อยตาม

4.2.1.9 การใช้คำภาษาต่างประเทศ นอกเหนือจากการใช้ถ้อยคำในภาษาไทยแล้ว เพลงอีสานยังมีการใช้ถ้อยคำของภาษาอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะภาษาจีนนั้น ในเพลงที่ชื่อว่าเพลงเจ๊ก จะมีการใช้คำภาษาจีน มาเป็น

คำร้องเกือบทั้งเพลง ดังนี้

ขอสม่าฝูงสาวที่นั่งเสร้านังศัพท์	ถ้ากลอนยาวว่าหยาบขอภัยคุณยาย
ทั้งอาซิมอาซอที่นั่งจ้อปากจู้	ทั้งอาทิมอาทู้เจ๊กแก่ชายไก่อ
ทั้งอาทิมอาทู้ก้องนางเกียะ	ทั้งอาซ้ออาเฮียทั้งอาอ้ออาไอ
ทั้งหนอนันแกตู่จะไม่ได้คุยมีชื่อ	ต้องกวยต้ออาเจียะต้อบ่อช้อบ่อไล
ทั้งตึงนึ่งและฮวนนึ่งที่นึ่งฟังกปากทอ	ถ้าอาเฮียบอไม่ฮือประเดี๋ยวก็ตึงได้
ตึงไล้อ่าหลาจะต้องลากลับหลัง	แสดงว่าไม่ชอบนึ่งอกผมร้อนเป็นไฟ

คงไม่ได้จ้อเมืองจีนจะต้องสิ้นชื่อเสียง- ถ้าเหล่าอาลัมม่วยเช็กแล้วไม่ต้องสงสัย
 เพราะอาเชียงไคเช็ก
 ต้องกวยตอเจียะตือหมาจ่าเจียะจួយ- ต้องฉะเบ้ฉะบู้อาซึ่ม โปะเจียะอม โละหลัก-
 นังใจอ้อยใจจ่าจ่าไล่จี้เตียมเตียมชี่- เตียมบั่วฮั่ววี่ชื่อไล่
 หมิงจู้
 เลยอ้ายหมิงตำเรียกอาม่วยอาม่า ลื้อจะอ้ายหรือม่าย
 หังจาโบ้เหล่าเบ้มาเจออาเจ้หอเจียะ ถ้าลื้อไม่ยอมให้เลียะอัวก็ต๋องชื่อไล่ ๗
 (เพลงเจ็ก)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าการใช้คำภาษาจีนเกือบจะทุกคำ อาทิ คำนาม เช่น
 นัง (คน) กวย (ฝึก) ตือ (หมู) ตังนัง (คนจีน) ฮวนนัง (คนไทย) หมิงตา (มั่ง) จาโบ้
 (ผู้หญิง) เหล่าเบ้ (ม้าแก่) ฯลฯ คำสรรพนาม อาทิ (น้ำชาย) อาทัง (ปู่, ตา) อาเฮีย (พี่ชาย)
 อาอี (น้าสาว) ฯลฯ คำแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ เช่น จ้อ (นั่ง) เจียะ (กิน) ตังไล่ (กลับ)
 ม่วยเช็ก (ตายแล้ว) อ้าย (เอา) หม่าย (ไม่เอา) ฉะ (ตี) เลียะ (จับ) ฯลฯ คำวิเศษณ์
 หรือคำขยาย เช่น แก่ต๋อย (แก่คู่) ฮ้อ (ดี) หมาจ่า (พวungan) จ่าจ่า (เข้าๆ) หลักเตียมบั่ว
 (หกโมงครึ่ง) หอเจียะ (น่าน, อร่อย) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคำต่าง ๆ เช่น บ่อชื่อ บ่อไล่
 (ไม่ไปไม่มา) เจียะอัมโละ (กินไม่ลง) ฉะเบ้ฉะบู้ (ทะเลาะตบตีกัน) เป็นต้น*

ถ้อยคำเหล่านี้ส่วนใหญ่มีใช้กันอยู่ทั่วไปในสังคมไทย จึงเข้าใจความหมายได้ง่าย
 เสียงของคำภาษาจีน ยิ่งก่อให้เกิดความรู้สึกตลกขบขันและเกิดความประทับใจได้ดี ผู้ฟังที่เป็น
 คนไทยจึงมักจะสนุกสนานตื้นใจ ยิ่งถ้าผู้ฟังเป็นคนจีนด้วยแล้วก็จะเกิดความรู้สึกพึงพอใจมากยิ่งขึ้น
 คือนอกจากจะรู้สึกชอบออกชอบใจในความหมายของถ้อยคำและประทับใจในความสามารถของ
 ผู้ร้องแล้ว ยังเกิดความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันกับผู้ร้อง เพราะการใช้คำภาษาจีนเท่ากับ
 เป็นการให้เกียรติและเห็นความสำคัญของผู้ฟัง คำเหล่านี้จึงมีผลต่อจิตใจของผู้ฟังทำให้เกิดความ
 รู้สึกที่ดีทั้งต่อผู้เล่นเพลงและผู้ฟังเพลง อันนับได้ว่าเป็นกลวิธีการสร้างสรรค์ภาษาที่มีศิลปะและ
 สามารถเข้าถึงใจผู้ฟังได้อย่างแนบเนียน เกี่ยวกับการใช้คำภาษาจีนในเพลงอีแซวนี้ ยังพบว่า
 มีคำภาษาจีนแทรกในเพลงอื่น ๆ อีกไม่น้อย ลักษณะการใช้คำภาษาจีนในเพลงดังกล่าวมีทั้งที่
 แทรกเป็นข้อความและแทรกเป็นคำคำเดียว ดังตัวอย่าง

* สัมภาษาคำแปลจากอาจารย์ฉันทมน วัฒนาจรสวรรค์ ปัจจุบันสอนภาษาจีนประจำ
 โรงเรียนเทคโนโลยีนครปฐม จังหวัดนครปฐม

หมดชื่อหมดเสียงแล้วไอ้เซียงโกเช็ค
ม่วยตอเจียต้ออาเตี้ยเล่าต้อย
จำจำไล่เจียเจียมจ้อหรั่งจู
 จะต้องไปจ้อเมืองจีนเสียแล้ว-
 เจ้าเจียงโกเจีย

ต้องเล่าซิมม่วยเช็กจะต้องเจียหรั่งไล่
เจียจิวไล่จ้อยนั่งต้ามใจ
 นั่งพะเสียวจะต้องไปโอดกับกอไผ่
 ต้องฮ้อยนั่งไล่เจียเสียให้โจรซี้ไหล

(เพลงชิงชู้ ส่วนที่ 5)

ฉันไม่ได้หามาเท่ากันหรอกเจ้าเก๊า-
 หางไก่
 เป็นลูกปะบ้านป่าแหวดตาเอ็งเหมือนต้อ

จะมานุคคยไม้เลยซำรู้จักลูกไม้
 มาเจอหมูเข้าสักมือก็บ่นว่าอยากหน่อไม้
 (เพลงดับรถเครื่อง)

นอกจากคำภาษาจีนแล้ว ในเพลงอีสานยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษจำนวนมาก ส่วนใหญ่
 เป็นคำทับศัพท์ง่าย ๆ และเป็นคำศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะ เช่น

เข้าห้องเปิดพื้นแล้วหิบบางก้อย

เอามือล้วงแบงก์ร้อยมาตั้งมากหลาย

สองคนกับเพื่อนชายเราจะไปกรุงเทพฯ

ไปเดินโซ่ววดเซฟพันมาชวนเพื่อชาย

พูดถึงรถยนต์มีตั้งหลายสิบอย่าง

รถแทรกเตอร์ต่างต่างที่ไค่นตอไม้ตาย

รถไฟรตฟอร์ตรถด๊อดย็อนด้า

ฮิชชูเอมซำทั้งรอมเตอร์ไซค์

ลองกดปุ่มสตาร์ทน้ำมันก็พลัดไหลนรีด

น้ำมันก็หยดออกมายัดมันยั้งหยดออกมา-
 ใหญ่

ถ้าไปเกนมันจะกร้อนตุเครื่องจะคลอน-
 โครกเครก

เอามือบีบลอง เบรคมันแบะเป็นปาก-
 กะบาย

อันนี้อดน้อยกันลั่นทำไม่ถึงยี่นออก-
 มายาว

ออกมาขวางหว่างช่องวาวลู่ลุสู่ถึงว้างไม่ไว

หันมาดูที่ห้อยมาฮ่า

มันดีกว่าย็อนด้าหมพื่ออยากจะได้

แฮนด์ ลูมาข้างหลังชาตังกี้เตี้ย
ทำเหมือนรถสปอร์ตส่งมาจากญี่ปุ่น

ดูเหมาะสมทั้งคันเกียร์ เขาทำไว้ทันสมัย
เห็นยางนอกมันนุ่มนวลจะดูยางใน
(เพลงดับรถเครื่อง)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าคำทับศัพท์เหล่านี้มีใช้อยู่ทั่วไป คนไทยจึงรู้จักและเข้าใจ
ความหมายได้ดี เช่นคำว่า แบงก์ (bank) ที่หมายถึงธนาคาร โชว์ (show) หมายถึงแสดงตัว
ปรากฏตัว สตาร์ท (start) หมายถึง ออก เริ่ม ตั้งต้น เบรก (brake) ที่หมายถึง ห้ามล้อ
เครื่องห้ามล้อ เป็นต้น โดยเฉพาะชื่อยี่ห้อรถและอุปกรณ์ของรถ เช่น ฮอนด้า (Honda) อีซูซุ
(Isuzu) น็อต (nut) แฮนด์ (hand) ฯลฯ ล้วนแต่เป็นคำที่คนไทยส่วนใหญ่ใช้อยู่ในชีวิต
ประจำวันทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีคำภาษาอังกฤษที่ปรากฏอยู่ในเพลงอื่นๆของเพลงอีแซวอีกมาก
ดังตัวอย่าง

เขาลือก้องทั่วกันอยู่ในชั้นอากาศ
ดูสวยกว่นชวนกอดใส่สก็อตสวมสก็อต

แม่ช่างเปิดสะกิดน่ากอดนอนกาย
ช่างแหวกอากาศมาเกิดแลดูน่ากอดกาย
(เพลงเกี้ยวอักษร ก.)

เราเป็นนักการพนันชอบเล่นกานสลิโน

ไม่ว่าไฟว่าโปรรู้แล้วต้องไป
(เพลงกิดปลาดีไก่)

น้องไม่ใช่เรือเมลที่เขาเร่รับจ้าง

หรือไฮเตลจะได้นั่งรับชาย
(เพลงเข่านาวา ส่วนที่ 2)

ต้องให้เกียรติกรรมการมวยทุกชั้นจะ-
ชิงแชมป์

พาส่งขึ้นโรงแรมต้อยไม่เลือกกว่าเมื่อไร

เป็นฝ่ายรับเตะเรือคเอ็งเคยน็อค-
เวลาเหนื่อย

ตลอดยกให้ชกเรื่อยก็ชนะทุกราย

(เพลงดับต้อยมวย)

ไม่คิดคอร์รัปชันพวกเราต้องการทำกิน ไม่เหมือนกับไอ้พวกตั้งถิ่นที่หากินเลวร้าย
(เพลงชีวิตชาวไร่ชาวนา)

ตัดเค้กเป่าเทียนกราบเรียนให้รู้ แอปเปิ้ลเบิร์ทเคยทุยกันเสียดายใหญ่
(เพลงเรื่องเมืองไทย)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ จะเห็นว่าคำภาษาอังกฤษบางคำ เช่น คำว่า เปิดสะกิด และ กานสโน เป็นที่คำแผลงเสียงให้เหมาะกับลิ้นคนไทย เปิดสะกิด น่าจะมาจากคำว่า flirtious ซึ่งหมายถึง คนเข้าชู้ นุดจาเกี้ยวกันเล่นๆ ทำเล่นๆ (กับอันตราย) ในที่นี้น่าจะหมายถึงการ แต่งกายที่ยวนยั่วเป็นคนเจ้าชู้ ส่วนคำว่า กานสโน คือ คาสโน (casino) ที่หมายถึงบ่อน การพนัน นั่นเอง แต่ผู้แต่งแผลงเสียงให้เพี้ยนไปก็คงเพื่อให้สัมผัสสระกับคำว่า "การพนัน" ใน วรรคเดียวกัน ส่วนคำอื่น ๆ เช่น สก๊อต (scott) สเกิร์ต (skirt) เมล์ (mail) โฮเทล (hotel) ร็อค (rock) น็อค (knock) ฯลฯ ก็ล้วนแต่เป็นคำง่าย ๆ ที่ผู้ฟังคุ้นหูและ เข้าใจความหมายได้ดียอยู่แล้ว

4.2.1.10 การใช้ภาษาถิ่น ได้แก่การใช้คำสำเนียงท้องถิ่นจังหวัด สุพรรณบุรี ซึ่งจัดเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของเพลงอีแซว เพราะพ่อเพลงแม่เพลงเกือบทุกคน จะร้องเพลงอีแซวด้วย "สำเนียงสุพรรณ" ซึ่งเสียงวรรณยุกต์แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ตามที่ ม.ร.ว. กัลยา ดิงศักดิ์ย์ (2530 : 1-13) ได้ศึกษาสำเนียงสุพรรณตามหลักวิชา ภาษาศาสตร์ และกล่าวว่า สำเนียงสุพรรณเป็นสำเนียงที่มีความไพเราะหาสำเนียงอื่นเทียบได้ ยากเพราะมีลักษณะภาษาคือ เสียงวรรณยุกต์เด่นอยู่ถึง 6 ลักษณะ* โดยเสียงวรรณยุกต์ส่วนใหญ่ เป็นแบบเปลี่ยนระดับทำให้สำเนียงสุพรรณมีเสียงขึ้น ๆ ลง ๆ เกือบตลอดเวลา ส่วนเสียงกลาง (กลาง-ระดับ) และเสียงต่ำ (ต่ำ-ระดับ) จะปรากฏสลับเป็นระยะๆช่วยเน้นเสียงขึ้น ๆ ลง ๆ ของสำเนียงนี้ให้เด่นชัดขึ้น การร้องเพลงอีแซวด้วยสำเนียงสุพรรณนี้ จึงทำให้เสียงของเพลง ขึ้น ๆ ลง ๆ หรือ สูง ๆ ต่ำๆ ฟังแล้วไพเราะเสนาะหู และยังช่วยให้ผู้ฟังท้องถิ่นอื่น ๆ สนใจ และรู้สึกประทับใจในสำเนียงที่แปลกหูนี้ด้วย

*อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจาก"ความไพเราะของสำเนียงสุพรรณ"ในรายงานการ สัมภาษณ์ทางวิชาการเรื่องสุพรรณบุรี:ประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม จัดพิมพ์โดยสถาบัน ไทยคดีศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

นอกจากการใช้คำสำเนียงท้องถิ่นดังกล่าวแล้วในเพลงอื่นก็ยังมีการใช้คำที่ออกเสียงต่างไปจากภาษามาตรฐานได้แก่

การออกเสียง/ตร/เป็น/กร/ เช่นคำว่า เกรียม ราตรี ตรม ตรอม และยาดรา ในเพลงต่อไปนี้ผู้ร้องจะออกเสียง "ตร" ในคำดังกล่าวเป็นเสียง "กร" ดังนี้

เกรียมเลื้อเกรียมผ้าแต่งกายาเสียให้ภูมิ (เพลงเกี่ยวลักพาหนี)
 ประน้ำอบรากรี่ส่งกลิ่นหอมกาย (เพลงแต่งตัว)

เราจากกันทั้งรักมันให้หนักอารมณ์ สุดที่จะกรมและกรอมใจ
 (เพลงจากทั้งรัก)

พระองค์ประสูติมาได้ยากราไปเจ็ดก้าว (เพลงถามเรื่องนาค)

ออกเสียง/ว/เป็น/ง/ เช่นคำว่า วัว เป็น งัว ดังตัวอย่าง

แบ่งงัวแบ่งควายให้มีใช้กันคนละคอก (เพลงดับตีหมากผัวหมากเมีย ส่วนที่ 2)

รักเจ้าคนงามต้องงุ่มง่ามเงินง่อน งัวงาทำยองอนจากแม่เงาเดือนหงาย
 (เพลงสั่ง : ไสว สุวรรณประทีป)

การออกเสียงคำบางคำ เช่น ยิด เป็น ยุค วันเพ็ญ เป็น วันเพ็ง ขอบใจ เป็น ขอบกะใจ หนึ่งคางคก เป็น หนึ่งจิ้งคก ระเบียง เป็น กะเบียง ดังตัวอย่าง

เมื่อจะตกนรกลงรอนรอน ได้ยุคชายจิวรกันเข้าไว้
 (เพลงดับเผาผี)

วันคืนก็เปล่งวันเพ็งก็ผ่อง ถึงกลางเดือนสิบสองทุกปีไป
 (เพลงประวัติพระปฐมเจดีย์)

พราหมณ์เกสรจึงตอบว่าฉันชอบพระคุณ ที่ตาพรานเจือจุนฉันนึกชอบกะใจ
(เพลงเรื่องพราหมณ์เกสร ลำานวนที่ 1)

จึง โดดเข้าประคองหัวเป็นหนึ่งจิ้งคก มันตีถูกหัวถกเล่นเอาอนหัวไกล
(เพลงตีไก่ ชาย)

แต่พอลงกะเบียง เลี้ยงมานอกชาน จะเดินลงจากบ้านมิได้เบนหน้าบ้าย
(เพลงออกตัวหญิง)

4.2.1.11 การใช้คำพ้องสัมผัสและคำเพื่อการเอื้อนเสียง การใช้คำพ้องสัมผัส
ได้แก่ คำที่ปัจจุบันไม่มีใช้หรือมีเฉพาะบางถิ่นบางที่เท่านั้น ดังเช่น

เห็นผู้คนชวักไขว่เดินกันไปกันมา พี่เดินตัวหิ้วปลาเข้าไป
(เดินตัว หมายถึง เดินตรงไปอย่างรวดเร็ว)

น้องไม่ทันสังเกตเรื่องเจดว่าหมา เอ็งจะลักม้าลาหรืออะไร
(เจด หมายถึง ไล่ไปให้พ้น)

น้องไม่รู้จากร้องทักว่าหมา เจ้าช่างแปลกพैयाไปเสียได้
(แปลก หมายถึง จำไม่ได้)

แต่อีล้าที่ส่องรองที่สาม นั้นเขาติดประจำเข้าไว้
(ติดประจำ หมายถึง มัดจำ)

ท้าวเจตราชกราดมองไปจำได้ว่าเพื่อน เขินแม่รักขึ้นเรือนหรือมีเหตุอะไร
(แม่รัก เป็นคำที่ผู้ชายใช้เรียกรรยาของเพื่อน)

อย่าทำกลายเกลิ่นเทียวเดินล่อ พวกหนุ่มตะกจะกวนใจ
(กลายเกลิ่น หมายถึง เดินกรีดกราย และหนุ่มตะก หมายถึง หนุ่มวัยรุ่น)

มึงมันเสียมนุษย์น้องรู้จักชนิด นิสัยมึงมันจิตใจโหดร้ายคนตาย
(ไอ้สาบ หรือผีสาบ เป็นคำนำหน้าชื่อผู้ที่เสียชีวิตแล้ว)

ให้แม่เปิดปากหม้อให้แมวล่อสลิต แมวไม่หม่าให้มิดเกินกฎหมาย
(เกินกฎหมาย หมายถึง เกินกำหนด)

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นว่ามีการใช้คำที่ทันสมัยที่ไม่ค่อยได้พบเห็นหรือใช้กันทั่วไป แต่อาจมีใช้เฉพาะบางถิ่นและผู้ใช้ส่วนใหญ่จะมีอายุมากแล้ว เช่นคำว่า เจิ้นตัว เจด แปลก และแม่วัก คำเหล่านี้ แม้ว่าจะเป็นคำทันสมัยหรือคำเฉพาะถิ่นแต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อผู้ฟัง เพราะคำเหล่านี้ปรากฏในเพลงอีแซวไม่มากนัก ซึ่งผู้ฟังสามารถที่จะเดาความหมายได้จากบริบท

อนึ่ง จากข้อมูลเพลงอีแซวต่าง ๆ ยังพบว่าในเรื่องของการใช้คำนั้นยังมีการใช้คำที่ไม่มีความหมาย หรือมีความหมายที่ไม่เด่นชัดแทรกเข้ามาเพื่อเพิ่มจำนวนคำให้พอดีกับจังหวะของเพลง เช่น คำว่า แล้ว เอ้ย ทนอ ดังตัวอย่าง

ทำนให้ก่อวังสร้างกุศล จะได้ติดตามตามแล้วเราไป
(เพลงลา)

จะออกไปดูเสียให้รู้แน่ มันจะหนุ่มหรือแก่แล้วอย่างไร
(เพลงประลองกระได)

แล้วหยิบแป้งอันเด่นที่เลือกเน้นหอมฟุ้ง ทำให้หอมเจ็ดทุ่ง เอ้ยพญาไท
(เพลงดับควาย สำนวนที่ 1)

นี้แหละพอเราตายวายชีวัง ให้นึกถึงพระสัง เอ้ยแล้วซารา
(เพลงเรื่องขันธทั้งห้า:สังเวียน ทับมี)

ร้องว่าไซโยเอ้ยแล้วไซยะ ขอให้ลูกชนะ เอ้ยแล้วผู้ชาย
(เพลงไหว้ครู : ขวัญใจ ศรีประจันต์)

ก็นำคำครบร้อยวัน

จึงได้ทำบุญกันหนอเอาไปให้

จึงได้ทำบุญแล้วสุนทาน

เพื่อจะไปขึ้นวิมานหนอว่าเมืองใหม่

วิญญานนำคองหนอจะรับรู้

คงจะวนเวียนอยู่หนอว่าใกล้ใกล้

(เพลงอวยพรเจ้าภาพ : ชวัญใจ ศรีประจันต์)

จะเห็นได้ว่าคำเหล่านี้ผู้ร้องร้องเพิ่มเติมเข้าไปในเนื้อร้องเพราะต้องการให้มีจำนวนคำพอดีกับช่วงจังหวะ เช่น จะได้ติดตามตนแล้วเราไป ให้นึกถึงพระสังเวยชารา ฯลฯ แต่ก็มีบางวรรคที่ผู้ร้องเพิ่มคำเหล่านี้ลงไปเพราะความเคยชินหรือติดปาก เช่น ทำให้หอมเจ็ดทุ่งเอ๋ย ญาไท วิญญานนำคองหนอจะรับรู้ คงจะวนเวียนอยู่หนอว่าใกล้ใกล้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าคำเหล่านี้ จะไม่มีความหมายแต่เสียงของคำก็ช่วยเพิ่มความไพเราะได้ยิ่งขึ้น เช่น คำว่า "แล้ว" มีสระเสียงยาวทำให้สะดวกแก่การเอื้อนเสียงช่วงท้ายวรรค โดยเฉพาะวรรคหลังซึ่งเป็นวรรคที่ผู้ร้องจะจบเพลงหรือลงเพลง การเอื้อนเสียงคำว่า "แล้ว" จะทำให้เพลงไพเราะขึ้น ส่วนคำว่า "หนอ" และ "เอ๋ย" มีเสียงวรรณยุกต์จัตวาที่ช่วยเพิ่มความไพเราะและความนุ่มนวลของการเอื้อนเสียงท้ายวรรคให้น่าฟังยิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำในเพลงอีแซวดังกล่าวข้างต้นทั้งหมดนี้ ทำให้สรุปได้ว่าการร้องเพลงอีแซวนั้นมีการใช้ถ้อยคำหลายลักษณะ และใช้ปะปนกันไปในแต่ละเพลง คือมีทั้งการใช้คำง่าย ๆ สื่อความหมายตรงไปตรงมาแบบพื้นบ้าน และใช้คำที่ได้รับการปรุงแต่งให้ไพเราะงดงามทั้งในด้านเสียงและความหมาย เช่น คำภาษากวี นอกจากนี้ยังมีการเล่นคำ การซ้ำคำและการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ ตลอดจนการใช้คำอื่นๆ เช่น ใช้คำภาษาต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งถ้อยคำต่าง ๆ นี้ ผู้แต่งจะเลือกสรรคำมาใช้รวมกันอย่างเหมาะสม อันแสดงให้เห็นถึงความสามารถและความมีศิลปะในการให้ภาษาอย่างยิ่งของผู้แต่งเพลง เพราะถ้อยคำที่นำมาเรียบเรียงเป็นบทเพลงนั้น ประกอบด้วยเสียงเสนาะ และความหมายที่ลึกซึ้งกินใจ ดังจะเห็นได้ว่า แม้การเลือกสรรคำส่วนใหญ่จะเป็นคำที่เรียบง่าย แต่มีความหมายที่กินใจเกินคำ การเล่นสัมผัสอักษร ก็แสดงให้เห็นการมีศิลปะในการใช้ภาษาอย่างชัดเจนทำให้เกิดความงามเด่นทั้งในด้านของเสียง คำ ความหมาย ตลอดจนถึงด้านจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึกด้วย และแม้บางครั้งจะมีการใช้คำบางคำที่ดูเหมือนว่าจะไม่มีความหมายเติมแทรกไปในข้อความต่าง ๆ แต่เสียงของคำเหล่านั้นก็เป็นประโยชน์และเอื้อต่อการแสดงออกของผู้เล่นเพลงได้เป็นอย่างดี การศึกษาการใช้ถ้อยคำในเพลงอีแซว จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพในเชิงภาษา

ของผู้สร้างสรรค์เพลงอื่นแล้วได้อย่างดียิ่ง

4.2.2 การใช้สำนวนโวหาร

การใช้สำนวนโวหาร หมายถึง การใช้ชั้นเชิงในการประพันธ์ให้มีรสของถ้อยคำลึกซึ้งประทับใจ โดยมุ่งให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกมากกว่าข้อเท็จจริง ตามปกติการใช้สำนวนโวหาร หรือกวีโวหารในวรรณคดีมีหลายวิธี ได้แก่ การใช้ภาพพจน์ เช่น การใช้ความเปรียบ การใช้สัญลักษณ์ การกล่าวเกินจริง ฯลฯ การใช้การพรรณนาและบรรยายที่แจ่มแจ้ง ชัดเจน การใช้โวหารในการโต้ตอบอย่างคมคาย เป็นต้น (กุหลาบ มลลิกะมาส 2525 : 167-172)

จากการศึกษาข้อมูลทั้งหมดแล้วพบว่าในเพลงอื่นแล้วพบการใช้สำนวนโวหาร เป็นจำนวนมากและใช้หลายวิธี สำนวนโวหารที่เด่นและน่าสนใจ คือ การใช้ความเปรียบ นอกจากนั้น ยังมีการใช้สำนวนโวหารลักษณะต่าง ๆ ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

การใช้สำนวนโวหารที่พิจารณาตามลักษณะการใช้ภาษา ได้แก่ การพรรณนาอย่างตรงไปตรงมา การใช้สำนวน คำพังเพย สุภาษิตและการใช้สำนวนแบบสูตรสำเร็จ

การใช้สำนวนโวหารที่พิจารณาตามจุดประสงค์ของการใช้ภาษา ได้แก่ สำนวนโวหารในการกี่ยวพาราสน์ สำนวนโวหารในการโต้ตอบอย่างคมคาย สำนวนโวหารในการชมธรรมชาติ และสำนวนโวหารในเชิงสั่งสอนให้คิดและแก่งคิด ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงการใช้สำนวนโวหารวิธีต่าง ๆ ข้างต้น ดังนี้

4.2.2.1 การใช้ความเปรียบ การใช้ความเปรียบเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในวรรณคดีต่าง ๆ และในการศึกษาวรรณคดีก็ถือว่าเรื่องของความเปรียบนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ดังที่เจตนา นาควัชระ (2514 : 30) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

การศึกษาภาษาในวรรณคดีที่สนใจกันมากคือ การศึกษาความเปรียบ (imager) ทั้งนี้เพราะภาษาวรรณคดีไทยทั่วไปแล้ว เป็นภาษาที่ต้องการความงามและความไพเราะในการใช้ถ้อยคำสำนวนที่ประณีตกว่าภาษาที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป กวีจึงนิยมใช้ความเปรียบในการสร้างอารมณ์สุนทรีย์บนหน้าที่ของวรรณคดีวิจารณ์ในชั้นแรกก็คือ จะต้องชี้ให้เห็นว่า กวีใช้ความเปรียบได้เหมาะสมชวนซึ่งกันใจหรือไม่ประการใด

นอกจากนี้ ประสิทธิ์ ภาพยกลอน (2523 : 214) ก็ได้กล่าวถึงความเปรียบว่าภาษาอุปมาหรือความเปรียบมีหน้าที่สำคัญ คือ ช่วยสร้างภาพพจน์หรือทำให้เกิดจินตภาพแก่ผู้อ่าน

ได้อย่างกว้างขวางเพราะเป็นภาษาที่ชี้แนะความหมายไว้เพียงนัย ๆ ผู้อ่านต้องใช้มโนทัศน์หรือจินตนาการของตนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ เป็นการท้าทายหรือยั่วให้อ่านเอาความหมายของผู้แต่งด้วยความตั้งใจ ภาษาชนิดนี้ยังช่วยกระตุ้นให้อ่านเกิดอารมณ์เพิ่มขึ้น กวีจึงใช้ภาษาชนิดนี้เร้าอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อ่านอย่างได้ผล

ด้วยเหตุนี้ ความเปรียบเทียบเป็นกลวิธีที่ได้รับการยกย่องและนิยมกันอย่างมากในการสร้างสรรค์บทกวี เพราะไม่เพียงแต่เป็นเครื่องกระตุ้นอารมณ์เพิ่มความรู้สึกและเร้าจินตนาการของผู้อ่านเท่านั้นแต่ยังเป็นเครื่องวัดฝีมือหรือฝีปากของผู้แต่งอีกด้วย

จากการศึกษาเพลงอีแซวพบว่ามีการใช้ความเปรียบอยู่จำนวนมาก เพื่อเป็นการสร้างจินตภาพให้แก่ผู้ฟัง ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของความเปรียบตามกลวิธีในการเปรียบเทียบที่เด่นได้ 7 ประเภท ดังนี้

- 4.2.2.1.1 ความเปรียบแบบอุปมา
- 4.2.2.1.2 ความเปรียบแบบอุปลักษณ์
- 4.2.2.1.3 ความเปรียบแบบบุคลาธิษฐาน
- 4.2.2.1.4 ความเปรียบแบบเกินจริง
- 4.2.2.1.5 ความเปรียบประชด
- 4.2.2.1.6 ความเปรียบทำความหรืออ้างถึง
- 4.2.2.1.7 ความเปรียบที่ใช้สัญลักษณ์

4.2.2.1.1 ความเปรียบแบบอุปมา (simile) ได้แก่ การกล่าวเปรียบเทียบของสองสิ่ง หรือ การกระทำสองอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งต่างชนิดกัน แต่มีลักษณะอย่างเดียวกัน ความเปรียบแบบนี้มักมีคำว่า เหมือน ปาน เปรียบ ตูจ ประตู่จ เฝิง ดัง ตั้ง ยัง เช่น ย่อม คล้าย เปรียบอย่าง เปรียบเหมือน ฯลฯ ปรากฏอยู่ในข้อความนั้นดังจะขอยกตัวอย่างวิธีการใช้ความเปรียบแบบอุปมาที่ปรากฏในเพลงต่าง ๆ ของเพลงอีแซว ดังนี้

จนไก่แก้วแจ้วขันดวงตะวันก็ขึ้น	พราหมณ์มาไศกสะอื่นจนลืมหาย
จะต้องลับปานปูนจะต้องสูญไปยังปิ่น	มิได้คงกลับคืนมาเห็นใคร
จะพั่งพ่องพั่งแม็กแลลับ	ประตู่จดังใครดับแล้วดวงได้
มันหมดที่พั่งพ่องเหมือนหนึ่งดั่งจวนพั่ง	อกเจ้าพราหมณ์เหมือนยังพางที่อยู่ใกล้กองไฟ

(เพลงเรื่องพราหมณ์เกสร ลำานวนที่ 2)

ตัวอย่างนี้ กล่าวถึงพราหมณ์เกสรที่ถูกตัดสินประหารชีวิต นางคร่ำครวญว่าพอรุ่งเช้าชีวิตจะต้องสิ้นสุด จะเห็นได้ว่าเพลงท่อนนี้มีการใช้ความเปรียบแบบอุปมาหลายแห่ง ได้แก่ เปรียบการสิ้นชีวิตกับการหมดสิ้นไปของบุปผาที่กินกับหมากและลูกปืนที่ยิงไปแล้วเปรียบความมืดมนของชีวิตที่ไร้ที่พึ่งพิง และไม่มีหนทางแก้ไขกับความมืดที่เกิดจากการดับได้ เปรียบชีวิตที่กำลังจะทำลายลงอย่างที่ไม่มีความสามารถช่วยได้กับดั่งที่จวนพังทลาย และเปรียบจิตใจของพราหมณ์ว่าถูกความทุกข์ทรมานเผาผลาญเหมือนกับฟางที่วางอยู่ใกล้ไฟที่มีแต่ความร้อนและจะต้องมอดไหม้ ในที่สุดความเปรียบแบบอุปมาหลายแห่งที่ปรากฏในเพลงท่อนนี้ล้วนแต่มีความไพเราะและช่วยเพิ่มความสะเทือนใจให้แก่บทเพลงอย่างยิ่ง เพราะสิ่งที่นำมาเปรียบนั้นมีลักษณะที่สอดคล้องกับความหมายของบทเพลง เช่น เปรียบชีวิตกับดั่ง ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ล้วนเกิดขึ้นและมีความเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เมื่อชีวิตชาติที่ยืดเหนียวก็เหมือนกับสิ่งที่แยกแตกออกไปจากฝั่งแล้วพื้นดินพังทลายลงสู่กระแสน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ความเปรียบส่วนใหญ่ ยังช่วยให้ผู้ฟังสามารถจินตนาการเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้นเพราะเปรียบสิ่งที่เป็นามธรรมกับสิ่งที่เป็รูปธรรม เช่น เปรียบจิตใจกับฟาง เป็นต้น

ความเปรียบแบบอุปมายังปรากฏอยู่ในเพลงอื่น ๆ อีกจำนวนมากซึ่งจะขอยกตัวอย่างสั้น ๆ ดังนี้

อันตัวของเอ็งเป็นแต่เพียงเมียน้อย
คนอื่นเขากินเนื้อกัน ไปเหลือแต่หน้า

เปรียบเหมือนกินอ้อยที่เหลือปากตอนปลาย
มิได้กินลำต้องยื่นลิ้นน้ำลาย
(เพลงตับตีหมากผัวหมากเมีย ส่วนวนที่ 1)

ปากกาว่ายาวยังไม่เท่าปากแก

มันคันเหมือนตำแยต้องตบด้วย ยาย
(เพลงตับจู้)

ชักตัวสั้นขั้วหนึ่ไปเหมือนยังดีหัวปลา

จะหลบลิ้นหน้าไม่รู้จะไปทางไหน
(เพลงตับแนวที่ห้า)

จะเห็นได้ว่า ตัวอย่างข้างต้นนี้มีการใช้ความเปรียบแบบอุปมา เพื่อให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามและสามารถจินตนาการเกี่ยวกับเรื่องหรือสิ่งที่กล่าวถึงในบทเพลงได้มากยิ่งขึ้น เช่น เปรียบสิ่งซึ่งผู้เป็นเมียน้อยจะได้รับว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีหรือไม่เป็นที่ปรารถนาของใครแล้วกับส่วนยอดของต้นอ้อยที่ไม่มีความหวาน เปรียบความคันของปาก (หมายถึงชอบพูดเรื่องคนอื่นใน

ทางที่ไม่ดี) กับความคันของตำแย และเปรียบเทียบสั่นระรัวของผู้ที่ตกใจกับอาการสั่นของหัวปลาที่ถูกตีหรือถูกทุบ เป็นต้น ความเปรียบดังกล่าวจึงมีผลที่ทำให้บทเพลงมีความน่าฟัง และกระแทกใจผู้ฟังได้ดียิ่งขึ้น

4.2.2.1.2 ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ (Metaphor) คือ การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่ง เป็นการเปรียบเทียบโดยนัยไม่ได้บอกตรง ๆ แต่เป็นที่เข้าใจได้เองว่าเปรียบเทียบเป็นเช่นนั้น ความเปรียบชนิดนี้อาจมีคำว่า "คือ" "เป็น" และ "เท่า" ดังจะขอยกตัวอย่างที่ปรากฏกลวิธีการใช้ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ในเพลงต่าง ๆ ของเพลงอีสาน ดังนี้

นั่งนั่งฟังดูพวก ไอ้ภูหลังหัก

ไอ้ปากชวดอดชู้ทำอวดรู้ยกหลัก

ชาติ ไอ้คางคกคางแข็งทำคุยแข่งอวดเขียด

อวดตัวว่ามีดี ไอ้ปลากระดี่หางด้วน

พูดทะลึ่งยกหลักหรือ ไอ้ตัวบรรลัย

ใครเขาไม่รู้จักเขาก็กองเห็นใจ

ยางหัวไม่หยดนอนเหยียดมันคูดึงยักใหญ่

ช่างแต่งกามพูดกวนมึง ไม่นึกถึงกาย

(เพลงตับชิงพุ่ม ลำานวนที่ 7)

ตัวอย่างข้างต้นนี้ ตัดตอนมาจากเพลงชิงพุ่ม ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสียดสีและกล่าวร้ายซึ่งกันและกันของชายสองคน ที่แย่งหญิงคนรักคนเดียวกัน เพลงท่อนนี้เป็นคำกล่าวของชายคนที่สองที่ถูกชายคนแรกกล่าวหาว่าเป็นผู้มีนิสัยพาลเกเร ไม่ควรที่ฝ่ายหญิงจะรักและไว้วางใจ ชายคนที่สองจึงได้ตอบชายคนแรกว่า เป็นผู้ที่ไม่ควรเชื่อถือเพราะชอบอวดดีอวดรู้ โดยใช้คำสรรพนามที่มีความหมายโดยนัยในเชิงเปรียบเทียบว่า ชายคนแรกนั้นเป็น "ภูหลังหัก" ซึ่งหมายถึงเป็นผู้ที่เป็นภัยแก่ผู้อื่น มีความอาฆาตพยาบาท แต่ไม่มีความสามารถที่จะทำร้ายผู้อื่นอาฆาตได้และเปรียบว่าเป็น "ปากชวด" ซึ่งหมายถึงเป็นผู้ที่ชอบแสดงว่าตนรู้เรื่องราวต่าง ๆ อย่างมาก ทั้งที่ความรู้เพียงเล็กน้อย หรือรู้เพียงแคบ ๆ เหมือนปากชวด และยังเปรียบว่าเป็น "คางคก" ซึ่งหมายถึง เป็นผู้ที่มีความต่ำต้อยแต่ชอบแสดงความอวดรู้ นอกจากนี้ยังเปรียบเป็น "ปลากระดี่หางด้วน" ซึ่งหมายถึงผู้ที่ชอบอวดตนว่าเป็นคนดี แต่มีความบกพร่องปรากฏให้ผู้อื่นเห็นชัดเจน จะเห็นได้ว่าการใช้ความเปรียบในเพลงท่อนนี้ ล้วนเป็นความเปรียบที่มีลักษณะเป็นคำสรรพนาม ซึ่งมีความหมายโดยนัย อันทำให้บทเพลงดังกล่าวนี้ มีความคมคายและเสียดแทงใจผู้ฟังอย่างมากนอกจากนี้ สิ่งที่น่าสนใจเปรียบยังเป็นสิ่งของและสัตว์ซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น ผู้ฟังจึงคุ้นเคย และสามารถเข้าใจความหมายของการเปรียบโดยนัย ช่นนี้ได้โดยง่าย

ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ยังมีปรากฏในเพลงอีสานเพลงอื่น ๆ อีก เช่น

เมื่อผู้หญิงเป็นไฟผู้ชายก็ต้องเป็นน้ำ
ยกตัวให้เป็นพ่อแล้วยกเมียให้เป็นแม่

ไม่ลดหย่อนผ่อนตามประเดี๋ยวก็ตีกินตาย
ยกเอาขึ้นมาให้แค้มันก็ไม่หนกอกใคร
(เพลงเกี้ยวตันแม่หม้าย)

ตัวอย่างดังกล่าวมีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อคิดในการครองชีวิตคู่ของสามีภรรยาว่า ทั้งสองฝ่ายต้องรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา รู้จักเกรงใจและให้อภัยแก่กัน จะเห็นว่า ผู้แต่งได้ใช้ ความเปรียบเทียบอุปมาเพื่อสื่อความหมายข้างต้นได้อย่างกระชับและชัดเจน เพราะใช้ถ้อยคำสั้นๆ ง่าย ๆ แต่กินความได้กว้างขวาง โดยเฉพาะการนำคำที่มีความหมายตรงข้ามกันมาไว้คู่กัน เช่น คำว่า ไฟ-น้ำ ผัว-เมีย พ่อ-แม่ และผู้ชาย-ผู้หญิง นั้น ตามปกติคำเหล่านี้จะแฝงนัยแห่งการ เปรียบเทียบอยู่แล้ว เมื่อผู้แต่งนำมาเปรียบกันอีกก็ทำให้สามารถเข้าใจความหมายในข้อความ หรือเนื้อหาดังกล่าวได้ชัดเจนยิ่งขึ้นดังเช่น การเปรียบเทียบโกรธว่าเป็นไฟมีความหมายว่าความ โกรธเป็นสิ่งที่ร้อนหรือทำให้เกิดความร้อนแสบร้อนใจและสามารถเผาผลาญทุกสิ่งทุกอย่างลงได้ เมื่อภรรยาเกิดอารมณ์โกรธหรือกำลังมีความร้อนอยู่ สามีก็ต้องเป็น "น้ำ" ที่มีความเย็น แต่มี พลังในการดับไฟโทะสนั้น การเปรียบสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมเช่นนี้ นอกจาก จะทำให้ผู้ฟังสามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตามได้ดี เพราะ เป็นคำกล่าวที่มีเหตุผล ส่วนความเปรียบ "ยกตัวให้เป็นพ่อยกเมียให้เป็นแม่" ก็มีความหมายที่ กินใจเช่นเดียวกัน คำว่า "พ่อ" และ "แม่" ในที่นี้มีความหมายครอบคลุมไปถึงสถานภาพ ความรับผิดชอบและความสำคัญของการเป็นพ่อและแม่ด้วย นั้นหมายความว่า การ "ยกตัวให้เป็นพ่อ" และ "ยกเมียให้เป็นแม่" นี้แฝงนัยแห่งการยกย่องให้เกียรติ การเห็นความสำคัญ ตลอดจนการ เชื้อฟุ้งและเกรงอกเกรงใจซึ่งกันและกัน ความเปรียบดังกล่าวนี้จึงทำให้ผู้ฟังสามารถใช้จินตนาการ ของตนได้อย่างกว้างขวางและก่อให้เกิดความซาบซึ้งใจได้เป็นอย่างดี

นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้วในเพลงอื่นเช่นเพลงอื่น ๆ ยังมีความเปรียบในลักษณะนี้ อีกมาก จะขอยกตัวอย่างสั้น ๆ ดังนี้

พี่รักน้องเป็นคู่อยู่เป็นข้า
ถ้าน้องเป็นน้ำพี่จะตามเป็นเรือ

เปรียบดังข้าวคู่นาเหมือนดังหมารักนาย

(เพลงประ สำนวนที่ 2)

เอาประเทศเป็นบ้านเอาทหารเป็นรั้ว

ศัตรูเกรงกลัวไม่มีใครกล้ากลาย
(เพลงสงครามอินโดจีน)

เวลาซึ่งต้องซึ่งเวลาอ่อนต้องอ่อน จะซึ่งท้อเป็นไม้ท่อนให้เร่งรักชาติไทย
(เพลงกล่าวประวัติ : ชื่น ศรีบัวไทย)

ปลาเขียวแหลมคมมันไม่เข็ดหายคัน ดิ้นขึ้นเข้าเล่าฝันใจก็ร้อนคือไฟ
(เพลงดัดดีหมากผัวหมากเมีย ส่วนวนที่ 1)

จะคุยเก่งก้ำกั้มันไม่ได้กันและแก่ ดูหน้าเป็นกลีบตึกแก่ใครจะยอมให้กาย
(เพลงแต่งตัว : ปาน เสือสกุล)

ดังจะเห็นได้ว่า การใช้ความเปรียบเทียบอุปลักษณ์ในเพลงต่าง ๆ ข้างต้นช่วยเน้นความหมายให้ชัดเจนขึ้นโดยใช้สำนวนสั้น ๆ แต่กินความได้ลึกซึ้งกว้างไกล เช่น การเปรียบผู้ที่เป็นสามีว่าเป็นข้าทาสของภรรยา ดังเช่น "เป็นคู่อยู่เป็นข้า" การเปรียบประเทศชาติเป็นบ้านและเปรียบทหารเป็นรั้วบ้าน ดังเช่น "เอาประเทศเป็นบ้านเอาทหารเป็นรั้ว" ฯลฯ ความเปรียบเทียบนี้ นอกจากจะช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตามได้ดี

4.2.2.1.3 ความเปรียบเทียบบุคลาธิฐาน (Personification)

ความเปรียบเทียบบุคลาธิฐานในเพลงอีสานมีไม่มากนัก เท่าที่ปรากฏจะเป็นการใส่ความรู้สึกนึกคิดให้กับนามธรรม เช่น จิตใจของมนุษย์และการกล่าวถึงวัตถุสิ่งของต่างๆ ประหนึ่งว่ามีตัวตนและมีจิตใจตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

ออกปากว่าจะลำนน้ำตาไหลหลัง	ให้พววังสองอกสองใจ
<u>ไอ้ใจไอ้จิตมันช่างคิดระยำ</u>	จะหลงรักเขาไปทำอะไร
-----	-----
ห้ามจิตรักไม่ไหวห้ามใจก็ไม่ฟัง	ยังขึ้นต้นทรวงไปได้
ไอ้จิตไอ้ใจทำไมมันดื้อ	จะอยู่กับเขาหรือตัวกูจะได้ไป
ถ้ามันอยู่กับเขาเขาไม่เอาทำผัว	มันจะกลับเข้าตัวกูไม่ได้ฯ
ตัวจะไปแต่ใจจะอยู่	ฝากด้วยซิแม่หนูชื่นใจ
ที่มาพะวงน้องเอ๋ยกังวล	จะอยู่ด้วยหรือก็จนแล้วน้ำใจ

ทั้งพี่น้องวงศ์แก้วตามากเหมือน-

ยั้งคิดยิ่งสงสารใจ

ชวากล้อมองค์*

จับข้อมือถือเอาก

กู่จะลามึง ไปก่อนแล้วหัวใจ

(เพลงจากทั้งรัก)

ตัวอย่างที่ 2

จะลาเพลงเคยลงลาวเคยร้อง

ลาพี่ลาน้องป้านาและนาย

เสาเรือนแปดต้นพื้นบนพื้นล่าง

ทั้งประตุน้ำต่างด้านเหนือด้านใต้

ทั้งจิ้งจกเกาะเสาทิ้งค้างคาวเกาะกลอน

ขอลาไปก่อนปีกนกอกไก่

แสนสงสารอยู่แต่ไม่เสียบหนู

ไม่รู้เลยจะอยู่กับกับใคร

(เพลงลา : ไสว สุวรรณประทีป)

ตัวอย่างข้างต้น เป็นความเปรียบเทียบแบบคลาสสิกที่ค่อนข้างเห็นได้ชัดเจน ตัวอย่างที่ 1 นั้นเป็นการพรรณนาให้จิตใจของมนุษย์ซึ่งเป็นนามธรรมมีความรู้สึกนึกคิด และมีพฤติกรรมเหมือนมีตัวตน เช่น "คิดระย้า" "ซันตันทุรัง" "ตื้อ" และ "ใจจะอยู่" เป็นต้น ส่วนในตัวอย่างที่ 2 เป็นการกล่าวถึง ส่วนต่าง ๆ ของบ้านหรือเรือนไทย ประหนึ่งว่ามีตัวตนและมีจิตใจเช่นคน เช่น "สงสารอยู่แต่ไม่เสียบหนู" "ไม่รู้เลยจะอยู่กับกับใคร" ซึ่งผู้แต่งพรรณนาเหมือนกับว่า "ไม่เสียบหนู" นั้นมีชีวิตเหมือนคนที่จะต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ความเปรียบเทียบแบบคลาสสิกข้างต้นนี้ เป็นกลวิธีที่ช่วยสร้างอารมณ์โศกเศร้าได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามเนื้อเพลงได้ง่ายยิ่งขึ้น

4.2.2.1.4 ความเปรียบเทียบเกินจริง (Hyperbole) คือ คำกล่าวที่เกินความเป็นจริง ผิดความจริงหรือพ้นวิสัยโลก เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม การกล่าวเกินจริงจึงมุ่งให้กระทบอารมณ์และทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม เกิดความรู้สึกจับใจ ทั้งนี้เนื่องจากผู้อ่านไม่ได้เพ่งเล็งข้อเท็จจริง อย่างไรก็ตาม ประจักษ์ ประภาพิทยากร (2517 : 161-162) กล่าวถึงความเปรียบเทียบว่า "แม้ไม่มีสิ่งจะตามข้อเท็จจริงแต่ก็มีสิ่งจะ

* หมายถึงชวากหนามที่ล้อมรอบตัวหญิงสาว

** เป็นส่วนประกอบของ โครงสร้างบ้านส่วนบนหมายถึง ไม้สอดสลักไม้กระหนาบหลังคาที่มุงแฝกหรือจาก เพื่อป้องกันลมตี (ประเทือง คล้ายสุบรรณ 2531 : 177)

ทางอารมณ์ คือมีพลังที่จะเร้าใจให้เกิดความสะเทือนอารมณ์อันเป็นคุณสมบัติสำคัญของศิลปะ...
เหตุนี้ศิลปะที่สูงจึงต้องมีการแทรกอุดมคติหรือความงามที่ละจากความจริงเข้าไป"

ความเปรียบเทียบจริงที่ปรากฏในเพลงอีแซว ก็มุ่งกระทบอารมณ์ผู้ฟังเป็นสำคัญ ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะใช้ความเปรียบชนิดนี้สำหรับเพิ่มน้ำหนักของเหตุผล เพื่อโน้มน้าวใจผู้ฟังให้คล้อยตาม เช่น การอวยพร การขอความรัก การขอความสงสารเห็นใจ รวมทั้งการพรรณนาเพื่อเพิ่มอารมณ์ต่างๆ เช่น แค้น เศร้า ตลกขบขัน ฯลฯ ดังตัวอย่าง

รักน้องเสียจึ่งรักนางไม่หยอก	เว้นแต่พี่มิได้บอกกับใคร
ครั้นจะกินไม่เป็นบ่อนอนไม่เป็นหลับ	ด้วยความรักมันให้จับหัวใจ
หัวอกพี่แทบพังด้วยกำลังจะพอง	อกที่แทบเป็นหนองเนาใน
ถ้าพี่มิได้เห็นหน้าแม่หนู	พี่เองก็อยู่แล้วไม่ได้
ไม่เห็นหน้าน้องสักหนึ่งวัน	พี่แทบจะกลืนแล้วใจตาย
ไม่เห็นตัวเจ้าเฝ้าแต่ทวแต่เรอ	พกพกเพื่อเพื่ออยู่ไม่วาย
พี่ทอดถอนใจต่างลูกทอดผูกต่างเมีย	ยิ่งคิดยิ่งเสียในใจ
	(เพลงผูกรัก ส่วนวันที่ 4)

ตัวอย่างข้างต้นนี้ เป็นการเกี่ยวพาราสีของฝ่ายชายที่โน้มน้าวใจฝ่ายหญิงด้วยการพรรณนาแบบเกินจริงถึงความทุกข์ทรมานอันเนื่องมาจากความรัก เพื่อหวังให้กระทบอารมณ์และจูงใจฝ่ายหญิงให้เมตตาสงสารและยอมรับความรักของตน จะเห็นได้ว่าความเปรียบดังกล่าวมีผลในการกระทบใจผู้ฟังให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวได้ดี นอกจากตัวอย่างนี้แล้วยังมีความเปรียบเทียบในเพลงอีแซวอื่น ๆ อีก เช่น

ว่าน้ำหน้าอย่างพวกฉันไม่มีวันได้เจอ	แกคุยทับละเทอะเปื้อนเประเทียวป้าย
โน่นเขาดีกว่าเจ้าก็ยังเข้าไม่ถึง	อย่างพวกแกจะได้ฟังเพียงลมแผยที่ผันผาย
ถ้าแกอยากจะได้ก็ไปยื่นได้ลม	ฉันจะตดให้ตมก็ยังนึกเสียตายฯ
	(เพลงประ : ขวัญจิต ศรีประจันต์)

ถ้าแม่เพลงมันตายผมตั้งใจจะไม่เผา	จะใส่โหลดองเหล้าไม่ให้เป็นอันตราย

จะใส่ไหลตองเหล้าไม่ให้เจ้าเสื่อมเสีย เก็บเอามาทำเมียจะเผาทั้งมันเสียทำไม
(เพลงเครื่องบินตก)

แม้ว่าพื่ออยู่ได้จะไม่ย้ายไม่แยก ชะตาตอกแตกปานจะทุ้มตัวตาย
ถึงร้อยแก้วพันแก้วก็ไม่เท่าทองก้อน อันทองคำอยู่ในกรไม่เหมือนตัวผีได้กาย
(เพลงสอนผู้หญิง)

ไอ้ดวงจิตเคยจกน้ำตาจิกลงไหลจอก ลงลักสองสามจอกน้องไม่เห็นใจ
(เพลงสัง : ไสว สุวรรณประทีป)

ให้เงินทองของข้าวเป็นสำเภาลมพา ให้ไหลมาเทมากันมากมาย
ถ้าทำนิกเงินขอให้เงินมากอง ถ้าทำนิกทองให้เต็มถุงเต็มได้
(เพลงให้พร)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าการใช้ความเปรียบเกินจริงในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ใช้เพื่อสร้างอารมณ์ขัน "จะตดให้ตมก็ยิ่งนึกเสียตาย" และ "ถ้าแม่เพลงมันตายผมตั้งใจจะไม่เผา จะใส่ไหลตองเหล้าไม่ให้เป็นอันตราย" ใช้เพื่อสร้างอารมณ์โศก เช่น "ชะตาตอกแตก ปานจะทุ้มตัวตาย" ฯลฯ ใช้เพื่อเพิ่มน้ำหนักของถ้อยคำ เช่น "ให้เงินทองของข้าวเป็นสำเภาลมพา ให้ไหลมาเทมากันมากมาย" เป็นต้น ความเปรียบแบบเกินจริงเช่นนี้ จึงมีผลต่อการเร้าอารมณ์ผู้ฟังให้เกิดอารมณ์คล้อยตามและเกิดความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินยิ่งขึ้น

4.2.2.1.5 ความเปรียบประชด (Irony) คือความเปรียบที่สื่อความหมายตรงกันข้ามกับความหมายของคำที่ใช้ เช่น ใช้คำที่มีความหมายโดยปกติในทางขึ้นชมยกย่อง มาแสดงการติเตียนเหยียดหยามหรือในทางกลับกันอาจใช้คำที่ปกติเป็นคำตำหนิมาแสดงการชมเชยก็ได้ (ดวงมณ จิตรจำนงค์ 2527 : 165)

ความเปรียบประชดมีปรากฏในเพลงอื่นชั่วคราวข้างมาก ส่วนใหญ่เป็นการกล่าวเปรียบเปรย ประชดประชันมุ่งให้กระทบอารมณ์หรือจิตใจผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

พูดว่ารักกัน ไม่ได้รักเมื่อไรถึงจะรัก พอฉันพูดให้หยุดพักกลัวว่าจะมีภัย
พูดได้ว่าไม่กล้าพอเอ่ยปากก็กลัว ยิ่งฉันก็อยู่รักษาตัวของเอ็งไปจนตาย

ไม่ต้องกังวลต้องช่องปากช่องจะได้ไม่ซ้ำ ไม่มีใครลูบใครคลำไม่ต้องสนใจใคร
 ไม่ต้องเปิดปากถ้าให้เขาคล่ำปากต่อ จะได้ไม่ปองท้องป้อไปเหมือนยังถูกเตี๋ยปาย
 (เพลงเกี้ยวต้นแม่หม้าย)

ตัวอย่างที่ 2

(ญ 1) สะกดใจยืนอยู่ไม่อยากดูเลขตำ เลขตำนกในป่าดำปลาบินปู	ถ้ามีมิดถ้อมาจะพันให้มิดปูนหมาย มันแย่งลึงค์ไซรูเลวยิ่งกว่าอะไร
(ญ 2) ถ้าเขารักตัวจริงคงอยู่ประจำ ทำไมไม่เก็บเอาไว้ให้หมดทำไมไม่- กตเอาไว้ให้อยู่	ต้องก้าวติดก้าวตามจนกว่าชีวิตจะตาย ปล่อยให้หลุดปากกรูกันมาทำอะไร
(ญ 1) ถ้ามีงจะอยากจัดก็ต้องขัดเสีย ให้จม	ให้เหลือแต่พวงข้าวต้มเข้าไปยันดับไต

(เพลงดับตีหมากผัวหมากเมีย ส่วนวันที่ 1)

ตัวอย่างที่ 3

อวยพรไฟฟ้าและประปาด้วย ขึ้นราคาเท่านั้นยังจนกันไม่หนัก	ขอให้ท่านช่วยขึ้นราคาใหม่ ขอให้ขึ้นมากมากอีกได้ไหม
ขอกราบไหว้วินวอนอวยพรอีกข้อ ทั้งรถเมล์รถไฟรับไม่ไหวคนจน ขอให้ขึ้นราคาให้ชาวประชาใช้หนี้	ทั้ง ขส.มก. ให้เจริญวิไล แน่นทุกคันขาดทุนแน่แหละรถเมืองไทย ขาดทุนทั้งปีราคาก็ขึ้นเรื่อยไป
แล้วอวยพรไม่พอกถึงคนยากคนจน ขอให้จนผูกขาดตลอดชาติสิ้นชื่อ ทำดีเกือบตายไม่มีใครเอออวย	จนแล้วอย่าบ่นขอให้จนกันสบาย จนแล้วก็ยังซื้ออยู่กับดินกับทราย คนไหนรวยก็ให้รวยกันให้ตาย...ฯ

(เพลงอวยพรปีใหม่)

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่าล้วนแต่เป็นความเปรียบที่แสดง ความหมาย ตรง

ข้ามกับความหมายของคำที่ใช้ เช่นตัวอย่างที่ 1 ผู้ชายกล่าวประชดผู้หญิงว่าให้รักนวลสงวนตัวไว้ตลอดไป แต่ความเป็นจริงแล้วมิได้หมายความว่าเช่นนั้น ในตัวอย่างที่ 2 เป็นคำกล่าวเสียดสีระหว่างภรรยาหลวง (ญ 1) กับภรรยาน้อย (ญ 2) ที่ใช้ความเปรียบประชดเช่นกัน เช่น "ทำไมไม่เก็บเอาไว้มัดทำไมไม่มัดเอาไว้อยู่" ฯลฯ จุดประสงค์ก็เพื่อกระแทกกระทั้นให้ฝ่ายตรงข้ามเจ็บแสบ ซึ่งผู้ฟังจะรู้สึกสาแก่ใจหรือสนใจกับสำนวนประชดเช่นนี้ ทำให้สนุกสนานอย่างยิ่ง ส่วนในตัวอย่างที่ 3 นั้นตัดตอนมาจากเพลงอวยพรปีใหม่ของ ขวัญจิต ศรีประจันต์ ที่ใช้ความเปรียบประชดเกือบตลอดทั้งเพลง สิ่งที่น่าสนใจกล่าวประชดก็ได้แก่ ปัญหาของสังคมที่พบเห็นอยู่ทั่วไป เช่น ปัญหาค่าครองชีพสูงขึ้น ฯลฯ ซึ่งช่วยให้ผู้ฟังเกิดความสนใจและเกิดอารมณ์คล้อยตามได้เป็นอย่างดี

อนึ่ง ในปัจจุบัน ผู้แต่งเพลงอีกหลายคน เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ เป็นต้น ได้ใช้ความเปรียบประชดเป็นเครื่องมือในการเสนอปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง การปกครอง ฯลฯ ได้อย่างน่าสนใจ เพราะความเปรียบดังกล่าวช่วยสร้างอารมณ์ขันและช่วยลดความเจ็บปวดที่ผู้ฟังได้รับจากสังคม นอกจากนี้ความเปรียบประชดยังเป็นกลวิธีการใช้ภาษาที่เหมาะสมแก่การแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์สังคม เพราะช่วยลดความรุนแรงของถ้อยคำลง จึงน่าฟังกว่าการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา จะยกตัวอย่างสั้น ๆ ดังนี้

คนไทยหมายสมัครต่างก็รักเมืองไทย	รักประชาธิปไตยจนน้ำลายไหลก็มี (เพลงประชาธิปไตย)
จะทวงแทนทำไมแค่จับไม้จับมือ หนุ่มสาวสมัยนี้อยู่ในยุคก้าวหน้า	อย่าทำเป็นเชื่อน้ำลายแม่มัวบังใบ เขาไม่ถือ ไม่สาเกันทรอกหนาหัวใหม่
ไม่เห็นเขาถือตัวมัวไม่ใช่ผิวเมียกัน	เห็นทั้งกลางคืนกลางวันเขาจะกันวุ่นวาย (เพลงชุดเกี้ยวสาว)
ถ้ามัวคิดมัวค้นทำเป็นคนหัวแข็ง ถ้าอยากอยู่ได้ทนก็ต้องเป็นคนช่างเสีย	ไม่ช้าก็ต้องหน้าหงายกิจการสูญหาย เสียทั้งน้ำเสียทั้งเสียมืออะไรก็เอาไปให้ (เพลงอยากเกิดเป็นหมา)

จะเห็นได้ว่าความเปรียบประชดข้างต้นได้นำปัญหาเกี่ยวกับการปกครอง ปัญหา

วัฒนธรรมไทยและปัญหาควรรับชันมากกว่าประเทศประชันซึ่งกระทบอารมณ์ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

4.2.2.1.6 ความเปรียบเทียความหรืออ้างถึง (Allusion)

เป็นการกล่าวอ้างถึงบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ยกมาประกอบข้อความเมื่อเอ่ยขึ้นมาก็เป็นที่รู้จักและเข้าใจทันที (กุหลาบ มลลิกะมาส 2528 : 131) นอกจากนี้ยังรวมทั้งการอ้างถึงคำพังเพย สุภาษิต สำนวน หรือทำความถึงนิทานหรือวรรณคดีเรื่องสำคัญที่รู้จักกันดี เป็นการกล่าวเปรียบเทียบชนิดใช้คำน้อยกินความมาก เพราะเมื่อผู้อ่านรู้ความหมายของคำพังเพย สุภาษิต สำนวน และรู้เรื่องนิทานหรือวรรณคดีนั้นอยู่แล้ว ก็จะเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้ง โดยผู้แต่งไม่ต้องอธิบาย (วันฤทัย สัจจพันธ์ 2523 : 53)

ตัวอย่าง บทเพลงอีสานที่ใช้ความเปรียบเทียความหรืออ้างถึงบุคคลสำคัญ บุคคลที่มีชื่อเสียงและตัวละครจากวรรณคดีต่าง ๆ เช่น

แม่จะตัดสละ ไปยังพระมโน
แม่จะตัดกิเลสเหมือนเวสสันดร
แต่เทวดาอยู่บนเมืองสวรรค์
แต่ผีเสื้อตัวดำมีดหมี
เอ็งไม่จำนิทานที่เขาอ่านหนังสือ

จะถือกายว่าโกโงไปทำไม
ยามหนาวเอ็งจะนอนโฉน
ท่านยังทนทานแล้วไม่ได้
ยังร่วมสามัคคีกับพระอภัย
เข้าไว้บ้างเจียวหรือนางใน
(เพลงผูกรัก สำนวนที่ 4)

เหมือนพระรามขึ้นดอนเดินดงพร้อม-
ไปด้วยสีดา

เปรียบเหมือนอย่างโม่งป่าเที่ยวได้เดินไป
(เพลงเรื่องพระเวสสันดร สำนวนที่ 2)

ไม่มีทุษ ไม่จากไม่มียากไม่จร
ทศกัณฐ์โคก็ไม่เท่าผีโคกา

ในอุราเราร้อนไม่รู้จะทำอย่างไร
ทุษนักโคหนาทำโฉน
(เพลงลา : ไสว สุวรรณประทีป)

เปิดขอบพนานางแม่ร้อยซึ่งโชติช่วง
หญิงไทยไม่ต้องเทียบเอามาเปรียบ-
ไมรา

งามเด็ดจริงแม่ดวงหาที่เปรียบไม่ได้
ต่อให้นักบิดาก็ยังสู้ไม่ได้
(เพลงเรื่องจันทโครพ สำนวนที่ 1)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่ามีการเปรียบเทียบท่าความหรืออ้างถึงบุคคลสำคัญ ได้แก่ พระพุทธเจ้าและพระเวสสันดร รวมทั้งเทวดาและการอ้างถึงตัวละครในวรรณคดี เช่น นางผีเสื้อสมุทรกับพระอภัย จากเรื่องพระอภัยมณี พระราม นางสีดา และทศกัณฐ์จากเรื่อง รามเกียรติ์ โม่งป่า จากเรื่อง โม่งป่า ตลอดจนการอ้างถึงบุคคลที่มีชื่อเสียง เช่น นันทิดา แก้วบัวสาย เป็นต้น การอ้างถึงบุคคล และตัวละครเหล่านี้ ช่วยให้ผู้ฟังที่รู้จักและรู้เรื่องเกี่ยวกับบุคคลและ ตัวละครดังกล่าว สามารถเข้าใจความหมายในเนื้อความที่ร้อง ในทันที

นอกจากความเปรียบชนิดนี้จะอ้างถึงบุคคลและตัวละครแล้ว ยังอ้างถึงสำนวน คำพังเพยและสุภาษิตต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

เขาเรียกว่ามือไม้พายเอาเท้าราน้ำ

คิดแต่จะคุกคามไม่คิดแก้ไข

จะเอาไม้จิกไปจิกไม้ซุง

ผมคิดว่าคงยุ่งแล้วมันไปกันใหญ่

คำสุภาษิตมันน่าจะคิดสักหน่อย

โบราณว่าน้ำน้อยนั้นย่อมแพ้ไฟ

(เพลงฟัง ฟัง ฟัง)

มีแต่โจทก์ไปฟ้องจำเลยไม่ต้องติดคุก

กว่าถั่วจะสุกงอนั้นก็ไหม้

ไม่มีหลักมัดติด ไม่อยากกรือกแล้ว

เหมือนฝากปลาย่างกับแมวไม่ถูกตามกฎหมาย

(เพลงดับเข่านาวา ส่วนที่ 1)

ตกลงหาซื้อจะขอซื้อเงินผ่อน

ให้แกกลับมาก่อนเกิดพ่อคนบ้านไกล

จะคบคนให้ดูหน้าจะซื้อผ้าให้ดูเนื้อ

เรื่องซื้อแซ่เงินเชื่อสมัยนี้เขาไม่ใช่

(เพลงดับรถเครื่อง)

หมูเขาจะหามมันยังเอาคานมาสอด

นี้ผิวเมียเขาจะกอดมันยังมากวนตะกาย

น้ำใสเขาจะกินมันยังเอาตีนมากวน

น้ำซุ่นไม่สมควรจึงเกิดช้อระคาย

(เพลงชิงพุ่ม ส่วนที่ 3)

ตัวอย่างข้างต้นนี้ มีการอ้างถึงสุภาษิต และคำพังเพย ที่ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจความ ซึ่งมีความหมายเชิงเปรียบเทียบอยู่แล้ว เมื่อผู้แต่งนำมาใช้เป็นความเปรียบอีกชั้นหนึ่ง ผู้ฟังจึง เข้าใจความหมายได้ดียิ่งขึ้น

4.2.2.1.7 ความเปรียบเทียบที่ใช้สัญลักษณ์ (Symbol) หมายถึง การนำสิ่งที่เป็นรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม ทำให้เกิดความเข้าใจได้กว้างขวางลึกซึ้งโดยไม่ต้องใช้คำอธิบาย สัญลักษณ์* ที่นำมาเปรียบในเพลงอีแซว เช่น คำว่า "เลือด" แทนความเป็นชีวิตจิตใจ (โดยปริยายหมายถึง ลูก) "งู" แทนความชั่วร้ายหรือพิษภัย "อัคคี" แทนภัยหรืออันตราย "กา" แทนความต่ำต้อย "หงส์" แทนความสูงส่ง "กระต่าย" แทนความมีอำนาจน้อย "สิงโต" แทนความมีอำนาจมาก "หิ้งห้อย" แทนพลังที่น้อยนิด และ "อโณทัย" แทน พลังมากมหาศาล ดังตัวอย่าง

ได้ฟังคำปราศรัยเล่นเอาจิตใจฟุ้งซ่าน	เรื่องอุทิศทำทานเรามีได้ติดพระทัย
เพราะว่า <u>เลือด</u> ใครเล่าจะควัก-	ดาเอ๋ยเรายังบอกให้ไม่ได้
เอาออก	
หากท่านจะเอา <u>เลือด</u> แล้วเราจะ-	หากท่านจะเอาเนื้อเราจะเชือดให้
เชือดเถื่อ	
นี่ก็ลูกกำเนิดเกิดมาในอก	เป็นเรื่องยากที่เราจะยกยอมให้
	(เพลงเรื่องพระเวสสันดร ลำานวนที่ 1)
พอมมาถึงจนวนตรงที่หน้าสนาม	เห็นผู้คนล้มหลามอยู่เหลือหลาย
บ้างก็ว่าใครบอกจะไปหยอก <u>เอางู</u>	ช่างกระไรไม่รู้ว่าจะอันตราย
โจนจึงไม่รู้จักว่าเป็น <u>อัคคี</u>	เหมือนเอามือเข้าไปจี้เข้ากองไฟ
	(เพลงเรื่องพราหมณ์เกสร ลำานวนที่ 2)
<u>"สกุล</u> แกเป็นกาแกไม่น่าทนง	จะเห่อเหิมสั่งหังสประเดี๋ยวจะแห้งกระหาย
ถ้ามันเข้าอายเขาไ้หน้า <u>เต่า</u> ดินต่ำ	พูดอะไรไม่ได้ความจะต้องไหว้ ๗ คว้าฯ
	(เพลงอวตภูมิหญิง)
เปรียบเหมือน <u>กระต่าย</u> ดินต่ำไม่อาจจะ-	สกุลเราไม่ไ้ก็ย้งเจียมกาย
ตาม <u>สิงโต</u>	

*สัญลักษณ์เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้อยู่ทั่วไป แต่ยังมีสัญลักษณ์อีกประเภทหนึ่งที่เป็นสัญลักษณ์ทางเพศ ซึ่งจะกล่าวละเอียดในหัวข้อ ความหมายแฝง (4.2.3) ต่อไป

เปรียบเหมือนบุญตาว่าสนาน้อย

เปรียบเหมือนหิ้งห้อยพิกุลแลหาย

อินทียแจ่มแจ้ง ไม่อาจแข่งเทียมเขา

เจียมกายของเราว่าชั่วร้าย

(เพลงแต่งตัวชาย)

จะสังเกตได้ว่า สัญลักษณ์ที่ปรากฏในเพลงต่างๆ ข้างต้นส่วนใหญ่เป็นสัญลักษณ์ที่พบอยู่ทั่วไปในวรรณคดีไทยหรือที่เรียกกันว่า "สัญลักษณ์ตามแบบแผน" (Traditional Symbols) ซึ่งหมายถึงสัญลักษณ์ที่กวีส่วนใหญ่ใช้แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะซ้ำ ๆ จนเป็นที่เข้าใจกันทั่วไป เมื่อผู้แต่งเพลงอื่นชวนาสัญลักษณ์เหล่านั้นมาใช้เป็นความเปรียบ จึงง่ายแก่การตีความหมาย ผู้ฟังจะเข้าใจได้ทันที นอกจากนี้ยังเกิดความรู้สึกซาบซึ้งและประทับใจได้ดี

ความเปรียบประเภทต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น ส่วนใหญ่ผู้แต่งมักจะใช้ผสมผสานกันไปในแต่ละเพลงหรือแต่ละตอน ดังเช่นเพลงท่อนหนึ่งจะใช้ความเปรียบประเภทอุปมา อุปลักษณ์และเท่าความ เช่น

พ่อแม่บางคนพอลูกของตนถูกตี

ก็หาว่าครูไม่ดีสั่งสอนเด็กไม่ได้

ไม่กรองหน้ากรองหลังหาแต่ทางนินทา

ครูบางคนก็โดนตำสอนตีเด็กไม่ได้

พ่อแม่มียศฐาบรรดาศักดิ์ว่าลูกรักก็ยังไม่
เหลว

ประพดิตนเป็นคนเลว โดยไม่ได้อะไร

รักจัวให้ผูกรักลูกให้ตี

ตามหลักบาลีมันก็ไม่ผิดอะไร

นำสงสารคุณครูสมัยอยู่แค่นั้น

เปรียบเหมือนรถโดยสารให้ลูกศิษย์อาศัย

ครูก็เหมือนเรือจ้างนำทางไปทุกที่

ถ้าเรือพ่วงดวงดีจะไปไหนก็ได้

ศิษย์ก็เหมือนเรือพ่วงครูเป็นห่วงกัน-

กลัวเรือจะพังครูจึงช่วยแจวพาย

ไม่ห่าง

ครูดีศิษย์ดีก็เหมือนยังมีเรือแม่

จะลงน้ำข้ามทะเลเป็นสำเริงจุกทราย

ครูเป็นคนปกครองดูแลจากพ่อแม่

อ้อมชูดูแลไม่ว่าสิ่งอะไร

ศิษย์ดีครูดีนักเรียนก็มีทางเดิน

ลูกหลานก็เจริญไปทั้งหลาย

พ่อแม่เป็นทุกข์กลัวลูกมันจะลาก

ชีวิตมีมากมายมหาเหมือนกันไม่

ศิษย์บางคนลืมนอบนุญไม่รู้

ชอบนิทานว่าครูไม่เคารพรักใคร่

ลูกศิษย์คิดสู้หาว่าครูเปื้อนโคลน

ตีตัวต่ำกว่าตนมันน่าเกลียดจะตาย

ลูกศิษย์คิดคดทรยศเหยียบย่ำ

เขาเรียกว่าคนชั้นต่ำไม่รู้เหนืรู้ได้

นำสงสารคุณครูอ้อมชูบูชา

เหมือนบิตรมารดาทั้งลูกไม่ได้

ศิษย์จะมีความรู้ไปตั้งแต่ครูเป็นคนแรก ต่อไปก็ย้ายแยกบ้างมียศเป็นใหญ่
ศิษย์ดีเพราะครูตัดบ้างได้เป็นรัฐมนตรี ครูจะชั่วหรือดีคิดกันดูก็ได้
(เพลงชีวิตครู : นกเอี้ยง เสียงทอง)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นว่ามีการใช้ความเปรียบหลายประเภทผสมกลมกลืนกันไป ได้
แก่ความเปรียบแบบอุปมา เช่น "ครูก็เหมือนเรือจ้าง" "ศิษย์ก็เหมือนเรือพ่วง" "ครู...
เหมือนบิตรมารดา" ความเปรียบแบบอุปลักษณ์เช่น "ประพัตติคนเป็นคนเลว" "ว่าครูเปื้อนโคลน"
และ ความเปรียบเท่าความ เช่น "รักงวให้ผุกรักลูกให้ดี" "บ้างได้เป็นรัฐมนตรี" เป็นต้น

อนึ่ง เมื่อพิจารณาความเปรียบทั้งหมดแล้วพบว่ามีลักษณะเด่นน่าสนใจอยู่ 3 ประการ
คือ เป็นความเปรียบที่มีลักษณะง่าย เนื้อหาความเปรียบส่วนใหญ่เกี่ยวพันกับเรื่องเพศ และเป็น
ความเปรียบที่มีความหมายลึกซึ้งกินใจ ซึ่งจะอธิบายตามลำดับดังนี้

1) ความเปรียบส่วนใหญ่ที่ปรากฏในเพลง

อันจะจะมีลักษณะง่ายทั้งสิ่งที่นำมาเปรียบ และกลวิธีในการเปรียบ กล่าวคือ

ก. สิ่งที่นำมาเปรียบมักเป็นสิ่งแวดล้อม

ใกล้ตัว เช่น สภาพธรรมชาติ พืช สัตว์ วัตถุสิ่งของ อาหาร บุคคล ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะเป็นที่
รู้จักคุ้นเคยดี จึงทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายในทันที ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การเปรียบกับสภาพธรรมชาติ ได้แก่

เปรียบความคิดที่วนเวียนไปทางใดทางหนึ่งว่าเหมือนการไหลของน้ำที่ไหลจากที่สูง
ไปสู่ที่ต่ำเสมอ เช่น

คิดขึ้นมาทีไรเหมือนน้ำไหลลงหลุม เหมือนน้ำไหลลงลุ่มแล้วคืนไว้

เปรียบลมปากหรือคารมของคนว่ามีอิทธิพลต่อจิตใจคนเหมือนสายลมที่พัดแรงจนใบไม้
หล่น และ เปรียบความรักของผู้ชายรักง่ายหน่ายเร็วเหมือนสายฟ้าแลบ เช่น

เมื่อสายลมพัดแรงใบเหลืองยังต้องหล่น แต่ก็แพ้ลมคนสุดหาช่องแก้ไข

รักพี่เร็วรวดเร็วดังสายฟ้าแลบ เพียงสักแป๊บสองแป๊บก็เปิดตูตไป

เปรียบผู้หญิงเป็นน้ำที่ไหลเชี่ยว (ชาวบ้านออกเสียงเป็นเคี้ยว) หนอง บ่อน้ำ หรือ
ลำคลอง เช่น

อืแม่่น้ำเคี้ยวของพี่ไหลวน

ขออยู่เป็นเชยสักคนน้องจะทำระคาย

เหมือนน้ำวนคว้างที่กำลังไหลแรง
เดินเลียบลอยล่องมา เจอหนองบ่อน้ำ

ถ้าแม่คุณเสียงแข็งจะไม่ขานเสียงไซ
วันนั้นมาเจอเอาล้าอิหนูชลาไหล

เปรียบอวัยวะเพศของผู้หญิงเป็น แอ่งน้ำไหล แ่งหิน เนินหญ้า เช่น

ให้นั่งกรานั่งไหว่ที่น้ำไหลรินริน

ไอ้ที่ตรงแ่งหินแม่ก็ยังไม่ให้

ถ้าสนใจได้จริงจะแพะพังชายเพิง

จะทำการระชุ่มมุ่มเชิงอยู่กับแม่เนินหญ้าไซ

เปรียบผู้หญิงเป็นดวงจันทร์ เช่น

แม่จันทร์กรงทรงกรมมาจักรถบังจันทร์

ฉันยืนตื่นเอกตันนีกอยากจะผูกคอตาย

แม่จันทร์แจ่มกระจ่างจะจืดจางไป-

จะจืดจางทางจาวไปเลยแม่ขึ้นหัวใจ

เลยเจ้า

เปรียบความรู้สึกสะเทือนใจอย่างรุนแรง จับพลัน กับ ฟ้าผ่า และ เปรียบความโกรธ
กับไฟ เช่น

มายืนแอบฟังเหมือนถูกสายฟ้าฟาด

แสนกลุ้มจิตเคืองจัดเหมือนไฟสุมหัวใจ

การเปรียบกับพืช ได้แก่

เปรียบความไม่มีชีวิต หรือ การเป็นอมฤตย์ กับ ดอกไม้ เช่น

เป็นวิบัติกลางบาปให้เหี้ยนสาปเหลือแสน รูปนิมิตก็แค้นกับดอกไม้

เปรียบหญิงสาวเป็นดอกจำปี เช่น

ขอบใจไม่หยอกเชียวแม่ดอกจำปี

เมื่อเอ็งเป็นคนดีฉันก็อยากจะได้

เปรียบความดีของผู้หญิงกับความหอมของดอกไม้ เช่น

พ่อแม่ไม่รู้นี้กว่าอิหนูดีแน่

ดีจริงนะลูกแม่หอมเหมือนยังดอกไม้ม

เปรียบความเต่งตึงของหน้าอกของผู้หญิงกับความตึงเหมือนดอกบัว และ เปรียบขนาด
รูปทรงของหน้าอกกับลักษณะของผลตาล เช่น

แม่ ต. เต้านมตั้งแลสองเต้าเป็นดุ่ม

แลเหมือนดอกบัวตึงแข็งเต็กเป็นไต่

เมื่อเอ็งเป็นสาวมเท่าตาลเจา หุดจาไเราะไม่สำรอกชั่วร้าย

เปรียบหญิงสาวเป็น หญ่าปล้อง* เช่น
 พืมาเจอหญ่าปล้องอยู่ในหนองกลางนา มันเป็นวาสนาองจะหนีไปไหน

เปรียบหญิงสาวเป็นลำต้นของไม้ เช่น
แม่ไม้อ่อนตำล้าจะแตก ขอให้แม่คุณแม่แยกแล้วล้าให้

เปรียบเทียบงามผุดผ่องของหญิงสาวว่าเหมือนกับรูปลักษณ์ของเม็ดข้าวสารที่ผ่านการ
 ขัดสีแล้ว

เขาลือว่ารูปน้องสวยเหมือนยังหน่วย- พี่จึงได้จรรอจากบ้านแล้วมาไกล
ข้าวสาร

เปรียบเทียบพุดพริกแผลงเหมือนดอกไม้ที่ถูกตัดหรือแต่งรูปทรงให้ผิดไปจากเดิม เช่น
 หุดจากลับกลอกเหมือนยังดอกไม้ตัด สมสู่ไม่ว่าสัตว์ชนิดใด

การเปรียบกับสัตว์ ได้แก่

การเปรียบกับสัตว์ ได้แก่

เปรียบฝ่ายหญิงว่ามีเสียงไพเราะเหมือนเสียงนก เช่น
 เปรียบเหมือนนกต้อยากจะฟังนกดู ผิดนักก็คู่กันเรื่อยไป

เปรียบผู้ชายเป็นงูจงอาง งูหัวเขียว ตัวเหี้ย เช่น
 จะมายกหัวชูเลยชาติไ้งูจงอาง เห็นไฟตาฟางนึกว่าไม่ใช่ไฟ
 เห็นว่างูหัวเขียวจะเอาตีนมาเขี่ย จะเคราะห์ร้ายเสียแล้วไ้เหี้ยหลังลาย

* หญ้าชนิดหนึ่งต้นเป็นข้อ ๆ มีไส้ใน ระหว่างข้อเป็นปุยขาว ชอบขึ้นในที่แฉะ เรียก
 อีกชื่อว่า หญ้ามุงกระต่าย

เปรียบเทียบกล้ำทาญของผู้ชายเป็นเลื้อ เช่น
มันตามล่ำพาหลิกจะแบ่งซีกเป็นเลื้อ สละหนังเลือดเนื้อเพื่อแม่หนูนางใน

เปรียบเทียบไว้วางใจคนที่ไม่ควรไว้วางใจเหมือนกับฝากปลาไว้กับแมว เช่น
ทำมาโอปากปลอมม้องไม่ยอมเสียแล้ว จะฝากปลากับแมวมันไม่ได้

เปรียบเทียบยาวของชานกยุง* เหมือนขาเหยี่ยวที่มีลักษณะยาวและเปรียบเสียงร้อง
ว่าเหมือนเสียงร้องของแมว เช่น

ชยาวเหมือนเหยี่ยวร้องเหมียว- สุกวามีแมวใครเขาเขียนลายไว้
เหมือนแมว

เปรียบเทียบการละล้าละลึ่ง ห่วงหน้าห่วงหลังของคนกับอาการของไก่ เช่น
เมื่อจะอยู่จะไปเหมือนยังไก่หลงรัง ให้ละล้าละลึ่งไม่รู้จะทำอย่างไร

การเปรียบกับวัตถุสิ่งของ ได้แก่

เปรียบผู้หญิงเป็นกระปุกน้ำหมึกและเปรียบผู้ชายเป็นปากกา เช่น
แม่จะไคจะทุกซ์เลยแม่กระปุกน้ำหมึก ปากกาจิ้มจิกจิกของพี่ชาย

เปรียบผู้ชายที่ไม่มีคุณความดีเป็นชายของผ้า เช่น
แกไม่ใช่ชายแท้เป็นเสียแต่ชายผ้า รู้ไหมคุณมารดาของแกมีเท่าใด

เปรียบเทียบพูดจาจัดจ้านไม่เกรงกลัวใครของผู้หญิง กับความคมของกรรไกร เช่น
สน่ห์ส่าห้สปากจัดพูดจา อีตัวเต็งเก่งกล้าปากคอเหมือนตะไกร

เปรียบเทียบสูญเสียความสาวกับความกลวงของกลอง เช่น
ถ้าเืองไปหลงมลงตุดจะกลวง- อกจะกลัดเป็นหนองเนาข้างใน
เป็นกลอง

* เนื้อเพลงเป็นการถามปัญหาถึงชื่อนก คำตอบ คือชานกยุง

เปรียบเทียบเป็นทาสรับใช้เป็นรองเท้า เช่น

จะขอเป็นเกือกทองแล้วรองเท้า ของพระองค์เสียทุกก้าวแล้วเดินไป

เปรียบเทียบเกี่ยวข้องกันโดยการแต่งงานของชายหญิงกับการเป็นแผ่นหรือผืนเดียวกัน

ของทอง เช่น

พี่มาธุระที่น้องหมายเป็นทองแผ่นเดียว เดินลัดพี่ไม่ได้เลี้ยวไปไหน

เปรียบเทียบปริมาณมากของความดีใจกับปริมาณความจุของพ้อม* เช่น

พอเหลือบเนตรเห็นหน้าใจพี่มาเท่าพ้อม พี่เฝ้าระกำทุกซักรอมกระเถิบเข้ามา-
ใกล้ใกล้

เปรียบเทียบโค้งงอของคิ้วของหญิงสาวกับความโค้งงอของคันธนู เช่น

แม่สาวน้อยผัดหน้านั่งชายผ้าขนหนู คิ้วน้องโค้งเหมือนคันธนู เขียวนะแม่-
สาวเมืองใน

เปรียบเทียบใช้ป่าเป็นที่อาศัยหลบซ่อนแทนบ้านและการใช้แสงพระจันทร์แทนแสงได้ เช่น

เอาป่าร้างอรัญเข้ามาทำต่างเรือน จะต้องเอาดวงเดือนเข้ามาต่างได้

เปรียบเทียบร่างกายว่าต้องผุพังเสื่อมสิ้นไปเหมือนพื้นที่ถูกไฟไหม้ เช่น

เกิดเป็นคนต้องปลุกตนเสียให้ตื่น ร่างกายคล้ายไฟต้องเป็นเชื้อไฟ

การเปรียบกับอาหาร ได้แก่

เปรียบเทียบผู้หญิงเป็น ขนมลอดช่อง แกงจืดลูกชิ้น แกงฉู่ปลาทอม และข้าวมัน เช่น

แม่ลอดช่องน้ำเชื่อมขอให้พี่ชิมสักชาม พี่จะให้น้ำชุ่มชื่นหัวใจ

แม่ลูกชิ้นบะช่อให้พี่ชิมสักชาม พี่ไม่ให้ชอกช้ำเอ็งจงเชื่อพี่ชาย

ให้เปิดหม้อปลาจะมีแม่แกงฉู่ปลาทอม แม่ข้าวมันกันหม้อขอให้พี่หมกได้ไหม

* ภาชนะสานขนาดใหญ่สำหรับบรรจุข้าวเปลือก เรียกกระพ้อมก็ได้

เปรียบเทียบสาล์วของหญิงสาวเป็นลัษณะ เช่น

ต้องเสียชีวิตชั่วพริบตา

ต้องวิ่งหนีทันเป็นลัษณะต้องเสียตัว-
ไปจนตาย

เปรียบเทียบจากที่โนเระอ่อนหวานเหมือนกับหวานของวัน เช่น

ปากหวานปานวันใจชุ่มชื่น

แม้หญิงใดหลงลมจะพาตัวเหลวไหล

การเปรียบกับอวัยวะในร่างกาย ได้แก่

เปรียบเทียบเมตตาว่าเล็กน้อยเหมือนกับขนตา เช่น

ให้น้องเมตตาตนสักเท่าขนลูกตา

พี่ตั้งใจมาหาอ้อมแอ้มหัวในไห

เปรียบเทียบที่ทำความดีแล้วต่อมากลายเป็นคนชั่วเหมือนกับดื่มน้ำสกปรก เช่น

หลงนิยมชมว่าดีรู้จักชั้

อิตีแตกไม่ถูกต้องแม่เลยเป็นลมตาย

เปรียบเทียบทุกข์ทรมานใจกับอกที่เป็นหนองและตาที่มีเลือดไหลออก เช่น

ผมมาอยู่เมืองเหนือออกผมหงอกเป็นหนอง เทียวเดินขึ้นเดินลงเลือดตาแทบไหล

เปรียบเทียบคำพูดที่พูดออกมาแล้วจะว่าคำหรือเปลี่ยนคำพูดไม่ได้เหมือนกับน้ำลายที่ถ่ม
ออกจากปากแล้วจะกลืนลงคออีกไม่ได้ เช่น

เหมือนน้ำลายคายออกไปเสียจากโอษฐ์ เมื่อหายโกรธจะกลับกลืนกินไม่ได้

เปรียบเทียบที่ยุ่ง หน้าแดง และ ซัดความรู้ว่าเหมือนกับอวัยวะเพศ เช่น

ไว้วายตายจริงอย่าเพิ่งยิงมาให้ยุ่ง

เจ้าหน้าโน้มนงเหมือนผมน้องข้างใน

มันจะได้สมน้ำหน้าผ้าไม่มีจิตหม้อ

ให้หน้าแดงเป็นกระด-อายเขาอยู่คุมตาย

ทำคุณไม้อวดทรมามีโทษแค้น-ย

จะไบน้องหน้ามอยเหมือนยัยหมาเช็ดไม้

จากตัวอย่างต่าง ๆ ข้างต้นจะเห็นว่าสิ่งที่นำมาเปรียบนั้นส่วนใหญ่นำมาจากสิ่งที่คน
ในสังคมนั้น ๆ รู้จักกันดี ซึ่งนอกจากจะมีผลดีในแง่ของการสื่อความหมายกับกลุ่มชนอย่าง

กระจ่างชัดแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมรอบตัวของผู้แต่ง ผู้ร้องด้วย ดังเช่น สภาพภูมิศาสตร์ พืชพันธุ์ธัญญาหาร อาชีพ การคมนาคม สิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ อันแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดและความผูกพันกับธรรมชาติของชาวบ้าน

ลักษณะที่ง่ายของความเปรียบนอกจากจะเกิดจากสิ่งที่นำมาเปรียบเป็นสิ่งใกล้ตัว เคยพบเห็นและคุ้นเคยกันดีแล้ว ความง่ายยังเกิดจากกลวิธีในการเปรียบ ซึ่งส่วนใหญ่จะเปรียบอย่างตรงไปตรงมา และมักจะมีคำแสดงการเปรียบเทียบ เช่น ดุจ ดัง เหมือน เปรียบ เป็น ฯลฯ ให้เห็นชัดเจน ผู้ฟังจึงสามารถจะสังเกต และเข้าใจความหมายได้ทันที นอกจากนี้หากสังเกตอย่างถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่าแม้ในความเปรียบแบบอื่น เช่น การใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น ก็ยังจะมีคำแสดงการเปรียบเทียบดังกล่าวด้วย เช่น

จะถูกหรือผิดก็ต้อง ไปติดตะราง

ถูกลมโดนแล้งผมก็แดงหยอกหยอย

ทำแต่งตัวเข้าบ้าน ไม่ผิดอย่าง ไ้อ้บ้า

มัน ไม่เหมือน เป็นหนังที่เรากซ้างใน

ดู ไม่ผิด ผมปอยของแม่หนูนี้ไป

ผิดหน้าผิดตา ไม่ผิดกับ เต้าหมอบตาย

ข. ความเปรียบยังมีลักษณะอธิบายสิ่งที่

ยากให้เป็นสิ่งง่าย หรือทำสิ่งเลือนลางให้กระจ่างชัดขึ้น โดยกลวิธีการกล่าวเทียบเคียง หรืออธิบายสิ่งที่ไม่คุ้นเคยในรูปของสิ่งที่คุ้นเคย หรืออธิบายสิ่งที่เป็นามธรรมในรูปของสิ่งที่เป็รูปธรรม เช่น

การเปรียบพระคุณของแม่ซึ่งเป็นามธรรมกับน้ำนมซึ่งเป็รูปธรรม แล้วเปรียบปริมาณความมากของพระคุณกับปริมาณของน้ำในมหาสมุทร ดังตัวอย่าง

นี้เขาน้ำนมแต่ละข้าง

น้ำในมหาพระสมุทร

น้ำในมหาสมุทรยังไม่เท่านมแม่

ที่จะเอามาชั่งกันไม่ได้

นี้ที่บริสุทธิ์ลง ไปผ่องใส

น้ำนมของแกแต่ละข้างก็ไม่ได้

(เพลงสอนผู้ชาย : สิงเวียน ทับมี)

จากตัวอย่างนี้มีการกล่าวถึงนามธรรมโดยใช้รูปธรรมแทน คือ กล่าวถึงพระคุณของมารดาว่าเป็นน้ำนม แล้วเปรียบให้เห็นชัดเจนอีกครั้งว่าพระคุณนั้นมีมากมายมหาศาลจนไม่สามารถจะชั่งตวงวัดได้ แม้น้ำในมหาสมุทรที่กว้างไกลและลึกล้าก็ยังเทียบไม่ได้กับน้ำนมหรือพระคุณของมารดา การเปรียบเช่นนี้ทำให้ผู้ฟังเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ความเปรียบลักษณะนี้ยัง

มีในเพลงอื่น ๆ อีกมาก เช่น

เปรียบเทียบอดทนต่อความทุกข์ลำบากในการอุ้มท้องของแม่กับการอดอาหารที่มีรส
ทั้งหลาย เช่น

อดเปรี้ยวอดเผ็ดวันละเจ็ดแปดหน กว่าจะเป็นตนแม่ก็แทบจะตาย

เปรียบเทียบรักที่แม่มีต่อลูกว่าจะเลือกสรรสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับลูก รัก เช่น น้ำซุน หรือ
ขมิ้นหยาบ ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังไม่ดีพอสำหรับลูกแม่ก็จะไม่ใช่ เช่น

น้ำซุนแม่มิให้อาบ ทั้งขมิ้นหยาบหยาบแม่มิให้ใส่

เปรียบเทียบอุดมสมบูรณ์และความมั่งคั่ง กับขนาดความสูงของยุงข้าวที่สูงถึงยอดต้น
มะพร้าวและยอดต้นไผ่ เช่น

มียุงข้าวเหนียวแค่ยอดมะพร้าว มียุงข้าวเจ้าแค่ยอดไผ่

อนึ่ง เพลงอีสานมีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธปรัชญา และความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ อยู่มาก
พอสมควร เรื่องเหล่านี้ค่อนข้างจะเข้าใจยาก เพราะเป็นนามธรรมหรือสิ่งไกลตัว ผู้แต่งจึงใช้
ความเปรียบช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายขึ้น เห็นภาพชัดเจน ดังเช่นการกล่าวถึงตำนานการกำเนิด
ของโลกและมนุษย์ว่า

มันเกิด โกลาหลฝนตกลงมา	ท่วมพื้นสุธาที่ต่ำได้
ท่วมพื้นสุธาอยู่หนักหนานมนาน	ต่อมา น้ำนั้นก็แห้งหาย
เกิดเป็นผืนฟองละอองขาวขาว	ประดุจหนึ่งน้ำข้าวไฉ้ที่เราเค็ดไว้
ไฉ้ละอองขาวขาวหาวหาวหอมหวาน	เลยเกิดเป็นจวน* รับประทานได้
เกิดเป็นจวนดินหอมเหมือนกลั่นมาลา	หอมไปถึงปากฟ้าเมรุไกร

(เพลงถามบาลี ส่วนวันที่ 1)

จะเห็นว่า มีการเปรียบเทียบจวนดินว่ามีลักษณะ ชุ่ม ชื่น และ ขาว เหมือนน้ำข้าว และมี
กลิ่นหอมเหมือนกลั่นของดอกไม้ซึ่งทำให้ผู้ฟังสามารถจินตนาการ มองเห็นภาพ และนึกไปถึงกลิ่น
ของจวนดินได้ชัดเจนมากกว่าการบรรยายลักษณะอย่างตรงไปตรงมาซึ่งคงจะต้องใช้คำอธิบาย

*จวนดิน คือ โอิชะของดินที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ไตรภูมิโลกวินิจฉัย ว่ามีรสหวาน

ค่อนข้างยาว และทำได้ไม่ถนัดนัก เนื่องจากเป็นสิ่งที่ใกล้เคียง ทั้งคำอธิบายนั้นก็ต้องเรียบเรียง เป็นกลอนเพลงที่มีจำนวนคำสัมผัสและจังหวะพอเหมาะแก่การร้องด้วย ความเปรียบดังกล่าวนี้ จึงช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจได้แจ่มแจ้งขึ้น และยังทำให้น้ำเสียงเกิดความกระชับในลักษณะการใช้ คำน้อยแต่กินความกว้างด้วย

นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีตัวอย่างอื่น ๆ อีกมาก เช่น

ที่เอาน้ำตาล้างเท้า น้ำมะพร้าวล้างหน้า
พิจารณาว่าเป็นปัญหาอย่างนี้
พระท่านพิจารณาจิตปุณฺณเหมือนน้ำท่า
ส่วนจิตของพระอริยเจ้า

ให้พระพิจารณาฟังคำฉันท์ว่าจงจดจำเอาไว้
อยู่ในหลักบาลีไม่ใช่เรื่องเหลวไหล
ใส่ช้างหน้าชุนช้างใน
เหมือนยังน้ำมะพร้าวที่ผ่องใส
(เพลงตับเผ่าผี)

เช่นเกิดแก่เจ็บตายมันเวียนว่ายอยู่ทุกวัน
ถ้ามีลมมาผ่านมันก็หายไปทั่ว

เหมือนยังกังหันที่พี่เอาแฉ่วเอาไว้
เปรียบเหมือนตัวของตัวถึงวาระก็ต้องตาย
(เพลงประวัติพระพุทธเจ้า)

จากตัวอย่างแรก จะเห็นว่าการเปรียบเทียบความใสบริสุทธิ์ของจิตใจ ระหว่างคน ธรรมดา กับพระอริยบุคคล* ว่าเหมือนน้ำท่ากับน้ำมะพร้าว คือน้ำท่าหรือน้ำในคลอง หนอง บึง ฯลฯ นั้นยังชุ่นก้เปรียบกับจิตใจของคนที่ยังมีกิเลสหรือเครื่องเศร้าหมองอยู่ ต่างกับพระอริยบุคคล บรรลุธรรมแล้ว จิตใจก็ย่อมจะปราศจากความเศร้าหมอง จึงใสสะอาดและบริสุทธิ์ ส่วนตัวอย่าง หลังก็เปรียบวัฏสงสาร หรือการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์กับการหมุนของกังหันที่จะหมุนเวียน ซ้ำไปซ้ำมาเช่นนั้น การเปรียบเทียบทั้งสองตัวอย่างนี้ล้วนเป็นการอธิบายหลักธรรมให้เข้าใจง่ายขึ้น ชัดเจนขึ้นโดยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ความเปรียบส่วนใหญ่ของเพลงอื่นแล้วมีลักษณะง่าย ๆ เพราะนำสิ่งที่ใกล้ตัวมาเปรียบ และกลวิธีการเปรียบเทียบก็ค่อนข้างตรงไปตรงมา มีการอธิบายสิ่ง ใกล้ตัวหรือนามธรรมในรูปของสิ่งใกล้ตัวหรือรูปธรรม ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ชัดเจนแจ่มแจ้ง ยิ่งขึ้นอย่างอย่างไรก็ตาม การพิจารณาความเปรียบดังกล่าวนี้ ต้องอาศัยประสบการณ์ร่วมกัน ทั้งของผู้ฟังและผู้แต่งทั้งนี้เพราะความเปรียบบางอย่างผู้ฟังในปัจจุบันอาจจะเข้าใจได้ไม่ถนัดนัก

* บุคคลผู้บรรลุธรรมวิเศษมีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น

ทั้งนี้ก็ต้อง เนื่องจากยุคสมัยและสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันทำให้ไม่สามารถเข้าใจหรือนิภาพของสิ่งที่นำมาเปรียบได้ชัดเจนหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะขาดประสบการณ์ในเรื่องหรือสิ่งนั้น ๆ เป็นสำคัญนั่นเอง ดังเช่น

แต่ไอ้เครื่องในโตเท่าตลับ

เอ็งยังบ่นว่าคับออกจะตาย

(เพลงประ)

น้องจะอยู่เป็นสาวให้หน้าขาวตกลี้น ให้มันจับแสงเดือนไกลไกล

(เพลงผูกรัก ส่วนที่ 5)

บุ๋นน้ำข้ามหล่มจนหล่มกล่ำ

ลูกจากหล่มขึ้นเป็นลำเหมือนยังท่อนตะไล*

(เพลงเกี้ยว)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าสิ่งที่นำมาเปรียบนั้น ส่วนใหญ่ไม่ใช่สิ่งที่คนในปัจจุบันจะเข้าใจและนึกเห็นภาพได้โดยง่าย เช่น คำว่า "ตลับ" ที่หมายถึง ภาชนะอย่างหนึ่ง สำหรับใส่สิ่งของ เช่น ฝังสีปาก หรือยา โดยมากมีรูปทรงกลม ๆ ขนาดไม่ใหญ่นักมีฝาปิด ปัจจุบันไม่ค่อยมีใช้กันมากเท่ากับสมัยก่อน และส่วนใหญ่จะรู้จักคำว่า "กลอง" มากกว่า ส่วนคำว่า "หน้าขาวตกลี้น" นั้น เป็นการเปรียบเทียบหน้าว่าขาวเหมือนสีของเกลี้น ซึ่งตามความเข้าใจของคนในปัจจุบันแล้ว การเป็นเกลี้นเป็นโรคผิวหนังอย่างหนึ่งที่คนทั่วไปไม่นิยมที่จะมีหรืออยากจะเป็น เพราะเห็นว่าไม่สวยงาม แต่ความเปรียบที่ว่า "ให้หน้าขาวตกลี้น" นั้นสื่อความหมายเหมือนกับว่า การเป็นเกลี้นนั้นจะเป็นสิ่งที่น่านิยม อย่างไรก็ตาม ไม่อาจยืนยันได้ว่าชาวบ้านสมัยก่อนนิยมจะเป็นเกลี้น หรือนิยมว่าการเป็นเกลี้นนั้นสวยงาม จึงนำมาเปรียบกับใบหน้า อนึ่ง วิเชียร ณ นคร (2520 : 120) ได้อธิบายศัพท์เกี่ยวกับ "ตกลี้น" ว่า คนปักษ์ใต้นิยมจะเป็นเกลี้นชนิดหนึ่งเรียกว่า "เกลี้นมมาลา" หรือ "เกลี้นดอกไม้" กล่าวคือ "คนปักษ์ใต้นิยมว่าการเป็นเกลี้นตามผิวหนังนั้นสวยงาม มโนราห์ทางปักษ์ใต้ในสมัยก่อนนิยมปลุกเกลี้นตามตัวให้มีลวดลายต่าง ๆ กัน ความนิยมนี้เฟื่องหมดไปเมื่อไม่นานมานี้" ส่วนคำว่า "ตกลี้น" ในเพลงอีแซว จะหมายถึงการนิยมเกลี้นมมาลาหรือเกลี้นดอกไม้นั้นหรือไม่สามารถยืนยันได้ จะเห็นว่า ความเปรียบเหล่านี้เป็นความเปรียบที่พื้นสมัย คนในปัจจุบันไม่คุ้นเคย

*ท่อนตะไล หมายถึงท่อนไม้ ตันตะไลนี้ ภาษาถิ่นจังหวัดราชบุรีเรียกคันคางคาเตือด

จึงไม่อาจเข้าใจความหมายได้โดยง่าย อย่างไรก็ตามความเปรียบเช่นนี้มีปรากฏอยู่ในเพลงอีสานต่าง ๆ จำนวนน้อย จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการฟังเพลงอีสานแต่อย่างใด

2) ความเปรียบส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ ได้แก่ การเปรียบเทียบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การกระทำ ลักษณะรูปร่างหน้าตา อวัยวะในร่างกาย บ้านเรือน ธรรมชาติ สิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ ว่าเป็นหรือเหมือนอวัยวะเพศ และพฤติกรรมทางเพศ การเปรียบอวัยวะเพศและพฤติกรรมทางเพศว่าเป็นหรือเหมือนกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เป็นสิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ ลักษณะของการเปรียบเทียบทั้งเปรียบโดยตรงและโดยนัย ดังตัวอย่าง

(ญ) หัวทรวงรัง ไม่ผิดกับรังกระรอก

หน้าโนเหมือนนอกของแม่หนูข้างใน

ทำแต่งตัวเข้าข้าง ไม่ผิดอย่างไ้บ้า
 ดุสองแก้มข้างข้างลูกคางหว่างคิ้ว
ดูหน้าก็ยุ่งเหมือนพวงกระสอบ
 ฝันไม่ถูกคุดมูกก็โด่ง

ผิดหน้าผิดตา ไม่ผิดกับเต้าหมอบตาย
มันไม่ผิดสองทิว* ของอินางคนท้าย
ปากเขียวเหมือนขอบแควเรือที่เขายาย
ไม่ผิดเม็ดสำโรงที่อยู่ใต้งลาย

(ช) มึง เอาสีเปรียบหน้าเปรียบตา-
เปรียบปาก

สีหมิงกินหมากเหมือนดังปากได้ไหม

สิ่งของมึงผ่ารือของพี่ผ่าขวาง
 อวดสีว่าดีตัน เอาสีเปรียบหน้า
 ถ้าว่าสู้ไม่ได้สู้ได้ไม่แดง
 (ญ) การหมากการพลูสีแม่หนูไม่เคี้ยว
 ปากเอ็งมันหนาหน้าเอ็ง เหมือนสี
 สีของน้องดีสีน้องมีราคา
 สีของน้องนี้เท่ารอยตีนโค
 (ช) สีของน้องเท่ารอยตีนโค
 ถามว่าสีหมิงสาปเล่นซันเล่นซ้อน

สีของมึงผ่ากลางผิดกับปากกุไศล
 เดียวกูให้ส่วยยาไอ้ที่มวนใหญ่ใหญ่
 จะร่นสีมึงให้แหงงชาติอิตัวอวดว้าย
 มีฟันซี่เดียวสีน้องกินไม่ได้
 มึงอวดว่าปากมึงดีกันได้อย่างไร
 ปากของเอ็งซื้อหาได้ไหมไอ้ควาย
 มันดีกว่าหน้าไม้ของมึงรูปร่างไหม
 ดีกว่าหน้าไม้เดียวกล่อด้วยไม้
 สีเน่าเป็นหนองมีราคาตรงไหน

*ทิว หมายถึง แถวหรือแนวแห่งสิ่งๆ ที่ติดเนื่องกันไปยาวยืดยาว เช่น ทิวเขา ทิวไม้

ถึงจะขายจะค้าราคาก็ไม่มี
พวกอิเหนาตัวดีพวกอีลีปาร้า
สำหรับสีเหม็นสาบที่เขานั่งนอนไย
สีมิงกลมกลมต้องประสมหัวต่อ

ยกให้หมามันชี้* มันยังไม่ไล่
ดันเอาสีเปรียบหน้าไม่กระดากคุณนาย
จะมาเปรียบหน้าไม่เดียวก๊วยจ๊อนใหม่
ต้องเปรียบกับกระด-ของก๊วยถึงจะได้ฯ
(เพลงประ สำนวนที่ 2)

ตัวอย่างข้างต้นมีความเปรียบเกี่ยวกับเรื่องเพศอยู่หลายแห่งและหลายลักษณะ ได้แก่ การเปรียบเทียบอวัยวะในร่างกายว่าเป็นหรือเหมือนอวัยวะเพศหญิง และลักษณะการเปรียบดังกล่าวนี้จะเปรียบสองชั้นคือ เปรียบโดยนัยที่ใช้สัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศ และเปรียบโดยตรง โดยการใช้อุปมาอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีการเปรียบเทียบอวัยวะเพศกับอวัยวะอื่น ๆ ของร่างกาย และยังนำไปเปรียบกับรอยเท้าของโค และเปรียบเทียบอวัยวะเพศหญิงว่ามีราคาเหมือนสินค้า เป็นต้น ความเปรียบเกี่ยวกับเรื่องเพศดังกล่าวจะช่วยสร้างความตลกขบขัน สนุกสนานแก่ผู้ฟังเพราะตามปกติเรื่องเพศเป็นสิ่งที่ควรปกปิดโดยเฉพาะอวัยวะเพศถือเป็นของสงวนที่ไม่ควรนำมาเปิดเผย ดังนั้นเมื่อผู้แต่งนำอวัยวะดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

ความเปรียบในลักษณะเช่นนี้ยังมีอีกมาก เช่น

น้องจะอยู่ทนเหมือนคนกระเทย
หน้อยจะเกิดตันทาเข้าไปท่วมหู
แต่ชนไก่แยงหูมันยังรู้ว่าคัน
แต่พอไก่ชนกระชั้นตอนเช้า
จะเล่ากระทุ้ให้น้องรู้หนทาง
เขาจะเอาปากให้หนูเคาะจะตูดให้ชี้
สร้างกระดองลงกระดกกับดินสอ

จะไม่มีผิวเลยยอมไม่ได้
ต้องเลิกตูดเข้าไปอยู่กับต้นไม้
น้องพูดเช่นนั้นได้ที่ไหน
จะต้องลุกขึ้นเกาแล้วตะกายฯ
พี่จะบอกนวนางให้เข้าใจ
บอกว่าเขาจะสีเอาไว้ทำไม
สร้างกระดองลงกระดกของผู้ชายฯ
เพลงประ สำนวนที่ 1)

* เป็นคำในภาษาลาว ในภาษาถิ่น แถบจังหวัด สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี
หมายถึงการร่วมเพศ

ตัวอย่างนี้ ได้มีการกล่าวถึงผู้ฟังว่าจะต้องมีสำนึกไม่เช่นนั้นหากเกิดความรู้สึกเพศก็จะต้องไปแสดงพฤติกรรมกับสิ่งอื่น ความเปรียบเกี่ยวกับเรื่องเพศยังมีแทรกอยู่ในเพลงอื่น ๆ อีกจำนวนมาก แม้แต่เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติ ก็จะมีภาพเปรียบเช่นนั้นแทรกอยู่ด้วย ดังตัวอย่าง เช่น

(ญ) ไฉนเป็นวนซ้ายแต่คนตายวนขวา ด้วยเรื่องราวมีมากันอย่างไร

(ช) เขาทำให้เราพิจารณา

คนเราเกิดมาเวียนอยู่เวียนไป

มันยังไม่พ้นกิเลสจะข้ามเขตสงสาร

มันยังไม่ถึงนิพพานก็ยอมจะแหวกเวียนว้าย

ดูแต่อุปาน * กับอ้อเอียง ** เห็นถ้าจะ-
เลียงไม่เป็นผล

มันเวียนให้ผมล่อกันมันเสียทุกวันไป

(เพลงถามเรื่องการเผาศพ)

ตัวอย่างนี้เป็นการเปรียบเทียบแบบอ้างอิงบุคคล คือแม่เพลง ว่ายังต้องเวียนเกิดเวียนตาย เพราะยังมีกิเลสตัณหาจึงต้องเวียนมาหาผู้ชายอยู่ทุกวัน อนึ่ง เนื้อหาของเพลงดังกล่าวซึ่งกล่าวถึงเรื่องการเวียนว้ายในวัฏสงสารนี้จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งได้นำคำว่า "เวียน" มากล่าวเชื่อมโยงถึงเรื่องทางเพศได้อย่างเหมาะสม แสดงให้เห็นฝีมือในการสร้างสรรค์เนื้อหาได้อย่างมีศิลปะของการร้อยกรอง โดยใช้กลวิธีของการเล่นคำเข้ามาผสมผสานอันก่อให้เกิดความไพเราะและทำให้เรื่องราวที่กล่าวถึงมีความน่าสนใจ และมีความเป็นเหตุเป็นผล ความเปรียบในลักษณะนี้ยังมีปรากฏในเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมความเชื่อหรือประเพณีต่าง ๆ อีกมาก เช่น เพลงอันสงส์การบวชสำนวนที่ 2 เพลงลอยกระทง เพลงหล่อรูปพระจำลอง เป็นต้น

ข้อที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือส่วนใหญ่ความเปรียบเกี่ยวกับเรื่องเพศนี้จะปรากฏในวรรคสุดท้ายหรือบาทสุดท้ายก่อนที่จะจบเพลง หรือจบท่อน หรือที่เรียกว่า "ลงเพลง" การแทรกเรื่องเพศในช่วงท้ายเช่นนี้ก็เพื่อจะสร้างความตลกขบขันและเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ฟังเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งที่จะทำให้ผู้ฟังไม่รู้สึกเบื่อหน่าย หรือ่วงนอนอีกด้วย

* หมายถึงแม่เพลงชื่อ นางปาน เลือสกุล

** แม่เพลง ฉายานกเอียง เสียงทอง (ชื่อจริงคือนางสวัสดี เจียมพุก)

3) ความเปรียบในเพลงอีแซวช่วยเน้น

ความหมายให้สามารถเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือ ความเปรียบที่ปรากฏในบทเพลงจะช่วยเน้นอารมณ์ ความรู้สึกให้เพิ่มขึ้น และทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามได้มากขึ้น ตัวอย่างความเปรียบที่ช่วยเน้นอารมณ์ ความรู้สึก เช่น

ตัวอย่างที่ 1

พี่จะลานวลน้องแล้วก็มอดดูหน้า	แต่พอเห็นตาของน้องไสว
หมดทั้งเนื้อทั้งตัวรักอยู่แต่ลูกตา	ตั้งแต่รักมายิ่งกว่าคนทั้งหลาย
มองเห็นตาดำดำยิ่งทำให้รัก	เห็นน้องมองหนักแทบจะร้องไห้
เรารักกันยังไม่ทันได้ชม	ต้องมาตรอมตรมแล้วแทบตาย
ถ้าพี่แบ่งภาคได้อย่างพระราม	จะแบ่งให้แม่งามแล้วครึ่งกาย
ภาคหนึ่งจะอยู่เป็นคู่สงวน	ภาคหนึ่งจะชวนกันไป
ออกชื่อว่าลาให้พัวพัน	คิดแล้วก็นั่งเสียใจ
มากิดวนคิดเวียนใจเจียนจะขาด	เมื่อตะวันลงพาดแล้วชายไผ่
เมื่อคราวสมทบรบเยอรัน	ลงเรือกำปั่นลอยไป
มันเป็นคลื่นระลอกกระฉอกกระฉอน	พี่ยังไม่อาวรณ์หัวใจ
เราอยู่เมืองยุโรปเคยไปรบเมืองฝรั่ง	ยิงปืนปึงปึงก็ยังไม่กลัวตาย

(เพลงลา สำนวนที่ 2)

ตัวอย่างที่ 2

(ช) เราก็ออยู่คนละถิ่นหากินคนละที่	เอ็งจะชั่วหรือดีใครก็รู้ไม่ได้
สังเกตดูแต่เต่าใหญ่เวลาไข่เราไม่รู้	เพราะไม่ได้ไปดูว่าไข่ที่ใด
ไม่มีใครไปพบมันก็กลบเสียเกลี้ยงเกล	ฉันไม่แกล้งว่ากล่าวไปเห็นมาใกล้ใกล้
แม่เต่าใหญ่ไข่กลบหาไม่พบรอยร้าว	ไปเปิดกระตองให้เขากระแะ ำ กันเสียได้ ๗
(ญ) พอได้ฟังแล้วคันมันร้อนแล่น- ปวดร้าว	เปรียบได้คล้ายเต่ามันน่าอายเขาจะตาย
กลัวจะเป็นเต่าใหญ่เวลาไข่แล้วก็กลบ	พูดจาไม่น่าคบถ้าเจอคนก็ไม่ใช้
การดีหรือชั่วมันมีทั่วทุกที่	การชั่วหรือดีคิดกันตึกได้
มันจะดีหรือชั่วก็ให้เป็นตัวเป็นตน	อย่าให้มันปะปนเหลวเป๋วเกินไป
จะผลอตัวลืมนเกิดเป็นคนจะเกลียดชัง	คิดดูบ้างชีของมันอยู่ในไส้

เปรียบเหมือนยังหม่นติดอยู่กับตน	เราเกิดมาเป็นคนเห็นใหม่เล่าไม่ว่าใคร
จะหาว่าน้องสาวว่ากล่าวสั่งสอน	ยกอุทาหรณ์มาชี้เหตุผลให้
เห็นว่าแกโง่เง่าไปหลงเมามัว	แกยังไม่รู้สึกตัวว่าเต๋าค้นเป็นหรือตาย
แกถูกเต๋านาเดี้ยวตบหน้าเสียให้มัน	เดี้ยวแม่ตบเสียด้วยหนังหนังเต๋านะ

(เพลงเกี้ยวตบแม่หม้าย)

ตัวอย่างความเปรียบข้างต้น จะเห็นว่าตัวอย่างที่ 1 เป็นความเปรียบที่เน้นอารมณ์ โศกของผู้ร้องให้เห็นชัดเจน ส่วนตัวอย่างที่ 2 เป็นความเปรียบที่มีความคมคายอย่างยิ่ง โดยเปรียบผู้หญิงที่ประพฤติดันเลื่อมเสีย แล้วปกปิดความชั่วของตนไว้อย่างมิดชิด ว่าคล้ายเต่าที่ไข แล้วก็กลบไขทำให้มองไม่เห็นร่องรอยที่ไปเปิดกระดองไว้ การใช้สัญลักษณ์ "เต่าใหญ่" "กระดอง" "หนังเต่า" เหล่านี้ มีนัยทางเพศที่ชัดเจน โดยเฉพาะสำนวนว่า "เต่าใหญ่ไขกลบ" นั้นตามปกติ ก็มีนัยการเปรียบเทียบอยู่แล้ว เมื่อผู้แต่งนำมาอ้างถึงในเพลงก็เท่ากับเป็นการเปรียบถึงสองชั้น โดยใช้สำนวนลักษณะคำน้อยกินความมาก ทำให้ความเปรียบนี้คมคายทั้งในด้านความหมายและความลึกกระชับของถ้อยคำ อันจะช่วยให้ผู้ฟังได้ใช้จินตนาการของตนเพื่อให้เข้าใจความหมายได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาความเปรียบในเพลงอีสานข้างต้นดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่า ผู้แต่งมีความพิถีพิถันที่จะใช้ความเปรียบในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและเพื่อสร้างอารมณ์คล้อยตามให้เกิดแก่ผู้ฟัง แม้ว่าลักษณะเด่นของความเปรียบส่วนใหญ่ จะมีลักษณะที่ง่ายและมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ แต่การเชื่อมโยงความคิดและกลวิธีการเปรียบที่แนบเนียน แยกย่อยตลอดจนการมีความหมายที่โดยนัย ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความมีฝีมือในการสร้างสรรค์บทเพลงของผู้แต่งเป็นอย่างดี ความเปรียบในเพลงอีสานจึงเป็นกลวิธีของการสร้างสรรค์ด้านภาษาที่สำคัญอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้เพลงอีสานมีคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์มากยิ่งขึ้น

4.2.2.2 การใช้สำนวนโวหารลักษณะต่าง ๆ เพลงอีสานมีสำนวนในลักษณะต่าง ๆ ปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะอธิบายแยกเป็นประเภทย่อย ๆ ตามลักษณะการใช้ภาษาและตามจุดประสงค์ของการใช้ภาษา ดังนี้

4.2.2.2.1 ลักษณะของสำนวนโวหารที่พิจารณาตามลักษณะการใช้ภาษา ได้แก่ การพรรณนาอย่างตรงไปตรงมา การใช้สำนวน คำพังเพย สุภาษิตและการใช้สำนวนแบบสูตรสำเร็จ ซึ่งจะกล่าวถึงตามลำดับ ดังนี้

1) การพรรณนาอย่างตรงไปตรงมา หมายถึง การพรรณนาเหตุการณ์ พฤติกรรม สถานที่ สิ่งแวดล้อมและความรู้สึกนึกคิดอย่างตรงไปตรงมา

เพื่อให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการแลเห็นภาพและความเคลื่อนไหวของสิ่งที่กล่าวถึง เหมือนกับได้สัมผัสกับสิ่งนั้นจริงๆ การพรรณาดังกล่าวนี้มีจำนวนมากและปรากฏอยู่ในเพลงอีสานหลายเพลง ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

(ลูก) แต่พ่อตื่นลืมตาพอเห็นหน้าพ่อตน	ไม่มีใครอยู่สองคนไม่รู้จะอยู่กับใคร
มองเห็นพ่อมาแล้วผวากอดพ่อ	เสียงเครือ่นาตาคลอพอมากับใคร ฯ
(พ่อ) พ่อมาแล้วนะลูก ไม่ต้องทุกข์-	เมื่อตะกี้ลูกนอนแม่เอ็งไปทางไหน
ไม่ต้องร้อน	
แม่เอ็งไปทางไหนหรืออยู่ข้างใน-	เห็นประตูไม้กลอนอยู่ข้างใน ฯ
หรือนอน	
(ลูก) ได้ยินพ่อถามเล่าความโดยตรง	เดี๋ยวนี้แม่หลงคบค้าผู้ชาย
แก่คนผู้ชายเข้ามาไว้หนึ่งคน	ลูกเจ้าแกไม่สนใจเอาใจใส่
ลูกคนอื่นกินหมันก็ดูตา	ลูกคนอื่นกินปลาจันก็กินน้ำลาย
บ่นถึงพ่อที่ไรจันโดนไม้ทุบครึ่ง	เปิดดูรอยข้างหลังของลูกยังลาย ฯ
(พ่อ) เปิดหลังดูลูกเห็นหลังลายแล้วก็ร้อง	ส่งสารอู่กับไอ้ช้องไม่รู้จะร้องเรียกใคร
เลยเรียกลูกทั้งสองเข้าในห้องเคหา	มองเห็นเสื้อเห็นผ้ารอยกระจัดกระจาย
ผ้าถุงอาบน้าผ้าดำผ้าดอก	ลักชิ้นตุ้มหูติดอกมันยังเอาไปเสียได้
ลักถาดลูกตั้งลักกระโถนเหลี่ยมทอง	ลักชิ้นนี้และกลองเครื่องกลึงถึงตะไกร
ลักกระแบ่งตักน้ำลักชิ้นชามและถ้วย	ลักชิ้นเกลือและกล้วยชิ้นกระบุงกระบาย
เข้ามาดูในครัวเห็นข้าวลามาก	แสนสกลปรกยิ่งกว่าอะไร
ดูหม้อข้าวตะแคงหม้อแกงก็กลิ้ง	ฝาละมีตีฉิ่งอยู่ข้างข้างครัวไฟ
ตุ้มเห็นเตมเตารอยทุ้งข้าวเลี้ยงแขก	ของดีดีทำกับดกทั้งเด็กเอาไว้ได้
ไอ้ไอ้ไก่แกมันจับเอามาแกงกิน	ไอ้ไอ้เตแม่เหลือแต่ชิ้นหน่อไม้
เลยยกกระทะขึ้นทุ้มกับมุ่มข้างฝา	มึงเป็นใจให้เขาฆ่าไก่กูได้ ฯ
จูงมือลูกทั้งสองทั้งไอ้ช้องอู่	ไปอยู่กับย่าและปู่เองต้องไป
หยิบเอาปืนใส่พกคล้องพระโมศคัลลา	กราบพระบูชาขอให้ผมมีชัย
พบน้าครานี้ก็ต้องยิงมึงแน่	มึงเป็นเมียไม่ใช่แม่จะเลี้ยงไว้ทำไม
ลงกระโตเค็ดมุดไอ้ความกลุ้มมาพาโกรธ	ลงเรือขึ้นรถนี้ก็จะไปแห่งไร

ถามบ้านเหนือบ้านใต้ถามบ้านซ้ายบ้านขวา ถามพี่บ้าน้ำอาถามเขาโดยไม่อาย

(เพลงตับซิงขู้ ส่วนที่ 5)

ตัวอย่างข้างต้นตัดตอนมาจากเพลงซิงขู้ที่กล่าวถึงสามีกลับมาจากการเป็นทหารเกณฑ์ เมื่อมาถึงบ้านไม่พบภรรยา เห็นแต่ลูกชายหญิงกำลังนอนหลับจึงปลุกลูก ครั้นลูกทั้งสองตื่นขึ้นมา พบพ่อก็ร้องไห้คร่ำครวญว่าแม่หนีตามชายชู้ไปแล้ว การพรรณนาความในตอนนั้น ดำเนินไปอย่างตรงไปตรงมาและเป็นลำดับตั้งแต่เมื่อลูกตื่นเห็นพ่อแล้วก็ผวาออกพ่อร้องไห้และเล่าให้ฟังว่าแม่คบชายชู้ไม่เอาใจใส่ลูกเต้าปล่อยให้ทุกข์ทรมาน ฝ่ายพ่อเมื่อรู้เรื่องก็ถึงกับร้องไห้ ยิ่งเมื่อพาลูกเข้าไปในเรือนก็ยิ่งสะเทือนใจ ด้วยเห็นภาพความสกลปรกรกรงรังเพราะขาดการดูแลเอาใจใส่หน้าข้าวของก็ถูกภรรยาและชายชู้ขโมยไปจนหมดสิ้นจึงทำให้โกรธแค้นอย่างยิ่ง ในที่สุดก็พาลูกทั้งสองไปฝากอยู่กับย่า แล้วออกติดตามหาภรรยาต่อไป จะเห็นว่าการพรรณนาความตอนนั้นมีทั้งการเล่าเรื่อง เล่าเหตุการณ์และบรรยายความรู้สึกและพฤติกรรมของตัวละครอย่างแจ่มแจ้ง ด้วยถ้อยคำที่ง่ายแต่ ทำให้ผู้ฟังเกิดภาพและรับรสความสะเทือนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะข้อความว่า

ลูกคนอื่นกินหมันก็ดูตา

จนถึงพ่อที่ไหนโดน โดนไม่ทุกครั้ง

ลูกคนอื่นกินปลาน้ำก็กลืนน้ำลาย

เปิดดูรอยข้างหลังของลูกยังลาย

ซึ่งเป็นคำพูดที่ตรงง่ายและสั่นแต่กินใจและกระทบอารมณ์ผู้ฟัง ได้มาก นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีการใช้สำนวนโวหารในลักษณะนี้อีกมากซึ่งจะขอยกตัวอย่างเพื่อให้เห็นถึงการพรรณนาอย่างตรงไปตรงมาในเพลงอีแซวได้เด่นชัดยิ่งขึ้น ดังนี้

ตัวอย่างที่ 2

กลัวโมราจะสูญลับชีวิตแทบจะดับตายตื่น เอาเถิดจะเชือดเลือดให้กินจะได้

ประทั้งร่างกาย

แล้วจึงหยิบใบตองเข้ามารองเลือด

หยิบพระขรรค์จะเชือดเลือดชาย

พระขรรค์เชือดเลือดฉีดยาโลหิตไหลแดง

สิ้นกำลังหมดแรงมองดูเลือดไหล

เจ็บปวดเต็มประดาเลยเอาผ้าผูกพัน

ใจตื่นอกตื่นโมราลงรอดตาย

ฝ่ายพระจันทร์ขึ้นแลเห็นใจร้อน โมรา

มึงอวดดีมีศักดิ์ตาเห็นจะไม่ได้

ต่างคนต่างดีไฟริ้กราก

กรงเข้าฟาดฟันแทบจะลุกเป็นไฟ

ทรงเข้ารุกรานจนพระขรรค์หลุดจากมือ	ใจหายร้องฮือเล่นเอาใจหาย
จึงร้องบอกจอมขวัญหิยพระขรรค์ให้พี่	แม่ไมรากรีน้องจะรำไพไร
ให้น้องส่งพระขรรค์พี่จะฟันฆ่า	หวังจะล้างชีวาให้วางวาย
ไมราได้ฟังใจให้หวั่นผวา	ได้ยินพี่เรียกไมราไม่รู้จะทำอย่างไร
ใจหนึ่งก็รักใจหนึ่งก็รักจันท	ฉันทยืนต้นเอกตันก็กลัวผัวจะตาย
ครั้นจะยื่นให้จويرก็กลัวฟันพระจันท	มือก็ถือพระขรรค์ไม่รู้จะส่งให้ใคร
เลยส่งพระขรรค์เอาไปทามกลาง	แต่ทางด้ามหันไปทางแล้วจويرไพร

ฝ่ายเจ้าจันทเสียทำจึงบอกไมราน้องรัก	แม่ไมราจำผัวต้องจากพี่ก็เห็นใจ
แม่ไมราทำได้ไม่เห็นใจพี่บ้าง	เมื่อคราวเดินทางนะเมื่อไร
เมื่อน้องเดินไม่ไหวพี่ยิงใส่บ่าแบก	คราวนั้นน้องมาแปลกเปลี่ยนไป
ดูแต่เลือดในกายพี่ยังเชือดให้กิน	ชาตินางใจหมานิลซ่อนกลอยู่ข้างใน
โอ้ไมราใจชั่วฆ่าผัวของตน	เอ็งลิ้มพระจันทหลงจويرพี่ก็เห็นใจ

เราไม่เชื่อฟังคำสั่งของราชา	เพราะตัวเราไม่ดีจึงได้เป็นไปไม่ได้
ไม่ควรมาเปิดในกลางป่า	เป็นเหตุเพราะนางไมราใจร้าย
พอสิ้นคำประกาศเลือดก็สาดไหลแดง	สิ้นกำลังหมดแรงชีวิตก็เลยบรลัย

(เพลงเรื่องจันทโครพ ส่วนตอนที่ 2)

ตัวอย่างนี้มีสองตอน ตอนแรกกล่าวถึงพระจันทโครพกับนางไมราเดินทางมาในป่า นางไมรากระหายน้ำอย่างยิ่งให้พระจันทโครพไปหาน้ำก็หาไม่ได้ ในที่สุดต้องเชือดเลือดให้นางกิน การพรรณนาความตอนนี้จะเห็นภาพของการเชือดตามลำดับคือ ตกลงใจ "จะเชือดเลือด" "แล้วจึงหิยไปดอง" "หิยพระขรรค์" พอเอา "พระขรรค์เชือด" "เลือดคึด" "ไหลแดง" แล้ว "สิ้นกำลังหมดแรง" "มองดูเลือดก็ไหล" "เจ็บปวดเต็มประดาเลยเอาผ้าผูกพัน" แต่ "ใจตื่นอกตัน" เพราะ "ไมราคงรอดตาย" จะเห็นว่าเป็นการพรรณนาตรงไปตรงมาแลเห็นภาพความเคลื่อนไหวที่ชัดเจนต่อเนื่อง สำหรับเนื้อความตอนที่สองของตัวอย่างนี้ เป็นการพรรณนาความรู้สึกของไมราที่สับสน สองฝักสองฝ่าย การใช้คำซ้ำไปซ้ำมาว่า "ครั้นจะยื่นให้...ก็กลัวจะฟัน..." ช่วยให้เห็นภาพความละล้าละลังของนางได้เป็นอย่างดี ในท้ายสุดนางก็ส่งไประหว่างกลาง แต่หันด้ามไปหาจوير ซึ่งทำให้ผู้ฟังรู้สึกสะเทือนใจ

ตัวอย่างที่ 3

ที่นี้จะกล่าวอาการเรื่องสังขารบพรวง	ไม่ครบถ้วนสามสิบสองนำผิวิสัย
คนเรานั้นเกิดมาหุตาพิการ	บ้างเกิดมาตูดยานบางคนก็ตัวใหญ่ใหญ่
เกิดมาเป็นใบ้บางคนก็เกิดมาเป็นบ้า	หมอบบางคนเสียตาเที่ยวทอดตัวดินตาย
เกิดมาเป็นกายไม่เป็นชายไม่เป็นหญิง	ไม่ครบถ้วนทุกสิ่งมันน่าจะผิวิสัย
เกิดมาไม่เหมือนเขาไม่มีเท้าครบถ้วน	มันขาดส่วนสองส่วนจะเอาอะไรไปใส่
ท่านผู้รู้ทั้งหลายหญิงชายมากมี	ถ้าบอกผิวิสัยก็รู้ เร่งให้อภัย
ให้เร่งรีบคิดถึงกายว่าต้องตายต้องแก่	สังขารปรวนแปรตั้งแต่ต้นจนปลาย

เมื่อเป็นสาวเป็นหนุ่มแลกระชุ่มกระชวย	หมอมรูปร่างเธอก็สวยเนื้อหนังก็ใส
อายุย่างเข้าสิบห้าสิบหกผดผกตาดำ	เธอก็กลมคมช้าแก้มก็ขาวเป็นไข
พอได้สิบแปดสิบเก้าเจ้าเป็นสาวเต็มตัว	คิดจะหาครอบครัวไม่เลือกหน้าว่าใคร
พอมีผิวมีลูกเหมือนห่มห่อคอกแขวน	ต้องหากินตามแกนเข้าเลี้ยงร่างกาย
ย่างเข้ากลางคนไอ้เนื้อก็เย็นไอ้หนัง-	หมมเส้นเอ็นมันชักอ่อนหมดความละอาย
ก็หย่อน	
ผมหักหงอกประปรายแลเห็นลายซีเสื้อ	เต็มกบาลน่าเบื่อหนังก็ลอกเป็นใบ
ไอ้แก้มเต่งกลับตอขึ้นเป็นขอบบุงก็	หนังย่นยุ่ยได้แก่มันเรียกว่ายาย
นมในอกสำหรับทารกมันอม	ยังอ่อนเป็นบวบต้มไม่แข็งตักเป็นไต
นมตกอกแฟบสีข้างแปบตูดปอด	เธอก็คดชาคอดมันในข้อจับไซ
เป็นคนแก่หลัง โกงแลเห็นซี่โครงเป็น-	ซี่เยี่ยวเรียกราดเฝ้าแต่หลงแต่ไหล
ลูกคราด	
ได้ข้างหน้าล้มข้างหลังจิตก็พลั้งใจ-	ซุ่มซำเดินเชอหดตราศีผ่องใส
ก็เผลอ	
ซุ่มซำเชอะชะหมะกะกะ โกงแก่ง	ถือนไม้เท้าโทงเทงเที่ยวได้เดินกระทาย
หนักหนาเบาตูดเดินกระตุตหัวซีแต่	ล้มพังพาบนอนแผ่ไปวัดพันทงายไฟ
พออย่างเท่าก้าวขาไอ้ลูกสะบ้าไม่หมุน	เนื้อหนังที่เคยนุ่มยังกลับหลบเข้าใน
	(เพลงเรื่องไตรลักษณ์)

ตัวอย่างนี้ เป็นการพรรณนาความเปลี่ยนแปลงของสังขารหรือร่างกายของมนุษย์ว่าคนเราเกิดมานั้นบางคนมีร่างกายพิการไปต่าง ๆ นานา แต่อย่างไรก็ตามสังขารของมนุษย์ก็

ไม่เพียงเท่านั้นและย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ความตอนนั้นผู้แต่งจะพรรณนาอย่างตรงไปตรงมา เรียงลำดับตามเวลา ตั้งแต่วัยสาว วัยกลางคนจนถึงวัยชรา โดยใช้ถ้อยคำง่าย ๆ ตรง ๆ อย่างกระชับแต่เห็นภาพจนการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายอย่างแจ่มแจ้งต่อเนื่องนับเป็นการใช้ภาษาที่สื่อความหมายได้ชัดเจนมาก

ตัวอย่างที่ 4

เจ้าพระยาไชยากำลังบ้าน้ำมัน	พ่อง่วงช่นอย่างสะบัดไม้หันได้ระไว
แต่พลายพักทอเป็นต่อได้ล่าง	รับกระแทกถูกข้างของเราขวางเขวไป
ข้างก็ถอยคนก็เฒ่าพระนเรฯผละ	พี่หม่อมแกจึงจะเจียดพระมาลาไป
ข้างเขาสูงใหญ่จึงทนกำลังไม่ค่อยอยู่	จึงถอยกรูดสุดสัฟฟารีไม่ขยาย
เดชะบุญพ่อเจ้าประคุณท้าวเทว	เคยได้ปกป้องรักษาพระเนเรฯจึงมีชัย
เฉพาะข้างเราถอยเข้าไปยืนต่อ	ต้นพุทราเป็นต่อหม้อยันไม้ท้อกระแทกไป
สลัดหน้าได้ล่างกระแทกผางพอดิ	พระเจือง้าวเต็มทีพอได้ทีก็หันไป
ทวดผัวเข้าอ้างสาตตลอดป่าสะพายแล่ง	หุบผับลงกลางแปลงโลหิตแดงออกโทรมกาย
ทำนุพรราชชาติพม่าได้สิ้นชีวิตร่วงชายดง	พลทั้งนั้นก็ชัฏหลงชักงวยง ไม่สบาย
ข้างม้าป่วนปั่นชักพรันพรันหยุดยืน	บ้างผละแยกแตกตื่นบ้างวิ่งครื้นเข้าไพร
ดูเป็นอัศจรรย์ด้วยว่าชัฏมันเสีย	ละห้อยละเหี่ยชัฏทิวหาหาย

(เพลงประวัติตอนเจดีย์)

ตัวอย่างตอนนี้เป็นพรรณนาจากการทำยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชาอย่างแจ่มแจ้งและเร้าใจ เริ่มจากการกล่าวถึงข้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรฯ ชื่อพระยาไชยานุภาพกำลังบ้าน้ำมันจึงคลุ้มคลั่งและวิ่งชนโดยไม่ทันระวังตัวทำให้พลายพักทอข้างทรงของพระมหาอุปราชาได้เปรียบเพราะอยู่ข้างล่างจึงแทงกระแทกเจ้าพระยาไชยานุภาพเซผละถอยหลัง พระมหาอุปราชาได้ทีจึงหันแต่เจียดพระมาลาของพระนเรศวรไปอย่างไรก็ตาม เมื่อเจ้าพระยาไชยานุภาพถอยหลังจนไปยืนต่อต้นพุทราได้ จึงมีโอกาสดลัดลงล่างแล้วกระแทกพลายพักทอได้ พระนเรศวรจึงใช้พระแสงง้าวฟันพระมหาอุปราชาสวรรคต จะเห็นว่าข้อความตอนนี้ใช้คำที่เร้าความรู้สึก หรือกระตุ้นอารมณ์ร่วมทั้งการพรรณนาพฤติกรรมของตัวละครอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดนาฏการเหมือนแลเห็นเหตุการณ์นั้นจริง ๆ

ตัวอย่างที่ 5

(ชาละวัน) โมโหสุดตัวสิ้นเล่นเอา- ก็เสี่ยงใครออกชื่อว่าถูกผู้ชาย
 พานหล่นมือ
 แล้วขบเขี้ยวเคี้ยวฟันตัวก็สิ้นระริว ไม่ก็โกเลยแหละว่าตัวเราจะต้องตาย
 แล้วลูกทะเล้งตึงตึงก็เพราะกำลัง โกรธา ไ้มนุญปากกล้านี้เคราะห์มึงจะร้าย
 จะขึ้นไปพิฆาตฟาดให้เห็น เอาเนื้อมากินเล่นเสียให้ได้
 ตะเภาทองขวางหน้าวิมาลาก็จะห้าม ถึงผู้ตายก็ไว้นามลูกผู้ชาย
 (ตะเภาทอง) ตะเภาทองยึดไว้- ไอ้พ่อชาละวันจะออกไป
 จะออกไปเลยท่าน
 ถ้าพ่อขึ้นออกไปเคราะห์ร้ายก็รู้ จงเชื่อคำพระเจ้าปู่อาไฟ
 (ชาละวัน) มาพูดถึงพระเจ้าปู่- ตัวก็สิ้นระริวอยู่รำไร
 กุมภารู้สึกกลัว
 เลยสงบโกรธเสียแล้วปลอบเมียทั้ง- แล้วดึงกลับเข้าถ้ำชั้นใน
 สาม

(เพลงเรื่องชาละวัน ตอนฝัน)

ตัวอย่างนี้กล่าวถึงชาละวันขณะถือศีลตามคำแนะนำของปู่คือท้าวอาไฟพอได้ยินเสียง
 โกรธองมาขึ้นร้องด่าทำทนาย ก็โกรธแค้นล้มตนจนพานหล่นจากมือเลยลูกทะเล้งขึ้นจากที่จะออก
 ไปฆ่าโกรธอง พอดีตะเภาทองห้ามไว้โดยอ้างคำของท้าวอาไฟชาละวันจึงข่มใจลงได้ การพรรณนา
 ตอนนั้นนอกจากจะเห็นภาพอาการโกรธแค้นของชาละวันที่ "โมโหสุดตัวสิ้น" จนถือพานไม่อยู่
 "ขบเขี้ยวเคี้ยวฟันตัวก็สิ้นระริว" และ "ลูกทะเล้งตึงตึง" แล้วยังเห็นพัฒนาการทางอารมณ์ของ
 ชาละวันที่พอได้ฟังชื่อพระเจ้าปู่เท่านั้นก็รู้สึกตัวและกลัวตาย (ตามคำทำนาย) จึง "สงบ
 โกรธเสีย" และยัง "ปลอบเมียทั้งสาม" ด้วย การพรรณนาให้เห็นความเคลื่อนไหวทั้งในด้าน
 กายภาพและด้านอารมณ์เช่นนี้ยังมีอีกมากในเพลงอื่น ๆ

ตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมานี้ คงจะพอมองเห็นว่า การพรรณนาแบบตรงไปตรงมา มักจะ
 ใช้ถ้อยคำง่าย ๆ บรรยายอย่างกระชับและเป็นลำดับต่อเนื่องผู้ฟังจะเห็นภาพความเคลื่อนไหว
 ของเหตุการณ์และอารมณ์ความรู้สึกอย่างแจ่มชัดทำให้ผู้ฟังติดตามเรื่องด้วยความเข้าใจ และ
 เพลิดเพลินอย่างมาก การพรรณนาเช่นนี้จึงเป็นศิลปะการใช้ภาษาอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้สามารถ
 เข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนและทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามได้เป็นอย่างดีด้วย

2) การใช้สำนวน คำพังเพย และสุภาษิต

การใช้สำนวนโวหารลักษณะนั้นนับว่าเป็นลักษณะพื้นบ้านอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในเพลงอีแซวอย่างเห็นได้ชัด เพราะสำนวนคำพังเพยและสุภาษิตเป็นคำพูดที่คนไทยใช้กันอย่างเป็นปกติในชีวิตประจำวัน การมีสัมผัสและจังหวะที่คล้องจองของสำนวนโวหารทั้งสามอย่างนี้ จะช่วยให้เพลงมีเสียงที่ไพเราะรื่นหูน่าฟังและเข้าใจความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงนั้นได้ดียิ่งขึ้นกว่าการกล่าวตรงไปตรงมา ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

พูดถึงสมศรีบุญธรรมมันเกิดกรรมขึ้น-	มันเป็นเรื่องสังวรอยู่ไม่วาย
มาก่อน	
โรงเลื่อยโรงสีมันก็ขายหมดสิ้น	ที่นาที่ดินตูก็น่าเสียดาย
กลับมายากกว่าคนกลับมาจนเป็นประจำ	ชีวิตของเจ้าบุญธรรมเหมือนยังของ-
	เสี่ยงทาย
มันหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงแปดไม่แน่นอน	เปรียบได้เหมือนยังละครไม่ว่าชีวิต-
	ของใคร
มีแล้วกลับจนจนแล้วกลับมีประเดี๋ยวดี-	ของที่เกลียดกลัวมันจะเข้ามาใกล้
ประเดี๋ยวชั่ว	
ดูอย่างสมศรีเป็นผู้ดีตื่นแดง	ยังหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงมามากจน-
	ตอนปลาย
คงจะเป็นด้วยกุศลจิตตนตามตัว	มารู้สึกนึกกลัวเวรจะเข้ามาใกล้
เปรียบเหมือนกงเกียนกับรอยจั่ว	มันมีมาถึงตัวไม่ต้องคิดยังไ
	(เพลงเรื่อง ใ้อ้อย : พร้อม ปานลอยวงศ์)

ตัวอย่างข้างต้นมีการใช้สำนวนและคำพังเพย ซึ่งมีความหมายเชิงเปรียบเทียบ ได้แก่ สำนวนว่า "ผู้ดีตื่นแดง" ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ถือตนว่ามียศศักดิ์และฐานะสูง ส่วน "กงเกียนกับรอยจั่ว" ตรงกับคำพังเพยว่า "กงเกวียนกำเกวียน" ซึ่งหมายถึงการรับผลแห่งการกระทำของตน จะสังเกตว่า การออกเสียง "เกียน" และ "จั่ว" นั้นเป็นลักษณะพื้นบ้านที่ยังปรากฏอยู่มากในเพลงอีแซว

นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีการใช้สำนวน คำพังเพยและสุภาษิตอีกมากในอีกหลายเพลง เช่น

ตัวอย่างที่ 2

ผมไม่ได้ว่าผู้หญิงผมว่ากันแต่ผู้หญิง	ไอ้ที่เอาจริงเอาจังมันหาดีไม่ได้
ผมไม่ได้ดูถูกหรือกลั่นแกล้งผู้หญิง	ที่ผมเห็นมาจริงจริงผมก็จนใจ
เชื่อว่าผู้หญิงผู้หญิงอีกกระซังกันเร็ว	พวกนี้ผมกลัวกลัวน้ำใจ
โบราณเชื่อว่าผู้หญิงหาจริงมันยาก	ถ้าผู้หญิงซิมมากมีมาย
รูปสวยใจสัต์ปากจัดพูดจา	ผวนุดดีแถมยังดำใช้ไม่ได้
อิหน้าด้านดุตั้งชันมึงชันกู	บ้านใกล้เขาก็รู้ว่ามันปากคอร้าย

จนชาวบ้านเขาออกกระอาอีนั่นด่ากัน-
แต่ผิว

สมบัติผู้ดีมัน ไม่มีอยู่บ้าง

หญิงร้ายใจชั่วอึแบบนั้นเขาไม่ใช่

แม้แต่จะเดินหรือนั่ง ไม่ก้มหลังก้มไหล่
(เพลงเรื่องผู้หญิงผู้หญิง)

เพลงก่อนนี้มีเนื้อความเสียตลึงผู้หญิงที่ไม่มีคุณสมบัติของกุลสตรีที่ดี โดยใช้สำนวน
และคำพังเพยที่เหมาะสมกับเนื้อหา ได้แก่ "ผู้หญิงผู้หญิง" คำว่าผู้หญิงนั้นหมายถึงผู้หญิงที่ขาด
ความดีงาม เมื่อนำมาใช้เทียบกันก็เกิดความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วน "อีกระซังกันเร็ว" เป็น
คำพังเพยที่หมายถึงผู้หญิงที่ขาดความประณีตไม่ระมัดระวังในการจับจ่ายใช้สอย จะเห็นว่าผู้แต่ง
ยกคำพังเพยแล้วขยายความจนเห็นภาพพจน์ว่าผู้หญิงนั้นมีกิริยา วาจา ไม่น่ารัก ไม่น่าชมอย่างยิ่ง
นอกจากนี้ในเพลง เรื่องก็ยังนิยมใช้สำนวนชนิดนี้เช่นกัน เช่น

ตัวอย่างที่ 3

จะฝากไมราชาติชั่วฆ่าตัวของมัน	ชาติใจสัต์ได้ร้จนาหญิงอย่างนี้เขาไม่ใช่
ได้ไหมลื้มเก่ามาได้ยาวลื้มสั้น	สันชาติเจ้าสันดานใช้ไม่ได้
รูปสวยใจเสียถ้าขึ้นเอาทำเมีย- เดี๋ยวมอง	ไมราใจสองไม่ควรจะเอาใจใส่

นี่เจ้าเห็นกงจักรเป็นดอกบัวอ้อใจชั่ว-

เลวทราม

เห็นจะเลียงไว้ไม่ได้ชาติอ้อใจกา

อีรูปดีใจดำเห็นจะเลียงไม่ได้

ถ้าขึ้นคนแล้วต้องฆ่าไม่เลือกใคร

(เพลงเรื่องจันทโครพ สำนวนที่ 2)

ตัวอย่างเพลงที่ตัดตอนมานี้มีการใช้สำนวนหลายแห่ง เช่น ใจสัตว์เดรัจฉาน ได้ใหม่ ลืมเก่า รูปสวยใจเสีย ใจสอง (สองใจ) ใจดำ ฯลฯ และมีการใช้สุภาษิตได้แก่ (อย่า) เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ทำให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายได้ชัดเจน

การใช้สำนวนโวหารลักษณะนี้ยังปรากฏอยู่ในเพลงอื่น ๆ อีกมากยกตัวอย่างสั้น ๆ ได้ดังนี้

ตัวอย่างที่ 4

วิสัยคนต้องดูหน้า

ถ้าว่าดอกไม้ดีสีไม่งาม

วิสัยข้อผ้าต้องดูลาย

จะเชื่อมั่นไว้ทำอะไร

(เพลงประ สำนวนที่ 1)

ตัวอย่างที่ 5

นางยี่ล้นเศร้าสร้อยแสนให้น้อยใจนัก

เราจะต้องคิดแก้แค้นแทน ไ้อ้พราหมณ์

ว่าหนามยอดดอกกล เราต้องบ่ง-

ด้วยหนาม

รู้ว่าพระองค์เขาไม่รักเราสักเพียงไร

คอยดูที่มันจะทำแล้วหน้าไหน

จะดูหน้าหน้าของ ไ้อ้พราหมณ์มัน เสียให้ได้

(เพลงเรื่องพราหมณ์เกสร สำนวนที่ 1)

จะเห็นว่าตัวอย่างที่ยกมาเพียงบางส่วนนี้มีการใช้สำนวน คำพังเพยและสุภาษิตที่สอดคล้องกับใจความของเพลงตอนนั้น ๆ อย่างเหมาะสม ทำให้เพลงมีความไพเราะคมคาย และมีความหมายที่สามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน แม้ว่าจะมีบางสำนวนที่ผู้แต่งนำมาผกผันเพลงให้เข้ากับจังหวะและสัมผัสบ้าง เช่น "หนามยอดดอกกล เราต้องบ่งด้วยหนาม" ที่ตรงกับสำนวนว่า "หนามยอดหนามบ่ง" แต่ก็ยังคงมีความหมายคงเดิม และมีความไพเราะเพราะเพิ่มคำสัมผัสให้มากขึ้นด้วย

3) การใช้สำนวนแบบสูตรสำเร็จ หมายถึง การใช้สำนวนโวหารที่เป็นแบบแผนและใช้กันอยู่เสมอในเพลงอีสาน เช่น ยกพานขึ้นเหนือเคียว ยกมือประนมกัมเกศ เป็นต้น สำนวนเหล่านี้มีการเลียนแบบต่อ ๆ กันมา จนกลายเป็นสำนวนสำเร็จรูปที่ผู้ร้องสามารถจะหยิบไปใช้ได้ทันทีในคราวที่ต้องการ

เพลงอีสานเป็นเพลงปฏึกายาวที่มีโครงสร้างเป็นแบบแผน ผู้ร้องได้สืบทอดโครงสร้างของเพลงมาหลายชั่วอายุคน โครงสร้างของเพลงแต่ละขั้นตอนก็มักจะมีเนื้อหาและลีลา

การใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะ เมื่อผู้เล่นเพลงสืบทอดโครงสร้างดังกล่าวก็มักจะจดจำถ้อยคำ
สำนวนของเพลงต่างๆ ที่ตนเห็นว่าไพเราะน่าฟัง แล้วถ่ายทอดสืบทอดกันมา และใช้กันแพร่หลาย
จนกลายเป็นสำนวนแบบสูตรสำเร็จ หากจะร้องเพลงที่มีเนื้อหาที่เป็นแบบแผน ก็จะใช้สำนวน
สำเร็จที่มีอยู่ได้ทันที หรือใช้ได้โดยอัตโนมัติเพราะเป็นสำนวนที่ติดปากอยู่ในความทรงจำหรือได้
ยินได้ใช้กันอยู่บ่อย ๆ สำนวนดังกล่าวมีอยู่ในเพลงต่าง ๆ ได้แก่

สำนวนแบบสูตรสำเร็จที่ปรากฏในเพลงไหว้ครูตามปกติการร้องเพลงไหว้ครูเป็นแบบ
แผนที่ชาวเพลงอีสานยังยึดถือปฏิบัติอยู่ทุกคณะ เนื้อหาของเพลงมีแบบแผนของการดำเนินเนื้อความ
ตามลำดับ และผู้ร้องมักจะใช้สำนวนแบบสูตรสำเร็จโดยเริ่มต้นว่า "ยกพานก้าน" กล่าวถึง
การไหว้พระรัตนตรัยว่า "ไหว้พระพุทธรูปที่ล้ำไหว้พระธรรมที่เลิศ ไหว้พระสงฆ์องค์พระเสวีรัฐ"
กล่าวถึงพระคุณของบิดามารดาว่า "คุณมารดาสิบสอง" "คุณบิดายี่สิบเอ็ด" และกล่าวลงท้าย
หรือจบเพลงว่า "ยกพานลงหรือวางพานลง" ดังเช่น

สิบนิ้วประนมกราบกัมมัสการ

รูปเทียนหมากพลูจะไหว้ครูที่ฝึกหัด

ไหว้พระพุทธรูปที่ล้ำไหว้พระธรรมที่เลิศ

คุณพ่อยี่สิบเอ็ดได้ปกเกล้าคุ้มครอง

เมื่อลูกจะร้องเล่นเอิกเกริก

สองมือถือพานขึ้นเสมอหน้า

เงินไหว้ครูทบาทลูกก็จัดเอามา

ไหว้พระสงฆ์องค์พระเสวีรัฐที่จำศีลศึกษา

คุณมารดาสิบสองที่ปกป้องเกล้า

ถึงเวลาได้ฤกษ์ยกพานลง

(เพลงไหว้ครู : ช้าม หอมจันทร์)

ยกพานก้านขึ้นเสมอหน้า

ไหว้พระพุทธรูปที่ล้ำไหว้พระธรรมที่เลิศ

มารดาเราสิบสองอุ้มท้องเหนื่อยเหน็ด

ลูกก็เลยจบส่งลงวางพาน

รูปเทียนบูชาร้องขอชัย

ไหว้พระสงฆ์องค์พระเสวีรัฐที่สั่งสอนนิสัย

คุณบิดายี่สิบเบ็ดยกมือขึ้นไหว้

ขอสาธุการเพื่อเป็นมงคลชัย

(เพลงไหว้ครู : ขวัญใจ ศรีประจันต์)

ยกพานจ้านขึ้นเสมอหน้า

ไหว้พระพุทธรูปที่วัด ไหว้พระธรรมที่เลิศ

คุณพ่อยี่สิบเอ็ดที่ปากเกศคุ้มครอง

ยกพานจ้านรามา

คุณมารดาสิบสองท่านอุ้มท้อง-

จบส่งลงวาลูกขอสาธุการ

รูปเทียนบูชาขึ้นไปร้องขอชัย

ไหว้พระสงฆ์องค์ประเสริฐไปทั้งชาวซ้าย

คุณมารดาสิบสองได้สิบสาย

(เพลงไหว้ครู ลำานวนที่ 1)

รูปเทียนวันทาลูกไหว้เทพพระไทย

บิดายี่สิบเบ็ดมิได้คิดเบี่ยงบ้าย

ลูกเลยวางพานกราบขอภัย

(เพลงไหว้ครูหญิง)

ตัวอย่างเพลงไหว้ครูข้างต้น จะเห็นว่าถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้ขึ้นเป็นสำนวนสุตรสำเร็จที่ปรากฏซ้ำ ๆ กันในเพลงไหว้ครูสำานวนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีสำานวนอื่น ๆ ที่ปรากฏในบทไหว้ครู เช่น สำานวนเปรียบเทียบร้องเพลง ได้ราบรื่นหรือร้องเนื้อเพลง ได้หมดสิ้นว่าเหมือนรดตอไม้ เปรียบการร้องเพลง ได้คล่อง ไม่ติดขัดว่าเหมือนดังช่องน้ำหรือร่อนน้ำ ดังเช่น

ลูกว่าอะไรขออย่าให้ผิด

ให้ว่าเปรียบยังกับรดรดตอไม้

(เพลงไหว้ครู : คณะขวัญจิต ศรีประจันต์)

ถึงว่าเพลงลูกจะผิดก็ให้ว่าผิด

ให้ว่าหลดยังรดเอ๋ยตาไม้ลง

ให้ขึ้นคล่องลงคล่องเหมือนยังล่องน้ำนา

เมื่อลูกจะว่าไปทั้งขึ้นและลง

(เพลงไหว้ครู : ช้าม หอมจันทร์)

นอกจากสำานวนสุตรสำเร็จจะปรากฏในเพลงไหว้ครูแล้ว ยังมีปรากฏในเพลงออกตัว ซึ่งอยู่ในบทเกริ่นและมีแทรกอยู่บ้างในตอนต้นของเพลงเรื่องต่าง ๆ เช่น เพลงเรื่องพิกุลทอง เป็นต้น สำานวนดังกล่าวนี้จะหมายถึงการยกมือไหว้หรือการสวัสดีผู้ฟัง ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก เช่น

ยกมือขึ้นไหว้ลูกขอภัยเสียก่อน

กระแเสียงอักษรลูกยังไม่ค่อยแจ่มใส

(เพลงแต่งตัว : ปาน เสือสกุล)

ทั้งสิบนิ้วอบบจะนำสนอง	ตามประดาพี่น้องทั้งข้างนอกและใน (เพลงเรื่องพิกุลทอง)
ดมยกมือขึ้นวันทาจะขอขมาแม่พ่อ	มายืนเรียงนั่งรอมียากหลาย (เพลงเรื่องเมืองสุโขทัย)
ยกกรวอนไหว้ทั้งตายายปู่ย่า	ลูกเป็นนักกีฬาที่มาแสดงลวดลาย (เพลงออกตัวชาย : สังเวียน ทับมี)
สิบนิ้วพนมฉัตรกราบกัมสนอง	ป้านาพี่น้องทั้งลุงป้านานาย (เพลงออกตัว : ประจัน จะอ่อน)
ศิโรราบกราบเรียนไม่แนบเนียนสนิท	ฟังสายบัวสักนิดหน่อยจะเป็นไร (เพลงออกตัว : สายบัว กาลวัย)
สวัสดีปีใหม่พี่น้องไทยทุกท่าน	ผมขอโทษประทานนะพี่น้องชาวไทย (เพลงออกตัว ส่วนที่ 1)
สิบนิ้วเคารพผมมาแล้วขอรับ	ให้นั่งลงราบราบอยู่เรียงราย (เพลงออกตัว ส่วนที่ 4)
กราบแม่กราบพ่อที่ท่านยังรอฝังลูก	เพื่อผ่อนคลายความทุกข์ฝังอื้อเชวเพลงไทย (เพลงออกตัว : สังเวียน ทับมี)
ลูกจะขอยกหัตถ์ขึ้นนมัสการ	เพราะว่าเป็นตำนานเกี่ยวกับพระวินัย (เพลงเรื่องพระเวสสันดร ส่วนที่ 1)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าสำนวนที่ขีดเส้นใต้ล้วนแต่มีความหมายเดียวกันคือ การยกมือขึ้นไหว้หรือสวัสดี ซึ่งเป็นการทักทายตามวัฒนธรรมไทย สำนวนเหล่านี้เป็นสูตรสำเร็จ

ที่พ่อเพลงแม่เพลงเกือบทุกคนจะต้องใช้ร้องเป็นอันดับแรกของการเล่นเพลง* เพราะเกือบทุกสำนวนเป็นข้อความสำหรับขึ้นต้นหรือเริ่มต้นการร้องเพลงอีแซวในแต่ละครั้ง ด้วยเหตุที่ร้องซ้ำ ๆ อยู่เสมอนี้เอง จึงทำให้สำนวนดังกล่าวติดปากผู้ร้องและกลายเป็นสูตรสำเร็จที่ติดอยู่ในความทรงจำสามารถนึกขึ้นใช้ได้ทันที

นอกจากนั้น ยังมีสำนวนแบบสูตรสำเร็จในเพลงอื่น ๆ อีก อาทิ เพลงเกี้ยว เช่น "เรื่องลูกเรื่องผัวน้องก็อยากจะมี แต่มั่นหาคนดีกันไม่ได้" "กลัวไม่ใช่ชายแท้เป็นแต่ชายฉ่ำ ชายจริงหญิงหากันไม่ค่อยจะได้"*** เพลงอวยพร เช่น "ให้มีเมียน้อยเป็นพวงเมียนางเป็นพัน"**** ฯลฯ เป็นต้น สำนวนเหล่านี้มีค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่ผู้ร้องจะใช้เพราะเห็นว่ามีความคมคายไพเราะและจะทำให้ผู้ฟังเกิดความประทับใจ จึงเลียนแบบและนิยมใช้สืบต่อกันมา

อนึ่ง เป็นที่น่าสนใจว่า สำนวนดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่ผู้ร้องมิได้ใช้คำซ้ำ ๆ กันทุกคำ แต่จะใช้ซ้ำบางคำเท่านั้น เช่น "ยกพานจ่าน" "คุณบิดายี่สิบเอ็ด" "คุณมารดาสิบสอง" "วางพาน" ส่วนถ้อยคำที่จะนำมาขยายหรือประกอบเป็นข้อความนั้น จะใช้คำอื่นๆ อย่างพลิกแพลงให้แตกต่างกันออกไป เช่น สำนวนว่า "ยกพานจ่าน" ก็จะขยายความด้วย "ขึ้นไปบนหน้าผาก" "ขึ้นเสมอหน้า" "ราธนา" ฯลฯ ลักษณะเช่นนี้จึงไม่ใช่เรื่องจนด้วยถ้อยคำที่จะนำมาใช้ แต่เกิดขึ้นด้วยจุดประสงค์ที่จะสร้างแบบแผนให้เพลงเป็นสำคัญ ดังที่ศิริพร จิตะฐาน (2528 : 85) กล่าวว่า

การที่เพลงพื้นบ้านของไทย มีสำนวนที่เป็นแบบแผน หรือสำนวนแบบสูตรสำเร็จนั้นน่าจะเป็นเรื่องของการร่ายในการใช้ถ้อยคำมากกว่า จะเกิดจากข้อจำกัดในเรื่องจำนวนศัพท์ที่ใช้ เพราะถ้อยคำที่ดูเหมือนกันซ้ำในเพลงต่าง ๆ นั้น แท้จริงกลับเป็นเพียงคำหนึ่งหรือสำนวนหนึ่งในบรรดาคำหรือสำนวนที่ใช้ในความหมายเดียวกัน

* ยกเว้นสำนวนแบบสูตรสำเร็จที่มีในเพลงไหว้ครู ซึ่งหัวหน้าคณะหรือหัวหน้าพ่อเพลงและแม่เพลงจะร้องก่อนเป็นอันดับแรก

** ปรากฏอยู่ในเพลงเกี้ยวหลายสำนวน เช่น เพลงเกี้ยวสำนวนของนางพยงค์ เทียนแจ่ม เพลงเกี้ยวสำนวนของนางประจัน จะอ่อน เป็นต้น

*** ปรากฏในเพลงไห้พร สำนวนที่ 2 เพลงไห้พรแม่ครัวและเพลงลา เป็นต้น

เพลงอีสานมีสำนวนแบบสูตรสำเร็จที่มีความหมายตรงกัน หรือคล้ายกันอยู่หลายสำนวน ผู้ร้องจึงมีโอกาสเลือกสำนวนที่ตนพอใจได้อย่างอิสระ เช่น สำนวนสำหรับใช้ขึ้นต้นเพลงออกตัว ที่มีความหมายว่า "ขอไหว้" หรือ "การไหว้" ได้แก่สำนวนว่า "ยกกรวอนไหว้" "ลิบนิ้วพนม" "ลิบนิ้วนอมบ" "ศิโรราบกราบเรียน" "ยกมือขึ้นวันทา" ฯลฯ จะเห็นว่าสำนวนเหล่านี้ผู้ร้องจะเลือกใช้ได้อย่างอิสระตามความพึงพอใจและความนิยมของตน เพราะมีสำนวนสูตรสำเร็จให้เลือกหลายสำนวน นั่นเอง

อนึ่ง สำนวนแบบสูตรสำเร็จที่ปรากฏในเพลงต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการยึดถือปฏิบัติตามแบบแผน หรือขนบนิยมของการเล่นเพลงอีสานที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษแล้วยังแสดงให้เห็นถึงการยึดมั่นในวัฒนธรรมอันดีงามของคนไทยด้วย เช่น สำนวนที่ใช้ในการไหว้ครูจะแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณโดยการร้องด้วยถ้อยคำที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพและอ่อนน้อม ส่วนสำนวนแบบสูตรสำเร็จที่ปรากฏในการขึ้นต้นการร้องเพลงอื่น ๆ ก็แสดงให้เห็นถึงการยึดถือธรรมเนียมในการทักทายผู้อื่นที่แสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนของผู้ร้อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นที่ยอมรับยกย่องของคนไทยทั่วไป

4.2.2.2.2 ลักษณะของสำนวนโวหารที่พิจารณาตามจุดประสงค์ของการใช้ภาษา ได้แก่ สำนวนโวหารในการเกี่ยวพาราสี สำนวนโวหารในการโต้ตอบอย่างคมคายแสดงคารมและปฏิภาณ สำนวนโวหารในการชมธรรมชาติ และสำนวนโวหารในเชิงสั่งสอนให้คิดและแง่คิด ซึ่งจะกล่าวตามลำดับดังนี้

1) สำนวนโวหารในการเกี่ยวพาราสี เพลงอีสานเป็นเพลงปักษิณกวีที่ชายหญิงใช้ร้องโต้ตอบกัน เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว จึงมักมีการเกี่ยวพาราสีโดยใช้สำนวนโวหารเพื่อแสดงความรักและการชิงไหวชิงพริบเป็นสำคัญ สำนวนโวหารในการเกี่ยวพาราสีของเพลงอีสานนี้จัดเป็นลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งซึ่งพบอยู่ทั่วไปในเพลงต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในบทผูกรัก ซึ่งเป็นบทที่ฝ่ายชายเกี่ยวฝ่ายหญิงให้ปลงใจรัก ฝ่ายหญิงจะตอบบายเบี่ยงแต่ฝ่ายชายก็จะตามเกี่ยวเพื่อให้หญิงรับรักตนให้ได้ทั้งสองฝ่ายจะผลัดกันร้องเกี่ยว และร้องแก้กันเป็นเปลาะ ๆ ไป ต่างฝ่ายต่างใช้ขันเชิงในการโต้ตอบ โดยสรรหาถ้อยคำที่กระตือรือร้นเพื่อชิงไหวพริบและโน้มน้าวใจฝ่ายตรงข้าม ขอยกตัวอย่างสำนวนโวหารการเกี่ยวพาราสีแบบต่าง ๆ ให้เห็นดังนี้

สำนวนโวหารการเกี่ยวของฝ่ายชาย

ตัวอย่างที่ 1

ที่ตั้งใจหมายจงรักนงเลี่ยจริงจริง	ได้พากเพียรเข้ามาพินิจมาพบแม่แพรสไฟล
กลัวนงจะไม่เมตตาเพราะวาสนา-	ลูตั้งตาแลตามจนชีวิตนี้จะตาย
ของพินิต้า	
เจียมใจว่าจนไม่มีคนค้าจน	ถ้าแม่หนูอดทนแล้วจะไม่ไปทางไหน
จะฝากกายเป็นคู่จะขออยู่เป็นข้า	ถ้าแม่มีวาสนาได้อยู่ร่วมห้องใน
แม่เนื้อนิ่มปานนงถ้าได้ทนตักนง	ถึงจะเนาเป็นทนอนพี่ไม่คิดเบื่อหน่าย
ถ้าได้จรดแล้วไม่จากถ้าได้รักแล้วไม่จืด	จะแผ่ผลเอาพี่ชกับแม่บัวหนามไผ่
พี่มาเจอหญาปล้องอยู่ในหนองกลางนา	มันเป็นวาสนาแล้วนงจะหนีไปไหน
แม่เนื้อหอมปานรูปขอพี่จวบกับเจ้า	แม่รูปสวยเป็นสาวมองดูกับนงใส
ขอให้พี่จวบกับนงน้อยสาวน้อยนง-	พอให้พี่มีแรงกันสักทนอยเป็นไร
จะแทนง	

(เพลงตับตีหมากผัวหมากเมีย สำนวนที่ 1)

จะเห็นว่าเป็นสำนวนโวหารที่มีความไพเราะ เพราะประกอบไปด้วยถ้อยคำที่แสดงการเฝ้าหวอนอย่างสุภาพและแฝงความอ่อนน้อมอยู่ในที่ มีการเปรียบเทียบที่ไพเราะ รวมทั้งมีการใช้สัญลักษณ์ในเชิงเพศที่แนบเนียน การโน้มน้าวใจด้วยวิธีการอ้างถึงบุญวาสนาที่เคยทำมาร่วมกันหรือบุพเพสันนิวาสซึ่งเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของคนไทยเช่นนี้ นับว่าสามารถช่วยจูงใจฝ่ายหญิงให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม

ตัวอย่างที่ 2

พูดถึงนาเคยไถพูดถึงไร่เคยถาง	เคยซุดล่องซุดลางเคยเจาะรูให้น้ำไหล
เรื่องเหล้าไม่เคยกินเรื่องเงินไม่เคยฉิ้น	ไปปะไม่เคยปั้นโครมาชวนไม่เคยไป
วันนั้นไปเปิดมาให้ดูแดงแดง	มีเงินยังไม่แทงเลยแม่ดวงฤทัย
เชื่อพี่ดีกว่าใครเขาว่าจะเชื่อเขา	น้องอย่าเฟิงทุเบาเขาไม่อย่าให้น้องสบาย
ข้าพพี่เคยดำน้าพี่เคยดัก	พี่น้องที่เคยหักทำไม่มีจะหาให้

ถ้าข้าวสารไม่มีจะใส่สี่ค่อยค่อยเลือก พอข้าวแตกเปลือกแล้วค่อยร้อนเอาปลาย
เอาใส่ครกพี่คนตำพอเป็นร่ำอ่อนอ่อน ให้น้องรักคนร่อนคนกระต่าย ฯ
(เพลงตับชิงชู้ ส่วนที่ 5)

ส่วนโวหารตอนนี้ เป็นการโอ้อวดของฝ่ายชายว่าตนมีคุณสมบัติเพียบพร้อมเหมาะที่จะเป็นสามีของฝ่ายหญิง เช่น การละเว้นอบายมุขต่าง ๆ และความรับผิดชอบต่อครอบครัว ทั้งงานอาชีพและงานอื่น ๆ ภายในบ้าน การอ้างเหตุผลนี้ก็เพื่อน้ำหนักของโวหารเกี้ยวให้ฝ่ายหญิงคล้อยตามคำพูดของตน การเกี้ยวโดยใช้โวหารโอ้อวดคุณงามความดีนั้นพบเห็นอยู่ทั่วไป ความดีเด่นจะอยู่ที่ชั้นเชิงการใช้ถ้อยคำสำนวนเพื่อพรรณนาข้อดีข้อเด่นของตนเอง

ส่วนโวหารโต้ตอบของฝ่ายหญิง

ตัวอย่างที่ 1

แต่พอประจวบรู้จักมาบอกว่ารักน้องจริง	นางเขามาเป็นหญิงสุดจะกล้าชยาย
เลยหยุดชะงักยืนจ้องหน้าอกตันใจตื่น	สุดระทมขมขื่นสุดหาช่องแก้ไข
ฉันยังเด็กเล็กอยู่ไม่ค่อยรู้ภาษา	ที่ชายเขาเจรจาฉันก็สงสัยใจ
จะรักฉันเป็นน้องหรือจะรักทำน้า	แกละรักทำย่าหรือแกละรักทำยาย
แกละรักทำแม่หรือแกละรักทำเมีย	ไปเลียมมาเลียมกันหรืออย่างไร

ฟังกระซู่สุนทรเป็นอักษรเพลงศัพท์	จิตหวนใจวาทให้เกิดใจหวนไหว
มีสุนทรกลอนร้องในทำนองแนบเนียน	จ่อแจจวนเจียนให้เราร้อนหัวใจ
แถมรักผิดเขาแถมเข้าผิดคน	จะรักหนามนให้ตั้งจิตคิดหมาย
ชาวบ้านเขารักเงินรักทองเขา-	รักข้าวรักของโอ้สมบัตินอกกาย
เพลิดเพลิน	
นี่แถมมารักตุตันแถมมารักกัน	มันคุ้มฟ้าคุ้มฝนกันไปได้เมื่อไร ฯ

(เพลงผูกรัก : พยางค์ เทียนแจ่ม)

สำนวนโวหารข้างต้นนี้ ตัดตอนจากเพลงผู้รักที่ฝ่ายหญิงตอบฝ่ายชาย โดยสร้างไม่เข้าใจว่าผู้ชายจะรักตนแบบใด ครั้นฝ่ายชายก็ยั่วว่ารักแบบคู่รัก ฝ่ายหญิงก็เล่นสำนวนยกย่อนว่ารักแบบนี้ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ขอให้เลิกคิดเสียเถิด กลวิธีการสร้างทำว่าไม่เข้าใจในเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ เช่นนี้ ทำให้ผู้ฟังเอ็นดูและชอบอกชอบใจมาก เพราะจะรู้สึกขบขันที่ฝ่ายหญิงกำลังทำเป็นเข้าใจผิดเสีย แต่ยกย่อนผู้ชายได้อย่างคมคาย

ตัวอย่างที่ 2

ไอ้พ่อเสียงวังเวงฟังแล้วแสนสวาท	พูดหยดหมดยาตมกันเอาไว้เยื่อโย
ช่างเอาเสียงมาอ้อนร้องกลอนอ่อย	พูดจาหวานจ้อยมาดลจิตจับใจ
จะมีลูกมีผัวต้องกรอตัวของตน	แม้เราจะคบคนไม่ว่าจะคบกับใคร
แม้เราจะคบคนดีก็เป็นศรีแก่หน้า	ญาติวงศ์พงศ์ก็พากันผ่องใส
ถ้าเราไปคบคนชั่วก็พาตัวเสียชื่อ	ผู้คนจะล้อไปเหมือนยังแม่น้ำไหล
แม้เราพลาดไปแล้วก็เปรียบเหมือน-	ครั้นจะกลับเป็นสาวหรือว่ามึงก็สาย
แก้วใบร้าว	
ไอ้พ่อเสียงสว่างฟังแล้วน่าวังเวง	เสียงพ่อมาบรรเลงดูก็น่าอาลัย
โอดจันนี้วักอ้อพูดอ้อพูดอึ้ง	ถามว่ารักจริงจริงหรือแถมมาลงใจ
ครั้นจะพูดจะจากก็ฟังดูน่าไพบูล	สุดสำเนียงเสนาะเหมือนยังบีโณ
ฟังดูแล้วก็น่าสมเพชสังเวชชีวิต	อยากจะได้แนบชิดกันหรือพ่อชอกช้ำ
เมื่อสายลมพัดแรงใบเปลืองยังต้องหล่น	แต่ก็แพ้ลมคนสุดหาช่องแก้ไข
เราเกิดเป็นคนหนึ่งคราวเราเกิด-	ต้องหาคุ้มแนบข้างทุกคนไม่ว่าใคร
เป็นสาวหนึ่งครั้ง	
เราต้องกรอตัวหนึ่งเราต้องซัง-	จะมาทำเป็นคิดหมิ่นจะพาตนเป็นหม้าย
ด้วยหิน	
ได้ฟังก็อ้อสุนทรเล็ก*ก็อ่อนใจเอน	ว่าตามกรรมตามเวรที่เราทำเอาไว้
มันจะดีหรือชั่วจะลองมีผัวเลี้ยงพ่อ	รูปเราไม่หล่อจะอยู่ไปทำอะไร
อยู่บ้านก็ลำบากจนยากไร้ญาติ	เกิดเป็นคนหนึ่งชาติไม่งามเลิศเจิดฉาย

*ชื่อแม่เพลง คือ นายพยงค์ เกียนแจ่ม

จะฟังตหรือก็ห้จะฟังหลักหรือก็เอน
จะฟังพ่อสุดแลจะฟังแม่ก็สุดเหลียว
เมื่อฝนตกฟ้าร้อง เล็กน้อย เขานั่ง
เมื่อผู้ชาย เขามาฟังจะลองมีผิวไว้ฟัง

เกิดเป็นวันมีเวรเล็ก เขาคิดไม่วาย
เหมือนตั้งตัวคนเดียวจะอยู่ไปทำไม
เหลียวดูเรือนหลังเล่นเอาน้ำตาไหล
เมื่อยามทุกซ์มาถึงจะได้เบาสบาย
(เพลงผูกรัก ส่วนวนที่ 1)

การตกลงใจของฝ่ายหญิงที่จะยอมรับรักจากฝ่ายชายในตัวอย่างนี้ จะเห็นว่าเป็นการตอบรับอย่างมีชั้นเชิง โดยฝ่ายหญิงจะกล่าวถึงความอ่อนไหวและโอบเอื้อของจิตใจตนว่าเนื่องจากลมปากและคารมที่วิงวอนอย่างอ่อนหวานของฝ่ายชาย และพรรณนาถึงความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนว่าเพราะความยากจนและชาติที่พึ่งพาอาศัย การให้เหตุผลเช่นนี้ก็เพื่อแสดงว่าการตกลงปลงใจนั้นมีความสมเหตุสมผล และได้ผ่านการใคร่ครวญอย่างรอบคอบแล้วนั่นเอง

อนึ่ง ส่วนวนโวหารในการเกี่ยวพาราสีของเพลงอีแซวนี้จะมีลักษณะและลีลาการใช้ถ้อยคำสำนวนที่แตกต่างกันอยู่บ้าง คือนอกจากจะมีสำนวนโวหารที่สุภาพแล้วยังมีสำนวนโวหารที่โลดโผนเผ็ดร้อนซึ่งมักจะใช้ถ้อยคำเชิงสังวาส อย่างตรงไปตรงมาอีกด้วย

2) ส่วนวนโวหารในการโต้ตอบอย่างคมคาย

แสดงคารมและปฏิภาณ ได้แก่การใช้ชั้นเชิงในการเจรจาโต้ตอบอย่างแยบคาย ซึ่งไหวชิงพริบกันไม่ว่าจะเป็นเชิงปลอบตักน้อ เห็นแก่แนว ประชดประชัน และเสียดลี ส่วนวนโวหารลักษณะนี้เป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏอยู่ในเพลงอีแซวจำนวนมาก อาทิ อยู่ในบทประ บทผูกรัก บทชิงชู้ และบทตีหมากผิวหมากเมีย โดยเฉพาะบทประ ซึ่งเป็นบทที่ชายหญิงปะทะคารมกันและแสดงฝีปากอย่างเต็มทีนั้น ส่วนวนโวหารที่ใช้โต้ตอบหรือเชือดเฉือนใจกันจะเผ็ดร้อนและคมคายอย่างมาก ดังตัวอย่าง

(ช) วันนั้นสนสนเข้ามาพบกับน้อง
เจอเจอกับเจ้าเหมือนคนเมา-
เจอเมีย

ถ้าน้องยอมเป็นเมียได้เสียกับข้า
(ญ) มาถึงจะให้ยอมพูดอ้อมจะเอา
ลูกเขาเป็นสาวเกิดเมื่อปีมะเส็ง
ไม่ใช่คนเกเรเสเพลสะเพร่า

เจอกันสองต่อสอง เชียวแม่สาวแก้วใส
เหมือนยังแม่เจอเที่ยวต้องจับตัววางตาย

วันหลังแล้วจะมากันอีกใหม่ ๙

เจรจาเหมือนยังเจ้าหัวใจ
ไม่ใช่ลูกสำเริงได้หากินลำไ
หนุ่มชวนจะได้เอาเป็นของต้องอาย

เขาว่าผู้ชายพูดใส่พูดแถม
เขาพูดแค่นั้นมันต้องไปแค่นั้น
ถ้ามันเป็นเหยียดองชี่เสียตาทิ้ง
(ช) เองมาว่าข้าเหยียดหรือเมีย-
แม่อีหมา

ข้าเป็นคนแท้แท้ไม่ใช่แร่ใช้หิน
จะดูหมิ่นกันให้มากเดี๋ยวเกิดยากเกิดยุ่ง
มึงมาว่ากูเหยียดชี่เสียตาทิ้ง
ถึงว่ากูจะตายไปก็ช่างกู
(ญ) ไอ้คนมีหัวคิดมันพูดติดเอาเป็นข้อ
ลูกชายใครหนอปากคอสำคัญ
คำพูดของแกมันช่างแซะช่างเขื่อน
ฉันจะมีเนื้อความไปถามให้ถูก
(ช) ถามถึงโคตรถึงเหง้าถามถึง-
เหล่าถึงกอ

มึงมีเนื้อความเข้ามาถามแต่กู
(ญ) มึงพูดจาขับหื้อนยกย่อนหลายอย่าง
ถ้าเป็นหม้ายอ่อนรอยถ้าเป็นป่อยอ่อนรู
เห็นที่ไหนต้องจำไอ้คนดำชนิดนี้
ถ้าใครเอาทำผัวต้องเสียหัวเจ็บ
(ช) ถ้าใครเอาพี่ทำผัวยอมตัวให้กับพี่
ถ้าโดนของไอ้ดำประเดี๋ยวจะมอง-
เห็นดาว

คนอย่างกูมึงยังไม่เอา

มีท่ามันก็แถมกันเสียเรื่อยไป
ไอ้คนแก่บาสีถ้าเป็นเหยียดแก่ลาย
เดี๋ยวสามวันเข้าต้องยิงยิงมึงตาย ๙
ชิมมาเจรจาเอาเสียจนเจนใจ

มาประมาทดูหมิ่นเอาเสียจนมากมาย
พลาดท่าจะกระทุ้งกันเสียให้แดงกันได้
ว่าสามวันเข้าต้องยิงเหยียดหรือกูดาย
กูไปตายในรูของมึงเมื่อไร ๙
พูดไม่เรียงไม่รอเหยียดหรือไอ้บ้าน้ำลาย
พูดจาจัดจ้านจับจิตจับใจ
โคตรเหง้าเหล่าเพื่อนของแกมีอีกไหม
ถามจริงจริงแกลูกของอียายอะไร ๙
ถามถึงกระดิวของกูบ้างหรือไง

มึงออกมาจากรูของอียายอะไร ๙
คำพูดของมึงจิงมันพูดเจ็บถึงใจ
ถ้าเป็นคนอ่อนกูถ้าเป็นข้าอ่อนไก
มันถือเด่นอวดดีเอาจนฟังไม่ได้
ไอ้หน้าโนเหมือนโยนของแม่ข้างใน ๙
จะบ่นว่าดำเอาดีคราวหลังจะเสียตาย
ของไอ้ดำมันไม่ยาวมันได้แต่ใหญ่

มึงจะไปเอากับดาวมึงก็ไป ๙

(เพลงประ ดับปลาย)

ตัวอย่างดังกล่าว เป็นสำนวนโวหารที่ได้ตอบกันอย่างโลดโผนเผ็ดร้อนและยกย่อน
ถ้อยคำที่ใช้มีทั้งที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมาและกล่าวพลิกแพลงให้ลัดเลี้ยวแล้วย้อนกลับไปยังฝ่าย
ตรงข้ามอย่างเจ็บแสบ ความคมคายของถ้อยคำแสดงให้เห็นถึงความเฉียบคมของความคิดที่
สรรหาถ้อยคำมากล่าวกันอย่างเฉลียวฉลาด รวมทั้งความสามารถในการใช้คำพูดให้เกิดวาทศิลป์

เพื่อแก้ออกกล่าวหาหรือลบล้างเหตุผลของฝ่ายตรงข้าม

อนึ่ง เพลงอีสานมีการใช้ถ้อยคำที่เป็นสำนวนโวหารโต้ตอบกันในเรื่องเพศอยู่จำนวนมาก ซึ่งผู้แต่งผู้ร้องจะเลือกใช้คำคมและคำเลื่องอย่างมีศิลปะ ดังเช่น เพลงตับตอ ซึ่งมีเนื้อความกล่าวว่า ฝ่ายชายเตือนฝ่ายหญิงให้ระมัดระวังจะเดินมาโดนตอ (ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางเพศ) ฝ่ายหญิงก็จะยกย่อนว่าตนไม่กลัว การโต้ตอบของชายหญิงในเรื่องนี้จะแสดงความเจียมเนื้อเจียมตัวในการเลือกสรรถ้อยคำซึ่งเป็นคำเลื่อง หรือคำแทนในเรื่องเพศอย่างแยบคาย ดังตัวอย่าง

(ช) ว่าไม่เห็นทำไมเลยตอไม้ส้ม	หมาขี้รดตอยังตำหมาไม่ตาย
มันเห็นตอมีตาหมูหมาไม่ตำ	ไม่ใช่ตอตำตำฟิงนิ้วตอตำ
มันเห็นตอเลื่อยตัดเอ็ง โดนเข้าเดี้ยวติด	ไม่ใช่ตอตัดตัด โดเท่าลูกได้
เอ็งจะทำถ้อยที่ว่า เอ็งมีหน่วยตา	มีมิดถ้อยมาจะไม่กลัวตอไม้
อวดดีเสมออะอี เชื่อมัวชั่ว	แต่โดนตอในตัวยังบ่นเจ็บแทบตาย
นี้มันตอปลายตกหมามันรกลุมตอ	หม่าชั้นรกลุมตำไม่เลือกว่าใคร
ถ้ามัน โดนมันเข้าวังเล่าหลายคั่ง	ตอจะตำตูดตองวังร้องจนตาย ๗
(ญ) ถ้าน้อง โดนเข้าจะวังเล่าหลายคั่ง	ตอจะตำตูดตองวังร้องจนตาย
หัวตอหัวแต่ไม่กลัวแม่มันตอ	เคยได้ชุดหลายกอกไม่มันตำร่างกาย
ชาติไ้ตอเก่าเก่าเดี้ยวก็ต้องแหงแก๋	โดนเหยียบหน้าแข้งจะต้องพับหน้าหงาย
ยังกะตอไ้จ้วไม่ประมาทหัวเห้ง	เดินให้ตำเปล่าเปล่าเดี้ยวกับบ่นเจ็บปลาย
พวกไ้ตออัปรีัยใครเขาจะเกรงกลัว	แต่ตอมิดิตตัวยังตำตำไม่ตาย ๗
(ช) เอ็งว่าตออัปรีัยเอ็งมิกกลัว	ตอมิดิตตัวยังตำตำไม่ตาย
เอ็งอย่าทงตนว่าไม่โดนหัวตอ	เคยชุดหลายกอกจะเฟิงทงกาย
ถ้าว่าตอเก่าเก่าจะเจ็บเหง้าแหงแก๋	โดนมึงเหยียบหน้าแข้งเดี้ยวกับพับหน้าหงาย
ถ้าไม่เป็นเช่นนั้นระวังมันพวกมึง	ตอกำลังแข็งตูดมันตองเป็นไต
เอ็งจะเอาตีนเข้าไปแตะตอจะตำ-	ประเดี้ยวจะวังตูดขวิดหายากันออกไขว่
เอ็งติด	
โดนขัวบสองขัวตรงกันแผลขวาน	จะต้องขึ้นกระดานเอ้อย่างไฟ ๗

(เพลงตับตอ)

อนึ่ง จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าสำนวนโวหารในการโต้ตอบอย่างคมคายของเพลงอีสานนี้ ส่วนใหญ่เป็นสำนวนโวหารสืบทอดกันมาจากครูเพลง แต่ก็มีบางสำนวนที่เกิดขึ้นใน

ขณะเล่นเพลงทั้งนี้เพราะการเล่นเพลงมีลักษณะเป็นการแสดงที่ขึ้นอยู่กับบริบทของการแสดง แม้ผู้เล่นเพลงจะสามารถตระเตรียมฝึกหัด และท่องเนื้อเพลงที่มีสำนวนในการโต้ตอบอย่างคมคายไว้ล่วงหน้าแล้วก็ตาม แต่เมื่อถึงเวลาแสดงจริง การจะร้องเนื้อเพลงได้ทั้งหมดนั้นค่อนข้างจะทำได้ยาก เพราะสถานการณ์ขณะแสดงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเล่นเพลงพลิกผันได้เสมอ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าจึงมีอยู่เป็นประจำ ด้วยเหตุนี้ผู้เล่นเพลงจึงต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบสำหรับแก้ไขสถานการณ์ โดยการ "การดันเพลง" ซึ่งเป็นการร้องโต้ตอบได้เฉียบคมและฉับพลันทันที

3) สำนวนโวหารในการชมธรรมชาติ เป็น

ศิลปะการใช้ภาษาอีกลักษณะหนึ่งที่มีปรากฏอยู่ในเพลงอีแซวหลายเพลง เช่น เพลงดับชิงชู้ เพลงดับลักพาหนะ ฯลฯ โดยเฉพาะเพลงเรื่องที่น่าเนื้อหาของวรรณคดีบางเรื่องมาแต่งเป็นเพลง เช่น เพลงเรื่องพระเวสสันดร เพลงเรื่องพิกุลทอง ฯลฯ นั้น มักจะมีบทชมธรรมชาติ หรือ บทชมนกชมไม้ซึ่งมีลักษณะการพรรณนาที่เข้าแบบตามขนบนิยมหรือธรรมเนียมนิยมของวรรณคดีไทย ซึ่งเห็นการอวดฝีมือหรือแสดงฝีมือกันนั่นเอง

เพลงอีแซวมีการใช้โวหารในการชมธรรมชาติอยู่มาก จนเกิดสำนวนติดปากที่ปรากฏในเนื้อเพลงว่า "ธรรมเนียมเข้าป่าจะต้องชมนก ธรรมเนียมเข้ารกจะต้องชมไม้" การชมธรรมชาติในเพลงอีแซวรับแบบอย่างมาจากวรรณคดี แต่มีกลวิธีแต่งอย่างชาวบ้าน เช่น การใช้คำสองแง่สองง่ามและการโต้ตอบลงภูมิปัญญา เป็นต้น การชมธรรมชาติในเพลงอีแซว ได้แก่ การชมนกชมไม้ ชมปลา ชมสิ่งของเครื่องใช้ ชมไม้ดอกไม้ประดับและชมอาหารคาวหวาน ซึ่งจะยกตัวอย่างตามลำดับดังนี้

บทชมนกชมไม้

(ชู้ชก) ธรรมเนียมเข้าป่าจะต้องชมนก	เจ้เฒ่าในรกจะต้องชมไม้
(เจตบุตร) เจตบุตรร้องบอกโน้มนะ- ต้นตะแบก	ตรงกลางมันแตกแต่ข้าง โคนยังไม่ตาย
ดูมันแบบแผลบานเหมือนยังหวานเข้า- ไผ่ขิง	เห็นเป็นรูกลาง โส่่งแลเป็นล่อน้ำไหล
(เจตบุตร) ชม ไม้จะยกชมนกในป่า	ได้ยินเสียงนกกระทายนร้องทักทาย
นกกระทายนทักร้องว่า ปีกบ๊อล่อ	ปีกแล้วมันก็ปรือบินไป

นกกระทาทายทักอยู่ในปลักซี้เถ้า
 นกกระทาทายทักร้องว่าบั๊กพ่อเผ่า
 นกเขาไซร์ช่อนอยู่บนต้นมะขาม
 ออกจากรังไซแล้วมันไปเคล้าคู่
 ไล่หลัวตันเสียงโตโจฮักโกไม่มีกุก
 นกกระตัวป่าได้จับไม้มะตูม
 นกกระเต็นเต็นได้จับอยู่ไม้ตาลตอ
 ออกมาจากต้นตาลตายบินไปไล่ตีกแตน
 นกเงือกชะง่อนมันแบกหงอนชะงอก
 มันหนักหงอนนอนหงายแล้วทำสาย-
 หัวเสือก
 พอมันหยุดชะงักมันก็ชักหน้าง้ำ
 นกยูงลำแพนมันงามแม่นเหมือนคน
 นกยูงหางใหญ่มันลำไมใคร่หยุดหย่อน
 ลงจากต้นลำไยมันเดินย้ายทำยกขาชยับ
 ค่อยอย่างชยายกลัวชนใหญ่มันจะยุ่ง
 (ชูชก) เอาละท่านชมบ้างเราจะชมบ้าง
 นั้นแน่นกตะขาบปากคาบลูกตะขาบ
 มันเคยคายลูกตะขาบหล่นจากคบมะค่า
 ถ้ามันจะเคืองขัดเลยไปฟาดลูกช้อย
 แลเห็นนกกาในยืนอยู่ใต้ต้นมะนาว
 เห็นเม็ดมะนาวนั้นมันเฝ้าเป็นหนอน
 นกเป็ดร้องป้าบนกระจาบร้องแจ็ด
 นกกระจาบฝนจับบนต้นมะฝ่อ
 แล้วมันผ่าพาฝูงของมันหลบฝน
 (เจตบุตร) ชมนกนานันักมันจะชักเนิ่นช้า
 เรามาชมสัตว์กันในอรัญญา
 สมันฝูงแม่นว้างเล่นกันเป็นหมู่
 หมาไนไล่เนื้อมาทางเหนือชายหนอง
 เสือแรดช้างร้องมาตามร้องปารัง

นกกระทาสีเทา มันมาร้องทักทาย
 มันร้องมาทักเราไปเสียเมื่อไร
 ชนคูหลายคำอื้อตัวเมียฟักไข่
 ไล่ตัวผู้ชนคูมันไม่ฟังเสียงใคร
 เวลาในชุกเสียงมันใหญ่
 หัวมันโตเป็นตุ่มเท่ากับลูกใต้
 นกกระตัวบินต่อไปจับตอตาลตาย
 พอปากจิกบินแจ้นเพราะว่ามันชอบใจ
 ชนเขาเศร่าไซกเมื่อตะวันตกสาย
 หงอนงามจริงนกเงือกขมอยู่นั้นยังไ
 ดูสองงามของมันงามเมื่อเวลานอนหงาย
 มันขยับตัวโยนอยู่บนยอดลำไย
 มันขยับช้อยอยู่บนยอดลำไย
 กลัวว่าชนมันจะขยับมันค่อยอย่างชยาย
 มันค่อยค่อยพุงเพราะว่าหางมันใหญ่
 ชมสู้กันฟุ้งกันให้เป็นไฟ
 ยืนอยู่บนคาคบเห็นคนแล้วมันคาย
 ลงในตงหญ้าคาถ้ามันจะเคืองใคร
 แต่พอดตกหอยแล้วฉลุพหาย
 ดินมันโม่เหนียวน้ำวเพี้ยวมองหาเม็ดใน
 เลยบินหนีไปนอนไม่อยากกินเม็ดใน
 มันเข้าคองหนีแตกกันไม่ว่าตัวโต
 งามฟุ้งชนพ้อกันทั้งสองฝ่าย
 จับกันอยู่ยังต้นต้นมะไฟ
 เราเดินมาในป่าจะชมสัตว์ต่อไป
 เม่นหมูหมี่หมามีมามากมาย
 เห็นหมาขับหมูไปยืนอยู่โคนไม้
 หมาในคองว้างเข้าเนินป่าใน
 พอเหลียวแลมาข้างหลังมาเจอลิงวิ่งไล่

อยู่บนยอดสมิงนั้นแน่นิ่งแลสม
 เกอ... เห็นไหมเล่ามีแต่เหล่าฝูงลิง
 มันเอาลูกไล่กกกแล้วจะตกจากต้น
 กแล้วลูกจะหล่นลงจากต้นทองหลาง
 แลเห็นลิงจ๋อไรมันเล็กไล่หาเส้น
 ไอ้ตัวผู้มันก็หยอกไอ้ตัวเมียก็หยิก
 ไอ้ที่มันหยิกถ้าว่ามันจะอยาก

ได้ไม้ตามแม่เที่ยวไปกินลูกไม้
 อยู่ข้างตลิ่งมันวิ่งเล่นซบไล้
 มันกลัวลูกจะหล่นจึงไม่ให้เกาะไหล
 แล้วหลบลงมาข้างล่างไอ้ตัวผู้มันก็ไล่
 มันแหกหูตูแล่นพวกอีลิงจ๋อไร
 ไอ้ตัวผู้จึงหยิกเข้าไปใหญ่
 จะเชื่อผมมันก็ยากเล่ากันเป็นนิยายฯ
 (เพลงเรื่องพระเวสสันดร ส่วนที่ 1)

จะเห็นว่าสำนวนโวหารในการชมกษมไม้ข้างต้นนี้จะพรรณนาแจ่มแจ้งชื่อและลักษณะ
 บางประการที่น่าสนใจของพืชและสัตว์อย่างคล่องจองกัน การเสนอภาพของธรรมชาติส่วนใหญ่
 มิได้คำนึงถึงความเป็นไปของธรรมชาติตามสภาพที่แท้จริง จุดเด่นของสำนวนโวหารดังกล่าวจะ
 อยู่ในการเล่นคำเล่นอักษรและการพรรณนาให้เห็นภาพความเคลื่อนไหวอย่างเป็นลำดับต่อเนื่อง
 มุ่งให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นหลักสำคัญ

บทชมปลาและพืชน้ำ

พอเรือถอยออกจากท่ามาถึงยังท้องทุ่ง
 มีทั้งอุบลดอกบัวอยู่ทั่วลำธาร
 แมลงภู่ม้วนผึ้งเที่ยวเคล้าคลึงเกสร
 น้ำใสไหลซำมีปูปลาปะปน
 มีหมีจมาว่ายมาเกลื่อนกลาด
 แลเห็นหมู่ปลาเสื่อมันคาบเหยื่อกันยุ่ง
 โนนปลาหมูลั่นหมาว่ายมาเป็นหมู่
 โนนอ้ายโตอ้ายต้องเที่ยวว่ายล่อง-
 เรียบร้อย
 ปลาเกะเพียนท่องเที่ยวทั้งปลาเบี้ยว-
 ปลาบ้า
 พระชมเพลินดูพลางมาในทางคงคา

มีทั้งสายบัวผักบุ้งขึ้นมาชูใบ
 มีทั้งตุมทั้งบานกำลังระบัดดอกใบ
 ก็ยังมีหมู่ภุมรเที่ยวเคล้าคลึงดอกไม้
 เที่ยวแหวกว่ายเวียนวนมองเห็นตัวไวไว
 แลดูตาดามองดูนิโกอยากได้
 บ้างคาบเหยื่อกินยุ่งมีทั้งเล็กและใหญ่
 เที่ยวว่ายเรียงเคียงคู่เที่ยวหากินซึ-
 คลางไคล
 บ้างมุดหัวกินหอยพอแก้หิวกระหาย
 ทั้งปลากตปลากำนันปลาแก้วหางไก่
 มีทั้งกุ้งและปลาในระหว่างที่เรือผ่านไป

แลเห็นชะโดตัวดำย่นน้ำกระเด็น

แลเห็นปลาเต็มทุ่งมองดูกึ่ง-

กลาดเกลื่อน

ตัวเล็กเล็กก็ปลายสรว้อยตัวน้อยน้อย-
ก็ปลาซ่า

นั้นปลาซ่อนมุดช่องท่าตาพองหัวโผล่

มันวิ่งเข้าตงหญ้าทำท่าจะแย้

ขึ้นวอกนางในกลางกระแสน

ชายช่องน้ำไหลยังมีสาหร่ายแตกหลุด

ที่ท้องลำธารมีบัวบานอยู่ในบึง

มีทั้งกระจับดอกจอกมันลอยออกมา-

จากอ่าว

พอโผล่หัวมองเห็นแล้วมันก็หลบตัวหาย

พาพวกตามเพื่อนบ้างก็อมเม็ดไผ่

เห็นปลากดปลากาว่ายหน้าปลากลายๆ

มาประสพกับปลาสะโตโดนกันไปไม่ได้

เข้าหยุดเอาหัวแห่อยู่ในหญ้าใหญ่

ตาชำเลื่องเหลียวแลมองดูตามน้ำไหล

แต่น้ำลงไหลลดมองเห็นหลุดสาหร่าย

ดูชันชันเล็กซึ่งในสระน้ำใส

ดูมันย้อมยืนยาวทั้งดอกเล็กดอกใหญ่

(เพลงเรื่องพิรุณทอง)

สำนวนโวหารดังกล่าวข้างต้นนี้ มีการนำชื่อและลักษณะเด่นที่น่าสนใจของพืชและสัตว์ มาเรียงร้อยกันอย่างมีศิลปะอันประกอบด้วยการเล่นคำเล่นอักษรอย่างไพเราะ ช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการเห็นภาพธรรมชาติของท้องทุ่งได้เป็นอย่างดี

บทชมไม้ประดับ

ชุ่มชื่นเย็นชมน่าประโลมดูเล่น

ทั้งกุหลาบนางแย้มแทรกแซมสลี

โกศรักซ้อนนอร์ชเรชิตชู

กระดังงาดอกงามกลิ่นหอมลมหวน

แต่พอถึงระเปียงเดินเลี้ยวดูเรือน

โติง โถงเตี้ยตั้งหน้าต่างสองตอน

ถึงจากสองชั้นเจดิล้นชมโคม

ชามลายฝาชีเจ้าของไม้ชี้ให้ชม

นั่งชมอนชมอยู่ที่ร่มนอกชาน

มีทั้งปีบดอกเป็นเดินชมต่อไป

สุกลมรากรีเขาปลุกเอาไวโกลิโกลิ

ตะโกนนำดูเขาปลุกไวตื่นกระได

ดัลดัลล้าควนพื้ยืนดูอยากได้

ของเก่าไม่มีเหมือนเขาแต่งไว้ทันสมัย

ตั้งเป็นดับรับต้อนแทะเป็นตัวกระต่าย

พินั่งชอบยืนชมแลดูงามเชิดฉาย

พิศดูชมโคมมันน่าจะซื้อเอาไวใช้

หญิงไม้เชื้อเชิญหรือเขารังเกียจผู้ชายๆ

(เพลงเขานาวา สำนวนที่ 1)

บทชมอาหารหวานคาว

กุ่มแห่งเจ้าผู้ผัดหม้อหมก
 มาผัดหม้อมีผู้ปลาทูหมก
 หมูผัดแกงเผ็ดแกงเป็ดยำปลา
 แกงร้อนไข่วกยำพริกเป็ดย่าง
 มีทุเรียนมังคุดละมุดมะม่วง
 ขนมกงหม้อแกงทั้งมะพร้าวแก้ว
 ขนมปลากิมฉลากด้วยบัวลอยแมงลัก
 ลูกอินทร์จันทร์โอชาใส่โถน้ำกะทิ
 ลั่นจี้กระจับจันอันน้ำอ้อย
 ฟักทองต้มน้ำตาลนับว่าไม่ต่ำต้อย
 สาวน้อยลอยน้ำข้าวหลามข้าวต้ม

บทชมผักผลไม้

คราวนี้จะพูดตามหลักถึงผักที่ดี
 ฟักแฟงแดงกว่าโพธิ์พริกเพราะ
 ทั้งน้ำเต้าสายบัวหอมถั่วมันเทศ
 ตำลึงเถาวัลเวียนผักเสี้ยนเถาวัลสัน
 ฟักพวยงาแงมะแว้งน้ำกิน
 กะหล่ำปลีปลอกกะหล่ำดอกกระดะ
 ทั้งฟักข้าวลูกโตส้มโอเขียวอ้อ
 มะเขือเขียวลูกยาวมะเขือขาวลูกย่อม
 ต้นแมงลักนำแลสระแทนผักหนาม
 จะว่าถึงพืชผลที่เป็นต้นขันทอง
 กล้วยอ้อยน้อยหน่าส้มลำส้มโอ
 ต้นมะนาวมีหนามผักมะขามมีข้อ
 ต้นมะดันสะเดาต้นมะพร้าวข่ม

มีพะแนงแกงนกผัดเนื้อชานาย
 ลูกชิ้นบะช่อเขาใส่ต้นกุยไช้
 ผัดกระเพราก็อย่าพลาดเนื้อเค็มทอดไช้
 จัดโต๊ะมาตั้งมีทั้งเนื้อและได้
 ข้าวเหนียวแดงตัวด้วงแสนสุดเสียดาย
 ขนมตะโกมันแกวต้มหวานไช้ไก่
 ทองม้วนข้าวหมากทองหยิบปล้ำโย
 กระจับลิ้นจี่ยังติดอกติดใจ
 เม็ดแมงลักบัวลอยขนมถ้วยตะไล
 คาวหวานจัดคอยกลัวย่อมกลัวยไช้
 ลางสาदन้าส้มล้วนแต่สิ่งผ่องใส
 (เพลงให้พรแม่ครัว)

ทั้งหลายหลาภามากมีตลอดทั้งผลไม้
 ทั้งข้าซึ่งขมิ้นขาวผักขมตะไคร้
 ผักชีผักกะเจตักย่ำขี้ขึ้นขี้
 ผักบุ้งดอกบานทั้งผักกาดแตกใบ
 ฟักตกติดดินล้วนแต่ของกินได้
 มีทั้งมะอิกมะระปลูกไว้ริมขอบไร่
 พริกกระเทียมกระเทียมทั้งแดงโมแดงไทย
 มะเขือเปราะลูกป้อมปลูกเอาไว้ริมไป
 ทั้งลูกดอกงามล้วนแต่ของกินง่าย ๆ
 ต้องปลูกเอาไว้หลายอย่างเลือกเอาพันธุ์ใหญ่ใหญ่
 ทั้งขุ่นโสนปลูกเอาไว้ภายใน
 ต้นมะกอกมะละกอปลูกเอาไว้เมื่อดีเลี้ยงไก่
 ต้นมะรุบผักลู่ลับประดะเปลือยลาย

ต้นกระถินใบเล็กมีทั้งซี่เหล็กดอกเหลือง ต้นมะม่วงมะเฟืองมะเฝะไฟ
 ต้นมะปริงมะปรางต้นฝรั่งกิ่งลู่ ต้นละมุดเป็นหมูล้วนแต่ผลไม้
 ปลุกมะยวงมะยมไว้ตำส้มลูกยอ ยามแพ้ท้องอยากล่อถึงกับน้ำลายไหล ฯ
 (เพลงเรื่องสวนครัวและเลี้ยงสัตว์)

จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นว่าสำนวนโวหารในการชมธรรมชาตินี้ ส่วนใหญ่มีลักษณะ เป็นการพรรณารายละเอียด แจกแจงว่าสิ่งที่พบเห็นนั้นมีอะไรบ้างแต่ละอย่างมีลักษณะอย่างไร โดยการกล่าวถึงชื่อและลักษณะเด่นของสิ่งที่กล่าวถึงนั้นอย่างแจ่มแจ้งแสดงให้เห็นถึงความรอบรู้ และช่างสังเกตเกี่ยวกับธรรมชาติ รวมทั้งความสามารถในการสร้างสรรค์ภาษาที่ละเอียดประณีต

นอกจากนั้น สำนวนโวหารในการชมธรรมชาติของเพลงอีแซวยังมีลักษณะของการแสดง ฝีปากและปฏิภาณไหวพริบระหว่างผู้ร้องด้วยกัน คือมีการผลัดกันร้องชมธรรมชาติคนละท่อน ต่างฝ่าย ต่างมุ่งเลือกหาสำนวนโวหารที่น่าสนใจมาประชันฝีปากกันทำนองว่า "แกชมก่อนฉันจะย้อนชมมั่ง ชมสู้กันฟังให้มันลูกเป็นไฟ" การร้องต่อกันเป็นช่วง ๆ ตอน ๆ เพื่อมิให้น้อยหน้ากันนั้นจำเป็นต้อง ใช้ศิลปะของถ้อยคำประกอบกับศิลปะในการแสดงเป็นอย่างมาก ผู้เล่นเพลงจึงมักพิถีพิถันที่จะ เล่นคำและเล่นอักษรเป็นพิเศษ นอกจากผลัดกันร้องชมธรรมชาติแล้วยังมีการซักถามปัญหาเขาว์ เกี่ยวกับธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ชื่อไม้ ชื่อนก รวมทั้งการซักถามเกี่ยวกับตำนานหรือความเป็นมา ของพืช หรือสัตว์ เป็นการแสดงภูมิรู้ของผู้ถามและลองภูมิฝ่ายตรงข้ามในเวลาเดียวกัน ดังตัวอย่าง

(ศรีจันทร์) ฟังสำเนียงเสียงนกร้อง- ไฮกปิกชายป่า	สกุนี่เห็นาร้องอยู่ทางไหน
ไฮกปิกไฮกปกร้องกึกกักไหนแก	หล่อนก็เที่ยวเหลิศวแลมันร้องอยู่แห่งไร
ตัวเล็กแคไหนใหญ่ไหมตัวมัน	เสียงดังแหกดานไม่เห็นตัวเสียตาย
นกอะไรช่วยดูที่ร้องอยู่พี่ยา	พี่รู้จักไหมจำนองนี้ยังสงสัยใจ
ไม่ใช่แกล้งถามทักไม่รู้จักจริงจริง	ไม้ที่แตกแยกกิ่งนั้นก็นักแปลกกาย
นกอะไรจะใหญ่ไม่อะไรจะยาว	ลองไล่เรียงบอกเล่าพี่ไม่อะไร ฯ
(บุญมา) นกอะไรหรือหล่อนที่ร้อง- กันอยู่ลั่น	นั่นแหละนกไอนั้น ใจแม่หน่อละใน
ที่มันร้องปิกปิกกึกกักเมื่อแต่กั	อยู่ในตงพงพีเป็นนกระวังไพร
เออ...นกอะไรจะใหญ่ไม่อะไรจะยาว	มาไล่เรียงถามเราพี่จะบอกลดตาย
ว่านกใหญ่นกเขาไม่ยาวไม่ว่า	คิดเป็นเมตรวัดมาจึงจะรู้จริงไหม

ไม่สิ้น ไม่ค้อมมีคืบนอกข้าง
ถ้าวัดใหญ่ยิ่งยาววัดเข้ายิ่งอุม
(ศรีจันทร์) แล้วนกะไรเล่าพี่-
เกศียืนเศร้า

ไม่รู้จักจริงจริงพี่มาช่วยชี้แจง
คนเราชอบกลลั้วไม่มีสกุล
พอเอาเหยื่อให้ล่อชคจะขัน
(บุญมา) นกคาบหินบินรื้อข้ามเกศียืน
ยามกินร้องก่อนยามนอนปิดปาก
นกตั้งนี้มีอยู่รวมทุกหมู่โดยมาก
แต่เจ้าของเคยเล่นมันยังล่อเขาเรื่อย
(ศรีจันทร์) ขายาวเหมือนเหยี่ยวร้อง-
เหมียวเหมือนแมว

นกยูงลงยาใครคนทาหลงทอง
(บุญมา) ศรีจันทร์อยากแจ้งพี่จะแจ้ง-
บอกเจ้า

จริงเท็จไม่รู้ไม่มีผู้รับรอง
ว่านกยูงตัวนี้เขาเล่ามีฟังมา
ส่วนก้านั้นแก่เขียนให้นกยูงก่อน
งามเหลือเรื่องรองเหมือนยังทอง-
ช่างทำ

ต่อมาภายหลังนกยูงก็เริ่มลงรัก
เปลี่ยนจากกาว่าร้ายกาจะไม่เกร
ข้างนกยูงลงยาสุดสัฬาเฝ้าทำ
ไผ่ผืนบินแนวไปเจอเอาศพมหาเนา
ครั้นอืมนำสำราญนิตยานตัวโยน
พอนกยูงเข้าใกล้จะเขียนกายให้กา
ตัวถึงดำมืดหม้อยู่กันนั้น

คิดแล้ววัดลงจึงจะรู้ลวดลาย
หากว่าวัดข้อมเดียวก็ท้องเอ็งใหญ่ ๗
จับจ้องนั่งเจ้าศรีจันทร์นึกแคลงใจ

กินแต่เครื่องแกงเป็นอาหารเลี้ยงกาย
มันโหดร้ายทารุณชอบเลี้ยงสัตว์ร้าย
แผดเสียงร้องลั่นนั้นนกะไร ๗
เขาเรียกว่านกบินที่คนเราแบกไป
ต้องป้อนเหยื่อหยิบยกมีอำนาจบาตรใหญ่
จะเข้าไปใกล้น้องรักมันจะล่อเล็ดไหล
ถูกปั้งแผลเปื่อยลุทะลุเลยไป
สูกวามีแววใครเขาเขียนลายไว้

ชั้นนอกน้องบ้างพ่อหน่อละไน ๗
คนโบราณเคยเล่าเรื่องนกยูงมีลาย

จะยกเนื้อมอกน้องไว้เป็นแนวนัยนัย
ได้ตกลงกับกาผลัดกันเขียนกาย
ลายสลับสลอนลงรักเขียนลาย
ดูแวววาวสูกวามที่อิกกาเขียนไว้

เพื่อให้กาสมัครดีได้ละทั้งนิสัย
ของเนาเปื่อยเล็เปี๊ยะได้ไม่กินต่อไป
เผอิญกาอยากน้ำต้องไปหนองไปหน่าย
กาก็กินอย่างเก่ามิได้รำพึงถึงกาย
จับยอดรังร้อนรนให้นกยูงเขียนลาย
เหมือนแต่ศพมหาเลยหาเขียนให้ไม่
ลงแต่รักดักดานตัวเลยดำมืดตาย ๗
(เพลงดับชิงชู้ ส่วนวนที่ 1)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่าทพมธรรมชาติต่าง ๆ นี้ ได้แสดงความประณีตในการใช้เสียงและคำให้น่าสนใจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความช่างสังเกตความคุ้นเคยใกล้ชิดและความเข้าใจสภาพของธรรมชาติอย่างดีของผู้แต่งและผู้ร้องด้วย

4) ส่วนวนโวหารเชิงสั่งสอนให้คิดและแง่คิดแก่ผู้ฟัง แม้ว่าเพลงอื่นจะเป็นเพลงพื้นบ้านที่มีเนื้อหาถึงความสนุกสนานบันเทิงใจเป็นหลัก แต่ขณะเดียวกันก็มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมของพุทธศาสนาและคติทางโลกแทรกอยู่ในเพลงต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เนื้อเพลงที่เป็นคติเตือนใจทั้งทางโลกและทางธรรมนี้จะต้องใช้สำนวนโวหารเชิงสั่งสอน ซึ่งอาจจะทำโดยการอ้างเหตุผลเพื่อโน้มน้าวใจหรือเปรียบเทียบให้เห็นข้อดีข้อเสียของสิ่งที่กล่าวถึง ลักษณะของสำนวนโวหารชนิดนี้อาจจะเป็นการสั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้ ขอยกตัวอย่าง ดังนี้

สำนวนโวหารสั่งสอนเกี่ยวกับหลักธรรมของพุทธศาสนา

เมื่อสอนมนุษย์ปฤชณ	ที่ได้เกิดเป็นคนทั้งหญิงทั้งชาย
ท่านให้แผ่เมตตากรุณา	อย่าทำโทษไปไม่ได้
ทั้งมุกตาอุเบกขา	ตามข้อที่ว่าเป็นใหญ่
ว่า โลกะ โทสะ โมหะ	ท่านให้เร่งสละเสียให้ได้
ตัดเสียให้หมดความโกรธความหลง	เอาอย่างพระพุทธองค์สอนไว้ ฯ
ตามข้อที่ว่ามันจะพาให้วน	จะพาตัวเมตตลิ้มความตาย
เมารูปวายุร้ายเมากายลื้มแก่	เมาเมียจนลื้มแม้รู้กันบ้างไหม
ท่านให้ตัดตั้งทั้งเสียให้เด็ด	มันถึงจะสำเริงไปได้
จอมพุทธองค์เมื่อทรงญาณ	เมื่อจะเข้านิพพานท่านได้สอนไว้
กายกรรมวจีกรรมมโนกรรม	ใครหนออย่าไปทำชั่วร้าย
ท่านว่าพลังปากโกหกมักเสียสิน	ท่านว่าพลังตีนตกดันไม้
ท่านให้เราตั้งมั่นในขันติ	อย่างพระชินสีห์ท่านเป็นใหญ่
ท่านให้ก่อรังสร้างกุศล	จะได้ติดตามตามแล้วเราไป
ให้เราถือศีลห้า	โอ้เมื่อเวลายังไม่ตาย
ถือสิกขาไว้อย่าได้ป่วนญาติ	ตั้งมั่นขันติเอาเข้าไว้
ข้อหนึ่งปาณามีให้ฆ่าสัตว์	ท่านให้หมั่นระมัดระวังไว้
ข้อสอง โฉมฉินอนินทาทาน	อย่าไปลักของท่านทั้งหลาย

อย่าไปกินเหล้าเมายา
วันพระแปดคำสับห้าคำ
ให้ไปถือศีลรับอุโบสถ
เมื่อเวลาจะนอนพรของพระ
พุทธะธรรมะสังฆะธรรมคุณ
อย่าทำแซ่เขื่อนหลงเชื่อคนชั่ว
ถ้าเชื่อมันนักก็มักจะ โกง
พอลึกว่ามืดมืดเสียมาก

ในข้อสุราเมรัย
เร่งไปฟังพระธรรมที่วัดใหญ่
จะได้เป็นประโยชน์เมื่อเราตาย
อย่าลืมนอย่าละไปไม่ได้
อย่าทิ้งให้เสื่อมสูญเสียหาย
มันจะพาตัวหมองไหม้
มักจะจูงเข้าโพรงผลุบหาย
จะลือถอนก็ยากผลักไม่ไหว ฯ
(เพลงลา ส่วนวนที่ 2)

เนื้อเพลงตอนนี้สั่งสอนให้มีพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ให้ละกิเลส ได้แก่ ความโลภ โกรธ หลง ละเว้นการทำความชั่วทั้งทางกาย (กายกรรม) วาจา (วจีกรรม) และความคิด (มโนกรรม) ขอให้ถือศีลห้าและไม่คบคนพาล เป็นต้น คำสอนเหล่านี้ล้วนแต่เป็นหลักปฏิบัติที่สังคมไทยยึดถือและสั่งสอนสืบต่อกันมานาน ผู้ฟังจึงคุ้นหูและเข้าใจดีอยู่แล้ว การที่ผู้แต่งนำคำสอนข้างต้นมาเรียงร้อยด้วยถ้อยคำง่าย ๆ ผสมผสานกับคำคล้องจองหรือสำนวนเปรียบเทียบบ้าง ๆ มีผลให้เพลงน่าฟังขึ้น ผู้ฟังก็จะได้รับทั้งคติสอนใจและความเพลิดเพลินใจด้วย

สำนวนโวหารสั่งสอนผู้หญิง

เมื่อลมโชยยามเช้าพัดมาหนาวใจนัก
จิตก็หวนอาวรณ์จะต้องไปนอนคาง
แม้ว่าพื่ออยู่ได้จะไม่ย้ายไม่แยก
แต่มันสุดวิสัยที่จะใคร่สั่งสอน
เกิดกรรมกายกองเห็นจะต้องจากกัน
ถึงร้อยแก้วพันเก้าก็ไม่เท่าทองก่อน
จะจากน้องไปไกลเล่นเอาใจพี่กลุ้ม
ถ้าไกลกันจะลืมนี่คู่เก่า
แม้รูปสวยรุ่นสาวจะหาว่าพี่สั่งสอน
เกิดมาเป็นสตรีจริงรักศรีสงวนศักดิ์

จะจากหล่อนที่รักไปกำลังอาลัย
ต้องเป็นทุกข์นักถึงให้เตื่อร่อนพระทัย
ชะตาตกอกแตกปานจะทุ่มตัวตาย
เกิดกรรมลาก่อนแม่คิ้วโก่งหางไก่อ
เกิดกรรมเข้ามาทั้งจะไม่ได้อยู่ใกล้
อันทองคำอยู่ในกรไม่เหมือนตัวพี่ได้กาย
ที่อยากจะอยู่กอดกุมไม่อยากจะไปห่างไกล
ไอ้แฝงก่อนเคยเกากลับแม่คุณกลับกลาย
น้องจะเฟื่องเคียงค่อนหรือว่าพี่แก่ล้งแคะได้
จะให้ระเริงความรักจะพาตนเหลวไหล

เมื่อเวลาจะนอนต้องกราบทมน-

สวดมนต์

เมื่อน้องแม่จะหาคู่ต้องตรองดูเสียให้ดี

ถ้าคู่ขึ้นน้องชั่วเหมือนพาดัวตกตม

บิดามารดาจงอุตส่าห์เลี้ยงดู

เรือนเราหมั่นกวาดและปัดที่นอน

ลูกขึ้นเข้าเข้าจงทูลข่าวใส่บาตร

และเมื่อสายสมรจะไปนอนเรือนเขา

ไอ้อ้อครทามันจะพามีเหตุ

ถ้ามันว่าเราผิดสักหน่อยเขาก็พลอย-

กันซ้ำ

ถ้าน้องจะมีคู่เข้ามาอยู่เคียงข้าง

จงปฏิบัติสามีเป็นกรณียก

เมื่อยามจะนอนกับผิวจะตืดตัวเสมอ

จงกราบดินผูดนนั้นแหละเป็นคนที่ดี

ชั้นน้ำล้างหน้าจงจัดหากระโถน

ผ้านุ่งของตัวกับเครื่องผิวของตน

ตลอดจนการครอบครัวย่าให้แม่ผิว-

ร่าคาญ

ไม่ควรซื้อของยี่ห้อไม่ควรหากไม่หา

ทรัพย์สินสะสมหมั่นประหยัดใช้สอย

ถ้าหมดถุงสิ้นทำต้องถือกลาขอทาน

อย่าเยอหยิ่งหน้าใหญ่จะพากายตนยาก

น้อยจะคิดถึงตัวนั่งกินน้ำตา

จะหันหน้าฟังเขาเขาเห็นว่าเราตกยาก

จงสืบเสาะเอากุศลกันไว้เป็นนิสัย

เมื่อน้องจะมีสามีจะให้มันผิดคาดหมาย

จะพางอมระงมมันไม่ใช่ของง่าย

พยายามกตัญญูแก่หมู่ญาติผู้ใหญ่

ให้กับบิดามารดาพี่น้องอย่าทิ้งดูตาย

เมื่อพระสงฆ์โปรดสัตว์จะนอนเซาตื่นส่าย

มันไม่เหมือนเรือนเราให้ระวังเหตุร้าย

พี่ได้เคยสังเกตุกันมามากมาย

มันจะพาเสียงามกันลงไปง่ายง่าย

จงปฏิบัติตัวบ้างจะได้สุขสบาย

ถ้ามันว่าผิวพลาดผิดน้องจงให้อภัย

ผิวเอ็งพละมุดเพื่อนางจะเพ็งผืนผาย

จงรักษาราศีไว้ให้ผ่องใส

นั้นเป็นกิจของตนประจำตัวจนตาย

อย่าได้ไปปะปนจ่งเร่เก็บเอาไป

จะจับจ่ายจันจ้านจะพาจนเชียวใจ

อย่าพลุกพล่านมันจะพาตนฉิบหาย

มันพาทุนเราถอยจะไม่มีใส่ได้

จงดูแบบชาวบ้านเขาแสนสุขสบาย ฯ

ถึงวิบัติลำบากหน่อยจะต้องเบี่ยงบ้าย

พี่น้องบ้านาเขาเบนหน้าเบื้อหน้าย

แล้วพี่น้องเขาไม่ยากอยากจะได้... ฯ

(เพลงสอนผู้หญิง)

ตัวอย่างดังกล่าวมุ่งสั่งสอนผู้หญิงให้ประพฤติตนอยู่ในกรอบของชนบประเพณีอันดีงาม
ของไทย ได้แก่การปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นแม่บ้านแม่เรือนในฐานะของลูกที่ดีของบิดามารดา
และภรรยาที่ดีของสามี เป็นต้นว่า มีความกตัญญูต่เวทีรู้จักปรนนิบัติบิดามารดา รู้จักรักนวล

สงวนตัว รู้จักประหยัดใช้จ่าย ฯลฯ จะเห็นว่าสำนวนโวหารสั่งสอนนี้ใช้ถ้อยคำตรงไปตรงมา เข้าใจได้ชัดเจน นอกจากจะกล่าวถึงหน้าที่หรือสิ่งที่ความปฏิบัติแล้วยังใช้เหตุผลโดยชี้ให้เห็นผลดี ผลเสียของข้อปฏิบัตินั้น ๆ เช่น กล่าวว่าย่าโง่จนบ้านของผู้อื่นเพราะจะเกิดเหตุร้าย ให้รู้จัก ประหยัดเพราะมิฉะนั้นจะยากจน เป็นต้น คำสอนดังกล่าวเป็นสิ่งที่ควรนำไปปฏิบัติ เพราะมีคุณ ประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต ผู้ฟังจึงจะได้ทั้งความเพลิดเพลินและได้แง่คิดที่น่าฟังไปพร้อมกันด้วย

สำนวนโวหารสั่งสอนผู้ชาย

เราจะมีเมียดูเสียให้ทั่ว
ดูกิริยาพาทีสตรีนั้นหนา
ดูระเบียบเรียบร้อยดูนิตนน้อยกันให้ทั่ว
เขาว่าผ้าดีมันก็มีหน้า
ถ้าว่าดอกไม้ดีถ้าว่าสีไม่งาม
นี่แหละหญิงดีมันก็มีออกทั่ว
ถ้าหากว่ามีเมียดีมันก็เป็นศรีแก่ตัว
บอกว่าผิวปลูกผักก็ไม่ตักน้ำรด
ผิวปลูกมะดันก็ไม่หันเอาไปตอง
ดีแต่จัดแจงเที่ยวได้แต่แต่งแต่ตัว
เราเรือนโรงร้านมันไม่ทำให้สำเร็จ
นี้เวลาผิวกินข้าวไม่เง่งเฝ้าสำหรับ
เวลาหุงข้าวยังหันหลังให้หม้อ

ดูทั้งหูทั้งหัวดูทั้งร่างกาย
เราต้องดูวาจาให้สมหัวใจ
ดูทั้งครอกครวแล้วมาจากใคร
ถ้าหากว่าเราซื้อผ้าก็ต้องดูลาย
เราจะซื้อไปทำแล้วอะไร
นี่ไ้การเข้าครัวมันต้องสมหัวใจ
ถ้าเรามามีเมียชั่วมันอัปราชัย
ผิวปลูกข้าวโพดก็ไม่ไปเผาไร่
เรื่องไม่ดีชี้เอาไปฟ้องกันแม่ยาย
ผิดหน้าหัวขึ้นบ้านเหนือบ้านได้
มันไม่ถูกไม่เช็ดน้ำใช้ไม่ได้
ไม่รู้ว่ามีผมหมดกับแล้วอะไร
ไฟดับกลับมาก่อไฟใช้ไม่ได้

บวชเรียนกันเสียบ้างแล้วจะมานั่งเกเร
ไ้การเกเรเที่ยวฉกฉลัก
บอกว่าคุศุทธะเราไม่ได้สร้าง-
ให้หมาอยู่
บุญกาบบแบบบทำให้เข้าโบสถ์เสียบ้าง
บิดามารดรแก่ก็ได้ป้อนข้าวปั้น
สู้ถนอมกลม่อมเกลี้ยงชุบเลี้ยงลูกมา
แต่พอครบกำหนดอายุยี่สิบพอดี

เที่ยวได้เสเพลเที่ยวซัดเซเอาใจใส่
มันจะเกิดลำบากอยู่ในใจ
นี่พวกเรารู้ว่ามันจะดีแค่ไร
นี่พวกเจ้าหนุ่มเอ็งจงฟังนะพ่อแก้วเป็นไฟ
เขาได้เลี้ยงตัวทำนมาลำบากหลาย
จนอายุลูกยาแล้วโตใหญ่
แต่พอมาครบปียี่สิบพอได้

เอ็งจงทรงผนวชจงบวชเสียบ้าง
พอโกนหัวตัดหนวดแล้วจึงได้บวช-
เข้าโบสถ์

ถ้ามันทำดีมีคนชม
นี้จะไปสุมเงินลงไปในยา
ที่จะตีหัวหมาลงไปตามแม่เจ๊ก

แม้เขาคอยอยู่ข้างหลังนะพ่อดวงใจ
จึงจะได้บวชโปรดพระมารดาไทย

ถ้าทำชั่วเขาไม่นิยมว่าลูกผู้ชาย
จะติดสุราลงไปเมาหลาย
จะปลุกปล้ำเด็กเด็กใช้ไม่ได้...ฯ
(เพลงสอนผู้ชาย : สังเวียน ทับมี)

ตัวอย่างนี้เป็นการสั่งสอนเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติของชายไทย อาทิ การเลือกคู่ครองที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมของความเป็นกุลสตรีที่ดี เช่น มีกิริยาวาจาสุภาพนอบนวล มีฝีมือการครัวและรู้จักดูแลบ้านเรือน ฯลฯ นอกจากนี้ยังสอนให้บวชเรียนเพื่อแทนคุณบิดามารดา รวมทั้งให้ละเว้นอบายมุขต่าง ๆ จะเห็นว่าสำนวนโวหารดังกล่าวมีการพรรณนาลักษณะของสิ่งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติอย่างละเอียดลออ บางช่วงยังมีการเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย เช่น "ดอกไม้อดี..สีไม่งาม" เป็นต้น

สำนวนโวหารสั่งสอนผู้ที่เป็นสามีและภรรยา

(ช.) ถึงจะดีก็ชั่วถึงจะชั่วก็พี่
พี่จะเลี้ยงทั้งสองและปกครองทั้งคู่
จะแบ่งสินปันส่วนไม่ให้กวนใจกัน
(ญ.) ได้ยินเสียงผัวเข้ามาพูดชาติ-
ไอ้มนุษย์สร้ง

เกิดไม่โททวมหัวยัดตัวมันติด
ต้องยึดถือศีลธรรมคำพระเป็นที่พึ่ง
จะตั้งความดีเข้าไปตีความชั่ว
จะมัวเมาตัณหาที่เหละจะพาตายโหง
ที่เมียห้ามก็เพราะท่วงที่เมียหวงก็-
เพราะรัก

ถ้าเมาเมียวลี้มกายถ้าเมามายลี้มแก่
ถ้าหลงทางหลงลู่แล้วพอจะกู่กันกลับ

ไม่ควรจะมาขึ้นอีและขึ้นไอ้
ไม่ให้ชาวบ้านเขาดูถูกได้
จะผ่อนยาวผ่อนสั้นพี่จะเอาใจใส่
ยังมาเล่าเรื่องหลังขึ้นมาพูดเหลวไหล

ครั้นจะถือสิทธิ์กลัวผัวจะน้อยถอย
เรื่องไม่โททวมหัวมันจะได้เห็ดตาย
ถึงจะเกลียดกลัวเราต้องพูดเกลี้ยไถ่
ต้องเข้าไปคุตอยู่ในกระโปรงจิกหัวมันไป
อันแท้จริงถ้าผัวประจักษ์แล้วต้องคิดเห็น

ถ้าเมาเมียวลี้มแม่หาว่ารู้สึกตัวไม่
มาหลงรูปไม่รับเมียก็หมดอาลัย ฯ

(ช.) เห็นเมียชวนว่ากล่าวให้ปวด- ให้เสียวช้ำรู้สึกเย็น โศกหน้าส่าย
 ร้าวเข้าไปลึก
 ต้องฟันเคี้ยว โศกคล้ายหัวสั้นปวดเคี้ยว มาถึงงงหายเงียนนี้เราจะทำอย่างไร
 รู้สึกตัวได้สตินี้เรามาวิหาเรื่อง ต้องจำเป็นหมดเปลืองเพราะเราคิดผิดไป
 พอเข้าไปใกล้เมียเก่ายังได้กลิ่น- กลิ่นแถมเหมือนดอกพิกุลเมื่อยามมาอยู่-
 หอมกรุ่น ทางไกล
 เมื่อยามจะนอนหรือนั่ง เมียก็ยังนอนม ล้อดกลิ่นดอกอม ไม่อยากให้ผิวละลาย
 ถึงยากลำบากเมียกับปฏิบัติน้องเคย- พอหายร้อนแล้วหรือเมียจึงได้หลับไหล
 เอาผิดมากระพือ
 อันเมียดีก็คือแม่อันเมียแท้คือมิตร ให้หาทั่วทุกทิศในประเทศเมืองไทย
 ไม่เคยได้ติดกันสักดับ ไม่เคยได้ทักกันสักที หาที่ไหนไม่มีเหมือนเมียก็หาไม่ ๙
 (เพลงดับดีหามากผิวหามากเมีย ส่วนวนที่ 1)

เพลงท่อนนี้ กล่าวถึงภรรยาหลวงซึ่งตามมาพบสามีและเกิดทะเลาะทุ่มเถียงกับภรรยา
 น้อย จนสามีโกรธออกห้ามปราม ภรรยาหลวงได้สติจึงข่มใจไม่ให้โกรธและฝันให้แง่คิดแก่
 สามี ส่วนวนโวหารตอนนี้เป็นคำกล่าวอ่อนหวานเชิงให้คติของภรรยาหลวงซึ่งแสดงให้เห็นการ
 รู้จักยั้งคิดไม่ถืออารมณ์โกรธเป็นใหญ่และมีความเกรงใจรู้จักรักษาน้ำใจของสามี จึงทำให้สามี
 คิดได้และกลับมาคืนดีดังเดิม จะเห็นว่าผู้แต่งมิได้สอนผู้ฟังโดยตรงแต่ให้แง่คิดเป็นการสอนทาง
 อ้อมว่าผู้ที่เป็นภรยานั้นควรจะอดทนมีคุณธรรม รู้จักให้อภัยและให้เกียรติสามีจึงจะผูกใจสามีได้
 ตลอดไป

ส่วนวนโวหารสั่งสอนเรื่องรักชาติ

ผมขอเตือนสติผู้ที่มีตัว ผมรู้สึกนึกกลัวว่าบ้านเมืองกลับกลาย
 จงตื่นเถิดชาวไทยจะหลับไหลลี้มหลง ชาติจะเรืองดำรงก็เพราะเราทั้งหลาย
 มาพลีชีพเพื่อชาติให้แน่ชัดใกล้ชัด ให้เลือดนุตพุ่งฉีดขึ้นไปสู่ธงชัย
 จะปล่อยตัวเปลวตนจะทำเป็นคนไม่มีศีล จะเสียศักดิ์หนักแผ่นดินคนอื่นจะดูไม่ได้
 จะถือขวาแหละซ้ายเห็นท่าจะไม่มีทาง ให้ถือการเป็นกลางจะได้ไม่มีใครกล้ำกลาย
 แผ่นดินไทยแหลมทองของพี่น้องเรา- เราจะต้องรักษาช่วยกันเอาใจใส่
 ทั่วหน้า

เราเป็นไทยร่วมชาติต้องสามารถ-	ถ้าใครคิดคดเราไม่ยกให้ใคร
ด้วยกันทั้งหมด	
พูดถึงคนไทยเราต้องมีใจรักชาติ	พร้อมทั้งหมู่สามารถเราหากกลัวใครไม่
ขอให้เรากลมเกลียวแน่นเหนียว-	ถึงชาติอื่นเขาไม่อินังมันไม่เป็นไฉน
เหมือนผาผืน	
ถึงชาติอื่นจะก้าวร้าวไทยเราก็ก้าว	ถึงว่าตัวต่อตัวไทยเราก็กยอมตาย
ผมร้องบอกพี่น้องไทยที่เดินทางผิด	ขอให้ท่านรีบคิดกลับมาแก้ไข
ถ้ารู้ตัวว่าผิดขอให้คิดกลับหลัง	เจ้านายท่านก็ยังคิดเป็นห่วงใย ฯ
	(เพลงเดือนสดีเรื่องคอมมิวนิสต์)

ข้อความของเพลงข้างต้นเป็นส่วนโวหารที่มุ่งให้แง่คิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง โดยให้คิดและ โน้มน้าวใจให้ผู้ฟังยึดมั่นอยู่ในชาติ มีความรักสามัคคีและถือตนเป็นกลางไม่เอนเอียงเข้าหาลัทธิคอมมิวนิสต์ จะเห็นว่าในตอนต้นผู้แต่งได้หยิบยกเอาเนื้อเพลงต้นเกิดชาวไทยซึ่งเป็นเพลงปลุกใจมาแทรกไว้เป็นการกระตุ้นและเตือนสติ ในตอนท้ายยัง โน้มน้าวใจให้ผู้ฟังผิด (ตามความคิดของผู้ร้อง) กลับตัวเสียใหม่ ส่วนโวหารช่วงนี้ใช้คำเพื่อกระตุ้นและจูงใจให้คล้อยตามด้วยวิธีการใช้สัญลักษณ์ เช่น ธงชัย (ธงชาติ) แผ่นดินไทยแหลมทอง (ชาติไทย) การใช้สำนวนเปรียบเทียบ เช่น เสียศักดิ์หักแผ่นดิน ให้เรากลมเกลียวแน่นเหนียวเหมือนผาผืน เป็นต้น

ตัวอย่างสำนวนโวหารในเชิงสั่งสอนที่ยกมาทั้งหมดนี้ย่อมทำให้เห็นได้ว่าสำนวนโวหารเชิงสั่งสอนในเพลงอีแซวเป็นการเรียงร้อยถ้อยคำที่ประณีต เพราะนอกจากจะใช้ถ้อยคำที่มีความหมายชัดเจนแล้วยังมีการเปรียบเทียบโดยใช้สัญลักษณ์เพื่อเพิ่มน้ำหนักของถ้อยคำในการ โน้มน้าวใจ ส่วนโวหารดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือสื่อความรู้สึกนึกคิดได้ตรงจุดประสงค์ของผู้แต่ง นอกจากนี้คำสอนต่าง ๆ ที่ปรากฏในเนื้อเพลงยังให้คิดเตือนใจทั้งในเรื่องของหลักธรรมข้อควรปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ความสำนึกเกี่ยวกับความรักชาติบ้านเมืองซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังเพราะสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้ ดังนั้นสำนวนโวหารชนิดนี้จึงเป็นสิ่งที่ให้ความประเทืองอารมณ์และสติปัญญาของผู้ฟังไปในเวลาเดียวกัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับการใช้สำนวนโวหารในเพลงอีแซวนั้น พอสรุปได้ว่าผู้แต่งเพลงอีแซวมีความสามารถสูงในการใช้สำนวนโวหาร เพราะนอกจากจะใช้สำนวนโวหารหลายประเภทและใช้เป็นจำนวนมากได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาของเพลงแล้ว สำนวนโวหารต่าง ๆ เหล่านี้ยังมีความไพเราะและสื่อความหมายได้อย่างชัดเจนทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์และ

ความรู้สึกคล้อยตามได้เป็นอย่างดี

4.2.3 การใช้ความหมายแฝง

ในเพลงพื้นบ้านมีการใช้ความหมายแฝงอยู่มาก เพราะเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวความรักของหนุ่มสาว ซึ่งมักมีเรื่องเพศเป็นแก่นของเพลง เพลงอีสานก็เช่นกัน เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ จึงเป็นเหตุให้มีการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารเชิงสังวาสอยู่จำนวนมากอย่างไรก็ตามผู้แต่งและผู้ร้องมิได้เสนอเรื่องราวทางเพศโดยใช้ถ้อยคำสังวาสโดยตรงเท่านั้น แต่มีการใช้ความหมายแฝงเพื่อสื่อเรื่องเพศโดยนัยด้วย การใช้ความหมายแฝงดังกล่าว แบ่งตามศิลปะการใช้ถ้อยคำได้ 2 ลักษณะ คือ การใช้สัญลักษณ์ และการใช้ความหลายนัย

4.2.3.1 การใช้สัญลักษณ์ (Symbol)

สัญลักษณ์ในเพลงอีสานรวมทั้งสัญลักษณ์ทั่วไป และสัญลักษณ์ทางเพศ เฉพาะสัญลักษณ์ทางเพศนั้นแบ่งได้ 2 ประเภทคือ สัญลักษณ์ที่ใช้แทนอวัยวะเพศ และสัญลักษณ์ที่ใช้แทนพฤติกรรมทางเพศ

สัญลักษณ์ที่ใช้แทนอวัยวะเพศ ทั้งเพศชายและเพศหญิงอาจใช้สิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต เช่น นีซ สัตว์ สิ่งของ สภาภูมิศาสตร์ ฯลฯ โดยยิตรูปลักษณ์ เช่น ขนาด รูปร่าง ฯลฯ เป็นหลัก การใช้สัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศชายที่พบในเพลงอีสานมีหลายอย่าง เช่น ลูกมะตูม ข้าวต้มมัด ร่ม กล้วย ปลาไหล หัวบัว (เหง้าบัว) งู หอก หน่อไม้ ไช้หนก เข็มฉีดยา ปืน ฯลฯ ดังตัวอย่าง

ถ้าเจ้าภาพให้เบงก่ค่อยว่าให้แดงจนคุม ให้เหลือแต่ <u>ลูกมะตูม</u> แล้วสองใบ	
มันน่าเสียดายเสียจริงจริงเป็นผู้หญิง- มันต้องให้ล่อด้วย <u>ข้าวต้ม</u> ไอ้ที่เขามัดลูกได้	
ไม่สม	
แต่ <u>ไอร่มคันสัน</u> ของพี่อันข้างหน้า	แต่เวลาแดดกล้าพี่ก็ยื่นเอาไว้
มีขันธทำใบมีไผสองหน่วย	เอาไว้บ่มกล้วยขัง <u>ปลาไหล</u>
ฉันได้ <u>หัวบัว</u> มาจนหัวเหี่ยวแห้ง	ให้ฉันเข้าสักแปลงเอ็งจะเอาเท่าไร
มาให้ทานกันน้อยไว้สักหน่อยเถิดน้อง	ให้เปิดกระชั่มแหวกช่องมารับเอา <u>หัวงู</u> ไซ
น้ำตาจะอาบบนอกถ้าไม่ได้กอด-	ต้องคุม <u>หอก</u> หายเห่อกูจะบอกมิให้
หน้าเก๋	
ดูว่าเพลงสมัยเหมือนเอาไม่เข้าไปตำ	อีรูเหมือนเดียวกูห่ม่าเสียด้วย <u>หน่อไม้</u>
<u>ไช้หนก</u> ที่พวกพี่พกเอามา	เอาไปฝากมารดาถึงจะได้

ไอ้ในกับปากปลายบานไม่เคยครัน-
ยี่งคน

แต่หมอย่างกะฉิ่นต้องฉิดกันข้างหน้า

ที่ช่องเข้าชั้นขนแต่ว่าลูกมันไม่คาย

ไอ้เข็มที่ฉิ่นฉิดยาเพราะว่ามันเล่มใหญ่ ฯลฯ

สัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศหญิง เช่น ถ้า หิน หม้อ เม็ดแดง เต่า แรด งา อีแปะ
นา ทนง กระตอง ปลาสลิด โอง อ่าง ไท ฯลฯ ดังตัวอย่าง

เอ็งว่าน้ำในถ้าหินดิบ

คูมันไหลเป็นลำห้วยระแหง

แลดูถ้าก็ลักฉิ่นให้หนักสยสง

นอนหลับผ้าหลุดแลเห็นตุตหินดิบ

นิกก็นำหัวรอไพล้งเลยนั่งขึ้นล่าง

พอศรีจันทร์ไปหาเลยพาเมียเข้าหอ

ให้แกเล่าความจริงบอกกับหญิงให้แจ้ง

ถ้ามันอยู่ดิบตีไฟไพล้งจงลีลา

ต่อให้ยิงมาสักห้าร้อยแปด

บางคนมีลูกเข้าคนปล่อยเสียจนล่อนจ้อน

ว่านี่จะมาพึ่งอีแปะ

อยากจะได้เนื่อนาไอ้ที่มันอยู่ใกล้คลองมี-ค่าเช่าค่าชาน้องจะเอาเท่าไร

ทนงรับน้ำ

เขาจ้เงินจ้ทองมาจ้กระตองเต่าดำ

ช่วยบอกกับฉิ่นจะให้รางวัลกับพี่ทิด

ทำโองน้ำนี้ไม่หายดีคอยดู

ทำโองที่ตั้งทำอ่างแม่แดง

หินกับเม็ดต้องติดกันเรื่อย

แม่หนูมีครกต้องตำข้าว

จะเอากล้วยนี้แอบหวน้ำว่า

หมอบเมียงเคียงมองไปตามปล่อง-

เห็นโปร่ง

เขาลือว่าแม่น้ำของนางคนนี้กว้าง

ที่มันไหลบริบบริบปรึปรี่

มีหินเป็นแก่งอยู่กรงกลางพอดี

ตุตันอ้อตันพงเขียวขจี

นอนหลับหินลับถูกลกท่องลาย

นอนหินออกเปิดอ่างได้อีหน้าไม้อาย

ไปเข้ามุ้งตีหม้อเถอะแม่เมียใหม่

ฉิ่นจะให้ตุตเม็ดแดงเถาตาย

จะไปดำต่อหน้าตบมันด้วยเต่าใน

ไม่เห็นถูกหน่อแรดของอีคนไร

ปล่อยให้งาออกมางอนช่างทำกันมักง่าย

ให้กัมหัวลงมาทะจึงจะได้

จะให้กันคนละคำเลิกแล้วมึงต้องคาย

จะกินปลาสลิดในถุงลาย

แม้จะเอาไถหนูเป็นค่าจ้างเสียหาย .

แม้จะยกกระแทกหัวเสียส่งท้าย ฯลฯ

เปรียบเหมือนไก่มีเดือยก็อยากขัน

อย่าไปเลือกเอาสากยาวสากสั้น

ให้น้องช่วยเมตตาแล้วเอาไว้

ยกเสากระโตงเร็วไป

เรือแล่นใบกางไม่ต้องลตใบ

นึกว่าแบ่งบิงให้ปลุกบอง
มาพบน้องใหม่ใหม่นึกว่าเปิดห่อหมก-
ให้แมว

ไม่มีเนมมีหน่อชาดพ่อมีแต่แม่
เอ็งอย่าทำเลินเลอตาเหมอไม่มอง

แต่พอดกไบออมแล้วจะไป
ควรแล้วจะได้แล้วจะมีวงไว้ทำอะไร

ไม่มีชวามีแต่แลไม่มีคมีไม่
เดียวจะจิมกระดองกีเราะไ้อลูกกระได
ฯลฯ

นอกจากสัญลักษณ์แทนอวัยวะดังกล่าวแล้วยังมีสัญลักษณ์แทนพฤติกรรมทางเพศ ดัง
ตัวอย่างเนื้อเพลงต่อไปนี้

เลยควานจวรีบจ้าเาถ่อค้ารือแลน
แต่พอจรดจวรีบจ้ารือก็ควานลิกไคง
นังครอมชาทบีมือจับหลักจว
พอมันพลิกแลวแลวรีบจวรีบจ้า
พอเาถ่อเาไปค้ากลางลำวีงไล
พอถอถ่อเาไปเยน้ำกันชเบียกชา

ออกไปนอกแดนจะตองชีมนให้ได้
นัคอยเยีบนังไหยงมันจะพลิกอยางไร
ชยบทายแลวแลวชาพลิกชีนไพล
ชีนไคงพลิกคว่าจับมันยิดยังควาย
กุลเยลุกชีนไจันน้ำดกกระจาย
เลยปล่อยถอหมดท่าลงนังท้อพระหัย
(เพลงตับเข่านาวา ส่วนวันที่ 1)

สัญลักษณ์ทางเพศที่ปรากฏในเพลงอื่นในส่วนใหญ่นำมาจากรรรษชาติรอบตัว เช่น
พืช สัตว์ สิ่งของ ฯลฯ ของท้องถิ่นซึ่งคนในสังคมรู้จักกันดี เช่น ต้นบอน ลูกมะตูม สาก ถ่อ
หนอง อีแปะ ฯลฯ สัญลักษณ์เหล่านี้จึงเป็นสัญลักษณ์เฉพาะถิ่น (dialect symbol) ที่สื่อ
ความหมายกันเฉพาะในกลุ่มสังคม อย่างไรก็ตาม เรื่องเพศเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ทุกชาติ
ดังนั้นสัญลักษณ์ที่มนุษย์นำมาใช้จึงมักจะมี ความคล้ายคลึงกันจนจัดเป็นสัญลักษณ์สากล (Universal
Symbol) ได้ (สุกัญญา สุจฉายา 2525 : 113) เพลงอื่นเข้ามีการใช้สัญลักษณ์สากลให้เห็นชัดเจน
เช่น งู ถ้า เน้น หย้า และ เมล็ดพืช เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัญลักษณ์สากลที่ปรากฏในความฝัน
ดังเช่นข้อความในเพลงซึ่งผู้ท่อนหนึ่งกล่าวถึงความฝันของสามีว่าเป็นของตนกลายเป็นงูเลื้อยออก
มากัดขาจนเลือดไหล ความฝันนี้เป็นเหมือนนางบอกเหตุว่าภรรยา กำลังมีชู้ สัญลักษณ์แทนอวัยวะ
เพศของชายชู้คือ "งู" ดังกลอนในเพลงว่า

ฝันว่าเป็นที่แบกอยู่หนึ่งกระบอก
ฝันว่าตัวใหญ่ไปตั้งเก้าสิบวา

กลายเป็นงูเลื้อยออกกันตัวใหญ่
กัดขบเอาขาเล่นเอาเลือดฉนไหล
(เพลงตับชิงซู ส่วนวนที่ 5)

หรืออย่างในเพลงตับตีหมากผัวหมากเมียก็เช่นเดียวกัน เนื้อเพลงท่อนหนึ่งกล่าวถึงภรรยาหลวงว่านอนฝันเห็นสามีไปตกเบ็ดเผชิญไปพบปลาจำนวนมากจึงวัดเบ็ดอยู่จนบ่ายความฝันดังกล่าวเป็นกลางบอกเหตุว่าสามีกำลังมีภรรยาน้อย สัญลักษณ์ที่ใช้แทนอวัยวะเพศชาย คือ เบ็ด และสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศหญิงคือปลาหมอค้าว ดังกลอนในเพลงว่า

ผัวไปปลักตกปลาหลายเวลานานแล้ว	ความฝันหวานแหว่ช่นทั้งวันไม่ไหว
นางปลาวัดถัดวัดมีปลาเซ็ดใกล้ชิด	จับแต่เบ็ดเงี่ยงบิตเลยจับเบ็ดจนบ่าย
อปลาแบกลำบากฝันว่าลากขึ้นบก	นางปลาไคว้หมอโคกขบไม่เลือกเบ็ดใคร
วัดติดวัดติดมันไม่ผิดเบ็ดผัว	จึงได้หลงวัดรวแต่อปลาข้างลาย

(เพลงตับตีหมากผัวหมากเมีย ส่วนวนที่ 4)

สิ่งที่ผู้แต่งเพลงอีสานนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ ดังปรากฏในเพลงข้างต้นนี้ ล้วนแต่เป็นธรรมชาติที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ เช่นเดียวกัน เมื่อนำมาเป็นสัญลักษณ์จึงมีความหมายหลักคล้ายกัน แม้ผู้ฟังจะต่างสังคมก็สามารถรับสารได้

การใช้สัญลักษณ์ทางเพศในเพลงอีสานดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพ่อเพลงแม่เพลงจนสามารถนำสิ่งรอบตัวมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมาย โดยใช้สัญลักษณ์และความสัมพันธ์ของสิ่งหนึ่งโยงไปถึงอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นความสามารถในการใช้ภาษาสัญลักษณ์เพื่อให้ผู้ฟังตีความหมายได้ในขอบเขตที่ตนต้องการ และยังแสดงให้เห็นถึงความช่างสังเกต มีจินตนาการ และมีความคิดสร้างสรรค์ของผู้แต่งเพลงด้วย

นอกจากนี้เพลงอีสานยังมีการใช้สัญลักษณ์ใหม่ ๆ ที่เป็นวัตถุสิ่งของซึ่งเกิดขึ้นตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของสังคม เช่น ปืน เข็มฉีดยา วิทยุเต๋อไรซ์ เป็นต้น การใช้สัญลักษณ์ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้สร้างสรรค์เพลงอีสานมีการพัฒนาการใช้สัญลักษณ์ของตนอยู่ตลอดเวลา นับว่าเป็นกลวิธีการใช้ภาษาอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังยังคงสนใจและนิยมเพลงอีสานอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้

การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อเรื่องเพศในเพลงอีสานส่วนใหญ่ผู้แต่งมักจะขยายความด้วยคำสองแง่สองง่าม หรือคำกำกวมเพื่อให้นัยทางเพศในสัญลักษณ์นั้น ๆ เด่นชัดยิ่งขึ้น ดังจะกล่าวถึง

ในการใช้ความหลายนัย ดังต่อไปนี้

4.2.3.2 การใช้ความหลายนัย (Ambiguity) หมายถึงการใช้ถ้อยคำที่มีหลายความหมาย ซึ่งในเพลงอีแซวมักจะใช้ถ้อยคำสองแง่สองง่าม เบี่ยงเบนภาพอวัยวะเพศ และพฤติกรรมทางเพศให้เป็นลักษณะหนึ่งซึ่งอาจเป็นวัตถุสิ่งของ สิ่งมีชีวิต หรือพฤติกรรมต่าง ๆ อันจะช่วยลดความหยาบคาย และสร้างอารมณ์ขันให้ผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

พูดถึงป็นด้วยกันเป็นกุ่มนชอบกล	เวลามันยาวจันมันย่นมัน ไม่อยากขยาย
ถึงเวลามันจะหด ไม่ต้องกดมันก็เข้า	ถึงเวลามันยาว ไม่ต้องย้งมันก็ใหญ่
คิดแล้วแปลกประหลาดย้งมันแล้ว ไม่-	ย้งถูกหรือ ไม่ถูกลูกมายุ้งข้างท้าย
เสียลูก	
เราไม่ต้องไปเก็บพอย้งแล้วลูกกลับ	ตำรวจเจอก็ไม่จับถ้าคนเห็นชอบใจ
มันก็เป็นพิเศษสิ่งมาจากรัสเซีย	ย้งแล้วเพลินนอนเปลี่ยไม่ซ้าก็ต้องทาไพล ๙
กูเคยเห็นกันมาหลายกูเคยใช้กันมามาก	ถ้าใครดูแล้วกระดากใช้การไม่ได้
เป็นคารบับด้วยกัน ไม่มีใครทันทุกประเทศ	ใช้แล้วก็มีเกรตลูกมันกลมเหมือนไข่ไก่
บาชูก้าเป็นกลย้งไม่ทนไทยทำ	กูชอบใจใช้ประจำเพราะมันเร็วทันใจ
เมาเซอร์เล็กสั้นที่เยอรมันส่งมา	ของอังกฤษอเมริกา มันยังผิดกันไกล
คอลลูมิตราม่าบาชูก้าลูกกรด	ถ้าย้งมากลูกหมดย้ง ไม่มีความหมาย
ปืนไก้สองก้ามแม็กมันของนรก	มันยังต้องซื้อปลอกเข้า เอามาสวมตอนปลาย
ถึงบราวน์เป็นนอกปากกระบอกมันบิด	พอย้งตุมลูกติดถูกคนแล้วต้องตาย
จะถูกหรือผิดก็ต้องไปติดตาราง	มันไม่เหมือนปืนหนังที่เราพกข้างใน
ถ้าย้งไปถูกใคร ไม่ตายก็ต้องคลาน	พอย้งโดนลูกดันเก็บเอามาใช้ได้
ถ้าว่าย้งปืนลูก ไปออกป็น้ำ	ทอ้งโป่งเข้าป่าวันแต่ลูกไม่ไป ๙

(เพลงดับปืน)

จากตัวอย่างนี้ผู้แต่ง เบี่ยงเบนภาพอวัยวะชายให้เป็นภาพของ "ปืน" ซึ่งตามปกติจะหมายถึงอาวุธชนิดหนึ่ง ในเพลงนี้ผู้แต่งนำ "ปืน" มาเป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศแล้วบรรยายลักษณะของปืนแฝงนัยทางเพศอย่างแยบยล นอกจากความหลายนัยที่แนะนำภาพอวัยวะเพศชายแล้วยังแนะนำอวัยวะเพศหญิงอีกด้วย เช่น

หอยที่พี่ตามหาด้วยความอุตสาหะ
จะหอยกาบก็ไม่ใช่มันคล้ายคล้าย-
หอยแครง

มันไม่มีหมีดำแต่มีหนวดเต็มตัว
มันไม่อยู่ในน้ำอยู่ตามบนบก
มันกินอาหารง่ายต้องให้ผู้ชายเข้าป้อน

พี่จะบอกลักษณะพูดเป็นนัยนัย
อีตรงกลางมีแอ่งจะบอกตรงซีกจะอายุ

ไม่มีหางมีแต่หัวจะชี้เหตุบอกให้
ตามช่องแคบมีโคกมันชอบกินกล้วยไข่
พอมันอมเหยื่ออ่อนแล้วมันก็คาย
(เพลงดับหอย)

นอกเหนือจากการใช้ความหลายนัยเนะภาพอวัยวะเพศดังกล่าวแล้ว ยังแนะนำให้เห็น
ภาพพฤติกรรมทางเพศด้วย ดังตัวอย่าง

ท่านทั้งหลายอยากรวยนั้มว้ยเขามี
ฝ่ายหญิงอยู่มุ่มแดงชี้แจงท่านผู้ดู
มาประกบเล่นกันถ้าใครแพ้เป็นเกอ
พอเหงื่อตกยกปลายกล้วยจะใช้มว้ยปล้ำ
จะนอนสู้กับสับเปิดหีบแผลแตก
พอถูกศอกกับสับจะนอนกระซิบกระเล่า

มันจะแพ้หรือชนะปล่อยให้ชนะกันให้โชค
มันต่อยยัดหมดแย็บดูน่าเสนาเสียว
พอปลายยกต่อยชุกต่อยถูกทุกที
พอยกสองต่อยซ้ำชักหน้าดำไม่มองดู
พอหยุดพักนอนหลับนอนหลับไม่ยอมลุก
ข้างผู้หญิงก็แยมันนอนแผ่อยู่ตั้งพัก
แต่ยังดีต่อยได้ข้างผู้ชายไม่ยอมชก

กำลังขึ้นเวทีจัดให้ต่อยมว้ยไทย
นักมวยทั้งคู่ถามว่าใครจะเล่นใคร
ฉันทบทวนบอกเธอเอ็งต้องต่อยมว้ยไทย
พอถูกชกแผลซ้ำจะเอาเปรียบผู้ชาย
พอเลือดตกแผลแตกจะนอนนิ่งเหมือนคนตาย
พอต่อยปั๊กถูกเป้าท้องปองทุกทีไป

เชิงชั้นมันชอบชกทั้งผู้หญิงผู้ชาย
ไอ้นี้ถนัดหมดเดียวเคยเป็นมาตมตาย
ต่อยตรงทิศไม่ผิดที่แผลเลยบานตะไท ฯ
ทำคอหัดจู้จู้ถ้ามันจะอ่อนใจ
กรรมการเตือนกระตุกมันทำนิ่งเหมือนตาย
มันถูกหมดชกนานหนักแผลเล็กที่ไหน
หัวมันกระดกขึ้นมาไม่ได้
(เพลงเรื่อต่อยมว้ย)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าการใช้ความหลายนัยตลอดทั้งเพลง เนื้อหาเป็น
การบรรยายการต่อยมว้ยไทย ระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงซึ่งแฝงนัยเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ

ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจน นอกจากตัวอย่างนี้แล้วยังปรากฏความหลายนัยที่แนบพฤติกรรมทางเพศในเพลงอื่น ๆ อีกมาก เช่น

(ช) พี่เดินถือเคียวหวังจะเกี่ยวข้าว	พอมหาเจอนาเจ้าพี่ก็รักชอบใจ
นาน้อยชายหนองกลางหนองมีน้ำ	พี่จะเกี่ยวมัดทำใหญ่ใหญ่
แต่เนาของแม่หนูทำไมหญ้าจึงหนา	ยังมีต่อไผ่ลุ่มมากล้ายหน่อไม้
แต่พอมจุ่มปลายเคียวข้าก็เสียวหัวเข่า	เคียวข้าเกี่ยวไม่เข้าหมดปัญญาแก้ไข
พอมจุ่มเคียวจุ่มต้องถอนหล่มดังบ๊ะ	มีหล่มเลนเลอะละแล้วยังมีรูน้ำไหล ๆ
(ญ) เมื่อจะเกี่ยวก็เกี่ยวอย่าปล่อย-	จะยืนเหยียงเคียวแหงริบเกี่ยวไวไว
ให้เคียวพี่แกว่ง	
นาน้องที่ลุ่มมันจึงได้มีหล่ม	พี่จ่อจ่อกลัวจมน้องก็เกรงใจ
อย่ามาขึ้นกันท่าคนอื่นได้มาเกี่ยวมั่ง	จะมาจ่อเคียวค้ำหรือใบข้าวฉนคาย
ใบข้าวฉนคายระวังจะบาดปลายเคียว	ถ้าไม่เต็มใจเกี่ยวก็ไปเสียไกลไกล
ถ้ากลัวบาดปลายเคียวก็ไม่ต้องเกี่ยว-	เคียวเม็ตข้าวตำตาแกร้งตาย
ข้าวข้า	

(เพลงเรื่องเกี่ยวข้าว)

โดยทั่วไป คำที่มีความหลายนัยอาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการสื่อสารเพราะผู้ฟังอาจตีความหมายหรือเข้าใจไปคนละทางกับที่ผู้พูดต้องการ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า คำที่มีความหลายนัยหรือคำสองแง่สองง่าม ที่ปรากฏในเพลงอีสานจะ ไม่ทำให้ผู้ฟังเกิดความสับสนในการตีความหมาย เพราะเรื่องราวหรือสิ่งที่นำมากล่าวอย่างสองแง่สองง่ามนั้น ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ใกล้ตัวที่ผู้ฟังคุ้นเคย จึงสามารถเข้าใจนัยทางเพศที่แฝงอยู่ได้ง่าย นอกจากนี้ความหลายนัยยังเป็นลักษณะเฉพาะของภาษาไทยที่คนไทยสร้างสรรค์และเข้าใจร่วมกัน การแฝงนัยทางเพศในถ้อยคำต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเร้าความสนใจของผู้ฟังให้แปลความหมายและเข้าใจได้ตรงตามกับผู้แต่งต้องการ

อนึ่ง การนำสิ่งรอบตัวมากล่าวให้เกิดความหลายนัย นับว่าเป็นความสามารถในเชิงภาษา และ ความคิดสร้างสรรค์ของผู้แต่งที่รู้จักสังเกตและใช้จินตนาการ เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ให้มีนัยทางเพศได้ทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้จากการที่พ่อเพลงแม่เพลงสามารถใช้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเกือบทุกสิ่งและทุกเรื่องเป็นเครื่องมือสำหรับสื่อเรื่องเพศโดยอ้อมได้ จะขอยกตัวอย่างดังนี้

การนำธรรมชาติเช่น พืช สัตว์ ฯลฯ มากล่าวอย่างหลายนัย เช่น บทชมกษมไม้
ระหว่างชูชกกับเจตบุตร

(เจตบุตร) เจตบุตรร้องบอกโน่นเนะ- ต้นตะแบก	ตรงกลางต้นมันแตกแต่ข้าง โคนยังไม่ตาย
ดูมันแบะแผลบานเหมือนยังชวานเข้า- ไผ่	เห็นเป็นรูกลาง โลงแลเป็นร่องน้ำไหล
มีฝูงปลาใหญ่่น้อยแถมมีหอยตัวนิด	เข้าไปตะปอกติดอยู่เบื่องได้
ดูเป็นเมื่อน้ำมากจนไม่อยากจะมอง	มีปลาซ่อนคาช่องมันเอาหัวเข้าไปไซ
มันถอยออกถอยเข้าจนปากอ้าวเป็นมัน	เรายืนดูมันเลยดันเข้าไปได้
ช่องเข้ามันคับจึงขยับถอยออก	หนังรันหัวถลอกวันแต่เลือดไม่ไหล ฯ
(ชูชก) ชูชกจึงชี้ว่าต้นนี้ถึงจะเน่	พอเห็นปั้มปั้มมันเป็นปุ่มอยู่ข้างปลาย
ปลายชี่ยอดชูดูมันแข็งทื่อ	ยอดตั้งแข็งต้อมีลูกติดอยู่ข้างได้
ต้นเตี้ยมอดต่อปลายข้อมันคด	ถ้าเอาน้ำเข้าไปรดเตี้ยมันลุกขึ้นมาไล่
เห็นมันหักปลายแตกเป็นแผลแตกผ่าดับ	หากว่าใครลองจับแล้วต้องนึกแปลกใจ
ยิ่งดึงมันยิ่งยาวยิ่งเขยำนยิ่งยืด	เป็นยางทึบเหนียวเหนียวมันน้ำอยู่ข้างใน
เวลาแห้งมันหดเอามือกดมันยิ่งยาว	ถ้าไปจับมันเขยำนเลยยืดยาวไปใหญ่
ดูมันสัปดนเขาเรียกว่าต้นมะดัน	ปลายมันกร่อนดูเป็นก้นคล้ายยังเตื่อยไก่อ
มันชอบแห่เข้า ไปอยู่ที่ตาม่อน้ำออก	ปลายมันรันเปลือกลอกมาตั้งแต่ไรไร
ตัดต้นมัน ไม่ตายเอาเลนไฟก็ไม่แห้ง	มันตั้ง โตหน่อแดงตุกติกก็ได้

(เพลงเรื่องพระเวสสันดร ส่วนที่ 1)

การนำอาชีพ และเครื่องมือประกอบอาชีพมากล่าวอย่างหลายนัย เช่น การฉีดยา
ในเพลงตบฉีดยา

ถ้าเห็นว่าใช้มันจะแยจะต้องรีบแก้เสีย- ให้ทัน	ไม่ว่ากลางคืนกลางวันต้องฉีดยากันเข้าไว้
ให้คนไข้หงายหน้าแล้วฉีดยาบำรุง	มันต้องฉีดยากันในมุ้งแล้วต้องฉีดยาให้มิดที่หมาย
พอถูกหยูกถูกยาพอสีหน้าขึ้นนวล	เอาเข็มเลือกฉีดยาแล้วเข้าไล่ไล่
แต่น้ำยามันขาวแล้วเข็มยาวไปตั้งคืบ	ต้องฉีดยาเลาะเข้าตามหลังน้ำยามันถึงจะไหล

ฉีดเข้าเส้นเข้ากล้ามเนื้อแล้วแทงตำมัน-
ไม่เดิน

ตั้งแต่ลิบห้าขึ้นไปเห็นฉีดได้ทุกคน

จะฉีดแก้ให้สักที่จะฉีดฟรีให้สักครึ่ง

พลคนใช้หงายหน้าต้องฉีดยาเสียให้ถึง

เข้าก็ฉีดเย็นก็ฉีดพอหน้าก็ตึงเศร้า

พอเห็นว่าใช้กระตือรือร้นฉีดยากระตุ้น

พออยู่เป็นสุขชยุก็ให้พุงโย

เพราะปลายเข็มมันเป็นมันไม่กล้าจะเข้าไป

ถ้าแกลจะลองสักหนฉันก็จะฉีดให้

แล้วฉันไม่คิดสินจ้างเอาเพื่อเป็นสินน้ำใจ

ประเดี๋ยวก็อ้วนพุงป่องใครชวนไปไหนก็ไม่ไป

ทั้งไข่แดงไข่ดาวไปหากินเสียให้ได้

ทั้งไข่ต้มไข่ตุ๋นแล้วกินไม่ต้องกลัวตาย

จะอ้วนตบท้องใครรับรองว่าไม่ตาย

การนำพฤติกรรมของคนและสัตว์ มากล่าวอย่างหลายนัย เช่น การกินหมาก

กินหมากชักคำให้มันดำลึกซึ้ง

น้องแม่เรียกกินหมากแม่ก็อยากจะกิน

พลุดอหัวตัดเป็นสมบัติติดตัว

เลยเอามือเข้าไปบิด น้ำก็ฉีดเปียกแฉะ

หยิบมีดพับเล่มใหม่หยิบตะไกรเล่มกร่อน

คมบุ๋บข้างชาถางน้ำลำทำ

หยิบเอาหมากใส่ชากดคาไม่เข้า

แก้ยากสักทีเพราะเขี้ยวของน้องมันใหญ่

หยิบเอาพลูหัวสั้นเข้ามาผสมปนใส่

จุ่มแรงปลายรื้อดูน้ำบูบก็ไหล

น้ำบูบปรึมเปียกแปะแดงอยู่ทางปลาย

แลดูรอยเป็นลอนจะยัดได้อย่างไร

มีสนิมจับหนาเอ็งซื้อมาแต่ไหน

พินิจยัดเขย่ายอยู่เป็นพักใหญ่

พอเอาตะไกรมาหนีบแลดูตะไกร-

เหนียวเหนอะ

แต่พอฉีกหมากออกแลเห็นงอกหมากปรึม

มันช่างแหกออกง่ายมันช่างหงาย-

หน้าแห้ง

แต่พอชักนิ้วกลับยางหนับติดนิ้ว

แต่พอบีบหมากแบะแทบจะแบนหน้าบาย

แม่เจ้าของน้องยืมพี่เลยแหกหมากใหญ่

พี่เลยเอานิ้วเข้าไปแยงหมากก็แฉะชยาย

ใจอีกนึกหิวบอกให้แหกหมากให้

(เพลงตับเขานาวา สำนวนที่ 1)

ตัวอย่างเพลงบางส่วนของที่ยกมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าพ่อเพลงแม่เพลงมีความสามารถในการนำสิ่งต่าง ๆ มากล่าวพลิกละเล่นให้เกิดความหลายนัยได้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าเพลงอื่นซึ่งเกือบทุกเพลงมักจะมีเนื้อหาที่เป็นความหลายนัยปรากฏอยู่แม้แต่เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรม

ประเพณี ตลอดจนเพลง เรื่องที่นำมาจากวรรณคดีและนิทานพื้นบ้านก็มีความหลายนัยปรากฏแทรก
อยู่ด้วย

ตัวอย่างความหลายนัยที่ปรากฏในเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมและประเพณี
ต่าง ๆ เช่น

มีขันห้าใบไม่ว่าชายว่าหญิง
มีขันห้าใบมีไหสองหน่วย

ไอนี้ตามจริงพี่บอกให้เข้าใจ
เอาไวน้บ่มกล้วยซังปลาไหล

ตัวพี่บอกเหนื่อยยากเต็มที

ขอคำจ้างสักทีแล้วได้ไหม ฯ
(เพลงถามบาลี ส่วนวันที่ 1)

ตัวอย่างความหลายนัยที่ปรากฏในเพลง เรื่องที่นำมาจากวรรณคดีและนิทานพื้นบ้าน
เช่น

จะทุกข์ไปเลยแม่รจนา
ไปหาไอ้ซ่อนตัมย้าหัวกำไม่รอบ
ถ้าแหกหาไม้ได้จะต้องตายเป็นผี
ถ้าได้ปลาตัวใหญ่เอาไปให้พ่อแม่

บอกว่าผัวจะหาเอามาให้
แม่ยายเขาชอบพ่อตาเขาถึงได้ใช้
ถึงจะชั่วหรือดีต้องไปหาให้ได้
กลับมากินปลาตะแบกให้สบาย
(เพลงเรื่องสังข์ทอง)

กลับมาหาไมรำน้าทำก็ไม่มี
พี่เดินถือกระบะบอกไปตามซอกตามซอย

คงตายแน่วันนี้ไม่รู้ไปเอาที่ไหน
เดินหิ้วจนกระบะบอกห้อยไม่มีน้ำมาให้
(เพลงเรื่องจันทโครพ ส่วนวันที่ 2).

จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายของการใช้ความหมายแฝงในเพลงอีแซวก็เพื่อหลีกเลี่ยงการ
พูดถึงเรื่องเพศโดยตรง ตามปกติสังคมถือว่าเรื่องเพศเป็นสิ่งที่หยาบคายไม่สมควรพูดอย่าง
โจ่งแจ้ง ทั้งที่เรื่องเพศเป็นสัญชาตญาณที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ และผู้แต่งก็มีความจริงใจ
ที่จะแสดงความรู้สึกหรือนัยทางเพศนั้นให้ออกมาปรากฏ แต่การกล่าวถึงเรื่องเพศโดยตรงจะทำ
ให้ขัดต่อหลักศีลธรรมและค่านิยมของสังคม ทั้งยังเป็นผลร้ายแก่ผู้เยาว์ซึ่งมีการยังคติน้อย ผู้แต่ง
จึงจำเป็นต้องแสดงออก โดยใช้ความหมายซ่อนเร้นเพื่อเบี่ยงเบนนัยทางเพศ ซึ่งนอกจากจะ

สามารถจำกัดกลุ่มผู้ฟังได้แล้ว ยังป้องกันตัวเองจากการละเมิดกรอบของสังคมด้วย ทั้งนี้เพราะการใช้สัญลักษณ์ทางเพศทำให้ไม่ถูกสังคมลงโทษหรือตำหนิว่าหยาบคายหรืออนาจาร ดังนั้นการเบี่ยงเบนนัยทางเพศโดยใช้ความหมายแฝงจึงเป็นการแสดงออกที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมและค่านิยมในสังคม

อนึ่งการที่คนในสังคมยอมรับว่า การกล่าวถึงเรื่องเพศโดยอาศัยความหมายแฝงมีความหยาบคายน้อยกว่าการกล่าวอย่างตรงไปตรงมานั้นก็เพราะเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ การกล่าวโดยนัยนั้นมีศิลปะแห่งการร้อยกรอง อันประกอบด้วยถ้อยคำที่มีการเลือกสรรแล้วและมีความหมายเกี่ยวโยงไปถึงเรื่องเพศอย่างแนบเนียน ถ้อยคำที่นำมาใช้ล้วนได้รับการกลั่นกรองมาเพื่อสื่อเรื่องราวทางเพศที่ดูเหมือน "หยาบ" ให้ออกมาในรูปของ "ศิลปะ" โดยอาศัยกลวิธีการใช้สัญลักษณ์และความหลายนัยเพื่อให้ผู้ฟังใช้จินตนาการนึกเห็นภาพและเกิดอารมณ์ขึ้นไปกับการฟังเพลง การใช้ความหมายแฝงในเพลงอีสานจึงเป็นการแสดงออกที่มีศิลปะซึ่งต้องอาศัยฝีมือหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ประกอบกับความฉลาดหลักแหลม ช่างสังเกต และการมีจินตนาการของผู้แต่ง และในเวลาเดียวกันก็ต้องอาศัยความมีไหวพริบของผู้ฟังในการตีความด้วย การใช้ความหมายแฝงสื่อนัยทางเพศอย่างแยบคายดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นอัจฉริยภาพของพ่อเพลงแม่เพลงในความเป็นศิลปินพื้นบ้านได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะได้แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนและความเชี่ยวชาญทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตและธรรมชาติรอบตัว ตลอดจนความเชี่ยวชาญแตกฉานเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำภาษาเพื่อถ่ายทอดความคิด จินตนาการ อารมณ์และความรู้สึกได้อย่างมีศิลปะหรือมีวรรณศิลป์ ไม่น้อยกว่าวรรณกรรมร้อยกรองอื่นๆ

เรื่องของความหมายแฝงในเพลงอีสาน นอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังจะเห็นได้อีกว่า การที่ผู้แต่งเพลงอีสานใช้ภาษาโดยการนำความหมายแฝงมาเพื่อสื่อความในการร้องเพลงอีสานนั้น นับเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทั้งแก่ผู้ร้องและผู้ฟังได้อย่างดี ทั้งนี้เนื่องจาก โดยปกติในสังคมไทยนั้นเห็นว่า เรื่องทางเพศเป็นสิ่งที่ไม่สมควรจะนำมาพูดอย่างเปิดเผยเพราะถือเป็นสิ่งที่น่าละอาย ดังนั้น การได้นำเรื่องราวดังกล่าวมาพูดมาร้องได้ในเพลงอีสาน โดยใช้ศิลปะในการใช้ภาษาด้วยวิธีต่าง ๆ มากลบเกลื่อนจึงเป็นส่วนที่ช่วยผ่อนคลายอารมณ์ตึงเครียดทั้งถูกเก็บกดทั้งจากการงานอาชีพ การดำรงชีวิตประจำวันและการอยู่ในกรอบของธรรมเนียมประเพณีของสังคมได้เป็นอย่างดี การที่มีโอกาสได้ละเมิดออกนอกกรอบของสังคมเช่นนี้ แม้เป็นระยะเวลาเพียงชั่วคราวก็ตาม ก็ถือว่าได้สนองความต้องการในด้านอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับการแสดงออกในเรื่องดังกล่าว และเป็นการลดความตึงเครียดต่าง ๆ ลงได้ อนึ่งการที่เพลงอีสานต้องมีการนำเรื่องทางเพศมาเป็นเนื้อหาในการร้องส่วนหนึ่งด้วยนั้น ก็เพราะมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นการสร้างความขบขัน โดยการหนีความจำเจในชีวิตเพราะ

ได้แหวกกรอบของสังคมและประเพณีออกไป นอกจากนั้นการพูดถึงเรื่องเพศยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องเพศกับความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งความเชื่อเรื่องเพศจากศาสนาพุทธ และศาสนาฮินดู-ตันตระด้วย (สุกัญญา สัจฉายา 2525 : 166-167)

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ย่อมทำให้เห็นได้ว่า ความสามารถของผู้แต่งในการสร้างสรรค์ด้านภาษา ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำเสนอเนื้อหาของเพลงอีแซวนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะหากไม่มีความสามารถด้านนี้มากพอก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้นาน ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าศิลปะการใช้ภาษาหรือการสร้างสรรค์ด้านภาษาในเพลงอีแซวนับเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งและถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่ทำให้เพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านที่ยังอยู่ในความนิยมของคนไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้

บทที่ 5

บทบาทของเพลงอีสานที่มีต่อสังคม

เพลงอีสานเป็นมรดกทางปัญญาที่ได้สืบทอดกันมานาน จึงเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวบ้านและมีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ เพลงอีสานเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ซึ่งนอกจากจะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคม เช่นเดียวกับวรรณกรรมอื่นแล้ว ยังมีศิลปะของการแสดงออกที่สร้างความดึงดูดใจ สามารถโน้มน้าวให้ผู้ชมเกิดอารมณ์คล้อยตาม และตอบสนองอย่างมีความสุข เพลงอีสานจึงเป็นทั้งการแสดงออก (expression) และการติดต่อสื่อสาร (communication) ที่มีผลกระทบต่ออารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของคนในสังคม

จากการวิเคราะห์บทบาทของเพลงอีสานที่มีต่อสังคม พบว่ามีบทบาทคล้ายกับเพลงพื้นบ้านทั่วไป ซึ่งจำแนกได้ 4 ประการคือ บทบาทในฐานะที่เป็นสิ่งบันเทิง บทบาทในการให้การศึกษา บทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนชาวบ้านและบทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมของสังคม

5.1. บทบาทในฐานะที่เป็นสิ่งบันเทิง

บทบาทสำคัญของเพลงอีสานที่เห็นได้ชัดจนที่สุดทั้งในอดีตและปัจจุบันคือ การให้ความบันเทิงใจแก่คนในสังคมในสมัยที่ยังไม่มีเครื่องบันเทิงใจมากมายเช่นปัจจุบันนี้ เพลงอีสานเป็นสิ่งบันเทิงชนิดหนึ่งที่มีคุณค่าซึ่งให้ความสุขและความรื่นรมย์แก่คนในสังคม ในฐานะที่เป็นการเล่นพื้นบ้านของหนุ่มสาวซึ่งรวมกลุ่มกันสร้างความรื่นเริงบันเทิงใจในยามว่างจากกิจการงานหรือในงานเทศกาลประเพณี การเล่นเพลงในสมัยก่อนจะมีลักษณะการร้องโต้ตอบยั่วเย้าอย่างสั้น ๆ สลับกันไประหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง ทั้งผู้ร้องและผู้ฟังต่างมีส่วนร่วมในการเล่นเพลง เพลงอีสานจึงจัดเป็นสิ่งบันเทิงที่เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ปัจจุบัน เพลงอีสานพัฒนารูปแบบเป็นการแสดงพื้นบ้าน หรือมหรสพพื้นบ้านที่ผู้เล่นทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงต่างก็แสดงบทบาทไปตามที่กำหนดไว้ เพื่อสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินใจแก่ผู้ชมเป็นหลัก แม้ว่าในสังคมไทยจะมีสิ่งบันเทิงอื่น ๆ อย่างหลากหลาย แต่เพลงอีสานก็ยังคงเป็นสิ่งบันเทิงที่ชาวบ้านนิยมอยู่มาก ดังจะเห็นได้จากการมีคณะเพลงหลายคณะที่รับจ้างไปแสดงเพื่อสร้างความสุขความสำราญแก่ชาวบ้านทั่วไป ทั้งในท้องถิ่นของจังหวัดสุพรรณบุรี

และท้องถิ่นอื่น ๆ ทั่วประเทศ คณะเพลงบางคณะ เช่น คณะชวัญจิต ศรีประจันต์ มีงานแสดงเกือบตลอดทั้งปี (ชวัญจิต ศรีประจันต์, สัมภาษณ์) จึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า เพลงอีสานยังมียุทธาทิสร้างควมบันเทิงใจแก่คนไทยในปัจจุบันอยู่ไม่น้อย

ลักษณะเด่น ของเพลงอีสานที่สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ชมทั้งหญิงและชาย เด็กและผู้ใหญ่ ได้แก่ การสร้างอารมณ์ขัน การเป็นทางระบายความคับข้องใจ และมีความไพเราะ กล่าวคือ

ประการแรก เพลงอีสานให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ฟัง โดยการสร้างอารมณ์ขัน อันเป็นอารมณ์ที่ทำให้มนุษย์มีความสุข มีสุขภาพจิตที่ดี ความตลกขบขันของเพลงอีสานเกิดจากการสร้างสรรค์เนื้อหาที่มีความสนุก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการเกี้ยวพาราสี เรื่องของความรัก จึงมักมีเนื้อหาเกี่ยวพันในเรื่องเพศ ผู้ร้องจะปะทะคารมเพื่อชิงไหวชิงพริบและแสดงปฏิกิริยาโดยใช้โวหารเชิงล้อเลียน ซึ่งเรียกเสียงฮา เสียงหัวเราะจากผู้ฟังได้เสมอ โดยเฉพาะการนำเอาเรื่องเพศ ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรปกปิดมากล่าวอย่างคลมเครือ กำกวม แฝงความหลายนัย ซึ่งจะสะกิดใจผู้ฟังให้รู้สึกสนุกสนานอย่างมาก เพราะลักษณะการพูดอย่างเปิดเผยอย่างไม่เต็มที หรือเอ่ยถึงในเชิงบิดบัง แต่ก็ย้ำให้เห็นว่า เรื่องที่พูดถึงนั้นมีนัยแห่งเรื่องเพศแฝงอยู่ในที่ ก็เป็นการยั่วเย้าอารมณ์ผู้ฟังให้สนใจ และสนใจสลับกันไปเป็นระยะ ๆ ได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องเพศ หรือความรักของชายหญิงจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความพึงพอใจและเกิดควมสนุกสนานครื้นเครง

นอกจากการสร้างสรรค์เนื้อหาให้มีความสนุกสนานดังกล่าวแล้วผู้แต่งเพลงอีสานยังสร้างสรรค์เนื้อหาให้มีอารมณ์ของเพลงหลากหลายออกไป โดยการนำวรรณกรรม นิทานและตำนานต่าง ๆ มาแต่งเป็นเพลงอีสานที่มีความไพเราะคมคาย ทำให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลินและได้รับรสความสะเทือนอารมณ์อันเนื่องมาจากเนื้อเรื่อง เหตุการณ์ บทบาทและคำพูดของตัวละครในวรรณกรรมนั้น ๆ อันึ่ง วรรณกรรมหรือนิทานต่าง ๆ ปกติจะมีการผูกเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจและให้ความบันเทิงใจแก่ผู้ฟังอยู่แล้ว เมื่อผู้แต่งเพลงอีสานนำเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเหล่านั้นมาแต่งเป็นบทเพลงและได้แสดงออกด้วยการร้อง ซึ่งมีองค์ประกอบ เช่น น้ำเสียง ท่าทาง สีหน้า จึงช่วยเพิ่มความสนุกสนานเพลิดเพลินยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีการนำเรื่องราวเกี่ยวกับหลักธรรม ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ มาผูกเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ และมักจะแทรกอารมณ์ขันด้วยการล้อเลียน ยั่วเย้า หรือพูดล้อเลียนเกี่ยวพันกับเรื่องเพศอยู่เสมอ เช่น ในเพลงสอนนาคที่กล่าวถึงการสอนหรือแนะแนวทางการปฏิบัติตนของผู้ที่จะบวชนาค เนื้อหาของเพลงจึงเป็นสาระที่ให้ความรู้ แต่ในตอนท้ายของเพลงผู้แต่งจะหักมุมด้วยการจบเพลงโดยกล่าวล้อเลียนไปถึงเรื่องเพศ เป็นการเปลี่ยนเรื่องเปลี่ยน

อารมณ์อย่างฉับพลัน ทำให้ผู้ฟังคาดไม่ถึง จึงเกิดความสนุกสนานเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากการสร้างสรรค์เนื้อหาที่มีความสนุกสนานแล้ว การใช้ภาษารวมทั้งศิลปะการแสดงออกของเพลงอีแซวก็ยิ่งก่อให้เกิดอารมณ์ขึ้นได้อย่างมากด้วยเช่นกัน เป็นต้นว่า การใช้ถ้อยคำคมคาย อ้างเหตุผลที่เกินจริงหรือผิดแปลกไปจากธรรมดาของชีวิต การใช้ถ้อยคำสั่งวาส การใช้คำสองแง่สองงาม การใช้ความหลายนัย โดยเฉพาะการใช้ "มุขตลก" ซึ่งพอเพลงแม้เพลงจะสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อให้เกิดอารมณ์ขึ้นโดยเฉพาะ ดังปรากฏว่า เพลงอีแซวมีการใช้มุขตลกอยู่จำนวนมาก ทั้งมุขตลกที่เป็นคำพูด คำร้องและท่าทางต่าง ๆ นอกจากนั้นเพลงอีแซวยังมีจังหวะค่อนข้างเร็ว กระชั้น จึงเร้าใจให้คึกคักและช่วยให้ลีลาการร้องสนุกยิ่งขึ้น เวลาร้องยังมีการเข้าเหย้ากัน มีการร่ายรำเข้าหรือแสดงท่าแปลก ๆ ประกอบทำให้เกิดความสนุกสนานมากขึ้น ด้วยลักษณะเนื้อหา การใช้ภาษา ท่วงทำนอง จังหวะและศิลปะการแสดงออกที่ประสานกันอย่างเหมาะสมนี้เอง เพลงอีแซวจึงสร้างความสนุกสนานบันเทิงใจแก่ผู้ฟังผู้ชมและเป็นที่นิยมจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ประการที่สอง เพลงอีแซวเป็นทางระบายความคับข้องใจอันเนื่องมาจากความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าจากกิจการงาน และปัญหาในการดำรงชีพ รวมทั้งความเก็บกดอันเนื่องมาจากจารีตประเพณี ทั้งนี้เพราะตามปกติคนทั่วไปมักจะมี ความคับข้องใจนานาประการ เป็นต้นว่า ความยากจน ความเหนื่อยกายเหนื่อยใจ ความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย ความอ่อนล้า ความเข้าใจผิด ซึ่งอาจเกิดขึ้นตามสภาพทางชีววิทยาของมนุษย์ เกิดจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติหรือเกิดจากวิถีชีวิตที่มีความกดดันจากสังคมและวัฒนธรรม (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ 2529 : 103) เพลงอีแซวมีบทบาทช่วยบรรเทาความเก็บกดทางอารมณ์ และช่วยคลี่คลายความคับข้องใจไปได้เป็นอันมาก เพราะการชมการแสดงเพลงอีแซวจะทำให้ผู้ชมเพลิดเพลินไปกับรสต่าง ๆ ที่ได้รับจากเพลง อาทิ รสไพเราะของทำนองและเสียงร้องหรือได้รับความสะเทือนอารมณ์จากบทบาทการแสดงของศิลปิน เป็นต้นว่า การเกี้ยวพาราสีด้วยถ้อยคำที่ไพเราะช่วยให้ผู้ชมเกิดความซาบซึ้งดื่มด่ำ การปะทะคารมอย่างเผ็ดร้อนด้วยถ้อยคำที่รุนแรง ทำให้ผู้ฟังตื่นเต้นฟังพอใจหรือสนใจ การใช้มุขตลกแทรกกระหว่างการร้องทำให้ผู้ฟังสนุกสนานเบิกบานอารมณ์ การชมการแสดงเพลงอีแซว จึงเป็นการหลีกหนีไปจากสภาพชีวิตจริงชั่วขณะหนึ่ง แม้จะเป็นระยะเวลาสั้น ๆ แต่ก็สามารถทำให้ผู้ชมได้หยุดพักหรือวางมือจากภารกิจต่าง ๆ ลง เป็นการผ่อนคลายความเคร่งเครียดและช่วยสร้างกำลังใจที่จะกลับไปเผชิญกับชีวิตจริงได้ต่อไป

อนึ่ง เพลงมิใช่จะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ร้องและผู้แสดงได้ระบายความในใจซึ่งถูกเก็บกดไว้เท่านั้น แต่เพลงยังช่วยให้ผู้ฟังได้ผ่อนคลายความเก็บกดในเรื่องต่าง ๆ ไปกับผู้ร้องและผู้แสดงด้วย เช่น ความคับข้องใจในเรื่องการประกอบอาชีพ การถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม

ความน้อยเนื้อต่ำใจในการทำงานอาชีพ และความทุกข์ใจเนื่องจากความยากจน เป็นต้น นอกจากเพลงอีแซวจะช่วยให้ผู้ร้องและผู้ฟัง ได้หลีกหนีสภาพบางประการในชีวิตประจำวันแล้ว ยังช่วยระบายความเก็บกดทางเพศ และข้อห้ามตามจารีตประเพณีของสังคมด้วย ดังที่ สุกัญญา สัจฉายา (2525 : 110) กล่าวถึงเพลงปฏิพากย์ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการระบายความเก็บกด และโต้ตอบความคับข้องใจ โดยซ่อนไว้ในรูปของความขบขัน เสียงหัวเราะของผู้ชมในขณะนั้นแสดงถึงอารมณ์ร่วมกับศิลปิน จึงเป็นเสียงของชัยชนะในการละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมได้โดยไม่ถูกกลงโทษ ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมที่ค่อนข้างจะปิดกั้นเรื่องการแสดงออกทางเพศ ดังปรากฏว่ามีค่านิยมหลายประการเกี่ยวกับความประพฤติของหญิงไทย เช่น ให้รักนวลสงวนตัว อย่าชิงสุกก่อนห่าม ฯลฯ ค่านิยมเหล่านี้จึงเป็นมโนธรรมที่คอยยับยั้ง และคอยตักเตือนไม่ให้มีการแสดงออกที่ไม่งามในเรื่องเพศ ปัจจุบันแม้ว่าค่านิยมเหล่านี้จะลดน้อยลงไม่เคร่งครัดในการถือปฏิบัติเช่นอดีต แต่คนไทยส่วนใหญ่โดยเฉพาะคนไทยในชนบทก็ยังคงรักษาและปฏิบัติตามค่านิยมน้อยจำนวนมาก เพลงอีแซวจึงเป็นทางออกทางหนึ่งที่สังคมไทยได้เปิดโอกาสให้ผู้ร้องและผู้ชมได้ระบายอารมณ์เกี่ยวกับความรักและเรื่องเพศได้อย่างเต็มที่ เช่น การกล่าวถึงเรื่องเพศอย่างตรงไปตรงมา การพูดจาและแสดงท่าทางไม่สุภาพ การนำเรื่องราวทางศาสนา และหลักธรรมมาล้อเลียน การนำความประพฤติของบุคคลต่าง ๆ มาเสียดสีประชดประชัน ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นการละเมิดค่านิยมของสังคม เป็นการระบายความเก็บกดและความรู้สึกก้าวร้าว จึงเท่ากับเป็นการสนองความพึงพอใจของผู้ร้องและผู้ฟัง ช่วยให้ความเคร่งเครียดผ่อนคลายลง

ประการที่สาม เพลงอีแซวมีความไพเราะจึงให้คุณค่าในเชิงสุนทรียะแก่ผู้ชม ธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการทางด้านสุนทรียะ ซึ่งเป็นความสุขทางด้านจิตใจ นอกเหนือไปจากความสุขและความสะดวกทางวัตถุ มนุษย์จึงตอบสนองความต้องการของตนด้วยการสร้างสรรค์ศิลปะและสิ่งบันเทิงเพื่อความพึงพอใจและความรื่นรมย์ของชีวิต ความรู้สึกรื่นรมย์เป็นรสสัมผัสด้วยใจ เป็นสิ่งละเอียดลึกซึ้งประณีตให้ความชุ่มชื้นแก่จิตใจ จึงผ่อนคลายความตึงเครียดของสมอง ในทางจิตวิทยาถือว่า ความรู้สึกดังกล่าว เป็นวิธีบำบัดทางจิตใจได้ทางหนึ่ง ดังที่ Frankl (อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล 2529 : 142-143) กล่าวว่า ความรู้สึกชื่นชมในความงามไม่ว่าความงามของธรรมชาติ หรือความงามของศิลปะในรูปแบบใด ๆ ก็ตามเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของจิตใจ ทำให้เราเห็นคุณค่าของชีวิต เห็นความหมายในการดำรงชีวิต ทำให้สามารถเผชิญกับความทุกข์ยากได้อย่างกล้าหาญ หรือ สัมความทุกข์ยากและปัญหาของชีวิตเราได้ชั่วคราว

เพลงอีแซวแม้จะเน้นวรรณกรรมพื้นบ้าน แต่ก็สร้างความสุขทางใจแก่คนในสังคมได้อย่างมาก ปกติศิลปะเป็นเครื่องหมายของจิตใจที่รักความงามประณีต เมื่อพิจารณาเพลงอีแซว

ก็จะเห็นว่ามีลักษณะของความงาม อันเกิดจากส่วนประกอบสองส่วนคือ งามคำและงามความ งามคำหมายถึง การใช้ภาษาที่ประณีต ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก เกิดจินตภาพ โดยอาศัยศิลปะ แห่งการเรียงร้อยถ้อยคำ เช่น การใช้ถ้อยคำที่มีเสียงไพเราะรื่นหู การใช้สัมผัสและจังหวะ ฯลฯ และอาศัยศิลปะในการแสดงของศิลปิน เช่น การใช้เสียงร้อง การใช้ท่าทางประกอบการร้อง ส่วนงามความนั้นหมายถึง การมีความงามที่ประเทืองปัญญา เช่น การให้คติเตือนใจ การเสนอ แนวคิดบางประการของชีวิต บทเพลงอันชวนมีการประสานกันของคำและความ จึงก่อให้เกิด ความไพเราะมีพลังที่จะสร้างความสุขและความประทับใจแก่ผู้ฟังผู้ชมได้อย่างดี ดังจะขอยกตัวอย่าง เนื้อเพลงบางตอนเพื่อให้เห็นชัดเจน ดังนี้

เขาว่าผู้ชายปากหวานเหมือนน้ำตาล- หากหญิงใดหลงเชื่อจะต้องซ้ำเพราะชาย
มาเจือ

ปากหวานปานวันใจชุ่มแสนชม
แต่ไอการลูกฉวอันที่จริงอยากมี
กลัวไม่ใช่ชายแท้เป็นกันแต่ชายฉ้อ
กลัวจะเป็นชายครึ่งชาติกลัวเป็น-
ชาติครึ่งสาม
มันไม่พบชายแท้พบกันแต่ชายเลน

แม้หญิงใดหลงลมจะพาตนเหลวไหล
แต่มันหาคนดีชัวร์มันไม่ค่อยจะได้
ชายจริงหญิงหาชัวร์มันไม่ค่อยจะได้
มาหลอกชมพ้อซ้ำฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ-
ผู้ชาย
มันเป็นชายกระเบามิใช่ชายสไบ ฯ
(เพลงผูกรัก สำนวนที่ 1)

จะหมดรักเมียแล้วหรือผิวแก้วร้อยก่อน
พอชิมรสหมดรักมาถอนหลักถอยหลัง
พี่ไม่คิดบ้างหรือเมื่อต้นมือรักเมีย
ถึงจะทั้งกลางทางเสียเมื่อนางมีทุกข์
ให้คิดถึงความหลังจะชิงชังคิดชั่ว

ได้เคยคู่อยู่คอนมิเคยให้เคืองระคาย
พ่อน้ำวนกันวังข้างไม่คิดเวียนว่าย
พอได้หอมคิดเหี้ยทำให้เมียเสียหาย
จะตัดรักบุกรุกเมียไม่ได้ซบไล่
น้องจะอภัยให้ผัวน้องนี้จะอภัย
(เพลงดับดีพิวมากผัวมากเมีย
สำนวนที่ 1)

คุณสมบัติทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานั้น ล้วนแต่ก่อให้เกิดความพึงพอใจอิมเมจ ช่วย
บำบัดทุกข์ในใจของผู้ร้องและผู้ฟัง ตามปกติเมื่อคนเราได้รับความสุข ความพอใจ มักจะมีจิตใจ
ที่อ่อนโยน เยือกเย็นสุขุม มองโลกในแง่ดี จึงลดความเครียดความหมกมุ่นในเรื่องของตนเอง

ทำให้มีโลกาสเข้าใจคนอื่นได้มากยิ่งขึ้น จึงสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี ด้วยเหตุนี้เพลงอีแซว จึงมีคุณค่าในการให้ความบันเทิงใจที่สร้างความสุขแก่ปัจเจกชนและสังคม

5.2 บทบาทในการให้การศึกษา

เพลงอีแซว เป็นงานสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดความรู้สึคนึกคิดของกลุ่มชน จึงเป็นเสมือน สิ่งที่บันทึกประสบการณ์ของบรรพบุรุษที่ส่งทอดต่อมาให้ลูกหลาน ด้วยเหตุนี้เพลงอีแซวจึงทำหน้าที่ บันทึกความรู้และภูมิปัญญาของกลุ่มชนในท้องถิ่นมิให้สูญหาย ขณะเดียวกันก็มีบทบาทในการเสริม สร้างปัญญาให้แก่ชุมชนด้วยการให้การศึกษาแก่คนในสังคมทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม

ด้วยเหตุที่เพลงอีแซวเป็นเพลงปฏิพากย์ของหนุ่มสาว เนื้อหาส่วนใหญ่จึงมุ่งสอนใจ หรือให้ความรู้แก่ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่เป็นสำคัญ โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สภาพแวดล้อม ชีวิต สังคมและการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งความรู้เหล่านี้แบ่งตามลักษณะของการให้การศึกษา ได้ 2 ประเภทใหญ่คือ การให้การศึกษาโดยทางตรง และการให้การศึกษาโดยทางอ้อม ดังนี้

5.2.1 การให้การศึกษาโดยทางตรง หมายถึงการให้ความรู้และการสั่งสอนอย่าง ตรงไปตรงมา ความรู้ในที่นี้ทั้งความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรม กล่าวคือ

5.2.1.1 ความรู้ทางโลก หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับชีวิต สังคม และ การดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งเพลงอีแซวได้บันทึกและถ่ายทอดความรู้ไว้หลายประการเฉพาะ ที่ปรากฏเด่นชัดในบทเพลง ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของ โลก มนุษย์และสังคม ความ รู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิต บทบาทหน้าที่ในสังคม วัฒนธรรม ประเพณี วรรณกรรมพื้นบ้าน และกีฬาพื้นบ้าน ดังนี้

5.2.1.1.1 ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของ โลก มนุษย์ และสังคม ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับตำนานการกำเนิดโลกและกำเนิดมนุษย์ ที่กล่าวไว้อย่างละเอียด ในเพลงถามบาลี ของนายคล้าย แสงสี เช่น กล่าวถึงการที่โลกถูกไฟบรรลัยกัลป์เผาผลาญจน แดกทำลายลาย ต่อมาเกิดน้ำท่วมโลก พอน้ำแห้งลงทำให้เกิดวันดินมีกลิ่นหอมจนเทวดาลงมากินและ เสพสมกันจนเกิดลูกเป็นมนุษย์สืบสองภาษา ดังตัวอย่างกลอนในเพลงตอนนี้ว่า

ว่าเมื่อโลกฉิบหายทำลายชั้น

เกิดไฟบรรลัยกัลป์มาไหม้

ไฉ่เมื่อโลกฉิบหายบรรลัยวินาศ

เกิดด้วยอากาศธาตุร้อนเป็นไฟ

เกิดเป็นไฟบรรลัยกัลป์เผาผลาญหมดสิ้น

ลูกเป็นอาจินต์ไม่ขาดสาย

แล้วเกิดลมสะบัดพัดกระแทก

ไฉ่โลกนั้นหรือก็แตกแยกทำลาย

มันเกิด โกลาหลฝนตกลงมา
 ท่วมพื้นพสุธาอยู่หนักหนานมนาน
 เกิดเป็นฝ้าฟองละอองขาวขาว
 ฝ้าละอองขาวขาวขาวขาวหอมหวาน
 เกิดเป็นวันดินหอมเหมือนกลิ่นมาลา

ท่วมพื้นพสุธาต่ำได้
 ต่อมาน้ำนั้นก็แห้งหาย
 ประดุจหนึ่งน้ำข้าวไฉ้ที่เราเซ็ดไว้
 เลยเกิดเป็นวันดินรับทานได้
 หอมไปถึงปากฟ้าเมรุไกร

มัน ได้เกิด โสติดมีจิตหา
 บ้างเอากรเข้ากายเอากายเข้าเกลี่ย
 เลยออกลูกมาสืบสองภาษา

เลยร่วมกามากันเข้าไป
 ได้เป็นผิวเป็นเมียกันมากมาย
 แล้วต่างคนก็ได้พากันไป
 (เพลงถามบาลี ส่วนที่ 1)

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงกำเนิดของชีวิตมนุษย์ว่า เมื่อบิดามารดามีความสัมพันธ์ทางเพศกัน
 จึงเกิดปฏิสนธิขึ้นในครรภ์มารดา แล้วพัฒนาขึ้นไปตามลำดับ ตั้งแต่มีลักษณะเป็นฝ้าฟอง ละออง
 เป็นก้อนเลือดโตเท่าลูกไข่ เกิดอวัยวะส่วนต่าง ๆ จนครบอาการสามสิบสองนัยยะ อยู่ในครรภ์
 มารดา หันหน้าหันศีรษะ ไปคนละทิศกับมารดา มีสายรกติดกับสะดือ ฯลฯ ดังตัวอย่างกลอนในเพลง
 ตอนนี้ว่า

เมื่อแรกพระบิดรได้สมวรมารดา
 แยกเอากรไปกายเอากายไปเกลี่ย
 เมื่อจะปฏิสนธิจะ เป็นคนขึ้นมา

เข้าห้องเคหากันไว้
 สองคนผิวเมียห้องใน
 เมื่อจะเกิดกายาร่างกาย

เกาะอยู่ในท้องน้อง ได้เจ็ดวัน
 เป็นฝอยเป็นฟองละอองฟาง
 ทำให้เจ็บหัวมัวหมอง

แล้วเลื่อนเข้าครรภ์แม่ได้
 ติดอยู่หลังแม่ไทย
 ทำให้แน่นท้องทำให้แน่นไส้

เมื่อจะตั้งเป็นข้อก่อเป็นเค้า
 จึงเกิดจุมูกเกิดหน้าเกิดตามาก่อน
 เลยเกิดปัญญาเข้ามาทำทักท้วง

ประมาณสักเท่าลูกไข่
 สำหรับกุมารจะได้ผ่องลมหายใจ
 เกิดขาเกิดแข้งเกิดเหงื่อเกิดไคล

ครบอาการสามสิบสอง	นั่งอยู่ในท้องแม่ไทย
ลงนั่งยองยองอยู่ในท้องมารดา	ผินหลังผินหน้าไปคนละฝ่าย
นั่งหลังพุงเหมือนยังลิงจ๋อ	คดคดงองอไม่ใคร่สบาย
ไอ้ที่ท้วงหน้าอกมีสายรกพันติด	มันก็แนบสนิทสายสะดือพันไว้
นั่งอยู่นิ่งอิงข้างอก	ดุดตัมสายรกเอาไว้
เอารกหนารองนั่งเอารกบางหุ้มตัว	น้ำคร่ำทูนหัวเอาไว้
สายรกพันคอหน้างมมือกำ	ต้องตามทางพระธรรมวินัย....
	(เพลงถามบาลี ส่วนวันที่ 1)

จากเนื้อหาในเพลงดังกล่าวทำให้มีข้อสังเกตว่า ด้านานความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการกำเนิดชีวิตข้างต้นมีความสอดคล้องกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ด้วย ดังเช่น การใช้เวลาเคลื่อนตัวของเซลล์ปฏิสนธิมายังมดลูกซึ่งกินเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ ตรงกับเนื้อเพลงว่า "เกาะอยู่ในท้องน้องได้เจ็ดวัน แล้วเคลื่อนเข้าครรภ์แม่ได้" ลักษณะของตัวอ่อน (embryo) ในระยะ 2 สัปดาห์แรกจะมีลักษณะเป็นก้อนเลือดกลมรี และมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะส่วนของศีรษะ ตรงกับเพลงว่า "เมื่อจะตั้งเป็นช่อก่อเป็นเค้า ประมาณสักเท่าลูกไข่ จึงเกิดจุมกเกิดหน้าเกิดตามาก่อน..." การพัฒนาในระยะสัปดาห์ที่ 8-38 หรือระยะฟetus (fetus) จะเกิดอวัยวะส่วนต่าง ๆ จนสมบูรณ์ และลักษณะของทารกนั่งตัวงออยู่ในถุงน้ำคร่ำ รับอาหารจากมารดาทางสายรก (ศาสตราจารย์ภาควิชาจิตวิทยา 2529 : 105-111) ซึ่งเนื้อเพลงในตอนท้ายก็กล่าวไว้ตรงกัน ตัวอย่างดังกล่าวนี้จึงแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีความรู้เรื่องชีววิทยามาช้านานแล้ว และสามารถถ่ายทอดมายังลูกหลานได้อย่างชาญฉลาด นับเป็นภูมิปัญญาอีกประการหนึ่งซึ่งเพลงอื่นชวนได้บันทึกไว้

นอกจากความรู้เรื่องกำเนิดโลกและมนุษย์แล้ว เพลงอื่นเขายังได้บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และตำนานของท้องถิ่นไว้จำนวนมาก ทั้งประวัติความเป็นมาของบุคคล เหตุการณ์ และสถานที่ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏหรือตามความคิดความเชื่อของคนในสังคม เรื่องราวเหล่านี้ศิลปินได้สืบทอดต่อกันมาบ้าง สร้างสรรค์ขึ้นใหม่บ้าง แล้วถ่ายทอดไปยังผู้ฟังผู้ชมให้ได้รับความรู้โดยตรงความรู้เหล่านี้ได้แก่

ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และตำนานของท้องถิ่น เช่น เพลงประวัติเมืองสุพรรณ เพลงประวัติดอนเจดีย์ เพลงประวัติพระปฐมเจดีย์ เป็นต้น ดังจะยกตัวอย่าง เพลงประวัติ

เมืองสุพรรณ ดังนี้

ขอยกข้อต่อตัดเล่าประวัติเมืองสุพรรณ มีอายุยืนยืนสองหมื่นกว่าปี ยุคสมัยหินเก่า ในอดีตกาล	เป็นเมืองโบราณโบราณมากนานเหลือหลาย เป็นราชธานีมาากนานหลาย สืบพืชทอดพันธุ์อยู่อย่างปลอดภัย
-----	-----
แหลมพุตถึงวัดถุหนอโบราณ เรื่องลูกปัดแก้วหน้าสมัยทวารวดี มีมาในตำนานว่าพระยาพานท่านสร้าง มีพื้นที่ราบลุ่มเรียกพันธุมบุรี	ที่จังหวัดสุพรรณมีมากมาย เขารู้จักกันทุกที่ทั่วถิ่นแดนไทย มีลำแม่น้ำเป็นทางสัญจรได้สบาย ในสมัยทวารวดีพิสูจน์หลักฐานได้
-----	-----
สมัยอยุธยาถูกพม่าตีเมือง	สุพรรณเคยรุ่งเรืองต้องแหลกทำลาย

ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและผลงานของบุคคลสำคัญ เช่น เพลง
พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส เพลงสุนทรภู่ เพลงหลวงพ่อบุญ
เพลงประวัติครูบุญธรรม ฯลฯ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างเพลงพระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรม
พระปรมานุชิตชิโนรส ดังนี้

เรื่องของกรมพระปรมานุชิตชิโนรส มากมายหลายอย่างพระองค์สร้าง- แก่นสาร ท่านเป็นอมตะกวีเป็นพระศรีโกลินทร์ แม้องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ องค์การยูเนสโกยังต้อง โฆณา	พระองค์สร้างแบบบทเป็นประโยชน์ยิ่ง ในเรืองกาพย์โคลงฉันท์ใครเทียบท่านมิได้ ทั่วทุกแคว้นแดนดินได้ยินสายใย แห่งสหประชาชาติยังประกาศเกียรติให้ ประกาศให้ชาวโลกรู้คุณค่าเกรียงไกร
-----	-----
เล่าพระราชประวัติไม่จำกัดปรากฏ ฐานันดรก่อนมาไม่ใช่สามัญชน เป็นพระราชโอรสสมัยศรัทธา เมื่อวันทีลืบเอ็ดตนเคเรศวันรมย์	กรมพระปรมานุชิตชิโนรสที่ปรากฏลือไกล ปฐมวงศ์มั่งคันท่านเลิศล้ำวิไล ในพระนุททยอดฟ้ามหาราชไทย เตือนธรรมาคมตามอุดมการณ์หมาย

พ.ศ. ส่องพันสามร้อยสามสิบสาม	ทรงพระนามว่าสุกรีที่ฟ้าชาย
-----	-----
ขอเล่าเรื่องบทพระนิพนธ์ซึ่งหลากลับ- คุณค่า	ที่ทรงพระปรมาทรางจารึกไว้
เพราะสติปัญญาแกร่งกล้าการกลอน	ทุกตัวอักษรเป็นอุทาหรณ์สอนใจ
-----	-----
ลิลิตตะเลงพ่ายอีกทั้งรายชาดก	มิหล่นดกสักตอนไม่ว่ากลอนไหน
รายเทศน์มหาชาติปฐมนิเทศ	สิบเอ็ดกัณฑ์พรรณนาเสริมศรัทธาเมืองไทย

ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง เช่น เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ดังตัวอย่าง

วันที่แปดธันวาคมภาคีสอง	ญี่ปุ่นเข้าเหยียบแหลมทอง เยี่ยมประเทศ- เมืองไทย
เมื่อเยี่ยมเมืองไทยเอาปืนใหญ่เทียบ- เมืองท่า	ใช้ให้ทูตเจรจาญี่ปุ่นคงไม่ทันใจ
มันใช้ปืนคอยยิงข้ามไทยห้ามไม่ฟัง	ไทยตอบเข้าไปมึงจะกลัวมันท่าไม
-----	-----
พอได้ทำออกเดินทางเข้าไปยังอังกฤษ	แม่ทัพเป่านกหวีดพกวทการก็ไว
ขึ้นรถไฟสายปรี๊ดไต่บันทึรถยนต์	ข้าวของก็ชนไม่รู้ว่าเป็นใคร
รถเกะกะปั่นกลช่วยกันชนเป็นคอ	พวกปืนใหญ่ก็ไม่ย่อพกวทการปืนใหญ่
ฟิลิปปินส์สิงคโปร์มันเข้าตีจนเปิดโปง	ดูกระเจิดกระเจิงดูกระจุยกระจาย (เพลงชิงชัย ส่วนที่ 5)

5.2.1.1.2 ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้ร้องและผู้ฟังเพลงอีแซวส่วนใหญ่ก็มีอาชีพการเกษตรและมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติและการผลิตเชิงเกษตรกรรม เพลงอีแซวจึงบันทึกและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไทยที่ดำเนินไปภายใต้สังคมเกษตรกรรมไว้อย่างมากมาย เช่น การประกอบอาชีพการเกษตร การทำมาหากินที่ผูกพันกับธรรมชาติ และพิธีพันธุ์ธัญญาหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

พอถึงเดือนหกฝนก็เริ่มตกมา	พวกชาวไร่ชาวนาก็เกรียมแอกเกรียมไถ
มีแต่แอกแต่ไถยังขาดควายมาเทียม	เราจะต้องรีบเกรียมหาควายมาไว้
	(เพลงดับชื้อควาย ส่วนวันที่ 2)

ตัวอย่างที่ 2

ฤดูกาลผ่านมามาต้องไปนาหน่อน้อง	เพราะนาเราฟ้าร้องฝนตกกลายกลาย
ต้องแรกนาหาน้ำไปดูล้ำตกล้ำ	น้ำจะมีไหลมากหรือไม่
ถ้ามีมากพอเหมาะได้หว่านเพาะพืชพันธุ์	แลงไถตั้งถานตามประเพณีไทย
เฝ้าบ้านอยู่บ่อนะเจ้าหล่อนเมียรัก	พี่จะไปลักพริกหนึ่งแม่ผ่องอำไพ
ถ้าเที่ยงสายบ้ายเพลกะเห็นว่าหิว	จงจัดแจงห่อหื้ออาหารไปให้

พลั้งเมียนุมาเลยเตรียมหาเครื่องมือ	เสร็จจากหาซื้อแล้วรีบเร่งครรไล
แบกเสียมตำลันออกจากบ้านเดินเข้	จะมีแน้ไหมเพือน้ำหนองนาใน
เดินแนวบ้ายหน้าไปทุ่งนาคุน้ำ	ห้วยหนองคลองลำนี้อันแล้วหรือไร
	(เพลงดับชื้อ ส่วนวันที่ 1)

ตัวอย่างที่ 3

พอเอาตัวงักกิดิน โกงจันคันเตาะ	กดทับหักเผาะแล้วเลขว่างเข้าไผ่
นั่งแผ่กายพับถ้ามันต้องกินผัก	ความอยากก็อยากไม่ได้กินไผ่ใหญ่
ไม่ได้แย้รับจ้างไปนาปรังหาลา	เอาลอบไทรใส่บาเดินตามสบาย
คงหาลาได้บ้าง ไม่เหมือนอย่างหาไผ่	ถ้าจะหนองเป็นแน้ปลาต้องมีข้างใน
เดินลัดดัดแนวเข้าในแถวพนา	เสียงสกุณนกการ้องก้องแปลกกาย
นกการ้องกานกกระทาร้องทัก	นกหัวขวานนกฝึกมันก็บินกันไขว่
นกเหยี่ยวคาบเหยื่อแลเห็นเนื่อปลาเน่า	ถ้าคงพบแน้เราต้องรีบเร่งครรไล
เสียงนกกระปูดร้องครางนกระยาง-	ครันพอมมาถึงบึงใจให้โล่งสบาย
ร้องอิง	
คูบัวกอสวดยเกินมีกันอยู่หลายก้าน	ลัดตบขุ้ยลัดตบรอนกำลังแรงขุใบ

น้ำก็ใสไหลเย็นมองเห็นตัวปลา

มีทั้งผักตบชวาแลเห็นยอดไผ่ ๗

ปลาใหญ่ใหญ่ว่ายเล่นมองเห็นตอนหัว
เลยยกส้อมขึ้นตักเอาเผือกกางลงกัก
หักกิ่งพฤษภาเข้ามาบังหน้าตม

มีปลาโตหลายตัวถ้าได้ตักเป็นตาย
แล้วเอาจอบเข้าไปตักจะเอาปลาให้ได้
ตักน้ำตมตมล่อให้ปลาติดตาย
(เพลงชิงช้าหาแย้ ลำานวนที่ 2)

ตัวอย่างข้างต้น ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวชนบทที่ผูกพันกับธรรมชาติ อาศัยธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งของอาหารและการประกอบอาชีพนั้นคือ การทำนา ซึ่งอาศัยน้ำฝน ดังนั้นฤดูกาลทำนาจึงเริ่มตั้งแต่ต้นฤดูฝน คือ ประมาณเดือน 6 (ตรงกับเดือน พฤษภาคม) เมื่อฝนตกลงมาพอสมควรแล้ว ชาวนาจะลงมือทำนาซึ่งมีขั้นตอนและพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การแรกนา* การหว่านเพาะกล้า การตกกล้า การไถนา เป็นต้น สำหรับผู้ที่จะมีหน้าที่ทำนาคือพ่อบ้าน ส่วนแม่บ้านมีหน้าที่เตรียมอาหาร นอกจากการทำนาแล้วการแสวงหาอาหารก็เป็นหน้าที่สำคัญของพ่อบ้าน ซึ่งหาได้จากแหล่งธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง และป่าไม้ตนเอง ตัวอย่างที่ 2 และที่ 3 ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการหาอาหารของชาวบ้าน ตลอดจนอุปการะการยังชีพต่างๆ นอกจากตัวอย่างดังกล่าวแล้ว ยังมีเพลงอื่น ๆ อีกมากที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน อาทิ การทำงานบ้าน เช่น ตักน้ำดำข้าวหาฟืน ดังกลอนว่า "อีกทั้งข้าวไม่ให้ดำอีกทั้งน้ำก็มิให้ตัก ฟืนต้องพึ่งหักหาเอามาให้" (เพลงชิงพุ่ม ลำานวนที่ 3) เป็นต้น

อนึ่ง กิ่งแก้ว อรรถาการ (2519 : 192) ได้กล่าวถึงความสำคัญของครอบครัวในสังคมกสิกรรมไว้ว่า "ธรรมดาในสังคมกสิกรรมครอบครัวย่อมเป็นหัวใจของสังคมเพราะผลได้ผลเสียของงานเพาะปลูกขึ้นอยู่กับกำลังงานของสมาชิกในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่" ครอบครัวจึงเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตครอบครัวมากจึงปรากฏว่ามีคำสั่งสอนเกี่ยวกับการครองชีวิตครอบครัวอยู่มากมาย เพลงอื่น ๆ ซึ่งมีบทบาทในการให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างเด่นชัด คือให้การศึกษาเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง ให้การศึกษาเรื่องเพศ และศิลปะการครองเรือน

*พิธีแรกนา หรือ เริ่มนา เป็นพิธีกรรมในระยะเริ่มทำนา ซึ่งมักจะเลือกวันคู่ในเดือน 6 ก่อนพิธีจะมีการปลูกศาลพระภูมินา เป็นศาลชั่วคราวที่เรียกว่า "ศาลเพียงตา" และอาจจะมีการสังเวยที่ศาล เพื่อวอนขอให้การทำนาได้ผลดีและไม่มียักษ์พินิตต่าง ๆ

1) การเลือกคู่ครอง เพลงอีแซวให้ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์การเลือกคู่ครองตามค่านิยมของสังคมไทยไว้หลายประการ เช่น ควรเลือกหญิงที่มีคุณธรรมมีคุณสมบัติความเป็นกุลสตรีที่ดีและควรเลือกชายที่มีปัญญา มีคุณธรรม ชยันต์เข้มแข็ง ไม่มัวเมาอบายมุข และต้องเป็นผู้ที่ยังไม่มีคู่ครอง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ไอ้ลูกฉันก็อยากมีถ้าคนดีอยากเอา	แต่คนชั่วเสียเขาวที่บ้านฉันเขาไม่ใช่
ก็แต่ไอ้ฉันก็เลงฉันก็ไม่อยากจะเอา	เพราะฉันช้ำเกียจหงั่วไอ้ที่หม้อใหญ่
-----	-----
จะหาตัวรู้หลักทางนักปราชญ์	ที่มีเหลี่ยมฉลาดไปยิ่งกว่าคนทั้งหลาย
-----	-----
ฉันเกิดมาเป็นสตรีเมื่อฉันจะมีคู่สอง	นัยน์ตาก็ต้องมองให้เหมาะแก่ความมุ่งหมาย
ถ้ามีผิวไร้ผลต้องอายทั้งคนและหมา	ฉันยังไม่เดินหลับตาฉันกลัวจะตกเหวตาย
	(เพลงถามเรื่องนาค ส่วนที่ 2)

ตัวอย่างที่ 2

เราจะมีเมียดูเสียให้ทั่ว	ดูทั้งหูทั้งหัวดูทั้งร่างกาย
ดูกิริยาพาทีสกริ* นั้นหนา	เราต้องดูวาจาให้สมหัวใจ
-----	-----
ดูระเบียบเรียบร้อยดูโหดน้อยกันให้ทั่ว	ดูทั้งครอบครัวแล้วมาจากใคร
เชื่อว่าผ้าดีมันก็มีหน้า	ถ้าหากว่าเราซื้อผ้าก็ต้องดูลาย
ถ้าว่าดอกไม้ดีถ้าว่าสีไม่งาม	เราจะซื้อไปทำแล้วอะไร
	(เพลงสอนผู้ชาย)

2) ความรู้เรื่องเพศหรือเพศศึกษา เพลงอีแซวซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักและบทสังวาส มีส่วนที่ให้ความรู้เรื่องเพศแก่ผู้ฟังผู้ชมโดยตรง โดยเฉพาะคนสมัยก่อนไม่ได้มีการศึกษากว้างขวางเช่นปัจจุบัน เพลงอีแซวเป็นรูปแบบหนึ่งที่ทำให้การศึกษาแก่คนในสังคมในเรื่องเพศศึกษาและการแสดงความรักของหนุ่มสาว เช่น การกล่าว

* สตรี

ถึงลักษณะของอวัยวะเพศ และพฤติกรรมทางเพศ ดังเช่น

ตัวอย่างที่ 1

ธูระของชายไม่ใหญ่ไม่โต	เท่ากำบรอยโคเล็กกว่ารอยควาย
มีตอขวางหน้ามันไม่ใคร่จะโต	เท่าเม็ดเตงโมเล็กกว่าเม็ดเตงไทย
มีรากไทรย้อยห้อยระย้า	น้ำแฉะไหลล้นบ่าลงไป
ชาวบ้านเขาเรียกว่าถ้ำประทุน	พี่เองเรียกขุนแล้วอำไพบ
เปรียบเหมือนเรือกับพายไม้กับมิด	เจอกันก็อดกรีดแล้วไม่ได้
แม่ไม้อ่อนตำล้าจะแตก	ขอให้แม่คุณแม่แยกแล้วล้าให้

พี่ก็แข็งใจตันเมื่อสิ้นเป็นปีก	ถ้าไม่ตีว่าจะฉีกพี่จะแหกลำไย
	(เพลงประ สำนวนที่ 1)

ตัวอย่างที่ 2

นี่มันตอเก่าแก่มิมาแต่ครั้งตา	เคยดำคนเรือยมาไม่ว่าสาวหรือหม้าย
ถ้ามีงาโดนเข้าจะโป่งงอกหม้อ	ทำน้ำลายสอสอเกิดเป็นลมพาลได้
อยากกินเปรี้ยวเคี้ยวส้มเกิดเป็นลม-	เคยดำพุงโตมาหลายชั่วคนตาย
พุงโร	
	(เพลงดับตอ)

อนึ่ง การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษานี้ยังมีปรากฏอีกมากในเพลงอีสานอื่น ๆ จึงกล่าวได้ว่าคนไทยมีความฉลาดแหลมคมในการสอนให้หนุ่มสาวรู้เรื่องเพศอย่างแยบคายและไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมและจารีตประเพณีของไทยด้วย

3) ศิลปะการครองรักครองเรือน ชีวิต

ครอบครัวจะมีความราบรื่นได้ก็เพราะสมาชิก ทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันรับผิดชอบ เพลงอีสานได้แนะนำศิลปะการครองรักครองเรือนไว้หลายประการ ได้แก่ ภรรยาควรรู้จักปรนนิบัติสามีทุก ๆ เรื่อง เพื่อให้เป็นที่รักใคร่ของสามี นอกจากนี้ต้องรู้จักจับจ่ายใช้สอยอย่างประหยัด เมื่อห่างไกลสามีต้องระมัดระวังตัว เพราะอาจเกิดปัญหาชู้สาวได้ง่าย ตลอดจนการมีใจหนักแน่น อดทน รู้จักให้อภัยสามี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ถ้าน้องจะมีคู่เข้ามาอยู่เคียงข้าง	จงปฏิบัติตัวบ้างจะได้สุขสบาย
จงปฏิบัติสามีเป็นกรณียก	ถ้าแม้ว่าผิวพลาดผิตน้องจงให้อภัย
เมื่อยามจะนอนกับผิวจะตีตัวเสมอ	ผิวเอ็งพล่ามพูดเพื่อนางจะเพ็งผันผาย
ตลอดจนการครอบครัวย่าให้แม่ผิว-	จะจับจ่ายจุนจ้านจะพาจนเชียวใจ
รำคาญ	
ไม่ควรซื้อของอย่าซื้อไม่ควรหากก็ไม่หา	อย่าพลุกพล่านมันจะพาตจนฉิบหาย
พี่หวงน้องแสนหวงนี่ยัง เป็นห่วงเมื่อห่าง	กลัวรักไม่จริงจิตจางประเดี๋ยวจะคิด-
	เปลี่ยนใจ
รักของพี่เต็มแ่องน้องเอาไปแบ่ง-	พี่ต้องนั่งสะอื้นเมื่อพี่ได้รับความอาย
ให้คนอื่น	

(เพลงสอนผู้หญิง)

ตัวอย่างที่ 2

เหว้าเรือนโรงร้านมันไม่ทำให้สำเร็จ	นี้มันไม่ถูกไม่เช็ดนี้ใช้ไม่ได้
นี้เวลาผิวกินข้าวไม่มันเฝ้าสำหรับ	ไม่รู้ว่าคุณหมดกับแล้วอะไร
เวลาหุงข้าวยังหันหลังให้หม้อ	ไฟดับก็กลับก่อใช้ไม่ได้
นี้เวลาจะนอนผูกหมอนและเมาะ	เอ็งไม่เคยพิจารณาที่ว่ามันเป็นยังง
นี้เวลาอนกับผิวจะวังตัวให้ตี	ต้องดูโน้นดูนี้ต้องดูนอกดูใน
นี้ถ้าผิวเขาอนกันละข้างขวา	เอ็งเป็นภรรยาจะต้องนอนซ้าย
ถ้าว่าผิวอนสูงเอ็งต้องนอนต่ำ	ถ้าว่าผิวอนคว่ำเอ็งต้องนอนหงาย

ถ้าว่าผิวเขาจะตีจะวิ่งหนีลงทุ่ง-----
ให้วิ่งหนีเข้ามุ้งผิวจะได้ทั้งไม้

(เพลงสอนผู้ชาย)

นอกจากความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตและความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัวดังกล่าวแล้ว ปัจจุบันศิลปินเพลงอีแซวได้พัฒนาเนื้อหาของเพลงโดยนำสาระความรู้ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันมาสร้างสรรค์เป็นบทเพลงต่าง ๆ จำนวนมาก และถ่ายทอดสารดังกล่าวแก่ประชาชนทั่วประเทศ ทั้งโดยการแสดงบนเวที และโดยผ่านสื่อมวลชนรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งนับเป็นบทบาทที่มีคุณค่าแก่สังคมอย่างมาก ความรู้ในการดำเนินชีวิตดังกล่าวนี้

ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การรับประทานอาหารที่มีคุณค่า การรักษาอนามัยของครอบครัว การมีคุณธรรมและหมั่นศึกษา การพัฒนาท้องถิ่น การวางแผนครอบครัว ดังตัวอย่าง

ชีวิตคนเราเท่าที่ทราบ	ควรมีคุณภาพมีความปลอดภัย
คุณภาพชีวิตลิดลิตหัวข้อ	ตามเกณฑ์ จ.ป.ฐ. มีข้อแก้ไข
เรื่องอาหารก็สมควรต้องหา	ให้มีคุณค่าข้าวเหนียวใช้
ลูกน้อยกำเนิดแรกเกิดเกลียวกลม	อย่าให้ขาดแบ่งขาดนมเดี๋ยวพุงโรตาย
บ้านที่อยู่อาศัยควรให้แข็งแรง	หน้าฝนหน้าแล้งฝนอันตราย
น้ำกินน้ำใช้ต้องให้สะอาด	ห้องสุขาอย่าให้ขาดมาในมาดบ้านใหม่
เมื่อเด็กเจริญวัยต้องให้ศึกษา	ตามหลักเกณฑ์ธรรมดาดูต้องอ่านออกเขียนได้
ให้เด็กรู้จักรักความสะอาด	ให้เด็กได้สามารถรู้หลักอนามัย
ในครอบครัวทั่วไปความปลอดภัยต้อง-	ต้องรู้สังเกตเหตุการณ์ทั้งใกล้ทั้งไกล
สำคัญ	
ในด้านทำมาหากินที่ดินไร่นา	ให้ผลผลิตได้มาต้องศึกษาเอาใจใส่
ในครอบครัวของเราลูกเต๋ามากไม่เกินสอง	ถ้าลูกมากแล้วต้องขัดข้องจนได้
อีกประการหนึ่งก็เป็นหัวข้อสำคัญ	ต้องพัฒนาร่วมกันในหมู่บ้านเคียงใกล้
เรื่องคุณธรรมประจำจิตควรจะคิด-	ทุกคนมีศีลธรรมไทยจึงเป็นไทย
ประจำ	
ถ้าพร้อมมูลทั้งหมดกำหนดที่นับ	ชีวิตมีคุณภาพอยู่ตลอดปลอดภัย
	(เพลงชีวิตดีมีคุณภาพ)

นอกจากนี้ยังให้ความรู้และข้อแนะนำเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนในฐานะเป็นประชาชนของประเทศ เช่น การเลือกตั้ง และการปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมืองดี เช่น การสวดสวดตบแต่งพิธีการที่เป็นภัยแก่สังคม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ยี่สิบเจ็ดกรกฎาเป็นเวลาเลือกตั้ง	เตรียมตัวหรือยังคุณตาคุณยาย
พี่น้องชาวไทยเชิญไปเลือกตั้ง	เพื่อจะได้ปลุกฝังประชาธิปไตย
คนไทยรักไทยต้องไปเลือกผู้แทน	แสดงการหวงแหนแผ่นดินไทย

ประเทศเราจะก้าวหน้าชาวประชา-
ทั่วทิศ

ไปเลือกผู้แทนราษฎร
ถ้าเราอยู่กับที่พวกผีจะแน่น

เตรียมตัว เข้ากินข้าวกินปลา
เตรียมบัตรประชาชนของทุกคนสำคัญ
แสดงบัตรแสดงตนว่าเราเป็นคนไทยแท้
ผู้รับสมัครเลือกตั้งก็ช่างมาก
โปรดพิจารณาให้ถนัดถนี่

แต่ถ้าเราเลือกผู้แทนผิด
พี่น้องชาวไทยตรองให้ถวนถี่
เลือกคนดีไว้ดูเข้าสู่สภา
เลือกผู้แทนไว้เป็นปากเสียง

ไว้เป็นปากเป็นเสียงไว้ให้เถียง-
แทนเรา

อย่าอนหลับทับสิทธิ์ขอให้เอาใจใส่

เป็นตัวแทนเราก่อนจะดีไหม
เดี๋ยวผีลงคะแนนเราจะไปอยู่ไหน

พอได้แปดนาฬิการีบกันไป
ตรงไปหน่วยงานที่รัฐบาลเตรียมไว้
ว่าเรายังอยู่แน่นไม่ได้ไปทางไหน
พิจารณาให้หนักกว่าเราจะเลือกคนไหน
เลือกแต่คนดีดีเสียให้จงได้

แล้วเราจะไปคิดแล้วโทษใคร
เราช่วยเลือกคนดีเอาไว้ให้ได้
เอาไว้เป็นหูเป็นตาหนอชาวนาชาวไร่
อย่าเลือกส่งส่งเสียงเสียงก็หมด-
เสียงอาศัย
คนชื้อบื้ออย่าเอามันเข้าไป

(เพลงเชิญชวนเลือกตั้งผู้แทน ฯ)

ตัวอย่างที่ 2

ลูกหลานทั้งหลายตั้งใจตั้งใจ
บุหรืสุรายาม้ายาข้าง
มันให้โทษทำทายอย่าเข้าใกล้แหละดี
คนเรามีความคิดไม่ใช่ผิดง่ายง่าย
สิ่งชั่วร้ายเหล่านั้นมันอยู่ที่ตัวเรา
สุดท้ายรายการฝากท่านทั้งหลาย
มีสิ่งเสียดที่ไหนแจ้งให้เจ้าหน้าที่
อบายนุชทุกสิ่งอย่าให้สิ่งเมืองไทย

อย่าใกล้สิ่งเสียดมันติดชีวิตทุกวัน
ประเภทชุกกำลังกระทั่งยาขยัน
มันคือภูตเวจีมันคือผีเวตาล
ต้องห้ามตัวห้ามใจห้ามไม่ให้ต้องการ
ว่าจะเอาหรือไม่เอาอยู่ที่เราทั้งนั้น
ช่วยสอดส่องเป็นสายร่วมหัวใจป้องกัน
ฝ่ายบ้านเมืองเรามีเจ้าหน้าที่รัฐบาล
ทำความสะอาดหัวใจสะอาดในเรือนบ้าน

ถ้าบ้านเราไม่สะอาดแล้วจะไป-
กวาดบ้านอื่น

อายุชาวโลกนับหมื่นแล้วนับพัน

(เพลงยาเสพติด)

5.2.1.1.3. ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและธรรมเนียม

ประเพณี วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ถ่ายทอดโดยการเรียนรู้ เพลงอีสานได้บันทึกและถ่ายทอดแบบแผนของความคิด และการกระทำของสังคมไว้จำนวนมาก ได้แก่ วัฒนธรรม การกิน วัฒนธรรมการแต่งกาย ธรรมเนียมการรับแขก ประเพณีการเกิด ประเพณีการอุปสมบท ประเพณีการตาย และประเพณีอื่น ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

1) วัฒนธรรมการกิน เพลงอีสานให้ความรู้เกี่ยวกับชื่ออาหาร กรรมวิธีปรุงอาหาร วัตถุดิบและอุปกรณ์ในการปรุงอาหาร รวมทั้งวิธีการรับประทานอาหาร ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างในเพลงให้พรแม่ครัวซึ่งพรรณนาชื่ออาหารหวานคาว และผลไม้ของไทยไว้จำนวนมาก เช่น

มาม่าผัดหมี่ผัดปลาทู	ลูกชิ้นบะช่อเขาใส่ตันก้วยไข่
หมูผัดแกงเผ็ดแกงเบ็ดยาปลา	ผัดกระเพราก็อยพล่าเนื้อเค็มทอดไข่
แกงร้อนไข่ลวกยำหยวกเบ็ดย่าง	จัดโต๊ะมาตั้งมีทั้งเนื้อและไ้
มีทั้งเบียร์เหล้าแบนใส่โซดาบางบาง	เจ้าภาพเอามาวางกินกันไม่ไหว
มีทุเรียนมังคุดละมุดมะม่วง	ข้าวเหนียวแดงตัวด้วงแสนสุดเสียดาย
ขนมกงหม้อแกงทั้งมะพร้าวแก้ว	ขนมตะโก้มันแกวต้มหวานไข่ไก่
ขนมปลากุรุมฉาบกล้วยบัวลอยแมงลัก	ทองม้วนข้าวหมากทองหยิบลำไย...ฯ

จากข้อความในเพลงข้างต้นจะเห็นว่าอาหารนานาชนิดที่ปรากฏอยู่ในเพลงนี้ ส่วนใหญ่เป็นอาหารที่คนไทยนิยมทำและรับประทานกันอยู่ทั่วไป นอกจากชื่ออาหารแล้วยังมีกรรมวิธีการทำ วัตถุดิบ อุปกรณ์ และวิธีรับประทาน ดังจะยกตัวอย่างจากเพลงดับขี้ขี้ ของ นายคล้าย แสงสี ซึ่งมีเนื้อร้องดังนี้

ผักเหี่ยวตั้งหอบเป็นของชอบผัวฉัน	ต้องผัดจัดสักจานให้แม่ผัวชอบใจ
เอาไฟต่อหม้อตั้งปลาเข้าอึ้งอับ	เลยทอดแป้งปลาแปบเสร็จแล้วต้องออกไป
ตำพริกย่ำล่ำใช้เหมือดปลาทอดแป้ง	ไม่ต้องแกงถึงขนาดหมูไก่

หุงหาเสร็จสรรพใส่สำหรับเรียบร้อย	คดข้าวรอกคอยมือก้นึงแกะไข
หยิบไขเปิดเขียว*ทำข้าวเหนียวหน้าึง	ทุบไขตีครึ่งไว้ให้ผัวรักใคร่
เอาหวดต้อพอเตาส่งข้าวขึ้นตั้ง	พอสูกดีมีมันมะพร้าวมนเหมือนหมาย
นั่งหน้าข้าวเหนียวเอาไฟเคี่ยวมันเค็ม	ไขก็พุดเต็มผัวคงชอบใจตาย
สำหรับตั้งวางเตียงเก้าอี้เรียงเต็นแล	เลยหย่อนตูดนั่งแต่หัวโหยแทบตาย
หยิบช้อนต้อนซามเอาชนน้ำล้างนิ้ว	กินข้าวเหนียวหน้านิ้วหวานแสบทรวงใน

อนึ่งเพลงท่อนนี้พรรณนาชื่อและการหุงหาอาหารอย่างเป็นลำดับต่อเนื่อง เช่น ผัดจัดผักซึ่งเป็นอาหารเหมาะกับผู้นสูงอายุสำหรับผู้ที่เป็น "แม่ผัว" คำว่า "ไฟต้อหม้อตั้ง" หมายถึงการก่อไฟในเตาแล้วนำหม้อข้าวขึ้นตั้งบนเตา "ปลาเข้าอึ้งอับแอบ" ก็คือ การนำปลาไปย่างไฟบนเตาข้าง ๆ หม้อข้าวที่ตั้งไว้ จะเห็นว่าเป็นวิธีที่ฉลาดและประหยัดทั้งพลังงานและเวลา ส่วนการ "ย่ำพลา" นั้นเป็นอาหารสัจจังคนไทยนิยมรับประทาน โดยเฉพาะเมื่อรับประทานคู่กับ "ปลาทอดแป้ง" ซึ่งเป็นอาหารรสจัดและค่อนข้างมัน จะมีรสชาติที่เข้ากันได้ดี นอกจากนี้ยังพรรณนาถึงกรรมวิธีการทำอาหารหวานคือ "ข้าวเหนียวหน้าึง" หรือข้าวเหนียวหน้าสังขยาว่าเลือกไข่ไก่ตีสีเขียวมาทุบเปลือก "ตีครึ่ง" หมายถึงเลือกเฉพาะไข่ขาวมาตีให้ฟู (ซึ่งจะต้องใส่ส่วนผสมอื่น ๆ เช่น น้ำตาล ตัวย) ส่วนคำว่า "หวด" หมายถึงภาชนะดินเผา หรือทำด้วยไม้ไผ่รูปร่างคล้ายไหแต่ที่ก้นมีรู คำว่า "สงข้าว" คือใช้มือตักข้าวที่แช่น้ำไว้ให้นิ่ม พอสะเด็ดน้ำจึงนำข้าวใส่หวด แล้วยกหวดขึ้นตั้งบนหม้อที่ใส่น้ำตั้งไว้บนเตา (และมักจะใช้ผ้าขาวบางปิดปากหวดด้วย) พอลูกสุกดีจึงยกลงเทใส่ภาชนะอื่นเพื่อจะ "มะพร้าวมน" คือนำน้ำกระทิราดไปในข้าวแล้วคลุกเคล้าให้ทั่ว ส่วนหน้าสังขยาก็ทำโดยนำไข่ที่ตีจนฟูแล้วผสมกับน้ำตาลแล้วนำมาใช้ "ไฟเคี่ยว" จนไข่สุกดีแล้วยกลงเพื่อจะ "ตั้งสำหรับ" ไว้รอทำผู้ที่มาต้อนรับประทาน วัฒนธรรมไทยนั้นก่อนจะรับประทานอาหารมักจะล้างมือให้สะอาดเสียก่อน ไม่ว่าจะรับประทานอาหารด้วยช้อนหรือมือก็ตาม จะเห็นว่า ตัวอย่างเพียงบางส่วนของกมนี้ แม้ว่าผู้แต่งอาจจะมิได้ตั้งใจจะสอนวิธีทำอาหาร แต่ก็มีส่วนให้ความรู้แก่ผู้ฟังผู้ชมโดยตรง

2) วัฒนธรรมการแต่งกาย เพลงอีแซวมี

บทบาทในการบันทึกการแต่งกายของชายไทยและหญิงไทย โดยเฉพาะการแต่งกายของคนสมัยก่อน หากเป็นชายไทยที่มียศศักดิ์เป็นเจ้านายหรือขุนนาง จะนุ่งผ้าม่วง หรือสวมกางเกงขาสั้น สวมรองเท้าคัทชู แต่ถ้าเป็นชาวบ้านธรรมดา หากจะแต่งตัวอย่างดีก็มักจะนุ่งผ้าม่วงสวมเสื้อผ้าแพร

*ไข่ไก่ที่มีเปลือกไข่สีเขียว

หรืออาจจะนุ่ง ไสรงก็ได้ ส่วนหญิง ไทยจะนุ่งผ้าโจงกระเบนมีลวดลาย ห่มผ้าสไบ ดังตัวอย่างใน เพลงดังนี้

เรามันหนุ่ม ไสตนุ่งกางเกงขาสั้น	ใส่เสื้อแบบคอบานเดี๋ยจะเป็นบ้าไป
ยิ่งสวมซ้าคักชูเป็นเจ้าชู้หยาบช้ำ	แต่งหนักเกินหนักก็ไม่ใช่เจ้านาย
แต่งพอเหมาะเรามันคนสามัญ	แต่งเกินต้องการก็ไม่สมร่างกาย
นุ่งม่วงดีถ้าเอาผ้าขม้าผืนเก่า	ใส่เสื้ออวดสาวผัดหน้าให้แจ่มใส
ยกเท้าก้าวเดินไปในห้อง	คว่าเอาสร้อยมาคล้องคอไว้
จะนุ่งม่วงก็ยาก ไม่อยากจะนุ่ง	เลยคว่าผ้าเคียนพุ่งออกมาเดินพลาย
นุ่งม่วงไหมดำสะพายย่ามลูกยาว	ซื้อมาจากเมืองลาวนุ่งยากเดินย้าย
เรานุ่งม่วงไม่เหมาะแต่จำเพาะนุ่งม่วง	ไม่ใช่ซุนใช้หลวงจะนุ่งกันทำไม
ถ้าม่วงหล่น ไปนิคตุมันหวัดเอ็นด้อย	นุ่งม่วงเห็นหม-ยเลยทั้งม่วงนุ่งไหม ฯ

เลยคว่า ไสรงติดแบบนักเลง
คอกว้างแขนกว้างตัดเสี้อย่างดี

ชาติเชื้อคนเก่งต้องหากินลำไ
พุดถึงใส่แพรสีนั้นเข้าใจดีใส่
(เพลงแต่งตัวชาย)

ฉันหยิบผ้าลายกรุยกรายเข้ามา
หยิบผ้าลายสีชาฉันผัดหน้าชาวผ่อง

ฉันคว่าเข็มขัดคาดพุงหมายว่าจะไป
แพรดีสีทองหยิบขึ้นสไบ
(เพลงแต่งตัวหญิง)

คนไทยมีความนิถีพิถันในการแต่งกายก่อนที่จะออกจากบ้านเสมอ โดยเฉพาะเมื่อจะไปร่วมงานประเพณีต่าง ๆ นอกจากการอาบน้ำและแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ดีที่สุดเท่าที่มีแล้วยังมีการสวมใส่เครื่องประดับต่าง ๆ เช่น สร้อย แหวน เข็มขัด เฉพาะผู้หญิงจะมีการแต่งหน้าและประพรมด้วยเครื่องหอมต่าง ๆ เช่น การใช้น้ำมันตานีและการประน้ำอบ ฯลฯ เฉพาะผู้ชายมักจะสวมเครื่องรางของขลัง เพื่อป้องกันภัยต่าง ๆ รวมทั้งการเสกแป้งผัดหน้าและเสกขี้ผึ้งสีปากด้วยคาถาณะเมตตา เพื่อให้เพศตรงข้ามเกิดความเมตตารักใคร่ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

นี่หน้าน้อยผัดแป้งให้แจ้งกระจ่าง

ใครไม่รู้ว่าเป็นนางแล้วเวียนใน

ฉันหยิบเอาแป้งมาเม้นคันทบเกล็ดกระดี่ ประน้ำอบรากรีสั่งกลิ่นหอมไกล
 บอกว่าท่อนบนฉันจะผัดหน้า ตอนล่างยังทาเอียน้ำอบไทย
 แล้วหยิบเอาหัวชิ้นมาสีเสย ผมน้องก็เลยแล้วกระจาย
 ผมหักลิ้นเห็นว่ามันไม่ดี น้องหยิบน้ำมันตานีแล้วขึ้นมาใส่
 (เพลงแต่งตัว)

ตัวอย่างที่ 2

พอลาน้ำเสร็จสรรพหมอดอับหอมอู่	แต่งตัวเจ้าชู้แลเจตนา
เอาผ้าเปียกตากราวเอาผ้าขาวพับเก็บ	แต่งรูปตัดเล็บอยู่ที่ริมทะเล
คว้าหัวไหลทองตามองกระจก	ผมยวดยิกยกเราต้องตัดเสียใหม่
-----	-----
แล้วหยิบเอาชิ้นนี้ว่ายังดั่งสันตัง	เอาอับทขลังชลังเราเคยใช้
-----	-----
เลยหยิบแป้งผงเข้ามาลงคาถา	ที่สมเด็จครูบาท่านยกให้
-----	-----
พอจะเสกคาถาเม็ดถึง	พอเอาเมื่อลูบหลังแล้วเยียวไหล
	(เพลงแต่งตัวชาย)

ตัวอย่างที่ 3

จัดแจงแต่งตัวหัวหึ่งห่ม	หยิบเอาแป้งมาชะโลมแล้วก็วาดลวดลาย
หยิบเอาไต้ผูกคอแล้วก็ใส่เสื้อขาว	นุ่งกางเกงขาวสวมรองเท้าผูกเนคไท
เอาดินสอพองแป้งผงแล้วลงคาถา	ว่าบทอภัยเป็นคาถาบทใหญ่
ว่าน โมสามจบแต่พอครบสามหน	แล้วสวดพุทธมนต์เป็นคาถาบทใหญ่
แล้วก็สวดสักเคว่าพุทธคุณ	อัคระยันทุน เสริมหัว เสริมท้าย
ให้สาวสาวชอบใจให้แม่หม้ายชอบดั่ง	อันนี้ของกูอันนี้ของมึงไม่ว่าแก่แม่หม้าย
เลยหยิบเอาพระสวมค่อว่าหลวง-	ขอให้ไปคุ้มตนขออย่าให้ลูกนี้ตาย
พ่อนิมนต์	
	(เพลงชิงชู้ ส่วนที่ 5)

จะเห็นว่าตัวอย่างแรกนั้น กล่าวถึงการ "ตบเกล็ดกระดี่" ซึ่งหมายถึงการใช้หัว
จุ่มแป้งน้ำ (ดินสอพองที่ใส่น้ำ) ประบนใบหน้าให้เป็นรูปจุดตามนัยหัว มักจะทำหลายที่เกือบทั่ว
ใบหน้า นอกจากนั้นก็มีการประนํานอบราตรีและนํานอบไทย รวมทั้งการใส่นํามันตานีที่ผม ซึ่ง
เป็นรูปแบบการแต่งกายของหญิงไทยสมัยโบราณ ตัวอย่างที่สองกล่าวถึงการแต่งกายของชายไทย
ในสมัยโบราณเช่นกัน มีการอาบน้ำและทำความสะอาดร่างกาย และตัดเล็บตัดผม รวมทั้งเสก
ขี้ผึ้งทาปาก เสกแป้งฉัดหน้า ส่วนตัวอย่างสุดท้ายนั้นจะเห็นว่าเป็นการแต่งกายของชายไทยใน
ปัจจุบัน ซึ่งรับวัฒนธรรมตะวันตกมา มีการสวมกางเกงขาสั้น สวมเสื้อสีขาว (แขนยาว) และ
ผูกเนคไท อย่างไรก็ตามความเชื่อแบบไทย ๆ ยังฝังแน่นอยู่ในใจ จึงมีการเสกแป้งฉัดหน้า
และสวมใส่เครื่องรางของขลัง ได้แก่ พระพุทธรูปและตะกรุด นอกจากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนี้
แล้วยังมีเพลงอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งบันทึกการแต่งกายของคนไทยในสมัยก่อน เพลงเหล่านี้ส่วนใหญ่
พอเพลงแม่เพลงยังคงใช้ร้องกันอยู่เสมอ ดังนั้น เพลงอีสานจึงมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับ
วัฒนธรรมดังกล่าวแก่คนในปัจจุบันเป็นอันมาก

3) ธรรมเนียมการรับแขก เป็นธรรมเนียม
นิยมและมารยาทที่ดีของสังคมอย่างหนึ่งธรรมเนียมไทยถือว่าเมื่อมีผู้มาเยือนถึงบ้าน เจ้าของบ้าน
ควรต้อนรับเป็นการแสดงมารยาทอันดีงาม การต้อนรับนั้น ได้แก่ การเชื้อเชิญให้เข้าบ้านด้วย
ใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส แสดงความเป็นกันเองและให้เกียรติ มีการจัดที่นั่งและเชิญให้นั่งในที่อันควร
พร้อมทั้งจัดหา น้ำ บุหรี่และหมากมารับรอง ดังตัวอย่าง

เรื่องหมูเรื่องหมาเล็กว่าเรื่องมัน	ไปขึ้นเรือนบ้านฉันก่อนเกิดพี่ชาย
น้ำท่าใสถึงเตรียมไว้ล้างบาป	ไปผ่อนพักอุราเรือนฉันก่อนเป็นไร
ถ้าธุระไม่ร้อนไปนั่งคุยกันเล่น	ธุระมีจำเป็นค่อยเดินทางต่อไป
นั่งเล่นล่อล่อก่อนที่หอกกระเด็น	ลมพัดเย็นเย็นที่บ้านฉันหลังใหญ่
ไปกินข้าวกินปลากินสุราบุหรี	ยามะม่วงหอยทมิเกรียมไว้แก้มใหม่ใหม่
จะไปนั่งนอกชานมันจะเป็นการชั่วช้า	เชื่อน้องบ้ายหน้าเข้ามาข้างใน
ว่านานนานมาที่เดือนปีมาเที่ยว	จะนั่งเปล่าใจเปลี่ยวไปนินทาตอปลาย
แขกมาเรือนน้องไม่เบือนหน้าปาก	แล้วค่อยยกเขียนหมากไ้ที่ลูกใหม่ใหม่
กินหมากขี้จั่วสุยาขี้	เส้นดําจุนตีสองตมตุ๊กได้
	(เพลงตับเขานาวา ลำานวนที่ 1)

จะเห็นได้ว่าการเชื้อเชิญแขกให้มาบ้านนั้นเป็นคำพูดที่คนไทยในชนบทนิยมใช้ เช่น "ไปพักผ่อนเรือน" "ไปกินน้ำกินท่า" "ไปกินข้าวกินปลา" "ไปกินหมากสูบยา" ปัจจุบันธรรมเนียมการรับแขกยังมีปฏิบัติกันทั่วไป แม้ว่าคนไทยจะไม่นิยมกินหมากแล้ว แต่ก็มีมารับรองด้วยสิ่งอื่น เช่น น้ำ และ บุหรี่ เป็นต้น

4) ประเพณีการเกิด เพลงอีแซวได้บันทึก

ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของคนไทยสมัยก่อนไว้ค่อนข้างละเอียด ตั้งแต่พ่อครรภ์ครบกำหนดแปดเดือนหรือเก้าเดือนผู้ตั้งครรภ์ก็จะเจ็บท้องที่เรียกว่า "เจ็บเดือน" ผู้เป็นสามีจะช่วยหนุนหลังญาติพี่น้องก็จะช่วยเหลือกันอลหม่าน การคลอดลูกในสมัยก่อนถือว่าเป็นเรื่องที่เสี่ยงต่ออันตรายอย่างมาก เพราะการแพทย์ไม่เจริญเท่าปัจจุบันนี้ แพทย์ของชาวบ้านในขณะนั้นคือ หมอตำแย ซึ่งเป็นหญิงชาวบ้านที่มีความสามารถทำคลอดได้มักเป็นผู้ที่มีอายุมากแล้ว ครั้นเมื่อมารดาเจ็บท้องถี่และได้เวลา หรือที่เรียกว่า "ถูกข้งาม" ทารกก็จะบ่นศีรษะลงเบื้องต่ำ พอเกิดลมเบ่งหรือลมกัมมชวาททารกก็คลอด หมอตำแยก็ทำพิธีตัดสายสะดือด้วยผิวของ ไม้รวกแล้วอาบน้ำเด็ก จากนั้นจะอุ้มเด็กลงกระตังยกระตังขึ้นร้อนหรือวณแล้ววางลงเบา ๆ พอเป็นพิธีทำแบบนี้สามครั้ง และพูดว่า "สามวันลูกผีสี่วันลูกคนลูกของใครรับไปน้อ" หญิงที่เลี้ยงลูกง่ายและมีความประพฤติดีจะดกบริบและรับเอากระตังที่ใส่เด็กไป จากนั้นมารดาจะต้องอยู่ไฟภายหลังคลอดเพื่อบำรุงรักษาร่างกายให้แข็งแรงดังเดิม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

แต่พ่อถ้วนได้ลักแปดเก้าเดือน	กุมารนั้นก็เดือนแม่ไทย
แต่พอมารดาแกร้งว่าเจ็บท้อง	บิดาก็เข้าประคองหนุนหลังให้
พร้อมพี่พร้อมน้องพากันร้องแซ่	ไปหาหมอตำแยช่วยกันแก้ไข
ช่วยบีบแข็งบีบซาบีบหน้าบีบหลัง	หมอตำแยระวังอันตราย
พอลมเบ่งมันพัฒนา	หัวกุมารบ่ามาจวนจะออกได้
พวกพี่พวกน้องประคองหนุนหลัง	พากันระวังเอาใจใส่
พอได้ถูกข้งามยามที่ปลอด	กุมารถึงได้คลอดออกมาเป็นชาย
หมอตำแยกินหยวกแก่เอาไม้รวกมาถือ	ตัดสายสะดือทันใด
เอาน้ำอุ่นเข้าอาบผาบน้ำร้อน	แม็กี่ล้างเลือดก้อนที่ติดกาย
สามวันลูกผีสี่วันลูกคน	ใส่กระตังแล้วเขวอนเวียนขวาเวียนซ้าย

(เพลงถามบาลี ส่วนวันที่ 1)

ตัวอย่างที่ 2

แล้วยกลูกบรรจงลงใส่อ่าง	ขัดสีล้างร่างกาย
น้ำอุ่นอุ่นแม่มีให้อาบ	ทั้งหมั่นหยาบหยาบแม่มีให้ใส่
แล้วยกลูกบรรจงลงใส่เปล	ร้องว่า โอละเห่แล้วแกว่งไกว
แม่ได้ตม้น้ำอาบแม่ได้ฉานน้ำร้อน	ได้เลี้ยงลูกมาก่อนลูกยกมือขึ้นไหว
แม่ต้องอยู่ไฟจนหลังไหลถลอก	แสนระกำซ้ำชอกเพราะลูกชาย
	(เพลงไหว้ครู ส่วนวนที่ 1)

5) ประเพณีการอุปสมบท เป็นประเพณีตามหลักของพุทธศาสนาซึ่งคนไทยยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน เพลงอีแซวมีเนื้อหาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการบวชชาติ โดยผู้แต่งจะผูกเป็นเรื่องราวสำหรับซักถามและประลองภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่ฝ่ายหญิงมักเป็นผู้ถามฝ่ายชายเป็นผู้ตอบเพราะถือว่าผ่านการบวชเรียนมาแล้ว เนื้อหาที่นำมาซักถามกันนั้นจะให้ความรู้โดยตรงแก่ผู้ฟัง เช่น เรื่องการครองผ้า การรักษาศีล การวันทาเสมา นิธิกรรมของการบวชชาติ และตำนานนาค ฯลฯ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

เจ้าอยากจะรู้ตั้งกระทู้ถามพี่	ว่าน้องเป็นนารีไม่รู้อะไร
ถามว่าเมื่อเข้าโบสถ์งามโชติบรรพชา	ถามว่ารักษาศีลเอาไว้เท่าไร
พี่ได้บวชเป็นสงฆ์ทรงลิกษา	พี่ก็ได้อธิษฐานเอาไว้
หนึ่งจีวรสองท่อนสบง	บอกน้องตามตรงไม่ต้องสงสัย
สามสังฆาฏิผ้ากราบ	ท่านได้เอามาทาบเอาไว้
ถามพี่เป็นพระสละหมดสิ้น	ถามว่ารักษาศีลไว้เท่าไร
ศีลพระไม่น้อยสามร้อยยี่สิบเจ็ด	บอกให้เห็นเสร็จไม่ต้องสงสัย
องค์สืบศีลเนรเทศเณรพอดิ	เท่ากับศีลชี้อำองค์ห้าตาฤทธิมิฤทธิ์ไกร
ภิกษุณีไม่น้อยสามร้อยยี่สิบเจ็ด	ถือทางไตรเภทพระวินัยฯ
	(เพลงถามบาลี ส่วนวนที่ 1)

ตัวอย่างที่ 2

ต้องยกมือขึ้นไหว้ส่ายเสมา	นาคต้องวันทาเสมาใหญ่

เพราะว่าสายเสมานี้แหละเป็น-
กรรมกรรม

พจนาคยกมือไหว้สายเสมา

อุกาสะวันทานิกันเต

องค์เดียวได้แต่นั่งอยู่กรงหน้า

พอวันทากันจบครบกำหนดนาคเข้า-

โบสถ์ไม่ช้า

อุปัชฌาก็สอส่วนดูสำนวนกำเนิด

ถ้าถูกแบบสมบัติจึงอนุญาตให้บวช

ถอยหลังออกมาห่มผ้าตามเกณฑ์

เออว่านาคบวชเป็นเปรตามเกณฑ์-
นั้นหนอ

รักษาศีลสิบข้อแล้วเข้าไปขอขมา

ฉันทอกแล้วต้องจำเอาเข้าไว้

กล่าวคำวันทาด้วยทันใด

องค์เดียวได้แต่อยู่นั้นแน่นะยังง

นาคเขาได้วันทาสายเสมาแล้วก็ปฐมนาย

ผู้คนแน่นหนาแล้วทั้งข้างนอกข้างใน

จะบริสุทธื้ประเสริฐกันหรือไม่

อุปัชฌาท่านก็กรวจไปจนครบไกร

แล้วจึงบวชเป็นเปรตามพระวินัย

รักษาศีลสิบข้อจำได้

ต่อพระอุปัชฌาแล้วองค์ใหญ่

(เพลงถามเรื่องนาค)

ตัวอย่างที่ 3

ต่อมาไม่นานตัวของท่านอนนิก

เรื่องมันคงวิบัติกายเป็นสัตว์อย่าง-
เป็นสงฆ์

เลยแปลงตัวกลับตนกลายเป็นคนยัง-
กับเขา

แต่พอถึงสมภารก็เลยคลานเข้าไปพูด

พอโกนผมเอาไกรพาดตะพานบาตร-

เรียกว่าบวช

พออยู่มาเจ็ดวันข้าวไม่ฉันน้ำไม่กิน

สมภารเลยใช้ให้เด็กไปคอยดู

เลยขับไล่ไสส่งเมื่อก่อนเป็นสงฆ์-
เดี๋ยวนี้เป็นสัตว์

จะขึ้นนั่งกับหน้าเราจะต้องหลบหนี

เพราะเป็นสัตว์รู้สึกนอนกระสับกระส่าย

อยากจะบวชนั่งสงบอยากจะครองสไบ

พอถึงวัดเดินเข้าไม่ต้องไปบอกกับใคร

จะบวชเป็นพระให้บริสุทธื้ผมจะมาขอฉัน

โกนหัวตัดหนวดตามพระวินัย

อยู่ในกุฏิอันดันไปทางไหนไม่ได้

ก็เลยไปเปิดประตูร้องว่าตายกูตาย

ขับให้ออกจากวัดเราไม่เอามันไว้

ถ้าขึ้นอยู่เขาจะตีตัวของเรารับตาย

เลยขอฝากชำมรงค์ไว้กับองค์ลัมมา

ขอฝากนามพระศาสนาตามพุทธเวไน

(เพลงถามเรื่องนาค ลำานวนที่ 1)

จากเนื้อหาในเพลงดังกล่าวข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าตัวอย่างที่ 1 ให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุ ซึ่งประกอบด้วยผ้าสามผืน ได้แก่ สบง (ผ้านุ่ง) จีวร (ผ้านุ่งห่ม) และสังฆาฏิ (ผ้าคลุมกันหนาวที่พระใช้ทาบนจีวร) ส่วนตัวอย่างที่ 2 นั้นให้ความรู้เกี่ยวกับพิธีการบวชนาค เช่น การวันทาเสมาหรือสีก่อนที่นาคจะเข้าโบสถ์ นอกจากนี้ กล่าวถึงการที่คู่สวดชักท้อมผู้บวช การครองผ้าและการขอรับศีล ฯลฯ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ปัจจุบันยังคงเป็นแบบแผนที่คนไทยยึดถือปฏิบัติกันโดยทั่วไป ตัวอย่างที่ 3 ก็ให้ความรู้เกี่ยวกับตำนานนาคหรือความเป็นมาของการเรียกผู้ที่จะบวชว่า "นาค" (นาค แปลว่า ผู้ประเสริฐหรือผู้ไม่ทำบาป) ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา

ความรู้เกี่ยวกับการบวชนาคข้างต้นนี้เป็นสิ่งที่คนไทยส่วนใหญ่ทราบและปฏิบัติกันตามปกติ นอกจากความรู้ดั้งเดิมแล้ว ยังมีความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอุปสมบท เช่น คำสอนผู้เป็นนาคเกี่ยวกับการรักษาศีลและประพฤติตนเมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้ว เช่น

เราประพฤติพมจรรยต้องตั้งใจให้จริง ต้องดัดเด็ทังตั้ง ไม่ท่วงท่านผู้ใด

ต้องท่วงเพนียวไว้ให้หนักต้องภาวนา- ไม่ต้องยุ่งสูงสิงเราไม่ต้องสงสัย

แน่ง

ไอ้โลภะ โทสะ โมหะอีกเหิม

จงละสันดานจากเดิมจะให้มันแทรก-

เข้ามาได้

จงเอาธรรมะขึ้นมาตั้งเอาคำสั่งขึ้น-

จงให้แข็งเหมือนไม้ขนไม้ต้องฟังเสียง-

มาสอน

ใคร

ปราชิมี่สี่สิ่งมาทิสสสสาม

จะเซอะเซะซุ่มซุ่มท่านจะเสียนิสัย

ปาฏิเทสนียะมีสี่ผมจะขึ้นอกหนา

เสขียวัตรเจ็ดสิบห้าจะให้หลุดสูญหาย

จงประคองจะให้ชาดอย่าประมาทธุหมัน

ขึ้นชื่อว่าศีลแล้วต้องเอาใจใส่

สิ่งไรไม่ได้เรียนชิตเขียนถ้อยคำ

ต้องหาผู้แนะนำทางพระวินัย

เราเป็นพระบวชใหม่ต้องอาศัยพระเก่า

เขาเล่าเรียนมาก่อนเรารู้มามากหลาย

จะติหนาดำทหนักถือที่ฐิมานะ

จะพลาดพลั้งทางพระเผลอเผลอไผลไผล

จะไปที่เยวเกาะกะลงสระจับสัตว์

เอาไม้เหวี่ยง ไม้วัดที่พระท่านเลี้ยงเอาไว้

จะไปเตะตะกร้อจะไปล่อหมากรุก

เห็นเป็นความสนุกมันผิดทางวินัย

(เพลงสอนนาค)

คำสอนนาคดังกล่าวคล้ายกับแหล่งทำวัฏนาคที่เรียกกันว่าแหล่งสอนนาคซึ่งมุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาศีลและพรหมจรรย์ของพระภิกษุ ตลอดจนการศึกษาเล่าเรียนอันเป็นหน้าที่สำคัญของพระภิกษุ เพลงดังกล่าวจึงให้ทั้งความรู้และคติเตือนใจแก่ผู้ฟังเป็นอย่างดี

6) ประเพณีการตาย เพลงอีแซวให้ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายและการทำศพ ตามคติทางพุทธศาสนา ซึ่งนอกจากจะให้ความรู้เรื่องขั้นตอนของพิธีกรรมแล้วยังให้คำอธิบายถึงความหมายของพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วย ได้แก่

การบอกหนทางแก่ผู้ที่จะสิ้นใจโดยให้หาดอกไม้ธูปเทียนให้ประนมมือถือไว้ แล้วกระซิบบอกให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยจะได้ตายอย่างสงบ หรือตามความเชื่อของชาวบ้านคือไปสวรรค์ เช่น

(ญ) เมื่อจะตายทำไมเขากระซิบที่หู-
บอกว่าพระอรหันต์

ช่วยบอกฉันบ้างนะพ่อบัวบังใบ

(ช) ที่กระซิบที่หูบอกว่าพระอรหันต์บอก-
ทางให้ท่าน

บอกให้ไปสวรรค์ชั้นฉิมวัย

(เพลงดับเฝ้าผี)

การทำบันไดสามชั้นวางไว้ข้างโลงศพซึ่งหมายถึงภพภูมิทั้งสาม ได้แก่ กายภพ รูปภพ และอรุภพ เช่น

ที่เขาทำบันไดสามชั้น
ได้กับเกิดแก่เจ็บตายอยู่ในไตรภพ-
มาประสบบสามชั้น

มันมีเรื่องสำคัญฟังคำพี่จะไซ

ชั้นที่หนึ่งนั้นฉันจะพรรณนัย

ชั้นนี้เรียกว่ากามภพมาประสบนะน้อง
เรียกว่ารูปภพมาประจบชั้นที่สาม

ชั้นที่สองพี่จะปราศรัย

อรุภพบอกนามมะแม่ผ่องอำไพ

(เพลงดับเฝ้าผี)

การเบิกโลง สัปเหร่อจะเป็นผู้ทำพิธีตามความเชื่อไสยศาสตร์ แต่ความเป็นมานั้น
เดิมใช้ไม้ท่อนซุดเป็น โลงแล้วใช้ไฟลนให้ไม้ขยายออก ดังกลอนในเพลงว่า

สมัยคนเก่าเขาทำโลงกันแต่ก่อน	เขาใช้ไม้ท่อนซุดตลอดหัวและท้าย
เพราะ ไม้มันเล็กใส่ฝัไม่ลงเขาเอา-	มิได้เอากระดูกแล้วอะไร
ไฟลนแล้วก็เบิก	
จึงติดต่อกันมานานจนปานนี้	ถ้าไม่เบิกก็ไม่มีแล้วอะไร
	(เพลงตับเผ่าผี)

การชักฟากสามชีตีหมอน้ำสามใบ เป็นพิธีกรรมขณะนำศพไปวัด การกระทำดังกล่าว
เป็นปริศนาธรรม ฟากสามชีคือการเกิดต้องอาศัยภพทั้งสาม ได้แก่ กามภพ รูปภพ อรูปภพ
ส่วนหมอน้ำสามใบนั้น ได้แก่ ปฐมวัย มัชฌิมวัย และปัจฉิมวัย เหตุด้วยสัตว์โลกที่เกิดมาจะต้อง
แตกดับ ไปในวัยทั้งสาม จึงถือเป็นประเพณีมาจนบัดนี้ (สุพิศวง ธรรมพินทา 2532 : 187)
ดังกลอนในเพลงว่า

ชักฟากสามชีได้กับภพทั้งสาม	ให้เอ็งจดจำใส่ใจ
ชีที่หนึ่งกามภพชีที่สองรูปภพ	ชีที่สามประจวบชี้แจงให้เข้าใจ
ชีที่สามอรูปภพสบสามชี	แต่หมอน้ำยังมีฉันจะบอกแกใหม่
แต่หมอน้ำสามใบ ได้แก่วัยทั้งสาม	ฉันจะตอบคำถามมิได้คิดเท่าย
หมอน้ำที่หนึ่งปฐมวัยนะน้อง	หมอลูกที่สองจะบอกน้องมัชฌิมวัย
หมอลูกที่สามเข้าได้วางเป็นประวัติ	แม่คนงามเขาเรียกปัจฉิมวัย
เขาได้วัดกันไว้ต้องตายอยู่ในวัยทั้งสาม	มันต้องติดตามจนตัวเราตาย
	(เพลงตับเผ่าผี)

การตราสัง เป็นวิธีการมัดศพด้วยด้ายดิบ มัดเป็น 3 เปลาะ หรือ 3 บ่วง ได้แก่
สวมคอ รัตรอบมือที่ประนมไว้ และรอบข้อเท้าทั้งสองข้างให้ติดกัน ซึ่งหมายถึง การห้วงบุตร
ห้วงภรรยา และห้วงสมบัติ ตามลำดับ ดังกลอนในเพลงว่า

เชื่อว่าห้วงหนึ่งห้วงลูกผูกคอ	สิ่งนี้แหละหนอยิ่งกว่าสิ่งไหนไหน
ห้วงที่สองห้วงทรัพย์มันบังคับผูกขา	-----

ท่วงทระพยลังขารจิตก็สิ้นใจเสีย

ท่วงที่สามท่วงเมื่ยกลัวจะเป็นหม้าย

(เพลงตับเผาผี)

การถือดอกไม้ธูปเทียน หมายถึง การนำดอกไม้ ธูป และเทียนอย่างละ 1 ดอก มัดรวมกัน บางครั้งจะใส่กรวยใบตองแล้วให้ศพประนมมือถือไว้ เชื่อว่าผู้ตายจะได้นำไปไหว้พระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดังกลอนในเพลงว่า

(ญ) จะถาถึงมนุษย์เมื่อยามจะมรณา เอาธูปเทียนเข้ามาให้ถือไว้ทำไม

(ช) ไธธูปเทียนดอกไม้ไธที่เอาให้ถือนมา ก็ให้ไปไหว้พระจุฬามณีตามบาลีที่เกไล่

(เพลงถาเรื่องการเผาศพ)

การเวียนศวก่อนเผารอบเชิงตะกอน โดยเวียนไปทางซ้าย 3 รอบ ซึ่งหมายถึงการเวียนว้ายตายเกิดของมนุษย์ เพราะยังมีกิเลสอยู่ ดังกลอนในเพลงว่า

เมื่อเอาผิวไปเผาตั้งมูลเค้ารอบคอบ ข้าเห็นเขว่นสามรอบเขว่นกันเรื่องอะไร
นั้นแหละเขาทำเอาไว้ให้เราเห็นเช่น- เช่นเวียนว้ายตายเกิดเป็นของสำหรับ-

กำเนิด

ร่างกาย

เขาทำให้เราพิจารณา

คนเรากิดมามันเวียนอยู่เวียนไป

มันยัง ไม่นันกิเลสจะข้ามเขตสงสาร

มันยัง ไม่นถึงนิพพานก็ยอมจะแหวกเวียนว้าย

(เพลงถาเรื่องการเผาศพ)

นอกจากนั้นยังมีพิธีกรรมอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น การหามผีขึ้นเชิงตะกอน การเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้า ดังกลอนในเพลงว่า

เขาหามผีไปเอาไว้วัดวา

หามไปป่าช้าเรไร

หามขึ้นเชิงตะกอน

เขาเวียนซ้ายเสียก่อนแล้ววางไว้

หามขึ้นเชิงตะกอน

ตัดไม้เป็นท่อนแล้วเอาฟันใส่

เอาน้ำทำล้างเท้า น้ำมะพร้าวล้างหน้า

หักข้งหักขาเอาไฟใส่

(เพลงถาบาลี ส่วนวนที่ 1)

จะเห็นว่าประเพณีการตายที่ปรากฏในเพลงอีแซวข้างต้นนี้ เป็นประเพณีในสมัยก่อน ปัจจุบันพิธีกรรมบางขั้นตอน เช่น การหักแข้งหักขา คงไม่ต้องทำแล้ว เพราะแต่ละวัดมักจะมีเมรุซึ่งมีลักษณะเป็นเตาเผาฝังดิน ไม่ต้องไปวางศพไว้บนกองไฟในที่โล่งแจ้ง เช่น ในอดีต

นอกจากนี้ประเพณีต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เพลงอีแซวยังบันทึกและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีอื่น ๆ ของไทยไว้จำนวนมากแต่ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างเพลงที่กล่าวถึงประเพณีที่สำคัญของไทยเพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็น ดังนี้

7) ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งตรงกับวันที่ 13

เมษายน ของทุกปี วันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึง พ.ศ. 2483 ทางราชการจึงเปลี่ยนเอาวันที่ 1 มกราคมเป็นวันขึ้นปีใหม่ เพื่อให้เข้ากับหลักสากล อย่างไรก็ตามคนไทยก็ยังยึดถือว่าวันสงกรานต์เป็นวันสำคัญและจัดเป็นงานรื่นเริงประจำปี ซึ่งในงานมักจะมีมหรสพต่าง ๆ มีการปล่อยนกปล่อยปลาตักน้ำดำหัว และสิ่งสำคัญคือมีการทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ รดน้ำพ่อแม่และผู้ใหญ่เพื่ออวยพรดังกลอนในเพลงดังนี้

วันที่สิบสามเมษายนมหาสงกรานต์	ประเพณีตำนานเทศกาลปีใหม่
วัฒนธรรมไทยยิ่งใหญ่ไพศาล	ถือเป็นสิ่งสำคัญยึดมั่นมุ่งหมาย
สุขสันต์พระราชวันมหาสงกรานต์	ทำบุญทำทานพื้นฐานไทยไทย
ใส่บาตรพระสงฆ์จำนงค์แน่น	อาบน้ำพ่อแม่ด้วยผ้าแพรผ้าไหม
สรงน้ำพระพุทธรูปให้วิสุทธิเจดีย์	กตัญญูทดแทนสำหรับผู้ที่รักใคร่
รดน้ำดำหัวฝากตัวลูกหลาน	ดอกไม้อัปทานกราบกรานผู้ใหญ่
รดน้ำผู้ใหญ่กราบไหว้ขอพร	สุขสโมสรมิตรอำไพ
	(เพลงสงกรานต์)

8) ประเพณีลอยกระทง ซึ่งตรงกับวันเพ็ญ

เดือนสิบสองของทุกปี ประเพณีนี้ตามคติพุทธกล่าวว่าเป็นการยกโคมเพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุที่เจดีย์พระจุฬามณีในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ การลอยโคมเพื่อบูชาพระพุทธรูป ซึ่งประติษฐาน ณ หาดทรายแม่น้ำนัมมทานที ปัจจุบันเรียกว่า แม่น้ำแหรพทธา อยู่ในแคว้นทักษิณาท ประเทศอินเดีย (สุภัตรา สุภาพ 2531 : 132-133) เพลงอีแซวกล่าวถึงตำนานของประเพณีนี้ว่า เกิดจากพญานาคทูลเชิญพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังหาดทรายแม่น้ำนัมมทานที และทูลขอรอยพระพุทธรูปไว้เพื่อเคารพบูชา พระองค์ทรงประทับรอยพระบาทไว้ จึงเกิดประเพณีการบูชารอยพระพุทธรูปสืบต่อกันมาดังกลอนในเพลงว่า

พระศาสดาท่านเสด็จเข้าไปในเขตนาคี ซึ่งแม่น้ำนมมทานที่ผลที่สุดท้าย
 แต่พอถึงแม่น้ำนมมทานที่ พระยานาคาคีก็พร้อมใจกันไม่ว่าใคร
 กราบทูลเสด็จเข้าไปในเขตนาคี ที่หาดทรายสกุสินระจะให้ผ่องใส
 ฝ่ายพระองค์ก็เสด็จไปกรีสะนา แต่พอสมควรเวลาแล้วก็รีบครรไล
 พระยานาคจึงทูลด้วยถ้อยคำของนาคี ขออนุญาตรีดน้ำให้เอะไร
 คราวนี้พระองค์ท่านมาโปรดเห็น- จึงเหยียบรอยพระพุทธรูปแล้วก็เบน-
 ประโยชน์ร่วมญาติ หน้าบ้าย
 หมุ่นาคพร้อมหน้ากันปลุกใหญ่หน่อย จึงได้เคารพกราบรอยไม่เลือกว่าสัตว์อะไร
 ติดต่อหน้าเนื่องทำกันมานานนาน ตั้งแต่ครั้ง โบราณไม่ใช่เรื่องเหลวไหล
 (เพลงลอยกระทง)

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงที่มาของการลอยกระทงตามหลักความเชื่อดั้งเดิมว่าเกิดจาก
 การบูชาเทพเจ้าประจำน้ำคือแม่พระคงคาที่แม่น้ำคงคา ซึ่งให้คุณประโยชน์อย่างมหาศาลแก่มนุษย์
 เพราะมนุษย์ได้ใช้น้ำหล่อเลี้ยงชีวิต และมนุษย์ก็มักจะทิ้งและถ่ายสิ่งปฏิกูลลงไปในแม่น้ำลำคลอง
 ทำให้น้ำสกปรก จึงลอยกระทงไปขอขมาลาโทษแม่พระคงคาดังกลอนในเพลงว่า

คิดถึงคุณแม่พระคงคาที่เราได้มาดื่มกิน ได้ล้างตัวล้างตีนเพราะเป็นของต่ำได้
 ได้ล้างเหงื่อล้างโคลนทางคนก็ถ่ายโปรด จึงลอยกระทงขอโทษทำพิธีเสี่ยงทาย
 (เพลงลอยกระทง)

วัฒนธรรมและประเพณีบางส่วน ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนแต่เป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบ
 ต่อกันมาหลายชั่วคน วัฒนธรรมและประเพณีส่วนใหญ่ยังมีปฏิบัติอยู่ทั่วไปในสังคมไทย แต่อาจ
 ปรับบางส่วนให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติของวัฒนธรรม สิ่งสำคัญอยู่ที่
 ความหมายและคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงสืบทอดต่อเนื่อง ไปยังคนรุ่นหลัง
 เพื่อดำรงรักษามิปัญญาไทยให้คงอยู่ต่อไป

5.2.1.1.4 ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมและนิทานพื้นบ้าน

เพลงอีแซวนั้นมีเนื้อร้องที่นำมาจากวรรณกรรมและนิทานพื้นบ้านเป็นจำนวนมาก เช่น เพลง
 เรื่องพระเวสสันดร เพลงเรื่องพราหมณ์เกสร (ลักษณะวงศ์) เพลงเรื่องชาละวัน (ไกรทอง)
 เพลงเรื่องพิกุลทอง เพลงเรื่องสังข์ทองและเพลงเรื่องพระรถเมรี เป็นต้น เพลงเหล่านี้นอก
 จากจะให้ความบันเทิงใจแก่ผู้ชมเป็นหลักแล้ว ยังให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของวรรณกรรม

พื้นบ้านว่าเป็นอย่างไร และให้คติสอนใจแก่ผู้ชมผู้ฟังด้วย วรรณกรรมหรือนิทานต่าง ๆ ของไทยมักมีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ให้เห็นค่านิยมในสังคม เช่น การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เมื่อศิลปินพื้นบ้านนำเนื้อหาของวรรณกรรมและนิทานเหล่านี้มาแต่งเป็นเพลงอีแซว แนวคิดหรือคติสอนใจดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่ในบทเพลงด้วย ดังจะขอยกตัวอย่างความตอนหนึ่งของเพลงเรื่องจันทโครพ ดังนี้

จงฝากไมราใจชั่วฆ่าตัวของมัน	ชาติใจสัตว์เดรัจฉานหญิงอย่างนี้เขา-
	ไม่ใช่
ได้ไหมลืมหามาได้ยาวลืมลั่น	สัญชาติเจ้าสันดานใช้ไม่ได้
รูปสวยใจเสียขึ้นเอาทำเมียเดียวมอง	ไมราใจสองไม่ควรเอาใจใส่
พวกผู้หญิงทั้งหลายจะเอาอย่าง ไมรา	นี้มีवलแต่หน้าแล้วเสียใน
เจ้าไมราใจชั่วฆ่าตัวของตน	ชาติอีหญิงแสนกลไม่ควรจะเอามา-
	เข้าใกล้
เราไม่เชื่อฟังคำสั่งของฤาษี	เพราะตัวเราไม่ดีจึงได้เป็นไปได้
	(เพลงเรื่องจันทโครพ ส่วนวันที่ 2)

เพลงตอนนี้เป็นคำกล่าวของจันทโครพที่พูดกับโจรป่า จะเห็นได้ว่ามีคำเตือนใจผู้ฟังว่าไม่ควรเอาเยี่ยงอย่าง ไมรา เพราะสวยงามเพียงรูปร่างเท่านั้นแต่จิตใจชั่วช้า ขณะเดียวกันก็ให้แง่คิดว่าการที่จันทโครพต้องตายก็เพราะลวงละเมิดคำสั่งของฤาษี เป็นการชี้ให้เห็นถึงโทษที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่

นอกจากจะนำเนื้อร้องของวรรณคดีหรือนิทานพื้นบ้าน มาแต่งเป็นเพลงเรื่องต่าง ๆ แล้ว ในเพลงประหรือเพลงดับต่าง ๆ ยังมีการแทรกความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมหรือนิทานพื้นบ้านบางเรื่องด้วย เช่น เพลงเรื่องชมเมืองสุพรรณ แทรกความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ดังตัวอย่าง

(ช) วรรณคดีโด่งดังเรื่องขุนช้างขุนแผน	เรื่องดังทั่วแดนไม่ว่าทิศใดใด
ขุนแผนนั้นเจ้าชู้ใครก็รู้จักดี	แต่แม่พิมพ์ยังมีผิวใหม่
ไอ้ขุนช้างหัวล้านมันเอาเงินมาล่อ	เอาแม่พิมพ์เข้าหอเสียจนได้
วันทองสองใจใครใครก็รู้	ผิวเก่ายังอยู่แม่มก็มีผิวใหม่

(ญ) ชนเผ่าชนนั้นเจ้าชู้กันทั้งคำเข้า
ก็พื้พื้ใหม่ไว้เป็นคู่
ก็ซุนซ้างใจชั่วหลอกกว่าผิวเป็นผี
ยังมาหลอกแม่พิมพ์เจ้าผู้มพวง

มีทั้งเมียลาวและเมียไทย
จะว่าเมียมีชู้ได้อย่างไร
ห่อกระดุกก็ยังมีจะไปดูใหม่
ว่าจะถูกเก็บเป็นหม้ายหลวงพุดเหลวไหล

5.2.1.1.5 ความรู้เกี่ยวกับกีฬาพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านที่ปรากฏ

ในเพลงอีแซวนั้นมีกล่าวถึงหลายประเภท เช่น การตีไก่ การกตปลา และการชกมวย เป็นต้น ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างกีฬาพื้นบ้านที่เด่นดังนี้

1) การตีไก่ เป็นกีฬาพื้นบ้านที่มีมานานแล้ว

ปัจจุบันยังมีเล่นกันในท้องถิ่นชนบทหลายแห่ง* เพลงอีแซวได้นำเรื่องราวการตีไก่มาสร้างสรรค์เป็นเพลงตับและมีเนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับกฎกติกา การบำรุงรักษา การดูแลไก่ชน รวมทั้งความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการตีไก่ กล่าวคือ เมื่อมีการนัดแนะวันเวลาที่จะมีการชนไก่ซึ่งภาษาของนักตีไก่เรียกว่า การนัดบ่อนดังกล่าวนั้น "เขาลือกันว่าลาวเขาเล่ากันฉ่อน เขาลือว่าน้องนัดบ่อนชนไก่" (เพลงตีไก่) เมื่อถึงวันนัดนักพนันชนไก่หรือนักเลงชนไก่จะชุมนุมกันที่บ่อนซึ่งจะมีสถานที่สำหรับให้ไก่ตีกัน เรียกว่า สังเวียนซึ่งมีลักษณะเป็นลานวงกลม หลังจากนั้นจะตกลงกติกาการตี ได้แก่การกำหนดระยะเวลาการตีและการหยุดพัก ส่วนใหญ่จะกำหนดตี "สิบสองอันยก" หมายถึง สิบสองยกหรือสิบสองช่วงเวลาก็เลิกตี คำว่า "อัน" หมายถึง ยกหรือช่วงระยะเวลาการตีในแต่ละครั้ง ส่วนใหญ่ประมาณ 20 นาที คำว่า อัน นั้นมาจากการเรียกช่นหรือกะลาที่เจาะรูที่กันแล้ววางในน้ำ เมื่อน้ำรั่วจนเต็มช่นหรือกะลาจะจมซึ่งเรียกว่า 1 อัน หรือ 1 ยก ก่อนจะตีไก่ เจ้าของไก่ทั้งสองจะตกลงเดิมพันกันและมีกรรมการช่วยกันตัดสิน ดังปรากฏความในกลอนเพลงอีแซวว่า

เข้ามานั่งเฝ้าวงกันอยู่ในสังเวียน
พอสิบสองอันยกก็ไม่ต้องสัญญา
เราต้องเลือกคู่ที่ศอย่าให้ผิดหนทาง

พุดกันให้แนบเนียนมีกันอยู่หลายนาย
เรียกรกรรมการเข้ามาเราจะได้ปล่อยไก่
จับเอาไก่มาวางกันเข้าไว้
(เพลงดับกตปลาตีไก่)

จะเห็นว่า ในการปล่อยไก่หรือนำไก่ออกมาวางบนสังเวียนนั้นจะต้องเลือกคู่ที่

* เช่น ในจังหวัดสุพรรณบุรี อ่างทอง อยุธยา และราชบุรี เป็นต้น

ส่วนใหญ่เจ้าของไก่เชื่อว่าควรหันไปทางทิศเหนือ ส่วนทิศที่ไม่นิยมคือทิศตะวันตก ขณะที่ปล่อยไก่อ้มก็มีการเสกคาถาต่าง ๆ ตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ด้วย นอกจากให้ความรู้เกี่ยวกับกติกากาการแข่งขันและความเชื่อแล้ว ยังกล่าวถึงวิธีการบำรุงหรือรักษาพยาบาลไก่ในช่วงระหว่างพักแต่ละยก เป็นต้นว่า เมื่อไก่ตีจบยกแล้ว เจ้าของไก่หรือพี่เลี้ยงจะมีการดูแลบำรุงไก่ด้วยการให้น้ำ คือ การใช้ผ้าชุบน้ำเช็ดหน้าและหน้าอกของไก่ การนวดแข้งนวดขาของไก่อคล้ายกับการให้น้ำนกมวญ ที่ต่างกันก็คือมีการปั้นข้าวป้อน โดยการนำข้าวสวญมาชุบน้ำมะพร้าวอ่อนแล้วปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ ขนาดปลายนิ้วก้อยป้อนไก่ การใช้กระเบื้องนวดหน้าโดยใช้ฝ่ามายุกับกระเบื้องที่อังไฟจนร้อนแล้วเอามาคลึงหน้าไก่ เพื่อให้หน้าไกด้านจะได้มีความทนทานต่อการถูกฝ่ายตรงข้ามตี การใช้ช้อนยอนลำคอ โดยใช้ชนไก่หรือชนนกเหย้าเข้าไปในคอไก่เพื่อป้อนเอาเมล็ดออกช่วยให้ไก่อหายใจได้สะดวกขึ้น ส่วนการรักษาพยาบาลในกรณีที่ไก่อบาดเจ็บได้แก่การเย็บแผล และการไขหัว การเย็บแผลนั้นเป็นการห้ามเลือดคล้ายกับการเย็บบาดแผลของคน ส่วนการไขหัว เป็นวิธีการช่วยดูดเลือดที่คั่ง อันเนื่องจากถูกตีมาก ๆ จนช้ำ ซึ่งจะทำได้โดยใช้เข็มเย็บผ้าแทงขวางที่หนังตรงข้อต่อของหัวซึ่งเรียกว่า "คอชน" แล้วดึงขึ้นใช้มีดโกนปาดหนังออกพอเป็นรูเล็ก ๆ แล้วใช้ปากดูดเลือดที่คั่งออก วิธีนี้เชื่อว่าจะช่วยไก่ให้บรรเทาจากอาการมึนงงและหนักหัวได้* ดังกลอนในเพลงว่า

หน้าตึงเจ็บตัวต้องไขหัวอันห้า	มันเป็นแผลไม่ต้องผ่าแต่จะต้องใส่ไฟ
ต้องเดินเปลี่ยวซาแผลงถูกเขาแทง- ท้ายทอย	เดี๋ยวก็หุดปากห้อยแถมรักษาไม่หาย
กรรมกรหยาบเกราะเข้ามาเคาะ- โปกโปก	เสียงเปิกเปิกโปกโปกให้เอาไก่อแยกไป
ตีกันตั้งนานเราช่วยกันให้น้ำ	ทำคอดกหัวดำไก่อเราเหนื่อยจนตาย
พอเอาน้ำลูบอกหัวผงกหน้าเงา	ช่วยกันชยชยาลองชยบชยาย
บ้างก็ปั้นข้าวป้อนเอาช้อนยอนลำคอ	บ้างก็จับขามาตัดข้อช่วยกันแก้ไข
ให้พิกเอากำลังช่วยกันนั่งบำรุง	พอรู้ตัวทำหัวตุงถ้ามันจะไม่ตาย

* ความรู้เกี่ยวกับการตีไก่นี้ได้มาจากการสัมภาษณ์ นายศุภชัย ชัยปลาทอง เจ้าของป้อนไก่แห่งหนึ่งในจังหวัดราชบุรี สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 375 ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2535

เอากะเบื่องนาบหน้าแล้วตัดขาดแข็ง ทำหัวกระดกหน้าแดงเดี่ยวก็ตีกันอีกได้ฯ
(เพลงดับกัศปลาตีไก่)

2) การกัศปลา เป็นกีฬาพื้นบ้านอีกชนิดหนึ่ง
ที่มีคู่กันมากับการตีไก่ในเพลงอีแซวได้มีการกล่าวถึงการกัศปลาว่า เมื่อมีการนัดบ่อน และนัก
พนันมาเล่นพร้อมหน้าแล้วมีการจับคู่ปลากัดซึ่งเรียกว่า "การเปรี้ยว" คล้ายกับการเปรี้ยวมวย
เมื่อดูลักษณะรูปร่าง ความเล็กใหญ่พอเหมาะกันแล้ว ก็ตกลงวางเงินเดิมพัน จากนั้นกรรมการ
(อาจจะเป็นเจ้าของปลาหรือนักพนันคนอื่น) จะเพลาปลากัดจากโหลหรือขวดของแต่ละฝ่ายลงรวมกัน
ในแต่ละโหลหรือขวดกลาง เพื่อให้ปลากัดกันจนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะแพ้ ดังกลอนในเพลงว่า

(ช) แม่ตัวลือนักเลงปลาน้องเก่ง- ชวนกัศ	แน่นอนบ่อนนัดกันหรือนางใน
-----	-----
ใครจะเห็นนายบ่อนหรือแม่เจ้าของบ้าน ผู้คนมากหน้าเข้ามาอยู่ในนั้น	ให้เรียกรกรรมการมานั่งใกล้ ล้วนแต่นักการพนันมีกันหลายสิบนาย
-----	-----
เลยเอาปลาเข้ามาเปรี้ยวแล้วลอง- เทียบดูกัน	มันจะยาวจะสั้นเรายังนึกสงสัย
พี่เลยเปรี้ยวดูปลาเห็นใหญ่กว่าเป็นกอง	ถามว่าจะเล่นต่อรองกันเท่าไร
-----	-----
(ญ) แต่เราต้องสัญญาไ้เมื่อปลาคะ- กัศกัน	กัศให้แพงเดิมพันกัศกันให้ฉิบหาย
และต้องตั้งสัญญาก่อนที่ปลาคะกัศ	ให้เอาเงินมามัดกันเสียใหม่
-----	-----
(ช) พี่เลยหยิบโหลกลางลงมานั่ง- กริกรอง	ขอถามหน่อยเถื่อน้องจะเอาน้ำที่ไหน
ว่าจะเล่นน้ำเก่าหรือจะเอาน้ำกลาง	บอกพี่หน่อยเถื่อนางยังไม่รู้ความนัย
-----	-----
จะพูดหนักซักซำป่อยปลากัดกัน	เราเอาน้ำในนั้นไม่ต้องเอาน้ำที่ไหน

แล้วเลยแหกปากชวดเอาเทวด-

เอาน้ำใส่เทสวนปลาเลยวิ่งเป็นสาย

ประดาน

(เพลงดับกัศปลาตีไก่)

5.2.2.2 ความรู้ทางธรรม หมายถึงความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า และหลักธรรมต่าง ๆ พุทธศาสนานิกายกับสังคมไทยมาช้านานและยังเป็นบ่อเกิดสำคัญประการหนึ่งของชนบทรรมนิยมประเพณี กฎเกณฑ์ กฎหมาย ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนไทย พุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันสำคัญที่ช่วยเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยให้ผูกพันเข้าด้วยกัน และดำรงชีวิตร่วมกันโดยมีความขัดแย้งน้อยที่สุด และเป็นกลไกที่ช่วยจัดปัดเป่าความขัดแย้งและสร้างความสงบสุขแก่สังคม (สุนัตรา สุภาพ 2531 : 84) เพลงอีแซวมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาโดยตรงในเรื่องพุทธศาสนา เพราะมีส่วนในการบันทึกความรู้ความเข้าใจตลอดจนถ่ายทอดความเชื่อ ความศรัทธา ในเรื่องดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกับเพลงปฏิพากย์อื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว สุกัญญา สัจฉายา (2523 : 164) ได้กล่าวไว้ว่า "ในฐานะที่เพลงปฏิพากย์เป็นการแสดงออกทางความคิดของชาวบ้าน เพลงปฏิพากย์จึงเป็นเครื่องบันทึกสำคัญที่สะท้อนความเข้าใจ และความรับรู้ของชาวบ้านต่อพุทธศาสนา"

ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในเพลงอีแซวได้แก่ ความรู้เรื่องพุทธประวัติ เช่น ประวัติของพระพุทธเจ้า พระเจ้าห้าพระองค์ และพระเวสสันดร และความรู้เรื่องหลักธรรมต่าง ๆ เช่น ความรู้เรื่องกรรม ไตรลักษณ์และไตรสิกขา เป็นต้น

5.2.1.2.1 ความรู้เรื่องพุทธประวัติ ชาวบ้านทั่วไปมีความรู้เรื่องพุทธประวัติดีอยู่แล้ว การนำพุทธประวัติในพระชาติต่าง ๆ มาแต่งเป็นนิทานหรือวรรณกรรมต่าง ๆ ล้วนแต่เพื่อเพิ่มศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น เพลงอีแซวก็นับว่ามีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า ทั้งในพระชาติที่เป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และพระชาติอื่น ๆ ในอดีตชาติ โดยเฉพาะพระชาติสุดท้ายหรือที่เรียกว่ามหาชาติ ซึ่งทรงเป็นพระเวสสันดรนั้น มักจะนำมาเป็นเนื้อหาในการร้องอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาที่ให้ความรู้ที่เรียกว่า พระเจ้าห้าพระองค์หรือพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ด้วย ได้แก่ พระกกุสันโธ พระโคตมกัมมาสัมพุทธเจ้า (พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา) และพระศรีอริยเมตไตรย ดังจะยกตัวอย่างตามลำดับ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

จะขอกล่าวประวัติองค์พระศาสดา

เมื่อท่านจะเกิดมาเป็นร่างกาย

พระสุทโธทนะท่านเป็นพระบิดา
พระสุทโธทนะท่านได้ผ่านสมบัติ

เมื่อจวนจะประสูตินางสิริมายา
ปานนั้นหรือชื่อว่าลุมพินีวัน

พอจัดที่สำเร็จนางเสด็จลงไปใน
พรมนิมิตชั้นนางลูกยืนตัวตรง
แต่พอท่านคลอดออกมาจึงยาดรา-
เจ็ดก้าว

ยังมีขุนนางมารองรับพระบาท

อยู่มาหลายปีก็ไม่มีทุกข์โศก
ไปขอนางพิมพาเป็นราชธิดาสุippe

อายุได้ยี่สิบเก้าองค์พระสิทธาตุ
ท่านมีหัตถ์คิดห้วงตัดบ่วงสงสาร

ออกจากปรางค์ประสาธไธที่ราชฐาน
ปราสาทราชวังกำแพงบังหลายชั้น
ร้อนถึงเทวดาต้องลงมาถอดदान
แต่พอออกจากวังกระโดดชั้นหลังอาชา
นายฉันทอนุชาเกาะม้าไปด้วยกัน
กัณฑ์มะแก้วเหาะแนวหมายหน้า
เครื่องทิพย์ล้วนแต่ทองเป็นละออ-
ฝอยฝน

หอมฟุ้งอาภรณ์สุธาสะเทือน

นางสิริมายานั้นเป็นแม่ใหญ่
ในเมืองกบิลพัสดุ์แสนสุขสบาย

ได้เสด็จเข้าป่าแล้วไม่ใหญ่
นั้นแหละเป็นป่าสำคัญยิ่งกว่าป่าของใคร

อยู่ได้รังท่านไม่มีรำไร
แล้วจึงได้คลอดมาเป็นองค์พระหน่อไทย
ท่านพูดได้เหมือนยังเราไม่ว่าเรื่องอะไร

เมื่อท่านจะยุรยาตรช่างงามผ่องอำไพ

อายุย่างเข้าสิบหกพอไปขอเมียให้
แต่พอเสร์จระเข้ท่านก็มีรำไร

คิดจะเวชอุ้มบาตรหนีบ่อบาย
เข้าแดนนิพพานเพื่อจะคิดหนีภัย

ถ้าไม่มีใครถอดदानพระคงไปไม่ได้
กำแพงแก้วเขากันกันเอาไว้รอบกาย
สะกดพวกทหารเสียให้มันหลับไหล
ออกจากเมืองซีมามโนมัย
พระสิทธาตุทรงธรรมแสนสบายพระทัย
เข้าไปใกล้เมฆาทำมิได้ห้วงใคร
กลืนดับสวคณัตถียิ่งกว่าใคร

बारमीใครจะเหมือนพระองค์ไม่
(เพลงเรื่องประวัติพระพุทธเจ้า)

ตัวอย่างที่ 2

จะกล่าวความตามเรื่องไปถึงเนื่อง- องค์พระธาดาตเมื่อท่านจะคลาไคล
แบบบท

ออกจากพระนิเวศน์ข้ามเขตจังหวัด ท่านตัดช่องถือชาติว่าเป็นลูกผู้ชาย
มิได้หันเข้ามาท้วงตัดท้วงตัดหา มุ่งเป็นพระสัมมามีได้หลงเมามาย
จิตก็หวั่นประ โยชน์เป็นพระ โพธิญาณ มุ่งแต่พระนิพพานเพื่อให้พ้นภัย
พอลูกเมียพร้อมหมดพระทรงยศมิได้ยิ่ง มิได้เหลียวหันหลังหมดความอาลัย
ตลอดจนม้าและรถอีกทั้งคชสาร ให้กับบริวารมิได้เหลือเอาไว้

ครั้นเมื่อจะขึ้นเกรงจะถูกว่าชาน องค์พระ โพธิญาณจึงได้ตัดท่วงโย
พระศรีสัพพัญญูพระองค์ก็รู้แจ้งเหตุ ว่าจะได้สำเร็จในทางทานมัย
แล้วท่านจึงตัดพระทัยยกให้เป็นทาน จึงมอบหมายพระกุมารเหมือนหนึ่งหมายฯ
(เพลงเรื่องพระเวสสันดร ส่วนตอนที่ 1)

ตัวอย่างที่ 3

จะให้วพระพุทเจ้า ไปทั้งห้าพระองค์ ที่กุศลท่านส่งสืบเสาะนิลย
ให้วพระกุกกุสันโตะให้วพระ โคณาคม สมณะ โคตมศรีอริยมุตโดย
กุกกุสันโตะเดิมทีลูกจะเล่า ข้อชอตุลเค้าฟังลูกจะไซ
ตั้งแต่แรกแต่เริ่มตั้งแต่เดิมนั้นมา เมื่อก่อนท่านเป็น ไก่ป่านามชื่อว่าไก่
องค์พระ โคณาคมก่อนท่านเป็นนาคา ถือศีลตลอดสัปดาห์จิตเลื่อมใส
องค์พระกัสโปเดิมทีลูกจะเล่า เมื่อเบื้องต้นเป็นเต่าอยู่ในทะเลน้ำไหล
ทรงศีลกินเจอยู่ในอเสวนา อยู่ในหับคุหาใจคอแห้งหาย
สมณะโคตมเมื่อแรกท่านเป็นโคดำ ทางศีลประจำบทธำรวมหัวใจ
ท่านได้ถือศีลห้าเอาพาณาเป็นที่แน่ อนิจจังเที่ยงแท้ตรองดูในพระทัย
องค์อริยมุตองค์สำเร็จที่ห้า เมื่อแรกท่านเป็นเสือป่าแต่มิได้กินใคร
จำศีลมาวนาอยู่ในศาลาพื้นล่าง มิได้จิตใจจางได้สำรวมหัวใจ
(เพลงไหว้ครูพระเจ้าห้าพระองค์)

จากตัวอย่างที่ 1 และตัวอย่างที่ 2 นั้นจะเห็นได้ว่าได้กล่าวถึงพระประวัติของ
พระพุทธเจ้าอย่างละเอียดแล้วยังกล่าวถึงบารมีและปฏิหารย์ อันเป็นการเสริมและเน้นความ

ศรัทธาความเชื่อต่อพระพุทธองค์ ในฐานะทรงเป็นบุคคลที่มีความเพียรเป็นเลิศจนหลุดพ้นจากการเวียนว่ายในวัฏสงสารและเป็นบุคคลอันประเสริฐเหนือบุคคลธรรมดา นอกจากให้ความรู้ความศรัทธาแล้ว เพลงอีแซวยังใช้ศิลปะการประพันธ์ เช่น การดำเนินเรื่องอย่างสนุกสนาน การพรรณาเหตุการณ์ให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะทำให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลินขณะที่ได้รับความรู้ดังกล่าวด้วย ดังนั้นพุทธประวัติในเพลงอีแซวจึงมีผลในการโน้มน้าวใจผู้ฟังได้ดี ส่วนในตัวอย่างที่ 3 กล่าวถึงความเป็นมาของพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ว่าเดิม เคยเสวยพระชาติเป็นสัตว์ชนิดต่าง ๆ ให้ความรู้ตามความเชื่อของคนไทยที่ศรัทธาต่อการมีความเพียรที่จะประกอบกรรมดี และสะสมบุญบารมีมาทุก ๆ ชาติของพระพุทธเจ้า ความรู้ดังกล่าวจึงเป็นส่วนเสริมความศรัทธาที่คนไทยมีต่อพุทธศาสนาให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

5.2.1.2.2 ความรู้เรื่องหลักธรรม เพลงอีแซวมิมีบทบาท ให้ความรู้เรื่องคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และแนะแนวทางการปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้นไว้อย่างชัดเจน เช่น ให้ความรู้เรื่องกฎแห่งกรรม ความรู้เรื่องไตรลักษณ์ ความรู้เรื่องสันโดษ ความรู้เรื่องไตรสิกขา และความรู้เรื่องพรหมวิหารสี่ ฯลฯ ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในเพลงอีแซวจำนวนมาก ดังจะยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

1) ความรู้เรื่องวัฏสงสาร หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์เพื่อรับผลการกระทำของตน หากดับทุกข์ได้จึงจะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายนี้ เช่น

เวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร
ได้หล้าทั่ว โลกทุกข์ โศกทุกข์หมุ่สัตว์
ชั่วดีที่ห่างจงหาทางดับทุกข์

หมุนเวียนเปลี่ยนผันทุกวันไม่วาย
อยู่ในสังสารวัฏต้องวนเวียนแหวกว่าย
เรามีวชะวงหลงสนุกคงไปไม่นานแคไหน
(เพลงประวัติหลวงพ่อบุญ)

2) ความรู้เรื่องกรรม เพลงอีแซว ให้ความรู้เรื่องกรรมตามคติพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ผสมผสานกัน คือมีทั้งเนื้อเพลงที่แสดงว่า กรรมหมายถึงการกระทำที่มีเจตนา และเชื่อว่าคนแต่ละคนจะต้องรับผลแห่งการกระทำของตน หรือที่ว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" และในขณะเดียวกันก็เชื่อว่ากรรมนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเป็นผลแต่ชาติก่อนมาพบกันอย่างไรก็ตามจุดประสงค์หลักในการสั่งสอนเรื่องกรรมก็คือการทำดี ละเว้นความชั่ว ดังตัวอย่าง

ท่านผู้ฟังเจ้าข้าเราเกิดมาเป็นมนุษย์

เป็นสัตว์ประเสริฐที่สุดที่ธรรมชาติ-
สร้างสรรค์

แล้วแต่บุญกรรมที่เราทำกันไว้

ทั้งกรรมดีกรรมร้ายจะตามทันก็ดั่ง

ถ้าเราทำกรรมดีกรรมนั้นก็สนอง

ถ้าทำชั่วเปิดช่องชั่วก็สนองเรานั้น

(เพลงอนิสงส์)

3) ความรู้เรื่องไตรลักษณ์ เป็นความเชื่อในเรื่องของกฎธรรมชาติที่เป็นจริงอยู่แล้วในวิถีทางชีวิตของมนุษย์และสรรพสิ่ง ได้แก่ อนิจจังหรือความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง ทุกขังหรือความทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ของสรรพสิ่ง และอนัตตาหรือความไม่มีตัวตน การให้ความรู้และการแนะนำสั่งสอนในเรื่อง ไตรลักษณ์ก็เพื่อให้ผู้ฟังได้มองเห็นสังขารของชีวิต เพื่อให้สำนึกได้และไม่ยึดมั่นถือมั่น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

พระท่านชี้ให้ฟัง

อนิจจังทุกขังฟังคำฉันไซ

อนิจจังมันเป็นทางไม่เที่ยง

มันมิโอนเอียงมีทั้งเจ็บและตาย

ทุกขังนั้นเชื่อว่าทุกข์

เราควรจะสร้างความสุขให้ผ่องใส

อนัตตาเขาว่าสูญเปล่า

มันเป็นของเปื่อยเน่ามันเป็นหนองภายใน

นั่นแหละสังขารมันไม่ใช่ของเรา

แถมจะหลงติดเหาบ้าหัวมันจะบอกแก้ไข

(เพลงดับดับเหา)

ตัวอย่างที่ 2

ของกราบเรียนท่านผู้ฟังว่าเนื้อหนัง-
เลือดหนอง

เมื่อเปื่อยพังพองเราควรจะมองเห็นภัย

ว่าอนัตตาตัวเต็งเรามีสติควรตั้ง

นึกถึงการแตกต่างเมื่อตัวเราต้องตาย

เพราะว่าสังขารนั้นไม่ใช่ของเรา

ตายแล้วก็เน่าทั้งเนื่อนอกเนื่อใน

ล้วนแต่เป็นอนิจจังทุกขังทุกขัง

นี่เป็นข้อเท็จจริงย่อมประจักษ์อยู่แก่ใจ

(เพลงประวัติหลวงพ่อบุญ วัดไผ่โรงวัว)

4) ความรู้เรื่องพรหมวิหารสี่ เป็นข้อปฏิบัติ

ในการสร้างความรักในหมู่มนุษย์ประกอบด้วยหลัก 4 ประการ ได้แก่ เมตตา (ความรักความปรารถนาดีที่จะช่วยให้ผู้อื่นมีสุข) กรุณา (ความรู้ลึกซึ้งซมยยินดียอย่างบริสุทธิ์ใจ ในความสำเร็จความสุขของผู้อื่น) อุเบกขา (ความหนักแน่นมั่นคงทางจิตใจ วางใจวางตัวให้เป็นกลางไม่หวั่นไหวในเหตุการณ์ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์) ดังตัวอย่าง

เมื่อสอนมนุษย์ปุถุชน

ท่านให้แผ่เมตตากรุณา

ทั้งมุกตาอุเบกขา

ที่ได้เกิดเป็นคนทั้งหญิงทั้งชาย

อย่าทำโทษไปไม่ได้

ตามข้อที่ว่านี้เป็นใหญ่

(เพลงลา ส่วนที่ 2)

ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่ผู้แต่งเพลงอีสานนำมาแต่งเป็นบทเพลงหรือแทรกไว้ในบทเพลง จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีผลต่อการโน้มน้าวจิตใจให้เกิดทัศนคติความเชื่อ และพฤติกรรมคล้อยตามคำสั่งสอนได้ง่ายเพราะ เพลงอีสานมีลักษณะความเป็นพื้นบ้านที่มักใช้ถ้อยคำเรียบง่าย ตรงไปตรงมาและมักแทรกอารมณ์ขัน หรือพูดล้อเล่นในเชิงเพศเสมอ ด้วยเหตุนี้การเสนอความรู้ทางธรรมของเพลงอีสานจึงมีความสนุกสนานและน่าสนใจดังเช่น

เกิดมาเป็นคนกุศลอย่าให้สูญ

ให้ถือธรรมของไทยจะได้ฝังผายเพิ่มพูน

เมื่อตัวตนเราจะตายจะพาทายเรา-

มีกรรม

ให้เกิดเสียบ้างเรื่องหลังเรื่องหน้า

กุศลธรรมมาพระท่านว่ากุศล

ฉันท้ทางบุญแก่งหาว่าบาป

ควรปฏิบัติทางบุญไม่ควรจะเบนหน้าบ้าย

เมื่อยามวิบากเกิดบุญได้พ้นบ่ออบาย

จะพาตัวตกต่ำเมื่อเวลาเราตาย

ให้นึกถึงอาตมาแก่ให้มากมาย

เวรจะตามประจวบตอนเราสิ้นใจ

กระตองดีแกลบเอาไปได้เมื่อไร

(เพลงดับตัณหา)

นอกจากนี้ยังโน้มน้าวใจด้วยกลวิธีอื่นๆ เช่น การอ้างพุทธพจน์ และสุภาษิตการยกศัพท์ทางพุทธศาสนา มากล่าวประกอบการสั่งสอน จะช่วยเน้นย้ำหนักให้น่าศรัทธายิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

ว่า โลกะ โทสะ โมหะ

ตัดเสียให้หมดความโกรธความหลง

ตามข้อที่ว่ามันจะพาให้วน

เมารูปวายร้ายเมากายลื้มแก่

ท่านให้ตัดตั้งทิ้งเสียให้เด็ด

จอมพทุธองค์เมื่อทรงญาณ

กายกรรมวจีกรรมมโนกรรม

ท่านว่าปลั่งปากโกหกมักเสียสิน

ท่านให้เราตั้งมั่นในขันติ

ท่านให้ก่อรังสร้างกุศล

วันพระแปดค่ำสิบห้าค่ำ

ให้ไปถือศีลรับอุโบสถ

เมื่อเวลาจะนอนพรของพระ

พุทธรธรรมะสังฆะธรรมคุณ

ไอ้สิ่งที่ชั่วอย่าพาตัวหลงเชื่อ

คำสุภาษิตประติมาญ์กล่าว

อเสวนาจะพาลานัง

คบคนพาลพาลพาไปหาผิด

ท่านให้เร่งสละเสียให้ได้

เอาอย่างพระพุทธรองค์สอนไว้

จะพาตัวเมาดนลื้มความตาย

เมาเมียลื้มแม่รู้กันบ้างไหม

มันถึงจะสำเร็จไปได้

เมื่อจะเข้านิพพานท่านได้สอนเอาไว้

ใครหน่ออย่าไปทำชั่วร้าย

ท่านว่าปลั่งตื่นตกตื่นไม้

อย่างพระชินสีห์ท่านเป็นใหญ่

จะได้ติดตามตนแล้วเราไป

เร่งไปฟังพระธรรมที่วัดใหญ่

จะได้เป็นประโยชน์เมื่อเราตาย

อย่าลืมอย่าละไปไม่ได้

อย่าทิ้งให้เสื่อมสูญเสียหาย

จะเอาไว้เป็นเยื่อเป็นใย

ไว้เป็นเรื่องราวจำเอาไว้

มัตถิดานันจเสวนาจบุชาจำเอาไว้

ถ้าคบคนพาลมีแต่จะได

(เพลงลา สำนวนที่ 2)

นอกจากนั้นยังมีการยกตัวอย่างเรื่องราวหรือนิทานต่าง ๆ มาประกอบคำสอนซึ่งนอกจากจะช่วยขยายความให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายขึ้น หรือเห็นจริงตามได้ง่ายแล้วยังช่วยให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลิน เพลงอีแซวซึ่งมีเนื้อหาเช่นนี้มีส่วนให้ความรู้ คติเตือนใจ ที่แฝงไปในรูปของความบันเทิง ผู้ฟังจะไม่เบื่อหน่าย เหมือนกับการฟังเทศน์ฟังธรรมทั่วไป ซึ่งจะขอยกตัวอย่างจากเพลงเรื่องพระมาลัย ดังนี้

อาร์มบทบอกบ่ง เรื่องบุญเรื่องบาป

ฉันจะยกตำนานนิทานธรรมะ

ตั้งแต่พุทธกาลนานเต็มที

หวังจะให้ซึ่งซาบแต่ผู้ทีเลื่อมใส

ถึงเวรานุเวระจะร้องเรื่องพระมาลัย

สองพันห้าร้อยกว่าปีที่ผ่านไป

ครั้งเมื่อพระมาลัยไปไถรตนรก
ท่านมีฤทธิ์เดชามหาอำนาจ

ยังแดนยมโลก เมืองนรกแดนร้าย
ไผ่นรกยังดับลงไปได้

ยังมีเปรตสกปรกร่างรกละละ
มีร่างกายยาวยาวปากเน่าเป็นหนอง
หนองไซไซปากยิ่งชากยิ่งเข้า
พระมาลัยไถ่ถามเอาเนื้อความที่เปรต
เปรตตอบพระคุณเจ้าว่าตัวเราดำพระ

เป็นเพราะดำพระมีสติเผลอเผล
เที่ยวเดินตามกองฟอนกินแต่ก้อนถ่านไฟ
ปากคอเหม็นเน่าเพราะมีหนองกินใน
มีร่างกายทุเรศนี้เป็นบาปอะไร
ไม่สนใจสมณะว่าจะ เป็น โฉน

ครั้นพอใกล้จะตายข้าก้นถึงตัว
พอช้าตายไหม้หมกก็ตกนรกทันที
พอถ่ายอาจออกมาถึงหน้าเก็บกิน

ว่าเสียชาติปากชั่วเมามัวมากมาย
มาทนทุกข์อยู่ที่นี่ไม่รู้จะทำไฉน
แม้เกลียดชังก็กินทนกินของถ่าย ...ฯ

ตัวอย่างเพียงบางตอนข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนใจผู้ฟังให้ประกอบ
กรรมดีละเว้นกรรมชั่ว การยก นิทานประกอบธรรมะเช่นนี้ยังมีปรากฏในเพลงอีแซวอื่น ๆ
อีกมาก เช่น เพลงเรื่องพ่อแม่ จะยกนิทานเรื่องเทวทาส มาประกอบในเรื่องความกตัญญู
กตเวทีต่อบิดามารดา เพลงเรื่องเศรษฐีเหนียวกล่าวถึงเรื่องราวของเศรษฐีเหนียว ประกอบ
การสอนเรื่องทำบุญทำทาน เพลงเรื่องไถ่ถอยได้ยกนิทานเรื่องไถ่ถอยมากล่าวประกอบการสอน
เรื่องบุญกรรม เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า หลักธรรมส่วนใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในเพลง
อีแซว เป็นธรรมะในระดับโลกียะ หรือเรียกว่าโลกียธรรม หมายถึงธรรมแห่งโลก หรือธรรมะ
ของปุถุชน ซึ่งมุ่งสอนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำให้ใจบริสุทธิ์ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าการ
กระทำความดีก็ย่อมได้รับผลอย่างนั้น ซึ่งนั่นคือ ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว (สุพัตรา สุภาพ
2531 : 94-45) หลักธรรมซึ่งกล่าวมาข้างต้นนี้เป็นพุทธปรัชญาง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนทั้งผู้ฟัง
ส่วนใหญ่ก็มีความคุ้นเคยและเข้าใจความหมายดีอยู่แล้ว ดังนั้นการที่ผู้แต่งเพลงอีแซว นำธรรมะ
เหล่านั้นมากล่าวเผยแพร่ไปสู่ผู้ฟัง จึงทำให้เห็นว่ามิใช่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะให้ความรู้เท่านั้น แต่มี
หมายจะให้เข้าถึงจิตใจของผู้ฟัง หรือให้ผู้ฟังซาบซึ้งเกิดอารมณ์คล้อยตาม เพื่อให้เกิดความเชื่อ
หรือปฏิบัติตามคำสอนนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าการให้ความรู้ในหลักธรรมดังกล่าวยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็น
ถึงภูมิปัญญาของผู้ร้องว่า มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมเหมาะสมแก่การเป็นผู้นำใน

การแสดงออกทางความคิดของคนในสังคมนั้น และเป็นผู้ที่สังคมจะให้ความนิยมนักใคร่ หรือ กล่าวโดยทั่วไปก็คือเหมาะสมจะ "เป็นคนของประชาชน" ที่เป็นแบบอย่างอันดีงามของสังคมนั้นเอง

อนึ่ง การให้ความรู้ทางธรรมที่มีอยู่ในเพลงอีแซวนี้ นอกจากจะเกิดผลดีต่อผู้ฟังและผู้ร้องแล้วยังทำให้เกิดผลดีต่อสังคมด้วย เพราะเนื้อหาทางธรรมเหล่านี้ จะช่วยถ่วงดุลในด้านเนื้อหา มิให้มีแต่เรื่องเพศมากเกินไป และยังเป็นส่วนช่วยส่งเสริมให้เพลงอีแซวมีคุณค่าในการเป็นสื่อเพื่อพัฒนาจิตใจ และศีลธรรมของคนในสังคมได้ชัดยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการทำให้เห็นว่า เพลงอีแซวมิใช่มีคุณค่าแต่เฉพาะในเรื่องของความบันเทิงใจ บันเทิงอารมณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นเพลงที่มีส่วนที่ให้คุณค่าในด้านของการประเทืองสติปัญญาแก่คนในสังคมด้วย

5.2.2 การให้การศึกษาทางอ้อม เพลงอีแซวเป็นสื่อในการสั่งสอนอบรมคนในสังคม ในลักษณะของการแนะให้คิดหรือให้แง่คิดในเรื่องต่าง ๆ โดยสอดแทรกคำสอนทางศาสนา ค่านิยม และกฎเกณฑ์ในสังคมที่ควรปฏิบัติไว้ในบทเพลง แง่คิดหรือคำสอนใจโดยทางอ้อมนี้มีจำนวนมากดังจะขอยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจน ดังนี้

5.2.2.1 แง่คิดในเรื่องความรักชาติ เช่น ให้แง่คิดเรื่องความเป็นไทย ความเป็นเอกราชและสำนึกในบุญคุณบรรพชน ดังตัวอย่าง

ชื่อไทยที่แทนปลว่าอิสระ	รักษาสัจจะชอบความจริงใจ
ความสามัคคีเราก็มียู่มาก	จันจะมั่งรกรากอยู่ได้อย่างไร
เราเป็นไทยน้อยเราไม่ต้องปัญญา	จนชั้นซื้อล้อชาวยิ่งกว่าไทยใหญ่
-----	-----
สละชีพเพื่อชาติประวัติศาสตร์บันทึก	เป็นศิลาจารึกครั้งสุโขทัย
พูดถึงบรรพชนของคนยุคนั้น	ท่านต้องคิดสร้างสรรค์ไม่ต้องสงสัย
ท่านคิดสร้างสรรค์เป็นขั้นเป็นตอน	อันนั้นแน่นอน โดยพฤตินัย
-----	-----
ผู้ใหญ่ดียอมมีทุกยุค	ผู้เบิกผู้บุกมีทุกสมัย
บุคคลแบบนั้นแต่ก็มีไม่มาก	ยอมตัวลำบากเพื่อให้ผู้อื่นสบาย
ลองคิดดูอีกทีว่าที่เรามีประเทศ	เป็นขอเป็นเขตได้มาเพราะใคร
	(เพลงเรื่องเมืองไทย)

5.2.2.2 แง่คิดในเรื่องความรักพระมหากษัตริย์ เช่น ความสำนึกใน

พระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีต่อสถาบันศาสนาและการศึกษาของคนไทย ดังตัวอย่าง

ทุกพระองค์ทรงชุบอุปถัมภ์ ทรงศึกษาธรรม โนบัพโทวาท โดยเฉพาะเยาวชนได้ผลพวงเพียร สิ้นเกล้าชาวไทยไม่ประมาณ สร้างศีลธรรมนำจิตมิผิดลั้ง	พระยกศาสนาเชิดชูไว้ สดสะอาดบริสุทธิ์จตุรรวมใจ สร้างที่เรียนที่รู้สร้างครูให้ สร้างความฉลาดให้เยาวชนสนพระทัย เป็นพลังของชาติมิขาดสาย (เพลงถวายพระพรสมเด็จพระเทพรัตน- ราชสุดาสยามบรมราชกุมารี)

5.2.2.3 แง่คิดในเรื่องความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม เช่น บิดา มารดามีหน้าที่อบรมสั่งสอนบุตร ประชาชนมีหน้าที่ในการปกครองประเทศ ดังตัวอย่าง

คุณพ่อบ้านแม่บ้านที่ท่านรับฟัง สอนลูกสอนหลานให้รู้จักกันทั่วหน้า ให้รู้จักเสียสละมีสัจจะวาจาง	โปรดช่วยกันปลูกฝังและเป็นตัวอย่างกันไว้ ให้ติดหูติดตาเรื่องประชาธิปไตย ลดกิเลสทุกอย่างเพื่อหาทาง โปร่งใส
แม้จะเป็นชาวไร่หรือเป็นชาวนา เราก็เป็นปณิธานไม่ใช่คนหลังเขา ทั้งเห็นเห็นรู้รู้อย่าแก่งแย่งผลประโยชน์	เป็นพ่อชายแม่คำก็มีปัญญายิ่งใหญ่ อย่าแก่งแย่งชิงผลประโยชน์ใคร่เราไปไหน โปรดช่วยกันรักษาประชาธิปไตย (เพลงประชาธิปไตย ของกรมการปกครอง)

5.2.2.4 แง่คิดในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตและซื่อสัตย์ เช่น ชาวนา ยึดอาชีพ สุจริตมีความซื่อสัตย์ และมีความซื่อสัตย์ ดังตัวอย่าง

ผมจะร้องเปิดใจถึงชีวิตชาวไร่ชาวนา ถึงจะลำบากสักเท่าไรพวกเราไม่- เคยคิด	ต้องฝึกฝนฟันฝ่าในเรื่องทำนาทำไร่ เพราะเป็นงานสุจริตหากินไม่ผิดกฎหมาย
ไม่คิดคอร์รัปชันพวกเราต้องการทำกิน	ไม่เหมือนกับไอ้พวกต่างถิ่นหากินเลวร้าย

เราตั้งหน้าหากินอยู่ในถิ่นของตน

ถึงจะลำบากเราไม่บ่นเราก็นำทำได้

(เพลงชีวิตชาวไร่ชาวนา)

5.2.2.5 แง่คิดในเรื่องการมีศีลธรรม เช่น การละกิเลสและประพฤติดนตามหลักศีลและธรรม ดังตัวอย่าง

แต่คนแก่บางชนิดก็น่าคิดขบขัน

บ้างก็แก่อวดเก่งไม่กลัวเกรงว่าแก่

พวกแก่พุดแก่พาลพาลูกหลานมีภัย

ยังนึกว่าตัวแน่ชาไม่เลือกที่ไหน

บางคนแก่เหล้าบ้างก็แก่นักเลง

บางคนแก่มงายไม่คิดอายคุ้ยอ้าว

หลัง โกงอวดเก่งทำตะเกียกตะกาย

ว่าเมื่อข้าหนุ่มสาวเรื่องทุกสิ่งสดใส

แต่บางคนแก่ไปจนหนึ่งจะกรอบ

เห็นสาวตาใสอยากใช้สาวสาว

บ้างเรียกตนว่าพ่อเอาเงินล่อลูกหลาน

แก่งอนตาตายยังชอบวัยเอื้อเอื้อ

หุบแก้มตอบไม่เจียมตัวกลัวตาย

ยังข่มหวานตาแววแก่งังงไม่ไหว

แล้วแจกของกำนัลแต่หวังลวงเครื่องใน

แก่เตอะยังกระเตาะยังงัดต้องเตอะให้ตาย

(เพลงเรื่องพ่อแม่)

5.2.2.6 แง่คิดในเรื่องการยกย่องความดี เช่น การยกย่องผู้ที่มีคุณธรรมมิใช่ผู้มีเงินหรืออำนาจ ดังตัวอย่าง

อันว่าทรัพย์สินหนอว่าเงินทอง

ถ้าซ้นหมั่นหาขายค้าพอควร

แต่เกียรติประวัติที่ดีสิ่งเหล่านี้นหายาก

อันนี้เป็นของนอกกาย

จะทำนาทำสวนนั้นก็ล้วนทำได้

ซื้อด้วยเงินคงลำบากไม่ได้จากหัวใจ

(เพลงประชาธิปไตย ของกรมการปกครอง)

5.2.2.7 แง่คิดในเรื่องการมองคนให้ลึกซึ้งเพื่อมิให้ถูกหลอก เช่น การเลือกผู้แทนราษฎรที่ขาดคุณธรรมหรือขาดความสามารถ ดังตัวอย่าง

แห่พูดถึงการเลือกตั้งนั้นยังเจ็บใจ

ครั้งที่ผ่านผ่านไปผิดเป้าหมายซะไม่มี

ฉันยังไม่หายเจ็บจึงได้เก็บมาคิด ตาเราเตาคนผดยั้งคดียิ่งบัดสี
 อันเจ็บใดโหดเล่ายังไม่เท่าเจ็บใจ คำพ้งเพยเอ่ยไว้จำได้ไหมคำนี้
 ถ้าเสียเงินเสียทองก็เจ็บกระตองใจอยู่ แล้วยิ่งมาเสียรู้เจ็บจนหูร่อนจี
 เจ็บเสียรู้ถูกหลอกมันเจ็บบอกไม่ถูก เจ็บยิ่งกว่าคลอตลูกคนหัวปี
 (เพลงประชาธิปไตย)

5.2.2.8 แง่คิดในเรื่องการมีเมตตาและเห็นใจผู้อื่น เช่น การเห็นใจ
 ตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อความสุขของประชาชน ดังตัวอย่าง

ตำรวจเป็นผู้ที่ต้องเสียสละ จะนั่งเฉยและละไปไม่ได้
 บางทีมีเหตุร้ายในเวลานอน ต้องทิ้งมุ้งทิ้งหมอนไปให้ถึงจุดหมาย
 กอดเมียอยู่หลังหลังต้องมาฉีกกอดเป็น มีดคำตักตักก็ต้องไปให้ได้
 บางทีไปจับผู้ร้ายถูกยิงตายก็มี ต้องไปสิ้นชีวิตคงวอดวาย
 ลูกเมียอยู่หลังตั้งตารอ ไม่รู้เลยว่าพ่อไปมีภัย
 แลแลก็กลับไม่กลับมา ไม่รู้สักนิดว่าผิวไปตาย
 ประชาชนลองนึกชีวิตตำรวจ เหมือนอยู่บนเส้นลวดล่อแหลมอันตราย
 (เพลงวันตำรวจ)

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าแง่คิดหรือข้อเตือนใจบางประการที่ยกมานี้ ล้วนแต่เป็น
 การให้การศึกษาอบรมคนในสังคม โดยชี้แนะให้เห็นความถูกต้อง ความเหมาะสมหรือความ
 ไม่เหมาะสม ตามความนิยมและบรรทัดฐานของสังคมไทย อันมีผลต่อความคิดและทัศนคติของผู้ฟัง
 ที่อาจจะนำแง่คิดดังกล่าวไปขบคิดหรือใคร่ครวญต่อไป นอกจากแง่คิดดังกล่าวแล้วยังมีแง่คิดอื่น ๆ
 อีกมาก ที่ศิลปินอื่นเขวต่างชั้นร้องเพื่อสั่งสอนผู้ฟังทางอ้อม ดังเช่น การสะกิดใจผู้ฟังในเรื่องการ
 ประพฤติตนไม่เหมาะสม การสะกิดใจเรื่องความบกพร่องในหน้าที่รับผิดชอบ การเตือนเรื่องการ
 เป็นฝ่ายค้าน การเตือนในเรื่องการหลงผิด และมีค่านิยมผิด ๆ เช่น ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย
 การนิยมวัฒนธรรมต่างประเทศ ซึ่งจะขอยกตัวอย่าง ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

พี่แหมจ้สัจนิยมมันต้องมีเส้นผ่าก ไม่มีเส้นแล้วเล่นยากเราต้องฟังผู้ใหญ่
 ลูกชาวนาชาวไร่โดยมากไม่มีหวัง ถ้าไม่แน่วจริงเก่งจังก็อย่าได้หวังดีใจ

ถ้าลูกท่านหลานเธอรู้สึกว่ามีหนทาง
ถ้าชาวบ้านอย่างเราแสนไกล-
ความเจริญ

ถ้าญาติคนใหญ่เสียอย่างยังงี้ก็ต้องใหญ่
ถ้าหากว่าอดด้วยเงินบางที่งานเดินเองง่าย

(เพลงเกี้ยว : ชวัญจิต ศรีประจันต์)

ตัวอย่างที่ 2

เอาดีส่วนตัวโยนชั่วให้เขา
มีมากเขี้ยวคว้าพวกที่ไม่รับผิดชอบ
เราเรียกว่ามือไม่พายเอาเท้าราน้ำ
ไม่แก้ไขตัวเองแล้วไม่เกรงผู้อื่น
เรื่องส่วนตัวของเราจะเอาเข้าไปรวม

คิดแต่เคล้าเคล้าไม่เห็นแก่ใคร
เป็นผู้ทำลายระบอบประชาธิปไตย
คิดแต่จะคุกคามไม่คิดแก้ไข
คนนับพันนับหมื่นเขาเห็นด้วยหรือไม่
กับเรื่องส่วนรวมเขาได้อย่างไร

เดี๋ยวก็ดำตำรวจเดี๋ยวก็สวดทหาร
เป็นบุคคลสำคัญพวกปัญญาอ่อน
ขอให้สิ่งเกิดพวกประเภทที่ว่า

ตำรวจบาลค้านนโยบาย
ชอบออกชอบอ่อนคิดบ่อนทำลาย
ชอบแต่ด่าด่าด่าตัวก็ทำไม่ได้
(เพลงเรื่องเมืองไทย)

ตัวอย่างที่ 3

ทำบุญวันเกิดคิดดูเกิดหลายที่
ตัดเค้กเป่าเทียนกราบเรียนให้รู้
ดิฉันนั้นเห็นขอเป็นพยาน
ดิฉันเห็นกับตาจึงได้มาว่าให้ฟัง
ผู้ใหญ่รายอมให้เขาย่อมลี

พูดถึงพิธีแทบไม่ใช่คนไทย
ແປປີเบิร์ตเคยทุกข์กันเสียยกใหญ่
ระดับผู้บริหารด้วยนะจะบอกให้
นั่นเขาเป็นฝรั่งหรือว่าคนไทย
ชนบทรวมนิยมประเพณีของเราที่ไหน
(เพลงเรื่องเมืองไทย)

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับบทบาทของเพลงอีสานในการให้การศึกษาแก่สังคม
นั้น อาจสรุปได้ว่า นอกจากเพลงอีสานจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ฟังเป็นหลักแล้ว
ยังได้แทรกสาระความรู้ต่าง ๆ อีกมากมาย ซึ่งมีทั้งความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในอดีตและ
การดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบัน ซึ่งความรู้เหล่านี้มีคุณค่าในฐานะที่เป็นแหล่งหรือเป็นบันทึก
ของความนึกคิด ประสบการณ์และสิ่งต่าง ๆ รอบตัวของคนรุ่นก่อน ซึ่งคนรุ่นหลังสามารถจะนำ

มาศึกษา เพื่อให้เข้าใจในความเป็นมาและภูมิปัญญาของบรรพชน นอกจากนี้ความรู้บางอย่างสามารถนำมาใช้เป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิต และพัฒนาชีวิตในยุคปัจจุบันได้ ดังปรากฏว่ามีเพลงอีแซวจำนวนมากที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความรู้ และแนะแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน เป็นความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของประชาชน เช่น การใช้สิทธิ์เลือกตั้งผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นความรู้ที่ประชาชนควรทราบ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับพัฒนาตนเองให้ทันยุคทันสมัย มีความเข้าใจและเท่าทันความเป็นไปของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการให้ความรู้ดังกล่าวจึงเป็นบทบาทสำคัญของเพลงอีแซว ที่ช่วยสร้างสรรค์ภูมิปัญญาให้แก่สังคมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

5.3 บทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนชาวบ้าน

ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่มีปัญหาคายากจน ต้อยการศึกษาและอยู่ห่างไกลความเจริญ สื่อมวลชนบางประเภท เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ ฯลฯ ไม่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เพลงพื้นบ้านจึงมีบทบาทในการกระจายข่าวสารและเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ดังที่สุทธวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2524 : 61) กล่าวว่า สมัยก่อนยังไม่มีเครื่องสื่อสารมวลชน (mass media) ชาวบ้านใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทที่ใช้ภาษา (verbal) และประเภทประสมประสาน (mixes) เป็นเครื่องสื่อสารแทน ดังเช่น เพลงกล่อมเด็กภาคใต้มีบทบาททั้งในด้านให้ความรู้และความคิดในลักษณะการชี้แนะแนวทาง หรือแสดงทรรศนะแก่มวลชน (mass) หรือชาวบ้าน (folk)

สุกัญญา ภักธราชัย (2533 : 373-374) กล่าวถึงบทบาทประการหนึ่งของเพลงพื้นบ้านว่าเป็นสื่อมวลชนกระจายข่าวสารในสังคมจากชาวบ้านไปสู่ชาวบ้าน และจากรัฐบาลไปยังประชาชน นอกจากนี้เพลงพื้นบ้านยังแสดงถึงทรรศนะของชาวบ้านที่มีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองด้วย

ปัจจุบันสื่อมวลชนได้พัฒนาก้าวหน้าไปมาก สื่อมวลชนบางประเภทเช่น วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ทำหน้าที่กระจายข่าวสารได้มีประสิทธิภาพยิ่งกว่าเพลงพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านบางชนิดจึงลดบทบาทไปจากสังคมไทย แต่สำหรับเพลงอีแซวแล้วยังคงมีบทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนชาวบ้านอยู่มาก ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนารูปแบบและเนื้อหาของเพลงอีแซว รวมทั้งความสามารถในการแสดงออกอย่างสูงของศิลปินเพลงอีแซวประกอบกัน กล่าวคือ

เพลงอีแซวพัฒนารูปแบบให้มีลักษณะเป็นการแสดงที่มีภาพ แสง สี เสียง ที่ช่วยดึงดูดใจผู้ฟังมากขึ้น และยังพัฒนาเนื้อหาให้ทันยุคทันสมัยด้วยการนำเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบันมาสร้างสรรค์เป็นบทเพลง ทำให้น่าใจและมีส่วนเข้าถึงผู้ฟังได้ง่าย นอกจากนี้ศิลปินเพลงอีแซวบางคน เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ ฯลฯ ยังเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง เป็นที่นิยมและยอมรับกันทั่วไปว่า

เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการแสดงและในการโน้มน้าวใจผู้ฟังได้เป็นอย่างดี ศิลปินดังกล่าว จึงมักจะได้รับเชิญให้ไปแสดงเพื่อเผยแพร่ข่าวสารหรือโฆษณาประชาสัมพันธ์เรื่องต่าง ๆ เช่น การเลือกตั้ง ฯลฯ อยู่เสมอ ศิลปินเหล่านี้จะใช้เพลงอีสานเป็นเครื่องมือในการกระจายข่าวสารกับประชาชนทั่วไป นอกจากนั้นแล้วศิลปินเพลงอีสานยังพัฒนาความรู้ความสามารถอยู่เสมอ เช่น ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากเอกสาร ตำรา และติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนชนิดต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น ทำให้มีความรู้กว้างขวาง และสามารถแสดงความรู้ และความคิดเห็นต่อเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างคมคาย ลึกซึ้งและหลายแง่มุม เพื่อให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยใคร่จะขอแยกอธิบายถึงบทบาทของเพลงอีสานในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนเป็น 2 ประการได้แก่ การกระจายข่าวสารและการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ดังนี้

5.3.1 การกระจายข่าวสาร

เพลงอีสานเป็นสื่อมวลชนชาวบ้านที่กระจายข่าวสารแก่คนในสังคมมาตั้งแต่ในอดีต ดังปรากฏว่ามีเพลงจำนวนมากที่แสดงให้เห็นบทบาทดังกล่าวนี้ เช่น

ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎร ซึ่งได้ประกาศยึดหลักสำคัญ 6 ประการ อันเปรียบเสมือนเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่กำหนดไว้เป็นแนวทางการปฏิบัติ หลัก 6 ประการนี้ ได้แก่ หลักเอกราช หลักความปลอดภัย หลักเศรษฐกิจ หลักเสมอภาค หลักเสรีภาพ และหลักการศึกษา (ชัยอนันต์ สมทวนิชและชัตติยา กรรณสูต 2518 : 211) ซึ่งเพลงอีสานได้มีส่วนในการเผยแพร่หลักสำคัญนี้ ดังตัวอย่างจากเพลงหกประการที่กล่าวว่า

บอกว่าข้อหนึ่งดีเลิศล้ำ	ได้เปลี่ยนกลีกรรรมทำนาทำไร่
รัฐบาลลงทุนได้อุดหนุนชาวเมือง	ราษฎรรุ่งเรืองให้พากันปลูกผ้าย
ส่วนหลักข้อสองรองลงมา	บำรุงการศึกษากันและเอาใจใส่
โรงเรียนราษฎรหลวงทางกระทรวง- ตั้งแต่ง	ไปทุกหนทุกแห่งจัดครูมาสอนให้
ส่วนหลักข้อสามเป็นเนื้อความสำคัญ	บำรุงกองทหารกันให้เอาใจใส่
เอาประเทศเป็นบ้านเอาทหารเป็นครัว	ศัตรูเกรงกลัวมันไม่มีใครกล้ากลาย
ส่วนหลักข้อสี่ผมจะชี้ให้ฟัง	รัฐบาลแต่งตั้งเอาไว้
อ้อเมื่อตะกอนใช้สัดเดี๋ยวนี้เขาจัดใช้ถึง	ตราชูตราชั่งนี้แบบเก่าเลิกใช้
เขาได้เปลี่ยนกันใหม่ให้เราใช้กิโย	เอาไว้กันคนโง่ที่ไม่รู้จักใช้
ส่วนหลักข้อห้า	ลงว่าพุทธศาสนาท่านได้เอาใจใส่

สังขารร่างกายในพระไตรปิฎก
ส่วนหลักข้อหกที่ผมจะยกขึ้นมา

ท่านจึงได้หยิบยกขึ้นมาบรรยาย
-----๗

จากตัวอย่างดังกล่าว แม้เนื้อความจะไม่สมบูรณ์และคลาดเคลื่อนไปบ้างเพราะกาลเวลาได้ผ่านไประยะแล้ว จึงทำให้ผู้ร้องที่สืบทอดกันมาจดจำเนื้อหาได้เพียงเท่านี้ แต่เนื้อเพลงดังกล่าวก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงร่องรอยของการกระจายข่าวสารของเพลงอีแซวในยุคที่สิ่งพิมพ์และการสื่อสารยังไม่แพร่หลายเช่นทุกวันนี้ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ. 2481-2487 ซึ่งเป็นสมัยแห่งการสร้างชาติและเชื่อนำ รัฐบาลดำเนินนโยบายสร้างสังคมใหม่เพื่อความผาสุกและยิ่งใหญ่ให้เท่าเทียมอารยประเทศ รูปแบบหนึ่งของการเผยแพร่นโยบาย คือ การใช้วรรณกรรมนำเสนอเรื่องราวและปลูกฝังความคิดทางการเมืองให้แก่ประชาชน ดังเช่น เพลงร่ำว ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งที่มีเนื้อหามุ่งสื่อสารและจูงใจมวลชนให้ยึดมั่นในชาติ เชื่อและทำตามผู้นำ (บุญล้อม มะโนทัย 2531 : 2) เพลงอีแซวเป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทสนองนโยบายรัฐบาลในสมัยนั้น ด้วยการเผยแพร่นโยบายและสร้างค่านิยมบางประการ เช่น การขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพการเกษตร การแต่งกายให้ถูกต้องเหมาะสมตามแบบบริณิยม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ฉันขอชักชวนบรรดาเพื่อนร่วมชาติ	เป็นถ้อยคำเด็ดขาดของท่านจงฟังไซ
ในเรื่องทำสวนครัวให้ถ้วนทั่วประเทศ	โดยรัฐบาลกะเขตเอาไว้เพื่อซื้อขาย
ท่านจึงตั้งข้อบัญญัติให้เลี้ยงสัตว์ทำสวน	ฉันจึงได้เชิญชวนบรรดาหญิงชาย
อย่าได้ซื้อเกี้ยวจิ้งจอกมาจัดงานจัดทำ	ให้สมกับท่านผู้นำได้จระไน
การปลูกผักเลี้ยงสัตว์เป็นสมบัติของเรา	เพราะอยู่กับบ้านงานเบาทำกันตามสบาย
มาเกิดเราชาวไทยร่วมใจกันทุกคน	มาปลูกผักพืชผลเอาไว้เป็นลำไ
จงจัดแจงแบ่งปันยกกันสวนครัว	ชุดร่อกันไว้ไม่ให้สัตว์ทำร้าย
ต้องถางพื้นปลูกผักให้ถูกต้องทวิชา	ตามกฎหมายมาตราที่เขาบ่งไว้

ขอพี่น้องชาวไทยจะได้มีใจเกี้ยวจิ้งจอก	ควรเชื่อคำรัฐบาลต้องเดินตามนโยบาย
ตามคำรัฐบาลมีหลักฐานยึดถือ	ถ้าผู้ใดขึ้นตื้อก็คงใช้ไม่ได้
ถ้าใครไม่ถือตามช่องให้ถูกต้องที่ตั้ง	ถ้าขัดขึ้นคำสั่งมิได้เอาใจใส่

จะต้องถูกทำโทษตามกฎหมาย
ปรับสิบสองบาทไม่ให้ขาดใบแนงก์
นี่แหละท่านทั้งหลายจงพร้อมใจร่วมกัน

ต้องเสียทรัพย์สินศาลนิพากษาชักใช้
ถึงแม้สตางค์แดงก็ขาดไม่ได้
เชื้อคำรัฐบาลเราก็คงสบายฯ
(เพลง เรื่องสวนครัวและเลี้ยงสัตว์)

ตัวอย่างที่ 2

จะพูดถึง เรื่อง วัฒนธรรมที่ผู้นำขอร้อง
เราเกิดเป็นไทยร่วมธงมาอยู่ในวง-
ศีลธรรม

ประเทศจะอัปจนก็เพราะพลเมือง

เราต้องช่วยกันบำรุงให้ชาติของ-
เราเจริญ

มาช่วยกันส่งเสริมให้ทุนเพิ่มเผ่าพันธุ์
จะให้ต่างประเทศเขามานุดตูด
เราต้องหวังก้าวหน้าหวังมหาอำนาจ

ทั้งจรรยา มารยาทอย่าให้ขาดบกพร่อง
การพูดการจา กริยาเยื่อหยิ่ง
อย่าได้พูดเสียดื้ออ้ายอ๊อไม่เอา

จะพูดถึงการแต่งกายหญิงชายพี่น้อง
ท่านให้เอาไว้ผมยาวตามประเพณีนิยม
จะเพี้ยวเอาไว้ผมตัดจะได้อัดผมตั้ง

เมื่อก่อนเราจูงกะเบนครานี่
เขาเกณฑ์มุ้งถุง
สตรีไทยทุกท่านจงนุ่งถุงกันให้ทั่ว

การผ้าสไบเล็กใช้กันเสียที

แก่บรรดาพี่น้องที่อยู่ในแนวภายใน
จะต้องมีหลักประจำเป็นบทเรียนใส่ใจ

ประเทศจะรุ่งเรืองก็เพราะพวกเรา-
ทั้งหลาย

ฉันจึงขอชวนเชิญแก่บรรดาหญิงชาย

วัฒนธรรมเที่ยงธรรมให้เหมาะสมชาติไทย
ถ้าเห็นไว้กระดูกเขาจะดูหมิ่นได้
หวังหาความฉลาดจะได้ทำเหลวไหล

เราต้องเปลี่ยนสมองให้ทันสมัย
ไม่ว่าชายและหญิงจะใช้พูดคำใหญ่
อย่าพูดเอ็ดเสียงอ้าวล้วนแต่สิ่งอัปอาย

ที่ท่านผู้นำขอร้องแก่พวกเราทั้งหลาย
สับหย่องทรงผมเสียให้งามผั่งผาย
จงเปลี่ยนแปลงกันเสียบ้างให้ถูกนโยบาย

กันทั่วตลอดทั้งกรุงไม่ว่าใกล้หรือไกล

จะเป็นศรีแก่ตัวไปจนกระทั่งวันตาย

จะมองดูก็ไม่ดีไม่เห็นมันงามตรงไหน

จงเลิกผ้าสไบขอให้ใช้เสื้อแทน

มันจะได้ถูกแบบแผนเผด็จองค์อาไฟ
(เพลงเรื่องฉันทธรรม)

จากตัวอย่างที่ 1 และ 2 จะเห็นได้ว่า เพลงที่ยกมามีการเผยแพร่ความรู้และแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับนโยบายหรือรัฐนิยมของรัฐบาลในสมัยนั้น เพลงดังกล่าวจึงทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งของรัฐบาลในการกระจายข่าวสารทางการเมือง ตลอดจนการจัดระเบียบปลูกฝังค่านิยมและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ นอกจากนี้ยังมีเพลงอื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นบทบาทของเพลงอันใช้ในการกระจายข่าวสารในสมัยนั้นอีก เช่น

ตัวอย่างที่ 3

ตั้งแต่ตัวข้าได้รักษาเขตच्छ

ไปตามที่รัฐบาลท่านออกนโยบาย

เมื่อพ.ศ.แปดสิบสามมีคำสั่ง

ให้ช่วยกันระวังเอาเข้าไว้

ให้ปราบแนวที่ห้าเพื่อรักษาความสุข

ให้จัดในทางที่ถูกคนที่ขายชาติไทย

(เพลงต้นแนวที่ห้า)

ตัวอย่างที่ 4

จะออกไปหาชายตอนพ.ศ.แปดสิบสี่-

ถ้วนทั่วกระทั้งในประเทศเขตไทย

เดี๋ยวนี้มีคำสั่ง

ไม่ว่าหนุ่มไม่ว่าแก่แต่งกายเหมือนกัน

เท่าเทียมเทียมกันสมกับเราเป็นไทย

เมื่อก่อนเขานุ่งโจงกะเบน

เดี๋ยวนี้เขาเกณฑ์ให้นุ่งใหม่

รัฐบาลเปลี่ยนใหม่ให้ไทยเรานุ่งถุง

ถ้าคนไหนไม่นุ่งคนนั้นไม่รักชาติไทย

(เพลงออกตัว : ล้ำจวน เกษมสุข)

ตัวอย่างที่ 3 กล่าวถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เริ่มรบกันเมื่อต้นปี พ.ศ. 2484 รัฐบาลในขณะนั้นได้ออกนโยบายเพื่อรักษาความสงบภายในประเทศ โดยขอให้ประชาชนร่วมมือกันสอดส่องดูแลพวกแนวที่ห้า หรือพวกขบวนการใต้ดิน ส่วนตัวอย่างที่ 4 นั้นก็กล่าวถึงนโยบายการเลิกนุ่งผ้าโจงกะเบนและนุ่งผ้าถุงแทน ข้อความที่ติดต่อนานี้ แสดงให้เห็นการกระจายข่าวสารและเผยแพร่นโยบายของรัฐบาลมายังประชาชนทั่วไป ซึ่งศิลปินพื้นบ้านได้นำข่าวสารดังกล่าวมาแทรกไว้ในบทเพลงเพื่อกระจายข่าวนี้ต่อ ๆ กัน

ในปัจจุบัน เพลงอินทรีเป็นเครื่องมือในการกระจายข่าวสารและเผยแพร่นโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลและผู้ปกครองอย่างจงใจ ดังปรากฏในสมัยรัฐบาลชั่วคราวของคณะทหารในสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.) หรือที่เรียกว่า "รัฐบาลรสช." ซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้จัดให้มีการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรขึ้น เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2533 ในขณะนั้นได้มีการรณรงค์เกี่ยวกับการเลือกตั้งอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการรณรงค์ต่อต้านการซื้อเสียงขายเสียง ต่อต้านนักการเมืองที่ทุจริตคอร์รัปชัน รัฐบาลมีนโยบายการจัดตั้งองค์กรกลางขึ้นดูแลการเลือกตั้งและมีการเผยแพร่ข่าวสารการเลือกตั้งอย่างแพร่หลาย เพื่อให้ประชาชนตระหนักในสิทธิหน้าที่ของตน เพลงอินทรีก็ได้มีส่วนช่วยในการกระจายข่าวสาร โดยให้ความรู้และแนวทางการปฏิบัติในการเลือกตั้งครั้งนี้ด้วย ดังตัวอย่าง เพลงประชาธิปไตย และ เพลงองค์กรกลาง-สุโขทัย ของชัชวาลจิต ศรีประจันต์ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

รัฐบาลชุดใหม่ห่วงใยหลายอย่าง	ห่วงการเลือกตั้งไม่เป็นประชาธิปไตย
ไม่ว่าเลือกอะไรระดับใหญ่ระดับเล็ก	ฟอร์มดีกันแต่เด็กเงินเป็นเอกกลืนไอ
ไม่ใช้ความสามารถเงินฟาดลูกเดียว	ไม่นานนักชักเหี่ยวต้องโดดเดี่ยวเดียวดาย
พบเห็นเจตนาเมื่อเวลาเลือกตั้ง	ขายเสียงกันทุกครั้งไม่ระวังเงื่อนไ
รัฐบาลยุค รสช.	ห่วงใยจริงหนอจึงหาข้อแก้ไข
ส่งชุดปฏิบัติการเข้าทุกบ้านตำบล	ให้ใกล้ชิดมวลชนแล้วเริ่มต้นกันใหม่
ยุคนั้ยุคใหม่ประชาธิปไตยแบ่งบาน	ขอให้ชาวไทยทุกท่านรักษาการเป็นไทย
อย่าให้ใครจูงจมูกอย่าให้ผูกให้มัด	เราควรยึดปฏิบัติกันตามนโยบาย
ขายเสียงไม่กี่บาทเท่ากับขายชาติสี่ปี	ถูกเขากดเขาชี้คิดดูซิคุ้มไหม
เลือกพวกอิทธิพลเข้าไปลั่นสภา	ไปโกงชาติโกงประชาขายหน้าเพียงไหน
ขายเสียงให้เขาอยากันกว่าเราได้บุญ	แล้วเขาไปคิดถอนทุนแล้วยังไม่ลั่นกำไร
	(เพลงประชาธิปไตยของกรมการปกครอง)

ตัวอย่างที่ 2

ยี่สิบสองมีนาชาวประชา่วมชาติ	ทางราชการประกาศฝังให้ถนัดถนี้
เตรียมตัวไปเลือกตั้งอย่ามัวนั่งใจเย็น	ชาวสุโขทัยอย่าได้เว้นไปเลือกเน้นคนดี

อย่าหน่ายแหยงแกลั้งนี้แล้วจะยิ่ง-
ยิ่งใหญ่

รักประชาธิปไตยโดยชอบคนไทยทุกคน

เพราะประชาธิปไตยได้สดใสแสงสี

ไปใช้สิทธิของตนด้วยเหตุผลที่ดี

เมืองไทยเมืองทองเป็นของพี่น้องทุกคน
แม้ประเทศมหาอำนาจที่เก่งกาจ-
เกรียงไกร

ประเทศสังคมนิยมยังทั้งอุดมการณ์เดิม
มีแก้วแล้วไม่กำเราจะทำอะไรได้

เราเลือก ส.ส. ไม่กลั่นกรองแล้วเรา-
ก็ต้องเสียใจ

ไปใช้สิทธิของตนอย่าอ้างอย่างโน้นอย่างนี้

ยังเรียกร้องประชาธิปไตยนิมิตหมายที่ดี

ประชาธิปไตยเพิ่มเพื่อส่งเสริมราศี
มีของดีไม่ใช่จะโทษใครคราวนี้

จะเปลี่ยนก็ไม่ได้ต้องทนไปสี่ปี

ก่อนถึงวันเลือกตั้งทำตัวให้ว่างสักวัน

ว่าชื่อชนามสกุลยังสมบูรณ์อยู่หรือไม่
ถ้าชื่อผิดสกุลผิดเราหมดสิทธิ์เลือกตั้ง

ไปหน่วยเลือกตั้งของท่านตรวจชื่อกัน-
ให้ดี

ถ้าตกหล่นตรงไหนให้แก้ไขทันที
สี่ปีจะมีครั้งต้องระวังให้ดี...ฯ

(เพลงองค์กรกลาง-สุโขทัย)

ดังจะเห็นได้ว่าตัวอย่างข้างต้นนี้ ล้วนแต่เป็นการเผยแพร่ข่าวสารการเลือกตั้ง
พร้อมกันให้ความรู้และแนวทางการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรแก่ประชาชน ในตัวอย่างที่ 1 จะมีลักษณะ
ของการประชาสัมพันธ์รัฐบาลในยุคนั้นว่า มีความห่วงใยการเลือกตั้งจะไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม
จึงจัดตั้ง "ชุดปฏิบัติการ" หรือองค์กรกลางขึ้นดูแลการเลือกตั้งและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวประ
ชาธิปไตยให้แก่ประชาชน นอกจากนั้นเนื้อเพลงยังชักจูงใจประชาชนให้ตระหนักถึงผลเสียของ
การขายสิทธิ์ขายเสียงเพราะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเมืองที่ขาดคุณธรรมเข้าไปทำหน้าที่และ
โกงกินชาติต่อไป ส่วนตัวอย่างที่ 2 เนื้อหาของเพลงเป็นการเชิญชวนชาวสุโขทัยให้ไปใช้สิทธิ
เลือกตั้งผู้แทนราษฎร โดยให้ความรู้และแนะแนวทางการเลือกตั้ง เช่น การตรวจดูรายชื่อก่อน
วันเลือกตั้งตลอดจนการแนะนำให้เลือกผู้แทนราษฎรที่ดีมีความสามารถ ไม่ขายเสียงขายสิทธิ์
เพลงดังกล่าวจึงช่วยให้ประชาชนมีความรู้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองและสิทธิหน้าที่ของ
ตน ตามนโยบายของรัฐบาล

นอกจากตัวอย่างดังกล่าวแล้ว ยังมีเพลงอื่นชวอีกจำนวนมากที่มีเนื้อหาอันแสดงให้

เห็นถึงบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล หรือผู้ปกครอง รวมทั้งการ
แนะแนวทางและจูงใจประชาชนซึ่งจะขอยกตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

เชิญน้องสาวอัยยทั้งชายหญิง	เชิญฟังจุดความจริงให้เข้าใจ
ด้วยคณะกรรมการประสานงานพัฒนา	จะนำความก้าวหน้ามาฝากชาวนา ชาวไร่
แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองท่านเป็น-	ทุกหมู่บ้านตำบลลูกฉบับนโยบาย
เจ้าของทุกคน	
โครงการพัฒนาภาคเหนือต้องการมา-	โดยกองทัพภาคที่สามจะนำความสดใส
แนะนำ	
นำความสดใสสู่ชนบทหมู่บ้าน	ตามนโยบายรัฐบาลให้ชาวบ้านสุขสบาย
แผนพัฒนาเศรษฐกิจต้องต่อสู้ดิ้นรนให้ตก	ในฉบับที่ทรงนำมาให้...ฯ
	(เพลงแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง)

ตัวอย่างที่ 2

เนื่องด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี	ท่านได้มอบหน้าที่ตามที่มิจัดหมาย
ท่านผู้ว่าสุพรรณให้รู้จักท่านทั่วถิ่น	ท่านชื่อว่า จรินทร์ กาญจโนมัย
ให้ขวัญจิต ศรีประจันต์มาร้องเพลง-	เพื่อจะให้แจ่มแจ้งประชาชนเข้าใจ
ชี้แจง	
ให้ฉันมาขอบพระคุณกันไปตามหัวข้อ	คือ ก.ส.ช. ที่ผลงานเหลือใช้
พูดถึง ก.ส.ช. ก็รู้ชัดกันทุกชั้น	เป็นบทบาทของรัฐบาลที่ตั้งนโยบาย...ฯ
	(เพลง ก.ส.ช. 2525)

ตัวอย่างที่ 3

จ.จวนใช้ดีชาวศรีประจันต์	นี่ก็ใกล้ถึงวันแล้วเวลา
นี้เลือกตั้ง ส.ช. อีกแล้วหนอพี่น้อง	ดิฉันจึงได้ร้องบอกมา
วันที่สามสิบกันยายนเชิญชวนปวงชน-	ให้ไปเลือกกรรมการหนอว่าสุขาฯ
ทุกบ้าน	

เลือกตั้งกรรมการสุขาภิบาล

ชาวอำเภอศรีประจันต์นั้นต้องมา

(เพลงเลือกกรรมการสุขาฯ)

ตัวอย่างที่ 4

ยี่สิบตุลาคมเป็นวันสำคัญ

ชาวลานกระบือทุกบ้านรู้จักกัน ไกลไกล

เป็นวันเลือก สจ. เขียวเกิดหนองพี่น้อง

เตรียมตัวให้ถูกต้องหลักประชาธิปไตย

สจ. ย่อมมาจากสมาชิกสภาจังหวัด

เป็นผู้ที่มีบทบาทเชิดชูชาติของไทย

ขอให้ชาวลานกระบือทุกตำบลหมู่บ้าน

เลือกคนมีอุดมการณ์และผลงาน

ไกลไกล...ฯ

(เพลงหาเสียง สจ. อำเภอลานกระบือ)

ตัวอย่างที่ 5

ยี่สิบเจ็ดกรกฎาคมนั้นวันเวลาเลือกตั้ง

เตรียมตัวกันหรือยังคุณตาคุณยาย

พี่น้องชาวไทยเชิญไปเลือกตั้ง

เพื่อจะได้ปลุกฝังประชาธิปไตย

คนไทยรักไทยต้อง ไปเลือกผู้แทนฯ

แสดงการหวงแหนแผ่นดินไทย...ฯ

(เพลงเชิญชวนเลือกตั้งผู้แทนฯ

27 กรกฎาคม 2529)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของเพลงอีแซวดังกล่าวล้วนเป็นการเผยแพร่นโยบายของรัฐบาลและของผู้ปกครอง และเผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองและจิตใจประชาชน เช่น ตัวอย่างที่ 1 เป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของกองทัพบากที่ 3 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 แก่ชาวบ้านอำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี ตัวอย่างที่ 2 เป็นการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับผลงานในโครงการส่งเสริมพัฒนาชนบทแห่งชาติ (ก.ส.ช.) ของจังหวัดสุพรรณบุรี ส่วนตัวอย่างที่ 3 ถึงที่ 5 นั้นเป็นการเผยแพร่ข่าวสารการเลือกตั้งคณะกรรมการสุขาภิบาลของอำเภอศรีประจันต์ การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดของอำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ตามลำดับ ซึ่งนอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับกำหนดวันเวลาของการเลือกตั้งแล้ว ยังโน้มน้าวใจให้ใช้สิทธิ์เลือกตั้งด้วย

อนึ่ง จะสังเกตได้ว่าเพลงต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองทั้งระดับ

ชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะมุ่งให้ความรู้ ความเข้าใจในข้อเท็จจริงแล้ว ยังเป็น การประชาสัมพันธ์หน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ด้วย นอกจากนั้นยังมีเพลงอื่น ๆ อีกมากที่ มีเนื้อหาเป็นการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์เฉพาะบุคคล ซึ่งได้แก่การโฆษณาหาเสียงต่าง ๆ เช่น เพลงหาเสียง สจ. อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เพลงหาเสียง สจ. อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เพลงเชิญเลือกกำนันตำบลทุ่งคอก อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นอกจากเผยแพร่ข่าวสารการเมืองแล้วเพลงอื่น ๆ ยังมีบทบาทในการ กระจายข่าวและให้ความรู้ในเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ได้แก่ การแนะนำให้ฝากครรภ์ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การวางแผนครอบครัว การคุมกำเนิด การรักษา อนามัยของชีวิตและหมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่งปรากฏอยู่ในเพลงอื่น ๆ ดังยกตัวอย่าง จากเพลง ของกระทรวงสาธารณสุข ดังนี้

ขอบอกแม่คุณแม่รุ่นน้อง	เมื่อยามตั้งท้องต้องเตรียมท่า
เตรียมตัวเป็นแม่นั้นสำคัญมาก	เตรียมรับลูกรักที่จะเกิดมา
ต้องเตรียมฝากท้องฝากไส้	มีโรคอะไรต้องรีบรักษา
ให้ลูกกินนมสนใจแท้	ให้ลูกกินนมแม่กันดีกว่า
นมแม่ให้ภูมิคุ้มกันโรค	ให้กับทารกได้มากกว่า

เพลงเรื่องพัฒนาหมู่บ้าน ดังเช่น

เชิญเกิดพวกเราพร้อมเข้ามา	มาช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน
เสียสละเวลามาร่วมกันหนอ	มาเป็น อ.ส.ม. เป็นหมายมั่น
บ้านเรือนของเราข้าวของใช้	ต้องรักษาอนามัยทุกสิ่งอัน
น้ำกินน้ำใช้ต้องใสสะอาด	บ้านเรือนปัดกวาดทุกวี่ทุกวัน...ฯ

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดคงจะเห็นได้ว่า เพลงอื่น ๆ ยังมีบทบาทอย่างมากในฐานะที่ เป็นเครื่องมือสื่อสารแก่ประชาชน แม้ว่าบางเพลงจะมีลักษณะของการโฆษณาเพื่อผลประโยชน์ ส่วนตัว เช่น การหาเสียงต่าง ๆ แต่เพลงอื่น ๆ ก็มีส่วนในการกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกตื่นตัว

และสนใจเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมมากขึ้น นอกจากนั้นการกระจายสาระความรู้ของเพลงอื่นเขายังมีส่วนให้ประชาชนเห็นความสำคัญของตนเองและตระหนักในบทบาทหน้าที่ที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ เพลงอื่นเขายังมีบทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนซึ่งมีบทบาทต่อความคิดและทัศนคติ หรืออาจรวมถึงพฤติกรรมของคนในสังคมด้วย ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นบทบาทสำคัญเพราะมีผลต่อประเทศชาติโดยรวม และนับได้ว่าเพลงอื่นเขายังได้ทำหน้าที่เกี่ยวกับบทบาทนี้ได้ดี ไม่นับสื่อมวลชนประเภทอื่น ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการที่เพลงอื่นเขายังมีบทบาทหน้าที่ดังกล่าว นอกจากนั้นยังจะเห็นได้อีกว่าบทบาทหน้าที่ของเพลงอื่นเขายังในด้านนี้ได้แสดงให้เห็นว่า "วรรณกรรมเป็นเครื่องจูงใจมวลชน" (Mass suggestion) ได้ดีกว่าการให้ความรู้ ความเข้าใจ ด้วยหลักการหรือทฤษฎีใด ๆ" (บุญล้อม มะโนทัย 2531 : 2)

5.3.2 การวิพากษ์วิจารณ์สังคม

การวิพากษ์วิจารณ์สังคม หมายถึง การแสดงทรรศนะหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม การแสดงทรรศนะนี้อาจเป็นเพียงการเสนอแนะให้ตัดสินใจเองหรือเป็นไปในทำนองชักจูงใจให้คล้อยตาม หรือการประชดประชันเสียดลให้กระทบใจ

ปัจจุบันระบบการสื่อสารและคมนาคมในประเทศพัฒนาก้าวหน้ามาก การกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วและทำได้หลายวิธี ประชาชนจึงรับทราบความเป็นไปภายในสังคมกว้างขวางขึ้น ศิลปินเพลงอื่นเขายังได้มีโอกาสรับทราบข่าวสารและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสังคมมากขึ้น จึงสามารถแสดงความรู้และทรรศนะของตนต่อเรื่องราวต่าง ๆ อย่างกว้างขวางทรรศนะดังกล่าวนี้ อาจได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา จารีตประเพณี วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม รวมทั้งจากบุคคลต่าง ๆ บ้าง แต่ก็เป็นทรรศนะของชาวบ้านอย่างแท้จริง การเรียนรู้ถึงความคิดของชาวบ้านจากการวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ปรากฏในเพลงอื่นเขายังมีส่วนที่จะทำให้เข้าใจถึงความคิดที่ชาวบ้านมีต่อสังคมหรือสิ่งรอบตัว

เพลงอื่นเขามีบทบาทในการแสดงทรรศนะต่อสังคมหลายประการ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างที่เห็นเด่นชัด คือ ทรรศนะต่อสถาบันของสังคม ทรรศนะต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง ทรรศนะต่อการเมืองการปกครอง และทรรศนะต่อปัญหาของสังคม ดังนี้

5.3.2.1 ทรรศนะต่อสถาบันของสังคม เพลงอื่นเขามีเนื้อหาที่แสดง

ทรรศนะต่อสถาบันที่สำคัญของสังคมไทย ได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และสถาบันครอบครัว การแสดงทรรศนะต่อสถาบันชาตินั้น จะปรากฏเป็นทรรศนะในเชิงบวก คือจะแสดงความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย ภูมิใจในวีรกรรมของบรรพบุรุษ รวมทั้งการเสนอแนะให้ร่วมกันสร้างชาติด้วยการรักและสามัคคีกันดังตัวอย่าง

พูดถึงคนไทยเรามีใช้ชีวิตรวด
ตามประวัติศาสตร์พวกเราก็นักสู้
ชื่อไทยที่แปลว่าอิสระ
ความสามัคคีเราก็มียู่มาก

มีความสามารถละเมียดละไม
เกลียดการข่มขู่มาตั้งแต่ไหนแต่ไร
รักษาสัจจะชอบความจริงใจ
มันจะมั่งคั่งรกรากอยู่ได้อย่างไร

พูดถึงบรรพชนของคนยุคนั้น
พวกบรรพบุรุษเราไม่หยุดไม่ยั้ง
ท่านสละเลือดเนื้ออาบเหงื่อต่างน้ำ
สละชีพเพื่อชาติประวัติศาสตร์มีมา
ควรนึกถึงบ้างค่ายบางระจัน
สละเลือดทุกหยดเพื่อเป็นชาติพลี

ท่านต้องคิดสร้างสรรค์ไม่ต้องสงสัย
รวบรวมพลังรักษาเอาไว้
เกิดศึกสงครามก็มีเคยกลัวใคร
เลือดนองท้องม้ามาแล้วก็สมัย
วีรกรรมสำคัญเชี่ยวชาญท่านทั้งหลาย
ยอมวายชีวิตัวอย่าง ไม่กระวนกระวาย...ฯ
(เพลงเรื่องเมืองไทย)

จงตื่นเถิดชาวไทยจะหลับไหลล้มลง
มาพลีชีพเพื่อชาติให้แน่ชัดใกล้ชิด
แผ่นดินไทยแหลมทองของพี่น้องเรา-
ทั่วหน้า

ชาติจะเรืองดังก้องเพราะเราทั้งหลาย
ให้เลือดนองงู้นัดขึ้นไปสู่ธงชัย
เราจะต้องช่วยกันรักษาเอาไว้ใส่

เราเป็นไทยร่วมชาติต้องสามารถ-
ด้วยกันทั้งหมด

ถ้าว่าใครคิดคดเราไม่ยกให้ใคร

พูดถึงคนไทยเราต้องมีใจรักชาติ
ขอให้เรากลมเกลียวแน่นเหนียว-
เหมือนผาผืน

พร้อมทั้งหมู่สามารถเราหากกลัวใครไม่
ถึงชาติอื่นเขาไม่อินังมันไม่เป็นไฉน

(เพลงเตือนสติเรื่องคอมมิวนิสต์)

ตัวอย่างที่ยกมานี้ ล้วนแต่แสดงความรักชาติและจงใจผู้ฟังให้มีความรัก ความสามัคคี
เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ

ในเพลงอื่นเขายังได้แสดงทรรศนะต่อสถาบันศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาว่า เป็น
สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจคน ทำให้คนไทยสามารถดำรงอยู่มาได้ด้วยความสงบสุข จึงนับว่าเป็นสิ่งที่
ควรภูมิใจและควรปฏิบัติตาม นอกจากนี้ยังแสดงทรรศนะต่อสถาบันศาสนาอีกหลายประการ เป็น
ต้นว่าความศรัทธาต่อพระพุทธรูปในฐานะที่ทรงรู้แจ้งเห็นจริง และเห็นว่าควรจะเอาอย่างการ

ล่องทุกข์ของพระองค์ การยกย่องศรัทธาหลักธรรมคำสั่งสอนว่าสามารถใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ความศรัทธาต่อพระสงฆ์ในฐานะที่เห็นผู้สืบทอดศาสนา ฯลฯ ทรรศนะเหล่านี้มีปรากฏในเพลงต่าง ๆ จำนวนมาก ดังตัวอย่าง

ชาวไทยที่เคารนเราเกิดมาพบ-

เมืองพุทธ

เราโชคดีที่สุดที่มีพุทธศาสนา

เพราะศาสนาพุทธสอนให้หยุดให้ยัง

เรื่องศาสนายึดเหนี่ยวใช้พูดเกี่ยว-

ก้าวก้าว

นับว่าดีที่สุดในวัฏสงสาร

ดูชาติอื่นชื่อนานมีแต่รบราฆ่าฟัน

ดังคำพระท่านอ้างเราเอามาคิดอ่าน

ไม่ใช่เรื่องเหลวไหลมีมาช้านันรันดร์

(เพลงอานิสงส์)

จะไหว้พระพุทธรูปเจ้าที่ล่องเข้านิพพาน

ไหว้พระพุทธรูปที่ล้ำไหว้พระธรรมที่เลิศ

สืบอายุทรงญาณไปด้วยพระปัญญา

ไหว้พระสงฆ์องค์ประเสริฐที่จำศีลศึกษา

(เพลงไหว้ครู : ช้าม หอมจันทร์)

ตามปกติ พระสงฆ์กับชาวบ้านจะมีความสัมพันธ์กัน คือชาวบ้านมีหน้าที่ที่จะต้องอุปการะบำรุงพระสงฆ์ในด้านปัจจัยหรือวัตถุ ส่วนพระสงฆ์ก็มีหน้าที่ที่จะต้องอุปการะชาวบ้านในด้านธรรมะ คือให้คำแนะนำสั่งสอนในด้านศีลธรรม อันจะเป็นหลักหรือเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิต เพลงอีสานได้สะท้อนให้เห็นทรรศนะของชาวบ้านเกี่ยวกับหน้าที่ที่จะต้องทูลบำรุงศาสนา โดยเฉพาะการอุปการะพระสงฆ์หรือวัด ขณะเดียวกันก็แสดงทรรศนะว่าพระสงฆ์หรือวัด เช่น มรรคทายก และกรรมการวัด ฯลฯ ควรจะมีศีลธรรม มีความซื่อสัตย์ และมีสัจจะ ฯลฯ ด้วย จึงจะเป็นที่เชื่อถือศรัทธาของชาวบ้าน ดังตัวอย่าง

ญาติโยมคุณยายเอาใจใส่ทางศีล

กลัวศาสนาจะเสื่อมสูญเราต้องช่วยกัน-

เสริมส่ง

พระสงฆ์ทั้งล้นก็ยังอุตส่าห์ปราศรัย

คำของพระพุทธรูปองค์นั้นอดกันอย่างไม้อาย

เมื่อทางวัดไหนบ่อนบุญกับชาวบ้าน

เราจะได้หนีหมุมารจะ เบียดเบียนกัน-

ทำไม

ทางวัดกับทางบ้านต้องช่วยกันประกอบ ถ้าทางบ้านก็ขัดทางวัดก็เงิน	สิ่งที่ชั่วใครไม่ชอบไม่ว่าหญิงหรือชาย จะมีความเจริญกันไปได้อย่างไร
วัดจะมีหลักฐานเพราะชาวบ้านลงทุน บ้านจะสวยซื้อสัตย์เพราะว่าวัดขัดสี	ได้เป็นเนื่อนานุญหนึบอบบาย เรามาวัดความดีกันไปเสียให้ได้
การไปปดมดเท็จใครก็เช็ดไม่คบ ถ้าทางวัดเวียนวาทายกก็ไม่ย่อย เป็นทายกก็แสนยากบางคนก็ยกพูดแยก	ไม่ใช่จะพูดประจบทำให้ตายใจ พูดไม่ลงตรงรอยมันจะสำเร็จอย่างไร หัวอกแทบจะแตกแทบจะเป็นลมตายฯ (เพลงเรื่องบ้านกับวัด)

อนึ่ง ในเพลงอีแซวยังปรากฏว่ามีการแสดงทรรศนะต่อสถาบันสังคมอีกสถาบันหนึ่ง คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความสำคัญสูงสุดสถาบันหนึ่ง และจะเห็นได้ว่าคนไทยมีความเคารพและยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างฝังรากลึกมาช้านาน วรรณคดีไทยแต่โบราณล้วนแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์อย่างมั่นคงเสมอมา ในลักษณะเดียวกันเพลงอีแซวก็มีเนื้อหาที่แสดงทรรศนะแห่งความจงรักภักดีของชาวบ้านต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ในลักษณะของการสรรเสริญพระเกียรติคุณและพระบารมีของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เป็นจำนวนมาก เช่น เพลงถวายพระพร* เพลงถวายพระพร 5 ธันวาคมหาราช เพลงเทิดพระเกียรติถวายพระพร** เพลงชุดถวายบังคมเทิดพระเกียรติทุก ๆ พระองค์ เพลงเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เป็นต้น จะขอยกตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

* ขวัญจิต ศรีประจันต์ แต่งให้นักเรียนโรงเรียนวังม่วง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี แสดงเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ กรุงเทพฯ

** ขวัญจิต ศรีประจันต์และคณะร้องถวายพระพรแด่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในรายการย้อนทางอย่างไทย ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2535 เวลา 15.45-16.45 น.

พนมกรอ่อนกายถวายบังคม
วันที่ห้าธันวาคมมาส
วันพระราชสมภพสยดิถี
ถวายราชัญญาจารุลี
ภูมิพลพรหมินทร์เป็นประเทศ
ทศนิธราชธรรมล้ำโลกา

องค์พระร่วมโพธิทองของชาวไทย
ประชาราษฎร์ไร้ทุกข์สุขสดใส
กอบประสิทธิ์เถลิงถวัลย์ตระกูลไกล
องค์ภูมิสิ้นเกล้าของชาวไทย
ปกเกล้าประชาราษฎร์ตั้งฉัตรใหญ่
พระมหาราชามิ่งขวัญไทยฯ
(เพลงถวายพระพร 5 ธันวาคมมหาราช)

กราบถวายบังคมทูลเกล้า

สมเด็จพระราชินีศรีนครินทร์ไทย

เมื่อหกสิบปีศรีสวัสดิ์ได้อุบัติในบุญ
ปัจจุบันวันนี้ราชินีแม่ฟ้า

สิริศักดิ์สิริกุลคณาจารย์ไกร
ครบหกสิบพระชันษาชาวประชาหน้าใส

ขอกราบขอพระเกียรติให้กึกก้อง
พระแม่มีขวัญเมืองทรงเปรี๊ยะปราชญ์
พระราชกรณียกิจทุกทิศทาง

แซ่ซ้องสรรเสริญเจริญชัย
พระปรีชาสามารถทุกทุกชาติซึ่งใจ
พระทรงเป็นตัวอย่างนำแนวทางของไทย
(เพลงเทิดพระเกียรติ-ถวายพระพร)

นอกจากนั้นเนื้อหาของเพลงอื่นเขายังแสดงให้เห็นทรงพระที่ติดต่อสถาบันครอบครัวด้วย
ทั้งนี้เพราะครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุด เนื่องจากเป็นสถาบันพื้นฐานที่ทำหน้าที่ตอบ
สนองความต้องการต่าง ๆ รวมทั้งมีบทบาทครอบครัววิถีชีวิตของบุคคลในสังคม ตั้งแต่การเรียน
รู้การดำเนินชีวิตตลอดจนถึงการอบรมสั่งสอนศีลธรรม หรือถ่ายทอดวัฒนธรรม ตามทรงพระของ
ศิลปินเพลงอื่นแล้ว สถาบันครอบครัวยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งกำเนิดเลี้ยงดูและให้
การศึกษาอบรมแก่สมาชิก ดังปรากฏว่ามีเพลงอื่นเขายกจำนวนมากที่กล่าวถึงความสำคัญของบิดา
มารดา กล่าวยกย่องและสรรเสริญพระคุณของบิดามารดาว่าเป็นผู้ให้กำเนิดและอบรมเลี้ยงดู
บุตร ซึ่งถือเป็นพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ควรจะทดแทน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เชิญคุณบิดาขอสมภาร
อดเปรี้ยวอดเผ็ดวันละเจ็ดแปดทอน

อยู่ในอุทรแม่ไม่ท้อพระทัย
กว่าจะเป็นตนแม่ก็แทบจะตาย

คุณมารดาสิบสองท่านอ้อมท้อง-
เห็นน้อยเห็นด

แม่เลี้ยงลูกมาพ่อได้พาลูกเล่น
ครั้นลูกโตใหญ่ท่านเอาไปฝากเรียน

บิดายี่สิบเบ็ดมิได้คิดเบี่ยงบ้าย

ลูกจึงได้เด่นเป็นมนุษย์ขึ้นได้
ฝากครูหัดเขียนใน ก.ข. แก้วไข
(เพลงไหว้ครูหญิง)

พวกเราเป็นมนุษย์เป็นสัตว์สุดประเสริฐ
คนเราชาวไทยทุกสมัยผ่านมา
ปู่ย่าตายายฝึกนิสัยสั่งสอน
แม้แต่คำดำรัสของพระศาสดา
ว่าพระคุณใดไฉนยิ่งใหญ่ไพศาล

แม่พ่อเป็นกำเนิดมาเป็นกาย
เกิดบิดามารดาเหนือกว่าสิ่งใด
ว่าคุณบิดามารดาไม่ย่อหย่อนยิ่งใหญ่
ในธรรมเทศนาท่านก็บอกความนัย
เท่าคุณพ่อแม่นั้นจะหาว่ามีที่ไหน

พ่อแม่เป็นปฐมท่านเป็นพรหมของบุตร

พระคุณวิเศษสูงสุดมากกว่าเม็ดทราย
(เพลงเรื่องพ่อแม่)

5.3.2.2 ทรรศนะต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองเป็นทรรศนะของ
ชาวบ้านหรือศิลปินเพลงอีสานที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนประทับใจสะท้อนใจหรือไม่พึงพอใจ
การแสดงความคิดเห็นมักจะเป็นไปตามความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากสังคม ซึ่งจะขอยกตัวอย่าง
ทรรศนะต่อเหตุการณ์ที่น่าสนใจ ได้แก่ ทรรศนะต่อเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง เช่น

ตัวอย่างที่ 1

ผมจะกล่าวถึงความถึงสงครามญี่ปุ่น
ทั้งอังกฤษหรือกรุนทั้งญี่ปุ่นหรือกรเ
ประจูดังไฟไหม้โลกมันแสนวิโยค-
ยุคเชญ

ด้วยมูลเค้าสำคัญที่รบกันอยู่ครั้ง
คือสัมพันธมิตรพวกอังกฤษอเมริกา
รวมพวกกันวุ่นเล่นญี่ปุ่นเต็มที่
เมื่อถูกชีตวงล้อมใครเล่าจะยอมทนทาน

ที่เกิดรบกันวุ่นจนสิ้นวันไหว
เกิดที่มเกิดแทงมาจนกระเทือนถึงไทย
ไม่ใช่ลื้อนุดเล่นโลกแทบจะทำลาย

มีอยู่หลายกรณีมันซับซ้อนหลายนัย
ฟิลิปปินส์ชวาวรวมทั้งจีนวุ่นวาย
เมื่อไปพุดหลายที่ได้รับความทำทาย
ญี่ปุ่นไม่คิดต่อต้านญี่ปุ่นก็เห็นจะตาย

ญี่ปุ่นจึงคิดแผนแปรคิดแกว่งล้อม	เตรียมกองพลไว้พร้อมไม่ยอมให้-
	แพรงพราย
พอได้ฤกษ์เวลาตีประดาประดัง	เสียงตุมตามตึงตึงอย่าง ไม่ยอมกลัว
	ตาย...ฯ
	(เพลงเรื่องสงครามญี่ปุ่น ครั้งที่ 2)

ตัวอย่างที่ 2

วันที่แปดธันวาคมภาคีสอง	ญี่ปุ่นเข้าเหยียบแหลมทองเยี่ยม-
	ประเทศเมืองไทย
เมื่อเยี่ยมเมืองไทยเอาปืนใหญ่เทียบ-	ใช้ให้ทูตมาเจรจาญี่ปุ่นเองไม่ทันใจ
เมืองท่า	
มันใช้ปืนคอยข่มขู่ไทยห้ามไม่ฟัง	ไทยตอบเข้าไปบ้างจะกลัวมันทำไม
เอาปืนใหญ่เข้าไปจ่อ ป.ต.อ.-	ไทยล่อลวงไม่รู้เท่าไรเท่าไร
เข้าไปจ้วง	
เห็นท่าจะสู้ไม่ไหวบอกให้ไทยหยุดยิง	ไทยก็แหย่หยุดนิ่งเชื่อฟังเจ้านาย
นี่มันหยุดไทยก็หยุดมันใช้ให้ทูตเข้ามาทูล	ใช้ให้ทูตญี่ปุ่นมาทูลกับประเทศไทย
ว่าจะขอผ่านทางไปยังอังกฤษ	ขอสมมาเป็นมิตรรวมฝีมือเข้ากับไทย
ฝ่ายหลวงนิบลย์เป็นหัวหน้ารัฐบาล	จะได้เตรียมรายการกลัวจะลำบาก-
	ร่างกาย

อังกฤษจะสู้ไม่ไหวปรึกษากับไทยดีกว่า จึงใช้ให้ทูตเข้ามาปรึกษาแล้วกับไทย...ฯ
(เพลงดับชิงชู ส่วนตอนที่ 5)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเป็นทรศนะของชาวบ้านอย่างแท้จริงในตัวอย่างที่ 1 นั้น ชาวบ้านมีความเห็นว่า ญี่ปุ่นถูกกดดันจากประเทศพันธมิตร จึงยกทัพโจมตีประเทศต่าง ๆ ส่วนตัวอย่างที่ 2 ก็แสดงทรศนะว่า ญี่ปุ่นยกพลลงล้าเข้ามาในเขตประเทศไทยโดยไม่ฟังคำห้ามปราม เมื่อต่อสู้กันแล้วจึงส่งทูตเข้ามาเจรจาขอผ่านทางและต่อมาเมื่ออังกฤษสู้ญี่ปุ่นไม่ได้ จึงส่งทูตมาเจรจาขอความร่วมมือจากไทย จะเห็นว่า จากตัวอย่างนี้ได้แสดงให้เห็นความภาคภูมิใจในความฉลาดของผู้นำ และภูมิใจในศักดิ์ศรีของชาติแผ่อยู่ด้วย

นอกจากเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว ยังมีทรศนะต่อสงครามอินโดจีน ซึ่ง

ประเทศไทยขัดแย้งกับประเทศฝรั่งเศส ในกรณีดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ดังตัวอย่างใน เพลงสงครามอินโดจีน ต่อไปนี้ ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นทรรศนะของคนไทยต่อเหตุการณ์ครั้งนั้นว่า มีความแค้นเคืองฝรั่งเศส และภาคภูมิใจในความกล้าหาญและความสามัคคีของคนไทย ดังนี้

ผมจะขอยอดจนถึงหลวงพิบูลย์สงคราม	เท่าที่ท่านจัดทำอยู่ในประเทศไทย
ว่าดินแดนไทยเสียเมื่อร.ศ. ร้อยสิบสอง	ท่านยังหมั่นมองเอาจนทันสมัย
จึงกะเกณฑ์ดูการณ์เห็นว่าควรจะทำว	ควบคุมกันเข้าไปตั้งกันเป็นค่าย
ท่านจึงร้องขอเอาเขตซัดที่กลับคืน	ไอ้ฝรั่งซัดขึ้นนี่มันไม่ฟังเสียงใคร
ไทยขอมันดีดีนี่มันยังกลับตั้งดื้อ	ถือตนจริง ไอ้ดื้อไม่รู้จักวันตาย
ด้วยมันไม่รู้ลึกจึงได้ออกคำสั่ง	ให้รวบรวมกำลังเข้าไปรุกรกลุมไล่
เอาทหารระดมเข้าไปยึดแดนดิน	จะได้เอาอินโดจีนไปด้วยความพร้อมใจ
ความสามัคคีนี้มันเป็นสิ่งสำคัญ	อินโดจีนเวียงจันทน์จึงได้แตกกระจาย
-----	-----
จึงสั่งทัพบุรพาไปไม่ช้าทันที	เข้ารุกรไล่โจมตีฝรั่งเลยล้มตาย

นอกจากนั้น ยังได้แสดงทรรศนะต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย ได้แก่ เหตุการณ์ตุลามาหาวิปโยคและเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งจะขอล่าวตามลำดับดังนี้

ทรรศนะต่อเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2519 เฉพาะในวันที่ 6 ตุลาคมนั้น ชาวบ้านเชื่อนักศึกษาหลงเชื่อและฝึกฝนในลัทธิคอมมิวนิสต์ ได้คิดก่อการร้ายและมีการแสดงละครหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์ ตามที่วิทยุกระจายเสียงของทางการในขณะนั้นประกาศดังปรากฏในเพลงต่อไปนี้

ผมจะขอหยิบยกเมื่อวันที่หกตุลา	ยังมีนักศึกษาเอนเอียงฝ่ายซ้าย
หลงเชื่อคำเขาคิดจะเอาเมืองขึ้น	พอเขายุแล้วก็ยืนไม่ฟังคำผู้ใหญ่
หลงเชื่อคนชั่วเขามัวว่าเป็นมิตร	หลงพวกคอมมิวนิสต์ที่แทรกแซงภายใน
มันหาเรื่องใส่ร้ายทำให้ไทยปั่นป่วน	พากันเดินขบวนหมดความสบาย
ที่เกิดเรื่องครั้งนี้เอาพระณอมบังหน้า	เมื่อวันที่หกตุลาก็ทำพิธีขับไล่
รัฐบาลเสนีย์ก็ห้ามมิให้ชุมนุม	ห้ามมิให้จับกลุ่มกันไม่ว่าใกล้หรือไกล
คณะรัฐบาลทางการถึงได้กรรว	ร้อนราวถึงตำรวจต้องเข้าระงับเหตุร้าย
จึงเกิดปะทะกันเข้าชนเด็ดขาด	เสียที่ในธรรมศาสตร์ตั้งแต่เช้าจนสาย

วิทยุเสรีก็ส่งเสียงบอกเล่าแจ้งข่าว- จากพันโทอุทานรู้ทั่วประเทศไทย
สำคัญ

แต่พวกนักศึกษาเขามีหัวหน้าเลี่ยมสอน มันแสดงละครโดยไม่เกรงใจใคร
แต่งเป็นรูปโอรสมงกุฎราชกุมารเข้า- ไอ้คนชั่วชายชาติมันถูกเจ้าฟ้าชาย
ขึ้นเด็ดขาด

(เพลงวันที่ 6 ตุลาคม)

อนึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า เหตุการณ์ในครั้งนั้นเป็นการกวาดล้างนักศึกษาและประชาชน
ที่เรียกร้องประชาธิปไตย การที่เพลงอื่นในช่วงนั้นมีเนื้อหาแสดงทรรศนะในแง่มุมเช่นนั้น น่าจะ
เป็นเพราะอิทธิพลของการกระจายข่าวสารเพียงด้านเดียวของรัฐบาลนั่นเอง

ทรรศนะต่อเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งเกิดการสังหารประชาชนผู้เรียกร้องประชาธิปไตย
อย่างสันติ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งขวัญจิต ศรีประจันต์* ได้แสดงทรรศนะต่อ
เหตุการณ์ครั้งนั้นว่าเป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนขวัญและกำลังใจของคนไทยทั้งชาติ ความรุนแรงที่
เกิดขึ้นนี้เกิดจากการขาดศีลธรรม การแก่งแย่งอำนาจและการนำประชาชนมาเป็นเครื่องมือ
ทางการเมือง จนเกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและเศรษฐกิจของประเทศดังตัวอย่าง

พฤษภามหาวิปโยคทั่วทั้งโลกตะลึง	ไม่มีใครคาดถึงการต้อตึงถึงดี
ต่างอดตื้ออดแล้วเจ็บปวดที่ใคร	ประชาชนใช้ไหมที่เจ็บในครั้งนั้น
ประชาชนคนไทยถูกทำร้ายปูทาง	จะแย่งอะไรกันสักอย่างมักถูกอ้างทุกที
พูดเรื่องนี้ที่ไรก็อ่อนใจทีนั้น	เราราษฎรเต็มขั้นให้อัดอั้นเต็มที
จะทำอะไรไปบ้างก็ต้องอ้างประชาชน	ก็ร้อยหนกัพันหนก็ประชาชนทุกที
นั่นก็เพื่อประชาชนนี่ก็เพื่อประชาชน	เรารู้กันเราก็กินยอมบิ่บิ่บิ่
ประชาชนจริงจริงนะได้สิ่งไรบ้าง	เป็นตัวเอกให้เขาอ้างตามเช็ดล้างทั้งกะปิ

* ร้องในงานพิธีมอบรางวัล "พฤษภาสี่อสังสรรค์" ของมูลนิธิสี่อสังสรรค์ เมื่อ
วันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2536 ณ ห้องประชุมชั้น 4 คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฉันพูดในฐานะฉันเป็นประชาชน
 พฤษภามิพียงได้ยืนกันอยู่
 ประชาชนใช้ไหมที่ต้องตายต่อต้าน
 ผู้ชุมนุมหนุ่มสาวมีลูกเราด้วยไหม

 แต่นิสัยคนไทยมักลืมนำเงื่อนไข
 ประชาชนจริงที่ไรก็ต้องตายที่นั่น
 ประชาชนตายฟรีเรียกว่าวีรชน
 แต่พฤษภาครานี้ไม่ตายฟรีละมัง
 เห็นชุดค่ายลูยเลอะกลัวจะแล้วจุก
 กว่าจะได้กันมาซึ่งประชาธิปไตย

 ฉันขอภาวนาขออย่าเกิดอีก
 เสียเลือดเนื้อชีวิตเศรษฐกิจตกสะเก็ด
 เรียกว่าประชาธิปไตยก็ยัง ไม่แบ่งบาน

เรื่องพฤษภายังไม่พ้นประชาชนชวัญหนี
 เสียงปืนยังก้องในห้วงดังอยู่ตรงนี้
 ที่สูญหายก็เป็นพันแต่ใครกันได้ดี
 พ่อแม่แทบขาดใจเมื่อลูกตายเป็นผี

 เจ็บแล้วไม่ค่อยจำจึงถูกจำถูกจี้
 ลิบสึดลางานต้องตายกันฟรีฟรี
 ช่างน่าเบื่อคนมันวีรชนวาระซี
 เห็นชุดค่ายลูยจ้งได้เจอหรือยังเล่านี้
 ก็ลูปหน้าปะจุมกคล่าไปถูกหัวผี
 แลกกับความเสียหายคุ้มกันไหมเรื่องนี้

 เฉยชยหน้าผ่าซีกให้หลบหลีกลิลลี่
 เลิกตลกหมกเม็ดควมหมดเขตกดขี่
 กลับไปถึงสุพรรณถูกขว้างบ้านทุกที่
 (เพลงประชาธิปไตย)

จากเนื้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า นอกจากจะแสดงทรรศนะเกี่ยวกับสาเหตุของ
 ความรุนแรงแล้ว ยังแสดงความเห็นต่อการนิยมนความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวว่าคงไม่
 สามารถนิยมนได้เพราะไม่สามารถทำอะไรเด็ดขาดลงไป เนื่องจากจะกระทบกระเทือนกับพวก
 พ้อง นอกจากนี้ยังให้แง่คิดอีกหลายอย่าง เช่น ความสูญเสีย กับความเป็นประชาธิปไตยคุ้มกันหรือ
 ไม่ และนิสัยของคนไทยมักลืมนำเงื่อนไขจึงเกิดปัญหาซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทรรศนะดังกล่าวจึงแสดงให้เห็น
 ถึงความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านทั่วไปที่ยังกังขาต่อเหตุการณ์ครั้งนี้ นอกจากนั้นยังตั้งข้อสังเกต
 เชิงประจักษ์ว่า ทุกครั้งที่มีเหตุการณ์รุนแรงทางการเมือง ประชาชนมักจะถูกอ้างและถูกทำร้าย
 อยู่เสมอ

นอกจากนี้ยังมีทรรศนะต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในเพลงอีแซวอื่น ๆ อีก เช่น
 เพลงเครื่องบินตก เพลงเรื่องแปรงซักผ้า เพลงธรรมชาติโหด เป็นต้น

5.3.2.3 ทรรศนะต่อการเมืองการปกครอง ตามปกติเพลงพื้นบ้านของ
 ไทยส่วนใหญ่จะไม่ปรากฏการวิพากษ์วิจารณ์ผู้ปกครอง หรือแทรกสาระทางการเมืองไว้อย่างชัด
 เจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอิทธิพลของวัฒนธรรม และค่านิยมที่สั่งสมมาแต่อดีตให้ยอมรับการกระ

ทำของผู้ปกครอง (สุภญา ภัทราชัย 2523:37)* แต่เพลงอื่นในปัจจุันมีการวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจเกิดจากความเจริญก้าวหน้าของสังคมและระบบการเมืองการปกครองของไทย ที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนและสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเปิดเผย ทั้งในกลุ่มของตน ในที่สาธารณะ หรือโดยผ่านสื่อมวลชน ศิลปินพื้นบ้านจึงสามารถแสดงออกทางความคิดได้โดยอิสระในฐานะที่เป็นประชาชนของประเทศ นอกจากนี้เพลงอื่นเขายังเป็นสมบัติของส่วนรวม ที่สังคมรับผิดชอบร่วมกัน ผู้แต่งหรือผู้ร้องจึงทำหน้าที่แสดงความคิดเห็นในฐานะที่เป็นตัวแทนของกลุ่มชนด้วย

ในช่วงปี พ.ศ. 2535 คนไทยมีความตื่นตัวในเรื่องประชาธิปไตยและมีการวิพากษ์วิจารณ์ระบบการเมืองและเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางอันทำให้ศิลปินเพลงอื่นเขามีส่วนในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ในฐานะที่เป็นประชาชนของประเทศด้วย ดังเช่น ชวิญจิต ศรีประจันต์ ได้แต่งเพลงประชาธิปไตยที่กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งมีเนื้อหาที่แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการปกครองของไทยว่า ยังมีประชาธิปไตยที่ยังไม่สมบูรณ์ เพราะนักการเมืองขาดศีลธรรม มีวเมามากและนิยมวัตถุ การเมืองไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม นักการเมืองที่ไม่ดีแต่กลับมีความเจริญก้าวหน้า ส่วนนักการเมืองที่ดีมีอุดมการณ์กลับไม่ได้รับความสำเร็จ เป็นเหตุให้ประชาชนไม่ศรัทธา ระบบการเมืองไทย อย่างไรก็ตามศิลปินได้แสดงทรรศนะว่าการจะมีประชาธิปไตยได้นั้น ประชาชนต้องมีความสามัคคีและปฏิบัติตามหน้าที่ เช่น ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังแสดงทรรศนะเกี่ยวกับการซื้อเสียงขายสิทธิ์ว่า ประชาชนมีศักดิ์ศรีและไม่อยากขายเสียง แต่ความยากจนทำให้อยากได้เงิน ดังกลอนในเพลงว่า

การแสดงหน้าบ้านหัวข้อขานเงื่อนไซ
ความรู้สึกนึกไว้ว่าไม่ได้ของจริง
ฉันเกิดมาช้านานอายุฉันสี่รอบ
รู้สึกยังหน่อมแน้มมอมแมมหมกเม็ด

สามัคคีสังฆัสสะคำพระท่านว่า
ไม่แก่งแย่งแข่งขันไม่ตื้อด้ามักได้

กับประชาธิปไตยของเมืองไทยวันนี้
ยังร่อแร่รุ่งเรืองยังไม่นิ่งเต็มที่
เรื่องระบบระบอบและนิติชอบชั่วดี
แบบว่าหาประชาธิปไตยจนโหลเคล็ด-
ยังไม่สำเร็จสักที

ตัดโลกโมโหสาแล้วท่านว่าเย็นดี
ประชาธิปไตยก็เกิดได้ทันที

*จากบทความเรื่อง "เพลงพื้นบ้านกับการสื่อสารทางการเมือง" ศิลปวัฒนธรรมปีที่ 2 ฉบับที่ 14 (ธันวาคม 2523)

แต่คนเราไม่จ้้นความต้องการมากเกินไป
มีสติปัญญาเรียนจนตำราท่วมหัว
เจริญทางวัตถุแต่มาตุที่ใจ

ยังบ้านเรือนเจริญใจตื่นเขินขึ้นทุกที
แต่ความเห็นแก่ตัวความเมาเมามากมี
ประชาธิปไตยคงรอไปอีกร้อยปี

นักการเมืองปัจจุบันก็ฉวนฉวนแปรพรรค
บางคนทำงานดีและไม่มีปัญหา
คนดีมีอุดมการณ์มักทำงานไม่ได้
อยากมีประชาธิปไตยก็ต้องไปเลือกตั้ง

พอเราจะรู้จักก็ย้ายพรรคเสีย
ไม่เสียแข่งเสียขานไม่ก้าวหน้าสักที
แต่พวกกะล่อนหล้งลายได้ยิ่งใหญ่มาก
ค่านี้นิสัยเอียนจ้งเบื้อจะฟังค่านี้น

เขื้อคนก็เหมือนคนแต่เล่ห์กลฉิดกัน
คนดีก็ยังมีคนไม่ดีก็ยังเยอะ

ต่างใช้เชิงใช้ชั้นสารพันจะมี
ไปเลือกผู้แทนกันเถอะบางที่จะเจอะ-
คนดี...ฯ

(เพลงประชาธิปไตย)

นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีเพลงอื่น ๆ อีกมากที่แสดงถึงทรรศนะของชาวบ้านที่มีต่อลักษณะการทำงานและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของคณะรัฐบาล นักการเมืองและข้าราชการต่าง ๆ การเสนอความคิดเห็นนี้ มีทั้งการวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาและกล่าวอย่างประชดประชัน ซึ่งจะขอยกตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

พวกนักการเมืองก็คุยเชื่องน่าคิด
นโยบายของพรรคมีหลักดีเลิศ
ขัดแย้งแข่งขันพรรคนั้นพรรคนี้

กลบเกลื่อนเป็นอนบิตมีแต่นโยบาย
เอะอะก็จะเปิดกันแต่อภิปราย
เมื่อไรจะทำสักทีเล่าพวกท่านทั้งหลาย
(เพลงเรื่องเมืองไทย)

ตัวอย่างที่ 2

เรื่องคอร์รัปชันไม่สูญพันธุ์สักที
งันก็รักษาไว้ให้ตืออย่าให้มีตกต่ำ
เอ้าโกงได้ก็โกงกินได้ก็กิน

คงรักษากันอย่างตืออนุรักษ์ไว้จนได้
เด็กรุ่นหลังจะได้จำตัวอย่างใส่ใจ
กินปากกินดินกินหินกินทราย

ขอให้กินกันให้สบายทั้งรุ่นใหม่วรุ่นเก่า	ประชาชนก็ทนเอาไม่เป็นไร
-----	-----
ขอให้อยู่คู่สภาแล้วแข่งดำกันให้เพลิน	พอสิ้นเดือนก็รับเงินกันสบาย
บ้านเมืองเป็นอย่างไรไม่ต้องไปคิดฝัน	ใครเดือดร้อนช่างมันแล้วค่อยหาเสียงใหม่
ขอให้แย่งกันดังตอนที่นั่งในสภา	ชาวบ้านจะตายโหงตายท่าอย่าสนใจ
	(เพลงอวยพรปีใหม่)

ตัวอย่างที่ 3

ฉันจะร้องเพลงอวยพรว่าพัน	ให้กับท่านกำนันและผู้ใหญ่
ขอให้อยู่ดีมีความสุข	แม้จะอยู่บนกองทุกข์ของชาวไทย
ถ้าอยากกินหมูหันให้ชาวบ้านไปหา	ถ้าอยากกินสุราให้ชาวบ้านซื้อให้
ลูกสาวของใครอยากได้ขอให้สม	ถ้าเขาไม่ยอมให้ชมเอาอิทธิพลมาใช้
	(เพลงกำนันผอมผู้ใหญ่อ้วน)

5.3.2.4 ทรรศนะต่อปัญหาของสังคม สังคมไทยมีปัญหาค้นเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมให้มีความเจริญ เช่น นานาอารยประเทศ ปัญหาสำคัญที่พบอยู่เสมอ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการเมืองการปกครอง ปัญหาคอร์รัปชัน ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ศิลปินเพลงอีสานได้นำมาสร้างสรรค์เป็นบทเพลงหรือแทรกไว้ในบทเพลงเป็นจำนวนมาก และเนื้อเพลงเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงทรรศนะของชาวบ้านที่มีต่อปัญหาของสังคม ที่สร้างความยุ่งยากเดือดร้อนแก่ประชาชนทั่วไป อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม กับปัญหาวัฒนธรรมและค่านิยม ดังนี้

5.3.2.4.1 ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาที่สำคัญของคนไทยตลอดมาคือ ปัญหาความยากจน หรือการขาดแคลนปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานอันจะนำมาซึ่งปัญหาอื่น ๆ อีกมาก เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการว่างงาน ฯลฯ ซึ่งศิลปินพื้นบ้านได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับปัญหาความยากจนว่า เกิดจากความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ซึ่งมีปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญอยู่ที่การประสบภัยแล้ง ที่ดินทำกินไม่เพียงพอและต้นทุนการผลิตสูง ทำให้เกิดปัญหาการกู้หนี้ยืมสินและการสูญเสียที่ดิน ดังเช่น

ผลเมืองก็มากที่ดั้นก็ยาก ไม่มีจะอยู่
 ทำนาปรัง เป็นหนี้ทำนาปีหนี้ไม่หมด
 พวกที่ทำนาเช่านั่งกอดเข้าเหมือนติดคุก
 ไม่ช้าก็ต้องซูดรูเหมือนยังพวกปลาไหล
 ยิ่งทำก็ยิ่งหุดตุ๊กก็น่าใจหาย
 บางคนเหลือแต่ข้าวปลุกต้น ไม่ได้กินกิน-
 แต่ปลาย
 ค่าปุ๋ยค่ายาเขาก็เอาไปเสียหมด
 เกิดไม่พอค่ารถเลยต้องนั่งร้องไห้
 (เพลงดับชิงชู ลำานวนที่ 5)

นอกจากนั้น ปัญหาราคาสินค้าตกต่ำ ก็เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้
 เกษตรกรยากจน ซึ่งศิลปินมีพรสวรรค์ต่อเรื่องนี้ว่า เกิดจากการเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคน
 กลางตลอดจนการละเลยหรือไม่สนใจที่จะแก้ปัญหาอย่างจริงจังของรัฐบาล ทำให้เป็นปัญหา
 รื้อรังและสร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านอย่างยิ่ง ดังตัวอย่าง

ชีวิตเกษตรกรต้องตรากตรำเหลือเกิน
 ทำไร่ก็ยากต้องลำบากหลายอย่าง
 บางปีฝนดีผลผลิตมีขึ้นมาก
 ปีไหนอ้อยดีราคาตกน่าดู
 โรงงานก็เล่นแฉะจะซื้อแต่ถูกถูก
 รอรัฐบาลให้ช่วยประกันราคา
 ชาวไร่ก็แฉะชานากียิ่ง
 ชายข้าวไม่ออกลูกเต้าต้องอด
 เพราะค่าปุ๋ยค่ายาต่างราคาก็แพง
 ข้าวเปลือกยี่สิบบาทข้าวสารฟาด-
 ร้อยกว่า
 บางคนเขาก็เงินไม่น่าพิสมัย
 ฝนแล้งไร้วางปีละหลายหมื่นไร่
 ก็เริ่มขายลำบากเพราะพ่อค้าเบี่ยงบ่าย
 ชาวไร่ก็รู้ว่าตกเพราะอะไร
 ไม่มีใครรู้ความทุกข์ของชาวนาชาวไร่
 ไปจนไอนั้นขึ้นราไม่รู้ที่ร้าย
 ปีนี้ข้าวเต็มทุ่ง ไม่มีที่จะถาย
 บางคนขายข้าวหมดยังหาเหลือเงินไม่
 ไหนจะต้องเสียค่าแรงไม่เคยเห็นกำไร
 ไม่รู้จะทำไปหาทำเอ๊ยแล้วอะไร

(เพลงชีวิตเกษตรกร)

ทรณะที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งในเรื่องสาเหตุของความล้มเหลวในการทำนา คือ
 ความบกพร่องในการดำเนินการควบคุมราคาสินค้าของรัฐบาล โดยเฉพาะกระทรวงพาณิชย์ที่
 ปลอมให้สินค้าขึ้นราคา ขณะที่ราคาข้าวตกต่ำ และความบกพร่องในการบริหารงานของ อ.ต.ก.
 (องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร) ในเรื่องความล่าช้าของการจ่ายเงิน ตลอดจนจุดบกพร่อง
 ของการทำการเกษตรแผนใหม่ ที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เช่น ในการซื้อรถไถ คำน้ำมัน ค่าปุ๋ย

คำยาปราบศัตรูพืชและยาฆ่าแมลง ซึ่งจะยกตัวอย่างพรรณสดดังกล่าวซึ่งปรากฏในเพลงอีแซว
ดังนี้

กระทรวงพาณิชย์ไม่รักคนก็รักทั่ว-

คนทั่วประเทศไม่ว่าเจ๊กลาวไทย

ขอบเขต

ที่ของขึ้นราคาที่ข้าวเฝ้าไปลดลง

เห็นว่าจะช่วยเสริมส่งแต่ไม่เห็นเอาใจใส่

ข้าวเหลือสองพันเจ็ดชวานากก็เสร็จที่นี้

พวกเป็นนายหน้านายหนั้นจะไปเอาที่ไหน

มาเอาปุ๋ยเขาไปไม่มีให้คำปุ๋ย

เมื่อก่อนใช้ไอ้ทุยขายควายซื้อรถไถ

คำปุ๋ยค่าน้ำมันแถมดันมาซื้อยา

ฆ่าแมลงฆ่าหญ้าก็เพิ่มหนี้ขึ้นมาใหญ่

ปุ๋ยตันละห้าพันห้าข้าวเฝ้าไปสองพันเจ็ด

ถามว่าจะช่วยเกษตรหรือจะซ้ำให้ตาย

ผมไปขายให้ อ.ต.ก. ก็ผมเป็นหนี้-

แล้วยังมาเร่งเงินผ่อนเอาไว้อีก-

สหกรณ์

สามเดือนถึงได้

ก็คำปุ๋ยคำยาเงินหมื่นกว่าคุณลองคิด

คำร่นน้ำมันร้อยลิตรเดือนดอกขึ้นเท่าไร

อยากจะเลิกทำนาไปเป็นแมงดา-

นาเลิกมาค้ากระหรีถึงจะมีกำไร

ถึงจะดี

(เพลงของแพง)

ปัญหาความยากจนที่เกิดจากความล้มเหลวและอุปสรรคต่าง ๆ ยังมีอีกมาก เช่น การกักหนี้ยืมสิน การสูญเสียที่ดินทำกิน การอพยพโยกย้ายจากถิ่นที่อาศัยมาประกอบอาชีพขายแรงงาน ฯลฯ ซึ่งตามพรรณสดของศิลปินแล้ว เห็นว่าเป็นความทุกข์ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ที่รัฐบาลน่าจะหาหนทางแก้ไขบรรเทาทุกข์ให้ประชาชนพรรณสดดังกล่าวปรากฏในเพลงอีแซวตอนหนึ่งดังนี้

แต่พอจะขายได้ราคาต้องถูกพ่อค้ากดขี่

ก็เพราะเขาเป็นเจ้าหนี้เรากู้เงินเขา-

เอามาใช้

เขาคิดดอกเบี้ยยตั้งห้าบาทหมื่นนาถ-

ความเดือดร้อนที่จะได้รับรู้กับไหมครับ-

กันไหมเล่าครับ

นั่นใคร

ถ้าปีไหนโดนฝนแล้งจนคลองแห้งน้ำเหือด

บางคนก็ถึงหน้าหนาวเพราะไม่มีเงินให้นาย

ต้องถูกเขายื้อจนหัวทมนเพราะนายทุน-

เขาหวังจะฮุบเอาที่ดินของเรานั้นไปให้ได้

เจ้าถิ่น

ถ้าไม่มีเงินให้เขา เขาก็จะเอาที่ดิน เลยไม่มีที่ทำกินเอามาประกอบเลี้ยงกาย
 บางรายต้องเที่ยวเร่ร่อนเป็นกรรมกร- เพราะถูกเขายึดที่ดินไปเสียอย่างง่ายดาย
 ทากิน
 ไอ้เรื่องที่ผมเอามาเล่าไม่ใช่จะกล่าว- คนไทยทั้งประเทศยังเป็นเช่นนี้หลายราย
 ความเท็จ
 ให้รัฐบาลแบ่งเบาให้ช่วยบรรเทา- เพราะเหยียบย่างเข้ามาในยุคสมัยนายก-
 ความทุกข์ ชาดิชาย
 (เพลงชีวิตชาวไร่ชาวนา)

อนึ่ง ความยากจนที่เนื่องจากถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจนั้น ยิ่งก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน คือคนรวยสามารถใช้เงินแสวงหาโอกาสต่าง ๆ ในชีวิตได้ ในขณะที่คนจนมักจะขาดโอกาสที่จะศึกษาหรือประกอบอาชีพตามความสามารถที่มี ฯลฯ ทำให้เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ ซึ่งตามทฤษฎีของชาวบ้านแล้ว เห็นว่าเป็นปัญหาในด้านความท้อแท้ หรือขาดกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตในสังคม ทั้งนี้เพราะประชาชนรู้สึกว่าเขาไม่มีผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจจะให้ความสนใจช่วยเหลืออย่างแท้จริงนั่นเอง ดังตัวอย่าง

ยุคนี้เมืองไทยดูวันวายสับสน
 ไอ้ที่เขาเป็นเศรษฐีหรือเขาก็มีโอกาส
 ถึงเขาจะคิดฆ่าใครเขาทำได้เด็ดขาด
 นำส่งสารคนจนมีแต่คนเหยียบย่ำ

เกษตรกรกำลังเดือดร้อนปวดร้าว
 ทั้งการศึกษา ก้าวหน้ากันไปใหญ่
 จบปริญญาตรีต้องซื้อเก้าอี้เขานั่ง
 ลูกดาสีดาสา ลูกยายมายายมี
 ไอ้ที่เขาสอบเข้าได้ก็เพราะเขา-
 จำง่ายไม่อื่น

มีทั้งคนมีเงินมันปะปนกันอยู่
 เหมือนมันมีอำนาจมีคนคอยอุ้มชู
 เงินมันมีอำนาจทั้งทั้งที่รู้ทำไม่รู้
 ต้องหากินเข้าค้ำมันเป็นกรรมของกู

เพราะเศรษฐกิจซบเซาความเศร้ามาสู่
 ท างานไม่ได้ทั้งทั้งที่มีความรู้
 ถ้าใครไม่มีสตางค์ก็ได้แต่นั่งแลดู
 สอบเข้าไม่ได้สักทีทั้งทั้งที่มีความรู้
 สิ่งเดียวที่สำคัญเพราะเขาต้องการองู

(เพลงกรรมของกู)

นอกจากปัญหาความยากจนดังกล่าวแล้ว ศิลปินเพลงอีสานยังแสดงทรรศนะเกี่ยวกับปัญหาทางเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ปัญหาค่าครองชีพสูง ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนทั่วไป และส่วนใหญ่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การขึ้นราคาสินค้า ขึ้นราคาน้ำมัน ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ หรือ "เงินถูกของแพง" นอกจากนี้ยังแสดงทรรศนะต่อปัญหาการค้าขาย เช่น การค้าขายขาดทุน การเพิ่มภาษี และการเพิ่มอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ ล้วนแต่สร้างความยุ่งยากเดือดร้อนแก่ประชาชน ดังจะยกตัวอย่างในเพลงต่อไปนี้

ของข้าวก็แพงค่าแรงก็ถูก

จะเอาที่ไหนเลี้ยงลูกน้อยจะนั่ง-
น้ำตาไหล

ผลเมืองก็เกิดมากความอดอยากก็-
เพิ่มขึ้น

แพงไปขึ้นพื้นแพงไปขึ้นไฟ

แพงขึ้นชีได้ ไม่ซื้อชุดที่ติดก็แพงด้วย

แพงขึ้นเกลือขึ้นกล้วยขึ้นมีดโกนตะไกร
(เพลงของแพง)

กระตูกหลังของชาตินันนาอกใจจ้ง
เพราะเศรษฐกิจตกสะเก็ดเงินใน-
ประเทศไม่พอหมุน

จะกินกันบางครั้งก็แทบไม่พออย่าได้
ทำการค้าขาดทุนชั้ววุ่นวุ่นวาย

เพราะสาเหตุสำคัญเพราะน้ำมันขึ้น-
ราคา

จนเนื้อหมูปลาพลอยขึ้นราคากันใหญ่

ไม่ว่าอะไรมันแพงไปเสียทุกอย่าง
เขาขึ้นกัน ได้กันดีขึ้นภาษีการค้า

แพงทั้งปลาเค็มปลาย่างทั้งไข่เบ็ดไข่ไก่
ส่งสารชาวไร่ชาวนาลำบากเรื่อง-
การซื้อขาย

(เพลงชีวิตชาวไร่ชาวนา)

นอกจากปัญหาทางเศรษฐกิจแล้ว ศิลปินเพลงอีสานยังแสดงทรรศนะเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมที่พบอยู่ทั่วไป เช่น ปัญหายาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาของเยาวชนที่เกิดจากความอยากลองหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตามทรรศนะของชาวบ้านเห็นว่ายาเสพติดมีพิษร้ายแรง เป็นอันตรายต่อชีวิต ดังนั้นประชาชนทุกฝ่ายควรร่วมมือร่วมใจกันป้องกันแก้ไข ดังตัวอย่างในเพลงว่า

แต่ว่ามนุษย์มีหลายชนิด
 เช่นอย่างนี้ไม่ดีนะหาวิธีทดลอง
 เช่นสิ่งเสียดิรู้ว่าผิดยังไม่หนี
 หูดถึงสิ่งเสียดิมันมีฤทธิ์น่ากลัว
 มีมากมายหลายอย่างมีแต่ทางทำลาย

มันเป็นอบายมุข เป็นความทุกข์สาหัส

 ชาวไทยทุกคนฆ่ามันเสียที

 อบายมุขทุกสิ่งอย่าให้สิงเมืองไทย
 ถ้าบ้านเราไม่สะอาดแล้วจะไปกวาด-
 บ้านอื่น

บางอย่างรู้ว่าผิดยังจะคิดต้องการ
 โดยมากชอบลองของแล้วจึงต้องดับขันธ
 พวกเราห่วงเรื่องนี้มาตั้งนาน
 ใครก็รู้กันทั่วมีความกลัวตามกัน
 ใครปล่อยตัวปล่อยใจเหมือนเอาไฟ-
 เผาบ้าน

จงตั้งจิตคิดตัดอย่าให้พลาดท่ามัน

 ไอ้ยาเสียดิอัปรีภัยให้เป็นผีสูญพันธุ์

 ทำความสะอาดหัวใจสะอาดในเรือนบ้าน
 อายชาวโลกนับหมื่นแล้วนับพัน

(เพลงยาเสียดิ)

ตัวอย่างปัญหาสังคมอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ปัญหาครอบครัว เพลงนี้แฉว่ามีใครเรื่อง
 สำคัญเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวและได้นำปัญหาในครอบครัวมาแสดงทรรศนะไว้หลายประการ เป็น
 ต้นว่า ปัญหาความทุกข์ใจอันเนื่องมาจากการเลือกคู่ครองผิดหรือประสบความล้มเหลวในการมีคู่
 โดยเฉพาะผู้หญิง ไทยหากผิดพลาดในเรื่องนี้จะเสียหายและได้รับความอับอาย นอกจากนี้คู่ครอง
 ที่ขาดคุณสมบัติยังทำให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมา เช่น ความยากจน ฯลฯ ดังตัวอย่าง

หวัอกของลูกผู้หญิงเมื่อถูกผัวทิ้งร้าง

ครั้นจะกินจะนอนก็มีแต่บ่นลำบาก

ตั้งแต่อยู่กับมันชักลั่นกันถึงแก่
 ยืนบ่นจนยากอดอยาก ไม่มียัด
 คู่สรวางเลวทรามไม่มีความผาสุก

ต้องกลืน โศกกัน ไม่สร้างเพราะผัวไม่-
 เอาใจใส่

จะมีไหมก็ผัวมากจะไม่มีก็เป็นหม้าย

(เพลงของลูกผู้หญิง)

 หมดเกณท์เต็มแกนผ้าไม่มีห่มกาย
 หมดเยื่อเส้นญาติเพราะเราไม่เชื่อผู้ใหญ่
 ดีแต่เที่ยวชวนชุกเที่ยวได้หาเรื่องใส่

จะให้ทำงานบ้านก็นั่งแบแต่เข้า

ให้มันทำงานเบาที่มันไม่สบาย

(เพลงชิงช้าหาแม่ ส่วนวันที่ 2)

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ชาวบ้านเห็นว่าเป็นปัญหาของครอบครัวจะอยู่ที่ความประพฤติของสมาชิกในครอบครัวที่ไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้อง คือการละเลยหน้าที่ความรับผิดชอบ เช่น การละเลยหน้าที่ของผู้ที่เป็นบิดา ไม่เลี้ยงดูและรับผิดชอบบุตร การที่บิดามารดาตามใจบุตรจนเกินไป หรือบุตรไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ดังตัวอย่าง

พ่อแม่บางคนในปัจจุบันปล่อยให้ลูก-
รับบาป

มีลูก ไม่ยอมรับก็มีอยู่มากหลาย

เวลาทักไม่ให้เขาร้องเวลาทัก-
ก็ไม่รับ

ทิ้งให้ลูกรับบาปพ่อแม่ก็อยู่สบาย

ลูกตาตำตำพ่อแม่ไม่รู้

ไม่เหลียวแลมาตามนุษย์หน่อทำได้

ปล่อยให้เด็กกำพร้าเป็นปัญหาสังคม

ให้เป็นทุกข์ทั้หมมีอยู่ทั่วถิ่นไทย

(เพลงเรื่องพ่อแม่)

พ่อแม่ก็ตั้งใจส่งให้ไปศึกษา

จนชายไร้ยางอายอยากให้ลูกเป็นนาย

ใหม่ใหม่ก็ขี้จรรยาพอนานนานมันก็เก่า

มันว่าไม่ทันเขาไม่รู้จะไปกับใคร

ม.สาม ม.สี่ ลูกอยากซื้อรถเครื่อง

พ่อแม่ก็ไม่รู้เรื่องราวมันจะเปลืองไปอีก-

เท่าไร

วันอาทิตย์วันเสาร์ภาคเช้าภาคค่ำ

เรียนเป็นประจำพ่อแม่ก็ไม่เห็นจิตใจ

เออลูกกูขยันจนหมดศึกษา

แท้แท้พ่อแม่ไปล่อภัยซาเสียสบายพระทัยฯ

(เพลงนักเรียนนักเลง)

อนึ่ง โดยทั่วไปการทะเลาะวิวาทถือเป็นปัญหาของครอบครัวด้วย แต่ในทรรศนะของชาวบ้าน การทะเลาะกันของสามีภรรยาถือเป็นเรื่องธรรมดา มิใช่ปัญหาใหญ่ ทรรศนะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นการไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด หรือไม่จริงจังต่อสิ่งใด มักมองเรื่องราวของชีวิตว่าเป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งน่าจะรับอิทธิพลความเชื่อในเรื่องอนิจจังของพุทธศาสนานั้นเอง ดังตัวอย่าง

ธรรมดาผิวเมียโบราณมีกล่าวมา
บางทีเมียคิดชั่วบางทีผัวคิดดี

พอเมียดำไปผัวคว่ำไม่ตีมา
พอเมียเจ็บผัวจรหนีไปนอนบ้านอื่น
ทิ้งไปหลายวันทางบ้านไม่มา
ทางเมียอยู่บ้านก็ชานโซบอกเขา
พอเลิกดำใจดีเห็นสามีไม่มา
ผัวหายโมโหกระต ใดกลับมาหา
นางเมียดีใจว่าไม่เป็นไรพ่อไอ้หนู
แต่พอมีดเข้ามั่ง ไม่มียุ่งสักอย่าง
ผัวแก้ผ้าผูลงเสียงผ้านุ่งดังผลิบ

มันเป็นของธรรมดาอดทะเลาะกันไม่ได้
พูดจาจู้จุกจิกกวนใจ

ผัวตีเมียดำทะเลาะกันอยู่ได้
ไปนอนคิดอยู่หลายคืนไม่อยากเจอกับใคร
โกรธเมียว่ามันดำจะทิ้งกันให้ได้
พูดเอ็ดว่าไม่เอาพูดออกว่าไม่อาย
พอเลิกพูดหยุดดำเรากงทั้งกันไม่ได้
สะกิดเมียว่าฉันมาโกรธผัวหรือไม่
บ้านช่องไม่อยู่แกละทิ้งเสียใหญ่
คราวนี้จะดำกันให้ดังเรามาเลิกกันไม่ได้
แทงกันไปตั้งคืบไม่มีใครทักใคร่
(เพลงเกี้ยวตัวแม่หม้าย)

5.3.2.4.2 ปัญหาวัฒนธรรมและค่านิยม ศิลปินเพลงอีสาน
เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย อันเนื่องมาจากการรับวัฒนธรรมตะวันตก เป็นปัญหา
ของสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับวัฒนธรรมตะวัน
ตกทำให้คนไทยทอดทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมและเกิดค่านิยมทางวัตถุหรือวัตถุนิยม อันเป็นเหตุให้เกิด
ความเสื่อมทางจิตใจและก่อปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการ
ประพฤติดังทางเพศ และปัญหาครอบครัว เป็นต้น

ในส่วนของการทอดทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมนั้นศิลปินเพลงอีสานได้แสดงความห่วงใยว่า
ศิลปวัฒนธรรมไทยอันมีมาแต่โบราณนับวันจะสูญหายไป เพราะเยาวชนไทยไม่เล็งเห็นความ
สำคัญและคิดที่จะอนุรักษ์สืบทอด ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เช่น ลิเก
ละคร และเพลงอีสาน ฯลฯ ซึ่งคนไทยในปัจจุบันมักมองข้ามความสำคัญของศิลปะการแสดง
เหล่านี้ไป ทำให้วัฒนธรรมของชาติกำลังจะหมดไปจากสังคม ซึ่งศิลปินเห็นว่า เป็นสิ่งที่น่าเสียดาย
ควรที่คนรุ่นใหม่จะได้ให้ความสนใจและอนุรักษ์ส่งเสริมต่อไป ดังตัวอย่างในเพลงดังนี้

ปัจจุบันคนไทยในสมัยเสรี
ศิลปะของไทยกำลังจะหายห่างเหิน
ตั้งแต่ดิสโก้เข้ามาระบาดบางกอก

ของใหม่เขามีเข้ามากันมากมาย
ละครลิเกน้อยเกินเพราะสังคมกลับกลาย
มีทั้งฮาร์ดทังร็อคคนนิยมกันหลาย

ไม่ว่าแก้วหนุ่มชาวไร่ชาวนา
ศิลปะของไทยกำลังจะหายไปทุกที
ของไทยที่ทำอย่างมองว่าต่ำแตกต่าง
พี่น้องไทยที่รักอย่าลืมของไทยเลย

เดินดิสโก้กันกำบังก็ยืนบิดกาย
จะทำอย่างไรดีไทยจึงจะอยู่ได้
อย่าหลงรอยฝรั่งไม่ดีกว่าเราเท่าไร
อย่าเชื่อแซกเซมิเนลเยอาของไทยไว้ใช้

ถ้าพวกเราไม่ช่วยเราใครเขาจะช่วย
รักษาของไทยไว้อย่าให้ใครเขามั่น

ถ้าเราเกื้อหนุนอำนาจก็ไม่ผิดตรงไหน
ให้กลับมานิยมแล้วของไทย

(เพลงศิลปะของไทย)

จะเห็นได้ว่าทรรณะของศิลปินนั้นเป็นการมองปัญหาของวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความเป็นไปของสังคม ดังที่สุวิศว์ ธรรมพินทา (2532 : 246) กล่าวไว้ว่า สิ่งที่เป็นปัญหาทางวัฒนธรรมในสังคมไทยขณะนี้คือ การรับอิทธิพลวัฒนธรรมทางตะวันตก ทำให้คนรุ่นใหม่ทั้งในสังคมเมืองหลวงและสังคมท้องถิ่นในชนบทหันหลังให้กับวัฒนธรรมเดิมของตน รับสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่โดยไม่พิจารณาว่าเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตนหรือไม่

นอกจากนี้ ศิลปินเพลงอีแซวมีทรรณะต่อการรับวัฒนธรรมตะวันตกว่าเป็นเหตุให้คนไทย ทั้งผู้ใหญ่และเด็กประพฤติดิสัยธรรมและจารีตประเพณี เช่น การแสดงออกในเรื่องเพศอย่างเปิดเผย การเลียนแบบประเพณีบางอย่าง การนิยมดนตรีและการแต่งกายแบบต่างประเทศ ฯลฯ ดังตัวอย่างในเพลงต่อไปนี้

ก็ผู้ใหญ่ทำยุ่งเด็กเลยทำตัวยาก
ดูซิเดี๋ยวนี้หนุ่มน้อยสาวน้อย
รู้จักกันง่ายใกล้ชิดกันเกิน
หญิงกับชายใกล้ชิดสนิทสนม
ก็ผู้ชายเห็นแก่ตัวลืมหืมชั่วลืมหืมดี
อย่าเห็นแก่ได้เลยผู้ชายอยากดัง
ลูกเขาเมียใครเห็นได้ช่นตะ
เจริญทางวัตถุแต่มาผูกใจ

ก็ผู้ใหญ่ทำยุ่งเด็กก็ทำตามใหญ่
นิตรองนิตรอยช่างน่ากลัวกระไร
เมื่อบ้านเราเจริญนี้ทั้งที่ตั้งร้าย
คงจะไม่เหมาะสมกับว่านิตรวีสัย
ลืมหืมกระทั้งประเพณีวัฒนธรรมไทย
จะตามกันชั่วฝรั่งหรืออย่างไร
ลืมหืมคำธรรมะที่พระสอนไว้
จึงเดินทางทางทิศใจจึงผิดใจไทย
(เพลงชุดเกี้ยวสาว)

พูดถึงวัฒนธรรมโบราณโบราณ

เห็นสิ่งไหนรำคาญท่านคงแก้ไข

เด็กเล็กนอกฤดูไม่รู้ชัดเจน
 คลั่งลานสเก็ดคลั่งดิสนีย์
 วัฒนธรรมชาติอื่นเข้ามาตาชด้นอดม

ต่อไปต้องเป็นท่านผู้ใหญ่
 นึกว่าวิเศษวิโสทำให้เสียนิสัย
 เรายกย่องนิยมกันเสียยกใหญ่

ทำบุญวันเกิดนึกดูเกิดหลายที่
 ตัดเค้กเป่าเทียนกราบเรียนให้รู้

พูดถึงพิธีแทบไม่ใช่คนไทย
 แสบปีเบิร์ตเคยทุกข์กันเสียยกใหญ่

งานใหญ่ทุกงานต้องมีการสืลาศ
 ชาวสวนชาวนาชาวป่าชาวเขา

ต่อไปทั้งชาติก็ต้องนำมาใช้
 ต้องเลิกพิธีเก่าใช้วิธีใหม่

โรงแรมมานรุดมันชั่วกามารมณ
 สิ่งบาเรอความสุขชยายยุคนฟรีเซ็กส์

ดูตาชด้นอดมดูซิเป็นไปได
 คลั่งวีตโธหนึ่งเอ็กซ์ดูกันอย่างไม่อาย
 (เพลงเรื่องเมืองไทย)

นอกจากนี้ศิลปินเพลงอีแซวยังมีทรรศนะว่าปัจจุบันคนไทยมีจิตใจเสื่อมลงเพราะความเจริญทางวัตถุมีมาก เกิดค่านิยมทางวัตถุหรือวัตถุนิยมอย่างกว้างขวาง ชีวิตของคนไทยต้องดิ้นรนแสวงหาและกอบโกยเพื่อความสะดวกสบาย กลายเป็นทาสของเงินและเวลา ประชาชนไม่มีเวลาสำหรับการฟังธรรมหรือปฏิบัติธรรม อันจะนำมาให้เกิดความสุขสงบเมื่อจิตใจเสื่อมก็เกิดปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ปัญหาใจผู้ร้าย ทำให้ประชาชนไม่มีความปลอดภัย ดังตัวอย่างในเพลงต่อไปนี้

เพราะจิตใจของมนุษย์ชักเปลี่ยนแปร-
 ไปถนัด

เพราะห่างพระห่างวัดกันออกไปทุกวัน

ไม่ค่อยได้ทำบุญทานเพราะการงาน-
 ผูกมัด

ภารกิจจำกัดเราต่างก็เหมือนเหมือนกัน

เพราะภารกิจปัจจุบันต้องแข่งขันเวลา
 เพราะวิฤหาปากท้องเราก็ต้องรีบทำ

บ้างต้องรีบเร่งศึกษาบ้างก้มหน้าทำงาน
 เพราะลูกคอยกินตาตำดำนันแหละคือ-
 แรงผลักดัน

เลยจำเป็นจำไปจิตใจก็ชักจาง

กันวันแต่จะห่างเลยลืมทางบุญทาน
 (เพลงอาณิสส)

เรื่องความเป็นไปแผ่นดินธรรม-
แผ่นดินทอง

ยิ่งเจริญเท่าไรอะไรอะไรก็มากแล้ว

ผิดกว่าเก่าไปเป็นกองพะเนียงทั้งหลาย

ทั้งสิ่งดีสิ่งชั่วมวลชนหญิงชาย

ชอบความวิไลแต่อันตรายอยู่รอบ

เดี๋ยวนี้ร้ายร้ายมากมายเหลือประมาณ

ไม่มีเซตมิชอบไม่รู้ว่าใครเป็นใคร

ไม่รู้ใจเขานั่นทำด้วยอะไร

(เพลงแผ่นดินไทยแผ่นดินทอง)

ค่านิยมทางวัตถุยังทำให้คนในสังคมเกิดความเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ ทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์ส่วนตนจึงเกิดปัญหาการเอารัดเอาเปรียบและการคอร์รัปชัน ซึ่งสร้างปัญหาและความกดดันให้แก่คนทั่วไป โดยเฉพาะคนที่มีความสามารถจะไม่ได้รับความยุติธรรมผลัดโอกาสและยากที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต นอกจากนั้นการนิยมวัตถุ ซึ่งได้แก่เงินและอำนาจยังเป็นแรงยั่วยุให้ผู้ที่ย่อนคนธรรมดาแสวงหาเงินและอำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องจนเกิดปัญหาแก่สังคม ซึ่งศิลปินเพลงอีสานแสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ล้วนแต่เกิดจากความอยากหรือกิเลสของมนุษย์ดังตัวอย่าง

ข้าราชการคนตรงขออย่าได้ตรมตรอม

ท่านที่เป็นลูกเขยจะได้ดี

ข้าราชการตงเงินเห็นกันตั้งแต่เกลบ

ข้าราชการดีดีขอให้ เป็นศรีแก่ตัว

แม้จะอดจะนอนไม่มีวันผิงผาย

แข่งขานายมิกก็เสียเข้ามั่งได้ไหม

ต้องต่อสู้เจ็บแสบเงินไม่พออย่าได้

ข้าราชการชั่วเห็นรวยเร็วทันทุกราย

(เพลงอวยพรปีใหม่)

ไม่ว่าจะทำอะไรต้องมีสายมีเส้น

ถ้าถึงคราวจำเป็นจะได้ไปถึงป้าย

ถ้าจะมีเส้นทั้งที่ทั้งเส้นหมี่เส้นก๋วยเตี๋ยว

เดี๋ยววันเกิดแม่ยายเดี่ยวโกนผมไฟ-

พ่อตา

บางครั้งของเล่นที่เรารักแสนรัก

เราก็ต้องจ่ายลูกเดี่ยวห้ามพูดว่าเสียตาย

ของขวัญเราก็ต้องคว้าซื้อหากันออกไขว่

นายจะเอาเราก็ต้องหักใจให้

(เพลงอยากเกิดเป็นหมา)

แต่คนเราไม่จึ้นความต้องการมากเกินไป	ยิ่งบ้านเรือนเจริญใจตื่นเงินขึ้นทุกที
มีสติปัญญาเรียนจนตำราท่วมหัว	แต่ความเห็นแก่ตัวความเมามัวมากมี
ยังมีเงินมีทองใจจืดจางจะจวก	บ้างแตกพรศหักพวงบ้างนั่งอึ้งครางอื้อ
เจริญทางวัตถุแต่มาตุที่ใจ	-----
มีศรัทธาบรรดาศักดิ์แต่ความอยากไม่หยุด	แม้จะเอาช้างมาฉุดก็ยังมาหลุดหลีกหนี
ไม่มีศีลธรรมเป็นหลักโรคความอยาก-	ฉะนั้นโรคขายชาติจึงได้มี

ระบาค

(เพลงประชาธิปไตย)

ปัญหาสืบเนื่องจากค่านิยมผิด ๆ ของสังคมอีกประการหนึ่งคือ การนิยมความโอ้อวด
ฟุ้งเฟ้อ ชอบใช้จ่ายเงินเพื่อแสดงฐานะและอำนาจ เป็นการแสดงออกเพื่อให้สังคมยอมรับ
ซึ่งก่อให้เกิดการใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อและมีผลกระทบต่อปัญหาเศรษฐกิจของสังคมด้วยดังตัวอย่าง

ผู้มากินอาหารมีอาหารเศรษฐกิจ
ทิปทีละพันหังพันวันหน้า

ควักกระเป๋าแต่ละทีแบงกิ้งใหญ่
ลูกเมียจะอดตายทานิกแล้วน่าเจ็บใจ

ชอบเที่ยวร้านอาหารข้าวบ้านไม่กิน
ชอบไปฟังนักร้องชอบนั่งมองชานอน
ลูกขอเงินไปโรงเรียนให้แต่เหรียญ-
เก๋าเก๋า

เพราะในบ้านเหม็นกลิ่นชอบไปกินของไกล
แจกรางวัลเป็นฟอนแล้วกลับมาอนเล้าไก่
แต่ตัวเองกินเหล้าแจกสาวสาวไม่เสียดาย

(เพลงเกี้ยวสาว)

จากปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับปัญหาสังคมนี้จะเห็นได้ว่าศิลปินของเพลงอีแซวได้
แสดงทรรศนะเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาและผลเสียของปัญหาต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล ไม่ว่าจะ
เป็นการแสดงทรรศนะอย่างตรงไปตรงมาหรือประชดประชันเสียดสี ล้วนแต่แสดงความคิด
ความรู้สึกที่แฝงความหวังดีต่อสังคมไทย ซึ่งมีประโยชน์ต่อผู้ฟังหรือผู้ที่สนใจศึกษาจะนำแง่คิด
ต่าง ๆ เหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตต่อไป นอกจากศิลปินจะเสนอปัญหา หรือวิพากษ์วิจารณ์แล้ว
ยังได้เสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหา หรือเสนอทางออกให้แกปัญหาต่าง ๆ ด้วย โดยให้ใช้หลัก
ธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและชำระจิตใจ เช่น ให้ละกิเลส ความโลภ
ความโกรธ ความหลง ให้มีเมตตา รู้จักให้อภัย และมีความรักสามัคคีกัน เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ในเพลงต่อไปนี้

สี่เท้ายังพลาดนักปราชญ์ยังพลั้ง
เรายังเป็นมนุษย์ปุถุชน
ไมโทโมหะพระท่านห้าม
เรามาตั้งขันตื้อยาให้ชันแตก

มันก็ต้องมีมั่ง เรื่องพรรคอย่างนี้
ความหลงผิดของคนที่ยังมี
ว่าจะเป็นกองกรรมต้อง ไต่ก็
ถ้ามีความแตกแยกมันก็แหลกทันที
(เพลงวันตำรวจ)

ขอให้เอาใจเขานี้มาใส่ใจเรา
รู้แพ้รู้ชนะรู้ภัย

มีเพื่อนหนักเพื่อนเบา มีเพื่อนยาวเพื่อนสั้น
ก็คงไม่ฆ่ากันตายไปทุกวัน

เกิดเป็นคนละทุกข์จริง ไม่ว่าหญิงชาย

พอเริ่มมีลมหายใจก็ทุกข์ได้ทั้งนั้น

จะหลงทางดับทุกข์ให้มีสุขเสียที
เอาทางพระเข้าซ่อมตัดอารมณ์โกรธหลง

หนทางยังมีถ้าเรามุ่งหมายมัน
ถึงมีทุกข์ก็คงทุกข์ไม่นาน ฯ
(เพลงอานิสงส์)

วัฒนธรรมของไทยหรือก็ให้เหตุผล
จะรวยหรือจนก็เป็นคนเหมือนกัน
อยู่กินตามอัธยาศัยยอมรับความจริง
ให้รู้จักพอเรื่องก็ไม่เกิด

ว่าเกิดมาเป็นคนต้องคิดค้นแก้ไข
ฐานะใครฐานะมันตามยุคตามสมัย
จะให้เลิศไปทุกสิ่งมันก็เหลือวิสัย
ไม่หลงเพลินเดินเพลินก็ไม่เกิดความภัย
(เพลงแผ่นดินไทยแผ่นดินทอง)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับบทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนของเพลงอีแซวนั้น พอจะสรุปได้ว่า เพลงอีแซวมีบทบาทที่เด่นชัดในฐานะเป็นเครื่องสื่อสารกับชาวบ้าน ทั้งในแง่การกระจายข่าวสาร และการวิพากษ์วิจารณ์สังคมในด้านต่าง ๆ และในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าบทบาทในฐานะเป็นเครื่องแสดงความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นบทบาทที่พัฒนาขึ้นตามความเจริญของระบบการสื่อสาร และการพัฒนาความรู้ความสามารถของศิลปิน ตลอดจนเนื้อหาของเพลงอีแซว บทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าแก่สังคมมากขึ้น และหากสังคมยังนิยมและให้โอกาสแก่ศิลปินเพลง

อื้อซ่าให้ได้เผยแพร่วิวสารและวิพากษ์วิจารณ์สังคมเช่นนี้อีก เพลงอื้อซ่าก็คงจะได้รับใช้สังคมไทยต่อไป

5.4 บทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมของสังคม

โดยทั่วไป วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงความเจริญของงาน ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชนและด้วยเหตุที่วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งได้แก่ระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ (สุภัตรา สุภาพ 2531 : 107) การจรรโลงวัฒนธรรมในที่นี้จึงหมายถึง การอนุรักษ์รักษาหรือดำรงไว้ของแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนในสังคม ที่มีความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าและความมีศีลธรรมอันดีงาม บทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดเจนจากเพลงอื้อซ่าได้แก่ บทบาทในการรักษาแบบแผนพฤติกรรมและการควบคุมสังคม บทบาทในการจรรโลงสถาบันของสังคม และบทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมท้องถิ่น

5.4.1 การรักษาแบบแผนพฤติกรรมและควบคุมสังคม เป็นที่ทราบกันว่า คติชนมีหน้าที่สำคัญประการหนึ่งคือ ช่วยรักษาแบบแผนพฤติกรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแล้วในสังคมช่วยให้ชาวบ้านปฏิบัติพิธีกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามแบบแผนของวัฒนธรรม นอกจากนี้คติชนยังช่วยทำหน้าที่ควบคุมสังคม ด้วยการแสดงการยอมรับบุคคลที่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม และแสดงความไม่ยอมรับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือเบี่ยงเบนไปจากแบบแผนพฤติกรรมที่ยอมรับกันแล้ว (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ 2529 : 104-110) นอกจากนี้คติชนยังมีบทบาทในการควบคุมรักษามรรตฐานของสังคมด้วย ซึ่ง สุภัตญา ภัทรราชย์ (2533 : 327) ได้กล่าวถึงบทบาทของเพลงพื้นบ้านที่เป็นการแสดงว่ามีบทบาทเด่นเป็นพิเศษในการควบคุมและรักษามรรตฐานของสังคม การชี้แนะระเบียบแบบแผน ตลอดจนการกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมในสังคมนั้น เพราะผู้ที่เป็นพ่อเพลงและแม่เพลงนอกจากจะเป็นผู้มีน้ำเสียงดี ไหวพริบดี แล้วยังต้องมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ และมีประสบการณ์ชีวิตพอที่จะโน้มน้าวจิตใจผู้คนในสังคมให้คล้อยตามด้วยจึงจะได้รับคามนิยมจากประชาชน

เพลงอื้อซ่ามีบทบาทในการรักษาแบบแผนพฤติกรรมที่ยอมรับกันแล้วในสังคม ด้วยการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมอันดีงามของสังคม ได้แก่ ประเพณีการไหว้ครู การไหว้ครูเป็นมรดกสำคัญประการหนึ่งในบรรดาเอกลักษณ์อันดีงามต่างๆ ของไทยอันสืบทอดมา

แต่โบราณกาล เป็นประเพณีที่ปัจจุบันยังปรากฏแพร่หลาย ดังที่ เย็นใจ เลหาวิช (2527 : 104) กล่าวว่า "มรดกของชาติในเรื่องการเคารพครูบาอาจารย์นั้นมิได้สูญสูญไปแต่ยังสืบทอดมาถึงปัจจุบันแม้จะทุเลาความเข้มข้นลงบ้างในด้านการปฏิบัติ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมแต่ยังสามารถดำรงเอกลักษณ์ของไทยที่เด่นชัดไว้ได้" ปัจจุบันการเล่นเพลงอีแซวยังคงสืบทอดประเพณีการไหว้ครูหรือประเพณีการยกครูก่อนจะแสดงหรือหรือเล่นเพลงเสมอทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพและแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ตามประเพณีของไทยที่สืบทอดมาแต่โบราณ

นอกจากการไหว้ครูจะแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณซึ่งเป็นค่านิยมอันดีงามแล้ว ยังเป็นการปฏิบัติบูชา ซึ่งเชื่อกันว่าผู้ปฏิบัติจะได้รับประโยชน์ทางงานสำเร็จลุล่วง สามารถใช้วิชาที่ร่ำเรียนมาให้เกิดประสิทธิผลได้ อันจะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความภาคภูมิใจ เพราะถือว่า "ศิษย์มีครู" จะเป็นที่ยึดถือและยกย่องจากคนในสังคม ทำให้เกิดกำลังใจที่จะปฏิบัติวิชาชีพ และก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่ตนและสังคมต่อไป การดำรงรักษา ประเพณีไหว้ครูของเพลงอีแซว จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างสรรค์หรือจรรโลงวัฒนธรรมของชาติ

อนึ่ง แม้ว่าเพลงอีแซวจะมีเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความรัก การแต่งงานและการครองชีวิตคู่ แต่เนื้อหาเหล่านั้นมิได้ให้เฉพาะความสนุกสนานเท่านั้น ยังได้แทรกคำสอนหรือลงท้ายด้วยการสอนใจที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของแบบแผนความประพฤติที่สังคมยอมรับ หรือแสดงให้เห็นผลเสียของการฝ่าฝืน หรือละเลยการปฏิบัติตามแบบแผนของสังคม เช่น การแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีที่สังคมยอมรับการมีความสัมพันธ์กันของชายหญิง โดยเฉพาะฝ่ายหญิงนั้นยังถือว่าได้ตอบแทนพระคุณของบิดามารดาด้วย หรือการนอกใจของสามีหรือภรรยา ซึ่งสังคมถือว่าเป็นการประพฤติดีอันจะทำให้เกิดความทุกข์ หรือตกรอก ดังเช่น เพลงดับสื้อขอ ที่ฝ่ายหญิงกล่าวว่าไม่ยินยอมให้ฝ่ายชายพาหนีเพราะจะทำให้ได้รับความอับอายและตนจะต้องแต่งงานเพื่อทดแทนพระคุณของบิดามารดา เพลงดับตีหมากผัวหมากเมีย (สำนวนที่ 1) ที่กล่าวถึงการสำนึกตัวและรู้สึกทุกข์ใจของสามีที่นอกใจภรรยา และ เพลงดับชิงชู้ ของนายสังเวียน ทับมี ที่กล่าวถึงการตกรอกของภรรยาที่นอกใจสามี ซึ่งจะขอยกตัวอย่างตามลำดับ ดังนี้

เพลงดับสื้อขอ

แม้ฉันเลี้ยงมาหวังจะได้แทนคุณ
ไอ้เรื่องพานะคุณพี่มันก็ดีสำหรับแก
เลี้ยงตั้งแต่เด็กหวังจะได้แต่งได้ดิบ

นี่กลับมาเพลงได้คุณทำให้ฉันท้อพระทัย
สำหรับพ่อและแม่มันจะเลี้ยงเรามาอย่างไร
แกจะมาลักพาหลบไม่อายเขาบ้างหรือไร

พ่อแม่เลี้ยงมาหวังจะกินชั้นหมาก

ไม่ได้ให้อดให้อยากเลี้ยงเรามา-
จนใหญ่...๙

เพลงดับตีหมากผัวหมากเมีย

(ญ.) จะมัวเมาตัดหน้แหลจะพา-
ตายโหง

ต้องเข้าไปคุคอยู่ในกระโปรงจิกหัว-
มันไป

ถ้าเมาตัวลืมหายถ้าเมากายลืมหัก

ถ้าเมาเมียลืมหักหาารู้สึกตัวไม่

(ช.) รู้สึกตัวได้สติเรามาหาเรื่อง

ต้องจำเป็นหมดเปลืองเพราะราคะคิดไป

เป็นสองทุกข์สามทางเราต้องมานั่ง-
ระทม

มีทุกข์ทับถมต้องเดือดร้อนพระทัย

หลงเชิดชูบูชาแล้วต้องมาชอกช้ำ

สวรรค์สาปบาปข้าจึงต้องมีกรรม-
ติดกาย...๙

เพลงชิงชู้

ตอนยังเป็นเอ็งสบายพอเอ็งตาย-
จะต้องตก

จะต้องไปตกนรกเพราะเอ็งทำชั่วไร

มาซุมที่แปดจะออกแดดอุ๊
หักจิตคิดกลัวลูกผัวของเขา

บอกความจริงอเวจีน้องจะเสียใจ
อีหนูเอ๋ยเอ็งจะเอาต่อไปต้องตาย

ร้องครวญครางไครอย่าเอาอย่าง-
ตัวกู

เพราะว่ากูเล่นชู้เที่ยวได้คบผู้ชาย...๙

(เพลงชิงชู้ : สังเวียน ทับมี)

นอกจากนี้บทร้องของเพลงอื่นเขายังมีส่วนที่แสดง ความหมายและคุณค่าของประเพณี

บางอย่างไว้ เป็นต้นว่า ประเพณีการอุปสมบท ประเพณีการเผาศพ ประเพณีทำบุญ 7 วัน ประเพณีปล่อยกระต๊องและประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ เพลงอีแซวจึงมีบทบาทในการดำรงความหมายและคุณค่าของประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไป

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว เพลงอีแซวยังมีส่วนส่งเสริมและรักษาค่านิยมอันดีงามของสังคมด้วย เช่น การอ่อนน้อมถ่อมตน การเคารพผู้อาวุโสและการมีเมตตาต่อผู้อื่นซึ่งจะปรากฏให้เห็นในบทร้องและการแสดงออกของศิลปินนั้นคือ การทักทายและการอวยพรแก่ผู้ชม ซึ่งศิลปินอีแซวถือปฏิบัติอยู่เป็นประจำ บทร้องและการแสดงออกด้วยท่าทีที่ยกย่องผู้ชม ให้เกียรติผู้ฟังและอ่อนน้อมถ่อมตน ตลอดจนการแสดงไมตรีจิตและความหวังดีต่อผู้ชมนั้นเป็นวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งคนในสังคมยกย่อง เพราะเป็นพฤติกรรมที่จะนำความสุขและสันติมาสู่กลุ่มชน

ส่วนการควบคุมสังคมนั้น เพลงอีแซวมีบทบาทในฐานะที่เป็นกลไกสร้างความกดดันและการควบคุมทางสังคม โดยการแสดงความไม่ยอมรับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม ด้วยการเสียดสี ประชดประชัน หรือตำหนิโดยตรงถึงพฤติกรรมนั้น เช่น

อินางหญิงอัปรีย์ไม่มีความคิด
คนชั่วช่มชืดคนตี้ยกย่อง

ไม่จำคำสาปแช่งเอาไว้เป็นนิสัย
แม่หน้าย่นชนหยองนี้ถ้อยศว่าใหญ่

ทำท่าอวดลึงอากาศิรยาหาพยายาม
ไม่มีศีลความสัตย์ยังปากจืดดำจ้ำ
อินนทุกลึงถูกตู่ฮู้ซุงคาซอ

อีโลชักเลวทรามพวงนางหลังลงทราย
ไม่มีวัฒนธรรมยังมาด่าทำทนาย
ช่างไม่มีความกรองเลยอีปากตะไกร
(เพลงดำหญิง ส่วนวนที่ 3)

อวยพรชาวโจรที่เกี่ยวปล้นเที่ยวจี้
จะลักเล็กขโมยน้อยก็ขอให้ก้าวหน้า
ขอให้โจรจงเด่นมีเส้นดัดดี
แล้วอวยพรมือปืนที่ได้ปล้นยิงปัง
ไม่ต้องมีเรื่อง โกรธเคืองส่วนตัว
ไม่ต้องห่วงใยขอให้ใจท่านชั่ว
อย่าให้หมองต้องมาตายเพราะงู
ขอให้คนมีศีลได้เข้ามามีส่วน

ขอให้เด่นดวงดีปล้นที่ไหนก็ได้
ทั้งลีเกากี่ลีขี้มั่วทั้งมือเก่ามือใหม่
ให้คนมีศรัทธามีศีลคุ้มครองให้
พวงมือปืนรับจ้างขอให้สุขหัวใจ
ใครจ้างก็จั่วขอให้เงินจ่าย
แต่อย่าเกิดกับตัวเขาตายเราก็ตาย
เพราะปาข้าวยังว่างอยู่อย่างมากมาย
ยิงเขาแล้วก็ลอยนวลแล้วสบาย

อวยพรโชว์เฟอร้อย่าเผอเรอขับรถ
ขอให้ขับนิ่มนวลทั้งรถเบารถหนัก
ขออวยพรหนุ่มสาวกระเป๋ารถ
พวกระเบ่ปากดีพวกระเบ่กั๊ตัง
ขอให้เก็บค่าโดยสารเกินขึ้นราคา

มารยาทย่อยหยดทั้งรถเล็กรถใหญ่
ขอให้ขับแบบกระชากแล้วล่าไล่
ขอพวกรถทั้งหมดมีความสุขมากมาย
ขอให้มารยาทแข็งกระด้างจะดำใครก็ได้
ถ้าใครทวงก็ทำชิงแชมป์มวยไทย
(เพลงอวยพรปีใหม่)

จะเห็นว่าตัวอย่างดังกล่าวมีทั้งคำพินิจด้วยถ้อยคำรุนแรง การเสียดสีและการประชดประชัน เพื่อสร้างความกดดันให้แก่ผู้ฟังที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมให้ได้คิดและได้ละอาย อันเป็นการควบคุมหรือป้องกันบุคคลที่พยายามประพฤติตนเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งลักษณะนี้เป็นการลงโทษด้วยวาจาตนเอง และในทางกลับกันเพลงอีแซวมีลักษณะการแสดงการยอมรับ ส่งเสริมและให้กำลังใจแก่บุคคลที่ประพฤติตามบรรทัดฐานของสังคม ด้วยการยกย่องชมเชย เช่น สรรเสริญคุณความดีซึ่งเท่ากับเป็นการให้รางวัลด้วยวาจาเช่นเดียวกันดังตัวอย่างในเพลงต่อไปนี้

ท่านณรงค์ มหานนท์ ท่านเป็นคนจริงจัง	ยุติธรรมเป็นที่ตั้งท่านมีประชาธิปไตย
เมื่อยังไม่เป็น อ.ต.ร.ท่านก็น่ารัก	ถ้าใครได้เจอจะรู้จักจะต้องชื่นหัวใจ
ท่านเป็นคนตงจีนสมเป็นผู้รับใช้ชาติ	ใจก็ซื่อมือสะอาดฉันทักล้าคุณไม่อาย
ท่านดีจริงประจักษ์คนเป็นหลักร้อยล้าน	ต่างก็ชื่นชมกันไปทั่วทิศใกล้ไกล
ประวัติการทำงานของท่านถ้วนดี	จะหาที่ติไม่มีทุกยุคสมัย
ตั้งแต่ยศยังน้อยน้อยมาจนถึงทุกวันนี้	ท่านรักษาหน้าที่สมเป็นตำรวจไทย
ปัจจุบันป่านับเป็นเวลาก็นาน	ในชีวิตราชการใครไม่กล้าก้าวก่าย
เราภูมิใจจงทนของท่าน อ.ต.ร. ณรงค์	กรมตำรวจมั่นคงไม่ต้องกลัวใคร

(เพลงวันตำรวจ)

5.4.2. การจรรโลงสถาบันของสังคม ตามปกติสถาบันสังคม คือแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานของสังคมที่มีเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม และมีหน้าที่ทำให้สังคมคงสภาพอยู่ได้ (นิเทศ ดันนะกุล 2534:105) เพลงอีแซวมีบทบาทในการปลูกฝังความคิดและทัศนคติต่อสถาบันต่าง ๆ ของสังคม ได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และสถาบันการเมืองการปกครอง ด้วยการแสดงความศรัทธายกย่องและสืบทอดความนึกคิดให้แก่คนใน

สังคมด้วยการกระตุ้นหรือเตือนสติให้ยึดมั่นในสถาบันดังกล่าว ดังตัวอย่างจากเพลงต่อไปนี้

ผืนดินถิ่นฐานรูปช้วนของเรา
รักษาพงศ์เผ่าอยู่เท่าทุกวันนี้
พูดถึงเชื้อสายเรา ไม่กลายเป็นอื่น
เรามีชาติศาสนารวมหากษัตริย์
เรามีอิสระลักษณะประเพณี
ยายตาย่าปู่เราอยู่เป็นสุข
ไม่เห็นประเทศราชเหมือนชาติอื่นอื่น
ฐานะประเทศหรือเศรษฐกิจ

คนแก่คนเก่าได้เก็บเอาไว้
วัฒนธรรมประเพณีซึ่งสืบเชื้อสาย
มิยอมให้ใครกลืนชาติเราได้
อยู่กันตามถนัดมาตั้งแต่ไหนไหน
แล้วยังมีเสรีประชาธิปไตย
เรามีประมุขมาทุกสมัย
เราจึงไม่ได้ขึ้นกับประมุขของใคร
พูดถึงสิ่งประดิษฐ์เราก็พอรู้เขาได้
(เพลงเรื่องเมืองไทย)

เราก็ควรภูมิใจเกิดเป็นไทยเมืองทอง
เรามีชาติศาสนารวมหากษัตริย์
จะยากดีมีจนเราก็เป็นคนไทยแท้
อย่าเหยียดหยามย้ายมีงิดักชั่ว

ก็ถือเป็นญาติพี่น้องร่วมแผ่นดินทองกันทั้งนั้น
เราเป็นชนร่วมชาติอย่าแบ่งชนแบ่งชั้น
ถึงต่างพ่อแม่ก็ขอให้เรายึดมั่น
ถ้าตัดเรื่องเห็นแก่ตัวหนทางเราก็ไม่ตัน
(เพลงอาณิสสส์)

ไหว้สิ่งสูงสุดไหว้พระมหากษัตริย์
ไหว้ทุกพระองค์ที่ท้าวทรงเมตตา
ชาวไทยรุ่งเรืองอยู่ได้เบื้องยุคลบาท
นึ่งพระบรมโพธิสมภาร
องค์พระประมุขหมายมั่นขอรำพัน-
ถวายพร

ไหว้พระราชาธิราชทอทิพทวอนไหว้
ปกครองไทยมาแบบประชาธิปไตย
พระประมุขของชาติท่านเจิดฉาย
เมืองไทยตั้งสะท้านเพราะว่าไทยเป็นไทย
ให้ทุกองค์ถาวรไม่มีวันวันวาย

ถ้าผู้ใดคิดปองขอให้มันอัปปาง
ขอให้พระชนมายุยิ่งยืนนาน

बारमीที่ท่านสร้างมีแต่ความสดใส
เป็นพระมิ่งพระขวัญของชาวไทย
(เพลงอวยพรขวัญจิต ศรีประจันต์)

เรื่องประชาธิปไตยยังไกลเท่าท่าน
แต่ไม่ค่อยใช้ธิปไตยจึงต่ำ

มีมานมนานเป็นหลักฐานของไทย
ไม่มีใครทำตามประชาธิปไตย

พ่อบ้านแม่บ้านที่ท่านรับฟัง
สอนลูกสอนหลานให้รู้จักกันทั่วหน้า
ให้รู้จักเสียสละมีสัจจะวาจา

โปรดจงช่วยมูลฝังช่วยกันวางแผนให้
ให้ชีวิตหลุดตาเรื่องประชาธิปไตย
ลดกิเลสทุกอย่างเพื่อหนทางโปร่งใส
(เพลงประชาธิปไตย)

5.4.3. จรรโลงวัฒนธรรมท้องถิ่น เพลงอันเชวมียบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา และทำให้ตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมของท้องถิ่น ได้แก่ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และวรรณกรรมท้องถิ่นของจังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยการสร้างสรรค์เนื้อร้องเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง กล่าวและร้อง เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป อันนำมาซึ่งความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรี และเห็นความสำคัญของท้องถิ่นทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของเพลงต่อไปนี้

ขอยกข้อต่อตัดเล่าประวัติเมืองสุพรรณ
มีอายุยืนยงสองหมื่นกว่าปี
ยุคสมัยหินเก่า ในอดีตกาล

เป็นเมือง โบราณมาแก่นานเหลือหลาย
เป็นราชธานีมานานหลาย
สืบพืชทอดพันธุ์อยู่อย่างปลอดภัย

แหลมพุดถึงวัดฤๅนอ โบราณ
เรื่องลูกไม้ก็ก้าวหน้าสมัยทวารวดี
มีมาในตำนานว่าพระยาพานท่านสร้าง
เป็นพื้นที่ราบลุ่มเรียกพันธุมบุรี

ที่จังหวัดสุพรรณมีมากมาย
เขารู้จักทุกที่ทั่วถิ่นแดนไทย
มีลำแม่น้ำเป็นทางสัญจรได้สบาย
ในสมัยทวารวดีพิสูจน์หลักฐานได้
(เพลงประวัติเมืองสุพรรณ)

เชิญท่านทั้งหลายชายหญิงทุกชั้น
เพราะว่าเมืองสุพรรณเป็นเมือง-
วรรณคดี
วรรณคดีโด่งดังเรื่องขุนช้างขุนแผน

มาชมเมืองสุพรรณแสนผ่องอำไพ
ประวัติศาสตร์หรือก็มีอยู่มากมาย
เรื่องดังทั่วแดนไม่ว่าทิศใดใด
(เพลงชมเมืองสุพรรณ)

การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมของท้องถิ่นดังกล่าวจึงมีส่วนสร้างพลังทางสังคมที่จะผลักดันให้กลุ่มชนสร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของเพลงอีสานที่มีต่อสังคมดังกล่าวข้างต้นทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า เพลงอีสานมีบทบาทสำคัญที่มีคุณค่าต่อสังคมส่วนรวมและประเทศชาติที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน นอกจากบทบาทในฐานะที่เป็นสิ่งบันเทิงที่มีอยู่เป็นหลักแล้ว เพลงอีสานยังมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่คนในสังคมทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม รวมทั้งบทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่กระจายข่าวสารและวิพากษ์วิจารณ์สังคม ตลอดจนบทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมของชาติ เพลงอีสานจึงมิใช่จะมีคุณค่าเฉพาะการสร้าง ความสนุกสนานเพลิดเพลินใจเท่านั้น แต่ยังสร้างภูมิปัญญาให้แก่คนไทยด้วย

บทที่ 6

สถานการณ์ของเพลงอีสานในปัจจุบัน

ปัจจุบันเพลงอีสานมีได้เป็นการละเล่นพื้นบ้านเช่นในอดีต แต่เป็นการแสดงหรือมหรสพพื้นบ้านที่คนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ นิยมกันอย่างแพร่หลาย -สภาพทั่วไปของการเล่นเพลงอีสานในปัจจุบันจึงนับเป็นสิ่งที่น่าสนใจซึ่งผู้วิจัยใคร่จะกล่าวถึงเรื่องดังกล่าวในประเด็นต่าง ๆ อันได้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเพลง การสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีสาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสรรค์และสืบทอดตลอดจนการอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงอีสาน ดังนี้

6.1 ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเพลง

6.1.1 สภาพความเป็นอยู่ทั่วไป

พ่อเพลงแม่เพลงอีสานส่วนใหญ่เป็นชาวชนบทที่อยู่ในสังคมเกษตรกรรม แม้บางคนจะอพยพไปอาศัยอยู่ในเมืองแต่มีไม่มากนัก ซึ่งนอกจากจะมีอาชีพหลักทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ แล้วยังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่ได้รับอิทธิพลจากความเป็นไปของสังคมเกษตรกรรมอยู่มาก กล่าวคือ

6.1.1.1 การมีฐานะยากจนพ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่มีฐานะยากจนหรือค่อนข้างยากจน เพราะอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่น สภาพภูมิอากาศ ราคาผลผลิต ราคาปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ราคาอาหารสัตว์ โรคและแมลง เป็นต้น ความไม่แน่นอนของปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ปริมาณผลผลิตและรายได้ของพ่อเพลงแม่เพลงบางคนที่ไม่มียี่สิบเป็นของตัวเองต้องเช่าที่ทำการหรือรับจ้างมักจะมีรายได้น้อยกว่าพ่อเพลงแม่เพลงที่มีที่ดินเป็นของตัวเอง

6.1.1.2 การมีการศึกษาค่อนข้างต่ำ พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ แม่เพลงบางคนไม่ได้เรียนหนังสือเลย เช่น นางบัวผัน จันทรศรี นางปาน เสือสกุล เป็นต้น พ่อเพลงบางคนเรียนหนังสือกับพระภิกษุในวัดประจำหมู่บ้านอันทำให้พออ่านออกเขียนได้ เช่น นายสังเวียน ทับมี นายข้าม หอมจันทร์ เป็นต้น ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้มักเป็นพ่อเพลงแม่เพลงอาวุโสที่มีอายุตั้งแต่ประมาณ 65 ปีขึ้นไป สำหรับพ่อเพลงแม่เพลงที่มีอายุระหว่างประมาณ 25 - 65 ปีนั้น ส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นใหม่ที่มี

อายุต่ำกว่า 25 ปีลงมาส่วนใหญ่มีการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น

สาเหตุที่พ่อเพลงแม่เพลงมีการศึกษาดำเนิน น่าจะเป็นเพราะการอยู่ห่างไกลความเจริญและมีฐานะยากจน ทำให้ขาดโอกาสที่จะเล่าเรียนในระดับสูง พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่เล่าว่าครอบครัวมีฐานะยากจนต้องออกจากโรงเรียนเพราะพ่อแม่ต้องอาศัยแรงงานในการประกอบอาชีพ (บุญนะ แยมบาน และสวัสดิ์ เจียมพุก, สัมภาษณ์) ความจำเป็นที่ต้องช่วยพ่อแม่ทำงานอาชีพนี้เองที่ทำให้ชีวิตของพ่อเพลงแม่เพลงผูกพันอยู่แต่ในครัวเรือน และระบบเกษตรกรรม

6.1.1.3 การมีวิถีความเป็นอยู่ตามสภาพของคนในสังคมชนบท กล่าวคือ พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนามีจิตศรัทธาและยึดมั่นในคำสั่งสอนของพุทธศาสนาจึงมีวัดเป็นศูนย์รวมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นที่รวมกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวเพลง เช่น การทำบุญกุศล การรื้อฟื้นบันเทิงเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และพบปะเพื่อนฝูง ฯลฯ เหตุที่ชาวเพลงมีพุทธศาสนาเป็นเครื่องผูกพันยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้ชาวเพลงส่วนใหญ่มักจะมีเชื่อมั่นในเรื่องกฎแห่งกรรม ยอมรับว่าผลของการกระทำที่ตนได้รับเป็นไปตามบุญกรรมคือ "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ชาวเพลงจึงมีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตอง มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีไมตรีและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของพ่อเพลงแม่เพลงนั้นสังเกตได้จากเมื่อบุคคลต่าง ๆ ไปมาหาสู่ พ่อเพลงแม่เพลงมักจะให้การต้อนรับอย่างดี เช่น เลี้ยงอาหาร เอื้อเฟื้อที่พักอาศัย ฯลฯ นับเป็นการแสดงน้ำใจ แม้ว่าบางคนจะมีฐานะยากจนก็ตาม ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการมีค่านิยมในการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน ซึ่งเป็นค่านิยมที่มีมาแต่เดิมของคนไทยเพราะคนไทยมีอาชีพการเกษตรซึ่งสมัยก่อนมีความอุดมสมบูรณ์ดังสำนวน "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" ประกอบกับคนอยู่กันแบบใกล้ชิดสนิทสนมมีลักษณะแบบกลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) ที่ทุกคนรู้จักกันหมดการพึ่งพาอาศัยและการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จึงมีมาก จึงทำให้มีนิสัยจึงติดตัวมาจนถึงปัจจุบัน (สุนัตรา สุภาพ 2525 : 12)

6.1.1.4 การมีค่านิยมแบบคนชนบทพ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่มีค่านิยมแบบคนในชนบททั่วไป ได้แก่ มีความกตัญญูรู้คุณ ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีวิถีชีวิตเสรีแบบไทย ๆ และรักความสนุกสนาน ซึ่งจะกล่าวประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

6.1.1.4.1 ความกตัญญูรู้คุณ พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่จะยึดมั่นคุณธรรมข้อนี้อย่างมาก สังเกตได้จากการประพฤติปฏิบัติและการปลุกฝังคุณธรรมนี้แก่บุตรหลานและศิษย์ทั้งหลาย ทั้งในด้านชีวิตส่วนตัวและการเล่นเพลง ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องกระตุ้นเตือนความรู้สึกของพวกเขายู่เสมอ เช่น การทำบุญครอบวันตาย การรดน้ำผู้ใหญ่วันสงกรานต์ นิธิไหว้ครูเพลง เป็นต้น

6.1.1.4.2 การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี พ่อเพลง

แม่เพลงส่วนใหญ่ได้สืบทอดประเพณีพิธีกรรมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของบรรพบุรุษไว้ เช่น การบวชนาค การเผาศพ การแต่งงาน การเคารพนับถือผู้อาวุโส การมีศีลธรรม ฯลฯ โดยเฉพาะการเคารพนับถือผู้อาวุโสซึ่งชาวเพลงมักจะได้รับการสั่งสอนให้มีสัมมาคารวะ คือรู้จักที่ต่ำที่สูง ดังปรากฏจากการปฏิบัติตนของชาวเพลงในการเล่นเพลง ได้แก่ พิธีไหว้ขอพรพ่อเพลงแม่เพลงอาวุโสก่อนการเล่นเพลง และพิธีไหว้ขอขมาพ่อเพลงแม่เพลงหลังจากการเล่นเพลงจบแล้ว เป็นต้น

6.1.1.4.3 การมีวิถีชีวิตเสรีแบบไทย ๆ หรือรักความเป็นไท พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่ชอบความสบาย ไม่ชอบระเบียบแบบแผนหรือพิธีรีตอง นิยส่วยใหญ่มีความเป็นกันเอง ชอบชีวิตง่าย ๆ และไม่จริงจังกับชีวิต ซึ่งสังเกตได้จากการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย เช่น การกินอยู่ การประกอบกรงาน เป็นต้น การมีอิสระในการเล่นเพลง เช่น การเปลี่ยนแปลงเนื้อร้อง การเลือกเนื้อร้องสำหรับการร้องตามความพึงพอใจ ฯลฯ การไม่ยึดมั่นเรื่องเวลา คือ ไม่เคร่งครัดเรื่องเวลาหรือการไม่ตรงเวลานั่นเอง สังเกตได้จากการนัดหมายของพ่อเพลงแม่เพลงมักจะไม่ค่อยตรงเวลา เช่น นัดมารวมกันที่บ้านหัวหน้าคณะเวลาสิบสองนาฬิกา แต่พ่อเพลงแม่เพลงบางคนอาจจะมาสิบสามหรือสิบสี่นาฬิกาหรือชาวเพลงบางคนอาจนัดหมายเวลาเป็นช่วงระยะเวลากว้าง ๆ มากกว่าจะกำหนดแน่นอน ซึ่งการไม่ตรงเวลาของพ่อเพลงแม่เพลงบางครั้งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หาว่าจ้างบางคนซึ่งกำหนดเวลาการเล่นเพลงไว้แน่นอนตายตัว เช่น การสาธิตการเล่นเพลงของสถานศึกษา เป็นต้น อย่างไรก็ตามการไม่ตรงเวลาของชาวเพลงนี้อาจเป็นเพราะเกี่ยวข้องกับลักษณะของสังคมไทย "ที่มีพื้นฐานจากสังคมเกษตรกรรม ซึ่งยึดถือฤดูจึงไม่ค่อยได้เป็นห่วงในเรื่องของเวลา ทั้งนี้เพราะคะเนเวลาจากการดูแดดก็รู้ว่าบ่ายหรือเช้า ดูดาวก็รู้ค่าหรือรุ่งแค่ไหน ดังนั้นการไม่ตรงต่อเวลาจึงเกิดขึ้นได้" (สุภัตรา สุภาพ 2525 : 13) แต่อย่างไรก็ดี ปัจจุบันพ่อเพลงแม่เพลงเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของสังคมเมือง คือมีความตรงเวลามากขึ้น เพราะต้องทำงานหรือเล่นเพลงไปตามเวลาที่กำหนด เช่น เริ่มเล่นเพลงประมาณยี่สิบเอ็ดนาฬิกาจนถึงเวลาสี่สิบสี่นาฬิกา เป็นต้น

6.1.1.4.4 การรักความสนุกสนาน โดยทั่วไปสังคมไทยนิยมแสวงหาความสนุกสนานไว้ในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอทั้งในยามว่างหรือยามทำงาน เช่น สงกรานต์ บวชนาค ลงแขกเกี่ยวข้าว นวดข้าว ฯลฯ ชาวบ้านจะมาร่วมงานเพื่อใช้เวลาและกำลังกายทำกิจกรรมที่ได้ทั้งงานและความสนุกสนานเพลิดเพลิน อันจะทำให้เกิดสัมพันธไมตรี มีความใกล้ชิดซึ่งกันและกันจนเกิดเอกลักษณ์ "การทำงานเป็นเล่น ทำเล่นเป็นงาน" (สุภัตรา สุภาพ 2525 : 15)

ปัจจุบันแม้ว่าการร่วมกันทำงานของพ่อเพลงแม่เพลงจะน้อยลง ทำให้ไม่มีโอกาสร่วมกันร้องเพลงเกี่ยวข้าว เพลงสงพางและอื่น ๆ ในขณะทำงานได้อีก แต่พ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่ยังคงร่วมกิจกรรมในงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เช่น บวชนาค เเผศพ ขึ้นบ้านใหม่ งานของญาติมิตรและหมู่ชาวเพลงด้วยกันอยู่เสมอ อาจเรียกว่า "ลงแขกเล่นเพลง" ก็ได้ "การลงแขกเล่นเพลง" นี้บางครั้งเจ้าภาพอาจไม่เสียเงินค่าจ้างเลยหรืออาจจะช่วยเหลือค่าเดินทางของพ่อเพลงแม่เพลงบ้างเล็กน้อย แต่ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธี "ตบรางวัล" ให้แก่พ่อเพลงแม่เพลงแทน สำหรับชาวเพลงที่เป็นแขกรับเชิญให้มาช่วยงานนั้น นอกจากจะช่วยเล่นเพลงแล้วส่วนใหญ่ยังช่วยบริจาคเงินทำบุญอีกด้วย

อนึ่ง แม้ว่าพ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่จะอยู่ในสังคมชนบทและรับอิทธิพลจากความเป็นไปของสังคมเกษตรกรรมอยู่มาก แต่ขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลของความเจริญจากสังคมเมืองด้วย โดยเฉพาะความเจริญด้านเทคโนโลยี ซึ่งมีผลให้เกิดความเจริญด้านการคมนาคมขนส่ง ทำให้ติดต่อสื่อสารกันได้เร็วขึ้นสะดวกขึ้น ความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารมวลชนทำให้เกิดการแพร่ขยายของศิลปวัฒนธรรมต่างชาตินานัปการ สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้ความเป็นอยู่ของพ่อเพลงแม่เพลงเปลี่ยนไป อันได้แก่ มีการแต่งกายเลียนแบบชาวตะวันตกมากขึ้น เช่น การสวมใส่เสื้อยืด กางเกงยีนส์ การแต่งหน้า การใส่เครื่องประดับ ฯลฯ มีการรับประทานอาหารสำเร็จรูปประเภท ปลากระป๋อง บะหมี่สำเร็จรูป ฯลฯ มีการพักผ่อนหย่อนใจที่เป็นไปตามยุคสมัย เช่น ชมละครโทรทัศน์ ฟังเพลงไทยสากลจากวิทยุ เป็นต้น

พ่อเพลงแม่เพลงบางคน แม้จะอาศัยอยู่ตามชนบท แต่มีสิ่งของเครื่องใช้ที่ค่อนข้างทันสมัย เช่น ตู้เย็น วิทยุ โทรทัศน์ พัดลม ฯลฯ ซึ่งเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้ชาวเพลงเป็นคนทันสมัยขึ้น โดยเฉพาะเครื่องมือสื่อสารทางวิทยุ โทรทัศน์ นับเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยให้พ่อเพลงแม่เพลงได้ติดตามข่าวสารความเป็นไปของสังคมอยู่เสมอ ซึ่งพบว่าพ่อเพลงแม่เพลงบางคนสามารถแต่งเพลงเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองได้ "ทันการณ์" เพราะได้ข้อมูลจากวิทยุโทรทัศน์ เช่น เพลงน้ำท่วมภาคใต้ เพลงพายุเกย์ ของนายข้าม หอมจันทร์ เพลงธรรมชาติโต เพลงประชาธิปไตย ฯลฯ ของขวัญจิต ศรีประจันต์ เป็นต้น

6.1.2 สภาพความเป็นอยู่ของผู้เล่นเพลง

6.1.2.1 สภาพของการเล่นเพลง การเล่นเพลงอีสานในระยแรก ๆ ก่อนที่จะพัฒนาเป็นเพลงอาชีพนั้น ผู้เล่นคือชาวบ้านที่สมัครใจมาร่วมเล่นเพลงเพื่อการรื่นเริง ผักผ่อนใจในยามว่างจากกิจทั้งปวง รูปแบบของการเล่นเพลงอีสานจึงเป็นการละเล่นที่ชาวบ้านร่วมกันร้องและเล่นอย่างง่าย ๆ กล่าวคือ เมื่อมีงานเทศกาลหรืองานนักขัตฤกษ์ใด ๆ ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันเล่นเพลงโดยมิต้องหาว่าจ้าง ผู้เล่นเป็นชาวบ้านชายหญิงที่มาร่วมงานซึ่ง

ส่วนใหญ่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ถ้าระยะทางไม่ไกลมากก็อาศัยการเดินทางหรือพายเรือ หากอยู่ไกลอาจจะใช้การแจวเรือหรือนั่งรถไฟ เมื่อมาถึงสถานที่ที่จัดงานแล้วผู้เล่นเพลงจะได้รับการต้อนรับจากเจ้าภาพหรือผู้จัดงานฉันทิมิตรเหมือนเช่นผู้ร่วมงานคนอื่น ๆ คือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ช่วยทำอาหารคาวหวาน ร่วมรับประทานอาหาร ร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ครั้นถึงเวลาจะเริ่มเร่กันถึงใจ ชาวบ้านหรือผู้เล่นเพลงก็จะรวมกลุ่มกันเล่นเพลง ผู้เล่นเพลงจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอย่างธรรมดา อาจเป็นชุดที่มาร่วมงาน สถานที่และเวลาของการเล่นเพลงไม่จำกัด กล่าวคืออาจเป็นบริเวณลานบ้าน ลานวัดหรือบนศาลาการเปรียญ ซึ่งจะเล่นเวลากลางวันหรือกลางคืนนานสักเท่าใดก็ได้ ถ้าเป็นกลางคืนจะใช้ตะเกียงจุดให้แสงสว่าง ส่วนเครื่องดนตรีมีแต่การปรบมือ ฉิ่งและกรับ การร้องก็ร้องด้วยเสียงธรรมดาเพราะจำนวนผู้เล่นและผู้ดูไม่มากนัก สิ่งสำคัญคือความใกล้ชิดสนิทสนมของผู้เล่นและผู้ดู เพราะนอกจากจะเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันหรือใกล้เคียงกันแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นญาติมิตรกันด้วยจึงรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ทำให้การร้องการเล่นเป็นไปอย่างกันเอง สามารถร้องเล่นกันอย่างอิสระ เปิดเผย ตรงไปตรงมาผู้ที่ร้องได้ก็ร้องผู้ที่ร้องไม่ได้ก็เป็นลูกคู่ ถ้าผู้ร้องเหนื่อยก็หยุดพักมาเป็นลูกคู่ ผลัดให้ลูกคู่ไปร้องบ้าง การร่วมกันและผลัดเปลี่ยนกันร้องและเล่นเพลงเช่นนี้ จึงเท่ากับ "เล่นกันเองด้วยกันเอง" (ไสว สุวรรณประทีป บัณฑิต จันทรศรี และคล้าย แสงสี, สัมภาษณ์) ด้วยเหตุนี้การเล่นเพลงอีสานในระยะแรก ๆ จึงเป็นการเล่นที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวบ้าน เพราะเป็นกิจกรรมบันเทิงที่แทรกอยู่ในกิจกรรมที่ดำเนินไปตามปกติของชีวิต อาจกล่าวได้ว่าการเล่นเพลงอีสานเป็นกิจกรรมการพักผ่อนที่มีได้ถูกแยกออกจากกิจกรรมการดำเนินชีวิตอื่น ๆ อย่างชัดเจน สภาพการดำเนินชีวิตของผู้เล่นเพลงจึงมิได้แตกต่างกับชาวบ้านคนทั่วไป

อย่างไรก็ตาม เมื่อเพลงอีสานได้รับการพัฒนาเป็นเพลงอาชีพ มีการรวมกลุ่มเป็นคณะเพลงซึ่งผู้เล่นต้องฝึกหัดการเล่นเพลงมาโดยเฉพาะ สภาพความเป็นอยู่ของชาวเพลงจึงเริ่มแบ่งแยกออกจากสภาพชีวิตของชาวบ้านธรรมดาทั่วไป กลุ่มผู้เล่นเพลงอีสานจึงกลายเป็นกลุ่มศิลปิน ซึ่งมีอาชีพหนึ่งโดยเฉพาะ แม้ว่าสภาพความเป็นอยู่จะมิได้แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไปอย่างชัดเจน แต่การดำเนินชีวิตของพ่อเพลงแม่เพลงในบางสิ่งบางอย่างเปลี่ยนไป สิ่งที่เปลี่ยนไปนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นจากการดำเนินชีวิตทั่วไปของชาวบ้าน ได้แก่ การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ การเตรียมตัวสำหรับการเล่นเพลง และทำกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งกล่าวถึงตามลำดับ ดังนี้

1) การเดินทางไปแสดงยังที่ต่าง ๆ ปัจจุบันเพลงอีสานเป็นที่รู้จักและนิยมกันอย่างแพร่หลายในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพราะการคมนาคมและการสื่อสารมีความเจริญก้าวหน้าการเดินทางไปแสดงยังท้องถิ่นต่าง ๆ ของชาวเพลงจึงสะดวกสบาย

รวดเร็วขึ้น เมื่อมีผู้ว่าจ้างคณะเพลงอีแซวไปแสดงในท้องถิ่นใด ๆ พ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้จะมีโอกาสได้พบเห็นสภาพสังคม ความเป็นอยู่และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย การที่ชาวเพลงได้พบปะกับบุคคลต่าง ๆ ทั้งที่เป็นผู้เล่นเพลงร่วมอาชีพและผู้ดู ทำให้สังคมการเล่นเพลงกว้างขวางออกไป รวมทั้งโลกทัศน์ของชาวเพลงก็กว้างขวางขึ้นด้วย เพราะชาวเพลงจะได้รับความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้น พ่อเพลงแม่เพลงบางคนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการเล่นเพลงได้ เช่น นางบุญะ แยมบาน (สัมภาษณ์) เคยไปแสดงในท้องถิ่นที่มีคนไทยเชื้อสายเขมร อาศัยอยู่มาก จึงได้จดจำและเรียนรู้ภาษาเขมรไว้ ต่อมาเมื่อจะต้องไปแสดงที่ท้องถิ่นอื่นที่เป็นแหล่งของคนไทยเชื้อสายเขมรอีก ก็จะนำศัพท์ภาษาเขมรที่เรียนรู้ไว้มานั้นมาแต่งเป็นเพลงสำหรับร้อง ทักทายผู้ชม ซึ่งผู้ชมจะชื่นชอบกันมาก

2) การเตรียมตัวสำหรับการเล่นเพลง การเล่นเพลงอีแซวในปัจจุบันมีลักษณะเป็นการแสดงเพิ่มขึ้น ผู้เล่นจึงจำเป็นต้องเตรียมตัวสำหรับที่จะแสดงให้เป็นที่ถูกใจของผู้ชมทั่วไป การเตรียมตัวดังกล่าวนี้ได้แก่ การฝึกซ้อม เช่น ซ้อมการร้องการรำ ฯลฯ การแต่งกาย เช่น การเตรียมเครื่องแต่งกายให้เหมาะกับงาน ฯลฯ การเสริมความงาม เช่น การทำผม การแต่งเล็บ ฯลฯ และการติดต่อหรือว่าจ้างพ่อเพลงแม่เพลงคนอื่น ๆ เป็นต้น

3) กิจกรรมอื่น ๆ แม้ว่าพ่อเพลงแม่เพลงอาชีพจะมีงานการแสดงตลอดปี แต่มิได้หมายความว่าจะมีงานแสดงทุกวัน ส่วนใหญ่คณะเพลงต่าง ๆ จะมีงานแสดงมากในช่วงก่อนเข้าพรรษา คือประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม (ตรงกับเดือน 5 ถึง เดือน 9 ของไทย) และช่วงออกพรรษา ซึ่งเป็นเทศกาลทอดกฐิน ผ้าป่า และลอยกระทง คือประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน (ตรงกับเดือน 11 ถึงเดือน 12 ของไทย) สำหรับเวลาที่เหลือของชาวเพลงส่วนใหญ่จะทำงานอาชีพต่าง ๆ เช่น ทำการเกษตร ค้าขายและการรับจ้าง เป็นต้น แต่ในช่วงที่มีงานแสดงนั้น ชาวเพลงจะต้องเสียเวลาส่วนใหญ่ไปในเรื่องของการเดินทาง การเล่นเพลง และการพักผ่อน ทั้งนี้เพราะการแสดงเพลงอีแซวส่วนมากจะแสดงในเวลากลางคืนจึงต้องนอนพักผ่อนชดเชยในเวลากลางวัน ดังนั้นจึงทำให้พ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้ต้องละหรือหยุดพักงานประจำที่ทำอยู่ เช่น การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย และการทำงานบ้าน เป็นต้น

นอกจากนี้สภาพของกลุ่มผู้เล่นเพลงยังเริ่มแบ่งออกไปจากชาวบ้านธรรมดากลายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง เพราะมีความสามารถพิเศษที่สร้างความบันเทิงให้แก่สังคม สภาพของชาวเพลงจึงโดดเด่นขึ้นเป็นกลุ่มคนพิเศษ กล่าวคือ ลักษณะการเล่นเพลงเปลี่ยนไปมีการแบ่งระหว่างผู้เล่นกับผู้ดูชัดเจนขึ้น มิใช่ "เล่นเองดูเอง" แต่เป็น "เล่นให้คนอื่นดู" หรือ "ดูคนอื่นเล่น"

ปัจจุบันการเล่นเพลงอีแซวทำรายได้ให้แก่ผู้เล่นจนยึดเป็นอาชีพได้ ซึ่งปรากฏว่ามีพ่อเพลงแม่เพลงจำนวนไม่น้อยที่ยึดการเล่นเพลงเป็นอาชีพหลัก พ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้จะเป็นศิลปินหรือพ่อเพลงแม่เพลงอาชีพเต็มตัว ซึ่งจะมีการรับงานแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ตลอดปี อันทำให้มีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ ได้พอควร เฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงที่มีชื่อเสียงและมีผู้นิยมว่าจ้างเป็นจำนวนมากนั้นจะยังมีรายได้มาก ทำให้ฐานะทางการเงินค่อนข้างดี จึงมีสภาพความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย และสามารถหารายได้มาใช้จ่ายซื้อสิ่งของ ได้แก่ เครื่องใช้และเครื่องอำนวยความสะดวกในการเล่นเพลงได้เพิ่มขึ้น เช่น เครื่องดนตรี ฉาก เครื่องแต่งกาย เครื่องสำอาง เครื่องเสียง ตลอดจนการว่าจ้างรถยนต์สำหรับรับส่งชาวคณะ เป็นต้น ซึ่งสิ่งของเครื่องใช้เหล่านี้จะมีส่วนที่ทำให้การเล่นเพลงมีลักษณะเฉพาะและมีลักษณะเด่นมากยิ่งขึ้นในสายตาของชาวบ้านทั่วไป

อนึ่ง สภาพการเล่นเพลงในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากเดิมที่มีการย่นล้อมวงของชาวบ้าน ซึ่งแต่งกายแบบธรรมดาเล่นเพลงบริเวณลานบ้าน หรือลานวัด โดยจุดตะเกียงให้แสงสว่าง และผู้เล่นและผู้ดูก็ได้แยกจากกันอย่างชัดเจนทั้งการร้องการเล่นที่เคย เป็นไปอย่างธรรมชาติ ก็กลายมาเป็นการแยกเล่นออกจากผู้ดูเด่นชัดขึ้น ทั้งนี้เพราะมีเวทีซึ่งมักจะยกพื้นสูงสำหรับเป็นที่แสดง โดยเฉพาะด้านการแต่งกาย ผู้เล่นจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีฉูดฉาด สะดุดตา มีเครื่องประดับและมีการแต่งหน้าให้ดูสวยงาม นอกจากนี้ยังมีการใช้ไฟฟ้าให้แสงสว่าง และมีการใช้เครื่องขยายเสียงเพื่อผ่อนกำลังเสียงของผู้เล่นอีกด้วย ซึ่งเครื่องอำนวยความสะดวกและการเสริมแต่งเหล่านี้นับว่ามีส่วนที่ช่วยทำให้ชาวเพลงกลายเป็นกลุ่มผู้แสดงหรือศิลปินที่มีฐานะทางสังคมพิเศษกว่าชาวบ้านทั่วไป ชีวิตการแสดงของศิลปินเหล่านี้จึงเหมือนกับมีชีวิตอยู่อีก โลกหนึ่งที่ต้องแสดงไปตามบทบาทเฉพาะที่กำหนดขึ้นมิใช่โลกของชีวิตจริงที่พวกเขาดำรงอยู่ ดังนั้น ความแตกต่างระหว่างชีวิตจริงกับชีวิตการแสดงของชาวเพลง จึงมีให้เห็นชัดเจน การวางตัว การพูดจา การร้องและการเล่น เป็นต้น

6.1.2.2 ความสัมพันธ์ของชาวเพลง

6.1.2.2.1 ความสัมพันธ์ของชาวเพลงร่วมคณะ ความสัมพันธ์ของชาวเพลงร่วมคณะมีหลายลักษณะกล่าวคือ มีความสัมพันธ์ระหว่างครูเพลงกับศิษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะกับลูกคณะ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเพลงด้วยกัน ซึ่งมีทั้งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์ร่วมครูเดียวกัน และระหว่างชาวเพลงร่วมคณะเดียวกันที่ต่างครูกัน

การเล่นเพลงอีแซวในระยะแรก ๆ มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มสังสรรค์เพื่อความบันเทิง ผู้เล่นเพลงส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชนเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน จึงทำให้การเล่นเพลงอยู่ในสังคมที่แคบ ทั้งนี้เพราะผู้เล่นรู้จักคุ้นเคยกันดี และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกัน เพราะนอกจากจะ

อยู่ในสังคมเดียวกันและมีความเป็นอยู่คล้ายกันแล้ว ชาวเพลงส่วนใหญ่ยังเป็นญาติมิตรซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดอีกด้วย

ต่อมาเมื่อการเล่นเพลงอีแซวได้พัฒนาในด้านรูปแบบและเนื้อหา เช่น พัฒนาเนื้อหาให้ยาวขึ้นและมีการใช้ถ้อยคำที่ยากยิ่งขึ้น ฯลฯ ก็ทำให้ผู้ที่จะสามารถเล่นเพลงได้ต้องได้รับการฝึกหัดจากครูเพลงหรือผู้เชี่ยวชาญในการเล่นเพลงโดยตรง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดมีความสัมพันธ์ระหว่างครูกับลูกศิษย์ขึ้น ศิษย์บางคนต้องไปอาศัยอยู่บ้านครูเพื่อฝึกหัดเพลง โดยช่วยทำงานอื่น ๆ ในบ้านเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณหรืออาจจะติดตามครูไปเล่นเพลงในที่ต่างๆ เป็นการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญสามารถเล่นเพลงได้คล่องแคล่ว และมักจะกลายเป็นพ่อเพลงแม่เพลงร่วมคณะอยู่ในวงหรือคณะครูเพลง ดังนั้นสถานภาพของครูเพลงจึงเป็นหัวหน้าคณะอยู่ในตัวด้วย*

อนึ่ง ในหมู่ผู้ฝึกหัดเพลงที่ฝึกหัดจากครูคนเดียวกัน หรือ "ศิษย์ร่วมครู" นั้น มักจะมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดเป็นญาติมิตรซึ่งมีความเคารพนับถือกันตามระบบอาวุโส อาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ของชาวเพลงร่วมคณะเหมือนบุคคลในครอบครัวเดียวกัน มีครูเพลงหรือหัวหน้าคณะเป็นผู้นำครอบครัวและมีศิษย์ทั้งหลายเป็นสมาชิกของครอบครัว มีการปกครองดูแลแบ่งหน้าที่กันทำและจัดสรรผลประโยชน์เพื่อความสงบเรียบร้อย ชาวเพลงคณะเดียวกันจึงมีความรักใคร่ผูกพันกัน แต่ในบางครั้งก็อาจจะมีเหตุกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นธรรมดา อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ชาวเพลงจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในด้านชีวิตส่วนตัวและการงาน โดยเฉพาะการเล่นเพลงจะสังเกตได้จากครูเพลงซึ่งเปรียบเหมือนบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่จะช่วยอบรมสั่งสอนศิลปะการเล่นเพลงตลอดทั้งความรู้และคุณธรรมอื่น ๆ แก่ศิษย์และศิษย์จะเคารพนับถือเชื่อฟังและช่วยทำกิจการงานต่าง ๆ รวมถึงการปรนนิบัติครูด้วยความเต็มใจ เพราะชาวเพลงจะมีความเชื่อว่าครูเป็นปูชนียบุคคลที่ถ่ายทอดความรู้ให้ โดยเฉพาะสมัยก่อนนั้น การถ่ายทอดสรรพศาสตร์เป็นไปในวงจำกัด การศึกษาความรู้ต้องอาศัยความอดทนและความเพียรพยายามอย่างยิ่ง ครูจึงเปรียบเหมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเพลงให้ความเคารพรักและต้องกตัญญู อนึ่งการสั่งสอนและการฝึกหัดเพลงนั้นมีทั้งการสอนอย่างเคร่งครัดเอาจริงเอาจัง แต่ในขณะเดียวกันก็จะมี ความใกล้ชิดสนิทสนม มีการผ่อนปรนกันไปในตัว ดังนั้นสภาพความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์จึงเป็นไปอย่างแนบแน่น สำหรับศิษย์ร่วมคณะนั้นจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่มักจะรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะสังเกตได้จากการฝึกหัดเพลง ศิษย์รุ่นพี่มักจะมีความใจช่วยครูฝึกหัดและแนะนำศิษย์รุ่นน้องเสมอ นอกจากนี้ขณะเล่นเพลงศิษย์รุ่นพี่ยังช่วยประคับประคองให้การ

*ปัจจุบันหัวหน้าคณะบางคนอาจไม่เป็นครูเพลง และครูเพลงบางคนก็อาจไม่ได้เป็นหัวหน้าคณะ เช่น นางลำจวน เกหมสุข เป็นหัวหน้าคณะลำจวน สวมแดง แต่มิได้เป็นครูเพลง

ร้องการเล่นของศิษย์รุ่นน้องผ่านพ้นไปด้วยดี คือ "จะช่วยกัน ไม่หักกันเอง" เช่น ช่วยร้องต่อหรือพูดขัดจังหวะเมื่อศิษย์รุ่นน้องร้องผิดหรือนึกเนื้อร้องไม่ทัน เป็นต้น

ปัจจุบันการเล่นเพลงอีแซวกลายเป็นธุรกิจที่มีผลประโยชน์ บางครั้งผลประโยชน์กลายเป็นสิ่งจูงใจให้ชาวเพลงร่วมแรงร่วมใจกันแสดงหรือเล่นเพลงเพื่อชื่อเสียงของคณะ คณะเดียวกันก็เป็นสิ่งบาปใจที่ทำให้ความสัมพันธ์ของชาวคณะแตกร้าได้ หากผลประโยชน์จำนวนน้อยก็อาจจะกระทบกระทั่งเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่หากมีผลประโยชน์จำนวนมาก ก็จะมี ความขัดแย้งกันมากจนถึงอาจจะเกิดการทะเลาะวิวาทและแตกแยกกันไปได้

6.1.2.2.2 ความสัมพันธ์ของชาวเพลงต่างคณะ เดิมการเล่นเพลงอีแซวเป็นศิลปะการเล่นเพลงพื้นบ้านที่ผู้เล่นเป็นชาวบ้านทั่วไป ชาวบ้านหรือผู้เล่นแต่ละคนมีอิสระ ทุกคนมีสถานะภาพในการเล่นเพลงเท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์ของชาวเพลงจึงมีลักษณะของความเป็นญาติมิตรที่มีความสัมพันธ์กันในวิถีทางแห่งการอยู่ในสังคมและมีอาชีพเดียวกัน

ปัจจุบันแม้ว่าเพลงอีแซวจะพัฒนาเป็นงานหาว่าจ้าง ทำให้มีคณะเพลงเกิดขึ้นหลายคณะ แต่พ่อเพลงแม่เพลงที่ยึดการเล่นเพลงเป็นอาชีพมีจำนวนไม่มากนักจึงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป พ่อเพลงแม่เพลงบางคนอาจเคยฝึกหัดจากครูเพลงคนเดียวกัน หรือเคยเล่นเพลงร่วมกันมาก่อน จึงทำให้รู้จักคุ้นเคยกันดี อนึ่ง ชาวเพลงส่วนใหญ่จะเป็นพ่อเพลงแม่เพลง "อิสระ" มักรับงานแสดงของคณะเพลงทั่วไป แม้แต่พ่อเพลงแม่เพลงที่มีคณะของตนเอง นอกจากจะเป็นหัวหน้าคณะที่รับงานไปแสดงเองแล้วยังอาจเป็นสมาชิกของคณะใดคณะหนึ่งด้วยกล่าวคือ จะรับแสดงร่วมกับคณะเพลงคณะอื่นด้วย ซึ่งได้พบว่าพ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้มักจะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการเล่นเพลงมากพอสมควร จึงทำให้มีความสามารถร่วมเล่นเพลงกับชาวเพลงคนอื่น ๆ ได้ ซึ่งจากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าความสัมพันธ์ของชาวเพลงต่างคณะนั้นจะเป็นไปอย่าง "คนคุ้นเคย" คือคุ้นเคยกันทั้งในด้านชีวิตส่วนตัวและอาชีพเล่นเพลง โดยเฉพาะการเล่นเพลงนั้นชาวเพลงจะมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน สังเกตได้จากเมื่อชาวเพลงเหล่านี้มีโอกาสมาเล่นเพลงร่วมกันมักจะปฏิบัติต่อกันเช่นญาติมิตร ซึ่งจะเห็นได้จากการช่วยกันขนสัมภาระต่าง ๆ เช่น เครื่องดนตรี กระจับปี่ เสื้อผ้า ฉาก ฯลฯ ช่วยแต่งกายให้กัน พูดคุยหยอกเย้ากันอย่างสนิทสนมเกื้อกันเองและแลกเปลี่ยนความรู้ในการเล่นเพลงกัน เช่น เนื้อร้องและมุขตลกต่าง ๆ

6.1.2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเพลงกับผู้หาว่าจ้างและผู้ดู ดังได้กล่าวมาแล้วว่าสภาพการเล่นเพลงในปัจจุบันมีลักษณะเป็นการแสดงที่แยกผู้เล่นกับผู้ดูออกจากกัน ทั้งผู้เล่นและผู้ดูมิได้ร่วมร้องและเล่นเพลงเหมือนสมัยก่อน ความสัมพันธ์ของการเป็นผู้เล่นเพลงด้วยกันระหว่างผู้เล่นกับผู้ดูจึงหมดไป ปัจจุบันประชาชนหรือผู้ดูเพลงอีแซวมักจะ

ร้องและเล่นเพลงไม่เป็นแต่จะเป็นเพียงผู้รู้จักหรือเคยได้ยินได้ฟังหรือเคยชมการแสดงเท่านั้น

เมื่อการเล่นเพลงอีแซวกลายเป็นการแสดงซึ่งเป็นอาชีพหนึ่งที่มีลักษณะในเชิงธุรกิจ คือมีผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนเข้ามาเกี่ยวข้องและประกอบกับความแพร่หลายของเพลงอีแซว ซึ่งมีผู้นิยมหาว่าจ้างไปแสดงในสถานที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ จึงทำให้สังคมการเล่นเพลงกว้างขวางออกไปเป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่นกับผู้หาว่าจ้างและผู้ดูเปลี่ยนไปจากเดิมจากที่รู้จักคุ้นเคยกันดูญาติกลายเป็นความสัมพันธ์แบบที่รู้จักกันธรรมดาหรือมีการติดต่อกันอย่างทั่วไป กล่าวคือ เมื่อการเล่นเพลงอีแซวกระจายไปยังต่างท้องถิ่น ผู้หาว่าจ้างเป็นบุคคลทั่วไปที่อาจจะไม่รู้จักกับพ่อเพลงแม่เพลงเป็นการส่วนตัว ดังนั้นการตกลงราคาค่าแสดงก็จะขึ้นอยู่กับลักษณะที่เรียกกันอย่างเป็นธุรกิจ มีการทำสัญญาตกลงกันตามกฎหมาย ครั้นถึงกำหนดคณะเพลงก็เดินทางมายังสถานที่ที่ตกลงไว้ เมื่อแสดงหรือเล่นเพลงเสร็จก็ลากลับบ้านหรือเดินทางไปแสดงที่อื่นต่อไป ยกเว้นกลับทันทีไม่สะดวกก็อาจจะขอค้างคืน รุ่งขึ้นจึงลากลับ ผู้เล่นเพลงและผู้หาว่าจ้างตลอดทั้งคนดูมิได้มีโอกาสที่จะใกล้ชิดสัมพันธ์กันเพราะจำกัดด้วยระยะเวลาการเดินทาง โดยเฉพาะคณะเพลงที่มีชื่อเสียงมาก ๆ มักจะมีงานแสดงเกือบทุกวัน เมื่อแสดงงานหนึ่งเสร็จแล้วก็ต้องรีบเดินทางเพื่อไปแสดงอีกงานหนึ่ง บางคนเดินทางไปแสดงยังที่ต่าง ๆ ติดต่อกันหลาย ๆ วัน จึงจะได้กลับบ้านสักครั้งหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่นกับผู้หาว่าจ้างและผู้ดูมิใช่จะห่างเหินกันเสียทั้งหมด เท่าที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันยังพบว่า มีผู้หาว่าจ้างบางคนที่รู้จักคุ้นเคยกับผู้เล่นเพลงอย่างมาก ทั้งที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกันและต่างถิ่นกันซึ่งมีจำนวนไม่น้อย ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันจึงมีลักษณะที่เป็นแบบญาติมิตรคืออาจมีการติดต่อกันทั้งในด้านส่วนตัวและกิจการงาน ดังนั้นจึงพบว่ายังมีคณะเพลงที่มักจะไปช่วยเล่นเพลงให้บรรดาญาติพี่น้องหรือมิตรสหายในสถานที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ ซึ่งทำให้บรรยากาศของการเล่นเพลงเป็นไปอย่างอบอุ่นเพราะทั้งเจ้าภาพ ผู้หาว่าจ้าง และผู้ดูส่วนใหญ่จะรู้จักคุ้นเคยกันมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นกันเองจึงทำให้การเล่นเพลงครั้งนั้น ๆ เกิดความสนุกสนานครึกครื้น มีการขยุ้มเข้าให้เกิดอารมณ์ขันอันทำให้เกิดความสนุกสนานแก่ทุกฝ่าย

6.1.2.3 สิ่งตอบแทนในการเล่นเพลง การเล่นเพลงอีแซวในสมัยก่อนนั้นผู้เล่นจะได้รับความสนุกสนานบันเทิงใจเป็นสิ่งตอบแทนที่สำคัญ และอาจจะได้รับความภาคภูมิใจหรือได้ระบายความคับข้องใจและผ่อนคลายความตึงเครียด อันเนื่องมาจากการกิจการงาน และการที่ต้องประพฤติตนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคม แต่ปัจจุบันผู้เล่นเพลงได้ถือว่าการเล่นเพลงอีแซวเป็นการประกอบอาชีพอย่างหนึ่ง ดังนั้นสิ่งตอบแทนที่ได้รับรายได้ จึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจากการที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมเป็นผลทำให้รูปแบบของสิ่งตอบแทนในการเล่นเพลงเปลี่ยนไป คือ จากที่เคยคำนึงถึงสิ่งตอบแทนทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ ก็กลายเป็นคำนึงถึงผล

ตอบแทนที่เป็นวัตถุหรือทรัพย์สินเงินทองมากขึ้น

อนึ่ง พ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคนจะมีอัตราค่าจ้างหรือที่เรียกว่า "ค่าตัว" ต่างกัน แต่จะมากหรือน้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เล่น และความมากน้อยของอัตราค่าจ้างในแต่ละครั้งพ่อเพลงแม่เพลงที่มีความสามารถใกล้เคียงกันมักจะได้รับค่าตัวไม่แตกต่างกันนัก อย่างไรก็ตามหัวหน้าคณะหรือ "ไต่ไผ่" มักจะได้รับส่วนแบ่งจากรายได้ของการเล่นเพลงมากกว่าผู้อื่น เพราะนอกจากจะเป็นผู้รับงานเองแล้ว ยังต้องเป็นผู้รับผิดชอบรายจ่ายอื่น ๆ ของคณะ เช่น ค่าเดินทาง ค่าเครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย ฉาก การติดต่อกับจ้างพ่อเพลงแม่เพลงที่สังกัดทั้งในคณะและนอกคณะ เป็นต้น

เกี่ยวกับอัตราการจ้างหรือ "ค่าตัว" ดังกล่าวข้างต้นนี้ ถือเป็นรายได้หลักที่ชาวเพลงจะได้รับเป็นสิ่งตอบแทนในการแสดงครั้งหนึ่ง ๆ ซึ่งปัจจุบันมีราคาตั้งแต่ประมาณ 100 บาท ถึง 10,000 บาท นอกเหนือจากนี้แล้วยังอาจจะได้รับ "รางวัล" เป็นจำนวนเงินซึ่งมักจะไม่นับรวมกันขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เล่น เช่น เสียงไพเราะ ร้องดี มีปฏิภาณไหวพริบ มีท่าทางตลอดจนรูปร่างหน้าตาดี เป็นต้น และที่สำคัญยังขึ้นอยู่กับโอกาสในการแสดงครั้งนั้น ๆ ได้แก่ สถานที่ เวลา ผู้ดู และผู้ว่าจ้างด้วย อนึ่ง ปริมาณความมากน้อยของเงินรางวัลจึงเป็นปัจจัยหนึ่งนอกเหนือจากปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความสนุกสนานของผู้ดู และความเชี่ยวชาญของผู้เล่นร่วมคณะ ฯลฯ ซึ่งมีผลต่อการเล่นในครั้งหนึ่ง ๆ กล่าวคือ งานใดมีผู้ดูชื่นชอบ และให้รางวัลจำนวนมากแก่ผู้เล่น ผู้เล่นมักจะมีมีความสุขสามารถร้องรำได้อย่างมั่นใจและกระตือรือร้น ทำให้การเล่นเพลงในครั้งนั้น ๆ สนุกสนานรื่นเริง ผู้เล่นอาจจะนำมุขตลก และ "ทีเด็ด" ต่าง ๆ ออกแสดงหรืออาจจะยืดระยะเวลาการเล่นออกไปอีก ตรงกันข้ามหากงานใดผู้ดูไม่รู้สึกสนุกสนานหรือผู้เล่นได้รับรางวัลน้อยจะทำให้ขาดแรงกระตุ้น การเล่นเพลงในครั้งนั้นจะไม่มีรสชาติเท่าที่ควร คล้ายกับว่าเล่นเพลงไปตามหน้าที่ขอใหจบๆ กันไปเท่านั้น (ไสว สุวรรณประทีป, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากรายได้ในการเล่นเพลงแล้วชาวเพลงยังได้รับความสุข ความสนุกสนาน ตลอดจนความภาคภูมิใจเป็นสิ่งตอบแทนด้วย สิ่งเกิดได้จากความตื่นเต้นยินดีเมื่อได้ทราบว่าจะมีโอกาสได้เล่นเพลง จะมีการฝึกซ้อมการเล่นเพลงอย่างกระตือรือร้น เมื่อถึงวันกำหนดจะแสดงชาวเพลงจะรู้สึกตื่นเต้นคึกคักเป็นพิเศษกว่าวันอื่น ๆ เช่น อาจจะอารมณ์ดี และยิ้มแย้มแจ่มใส ฯลฯ ทั้งนี้คงเป็นเพราะนอกจากจะมีรายได้สำหรับเลี้ยงชีพแล้วยังมีโอกาสที่จะแสดงความสามารถให้ผู้อื่นชื่นชม เพราะการปรากฏตัวในขณะที่เล่นเพลงนั้นเท่ากับได้เล่นได้เป็นจุดเด่นที่ผู้ดูทั่วไปจะให้ความสนใจ หากผู้ดูมีจำนวนมากและชื่นชอบมากเท่าใด ผู้แสดงจะรู้สึกภาคภูมิใจมากขึ้นเท่านั้น และยังก่อให้เกิดความภูมิใจและประทับใจแก่ผู้เล่นตลอดไปด้วย

6.2 การสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีสาน

6.2.1 การสร้างสรรค์เพลงอีสาน ดังได้กล่าวในบทที่ 4 แล้วว่า พ่อเพลงแม่เพลงจะมีการสร้างสรรค์เพลงอีสานไว้มากมาย ได้แก่ การสร้างสรรค์เนื้อร้อง ลีลาการร้อง ท่าทางประกอบ मुखตลก ทำนอง และองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การแต่งกาย เครื่องดนตรี และฉาก เป็นต้น

ในส่วนของเนื้อร้องนั้น ปัจจุบันศิลปินบางคน เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ ได้พัฒนาเนื้อร้องให้มีเนื้อหาเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันมากขึ้น เช่น เรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และปัญหาสังคม เป็นต้น ซึ่งนับเป็นการสร้างสรรค์ที่ทำให้เพลงอีสานมีคุณค่าและมีบทบาทต่อสังคมเด่นชัดขึ้น

ในส่วนของการดัดแปลงเนื้อร้องขณะเล่นเพลงนั้น แม้ว่าชาวเพลงจะมีเนื้อร้องที่ท่องไว้ก่อนแล้วแต่การเล่นเพลงมีลักษณะเป็นการแสดงซึ่งมีปัจจัยหลายประการเป็นตัวกำหนดลักษณะรูปแบบและเนื้อหาของการเล่นเพลง ปัจจัยดังกล่าวได้แก่ ปัจจัยภายนอกเช่น สถานการณ์ขณะเล่นเพลง สถานที่ เวลา ผู้ดูหรือผู้ชมและผู้เล่นเพลงร่วมกัน เป็นต้น ปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้เล่นเพลงเอง เช่น ความชำนาญหรือประสบการณ์ในการเล่นเพลง การฝึกหัด การฝึกซ้อม คุณภาพของเสียง รูปร่างหน้าตา และอารมณ์ความรู้สึกขณะแสดงนั้นล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเล่นเพลงทั้งสิ้น กล่าวคือ ปัจจัยภายนอกจะเป็นสิ่งเร้าที่กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกของผู้แสดงให้มีลักษณะการตอบสนองที่ต่างกัน อาจจะตื่นเต้น กระตือรือร้น หรือ เหงาซึม ท้อแท้ เบื่อหน่าย ฯลฯ ส่วนปัจจัยภายในก็มีส่วนสำคัญต่อการแสดงครั้งนั้น ๆ ผู้เล่นที่ย่อมสมรรถภาพทางร่างกาย เช่น สุขภาพไม่ดี ภาวะจิตใจอยู่ในสภาพคับข้องใจ หรือเกิดอาการประหม่าอาย ฯลฯ ย่อมไม่สามารถแสดงได้ดีเท่าที่ควร ตรงกันข้ามผู้เล่นที่มีคุณสมบัติครบถ้วน มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ย่อมสามารถเล่นเพลงได้เต็มที่และมีคุณภาพ

อย่างไรก็ตามปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในย่อมมีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะผู้เล่นที่มีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์และมีความสามารถในการเล่นเพลงสูง จะเป็นผู้ที่มีปัจจัยภายในดี เมื่อมีโอกาสแสดงในที่ที่มีปัจจัยภายนอกเหมาะสม เช่น มีผู้ดูจำนวนมากและบรรยากาศการเล่นเพลงเป็นไปอย่างสนุกสนาน ฯลฯ ก็ทำให้ผู้เล่นเพลงประเภทนี้สามารถจะสร้างสรรค์เนื้อร้องของเพลงอีสานได้ด้วย การสร้างสรรค์เนื้อร้องขณะเล่นเพลงนี้เรียกว่า "การด้นเพลง" ซึ่งผู้ด้นเพลงมักมีข้อมูลหรือ เนื้อร้องจำนวนมากโดยการท่องจำเนื้อร้องต่าง ๆ ไว้หรือเคยร้องเนื้อร้องหลายเนื้อ ร้องจนชำนาญ มีความรู้แตกฉาน จนสามารถร้องเนื้อเพลงปะปนกันได้ หรือสร้างเนื้อร้องใหม่ได้โดยนำเนื้อร้องเก่า มาเรียบเรียงใหม่ หรือนำโครงเรื่องของเพลงเก่า มาปรับปรุงด้วยการตัดคำหรือเพิ่มคำใหม่ การสร้างสรรค์แบบการด้นเพลงนี้ ผู้ด้นจะต้องมี

ภูมิรู้แตกฉานหรือที่ชาวเพลงเรียกกันว่า "มุตโต* แดก" คือสะสมเพลงมาก รู้จักเพลงมาก สามารถร้องได้ทันที อย่างไรก็ตาม เนื้อร้องที่เกิดจาก "การตัน" นั้นมักจะไม่ไพเราะ ไม่เท่าเนื้อร้องที่แต่งไว้ก่อนการเล่น เพราะการแต่งอย่างฉับพลันที่ขณะเล่นเพลงนั้นทำให้ผู้ร้องไม่มีโอกาสและเวลามากล้นกรองเนื้อหาและถ้อยคำสำนวน นอกจากนี้ ความยาวของเนื้อเพลงและจำนวนคำในแต่ละวรรค ที่แต่งแบบ "การตัน" นั้นมักมีจำนวนคำน้อยและแต่งเนื้อร้องได้ค่อนข้างสั้นและที่สำคัญคือ เนื้อร้องประเภทนี้มักจะสูญหายได้ง่าย เนื่องจากเมื่อผู้เล่นร้องแล้วก็มักจะลืม หรือจำได้ไม่หมดหรือไม่ได้จดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามผู้ที่สามารถตันเพลงได้จะเป็นผู้ที่ได้รับความนิยมยกย่องจากผู้เล่นและผู้ดูทั่วไปเป็นพิเศษ

ในกรณีที่ผู้เล่นเพลงมีปัจจัยภายในไม่ใคร่ดีนัก เช่น ขาดประสบการณ์ ขาดการฝึกซ้อม และร่างกายที่อ่อนแอ ฯลฯ เมื่อจะต้องแสดงจะทำให้ขาดความพร้อมและหากปัจจัยภายนอกไม่เอื้ออำนวยต่อการเล่นเพลง เช่น ผู้ดูมีจำนวนน้อย ผู้ดูไม่ชื่นชอบการแสดง ฯลฯ ด้วยแล้วก็จะทำให้เกิดอุปสรรคต่อการเล่นเพลงขึ้น โดยเฉพาะจะส่งผลต่อการสร้างสรรค์เนื้อร้องด้วย เช่น ผู้เล่นอาจจะเกิดอาการประหม่าอาย หรือตื่นเต้นมากจนระงับไม่ได้ ฯลฯ ซึ่งอาจทำให้ร้องผิด เช่น ร้องข้ามไป ทำให้เนื้อร้องน้อยลง เปลี่ยนแปลงเนื้อร้องโดยนำเนื้อร้องอีกเพลงหนึ่งมาร้องปนกัน หรืออาจจะร้องไม่ได้ต้องหยุดกลางคันเพราะนึกเนื้อเพลงไม่ออก เป็นต้น

อนึ่ง แม้ว่าการเล่นเพลงจะเป็นการแสดงที่ต้องเล่นตามบทบาทหรือร้องตามเนื้อร้องที่แต่งขึ้น แต่การเล่นเพลงอีสานนั้นผู้เล่นทั่วไป มักจะไม่สามารถจดจำเนื้อร้องที่ตนท่องจำได้ทั้งหมดทุกเพลง เมื่อออกแสดงจึงมักจะร้องเนื้อเพลงได้ไม่ครบสมบูรณ์ตามที่มิในต้นฉบับ ทำให้เกิดการดัดแปลงเนื้อร้องขึ้นเสมอ ๆ ได้แก่ การเพิ่มถ้อยคำ การเปลี่ยนถ้อยคำ การตัดถ้อยคำ การสลับข้อความ และการผสมผสานเนื้อร้องของเพลงต่าง ๆ เป็นต้น

ในส่วนขงลีลาการร้อง ท่าทางประกอบและมุขตลกนั้น ศิลปินเพลงอีสานส่วนใหญ่ยังคงใช้ลักษณะการร้องและท่าทางประกอบที่มีมาแต่เดิม ส่วนมุขตลกนั้นมีศิลปินบางคน เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ และนายสมเจต อินทร์เข้มซ้อย ที่สามารถสร้างสรรค์มุขตลกใหม่ ๆ เช่น การล้อเลียนโฆษณาสินค้า การนำศัพท์ภาษาอังกฤษมากล่าวผิด ๆ เพื่อให้เกิดอารมณ์ขัน เป็นต้น ซึ่งการสร้างสรรค์ดังกล่าวนี้ทำให้การแสดงเพลงอีสานสามารถดึงดูดใจผู้ชมได้เป็นอย่างดี

*คำว่า "มุตโต" อาจมาจาก มุต, มุตตะ ซึ่งแปลว่า รู้แล้ว, ซึ่งพ้นแล้ว

ในด้านทำนองของเพลงอีสาน ศิลปินเพลงอีสานได้ดัดแปลงทำนองเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ โดยอาจจะด้วยการนำเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย ลำตัดมาร้องสลับการแสดง หรืออาจจะนำทำนองเพลงพื้นบ้านบางเพลงมาใช้ร้องเพลงอีสานในบางขั้นตอน เช่น การนำทำนอง เพลงเกรียนของเพลงฉ่อย มาร้องในขั้นตอนการไหว้ครูด้วยทำนองของเพลงอีสาน ดังเช่น

ยกพานจันทน์ขึ้นเหนือเศียร ต่างดอกไม้และรูปเทียนทอง
ขอให้สมหมายเหมือนยังใจนึก ไปเหมือนจิตลูกกรีก (เอ็งเอ๋ย)
ใจกรอง (เอ็ง เอ๋ย...เอ๋ย) ไว้ (ลูกคู่รับ โอละฉ่า ชะ โอละฉ่า)
ละของให้สมหมาย สมหมายยังใจนึก (ซ้ำ) ไปเหมือนจิต
ลูกกรีก เอ็ง เอ๋ย ใจกรอง เอ็ง...เอ๋ย...เอ๋ย เอ๋ย ไว้ โอละฉ่า ชะ
โอละฉ่า น้อละนอย ฉ่า ฉ่า ฉ่า นอยแม่

(เพลงไหว้ครู : สมบูรณ์ สุพรรณยศ)

การนำทำนองเพลงจากหรือเพลงลาของเพลงเรือ มาใช้ร้องในขั้นตอน การลาของ เพลงอีสาน ดังเช่น

หงส์เอ๋ยเจ้าช่อเจ้าช่อจำปี (รับ ซ้ำทั้งวรรค)
จากกันแล้วหนาขอลาสักที (รับ เอ่อ เออ เอ็ง เอ๋ย)
พวงมาลัยทำไมจะได้กับเขาสักพวง (รับซ้ำทั้งวรรค)
รักแสนรักจะต้องลา น้ำตาไหลร่วง (รับ เอ่อ เออ เอ็ง เอ๋ย)

(เพลงลา : คณะลำจวน ส่วนแดง)

หงส์เอ๋ยเจ้าช่อจำเจ้าช่อจำปี (รับซ้ำทั้งวรรค)
ให้พี่จวนแก้มสังเสียดข้างละที (รับ เอ่อ เออ เอ็ง เอ๋ย)

(เพลงลา : สังเวียน ทับมี)

นอกจากนี้พอเพลงแม่เพลงบางคนยังนำทำนองของเพลงไทยเดิมมาใช้ร้องเนื้อ เพลงอีสาน เช่น นายไสว สุวรรณประทีป นำทำนองเพลงสังขาร มาร้องในเพลงจาก เพลงลา ดังตัวอย่าง

รักพี่ไม่งามพรอกสองงามเป็นเงา

เหมือนยังงัวถ้องง้าวเสียเมื่อตอนเดือนหงาย

คราวนี้จะต้องหงายหน้าอ

ถ้าว่าใครมาง้อจะเฟื่องรักเขาง่าย...เอ๋ย...

(สร้อย) ช่อระกำเอ๋ยดอกกล้วย (ซ้ำ)

เวรกรรมทำไว้จะทำอย่างไรกันเล่าเอ๋ย ๙

(เพลงส่ง : ไสว สุวรรณประทีป)

ด้านการสร้างสรรค์องค์ประกอบอื่น ๆ ได้แก่ ขั้นตอนการเล่น การแต่งกาย เครื่องดนตรี เครื่องขยายเสียง และฉาก เป็นต้น ในปัจจุบันการเล่นเพลงอีแซวพัฒนาเป็นการแสดงที่ใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยเพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการแสดง และให้ดูสวยงามตรงตรางจริงใจผู้ชมมากขึ้น เทคโนโลยีสมัยใหม่เหล่านี้ได้แก่ เครื่องขยายเสียง เครื่องดนตรีสากล การใช้แสงสีจากไฟฟ้า การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสันฉูดฉาดปักดิ้นเงินดิ้นทอง การนำเพลงลูกทุ่งหรือเพลงไทยสากลมาร้องสลับการแสดง การเดินโชว์คล้าย ๆ กับทางเครื่อง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผลของการสร้างสรรค์ของบรรดาพ่อเพลงแม่เพลงเพื่อให้การเล่นเพลงอีแซวมีความทันสมัย และเป็นที่ยอมรับของประชาชนในยุคปัจจุบัน แม้ว่าการสร้างสรรค์นี้จะมีลักษณะการผสมผสานของวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ของไทยไปบ้างก็ตาม แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป สิ่งบันเทิงพื้นบ้านอย่างเพลงอีแซวก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

6.2.2 การสืบทอดเพลงอีแซว โดยปกติเพลงอีแซวเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ

ประเภทหนึ่ง ที่มีการสืบทอดแบบปากต่อปากมาแต่เดิม รูปแบบของการสืบทอดมีลักษณะแบบไม่รู้ตัว คือผู้เฒ่ารับเอาระเบียบวิธีการเล่นเพลงอีแซวไว้เอง โดยการจดจำ และเลียนแบบการเล่นเพลงจากกลุ่มชนของตน เช่น การลักจำเนื้อร้อง การจดจำลีลาการร้อง ทำนอง เป็นต้น จึงสามารถร้องเล่นได้โดยไม่ต้องฝึกหัด อาจกล่าวได้ว่า การสืบทอดการเล่นเพลงแบบนี้เป็นไปเอง เพราะมีการเล่นเพลงอยู่ในสายเลือดหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านอยู่แล้ว ลักษณะเช่นนี้เหมือนกับเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ ของไทย ที่ชาวบ้านไม่ต้องฝึกฝนให้เชี่ยวชาญ แต่ปฏิบัติกันเพราะความเคยชิน และไม่ได้มุ่งความไพเราะหรือสวยงามแต่มุ่งที่ความสนุกสนานเป็นหลัก (สุกรี เจริญสุข 2532 : 81)

อย่างไรก็ตาม เมื่อเพลงอีแซวพัฒนารูปแบบ เนื้อหาและระเบียบวิธีการเล่นเป็นการแสดงขึ้นแล้ว ทำให้ต้องมีการฝึกหัดโดยเฉพาะ รูปแบบของการสืบทอดจึงเปลี่ยนไป กลายเป็นการเรียนรู้ที่ต้องฝึกหัดให้ชำนาญ การสืบทอดจึงเป็นระบบที่มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น ซึ่งจะกล่าวไว้อีก

6.2.2.1 การฝึกหัดและการฝึกซ้อม การฝึกหัดเพลงอีแซวของชาวเพลงทั้งหลายในปัจจุบันมีระเบียบแบบแผนที่ค่อนข้างแน่นอน และมักจะปฏิบัติคล้ายกันเกือบทุกคณะ คือ ก่อนการฝึกหัดเพลงต้องมีพิธีไหว้ครู หรือพิธีครอบครู ซึ่งขั้นตอนการไหว้ครูและอุปกรณ์อาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ขึ้นอยู่กับครูเพลงแต่ละคนจะกำหนดขึ้น แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ พานไหว้ครู อันประกอบด้วย ดอกไม้ ธูป เทียน และเงินบูชาครู หรือค่ากำนัล ซึ่งปัจจุบันมีราคา 12 บาท ขั้นตอนการไหว้ครูที่สำคัญคือศิษย์ถือนพานไหว้ครู นำมาส่งให้ครูเพลงแล้วกราบขอฝากตัวเป็นศิษย์ เมื่อครูรับพานหรือกล่าวคำว่าฝากแล้วจะถือว่าเป็นศิษย์ของตนอย่างถูกต้อง สามารถฝึกสอนการเล่นเพลงให้ได้ การฝึกหัดของชาวเพลงมีลักษณะคล้ายกันเกือบทุกคน คือ เริ่มต้นด้วยการจดเนื้อเพลงแล้วนำมาท่องจำ เพลงที่จะฝึกหัดครั้งแรกจะเป็นเพลงออกตัว ซึ่งครูเพลงจะแต่งให้ศิษย์แต่ละคนโดยเฉพาะ การท่องเนื้อเพลงจะท่องเป็นท่อนหรือที่ชาวเพลงเรียกว่าเป็น "ลง" เพราะเนื้อเพลงแต่ละท่อนจะมีการลงเพลงให้ลูกคู่รับ เมื่อชาวเพลงสามารถจดจำเนื้อร้องได้แล้ว จึงจะเริ่มฝึกหัดการร้องกับครู ได้แก่ ฝึกร้องให้เข้าจังหวะ ฝึกท่วงท่าลีลาการรำ ตลอดจนฝึกการพูดและมุขตลกต่าง ๆ จนมีความชำนาญพอที่จะออกแสดงได้ ครูจะให้ติดตามไปเป็นลูกคู่ หรืออาจให้ร้องเพลงออกตัวด้วย

อนึ่ง คณะเพลงบางคณะได้เพิ่มขั้นตอนการรำและเต้นที่เรียกว่า "รำโซว์วง" และ "เต้นโซว์วง" ดังนั้นผู้หัดใหม่ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นเด็กสาว จะต้องฝึกหัดการรำและการเต้นนี้ด้วย และผู้หัดใหม่จำนวนไม่น้อยที่หัดรำหรือเต้นก่อนที่จะหัดเพลงอีแซว นอกจากนั้นส่วนใหญ่มักนิยมฝึกหัดร้องเพลงลูกทุ่งควบคู่ไปกับการฝึกหัดเพลงอีแซวด้วย

การฝึกหัดเพลงอีแซวของชาวเพลงส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจาก การมีใจรักความสนุกสนาน รักอาชีพศิลปิน ประกอบกับเล็งเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของบรรพบุรุษจึงอยากจะสืบทอดมรดกนี้ไว้ (พยางค์ เทียนแจ่มและสวัสดิ์ เจียมพุก, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ชาวเพลงบางคนอาจมีญาติมิตรเป็นพ่อเพลงแม่เพลง ทำให้มีโอกาสนับเห็นและติดตามญาติมิตรไปเล่นเพลงจนเกิดความรู้สึกชอบหรือประทับใจ จนอยากฝึกหัดตามอย่างบ้าง ชาวเพลงบางคนฝึกหัดเพลงเพราะมีฐานะค่อนข้างยากจน ไม่มีการศึกษาและมีความลำบากในการประกอบอาชีพ การเกษตร หรือรับจ้าง ชาวเพลงบางคนสุขภาพไม่แข็งแรง ไม่สามารถประกอบอาชีพที่ต้องใช้แรงกายได้ ต้องหันมาเล่นเพลงเป็นอาชีพ และชาวเพลงจำนวนไม่น้อยที่ฝึกหัดเพลงเพราะอยากมีรายได้พิเศษจากการเล่นเพลง ดังนั้น เงินค่าตัวและเงินรางวัล จึงเป็นแรงจูงใจให้ฝึกหัดเพลง

อย่างไรก็ตาม การฝึกหัดเพลงอีแซวมิใช่สิ่งที่จะทำได้ง่ายนัก คือมีลักษณะ "หัดให้เป็นหัดง่าย หัดให้เก่งหัดยาก" ผู้ที่จะฝึกหัดเพลง นอกจากจะต้องมีใจรักการร้องการรำและ

กล้าแสดงออกแล้ว ยังต้องมีความจำและปฏิภาณไหวพริบที่รวมทั้งมีความมานะอดทนด้วย ชาวเพลงบางคนฝึกหัดเพลงพอที่จะแสดงได้ก็เลิกไปเพราะขาดความอดทน ชาวเพลงบางคนต้องใช้เวลาในการฝึกหัดนานกว่าคนอื่น ๆ เพราะสติปัญญาไม่ค่อยดี ขาดไหวพริบที่พลิกเพลงการร้อง การเล่นและเมื่อฝึกหัดเพลงจนสามารถร้องได้แล้วก็ไม่พัฒนาความรู้ความสามารถให้แตกฉานออกไป ทั้งนี้อาจเปรียบได้ว่าครูเพลงสอนให้เท่าใด ก็คงมีภูมิรู้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ชาวเพลงประเภทนี้จึงมักจะไม่สามารถประสบความสำเร็จในอาชีพพ่อเพลงแม่เพลง (ขวัญจิต ศรีประจันต์ บุญทะ แยมบาน ลำจวน เกษมสุข สวัสดิ์ เจริญพุก และคณะอื่น, สัมภาษณ์)

อนึ่ง ความเจริญของสังคมในด้านเทคโนโลยี การศึกษา การคมนาคม สื่อสาร และอื่น ๆ มีผลเอื้ออำนวยให้การผู้ฝึกหัดเพลงอีชั่วสวดกขึ้น ผู้ฝึกหัดมักจะขอจดเนื้อร้องจากครูเพลงแล้วนำมาใช้ท่องจำหรือจดจำเนื้อร้องแทนที่จะต้องอดทนติดตามครูเพลงไปเล่นเพลง แล้วลักจำเนื้อร้อง หรือต่อเพลงชนิดปากต่อปากเหมือนสมัยก่อนอย่างไรก็ตาม แม้ว่าการฝึกหัดจะเป็นไปอย่างสะดวกสบาย แต่การที่จะเป็นพ่อเพลงแม่เพลงที่มีความเชี่ยวชาญในการเล่นเพลงได้นั้นต้องอาศัยการทุ่มเทกำลังร่างกายและแรงใจอย่างมากในการฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ เช่น การแสวงหาเนื้อหาหรือเนื้อเพลงใหม่ ๆ การปรับปรุงวิธีการร้องการรำการสร้างมุขตลกใหม่ ๆ เป็นต้น

6.2.2.2 การแสวงหาและการเก็บรักษาเนื้อเพลง

6.2.2.2.1 การแสวงหาเนื้อเพลง ชาวเพลงจะแสวงหาเนื้อเพลงได้จากครูเพลงต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งเพลงที่สำคัญ เพลงเหล่านี้อาจจะแต่งเองสืบทอดมาจากครูเพลงรุ่นก่อน ๆ หรือได้จากเพื่อนชาวเพลงก็ได้ การแลกเปลี่ยนเนื้อเพลงซึ่งกันและกันจึงมีอยู่เสมอ เพราะชาวเพลงส่วนใหญ่มักจะแสวงหาเนื้อเพลงที่มีความไพเราะและทันเหตุการณ์ไว้สำหรับร้องให้ผู้อื่นฟัง

การแสวงหาเพลงในสมัยก่อนมีความยากลำบากกว่าปัจจุบัน ผู้แสวงหาต้องอาศัยความอดุสาหะและความอดทนสูง เพราะการคมนาคมไม่สะดวก บางครั้งแหล่งเพลงอยู่ไกล ต้องเสียเวลาในการเดินทางมากและหนทางก็ลำบาก นอกจากนี้ชาวเพลงในสมัยก่อนส่วนใหญ่มักจะหวงเพลงไม่มีใครให้วิชาแก่ใครง่าย ๆ ผู้แสวงหาเพลงต้องพิสูจน์ตนให้เห็นถึงความตั้งใจจริง ความพยายาม ตลอดจนการแสดงความกตัญญูรู้คุณ เช่น การปรนนิบัติ การช่วยงานบ้าน ฯลฯ อนึ่ง การแสวงหาเนื้อเพลงอีชั่วมีหลายวิธี ได้แก่ การลักจำ การขอลจดเนื้อร้อง การขอสมุดเพลง ตลอดจนการขโมยสมุดเพลง หรือขอยืมสมุดเพลงแล้วไม่นำมาคืน (คล้าย แสงสี ชำม หอมจันทร์ และสังเวียน ทับมี, สัมภาษณ์)

ปัจจุบันการแสวงหาเนื้อเพลงสะดวกสบายขึ้นกว่าก่อนมาก เพราะนอกจากการคมนาคม

จะสะดวกแล้ว ชาวเพลงส่วนใหญ่ยังเล็งเห็นความสำคัญและตระหนักในภาวะของเพลงอีสานที่นับวันจะสูญหาย เพราะไม่มีผู้ฝึกหัดอย่างจริงจัง และคนในสังคมยังนิยมน้อยลงทุกที ดังนั้นชาวเพลงจึงยินดี และเต็มใจที่จะถ่ายทอดความรู้ในการเล่นเพลงแก่บุคคลทั่วไปมากยิ่งขึ้น เช่น นายไสว สุวรรณประทีป นายข้าม ทอมจันทร์ นายสังเวียน ทับมี นางบัวผัน จันทรศรี ฯลฯ มักจะยินดีที่จะถ่ายทอดเนื้อเพลงให้แก่ชาวเพลงและบุคคลทั่วไป นอกจากนี้วิธีการที่ใช้ในการแสวงหาเนื้อเพลงยังสามารถทำได้สะดวกและรวดเร็ว อาจใช้วิธีจดบันทึก การถ่ายเอกสาร และการบันทึกเสียงลงในแถบบันทึกเสียงก็ได้

6.2.2.2.2 การเก็บรักษาเนื้อเพลง แต่เดิมมาชาวเพลงเก็บรักษาเนื้อเพลงไว้ในความทรงจำหรือ "เก็บไว้ในสมอง" ดังจะเห็นได้จากแม่เพลงที่ไม่ได้เรียนหนังสือ เช่น นางบัวผัน จันทรศรี และนางปาน เสือสกุล เป็นต้น แม่เพลงเหล่านี้อาศัยการจดจำเนื้อร้องต่าง ๆ เท่านั้น แต่สามารถสะสมเนื้อเพลงไว้ในสมองเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้พ่อเพลงแม่เพลงบางคนอาจเก็บรักษาเนื้อเพลงบางเพลงด้วยการจำ บางเพลงร้องอยู่เสมอจนจำได้ขึ้นใจไม่ต้องจดบันทึกไว้ก็สามารถจะนึกได้และร้องได้ทันที อย่างไรก็ตามการจดจำเนื้อร้องแบบนี้ เมื่อเวลาล่วงเลยไปพ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้มีอายุมากขึ้น อาจหลงลืมทำให้เนื้อเพลงสูญหายไปได้ และโดยเฉพาะเมื่อพ่อเพลงเสียชีวิตลงก็ทำให้เนื้อเพลงจำนวนมากสิ้นไปตามผู้ร้องด้วย ดังนั้น ชาวเพลงทุกคนจึงเก็บรักษาเนื้อเพลงโดยการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์ หรือที่เรียกว่า "เก็บไว้ในสมุด" สมุดที่จดเพลงนี้ ส่วนใหญ่จะเรียกว่า "สมุดเพลง" สมุดเพลงนี้อาจจะเป็นสมุดปกอ่อน สมุดปกแข็ง ขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ อย่างไรก็ได้และชาวเพลงบางคนยังอาจบันทึกเนื้อเพลงไว้ในแผ่นกระดาษด้วย ส่วนการเก็บรักษาสมุดเพลงนี้ส่วนใหญ่ชาวเพลงจะเก็บไว้ในตู้หนังสือหรือหีบหนังสือหรือวางไว้ที่สูง ๆ เช่น บนหิ้ง บนชั้น บนชื่อของหลังคาบ้าน ฯลฯ ชาวเพลงบางคนเคารพนับถือสมุดเพลงดุจครูอาจารย์จะเก็บรักษาไว้เฉพาะในที่สูงเท่านั้น เช่น บนหิ้งพระ บนหิ้งบูชาครู เพื่อแสดงความเคารพยกย่องและก่อนจะนำมาใช้นึกให้ไหวและบอกกล่าวขออนุญาตครูเพลงก่อนเสมอ นอกจากนี้เมื่อชาวเพลงจัดงานพิธีค่านับครูซึ่งมักจะจัดเป็นประจำปี ชาวเพลงอาจก็นำสมุดเพลงเข้าร่วมพิธีในฐานะตัวแทนของครูเพลงด้วย

อย่างไรก็ตามชาวเพลงบางคนเลิกการเล่นเพลงไปจึงมิได้ใส่ใจที่จะดูแลรักษาความสะอาดสมุดเพลง บางทีเก็บไว้ในหีบหรือใส่ถุงพลาสติกวางไว้บนหิ้งจนสกปรกไปด้วยฝุ่นละอองหรือแมลงกัดแทะจนสมุดเพลงชำรุดเสียหาย หรือการวางสมุดเพลงทิ้งไว้โดยไม่ดูแลเก็บรักษาให้ดี อาจถูกลมพัดหรือเปียกน้ำจนสมุดฉีกขาดหรือเสียหายไป สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้เนื้อเพลงสูญหายไปเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การเก็บรักษาเนื้อร้องไว้ในสมุดก็มีผลทำให้เนื้อเพลงจำนวนหนึ่งยังคงสืบทอดมาสู่คนรุ่นต่อไปได้

ปัจจุบัน นอกจากชาวเพลงส่วนใหญ่จะนิยมเก็บรักษาเนื้อร้องด้วยการจดบันทึกแล้ว พ่อเพลงแม่เพลงบางคนอาจเก็บรักษาเนื้อร้องไว้ในแถบบันทึกเสียง ซึ่งเป็นการเก็บรักษาที่ดี เพราะสามารถบันทึกเนื้อเพลง ควบคู่ไปกับลักษณะการร้อง เช่น ทำนอง จังหวะ การเอื้อนเสียง ฯลฯ จึงเป็นการเก็บรักษาเพลงอีสานได้ดีสมบูรณ์และใกล้เคียงกับการร้องจริงที่สุด แต่การเก็บรักษาวิธีนี้ยังมีไม่มาก โดยเฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่ไม่ได้เก็บเนื้อเพลงของตน โดยการบันทึกเสียงเลย เท่าที่พบจะมีเฉพาะนักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลไว้จำนวนหนึ่งเท่านั้น พ่อแม่เพลงบางคนได้บันทึกเสียงเผยแพร่การเล่นเพลงแก่ประชาชนทั่วไปโดยผู้สนใจ เช่น นักจัดรายการวิทยุ ครูอาจารย์ ฯลฯ แต่เฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงเองมักจะไม่ได้เก็บผลงานของตนไว้ ทั้งนี้จะเป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดทุนทรัพย์ และผู้สนับสนุน นั่นเอง

6.3 ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีสาน

6.3.1 ปัญหาของการสร้างสรรค์เพลงอีสาน

6.3.1.1 ความจำกัดของเวลาและโอกาสการแสดง การเล่นเพลงอีสานพัฒนาขึ้นเป็นการแสดงที่เป็นอาชีพทำให้เกิดปัญหาในด้านเวลา ได้แก่ เวลาสำหรับการแสดง และการฝึกซ้อม กล่าวคือ เวลาสำหรับการแสดงในครั้งหนึ่ง ซึ่งมีประมาณ 3 - 4 ชั่วโมง พ่อเพลงแม่เพลงจะร้องเพลงต่าง ๆ ตามลำดับของขั้นตอนการเล่น ได้แก่ การร้องเพลงไหว้ครู เพลงออกตัว เพลงแต่งตัวและเพลงประ เป็นต้น ซึ่งมักจะร้องเหมือนกันเกือบทุกงาน โดยเฉพาะ เพลงไหว้ครู เพลงออกตัว และเพลงแต่งตัวนั้น พ่อเพลงแม่เพลงแต่ละคนจะมีเพลงเฉพาะของตนซึ่งท่องจำไว้ก่อนและส่วนใหญ่จะร้องซ้ำกันเกือบทุกงาน และที่สำคัญคือ ในการเล่นเพลงบางขั้นตอน เช่น การเกริ่นพ่อเพลงแม่เพลงทุกคนจะต้องร้องเพลงออกตัว และเพลงแต่งตัวของตน หากงานใดมีพ่อเพลงแม่เพลงหลายคนก็จะทำให้ต้องใช้เวลานานมาก ซึ่งทำให้เหลือเวลาสำหรับการร้องเพลงในขั้นตอนอื่น ๆ เช่น เพลงประ ซึ่งเป็นเพลงดับ และเพลงเรื่องต่าง ๆ ได้น้อยจึงทำให้โอกาสที่พ่อเพลงแม่เพลงหลัก ๆ จะโต้ตอบหรือประคารมแสดงปฏิภาณไหวพริบ ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์เนื้อเพลงก็จะมีน้อยลง ยิ่งชาวเพลงนำการแสดงอื่น ๆ เช่น ลำตัด เพลงลูกทุ่ง ฯลฯ มาแสดงสลับรายการด้วยแล้วเวลาสำหรับการร้องเพลงอีสานก็ยิ่งน้อยลงไปอีก

นอกจากความจำกัดด้านเวลาในการแสดงแล้วยังจำกัดเวลาสำหรับการฝึกฝน หรือฝึกซ้อมของพ่อเพลงแม่เพลง พ่อเพลงแม่เพลงจำนวนมากยึดการเล่นเพลงเป็นอาชีพหลัก ทำให้การเล่นเพลงเปลี่ยนจาก "การเล่น" ที่เป็นกิจยามว่างเป็น "การแสดง" ที่เป็นงานหลัก

การเล่นเพลงจึงเป็นหน้าที่ที่ชาวเพลงต้องทำ ในบางครั้งบางคณะเพลงจะรับงานการแสดงติดต่อกันหลายวัน จึงต้องเสียเวลาในการเดินทาง การเล่นเพลงและการพักผ่อน ทำให้ไม่มีเวลาจะฝึกซ้อม พ่อเพลงแม่เพลงบางคนถือโอกาสฝึกหัด ขณะเล่นเพลงหรือแสดงจริง จึงเกิดการผิดพลาดหรือไม่ประสบความสำเร็จในการเล่นเพลง เช่น ประหม่าอายุ ลืมเนื้อเพลง ร้องเพลงไม่ครบตามเนื้อร้อง ฯลฯ ซึ่งเป็นผลกระทบต่อการสร้างสรรค์เพลงด้วย ดังเช่น การร้องเพลงดับซึ่งโต้ตอบระหว่างชายหญิง โดยจะท่อนเนื้อเพลงที่ร้องแก้กันตามลำดับ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องผิด จะทำให้อีกฝ่ายพลอยร้องผิดหรือร้องไม่เข้ากลอนกัน สร้างความลำบากใจให้แก่ผู้ร่วมเล่นเพลงนั้น ๆ จนบางครั้งต้องหยุดร้องเพลงดับนั้นลง (ยกเว้นกรณีที่ผู้ร้องมีความชำนาญสามารถค้นเพลงได้ จะไม่ทำให้การเล่นเพลงดับนั้น ๆ ยุติลง)

นอกจากนี้ ความจำกัดของโอกาสในการแสดงของพ่อเพลงแม่เพลง ยังเป็นปัญหาหนึ่งของการสร้างสรรค์เพลงอีสาน เพราะหากชาวเพลงได้มีโอกาสแสดงมากเท่าใด พวกเขาจะมีโอกาสได้สร้างสรรค์เพลงมากขึ้น ทั้งด้านเนื้อร้อง รูปแบบการเล่น มุขตลกต่าง ๆ ฯลฯ อย่างไรก็ตามคณะเพลงที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน เช่น คณะขวัญจิต ศรีประจันต์ คณะขวัญใจ ศรีประจันต์ คณะนกเอี้ยง เสียงทอง ฯลฯ จะมีงานแสดงอยู่ทั้งปีจึงมีโอกาที่จะสร้างสรรค์ผลงานการแสดงเพลงของตนอยู่เสมอแต่เป็นงานแสดงซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นผู้หาว่าจ้างผู้จัดจึงเป็นชาวชนบทเป็นส่วนใหญ่ สำหรับโอกาสที่คณะเพลงจะได้แสดงให้ผู้ที่มีระดับการศึกษาซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเมืองนั้นมีค่อนข้างน้อย

6.3.1.2 ความจำกัดของผู้สร้างสรรค์บทเพลง หมายถึงการสร้างสรรคเนื้อร้องมีจำกัดเฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงบางคน การสร้างสรรค์เนื้อร้องเพลงอีสานนั้นทำได้หลายวิธีได้แก่ การประพันธ์เนื้อร้องขึ้นใหม่ การดัดแปลง การประยุกต์เนื้อเพลง เช่น การผสมผสานเนื้อร้อง การเปลี่ยนถ้อยคำ เป็นต้น พ่อเพลงแม่เพลงที่สามารถสร้างสรรค์เนื้อร้องได้จะต้องเป็นผู้ที่มีปฏิภาณไหวพริบ มีความรู้และประสบการณ์การเล่นเพลงสูง ซึ่งจากการศึกษารวบรวมพบว่ามีพ่อเพลงแม่เพลงดังกล่าวเพียงจำนวนน้อย

อนึ่ง การรวมตัวของพ่อเพลงแม่เพลงเป็นคณะเพลงต่าง ๆ ทำให้การเล่นเพลงเป็นไปอย่างสะดวก สามารถกำหนดเนื้อหาของบทเพลง การเล่นและเตรียมฝึกหัดสำหรับเล่นเพลงได้อย่างกลมกลืนและสนุกสนาน อย่างไรก็ตามพ่อเพลงแม่เพลงส่วนใหญ่มักจะเล่นเพลงเฉพาะภายในคณะของตน (ยกเว้นพ่อเพลงแม่เพลงอิสระที่มีความชำนาญสามารถเล่นเพลงร่วมกับชาวเพลงคณะอื่น ๆ ได้) จึงเกิดการเรียนรู้การเล่นเพลงเฉพาะภายในคณะเดียวกัน ขาดโอกาสที่จะได้แลกเปลี่ยนศิลปะการเล่นเพลงจากชาวคณะอื่น ๆ ทำให้เกิดปัญหาในการเล่นเพลง เช่น พ่อเพลงแม่เพลงที่เคยฝึกหัดและเล่นเพลงอยู่กับคณะใดคณะหนึ่ง เมื่อต้องไปเล่น

เพลงร่วมกับพ่อเพลงแม่เพลงคนอื่น ๆ จะไม่สามารถร้องเพลงโต้ตอบได้อย่างกลมกลืน บางครั้งไม่สามารถร้องตอบได้เลย เพราะไม่เคยฝึกหัดเพลงนั้น ๆ มาก่อน

นอกจากนี้การเล่นเพลงเฉพาะภายในคณะใดคณะหนึ่งยังทำให้ผู้เล่นขาดโอกาสที่จะได้แข่งขันประชันฝีปากเพื่อแสดงภูมิรู้และปฏิภาณของแต่ละคน* ทำให้ขาดการฝึกฝนทักษะในการโต้ตอบและสิ่งสำคัญที่ ทำให้อพ่อเพลงแม่เพลงขาดแรงบันดาลใจที่จะฝึกฝนและแสวงหาเนื้อเพลง ก็คือจะร้องและเล่นเฉพาะเนื้อเพลงที่ชาวคณะของตนเล่นอยู่เท่านั้น ซึ่งนอกจากจะทำให้เนื้อเพลงบางเพลงไม่แพร่หลายหรือสูญหายไปแล้วยังทำให้ผู้เล่นไม่มีโอกาสสร้างสรรค์เนื้อเพลงขึ้นใหม่จะร้องจะเล่นเฉพาะเนื้อเพลงเก่า ๆ เท่านั้น อันย่อมทำให้เกิดความซ้ำซากและเกิดความเบื่อหน่ายได้

6.3.1.3 การมีแรงจูงใจและผลตอบแทนเป็นวัตถุนิยม การเล่นเพลงในปัจจุบัน ผู้เล่นคำนึงถึงค่าตอบแทนเป็นเงินอันจะนำมาซึ่งความสะดวกสบายและทรัพย์สินสิ่งของต่าง ๆ จึงทำให้การเล่นเพลงเป็นธุรกิจที่ต้องว่าจ้างมาแสดงด้วยอัตราตามช่วงระยะเวลาและความมีชื่อเสียงของคณะ บางครั้งคุณภาพของการเล่นเพลงขึ้นอยู่กับอัตราค่าจ้างด้วย เช่น ถ้าว่าจ้างด้วยราคาสูง หัวหน้าจะคัดเลือกพ่อเพลงแม่เพลงที่มีความชำนาญจำนวนมาก อุปกรณ์ประกอบการเล่น เช่น เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย ฯลฯ อย่างดี นอกจากนี้ยังอาจจะเตรียมแต่งเนื้อเพลงสำหรับใช้ร้องในงานนั้น ๆ โดยเฉพาะ หรืออาจจะเตรียมฝึกซ้อมกันก่อนแสดงจริง อนึ่ง การแต่งเนื้อเพลงผู้ร้องมักจะแต่งหรือดัดแปลงขอเงินรางวัลโดยการยกย่องชมเชย

* จากการสัมภาษณ์ของพ่อเพลงแม่เพลงหลายคนเล่าว่าสมัยก่อนชาวเพลงนิยมประชันฝีปากกันโดยการโต้คารมกันอาจจะเล่นพ่อเพลงกับพ่อเพลง แม่เพลงกับแม่เพลง หรือ พ่อเพลงกับแม่เพลง การประชันฝีปากจะเป็นไปอย่างจริงจัง เอาแพ้เอาชนะทีเดียว หากฝ่ายใดแพ้มักจะยอมรับว่าแพ้และจะพยายามแก้ตัวใหม่ในการเล่นเพลงครั้งต่อไป โดยจะต้องแสวงหาเนื้อเพลงเพื่อนำมาแก้เพลงที่ตนแพ้ให้ได้ ด้วยการยอมเป็นศิษย์ของพ่อเพลงหรือแม่เพลงเพื่อขอวิชาความรู้ หรือแสวงหาจากพ่อเพลงแม่เพลงคนอื่น หรือจะแต่งเพลงขึ้นใหม่เพื่อนำมาแก้ฝีปากให้จงได้ อย่างไรก็ตามการประชันแบบนี้จะเป็นไปอย่างเปิดเผย แม้จะแข่งขันกันจริงแต่ผลแพ้ชนะมิใช่สิ่งที่จะทำให้สัมพันธ์ภาพของผู้เล่นขาดจากกัน ตรงกันข้ามกลับทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดี จนถึงขั้นเกิดความสัมพันธ์ขึ้นลึกซึ้งระหว่างกันและกัน เช่น การเป็นครู-ศิษย์ การเป็นเพื่อนกัน การเป็นสามี-ภรรยา ฯลฯ และที่สำคัญการแข่งขันกลับเป็นแรงบันดาลใจที่กระตุ้นให้พ่อเพลงแม่เพลงมีมานะพยายามที่จะแสวงหาและสะสมเนื้อเพลงรวมทั้งฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ

เจ้าภาพและผู้ดู ซึ่งหากผู้เล่นร้องนานมาก ๆ คนดูมักจะเบื่อหน่าย นอกจากนี้บางครั้งผู้เล่นยังร้องเพลงลูกทุ่งจำนวนมากเพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินรางวัล จนทำให้เล่นเพลงอื่นซ้ำได้เพียงเล็กน้อย

6.3.1.4 ปัญหาส่วนตัวของผู้เล่นเพลง ผู้เล่นเพลงบางคนมีปัญหาส่วนตัวได้แก่การขาดคุณธรรม หลงอบายมุข เช่น ต้มสุรา เล่นการพนัน ปัญหาเรื่องชู้สาวและการลักขโมย เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่อการสร้างสรรค์เพลงอย่างยิ่ง เช่น พ่อเพลงบางคนต้มสุรามากจนไม่สามารถร้องเพลงได้เพราะเมามายขาดสติ หรืออาจจะเจ็บป่วยด้วยโรคที่มีเหตุจากการต้มสุรา พ่อเพลงบางคนมีภรรยา ซึ่งไม่ชอบให้สามีไปเล่นเพลงก็ทำให้พ่อเพลงคนนั้นไม่สมองปลอดโปร่งพอจะแต่งเพลงได้ เป็นต้น

6.3.2 ปัญหาของการสืบทอดเพลงอื่นซ้ำ

6.3.2.1 จำนวนผู้เล่นเพลงที่มีความรู้ความชำนาญลดน้อยลง พ่อเพลงแม่เพลงที่มีความรู้ความชำนาญในการเล่นเพลงส่วนมากจะอยู่ในวัยสูงอายุ คืออายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป เช่น นายคล้าย แสงสี (อายุ 85 ปี) นางบัวผัน จันทรศรี (อายุ 71 ปี) นายสังเวียน ทับมี (อายุ 71 ปี) ฯลฯ พ่อเพลงแม่เพลงเหล่านั้นวันอายุจะมากขึ้น พ่อเพลงบางคนต้องเลิกเล่นเพลงเพราะความชรา เช่น นายคล้าย แสงสี เป็นต้น พ่อเพลงแม่เพลงบางคนมีโรคภัยเบียดเบียนทำให้เกิดอุปสรรคในการเล่นเพลงต้องหยุดพักการแสดง ไประยะหนึ่ง เช่น นางบัวผัน จันทรศรี ฯลฯ นอกจากนี้ชาวเพลงที่สูงอายุหลายคนก็ได้เสียชีวิตไปแล้ว เช่น นายซ้อ (ไม่ทราบนามสกุล) นายเดิม วงศาไทย และ นายไสว สุวรรณประทีป เป็นต้น

ความชราของพ่อเพลงแม่เพลงดังกล่าวมีผลกระทบต่อการสืบทอดเพลงอื่นซ้ำ เพราะพ่อเพลงแม่เพลงเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นครูเพลงซึ่งเป็นแหล่งความรู้ในการเล่นเพลงที่สำคัญ เมื่อบุคคลเหล่านั้นอายุสูงขึ้น อาจเกิดการเจ็บป่วยหรือการหลงลืมจึงทำให้ผู้ถ่ายทอดเพลงลดน้อยลง นอกจากนี้การหยุดเล่นเพลงยังทำให้บุคคลดังกล่าวไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับชาวเพลงคนอื่น ๆ จึงขาดการถ่ายทอดความรู้ในการเล่นเพลง เช่น เนื้อเพลง กลวิธีการเล่น ฯลฯ ให้แก่ชาวเพลงทั้งหลายด้วย

6.3.2.2 ปัญหาของกระบวนการถ่ายทอด ปัญหาของกระบวนการถ่ายทอดเพลงอื่นซ้ำ แบ่งตามองค์ประกอบของการถ่ายทอดได้ 2 ประการ คือ ปัญหาจากผู้ถ่ายทอด และปัญหาผู้สืบทอด ดังนี้

6.3.2.2.1 ปัญหาจากผู้ถ่ายทอด ผู้ถ่ายทอดเพลงอื่นซ้ำ คือ พ่อเพลงแม่เพลงที่มีความรู้ความชำนาญในการเล่นเพลง ทั้งที่เป็นครูเพลงและผู้เล่นเพลงคนอื่น ๆ ปัจจุบันการเล่นเพลงอื่นซ้ำเป็นศิลปะการแสดงที่ต้องฝึกหัดกับครูเพลงโดยตรง การที่จะเป็นพ่อเพลงแม่เพลงที่มีชื่อเสียงและเป็นที่นิยมของผู้ดูได้นั้น พ่อเพลงแม่เพลงต้องอาศัยการฝึกฝน

จนชำนาญและมีพรสวรรค์เป็นพิเศษ โดยเฉพาะต้องมีความจำดีมีปฏิภาณไหวพริบสามารถจดจำเนื้อเพลงได้จำนวนมากหรือการร้องเพลงได้หลายเนื้อเพลง พ่อเพลงแม่เพลงจึงต้องแสวงหาและสะสมเนื้อเพลงไว้สำหรับร้องแก้กันและกัน จะด้วยการแต่งขึ้นเองหรือขอจากครูเพลงและพ่อเพลงแม่เพลงคนอื่น ๆ ก็ได้ แต่เนื่องจากครูเพลงหรือผู้ที่สามารถแต่งเพลงได้มีจำนวนน้อย และเท่าที่มีอยู่ส่วนใหญ่จะมีอายุมากแล้ว จึงมักมีปัญหาด้านสุขภาพ นอกจากนี้ครูเพลงบางคนมีชื่อเสียงและมีงานการแสดงมาก จึงไม่มีเวลาที่จะฝึกหัดหรือฝึกซ้อมลูกศิษย์

อนึ่ง ในการถ่ายทอดความรู้ใด ๆ ส่วนใหญ่ผู้ถ่ายทอดไม่สามารถจะถ่ายทอดความรู้ของตนได้หมดสิ้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะตั้งใจที่จะเก็บความรู้ไว้บางส่วนหรืออาจจะเป็นเช่นนั้นก็ตามแต่ก็ได้พบว่า การถ่ายทอดเพลงอีสานก็ยังมีลักษณะเช่นเดียวกันกล่าวคือ แม้ว่าครูเพลงจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ด้วยความเต็มใจ แต่เนื้อเพลงที่เป็น "ที่เด็ด" ก็มักไม่ถ่ายทอดให้โดยง่าย ดังที่นายไสว สุวรรณประทีป (สัมภาษณ์) กล่าวว่า ครูเพลงส่วนใหญ่ถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์ได้เพียงบางส่วน เช่น ตนเองจะถ่ายทอดให้ได้ก็เพียงหนึ่งในห้าของภูมิรู้ที่มีเท่านั้น ลูกศิษย์ต้องสร้างสรรค์ขึ้นเองด้วย

นอกจากปัญหาการถ่ายทอดความรู้การเล่นเพลงอีสานแล้ว ปัญหาการถ่ายทอดเพลงอีสานยังให้แก่ประชาชนทั่วไปก็มักจะเกิดขึ้นเสมอ เนื่องจากการถ่ายทอดด้วยการแสดงเพลงอีสานตามสถานที่ต่าง ๆ นั้น มีปัญหาในด้านเวลาและโอกาสการเล่นมีจำกัด จึงทำให้พ่อเพลงแม่เพลงไม่สามารถถ่ายทอดศิลปะการเล่นเพลงได้ครบถ้วน ทั้งนี้เพราะมีเวลาสำหรับจะแสดงแต่ละครั้งเพียงสั้น ๆ เช่น ประมาณ 3-4 ชม. เท่านั้น

6.3.2.2.2 ปัญหาจากผู้สืบทอด ผู้สืบทอดเพลงอีสานส่วนใหญ่เป็นพ่อเพลงแม่เพลงซึ่งมีอายุตั้งแต่ประมาณ 10 ปีขึ้นไป แม้จะมีเยาวชนริเริ่มฝึกหัดเพลงอีสานแต่เป็นการฝึกหัดเพื่อเล่นเพลงอยู่กับพ่อเพลงแม่เพลงคนละเดียวกัน การถ่ายทอดเนื้อเพลงหรือกลวิธีการเล่นเพลงจะเป็นไปในแนวเดียวกัน เช่น เนื้อเพลงเดียวกันและใช้ชุดกลเดียวกัน ฯลฯ ซึ่งทำให้การฝึกฝนการเล่นเพลงเป็นไปในวงแคบ คือได้รับความรู้และประสบการณ์การเล่นเพลงจากบุคคลภายในคณะของตนเท่านั้น อนึ่ง ผู้หัดเพลงรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะมุ่งฝึกฝนการร้องเพลงลูกทุ่งหรือการรำและการเดินโชว์วงมากกว่าจะร้องเพลงอีสาน เพราะร้องได้ง่ายและมักจะได้รับรางวัลอยู่เสมอ ส่วนการร้องเพลงอีสานจะฝึกหัดเพียงบางเพลง เช่น เพลงออกตัวและเพลงแต่งตัว ฯลฯ เท่านั้น

นอกจากนี้ผู้หัดเพลงรุ่นใหม่บางคนยังขาดความสนใจและตั้งใจจริงที่จะฝึกฝนการเล่นเพลง บางคนเป็นลูกคู่เท่านั้นไม่พัฒนาขึ้นเป็นพ่อเพลงแม่เพลงได้เลย เพราะต้องหัดเล่นเพลงโดยไม่สมัครใจ เช่น หัดเล่นเพลงเพราะเขาอย่างญาติมิตร จำใจเล่นเพลงเพราะฐานะ

ยากจนหรือถูกญาติบังคับ ฯลฯ ผู้เล่นเพลงเหล่านี้มักจะไม่สามารถสืบทอดการเล่นเพลงได้ตลอดไป เพราะขาดความรักและความสนใจที่จะฝึกฝนการเล่นเพลงอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม ยังมีพ่อเพลงแม่เพลงจำนวนมากที่จำเป็นต้องหยุดหรือเลิกเล่นเพลง เพราะมีภาระด้านครอบครัว ได้แก่ การประกอบอาชีพ การแต่งงาน ฯลฯ โดยเฉพาะการแต่งงานนั้นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พ่อเพลงแม่เพลงไม่สามารถถ่ายทอดและสืบทอดการเล่นเพลงต่อไปได้ ทั้งนี้จะเป็นเพราะเพลงอื่นเข้ามามีส่วนในการแสดงที่ยั่วเย้าผู้ดู ผู้เล่นหญิงชายจะมีการเกี้ยวพาราสีกัน ทำให้เกิดการเข้าใจผิดและหึงหวงขึ้นได้ ซึ่งพ่อเพลงแม่เพลงบางคนประสบปัญหาดังกล่าวนี้จนต้องเลิกเล่นเพลง แต่พ่อเพลงแม่เพลงบางคนก็แยกทางกับสามีหรือภรรยาและเล่นเพลงต่อไป

6.3.3. อุปสรรคของการสร้างสรรค์และสืบทอด

6.3.3.1. ความไม่เหมาะสมกับยุคสมัย เพลงอื่นเข้ามามีส่วนในการเล่นที่มียุคสมัย รูปแบบและเนื้อหาของการเล่นเป็นของเก่าที่สืบทอดกันมาหลายชั่วคน ซึ่งคณะเพลงต่าง ๆ ยังคงรักษารูปแบบและเนื้อหาของการเล่นแบบเก่าไว้จำนวนมาก ปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนไป โดยเฉพาะผู้ดูผู้ชมมักจะเป็นคนรุ่นใหม่มากขึ้นทำให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้ดูกับผู้เล่นเพลงขึ้น กล่าวคือผู้เล่นเพลงบางคนยังคงใช้เนื้อเพลงเก่าที่กล่าวถึงสิ่งของและเหตุการณ์ในสมัยก่อน ซึ่งคนดูสมัยใหม่ไม่รู้จักไม่เข้าใจ ผู้ดูบางคนจึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ล้าสมัย เช่น กล่าวถึงการแทงไรผม (เป็นการตกแต่งทรงผมของคนโบราณ) ฯลฯ นอกจากนี้ภาษาที่ใช้แต่งเนื้อเพลงเป็นภาษาสมัยก่อนหรือภาษาชาวบ้าน ที่คนสมัยใหม่เห็นว่าเป็นคำหยาบคายไม่สุภาพ คนดูจึงเกิดความละอายใจ ไม่กล้าฟังหรือฟังแล้วไม่พอใจ ซึ่งมีผลให้ผู้ร้องเกิดความอึดอัดและละอายที่จะร้องเพลงประเภทที่ใช้คำหยาบ หรือกลอนแดง ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้เล่นเพลงไม่สามารถสร้างสรรค์เนื้อเพลงดังกล่าวแล้ว ยังทำให้เนื้อเพลงเหล่านี้สูญหายไปด้วย

6.3.3.2 ความจำกัดของการศึกษาและการส่งเสริมสนับสนุน ศรัศิกรวัณลิโกดม (2528 : 10) ได้กล่าวถึงปัญหาของการศึกษาวัฒนธรรมไว้ว่า

ปัญหาของการศึกษาวัฒนธรรมที่สำคัญมากอย่างหนึ่งในสังคมไทยเราในขณะนี้ น่าจะอยู่ที่การขาดแคลนหรือมีข้อจำกัดในเรื่องของทุนการศึกษา ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่การศึกษาทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนนั้น จะทำได้ดีหรือได้ผลที่ครบถ้วนสมบูรณ์นั้น จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาและทุนมากมายปัญหานี้จึงถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนหรือข้อจำกัดประการหนึ่ง

ปัญหาของการศึกษาเพลงอีแซวก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ การดำเนินงานศึกษาและส่งเสริมเพลงอีแซว มีเฉพาะกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นนักวิชาการและผู้ที่มีความรักและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมที่พยายามรักษาและส่งเสริมเพลงพื้นบ้านไว้ แต่เนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์และบุคลากร อันเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความยากลำบากและทำได้เพียงบางส่วน เช่น มีนักวิชาการและหน่วยงานภาคเอกชนบางแห่งที่สนใจเก็บรวบรวมและศึกษาเพลงอีแซวไว้บ้างแล้ว แต่เป็นการศึกษาเฉพาะลักษณะทั่วไป หรือศึกษาร่วมกับเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ ส่วนการรวบรวมเป็นหมวดหมู่และแยกแยะเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษายังมีเพียงจำนวนน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเมื่อขาดแคลนทุนสำหรับศึกษา ทำให้ขาดอุปกรณ์เครื่องมือและกำลังคน ประกอบกับพ่อเพลงแม่เพลงบางคนขาดความเอาใจใส่ที่จะเก็บรักษาหรือถ่ายทอดผลงานไปสู่สังคม ก็ยิ่งทำให้การศึกษาเพลงอีแซวมีอยู่ในวงจำกัดมากขึ้น

อนึ่ง สำหรับการส่งเสริมสนับสนุนการเล่นเพลงอีแซวนั้นผู้ที่มีส่วนสนับสนุนการเล่นเพลงนี้ตลอดมาจนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในปัจจุบันคือ ชาวบ้านทั้งในท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี บริเวณใกล้เคียง และท้องถิ่นอื่น ๆ ทั่วประเทศ การสนับสนุนนี้อยู่ในรูปแบบของการว่าจ้างไปแสดงนั่นเอง ส่วนการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานทางราชการนั้นจะมีเฉพาะการว่าจ้างคณะเพลงบางคณะไปแสดงเพื่อเผยแพร่ศิลปะการเล่นเพลงอีแซวในบางโอกาสเท่านั้น เช่น จังหวัดสุพรรณบุรีติดต่อว่าจ้างคณะชวัญจิต ศรีประจันต์ ไปแสดงในงานกาชาด ณ สวนอัมพร กรุงเทพฯ เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะขาดการสนับสนุนจากทางราชการและผู้บริหาร นโยบายด้านวัฒนธรรม ซึ่งทำให้ขาดงบประมาณที่จะสนับสนุนได้อย่างจริงจัง จึงไม่สามารถกู้ยืมเงินอุดหนุนหรือว่าจ้างมาแสดงเป็นประจำได้

อนึ่ง แม้ว่าจะมีหน่วยงานเอกชนบางแห่ง เช่น ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้เปิดโอกาสให้พ่อเพลงแม่เพลงบางคน เช่น นายไสว สุวรรณประทีป นางบัวผัน จันทรศรี และชวัญจิต ศรีประจันต์ ฯลฯ ไปแสดงสาธิตการเล่นเพลงในบางโอกาสแต่ก็ทำได้อย่างจำกัดเช่นกัน

6.3.3.3. อุปสรรคภายนอกอื่น ๆ ได้แก่ สภาพอากาศ สถานที่และบุคคลผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ดู เจ้าภาพ ฯลฯ การเล่นเพลงต้องใช้สถานที่ที่มีบริเวณกว้างพอที่จะจัดเป็นเวทีแสดงและสถานที่ให้สำหรับผู้ดู ซึ่งทั่วไปมักจะเป็นสถานที่กลางแจ้ง เช่น ลานบ้าน ลานวัด ฯลฯ แต่บางครั้งสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวย เช่น ฝนตก ทำให้ไม่สามารถจะเล่นเพลงบนเวทีได้ ต้องย้ายเข้ามายังสถานที่ในร่ม เช่น ศาลาวัด หรือบนบ้าน ฯลฯ แทน และหากไม่มีที่พอก็จะไม่สามารถเล่นเพลงได้เลย เพราะนอกจากจะมีปัญหาเนื่องจากความเปียกแฉะของน้ำฝนแล้ว เครื่องมืออุปกรณ์ในการเล่นที่ต้องใช้ไฟฟ้าก็ไม่สามารถจะใช้ได้

อุปสรรคที่เกิดจากบุคคลผู้เกี่ยวข้องที่สร้างความลำบากใจแก่ผู้เล่นและผู้ดูเพลงอยู่เสมอคือ ผู้ที่เมาสุราจนขาดสติมักจะแสดงกิริยาวาจาและท่าทางไม่สุภาพต่อผู้เล่น เช่น ขึ้นมารำบกวาดผู้แสดงบนเวที พุดหรือส่งเสียงด้วยถ้อยคำหยาบคาย ฯลฯ อย่างไรก็ตามผู้เล่นเพลงมักจะแก้ปัญหาอย่างอดทนและใจเย็น เช่น ขอร้องให้ญาติพี่น้องนำผู้เมาสุราออกจากเวทีหรือขอร้องผู้เมาสุราอย่างสุภาพให้ลงจากเวทีหรือให้สงบสติอารมณ์หรือขอร้องด้วยการพุดหรือร้องเพลงอีแซวเชิงยั่วเย้าผู้เมาสุราให้กลายเป็นเรื่องตลกขบขัน ฯลฯ

นอกจากนี้บางครั้งอาจเกิดปัญหากับผู้หาว่าจ้าง เช่น การไม่ยอมจ่ายค่าจ้างหรือจ่ายค่าจ้างไม่ครบตามสัญญา ฯลฯ ตามปกติอัตราค่าจ้างคนละเพลงแต่ละคณะในแต่ละงานจะมากน้อยแตกต่างกันตามปัจจัยต่าง ๆ เช่น ระยะทาง จำนวนผู้เล่นและความมีชื่อเสียงของผู้เล่น ฯลฯ ปัจจุบันการหาว่าจ้างจะมีการทำสัญญาระหว่างผู้หากับผู้เล่นให้ถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อตกลงราคาแล้วทำสัญญาอาจมีการวางเงินมัดจำหรือมัดมัดก็ได้ ครั้นถึงกำหนดคณะเพลงเดินทางไปแสดงเสร็จแล้วเจ้าภาพหรือผู้หาจะต้องจ่ายเงินค่าจ้างตามจำนวนที่ตกลงไว้ แต่บางครั้งผู้หาว่าจ้างไม่ซื่อตรง ไม่ยอมจ่ายเงินค่าจ้าง หรือจ่ายให้ไม่ครบตามจำนวน ซึ่งจะสร้างความเดือดร้อนแก่คณะเพลงนั้นได้ จนอาจเกิดความรู้สึกไม่ดีฝังใจ หรือเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อชาวบ้านท้องถิ่นนั้น อันทำให้ไม่ยอมมาแสดงบริเวณนั้นอีกเลย

6.4 การอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงอีแซว

ปัจจุบันการแสดงพื้นบ้าน กำลังจะเสื่อมและหมดไปจากสังคมไทยทุกขณะ ดังที่ ปราณี วงษ์เทศ (2532 : 789) กล่าวไว้ว่า

การแสดงพื้นบ้านของไทยส่วนใหญ่ทุกภูมิภาคอยู่ในสภาพที่เสื่อมจากความนิยมของชาวบ้านที่หันไปหาสิ่งบันเทิงชนิดใหม่ที่เข้ามาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม แต่การเปลี่ยนแปลงของแต่ละภาคมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ภาคกลางเป็นภาคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพราะเป็นแหล่งที่ศูนย์กลางของ "ประเพณีหลวง" บรรดาการแสดงการละเล่นพื้นบ้านจึงหมดไปอย่างสิ้นเชิง การแสดงที่สามารถต้านทานกระแสการเปลี่ยนแปลงได้ก็อยู่ในสภาพที่ต้องปรับเปลี่ยน เพื่อความอยู่รอดทางธุรกิจ

เพลงอีแซวเป็นศิลปะการแสดงที่ยังคงเป็นที่นิยมจากประชาชนพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามโอกาสที่จะหมดไปจากสังคมก็มีมาก เพราะศิลปินที่มีความรู้ความสามารถสูงมีอายุมากขึ้น

บางคนถึงแก่กรรมแล้ว ในขณะที่ศิลปินรุ่นใหม่ที่มีความสามารถในการแสดงออกมีน้อย นอกจากนี้ อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกก็นับวันจะมีพลังแรงขึ้น และด้วยความตระหนักในสถานการณ์ของ เพลงอีสานดังกล่าว ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่างก็ร่วมมือกันอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงอีสาน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การบันทึกและการศึกษา การเผยแพร่ และการส่งเสริมสนับสนุน

6.4.1 การบันทึกและการศึกษา ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล และ การศึกษาเกี่ยวกับ เพลงอีสาน เช่น ประวัติความเป็นมา ลักษณะคำประพันธ์และลักษณะเด่น ฯลฯ ซึ่งตามปกติ การบันทึกและการศึกษาข้อมูล เป็นวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านที่สำคัญและจำเป็นดังที่ เอนก นาวิกมูล (2532 : 240) ผู้บุกเบิกในการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลางอย่างจริงจัง กล่าวไว้ว่า

(การบันทึก และศึกษา) เป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์หาคคุณค่าเบื้องต้น ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้คนรุ่นหลังสามารถนำไปปรับใช้เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยของตน หรือคัดเลือกไปเฉพาะส่วนหนึ่งที่เขาสงใจ ทำให้วิทยุภาคแห่งประเทศชาติยังคงสืบสานอยู่ต่อไปได้ หากไม่มีการทำงานในส่วนนี้แล้ว ใครคนในชาติก็หาความมั่นคงมั่นใจในตัวเองไม่ได้ ด้วยไม่รู้จักกำเนิดแห่งตน ไม่รู้จักข้อดีข้อเสียของตน งานบันทึกศึกษาเป็นงานที่ขาดไม่ได้อีกข้อหนึ่ง

การดำเนินการเกี่ยวกับการบันทึกและการศึกษาเพลงอีสานโดยบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เท่าที่ปรากฏมีมากพอสมควร เป็นต้นว่า เอนก นาวิกมูล ได้รวบรวมและศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปและศิลปินเพลงอีสานไว้จำนวนหนึ่ง* สุกัญญา สุกฉายา ศึกษาวิเคราะห์เพลงปฏิภาณย์ภาคกลาง ได้บันทึกและศึกษาเพลงอีสานรวมอยู่ด้วย** ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้เชิญพ่อเพลงแม่เพลงบางท่านมาสาธิตการแสดงเพลงอีสานตั้งแต่ปี พ.ศ.2522 โดยมีการบันทึกเสียงและภาพรวมทั้งบริการเกี่ยวกับการทำสำเนาแถบบันทึกเสียงและแถบบันทึกภาพตลอดจนมีบริการด้านค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเพลงอีสานด้วย

ลักษณะการบันทึกข้อมูลเพลงอีสาน ส่วนใหญ่เป็นบันทึกเสียงลงแถบบันทึกเสียง แล้ว

*ในหนังสือ เพลงนอกศตวรรษ พิมพ์ครั้งแรก โดยสำนักพิมพ์การเวก, 2521.

**ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "เพลงปฏิภาณย์ : การศึกษาเชิงวรรณคดีวิเคราะห์" ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ถ่ายเสียงออกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ง่ายนัก ต้องอาศัยความอดทน เวลาและงบประมาณค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามข้อมูลเพลงอีสานยังมีอยู่อีกจำนวนมาก ควรที่ทุกฝ่ายจะได้กระจายกำลังกันรวบรวมข้อมูล ด้วยเครื่องมือที่ทันสมัย และมีคุณภาพที่ดี โดยเฉพาะการบันทึกภาพและเสียงลงแถบบันทึกภาพนั้น แม้ค่าใช้จ่ายจะสูง แต่ให้ประโยชน์คุ้มค่าเพราะสามารถบันทึกรายละเอียดของการแสดงได้ดีกว่าการถ่ายภาพหรือบันทึกเสียง เพียงอย่างเดียว เช่น สามารถบันทึกบรรยากาศของการแสดงได้ด้วย นอกจากนี้ ควรบันทึกเรื่องราวที่น่าสนใจของศิลปินเพลงอีสานด้วย เช่น วิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อและท่วงท่าต่าง ๆ เป็นต้น

6.4.2 การเผยแพร่เพลงอีสาน

เพลงอีสานได้รับการเผยแพร่จากบุคคลต่าง ๆ เช่น ศิลปินเพลงอีสาน นักวิชาการและผู้สนใจจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในส่วนของศิลปินเพลงอีสานนั้น เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ศิลปะการแสดงเพลงอีสาน รูปแบบของการเผยแพร่มีกันได้แก่ การแสดงจริงในงานเทศกาล งานนักขัตฤกษ์ และ งานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งในสมัยก่อนอาจจะทำได้ไม่กว้างขวางนัก จำกัดอยู่แต่ในท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี และท้องถิ่นใกล้เคียง แต่ปัจจุบันการคมนาคมเจริญขึ้น ศิลปินพื้นบ้านสามารถเดินทางไปแสดงเพลงอีสานในที่ต่าง ๆ ได้สะดวกขึ้น จึงสามารถเผยแพร่ศิลปะการแสดงชนิดนี้ได้อย่างกว้างขวางเกือบทั่วประเทศ

การเผยแพร่ที่เป็นการแสดงจริงในงานต่าง ๆ นั้นมักเป็นการเผยแพร่โดยที่ชาวเพลงไม่รู้ตัว เป็นการแสดงอย่างปกติอาจจะไม่มีการเตรียมตัว หรือฝึกซ้อม จึงไม่มีการเตรียมเนื้อร้องและรูปแบบการเล่นอย่างเป็นทางการ ชาวเพลงจะเล่นเพลงอย่างอิสระตามที่พวกเขาต้องการ และการเล่นเพลงแบบนี้ส่วนใหญ่จะเล่นเพลงอย่างเต็มรูปแบบ คือมีขั้นตอนและระเบียบวิธีเล่นที่สมบูรณ์

นอกจากศิลปินจะเผยแพร่เพลงอีสานด้วยการแสดงจริงบนเวทีในงานต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ปัจจุบันนักวิชาการและผู้สนใจ จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนซึ่งตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะการแสดงพื้นบ้านได้เปิดโอกาสให้ศิลปินเพลงอีสานบางคนมาเผยแพร่ผลงานในรูปแบบของการสาธิต และการบรรยาย การเผยแพร่แบบนี้จึงมีลักษณะเป็นระบบซึ่งชาวเพลงเองก็มักจะเตรียมตัวมาก่อนทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบการแสดง เช่น การแต่งเนื้อร้อง การเตรียมฝึกซ้อมท่ารำและการสร้างมุขตลก เป็นต้น อย่างไรก็ตามการเผยแพร่นี้ยังคงอาศัยงบประมาณและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และมักมีปัญหาดังกล่าวคือศิลปินเพลงอีสานมาแสดงเพื่อเป็นการเผยแพร่แก่คนทั่วไปได้อย่างทั่วถึง เพราะจำกัดด้วยงบประมาณ นอกจากนี้ เวลาของการแสดงในการสาธิตการแสดงเพลงอีสาน ยังมักจะจำกัด ทำให้การเผยแพร่เพลงอีสานไม่สมบูรณ์ทั้งรูปแบบและเนื้อหา เช่น ไม่สามารถแสดงได้ครบตามลำดับ

ขั้นตอนของการแสดง เป็นต้น

นอกจากการเผยแพร่ด้วยการแสดงจริงและการสาธิตแล้ว ศิลปินเพลงอีแซวยังมีโอกาสได้เผยแพร่ผลงานของตนโดยใช้สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ การบันทึกเสียง การบันทึกภาพการแสดง ตลอดจนงานการเผยแพร่เพลงอีแซวผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ ดังเช่น

การบันทึกเสียงจำหน่ายในรูปแบบเสียง เป็นวิธีการเผยแพร่เพลงอีแซวที่ค่อนข้างทันสมัยแต่ต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมาก จึงทำได้จำกัดเฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงที่มีชื่อเสียงและมีทุนตลอดจนมีผู้สนับสนุนโดยตรง เช่น ขวัญจิต ศรีประจันต์ บันทึกแถบเสียงชุดปลูกทำไม ชุดอย่าแตกแถว ซึ่งบริษัทอมิโก (AMIGO) เป็นผู้จำหน่าย เป็นต้น ส่วนการเผยแพร่เพลงอีแซวทางสื่อมวลชน เช่น วิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ นั้น มีลักษณะเดียวกับการจำหน่ายแถบเสียง คือ ทำได้จำกัดเฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงบางคน เช่น นายไสว สุวรรณประทีป นางบัวผัน จันทรศรี ขวัญจิต ศรีประจันต์ ฯลฯ อนึ่ง ปัจจุบันการเผยแพร่เพลงอีแซวทางสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ เริ่มมีมากขึ้นกล่าวคือ มีการเผยแพร่ในรายการสารคดี เช่น รายการกระจกหกด้าน ของสถานีโทรทัศน์สี กองทัพบกช่อง 7 ซึ่งเสนอเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของนางบัวผัน จันทรศรี และ ขวัญจิต ศรีประจันต์ ฯลฯ และการเผยแพร่ในรายการบันเทิงคดี เช่น รายการเวทีว่าที่ ของสถานีโทรทัศน์สี ช่อง 9 ซึ่งเชิญ ขวัญจิต ศรีประจันต์ไปร่วมรายการ นอกจากนี้ยังเผยแพร่ในรูปแบบของละครโทรทัศน์ ได้แก่ ละครเรื่อง หม่อมสาวชาวหอ โคจรการ 2 ของโทรทัศน์ช่อง 3 (ออกอากาศวันศุกร์และวันเสาร์ของเดือน เมษายน 2524 เวลาประมาณ 21.45-22.45 น.)

การเผยแพร่เพลงอีแซวในรูปแบบของแถบบันทึกเสียงและผ่านทางสื่อมวลชนนั้น มีข้อดีตรงที่สามารถเผยแพร่ศิลปะการเล่นประเภทนี้ได้สะดวกรวดเร็วและแพร่ได้ในวงกว้าง นอกจากนี้ผู้แสดงยังมีโอกาสที่จะฝึกซ้อมและแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้ เช่น สามารถร้องใหม่ หากร้องครั้งแรกผิดหรือร้องไม่ดี อาจจะใช้เทคนิคต่าง ๆ ช่วยในการร้อง เช่น การปรับระดับเสียง ฯลฯ เป็นต้น ทำให้ผลงานการเล่นเพลงที่จะเผยแพร่นี้มีคุณภาพมากกว่าที่เป็นการแสดงสดซึ่งชาวเพลงเล่นอยู่ตามปกติ อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ลักษณะนี้มีข้อจำกัด ด้วยเงินทุนและเวลา ทำให้รูปแบบและเนื้อหาของการเล่นเพลงต้องจำกัดด้วย

อนึ่ง เป็นที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่งว่า ปัจจุบันการเผยแพร่เพลงอีแซว เริ่มแพร่หลายไปทั่วประเทศ ด้วยวิธีการและรูปแบบต่าง ๆ ที่ทันสมัยทำให้เพลงอีแซวเป็นที่สนใจและรู้จักกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการร้องเพลงอีแซวของนายธงชัย แมคอินไตย์ นายเจนจบกระบวนวรรณ นายรอง คำมูลคดี นางนันทวัน เมฆใหญ่ นางสาวนันทิดา แก้วบัวสาย และนางศิริพร วงศ์สวัสดิ์ ในรายการสู่สังกรานต์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2534 ซึ่งถ่ายทอดสดทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 นับเป็นการเผยแพร่การเล่นเพลงอีแซว

ที่น่าชื่นชม เพราะผู้เผยแพร่เป็นบุคคลที่เป็นที่นิยมยกย่องของสังคม รวมทั้งการแพร่ภาพทางโทรทัศน์ย่อมสามารถขยายขอบเขตของผู้ฟัง ได้กว้างขวางขึ้นด้วย

นอกจากนี้ยังเผยแพร่เพลงอีสานในรูปแบบของงานเขียนมากมาย ทั้งที่เป็นบทความและสารคดีต่าง ๆ ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และ เอกสารทางวิชาการ เช่น ตำราเรียนและวิทยานิพนธ์ ฯลฯ โดยนักวิชาการผู้สนใจเพลงพื้นบ้าน ซึ่งเนื้อหาที่เผยแพร่มีทั้งลักษณะการเล่นเพลงอีสาน ชีวิตของพ่อเพลงแม่เพลง และบทวิเคราะห์เกี่ยวกับเนื้อเพลง นอกจากนี้ยังเผยแพร่ในรูปแบบของการประพันธ์เนื้อเพลงอีสานโดยนักกลอนต่าง ๆ เผยแพร่ในวารสารบางฉบับ เช่น สตรีสาร ฉบับปีที่ 38 ฉบับที่ 16 ประจำวันที่ 14 กรกฎาคม 2528 และฉบับปีที่ 38 ฉบับที่ 7 ประจำวันที่ 12 พฤษภาคม 2528 เป็นต้น การเผยแพร่ดังกล่าว ล้วนทำให้เพลงอีสานมีความแพร่หลายและเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับเผยแพร่เพลงอีสานนี้ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะต้องเผยแพร่ให้กว้างขวางขึ้น โดยอาศัยเทคโนโลยี หรือเครื่องมืออันทันสมัย และการร่วมแรงร่วมใจของทุกฝ่าย เช่น การจัดทำแถบบันทึกภาพ (V.D.O) การเล่นเพลงอีสานตามแบบฉบับโบราณ คือมีลำดับขั้นตอนการร้องและมีเนื้อที่สมบูรณ์ สำหรับไว้เผยแพร่แก่ประชาชนตามโอกาสและวิธีการที่เหมาะสม ได้แก่ เผยแพร่ในเทศกาลประเพณีสำคัญของไทย เช่น สงกรานต์หรือออกกาลทางวิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ นอกจากนี้เอกชนทั้งหลายอาจทำแถบบันทึกภาพการแสดงเพลงอีสานที่สนุกสนานน่าประทับใจ ออกจำหน่ายในรูปแบบธุรกิจ ดังเช่นการแสดงอื่น ๆ อาทิเช่น การแสดงของคณะตลกต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะหากพิจารณาในแง่ของความบันเทิงใจแล้วก็จะเห็นได้ว่า เพลงอีสานนั้นสามารถให้ความสนุกสนานตลกขบขันได้มาก และยังแทรกสาระความรู้ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

นอกจากนี้ ควรจะเผยแพร่เพลงอีสานทางสื่อมวลชนให้มากขึ้น เพราะเป็นสื่อที่มีศักยภาพสูงในการกระจายสารสู่ผู้ฟังอย่างทั่วถึงและกว้างขวาง โดยเฉพาะยังมีอิทธิพลต่อผู้ฟังผู้ชมอย่างมากด้วย การเผยแพร่นี้อาจทำเป็นสารคดีที่มีบทร้องและบทพูดที่ดึงดูดใจและให้สาระไปพร้อม ๆ กับให้ความบันเทิง นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนยังอาจนำเพลงอีสานมาเป็นสื่อสำหรับเผยแพร่ข่าวสารหรือความรู้ทั่วไปแก่ประชาชน เช่น ความรู้ในการเลือกตั้งและความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพอนามัย ฯลฯ ตลอดจนการนำเพลงอีสานมาเป็นสื่อในการโฆษณาสินค้าและบริการต่าง ๆ ดังเช่นการโฆษณาน้ำปลาห่อหนึ่ง ซึ่งใช้เพลงแหล่ทำขวัญภาคเป็นส่วนประกอบของการโฆษณา ซึ่งสามารถดึงดูดใจผู้ฟังได้ และช่วยสร้างบรรยากาศของความเป็นไทยได้เป็นอย่างดี

อนึ่ง การเผยแพร่ดังที่กล่าวมานี้ จะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีผู้ให้การสนับสนุน

ทั้งในด้านทุนทรัพย์และบุคคลากรเป็นสำคัญ

6.4.3. การส่งเสริมและสนับสนุน การส่งเสริมและสนับสนุนเพลงอีแซวที่ปรากฏในปัจจุบันค่อนข้างจะมีมากและเป็นไปอย่างกว้างขวาง เพราะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมทั้งกลุ่มบุคคลและสถาบันต่าง ๆ ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากโครงการศิลปินแห่งชาติ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ "จัดทำทำเนียบศิลปินทุกแขนงทั่วประเทศ เพื่อสนับสนุนศิลปินให้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานของตน เพื่อการคัดเลือกศิลปินและยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ เพื่อการจัดตั้งกองทุนเป็นสวัสดิการแก่ศิลปิน และเพื่อเป็นการอนุรักษ์ส่งเสริมให้มีการสืบทอดความรู้ ความสามารถของศิลปินต่อไป" (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2532 : 86)

การดำเนินการตามโครงการนี้นับว่ามีประโยชน์มาก โดยเฉพาะการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการศิลปิน ซึ่งจะช่วยเหลือศิลปิน ในคราวที่ประสบอุบัติเหตุทุนพลานหรือยากไร้ และหากมีการเจ็บป่วย ก็สามารถขอความร่วมมือจากโรงพยาบาล เพื่อให้การรักษาพยาบาลได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งนี้ควรให้การช่วยเหลือในกรณีที่ศิลปินผู้นั้นเสียชีวิตด้วย อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวนี้ว่าก่อให้เกิดประโยชน์ต่อศิลปินและต่อประเทศชาติมาก เพราะจะช่วยให้ศิลปินได้รับการยอมรับในสังคม สามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามควรแก่อัตภาพ และช่วยให้ศิลปินได้มีโอกาสสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงานของตนได้ต่อไป ซึ่งโครงการข้างต้นนี้มีผลต่อศิลปินเพลงอีแซวด้วยดังจะเห็นได้จากกรณีของ นางบัวผัน จันทรศรี ได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2534 ซึ่งได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ดังกล่าว อันทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจที่จะอุทิศตนเพื่อถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้แก่สังคมต่อไป (บัวผัน จันทรศรี, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้โครงการดังกล่าว ยังมีส่วนกระตุ้นให้ศิลปินเพลงอีแซวคนอื่น ๆ เกิดความภาคภูมิใจและตื่นตัวที่จะเผยแพร่ศิลปะการแสดง เพลงอีแซวอย่างเต็มใจ และเต็มความสามารถ นอกจากนั้นการมีโครงการนี้เกิดขึ้นมีผลกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความสนใจและยอมรับเพลงอีแซวมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจมีผลให้เกิดการสืบทอดและการอนุรักษ์เพลงอีแซวสามารถจะดำรงอยู่ในหมู่คนรุ่นใหม่ได้ต่อไป

นอกจากโครงการศิลปินแห่งชาติแล้ว สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติยังดำเนินการส่งเสริมเพลงอีแซวด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เชิญคณะเพลงบางคณะมาแสดง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ กรุงเทพฯ ซึ่งนอกจากจะเป็นการเผยแพร่เพลงอีแซวแก่คนทั่วไปแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมคณะเพลงต่าง ๆ ให้มีโอกาสมานำเสนอผลงานด้วย

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของรัฐอีกหลายแห่งที่มีส่วนส่งเสริมเพลงอีแซว เช่น กอง

การสังคีต กรมศิลปากร ได้เชิญคณะเพลงบางคณะมาแสดง ณ สังคีตศาลา และสถาบันศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยรามคำแหง วิทยาลัยครูกาญจนบุรี โรงเรียนสงวนหญิงและโรงเรียนสุพรรณภูมิ ฯลฯ ได้เชิญศิลปินเพลงอีแซวไปบรรยายและสาธิตการแสดง รวมทั้งฝึกหัดนักเรียนนักศึกษาให้เล่นเพลงนี้ นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานของเอกชนและกลุ่มบุคคล เช่น ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและสภาเกษตรกรไทยของจังหวัดสุพรรณบุรี ฯลฯ ได้มีส่วนส่งเสริมเพลงอีแซวด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เชิญคณะเพลงไปแสดงและเชิญศิลปินไปสาธิต เป็นต้น หน่วยงานและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ล้วนแต่มีส่วนในการส่งเสริมศิลปินเพลงอีแซวให้คงอยู่ในสังคมได้

อย่างไรก็ตาม การที่เพลงอีแซวจะดำรงอยู่ได้ในสังคม จะอาศัยเฉพาะการสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงานและบุคคลของภาครัฐและเอกชนคงไม่เพียงพอ ศิลปินและบุคคลในท้องถิ่น รวมทั้งประชาชนทั่วไป ย่อมมีส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้บุคคลดังกล่าวได้มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนเสนอแนะวิธีการที่จะรักษาและพัฒนาเพลงอีแซวอย่างเหมาะสมซึ่งผู้วิจัยใคร่เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมเพลงอีแซวเพิ่มเติมจากที่ทุกฝ่ายได้กระทำอยู่แล้ว ดังนี้

การส่งเสริมเพลงอีแซวที่ควรกระทำในขณะนี้ คือ การพัฒนาความรู้ความสามารถของศิลปิน เพื่อให้ศิลปินได้นำความรู้ไปพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบการแสดงเพลงอีแซวอย่างถูกต้องเหมาะสม กล่าวคือ ควรส่งเสริมศิลปินให้รู้จักศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ โดยเฉพาะความรู้รอบรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ความเป็นไปในสังคมปัจจุบัน เช่น ติดตามข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และค้นคว้าเพิ่มเติมจากตำราและเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้มีความทันยุคทันสมัย มีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น เพราะสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ศิลปินจึงควรติดตามความเป็นไปของสังคมอยู่เสมอ เพื่อที่จะได้นำความรู้ที่นำมาสร้างสรรค์ และเผยแพร่แก่ประชาชน อันจะทำให้ผู้ฟังเกิดความศรัทธาและนิยมเพลงอีแซวได้ต่อไป ทั้งนี้เพราะจากการสังเกตได้พบว่า คณะเพลงบางคณะมีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นที่นิยมของผู้ฟังทั่วไปก็เพราะการมีความรู้ความสามารถสูงในการแสดงออกทั้งความรู้รอบรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ และความสามารถเฉพาะตัวทางการแสดง เช่น มีไหวพริบปฏิภาณ มีอารมณ์ขัน และมีความสามารถทางภาษา ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีเฉพาะในพ่อเพลงแม่เพลงบางคนเท่านั้น จึงควรที่จะส่งเสริมให้ศิลปินคนอื่น ๆ ได้พัฒนาความรู้ความสามารถเช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงควรให้ความรู้และแนะนำศิลปินเพลงอีแซวให้มีความตื่นตัวที่จะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ

นอกจากนี้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความรู้และแนะแนวทางการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีแซวที่เหมาะสมแก่ศิลปินต่าง ๆ ด้วย ซึ่งอาจจะทำโดยการประชาสัมพันธ์ หรือจัด

โครงการอบรมสัมมนาชาวเพลงอีสาน เพื่อกระตุ้นให้ศิลปินได้ตระหนักในบทบาทหน้าที่และความสำคัญในฐานะผู้ที่เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น พร้อมกันนั้นก็ให้ความรู้และชี้แนะแนวทางอันเหมาะสมในการสืบทอดและสร้างสรรค์เพลงอีสาน เช่น การสร้างสรรค์เนื้อหาให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน การพัฒนารูปแบบเพื่อให้เหมาะสมแก่ยุคสมัย ฯลฯ ทั้งนี้เพราะเท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ คณะเพลงบางคณะไม่มีการพัฒนารูปแบบการแสดงและเนื้อหาของเพลง ตลอดจนพัฒนาความรู้ความสามารถของศิลปิน ทำให้คณะดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับหลาย ดังนั้นจึงทำให้แสดงได้เฉพาะในท้องถิ่นชนบทบางแห่งและทำให้มีโอกาสที่จะแสดงน้อยลงทุกขณะ นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีคณะเพลงบางคณะที่ปรับปรุงรูปแบบการแสดงให้ทันสมัยแต่เป็นไปในลักษณะที่ไม่เหมาะสม เช่น การนำเครื่องดนตรีสากลมาประกอบ และนำการเต้นแบบสากลมาประกอบการแสดง ฯลฯ ซึ่งทำให้ผู้ชมรุ่นเก่าบางคนไม่ยอมรับและผู้ชมรุ่นใหม่ก็ไม่นิยม เพราะเห็นว่าเป็นการประยุกต์แบบครึ่ง ๆ กลาง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นปัญหาต่อการสืบทอดเพลงอีสานที่ไม่ควรมองข้าม ดังนั้น การให้ความรู้และการแนะนำศิลปินพื้นบ้านเหล่านี้ให้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลและเอกชนทั้งหลายควรให้ความสนใจเพื่อที่จะได้ช่วยในการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีสานให้คงอยู่ในสังคมต่อไปได้อย่างเหมาะสม

อนึ่ง การปรับปรุงเนื้อหาและรูปแบบของเพลงอีสานให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่ควรกระทำ ได้แก่ การนำเหตุการณ์เรื่องราวและปัญหาสังคมมาล้อเลียนประชดประชันโดยแทรกมุขตลกและถ้อยคำสองแง่สองง่ามบ้างตามความเหมาะสม รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการเล่นเพลงให้เหมาะกับผู้ชมในยุคปัจจุบัน เช่น อาจจัดขั้นตอนที่ต้องร้องยาว ๆ หรือใช้เวลานานออกบ้างในบางครั้ง เช่น บทไหว้ครูและบทแต่งตัว ฯลฯ เพราะบทเหล่านี้กินเวลานานและเนื้อหาในคำร้องก็มักจะซ้ำซ้อนกันทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่ายได้ นอกจากนี้ศิลปินอาจจะสร้างความดึงดูดใจผู้ฟังด้วยการแทรกถ้อยคำหรือสำนวนซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบันลงในเนื้อเพลงอีสานบ้างให้เหมาะสม ดังเช่น เพลงชุด "เข้าบ้าน" ของขวัญจิต ศรีประจันต์ได้นำคำว่า "สบายกว่ากันเยอะเลย" มาแต่งเป็นเนื้อร้องตรงช่วงท้ายวรรคหลัง เช่น

ท่านจะเดินหรือนั่งก็เชิญฟังเสียงฉัน พอแสนแสนคันคันสบายกว่ากันเยอะเลย

(ลูกคู่รับ สบายกว่ากันเยอะเลย)

เพลงอีสานทันสมัยรสเด็ดเผ็ดมัน ฟังขวัญจิตศรีประจันต์สบายกว่ากันเยอะเลย

(ลูกคู่รับ สบายกว่ากันเยอะเลย)

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับการปรับปรุงเนื้อหาและรูปแบบของเพลงอีแซวควรให้เหมาะกับคนรุ่นใหม่และเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้น อาจจะได้โดยการดำเนินโครงเรื่องของเพลงให้กระชับ รวดเร็วและสร้างความน่าสนใจโดยการใช้ภาษาที่ทันสมัยและนำเรื่องราวในสังคมปัจจุบันมาเป็นเนื้อหาของเพลง ซึ่งอาจกล่าวง่าย ๆ ว่า "ตัดให้สั้น" (ตัดเนื้อหาของเพลงบางเพลง) "ลดขั้นตอน" (ขั้นตอนการแสดง) "สะท้อนปัญหา" (ปัญหาของสังคม) และ "ใช้ภาษาทันสมัย" นั้นเอง

อนึ่ง ในส่วนของการพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบของเพลงอีแซวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรเน้นที่การพัฒนาเนื้อหาให้มากขึ้น ส่วนรูปแบบนั้นควรปรับปรุงอย่างระมัดระวังเพราะการนำเทคนิคใหม่ ๆ หรือวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสานนั้นมีโอกาสที่จะทำให้เพลงอีแซวเสื่อมลงได้ง่าย โดยเฉพาะการใช้เครื่องดนตรี และการเดินแบบตะวันตก ดูจะขัดกับรูปแบบการร้อง การรำของเพลงพื้นบ้านอยู่บ้าง หากศิลปินจะพัฒนาโดยใช้เครื่องดนตรีของไทยแต่บรรเลงเพลงไทยสากลหรือเพลงไทยลูกทุ่ง น่าจะทำให้ผู้ฟังพึงพอใจมากกว่า และยังทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่พัฒนาประยุกต์ใช้ของเดิมเพื่อสิ่งใหม่ ๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงทั้งเนื้อหาและรูปแบบของเพลงอีแซวดังกล่าวควรอยู่ในขอบเขตและมีความเหมาะสม คือปรับเปลี่ยนให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม อย่างเห็นที่พึงพอใจของชาวบ้าน คือมีความสืบเนื่องของการเล่นเพลงในอดีต และรับให้ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ดังที่ ปราณี วงษ์เทศ (2532 : 793-794) ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

เนื่องจากการแสดงพื้นบ้านจะมีลักษณะยืดหยุ่นและมีลักษณะผสมผสานระหว่างการแสดงตามประเพณีและการแสดงสมัยใหม่จึงมีแนวโน้มที่จะปรับตัวอยู่ได้กับการเปลี่ยนแปลงในสังคมเนื่องจากการแสดงพื้นบ้านเป็นที่นิยมของมวลชนส่วนใหญ่ การแสดงจึงเป็นเครื่องมืออย่างดีในการสอดแทรกเนื้อหาที่ทันสมัยและการกล่าวถึงปัญหาร่วมสมัยหรือการให้ความรู้ทางด้านการเมือง ทศนคติ ค่านิยมใหม่ ๆ ได้เพราะการแสดงพื้นบ้านเป็นสื่ออย่างดีในการส่งต่อความนึกคิด ซึ่งช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยก้าวตามสังคมได้ การคงอยู่ของการแสดงพื้นบ้านจึงขึ้นอยู่กับ การปรับเปลี่ยนทั้งการแสดงและเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชม และคงจะมีการนำเทคนิคต่าง ๆ ของการแสดงของตะวันตกเข้ามาปรับใช้มากขึ้นกว่าที่ได้รับอิทธิพลอยู่แล้ว

นอกจากให้ความรู้และแนะแนวทางการพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบของ เพลงอีแซวแก่ ศิลปินดังกล่าวแล้ว ยังควรให้การศึกษาทางด้านวัฒนธรรมแก่ชาวบ้านในท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี ให้สนใจ เข้าใจและยอมรับเพลงอีแซวว่าเป็นวัฒนธรรมของชาติและเป็นมรดกทางปัญญาของ บรรพชนของท้องถิ่น เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความรักชาติและภาคภูมิใจในฐานะที่เป็นเจ้าของ เพลงอีแซว และเพื่อให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบในการบำรุงรักษาและสืบทอดเพลงนี้ต่อไป นอกจากนี้ยังควรปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อเพลงอีแซวแก่ประชาชนทั่วไป โดยให้การศึกษา และจูงใจให้ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนของชาติยอมรับและศรัทธาว่า เพลงอีแซวเป็นสิ่งที่ มีคุณค่าที่แสดงให้เห็นอัจฉริยภาพของผู้แต่งผู้ร้อง และพยายามชี้ให้เห็นถึงคุณค่าและภูมิปัญญาของ ชาวบ้านที่เห็นได้จากเนื้อเพลงที่ไพเราะคมคาย สะท้อนให้เห็นถึงความเจ็บปวดของความคิดที่ คนรุ่นใหม่ควรสนใจและภาคภูมิใจ รวมทั้งอาจจะแนะแนวทางการฝึกหัดหรือประยุกต์ เพลงอีแซว มาใช้ในชีวิตปัจจุบัน เช่น นำเนื้อเพลงมาร้องด้วยทำนองแบบสมัยใหม่ เป็นต้น

นอกจากนี้ควรสนับสนุนให้นักเรียนนักศึกษาได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เพลง อีแซวบ้าง เช่น การประกวดแต่งเพลงอีแซว การแข่งขันการเต้นเพลงหรือโต้ตอบเพลงอีแซว ซึ่งจะทำให้เยาวชนเกิดความตื่นตัวและสนใจ เพลงอีแซวมากขึ้น ทั้งยังจะได้รับผลดีในแง่ของ การฝึกฝนให้มีปฏิภาณไหวพริบและรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อก่อให้เกิดความเจ็บปวดทางปัญญา และทางวาจา อันเป็นคุณลักษณะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี การปลูกฝัง ทัศนคติที่ดีของ เพลงอีแซวดังที่กล่าวมานี้ จะทำให้เยาวชนของชาติเกิดความเชื่อมั่นและไม่ทอดทิ้ง วัฒนธรรมดั้งเดิม แล้วหันไปรับแต่วัฒนธรรมของตะวันตกเพียงอย่างเดียว

สถานะภาพของ เพลงอีแซวในปัจจุบันดังกล่าวมานี้ เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะทำให้เข้าใจ ถึงความเป็น "ชาวเพลง" และ "การเล่นเพลง" รวมทั้ง "ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ" ตาม สภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน และแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริม เพลงอีแซวดังกล่าวข้างต้น คงจะช่วยให้เกิดประโยชน์แก่การรักษาและพัฒนา เพลงอีแซวให้สามารถเป็นสิ่งบันเทิงที่มีคุณค่า ของสังคมไทยได้ต่อไป

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์เพลงอีแซวของจังหวัดสุพรรณบุรีครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นเวลา 3 ปี 1 เดือน โดยเก็บข้อมูลจากวิทยากรรวม 35 คน และรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะเนื้อร้องของเพลงอีแซวได้จำนวน 300 บท ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดแล้ว สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

เพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านประจำถิ่นของสุพรรณบุรี เพราะมีกำเนิดและเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน กำเนิดของเพลงอีแซวเท่าที่สืบค้นได้จากคำสัมภาษณ์และการคำนวณอายุของพ่อเพลงแม่เพลงแล้วพบว่า น่าจะเกิดมานานไม่น้อยกว่า 100 ปีแล้ว เพียงแต่เพลงอีแซวในระยะแรกมีลักษณะเป็นเพลงปฏิพากย์สั้น คล้ายกับเพลงเหย่ยของจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นเพลงที่หนุ่มสาวใช้ร้องยั่วเย้าหรือเกี้ยวพาราสีกันอย่างง่าย ๆ และสั้น ต่อมาเมื่อประมาณ 60-70 ปีที่ผ่านมา เพลงอีแซวจึงได้พัฒนาเป็นเพลงปฏิพากย์ยาว คือมีเนื้อเพลงที่ใช้ร้องในแต่ละครั้งยาวขึ้นและดัดแปลงทำนองและลักษณะการร้องรับของลูกคู่เหมือนเช่นในปัจจุบัน ส่วนเนื้อหาได้นำเรื่องราวและเนื้อเพลงมาจากเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น เพลงฉ่อย และเพลงพวงมาลัย ฯลฯ ซึ่งเป็นเพลงปฏิพากย์ยาวที่มีมาก่อนแล้ว

ลักษณะของเพลงอีแซวในปัจจุบัน เป็นเพลงปฏิพากย์ยาวที่มีจังหวะเร็วกระชั้น ลักษณะคำประพันธ์เป็นกลอนห้วนเดียวเหมือนเพลงพื้นบ้านภาคกลางทั่วไป แต่เนื่องจากเป็นเพลงที่มีจำนวนคำในแต่ละวรรคค่อนข้างมาก และส่วนใหญ่นิยมเล่นสัมผัสอักษรอย่างแพร่พร่า ดังนั้นเวลาร้องพ่อเพลงแม่เพลงจึงมักจะลงสัมผัสตรงกับจังหวะของเพลงที่กระชั้นเป็นช่วง ๆ ไป ซึ่งทำให้เกิดความไพเราะและสนุกสนานครึกครื้น

อนึ่ง จากการศึกษาลักษณะทั่วไปของเพลงอีแซวแล้วพบว่า ในด้านทำนอง เพลงอีแซวมี 3 ทำนอง ได้แก่ 1) ทำนองเก่าที่ร้องยั่วเย้าสั้น ๆ ง่าย ๆ 2) ทำนองปัจจุบันที่คณะเพลงร้องกันอยู่ในขณะนี้ และ 3) ทำนองใหม่ที่ผสมผสานระหว่างทำนองเก่ากับทำนองปัจจุบัน สำหรับลีลาการร้อง จะแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) การขึ้นเพลง 2) การร้องเนื้อเพลง และ 3) การลงเพลงกับการรับเพลง ในด้านการแสดงท่าทางประกอบในการเล่นเพลงอีแซว ส่วนใหญ่เป็นการใช้ท่าทางอย่างธรรมชาติ การเคลื่อนไหวร่างกายค่อนข้างเร็วกระฉับกระเฉง เพื่อให้

เข้ากับจังหวะเพลงที่กระชั้น ซึ่งการทำท่าทางดังกล่าวนี้เป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ทำให้ผู้ชมเพลงอีแซวรู้สึกสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

ส่วนเครื่องดนตรีประกอบของการเล่นเพลงอีแซวได้ปรับเปลี่ยนมาตามยุคตามสมัย จากเดิมที่มีการให้จังหวะด้วยการปรบมือต่อมาจึงมีฉิ่งและแคนเป็นเครื่องประกอบจังหวะและเมื่อประมาณ 20-30 ปี ที่ผ่านมาก็เริ่มมีการนำตะโพน และวงปี่พาทย์มาเป็นเครื่องดนตรีตามลำดับ ปัจจุบันคณะเพลงต่าง ๆ ได้ใช้เครื่องดนตรีประกอบจังหวะที่แตกต่างกันไป เช่นบางคณะใช้เพียงฉิ่ง บางคณะใช้ฉิ่ง ตะโพน และกลองรำมะนา ในขณะที่บางคณะใช้วงปี่พาทย์ และบางคณะก็ใช้ฉิ่ง ตะโพน กับเครื่องดนตรีสากล เช่น กลองชุด ทอมบา มาผสมผสานกัน เป็นต้น

การใช้เครื่องดนตรีประกอบจังหวะที่หลากหลายนี้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เล่นเพลง และขึ้นอยู่กับบริบทของการแสดง เช่น ระยะเวลาและสถานที่ด้วย

การแต่งกายในการเล่นเพลงอีแซว เดิมแต่งด้วยเสื้อผ้าตามปกติของชาวบ้าน ปัจจุบันชาวเพลงทั้งหญิงและชายจะนุ่งโจงกระเบน ฝ่ายชายมักใส่เสื้อคอกลมแขนสั้น ฝ่ายหญิงใส่เสื้อแขนสั้นคอกลมหรือคอเหลี่ยมกว้าง เสื้อผ้าทั้งชายและหญิงจะมีสีสันฉูดฉาดสะดุดตา เพื่อดึงดูดใจผู้ชม ส่วนสถานที่และโอกาสในการแสดงของเพลงอีแซวนั้นสามารถแสดงได้เกือบทุกสถานที่และเกือบทุกโอกาสตามแต่ผู้ว่าจ้างและผู้แสดงจะตกลงกันยกเว้นงานแต่งงาน

ในส่วนของลำดับขั้นตอนในการเล่นเพลงอีแซวมีแบบแผนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา 5 ขั้นตอน ได้แก่ การไหว้ครู การร้องเพลงเกริ่น การร้องเพลงประ การร้องเพลงลาหรือเพลงจาก และการอวยพร อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันปรากฏว่ามีคณะเพลงบางคณะได้เพิ่มขั้นตอนการเล่นเพลงให้มากขึ้นจากเดิม ได้แก่ การร่ำอวยพร และการเดินโซ่ววงหรือการรำโซ่ววง ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้เล่นเพลงเห็นว่าจะช่วยดึงดูดใจผู้ชมมากขึ้น

ในการเล่นเพลงอีแซวนี้ ผู้เล่นเพลงยังมีธรรมเนียมนิยม คติความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การไหว้ครู และพิธีจับข้อมือ เป็นต้น ซึ่งสืบทอดกันมาช้านานจนเป็นแบบแผนที่ยอมรับร่วมกัน การปฏิบัติตามความเชื่อและธรรมเนียมประเพณีดังกล่าว มีส่วนที่ช่วยให้ชาวเพลงเกิดความมั่นใจ และภูมิใจในอาชีพการเล่นเพลงมากยิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์การสร้างสรรค์บทเพลงอีแซว ในส่วนของการสร้างสรรค์ด้านเนื้อหา นั้นพบว่า ศิลปินผู้สร้างบทเพลงอีแซวมีอยู่จำนวนจำกัด เท่าที่รวบรวมได้มีเพียง 10 คน เท่านั้น ซึ่งในจำนวนนี้มีผู้ที่เป็พ่อเพลง 6 คน (เสียชีวิตแล้ว 1 คน อุปสมบท 2 คน) และแม่เพลง 4 คน ซึ่งศิลปินเหล่านี้จะมีคุณสมบัติคล้ายกัน ได้แก่ เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ มีสติปัญญา ปฏิภาณไหวพริบและความจำดี มีความรักและสนใจการเล่นเพลงและการแต่งเพลง มีความสามารถในการสร้างสรรค์ มีความสามารถในการใช้ภาษา มีพรสวรรค์และมีความมั่นใจใน

ตัวเองสูงรวมทั้งมีอารมณ์ขันด้วย

เกี่ยวกับแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์บทเพลงอีแซวพบว่าส่วนใหญ่เกิดจากอารมณ์สะเทือนใจ ซึ่งแบ่งได้ 2 ชนิด ได้แก่ อารมณ์สุขและอารมณ์ทุกข์ อย่างไรก็ตามเพลงอีแซวส่วนใหญ่มีแรงบันดาลใจจากอารมณ์สุข เช่น เพลงในบทไหว้ครู บทเกริ่นและบทผูกรัก โดยเฉพาะอารมณ์สุขที่เป็นอารมณ์รักของหนุ่มสาวจะเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินสร้างสรรค์บทเพลงได้จำนวนมาก ดังนั้น เพลงอีแซวจึงมีแรงบันดาลใจที่เน้นอารมณ์สุขเป็นสำคัญ

อนึ่ง ศิลปินเพลงอีแซวส่วนใหญ่จะสร้างสรรค์บทเพลงด้วยวิธีการแต่งเพลงเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างสรรค์ตามลำดับดังนี้คือ การเลือกเรื่องและเนื้อหา การวางโครงเรื่อง การคิดหาถ้อยคำและการปรับปรุงเนื้อเพลง การสร้างสรรค์ในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวนี้ ล้วนต้องอาศัยความรู้ ความสามารถพิเศษเฉพาะตัว รวมทั้งความพยายามและความตั้งใจจริงของศิลปินผู้สร้างสรรค์ด้วย

อย่างไรก็ตาม ศิลปินเพลงอีแซวได้สร้างสรรค์เนื้อหาและสืบทอดเนื้อเพลงต่อกันมาช้านาน ดังนั้นจึงทำให้เนื้อหาของเพลงอีแซวมีเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลาย ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 8 ประเภท ได้แก่ ความรักของชายหญิง ศาสนาและความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี เศรษฐกิจและการเมือง การสวดและยกย่องวีรกรรม ประวัติศาสตร์และตำนาน นิทานและวรรณคดี และเพลงเบ็ดเตล็ด

นอกจากศิลปินเพลงอีแซวจะสามารถสร้างสรรค์เนื้อเพลงได้จำนวนมากแล้ว ยังมีกลวิธีในการเสนอเนื้อหา ได้แก่ การเลือกสรรเนื้อหาในการร้องให้เหมาะสมกับผู้ร้อง เหตุการณ์ลักษณะของงาน ระยะเวลาและสถานที่ รวมทั้งผู้ชมการแสดงในแต่ละครั้ง รวมทั้งกลวิธีในการแสดงออกให้น่าสนใจของศิลปินเพลงอีแซว ซึ่งมีหลายลักษณะ ได้แก่ การใช้น้ำเสียงและท่าทางการใช้มุขตลกทั้งมุขตลกที่เป็นคำพูด การร้อง และกิริยาท่าทาง นอกจากนี้ยังใช้ลีลาจังหวะของดนตรีเข้าช่วยในขณะแสดง เพื่อสร้างความสนใจและกระตุ้นผู้ชมให้เกิดความสนุกสนาน การแสดงออกที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การใช้จิตวิทยาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟัง ได้แก่ การให้เกียรติยกย่องชมเชย การให้พรและขอความเมตตา การหาแนวร่วมจากผู้ชมการล้อเลียนและยั่วเย้า ตลอดจนการใช้สิ่งประกอบต่าง ๆ มาช่วยเสริมสร้างความรู้สึที่ดี เช่น การใช้แสง สี เสียง เครื่องแต่งกายและฉาก ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนที่เอื้ออำนวยในการแสดงออกของเนื้อหาให้น่าสนใจ และน่าติดตาม

อนึ่ง จากการวิเคราะห์การสร้างสรรค์ด้านภาษาแล้วพบว่า ศิลปินมีความสามารถในการใช้ภาษา เพื่อนำเสนอเนื้อหาของเพลงอีแซวให้น่าสนใจ โดยการใช้กลวิธีต่าง ๆ ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเด็น คือ

การใช้ถ้อยคำ การใช้สำนวนโวหารและการใช้ความหมายแฝง การใช้ถ้อยคำในเพลงอีแซวมีหลายลักษณะ ได้แก่ การใช้คำเรียบง่ายตรงไปตรงมาการเล่นคำ การใช้คำภาษาถิ่น การใช้ถ้อยคำสังวาส การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้คำภาษาต่างประเทศ การใช้ภาษาถิ่น และการใช้คำพ้องสัมผัสและการเอื้อนเสียง ทั้งนี้ได้พบว่าการใช้ถ้อยคำที่เด่นเป็นพิเศษของเพลงอีแซว คือ การเล่นสัมผัสอักษร และการใช้ถ้อยคำสังวาสชนิดอ้อมที่เป็นคำพวน อย่างไรก็ตาม ศิลปินเพลงอีแซวมักจะใช้ถ้อยคำในลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ผสมผสานกัน อันเป็นผลให้บทเพลงเกิดความไพเราะน่าฟังและสร้างอารมณ์ขันได้เป็นอย่างดี

ในด้านการใช้สำนวนโวหารพบว่ามีเป็นจำนวนมากและใช้หลายวิธี สำนวนโวหารที่เด่นและน่าสนใจคือ การใช้ความเปรียบเพื่อสร้างจินตภาพที่แจ่มชัดขึ้นในใจผู้ฟัง ความเปรียบที่ในเพลงอีแซวแบ่งได้ 7 ประเภท ได้แก่ ความเปรียบแบบอุปมา ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ ความเปรียบแบบบุคลาธิษฐาน ความเปรียบเกินจริง ความเปรียบประชด ความเปรียบทำความหรืออ้างถึง และการใช้สัญลักษณ์ ความเปรียบเหล่านี้มีลักษณะเด่น อยู่ 3 ประการ คือ ความเปรียบส่วนใหญ่จะมีลักษณะง่ายทั้งสิ่งที่นำมาเปรียบและกลวิธีในการเปรียบ เช่น นำสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาเปรียบ เป็นต้น การเปรียบเทียบเช่นนี้นอกจากจะสื่อความหมายกับกลุ่มชนได้อย่างแจ่มแจ้งแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมของผู้สร้างสรรค์เพลงด้วย นอกจากความเปรียบจะมีลักษณะง่ายแล้วเนื้อหาของความเปรียบส่วนใหญ่ มักจะเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ และความเปรียบยังช่วยเน้นความหมายให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความพอใจหรือประทับใจ นอกจากการใช้ความเปรียบแล้ว ในเพลงอีแซวยังปรากฏว่ามีการใช้สำนวนโวหารลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การใช้สำนวนโวหารตามลักษณะการใช้ภาษา เช่น การพรรณนาอย่างตรงไปตรงมา การใช้สำนวน คำพังเพย สุภาษิต และการใช้สำนวนแบบสูตรสำเร็จ นอกจากนี้ยังใช้สำนวนโวหารตามจุดประสงค์ของการใช้ภาษา เช่น สำนวนโวหารในการเกี่ยวพาราสี สำนวนโวหารในการชมธรรมชาติ และสำนวนโวหารในเชิงสั่งสอนให้คิดและแง่คิด ซึ่งสำนวนโวหารดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่ผู้แต่งเพลงจะใช้เหมาะสมกับเนื้อหา และเป็นสำนวนที่มีความไพเราะ สื่อความหมายได้ชัดเจนทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการเกิดอารมณ์คล้อยตามและมีความเพลิดเพลินยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น การสร้างสรรค์ด้านภาษาที่เป็นลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของเพลงอีแซวคือการใช้ความหมายแฝงหรือความหมายหลายนัยเพื่อสื่อเรื่องราวทางเพศ ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์และการใช้ความหมายหลายนัย การใช้สัญลักษณ์นี้มีทั้งสัญลักษณ์ที่ใช้แทนอวัยวะเพศและพฤติกรรมทางเพศ สัญลักษณ์เหล่านี้ล้วนนำมาจากสิ่งรอบตัวของศิลปิน เช่น ธรรมชาติ ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความช่างสังเกต มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของศิลปินอย่างมาก จนสามารถนำสิ่งรอบตัวมาเชื่อมโยงและนำมา

ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายในขอบเขตที่ต้องการได้ อนึ่งผู้สร้างสรรค์เพลงอีสานยังมีการพัฒนาในเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ของตนอยู่ตลอดเวลา ดังปรากฏว่ามีการใช้สัญลักษณ์ที่มาจากวัตถุสิ่งของที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ตามความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยด้วย

ส่วนการใช้ความหมายนัย ได้แก่ การใช้ถ้อยคำที่มีหลายความหมายหรือคำสองแง่สองง่าม เพื่อเบี่ยงเบนภาพอวัยวะเพศและพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งช่วยลดความหยาบคาย และสร้างอารมณ์ขันได้อย่างดี การใช้ความหมายนัยดังกล่าวนี้จึงเป็นเครื่องมือที่ดีของศิลปิน และเห็นกลวิธีสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เพลงอีสานเป็นสิ่งบันเทิงที่เหมาะสมกับสังคมและเป็นที่ยอมรับของผู้ชมตลอดมา

อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายของการใช้ความหมายแฝงในเพลงอีสานก็เพื่อหลีกเลี่ยงการพูดถึงเรื่องเพศโดยตรง ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้ขัดกับหลักศีลธรรม และค่านิยมของสังคมและเป็นการจำกัดกลุ่มผู้ฟังที่เยาว์วัยด้วย นอกจากนี้การใช้ความหมายแฝงในเพลงอีสานยังเป็นการแสดงออกที่มีศิลปะ เพราะการใช้ถ้อยคำที่มีเสียงไพเราะ และมีความหมายเกี่ยวโยงไปถึงเรื่องเพศอย่างแนบเนียน ซึ่งนัยทางเพศที่แฝงอยู่ในบทเพลงอย่างแนบเนียนนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ความฉลาดหลักแหลม ความช่างสังเกตและจินตนาการ ความเป็นผู้มีประสบการณ์เรื่องชีวิตและธรรมชาติ ตลอดจนความแตกฉานในการใช้ภาษาที่มีวรรณศิลป์ของศิลปินเพลงอีสานได้เป็นอย่างดี จึงนับเป็นอัจฉริยภาพของศิลปินเพลงอีสานที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการสร้างสรรค์ด้านภาษาในเพลงอีสาน นั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่ง และนับเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่ทำให้เพลงอีสานเป็นที่นิยมของคนไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้

อนึ่งจากการศึกษาบทบาทของเพลงอีสานที่มีต่อสังคม พบว่าเพลงอีสานเป็นมรดกทางปัญญาที่ได้สืบทอดกันมานาน จึงมีส่วนอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านและมีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างเห็นได้ชัดเจน 4 ประการ คือ บทบาทในฐานะเป็นสิ่งบันเทิง บทบาทในการให้การศึกษา บทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนชาวบ้าน และบทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมของสังคม

บทบาทในฐานะที่เป็นสิ่งบันเทิง เป็นบทบาทสำคัญของเพลงอีสานที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในอดีตเพลงอีสานเป็นสิ่งบันเทิงชนิดหนึ่งที่มีคุณค่า ซึ่งให้ความสุขความรื่นรมย์แก่คนในสังคมในฐานะที่เป็นการละเล่นพื้นบ้านของหนุ่มสาว ปัจจุบันเพลงอีสานเป็นการแสดงพื้นบ้านหรือมหรสพพื้นบ้านที่สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่ผู้ชมเป็นหลัก ส่วนคุณลักษณะของเพลงอีสานที่สร้างความบันเทิงแก่ผู้ชมนั้น ได้แก่ การสร้างอารมณ์ขัน การเป็นทางระบายความคับข้องใจ และการมีความงามความไพเราะของบทเพลง ส่วนบทบาทในการให้ศึกษานั้น เพลงอีสานได้ทำหน้าที่บันทึกความรู้และภูมิปัญญาของกลุ่มชนในท้องถิ่นมิให้สูญหายและมีบทบาทในการเสริมสร้างปัญญาให้แก่ชุมชนด้วยการให้ศึกษาแก่คนในสังคมทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม

นอกจากนี้เพลงอีแซวยังมีบทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนชาวบ้านที่ทำหน้าที่ในการกระจายข่าวสาร เช่น เผยแพร่นโยบายของรัฐบาล และหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งอาจมีผลต่อความคิด ทศนคติและพฤติกรรมของคนในสังคม และการวิพากษ์วิจารณ์สังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทรรศนะต่อสถาบันของสังคม ทรรศนะต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง ทรรศนะต่อการเมืองการปกครองและทรรศนะต่อปัญหาของสังคม บทบาทดังกล่าวนี้มีความสำคัญต่อสังคมไทยในปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนั้น เพลงอีแซวยังมีบทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมของสังคม โดยการรักษาแบบแผนพฤติกรรมและควบคุมสังคม ด้วยการแสดงการยอมรับบุคคลที่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม และแสดงความไม่ยอมรับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือเบี่ยงเบนไปจากแบบแผนพฤติกรรมที่ยอมรับร่วมกัน นอกจากนี้ยังจรรโลงวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยการสร้างสรรค์เนื้อร้องเพื่อเผยแพร่ความรู้และส่งเสริมประชาชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพลังทางสังคมที่จะผลักดันให้กลุ่มชนสร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

จากการศึกษาสภาพภาพของเพลงอีแซวในปัจจุบันทำให้ทราบว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเพลงส่วนใหญ่เป็นไปตามวิถีชีวิตของสังคมเกษตรกรรม นอกจากจะมีอาชีพหลักทำการเกษตรแล้วยังมีสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่ได้รับอิทธิพลจากสังคมเกษตรกรรมอยู่มาก เช่น มีฐานะยากจน มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ มีความยึดมั่นในชนบทรอบริการประเพณี รักความสนุกสนาน ฯลฯ ส่วนชีวิตความเป็นอยู่ในการเล่นเพลงนั้น เดิมผู้เล่นเพลงอีแซวเป็นชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันในกิจกรรมบันเทิง การเล่นเพลงจึงเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ มิได้ถูกแยกออกจากกิจกรรมการดำเนินชีวิตอื่น ๆ อย่างชัดเจน สภาพการดำเนินชีวิตของผู้เล่นเพลงจึงมิได้แตกต่างไปจากชาวบ้านคนอื่น ๆ แต่ในปัจจุบันผู้เล่นเพลงเป็นกลุ่มผู้แสดงซึ่งมีอาชีพในการเล่นเพลง โดยเฉพาะสภาพความเป็นอยู่ของชาวเพลงจึงแยกออกจากสภาพชีวิตของชาวบ้านธรรมดาทั่วไป และสภาพของชาวเพลงยังโดดเด่นขึ้นคือ เป็นกลุ่มคนพิเศษที่มีความสามารถในการสร้างความบันเทิงแก่ผู้อื่น นอกจากนี้สภาพการเล่นเพลงในปัจจุบันยังแยกกลุ่มผู้เล่นหรือผู้แสดงออกจากกลุ่มผู้ชมอย่างชัดเจนด้วย

ในแง่ความสัมพันธ์ของชาวเพลง ชาวเพลงร่วมคณะส่วนใหญ่จะใกล้ชิดสนิทสนมกัน ลักษณะเป็นญาติมิตรเหมือนคนในครอบครัวเดียวกัน ส่วนชาวเพลงต่างคณะส่วนใหญ่จะรู้จักกันดีและอาจร่วมเล่นเพลงด้วยกันในบางโอกาสด้วย

อนึ่ง สิ่งตอบแทนในการเล่นเพลงอีแซว แต่เดิมผู้เล่นเพลงจะได้รับความสนุกสนานบันเทิงใจเป็นสิ่งตอบแทนที่สำคัญ แต่ในปัจจุบันสิ่งตอบแทนในการเล่นเพลงเปลี่ยนไป จากที่เคยคำนึงถึงสิ่งตอบแทนทางด้านจิตใจ ก็กลายเป็นคำนึงถึงผลตอบแทนที่เป็นวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สิน

เงินทองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากรายได้ในการเล่นเพลงแล้ว ชาวเพลงยังได้รับความสุขความสนุกสนานตลอดจนความภาคภูมิใจด้วย

ในส่วนของการสร้างสรรค์ และสืบทอดเพลงอีแซวในปัจจุบัน ชาวเพลงได้สร้างสรรค์เพลงอีแซวหลายด้านซึ่งได้แก่ เนื้อร้อง สีสการร้อง การแสดงท่าทางประกอบ मुखตลก ทำนอง และองค์ประกอบ อื่น ๆ เช่น เครื่องแต่งกาย และเครื่องดนตรี เป็นต้น การสร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการปรับปรุงในลักษณะของการประยุกต์และสร้างสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้เพลงอีแซวสามารถดำรงอยู่ได้ต่อไป อนึ่ง เพลงอีแซวได้มีการพัฒนารูปแบบ เนื้อหาและระเบียบวิธีการเล่นเพลงตลอดมา การสืบทอดเพลงอีแซวในหมู่ของชาวเพลงจึงมีระเบียบแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การฝึกหัด การฝึกซ้อม การแสวงหาและการเก็บรักษาเนื้อเพลง อย่างไรก็ตาม การสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีแซวในปัจจุบันก็ประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น จำนวนผู้เล่นเพลงที่มีความรู้ความชำนาญลดน้อยลง กระบวนการถ่ายทอดเพลงอีแซวมีปัญหาอันเนื่องจากผู้ถ่ายทอดไม่มีเวลา หรือเจ็บป่วย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เนื่องมาจากการที่ผู้รับสืบทอดขาดความสนใจและตั้งใจจริง เป็นต้น ยังมีปัญหาของการสร้างสรรค์บทเพลง เช่น ความจำกัดของเวลาและโอกาสการแสดง ความจำกัดของผู้สร้างสรรค์ การมีแรงจูงใจที่เนื่องมาจากมีผลตอบแทนที่เป็นเรื่องของวัตถุนิยม ตลอดจนรวมถึงปัญหาส่วนตัวของผู้เล่นเพลงเองด้วย ส่วนอุปสรรคการสืบทอด และสร้างสรรค์เพลงอีแซว ได้แก่ ความไม่เหมาะสมกับยุคสมัย ความจำกัดของการศึกษา และการส่งเสริมสนับสนุน ตลอดจนอุปสรรคภายนอกอื่น ๆ เช่น สภาพอากาศ สถานที่และบุคคล ฯลฯ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวนี้อาจมีผลให้เพลงอีแซวเสื่อมลงหรือหมดไปจากสังคมไทยได้

ดังนั้น จึงควรอนุรักษ์ส่งเสริมเพลงอีแซว ด้วยการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเพลงอีแซวให้กว้างขวางขึ้นโดยอาศัยเทคโนโลยี และการร่วมแรงร่วมใจจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะการเผยแพร่ผ่านทางสื่อมวลชนจะสามารถกระจายข่าวสารได้อย่างทั่วถึงและกว้างขวาง ทั้งยังมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อทัศนคติ และพฤติกรรมของคนในสังคมในปัจจุบัน

การส่งเสริมและสนับสนุนเพลงอีแซวในปัจจุบันมีปรากฏค่อนข้างมาก และเป็นไปอย่างกว้างขวาง แต่อย่างไรก็ตามควรจะได้พัฒนาความรู้ความสามารถของศิลปินด้วยการสนับสนุนให้ศิลปินแสวงหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อจะได้เป็นผู้ที่รอบรู้และทันเหตุการณ์ สามารถนำความรู้มาใช้ในการพัฒนารูปแบบและเนื้อหาของการเล่นเพลงอีแซวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ที่บุคคลที่เกี่ยวข้องควรจะได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีแซวอย่างถูกต้องและเหมาะสมแก่ศิลปินด้วย อนึ่ง ในการปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของเพลงอีแซวนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรปรับปรุงเนื้อหาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและคนรุ่นใหม่ โดยนำเรื่องราวในสังคม

ปัจจุบันมาเป็นเนื้อหา ตลอดจนควรดำเนินเรื่องให้กระชับ รวดเร็ว น่าสนใจ ในส่วนของการนำเทคนิคใหม่ ๆ โดยเฉพาะการนำเครื่องดนตรีและการเต้นแบบวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสานนั้น เป็นสิ่งที่ชาวเพลงควรระมัดระวัง เพราะอาจทำให้สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านของไทยไป อย่างไรก็ตามเครื่องดนตรีที่อาจจะนำมาใช้ในการเล่นเพลงอีแซวได้นั้นน่าจะใช้เครื่องดนตรีไทยแต่บรรเลงเพลงสมัยใหม่ซึ่งจะเหมาะสมและเป็นที่พึงพอใจของผู้ชมมากกว่า นอกจากนั้นควรให้การศึกษาทางด้านวัฒนธรรมแก่ประชาชนให้สนใจ เข้าใจ และยอมรับเพลงอีแซว เพื่อที่จะได้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งและตระหนักในความรับผิดชอบในการบำรุงรักษาและสืบทอดเพลงนี้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์เพลงอีแซวของจังหวัดสุพรรณบุรีในครั้งนี้ ได้ศึกษาเพลงอีแซวด้านต่าง ๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมของเพลงอีแซว อย่างไรก็ตามน่าจะมีการวิเคราะห์การสร้างสรรคบทเพลงอีแซวของพ่อเพลงแม่เพลงแต่ละท่านอย่างละเอียด เพื่อให้เห็นลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรคว่าแต่ละท่านมีการใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหารที่สืบทอดต่อกันมาตามประเพณีและใช้สำนวนโวหารเฉพาะตัวมาน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังอาจเลือกศึกษาศิลปินซึ่งเป็นตัวแทนของยุคสมัยหรือของท้องถิ่นหรือของคณะเพลงแล้วนำมาเปรียบเทียบกัน เพื่อให้เห็นลักษณะความแตกต่าง หรือลักษณะร่วมกันอันแสดงถึงความนิยมหรือภูมิปัญญาเฉพาะตนของศิลปิน
2. เนื่องจากข้อมูลเพลงอีแซวมีเป็นจำนวนมาก จึงน่าจะมีการวิเคราะห์เพลงอีแซวเฉพาะด้านอย่างละเอียด เช่น การสะท้อนภาพสังคม การสื่อสารทางการเมือง และการถ่ายทอดวรรณกรรมและนิทาน เป็นต้น

บรรณานุกรม

หนังสือและวิทยานิพนธ์

กระแสร์ มัลยาภรณ์. วรรณคดีวิเคราะห์ : หลักบางประการ. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522.

กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. การศึกษาเรื่องทงส์จากศิลปกรรมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2534.

_____. "เพลงพื้นบ้าน." เอกสารการสอนวิชาคติชนวิทยา. นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531.

การศาสนา, กรม กองวัฒนธรรม. วารสารวัฒนธรรมไทยฉบับพิเศษ ความเป็นมาของงานส่งเสริมวัฒนธรรมไทยโดยสังเขป. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ม.ป.ป.

กิ่งแก้ว อัดถากร. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ กรมการฝึกหัดครู, 2519.

กุหลาบ มลลิกะมาส. คติชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2516.

_____. วรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517.

_____. วรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, 2532.

_____. เอกสารสัมมนาทางวิชาการ เรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้าน : กรณีอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532.

จังหวัดสุพรรณบุรี, สำนักงาน. บรรยายสรุปจังหวัดสุพรรณบุรี. ม.ป.ท., 2532.

_____. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี : มนัสการพิมพ์, 2526.

จากเพลงไทยถึงเพลงลูกทุ่ง. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, 2527.

เจตนา นาควัชร. ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2531.

เจือ สตะเวทิน. คติชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2517.

ดวงมน จิตรจำนงค์. สุนทรียภาพในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2527.

_____. หลังม่านวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, 2528.

ธนิศ อยู่โพธิ์. วรรณคดีกับชีวิตและการเมือง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2510.

บริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี, องค์การ. แผนตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี : เซ็นทรัล มีเดีย, 2532.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, หม่อมหลวง. วิเคราะห์วรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

_____. แนะแนวทางการศึกษาวิชาวรรณคดี. นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2511.

บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

ประคอง นิมมานเหมินทร์. มหาชาติลานนา : การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

ประจักษ์ ประภาพิตยากร และคณะ. ร้อยกรอง (กวีนิพนธ์). กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน
สามัญนิติบุคคลนิยมวิทยา, 2527.

ประทีป ชุมพล. วรรณคดีวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2528.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. ร้อยกรองชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการ
พิมพ์, 2528.

_____. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2531.

ประมวล ติตินัน. คติชนชาวบ้านการศึกษาในด้านมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา
อินเตอร์เนชันแนล, 2521.

ประยงค์ อนันทวงศ์. กลอนและวิธีเขียนกลอน (ชนะประกวด). กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น,
2521.

ประसार ทองภักดี, พันโท. ผู้เรียบเรียง. ศิลปวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : แผนกบริการ
สื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2529.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. แนวทางการศึกษาวรรณคดี ภาษาการวิจักษ์และการวิจารณ์.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

ปราณี วงษ์เทศ. พื้นบ้านพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา, 2525.

ผ่องพรรณ มณีรัตน์. มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

เพ็ญศรี ดูกและคณะ. วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2530.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. คติชาวบ้าน อันดับ 1 เพลงชาวบ้าน. สงขลา : โรงพิมพ์เมืองสงขลา, 2516.

มนตรี ตราโมท. การเล่นของไทย. พระนคร : กรมศิลปากร, 2497.

มนัส โอภากุล. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : มีเดีย เอ็นเตอร์ไพรส์, ม.ป.ป.

ลักขณา สุขสุวรรณ. "วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2521.

ลัดดา ปานทัย. "วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530.

รณันท์ อักษรพงศ์. "การศึกษาสังคมและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากเรื่อง ชุนช้าง-ชุนแผน." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน, บรรณาธิการ. พื้นถิ่นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, 2531.

วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา, ศูนย์. วิทยาลัยครุศึกษานครราชสีมา. เพลงโคราช : การศึกษาในเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครราชสีมา : วิทยาลัยครุศึกษานครราชสีมา, 2526.

วาสนา ต้นสารี. "ลำตัด : การศึกษาเชิงวิเคราะห์." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2532.

วิชาญ สว่างพงศ์. "การวิเคราะห์ค่านิยมจากวรรณคดีรัตนโกสินทร์ (ช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 3)." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.

ศักดา ปั่นแห้งเพ็ชร. "คุณค่าวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน," วิทยานิพนธ์ปริญาโท
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

ศิลปากร, กรม. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2525.

ศึกษาธิการ, กระทรวง, กรมการฝึกหัดครู. วรรณคดีสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ไคลงนิราศ
หริภุญชัย ทวาทศมาส นิราศสุพรรณของนายมี. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาการศึกษา,
2504.

สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. สมาคม. วรรณคดี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา
พานิช, 2520.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน,
2533.

สิทธา พินิจวุฒล และนิตยา กาญจนะวรรณ. ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ :
ดวงกมล, 2530.

สิทธา พินิจวุฒล และประทีป วาทิกทินกร. ร้อยกรอง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
2518.

สุกัญญา สัจฉายา. "เพลงปฐนิพากย์ : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์." วิทยานิพนธ์
ปริญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

_____. เพลงปฐนิพากย์ : บทเพลงแห่งปฐนิภาของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2525.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528.

_____. เอกสารการสอนชุดวิชาศิลปะการเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2532.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วรรณคดีวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

_____. วิเคราะห์สำรับตะเพลงกล่อมเด็กภาคใต้. สงขลา : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, 2524.

สุพิตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัวยุค ศาสนา ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่
4. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

สุพิศวง ธรรมพันทา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ดี.ดี. บัณฑิต, 2532.

สุมาลย์ เรืองเดช. เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ
กรมการฝึกหัดครู, 2518.

สุวคนธ์ สมวัชรจิต. "การศึกษาเพลงร้องสารภัญญ์ของจังหวัดอุดรธานี." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.

อนุนานราชชน, พระยา. การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร
องค์การค้ำของครุสภาและมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป, 2531.

_____. รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร องค์การค้ำของ
ครุสภาและมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป, 2531.

_____. ลัทธิธรรมเนียมภาค 25 การเล่นเกม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิบูลกิจ,
2499.

อนุมานราชธน, พระยา. วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2516.

เอนก นาวิกมูล. คนเพลงและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. 2531.

_____. เพลงนอกศตวรรษ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2527.

_____. สารานุกรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง. กรุงเทพฯ : พิมพ์, 2525.

เอนก นาวิกมูล และคณะ ดวลเพลงกลางทุ่งจากเพลงพื้นบ้านถึงเพลงลูกทุ่ง. กรุงเทพฯ : สังคากิจวัฒนธรรม, 2532.

อานนท์ อาภาภิรม. มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3; กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2515.

เอกลักษณ์ของชาติ, คณะกรรมการ. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. เสียงของดนตรีไทยในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : ประกายพรัก, ม.ป.ป.

บทความ

"กลุ่มศึกษาเพลงพื้นบ้าน." ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 4, ฉบับที่ 2 (ธันวาคม 2525) : 73-74.

เด่นดวง พุ่มศิริ. "อิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นที่มีต่อเพลงพื้นบ้านของไทย." วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 13, ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม 2524) : 57-69.

ตรีศิลป์ บุญจรรยา. "เพลงพื้นบ้านกับร้อยกรองสมัยใหม่." วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 13, ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม 2524) : 1-14.

นุ้ม อยู่โนธรรม. "เพลงพื้นเมือง." ภาษาและหนังสือ ปีที่ 7, ฉบับที่ 1 (มกราคม 2514) : 106-109.

ปรานี วงษ์เทศ. "ที่สุโขทัยก็มีเพลงการะเกด." ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ (2523) : 53-62.

มนัส พูลผล. "คนเพลงพื้นบ้านกับงานเชิดชูเกียรติ." ภาษาและหนังสือ, ปีที่ 6, ฉบับที่ 6 (มีนาคม 2526) : 12-15.

"วันเชิดชูเกียรติศิลปินพื้นบ้าน พ่อเพลงแม่เพลง." ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 4, ฉบับที่ 2 (ธันวาคม 2525) : 64-72.

วาณิช จรุงกิจอนันต์. "ดับและสัมผัสอักษรในเพลงอีแซว." ภาษาและหนังสือ ปีที่ 20, ฉบับที่ 1 (เมษายน-กันยายน 2530) : 9-13.

ศิริพร จิตะฐาน. "เพลงพื้นบ้านตามความคิดของนักคติชนวิทยาตะวันตก." วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 13, ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม 2524) : 76-87.

สุกัญญา ภัทรราชย์. "เพลงพื้นบ้านกับการสื่อสารทางการเมือง." ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 2, ฉบับที่ 14 (ธันวาคม 2523) : 34-37.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. "เพลงและการละเล่นพื้นบ้านพื้นเมืองที่สุรินทร์." ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 4, ฉบับที่ 5 (มีนาคม 2526) : 47-53.

สุมามาสย์ เรืองเดช. "เพลงพื้นบ้าน." วัฒนธรรมไทย ปีที่ 22, ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2526) : 38-51.

เสาวลักษณ์ อนันตศาสน์. "การศึกษาคติชนวิทยาในปัจจุบัน." ภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ 4, ฉบับที่ 2 (สิงหาคม 2530) : 54-69.

เลนก นาวิมูล. "เล่าเรื่องเพลงพื้นบ้านภาคกลาง." ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 4, ฉบับที่ 2 (ธันวาคม 2525) : 46-58.

การสัมภาษณ์

เกลียว ธารพร. สัมภาษณ์ 3 พฤษภาคม 2534, 19 ธันวาคม 2535.

คล้าย แสงสี. สัมภาษณ์ 4-5 มีนาคม 2533.

จำนงค์ เสรีกิจ. สัมภาษณ์ 12 กรกฎาคม 2533.

ข้าม หอมจันทร์. สัมภาษณ์ 14-16 พฤศจิกายน 2533.

ชื่น ศรีบัวไทย. สัมภาษณ์ 26-27 กุมภาพันธ์ 2533.

โชติ สุวรรณประทีป. สัมภาษณ์ 12 กรกฎาคม 2533.

เกษม วงศ์ไทย. สัมภาษณ์ 13-14 กุมภาพันธ์ 2533.

บุญนะ แยมบาน. สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2535.

บัวผัน จันทร์ศรี. สัมภาษณ์ 12-13 กรกฎาคม 2533.

ประจัน ละอ่อน. สัมภาษณ์ 17 พฤศจิกายน 2532.

ปาน เสือสกุล. สัมภาษณ์ 14-15 พฤศจิกายน 2532.

พยงค์ เทียนแจ่ม. สัมภาษณ์ 5 พฤศจิกายน 2533.

พร้อม ปานลอยวงศ์. สัมภาษณ์ 2-3 พฤศจิกายน 2532.

แพว ปรากฏจันทร์. สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2532.

ละเมียด รสมี. สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2532.

ลำจวน เกษมสุข. สัมภาษณ์ 16 พฤศจิกายน 2532.

ลำเจียน ศรีบัวไทย. สัมภาษณ์ 26 กุมภาพันธ์ 2533.

สมเจต อินทร์แถมชัย. สัมภาษณ์ 3 พฤษภาคม 2534.

สมบุรณ์ สุพรรณยศ. สัมภาษณ์ 5 ธันวาคม 2532.

สังเวียน ทับมี. สัมภาษณ์ 16-17 พฤศจิกายน 2532.

สังเวียน วงศ์สุวรรณ. สัมภาษณ์ 12 กรกฎาคม 2533.

สวัสดิ์ เจียมพุก. สัมภาษณ์ 2 พฤศจิกายน 2532.

สุเชษฐ์ ทับมี. สัมภาษณ์ 17 พฤศจิกายน 2532.

ไสว สุวรรณประทีป. สัมภาษณ์ 12-13 กรกฎาคม 2533.

เหยาะ แคมชัย. สัมภาษณ์ 26 มีนาคม 2534.

แหยม เพื่อนสุริยา. สัมภาษณ์ 3 พฤษภาคม 2534.

เหลื่อม เรืองปานกัน. สัมภาษณ์ 12 กุมภาพันธ์ 2533.

ภาคผนวก ก

เพลงไหว้ครู ส่วนที่ 1

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
นายสมบูรณ์ สุพรรณยศ
อายุ 67 ปี

ยกพานจ้านขึ้นเสมอหน้า
จะไหว้พระพุทธรูปเจ้าที่ล่องเข้านิพนพาน
ไหว้พระพุทธรูปเจ้าที่ล่องเข้านิพนพาน
ไหว้พระศรีอารียเมตไตรที่กราบไหว้บูชา
ไหว้พระกัลป์ผู้เคารพที่สาม
ไหว้พระเจ้าห้าพระองค์ที่ท่านได้ทรงจำศีล
พระเลื้อเมืองทรงเมืองที่รุ่งเรืองมีฤทธิ์
ไหว้พระอินทร์พระพรหมพระยมกาฬ
ไหว้ต่ำลงมายังมีพละนิมิตร
ไหว้มาพันด้ายปลาอานนท์
ใต้พื้นปฐายังมีปลาสองตัว
กอดหางกันกินหนุณดินตัวตัน
ไหว้พระเสด็จสรรพจะถอยกลับบูชา
เมื่อจะก่อกำเริบเมื่อจะเกิดเป็นคน
มีเทวดากลัดแดงขึ้นเป็นแสงอัคคี
จะเข้าทางปากกล้วนน้ำหมากจะถูก
มันจะเท็จหรือจริงอยู่กับท่านผู้กล่าว
เลยมานั่งยองยองอยู่ในท้องน่องมารดา
พอครบกำหนดได้สักเจ็ดวัน
ผู้หญิงหันซ้ายผู้ชายหันขวา
เลยเกิดเป็นเลือดจางคล้ายกับน้ำล้างเนื้อ
เมื่อจะตั้งมาเป็นตอเมื่อจะก่อมาเป็นก้อน
เกิดเม็ดเกิดหน้าเกิดตาเกิดตัว
มีเพียงมีหูมีรูแก้มแห่ง
เกิดจุมพิตขึ้นมาก่อน

รูปเทียนบูชาขึ้นไปร้องขอชัย
สืบอายุทรงญาณมิได้หวั่นไหว
ไหว้พระสงฆ์ประเสริฐไปทั้งชาวซ้าย
พระราชสิทธิ์เลื้อปาที่เก็บไข่เอาไป
ซึ่งแม่ทองเต่าดำที่เก็บไข่เอาไปได้
ตัดหนทางมลทินโดยไม่ก่อพระทัย
องค์พระจักรศักดิ์สิทธิ์ขอให้ลูกอาศัย
ท้าวเวสสุวรรณท้าวทศลักษณ์
มีทั้งพระพรหมสี่ทิศมีทั้งพรหมสี่นาย
ยังมีลมมีฝนยังมีน้ำไหล
หันทางเหวี่ยงไปคนละฝ่าย
อยู่มาไม่นานตัวตาย
ไหว้บิดรมารดาเสียพันใด
เมื่อจะปฏิสนธิขึ้นมาสืบสาย
ใครไม่รู้ว่ามีผู้ใด
เลยเข้าทางจุมพิตที่หายใจ
ผมไม่รู้จะเข้ามาทางไหน
ไปสักเจ็ดเวลาเห็นถ้าจะได้
จึงเลื่อนลอยเข้าครรภ์มารดาไทย
อยู่ในท้องมารดาว่าจะออกมาได้
เอาเลือดชั้นเข้ามาเจือกับเลือดใส
เกิดขึ้นมาก่อนไปเท่าลูกไข่ไก่
เกิดตุตเกิดหัวเกิดเอวเกิดไหล่
ที่พระธรรมท่านแต่งเอามาให้
เกิดสมมองอ่อนอ่อนกันเข้าไว้

พระพรหมกับนางพระวิมัลลินชา
 ตะโจว่าหนึ่งมั่งสั่งว่าเนื้อ
 อธิบายว่ากระดูกมีอยู่สามร้อยก่อน
 นหารคือเอ็นเอ็นเล็กเก้าร้อยเอ็นน้อยเก้าพัน
 โลมานั้นนำขึ้นเขาเรียกกันว่าชน
 บ้างก็งอหงกหงิกหงุกหงิกย่องเพียง
 อัสสน้ำตาเซโรนาลาณักขาวาเล็บ
 เกิดคันตรงไหนต้องใช้เอาเล็บมือเกา
 กันตาว่าพัน
 นอครบกกำหนดเดือนสอง
 แต่พอกครบกกำหนดเก้าเดือน
 เกิดลมกัมมชวาทขึ้นมานั้น
 แต่พอทั่วถึงปากปากก็ร้องกะนวิ
 ใบบ้างก็ดำยาสดใบบ้างก็บดยาร้อน
 ใบบ้างก็เหลาใหญ่ลวกคมน้อยไปหรือ
 แล้วยกลูกบรจลงใส่อ่าง
 น้ำชุ่มแม่มีให้อาน
 แล้วยกลูกบรจลงใส่แปล
 แม่ได้ดั้นน้ำอานแม่ได้ลานน้ำร้อน
 แม่ต้องอยู่ไฟจนหลังไหล่ถลอก
 ทำนอุมอุทรทุกชั่วร้อนเหลือล้น
 คุณพ่อยี่สิบเอ็ดที่ปกเกศคุ้มครอง
 ยกคุณพ่อคุณแม่ขึ้นไว้เหนือเศียร

พระยมกับนางพระวิมัลลินใจ
 เสโทว่าเหงื่อเมโทว่าโคล
 มีทั้งแข็งมีทั้งอ่อนมีทั้งเล็กทั้งใหญ่
 รัตริงกลิงกันมีประกอบทั่วกาย
 ขึ้นทั่วตัวตนใบบ้างก็ยาวบ้างก็ใหญ่
 ลดทล้นขึ้นเชิงทั้งผู้หญิงผู้ชาย
 ถูกทียกก็เจ็บไม่ว่าเด็กผู้ใหญ่
 เป็นทุเลาทายคั่นนับว่าคุณของมีมากมาย
 สามสิบสองอันอยู่ที่ขาตะไกร
 แม็กี่เลยนัท้องแม่ได้
 เมื่อจะคลอดจะเคลื่อนไหวเป็นกาย
 เคียรลูกก็หันลงมาต่ำได้
 ฝ่ายยายหมอดำแยแก็ย่งใหญ่
 ใบบ้างก็ร่อนพริกไทย
 ดัดสายสะตือเสียกันใด
 ชัดสีล้างร่างกาย
 ทั้งขมิ้นหยาบหยานแม่มีให้ใส่
 ร้องว่าไอละเพ่แล้วแกวงไกว
 ได้เลี้ยงลูกมาก่อนลูกยกมือขึ้นไหว
 แสนระกำซ้ำชอกเพราะลูกชาย
 โลหิตลวงหล่นมากี่มากหลาย
 คุณมารดาสิบสองได้สืบสาย
 ต่างรูปต่างเพี้ยนแล้วดอกไม้ม

เพลงไหว้ครู ส่วนวันที่ 2

ข้อมูลจากการแสดงของ

คณะ ช. รวมศิลป์

เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2532

สิบนิ้วประนมกราบกับแม่สการ
 ฐปเทียหมากนลจะไหว้ครูที่ฝึกหัด
 จะไหว้พระภูมิเจ้าที่ธรณีดินน้ำ
 จะไหว้พระพุทธรูปเจ้าที่ล่องเข้านิพนพาน
 ไหว้พระพุทธรูปที่ล้าไหว้พระธรรมที่เลิศ
 ไหว้คุณพระศรีรัตนกรัย
 ไหว้พระ โคกัสสณผู้เคารพที่สาม
 ไหว้พระฤาษีนารอดพระฤาษีนารายณ์
 เชิญพระอินทร์มาอยู่หน้าเทวดามาอยู่หัว
 องค์พระนาราศทรให้มาอยู่หน้าซ้าย
 ไหว้พระเวสสุวรรณไหว้พระจันทร์พระอาทิตย์
 ขอเชิญพระพายให้มาเป็นลมปาก
 ไหว้คุณพระเสริ่งสรรจะถอยกลับเปลี่ยนกลอน
 เมื่อจะก่อกำเนิดเกิดมาเป็นตน
 พระคุณแม่อยู่ไฟจนท้องไส้เป็นแผล
 คุณพ่อคุณแม่ที่ซบเลี้ยงเรามา

คุณพ่อยี่สิบเอ็ดได้ปกเกล้าคุ้มครอง
 ยกคุณพ่อคุณแม่เอาไว้เหนือเศียร
 ไหว้คุณพ่อคุณแม่กันเสียแต่พอรู้
 ลูกจะไหว้คุณครูเพชรลูก
 ไหว้ครูเพิ่มไหว้ครูนักครูลักจำ
 ไหว้คุณอาจารย์สอนให้อ่านฝึกหัด
 ให้นั่งในคอช่วยลูกตอบปัญหา
 ถึงว่าเพลงลูกจะผิดก็จะให้ว่าผิด

สองมือถือพานขึ้นเสมอหน้า
 เงินไหว้ครูทบทวนลูกก็จัดเอามา
 ตั้งกำเนิดเกิดนามกับมานานักหนา
 สืบอายุทรงญาณไปด้วยพระปัญญา
 ไหว้พระสงฆ์องค์ประเสริฐที่จำศีลศึกษา
 ราชสีห์เสือใหญ่ที่เก็บไข่เอามา
 มีแม่ทองเต่าดำก็นับว่าเป็นมารดา
 คุณฤาษิตาไฟที่มีใจแข็งกล้า
 ขอให้เป็นดอกบัวมาตั้งอยู่บนบ่า
 เชิญพระนารายณ์ให้มาอยู่บนขวา
 ที่สูงลิบมีฤทธิ์ที่ส่องโลกทั่วหน้า
 เชิญพระยานาคให้มาเป็นพวงมาลาฯ
 คุณบิดามารดรท่านกตัญญู
 โลหิตล่องหล่นปะปนพระชนนี
 พระคุณพ่อแม่ที่เปรียบไม่มี
 ของในโลกได้ห้ำหั่นเปรียบพระคุณมารดา-
 ก็ไม่ถึงกระนั้น

คุณมารดาสิบสองที่ปกป้องเกศี
 ต่างรูปต่างเทียมน้อยแล้วทันที ฯ
 ลูกจะไหว้คุณครูที่เรียนรู้ตกลง
 ที่ให้มาสรรสร้างให้ลูกสมประสงค์
 ครูแนะครูนำครูที่ตามเสริ่มส่ง
 แต่ฝีปากยังไม่จัดยักดัดยังไม่กรง
 เมื่อจะไหว้จะว่าไปทั้งชั้นและลง
 ให้ว่าหลุดยังริดเอียนไม่ลง

จะไหว้ครูสุข เริ่มต้นไหว้ครูจนเริ่มสอน
 ลูกจะไหว้ครูแมนได้สอนลูกมามาก
 จะไหว้ครูปลัดบุญขออย่าให้เพลงลูกจน
 ถ้าผู้หญิงคนไหนมันตั้งใจมาสู้
 ถ้าลูกศิษย์ครูเดียวให้เพลงเกี่ยวกับเป็นกลอน
 ให้ขึ้นคล้องลงคล้องเหมือนยังล่องน่านา
 ท่านผู้คุณผู้ฟังท่านผู้นั่งผู้ยืน
 ท่านผู้คุณผู้ฟังให้เหมือนยังตัวติดติด
 แล้วร้องว่าไซโยสไมสร
 เมื่อลูกจะร้องเล่นเอิกเริก

ลูกจะไหว้ครูย่อนที่ได้ช่วยชักโยง
 ลูกจะไหว้ครูรักที่เป็นหลักเพลงวง
 ถอกกระตอกวงดังยังกะวงเข้าตง
 ให้มันแน่นมีรู้ถ้าเริ่มร้องให้หลง
 เหมือนยังครุท้านสอนให้มาช่วยเสริมส่ง
 เมื่อลูกจะว่าไปทั้งขึ้นและลง
 ให้หลงชนั่งขึ้นนั่งให้หลง
 ลูบทัวไม่ผิดให้มาหยุดนั่งลง
 จะร้องขอพรพระพุทธรองค์
 ถึงเวลาได้ฤกษ์ยกพานลง ฯ

เพลงออกตัวชาย ส่วนวนที่ 1

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นายคล้าย แสงสี
 อายุ 85 ปี

สวัสดีผู้ดูอยากจะฟังเพลงดี
 หากผมว่าแถมเห็นว่าเป็นเข้าป็นิด
 บทกลอนย้อนยอกได้โปรดบอกฉบับ
 ใก่อ่อนสอนชั้นเสียงไม่หวานวังเวง
 ไม่ดังไม่โต่งเหมือนวงแม่ดวง
 เพลงดีมีทั่วขอออกตัวเสียก่อน
 หักหาญปัญหาไม่เคยว่าที่ทน
 เจ้าภาพไปหาเป็นเวลากระชั้น
 กลัวจะสู้ไม่ไหวเล่นเอาใจทวนวัน
 ต่ำต้อยน้อยดับไอ้เพลงศัพท์กลอนสด
 เหลือบเห็นไม่อีกยืนนิกนิกแน่น
 เนื้อเพลงอำพรางโปรดอย่าขำขำด้วยพลอง
 เผลอเผลอลาดเพลงมิใช่กำลังพูดกล่าว
 ยังไม่เคยเคยคล้อยคลออักษรกลอนเพลงกล้า

พากันมานี้ไม่ว่าไหนต่อไหน
 คำพูดบอกนิคณมยก็มีอภัย
 ไม่ถูกรอยคำหรับโปรดอย่าว่าเหลวไหล
 เสียงไม่เพราะทางเพลงอาจจะมีเผลอเผลอ
 ท้องกลอนเขามันกลวงถึงได้ดังไกล
 กระแสเสียงอักษรยังไม่แจ่มไม่ใส
 เข้าชะตาจนเลยก็ต้องจำใจ
 กำหนดนัดวันเป็นเวลาเร็วไว
 หมดเสียงยืนสั้นให้กระสับกระส่าย
 ยืนหันหัวทดแทบจะนั่งร้องไห้
 ยืนงงหน้าหงายสู้หรือยังไง
 ว่าเพลงบทร้องยังไม่ม่มีเมตตา
 นิดครึ่งบางคราวโปรดอย่าเนิ่งคลั่งคลาย
 ยังไม่คล่องนิกคร้ามยังไม่อยากสู้ใคร

กลัวไม่ครีอมือเขายัง ไม้เขลาขาดแคลน
 ไม่ปราดเปรี๊ยะปรี๊ยะเหมือนยั้งองค์นักปราชญ์
 ความกลัวเต็มกลืน ไม่ใช้กลั่นแกล้งกลอน
 เบนคลองล่องคลึงแม่พลับพลึง ไหมพรม
 เปิดปล่องช่อง เปล่ามารับเพลารือพลู
 นิสัยเป็นเพลง ไม่ต้องอมเพลง
 จะให้เสียที่ชวนแต่งสำนวนเรี่ยกนาง
 เราเคยเตาะเพลง เตี่ยวชาญ เชี่ยวตัวชาญ
 แฉกแฉกประมมมีคนถามถึง
 วันนั้นวันใด ไม้ ไม้ดัดยืนงัน
 ผู้คนคับคั่งอยู่ทางหลังยืนแล
 ยืนกันดูแกเขานั่งแลดูหล่อน
 ตัวจ้านเสียงจำ ไม้วางทำยืนเก่อ
 เปิดโพล่งรับเพลงแม่รักเกรงเสียงกลอง
 วันนี้ได้เค้ามามาจากเขา โจทย์ชาน
 จะมีคู่สักคนก็ต้องทนท่องเทียว
 ถึงฤดูปลายเดือนฟ้าก็เดือนฝนตก
 เดือนสี่เดือนห้าฝนฟ้าก็แห้ง
 ยามกรุขสงกรานต์ทุกหมู่บ้านทำบุญ
 เรามันหนุ่มยังว่าตั้งแต่หน้าเล่นว่าว
 ยามนี้ถึงน้องลงแต่หนอง เล่นน้ำ
 ทนัง ไม้มีใครต้องการไหมชา
 นุดถึงเรื่อง เทียวกูเคยไปมาทั่ว
 เคยเทียวตามกรอกมาหลายซอกหลายช่อง
 วันนี้เจอหน้าจะไปทานวน้อง
 เรามันหนุ่ม ไม้ดัดนั่งกางเกงขาสั้นสั้น
 ยิ่งสวมชุดคัทชูเป็นเจ้าชู้หยาบซ่า
 แต่งพอเหมาะเหมาะ เรามันคนสามัญ

กลัวไม่ปรุตามแปลนในข้อภิปราย
 เหมือนนักเกรงเพลงกราดที่เขาเล่นใกล้ไกล
 ไม้ใช้โยกให้คลอน ไม้แขวะใครใคร
 ลูกมาเอ๋ยคารมบ้างจะเป็นไร
 อดเงื่อนท้วงกันอยู่ยัง ไม้
 ไม้เจยยอมเชิงลูกมาตอบคำชาย
 คนดีชื้อดั่งน้องอย่านั่งดูตาย
 ลือทั่วสภานในประเทศไทย
 เล่นไหนที่หนึ่ง ไม้ว่าเล่นที่ไหน
 ปากคมขึ้นคานจะ ไม้นั่งรอใคร
 คนเก่าคนแก่เด็กเล็กเกลื่อนกลาย
 เพลงจริงลัฎจรัส ไม้เม่นั่งดูใจ
 อดเพลงยืนเผลอเป็นถูกน้ำมันพราย
 จะให้กล่อยหัวกลอง เลยพม่าไกล
 คิดคิดว่าคาญ ไม้ได้คุยกับใคร
 จะตื้นตื้นคนเตี่ยวมันก็เดินไม่ได้
 เดือนห้าเดือนหกฝนก็แล้งแห้งหาย
 มีแต่ลมฝนแล้ง ไม้ได้ทำนาไร่
 จิตใจว่าวุ่นแทบจะทนไม่ไหว
 เลยเป็นหนุ่มนอนหนาว ไม้ได้นวดที่ไหน
 หายดิกรอบค้ำแล้ว ไม้คิดเล่นใคร
 เทียวกัน วิวยไ้ทาเอาเป็นนักไทย
 ใกล้ไกล ไม้กลัวแต่ ไม้เคยกล้ากลาย
 กูชี่เกียจจากน้อง เลย ไม้ได้ไปไหน
 สาวมีช่อมอง เตี่ยวกูแต่งตัวใหม่
 ใส่เสื้อเบาะคอบาน เตี่ยวจะ เป็นบ้าใบ้
 แต่งหนักเกินหน้าก็ ไม้ใช้เจ้านาย
 แต่งเกินต้องการก็ ไม้สมร่างกาย

นุ่งม่วงดีถ้าเอาผ้าชะม้าเดินเก่า
ผงใช้ประจำคือผงอิทธิเจ
สาวเห็นชอบกับสาวคึกชอบนัก

ใส่เสื้ออวดสาวนัดหน้าให้แจ่มใส
ปัดหน้าเป็นเส้นที่ลงนงภายใน
อีกคนไหนไม่รักขอให้เยียวมันไพล่

เพลงออกตัว ส่วนวนที่ 2

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบุรณ์ สุพรรณยศ
อายุ 67 ปี

สวัสดีปีใหม่พี่น้อง ไทยทุกท่าน
ถ้าผิดกระทำหลักธรรมช่วยอุปถัมภ์เกิดท่าน
นักกีฬาต่างถิ่นไม่หันเขานินทา
พออย่างเท่าเข้าเวที่เขาคำหลักฐาน

ดูทีวีทัศน์น่าเที่ยวผมจึงได้เลี้ยวมาร่ำร้อง
ผมพลัดถิ่นไกลทางฝั่งตากกลางลงทุน
ผมกราบเท้าพระคุณท่านนานานจะมาสักที
ผมตั้งเข็มทิศชี้ทางกลัวจะมา ไม่ถูกบ้านท่าน
แม่สาวรุ่นกระทรงเขาเดินทางมาถึงที่

ผมขอโทษประธานะพี่น้องชาวไทย
ผมทุกข์ท้อสะท้อนเหมือนนาทังไม่ได้ไถ
ถ้าคุณหมดทำแล้วพี่น้องชาวไทย
ผมยื่นท้อเหมือนขอทานไม่ผิดกระทรวง-
มหาดไทย
แต่ยังไม่เที่ยวท่องเหมือนควายทุยลากไถ
จะทิ้งทอดเป็นท่อนเอาไว้เป็นน้องสุดท้าย
กว่าจะเดินทางมาถึงที่แสนจะท้อพระทัย
ทำแผนที่หลักฐานแทบจะหาหมอยาย
จะต้องไปตูลูกที่จะเป็นเจ๊กหรือไทย

เพลงแต่งตัว ส่วนวนที่ 1

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
นางปาน เสือสกุล
อายุ 68 ปี

ยกมือขึ้นไหว้ลูกของอภัยเสียก่อน
พูดถึงการแต่งตัวนี้ฉัน ไม่มัวอยู่ช้า
ยกเท้าก้าวจ้องเดินจรวืบจ้อง
ฉันหยิบลูกผูกเงเข้าไปไซพิบ
ฉันหยิบผ้าลายกรุยกรายเข้ามานุ่ง

กระแสรสเสียงอักษรลูกยังไม่ค่อยแจ่มใส
จะทวีผมนุ่งผ้าทมาว่าจะไป
คราวนี้ก็เดินเข้าห้องแล้วก็ทันใด
สวายน้องก็รีบหมายว่าจะไป
ฉันคว้าเข็มขัดรัดนุ่งหมายว่าจะไป

หยิบผ้าลายสีชาฉันทหน้าชาวผ่อง
 แลดูผ้าผืนนี้แลดูสีมันเก่า
 ฉันทยังไม่ทันซักน้ำไปได้สามที
 เสรีจากนุ่งผ้าวิ่งมาหากระจก
 พอถึงโต๊ะเครื่องตั้งแม่หนูก็นั่งลงแต่ง
 นี้น้ำน้อยผัดแป้งให้แจ้งกระจ่าง
 ฉันทหยิบเอาแป้งมาเม็ดฉันทบเกล็ดกระดี่
 บอกว่าก่อนบนฉันทจะผัดหน้า
 แล้วก็หยิบเอาหัวขี้มาสีเสีย
 ผมหดลึกเส้นเห็นว่ามีดี
 หยิบน้ำมันในกลีหีบ
 แม่หนูจะประน้อบเสียกันสักก่อนชั้น
 ประน้อบกันเสียให้หอมฟุ้ง
 แต่งตัวเสรีจสรระแม่หนูไม่อยู่ช้า
 แต่พอเดินออกกระเบียบแม่หนูก็เลี้ยงไปนอกชาน
 แต่พอถึงกระไดแม่หนูก็ยืนชะงัก
 นั่งยองยองยืนดูตามประตูบังตา
 แต่พอเห็นแต่ไกลไหวไหวหวั่นหวั่น
 มาแล้วมาแล้วแสงแก้วระยับ
 เราจะเตือนบอกตัวแม่จะมัวหยุดยั้ง
 แล้วจะต้อนอีกข้อเห็นว่าตอกกลอนติด
 เมื่อจะลงชั้นเอ็งจะมายืนยับยั้ง
 เขาว่าสีตั้นยังรู้พลานักปราชญ์ยังรู้พลัง
 หน้อยจะเคลื่อนจะพลาดหน้อยจะพลาดจะพลั้ง
 เสียงเสียงใครไว้มันยืนอยู่ข้างนอก
 มันจะตีหรือชัวมันก็ตัวของพลอน
 ก็มันจะพล่นยัง ไรก็ลูกกระไดมันเป็นระดับ
 สองตีนเหยียบแคว่เอามิงยิดแม่ไว้ให้มัน

แพรตีสีทองหยิบขึ้นสไบ
 สวายน้องหยิบเอาแล้วผืนใหม่
 อดแม่โหมหนึ่เหลือแต่ด้าย ฯ
 ดูร่างกายฉันทยิ่งกว่าปีกลาย
 หน้าน้อยผัดแป้งกันเข้าไว้
 ใครไม่รู้ว่าเป็นนางแล้วเวียงใน
 ประน้อบรากรีสั่งกลิ่นหอมไมกล
 ตอนล่างยังทาเอี้ยงน้อบไทย
 ผมน้องก็เลยเสียกระจาย
 น้องหยิบน้ำมันตานีแล้วขึ้นมาใส่
 อ้อยกำลังเหนียวหนับแล้วหนับใน
 คราวนี้จะประน้อบจันทร์เสียกันสักก่อนไท
 จะเดินผ่านไปฝูงไ้ผู้ชาย ฯ
 จะเดินออกไปหาแล้วผู้ชาย
 เหยียบชะหม่อมมันแล้วเฉยไว้
 ถ้าไม่มีคนร้องทักฉันทยังไม่ไป ฯ
 นานแล้วไม่มานานแล้วไม่ไป
 เลียขึ้นบอกว่านั้นน้องจะไปทางไหน
 แลดูพลอยประดับยืนอยู่กรงบันได
 ให้แม่ลงพื้นล่างกันเสียเป็นไร
 ให้เข้ามาให้ชิดชั้นกระได
 คอยระแวดระวังจะให้วันวาย
 ลูกกระไดใหญ่จ้งเอ็งจะไว้ใจ
 จะตกพล่นโดนข้างข้างกระได ฯ
 ส่งเสียงร้อยบอกว่าแม่คนข้างใน
 แก่ไม่ต้องเลือกมาสอนนี้ เขาก็รู้นิสัย
 สองมือแม่ก็จับไว้จมน้ำใจ
 ไม่ให้พลัดไปสักชั้นเอียงกระได ฯ

เพลงแต่งตัว ส่วนที่ 2

ข้อมูลจากการแสดงของ
คณะขวัญใจ ศรีประจันต์
เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2533

เมื่อยามออกจากบ้านเรามียันต์มำ
ยันต์มำแหกคุณแบกทุกข์เดินทาง
แต่พอดกศุณย์หนึ่ง เราจึงอย่าหึงจร
สองศุณย์นั้นผล
กากบาทคาดชั่ววอกว่าตัวอัปรีย์
ได้ตาว่างเปล่าเขาเรียกว่ายามปลด
สี่ศุณย์นั้นผลมีลาภนกว่าเขา

ดูฤกษ์ตำราคราวันไม่ร่ำไร
ลักเป็นตารางติดอยู่ที่หัวไหล่
นี้จะเกิดร้าวรณมีอันตราย
เมื่อจะจรดลละไม่ค่อยจะได้
เราจะจรลจะเกิดอันตราย
ไปไหนก็รอดมีลาภเมื่อไร
ยามนี้แกะเอาเสียได้ทุกราย ฯ

เพลงเล่าประวัติ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
นายพร้อม ปานลอยวงศ์
อายุ 70 ปี

ยกมือขึ้นไหว้นายพร้อมหน้า
ตัวผมชื่อนายพร้อมถ้าผมว่าลาตพลั้ง
หนังสือพิมพ์ก็ระบุวิทยุกับออก
ตัวผมชื่อนายพร้อมผมต้องยอมว่าฉันทลาด
ผมจะเล่าเรื่องจนทุกข์ทนหมดท่า
ท่านเห็นใจยากจนเราทุกคนเข้าชั้น
อยู่ในความควบคุมทางประชุมผมไม่ขาด
พี่น้องที่มาชมมีกันอยู่หลายชั้น
ขึ้นชื่อนายพร้อมผมขอขอบบอญาคติ
รัฐบาลชุดใหม่เห็นใจคนจน
เราเกิดมาเป็นมนุษย์แสนสุดประเสริฐ
นายสัญญาธรรมศักดิ์ก็ส่งสาทรพยัสัน

ก่อนที่ผมจะว่ายกมือขึ้นไหว้
ไม่ใช่ตัวดังยังรับรองไม่ได้
ผมเป็นลูกบ้านนอกจะรู้ดีได้ที่ไหน
ผมบอกโยมทวนญาติทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่
ตั้งแต่นายสัญญาท่านเลื่อนยศขึ้นเป็นใหญ่
ตามแบบรัฐบาลท่านวางนโยบาย
ผมยากจนจนสมบัติหมดความสบาย
คงร่ำรวยกว่าฉันเงินทองเหลือใช้
ผมไม่เท็จเด็ดขาดขอเคารพไม่เลือกกว่าใคร
มันเข้าชิดกันทุกคนทั้งแม่ค้าซื้อขาย
ถ้าจะนอกกระเมตมันก็มีกฎหมาย
เรื่องมรดกที่ดินท่านไม่ทิ้งดูตาย

ท่านเป็นนายกเต็มยศตั้งภูสิงเกต
 นายประกอบหุตะสิงห์ก็จริงช่วยจัด
 คณะรัฐมนตรีทำงานเกรียวกราว
 ลูกหนี้เจ้าหนี้มีคดีหลายหน้า
 เงินถูกของแพงถ้ามีแบงก์ห้าบาท
 สมัยก่อนห้าบาทเราก็อัดเต็มกระปุก
 เห็นใจยากจนเราทุกคนควรคิด
 เราอยู่ในร่มเศวตฉัตรเราต้องระมัดระวัง
 เราก็คือคนไทยต้องตั้งใจให้ชัดตรง

วางมาตราสิบเจ็ดเอาไว้เป็นหลักประจำใจ
 สบสวณประวัติทำงานว่องไว
 หนังสือพิมพ์ส่งข่าวรู้เรื่องกันไม่ว่าใคร
 พุดทางด้านการค้าข้าวของซื้อขาย
 เราไปเที่ยวตลาดก็ไม่ได้อะไร
 เดียวนี้ไม่ได้ครึ่งถุงแพงแพ้น้องไทย
 เดียวนี้มีพวกคอมมิวนิสต์มันแทรกแซงภายใน
 เอาอันติขึ้นมามาตั้งแบบประชาธิปไตย
 คิดถึงธงไตรรงค์ที่มองเพินอยู่ไรไร

เพลงประ สำนวนที่ 1

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นายคล้าย แสงสี
 อายุ 85 ปี

ตัวฉันรู้ข่าวมาจากเขาหลายคน
 ขอให้โดนด้ามเสียมของจันทอนเข้า
 ถ้ามันเชื่อเข้าเข้ามาโดนด้ามเส้า
 เขาลือว่าสาวมาจะไปดูสาวมั่ง
 น้ำท่าไม่ได้อาบเหม็นสาบเหม็นสาบ
 เกิดเป็นชายระวังซี่ไคลที่ชื่อ
 พออาบน้าเสร็จสรรพหมดอับหอมอู่
 เอาผ้าเปียกตากกราวเอาผ้าขาวพันเก็บ
 คว่าหวีลายทองตามองกระจง
 เราตัดผมรองทรงจะต้องหวีให้เสีย
 นางคนไหนนั่งขึ้นตัดผมรองทรง
 แล้วหยิบเอาซี่ผึ้งว่ายันดิงสันตัง
 ขึ้นต้นว่าอะมะดกาหลวงพ้ออ่า
 ท่านให้เล่าอะอาไปจนถึงอือ
 ถ้ามันว่าไม่อายให้นึกถึงหลวงพ้ออ่า

เชื่อว่าสาวชุกช่นมาจากท่าทราย
 ขอให้โดนด้ามเส้าของจันทอนสาย
 จะแสบสือแม่สาวแล้วแก้มใส
 สาวสวยดอกกระมังสาวท่าทราย
 _____ จะต้องล้างซี่ไคล
 อายซี่ไคลที่ค่อไม่รู้จะวานใคร
 แต่งตัวเจ้าชู้แลเจตนา
 แต่งรูปตัดเล็บอยู่ที่ริมทะเล
 ผมยาวหยิกยกเราต้องตัดเสียใหม่
 ต้องหวีให้มันเลยไปข้างท้าย
 ต้องแก้มขึ้นแถมส่งแล้วมาให้
 เอาอืบทขลังขลังเราเคยใช้
 ว่าอมอมอำอำแอไอไอ
 เล่าอืบน้อเป็นถาคาช้อาย
 พ้ออมอมอำอำประเดี้ยวก็อาย

เลยหิบบ้างผงเข้ามาลงคาถา
 ขึ้นกอกอออกาทอหาทอ
 บัญไมกบดิโยกเล่าแยกแสนยาก
 ว่ายันตังสันตังอวิคสังคเล
 พ่อจะเสกคาถามันตัง
 กลับมาเสกขึงคังวาท
 สาวเห็นชอบหาก้าคนมาชอบเห็น
 ผู้หญิงไม่ซังคนฟังไม่สญ
 คุณกะบิน้ำปลาคุณปล้าร่าและเกลือ
 คุณหม้อข้าวปากแหงหม้อแกงปากโท่ว
 ให้สาวเห็นชอบลิกให้สาวนิกชอบนิก
 สิบต๋ายหน้าแล้วเอามาตากัน
 ยกเท้าก้าวเดินไปในห้อง
 จะนุ่งม่วงก็ยากเราไม่อยากจะนุ่ง
 นุ่งม่วงไหมด่าสะพายย่ามลูกยาว
 เรานุ่งม่วงไม่เหมาะแต่จำเพาะนุ่งม่วง
 ถ้าม่วงล่นไปนิตคัมทวิตเอ็นท้อย
 ผ้าพันหลายเส้นผ้าพันหลายอย่าง
 เลยคว่ำไสรังติดบนนกเลง
 เพราะฉะนั้นไสรังมันเป็นของ____
 เลิกหน้าเลิกหลังระวังข้างล่างอย่าให้โล่ง
 เลิกหน้าเลิกหลังระวังข้างล่างไสรัง
 ประเดี้ยวเดินหัวร่อว่าหัวข้อเป็นรู
 เลยคว่ำผ้าแพรสีกำมะหยี่เนื้อย่น
 จะใส่เสื้อตัวเก่าไปหาสาวไม่สวย
 เลยคว่ำแพรลายหมายจะใส่ให้ทรู
 ใส่แล้วร้องลั่นว่าเนื้อมันลั่นลั่น
 คอกกว้างชนกว้างตัดเสียอย่างดี
 แต่นางพวกสาวสาวว่าผ้าลาวโคราช
 เราจัดแจงสำเร็จเสร็จแล้วไม่ช้า

ที่สมเด็จครูบาท่านยกให้
 ลอลารูรูเลยว้าไป
 อ้ายนั้นล้ามากเราไม่ใช่
 ลันนอกลันเนลันโนลันโน
 พ่อเอามือลูบหลังแล้วเยี้ยวไหลฯ
 เสกขุณแผนชมตลาดที่คุดพ่อยกให้
 ทั้งคุณพระคุณแด่ทั้งคุณน้าคุณนาย
 คุณหม้อข้าวเตาปูนเผาะมีหม้อใหม่
 คุณพริกมะเขือชิงช้าตะไคร้
 เมื่อชอนแซ่ยามไซได้เลี้ยงชีพอ้าย
 ถ้าสาวเห็นไม่ทักขอให้เยี้ยวไหล
 สาวเห็นวิ่งโดนกันอย่างควายฯ
 คว่ำเอาสร้อยเข้ามาคล้องคอไว้
 เลยคว่ำผ้าเคียนพุงออกมาเดินพลาย
 ซ้อมมาจากเมืองลาวนุ่งยากเดินย้าย
 ไม่ใช่ซุนใช้หลวงจะนุ่งกันไปทำไม
 นุ่งม่วงเห็นหมยเลยทั้งม่วงนุ่งไหมฯ
 มันไม่พอสมหวังเหมือนยังใจหมาย
 ซาติเชื่อนคนเก่งต้องหากินล่าไผ่
 ถ้าหลุดลุ่ยจะได้ลากเอาขึ้นไหล่
 การนุ่งไสรังมันซิมักจะร้าย
 ถ้าข้างล่างเปิดโล่งเดินเห็นหัวปลาไหล
 เด็กเห็นไม่รู้คิดว่าเป็นปลาไหลฯ
 มียอดจับโยนไปพับไว้
 ถ้ายังงั้นมันก็ป่วยการไป
 ใส่ให้มิดปิดรูหัวปลาไหล
 เขาใส่กันออกตั้งแต่ลันไม่ได้
 พุดถึงใส่แพรสีฉฉเข้าใจตัดใส่
 ว่าผ้าเตนชาดชาดที่เขาขายฯ
 ตั้งใจจะไปหาสาวใหม่

รับผิดชอบเงินดำนินมา
 แต่พอลงมายืนถึงพื้นพอดี
 กระทั่งดินตึกตึกขอให้นึกว่าดัง
 อีกคนที่เราหวังขอให้จงอย่างว่า
 เราหนุ่มสาวใส่เสื้อเขียวเขียว
 รับผิดชอบเงินดำนินมา
 พี่เปรียบเหมือนควายเปลี่ยวไอ้ที่เขียวปรีบ
 มันชุดกองซุยซุยที่กันาน
 เรามันควายเปลี่ยวมายืนตัวเปล่า
 เราก็คือคนโตไม่ใช่โคดอน
 ยกเท้าก้าวกรงพองถึงวงกว้าง
 เป็นไยยิตติดยุติกัน
 ติดอยู่ที่แก้มชอกแฉมประสาธน์
 แลหน้าก็โหมกอกกัน
 เรามันนักเลงคนเพลงเจ้าชู้
 เรามันนักเลงเจ้าชู้ยอมต้องรู้ความจริง
 หมอบเมียงคอยมองไปตามปล่องเห็นไปรุ่ง
 เขาลือว่าแม่น้ำของนางคนนี้กว้าง
 เราลาดตลาดเหมือนชาดสวรรค์
 จะยกทำเนียบเทียบเปรียบแมลง
 เปรียบเหมือนกระต่ายตื่นตัวไม่อาจตามสิงโต
 เปรียบเหมือนบุตดาว่าสนาน้อย
 อโนทัยแจ่มแจ้งไม่อาจแฝงเทียบเขา
 ห้ามจิตไม่ไหวห้ามใจไม่ฟัง
 คิดขึ้นมาที่ไรเหมือนน้ำไหลลงหลุม
 ความกลัวเป็นภาพแต่ความรักก็ก่อ
 เปรียบเหมือนนกต้อยอยากจะฟังนกดู
 ผิดนักก็คล่องดูสักหน
 ไอ้สองกนกเก่าไม่อาจเอานกก่อน
 มันชูหัวผกทวยกไม่ขึ้น

ตัวของเราไม่ช้าร่ำไร
 ฉันทันตั้งธรณีพิภพใหญ่
 อีกคนที่เราหวังขอให้ได้
 วันตั้งใจตั้งหน้าไม่ไปไหน
 แลเหลียวมองหาผ้าขาวม้าห้อยไหล
 ตัวของเราไม่ช้าแล้วร่ำไร
 ได้กลิ่นตัวเมียมันก็รีบจะไปไล่
 มายืนเบ่งลึงค์บานใจไม่ค่อยสบาย
 มายืนเด่นเห็นดาวให้นึกอยากจะได้
 จะหาเมียกอดนอนยังมีได้
 แม่สาวน้อยแม่มากันอยู่มากมาย
 ประสาธน์ชอกแฉมดูสวยมีนิสัย
 นั้นเป็นลูกหลานพลันเรียนคนไร
 เครื่องเล่นยังกับหนูแล้วเข้าไว้
 นัยน์ตาแลดูเต็มใจหมาย
 การเกี้ยวพาราสีเราไม่กล้าชยาย
 ยกเส้ากระโถงเรือใบ
 เรือแล่นใบกางไม่ต้องลดใบ
 ขึ้นแคมเป็นคันระคละระคาย
 โชเซ่ช่องแข่งไม่มีที่อาศัย
 สกกลเราไม่ไ้ก็ยั้งเจียมกาย
 เปรียบเหมือนหิ้งห้อยพริกแลหาย
 เจียมกายของเราว่าชั่วร้าย
 สุดที่จะรังเลใจ
 เหมือนน้ำไหลลงลุ่มแล้วค้นไร
 ลึกพันก้นเกล็ดเงินกรงเข้าไปใกล้
 ผิดหนักก็ดูกันเรื่อยไป
 ถ้าน้ำแล้วพริกจนน้ำใจ
 มันไม่อาจชยอนไม่อาจชยาย
 ตกเวลากลางคืนแล้วคุได้

เหลือบประสพหน้า
 แม่โนนกในน้องจากพี่ไปนาน
 น้องไปอยู่ที่ไหนก็แต่ปลาในหนอง
 วันนี้เจอสาวเสียเมื่อคราวยามช่วย
 แม่แก้วใส่คนสวยจะพูดด้วยก็เกรง
 แม่คนสวยสองสีเอ็งอยู่ที่ไหนหรือ
 เอ็งทำกินทางค้าหรือทำนาทางหนอง
 เอ็งมากับใครให้เอ็งไซ้กับข้า
 ได้เอารักเข้าแบ่งได้เอานางเข้าถ่ม
 พี่เร่ร่อนรุ่งเรืองเดินทางข้ามทุ่ง
 แม่แก้วขาวเหมือนไข่พี่ชายมาถ่ม
 จะถือเนื้อถือตัวไปเลยแม่บัวใบมิ่ง
 พี่คนไทยน้องไม่ควรจะถือ
 ไอ้ทุนทำมาขายกับตาทำบุญ
 ดูแต่พุทธเจ้ามีมัวเมาค้นหา
 เราเป็นมนุษย์ควรสร้างบุตรไว้บ้าง
 น้องจะตัดกิเลสไปเหมือนเวสสันดร
 อีกหน่อยจะถึงหน้าหนาว
 น้องจะอยู่คนเดียวเหมือนคนกะเทย
 หน่อยจะเกิดค้นหาข้าไปทั่วมธุ
 แต่ชนไก่แย่งหมูมันยังรู้ว่าคิน
 แต่พอไก่ขันกระชั้นตอนเช้า
 จะเล่ากระทำให้น้องรู้หนทาง
 เขาจะปากให้พูดเขาจะตูดให้ชี้
 สร้างกระดาดาวกับดินสอ
 พี่บอกทางหมดทุกขให้ทำลูกสร้างหลาน
 ถ้าน้องสร้างกุศลไม่เสื่อมผลบพรวง
 หน่อยจะตายเป็นผีของดีจะสูญ
 หน่อยผมจะหงอกเป็นดอกหญ้าดำ
 พี่จะหักปากจะฆ่า

สาวไหนเอ็งมาแต่เมื่อไร
 จากพี่แต่วันนั้นน้องไปอยู่ที่ไหน
 ลืมไอ้ทุททองแล้วหรือไร
 แม่แก้วใส่คนสวยมองพี่แก้วใส่ใส
 จึงได้ผูกเป็นเพลงแบบสมัย
 เอ็งทำนาทางหนองหรือทำกินทางไหน
 เอ็งซื้อง่ายขายคล่องถามว่าเอ็งมากะใคร
 จะทำกินเป็นบ้านแล้วอะไร
 ให้ไซ้ข้อต่อความเกะแม่แก้วเหมือนไข่
 จะหาคุ้มมั่งยัง ไม่สมหมาย
 ไม่ไซ้ข้อต่อคำหรือน้องจะช่วยใคร
 บุญพามาถึงไม่ควรจะถือคนไทย
 หยุตพูดจาหรือกันก่อนเป็นไร
 ไอ้เรื่องนี้ไม่สู้จะบอกให้สิ้นสงสัย
 ยังได้เอาพิมพ์เข้ามานนกาย
 จะได้เป็นหนทางให้นอนาย
 จะไม่กินไม่นอนแล้วกับชาย
 เอ็งจะต้องนอนหนาวแล้วร้องไห้
 จะไม่มีผิวเลยยอมไม่ได้
 ต้องเลิกตูดเข้าไปอยู่กับต้นไม
 น้องจะพูดเช่นนั้นได้ที่ไหน
 จะต้องลุกขึ้นเกาะแล้วตะกาย
 พี่จะบอกนางวลนางให้เข้าใจ
 บอกว่าเขาจะเสียเอาไว้ทำไม
 สร้างกระดองลงกระด ของผู้ชาย
 จะได้ขึ้นวิมานชมบุญกับสหาย
 ให้นั่งนิกรกรกรองหาหนทางเดินไกล
 จงอุตส่าห์ทำบุญจะได้ให้นอนาย
 พี่หักปากมาหมดที่หมาย
 หน่อยจะเย่ออ้อยแล้วไม่ได้

พี่ไม่ปล่อยให้คิดบ่วง โลกีย์
 น้องเป็นผู้หญิงแสนจะยาก
 น้องอุตส่าห์ทำบุญไม่สิ้นบุญกุศล
 จงหลงมรรกงาม ให้อ้อมอ้อมยังอยู่
 วาสนามาคริงจวนจะถึง เข้าที่
 น้องมีวาทะแต่บาปท่านจะสาปเวรสัตว์
 สร้างบุตรเอาบุญเถอะแม่คุณของข้า

ให้หาตัวผาถนอมเสียเถิดแม่หนุ่มบางไผ่
 มีแต่ลำบากไม่มีบ่วงสบาย
 ดิตตุดตามตนจนกระทั่งแก่ตาย
 จะดับจิตจันจุน้องจะไปหาใคร
 เวรมามากมีน้องรู้กันบ้างหรือไม่
 สร้างบุตรเอาสมบัติจะได้หนีอบาย
 เชื้อชายมันว่าบ้างปะไร ฯ

เพลงประ สำนวนที่ 2

ข้อมูลเอกสารของ
 นายคล้าย แสงสี
 อายุ 85 ปี

(ญ.) ใครหนอแล้วใครหนา
 หรือจะมาธุระปะปั้ง
 หรือมาธุระไอ้ที่ของลับ
 มาธุระอะไรถามว่าไปไหนกันมา
 ว่ามาธุระกันที่นี้

(ช.) พี่มาธุระไม่สละหลักลิ
 พี่มาธุระตรงน้องสองล่องผากลาง
 ให้อ้อมอ้อมเด็กเท่ารอยโค

(ญ.) มาธุระตรงน้องสองล่องผาแล้ง
 พี่มาธุระตรงเงินส่วยน้องจะกอง
 พี่จะมาฟังตูดฟังกัน
 จะมาฟังตรงอีแปะ

(ช.) ให้ก้มหัวลงไปแตะเอาอีแปะของน้อง
 มึงพูดจาปลิ้นติ้นคนหนักหนา

(ญ.) ว่าจะเจียะหน่อจี้ ไปบ้านพี่เสียเถิด
 ให้อ้อมบัติน้องอย่ามาพรวงมาพาน
 ให้ปราบกราบกระตอง

เสียงมาเรียกหาอยู่ที่ไหน
 ร้อนเย็นเป็นอย่างแล้วอะไร
 ไอ้ที่ใต้ต้นแล้วริมไค
 พ่อมาเรียกน้องยาทำอะไร
 หรือจะเลยไปที่แล้วตรงไหน ฯ
 มาธุระตรงนี้ไม่ใช่ตรงไหน
 แหวกแตกเนื้อตึงเป็นไค
 แต่ประเดี๋ยวนี้เอ็งโตเท่ารอยควาย ฯ

ความจริงน้องเพิ่งแจ้งเสียแต่น้ำใจ
 มาธุระตรงทองส่วยน้องจะให้
 มันคุ่มฟ้าคุ่มฝนไปเสียเมื่อไร
 ให้ก้มหัวลงไปแตะแล้วก็ได้ ฯ

มึงพูดจาจงทองเกินไป
 ทำ.....

อย่ามาหลงละเมิดพี่ชาย
 มันไม่ได้รับทานดอกพี่ชาย
 ในชาตินี้ไม่ได้ลองแล้วเจ้าคนบ้านไกล ฯ

(ช.) น้องอย่าเพิ่งประมาทพี่ชาตียายชู้
 น้องจะให้ทราบกระดองพี่ยังมองไม่เห็น
 มันไม่ใช่พระพุทธร้องเอ๋ยพระสงฆ์
 ไล่สมบัติกระดองที่เขาหลงขึ้นชื่อ
 (ญ.) พ่อแม่ทั้งหลายหญิงชายเจ้าเอ๋ย
 พ่อแม่ที่ทำงานให้ท่านฟังดูซิ
 ให้มีมลายกมือไหว้หน้าไพลินริน
 (ช.) จะให้ยกมือไหว้หน้าไพลินริน
 พ่อแม่เจ้าชาด้วยมันว่าฉันก่อน
 ครั้นจะไม่ว่ามันเสียบ้าง
 มันให้ยกมือไหว้ตรงหน้าไพลินริน
 พ่อเอ็งถึงเสียงปับข้ายับเสียงปุบ
 พ่อเอ็งถึงประสมคำเลอล้มคมมา
 (ญ.) แต่พ่อพี่คมมาจะหลงดำลิ่มตม
 พ่อจะล้มคมมาเลยถึงข้าเสียตะแคง
 (ช.) มึงจะถึงประสมให้ข้าล้มหมดแรง
 แต่พ่อล้มตะแคงเรียวแรงกลับมี
 เอ็งจะถึงประสมให้ล้มตะแคง
 ชาตียอหญิงอาภัพอปริย
 เอ๋ยขึ้นก็จะถึงระวังกลืนมึงจะแยก
 มือหนึ่งจับขาแยกอีกมือหนึ่งแทง
 (ญ.) จับขาแยกแทงชาย
 เมื่อจะยกชยาวก้าวชอย่าง
 ไม่เชื่อลองดูสักสัก
 แม้กษัตริย์มีครุฑมูมิมัน
 แต่มึงปล่อยไ้ด้นแม่กูรัก
 แม่จะเอาสองกลีบเข้าไปบิษขัม
 จะจับหัวมึงมุดคุดเข้าถ้ำ
 (ช.) เอ็งจะเอาสองกลีบไปบิษขัม
 พ่อแม่ที่นังให้ท่านฟังดูซิ

ชั่วตีพี่ก็รู้มาแต่ไรไร
 ไล่เอ๋ยอีเวรพูดออกมาได้
 มาถึงได้นั่งลงยกมือขึ้นไหว้
 ถ้ามีมียอมให้สักทีแล้วจะไหว้ ๙
 เกิดมาใครอย่างมันบ้างไหม
 ว่าไอ้หมอกคนนั้นพูดจาหยาบคาย
 แล้วแม่จะให้กินน้ำบ่อทราย ๙
 แม่ชู้ขึ้นโถมคืบแม่ชู้ขึ้นของชาย
 ไอ้ที่เวลาฉันยืนมันกลับว่าฉันได้
 อีห่าร้อยว่าจ้งยังนึกเจ็บหัวใจ
 ไล่ปากพอมึงแก่งหิน.....
 คูสองแควเอ็งเลยบุบลงเป็นปากกระบาย
 ลีกอเลยดำเอารอยควาย ๙
 แม่เลยยกเอาสันขึ้นยันเอาไว้
 เลยหมดเรียวหมดแรงลุกไม่ไหว ๙
 จะให้อนตะแคงลุกไม่ไหว
 ลูกขึ้นขึ้นขึ้นแข็งแรงกระไร
 อีห่าสต่างค์แดงดูหรือพูดได้
 พูดจาถึงข้างไม่มียางอาย
 ประเดี้ยวกลับเอ็งจะแตกเอ็งรู้หรือไม่
 ประเดี้ยวพ่อปล่อยไ้ด้นแล้วกัดตาย ๙
 บอกว่าตาน้องมิดูแม่หากแล้วไม่
 ท่วงที่ท่าทางแม่ก็เข้าใจ
 มึงเป็นลูกศิษย์ฤาษีมาแต่ไหน
 จะยื่นเยื่อทอกันหากแล้วไม่
 ระวังจะโดนกบาสหัวชาย
 เอาหน่อแรดเข้าสันหน้าไว้
 ให้มึงไ้บ่งทั้งจามแล้วทั้งไอ ๙
 เอ็งมันพูดลับปรั้งไม่ได้
 บอกว่าอีคนนั้นพูดจาหยาบคาย

มึงจะจับหัวกุมตเข้าถ้ำ
 หัวบนแล้วข้าซอทุเลา
 หัวบนของข้าโตกันถนัด
 แต่ไอ้เครื่องในโตเท่าตลับ
 แต่เวลาออกลูกโตเท่านอง
 โดนเท่าเท่าแขนเอ็งยังแน่นสันด
 (ญ.) พวกเจ้านอกระถ้ำนุดจาจงทอง
 เอ็งว่าโดนเท่าแขนจะต้องร้องสันด
 ของดีเป็นแท่งไม่ใช่หน้าแข้งหัวเข้า
 ให้กลับคืนสถานไปยังบ้านพี่
 ออย่ามาหลงกระตองบ้านนี้เสียเลย
 พี่จะมาหลงกระตองจะไม่ได้ครองสรวง

ให้กูข่มกม้ามึงอย่าได้หมาย
 ถ้าหน้าแข้งหัวเข้าข้าก็ยอมให้
 เอ็งจะเข้าไปยึดไว้กันอย่างไร
 เอ็งยังบ่นว่าคับ ออกจะตาย
 ยังเลือกแหกปากร้องกันอย่างควาย
 เอ็งจะร้องสับดว่าไม่สบาย ฯ
 นุดหยังผยองไปเสียยกใหญ่
 ว่าร้องสับดว่าไม่สบาย
 มาถึงพ่อจะมาเอาเสียง่ายง่าย
 ออย่ามาหลง โยนี่เลยพี่ชาย
 ไม่ได้ชมเชยกันดอกพี่ชาย
 จะไม่ได้แทนองค์พระเมตไตร ฯ

เพลงประกลอนลี

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายคล้าย แสงสี

อายุ 85 ปี

(ญ.) หยดเข้าแล้วยังข้า
 ไครมาร้องเรียกสำเนียงทอน
 กอดตันจะไปกลอนโล
 น้องก็รีบจัดแจงแต่งกายา
 แม่เลยยกเท้าเก้บรรวง
 จะได้ไปดูหน้าหนุ่มชาวหนอง
 แต่พ่อเดินเหินยาวก้าวตามทาง
 ร้องเรียกสำเนียงพี่ทิด
 ถ้าดับพิษของน้องให้หายเสีย
 (ช.) เสียงร่อยไวยไวยโฮยแววหู
 ส่งเสียงถามน้องร้องถามนาง
 หน้าบุดหน้าเบี้ยยังเยี้ยวไหลแตก

กอสองจะว่ากลอนลี
 เรียกหาอแม่ซอผักชี
 กอสองจะไปกลอนลี
 จะออกไปดูหน้ามันที่
 รีบเดินลงไปซ้ำที่
 ตัวนางของน้องไม่ซ้ำที่
 พบจางกิดเอาสี
 ให้มาช่วยดับพิษให้ที่
 แล้วจะยอมเป็นเมียแล้วพวกพี่ ฯ
 ว่าอะไรยังไม่รู้คดี
 ว่าเป็นหยังเอ็งถึงนั่งกุมสี
 เป็นอะไรยังแปลกหัวใจพี่ ฯ

(ญ.) ว่าเร็วเกิดจ้าวอย่าช้าอยู่เลย
ว่าฉันเดินมาตามทาง
ช่วยดับพิษให้ฉันเร็วเร็ว
(ช.) เอ็งจะให้พี่กัดดับพิษให้น้อง
ส่วนตัวของพี่ดับพิษเป็น
น้อง เอ้ยน้องอีแม่ทองแสงแท้
ได้งูทำฟันมันช่างกัดเอาได้
ได้งูมันจับสัปดน
ให้เอาหัวพาดหมอนนอนหงายหน้า
(ญ.) เร็วเข้าเกิดพ่อหน้ามน
อย่าก้มลงไปใกล้กัน
พี่กัดพี่กัดมาคมให้น้องเสีย
ลองชันสูตรดูที่กัดจำ
(ช.) เสียงน้องมาร้องว้ายว้าย
จะให้พี่ชันสูตรดูตูดของน้อง
เห็นหนูน้องร้องหลายทนต์
ได้ยินเสียงน้องร้องว้าย
อีกมือหนึ่งดึงถักผ้า
แต่ยาของพี่มันยาแพง
เลยคว้าวาดุนยาเข้าแผ่นแผ่น
แผ่นรวมไว้มันกระจุกคุดไปกลาง
เสียงปู้ปิบี่ปั้นบับค้อยขยับค้อยแผ่น
ไอ้ตรงนั้น เจ็บตรงนั้น แสบตรงนั้น แสบตรงนั้น คับ
ทุดอีฝาละมีมันตืดตึง
เห็นจะแผ่นไม่ทันเลยดันทั้งดุ้น
(ญ.) เร็วเกิดพ่อหน้ามน
ถ้าสามวันไม่หายคอยดูใจเกิดทนอ
(ช.) ไม่ถึงสามถึงห้าแต่ว่ายาต้องกิน
ถ้ากินยาอย่างง่ายจะไม่ได้ถึงวัน
อีกทั้งยาน้ำของพี่พิเศษ

เร็วเข้าเกิดท่วยมาทางนี้
พมูจางมังกัดสี
เจ็บปวดกระเอาจแล้วเต็มที ๙
พี่ดับพิษไม่คล่องจะทำไงดี
เลยควักเอาเอ็นมาอังสี
ช่วยเปิดปากแผลให้ดูที่
แผลเพื่อตึงได้ใหญ่อย่างนี้
กัดเอารวมกันเขียว
พี่จะได้ใส่ยาให้ลึกที่ ๙
น้องก็ปวดเหลือทนเต็มที
ประเดี๋ยวจะไปโดนเอาเม็ดดี
หรือจะก้มลงเสียไม่ว่าพี่
ว่าน้องจะมรณาไหมเล่าพี่ ๙
พี่ก็ร้อนใจเสียเต็มที
บอกว่าไม่มองเพราะยาพี่มี
พี่ก็แสนใจจี้
พี่ก็ร้อนใจเต็มที
มือซ้ายก็คว่ำฝาละมี
ยาของฉันมันแข็งลิ้นดี
แผ่นแผ่นแล้วก็คั้นกับฝาละมี
ไอ้ฝาละมีถูกถึงลิ้นดี
ค้อยค้อยถูกค้อยค้อยทนให้มันได้ที่
ค้อยขยายค้อยขยับให้ได้ที่
ชักออกก็ดึงไปดึงราชบุรี
เล่นเอาหัวยาพี่ทูนฝาละมี ๙
น้องปวดเหลือทนแล้วพี่
จะดามึงไอ้หมอนแล้วเช็ดสี ๙
ถ้าไม่กินแล้วก็สิ้นฤทธิ์
ถ้าไม่กินยากันก็จนใจของพี่
อีกทั้งยาเม็ดก็มี

ยาของฝรั่งยังไม่สู้
 ถ้าทั้งเม็ดทั้งต้นน้องทนได้
 ถ้าทนกันได้แล้วนะน้อง
 (ญ.) หยดยังฟังทำนอง
 จะม้วยยืนกันเรื่องรู
 ขอเชิญพี่ไปเคหา
 จะได้ไปกินปลาให้พี่มากินข้าว
 มาเกิดแล้วพอมมา
 พากันเฝ้าฉายเดินเตาะพายเข้าพุ่ม
 (ช.) เดินตามติดต้อยแม่สาวน้อยยวนวณาง
 ถ้าว่าถึงเรือนพ่อจะต้องเล่น
 เลยเดินตามหลังนวลนางเดินหน้า
 ลักพักหนึ่งถึงเคหา
 จะแลดูหน้าบ้านดูลานสิ้นเสียง
 นาสร้างโรงสีเอาไวใส่พื้น
 ดูทางลดคดเคี้ยวลดเลี้ยวพญาเหล็ก
 มีกุกหลาบมะลิปลูกอยู่ตามคันรื้อ
 มีทั้งกุกหลาบเยอร์มันทานตะวันรักเร
 เจ้าดอกโคกเดือนสามจะสร้างจะชา
 มีทั้งกุกหลาบมะลิปลูกไว้สลอน
 เดินพลางเร็วเพลินชมพลาง
 เลยรีบขึ้นเรือนเราไม่เชื่อนไม่เช
 เห็นกระไดยังดีเลยเร่งรีขึ้นเรือน
 (ญ.) แต่พอแขกมาถึงเรือน
 เรียกแขกให้นั่งล้างแข้งขา
 ให้มากินน้ำแล้วในโอ่ง
 (ช.) เอ็งชวนเข้ามาบ้านว่าจะเป็นพี่น้อง
 ใครจะกินของเอ็งเล่น

ข้าเรียนมาจากครุฑาฤๅ
 ลักประเดี้ยวใจักหายดี
 ชั่วเลาเพียงสองสามนาที่ ฯ
 เรามานับกันเป็นน้องเป็นพี่
 น้องเห็นจะดูไม่ดี
 ไปกินข้ากินปลาสุบบุรี
 ข้าจะขอรับหน้าเข้าทุกที
 น้องจะได้พาจรัส
 พาพ่อหนุ่มคนนุ่มเร็วรี ฯ
 คิดพลางเดินพลางว่าต้องดูที่
 แอหะเสียให้เย็นแล้วฤๅ
 เจ้าของบ้านเขาก็กพาเร็วรี
 แลดูหมุหมากี่ไม่มี
 เป็นสนามเตียนน่าสร้างโรงสี
 สีข้าวกันกลางคันถ้าจะดี
 รอยไครกระแทกเสียเหมือนควายคลี่
 นมแมวเมวววมามี
 ต้นโคกกิ่งเซมามี
 โคกกันตามประสาหมองศรี
 โกสมรักซ้อนนามมี
 ถึงกระไดของนางตัวดี
 ถึงกระไดเลยแลเห็นมันยังดี
 หวังจะเป็นเพื่อนน้องพี่ ฯ
 สาวน้อยแม่ไม่เบือนหน้าหนี
 ให้กินน้ำกินท่าทางนี้
 ให้กินน้ำในกระป๋องลั่นจี่
 มาถึงทำจงทองเรียกกินน้ำปลี
 ของเอ็งมันเหม็นเหมือนขี้ ฯ

(ญ.) ก็มึงกินน้ำห้วยมากี่โหล
ให้มึงกินน้ำถ้าหินดิบ

กินแล้วอยู่ยงคงกระพัน

(ช.) น้ำอยู่ยงคงกระพัน

จะลองดูน้ำในถ้ำสักตน

เอ็งว่าน้ำในถ้ำหินดิบ

ดูมันไหลเป็นห้วยลาระแหง

แลดูถ้ำก็ลึกฉนั้น ให้นึกสยสง

เห็นถ้ำลึกตมอ เห็นหมึกินทอย

มึงถึงได้รอดความตายมาถึงนี้

ไอ้ที่มันไหลบริบริบริบริ

เขาเรียกกันว่าน้ำยันโยน ๗

เรียกว่าน้ำยันโยน

ดูแล้วก็จนใจจ้

ที่มันไหลบริบริบริบริ

มีหินเป็นแท่งอยู่ตรงกลางพอดี

ดูต้นอ้อต้นพงเขียวชฉ

กำลังกินอ้อย.....๗

เพลงดับหัวล้าน

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายคล้าย แสงสี

อายุ 85 ปี

(ญ.) แม่เลยเดินปั้งปั้งออกมากลางนอกชาน

(ช.) ที่อันมีถมทำ ไม่มองให้ทั่ว

ถึงจะล้านที่หัวมันก็ตัวของกู

(ญ.) แหมมันผิดประหลาดเด็ดขาดสำคัญ

มันช่างเลือกหัวโล้นไปเสียยังกับชน

มันไม่ล้านอย่างเดียวยังเหม็นเขียวอีกด้วย

(ช.) อย่าดูถูกหัวพี่ไปเลยนาง_หมกผ้า

จะล้านหน้าล้านหลังล้านซุนข้างเศรษฉ

(ญ.) ล้านหน้าล้านหลังล้านซุนข้างเข้าเฝ้า

งั้นน้องจะมีผิวไอ้ที่หัวล้านเกลี้ยง

(ช.) ล้านซุนนางมีหน้าล้านอย่างขำมิของ

เห็นหัวล้านเกลี้ยงจะเอาทำเชียงหรือแม่คุณ

เอ็งจะเอาหัวคนนั้นเข้าไปทำเชียง

อันนี้เป็นคนจัญไรคงนิสัยไม่ดี

เห็นคนหัวล้านน้องก็เลยไม่ไป ๗

อีท่าลามกมองหัวเดียวพ่อตาเสียหาย

มันไปล้านในรูมึงเมื่อไร ๗

มันช่างโล้นหัวล้านไปเสียจริงให้ตาย

ถึงจะยกให้ฉันก็ไม่อยากจะได้

ถ้าใครได้ไปก็ช่วยดูสิมันล้านจนใส ๗

จะล้านหลังล้านหน้ามันก็ล้านคุณนาย

แต่พวกเอ็งล้าน_สิมันพาจัญไร ๗

เขาก็เรียกล้านเจ้าแล้วล้านนาย

ได้ไม่ต้องหาเชียงทำเปิดทำไก่ ๗

ล้านเงินล้านทองไม่ต้องท้อพระทัย

ล้านอย่างนี้มีบุญเขาเรียกว่าล้านทองใบ

เอาอย่างเอาเยี่ยงมาแต่ไท

เดียวเอาหัวล้านที่มัน_เสียให้มันร้องไห้๗

(ญ.) ถึงพวกข้าล้านสีกียังมีผ้าปิด

งันแมจะมีผิว ไรที่หัวล้านล้าน

(ช.) เอ็งจะเอาหัวฉันไปทำกระดานรองนอน

ถ้าเปิดกระตองให้ตันหัวต้องล้านเหมือนพ่อ

(ญ.) หัวล้านหัวเหลืองหัวละเฟื่องสองบาท

มันล้านเลื่อมล้นลมถ้าทกล้มคงแหลก

ถ้าใครรวดข้าวแล้วไม่ต้องหาลาน

(ช.) มันพูดกันน่าขันพูดกันชอบกล

จะรวดข้าวบนหัวหรืออึดอับปรีย์

หัวเกล้าปิดมิดไปเมื่อไร

ได้ไม่ต้องหากระดานแล้วอย่างไฟ ๗

ทำบ้านปากบอนเห็นเป็นสบาย

ล้านดีมีกระด _ ไม่เชื่อเอ็งลองดูได้ ๗

มันโล้นจริงล้านจัดถ้าใครเห็นตกใจ

ถ้าโดนตีคงแตกตาตั้งเป็นกระต่าย

รวดบนหัวกบาลได้สบาย ๗

จะรวดข้าวบนหัวคนฟังดูขี้ใครใคร

มันเอาหัวที่ _ เสียให้นั่งร้องไห้ ๗

เพลงตับหอย

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายสังเวียน ทับมี

อายุ 74 ปี

(ญ.) สวัสดิ์มีหลานชอกราบท่านผู้ฟัง

วันนี้มากับขวัญจิเพื่อพบมิตรทางบ้าน

ได้ยินข่าวเล่ากันว่าหนุ่มสุพรรณเขามา

คงจะเท่เข้าท่าขออุทธานักนิต

ฉันชำเลื่องตาแลกรู้แน่ว่ายยังหนุ่ม

พอกระเถิบเข้าไปใกล้ชักเริ่มใจไม่กล้า

ดูยาวยังยี่ราฟเหม็นสาบยังกับผี

(ช.) ใจเย็น ๗ น้องสาวจะบอกกล่าว-

จุดประสงค์

ไม่ใช่ผีไม่ใช่สางหรือขวัญใจคนสวย

พี่ก็คนเหมือนเขามีหัวเข้าหัวข้อ

พี่ชื่อเชษฐกานยาวเจ้าเก่าคนเก่ง

ก็ขวัญจิตขวัญใจเคยเล่นกันประจำ

ฟังเสียงฉันบ้างอย่าเห็นห่างหนีหาย

ขอเชิญชวนทุกท่านฟังเพลงอีกแนวของไทย

นึก ๗ อยากเห็นหน้าว่ารูปร่างอย่างไร

สนใจไหมขวัญจิตฉันว่าน่าสนใจ

กำลังเอ๊ะเก ะกลุ่มเลขกระเถิบ-

เข้าไปใกล้

เลยเหลือบลองมองหน้าเอ๊ะคนแน่หรือโง่

ดูหน้าห่างยังกับสีแล้วทำไม ๗

มาหารีอดตกลงกับพี่น้อยเป็นไร

พี่ก็คนมีหน้ามีตาเหมือนใคร ๗

มีแขนมีคอมมีไอนั้นเหมือนใคร

ที่เคยเล่นกับเอ็งไม่น่าอึงให้อาย

เล่นกันเสียจนจำ (ไอนั้น) จนจำหน้าได้ ๗

(ญ.) อ้อพี่เชษฐหรือพี่นิกว่าพี่มาพูด
ไม่เจอะเจอกันนานตั้งแต่สามวันกว่ากว่า
หรือไปทำไร่ทำนาหาปลาหาปู

หรือไปเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลาตามชนชาเป็นปอก
(ช.) เปล่าหรือเปล่านั้นใครบอกใครเล่า
พี่ไม่ได้เลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลานิ่งเดินหาตามหอย
พี่เดินหากันแต่หอยจนหัวหอยนึ่งทวาย
พี่ตามหอยไม่เห็นไม่รู้ว่าเวรหรือกรรม
ในทะเลน้ำลึกพี่ก็ไปงมมาแล้ว
ทั้งระยองนันทายพี่ตามหาทุกแห่ง
นครปฐมหรือเมืองกาญจน์หอยนั้นก็ไม่มี
ไอ้หอยเอ๋ยหอยใครนะเก็บใส่ห่อ
พี่ตามทั่วถิ่นมณฑลสักก็ไม่มี
ทั้งในกรุงบางกอกทุกทุกตรอกเที่ยวตรวจ
พี่หอบจนหน้าทั้งจันทมนแรงตามหอย
พี่รู้สึกไม่สบายเห็นจะต้องย้ายกลับบ้าน
(ญ.) นำส่งสารพี่ชายเที่ยวร้องไห้ตามหอย

หอยที่พี่ตามหาน้องอยากจะรู้สาเหตุ
หอยต้มหรือหอยขมหรือดำหรือหอยขาว
หอยน้ำเค็มหรือน้ำจืดพี่จึงช่วยชี้แจง

หรือจะเป็นหอยกระจิวขอให้นิช่วยเล่า
(ช.) หอยที่พี่ตามหามาด้วยอดสาหัส
จะหอยกาบก็ไม่ใช่มันคล้าย ๆ หอยแครง
มันไม่มีหูมีตาแต่มีทวนดัดเต็มตัว
มันไม่อยู่ในน้ำมันอยู่ตามบนบก
มันกินอาหารง่ายต้องให้น้ำช้ำเขาป้อน

เกือบวิ่งหนีผ้าหลุดเล่นเอาเหงื่ออาฟไหล
ไปเล่นเพลงกับใครมาดูหน้าตาหมองไหม้
(ไปถางร่องถางรูหรือไปทำอะไร)
ไปชุดหนองคลองคูหรือไปช่วยงานใคร
ถามว่าแกเป็นหนองนอกหรือหนองใน ฯ
พี่จะบอกกับเจ้านะขัตติยจิตขัตติยใจ
เดินหาสิ้นหอยคิดถึงหอยที่มันทวาย
ไม่ว่าห้วยว่าเขาเนินลำนานาป่าใน
หมดปัญญาติดตามพี่คงทิวหอยตาย
พี่ตามทั่วหมดแถวไปทุกทิศทั่วไทย
แม่หอยดีสีแดงไม่รู้ไปอยู่ที่ใด
ทั้งปากคลองตลาดไม่รู้หอยหนีไปไหน
พี่ตามหอยจ้อจนอ่อนใจ ฯ
ถามว่าหอยอยู่ที่ไหนบ้างไหม
ทั้งในคลองอาบนวดตามไม่เลือกกว่าที่ไหน
เดี๋ยวนี้ใช้ขันน้อยน้อยรู้สึกไม่สบาย
มันปวดแสบปวดร้อนใช้ดันทบจะเดินไม่ได้ ฯ
(จนใช้พัดลั่นหอย) จนเสียรูปเสียรอย
เนื้อตัวเริ่มลาย
มันคงอรรอยเฮอร์ตาเรียกว่าหอยอะไร
หอยสั้นหรือหอยยาวหอยเล็กหรือหอยใหญ่
หอยโข่งหรือหอยแครง (หอยข้าวหรือหอยใคร)
ขอให้ช่วยแก้ไข
เป็นหอยเลี้ยงอยู่ตามเล้าหรืออย่างไร ฯ
พี่จะบอกลักษณะพูดเป็นนิยาย
อีตรงกลางมีแฉ่งจะบอกตรงซีกจะอาบ
ไม่มีหางมีแต่หัวจะชี้เหตุบอกให้
ตามช่องแคบมีโคนมันชอบกินกล้วยไข่
พอมันอมเหยื่ออ่อนแล้วมันก็คาย ฯ

(ญ.) พ่อรู้เหตุเรื่องหอยชักว่าคาญรูป
 นี้อะตามันทำไมเล่าพี่ชายบอกฉัน
 หรือจะไปลาบแกลัมเหล้าหรือจะไปต้ม
 หรือหอยนี้สำคัญจะเอาไปเลี่ยมคล้องคอ
 ไม่ทำมาหากินจากถิ่นไม่ถอย
 เทียวหอยไหนตามหาเสียจนหน้าเหมือนหอย

แต่แกลังทำไมรู้ว่าเป็นอะไร
 หรือจะไปแกงกินกันต่างเป่ ต่างไก่
 หรือไว้ดองไว้ต้มนี่จึงได้เสียชีวิต
 นี่จึงได้ตามติดต่อไม่กลัวเป็นกลัวตาย
 เทียวร้องให้ตามหอยคิดแล้วน้ำใจหาย
 ผมก็ยุ่งหอยกหอยยังกับผอยหมากยาย ฯ

เพลงตัดต่อ

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นายสมบูรณ์ สุพรรณยศ
 อายุ 67 ปี

(ช.) พ่อแม่ที่ดูหมวดหมูที่มา
 ผิดบ้างพลั้งบ้างทำที่นั้งแถบนี้
 ลูกยังไม่สิ้นหัดเจนนัดเรียนจบ
 เชิงร่ำบทเรียนพากเพียรยังไม่พอ
 ไม่ใคร่เด่นเหมือนเขาผมมีชาวแก่งข้า
 ไม่ไทยหวานชวนทู่ทู่ผู้ทู่ทู่ตอน
 เสียงลูกไม่กลมผมจึงต้องก้มกราบกราบ
 (ช.) เอ็งจะเดินยักไหล่น้องเอ๋ยส่ายคอ
 มันจะดำเจ็บตนเดี่ยวจะบ่นว่า ไม่บอก
 จะหงายแผละล้มผลอยตอจะทอยเป็นเทือก
 (ญ.) จะหงายแผละล้มผลอยตอจะทอยเป็นเทือก
 ซาติไธตออัปรีดาแม่มีเดินมา
 น้องเป็นหญิงเจียนตนไม่ใช่คนผลอดัว
 ตอหมั่นเตนหมาแรงกาไม่จับ
 ถ้าเป็นไธตายนับให้มันกลับเข้ากอ
 (ช.) เอ็งว่าไธตายนับหรือให้กลับเข้ากอ
 ไร่เอ๋ยอแมงอวดว่ามีตามอง
 มันไม่ใช่ตอหมั่นไธที่เตนหมาจับ

ทั้งผู้ตอตาแถบเหนือแถบใต้
 นานานลูกผ่านมาที่ขอโทษเกิดชาวไทย
 ญาติที่รักเคารพจะว่าผมชั่วร้าย
 ถ้อยคำห้วนข้อเชิงจะแก้ไข
 เชิงตลกไปกยาที่คนครูสอนให้
 เพราะลูกเป็นนักกลอนแต่ชื่อเสียงผมไม่ไกล
 ผมยังไม่เชี่ยวชาญยังไม่เคยจะมีชัย ฯ
 เดี่ยวจะมาโดนตอคอกจะหักตาย
 ตอจะตำหนามจะตอกบวมโตเป็นโต
 ตอมันแปลุ่มแตกเปลือกอยู่กำลังแดงปลาย ฯ
 ตอมันแปลุ่มแตกเปลือกอยู่กำลังแดงปลาย
 แม่เห็นไธตอแตกตามันจะดำใครตาย
 ถ้าอากาศไม่มัวคงไม่โดนตอไม้
 พวกไธตออาภัพให้กลับไปตากอไธ
 ไปดำแม่มึงให้พอเถอไธตอไม่ตาย ฯ
 ดำแม่มึงให้พอหรือไธหัวตอไม้
 ว่าจิกหัวชมองหาได้เกรงใจไม่
 ไม่ใช่ตออาภัพจะได้ตากอไธ

มันไม่ใช่ตอพวงมันไม่ใช่ตอแพ
 หัวตอหัวตอสูงอยู่แค่นิ้วมือ
 โดนปั้งสองปั้งเดียวจะนั่งหมองหม่น
 คอแสมสีมอจะตำตอ_มิง
 (ญ.) ว่าคอแสมสีมอจะตำตอ_มิง
 ตีมันแลมองแม่จะลองเดินมา
 ถ้ามันตำแม่หัวบ แม่จะฉาบด้วยมีด
 แต่พอพบทั้งตอสีมอมักกะแม่
 น้องไม่เห็นมันตำหน้าคะม้าหลบดิน
 แม่ไม่เห็นทำไมเลยตอไม้สีมอ
 (ช.) ว่าไม่เห็นทำไมเลยตอไม้สีมอ
 มันเป็นตอมีตาพุ่มพุ่มไม่ตำ
 มันเป็นตอเลื้อยตัดเอ็ง โดนเข้าเดี่ยวติด
 เอ็งจะทำถือตีว่า เอ็งมีหน่วยตา
 อวดดีเสมออะอี เช่อมัวชั่ว
 นี่มันตอปลายตกพุ่มมันรกรกลุมตอ
 ถ้ามิงโดนมันเข้าจะต้องวิ่งเล่าหลายคั้ง
 (ญ.) ถ้าน้องโดนเข้าจะวิ่งเล่าหลายคั้ง
 หัวตอหัวตอไม่กลัวแม่มันตอ
 ซาติไอ้ตอเก่าเก่าเดี่ยวก็ต้องแหงแก่
 ยิ่งกับตอไอ้จ้วไม่ประมาณหัวเท้า
 พวกไอ้ตออัปรีย์ใครเขาจะเกรงกลัว
 (ช.) เอ็งว่าตออัปรีย์เอ็งมีเกรงกลัว
 เอ็งจะทนงตนว่าไม่โดนหัวตอ
 คำว่าตอเก่าเก่าจะเจ็บเท้าแหงแก่
 ถ้าไม่เป็นเช่นนั้นระวังมันพวกมิง
 เอ็งจะเอาตีนเข้าไปแตะตอจะตำเอ็งติด
 โดนขวบสองขวบตรงกันแผลผาน
 (ญ.) ว่าโดนขวบสองขวบตรงกันแผลชวาน
 ถ้ามันโดนเข้าเป็นของธรรมดา

ไอ้มันตอแสมสีมิงรู้บ้างไหม
 คำมี^{ใจ}ปัดป้อจะทำเชื้อเดินไป
 เจ็บปวดเพราะโดนโดนตอไม้
 จะนอนหมอบสีมิงเร่งระวังตอไม้ ๙
 จะนอนหมอบสีมิงให้เร่งระวังตอไม้
 คอแสมหน้าพุ่มมันจะตำแม่ไหม
 ถ้ามันตำแม่มีดแม่จะฟันด้วยไม้
 หัวตอหัวตอซาติไอ้ตอไม้ตาย
 รอยเขาเหยียบจมดินกันเสียตมตาย
 แต่พม่าซัดตอยังตำพม่าไม่ตาย ๙
 พม่าซัดตอยังตำพม่าไม่ตาย
 ไม่ใช่ตอตำตำฟังกินตอตาย
 ไม่ใช่ตอติดติดโตเท่าลูกใต้
 มีมีดถือมาจะไม่กลัวตอไม้
 แต่โดนตอในตัวยังบ่นเจ็บแทบตาย
 พญาขันรกรคอตำไม่เลือกกว่าใคร
 ตอจะตำตอตอวิ่งร้องจนตาย
 ตอจะตำตอตอวิ่งร้องกันจนตาย
 เคยได้ชุกหลายกอไม่เห็นมันตำร่างกาย
 โดนเหยียบหน้าแข้งจะต้องพับหน้าทงาย
 เดินให้ตำเปล่าเปล่าเดียวกับมันเจ็บปลาย
 แต่ตอมิติตัวยังตำตำไม่ตาย ๙
 ตอมิติตัวตำตำไม่ตาย
 เคยชุกหลายกอจะเฟื่องทงาย
 โดนมิงเหยียบหน้าแข้งเดียวกับหน้าทงาย
 ตอกำลังแข็งดังตมมันตองเป็นโต
 ประเดี๋ยวจะวิ่งตอชวิตหายากันออกไขว่
 จะต้องขึ้นกระดานเอ้อย่างไฟ ๙
 จะต้องขึ้นกระดานย่างไฟ
 คงไม่ว่าตัวข้าคงไม่ว่าตัวใคร

ถึงว่าญาติของ เจ้า โดน เข้าทุกคน
 น้องก็หญิงตาดีมามาลองกันดู
 คว่ามิดเตี๊มา เหลือบตาตูด
 พอเห็นตอรุงรังแม่เลยตั้งตาแล
 เลยเอามิดนั้นหมั้นแล้วก็ฉาบด้วยขวาน
 พอไอ้ตอบ้าบ้าแตกกลายงาถึงเหง้า
 (ช.) เอ็งว่าตอบ้าบ้าแตกกลายงาถึงเหง้า
 พอมีงาเอชวานตอกหัวตอกูแตก
 ลูกลอยหลักปลายหักอยู่
 นินปลายเหลวแหลกแทบจะแตกถึงร่วน
 ถ้าว่าหลบไม่ตีถ้าไม่หนีเสียโดน
 กูเลยจับตอลิงกูเลยตึงตอดู
 นินตอเก่าแก่มีมาแต่ครั้งตา
 ถึงมีงาโดนเข้ามึงจะ ไปนั่งกุมหม้อ
 อยากกินเปรี้ยวเคี้ยวส้มเกิดเป็นลมพุงโล
 (ญ.) ว่าอยากกินเปรี้ยวเคี้ยวส้มเกิดเป็นลมพุงโล
 อย่างนั้นพี่น้องข้างตามารดาข้างเดียว
 เห็นแกนั่งกุมหม้อถูกตอพุงโต
 พวกไอ้ระยำกลับไปตายาย่า
 หัวตอหัวตอกจนเขาครอกด้วยดิน
 แม่จะลองตอดีตอมีนุญฤทธิ์
 แม่เลยคว้ามิดได้เข้าไปโย้โคนต้น
 จะไปตำแซ่งตำชาตำหมาใครเข้า
 (ช.) จะไปตำแซ่งตำชาตำหมาใครเข้า
 พอมีงาเอามิดได้เข้ามาโย้ฟันโคน
 ถึงจะตำไม่เข้าเหง้าก็ยังหงิก
 นึกก็น่าโมโหมีงาโย้ตอเหี่ยว
 รอยมันเตาะด้วยดาบรอยมันฉาบหลายฉาด
 กูก็มียาดีสำหรับมิดิตัว
 หัวกำลังมันเห่อเย้ยเอ็งจะเชื่อมันเข้า

ถ้าจะถูกตอโดนกับมาแล้วมตาย
 ไอ้ตอบ้าหมาหมแม่จะทำตอไม้
 หยิบเลื่อยเดินล่อรีบเร่งครวไล
 ถ้าจะเป็นตอแสมจำได้ตอไม้
 จามหัวกบาลแล้วก็เดินสบาย
 ทดเหลือแค่หัวเต่าเลยตำคนไม่ตาย ๗
 ทดเหลือแค่หัวเต่าตำคนไม่ตาย
 นินตอกูแหลกนี้มึงมาทำอย่างไร
 เหลือแค่ก่องคุลีไอ้ตัวบรรลัย
 นินเสียปลายตัวตอแต่ตอหลบได้
 ถ้าอย่างนั้นเปลือกล่นยางตอแทบไหล
 แสนส่งสารตอกูทำไมถึงเสียร่างกาย
 เคยตำคนเรื่อยมาไม่ว่าสาวหรือหม้าย
 ทำน้ำลายสอสอเกิดเป็นลมพาลไล่
 ตำคนพุงโตมาหลายชั่วคนตาย ๗
 ตำคนพุงโตมาหลายชั่วคนตาย
 หมูหมาช้างมียมึงคงโดนตอไม้
 ถูกตอมึงโย้พุงแกถึงใหญ่
 มึงเกิดไอ้ตอครั้งตาตำสาว ๗ ไม่ตาย
 เทียบมันจมดินยังไผ่ขึ้นมาได้
 ถ้ามันตำแม่ไม่ตีดแม่จะฆ่าให้ตาย
 ตอก็ขาดตอนโดนที่นี้จะไปตำใคร
 เหลือแต่หัวเหง้าคูชิจะตำอย่างไร ๗
 เหลือแต่หัวเหง้าว่าจะตำอย่างไร
 ตอกูก็โค่นสุดจะแก้ไข
 ตอก็ททมตออีกถ้ามันจะเสียหาย
 นึกมีตอเดียวมันมาแกลังกูได้
 หัวมันแตกยังแผ่บาดตอกูไม่สบาย
 เลยเอาน้ำลายป้ายหัวแผลพลอยก็หาย
 เอ็งหลงว่าไม่ตำตอยังไม่ตาย

แดกชั้นเป็นตอมแตกหน่อชั้นเป็นต้น
 ที่มิ่งเบาะมิ่งบาก็ยังมีหยักติดอยู่
 เว้นแต่พระมารดาตายตาไม่ดำ
 ถูกตอกระแทกแผลแตกเลือดติด
 (ญ.) ว่าถูกตอกระแทกแผลแตกเลือดติด
 ชะไอ้ตอบ้าบ้าตอหมาหมาหมาแม่
 ดัดกนกยกกอยิ่งแตกหน่อขึ้นมาดำ
 ท่านผู้ดูผู้ฟังยืนนั่งอยู่ที่
 มีแต่ตอมแสมนั้นแสมมันด้วยมีด
 มีแต่ไอ้ตอแก้วว่าวจะมาดำสาวเล็กเล็ก
 ถ้าได้จอบมาจามจะต่อตามให้ยาว
 กุญแจกุญแจให้ตอให้ตายแห้ง
 ถ้าเหลือคันทัดแม่จะพลีตามผลาญ
 (ช.) ว่าเหลือคันทัดจะตามพลีล้างผลาญ
 ท่านผู้ดูอยู่ไม่ฟังอีกคนผิดคน
 ชะอีพวกกะนั้นมันสำคัญ
 มันจะตัดตอไม่มาตรงหมายว่าม้วย
 เรายังเป็นคนดีคาถามีเรียนมา
 พอมันชดตอแดงเลยเสกเป็นลมเพชร
 นะกตโมคร่อมได้มาจากหลวงพี่คง
 พอเป่ามนต์ลงไปทำให้ใจปลอดโปร่ง
 นอนหงายหมดท่าแก้ผ้าทันที
 (ญ.) ชะไอ้ไอ้หน้าเหี้ยมันเสียชดช้ำ
 แมงก็เป็นคนดีศิษย์ชัชรรรดา
 นะอุโมอะทุปะทะปะทั้ง
 เลยควักถ่านที่ติดสีไปไปที่เกศา
 แล้วก็โกยเข้าถ้าเอาใส่เข้าบึ้งก็
 เอาไปเทวัดคนให้มันปนกับขี้
 มันจะได้หมดทำเป็นเป็นหมาพ่นาม้อย

แทงระบัดไผ่ลั่นขึ้นมามีลูกสองใบ
 ตั้งไถ่หน้าดูจะเข้าใกล้ไม่ได้
 ถ้ายังขึ้นจะทำจะต้องบานตะไท
 โดนเข้าหมับจรมิดเข็ดไม่ยอกนั้นไม้ ฯ
 โดนหมับจรมิดเข็ดไม่ยอกนั้นไม้
 หัวตอตัวแตกมันไม่ตาย
 ญาติของมันไม่ทำฟังดูชิวไทย
 เคยเห็นมันมีงูไหมตอไม้
 ถูกตัดถูกกรีดมีแต่มีดขบขบ
 แม่จะไปโรงเจก็จอบเพราะเจ็บใจ
 ดัดกนกยกกอให้ตอมันล้มหงาย
 ถูกแดดตายแดงมันจะดำใจได้
 ใส่เตาเผาถ่านขายไปนอกเมืองไทย ฯ
 ใส่เตาเผาถ่านขายไปนอกเมืองไทย
 จะชดตอโคนเอาไปขาย
 กูจะมุงเล่นมันหาวิธีใหม่ใหม่
 เผาตอเสียด้วยถ้าจะเกิดไม่ได้
 จะเสกลมพัดพาไปให้มันภัย
 ให้มันกัดเอาสะกิดให้ไปถูร่างกาย
 เอาอินทขิลขลังได้มาจากหลวงพ่อกล้าย
 เป่าบึงขลังไปบึงเอ็งก็ล้มลงไป
 ถ่านกระเด็นเข้า_เอ้ยแล้วร้องไห้ ฯ
 เผาไฟจนดำยังกระเด็นถูกได้
 จิงโอมอ่านคาถาของแม่ชีไทย
 แต่พอลมมันส่างพุดาแจ่มใส
 ให้มันสมน้ำหน้ากับอากาศทางใน
 แล้วจรวลรีบเร่งครวไร
 ให้มันเสียพิธีไ้คาถาคนไทย
 แก้อาถรรพ์ด้วยหมยจะตุน้ำหน้าตันไม้

(ช.) เราเสกเป็นลมเอ้า!คาถามันดี

ชะอิทธิฤทธิ์ชาตชั่วนี้มันมารู้เช่น

ฤดูมันฤดูแล้ง

ชีเถาชีทปิลวชันจากเว็ดชี

กุเลยเสกตัวนะพะทะอะทัน

ก. ชื่อ ก.กา จ.จากรู

พลงก็จ้องมองอยู่คอยอิทธิฤทธิ์

หากว่ามันมาชกันที่นี้แต่เช้า

(ญ.) ก็บังเอิญวันนั้นตัวฉันเองนี่

ลงกระไดสามชั้นกลางวันไปเว็ด

นางมาเหลือบชะเง้อเฝ้าแต่แลดู

แต่พอรู้ว่าเป็นภูอาถรรพ์

แล้วจึงส่งสำเนียงร้องเรียกลูกหลาน

ช่วยกันเอามิดเข้ามารีตมาแล

(ช.) มึงจะเอามิดเข้ามารีตมาแล

เอ๊ะจะหนีทางไหนมันก็ไม่ทัน

พอเอามิดนั้นฉาดทางชาตคอคอด

เลยเลื้อยเข้าไผ่เอื้องตามไปไม่พบ

ว่าเป็นศิษย์ยายชีแก้อาถรรพ์ผู้ชาย

ลอยลื่นว่าเล่นลองตุลกราย

ชีเถาชีทปิลวชันก็ปิลวสูญหาย

น้อยหรืออิทธิฤทธิ์มันจะเก่งปานไหน

ให้กายกุมารร่วมกันให้จำแลงร่างกาย

เลยเสกขึ้นเป็นงูจะกัดให้นอนหงาย

ว่ามันจะมาชกันบ้างหรือไม่

กูจะเอาชีเถาชีทให้บานตะไท ๕

นางก็ปวดท้องชั้บังเอิญไม่มีใคร

แต่พอถึงส้วมเสร็จเฝ้าแต่ส่งสัย

เหลือบเขม้นเห็นงูแทบจะผละหงาย

งกกงันงันรีบหาไม้ไล่

จงเอาไม้คันทันมาตีให้ตาย

ไอ้เอาดีแม่มันไปขายให้ได้ ๕

เอาดีแม่ไปขายเจ๊กใหม่

หัวเหทางหันไม่รู้จะไปทางไหน

กลายเป็นงูอดตัวยังไม่ตาย

วันหลังจะตีประจบล่อเอื้องให้เห็นใจ ๕

เพลงตับเข่านาวา

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายสมบุรณ์ สุพรรณยศ

อายุ 67 ปี

(ญ.) น้องจะมีเนื้อความเข้าไปถามทัก

เห็นพี่มาจอบอกกันออกนั้สับสัน

จะมารักสาวสาวหรือจะเข่านาวา

ให้พ่อแจ้งกระทุ้ให้น้องรู้สำเนา

(ช.) ถามว่ารักสาวสาวหรือจะเข่านาวา

ด้วยไอ้ตัวของพี่ไม่เคยทำนา

อยากจะทำประจักษ์น้องยังสงสัยใจ

เดี๋ยวมะปะนจะไปไหนต่อไป

หรือจะมาหาซื้อนาหรือจะเลยไปไหน

ถ้ามีเรื่องบอกเล่าให้น้องรู้ลวดลาย ๕

ว่ามาหาซื้อนาหรือจะเลยไปไหน

เคยแต่ทางค้ำน้องเอ๋ยทางชาย

ถึงเดือนสิบสองล่องกล้วยน้ำว้า
ถึงเดือนสิบสองเคยล่องไปเมือง
กล้วยน้ำว้ากั้กอมกล้วยหอมก็สุก
ครั้นจะขายขึ้นน้องเอ๋ยไม่คล่อง
ฟ้าดินเปลี่ยนแปลงน้ำกั้กแห้งไปหมด
พี่จะมาเข้านาวาลัวก็ของเจ้า
(ญ.) พอได้ยินถ้อยคำถามราคา
เอาเถอะจะเข้าเรือเรามีหลายลำ
ลำน้ำที่หนึ่งมันต้องถึงราคา
ถัดมาที่สองรองมาที่สาม
ถ้าว่าลำที่สี่หากว่าพี่จะซื้อ
ถ้าพวกที่ประสงค์ตกลงจะเข้า
ถ้ามีผู้รับรองให้พี่ไปเอามา
(ช.) โอ้เรื่องผู้รับรองเจ้าของเจ้าเข้า
ไม่ใช่เอาเรือแพของน้องไปแช่ไปเขียน
พี่ก็เป็นคนซื้อชอบถือนต์สัตย์
พี่เจียมตัวว่าจนเจียมตนว่ายาก
พี่เป็นคนอาภัพไม่มีใครนับถือหน้า
ถ้าไม่สมประสงค์ไม่ตกลงให้เข้า
ให้ลองคบคนจรเถอะแม่ถอนหัวมี
(ญ.) ของตีมี่คำที่จะเข้านาวา
เพื่อเอาเรือแพของน้องไปแช่เขียนเข้า
คนเราทุกวันเชื่อกันว่าไม่โกง
กล้วยจะมาหลอกลวงเอาแต่พ่อได้เรือ
กล้วยจะแจวไปทางโน้นแจวไปทางนี้
สองเดือนสามเดือนไม่ได้เงินสักแดง
จะขึ้นศาลฟ้องเสียเรื่องก็จะสูญสิ้น
มีแต่ใจทักไปฟ้องจำเลยไม่ต้องติดคุก
ไม่มีหลักมัดติดไม่อย่ากรือกันแล้ว

พอถึงเดือนห้าเคยล่องกล้วยไข่
ขายมันร้อยละเฟื้องขายมันร้อยละไพ
มีทั้งกล้วยหักมุกน่องเอ๋ยมากมาย
ครั้นจะขายล่องก็ไม่มีกำไร
โอ้เลือกกล้วยก็หัดเพื่อตขาย
ถามว่าจะเอาสักเท่าไร ๗
ว่าจะเข้านาวาที่น้องจอดเอาไว้ ๗
มีจอดประจำแล้วแต่พ่อใจ
ว่าเป็นเรือเคยค้ามันเป็นเรือเคยขาย
นั้นเขามาตามประจำให้ไปเกิดขัดใจ
ถึงจะเข้าละหรือราคาไม่แพงเท่าไร
ไม่หลอกล่อลวงเราจะยกให้สักราย
ทั้งสนราคาน้องไม่ต้องรอกถามใคร ๗
ค่าชั่งค่าชำนันพี่เตรียมมาใช้
เลอะเทอะเประอะปื้อนเหลวเป๋วเกินไป
ทั้งการมัธยัสถ์ต้องถือเป็นการหลักผู้ใหญ่
บุกบันล้ามากตั้งแต่ตะวันยังบ่าย
อีกทั้งญาติการก็อยู่ห่างไกล
ถ้าน้องไม่เมตตาพี่ก็อดตาย
ลายมือพี่มีให้น้องทำตามกฎหมาย ๗
ต้องตกลงราคาเสียก่อนขาย
มันไม่คุ้มราคาน้องไม่อย่าให้ใคร
พอได้เรือแจวลงไม่เห็นได้กลับเลยสักราย
แจวขึ้นเมืองเหนือแจวขึ้นเมืองใน
กล้วยไม่ได้ไม่ตีเงินทองก็ไม่ได้
แม่เจ้าของหน้าแห้งเรือก็พลอยสูญหาย
นิพากษัตตสินจะไม่เอาใจใส่
กว่าถั่วจะสุกงวนั้นก็ไหม้
เหมือนฝักปลาอย่างกับแมวไม่ถูกตามกฎหมาย

(ช.) พี่ไม่หลอกหลวงพี่ของมันเป็นราคา
 เข้าเรือไปขายเข้าควายไปขี่
 ถ้าทำควายเขาหักทำหลักเรือหล่น
 พี่ไม่กลอกไม่กลับจะชยาดชยูก
 พี่ไม่หลงแฉวงเพลินไปให้เกินร่อนน้ำ
 มิให้ต้องฟ้องศาลตุลาการฟ้องซ้ำ
 ถ้าว่าเรื่อน้องดีถ้าว่าพี่ไม่โคลง
 พี่ไม่เบะหัวเบนพี่ไม่เอนหัวออก
 ให้แม่เปิดปากถุกเถาะคอยรับเงินถึง

(ญ.) อวดนายอวดแฉวงตุตไธ้แมวพั่งพระ
 ทำเรือแพแม่ขู่ทองทะเลแตกร้าว
 ถ้ามึงฉีกเรือแพแม่จะกระแทกหัวทั้ง
 มิดคำยำคั้น ไม่แฉวงขึ้นส่งข่าว
 ครั้นจะพูดไปมากมันก็ชักแซ่เชื่อน
 จอดอยู่เปล่าเปล่าให้เขาเข้าดีกว่า
 จะลองเชื่อน้ำมนต์คู่ลักหนคราวนี้
 พี่จะเข่านาวน้องจะพาเรียบจร
 พี่จะชอบล้าไทนเก่าใหม่ยังมี

(ช.) จจริงแล้วแก้วตาพี่ไม่ว่าเหมือนกัน
 ให้น้องเดินขึ้นหน้ารับพาเดินแนว
 อยากจะไปดูที่แม่หนูนั้นจอด
 รีบเหาะรีบเห่ารีบก้าวเหลือเกิน
 เดินขุ่นเหยียบส้นรูกันรีบก้าว
 พ่อแม่หนูรีบเดินพี่ก็สัปดน

(ญ.) จะเดินขุ่นรูกันจะโดนส้นเย็นเช่อ
 จะทำเดินมาไกลเอื้อมกายรูกัน

(ช.) เอ็งจะไวตีนส้นประเดี้ยวจะโดนไม้ส้น
 เอ็งจะทำยกส้นเสียให้กันมันโกง

(ญ.) มาเถิดไอ้ผีมาทางนี้ไอ้หนู
 ปลูกรอบเป็นรั้วมิไรถั่วเข้าทำ

ไม่ใช่ของธรรมดาของมันเสียกันได้
 เข้าหอเล่น_เงินทองไม่ต้องให้
 จะให้ปรับขึ้นบนลวงเงินเอาให้สบาย
 ถึงคราวสนุกพี่จะไม่ลืมนางใน
 ถึงเดือนมืดพี่จะคล้าพี่ไม่เบี่ยงตัวบ้าย
 เรื่องค่าเช่าค่าข้าพี่จะรับเอามาใช้
 ชักเสากระโดงเรือแม่หนูทันใด
 ค่าเช่าจะกระทอกเอามายัดใส่ได้
 ค่าเช่าก็ซึ่งพี่จะเตรียมมาใช้ ฯ

กลัวพอได้ไปละจะทำตัวเหลวไหล
 จนชาวบ้านล้อฉาวเงินทองก็ไม่ใช้
 ดบด้วยกระบิงอีล่าที่เอาไป
 แม่จะดำให้ฉาวให้เอ็งเสียผู้ชาย
 เลอะเทอะเปราะเปื้อนตุ้มกันจะเกินไป
 ถ้ามันได้ราคาจะซื้อก็ขาย
 ถ้ามันเป็นคนดีเงินทองเราคงได้
 ไปดูเรื่อน้องก่อนรีบเร่งสาวกาย
 มองดูเสียให้ตีจะเอาล้าไทนก็ได้ ฯ
 ถ้ามันชอบใจฉัน พี่จะเช่าเอาไปใช้
 รีบจ้ำเดินแฉวงอยากจะรู้แน่ใจ

ได้แลเห็นตลอดจึงได้รับเร่งครรวไล
 รีบตันรีบเดินลองไปดูกันให้ได้
 เร็วขึ้นน้องสาวตะวันมันจวนจะสาย
 ลองเอามือรูกันให้น้องรีบสาวกาย ฯ

หลังรีบหน้าเทรอดีวเคราะห์เอ็งจะร้าย
 เดียวจะโดนเอาส้นของแม่ข้างซ้าย ฯ

ไม้หยักปลายหยักของพี่มีอันใหญ่
 ประเดี้ยวพ่อทอยโง่งให้ลงไปนอนหงายไฟ ฯ
 โนนแนบ้านน้องอยู่มีกอไผ่ใหญ่
 บ้านน้องริมน้ำเรือจอดอยู่ข้างใน

บ้านน้องตรงนี้ประตุมีเตินมา
 ไปกินพลูทั้งรากกินหมากทั้ง โคน
 (ช.) พ่อได้ยื่นสำเนียงน้องมาเรียนกินหมาก
 เรามาเจอหมากกินเอาเมื่อเวลายามดึก
 จิงเดินเลียบช้าเลื่องก้าวเยื้องเดินย่อง
 ดูรอยร้วพลหล่นคล้ายกับรุกระรอก
 ขยับกายเดินก้าวเอามือเขย่ากอหญ้า
 เปิดร้วพบรูเปิดประตูพบตอ
 อีข้างทางมีถั่วมองดูถั่วถั่วถั่ว
 ถ้อยท้อเป็นทุกข์กลัวไม่ถูกหนทาง
 ร้องเรียกกรุพล่งจะรื้อเปิดรับ
 ถึงประตูใจตื่นน้ำกั้นเปียกและ
 เลยเดินเหยียบขย่มดอนหล่มดั่งบ๊ะ
 (ญ.) ก็ไ้ทางตัดใจพวกที่ไม่เดิน
 อีทางโน้นไปนาอีทางขวาไปนอก
 นั้นแหละช่องน้ำไ้ที่ลำทวาร
 ไ้เอ็งรีบโคลคลาทางขวานั้นคลอง
 พี่จะเข้ามาให้ถอดหมวกบนหัว
 ว่าตามิไม่ดูปากประตูบานโต
 มุดมอดลอดหนามเดินตามลอยน้อง
 หนามไหนมันมีอยู่ใกล้ที่ริมทาง
 จงระวังบานพุ่มมันจะทับใบหู
 (ช.) นี่มันประตูตันตันข้างในมันมีตอ
 ครั้นเราจะลอดก็กลัวหนามเรียว
 กลัวหนามมันจะเลี้ยวมันจะเกี่ยวย่ำขาด
 พอเอามือเข้าไปดันประตูก็บานสองแยะ
 เข้ากรอกหนามกรกทางก็แยกยกย่อน
 ร้องถามตามชื่อพี่ไม่ถือมุสา
 เข้าประคองเคียงข้างจะระคางเคื่องเชิญ
 นั้นอีย่านอนอยู่นั้นอีจุทอนใจ

ไปกินหมากสูบยาบ้านน้องหลังใหญ่
 กินเล่นตามจนแล้วเชิญใจ ฯ
 กำลังเปรี้ยวปากจำเป็นตองไป
 หมากแห้งแข็งตีกำลังจะแตกเป็นไต
 เดินขยับก้าวห้อยงมาถึงประตูบานใหญ่
 ดูหญ้าแทรกเป็นชอกกล้วยแดงหมู่หญ้าไทร
 ดูย่มยามเป็นระย้าคล้ายแมงมุมชักใย
 จะเข้าทางนกก็ท้ออยู่ในพระทัย
 เดินกระทุ้งอีกทีตื่นสะดุ้งไ้
 เอาถ่อกระทุ้งร้วถ่างแลเห็นไร่แดงไ้
 ไ้แม่แยมขยับเปิดประตูขยาย
 เดินชุกโคลมเยะก้าวยาวลิกใหญ่
 หล่มกลักเลอะละจะเข้าไปได้อย่างไร ฯ
 มุดหัวเลียบเนินเข้ามาเดินทางใน
 ตรงกลางเป็นกรอกที่มองเห็นแต่ไกล
 ที่เอ็งมุดเอ็งคลานมาไม่ว่าใครใคร
 ตรงหน้าบ้านน้องที่มีร้วภายใน
 มุดมอดลอดร้วมาไม่เป็นไร
 อยู่ตรงหน้าไม้นะพวกเอ็งเห็นไหม
 ระวังหัวชมองจงระวังตอไม้
 จะเข้าบ้านน้องนางจงดูริมขึ้นใน
 ดิตอยู่แคมประตูจนกระทั่งตัวตาย ฯ
 หนามเรียวกำมะลอมีประปราย
 กลัวหนามมันจะเกี่ยวเงินหลุดจากกาย
 เสียตายเงินสองบาทเสียตายแบ้งค์สองใบ
 ยิงขยับยิงแยะประตูบานขยาย
 ถึงสถานบ้านบ่อนนิกว่าคงสบาย
 หนามมีร้วมาเอ็งไม่เอามือถือไม้
 ไม่ใช่ล้อลากเล่นประเดี้ยวหนามมันจะไล่
 หัวแดงร้วไ้แฉะลอดไ้ถูกกระได

เอามือจับกำจับกุมแก่กระทุ่มเคยถือ
หมามันแสร้งย่อเอาไม่จ้อล่อหลอก
ทำไมไม่ห้ามหมาไว้หมามันจะ โห่.

(ญ.) พูดถึงเรื่องหมาไม่ต้องกลัวแม่มัน
หมามีเจ้าของเลี้ยงไว้เสียน้ำข้าว
ถ้ามันยื้อมันฮ่าธรรมเนียมหมาเป็นมัน
แล้วก็เลยหยิบโซ่ออกมาสองสามเส้น
เหลือแต่หมาเล็กเล็กหมาเด็กไม่ค่อยคุ
มือถึง ไม่เรียวตึงก็เกี่ยวคอหมา

(ช.) นั่นหมาหมาไม่ไล่ก็มี
มัน โห่ โห่ ยื้อยื้อไม่รู้หรือเจ้าของ
ดูเจ้าของกับหมาดูมันควากันชีวิต
นอนหงายชี้ฟ้าทำต่ายบิย

(ญ.) แต่พอหมาหลุดมือไม่้องที่ถือมา
มันเป็นเชือกหมาบ้านไม่ใช่ปรางหมาวัด
ขึ้นเท่ายื้อแย่งจะตีแม่มันด้วยหม้อ

ไอ้หมามักกะแสร้งย่อแสร้งไม่ฟัง

(ช.) แต่พอหมาร้อง โห่ทล่อนก็ไปกับด้วยราง
พอเอ็งฟาดด้วยรางเอ็งฟาดผางโดนผาง
นอนเต้งไม่กระดิกจับพลิกขึ้นมาดู
แยกเขี้ยวแทงแก้มตายแน่หรืออ้อท่า

พอเอาไม้เข้าไปเหยมันโดดลุกชย้า
เลยโดนเขี้ยวหมาขบหมับปลายขาดเจ็บ โคน

(ญ.) เรื่องหมูเรื่องหมาเล็กกว่าเรื่องมัน
น้ำท่าใส่ถึงเตรียมไว้ล้างบาป
ถ้าธุระไม่ร้อนไปนั่งคุยกันเล่น
นั่งเล่นล่อล่อก่อนที่ทอกระเด็น
ไปกินข้าวกินปลา กินสุราบุหรี

(ช.) เราเป็นคนชอบเมาไม่ว่าเหล้า น้ำตาล
ครั้นจะว่าไปมากมันจะชักจะช้า

ไม้ตุงซึ่งตื้อสำหรับติดตัวไปจนตาย
เอาไม้เหยเข้าไ้พทยอกมันก็ยิ่งเท่าใหญ่
จะล่อก็ ต.เอากระโปกของนี้ไปวยการไป ๗
สำหรับหมาบ้านฉันไม่ต้องกลัวพี่ชาย
ห้ามแล้วขึ้นเท่าจะตีให้เสียหาย
น้องจะคอยระวังจับหมาเอาไว้

เลยมาผูกอึเส้นแล้วก็มาจับไอ้ลาย
ไม่ค่อยมุกทะลุเหมือนไอ้เส้นไอ้ลาย
มาเถอะมาหมามาไม่มีหมาทำไม ๗

อ้อท่าลากไม้ตีเดียวมันกัดกุตาย
เดียวกูตีด้วยกระบองลงไปในอนสบาย
หมาก็เผ่นควาฉิดอ้อเจ้าของหงายไ้
หมาก็โห่ข้าม เล่นเอาใจพิทหาย ๗

เหวี่ยงไม้ไล่หมาไม่ให้มันทำ
เท่าแล้วไม่กัดไม่ต้องกลัวเจ็บกาย
เจดไล่แล้วยังลือเลยควาไม่วิ่งไล่
แม่เลยตีด้วยรางชาติไอ้เหล่าหมาลาย ๗

หมาน้อยยืนครางอยู่ข้างกอดตะไคร้
หมานอนแขนงถูกเข้าที่ตรงไหน
ไอ้ฮึดตุดสองรูมันเป็นอย่างไ้

นอนหงายหลับตาล้ายมันยังไม่ตาย
พอเอาไม้เข้าตำทำคาบคายคาย
แต่อย่างนั้นหนังมันดีแต่เลือดไม่ไหล ๗

ไปขึ้นเรือนบ้านฉันก่อนเถิดพี่ชาย
ไปผ่อนพักกูราเรือนฉันก่อนเป็นไร
ธุระมีจำเป็นค่อยเดินทางต่อไป
ลมพัดเย็นเย็นที่บ้านฉันหลังใหญ่
ยามะม่วงพอยหมีเกรียมไว้แก้มใหม่ ๗ ๗
ใครเรียกใครชานเป็นไม้อัดคอใคร
มันจะเสียเวลาเพราะเรื่องมันมีอีกหลาย

มุ่งขึ้นเคหาพูดจากันในห้อง
 เลยโณเฒ่าทั้งเผงนุ่งกางเกงขาก๊วย
 แด่พ่อถึงกระไดเอามือโพล่คำดู
 เจาะเดือยนำดูเจาะรูนำเต็ง
 เห็นกระถางล้างเท้ามีแต่น้ำอ่างแบน
 (ญ.) น้ำทำตกใส่ตีนกระไดโองดิน
 ตาเอ็งมันดำไม่มองเสียแต่ต้น
 ถ้าจะขึ้นเคהל้างขาล้างแข้ง
 ส่วนน้ำในอ่างนั้นให้ล้างหน้าตา
 ถ้าหิวไทยนทาให้กินน้ำในหอย
 (ช.) ว่าน้ำท่าเตรียมทำตกประจำล้างเท้า
 ให้น้ำในอ่างมันน่าจะล้างเนื้ออ่อน
 ตุ่มตั้งลูกโตเขามีน้ำใส่ตั้ง
 คว่ำกระบวยตักมันพี่เลยตักลงในตุ่ม
 ชักขึ้นจากตุ่มพี่เลยจุ่มลงในอ่าง
 ล้างขี้ฝุ่นติดเข้าล้างเขม่าติดขา
 เผอิญโคลนมันเลอะขึ้นมาเประกระปอม
 โคลนตีสีแดงขึ้นเป็นแสงสีสวย
 (ญ.) ล้างแข้งล้างขาทำเช็ดชำระชุ่มชุ่ม
 ถ้าทำไหมหูของแม่หนูลูกนั้น
 ทำโองแม่หนูมาตุ่มแม่หนูสุด
 ถ้าทำโองน้องนี้ไม่หายดีค่อยดู
 ทำโองที่ตั้งทำอ่างแม่แตก
 เรื่องกระถางล้างเท้ายกให้เขาที่
 ได้พูดจาหรือยึดถือหลักฐาน
 เมื่อจะขึ้นกระไดให้นั่งไหว้กระตอง
 (ช.) เอาเถอะอีชีอันตัวของพี่ยอมแพ้
 เรื่องโองที่ตั้งเรื่องอ่างที่แตก
 เพราะมันเปิ่นมาว่าโธของเอ็งมันเร็ว
 เอ็งว่าขึ้นกระไดให้นั่งไหว้กระตอง

ขึ้นเรือนของน้องให้สหายทรวงใน
 เดินได้ไพล่ด้วยแด่พ่อถึงกระได
 นี่เอ็งเอาไม้ประดู่ขึ้นมาทำกระได
 ล้วนแต่แก่นไม้แก่นขึ้นสหายร่างกาย
 มันไม่น่าจะล้างหัวแขนของกูเลยสักใบ ๙
 สำหรับเอาไว้ล้างตีนอยู่ในโองทิศใต้
 นั้นกระถางน้ำฝนเขาลองไว้เลี้ยงควาย
 เอาน้ำในโองแดงนั้นแหละล้างได้
 ลูบเสยเกศาเสียให้งามผ่องใส
 ที่ปากโทษด้อยอนนั้นแหละทลายโรคภัย ๙
 ในโองอ่างให้เอาล้างละอองละไธ
 มีกันตะกอนรอยใครเขาล้างกาย
 โองอ่างกระถางรอยมีน้ำเทถ่าย
 แด่พ่อคดตั้งปูนน้ำก็แตกออกไป
 ลูบลูบล้างล้างแล้วก็เลยไล่ไล่
 หมายจะล้างบาปขึ้นเรือนนางสาวไทย
 พี่เลยจุ่มตีนป้อมในกระป๋องต่อไป
 ล้างขาล้างคยให้หมดขี้ตะไคร่ ๙
 ทำเป็นน้ำท่าไม่รู้จักเสียหาย
 แดกร้าวระรานจะดำให้บรรลัย
 เสียชนิตมนุษย์อันไม่ใช่เป็นนาย
 แม่จะเอาไถญเป็นค่าจ้างเสียหาย
 แม่จะยกกระแทกหัวเสียส่งท้าย ๙
 ขึ้นเรือนนารีเกิดเรื่องเหลวไหล
 จะให้เกิดเดือดดาลเชิญมาขึ้นกระได
 เขาสั่งไว้เจ้าของคนที่เจาะกระได ๙
 ครั้นจะเก็บมาแก้เรื่องจะไม่ทันไกล
 ถือว่ามันจะแหกก็คงไม่เสียหาย
 ไทสำหรับติดตัวถึงจะแตกก็ไม่ตาย
 เขาสั่งไว้เจ้าของคนที่เจาะกระได

มีแต่ชั้นกระไดเขาก็ปลดกระดุม
แต่พอขึ้นกระไดเล่นเอาใจกระด้าง
ชุ่มชื้นเย็นชมน้ำประโลมดูเล่น
ทั้งกุหลาบนางแย้มแทรกแซมสลี
โกศลรักซ้อนอรชรเชิดชู
กระดิ่งงาดอกงามกลิ่นหอมลมหวน
แต่พอถึงระเบียงเดินเรียงดูเรือน
โตะ โตกเตี้ยตั้งหน้าต่างสองตอน
ถึงฉากสองชั้นเจิดฉั่นชมโฉม
ชามลายผาซีเจ้าของไม้ชี้ให้ชม
นั่งชมบนชมนอนอยู่ที่ร่มนอกชาน
(ญ.) จะไปนั่งนอกชานมันจะเป็นการชั่วช้า
ว่านานานามาที่เดือนปีมาเที่ยว
นานานามาที่ธุระมีโชฎฐมา
จะไปนั่งแอบเสียบังเงาสี
(ช.) นั่งอยู่นอกชานลมมันพัดโชย
จะนั่งดูอยู่ต่อเจ้าของบ้านจะตำ
หย่อนกันกระแทกฟากหักเป็นช่อง
(ญ.) โอ้อิสปดนมัวมนหมกมุ่น
บ้านน้องบุฟากไม่ได้ถากไม่ได้ทำ
แขกมาถึงเรือนน้องไม่เบือนหน้าปาก
กินหมากซิจำสุบยาชีน
เก็บไว้หลายเดือนยารวมดา
(ช.) บอกว่าแขกขึ้นเรือนน้องไม่เบือนหน้าปาก
กินหมากชักคำให้หันคำลึกชี
น้องแม่เรียกกินหมากพี่ก็อยากจะกิน
พลุดอหัวตัดเป็นสมบัติติดตัว
เลยเอามือเข้าไปบิดน้ำก็ตีเปียกและ
หยิบหมากขึ้นมาหวังจะผ่าใส่ผล
หยิบมิตพับเล่มใหม่หยิบตะไกรเล่มกร่อน

สองมือก็กุมกมลุกรกระได
ก้าวเท้ากระทุ้งมาถึงระเบียงสุดท้าย
มีทั้งปีบดอกเป็นเดินชมต่อไป
สกุสมราตรีเขาปลุกเอาไวไกลไกล
ตะโกนนำดูเขาปลุกไว้ตื่นกระได
ตาลด้าลาวนที่ยืนดูอยากได้
ของเก่าไม่มีเหมือนเขาแต่งไว้ทันสมัย
ตั้งเป็นตบรับต้อนรับเป็นตัวกระต่าย
พินั่งชอบเย็นชมแลดูงามเจิดฉาย
พิศดูชมโฉมมันน่าจะซื้อเอาไวใช้
หญิงไม่เชื่อเชิดฉิ้นหรือเขารังเกียจผู้ชาย ๗
เชื่อน้องบ่ายหน้าเข้ามาข้างใน
จะนั่งเปล่าใจเปลี่ยนไปนิทาตอนปลาย
จะให้แค้นแค้นหมากกันอยู่ทำไม
ให้มานั่งในนี้จะได้สนทนัย ๗
แสนจะอดกลโดยเฝ้าแต่เสียตาย
เลยเชื่อน้องบ่ายหน้ารีบเข้าข้างใน
ลูกกระโกลดล่องแทบจะหลุดเล่นไฟ ๗
จะพลัดตกใต้ถุนหมาจะกัดกันได้
บ้านเรือนร่ำลามีเวลาเมื่อไร
แล้วค่อยยกเขียนหมากไ้ที่ลูกใหม่ใหม่
เส้นด้ายดูลองตมดูก็ได้
ถ้าใครได้สูบบันทาจิตใจไม่หาย ๗
แล้วก็ยกเขียนหมากไ้ที่ลูกใหม่ใหม่
แก้อยากสักทีเพราะเขียนของน้องมันใหญ่
หยิบเอาพลูหัวสิ้นเข้ามาผสมปนใส่
จุ่มแรงปลายร่ำดูน้ำปูนก็ไหล
น้ำปูนปร่มเปียกแปะแดงอยู่ทางปลาย
รูปตีนาคูถ้าจะผ่าง่ายตาย
แลดูรอยเป็นลอนจะยัดได้อย่างไร

คมนับขางชาถ่างบ้ำลาทำ
 หยิบเอาหมากใส่ชากดคาไม่เข้า
 มันเป็นแยกเป็นหยักกูไม่อยากจะยัด
 ซาติไอ้หมากลากใส่ทำไมข้างในมีเสี้ยน
 (ญ.) หมากน่องก็ทำไมพวนี้ไม่ดู
 ตะไกรน่องมันบางตัวของฉันลืมนอก
 ถ้ามันใช้ไม่ได้เล่มใหม่ก็มี
 หมากพลูในขันมีกันต้องกอบ
 หากตะไกรเล่มมันเหมือนเล่มนั้น
 (ช.) พอเอาตะไกรเข้ามาหนึ่งแล้วตะไกร
 เหนียวแทนะ
 แต่พอฉีกหมากออกแลเห็นงอกหมากปริ่ม
 มันข้างแทกออกง่ายมันข้างทงายหน้าแห้ง
 แต่พอชักนิ้วกลับยางพันติดนิ้ว
 แต่พอส่งปากก็รับมาลอง
 ซะอีหมากดีหันทำไมถึงยื่นหายอยาก
 (ญ.) กินหมากมันยันลิ้มโอฉันทมีอยู่
 ลิ้มโอสองกลีบน่องก็กินมาฝาก
 ถ้าเวลามันยันตัวลิ้นกินลิ้ม
 (ช.) ลิ้มโอสองกลีบที่น่องกินมาฝาก
 พี่เลยยื่นพินิจยนิจารณา
 ลิ้มของน้องสาวทำไมถึงมีสองเสี้ยว
 กลับลิ้มอมเม็ดก็ยังไม่มีด
 ลิ้มโอสองกลีบที่น่องกินเอามา
 กินหมากมันยันพี่เลยหันสู่บยา
 หยิบยาในกลักหยิบใบจากในกร
 หยิบยาขึ้นมามวนเลยค่านวนยานาง
 หยิบเอาไม้ขีดเข้ามาฉิดมาจี้
 จะล่อยาไหมคำที่ติดตามปากคุม

มีสินิมจับหนาเอ็งซื้อมาแต่ไทน
 พี่นั่งยัดเซย่าอยู่เป็นพักใหญ่
 ใครจะกินจะกัดมันแข็งจนเกินคาย
 พี่นั่งงมหมดเจียนไม่รู้จะทำอย่างไร ๗
 ยัดตะไกรบิดบู่ไรเอ๋ยไอ้บู่
 ไม้ใช้ตะไกรเมืองนอกทำมาจากเมืองใน
 ยัดได้ใช้ดีจึงหยิบมาทันใด
 เลือกดุตามชอบลองยัดดูเกิดซา
 แม้จะล่อมึงด้วยลิ้นลิ้นตะไกร ๗
 แต่พอบีบหมากแบะแทบจะเบบหน้าบ้าย
 แม่เจ้าของนั่งยันพี่เลยแทกหมากใหญ่
 พี่เลยเอานิ้วเข้าไปแยงหมากก็แย้มขยาย
 ใจอีกนิทรวอกให้แทกหมากให้
 กระพ่นเป็นฟองพุ่มเหมือนน้ำลายฟาย
 ไม้ทันเคี้ยวต้องชากแล้วต้องคาย ๗
 เมาลมออกทุกินประเดี๋ยวก็หาย
 กินแก้กันหมากทาบกันรู้ไหม
 ถ้าไม่หายดีทมิประเดี๋ยวเดียวก็หาย ๗
 กินแก้กันหมากจริงหรือแม่สาวสมัย
 ลิ้มของน้องเปลี่ยนมาซื้อมาแต่ไทน
 ไล่แดงเม็ดเดียวใครจะกินของเอ็งได้
 มองเห็นทวิตทวิตมองเห็นไวไว
 มันต้องแก้คันทามันถึงจะหาย
 เปิดกระออมนิกระอาแกมอาย
 เส้นดำมิดทมิประคุดเหมือนยังเส้นไหม
 กลืนเพี้ยนเป็นฟางมือหนึ่งก็เลยหยิบไฟ
 ลูกได้แดงดีใครจะสูบของมึงได้
 เลยปามวนเข้าหลุมไปแดงอยู่ในโถ่งลาย ๗

(ตอนตู่เรือ)

(ช.) สบายหายอยากกินหมากหายเมา

พื้มนคนใจร้อนคนจระใจจริง

ช่วยไปรตนาพาตุนาวาลักวัน

นานนานมาที่จะให้พี่ป่วยการ

(ญ.) พี่จะตู่เรือแพ่น้องนี้จะนำพา

เรือน้องจอดอยู่ที่ประตูริมตรอก

นั่นแหละเรือของนางจอดอยู่ข้างหน้าบ้าน

พี่จะชอบลำไหนพูดกันให้แน่แน่ว

(ช.) แต่พอถึงนาวาทัดศานแลดู

เรือบาตเรือหมมมียู่หลายอย่าง

ดูสลับสลอนซับซ้อนมีเสีร็จ

นั่นกระแซงหลังอ่อนเรือนชอนเรือเมล์

จะเลือกชมนาวาเหมาะตาจะเข้า

อีนั่นใหญ่เห็นท้องก็โก่ง

ถัดต่อลำหน้านาวาทัดหนึ่ง

แลดูใหญ่ยาวเย็นแลดูเพลินตาดี

ถ้าได้คร่อมได้ขี่ทำที่จะไม่คว่ำ

คงเป็นเรืออี เบ็ดแลดูท้องมันโป่ง

แลประทุนสูงเต็มแลดูเพลินลูกตา

ดูประทุนเป็นถ้าน่าจะจ้ำลักจิก

แคมเรือใบโลโตโตใบล่าท่า

ถัดต่อลำหนึ่งเข้ามาถึงลำสอง

หน้าองท้ายแห่งท้องแบนกราบบาง

ดูกราบก็อ้อยก็อ่อนท้องหรือก็อ่อน

กลัวจะไม่ทนจริงพาทุ่นฉนวม

ถัดต่อที่สองรองลงมาที่สาม

เป็นกระแซงหลังอ่อนท้ายองแลงาม

ยืนมองเขม่นใจพี่เดินตึกตัก

ถ้าได้จ้ำลักจิกจะไม่ชักถ่อถอน

ไปตู่เรือกันเถิดเราแม่หวังเรไร

หวังจะมาพิกพิกกับแม่บัวพนามไผ่

จะห่างไกลไหนกันให้แม่รีบสาวกาย

ถ้ามันชอบใจฉันจะได้เข้าเอาไปใช้ ฯ

เดินกรงยาดราไปตู่กันใกล้ใกล้

ขึ้นวร้องบอกให้ตู่กันตามสบาย

รวมอยู่ทั้งนั้นจอดอยู่แถบใน

ถัดตกลงชอบแล้วราคาไม่แพงเท่าไร ฯ

เรือม้ออีหมมมียู่กันอยู่มากมาย

ดูสลับสลอนจอดอยู่เรียงราย

ทั้งอีโป่งอีเบ็ดมองดูต่อไป

หัวหันท้ายเพแลดูน่าใจหาย

อีเรือแก่ลำเก่าไม่อย่ากั้นตะกาย

มันไม่ผิดอีโป่งเลยเดินชมต่อไป ฯ

ลำโตแข็งดังเหมาะตาจริงให้ตาย

ถ้าได้คร่อมขึ้นขี่เป็นไม่ว่าให้ใคร

ลืมนจอตแจวจักกันเสียให้เพลินใจ

คงไม่ใช่อีโป่งที่ไอ้ท้ายปายปาย

แลดูแคมบ่าล่าท่าไม่ว่าหัวหรือท้าย

วางแวง้าวักเดี้ยวก็ต้องหน้าหงาย

มันไม่ผิดแคมม้าแคมควาย

แลดูท้วงอันเองมันไม่น่าจะใช้

รูปเป็นเรือรับจ้างเราไม่ชอบหัวใจ

ท้องบางจมนมนั่งนอนไม่สบาย

ประทุทหนักกลัวล่มพลอยไม่มีกำไร

เรียบร้อยทั้งลำแลดูน่าอาลัย

หัวก็เพ่งท้ายก็ถ้าจะขี่ได้ง่าย

ถ้าได้จ้ำลักจิกแล้วก็คงเห็นใจ

แม้กระแซงหลังอ่อนรูปเป็นเรือชื้อาย

นำแจวนำเจ้าตลอดลำนาลอง
 แต่ว่าเสียอยู่ท่อย้ายด้อยกลางเต้ง
 ถึงจะประทุกล้วยก็คงไม่ได้ถึงร้อย
 ถึงจะประทุกล้วยก็คงไม่ได้ที่ทวี
 ทอดทัศนาคูณาวาที่สี่
 รูปเหมือนเรือมอญที่เขายายหม้อ
 มันไม่เล็กเท่าไรมันไม่ใหญ่ไม่ยาว
 ยืนพิศดูมันไม่สู้จะดี
 หัวเรือยาวเล็กรูปเหมือนเรือเด็กเล่น
 มึงงานหัวเขาที่จะเอาไปแข่ง
 ทอดทัศนาคูณาวาร่วมวัน
 เลยตีหน้าเป็นช้อนร้องตอบพูดต่อ
 เรือน้องลำน้อยจอดอยู่ข้างหน้า
 เชิญบอกกับช้อยจะให้คอยขาแข็ง
 ถูกแพงก็พันนอกกันอย่าไก่อ
 (ญ.) พอได้ยินถ้อยคำนี้มาถามราคา
 เรือน้องลำนีราคาไม่แพงก็พัน
 ถ้าว่าพี่จะเข้าเรือกระแซง
 เข้ากันเป็นเดือนคึดธรรมดา
 เพราะมันเรือมีแม่แม่ฝั่ง
 หากว่าพี่เข้าคิดเอาทำซัง
 (ช.) เอ็งว่าถ้าจะเข้าคิดเอาทำซัง
 ชะอើเรือกระแซงทำไมถึงแพงจริงอี
 ใครเลยใครล่ำจะกัมหน้าเข้าไปเข้า
 ข้าเคยเข้ามาเพียงสี่ห้าตำลึง
 เอ็งจะมานูตโคลงไก่อค่าเข้า
 ใครไม่เข้าไม่ซังก็จะตั้งคาค้าง
 ติดตามแควเรือเยื่อเยอะยะ
 (ญ.) พี่มานูตจาวากัน
 เรียกเอาทำซังทำหน้าเหมือนกั้งฉิน

จำให้หน้าเป็นฟองฟุ้งเหมือนน้ำลายฟาย
 ประทุกล้วยหรือแข่งมันไม่น่าช้อยาย
 ถึงจะประทุกล้วยก็คงไม่ได้เท่าไร
 ต้องประทุกล้วยที่แล้วละใบ ๓
 อีจ่านไม่ตีแทบจะใช้ไม่ได้
 รูปเหมือนเรือมอญที่ลำใหม่ใหม่
 บรรทุกของแลกล้ำวไม่ว่าจะช้อยาย
 กรงกลางกรีนมันเรืออะไร
 หัวแหลมเป็นจิ้งเหลนน่าชวยจริงกระไร
 คงจะไม่หนักแรงลึกเท่าไร ๓
 มันไม่ชอยใจฉันแต่จำเป็นต้องใช้
 อี ลำนี่หนอราคามันแพงแคไทน
 ถ้าตกลงราคาพี่จะเข้าเอาไปชวย
 เงินบาทใบบังคับนี้เตรียมกันมาหลายใบ
 จะลดหย่อนผ่อนลงได้ลึกเท่าไร ๓
 ว่าอีลักข้างหน้าของนางใน
 อีกระแซงเรือฉินไม่แพงหรือกะพี่ชวย
 น้องไม่คิดแพงก็พอ
 ถ้าเป็นพี่แล้วค่อยมานูตกันใหม่
 คิดกันซังสองซังน่าใช้
 ต่อเดือนนูดังลดหย่อนไม่ได้ ๓
 ต่อเดือนนูดังลดหย่อนไม่ได้
 บิะราคามันมีแพงกันมากมาย
 นี่มันแพงเกินเค้าราคาที่เขาชวย
 บางทีก็ลดได้ครึ่งไม่ว่าเรือใคร
 หน้อยไอ้เรือเอ็งจะรื้อน้ำจะไหล
 ตามแควข้างข้างเกิดชิตะใคร
 จะเกิดชิตะคละชิตะใคร ๓
 ว่าอีกระแซงลำฉินว่าไต่หรือพี่ชวย
 มานูตจาดูมันกันมากมาย

ถึงไม่มีคนเข้าตัวของเราไม่ว่า
 แม้จะถูจะทำไม่ให้เส้นทาง
 ฝ่าถูฝ่าทาไม่ให้พม่าล่าทำรัง
 เวลาฉันจะขัดพี่จะเข้ามาณะคะ
 จะมาโดนชั้ตะไคร้ปายเกศี
 (ช.) เอ็งทั้งไว้นานขึ้นคานจะตะแคง
 ธรรมดามีของมันก็ต้องค้า
 จะมัวขัดตะไคร้รอใครกัน
 นานไปมีหนอนจะไปนอนหนอนนิก
 เอ็งนิกขึ้นได้เมื่อสิ้นฤทธิ์หมดแรง
 (ญ.) ไม่มีใครเข้าก็ชั้
 เรือแพของน้องข้าวของเคยค้า
 มีเงินให้นางทำซั้ให้เข้า
 มิงมาเช่าราคาสีห้าตำลึง
 จะมาแต่เรือข้าคงจะไม่ได้ชั้
 (ช.) พุทโธพุทถึงอนิจจังเอ๋ย
 กะอีเรือกระแซงไม่แกลังประมาณ
 เรือเจ็กเมืองนอกแล่นออกปากอ่าว
 ราคากองชาดสีบาทใบเบ้งค์
 เอ็งจะทวงเอาไว้ชั้ตะไคร้มันจะจับ
 จะต้องไปจ้างเขาถูดามรูแนวเรือ
 (ญ.) มันไม่ใช่ชั้ตะไคร้อย่างนั้นทรอกไอ้บ้า
 เอ็งจะนึกว่าเราไม่รู้เท่ากันถึง
 แม้ไม่ให้ก็ได้ไม่ขายใครทุกคน
 ถ้ามันบุบทำลายจะเอาไฟเข้ามาสูบ
 จะตัดเรือสาวเอาไฟสูบมันเสีย
 (ช.) ถ้าจะไม่ได้ชั้ตะไคร้ขึ้นปากแข็ง
 ไทน์ไทน์มาเช่าถ้าไม่เอาเสียชื่อ
 เลยเบนหน้ามาทาทลอนอีแม่เจ้าของเรือ
 สองซั้สามซั้พี่จวางเงินแจ่ง

แม่จะเอาชันคอยยาเรือใหญ่
 จะคอยขัดคอยล้างเสียไม่ให้ชันลาย
 จะขัดแคมข้างข้างเอาไว้สำหรับขาย
 จะมาโดนชั้ตะไคร้ชั้ตะไคร้
 ราคาเรือตีต้นมิงมาติดกันได้ ๗
 หน้อยสต่างค์แดงหนึ่งก็ขายไม่ได้
 ถ้าว่าได้ราคามันก็ต้องขาย
 ประเดี่ยวจะเกิดแมงวันขึ้นมาไซ้
 ตกเวลายามตึกเอ็งจะต้องเสียตาย
 จะเปิดเรือกระแซงล่อผู้ชาย ๗
 ไปหนักหัวลูกอีนางคนไทน์
 ถ้าไม่ได้ราคาแม็กไม่ขาย
 มิงมุดหัวมาเท่าทำให้แม่เสียหาย
 เมินเสียเกิดมิงเอ็งไม่ต้องมาหมาย
 ต่อให้อีกสิบปีคงจะไม่ได้ไป ๗
 ตาตำทราวมเซยเอ็งประมาณผู้ชาย
 จะขายได้ที่บาทกะอีเรือไม้
 กูยงเคยไปเช่าเขาเอามาใช้
 เรือของเอ็งมันแพงไปกว่าเขาหลายไฟ
 เดี่ยวจะนอนไม่หลับไม่รู้จะทำอย่างไร
 ถ้าถูกหนักประเดี่ยวกั๊วแล้วน้ำไหล ๗
 ชั้ตะไคร้นาวาพลอกไอ้ตัวอวดวาย
 ไอ้ปัญญาอย่างมิงมันหน่มสมัยใหม่
 แม่จะหิ้วไว้ให้จนถึงกับเข้าไฟ
 จะดูน้ำหน่มหน่มหิจะเอาเรือที่ไทน์
 ให้หน่มหน่มเย็นเสียแล้วน้ำลาย ๗
 จะไม่ได้ชั้เรือกระแซงแล้วเจ้าพวกผู้ชาย
 ถูกแพงละหรือต้องลองดูลักราย
 พี่จะปลงใจเชื่อลองเอาไปใช้
 เงินมีในกางเกงเตรียมมาติดกาย

ไหนไหนป่วยการจะเอ็นดูแก่กัน
 ถ้ามันสมดังหวังจริงอย่างว่า
 พี่เลี้ยงน้องของตู่เงินในยาม
 มีแต่เงินบาทเก่าเก็บเอาไว้แต่ก่อน
 แนนก็ร้อยไม่เหลือติดอยู่สักร้อย
 ให้แม่หนูมาดูกันเสียให้รู้แห่ง
 (ญ.) ไซ้ไอ้ตัวสันดานต่อกันต่อถึง
 ว่าเงินบาทมีอยู่บอกแม่หนูในยาม
 เอาไปฝากแม่แก่เกิดเงินแก่บาทเก่า
 ไม่ใช่บังก็สยามนามพระเจ้าอยู่หัว
 ผู้หญิงเขามิดาไม่มีตราบอกกล่าว
 ให้เอากลับไปก่อนเงินบาทของแก่
 (ช.) เงินที่พี่เอามาตรวจตราของพี่มี
 ปลอมเงินปลอมทองปลอมของสินค้า
 ถ้าว่าซื้อกันตั้งไปถึงทางเจ้าหน้าที
 เงินทองของพี่มีอยู่ในกระเป๋
 ไม่เชื่อให้น้องมาคลำโตเท่าลำแขน
 มัดไว้เป็นแท่งกำลังแข็งเป็นลำ
 (ญ.) แม่เลยโดดเข้าใกล้เอาหัวไหล่เข้าชิด
 น้องก็เลยค้นคว้าเพียวหาเงินตู่
 แม่ก็ค้นข้างล่างแล้วก็ค้นข้างบน
 แม่เลยคลำข้างข้างในระหว่างชายพก
 นี่มันแบ้งก์ของพ่อที่เขาล่อกับแม่
 (ช.) ไม่รู้จักเงินเก่าไม่รู้จักเงินแก่
 ให้มันยืนคอยดูอิเหนาตรงนี้
 เอามือล้วงเขย่าเงินก็กราวเกลื่อนกราด
 เลยควักแบ้งก์ใบละพันเข้าประกันทาว
 ใบละพันเหลืออยู่ใบละร้อยแดงจ้า
 (ญ.) ทั่วไปเอาตื่นท่าเรือจอดเป็นแถว
 เวลาก้าวขึ้นลงระวังโคลงพลิกคว่ำ

พี่ก็มาหลายวันอยากจะได้เร็วไว้
 จะได้ทำสัญญากับแม่ขี้มเป็นโย
 สองมือโดดทำเงินไม่มีติดกาย
 จะประจำเรือหล่อนนิกรายเหลือหลาย
 มีแต่แบ้งก์ใบห้อยจะต้องปลอมเงินให้
 ยังมีดวงตราแดงใช้ได้มตาย ๙
 คุยกะยอวตหญิงมีเงินยามใหญ่
 มีเงินเก่าเก่าเก่าเตรียมมาติดกาย
 เก็บเอาไว้ไปเช่าเรือแม่ยายเอ็งใช้
 เอ็งจะมาปลอมตัวสมัยชิปโดย
 ไอ้เงินแก่บาทเก่าจะมานุดเกี่ยวกาย
 ทั่วไปเปลี่ยนกับแม่ของเอ็งมาใหม่ ๙
 จะมาเช่าเรือที่ไม่ใช่ปลอมเงินขาย
 ปลอมแปลงแต่งตราชื่อจะเสียไปไกล
 ติดตารางสิบปีใครจะทำต่อไป
 มัดไว้มัดยาวอยู่ในถุงยามใหญ่
 ม้วนมัดไว้แน่นอยู่ในกางเกงใน
 ไม่เชื่อให้มาคลำโตเท่าลูกไข่ ๙
 เดินเข้าไปอีกนิดเอ๊ะมันอยู่ที่ไหน
 เขามองว่าแบ้งก์มีอยู่ในยามใหญ่
 ค้นนี่ค้นโน้นไม่เห็นมีที่ไหน
 ไอ้ฉิมผายกระดกดันขึ้นมาได้
 ที่ยกให้พวกแกหรือได้มาติดกาย ๙
 ยังจะสารแนพวอกีสามทนาย
 กูจะควักเงินดั่งให้มึงให้ได้
 แบ้งก์หล่นเรียราตมันเงินอะไร
 ทำหนังสือสัญญาให้แม่หนูใบใหญ่
 ให้แม่จูนาวามาให้พี่ไวไว ๙
 ถอนักปลักแจวเตรียมไว้ให้พอใจ
 จะปลัดตกลงน้ำชดอยู่ข้างใน

จะตกน้ำนั่งหนานั่งเงาเหมือนลิงจ๋อ
 จะพลัดตกหน้าแดงเมื่อครั้งแรกซื้อเรือ
 (ช.) จะตายเพราะนาวาฉันไม่ว่าเหมือนกัน
 เตรียมถ่อเตรียมแจวเสร็จแล้วรีบมา
 แต่พอก้าวขึ้นลงเรือก็โคลงทั้งลำ
 ดำุดดำโผล่หัวไม่ขึ้นมา
 ว่าฉันตกนาวาชนลูกช้างตัวสั้น
 แม่คุณหนูหัวฟักบัวน้องแล้ว
 (ญ.) ชะโหลกหัวนอกหลุดลอกหลุดกลับ
 แคมเรือจะโชนลงไปที่ตักน้ำ
 ตอฉันจะดำลงนอนคิดว่าตะแคง
 มันจะโชนหน้าแกลงไปแผ่ถลา
 (ช.) เลยกว่าแจวรีบจ้ำเอาถ่อค้ำเรือแล่น
 แต่พอจรตแจวจ้ำเรือก็คว่ำพลิกโคลง
 นั่งคร่อมขาทับมือจับหลักแจว
 พอมันพลิกแล้วแล้วรีบแจวรีบจ้ำ
 ขึ้นพลิกขึ้นโคลงเลยนั่งลงกลางลำ
 พอเอาถ่อเข้าไปค้ำกลางลำวิ่งไล่
 พอถ่อถ่อเข้าไปเหย้าน้ำก็แซ่เปียกซ่า

หน้าจะดำเอาตอจับตัวไปจนตาย
 จะตกน้ำเมืองเหนือจะชัตนอกข้างใน ฯ
 จะตกน้ำหนาสั้นพี่ไม่เอาใจใส่
 พอมาถึงนาวาที่เราตกลงไว้
 เลยพลัดตกลงน้ำไม่รู้จะยึดตรงไหน
 ว่าฉันตกนาวาชีวิตแทบวอดวาย
 นิษนาวามันชันไปทั่วเส้นทั่วสาย
 มือหลุดจากแจวจมเข้าไปพอใจ ฯ
 จะเขยอมาชยันแจวเรือลำใหญ่
 หลีกตอฉันจะดำหุดตาแตกตาย
 เพราะอีเรือกระแซงระวังนะพี่ชาย
 เลือดจะนองเต็มหน้าเพราะเรือน้องลำใน ฯ
 ออกไปนอกแดนจะต้องขี่มันให้ได้
 พี่ค่อยเหยียบนั่งโห่ของมันจะพลิกอย่างไร
 ชยันท้ายแล้วแล้วขาพลิกขึ้นมาโผล่
 ขึ้นโคลงพลิกคว่ำจับยึดมันยังควาย
 ชักถ่อเข้ามาค้ำทำคาบคายคาย
 ภูเลยลุกขึ้นโชน้ำแตกกระจาย
 เลยปล่อยถ่อหมดกำลังนั่งท้อพระทัย ฯ

เพลงตับเช่านา

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นายพร้อม ปานลอยวงศ์
 อายุ 70 ปี

(ช.) เศรษฐกิจตกต่ำเราจำต้องเจียม
 เราไม่มีกับเขาไปหาเช่ากันคู่สักแห่ง
 เลยเดินเรือยไ้ไม่รอแม่รูปหล่อดารา
 แปลงนอกเอ็งจะให้ใครถ้ำแปลงในต้องให้ข้า

ต้องหากินหลายเหลี่ยมต้องทำนาทำไร่
 เมื่อหนาน้ำยามแล้งเราไม่รำไฟไร
 เขาว่าแม่หนูมีนาทั้งแปลงนอกแปลงใน
 จะกันทำนาทำนาไฟไม่หนีไปไหน ฯ

(ญ.) พอได้ฟังคำชายพี่มาขยายวาจา
ไอนาลุ่มท่งยาวน้องให้เขาเช่าเสียแล้ว
บอกว่านาของน้องมันมีหนองกันอยู่หน่อย
พื้นดินของฉันทัดเนื้อที่ก็ชุ่ม

พี่จะเช่าแปลงไหนให้พี่ชายเลือกชม

(ช.) พี่ศุภานาน้องมันทำเป็นหนองยาวรี
ดูधारกรูกรังไม่ถากถางดังถอน

ถ้าหากว่าพี่ได้ไถพี่จะสู้ถากถาง

ถ้าพี่ได้ทำน่าน้องจะขุดหนองปล่อยน้ำ
ไอนาท่งน้ำท่วมที่ไหลรวมกันมาตามช่อง

(ญ.) พี่มาถามราคาไถพี่นาของแม่หนู
อี่แปลงนอกน้องจะให้พี่แปลงในแพงหน่อย
ถ้าเป็นข้าวก็หลายสัดถ้าเป็นธัญก็หลายร้อย
อี่หนองน้อยนาในไม่เคยให้ใครเช่า

(ช.) อี่หนองน้อยนาในเองจะให้ใครเชียวนะแม่คุณ

พี่ศุภานาน้องคุณหนองของแม่หนู

ถ้าปล่อยให้รกเป็นป่าปีหน้าเสียหนอง

(ญ.) ถึงจะรกรูกรังก็นาของนางนวลน้อง

แกไม่เคยเห็นกอหญ้าที่ชายนาวิมหนอง

ทำตาดันอกเด็นหรือไม่เคยเห็นหนองนา

(ช.) ตาดันอกเด็นพอมองเห็นหนองนา

ถ้าว่าพี่ได้ทำจะปล่อยน้ำเข้าหนอง

ดูขอบหนองก็น้ำตื้นขึ้นเป็นคูทั้งสองข้าง

ถ้าว่าพี่ได้ทำพี่จะดำเป็นเดือน

(ญ.) ฉันทัวจะทำไม้ไหว่ดูร่างกายก็ผอมแห้ง

พอไถนาเข้าหนองจะได้รอยไถล่อง

เอ๋ยกลัวจะไปขึ้นต้นจิกนั่งกระดิกหัวเข้า

พี่จะมาเช่านาไถพี่ท่งใน

เหลือกันอยู่แต่อี่แวงแวงนาใน

หญ้าที่ขึ้นหยอกหยอยกอหญ้ามันก็ไม่ใช่ใหญ่

ดินก็ท่วมเปียกชุ่มทั้งนานอกนาใน

ดินมันเป็นหล่มทั้งนานอกแล้วนาใน ๗

หญ้าที่ดำมีดหมีไปยั้งเส้นไหม

ให้มันขาดเป็นท่อนท่อนจะได้เอาควาย-

เข้ามาไถ

ถึงมันจะรกรูกรังมันก็ไม่เป็นอะไร

จะอดทนสู้ทำพี่มิได้ก็ท้อพระทัย

ถ้าตกลงต่อรองถามว่าจะเอาเท่าไร ๗

น้องจะบอกให้รู้มันไม่เท่าไร

อี่แปลงนี้หลายร้อยเข้ามาเช่ากันหลายราย

เพราะมันเป็นหนองน้อยน้อยอยู่ข้างใน

สำหรับไว้ใส่ข้าวเบายังมีช่องน้ำก็ระบาย ๗

ดูคันหนองชั้นมานานทั้งคันนอกคันใน

หญ้าที่กรปกคันครกยิ่งกว่านาใคร

จะบิตหลุมหลุมล่องมองไม่เห็นอะไร ๗

หญ้าที่ขึ้นริมหนองมาแต่ไหนไหน

มายืนเหม่อแอบมองกันอยู่ทำไม

เดี๋ยวเอาน้ำตามสาตดาให้วิ่งร้องจวนตาย ๗

ดูหนองน้องใหญ่กว่าหนองใคร

ให้น้ำในไหลนองอยู่ในคันนาใน

ชั้นคูผิดกว่านาใครใคร

ถ้าว่าเอ็งไม่เตือนพี่จะทำให้ริมตาย ๗

เดี๋ยวก็จะหมดแรงนะไถ้จัญไร

เทวียงทางไถทงายท้องจะพะไลปลัดไถ

จะไปวนตาเผ่าจับควายมาไถ ๗

(ช.) พูดถึงการไถนาตัวของข้าชยัน
ไถนาในน้ำไม่ให้ช้าแต่รอย
ถึงว่าน้ำไหลรวมลงมาท่วมทั่วหม
(ญ.) กลัวน้ำจะไถไม่ไหวร่างกายยังแก่
กลัวจะไปหล่มจมป่าแถม
(ช.) เองกลัวจะหล่มจมป่าแถม
ไถธรรมเนียนไถนาที่เก่าแก่เคียนหม
ถึงว่านาเอ็งรกร้างทั้งหญ้ากกหญ้าแถม
น้ำไถเซาะไม่ต้องซ้ำไถให้น้ำเปียกโชก

ไม่ว่ากลางคืนกลางวันน้ำก็ไถไหว
จะหาผลาตสักน้อยก็ไม่ได้
น้ำไถไม่ให้ผลาตรูเอี้ยงแล้วสักราย ฯ
กลัวจะไปหอบหื้อแย้เดียวก็ไปนั่งร้องไห้
จะเอาจุมกจูบแถมคันทนาใน ฯ
จะเอาจุมกจูบแถมคันทนาใน
พอเสร็จแล้วค่อยนั่งผ้าไหม
น้ำจะไถเลาะแถมคันทนาใน
ถ้าน้ำไม่เปียกกลูกจะไป น้ำไม่ปลดควายไป ฯ

เพลงตับเข้าบึง

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายพร้อม ปานลอยวงศ์
อายุ 70 ปี

(ช.) เมื่อเข้านาไม่ได้ก็โปรดให้เข้าบึง
มันจะจริงหรือเปล่าได้ยินเขาเล่ากันอึง
เขาสื่อกันอึงเขาว่าบึงแกกว้าง
ฉันได้หัวบัวมาจนหัวเหี่ยวแห้ง
(ญ.) แกจะมาขอร้องให้เข้าบึงลงบัว
ฉันยังไม่เห็นเช่นไม่เคยเห็นหลักฐาน
ให้เอาหัวบัวไปแช่ในบึงแม่ของเจ้า
(ช.) ฉันอุตส่าห์มาไกลมุ่งหมายเข้ามา
จะเอากลับหรือก็กลัวหัวบัวจะเน่า
น้องอย่านั่งทำเขินเดี๋ยวจะเกินกำหนด
ถึงจะถูกหรือจะแพงฉันจะตั้งใจเอา
ถ้าได้บึงของแม่งามมาเป็นกรรมสิทธิ์
ขอบบึงข้างซ้ายจะทำไมแดงกวา
ที่ปากปล่องช่องกลวง
ที่ปากปล่องช่องกว้างที่เป็นกลางใจบึง

ฉันอุตส่าห์มาถึงได้พูดจาถามไถ่
เขาว่าแกมีหนองมีบึงเลี้ยงปลาได้สบาย
ลงไปได้ทั้งข้างแล้วว่วควาย
ให้ฉันเข้าสักแปลงเองจะเอาทำอะไร ฯ
ฉันรู้สึกนึกกลัวเพราะแกอยู่ไกล
ให้กลับคืนไปยังบ้านของพี่ชาย
จะงามหมดทั้งเหง้าแล้วทั้งใน ฯ
ตั้งใจมาหาไม่ใช่เรื่องเสียหาย
วันนี้มาพบบึงเจ้ารู้สึกชอบใจ
ราคาก็จะทดนับวันเสียหาย
เงินตราค่าเช่าฉันจะขอชดใช้
ฉันหมายหวังตั้งจิตคิดไว้ในใจ
ขอบบึงข้างขวาจะเอาไว้ปล่อยควาย
ฉันจะลงบัวหลวงไว้ให้มากหลาย
ฉันจะเลี้ยงปลาเลี้ยงคึกกับปลาไหล ฯ

(ญ.) จะเข้าบึงลงบัวฉันก็กลัวเสียบึง
เอาไปลงบึงเก่ากลับไปเข้าบ้านแก
ให้แก่นกรากกระซางเหง้า

(ช.) ว่าบึงของเรามีคนเข้าเสียแล้ว
น้องจะทวงเอาไว้ทำไมบึงใหญ่ไม่ย่อย
ดูพญางอกออกงามชาน้ำมีน

ถ้าตกลงปลงใจอยากจะวางประจำ

(ญ.) บึงของเราเป็นบึงเก่าบึงแก่
ถ้าจะให้แน่ต้องถามแม่ตุ๊กก่อน

พญางามน้ำใสรับรองได้ว่าบึงดี

ให้แกกลับเคหังไปยังเคหา

(ช.) บึงย่าบึงยายไม่เต็มใจเหมือนบึงเจ้า

แล้วมันจะลิกหรือตื่นมองเห็นพื้นน้ำปน

ถ้าตกลงเมื่อไรให้จดหมายไปส่งข่าว

(ญ.) แกจะมากังวลเลยมันไม่สมหวัง

แกจะมาหลงคิดว่าจะได้บึงปลูกบัว

แกจะหลงว่าได้ให้จดหมายไปส่งข่าว

(ช.) ตัวของพี่ชอบใจว่าบึงเอ็งใหญ่จริงนะเจ้า

ถ้าได้ขยับขยายมันคงจะใหญ่ไม่ย่อย

แกจะพูดติดใจฉันให้เข้าไม่ได้

บึงของน้อง ไม่ได้แน่ว่าฉันเบื่อหน่าย

เอาไปลงบึงเก่าคงไม่ลำบากกาย ๙

ฉันจึงได้เดินแน่วมาหาบึงนางใน

หรือตั้งใจหมายคอยตกลงไว้กับใคร

ดูบึงก็สมบูรณ์มีช่องน้ำระบาย

จะคิดค่าเช่าเอากับฉันปีหนึ่งเท่าไร ๙

ตั้งแต่ครั้งพ่อแม่ของฉันยกให้

เพราะยังไม่เดือดร้อนมีธุระอะไร

รออีกสักสิบปีฉันจะส่งข่าวไป

ถึงไม่ได้บึงยาก็บึงยาย ๙

บึงคนอื่นฉันไม่เอาพูดกันอย่างไม่อาย

แล้วน้ำในมันไหลปนมันเคยเข้าทางไหน

ฉันจะกลับมาเช่าเสียให้ชื่นใจชาย ๙

ไอบึงน้อยของนางไม่เคยให้เช่าที่ไหน

แกไม่รู้สึกเงาตัวรูปอย่างแกล้งไม่ให้

ฉันไม่ให้แกเช่าหรือก็ชาย ๙

ดูทั้งใหญ่ทั้งยาวถ้าพี่ได้เช่าจะช่วยขยับขยาย

ต้องขายได้หลายร้อยเพราะเนื้อที่มัน

หลายไร่ ๙

เพลงต้นหนองน้ำ

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายสมบุรณ์ สุพรรณยศ

อายุ 67 ปี

(ช.) ฝ่ายพี่เป็นหนุ่มแอบอยู่ห่มสะเดา

แลเห็นคนเดินทางมาใกล้จะถึง

เอ๊ะ.. ไม่ใช่ผู้ร้ายนี่มันเป็นผู้หญิง

มีทาบคาบ่พอได้ทำเลยถาม

เป็นน้ำบ่อหรือน้ำหนองหรือมีคลองอยู่ที่ลับ

มานั่งชุ่มคอยสาวชักกระสับกระส่าย

รีบลุกลืมนึกว่าเป็นผู้ร้าย

สาวเสียด้วยสายจริงเล่นเอาเราตกใจ

นี่เอ็งจะไปตักน้ำที่หนองไหน

เมื่อเจอเอ็งอยากากจะอวบน้ำพูดกัน ไม่ต้องอาย

พี่เห็นใจไม่ทันรู้จักเอ็งก็จะดักให้อาบ
 มัน เป็นท้าวหรือ เป็นหนองสุดแต่น้องจะแนะนำ
 ฉันอยากจะอาบล้างเอาหรือมีค่าเช่าให้ช่วยซื้อ
 เงินทองของข้าวเอ็งจะเอาไม่ขัดขึ้น
 ไอ้เรื่องกินฉัน ไม่เกี่ยวฉันมาคนเดียวอยากจะดู
 มันจะเป็นหนองสาธารณะที่คนผ่านหยุดพัก
 พญารกปกคลุมไปปิดหลุมปิดร่อง
 ไอ้ต้นพุทราระยาดันดำดำนแดง
 หนองของน้องขนาดไหน เป็นหนองใหญ่หรือ-
 หนองย่อม
 มันมีขอบมีคันมีกั้นก็ช่อง
 ตอนหัวมันใหญ่หรือตอนท้ายมันยาว
 เทือกหนองมีโหนดเป็น โศกพญาคา
 ตอนหัวมันกว้างตรงกลางเป็นปล่อง
 พญาชั้นริมขอบลงไปหมอบคลุมคัน
 นี่มันรกชะมัดมันน่าเอาสัตว์ป่าเข้าไปปล่อย
 ถ้าปล่อยให้รกเป็นป่าปืหน้าเสียหนอง
 ขอถามอีกทีไอ้เรื่องนี้ยังนึก
 ดินฟ้าอากาศมันอาจจะเปลี่ยนแปลง
 พุดกันอย่างจริงจังมันน้ำอยู่ประจำ
 แต่พอเหลือบเห็นหนองในสมองชักเมา

ดูน้าขุนเห่แก้วพญาแก้วเฝ้าอยู่ริมหนอง
 ไอ้ตอผีไม่ตีมันมีตาหน้อยอยู่หน้อย
 ไอ้สิ่งที่ต้อยอยากจะดู
 ถ้าจะให้ฉันหยั่งเครื่องมือจะได้แห่
 หนองเอ็งลึกพญารกอยู่ข้าง โศกพญาคา
 (ญ.) ถ้าพี่อยากรับทานให้เอาขันเข้ามารอง
 (ช.) จะให้พี่รับประทานพี่ไม่มีขันมีจอด
 ยังงั้นเลยเอาไม้กระบองยังไม่ทันบอกเปลือก

แต่เห็นเอ็งทาบาเอามาให้
 ฉันยังไม่ทิวหรอกน้ำ ไม่เลือกว่าหนองชนิดไหน
 ถ้าฉันไปดูรู้ว่าน้ำดีเงินทอง ไม่เสียตาย
 จะไปแช่มันสักคืนหรือเอ็งมันเช็ดมือใคร
 มันจะมีร่องช่องรูหรือจะเป็นหนองชนิดไร
 น้ำจะน้อยหรือมากเป็นหนองเก่าหรือหนองใหม่
 มันเตียนอยู่เป็นช่องหรือมีปลาซ่อนเข้าไปไซ้
 ให้รู้สึกนิกระแวงกันอยู่ไม่วันวาย
 ถามกันอย่างไม่ต้องอ้อมพุดกันไม่ต้องอาส

ลักษณะของหนองมีรูปร่างชนิดไหน
 กลางแอ่งเป็นอ่าวพุดกันไม่ต้องอาส
 ขอบหนองก็ทนามันเป็นเป็นเหตุโฉน
 ท้ายเรียงเป็นร่องมีน้ำไหล
 คิดคิดก็ชันมันรกรมากกว่าของใคร
 ให้มันย่ำธารอยคงจะไม่เป็นไร
 จะปิดหลุมคลุมร่อง ไม่แลเห็นอะไร
 มันจะตื้นจะลึกไอ้ที่ร่องน้ำไหล
 จะขาดหัวน้ำแห้งเมื่อฝนตกลงมาให้
 น้ำในร่องขังล้ามันตื้นลึกชักแคไรว
 เป็นหนองใหญ่อยู่ชายเขารอยเขาลงไม่เลือก-
 ว่าใคร

ตออะไรของน้องมัน โผล่ชนิดขึ้นข้างใน
 โตเท่าปลายจวงยนี้เองทำยังง
 ตื้นลึกจะได้รู้หรือเอ็งว่าอย่างไร
 หนองเอ็งใหญ่เสียแฉ้นยืนดูอยู่พักใหญ่
 ดูได้ดอกชบาที่มีร่องน้ำระบาย ๗
 กินน้ำได้กระตองตุ๊กได้ ๗
 มีแต่กระบองไม้ไผ่
 พี่เลยจับมันเลือกเข้าไปไซ้ ๗

(ญ.) หรือพี่ตัดกระบอกยังไม่ทันปอกเปลือก

ถ้ามัน โอง ไหของแม่แตก

(ช.) เอ็งจะยกกระแทกหัวให้ถ้าเอ็ง ไม่กลัว-
โอง ไหของเอ็งจิก

(ญ.) เลยกอย่างขึ้นครอบหัวไอ้ตัวตนา

เลยจับเลือกเข้าไปใส่

แม่จะยกกระแทกหัวมึงส่งท้าย ฯ

ให้ยกกระแทกอีกไม่ต้องอาย ฯ

เลยถีบด้วยบาทเท้าซ้าย ฯ

เพลงต้นขี้ควาย

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายสมบุรณ์ สุพรรณยศ

อายุ 67 ปี

พอขึ้นเดือนหกฝนก็ตกหญ้าแตก

จะเอ่ยอรรถคำเอื่อนกลัวพวกเพื่อนจะระอา

ความจนเชียวใจควาย ไม่มีจะไถนา

พี่น้องแถวนี้ช่วยรับหนี้ไว้สักหน่อย

กะหมบกะหมิบขอลักสืบสตางค์

คิดไปใจคันเงินเล่นถลา

บ้าน ไทช่อง ไทที่เขาชายหมดคอก

เดินบนถามบ่อยบุกเข้าไปถึงบ้าน

ลุงครับป่าซาเรียกหาไม่ไยย

เราจะต้องข่มขู่ให้ช้อนหูช้อนตา

เห็นควายเก่าตัวเก็ง ไอ้ตัวเก็งกำกั้น

เห็นไ้กางควายเก่ากำลังตะกายขึ้นเก้

เขาก็ยาวเกะกะถ้าตะกละเหม็นอันกู

ดูเกี่ยวก้อยตามกันมันชอบกลเสียแล้วไ้กาง

มองเห็นเขาเป็นชอบนุกไม่ชอบแล้วซ้ำ

ปากคอสำคัญมันชวนชวนทุกเส้นขน

ขาลากบ่องสิงถ้าจะเหลือกะลี

แถมมายืนขวางทางทำเป็นกางเคล็ด

เลือกดูใหม่ย้ายมาตัวที่สอง

เขาเตรียมไ้เตรียมแอกให้อดีตอันกาย

วัวควายตายต่ำลงไปสูญหาย

ทั้งพี่น้องบ้านนี้ไม่รู้ว่ายู่แถวไหน

ไม่มากก็น้อยนะคุณนาย

เป็นเสียบึงเดินทางนะพี่น้องชาวไทย

เราก็ต้องก้มหน้าหาซื้อควายให้ไ้ได้

ถามบ้านไม่มีใครบอกใจไม่ค่อยสบาย

เรียกเจ้าของไม่ชานไม่นั่งคุยอยู่กับใคร

ทำหน้าหงายไทยแทบร้องไห้ ฯ

ควายมีไ้มาจะขึ้นมองทำไม

ไ้นี้ถ้าเก็งจรรจ์เห็นมันวิ่งตะกาย

ทาง ไ้กางแกกหนั่งไม่มีหุ้มกาย

พอเห็นอีกแกกขึ้นถ้าจะลองเตื่อยไ้

ชอบใจใหญ่จึงเห็นแล้วไม่ไ้ไ้ใจ

ถ้าว่าตกลงราคาซื้อแล้วต้องขาย

ไ้นี้ถ้าจะขึ้นคนเจ้าของจึงรีบขาย

คล้ายกันทุกตัวปลื้เขา ปลื้แดงปลื้ลาย

ลึงค์มันเตาะหักเด็ดหูยัง เดินไม่ได้ ฯ

เห็นอีเผือกตาพองผูกไว้ที่โคนไ้

อีเผือกตาฟองเห็นแล้วว่าผม
 มันสูงพ้นยอดดงกระโตกโดงว้างผิง
 พอเอามือเข้าไปพองมันน้ำเย็นคอพับ
 รอยเขาดอกหมาตผิดนากลัวจะโดนหมาตตัวผู้
 จะต้องเลือกดูใหม่ถัดไปตัวที่สาม
 มองตัวที่สามมันเลวทรามเดินเซ
 ตะคุ้ยซากผมชิตรอยใช้งานเสียละไซก
 ถ้าขึ้นชื่อเสียทรัพย์มันเย็นสับไม่กินซัง
 ผมชิตข้างเสียวกเอน้ำเข้าไปสาด
 นิกชอบน้ำซังถ้าห้ำซังเอาเขียว
 เท้าหมูมันแดงไม่ตะแบงก็พา
 เป็นกาจปากโลงอยู่ที่โพรงปากหลุม

พงยานเหมือนน้อมชอบกินใบไผ่
 ออกฉายไหลผิงถามว่าราคาก็ไผ่
 ลองขึ้นหลังดูสักดับกระตังตักผิงฉาย
 ดูข้างหลังมีสองรูจะซื้อไปทำอะไร ๗
 รูปว่างงดงามน่ากลัวจะหัดงาย
 เหมือนเรือนสูงติดเสเจ้าของไม่เอาใจใส่
 สีหน้าเศร้าโศกเนื้อหนังไม่ใส
 อันถ้าจะโดนยาสั่งถึงได้เดินท่องสาย
 จับเชือกดูให้ชิตนิกชอบนำใช้
 ลักกระดิดแซ่เดียวเขี่ยหูแดงใช้ไม่ได้
 เลี้ยงไว้เสียหญาเกิดยุ่งกันใหญ่
 มีปานดำปากดุมแดงใช้ไม่ได้ ๗

เพลงดับกัตปลาตีไก่

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นายสมบูรณ์ สุวรรณยศ
 อายุ 67 ปี

มาเนิงคุยอยู่กับเพื่อนจิตใจมันพลุกพล่าน
 วันนี้เป็นวันอาทิตย์เราก็นั่งเป็นทุกข์
 เสียแรงเราเลี้ยงปลากัดไว้ตั้งแต่ต้นดกก่อน
 เราเป็นนักการพนันชอบเล่นกาลชิโน
 บ่ายเบนออกจากบ้านชวนกันไปเที่ยวบ่อน
 ลงจากเรือนไม่รอประเดี๋ยวจะเสียเวลา
 ออกจากบ้านหวักลบจะไปหาคู่กัน
 เราก็ด่วนรีบเดินบ่ายหน้าไปหาคู่
 ครู่หนักพิกหนึ่งเราเดินมาไม่นาน
 เห็นผู้คนชวักไขว่เดินกันไปกันมา
 พี่ได้ทราบข่าวสารว่าที่บ้านนัดบ่อน
 เขาลือว่านัดกัตปลามาเป็นเวลาแรมปี

เป็นนักการพนันกันทั้งสองนาย
 ว่าบ่อนไหนมันจะสนุกกว่าบ่อนไหน
 ชวนกันไปเที่ยวบ่อนเดี๋ยวจะวันมันจะบ่าย
 ไม่ว่าไผ่ไปรู้แล้วต้องไป
 ท่อปลากัดเสียก่อนเดี๋ยวค่อยไปอุ้มไก่
 คนหนึ่งหิ้วปลาคนหนึ่งหิ้วไก่
 บ้านแม่ทนต์เขานัดเราไม่ต้องไปไหน
 มึงขึ้นหน้าไปตรงนัดต๊ะเข้าเส้นใน
 มาถึงบ่อนหน้าบ้านของแม่บัวบังใบ
 พี่เดินตัวหิ้วปลาเข้าไป
 ถามว่าจะนัดแน่นนอนกันหรือไม่
 โด่งดังนางปลากระดี่ใครสู้ไม่ได้ ๗

(ญ.) พ่อรูปหล่อร้างวัดว่าปลากัดของแกเก่ง
เดินบนจากบ้านเที่ยวชานเดินชด

จะหาคู่แข่งกันทำพันแน่นอน

(ช.) แม่ตัวล่อนักเลงปลาน้องเก่งชวนกัด

สมหวังดังที่เราจะได้พากันเข้าพัก

ใครจะเป็นนายบ่อนหรือแม่เจ้าของบ้าน

ผู้คนมากหน้าเข้ามาอยู่ในนั้น

ให้น้องเอาปลาเข้ามาเปรียบเพื่อจะได้ดูฝีปาก

(ญ.) จะให้เอาปลาออกมาเปรียบเพื่อดูฝีปาก

แล้วจึงหยิบอีกระดี่ที่เป็นสีประดู่

ให้พวกเอ็งเลือกเอาที่มีทั้งยาวและสั้น

เห็นไอปลาดำดูไม่ค่อยมีสี

ถ้าจะไม่ทนทานกลัวเป็นพันธุ์ลูกทุ่ง

(ช.) กลัวจะไม่ทนทานเห็นเป็นพันธุ์ลูกทุ่ง

ปลาของพี่ทนทานถึงจะเป็นพันธุ์ลูกทุ่ง

น้องอย่าพึ่งประมาทหน้ากันเลยนางปลาดำเมีย

มันเป็นเชื้อปลาไหลมันไม่ใช่ปลาหลด

เลยเอาปลาเข้ามาเปรียบแล้วลองเทียบดูกัน

พี่เลยเปรียบดูปลาเห็นใหญ่กว่าเป็นกอง

ปลาของพี่เสียเปรียบกันที่ตรงฝีปาก

หยิบอีแดงเข้ามาดูกลัวอีคู่เขียวเดียว

(ญ.) เราลองเปรียบดูบ้างเห็นมาตั้งเป็นตับ

แล้วแม่หยิบมาใหม่เอาอีลายสลิด

ตัวไม่โตเขียวตันถ้ากัดกันแล้วไม่ต้องกลัว

โตแม่ชบหัวเข้าต้องนอนแสร้งถอดสี

(ช.) โตเอ็งชบหัวเข้าต้องนอนแสร้งถอดสี

เห็นอีสลิดข้างลายมันมาว่ายข้างไหล

ลองเอาเปรียบกันเห็นใหญ่กว่าเป็นกอง

ปลาของน้องได้ใหญ่ปลาของพี่ได้ยาว

ไอปลากัดตัวเก่งที่เอามาแต่ไกล

เดินเลาะละลัดไม่รู้จะไปทางไร

ถ้าจะกัดแะก่อนมีทั้งปลาและไก่ ๑

แน่นอนบ่อนนัดกันหรือนางใน

หยุดที่นี้สำนึกไม่ต้องไปที่ไหน

ให้เรียกกรรมการมานั่งไกล

ลัวแต่ต้นกการพันมีกันหลายสิบนาย

กัดกันดูสีก็จึกประเดี๋ยวก็น้ำกระจาย ๑

ของน้องหยิบมาไม่ยากทั้งตัวเล็กตัวใหญ่

ยกออกมาให้เขาดูกันก็ได้

เมื่อจะกัดพันจะเลือกตัวไหน

ถ้าจะกลัวอีกระดี่หรืออย่างใด

ไม่แนบเนียนเกล็ดตุงนี้มันปลาเหล่านี ๑

ไม่แนบเนียนเกล็ดตุงนี้มันปลาเหล่านี

มันกัดที่มกระทุ้งไม่ว่าหัวหรือท้าย

ประเดี๋ยวจะไล่ให้เรี่ยเอ็งไม่รู้จักอะไร

ถ้าได้กัดแล้วเป็นต้องกดจนตาเป็นตะกาย ๑

มันจะยาวจะสั้นเรายังนึกสงสัย

ถามว่าจะเล่นต่อรองกันเท่าไร

ปากน้องแบะสู้มากเพราะว่าปากมันใหญ่

ปลายเป็นรูเขียวเรียวมันปลาอะไร ๑

แล้วเลยหยิบหยิบหาว่าปลาเราใหญ่

เอามาตะวางติดกันไว้ทางใต้

กัดกันตัวต่อตัวปลาพวกเอ็งต้องตาย

ต้องเอาหัวคุดนอนร้องไห้ ๑

ดูอีแดงรูปกระดี่นอจะสู้กันได้

เห็นตัวมันไม่โตถ้ากัดกันเดียวตาย

ถามว่าจะเล่นต่อรองกันสักเท่าไร

ลองไล่เลี้ยงพวกเราว่าจะคิดอย่างไร

พักพวกก็ไม่ท้อไม่ต้องต่อไม่ต้องรอง

ถึงเราแพ้หรือชนะก็ต้องจะกันให้ไซก

(ญ.) เอ็งไล่เลียงตกลงว่าจะกัดกับเรา

แต่เราต้องสัญญาไว้เมื่อปลาจะกัดกัน

และต้องตั้งสัญญาก่อนที่ปลาจะกัด

ดูกระเป๋าสองฟืมกันทั้งคู่คล้ายเหมือนยังหนึ่ง

(ช.) เห็นกระเป๋าสองฟืมกันทั้งคู่คล้ายเหมือนอย่าง-
หนึ่งสี่

ไอ้เงินแบงก์ธนบัตรของฟืมนี้ไม่ขาดกระเป๋

ไอ้แบงก์ร้อยแบงก์พันของฟืมนี้ติดพก

น้องไม่ต้องกลัวเงินฟืมกันมาเป็นกอง

กลัวเดี๋ยวมันจะไม่พอแล้วเงินฟืมยังพ่วง

(ญ.) เมื่อจะให้ปลากัดกันต้อง เดี่ยวมันพ่วงพ่วง

ถ้าตกลงสัญญาจะปล่อยปลากัดกัน

ยังไม่ทันปล่อยทางเห็นเอ็งนั่งหน้าห้อง

(ช.) ยังไม่ทันปล่อยทางเห็นว่านั่งหน้าห้อง

ถึงจะสู้ไม่ได้ก็กัดกันให้น้ำดู

พี่เสียหทัยโหลกลางลงมานั่งกรึกกรอง

ว่าจะเล่นน้ำเก่าหรือจะเอาน้ำกลาง

หรือจะเอาน้ำแอ่งที่มีอยู่ในอ่าว

(ญ.) มาทักทายไถ่ถามจะเอาน้ำไหนแน่

พี่จะเอาน้ำที่ไหนน้ำในหรือน้ำนอก

จะเอาน้ำในโอ่งหรือจะเอาน้ำในอ่าง

หรือจะเอาน้ำในหอยที่มันไหลผ่านหิน

(ช.) จะพูดหนักซึกซ้าจะปล่อยปลากัดกัน

แล้วเลยแหกปากขวดเอาเทวดาประตวน

เห็นตัวเมียว่ายป้อแทบจะโดดเข้ามากัด

วิ่งซุกหัวเลือกแถมเหงือกผองก

(ญ.) เห็นตัวผู้วิ่งไล่เข้ามาใกล้กลัวกัด

แล้วนางปลาว่ายป้อล่อเข้าไปทำปี

เรามาเป็นกองเพราะเราเดินทางไกล

ให้เหงื่อเปียกถูกไป ไม่จันไม่ไป ๗

พอได้คู่กันเข้าไม่ต้องรอถามใคร

กัดให้พ่วง เดี่ยวมันเล่นกันให้ฉิบหาย

ให้เอาเงินมามัดกันเสียใหม่

ถามว่าเงินของแกมีกันบ้างไหม ๗

ถามว่าเงินของฟืมกันบ้างไหม

น้องลองมาถามเราว่าฟืมมาทำอะไร

มาคลำตุลุดกยั้งควักออกไม่ได้

เอามือมาคลำทดลอง ไม่รู้ว่าทำอะไร

แกมยังมีเงินพ่วงติดมาคนละสองไพ ๗

ต้องเสียใบเตงแดงถึงจะกัดกันได้

ให้เรียกกรรมการเข้ามาใกล้ใกล้

หากว่าน็อชแดงต้องกลับบ้านไม่ได้ ๗

กลัวจะสู้สีแดงของเอ็งไม่ได้

จะอุตสาห์ทนสู้ล่อกันให้ตุตส่าย

ขอถามหน่อยเถิดน้องจะเอาน้ำที่ไหน

บอกพี่หน่อยเถิดนางยังไม่รู้ความนัย

ถ้ามันชุ่นเหม็นขาวแล้วจะไปโทษเอาใคร ๗

ยังไม่ทราบกระแสน้ำยังสงสัย

ถ้าจะเอาน้ำในกรอกน้องนี้จะเปิดให้

พูดให้แจ่มกระจ่างน้องยังไม่เข้าใจ

ให้พวกแกลองกินให้ตาเป็นตะกาย ๗

เราเอาน้ำในนั้นไม่ต้องเอาที่ไหน

เอาน้ำใส่เทสวันปลาเลยวิ่งเป็นสาย

ตัวผู้รู้เข้าไปรัดจะให้ใช้ไหล

วิ่งต่ำหัวกระดกจะต้องกัดมันให้ได้ ๗

แล้วใบกทางสะบัดไถ้ตัวผู้หน้าบ้าย

ไถ้ตัวผู้ถอดสี่เท้าวิ่งซุกหัวส่าย

ถูกแม่ลมแม่โบกหัวก็โขกข้างขวา
ทำวิ่งรีเข้ามารัดมึงไม่ได้กัดแผลเก่า
(ช.) เห็นตัวเมียว่ายเปียงของเราก็กึ่งว่ายคู่
เลยขึ้นสี่เป็นแสงสีแดงตัวดำ
กัดทะหัวกระทุ้งเสียจนงูกระเทือน

(ญ.) เห็นตัวผู้มันไล่ทั้งไวทั้งว่อง
พอมันเข้ามาใกล้แม่ก็ไปเสียให้พ้น
แม่เลยกัดกทงูโตต่งกัดหาง
แม่เลยตบลูกตาหัวถาลลงร้อง
วิ่งเลือกหัวชุกเข้าไปจุกช่องซี่
(ช.) พอเอ็งกัดกทงูโตต่งกัดหาง
ถูกตัวเมียมันตบมากระตบลูกตา
พอหน้ามีดตามัวกระตบตัวหน้าตั้ง
กัดฝังต่งเผาะกัดเจาะเข้าปากแผล
(ญ.) ชะอ้ายปลาตัวผู้มึงทูลหรือไอ้สัตว์
แม่จะชบชมับปากคาบชมอง
(ช.) เอ็งจะชบชมับปากคาบชมอง
ถ้าไม่กัดกระตองเอ็งก็ต้องกระเด็น
ถึงจะกัดชมับเอ็งก็คาบไม่ขาด
จะกัดเข้าแต่หัวคงอมตัวข้าไม่เข้า
(ญ.) จะกัดได้แต่หัวคงอมตัวมึงไม่เข้า
กัดตรงนี้มึงก็ทนกัดตรงโน้นมึงก็ทน
ดูหมดฤทธิ์สำแรงต้องช่องแข่งวิ่งเชือก
ไม่ทันถึงมิดสามโดนข้าเข้าชักเชือก
ลงหมดฤทธิ์สำแรงวิ่งตะแคงเข้ามาคุด
(ช.) มิดที่สี่ถูกข้าต้องชุ่มชุ่มเชือก
หัวก็บวมเป็นกระบอกเกล็ดถลอกหนังร่น
พอข้าเผาะเข้าก็พลีเห็นตัวเมียมันถลา
พอข้าเข้าไปอีกดูเนื้อฉีกออกเป็นช่อง

จะมากัดประกวดเดียวจะเป็นเหยื่อไก่
ทำหน้าตาเหมือนเต่าหมอบตาย ๙
มันขึ้นสี่หันสี่หัวเลือกวิ่งสาย
กัดจิ้งพุงเจ้าเล่นเอาน้ำกระจาย
ดูปากปลาของเราเปื้อนเกล็ดไปติดอยู่-
ตอนปลาย ๙
เราก็กัดคล่องแม่ไม่เคยกลัวใคร
มึงจะมากัดก็แม่ไม่ให้เข้าใกล้
เลี้ยงเผาะดังผางไอ้ตัวผู้หงายไผ่
เอาหัวชุกเข้าในช่อง อยู่ใต้รากหญ้าไทร
ต้องกันหัวขัดนั่งร้องไห้ ๙
กัดเผาะดังผางเล่นเอาตัวผู้หงายไผ่
ตัวเสียสิ้นถลาวันแต่เลือดไม่ไหล
เลยกัดเผาะดังผางเข้าไปบานตาไท
ลงนอนแบะทางแบเลยกัดเอาตามส่าย ๙
เดียวแม่ชบหัวขาดลงไปนอนกินชืดเคียว
มึงจะมากัดกระตองของแม่ไม่ได้ ๙
ว่าจะกัดกระตองของแม่ไม่ได้
เห็นแผลลึกเนื้อทะล้นวันแต่เลือดไม่ไหล
วิ่งกวดเข้าไปกัดจนตาเป็นตะกาย
แต่พอถูกน้ำควาสักประเดี๋ยวก็คาย ๙
แต่พอถูกน้ำควาสักประเดี๋ยวก็คาย
ชะไอ้สัตว์ทูลจะต้องนอนตาใส
นอนหมอบก้มเหม่อเดียวจะต้องสาวไหม
ชักหน้ามีดละเมอถ้าจะหมดลูกไม้
จะคุดเมื่คละมุดของแม่เอาไหม ๙
ถูกตัวเมียตบตาจนหัวแตกแทบตาย
อาศัยทุตีทนเล่นเอาตูดกระต่าย
พอท่อนหัวออกมาเลยกระทุ้งเข้าไปใหม่
แถมกระทุ้งใต้ท้องดูแผลบานตาไท ๙

(ญ.) กัดอัดเข้าไปอีกเห็นเนื้อฉีกออกเป็นช่อง
มึงจะหลงละเมอเที่ยวได้เชือกัดส่ง
ทำหน้าที่ชัถถอดสีทำเป็นหนี้หลบหน้า
นอนกะเหมือบกะแหมบถ้าจะแสบนอนเสียว
ทำหัวสั้นไม่สู้ว่าลู่วิ่งล่อง

(ช.) ปลาของพี่ไม่แพ้เพียงแต่ขอฟัก
มันไม่ถึงกับหนีถอดสีประเดี๋ยวก็สู้
เห็นสีปากแบะแบะมันชี้เกี้ยวเข้าบิต
เอ็งจะประมาทคมมีดประเดี๋ยวจะมิดลูกหมาก

(ญ.) ยังจะทำปากแข็งพวกไอ้สัตว์หน้าขน
ลงเหมือบขมอมไม่เห็นตอบกัดต่อ

มันเป็นธรรมชาติของพวกปลาตัวเมีย

แต่ไอ้ปลาตัวผู้ทนนสู้หรือไอ้สัตว์

เห็นนอนหงายหน้าแหงลงไปแผ่แอร์ด

(ช.) หหมดแรงแล้วซีเราต้องกัดเข้านั่งคิด

ชะไอ้ปลาระยำของเรามันทำขี้แย

ลงนอนเหมือบขมอมไม่เห็นตอบกลับได้

ถ้ามันจะเช็ดฟันทำหัวสั้นไม่สู้

(ญ.) เห็นมันกัดปากกลางของเรากัดปากบน

ทำอวดดีถือดีทำไม่ถึงหนีหลบหน้า

พูดกันให้นั่นนอนเรี่ยกนายบ่อนเข้ามานั่ง

ถ้าหากไม่จ่ายเดิมพันจะเล่นกันแกมโกง

(ช.) จะให้จ่ายเดิมพันปลาของฉันทันนั้นแพ้

หันไปปรึกษาเรามันน่าบัดสี

ไอ้เงินพันสองพันพวกของฉันทันเคยพก

แม่คุณน้องจงเปิดปากถู

(ญ.) เจ้านักเลงตัวลือเคยมีชื่อเชียวชาญ

มาเสียหลักพากันแหลกต้องลือกแล็กเหมือนยังลิง

แถมกระทั่งได้ท้องจนแผลบานตาโต

เห็นมึงกัดไม่กรงแม่เลยวิ่งเข้าใกล้

แม้จะกัดลูกตาจะซ้ำเสียให้ตาย

จะต้องหยอดน้ำเยียวตุ่มทอบก้นใหญ่

มันหลบหน้าเลือดนองคล้ายเหมือนหน้า-

ข้างใน ๕

มันเหนื่อยจัดชวนจากเหนื่อยแทบจะขาดใจ

อยากเห็นสีลองดูประเดี๋ยวก็กัดกันได้

น้องไม่รู้จักฤทธิ์ประเดี๋ยวเถอะลูกจะไหล

พอมีแรงประเดี๋ยวมันรัดไซ้ไหล ๕

ถึงจะสู้ทนมแม่ไม่ท้อพระทัย

เห็นว่ายงตัวอไม่เห็นทำอย่างไ

ถึงจะไล่ไซ้เรี่ยก็ไม่เป็นอะไร

เดี๋ยวแม่ชบหัวขาดให้ลงไปกินตะไคร้

มึงไม่ได้ตอตปลายแถมจนกระทั่งตัวตาย ๕

หมดรู้สิ้นฤทธิ์มันถึงคราวเคราะห์ร้าย

ถูกปลาตัวเมียมักเหยทำเบนหน้าบ้าย

วิ่งกระตุกหัวได้มันสู้เขาไม่ได้

วิ่งแฉ่งปากจู้พวกเจ้าของจนใจ ๕

หัวกลอกหนังวันเว้นแต่เลือดไม่ไหล

อวดเก่งปากกล้าทำไมถึงไม่เข้าใกล้

เอาเดิมพันเข้ามาวางกันเสียไวไว

มานั่งไหว้ในกระโปรงแม่ถึงจะปล่อยตัวไป ๕

พี่จะต้องให้แน่นอยู่ในทางเกว

ไอ้ปลาห่านให้เจ้าของเสียหาย

พี่ไม่พูดโกหกเมื่อปลาแน่นแล้วต้องให้

พี่จะยึดให้ตุงตุงปากได้ ๕

พวกนักการพนันเอามือล้วงทางเกวใน

ให้พูดจาตามจริงให้เอาเงินมาจ่าย

พิศดูในกระเป๋าคลายเหมือนยังกระป๋อง
ถ้าจะไม่มีเงินจ่ายเห็นพี่ชายนั่งเจ้า

(ช.) จะพูดจาประชดเลยแม่มดตะนอย
พี่มิใช่คนชั่วจะได้ยอมเสียชื่อ
ไอ้เงินหมิ่นเงินพันฉันมีมากหลายพวง
เอาท่อน้ำใส่ปากเอ๊ะมันยังมีพิษ

(ช.2) ของมึงก็ติดกันอยู่เป็นดับ
แล้วเลยแกล้งอธิบายร้องบอก
เหลือแต่แบ้งก็ย้อยมันมาท่อยุ่มย่ำม
กูเห็นท่อน้ำใส่ปากเมื่อก่อนนี้สักพัก

(ตีไก่อต่อ)

มาด้วยกันทั้งสองหันเข้ามาปรึกษา
ชวนเจ้าชอบเพื่อนชายเราอย่าได้แซะเขื่อน

หันมาทนายบ่อนซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน
น้องจงได้เอ็นดูเกิดแม่คนใจดี
พี่จะขอชนไก่แต่พอได้ก็เกี่ยว
ชอกแก้วสักทีถ้าของพี่มันแน่
ถ้าน้องยอมให้แก่มากพี่น้ออีกท่น
น้องก็เป็นนักเลงไก่เก่า

(ญ.) พี่จะชอกแก้วเพราะว่าไก่พี่มี
เราเป็นนักเลงเมื่อพี่มาขอร้อง
แต่เราเล่นกันอย่าให้มันเล็เก
ถ้ามันแพ้ก็พี่คงไม่มีหนทาง

(ช.) น้องมาพูดกันท่าพวกของข้าก็รู้เท่า
ถ้ามันแพ้ก็ครั้งหนึ่งหวังขาดเค้า
ครั้นจะพูดกันนานตะวันมันไม่รอ
ให้เอาไก่มาเปรียบแล้วเทียบกัน

(ญ.) น้องเลยจับเอาอันจั่วแล้วหงอนจั่ว
เลยชนทำไอ้หูหรือกลัวอีจั่วไก่อจั่ว

ครั้นจะเอาจริงจริงกลัวไม่สมตั้งใจ
ทำหน้าตมเหมือนเต่าหมอบตาย ๗
เอ็งจะทำปากพล่อยพี่มิใช่คนไพร่
ให้ชาวบ้านเขาลือกันเรื่องอะไร
ไม่เชื่อเอามือมาล้วงน้องจะเอาเท่าไร
ไอ้ท่าดอกมันยังติดกันเป็นดับเป็นโต ๗
ถูกลงเอามือเข้าไปจับเล่นเอากูตกใจ
เอามือล้วงเข้าไปหลอกกระเป๋าก็รู้เงินไหล
พลัดตกตามถ้าเงินมึงจะหาย
ไอ้ท่าลากคนลักถ้าจะมีผู้ร้าย ๗

ค่อยประจวบพูดจาขอให้น้องตั้งใจ
ค่อยเล่าโลมให้ลบเลือนเตี้ยจะเกิด-
เรื่องร้าย

ค่อยไกลเกลี่ยพูดกันกระเถิบเข้ามาใกล้ ๗
ปลาพี่นั้นน้องนี้ถึงเกิดความฉิบหาย
เราจะลองตีเตี้ยขอให้พี่แก้ทางไก่
พี่ไม่ยอมตีก็ไม่ว่าปลาว่าไก่
จะยกนิ้วยอมจำนนไม่ว่าเจอที่ไหน
ชอกแก้วสักคราวไม่ยอมเล่นกับใคร ๗
ลองกันดูอีกทีสักแค่หมดได้
อยากจะเล่นทดลองก็ไม่เป็นอะไร
เป็นคนพาลเสเพลน้องไม่ยากอภัย
ต้องไปเสียกันรางวัลหลาย ๗
ไอ้เรื่องชั่วเสียเขาวัวพี่ไม่ชอบเอามาใช้
ถึงมันอดก็ทนเอาพี่ก็สู้ยอมอาย
เวลาจะไม่พอนะแม่พรสืไหล
เตี้ยยาวพี่จะพันเตี้ยให้ ๗
เอามาเคียงยืนคุ้มกันไม่เคยกลัวใคร
จะยกพวกมาหน้าเจ้าของฉิบหาย ๗

(ช.) เห็นอันจันเจ้าเข้ามาทำตัวผู้
 เลยตีปีกป้านป้านทำขยับตัวไหย่ง
 เห็นอันจันยับเลยจับเข้าไปจ่อ
 เข้ามานั่งเป็นวงกันอยู่ในสังเวียน
 พอลิบสองอันยกก็ไม่ต้องตั้งสัญญา
 เราต้องเลือกคู่ก็อย่าให้ผิดหนทาง
 ไม่ทันหมดอันซ่อมเราเลยต่อสามสอง
 (ญ.) ไม่ทันหมดอันซ่อมพี่เลยต่อสามสอง
 เพราะอันจันตัวชาญของเราอันเคยช่น
 ตีปีกวิ่งป้อเข้าไปล่อตัวผู้
 แม้จะจิกหน้าหงอนให้ลงไปนอนหน้าหง
 วิ่งเลือกหัวส่ายเข้าไปในหว่างขา
 (ช.) เพราะไอ้ของเรานี้เป็นไก่เหล่าชอบลง
 มันทำหมอบตามองพอได้ช่องแล้วก็ช่น
 แหมอันจันก็ไวมันหลบได้พลิกแพลง
 (ญ.) บอกว่าไก่ของเจ้าเป็นไก่เหล่าชอบลง
 พอเห็นมันจะจิกแม่เอาปีกเข้าป้อน
 มันฉลาดเลียวหลบเอาต้นตบหน้าตั้ง
 เสียหลักหมดแรงนอนตะแคงปากคาบ
 ถูกแม่เตะได้หูตัวไปอยู่ใต้
 (ช.) ถูกเตะเข้าที่ตมเฝ้าเดียวตมเข้ามาดำ
 ถูกมันเตะก่อกหูเข้าไปอยู่ใต้หาง
 พอได้สติลืมตัวตามัวหน้ามืด
 ถูกเราแทงเสียทำวิ่งถลาหลวม
 พอแทงจับเข้าเจ้อยโดนเดียวกระแทก
 (ญ.) มึงจะนึกดีใจนึกว่าไก่กูเจ็บ
 แล้วกระโดดถนัดหน้าตีดาไอ้
 ถ้าจะเพลียนั่งพับลงไปคาบก้อนขี้
 (ช.) ถูกอันจันจิกจนหัวฉีกเป็นช่อง
 หน้าตึงเจ็บตัวต้องไซหัวอันท่า

ชันไม่ออกเขียวหรือไอ้ผู้ทำเป็นไก่ชื้อาย
 ทำเดินกริดตัวโก่งเข้าไปหานางไก่
 กลัวตัวเมียมันจะท้อเพราะมันเป็นไก่ถ่าย
 พุดกันให้แนบเนียนมีกันอยู่หลายนาย
 เรียกกรรมการเข้ามาเราจะได้ปล่อยไก่
 จับเอาไก่มาวางกันเข้าไว้
 พวกไก่ตัวเมียแกล้งจะรองกันบ้างไหม ๙
 แล้วพวกเราเลยรองไม่รู้ว่าไร
 ยังไม่เคยจำนไม่ว่าบ่อนไหนไหน
 เลยตอกไอ้ผู้เห็นมันเดินอ้อยอ้าย
 ตียับเดียวแย่งไอ้ตัวผู้หงายไผ่
 เอาหัวคุดเข้าไปคาที่ส่องข้างซี่โคล ๙
 มันชอบชุกหัวส่งเอาหัวเสือกปากไซ้
 พอมันบินขึ้นข้างบนเลยตีตามสบาย
 พอได้ทำไอ้ผู้มันแทงเข้าไปบานตาไท ๙
 เห็นไอ้ผู้เดินกรงเราเลยหลบไปไกล
 เอาหัวมาคุดกระดองตีของเราไม่ได้
 ต้องหกล้มหงายหลังไม่กล้าลุกขึ้นมาไล่
 ปากมากัดคอกหางของอีนางไก่
 ต้องคุดเม็ดกะจี้เสียเลือดปากกระจาย ๙
 ถ้าไม่ดีหน้าดำแทบจะสู้ไม่ได้
 กระบตั่วหน้าตั้งไม่รู้ว่าเป็นหรือได้
 เลยบินพรวดแทงพริตเข้าไปบานตะไท
 ขึ้นไปเหยียบแล้วข่มถูกเข้าตรงแผลใหญ่
 เห็นไม่หุบแผลแตกคงรักษากันไม่หาย ๙
 ถึงแผลแยกก็เย็บไม่ให้แผลมันใหญ่
 เห็นดาสำไม่สู้ลงไปนอนดาไส
 ต้องจิกหัวคุดหางให้ลงไปนั่งร้องไห้ ๙
 หัวก็โนเลือดนองออกมาจากข้างใน
 มันเป็นแผลไม่ต้องผ่าแต่จะต้องใส่ไฟ

ต้องเดินเพ็ญชาเพลงถูกเขาแทงท้ายทอย
ถูกอ๊องแจ้งอนจู้ไอ้อูแทบไม่ออก
(กรรการ) กรรการทวยเกราะเข้ามาเคาะ-
โปกโปก

ตีกันตั้งนานเราช่วยกันให้น้ำ
พอเอาน้ำลูบอกหัวผกหน้า
บางก็น้ำข้าวป้อนเอาขนยอนลำคอ
ให้พักเอากำลังช่วยกันนั่งบำรุง
เอากะเบื่องานหน้าแล้วตัดขาดตั่ง
(ญ.) พอเห็นอันจบเลยโดดจับอ๊องแจ้ง
แล้วจึงช่วยจัดแจงมาให้หน้าอ๊องแจ้ง
กระพือปีกผ่นผ่นเข้าไปทวนยืนท่า
ทำหน้าย่นขนของขนพองถ้าจะแน่
ชะไอ้ไก่ตัวผู้มันจะมาสู้ตัวเมีย
(ช.) แต่พอดกกันสองมาขึ้นจึงอ๊องแจ้ง

ยิ่งตีหนักชักสนุกแก่งถูกทุกที
กลับกระดกมองดูเห็นไอ้อูเตื่อยอ่อน

(ญ.) เห็นไอ้อูอ๊องแจ้งแล้วอ๊องแจ้งโดดจับ
ชักหน้ามีตบอ้นหมอบไม่เห็นตอบโต้ได้
เซซวนล้มทรุดเอาหัวคุดทว่างขา
สลัดขนชูคอเหมือนไม่ได้ล่อเมตข้าว
ถ้ามันแน่ป็นต้องเอาไปตีหน้า
(ช.) พออันสี่แทงซ้ำเสียจนน้ำไหลและ
กระทบแผลถ้าจะเพลิกของเราเดิมนั้นยังคัน
จนเลือดซังทว่างขาโดนของซ้ำแทงซ้ำ
(ญ.) พออันห้าหน้าทั้งหน้าแดงเหมือนระดู

มันจะกลับมาซ้ำแค้นสามอันสี่

เดี๋ยวก็ทศปากห้อยแถมรักษาไม่หาย
มันตีบนเตื่อยปอกตอนปลาย ๙
เสียงเปิกเปิกโปกโปกให้เอาไก่แยกไป

ทำคอดกหัวดำไก่เราเหนื่อยจนตาย
ช่วยกันชียะยาหลงชยับชยาย
บ้างจับขามาตัดข้อช่วยกันคิดแก้ไข
พอรู้ตัวทำหัวตุงถ้ามันจะไม่ตาย
ทำหัวกระดกหน้าแดงเดี๋ยวก็ตีกันอีกได้ ๙
ถ้าไม่หนักมันต้องแน่ไก่ให้อภัย
เห็นกระริกกระแรมมันไม่เป็นอะไร
ทำหัวตกลับตาถ้าขึ้นตีมันต้องตาย
ไม่อยากจะย้ายยืนแน่ไม่เห็นชยับชยาย
คงไม่ได้แลลั่นเสียงของจันให้ผ้าลาย ๙
ตั้งหลายพักยังไม่แน่เล่นทำปลกแปลงอย่าง-
ไพร

ยิ่งกระทุ้งแทงถ่มมันไม่ท้อพระทัย
มันกลับกระเดิงเสียจนกระตอนแทบตก-
กระได ๙
เข้าไปเหยียบชยับจิกหัวมันใหญ่
เจ้าของมันมองหายไม้ถ้าจะหมดลูกไม้
ทำไม่ไฉนหัวมาตีกับแม่อีกใหม่
จะให้มันดูหน้าคาวที่ทว่างขาวิ่งไซ้
ไอ้หน้าโน้ไก่น่าต้องนั่งกินเครื่องใน ๙
ดูเลือดเข้มนแผลยะมันยิ่งชียกเข้ามาใหญ่
.....
เลือดมันคลั่งเหมือนคาวไม่รู้ว่าจะเลือดของใคร ๙
ต้องร้องโอ้เก็เสียแล้วไอ้อูมันต้องได้รับ-
ความอาย
ต่อต่อไปก็ตีไก่ของน้องไม่ตาย

ทำหัวทอยหน้าแห้งสิ้นแรงขึ้นรัง
เอาหัวคุดหว่างขากลับตาลืมตัว-
เห็นไซเซ่ช่องแข่ง
ยกพวกมาตั้งพันพากันมาแพ้

(ช.) ตีกับอ๊องแจ๋งอนจู้มันก็สู้ถูกหลัก
แทงกิกเข้าแผลเก่าตุ้มมันเข้าไปตั้งเกียก
ชะอ๊องจี้มันแก่งจริงนอนนิ่งเป็นสนุก
ถึงจะตีได้แต่ใหม่ใหม่เดียวเดียว

ต้องหนีแน่จ้าน ไม่ขอทอนยอมทู้
เรี่ยวแรงหมดสิ้นเมื่อจะบินขึ้นข้างบน
ไม่มีแรงที่จะรับจนเดือยพับเข้าโพรง
(ญ.) แต่อ๊องแจ๋งยอมแพ้ไม่ขอแก้มอมกลับ

แต่พอถึงอันทกเห็นหัวตกอยู่ที่ตุต
ต้องยอมแพ้บอกพวกให้จ่ายเงินเดิมพัน
กัตปลาก็ไม่ได้เล่นไก่ก็เสีย

(ช.) พวกเรามันช่วยบัดซบคงไม่ได้พบเงินพัน
เงินทองก็ไม่มีจะต้องหนีหลบหน้า
ครั้นจะพูดกันที่มันจะเกิดขายหน้า
จะเล่นปลาก็ไม่ได้จะเล่นไก่ก็ไม่รวย

ทำหัวตกตาตั้งเตี้ยวแม่เตะให้ตาย
ไม่ยืนกรองนิกกลัวไม่กล้าจะเข้าใกล้
สิ้นฤทธิ์หมดแรงถ้าจะไม่สู้ใคร
ต้องกลับไปตีบ้านแก้ววันหลังจะเข้ามาใกล้ ๙

จนหนังย่นติดหยักมันยัง ไม่ยอมขยาย
แทงปับเดือยเปี้ยกจนหนังเปิดก็ไม่ไป
เป็นรูลิกมันยังลุกกูไม่รู้จะทำอย่างไร
พอหมดแรงหมดเรี่ยวพุดตาชักกลาย

ทำตัวส่ายชักไม่สู้เพราะมันสุดวิสัย
จะขึ้นรังมันยังหลบไม่รู้จะทำอย่างไร
ต้องเดินเก้งตัวโก่งจนตาเป็นตะกาย ๙

แทงมันจนยันดับมันก็ยัง ไม่ตาย
ไก่เอ็งแพ้แล้วไม่ต้องพุดพาเจ้าของจิบผาย
เสียงเกรียวกราวพุดกันพวกเจ้าของไก่
หมดแรงยืนเลี้ยนน้ำลาย ๙

หมดแรงหลงพันเหลือแต่กางเกงใน
จะยืนต่อเตี้ยวมันด่าทอนอยู่ไม่ได้
บอกอีกหนูลูกนำเข้าไปเอากันข้างใน
ต้องถ่างชาตูดคว_หลบหน้าใครใคร ๙

เพลงเรื่องต๋อยมว (เฉพาะชาย)

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบูรณ์ สุพรรณยศ
อายุ 67 ปี

ท่านทั้งหลายอยากรวนวันมวเรามี
ฝ่ายหญิงอยู่มมแดงชี้แจงท่านผู้ดู
มาประกบเล่นกันถ้าใครแพ้เป็นกัถ
พอเหงื่อตกยกปลายกแล้วจะ ใช้มวยปล้ำ
จะนอนสู้กับลิบเปิดทิบแผลทก

กำลังขึ้นเวทีจัดให้ต๋อยมวไทย
นักมวยทั้งคู่ว่าใครจะเล่นใคร
ฉันทบทวนบอกเธอเอ็งต้องต๋อยมวไทย
พอถูกชกแผลซ้ำจะเอาเปรียบผู้ชาย
พอเลือดตกแผลแตกจะนอนนิ่งเหมือนคนตาย

เพลงตับรถเครื่อง

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบุรณ์ สุพรรณยศ
อายุ 67 ปี

นั่งนอนนอนอยู่กับบ่อนยังบ้าน
เรามีเพื่อนร่วมทุกข์สำหรับเคยได้ท่องเที่ยว
ถึงฤดูเมษาเป็นเดือนห้าดินแห้ง
เป็นยามกระสงกรานต์ทุกหมู่บ้านเขาทำบุญ
จะชวนพวกเราไปหาสาวรุ่นรุ่น
เมื่อจะไปหาสาวต้องแต่งตัวเสียให้สวย
พูดถึงการแต่งกายมันผิดสมัยรุ่นเก่า
เราก็เห็นหนุ่มโสดเลยฉลัดกางเกงขาสั้น
ครั้งจะสวมคิดซุเป็นเจ้าชู้หยาบซ่า
แต่งตัวพอเหมาะเหมาะเพราะเราเป็นคนสามัญ
หวีผมเช้ทลอนให้ปลายอนแลงาม
ร่างกายเราไม่สวยแต่งแต่พอสมสม
หันหน้าเข้าในท้องห้วงจะไปประน้ำหอม
ของใช้อยู่ประจำคือผงอิทิจ
เลยลงหน้าทอนใช้เป็นของประกอบ
ถ้ามันสาวสาวเห็นหน้าเป็นตองน้ำตาไหลเปาะ
พอแต่งเสร็จสมประสงค์แล้วเดินตรงยาดรา
กุดังใจจะไปหาเพื่อนก็มาพอดี
ได้ยินเพื่อนมาถามจะเล่าความให้ฟัง
คิดถึงความจริงบ้านเมืองของเรา
ประเทศไทยเมืองทองเดียวกันไม่ต้องอุทธรณ์
ปัจจุบันสมัยประเทศไทยก้าวหน้า
ไม่ว่าใครทุกทุกคนมีรถยนต์จักรยาน
เราไม่มีกับเขาเปรียบเหมือนเต่าตีนต่ำ
ได้ยินเพื่อนมาบอกมันแสนจะลำบาก

มานั่งคิดรำคาญไม่รู้จะคุยกับใคร
ครั้งเราจะไปคนเดียวเราก็ไปไม่ได้
มันขาดลมแผนแล้งเราก็ไม่ได้ทำอะไร
จิตใจว่าวันจะนั่งอยู่ไม่ไหว
จะมัวหมกมุ่นกันอยู่ทำไม
ถ้ามีฉะนั้นเราก็ช่วยการไป
ต้องแต่งให้ทัดเทียมเท่าวัฒนธรรมของไทย
ใส่เสื้อแบบคอบานสวมรองเท้าผ้าใบ
จะแต่งหนักเกินหน้ามิใช่ตำแหน่งเจ้านาย
ถ้าแต่งเกินต้องการจะไม่สมกับกาย
เสร็จแล้วต้องไปตามเพื่อนร่วมตาย
จะหมกมุ่นโสมมจะไม่ทันสมัย
ให้สาวตามวิ่งตอมทั้งบ้านเหนือบ้านใต้
ได้ผิดหน้าเป็นเสน่ห์สำหรับเป็นนงาภายใน
ถ้าใครเห็นต้องชอบไม่ว่าหญิงหรือชาย
เปิดของดีให้เตาะกันเสียจนได้
พวกหมู่ของเราจะมาสมดังใจหมาย
ที่มีมาวันนั้นจะไปเที่ยวที่ไหน ๆ
กุหลุมใจเสียตั้งแต่เจอมึงแล้วดีใจ
มันผิดสมัยก่อนเก่าเสียห่างไกล
เราไม่ต้องทุกข์ร้อนไม่ว่าไปทางไร
มีถนนหนทางไม่ว่าบ้านนอกเมืองใน
ชี้แล้วโก้อวดกันจะว่าไกลหรือใกล้
ต้องถูกตำหนิประณามไม่ว่าไปที่ไหน
มันยุ่งย้งแสนยากจะต้องขยับขยาย

ไอ้เงินทองที่สำหรับเอาไว้ช่วยทุกข์
เราก็กู้เศษฐีมั่งมีเงินถึง
เงินทองไม่ต้องทุกข์เราก็กู้เศษฐี
เข้าในท้องเปิดตีบไม่อยากจะหยิบแม้ก้อย่อย
พูดถึงเงินทองเราไม่ต้องอุทธรณ์
สองคนกับเพื่อนชายเราจะไปกรุงเทพฯ
ถ้าผู้หญิงเห็นหน้าจะนึกว่าขุนนาง
สาวสาวเห็นอยากได้แม่หม้ายอยากตึง
รีบลงจากเรือชวนเพื่อนผายผัน
แล้วก็ขึ้นรถยนต์สองคนกับเพื่อน
ครั้นมาถึงกลางกรุงตากุ้งแมลงมอง
ดูเนืองแน่นทุกถนนมีผู้คนคับคั่ง
ผมเลยชมผ่านมาถึงย่านบางลำภู
แลเห็นแม่ค้าลูกไม้ปากไวเสียงหวาน

บ้างส่งสำเนียงเรียกร่องอุตุนน้องลักหน้อย
ปากก็ร้องขายอ้อยปากก็พูดอวดไอ้
นึกแล้วให้อายเมื่อด้อยเราเลยถอยหลังออก
นานนานมาเที่ยวกรุงเทพฯต้องเดินชมกันให้ทั่ว
ดูว่าเรือนตึกงามดูร่วมโอฬาร
มาถึงวิกเวียนวณภาพโลกจำแลง
เลี้ยวเทเวศมรรควาลย์ผ่านสะพานนิพนธ์
ครั้นเราจะเดินไปไกลก็ขี้เกียจเดินกลับ
ถ้าเราจะเที่ยวกันให้เพลินต้องไปแถวโบสถ์-
พราหมณ์

พอเลี้ยวซอยทางซ้ายเดินเข้าไปไม่นาน
เราชมเพลินเดินผ่านมาถึงร้านขายรถ
พอมาถึงหน้าห้างเห็นรถตั้งออกเป็นตับ
เป็นอารยสมัยประเทศไทยเมืองทอง
อังกฤษอเมริกาเขาส่งเข้ามาเกือก

ถ้าอยากจะมีความสุขต้องซื้อรถยนต์ใช้
จะมั่วกระหน่ำกันกันไปถึงไหน
ไปกรุงเทพฯ กันสักทีให้สบายพระทัย
เอามือล้วงแบงก์ร้อยมาตั้งมากมาย
บิดามารดรท่านไม่ว่าอย่างใด
ไปเดินโชว์อวดเซฟหันมาชวนเพื่อนชาย
ต้องแลเลี้ยวตามหลังจนน้ำลายไหล
เล่นเอาเจ้าของลิงค์ตาลาย ๆ
ไม่นั่งนอนเนิ่นนานตัดเข้าถนนใน
เรามีได้แซ่เขื่อนจะไปซื้อรถใช้
เที่ยวดูสินค้าข้าวของที่เขาวางไว้ขาย
บ้างก็เดินบ้างก็นั่งดูมากหน้าหลายตา
มีของดีน่าดูเรานึกอยากจะได้
เสียงกราวเกรียวเรียกกันเมื่อเรา-
เข้าไปใกล้

มาพบแม่ค้าขายอ้อยอยู่ท่าเรือไอ
ถูงถลกเปิดโล่เห็นเม็ดอ้อยไรไร ๆ
เดินกรงเข้ากรอกไม่อยากจะไปเที่ยวกาย
บางปากกรอกน่ากลัวแลดูลึกเข้าไปตั้งไกล
คล้ายยังเมืองสวรรค์ดูวาววาวใส
เขาดัดแปลเปลี่ยนแปลงเราเดินดูต่อไป
เลี้ยวเข้าระหันพรานนกเลยเข้าถนนแถวใน
กลัวนักจ้มนจะจับต้องเดือดร้อนหัวใจ
จะพาไปตุนางงามตามแถวโน้นทาง่าย

ขี้เกียจเดินไปนอนดันทันทีได้ ๆ
เดี๋ยวเงินทองมันจะหมดหามีซื้อกันไม่
จึงเลี้ยวกายเดินกลับเข้าไปดูใกล้ใกล้
มีสินค้าข้าวของเขาส่งกันมาขาย
ประเทศสเปนญี่ปุ่นเขาส่งเข้ามาถมไป

พูดถึงรถยนต์มีตั้งหลายสิบอย่าง
รถไฟรถฟอร์ตรถดัดยอนต้า
เข้าไปดูในห้างมีตั้งหลายยี่ห้อ
นี่เจ้าของไปทางไหนทำไมจึงได้หน้า
เลยเดินเข้าไปดูเห็นนั่งอยู่ในห้อง
(ญ.) ได้ยินเสียงคนจะเป็นใครช่างปากไว-
แกล้งว่า

เมื่อจะเข้าไปทางทำโอหังอาจหาญ
เห็นว่าเป็นหนุ่มแปลกหน้าพวกชาวบ้านนอก
ทำวางข้อวัตคนเจ้าหน้าชนหว่างชา
(ช.) แม่ลูกสาวนายห้างทำโอหังจองทอง
ธรรมเนียมเป็นเจ้าของจะต้องร้องขายเขา
หรือเห็นเป็นคนบ้านป่าเป็นตาสาตาสี
นี่จะซื้อไปใช้ยี่ห้อใดจึงจะดี

(ญ.) ถ้าจะซื้อไปใช้ยี่ห้อใดมันจะดี
รถมอเตอร์ไซด์ก็มีอยู่หลายยี่ห้อ
พวกพี่เข้ามาในห้างเห็นมานั่งหน้าห้าง
(ช.) แม่เนื้อเหลืองสาลีค่อยฟังนี่จะเล่า
แต่เราต้องดูกันเสียให้มันชอบกล
หรือว่าล้อมันจะรั่วเมื่อเรากดคันเร่ง
(ญ.) นี่เอ็งมันเชื่อบัดซบไม่เคยได้พบของดี
หาว่าน้ำมันดันเอ็งยังไม่ทันสติ

ดูเซอะชะเลวทรามทำซุ่มซำมเชื้อซ่า
(ช.) จะดูถูกคนไพร่จะดูง่ายหาว่าไ้
นี่เคยชี่กันมาหลายเคยใช้กันมาแยะ
หันมาดูยอนต้าดูท่ามันจะดี

กลัวจะมีรอยนิรุจะลองดูเครื่องรถ
ดูข้างนอกก็ลูกไล่แต่ข้างในมันไม่น่า
(ช.2) แลเห็นทะลุเป็นรูช่วยกันดูให้ดี
ลองกดปุ่มสตาร์ทน้ำมันก็ไหลวืด

รถแทรกเตอร์ต่างต่างที่โค่นต้นไม้ตาย
อีซูซุเอมซัดทั้งรถมอเตอร์ไซด์
ท่อเดียวสองท่อสั่งมาขายเมืองไทย
มองไม่เห็นแลหาเล่นเอาใจหาย
ไปนั่งดูกระดองกันเสียได้ ๙
ไอ้ตายโง่งตัวทามาว่าเราเสียหาย

มาพูดทะเล้งร้าวราญมีนิสัยเลวร้าย
พอเข้ามาบางกอกทำเกะกะปล่อยไก่
ถ้าเอ็งอยากรู้ราคาไม่ต้องรอกถามใคร ๙
ไม่สมกับเป็นเจ้าของที่ตัวร้านค้าขาย
ถ้ามีลูกค้าคนเข้าจะไปรอกถามใคร
จะมาซื้อรถชี่หรือเอ็งจะไม่ขาย
เอาไอ้ที่ได้อีแล้วไม่อยากจะขาย ๙
จะเอากี่ร้อยชี่ชี่เรื่องรถมอเตอร์ไซด์
ท่อเดียวสองท่อแต่ไม่ได้ทำเมืองไทย
ถามว่าพวกพี่มีบังกั๊กมาลั๊กก็โบ ๙
ไอ้เรื่องเงินในกระเป๋าของพี่มันไป
มีรูรั่วน้ำมันล้นออกมาจากข้างใน
กระเทือนกันนั่งแก้งจนหุดตาเป็นตะกาย ๙
ถ้าจะไม่เคยชี่ถึงไม่รู้จักแก้ไข
คงสุดความสามารถเป็นคนไม่มีลูกไม้
พวกบ้านนอกคอกนาไม่เคยเข้าเมืองใน ๙
จะอวดตนหาว่าไ้ไม่รู้จักที่ตาย
ชนิดที่เบอะเบอะแยะแยะชี่กันได้สบาย
ไม่เคยมีใครลองชี่ที่เจ้าของบอกขาย
พอซื้อมันน้ำมันหยดมันเป็นแผลขยาย
เป็นแผลแตกได้แค้นดพอมองเห็นใจหาย ๙
เมื่อเราจะซื้อเอาไปชี่จะได้ไม่ต้องอายใคร
น้ำมันก็หยดออกมาชี่มันยิ่งหยดออกมาใหญ่

ถ้าไปเก็บมันจะกว่รอนดูเครื่องคลอนโคลกเคลก
อันน้อยกันลั่นทำไม่ถึงได้ยื่นออกมายาว

(ช.1) จะดูเป็นดูไปว่าส่วนใดมันจะดี

ถ้ามันชี้ไม่ได้จะชี้ไปก็ไม่ได้

ถ้าไม่ได้ไม่ซื้อเพราะเครื่องมือไม่ค่อยมี

ถ้าหากมันดีพี่จะเอาจะขอเช่าเอาไปชี้

ถ้าน้องไม่ให้พี่เข้าพี่ก็ไม่เอาของชั่ว

หันมาคุยห้อยยามาอย่า

รูปก็สวยสมส่วนเพราะว่ามันไม่สูง

แถมดูลำบากหลังขาตั้งก็เตี้ย

ทำเหมือนรถสปอร์ตส่งมาจากญี่ปุ่น

กลัวจะเสียสงสัยเพราะข้างในมันนุ่ม

ครั้นจะคิดว่าเสียเห็นเจ้าของเป็นสาว

จึงทบทวนทานทานพี่ขอถามน้องอย่าถือ

พี่จะซื้อเอาไปซ่อมเพราะว่ามันเสียบางสิ่ง

โบราณก็ว่าทั้งตำรากี่วาง

ของชั่วของดีมันจะต้องมีคู่กัน

สำหรับรถคันนี้ก็เพียงดีธรรมดา

(ญ.).....

(ช.) เจ้าของเขาตีราคาไว้ตั้งห้าพัน

บอกกับพี่ทักกันว่าไม่ผ่านบอกนาง

น้องบอกขาดตัวไม่ให้พี่ต่อ

เงินทองพี่ไม่พอพี่ต้องขอซื้อผ่อน

น้องจะคิดอย่างไรให้สายใจเอ็นดู

(ญ.) ตกกลางลือจะขอซื้อเงินผ่อน

จะคบคนให้ดูหน้าจะซื้อผ้าให้ดูเนื้อ

มานุดไม่คุยมากที่แท้ก็เงินไม่มี

จะทำมาที่นั่นทนจนเบื่อคนชั่ว

(ช.) น้องประมาทพี่มันพี่กินข้าวสุก

สำหรับไอ้ทุยสี่ห้าพี่จะไม่เอามาเทียม

เอามือบีบลองเบรคมันแบบเป็นปากกระบาย

ออกมาขวางขวางช่องวาวลูกสูบถึงวิ่งไม่ไว ๙

พี่จะทดลองชี้ก่อนที่น้องจะขาย

พี่จะซื้อเอาไปชี้เราชี้เกียจแก่ใจ

พี่อยากจะได้ของดีที่มันใช้ได้

ถามว่าน้องจะเอาที่ละเท่าไร ๙

จะต้องดูกันให้ทั่วตลอดทั้งหัวและท้าย

มันดีกว่าฮอนด้าผมพี่อยากจะได้

เอามือจับลองจูนเรานึกชอบใจ

ดูเหมาะสมทั้งคันเกียร์เขาทำไว้ทันสมัย

เห็นยางนอกมันนุ่มนวลอยากจะได้ข้างใน

เป็นรูปงามผลบวมเข้าไปถึงผ้าใบ ๙

ครั้นที่เราไม่เอากลัวเจ้าของจะอาย

เป็นความสัสดีพี่จะซื้อรถมอเตอร์ไซด์

พี่ขอถามจริงจริงเพียงนึกเกรงใจ

วางกันไว้สองทางไม่ว่าลาวหรือไทย

ต้องผ่อนยาวผ่อนสั้นต้องอาภาอาศัย

ถามว่าจะคิดราคาคันละเท่าไร ๙

.....

ถ้าน้องน้อยกว่านั้นไม่ต้องไปหาที่ไหน

เล่นเอาเราหมดแรงเพื่อนเอ๋ยจะคิดอย่างไร

เงินทองพี่ไม่พอพี่ต้องขออภัย

จะขอค้ำบ้างก่อนเพราะบ้านของพี่อยู่ไกล

จงบอกเล่าให้พี่รู้สึกทนอยเป็นไร ๙

ให้แกกลับไปก่อนเกิดพ่อคนบ้านไกล

เรื่องซื้อเงินเชื่อสมัยนี้เขาไม่ใช่

หน้าก็ด้านเหลือดีใครจะไปเชื่อเอ็งได้

ต้องกลับไปชี้ไอ้ทุยที่เขาปลดจากไถ ๙

มาตั้งทำตุ๊กกันหรือแม่ลูกสาวไทย

ถึงพี่จะจนก็เจียมให้มันกละอายแก่ใจ

ถ้าจะให้กินหัวเผือกไม่มีวเลือกเผา

นี่น้องก็เป็นผู้หญิงจะขึ้นหยิ่งนูดโยก

สมควรชายก็ขายกำลังได้ราคา

(ญ.) ถึงจะขายไม่ได้น้องก็ไม่ทุกข์

ถ้ากลัวขายไม่ได้คงขายไปเสียนาน

ถึงจะขายไม่ได้น้องก็ไม่ทุกข์ร้อน

(ช.) มันไม่หนักบาลแต่มันรำคาญหัวเข้า

ถึงจะซื้อจะขายคงไม่ได้ราคา

ของน้องชั่วเสียแล้วไม่อยากจะทำเอาเปลืองอัฐ

พี่แกล้นนูดสัพยอกนูดหลอกตัวน้อง

ไอ้เงินหมั้นเงินพันของพี่นั่นหลายพัน

ไอ้คันเมื่อตะกัมันไม่ตื่นาคู

เพราะว่ามันมีตาหนิจะว่าตึนุดตึต

ขอพี่ดูคันใหม่ที่เมืองไทยสั่งมา

ดูตะแกรงบัง โกรนที่กันโคลนไหลเข้า

สปริงอ่อน ใช้ค้อนทุบกับ ไม่กระเทือน

พี่มองดูว่าดีต้องขึ้นขี่ทีละคน

เลยไปดูอีกคันมันน่าขึ้นน่าคิด

มีห้อง เครื่องบังคับแต่ไม่กับเข็มทิศ

ยังมีท้อได้ถึงเสียง ไม่ดังเจียบดี

ให้สิ้นสุดแสนประเสริฐสมัยวิทยาศาสตร์

มันมีมิ่งหรือไม่ที่ไม่ต้องใช้น้ำมัน

(ญ.) พวกเจ้าหัวสมัยมันใช้สมอง

เที่ยวดิโนนตึนเขา ไม่มีส่งมา

ถึงอารยประเทศเขายัง ไม่มีทำสักที

มันต้องขี่สามล้อให้แม่พ่อเกลาก

(ช.) พี่ขอยกเอาไว้ก่อนเรื่องบิตรมารดา

ถ้าหนุ่มหนุ่มสาวสาวคราวรุ่นน้องนี้

พี่เห็นวารถของเจ้าขอซื้อเอาไปขี่

ถ้าน้องเต็มใจขายเสียโดยมิได้ขัดข้อง

จะแก้ขัดสักคราวไม่ต้องของใคร

ถ้าหมดช่องอับโชค ไม่มีใครซื้อเอาไปใช้

จะปล่อยให้คาร้านค้าน้องจะไปขายให้ใคร ๙

ถึงมันจะมีกันซุกน้องก็ไม่อ้อใคร

น้องคงไม่เก็บใส่ร้านเอาไว้ทำอะไร

ไม่ต้องหาบต้องคอนไม่เห็นไปหนักหัวใคร ๙

พี่นึกชอบอยากจะเข้าเอาไปใช้

ยี่ห้อยามาอย่าพี่ขอเข้าก็ไม่ให้

มันมีแต่เครื่องช่องขัดเราขี่เกียจแก้ไข

เรื่องเงินเรื่องทองพี่มีอยู่เต็มได้

เก็บไว้อยู่ที่ลับก็เพราะพี่กลัวผู้ร้าย

ยางหลังมีรูลมมันคอยจะไหล

รถขัดข้องขี่เกียจคิดแก้ไข

ดียิ่งกว่าฮอนด้าพี่ยืนดูอยากได้

อีกสองข้างเข้าเคาะคล้ายกับสเปเลือกไซ

ได้แต่สิ้น ไม่มีเล่นกันอันตราย

มันดีกว่ารถยนต์ไอ้ที่คันใหญ่ใหญ่

ไอ้หามีเข็มทิศไปติดอยู่ตอนท้าย

เห็นเป็นนูนโผล่โผล่ไล่มาจากข้างใน

หากว่ากูได้ขึ้นแล้วเป็นไม่ขายให้ใคร ๙

เขามีความสามารถทำกันแบบใหม่

พอตะดินแล้วก็ตันโดยไม่ต้องใช้ไดน์

มันทันเจอมาจองน้องก็จใจ

หมดทั้งโลกเขาไม่ล่าเขาเจริญทั้งหลาย

ทั่วทั้งโลกเสรีก็ยังไม่มีสักราย

ถึงจะไม่ลำบากหาเอาตามสบาย ๙

ท่านเหล่าเหล่าชราจะให้ไปทำอะไร

ถึงจะขับจะขี่ก็ไม่ต้องแก้ไข

ถึงจะดีหรือไม่ดีก็ยังพอใช้ได้

จะขอขี่ทดลองคงไม่เป็นอะไร

พี่ลอง เอาตุตนั่งทับเห็นน้ำมัน ไหลท่วม
แทบจะหมดสามารถพี่ลองสตาร์ทไม่ได้
ถึงเวลามันหยคน้ำมันก็ไหลไม่หยุด

(ช.2) เขี่ยถ้ามึงชี้ไม่ได้ถ้ามึงชี้ไม่ได้
มันไม่ใช่โตโยต้าเขี่ยมึง ไม่ต้องดันตุต
ไอ้ถ้ามึงทำไม่ได้ถ้ามึงจะชี้ไม่เป็น
เอ้าคอยดูกูจะชี้ให้วิ่งจืดจืด
โตดเอามือจันแค้นยัดให้แน่นขึ้นนั่ง

กูกดดูขย่มดูยางในยุ่นอยู่
ยางนอกก็ปะยางในกัน่วม
กูกยิบสู้บเข้ามาลองแหงที่ช่องรูลม
ถ้าหัวจิบมันจมเข้าไปในเบ้า
ถ้าไม่เปลี่ยนยางในก็ต้องใช้ยางน้ำ
พูดถึงรถเมืองไทยเห็นใช้ได้ทุกที
เอาตีนเหยียบมันไดเอามือโซ่รูดม
พอเรากดคันเร่งเครื่องมันเต็งตุดตุด
ยางในก็ปะแผลหทะกลวงโหว่

(ช.1) เขี่ยมึงมันชี้ได้กูชอบใจเหลือเกิน
เห็นมึงเร่งเครื่องรวมันนำกลวไฟกลับ
แถมมึงมันเก่งชะมัดมึงสามารถเชื่อมมือ
เขี่ยมึงจงหยุดเสียก่อนให้กูนั่งซ้อนตะแกรง
(ญ.) นี่แกจะมาซื้อหรือพวกล้อจะมาลอง
เอ็งจะลองมันให้นานเดี๋ยวน้ำมันจะหมด
ธรรมชาติของชายใครจะให้ลองชี้
ถึงจะชายไม่ได้หรือว่าชายไม่ดี

(ช.) แม่ลูกสาวนายห้างรูปปร่างน้องก็หล่อ
กล้ามาชายของชั่วช่างไม่กลัวเสียชื่อ
ดูบังไกรนก็กร่อนหลดถอนคนละทาง
ทิศดูหม้อไฟเขาติดไว้ข้างขวา

สูบลมลิ้นแหวมนักหลวมน้ำมันคอยจะไหล
พี่ลอง ใช้คน้ำมันฉีดเพราะพี่ไม่เคยใช้
ต้องช่วยสตาร์ทดันตุตเล่นเอาเหนื่อย-
แทบตาย ๙

เอ้ามาถูลองที่กูเคยบังคับแก๊โซ
ถ้ามึง ไปดันน้ำมันตุตเดี๋ยวกี้ชี้ไม่ได้
ถึงต้อง ไปสูบลม เล่นให้น้ำมันมัน ไหล
วิ่งกระโดดยังรุดตืดมันถึงจะดีใช้ได้
เหลียวไปดูล้อหลังตะเกียบหลุดล้อไหล
ไม่ติดหยักคงจะยู่เพราะยางนอกมันใหญ่
หัวจิบก็หลวมลมมันคอยจะไหล
ดูหัวจิบมันจมเข้าไปในเบ้ายางใน
ยางในมันเน่าจะต้องเปลี่ยนยางใน
เพราะมัน โดนปลายหนามถึงได้เสียยางใน ๙

ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีก็ต้องชี้จนได้
พอขึ้นไปยื้อเสียงฮัมแถมเครื่องมันดีใจหาย
ลมมันรั่วหัวจิบเหนื่อยแทบจะขาดใจ
เอามือแหวกกรูโหว่เห็นหัวหนามไวไว ๙
ชี้ไม่หนักถ้าจะเพลันระวังจะเข้ากอไผ่
ถ้าสูบลมเต็งไฟดับประเดี๋ยวจะไปไม่ได้
เวลากูชี้แล้วมันตื้อเล่นเอากูชี้ไม่ได้
ไม่อยากจะลองลิ้มแรงทุตาชักกลาย ๙

ไอ้ตายโหงจงทองจะทำของแม่เสียหาย
มันไม่มีประโยชน์จะมาลองกันใหญ่
ถึงจะดีไม่ดีลองกันไม่ได้

ไม่ยอมให้ใครชี้ฟรีทำให้รถเสียไฟ ๙
แต่ชายรถกำมะลอเพื่อหวังกินกำไร
รอยเป็นรถที่เขาล้อมันเป็นเครื่องอล้ง
ตะเกียบแตกแยกทางมีแต่เครื่องเสียหาย
จะเปิดไฟไฟฟ้าหมายจะลองแสงไฟ

พอเปิดไฟตามาขึ้นขวางนอนฝัน
 ภูเห็นแสงแดงแดงคล้ายกับแสงตะเกียง
 เห็นพี่เป็นคนบ้านนอกคอกนาคงคิดว่าข้าจะเชื่อ
 พอเห็นพี่เดินเข้ามิกว่าเรามาแต่ตงแดน
 เราเห็นแต่รูโตนั่งเข็ดใครเขาชี้
 หันมาบอกเพื่อนเราอย่าไปเอาเลยรถ
 ถ้าเจ้าของเขาไม่ขายเราก็ก็นั่งแค้น
 ไร้มอเตอร์ไซด์เล็กใช้กันดีกว่า
 ถ้าอยากจะมีอัฐไธ่เรื่องสมบัติข้า
 ไม่ต้องไปหาที่ไหนเดี๋ยวก็มีคนมาเสนอ

แม้รูปหล่อดาราไม่น่าจะค้าขายของ
 (ญ.) เจ้าตามปากคันจนุดกันแต่พอควร
 จันไม่ได้หามาเท่ากันหรอกเจ้าเกาหางไก่
 เป็นลูกปะบ้านป่าแหวตาเอ็งเหมือนตือ
 ทำบ้องบ้องอุบาทว์พวกไอ้สัตว์โลซก
 ถ้าจะเปรียบให้ต่ำก็ไม่ผิดหมู่หมา
 ต้องกลับไปกินแกเลบต้องไปแอบกินรำ
 (ช.) น้องมาเปรียบมาเปรียบยังไม่เคยจำเป็น
 ทว่าเป็นหมู่ปลาข้าวปลาไม่เคยกิน
 พี่ก็คนเหมือนเขาเคยกินข้าวพวกข้า
 ถึงบางกอกชาวกรุงกลืนฟุ้งน้ำอบ
 เรื่องดีชั่วมีทั่วกันมันสำคัญอยู่ที่คน
 มันผิดกันอยู่อย่างหนึ่ง
 ต้องเดินทางกลับที่ไอ้โลกมันไม่แน่
 ตามพระธรรมสั่งสอนให้สังวรระวัง
 สิ่งไรเจริญมันต้องมีเสื่อมลง
 จะประเริงเล่นรถประเดี๋ยวจะหมดความรัก
 บางคนก็ตกลงมาตายบางคนก็ไปบางคนก็บ้า
 ถ้าเราซื่อกันไม่ได้ก็กลับไปใช้รถดัน

ดูหัวทิวกันแว่นแสงไม่ดีเลยไฟ
 ที่แท้.....
 พี่เคยเจอเคยเจอมาจนเจนเข้าใจ
 เห็นว่าพี่ขาดแคลนาถึงไม่เต็มใจขาย
 ถึงกลัวพวกพี่ฟรีเกรงว่าจะเสียไฟ ๙
 เจ้าของเขาหึงเพ้อศถิอว่าห่างเขาใหญ่
 ไม่เข้าเบาะแบนแบนจะนั่งนอนก็สบาย
 ไปใช้มอเตอร์คาไม่ต้องไปขอร้องใคร
 ให้ตายโหงไม่ต้องหาเดี๋ยวก็นักให้
 เป็นความจริงเดี๋ยวก็นักเจอเลือกเอา-
 ตามชอบใจ
 มันน่าค้าหอยตองดีกว่าสิ่งใดใด ๙
 อย่าเหลวและแหวะเรรวนเจ้าคารมปากร้าย
 จะพูดมากคุยไม่เลยข้ารู้จักลูกไม้
 มาเจอหมีเข้าสักมือก็บ่นว่าอยากหน่อไม้
 มึงไม่เหมือนชาวโลกที่เขาเจริญทั้งหลาย
 ถ้าจะเป็นหมู่ปลาที่ไม่เคยกินปลาย
 เข้าค้าเย็นค้าจะได้ไม่ต้องง้อใคร ๙
 ยังไม่เคยพบเห็นมาว่าพี่เสียหาย
 เคยได้ชุดแต่ดินไม่เคยได้กินสิ่งใด
 ใช้กินรำใส่กลาไปยั้งสัตว์ทั้งหลาย
 ที่เลวทรามบัดซบก็ยังเสียนิสัย
 เรื่องจะมีหรือจมนแล้วแต่หัวใจ
 ไอ้ที่ข้างล่างมีลึงค์โตเท่าลูกใต้ ๙
 ถ้าขึ้นอยู่แล้วต้องแหย่มันชักจะยุ่งกันใหญ่
 พระชินสีห์ทรงสั่งท่านได้ตรัสปราศรัย
 จะหลงอินทงมันไม่ไปถึงไหน
 บ้างแซนหักขาหักถึงกับรักษาไม่หาย
 บ้างเสียหูเสียตาบางคนก็เจียนจะตาย
 ล่อให้เพ้อเป็นมันจะอายเขาทำไม ๙

ต่อไปโลกเราไม่ต้องเงินนั้นเงิน
พวกมนุษย์ทั้งหมดเขามีความสามารถ
มีมนุษย์บางคนไปเที่ยวโลกพระอังคาร
พวกวิทยาศาสตร์เดียวกันเขาแสนประเสริฐ
เขากลับมาลงทุนถึงกับสร้างดาวเทียม
อังกฤษอเมริกาเขาทำมาวอดกัน
เขาทำดีใช้ได้ก็เพราะอาศัยเรด้า
ถ้าหากว่าไซคมี่ช่วยกันบวักคงไม่ช้า
ไม่ต้องการของเก่าอายุเขาไม่ยากชี่
แม้คุณจะไม่โกงราคาหน่อยพวกลูกค้าเขาจะเช็ด

จะต้องพากันขึ้นเครื่องบินจะไปไหนก็สบาย
เขาก็เก่งจนกาจไปเที่ยวโลกไกลไกล
บ้างก็ไปโลกพระจันทร์คิดแล้วน่าเห็นใจ
มันดีเหลือล้ำเลิศยิ่งกว่าสิ่งอะไร
เขาทำได้ยอดเยี่ยมบรรดาประเทศใหญ่ใหญ่
ถึงรัสเซียเยอรมันเขาทำแบบใหม่ใหม่
ช่างเชี่ยวชาญวิชาก็นับว่าเก่งพอใช้
เขาคงมีสิ่งมาคอยดัดแบบใหม่ใหม่
จะเที่ยวดูของดีหาซื้อกันให้ได้
ไม่มีใครอยากจะ _____ ชื่อรณมอเตอร์ไซด์ ๗

เพลงดับจิตยา

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบุรณ์ สุวรรณยศ
อายุ 67 ปี

(ช.) ว่าทายหน้าไปอยู่ไหนไปอยู่ใต้หรือเหนือ
ก็ตั้งแต่จากกันไปเสียตั้งหลายราตรี
ตั้งแต่เกิดสงครามมันเกิดความยากยุ่ง
แต่พอสงครามเลิกแล้วฉันก็พ่วงมาวัน
ตั้งแต่เราจากกันฉันเฝ้ามาผ่านพบ
(ญ.) ฉันอยู่ติดดินได้อยู่เป็นที่เป็นดิน
แก่ไม่ได้ไปได้มาเสียเป็นเวลาเนิ่นนาน
ฉันได้ทราบข่าวสารไต่ที่ชาวบ้านเขาเล่า
เขาว่าแก่ไปตั้งห่างแล้วเลี้ยงฮ้างกระหรี่
ไปเดินเข้าเดินออกตามปากกรอกยืมเกร่อ
(ช.) มันเป็นคำที่เขาเล่ามันเป็นแต่ข่าวที่เขาว่า
ฉันไม่ได้อยู่สะพานผ่านฉันอยู่ที่บ้านฝั่งธน
เป็นหมอเจ้าตำบลฉันไม่ใช่คนขายเบอร์

ไปวิ่งรถหรือล่องเรือว่ามีอาชีพทางไร
ก็นับได้ตั้งหลายปีตั้งแต่จากกันไป
ฉันได้ไปอยู่เสียในกรุงเป็นหนทางไกล
มันเป็นโลกไซค์ดีเราจึงได้พบกันได้
สบายดีหรือแม่แบบเป็นกระนาย ๗
ประกอบกิจทำกินไว้เป็นอาชีพเลี้ยงกาย
ได้กินแต่ข้าวกล่ำขานฉันยังไม่รู้ว่าใคร
มันยังไม่ขัดรายชื่อจะใช้น้ำหรือไม่ใช่
แกคงได้รับผลดีขี้แกจึงอยู่กันได้
เป็นหัวหน้าขายเบอร์ก็ถ้าจะอยู่สบาย ๗
แก่ไม่ได้เห็นกับตาถ้าเชื่อเขาอดข้าวตาย
เป็นหมอเจ้าตำบลเที่ยวหากินได้สบาย
ฉันกลัวจะเสียอันเตอร์ฉันทำไปไม่ได้

ที่ฉัน ไปอยู่ฝั่งธนก็มีแต่คน เขานับหน้า
ได้แรมทางอยู่ฝั่งธนก็มีแต่คนลือครืน
(ญ.) ก็แต่กลางวันยังผิดแก้กันมาผิดกลางคืน
ฉันขอโทษเถิดทนแล้วพ่อหมอกแจะเคือง
แกคิดสั้นซี้ที่เป็นทอนหรือจิตสุกรที่เดินกำ
แกจงช่วยบอกอธิบายเสียให้มัน ได้ความจริง
ถ้าไม่ใช่พ่อหมอกขึ้นประมุขคงบอกไม่ถูกหนทาง
(ช.) เห็นว่าเป็นหมอลวงโลกจึงสาธกถกเถียง
ว่าจิตสั้นซี้ที่มันทอนหรือจิตสุกรเดินกำ
จะจิตข้างมันก็ใหญ่จะจิตให้ควายก็จะขวิด
ฉันไม่ใช่หมอกและเหลว เป็นหมอกที่เลวลวงโลก
ก็ถ้าสตรีเป็นกล่อมมันต้องจิตยากกรอก

(ญ.) ฉันรู้สึกนึกท้อเสียจริงพ่อหมอลวงโลก
ก็มันเป็นเหตุ โฉนผู้ชายถึงท้อมจิต
เป็นหมอกที่สอบบรรดาศักดิ์ฉันทุกซึ้นกกลัวไม่แน
เขาหาไปรักษาจะหมดทำสิ้นทาง
ก็ถ้าแกใช้ยาผิดจะต้อง ไปติดคุกคา
(ช.) แกไม่ต้องทุกซึ้นใจท้อก็มันหละหมอกที่สามารถ
ถ้าเห็นว่าใช้มันจะแยจะต้องรีบแก้เสียให้ทัน
ให้คนใช้ทงายหน้าแล้วจิตยาบำรุง
พอถูกหยูกถูกยาพอสีหน้าขึ้นนวล
(ญ.) นี่พ่อแม่เกิดมาทั้งนายหน้าแถวน
มันให้คนใช้ทงายหน้าแล้วจิตยาบำรุง
ฉันรู้สึกนึกท้อเสียจริงพ่อหมอกวิเศษ
จะจิตเข้าเส้นเข้ากล้ามแล้วจิตข้าจิตสวน
ทั้งหมอลวงสขศาลาที่จิตยาประจำ
ถึงจะจิตกันเมื่อไรแล้วเขาก็ให้จนกว่า
ก็หรือเขาเปลี่ยนสมัยให้คนใช้ทงายหน้า

เป็นหมอกใหญ่เทียวจิตยาเขาดังฉันเป็นหมอกใหญ่
เทียวจิตยาอยู่ทุกคืนรักษาใช้ ๙
แกเป็นหมอบ้องตันทอนคนใช้ เขาตาย
ก็ฉันยังไม่รู้เรื่องราวแกคิดให้อะไร
แกคิดข้างหรือจิตม้าฉันยังไม่รู้ความหมาย
แกคิดค่างจิตลิงหรือแกคิดให้อะไร
จะส่งเข้าคุกบางขวางคอยจิตควาย ๙
แกจึงปะเหลาะเรียบเรียงมาพูดจาสอบไล่
ว่าจิตข้างจิตม้าจะจิตให้มันทำไม
จะจิตให้มันมันก็ติดจิตให้มันไม่ได้
เทียวจิตผู้หญิงมาจน โสภเขาห้ามจิตผู้ชาย
ถึงมันจะร้อนอยู่ข้างนอกประเดี๋ยวก็เย็น-
ข้างใน ๙

เทียวจิตผู้หญิงมาจน โสภเขาห้ามจิตผู้ชาย
เพราะมันเป็นข้อนำคิดฝังดูมีเงื่อนไซ
ฉันกลัวไม่ใช่หมอกทักกลัวจะ เทสอยู่ข้างท้าย
ฉันกลัวเป็นหมอลากข้างจะ ไม่มีทางแก้ไข
ทำหน้าเหมือนเต่านาอืดัวใน ๙
รักษาใช้ได้เด็ดขาดไม่เคยจะคิดหนีใช้
ไม่ว่ากลางคืนกลางวันต้องจิตยากันเข้าไว้
มันต้องจิตกันในมุ้งแล้วจิตให้มิดที่หมาย
เอาเข็มเสือกจิตสวนเข้าลำไส้ ๙
ว่าเกิดมาใครเคยไปจิตยานอนหงาย
แต่ต้องจิตกันในมุ้งเอ๊ะนี่จิตกันทำไม
พ่อหมอกมารักษาเม็ดตูดก็มีลูกไม้
มันพูดก็มีสำนวนฝังดูเป็นหลายนัย
เขาให้คนใช้จนกว่ากันนะไอ้หมอกควาย
นี่พ่อหมอรูปร่างทำไมถึงให้จนหงาย
แกอยากจะตมเต่านาตัวใน ๙

(ช.) แต่หมอย่างกะฉันต้องฉีกกันข้างหน้า
ฉันใช้น้ำขาวแล้ว เข็มยาวไปตั้งคืบ
ฉีกเข้าเส้นเข้ากล้ำแล้วแทงดำมันไม่เดิน
เพราะเข็มของฉันมันใหญ่มันไม่ใช่เข็มเล็ก
ตั้งแต่ลิบเท้าขึ้นไปเป็นฉีกได้ทุกคน
จะฉีกให้แก่สักกี่คนให้สักครึ่ง
พอคนใช้ทงายหน้าต้องฉีกยาเสียให้ถึง
เข้าก็ฉีก เข็มก็ฉีกพอหน้าชิดนั่งเศร้า
พอเห็นว่าใช้กระเดื่องก็รีบฉีกยากระตุ่น
พออยู่เย็นเป็นสุขชชชชให้พุงโย้

(ญ.) ก็มันเป็นเหตุโดนถึงฉีกได้แต่ข้างหน้า
แล้วแกไม่ฉีกผู้ชายฉีกได้แต่ผู้หญิง
ทั้งหมอลงหมอราชูร่าที่สามารถเขาก็มัน
นี่แกเป็นหมออะไรถึงฉีกได้แต่ผู้หญิง
มันต้องไปอยู่ตามกรอกไปฉีกข้อข้อกะลี
ฉีกเข้าฉีกเข้แกคงได้เป็นอาเสีย

(ช.) นี่เอ็งมานิกสงสัยว่าฉีกได้แต่ผู้หญิง
ก็แหละหมอสอบไล่จงไว้ใจความจริง
ที่แกมาขึ้นทางให้ฉีกฉีกอีนางกระหรี่
พวกกระหรี่มีฤทธิ์ดูหน้ามันชิดอมโคก
ฉีกฉีกให้มันไม่ได้เพราะข้างในมันมีหนอง

(ญ.) ก็ฉันมานิกสงสัยอยู่ในใจไม่หยอก
เป็นเข็มเหล็กหรือทองเหลืองไม่น่าจะเคืองขัดข้อง
ฉันจะต้องขอสำรวจตรวจดูเข็มฉีก
ก็ไหนเล่าเครื่องมือไอ้ที่แกถือเอามา
ถ้าไม่ใช่หมอลงโลกให้หยิบยกออกมาวาง

(ช.) ไอ้เข็มฉันนั่นแหละหนอฉันเก็บหอมมาด้วยหนัง

แกละควักเข็มดูก็คนผู้มีมาก

ไปดูกันสองต่อสองต้องเข้าในห้องในทับ

ไอ้เข็มที่ฉีกฉีกยาเพราะว่าเล่มมันใหญ่
ต้องฉีกเจาะเข้าตามหลืบน้ำยาถึงจะไหล
เพราะปลายเข็มมันเป็นมันไม่กล้าจะเข้าไป
ถ้าคนใช้ยังเด็กฉีกก็ฉีกให้ไม่ได้
ถ้าแกจะลองสักหนฉันก็จะฉีกให้
แล้วฉันไม่คิดสินจ้างเอาเพื่อเป็นสินน้ำใจ
ประเดี๋ยวก็อ้วนพุงปิ่งใครชวนไปไหนก็ไม่ไป
ทั้งโซ่แดงโซ่ดาวไปหากินเสียให้ได้
ทั้งโซ่ต้มโซ่ตุ๋นแล้วกินไม่ต้องกลัวตาย

จะอ้วนตบท้องโตฉันรับรองว่าไม่ตาย ๙

ไอ้เข็มที่ฉีกฉีกยามันก็ต้องใช้เข็มใหญ่
ก็พูดกันตามจริง แล้วมันน่าแปลกใจ
เขาฉีกได้หมดทุกชิ้นไม่ว่าหญิงหรือชาย
เป็นหมอค่างหรือหมอลิงคงไม่ใช่หมอสอบไล่
ไปฉีกกันได้ทั้งปีให้ไปเถอะไป

พอฉีกแล้วกันนอนเสียไม่ต้องไปทำอะไร ๙

เป็นหมอค่างหมอลิงคงไม่ใช่หมอสอบไล่
ที่ฉีกได้แต่ผู้หญิงเพราะเข็มมันมันใหญ่
ดูท่าทางมันไม่ดีฉีกให้มันไม่ได้
อ้าวกระหรี่มีโรคอันที่ร้ายแรงร้าย
ฉีกฉีกจะเกิดเข็มพองเดี่ยวมีภัย ๙

แกซื้อเข็มมาแต่ไหนหรือมาแต่ไหน
ทำไมมาฉีกเข็มพองกันแล้วไอ้หมอฉิบหาย
ถ้าเข็มพองมีพิษประเดี๋ยวจะไม่ปลอดภัย
แถมกับไว้ในห้องผ้าหรือใส่หีบสะพาย
ก็ถ้าอย่างงั้นแล้วฉันยังไม่ไว้ใจ ๙

ถ้าควักออกมาวางประเดี๋ยวตัวเราทั้ง-
ไม้ไหว

หมอเขานึกกระดากควักให้ดูกันไม่ได้
ไม่เชื่อใจฉันจะให้จับดูเอาตามชอบใจ

เพราะมันเป็น เข้มกายสิทธิ์มีฤทธิ์ร้ายแรง

ถ้าแก่จะดูกันให้ได้มันก็ต้องใช้มั่งทาง
พอคนไข้ลงไปในอนแล้วหมอก็ต้อนขึ้นตาม
แล้วแกค่อยเคล้นค่อยค่อยคลำค่อยค่อยขยำขยี้
(ญ.) ได้ฟังว่าปราศรัยมันช่างระคายหูคน
ก็ให้แก่นา เข้มกลับ ไปสำหรับฉีดยา
เมื่อแม่แก่ป่วยไข้แล้วจะได้รักษา
ให้กลับไปเสียดีกว่าเมื่อเจอหมาก็ฉีดยา
ไปเอาเสวียนมาสักวงไปเอากระดิ่งมาสักแฉ่น
(ช.) ให้เอาเสวียนมาสักวงเอากระดิ่งมาสักแฉ่น
ไปฉีดยาให้อันไหนจะดูหน้าใครเขาเต็ม

เพราะฉันเป็นหมอมือค่า ไม่ฉีดยาฉีดยา

ประเดี๋ยวก็อ่อนประเดี๋ยวก็แข็งมันผิดกับ-
เข็มที่เขายาย

ไปหาหมอนเอาจานแล้วห้ามคนร่วนวาย
ควักเข็มยาออกจากยามถ้าว่าเข็มยังไม่ใหญ่
พอเข็มโตแดงดีเอาฉีดยาได้ ๗
พอหมอหมาสีหม่นเห็นพูดก็มีลูกไม้
ให้บิดรมารดาแกมันถึงจะได้
ให้ลูกชายไปฉีดยากันด้วยเข็มอันใหญ่
เพราะแกเป็นหมอหน้าด้านจะฉีดยาคนเขาไม่ได้
ให้กลับไปฉีดยาอันไหนอย่างนั้นฉันอายุเขาตาย
ก็ถ้ามันกัดเอาปลายเข็มแล้วจะไปเรียก-
หาใคร

เมื่อแก่ไม่ฉีดยาเสียแล้วหนอกันไป ๗

เพลงตับจู้

ข้อมูลเอกสารของ

นายพร้อม ปานลอยวงศ์

อายุ 70 ปี

(ช.) ฉันเดินกรงกรายกรองตาก็มองหามิตร
เขามีนางอะไรเห็นคนไปกันเรื่อยเรื่อย
มองเห็นร้านแม่ค้าอยู่ข้างหน้าคนแน่น
ผู้คนเกรียวกราวใส่ขานุ่งเชียว
ไม่มีสตาจค์ติดตัวจะดีชั่วก็ตาม
(ญ.) ฉันเป็นแม่ค้าขายของเอ็งจะมาลองซื้อซื้อ
ขายซื้อเมื่อทวงมันมีแต่ทางขาดทุน
ถ้าไม่มีสตาจค์ก็หมดหวังไม่ได้เสวย
ค่าน้ำลึกชันค่าถ่านลึกก่อน
แกไม่มีเงินมาต้องกินน้ำกันหม้อ

ไม่มีคู่ยื่นคิดเพราะไม่รู้จักใคร
เดินมาซักเมื่อยจึงนั่งพักที่ริมไม้
ลุกทะเล้งวิ่งเล่นไม่รู้ว่าเขาขายอะไร
มองเห็นร้านก๋วยเตี้ยวยากกินเสียแทบตาย
ถ้าซื้อเชื้อชายชามละเท่าไร ๗
นึกลำบากใจเมื่อจะหาว่าเบนบ้าย
คนเขาซื้อกันให้วุ่นฉันยังทำกันไม่ไหว
เสียเวลาจะมาเลยมันไม่ได้เรื่องอะไร
ฉันลงทุนมาก่อนแสนลำบากกาย
ถือกะลาคอยรอขีมันไม่เป็นอะไร ๗

(ช.) จะให้กินน้ำกันหมอมันจะให้หรือรับเหมา
ให้ฉันกินสักสามไอ้ค่าน้ำค่าถ่าน

ฉันมีถ่านมาสองก้อนจะเอาก้อนไหนเล่าแก
ไอ้เรื่องน้ำก็ไม่ยากฉันจะตักให้เต็มตุ่ม
ให้เองเปิดปากโถ่งจะเทลงน้ำรวม

(ญ.) แกเชื่อซำซุ่มซำจะตักน้ำใช้หรื
ไอ้ตากะทุ้ไอ้ทุกระทะมันเกะกะไม่ต้องการ
ไปรับจ้างเขาทางอื่นแกจะมายืนขัดคอ

(ช.) ตูรัยคล้ายยักษ์ไม่มีศักดิ์เสรี
ฉันจะมาขอภัยเอ็งยังจะไล่ขับส่ง
ฉันทนหิวจนท้องแห้งจนหน้าแดงหน้าดำ
อีซำเล็กขายเท่าไรอีซำใหญ่ขายลด
แกไล่เครื่องไล่เคราะห์อะไรมั่งเล่าแม่ค้า

(ญ.) อีซำเล็กซำใหญ่ตามไม้ถั่วถั่ว
เครื่องเครามีถมไล่ประสมไว้ทุกสิ่ง
อีซำเล็กฉันขายพันห้าที่ใหญ่กว่าต้องพันเจ็ด

(ช.) ตูผกขีโรยหน้าของเอ็งหนาตั้งนิ้ว
นึกมาอีกทีเดี๋ยวนี้เขาลือกันทั่ว
มันจะจริงหรือเปล่าฉันจะถามชาวเจ้าของ

(ญ.) ฉันรับรองแกได้อันตรายไม่มี
แกระแวงทำไมเชื่ออะไรกะข่าวลือ
แมลงวันแมลงสาบเืองก็ไม่ให้จับฟาด
จะกินเนื้อหรือกินน้ำอีหมอน้อยของน้อง

(ช.) มันจะจริงหรือเปล่าถ้าเชื่อข่าวก็ไม่ควร
มันเกิดขึ้นรอบข้างก็ต้องระวังไว้ก่อน
เขาว่าญวนวางยาถ้าแม่ค้าไม่รู้

(ญ.) มันไม่จริงไม่จริงแกต้องคอยฟังคำหมอ
หมอไทยใจกล้าเขากรรวกราเกลี้ยงเกล้า

คนอื่นเขากินเอาฉันรออยู่ก็อาย
ถ้าเจ้าของต้องการฉันไม่ลำบากกาย
ถ้าตกลงกันแนมันไม่เป็นใจ
ฉันกำลังยังหนุ่มเรื่องนี้ไม่เบื่อหน่าย
พอน้ำในโหลร่วมไม่รู้ว่าจะล้นออกมาเมื่อไร ๙

ท่าทางไม่ดีเห็นจะใช้ไม่ได้
คนไม่เคยทำงานมองเห็นได้ง่ายง่าย
จะโดนตบเสียด้วยหม้อหรือตีหัวมึงเสีย
ด้วยไม้ ๙

คุณงามความดีหาสักคนก็ไม่ได้
ยังไม่ยอมตกลงฉันเป็นคนเคราะห์ร้าย
ให้ลองชิมสักซำรสชาติคงพอใช้
จะลองกินสักหนเงินทองไม่มีให้
กลืนเหม็นเป็นปลาข้าวขายซำละเท่าไร ๙

คิดว่ากลืนไม่ดีมาลองดมดูอีกก็ได้
ปลายตอหน่อตึงของอินเตนที่ตาย
มันแพงมากอยู่ที่เม็ดผลไม้ ๙
ใจอีคนก็ทิวไอ้คนเล็กร้องไห้
ซึกกลากกลากลัวลัวได้ยืนข่าวใกล้ไกล
ถ้ากินเข้าไปแล้วรับรองว่าไม่เป็นอันตราย ๙

ฉันเก็บงำทำดีหาที่เปรียบไม่ได้
ฉันมีส่วนลัษณ์ของที่เสียไม่ใช่
เส้นกัวยเดี่ยวยังดีจะกินแต่น้ำดูก็ได้
รับรองว่าให้ลองก่อนก็ได้ ๙

ข่าวใหญ่มาจากญวนจึงได้เกิดข่าวใหญ่
มาจากเมืองอุดรที่ฉันจำไว้ได้
ถ้าของฉันหลุดจู่ฉันจะไม่นอนเสียใจ ๙
ที่คนใช้ติดต้อยยังไม่เห็นใครตาย
มันไม่กรงจิ้งกล่าวเขากรรวกราตุใกล้ใกล้

ถ้าทจจริงสิ้นจู้กับญของหมของหมา
ถ้าเป็นควายก็เสียญาก็เป็นหมาก็เสียข้าว

(ช.) ทนังลือฉิมพ์กระบววิทยุกับอก
ทั้งนายรุ่งแรงใจก็ว่าทหายว่าท
เอ็งจะเอาสตางค์ก็ทำเป็นตั้งกระทู้
ถ้าผู้ชายเหมือนฉันเกิดสิ้นกันทั้งหมด
เอ็งมีหลุมน้ำหลอไม่มีกระ_อเข้าไปตัน
(ญ.) ถึงนายรุ่งแรงใจทั้งข้าวใหญ่สมหญิง
หมอใหญ่ที่เจจนจัดออกโทรทัศน์ช่องเจ็ด
แกช่างโง่ช่างเงาไม่รู้เท่าเหตุการณ์
ปากทว่ายาวมันยังไม่เท่าปากแก
ถ้าทจจริงสิ้นจู้มีศัตรูแกไม่ต้องกลัว

(ช.) เอ็งจะเขี้ยวรดหัวมันเดือนตัวดัดทา
เอ็งไม่มองรักษาตัวของข้าก็รู้
อย่างนั้นจะอยู่กันไปทำไมชักนิกอายฝูงชน
กูจะไปโดดน้ำตายที่หาดทรายต้น ๆ
ถ้าอย่างนั้นพี่น้องที่เคารพรักผมต้องขอจากลา

(ญ.) โดดลับข้อมมือจุมมา
ฉันกลัวแกจะตายจะช่วยไว้สักครั้ง
มันเข้ารากแคฝอยมันเข้าปอยยายซี
จับตัวแกไว้ดูหัวใจทยุตนี้

(ช.) ทยุทยาของน้องก็มี
ยังไม่ทันได้กินพอได้กลิ่นชักชิงชัง
เมื่อตะกั้ทจจฉันคลาดูชักยาวเลื้อย
ถ้าไม่เชื่อมากล้าโตกันเท่าลำปี

(ญ.) มึงตืออดีใจกันว่าทหายแล้ว

(ช.) กูไม่ไปไหนกันอีกแล้ว

(ญ.) ซาดินมึงไม่ได้พบไม่ได้เห็น

(ช.) ไม่ได้เล่นขอให้กูได้ลอง

คนยังมึงจะเอามาไว้ทำไม

แกเป็นคนไม่เหมือนเขาแกออกมาจาก-
รูใคร ๆ

ทำอวดดีหรืออวดอวยมามากันไปเสียได้
ทั้งสมหญิงยัยศร้อมไปทั้งข้าวใหญ่

ถ้าของฉันหมดทจจเอ็งคงชอบใจ

เอ็งจะไม่รู้สว่าจะดีหรือร้าย

มันจะมีลูกมีหลานกันขึ้นมายังไร ๆ

เขาบอกแจ้งว่าไม่จริงฉันรู้แจ้งอยู่ในใจ
ที่เขาเรียนมาสำเร็จว่าไม่เป็นอะไร

ปากกล้าหน้าด้านพูดออกมาได้

มันคันเหมือนตำแยต้องตบด้วย_ยาย

ฉันจะเขี้ยวรดหัวรักษาให้แก่จนทหาย ๆ

เอ็งก็ยังมีปากว่าเป็นหมอใหญ่

ฉันเอามือคลาดูเห็นว่าใช้ไม่ได้

ไม่มีของติดต่นอยากจะถูกคอตาย

ตายแล้วจะไม่คืนกลับมาดูหน้าใคร

ผมจะไปตายตาบหน้าแล้วคุณนาย ๆ

ฉันจะขอรักษาเอาใจใส่

ฉันมีปากกำลังกินไม่ยากเท่าไร

ต้องเอาน้ำล้างสีทำน้ำกระสย

กลัวจะตายไม่จริงฉันก็นึกเสียใจ ๆ

ยาของน้องก็คืนแต่ฉันกินไม่ได้

ไอ้ทำชักมีกำลังคงไม่เป็นอะไร

ฉันคลาดูชักมีเตี้ยยาวสักคืบหนึ่งได้

พอลูกดีแข็งแรงแล้วใช้ได้ ๆ

ไปเล่นหมาเล่นแมวไปเกิดมึงไป ๆ

จะเล่นมึงให้จิงแปวกูถึงจะไป ๆ

ไอ้ทำร้อยมึงไม่ได้เล่นทรอกไอ้จัญไร ๆ

แต่พอท้องมึงป่องกูจะไป ๆ

เพลงเรื่องพราหมณ์เกสร

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบูรณ์ สุพรรณยศ
อายุ 67 ปี

เอย. ขอรบกวนทั้งวันทั้งคืนหน้าที่นั่ง
ฉันไม่ใช่ตัวสำคัญนักประชันขันบพ
บททำนองร้องรำของลูกไม่ซ้ำขบขัน
(เกสร) ลูกจะขอเล่าเรื่องไปถึงเบื้องนี้
แล้วยังมีเกสรแม่สมรมึง
แล้วฉันได้พลัดพรากไปเสียจากพระองค์
มันให้เกิดอาเพศามีเหตุกลางหน
แล้วมีเพชรพญานาคได้พาหระรองลงมา
มันมาเป่าพระเวทที่วิเศษศักดิ์
เพราะฉันถูกคาถาที่มหาสกต
เขาโอบอุ้มคุ้มครองแล้วพาน้องพาหะหนี
มันลดเลี้ยวเกี่ยวกล่อมฉันไม่พร้อมไม่พริก
พญานาคหนึ่งฉันเคยได้ฟังความสุข
เข้ายื้อแย่งตัวฉันจึงพากันตบตี
ทั้งหมู่มารม้วยมรณะแม่เกษรรูปสวย
เอย. .ฉันเดินต้นคนเดียวมันแสนเปลี่ยววามรณ
โอ้... วนาสนาใจจาเอ๋ย
ได้บุกลัดขัฏปาจึงเดินมาคนเดียว
ตัวก็เป็นผู้หญิงมันยากยิ่งไปทุกอย่าง
เราจะต้องแปลงกายให้เป็นชายเจ้าชู้
จึงคิดถึงคุณครูบาพระอาจารย์โย
จึงถอดธำมรงค์ที่ฉันทรงหัตถา
ทั้งรูปหญิงก็หายกลับเป็นชายรูปงาม
เพราะรักฉันจึงได้ตามฉัน

ทั้งคนตบผู้ฟังก็มีหลายฝ่าย
ทั้งบทบาทอาตมาของลูกไม่สู้มากมาย
ฉันไม่ใช่คนประชันจริงโปรดให้อภัย ฯ
ให้ตามบรรดาฝูงคนท่านเข้าใจ
ตัวก็เป็นผู้หญิงมาเดินไพร
พระลักษณาวงศ์ที่กลางไพร
ยังมีมารมาประจัญฉันจึงได้เชิญใจ
มาพบเมื่อนิทรากำลังหลับไหล
แล้วมันจึงได้ลอบลักฉันหนีไป
จึงได้หลบกันไปหมดเสียทั้งสองฝ่าย ฯ
เข้าไปสู่เสียยังที่แล้วกลางไพร
แล้วฉันไม่หลงใจรักใคร
เคยเป็นเพื่อสนุกมาแต่ครั้งไหน ฯ
มันจึงสิ้นชีวิตรไป
เดชบุญคุณช่วยจึงไม่ตาย ฯ
ฉันมาทุกชั่วระทมอยู่ในพระทัย
เป็นเวรกรรมตามเคยไม่รู้จะฟังใคร
มันให้กระสันใจเสียไปเสียที่กระไร
จะเดินคงหลงทางก็ไม่เหมือนผู้ชาย ฯ
ไว้ป้องกันศัตรูเสียเมื่อเดินทางไกล
พระคุณของท่านอีกโง่งช่วยแก้ไข
มาสวมใส่มือขวาก็เป็นชาย
ได้แปลงเพศมาเป็นพราหมณ์เที่ยวเดินไพร
แต่โอ้ตัวของตัวมิได้คิดถึงตาย ฯ

เอย..นางคร่ำครวญคำนึงมาบ่นถึงพระองค์
 นางเดินพราง โศกพรางมากกลางป่าช้า
 ขึ้นรอยลี้วก็ไม่วางขึ้นรอยนกก็ไม่หล่น
 เห็นชะนีห้อยโหนแล้วโชนตัว
 เรียกผัวโวย ผัวโวย ผัวไม่โวยสักที
 พ้อออกจากฝูงชะนีได้ยืนเฝ้าในไพร
 เจ้าพราหมณ์กลัวตัวลั่นรับผายผันให้พ้น
 (พราณ) จะกล่าวถึงพราณไพรเคยเที่ยวโลมฤค
 พอรุ่งสางสว่างจักษุจัดแจงกายา
 ทั้งป็นผาหน้าไม้ทั้งเครื่องใช้เครื่องสอย
 เป็นเครื่องเลียบยิงเลี้ยงอาตมา
 เทียวยิงเนื้อเถื่อนหนังเที่ยวรับจ้างยิงเนื้อ
 เอย..พ้อว่าแล้วไม่ช้าก็หวังว่าจะจร
 แล้วจึงหยิบขามใหญ่เอามาใส่บา
 พ้อหยิบปืนแสมเลยเดินแถจากถิ่น
 เพราะแถเคยได้การชำนาญนักหนา
 ไล่ฝูงเนื้อก็วิ่งฝูงกระต๊องก็แล่น
 พอยกแล้วก็เที่ยงพอเสียงเปรี๊ยะแล้วก็ถูก
 เอย..พ้อเนื้อวิ่งออกปากกระบอกเข้าพุ่ม
 พ้อเข้าช่องบุกขั้วมันสารพัดที่จะพบ
 พราณก็เลยแอบซุ่มเข้าในพุ่มพฤษภา
 เลยลตป็นจากบ่าแล้วทำท่าจะยิง
 ควักดินออกจากทาลอดเอาเข้ามาหยอดลากล้อง
 แต่พอเล็งตรงหัวเนื้อก็ตัวเดินดุ่ม
 พราณก็วิ่งเข้าไปดูบอกว่าอยู่แล้วไอ้เสือ
 รอยโดนลูกเก้าวแผลเท่าหัวแม่มือ
 เอย..พ้อจับเนื้อเถื่อนเล่นเสียให้เย็นสำราญ
 เลยเลาะลัดทางมาในกลางคิรี
 เราค่อยแอบค่อยย่องค่อยด้อมมองเดินเมียง
 ฟังดูเสียงชอบกลเสียงเหมือนคนร่ำร้อง

ถึงพระลักษณวงศ์ผู้ว่องไว
 มันให้เงียบสงัดไม่รู้จะทำอย่างไร
 ขึ้นรอยผู้รอยคนก็หาไม่
 มันร้องเรียกหาผัวอยู่ในไพร
 มาคิดถึงตัวเรานี้แล้วร้องไห้
 เสียงผีป่าผีโป่งร่ำร้องไห้
 มันร้องไห้ไปเหมือนยังคนเอ๋ยคนร้องไห้ ฯ
 ไม่ว่าจะกระหิง โศกเป็นอาหารของไทย
 เราเคยได้ไปเที่ยวในป่าเสียทุกวันไป
 เราเตรียมไว้นัดหนอยกันเสียเมื่อไร
 เพราะเราไม่ได้ทำนาและทำไร่
 แต่เท่านั้นก็ยังเหลือถมไป ฯ
 แต่ในอุราเล่าร้อนเพราะอยากจะไปเที่ยวไพร
 ทั้งห่อข้าวห่อปลาแล้วเราก็กะเริ่มไป
 ไล่พราณเคยเที่ยวหากินมาเป็นอาชีวะเลี้ยงกาย
 เทียวบุกรุกไล่ต้อนเสียทุกวันไป
 เพราะฝีมือแถมยังเข้าที่หมาย
 จะหาผิดไปสักลูกหนึ่งได้เมื่อไร ฯ
 พ้อได้ยินเสียงตูมไ้พราณบอกว่าตาย
 ก็พากันวิ่งหลีกหลบเพราะกลัวตัวบรรลัย
 ก็หมายจะล้างชีวะมันเสียให้วอดวาย
 แต่ไอ้ที่สัตย์ความจริงดินยังไม่ได้ใส่ ฯ
 เนื้อชยับวิ่งหย่องอึ้งเปิดใหญ่
 พ้อเสียงป็นดังตูมได้พราณกับบอกว่าตาย
 พ้อชักมีดเข้าเถื่อนเสียให้ทันเลือดไหล
 เพราะอี่ป็นคาบหินของดาพราณไพร ฯ
 แล้วเราจึงรีบผายผันกันไปอีกใหม่
 ไล่ฝูงเนื้อมันไม่มีแล้วเราจึงรีบไปใหม่
 แต่พ้อได้ยินเสียงพราณก็กึกสงสัย
 ไ้พราณชยับนั่งหย่องกันอยู่ที่โคนไม้ใหญ่

จึงยกมือขึ้นป้อนนัยน์ตาก็มองเขม้น
แต่พอเหลือบไปเห็นจึงค่อยเขม้นซมก
เห็นหนุ่มน้อยเดินเที่ยวมาคนเดียวเอ้กา
พอว่าแล้วไม่หักโหล่น้ำตามดู
(เกสร) เอย...ฝ่ายเจ้าพราหมณ์แลเห็น-
ใจให้เด่นอกตึง

แล้วจึงตอบเนื้อความไปเสียตามเหตุผล
เมื่อเดิมทีฉันได้อยู่ไปกับคู่เคียงข้าง
พากันเที่ยวเดินทางมาในกลางไพรตรง
คิดถึงเมียขึ้นมาแล้วน้ำตาของฉันทก
ฉันทก็เที่ยวตามหากยิ่งไม่พบเห็น

(พราณ) ดาพราณได้ยินว่าจาแล้วคุณาสงสาร
ข้าก็เที่ยวพามาได้พบได้เห็น
ฝ่ายดาพราณแกก็ถามถึงนามชื่อ
ว่าเคหะสถานเขตบ้านตำบล

(เกสร) ได้ยินพราณมาถามไปถึงนามกร
เราจะต้องปกปิดคิดแปรผัน
แล้วฉันทจะขอลาออกถึงในพาราเมืองนี้
แล้วชื่อเรียงเสียงไรจงบอกฉันทไปให้ชัด

(พราณ) ดาพราณไพรได้ฟังนิกสังเวช
เจ้าชื่อพราหมณ์เกสรเป็นชาวดอนเดินดง
แล้วเอ็งมาได้ถามมาถึงเจ้าพาราเมืองนี้
ว่ามาทางนี้เจ้าตาจะเล่าเหตุผล
ว่าชื่อของทรงศักดิ์พระลักษณะวงศ์
แสนสนุกสนานให้สำราญอารมณ์
แล้วท่านได้อยู่ภิเษกกับเมสี
ฉันทได้ยินเนื้อความว่าท่านตามคู่รัก
มิได้พบพานกันมานานนัก

(เกสร) พราหมณ์เกสรจึงตอบว่าฉันทขอบพระคุณ
นางมารู้สึกแล้วว่าผิดของตน

สักประเดี๋ยวก็เห็นเล่นเอาใจหาย ฯ
จึงค่อยพระเยื้องพักเข้าไปใกล้ ฯ
เอ...นี้มันจะมากันทำไม
ว่าดีร้ายเราอยากจะรู้มันเป็นอย่างไร ฯ
จึงแลเล็งตะลึงน้ำตาไหล

ว่าเดิมทีฉันเป็นคนแล้วชาวไพร
ได้เดินดงหลงทางเข้ามาในไพร
ด้วยผีป่าพาหลงจึงจากคู่มือไล่
มาเดินเศร้าใจโศกจนไม่ผ่องใส
ไม่รู้ว่าจะเป็นหรือตาย ฯ

แต่คนเดียวเดินขึ้นมาเสียคมตาย
ตาก็มองเขม้นยังหาเจอได้ไม่
ตัวของเจ้านี่หรือชื่ออย่างไร
ว่าเดิมทีหลานเป็นคนชนิดไร ฯ
ฉันทชื่อพราหมณ์เกสรแล้วไม่ต้องสงสัย
แต่ไอ้ชื่อสำคัญแล้วความจริงเราไม่ใช่
ใครเป็นเจ้าบุรีได้ครอบครองกรุงไกร
ว่าเขาได้เป็นกษัตริย์มาตั้งแต่เมื่อไร ฯ
แล้วฉันทให้แสนทุเรศไปเสียนี้กระไร
ว่าผีป่าพาหลงมาจากคู่มือไล่
ว่าใครเป็นเจ้าบุรีได้ครอบครองกรุงไกร
ว่าเดิมทีท่านเป็นคนมาแต่ไหน
ที่นี้ยังอยู่เป็นองค์ประสาทใหญ่
มาได้คู่เซยชมกันเสียใหม่ ฯ
ชื่อยี่สุนสุมาลีเอาเข้ามาเคียงไหล่
ที่ได้กำจัดพลธรรมาภัยเสียในกลางไพร
ท่านจึงได้มีคู่รักกันเสียอีกใหม่ ฯ
ที่ดาพราณเจอฉันทนั้นขอบพระคุณ
ในฤทัยร้อนรนไปเสียกระไร

แล้วเราทวนคณิงมาคิดถึงแต่ตัว

ถือว่าได้ยี่สิบกำลังรุ่นสาว

ฉันคิดคิดขึ้นมากำโศกกาออกดอก

(พราน) เห็นเจ้าพรานพม้โศกาจึงปลอบว่า-

หลานเอ๋ย

เจ้ามีทุกข์สิ่งไรจงบอกไปตามลัตย์

นี่เกิดนะไอ้หนูมาซิไปอยู่กับตา

ว่ารูปของเจ้าสละสวยตาจะช่วยอุตหนุน

(เกสร) ฝ่ายเจ้าพรานพม้เกสรได้ฟังสุนทร-

พรานเล่า

แต่ตัวของเราแปลงกายมาเป็นชายฉกรรจ์

ครั้นจะกลับเป็นหญิงให้งามพริ้วเพริศพราว

ทั้งความทุกข์หรือก็แล่นทั้งความแค้นหรือก็มาก

เมื่อท่านจะเมาก็โปรดพาฉันจร

จะคอยจับนิลยุดน้ำใจของเขา

(พราน) จะนำพาเจ้าเข้าไปเฝ้าพระบาท

พอว่าแล้วก็มิช้าจึงยาดราเดินตรง

พี่ราก็เดินขึ้นหน้าพรานพม้ก็มาตามหลัง

แต่พอมานักหนึ่งก็มาถึงสถาน

(ลูกสาวพราน) ฝ่ายแม่สาวเอบางเขานั่งอยู่-

ระเบียบ

นางจึงทอดหวานไปเป็นฐานไมตรี

(เกสร) ฝ่ายเจ้าพรานพม้ยิ้มสรวลนั่งสำรวม-

คำรบ

(พราน) เอาแต่พอรุ่งสว่างสว่างฟ้า

แต่พอมมาถึงประเทศยังกะเขตนคร

พอถึงกลางถนนดูผู้คนวิ่งกรู

พรานแกมีหลานชายมาเดินกร่ายตามหลัง

ดูรูปร่างยังกะหล่อเชียวพ่อเอ๋ย

จะพิศดูรูปทรงงามเหมือนวงศ์เทวัญ

ว่าไอ้ไอ้หนูหัวช่างมาทำได้

มาจะลืมตัวเราคุนิไล

ทำให้น้ำตาไหลกแทบจะกลืนใจตาย ๙

จะเสียใจไปเลยนะหลานชาย

แล้วตาจะช่วยกำจัดอันตราย

แล้วตาจะช่วยนำพาเจ้าฉันผาย

แล้วตาจะช่วยค้าจุนให้สมความตั้งใจ ๙

มันช่างสมใจไปเสียนี้กระไร

แต่ส่วนตัวของตาพรานก็ทราไม่รู้

ก็กลัวจะรู้เรื่องราวขึ้นมาได้

เมื่อตกทุกข์ได้ยากพระมาทอดอาลัย

ก็จะได้เข้านครกันเสียโดยไว

ว่าเขาจะรักเราไปเสียสักเพียงไร ๙

ถวายเป็นทาสาอยู่กับพระหน่อไทย

ก็ตั้งใจบรรจงไปเสียด้วยความตั้งใจ

ค่อยเลาะลัดตัดทางมาเสียในไพร

นี่แหละบ้านตาพรานแล้วนะพรานไพร ๙

จึงค่อยชะม้ายมองเมียงเห็นพ่อสมัยใหม่

เชิญมาสืบบุตรีกันเสียเป็นไร ๙

ไม่รู้ว่าเราซ้อนกลได้กำบังกาย

ว่ามาเถิดเราจะพาเจ้าฉันผาย

จะพาเจ้าสัจจรเข้ากรุงไกร

ก็พากันวิ่งออกมาดูเจ้าพรานไพร

จะพิศดูรูปร่างก็ผิดกับพรานไพร

แต่เกิดมาฉันหาเคยได้เห็นไม่

เสด็จลงมาเสียจากชั้นชั้นตรึงไตร ๙

(ชาวตลาด) ฝ่ายแม่พวกลัว ๑ ไอ้ที่ชาวตลาด
 (พรวน) พรวนก็รีบเดินร้อนเจ้าก็จรรตามแจ
 พรวนก็เดินตะบึงพวมาถึงประตู
 ใครเป็นนายทวารที่เฝ้าบานประตู
 (ยาม) กล่าวถึงนายทวารที่เฝ้าบานประตู
 แล้วจึงได้ร้องถามไปเสียตามคติ
 (พรวน) พวไต่ถามยามยามเข้ามาถามคดี
 ว่าธุระของฉันทะมีถึงได้พากันมา
 พรวนก็เดินขึ้นนำพาพราหมณ์เข้ามาตามหลัง
 แต่พวมาถึงตำหนักเป็นที่พักของพระองค์
 พวถึงหน้าที่นั่งก็หยุดยั้งกายา
 (ลักษณวงศ์) ฝ่ายพระลักษณวงศ์ผู้ทรงศักดิ์
 แลเห็นนายพรวนแถมมอปลานเข้ามา
 เรามานึกจนเห็นสองคนด้วยกัน
 ก็แลเห็นมานพแล้วทนมุขน้อย
 (พรวน) พวไต่ถามเนื้อความเข้ามาถามทนายทัก
 เจ้ามานพทนมุขน้อยคุณชุ่มช้อยโสภา
 ได้เป็นที่ร่วมท้อง ได้เป็นน้องของฉันทะ
 (ลักษณวงศ์) ฝ่ายพระลักษณวงศ์มาทรงทัศนาศนา
 ครั้นจะนิศดูรูปหรือก็ช่างสมทรง
 พระแลชะม้ายเหมือนแม่สายสมร
 ว่าเป็นพี่ร่วมท้องว่าเป็นน้องร่วมครรภ์
 แต่ช่างโน้นเป็นพราหมณ์มหาศาล
 (พรวน) ไอ้ที่จริงผมจะเล่าไอ้ที่เปล่าผมจะรับ
 ไม่ใช่พี่ร่วมท้องไม่ใช่พี่ร่วมครรภ์
 เมื่อแรกเริ่มเดิมทีกระผมไปเที่ยว
 ผมได้ไปพบกลางป่าได้พบจาได้อาม
 ได้พลัดพรากจากคู่เคยได้อยู่ด้วยกัน
 แล้วเขาน้อมกายมาถวายเป็นน้อง
 เขาอยากจะชมชานในบุรีพารา

ก็พากันนิศวาสอยุ่กันเสียไม่วาย
 ทั้งผู้คนเหลียวแลไปด้วยความอาลัย
 เลยขึ้นบอกหนุว่า โน่นประสาทนาย
 ที่เปื่อยยามเย็นอยู่กันเสียช่างใน
 ก็เห็นนายพรวนยืนอยู่กันทั้งสองฝ่าย
 ว่าธุระของท่านมีกันหรืออย่างไร ๑
 ว่าธุระของฉันทะมีท่านรู้ไหม
 ขอให้ท่านนำพาเราเดินผาย
 เดินเข้าไปในวังกันเสียโดยไว
 จึงพากันเดินตรงเข้าไปใกล้
 เลยยกมือวันทาองค์พระหน่อไทย ๑
 เสด็จมานั่งอยู่ตำหนักที่ขึ้นใน
 มายกมือวันทาแล้วก็จำได้
 จึงร้องถามตาพรวน ไปได้พราหมณ์มาแต่ไหน
 ดูรูปร่างแถมช้อยนี้จะเป็หญิงหรือชาย ๑
 ที่พระองค์ทรงศักดิ์ท่านยังสงสัย
 ที่กระผมนำมาทาคูณนาย
 ได้อยู่กันด้วยกันมาเสียดาดาย ๑
 พวแลเห็นพรวนปากก็ผิดใจ
 ครั้นจะนิศดูองค์ก็สมกาย
 เหมือนแม่กัทิเกสร พระยังสงสัย
 เคยกินอยู่ด้วยกันมาเสียดาดาย
 จะมาร่วมวงศ์พรวนกันได้อย่างไร ๑
 จึงยกมือขึ้นคำนับสวัสดีคูนาย
 ใช้สายเลือดเดียวกันไปเสียเมื่อไร
 เห็นตั้งแต่มาคนเดียวผมเดินทางเก็บได้
 เขาบอกว่าเป็พราหมณ์เที่ยวได้เดินพร
 ได้ติดตามมานานไม่รู้จะไปทางไหน ๑
 มิได้เกิดร่วมท้องคอกณะคูนาย
 แล้วเขาให้ผมพาเข้ามาถวาย

จะมาเป็นเก็กรองเท้าอยู่กับเจ้าพระยา
 จะฝากกายเป็นข้าอยู่เสียกับฝ่าพระบาท
 (ลักษณวงศ์) พอได้ยินคำพรานเข้ามาขานสนอง
 ว่าไปพบกลางป่าได้เดินมาคนเดียว
 หรือจะเป็นเกสรแม่สมรน้อง
 จะตรูปรหรือก็มายจะดูกายหรือก็มัน
 หรือจะเป็นเกสรแม่สมรนาถ
 (เกสร) จะกล่าวถึงเกสรแม่สมรมิ่ง
 พอเหลือบเนตรเห็นหน้าเห็นผ้าสตาของตัว
 เข้าได้ดิบได้ดีกันถึงเนืองนั้น
 มาคิดถึงความหลังกันงั้ไศกา
 (ลักษณวงศ์) ฝ่ายพระจักรพงศ์ทรงสมร
 พอแลเห็นเจ้าพราหมณ์แล้วงามพริ้ง
 แล้วจึงมีเนื้อความและเข้าไปถามทัก
 ว่าเป็นเหตุไฉนจึงร้องไห้ไศกา
 (เกสร) เจ้าพราหมณ์แปลงหลังตอบว่า-
 ฉันชอบคุณ
 แต่ฉันเองก็ได้รับกันแต่ความสุข
 ฉันจึงได้ทรงไศกาแล้วน้ำตาไหลตก
 (ลักษณวงศ์) พอได้ฟังกราบทูลก็มีมูลคดี
 มาคิดถึงคู่ยากที่ได้จากจร
 แต่ว่าตัวของเราก็ก็น่าเหมือนเจ้าเหมือนกัน
 เจ้าเดินป่าพบนางบ้างหรือเปล่า
 ชื่อแม่ทิพเกสรฉันสัญญาตามหา
 (เกสร) โฉมงามเจ้าพราหมณ์เกษร
 พอได้สุนทรให้อาวรณ์ว่าแห้ว
 แล้วมาทวนคณิงมาคิดถึงความหลัง
 เราจะต้องลวงถามเอาเนื้อความของเขา
 ว่าแม่ทิพเกสรสมรนาง
 หรือท่านหมดอาลัยที่มาได้ความสุข

ไปจนกว่าชีวะจะวอดวาย
 จะฝากตัวเป็นทาสกับพระหน่อไทย ฯ
 เหมือนยังคู่เคยครองที่พลัดพรากกลางไพร
 นี้เรามาใกล้เสียหรือน้องนี้ใกล้ไกล
 ได้เดินคนเดียวเที่ยวท่องกลางไพร
 เรามันสุดแสนที่จะสงสัย
 หรือเจ้ากำลังแปลงชาติมาเป็นผู้ชาย ฯ
 ก่อนก็เป็นผู้หญิงได้แปลงกาย
 ชักมันสมมองขึ้นหัวดู ฯ ก็น่าใจหาย
 มาจะลืมนัดฉันคนเชิญใจ
 เจ้าพราหมณ์น้อยก้มหน้าเอ๋ยแล้วร้องไห้ ฯ
 ได้ครอบครองนครท่านมิได้กลัวใคร
 เจ้าก้มหน้านั่งนิ่งก็หรือเจ้าเป็นโง่
 ก็อยากจะแจ้งประจักษ์ในหัวใจ
 ว่าเหตุผลตมมีมากันอย่างไรวะ ฯ
 ท่านมีจิตเจือจุนฉันนิชชอบใจ
 คิดถึงคู่มิทุกข์ที่จากไป
 ทั้งความทุกข์ความโศกไม่ค่อยสบาย ฯ
 เจ้ามาทรงไศกีสบายกาย
 ก็ยังมีความอาวรณ์กันอยู่ไม่วาย
 ได้พลัดคู่ครั้งนั้นได้พบกันที่ไหน
 ได้รู้จักกันกับเจ้าบ้างหรือไม่
 มาตั้งหลายเวลาพบจะหมดอาลัย ฯ
 ในอุราเราร้อนไปเสียนี้กระไร
 ก็เหมือนยังดกทะเลที่พระมาทอดอาลัย
 ในพระทัยคลุ้มคลั่งไปเสียนี้กระไร
 ว่าเราจะคิดถึงเราไปสักเพริ้งไร
 ที่ได้เป็นคู่สร้างเคยเดินไพร
 มาลืมนัดเคยทุกข์แล้วหรือพระหน่อไทย ฯ

(ลักษณะวงศ์) พระเลขาตอบซึ่ง ๆ ไม่เสียด้วย-
ความเชื่อ

เราจะคิดถึงบ้างก็เป็นครั้งเป็นคราว

มาคิดถึงบางทีเมื่อฉันมีความทุกข์

(เกสร) พอได้ฟังพระองค์แล้วผู้ทรงศักดิ์

นางมาน้อยน้ำจิตแล้วก็คิดละห้อย

ถือว่าได้ยี่สิบอันที่รุ่นสาว

เราจะต้องเป็นชายอยู่เสียอย่างนี้

เราจะต้องยับยั้งนั่งฟังคำเขา

(ลักษณะวงศ์) เห็นพราหมณ์ชื่อนายคูล้าย ๆ สมร

พระสงฆ์ใจจริง เห็นพราหมณ์นั่งลงนั่ง

เรามาพิศดูช่างเหมือนคู่เคียงหมอน

จะดูรูปหรือก็ม้ายจะดูกายหรือก็มัน

จะมอง ไปดูจริตหรือก็ไม่ผิดสมร

เราก็เลยแล้ง เรียกว่าแม่ทัพเกสร

มาแว้วมาละเมอที่เราได้เมียใหม่

ก็เพราะตัวของเราได้เมียใหม่

พอได้รับความสุขจึงหายไป ฯ

น้ำตาตกเต็มตักปานว่าตัวจะตาย

แม่เกสรเขาก็ก็น้อยน้ำใจ

มาละลิมตัวเราเชิญใจ

ถึงจะชิงหรือจะตักก็ไม่แปลงกาย

เขาจะรำพึงถึงเราไปสักเท่าไร ฯ

หรือจะเป็นเกสรเจ้าแปลงกาย

ในฤทัยคลั่งคลั่งไปเสียนี้กระไร

นี่แม่ทัพเกสรจะใช่ไหม

เรานี้มาสุดแสนที่จะสงสัย

นี่แหละทัพเกสรแล้วไม่ต้องสงสัย

เจ้าพราหมณ์น้อยเขาก็ค้อนเอ้อยควักให้ ฯ

เพลงเรื่องพระรถเมรี

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายพร้อม ปานลอยวงศ์

อายุ 70 ปี

ขึ้นชื่อลือฉาวชื่อพระเจ้าพรหมทัต

มีอัศเกราบพิศชื่อนางสิบสอง

ครอบครองราชวังหมดกระทั้งสิบสองท่าน

อยู่มากรรยาทั้งสิบสอง

กล่าวถึงนางพรหมท้าวมากรับทานลูกนัยน์ตา

ทำสะอึกสะอื้นไม่อยากจะกลืนอยากกิน

ให้ร้องว่าคร่ำครวญให้นั้นป่วนอุรา

ลูกใครออกมาถึงกษัตริย์กษัตริย์

ท่านเป็นองค์พระกษัตริย์มีคนเลื่อมใส

แต่นางเกาส์ทองเจ้าเป็นน้องสุดท้าย

สิบสามทั้งทวนท้าวมาเป็นเมียสุดท้าย

เกิดมีทองขึ้นมาโดยไว ฯ

เบื้อฉกเบื้อปลาเบื้อเป็นเบื้อไก่

ไม่มีรสปลายลิ้นไม่เห็นอร่อยสักแคไร

อยากกินแต่ลูกนัยน์ตาถ้าไม่ได้กินน้องต้อง-

ตาย ฯ

ไม่ต้องดื่มต้องแกงไม่ต้องย่างไฟ

แต่นางเภาแก่เข้าใจเขาส่งให้แกก็ช่าง

พอกำหนดนางเภาออกกับเขาที่หลัง

เลี้ยงลูกยาประมาณมาหกเจ็ดปี

เทวดาบันดาลจากวิมานเสียงแจ้ง

กล่าวถึงพระรถนอนหลับแล้วก็กลับมาฝัน

แต่พอตื่นจากฝันไม่บอกองค์พระมารดา

เดินมาถึงหลังสวนท้องน้ำก็ชักจะสง

แล้วตีมือเปาะเปาะไถ่ตีปีกปับปับ

พอจับไถ่ได้แล้วเป็นไถ่แก้วตัวเก้ง

พอถึงวันนัดกำหนดองค์พระรถเดินลัด

พอมมาถึงบ่อนไถ่หญิงชายยืนเป็นกลุ่ม

ก็มีมันไถ่อะไรอุ้มมาได้พระรถ

ฝ่ายเจ้าพวกชาวบ้านทำนุถุการประมาณ

พระรถบอกว่าพี่ตัวไหนจะตีก็จับมา

ทำวสียงสองท่อน้ำสียงสองแครง

นกเลงไถ่ตกลงก็จับไถ่เอามารอ

ไอ้ชนกวิ่งแรไถ่จกวิ่งรับ

ไถ่จกวิ่งแรไถ่จกวิ่งรับ

ไอ้จกวิ่งแรไถ่จกวิ่งรับ

ต้องเสียข้าวสียงสองท่อน้ำสียงสองแครง

ต่อมาอีกไม่นานนางพรมทำมารแม่เลี้ยง

ต้องคิดร้างองค์พระรถเสียให้หมดมลทิน

ถ้ามันโตขึ้นมาต้องคิดฆ่าเราเป็นแน่

จึงให้สาวใช้เอ็งจงไปทูลกับพรมทัด

เอาข้าวเกรียบมาใส่ไว้ที่ในใต้ที่นอน

พอพรมทัดเข้ามาทำมารยานอนอยู่

พอลืมตาก็พลิกตัวออกกับผิวเสียงแผ่วแผ่ว

เจ็บปวดแทบอับปางพลิกสี่ข้างตะแคง

ฝ่ายพรมทัดใจสะท้อนเห็นเมียนอนใจสะท้อน

เพราะตาแกยังอยู่อีกข้างลูกแกไม่ยาก-
ให้ใคร

ก็ส่งเนื้อที่อย่างแล้วก็เอาไปให้ ๙

ปัญญาลูกก็มีขึ้นกันมามากมาย

เสกให้เป็นไถ่แก้วสำหรับไว้ทาเลี้ยงกาย

ว่าไถ่แก้วมาขึ้นอยู่กับที่ท้ายไร่

ลืมนวลีลิตารับเร่งครวไร ๙

แสงตะวันก็ชักสว่างมองเห็นไถ่ไวไว

พระรถจ้องรีบไปจับไถ่ก็สมตั้งใจ

วันนี้ได้ล่อกับนกเลงไอ้ตัวเก้งเล่นไถ่ ๙

ไม่มีแม้เง็กเลยสักบาทเดินมาตามสบาย

เห็นพระรถก็ขึ้นอุ้มไถ่มาทำอะไร

ฝ่ายพระรถก็โกรธออกเดินไปให้ไกล

พูดว่าไอ้ไถ่ชื้อลัดมันจะไปสู้ใคร

ขอเดิมน้ำข้าวปลาน้ำมาสียงสองไท

ขอน้ำพริกแดงแดงเท่านั้นแหละใช้ได้ ๙

ไถ่ตีปีกเดินไปพระรถก็ปล่อยไถ่เข้าไป

ไอ้ชนกเข้าดั่งปีนไถ่จกวิ่งกระเด็นไป

เตะผับดังผับลงไปนอนหงายไถ่

นอนไม่ตงกหงายเงียนเจ้าของจกจับมันหงาย

แล้วยังต้องเสียแม้เง็กให้อีกสียงสียง ๙

คิดหาทางบิดเบี่ยงต้องทำเททุบาย

ต้องร้างเสียให้สิ้นจะได้ไม่อยู่สืบสาย

เพราะเราไม่ใช่แม่จะเอามันไว้ทำไม ๙

เกิดเรื่องวิบัติฉิบหายไม่ค่อยสบาย

เอาข้าวเกรียบวางไว้ก่อนเอาเมะหมอนทับไว้

พอผิวเรียกทำไม่รู้เรื่องราวอะไร

ตายแล้วตายแล้วไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร

กระตูกก็หักตั้งหลายแห่งฉิบหายอนธาค

เห็นนางพรมทำมารถ้านองตายจะเป็นม่าย

ถามว่าถูกยาพิษให้รับชอกกับผิว
 ถ้าไม่อยากให้ฉันทายก็ต้องใช้พระรถ
 อยู่ในเมืองทั้งหมดแต่ต้องพระรถไปเอา
 ฝ่ายพระมหกัณฑ์เมื่อยกรัสสิกักกลัว
 เสนาก็รีบจัดตรงไปหาพระรถ
 พระบิดากำหนดให้ขึ้นเฝ้าวันนี้
 พระรถก็เลยมาหามารดาสิบสอง
 ฝ่ายองค์พระมารดาแม้ไม่ว่าหรือกร้อยชั่ง
 ตั้งแต่ซบแม่มาพระบิดาไม่เคยมองดู
 ระวังเนื้อระวังตัวแต่แม่ยังเสียภัยตา
 องค์พระรถฟังแม่เล่าให้ปวดร้าวเดือดร้อน
 พอถึงพักพิบเพียบนั่งเรียบคอยรอ
 กล่าวถึงคุณพ่อเห็นลูกมานั่งพิบเพียบ
 พอเห็นลูกหน้าตาโหล่นดูอะไรไม่ออก
 แม่เอ็งกำลังเจ็บจะบอกลูกให้จะแจ้ง
 นิกสงสารแม่เราเขาไม่มีใครจะแลเหลียว

จะได้รับรักษาตัวปล่อยไว้เฉยตาย
 ยามี่ในเมืองทั้งหมดเขาจะไปเอาให้ไหม
 ถ้าคนอื่นแล้วเข้าไปเอาไม่ได้ ๙
 ให้คนไปตามเรียกตัวแม่เลี้ยงเอ็งจะตาย
 เสนาขอโปรดเริ่มอภิปราย
 เรื่องจะร้ายหรือดีจะต้องไปฟังให้ได้ ๙
 แม่ลองนึกกริกรองจะไปดีหรือไม่
 แต่ต้องคอยระวังตัวเอ็งเอาไว้
 เรื่องอะไรถึงได้รู้ว่าเอ็งเกิดมาเมื่อไร
 ถ้าชาติเขาตัววิ่งหนีมาได้ ๙
 เคนสะทลใจสะทอนปวดร้าวทุกข
 ฟังคำพูดของพ่อกลัวจะมีภัย ๙
 ทำสงบนั่งเงียบไม่รู้จะพูดอย่างไร
 กว่าจะเอ่ยปากบอกไม่อยากจะอธิบาย
 กระตุมแม่หักไปหลายแห่งกำลังนอนร้องไห้
 เห็นมีแต่ลูกคนเดียวที่จะช่วยแม่เอ็งได้ ๙

เพลงเรื่องพิกลทอง

ข้อมูลเอกสารของ
 นายไสว สุวรรณประทีป
 อายุ 70 ปี

- 1) ทั้งสิบวันอบบจะนำสนอง
 ยังมีเรื่องเบื่องหลังทั้งผู้ฟังทุกคน
 ยังมีกษัตริย์สูงส่งที่ท่านเป็นองค์ประมุข
- 2) พวกราษฎรทั้งหลายไม่มีใครเดือดร้อน
 ประเทศไหนใหญ่ก็ต้องนำเครื่องบรรณา
- 3) พระจอมเกล้ามงกุฎท่านแสนเป็นสุข
 ยังมีมเหสีที่ได้เป็นคู่สอง

ตามประดาพี่น้องทั้งข้างนอกและใน
 จะกล่าวเรื่องเบื่องต้นขึ้นมาต่อได้
 ท่านได้ระงับดับทุกข์กับประชาชนชาวไทย ๙
 ทุกคนในพระนครไม่ชุ่นเคืองระคาย
 มาเชิดชูบูชาอยู่กับพระทรงชัย ๙
 ไม่มีทางที่จะทุกข์เดือดร้อนพระทัย
 ก็ชื่อพิกลทองอรไท

ท่านได้มีความสุขอยู่ในปราสาท
 ไม่โอนเอนลาเอียงถือเหียงเป็นธรรม
 4) ท่านมีโอรสสองรายนั่นช่างน่าภิรมย์
 ฝ่ายเจ้ารักคนเล็กนั้นยังเป็นทารก
 ก็เป็นกรรมชาติก่อนในอดีตกาล
 พระทรงบรรทมอยู่บนแท่นบรรจถรณ์
 เมื่อจะกินก็ร้อนเมื่อจะนอนก็ลุ่ม
 ท่านจึงตรัสประกาศกับพวกอำมาตย์ที่มา
 5) เราจะเสด็จไปเที่ยวในท้องทุ่ง
 กับลูกรักสองราไปลงเรือร่วมลำ
 ลงประทับเรือดราภิรมย์ร่วมกัน
 พอลอยเรือออกจากท่ามาถึงยังท้องทุ่ง
 มีทั้งอุบลดอกบัวอยู่ทั่วลำธาร
 แผลงกุ่มหมู่ผึ้งเที่ยวเคล้าคลึงเกสร
 6) น้ำในไหลขำมีปูปลาปะปน
 มีหมู่มัจฉาว่ายมาเกลื่อนกลาด
 แลเห็นหมู่ปลาเสียมันคาบเหยื่อกันยุ่ง
 โน่นปลาหมู่มัจฉาว่ายมาเป็นหมู่
 โน่นอ้ายได้อ้ายต้องเที่ยวว่ายล่องเรียวร้อย
 ปลากระเปียนท่องเที่ยวทั้งปลาเบี้ยวปลาบ้า
 7) พระชมเพลินดูปลาในกลางคงคา
 แลเห็นชะโงกตัวดำมันย่นน้ำกระเด็น
 แลเห็นปลาเต็มทุ่งมองดูกึ่งกลางกลาดเกลื่อน
 ตัวเล็กเล็กก็ปลาสร้อยตัวน้อยปลาซ่า
 8) นอนปลาซ่อนมุดช่องตาพองหัวโผล่
 มันวิ่งเข้าตงหญ้าทำท่าจะแย
 ชี้นิ้วบอกนางมาในกลางกระแสร
 9) ชายช่อน้ำไหลยังมีสาหร่ายแตกหลด
 ที่ท้องลำธารมีบัวบานอยู่ในบึง
 มีทั้งกระจับตอกจอกมันลอยออกมาจากอ่าว

ทั้งหมู่หมู่อำมาตย์ก็พร้อมมูลมากมาย
 ท่านชูช่มอุปถัมภ์ไม่เดือดร้อนพระฤทัย ฯ
 ชื่อเจ้ารักเจ้ายมมีทั้งคนเล็กและใหญ่
 อยู่เสียในอ้อมกอดอบอุ่นกะไอ
 ก็เป็นกรรมตามกันขององค์พระหน่อไทย
 ในอุราเราร้อนจนเหลือหลาย
 เหมือนไฟมาสมไม่ขาดสาย
 ให้ไปจัดนาวาเสียโดยไว ฯ
 ให้มันสมมุ้งที่เราคิดมันหมาย
 ไปตามแนวแควน้ำที่ทุ่งนาใน
 ทั้งผู้คนลมหมานมีกันอยู่มากมาย
 มีทั้งสายบัวผักบุ้งขึ้นมาชูใบ
 มีทั้งตมทั้งบานกำลังสะบัดดอกใบ
 ก็ยังมีหมู่กมรเที่ยวเคล้าคลึงดอกไม้ ฯ
 เที่ยวแหวกว่ายเวียนวนมองเห็นตัวไวไว
 แลดูตาดำหมองตมูกอยากได้
 บ้างคาบเหยื่อกินยุ่งมีทั้งเล็กและใหญ่
 เที่ยวว่ายเรียงเคียงคู่เที่ยวหากินชี้กลางโคล
 บ้างมุดหัวกินพอยพอกก็หัวกระหาย
 ทั้งปลากดปลาก้านปลาแก้วทางไก่ ฯ
 มีทั้งกุ้งและปลาในระหว่างที่เรือผ่านไป
 พอโผล่หัวมองเห็นแล้วมันก็หลบตัวหาย
 พาพวกตามเพื่อนบ้างก็อมเม็ดไพร
 เห็นปลากดปลากาวว่ายหนีปลากลาย ฯ
 มาประสพกับปลาสะโดด โตนกันไปไม่ได้
 เขาหยุดเอาหัวแหงอยู่ใต้อาใหญ่
 ดาขำเลื่องเหลียวแลมองดูตามน้ำไหล ฯ
 แด่น้ำลงไหลลดตมมองเห็นหลอดสาหร่าย
 ดูชั้นช้อนลิ้งซึ่งอยู่ในสระน้ำใส
 ดูมันย้อมย่นยาวทั้งดอกเล็กดอกใหญ่ ฯ

10) พอมาถึงท้องทุ่งยังมีต้นกระทุ่ม

พระองค์หยดอาศัยอยู่ใต้ร่มพญา

11) จะขอกลับจับกล่าวถึงเรื่องราวอสุรารัก

ผู้ก็ตายเป็นหม้ายมากหลายสิบปี

ชื่อของนางอสุราชื่อนางกาขาว

นางนั่งนอนนึกคงมาตั้งแหม่น

ออกจากถ้ำทองไปเที่ยวท่องเสียในทุ่ง

แล้วจัดแจงแต่งตนแล้วอำมรินทร์ของนางมาร

12) นางเพาะร้อนเพาะลงที่ฝั่งธารา

แลเห็นมนุษย์แสนสุดประเสริฐ

นางแสนเสียวกระสันอยากจะเป็นคู่สอง

13) พระพิชัยมงกุฎช่างแสนสุดประเสริฐสิ้น

ถ้าได้เป็นคู่เคียงข้างนางจะไม่วางวันวัน

นางเผลอตัวเลตามไปด้วยความตื่นตัน

14. กริการองคิดการเสียให้ชอบกล

ถ้าไม่ได้ด้วยเล่ห์จะต้องเอาด้วยมนตร์

คิดแล้วนางมารต้องประหารนางเมียร

เมื่อคิดเสร็จนางมารจึงโหมอ่านพระมนตร์

15) จะขอกลับจับกล่าวถึงเรื่องราวนางพิกล

มันเป็นกรรมชาติก่อนในอดีตกาล

อยู่ในร่มพญานางมองหาแลเห็น

16) เห็นบัวบานอยู่ในบึงจะเด็ดดั่งขึ้นมาดม

ส่วนเจ้ารักคนเล็กนั้นยังไม่ได้กับเขา

พอเอื้อมกรเข้าไปใกล้นางมารร้ายดั่งกร

17) พระพิชัยมงกุฎแสนสุดสงสาร

พระองค์มาตีกระหนกพาทักนภะพม่า

พระตรัสสั่งเสนาเจ้าจงลงพาไปม

18) จะกล่าวถึงนางมารพาดันหนัดำ

พอครู่หนึ่งนักทหนึ่งพอมมาถึงชายฝั่ง

คิดแล้วนางมารจะสาปสั่นมันเสียให้สม

ดูเบิดเชิงกระทุ่มมันนำหยุดพักอาศัย

พร้อมด้วยเสนาแล้วหลายนาย

จะกล่าวถึงนางยักษ์ชื่อนี้ใหญ่

ยังไม่มีสามีก็อยากจะทำเอาใหม่

นางขาดคู่คลั่งเคล้าเพราะมันไม่มีใคร

แสนมีคณนางมารสุดที่จะมุ่งหมาย

จิตหมายใจมุ่งนางมาคิดหมองไหม้

นางเลยไถ่หยานออกจากถ้ำใหญ่ ๙

เข้มนมองแลมาเสียที่ยังตันไม้

เหมือนดังแก้วเข้ามาเกิดเข้าใกล้ใกล้

แล้วนางมารแอบมองอยู่ที่ชายพุ่มไม้ ๙

จิตนางหวังถวิลอยู่มิวันวาย

ใจตั้งอกเต้นจนลืมตัวลืมตาย

มายืนงคิดงั้นเราจะทำอย่างไร ๙

เกิดเป็นอกุศลขึ้นมาในนิสัย

ถ้าแม้ไม่ได้ด้วยกลจะต้องเอาด้วยกาย

เราต้องฆ่ามันเสียให้ชีวิตตกภัย

กระโดดลงวังน้ำวนเสียโดยไว ๙

นางมีบาปหมกมุ่นเมื่อจะตกอบาย

ต้องมาทบทวนตามกันให้เดือดร้อนฤทัย

เมื่อถึงวันมีเวรที่เราได้ทำไว้ ๙

ให้ลูกรักเขยชมแล้วจะส่งให้ลูกชาย

เลยไม่รู้ว่าการมเข้ามาเกยกับวรกาย

ตกลงในสาครไม่รู้จะไปเรียกหาใคร ๙

ไม่รู้ว่านางมารแอบมองมุ่งหมาย

พร้อมทั้งหมู่เสนาดั่งหลายนาย

หล่นเรือคงเป็นลมหรือว่าเป็นอย่างไร ๙

ลงไปในลำน้ำก็สมนักทรวงใน

ขึ้นข้างบกแอบบังแสนสุขสบาย

ให้เราร้อนในอารมณ์จะหาฤดูแล้งโหดร้าย

จึงทุบตีต่อยตบนางจึงสลบลิ้มตน

ให้กลับรูปแปลงร่างไปเป็นนางชะนี

แล้วนางก็กลายร่างมาเป็นนางจำลอง

ลงในมหาสมุทรแล้วรีบมุดใหลมา

ทำเป็นลมสิ้นแรงนางกันแสง ไศกศัลย์

19) พระจอมเกล้ามงกุฎให้แสนสุขเกษมสันต์

พอเหลือบเนตรเห็นหน้าใจพื้มาเท้าน้อม

แล้วจวบจับรับขวัญไอแม่กัลยา

พื้ให้เสนาไปค้นตามท้องผิงคงคา

พอต้องมนตร์นางมารให้ตื่นตันเผลอตบ

พระจึงอารีการุณนิกว่าพิกุลเมียเก่า

พระมิได้คิดสงสัยกลับมีน้ำใจสงสาร

20. จะกล่าวความทบทวนถึงนางพิกุลทอง

ตั้งแต่ถูกสาปก็มีแต่วันกันแสง

เมื่อชาติก่อนมีกรรมจึงได้ตามมาทันตัว

ไอพระองค์ทรงซัยลักเมื่อไรจะรู้

21. เลือกศรีระเข้าอาศัยตามซุ้มไทรอบซ่อน

ให้หิวไทยอาหารมิได้ผ่านคอหอย

22) ขึ้นบนพญากก็เรียกหาห้อยหัว

คิดถึงลูกสองราเล่นเอน้านาตาไหลตก

ทั้งเจ้ารักเจ้ายมหิวนมเป็นแน่

ต้องก้มหน้าใช้หนี้เป็นพบกันชาติหน้า

23) พอรูสึกมนตร์สาปหัวใจก็กลับเป็นสัตว์

หมดสติล้มตัวเพราะเมามัวต้องมนตร์

เที่ยวสังเวยโคโจนเที่ยวร้องบ่นเป็นบ้า

คิดแล้วน่าอนาถเพราะเป็นสัตว์ต้องสาป

เอาปารังอรัญเข้ามาทำต่างเรือน

ตกยากมิหนำซ้ำแถมมาเข้ามาแยก

แล้วนางมารอ่านมนตร์ไปตามความมุ่งหมาย

ให้เรียกหาสามีอยู่ตามยอดไม้

มาแทนนางพิกุลทองอรไท

ทำไศกทรงไศการะกำร่างกาย

ปานประหนึ่งชีวิตจะวอดวาย ๙

ไม่รู้เลยว่านางมารเข้ามาเป็นเมียใหม่

พื้เฝ้าระกำทุกข์กรอม กะเก็บเข้ามาใกล้ใกล้

พื้ใจหายตามหากก็เพราะเป็นห่วงไม่หาย

ถ้ามันไม่พบแก้วตาพื้สัวยอมตาย

เพราะเป็นอกุศลพระไม่คิดสงสัย

จึงงวยงหลงเงาพระจึงมงาย

จึงกลับคืนพระราชฐานองค์หน่อไทย ๙

มีดมมัวหมองอยู่แค่บนยอดไม้

เฝ้าอดโรยหมดแรงน้ำตาก็ร่วงหลังไหล

ต้องจากลูกจากผิวมาอยู่ในป่าไผ่

เมื่อตกยากเข้ามาอยู่เสียในป่าใหญ่ ๙

อนาถนักเมียต้องนอนอยู่ในเนินป่าใน

เลยปล่อยอารมณ์เลื่อนลอยก็เล่นเอา-

น้ำตาไหล ๙

นางพริ้งเพื่อเรียกผิวจนเผลอ ๙ ไผล ๙

ให้อึดอันทนอกหมดลมเอื้อนเตือนอ้าย

จะรู้มั่งหรือว่าเม้มมาตกอยู่ในดงไม้

แม้ต้องกินน้ำตาไปจนกระทั่งตัวตาย ๙

เที่ยวเกลือกปลั่งกลุ้มกลัดเพราะรูปร่าง-

กลับกลาย

ใจหายห้อยโหนแล้วนางก็นั่งร้องไห้

อยู่บนยอดพญากที่เราได้อาศัย

แสนลำบากก็เพราะบาปไม่มีความสบาย

จะต้องเอาดวงเดือนเข้ามาต่างแสงได้

หัวอกแทบจะแตกลงไปตาย ๙

24) จะกล่าวถึงพระพิชัยมงคลครั้งเมื่อ-
เดินทางกลับ

ให้เหมายวเวทมนต์เพราะหลงกลนางมาร
เหมือนหลับไหลลืมหลง ไม่คิดถึงความหลัง
แสนสุขพระทัยเมื่อเข้าที่บรรทม

25) นำแสนสงสารแต่กุมารทั้งสอง
เป็นวิบัติลงบาปให้เหมือนสาปเลื่อนแสน
ช่างน่าเกลียดน่ากลัวจนท้าวสยง

26) ฝ่ายนางยักษ์จำแลงจึงกล่าวแก่ลังการุญ
เข้าประคองรับขวัญจะโคกศิลาทั้งแสง
นั่นเป็นเหตุไฉนลูกจึงได้หน้ายคิดแทง

27) ฝ่ายเจ้ารักกับเจ้ายมจึงกราบทูลยก
เทวดาเดินหนเข้ามาดลบันดาล
ไม่ออกเอ่ยอำโสมรู้กลัวพระจะโกรธเกรี้ยวกราด
เห็นไม่ใช่พระชนนีจึงไม่เข้าที่บรรทม

28) พระมงคลหลวงโกลให้มน้ำใจจัดจ้อง
เมื่อต้องมนตร์นางมารให้เสียขวัญรู้สึก
ให้ซึมซาบปลาบปลื้มจนหลงลืมความหลัง
พระองค์ก็ไม่ตรัสประภาษกับหมู่อำมาย์ทั้งหมด

29) สงสารเจ้ารักเจ้ายมมานอนระทมเป็นทุกข์
ไม่เป็นอันกินอันนอนคิดถึงพระชนนี
จะดกระกำลำบากจะอดอยากย่ำแย่

30) จะอดอยากยากไร้จนร่างกายซูบผอม
สุดท้ายลูกจะตามก็เหมือนยังกรรมมาเตือน
จนดิ้นตื่นเตือนดับสูญนอนไม่หลับตาลง

31) ยังมีเรื่องยุ่งยากถึงนางยักษ์ชื่อนี้
เพราะนิสัยของอสูรมันมีสกุลผิดกัน
อันพวกมนุษย์เชื้อหงส์มีสิ่งมันช่างหอม
พอเห็นมนุษย์สุดอยากอ้าปากตาปลิ้น

มาถึงยังที่ประทับก็แสนสบายพระทัย

กรรมมาบันดาลเสียโดยไม่คิดสิ่งใด
เป็นเพราะกุศลที่สร้างพระองค์ก็ไม่คิดสงสัย
จนลืมนักสาวสมมาภายใน ฯ

เมื่อมีเวรมาสนองไม่รู้จะทำไฉน
รูปมิตกมั่นคงกับต่อไม้
พระชลนัยไหลนองลงไปโสมทรวงใน ฯ

เข้าประคองพ่อคุณไม่ให้เคืองระคาย
ทำประจบขึ้นแจ้งมิให้พระองค์แปลกใจ
จะหวาดระแวงมาทกแม่ไวไว ฯ

ให้สะทกจีสะทอนให้ทอดถอนทุกข์
จึงรู้ว่าแม่นางมารทำใช้แม่ตัวไม่
จึงกราบเบื้องพระบาททำนิต เบือนเบนบ้าย
ไปนอนกับสาวสนมในวังใน ฯ

อยู่กับนางพิกลทองอรไท
พระองค์นิยมนั่งนิกอยู่ในมโนภายใน
เข้าประคองเคียงข้างไม่เคยเลื่อนแคลงระคาย
ลืมนลูกรักโอรสลืมไม่ว่าสิ่งอะไร ฯ

อยู่ในปราสาทซาตสุขจนไม่มีอันแผ่ไส
โอ้อวดปานจะแม่จะไปอยู่ที่ไหน
มาคร่ำครวญถึงแม่ในดวงไม้ ฯ

เจ้าประคุณกระหม่อมจะต้องเสวยลูกไม้
ต้องนับวันเป็นเดือนแล้วจะไปฟังผู้ใด
จิตอาวรณ์พวงคิดถึงแม่อยู่ไม่วาย ฯ

อยู่ในพระบุรีไม่ได้สักเท่าไร
ด้วยกรรมเดิมมาบันดาลจึงทำดีอยู่ไม่ได้
ไม่อาจจะคิดอดออมจนมีความละอาย
มันคงจะอรรอยปลายลิ้นชักเริ่มน้ำลายไหล ฯ

32) เห็นนางสนมภายในเห็นหลบไหลกันหมด
กำลังอยากขึ้นชยอกแล้วออกมาร่วมอาสน์
ชักเกิดความสงสัยคนหายชักตามหา
เที่ยวค้นหาก็ไม่พบขึ้นฉากศพก็สูญสิ้น

33) จนเกิดข่าวกล่าวกันเที่ยวโจษจันจอนจ
ประชาชนเดือดร้อนในพระนครขุนเคือง
จะหาทางกราบทูลเรื่องเค้ามูลก็มีตมิต

34) พระจอมราชหลงไหลนางมารร้ายอสุรี
มาหลงกาเมเมามัวไปเสียเพราะตัวต้องมนตร์
ให้เคลิ้มเคลิ้มคลุ้มคลั่งคอยเวียนระวังอวรณ์
ให้มตมิตไปทั้งหมดลืมนโอรสลูกรัก

35) พอเสวี่มส่วางรู้สึกพระองค์มานึกกำสรด
ไม่เคยพบพระพักตร์ลูกรักทั้งสองรา
พระตรัสสั่งเสนาให้ตามมาในเมือง

36) พวกเสนาภายในได้รับใช้นิยุชา
จึงรีบออกจากวังตามรับสั่งประสงค์
ตามหาพระหน่ออ่อนโยมหนึ่งเป็นนาน

37) พระทรงศักดิ์แยมสรวลกับพระกุมารทั้งสอง
พระลูบทรงเชยชมไปทั้งเจ้ายมเจ้ารัก
ไม่คลาดเคลื่อนเหมือนแม่ช่างงามแน่วสวายนก
จึงเข้าหยอกเมียรักทำไมไม่ทักพระโอรส

38) นางยักษ์ร้ายจำแลงจึงกล่าวแก้งออกกล
ให้ปวดเคียรเวียนเกล้าไม่บางเบาบับัด
ครั้นจะไม่เอาธุระก็กลัวผัวนั้นจะรู้
มาชิตาแม่จะงอแงหงอยเหงา

39) ฝ่ายเจ้ายมเจ้ารักเห็นนางยักษ์เข้ายั่ว
จึงกราบบาทพระบิดุเรศนำพระเนตรไหลนอง
ครั้นจะพูดกับบิดาก็ยังไม่กล้าเกรงกลัว

นางย่องกริบเข้าไปสะกดไม้ไหวดิงร่างกาย
ก็หมดทั้งหม้อมาดัยก็หาใครรู้ไม่
ไม่รู้ว่าเขาหลบหน้าไปอยู่กันที่ไหน
เพราะมันกริบเข้ามากินเข้าไปหมดทั้งกาย
ก็ยังไม่ทราบกระแสนงเกิดการสงสัย
ทุกหมวดหมู่พลเมืองก็พากันหมองไหม้
สุดทางที่จะคิดแล้วแก้ไข ๙

แนบถนอมปราณีมิได้คิดแทงหน่าย
ก็เผลอต้องตนหมดสติล้มตาย
ไม่เป็นอันกินอันนอนอยู่เสียแต่ห้องใน
อยู่ในพระตำหนักมิได้ไปทางไหน ๙
คิดถึงพระราชโอรสเสียเหลือหลาย
พระทัยทวนครวญหาจิตใจก็ทลาย
พระองค์ก็ไม่ทราบเรื่องราวไปอยู่แห่งไร ๙
ไปตามพระโอรสาก็เกิดความสงสัย
ตามมโนจำนงค์ของพระภูวไนย
เข้าในวังทวารเสียโดยไว ๙
ช่างเหมือนกับนางพิกลทองอรไท
พลงนินฉินศัณห์ศัตรูประนิมประพาย
ไม่รู้เลยว่าเมียรักเป็นมารร้าย
ทำนึ่งกรังทำเป็นโกรธทำไมไปนั่งเสีย-
ห่างไกล ๙

ทำยักย่ายแยมยลน้องนึ่งก็คิดทวงโย
ปวดแ้วประสาททำนึ่งโคกหน้าส่าย
ทำเป็นอาดูรเอ็นดูเจ้าแปลกแม่ไปเสียได้
อันความจริงแม้รักเจ้าปานหนึ่งดวงใจ ๙
ช่างน่าเกลียดน่ากลัวเลยถอยไปนั่งเสีย-
ห่างไกล
แล้วนั่งนิ่งกอดน้องนางพระชนนีย์
ตัวก็สั่นระริวน้ำตาก็หลั่งไหล

จึงเอื้อนอรรถอำโหมญ์พระจง โปรดปราน
อันนิสัยศัตรูเมื่อเข้ามาอยู่ใกล้กัน

จึงกราบทูลทูลทูลขอลาไปบรรทม

40) พระทรงสั่งขังนงสาร์ให้อัดอั้นในอก

นี้มันเป็นเหตุโดนลูกจึงได้หลบหนี

พระพิโรธเสียงลั่นกระแทกบรรจรณ์

ชักหน้ามิตต้องมนตรีเผลอนลิ้มตรัส

เว้ยอ้ายพวกเสนาจงนำพาเอาไปให้พ้น

41) พวกเสนาต่างกระหนกพากันตกใจตื่น

ไม่กล้าทูลทัดทานมันนำส่งสารเหลือแสน

ต่างก็คิดส่งสารจึงพากันปรึกษา

42) นำจะส่งสารพระกุมารทั้งสอง

จึงกราบทูลวันทาลูกขอลาไปที

ไร้อภัยเกิดมาพระบิดาไม่เอ็นดู

มันน่าอนาถยิ่งนักทั้งแม่เจ้ารักเจ้ายม

43) จะกล่าวความตามการไปถึงกุมารทั้งสอง

เสนาเดินนำต้องเดินตามเสนา

ต้องเข้าป่าถึงคราวจำเป็นถึงยามเย็นต้องแย

ส่งสารน้องยิ่งนักเพราะว่าเจ้ารักนั้นยังเล็ก

หมดกำลังสิ้นแรงเฝ้าแต่กันแสงโคกศิลา

44) เห็นวิหคนกน้อยบินลอยกลับรัง

ตะวันก็มืดมิดต้องสู้นเดินทาง

เห็นน้องนั้นเหนื่อยอ่อนจึงวิ่งวอนให้วุ่น

แลเห็นกะเชิงไม้ไทรมันน่าอาศัยแอบซ่อน

45) จะกล่าวกลอนย้อนหลังไปถึงนางชะนี

มาต้องสาปของอสูรเพราะนางนิกลมึกรรม

เที่ยวแลหาห้อยหัวเรียกหาผิวและลูก

นางมีเวรทุกวันต้องสาปสันยักษิ

เป็นบุพเพชักพาให้มาพบหน้าลูกน้อย

จงกรุณาลูกผู้มีใจจะคิดเบื้อหน้า

มันขัดข้องรำคาญสุดที่จะแก้ไข

ไปนอนกับนกกสนมเสียทีในห้องใน ๗

แลเห็นน้ำตาลูกตกพระองค์ไม่กรัสต์อได้

องค์พระชนนีเข้าไปนอนข้างใน

ท้าวเธอให้เตือดร้อนพระฤทัย

ทำแบบอุบาทว์เหมือนยังกับบุตรบ้าใบ้

เพราะลูกไพร่ทรชนเลี้ยงเอาไว้เป็นภัย ๗

เหมือนดั่งกับพิษเข้ามาสู่ไส้ไฟ

กำลังพระองค์เคืองแค้นสุดทวงแก้ไข

เพราะกลัวผิดรับพากันผันผาย ๗

น้ำพระเนตรไหลนองลงไปโสมทรวงใน

คิดถึงพระชนนีแม่ไปอยู่ที่ไหน

ถึงยามยากจะไม่ได้อยู่พระองค์มาตัดเยื่อใย

แทบสิ้นแรงเป็นลมแทบจะสลบสล ๗

เมื่อขาดคนปกครองไม่รู้จะไปพึ่งใคร

ออกจากพาราน้ำตาไหล

ตามองหาแม่ที่อยู่ในดงไม้

ต้องอาดูรยังเป็นเด็กจะเดินหนกไม่ได้

ปากก็พร่ำรำพันเดินมาในไพร ๗

ข้าเลี้ยงแลเหลียวหลังเล่นเอนน้ำตาไหล

เห็นแต่ลิงแต่ค่างไม่รู้จะไปพึ่งใคร

เอาจองกรเข้าไปกุมแลดูทันทากยิ่งไกล

จะพาน้องเข้าไปนอนเสียข้างใน ๗

ต้องเอาจันพฤทัยเป็นท่อยุอาศัย

เป็นอาจันด้อยู่ประจำน่าอนาถหัวใจ

ต้องมาระทมเป็นทุกข์เตือดร้อนฤทัย

นางมารร้ายอสูรมานานหลาย

นางปล่อยอารมณ์เลือนลอยไม่อยากจะคิด-

อะไร ๗

46) เหลือบชะงัดแลนางมองมาพบเห็น
เผชิญให้สรวนมนตร์สาปหัวใจก็กลับรู้สึก
น้ำตาหยาดไหลหยดเห็นโอรสลูกรัก
จึงได้ไม่ลงมาเล่นเอนำน้ำของแม่ตก

นาง ไศกศัลย์กันแสง ไม่ทันจะแจ้งความจริง

47) กุมารน้อยโศกาเมื่อเหลียวมาเห็นแม่
เห็นนางชะเนอนหนึ่ง ไหวติงรู้ตัว
พระตริตรองดูการอยู่ตั้งนานยังไม่แน

ตกตะลึงเลอล่าเล่นเอาประหม้ายมมอง

48) ไม่รู้ตัวไหวติงช่างนอนนิ่งน่าอนาค
เฝ้ากริ่งเกรงนิกกลัวพอไหวตัวนั้นตน

เหวตาเดินหลงมาช่วยดลบันดาล

49) พอเลื่อมสรวนรู้สึกนางยิ่งนิกสงสาร

โอรสรักเจ้า ไม่รู้ว่าแม่มาอยู่ในป่า

เมื่อมาในเรือร่วมลำแม่ตกน้ำมันพาแม่หนี

แม่ถูกสาปมาเป็นสัตว์หัวใจแม่กลัดแสนกลุ้ม

50) เห็นแม่เล่าความหลังน้ำตาหลุหลังไหลร่วง

ตรงเข้ากราบแม่ชะเนว่าลูกนี้รู้แน่

แต่มันเป็นกรรมจำกัดต้องมาวิบัติลำบาก

มันสุดรู้สิ้นฤทธิ์ลูกจะขอคิดแก้แค้น

พระมารดาคอยดูขอให้แม่อยู่จงดี

มันใกล้วันหมดเวรที่ได้ทำเอาไว้

เป็นมนุษย์มีสำนักขึ้นใหม่ในภายใน

ต้องมาวิบัติลำบากขาดความสบาย

น้ำตาก็ชุ่มเปียกโชกเมื่อยามมาพบลูกชาย

มาทอดกายล้มกลิ้ง ไม่รู้สึกร่างกาย ๙

ยังไม่ตระหนักรู้แน่ว่านี้เป็นเหตุไฉน

พระรู้สึกนึกกลัวไม่กล้าจะเข้าไปใกล้

ไม่สามารถรู้ว่าแม่ตกมาอยู่ในตงไม้

พระยืนเฝ้าเฝ้าจ้องคิดแล้วน่าแปลกใจ ๙

ดูวิปริตผิดประหลาดหรือว่าจะเป็นนางร้าย

ไม่สิ้นชีพวายชนม์แล้วกลับมามองลูกชาย

ให้สองพระกุมารพาแปลกแม่ตัวไม้ ๙

เข้ามาทอดพระกุมารหัวใจแม่หมองไหม้

แม่ต้องสาปของยักษ์สาธุเอ๋ยไม่ต้องสงสัย

แล้วมันก็ดับก็ดับมันเจียนแทบตาย

มาเกิดมาใหม่แล้วลูกไม่ต้องเอียงอาย ๙

รู้สึกเศร้าเหงาว่างไม่รู้จะคิดอย่างไร

ลูกทราบลั่นกระแสโดยไม่ได้คิดสงสัย

ต้องย้ายแยกตกยากลูกก็ยังคิดทวงโย

ลูกจะไปทำทดแทนให้สมดวงฤทัย

ลูกจะล้างชีวิตให้มันวอดวาย ๙

เพลงอนิสงส์การบวช

ข้อมูลเอกสารของ

นายสมบุรณ์ สุพรรณยศ

อายุ 67 ปี

ปะชาสุซึ่ง มหุตังตมิงตามคำพระสัมมา

ความสุขของประชาชนเราทุกคนก็บูชา

คำสอนของพระพุทธเจ้าไทยเราก็อ่ยมรู้

คำสอนพระศาสดาเหนือกว่าสิ่งใดใด

เป็นสิ่งที่ปรารถนาเหนือกว่าสิ่งไหน

ถ้ามองเห็นเป็นศัตรูอย่าเข้าไปใกล้กลาย

พระผู้มีพระภาคเจ้าท่านส่งข้าวมิได้ขาด
 สั่งสอนทางกุศลกับพระอานนเถระ
 ว่าจิตตาโลเมอนันตบุคคลาปัทมาเชตัพพา
 ว่าดูก่อนอานนบุคคทังสี
 เจ้านายคนใดมีน้ำพระทัยบวชทาส
 ถ้าได้บวชเป็นเณรหรือสามเณรี
 ถ้าบวชเป็นนางภิกษุณีกุศลมีแปดกัณฑ์
 ถ้าสามเณรใดบวชให้ภรรยา
 ได้เป็นสามเณรกุศลมีสิบหกท่านสาตกไว้ถ้วนถี่
 กุศลได้สามสิบสองพระท่านเทศน์สอน
 ยิ่งแม้เพลงบวชได้กับบวชไปไม่พอปี
 ถ้าได้บวชเป็นเณรเรียกว่าบรรพชา
 ถ้าว่าบวชเป็นพระเรียกว่าอุปสมบท
 ถ้าว่าภรรยาคนใดบวชให้สามี
 บิดามารดาเลี้ยงลูกมาลำบาก
 หนีบาปเข้าโบสถ์ได้บวชโปรตมารดา
 มีกุศลสิบสายกว้างใหญ่ไพศาล
 ตั้งแต่พระศรีธรรมโศกราชท่านประกาศไว้ล้น
 ตั้งแปดหมื่นสี่พันบุคคณัณยังน้อย
 เพราะได้ความเลื่อมใสที่ทำไว้ทั้งหมด
 ท่านยังไม่ได้เป็นญาติกับพระศาสนา
 พระศรีธรรมโศกจึงถามพระโมคคัลลี
 พระศรีธรรมโศกมีทั้งทรัพย์และศีล
 พร้อมด้วยนางสังกมิตตาเป็นธิดาแสนดี
 เขาจึงได้เป็นญาติกับพระศาสนา
 คำว่ากับว่ากลับเหลือประมาณที่จะกล่าว
 พอถึงกำหนดร้อยปีคนดีเทวดา
 เอาผ้าเนื้อละเอียดคนแสนจะชาวสะอาตเอามา
 กวาดหนึ่งที
 จมูกเข้านั้นราบรื่นเสมอพื้นปฐพี

สอนพุทธบริษัทให้มีความเลื่อมใส
 กล่าวเป็นคำธรรมะไว้เป็นจำนวนมากมาย
 หลักระธรรมสัมมาท่านสั่งสอนไว้มากมาย
 ลูกเมียสามีตามแต่ความหมาย
 ได้เข้าโบสถ์อุปัชฌาย์ได้มีความสบาย
 กุศลมีติดกัน ได้คนละสี่หมื่นแต่ความสุขกาย
 บุญที่ทำจะตามกันเสียเมื่อตอนสุดท้าย

ถ้าบวชเป็นนางภิกษุณีตั้งจะพรรณัย
 จริงแท้แน่นอนนามหลักวินัย
 มันยังเสียตายของดีเดียวก็สึกมาเตาะกับเขาจนได้ ฯ
 หลักระธรรมพระสัมมาท่านสั่งสอนไว้มากมาย
 ได้เป็นลูกพระอาภาคตไม่กล่าวคำหยาบคาย
 กุศลได้หกสิบสี่คู่ก็น่าเลื่อมใส
 รักลูกแสนรักยิ่งบวชไม่ได้ทำอะไร
 เสียสักสี่พรรษาจิตใจจะได้เลื่อมใส
 องค์พระศาสดาจารย์ท่านเป็นผู้จงใจ
 สร้างเจดีย์วิหารเงินทองยังให้
 ที่ผู้คนรอคอยไม่เลือกหน้าว่าใคร
 เป็นเงินสิบเก้าล้านโกฏิพร้อมกำลังกาย
 ไม่เหมือนกุศลบรรพชาข้าาทาสหญิงชาย
 ได้สร้างบุญมามีไว้มากมาย
 จึงได้ไปหาหินให้ถุमारบวชให้
 ไปบวชเป็นนางภิกษุณีถูกต้องตามวินัย
 นี่แหละกุศลบรรพชาข้าาทาสหญิงชาย
 เปรียบเหมือนภูเขาคีโตใหญ่
 ลงมาจากปากน้ำมีหัวใจฝักใฝ่
 พอครบรอบร้อยปีก็หมุนเวียนเปลี่ยนไป
 จะนับเป็นพันล้านปีก็ยังน้อยเกินไป ฯ

เพลงถามเรื่องบวชภาค ส่วนที่ 1

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสัง เวียน ทับมี
อายุ 74 ปี

(ญ.) ฉันจะมีเนื้อความถามดูที่
ให้แกบอกอธิบายอายุเท่าไรถึงต้องบวช
ถ้าไม่โกนไม่กันปล่อยยังงั้นกลัวไม่งาม
ขอให้บอกตามบทมาเป็นกำหนดเรื่องบวช
(ช.) ได้ยินน้องมีงมิตรมาถามพวกทิดให้รันท
เรื่องบวชอุปสมบท
ต้องอายุสิบเอ็ดถึงจะครบบวช
ถ้ามีผมมีเคราปล่อยให้ยาวลุ่มลุ่ม
เรื่องผมเรื่องหนวดไม่อยากให้เหลือสักหน่อย
(ญ.) แรกเริ่มต้นรากที่เป็นนาคนาคา
ถ้าว่ารู้จักงเล้าถ้ามันเปล้าก็จงปล่อย
(ช.) แรกเริ่มต้นรากเรื่องนาคนาคา
มีพระเจดโพธิ์ท่านเทียวเดินนิพาท
ท่านเทียวเดินจงกลมมานะท่านกรากกรา
เห็นแม่น้ำขวางหน้าก็หมดท่าหมดทาง
แต่พอเหลือบตาแลก็บังเอิญเจอเรือ
เลยเรียกเรือแฉะรับเลยซัดเหยียบย่าง
มือก็คว้าชวกไขวไปเจอต้นตะไคร้เอามือคลำ
พอรากขาดจากโคนหลุดจากต้นรากดิ
ก็เลยเป็นนาคอยู่ในน้ำตัวดำเป็นดิน
ต่อมาไม่นานตัวของท่านออกนิก
ไอ้เรื่องบาปมันคงวิบัติกลายเป็นสัว้อยากเป็นสงฆ์
เลยแปลงตัวกลับตนกลายเป็นคนยังกับเขา
แต่พอถึงสมภารเลยคลานเข้าไปพูด
พอโกนผมเอาไกรพาตะพาบาตรเรียกว่าบวช

เซาบวชนาคกันวันนี้ช่วยบอกกันหน่อยเถิดนาย
ต้องโกนหัวตัดหนวดด้วยหรือคุณนาย
ปล่อยให้ผมดำ ๆ จะบวชได้หรือไม่ได้
จะทำไอนุตวัดเลยเจ้าหน้าไม่อาย ๆ
เรื่องบวชอุปสมบทฟังผมอธิบาย
เพราะมันมีกำหนดตามพระวินัย
ต้องโกนหัวตัดหนวดถึงจะถูกวินัย
นั่งแดงใส่คำพระว่าใช้ไม่ได้
ให้เหลือไว้แต่หน่อยไม่รู้ว่าเก็บไว้ทำไม ๆ
เดิมที่มีมาถามว่ารู้บ้างไหม
พอจะมานั่งหน้าม่อเลยพอมผมแถมไหม ๆ
เดิมที่มีมาตั้งแต่ต้นสมัย
เป็นสงฆ์เกี่ยวโปรดสัตว์เพราะท่านมีนิสัย
บังเอิญไปเจอแม่น้ำไม่รู้จะหลักไปทางไหน
จะข้ามฝากข้ามฝั่งไม่เห็นเรือฝักใฝ
พายมาทางเหนือตามแม่น้ำไหล
เรือก็คว้าเคว้งคว่างมือก็คว้าชวกไขว
ไปถูกต้นตะไคร้น้ำนี้ก็ผิดวินัย
พระสงฆ์ก็สิ้นชีวิตไม่เห็นจะเหลือเอาไว้
กลายเป็นสัตว์หมดศีลเพราะท่านเสียนิสัย
เพราะเป็นสัตว์ก็รู้สึกนอนกระสับกระส่าย
อยากจะบวชนั่งสงบอยากจะครองสไบ
พอถึงวัดเดินเข้าไปต้องไปบอกกับใคร
จะบวชเป็นพระให้บริสุทธิ์ผมจะมาขอขณีสัย
โกนหัวตัดหนวดตามพระวินัย

พออยู่มาเจ็ดวันข้าวไม่ฉันน้ำไม่กิน
 สมภารเลยใช้ให้เด็กไปคอยดู
 จึงบอกอาจารย์สมภารเจ้าวัด
 อาจารย์เลยไปดูเปิดประตูพอดี
 เลยขับไล่ไล่ส่งเมื่อก่อนเป็นสงฆ์เดี๋ยวนี้เป็นสัตว์
 จะขึ้นนั่งกับหน้าเราจะต้องหลบหนี
 เลยขอฝากธำมรงค์ไว้กับองค์สัมมนา
 เลยเกิดมาเป็นชายให้ข้างปลายมีหยิก
 (ญ.) ข้อที่หนึ่งบอกน้องมาให้นั่นอน
 (ช.) หงอนที่บนเกศาจะบอกกับรูปสวย
 (ญ.) ข้อที่สองพอรูปสวยจะทำชวญั่ง โศก
 (ช.) หัวกระโหลกหนึ่งลูกที่ผ่าผูกกับนัด
 (ญ.) ข้อที่สามไม่ต้องเสียวเขาเรียกว่าเขี้ยว-
 ทั้งสอง
 (ช.) เขี้ยวแก้วที่ต่ออยู่กับหินเม็ดโกน
 (ญ.) เนื้อกับหนังฝากอะไรกันแน่
 (ช.) เนื้อและหนังที่เปล่งปลั่งแม่สาวเปรี้ยว
 (ญ.) ข้อที่ห้าลูกนัยน์ตาติดตัว
 (ญ.) ถ้ามูลูกนัยน์ตาตกลงมาไล่ฟง
 ข้อที่เจ็ดจวนจะจากส่วนหางนาคนั้นเล่าหนอ
 ถ้าแกบอกผิดจะเอาไหมเข้าไปห้อย
 (ช.) ไล่ฟงในท้องฝากไว้เป็นไล่เทียน
 กระตูกกระเตี้ยวฝากไว้เขี้ยวหลายชั้น
 ส่วนหางของนาคบอกมันขนาด

อยู่ในกุฏิอันดันไปทางไหนไม่ได้
 ก็เลยไปเปิดประตูร้องว่าตายกูตาย
 พระสงฆ์กลายเป็นสัตว์ผมยังนึกสงสัย
 พอเห็นแปลงตนควาไม่ตีเสียให้มันตาย
 ขับให้ออกจากวัดเราไม่เอามันไว้
 ถ้าขึ้นอยู่เขาจะตีตัวของเราเสียตาย
 ขอฝากนามพระศาสนามพุทธานัย
 ถ้าอยู่วัดเรียกว่านาคกันทุกนาย ๗
 ที่สวยงามเรียกหงอนเขาฝากว่ายังไง
 เขาฝากไว้เป็นกลวยสำหรับไว้คู่กับไกร
 ถ้ามว่าหัวกระโหลกเขาฝากไว้ทำอะไร
 ฝากไว้เป็นบาตรแล้วหนึ่งใบ
 ให้แนะนำบอกกับน้องมาเถิดนะคุณนาย
 ฝากเป็นเทียนสองต้นอยู่ที่ศเหนือทิศใต้
 ขอให้มันแปรมาให้ตลอดปลาย
 ฝากเป็นถุงเคียวใช้ไม่เลือกว่าใคร
 ต้องถามแกให้ทวนะพ่อทิดคนไทย
 กระตูกสันหลังเขาถูลงฝากไว้เป็นอะไร
 เขี้ยวพ่อเขี้ยวรูปหล่อหนึ่งทำอะไร
 ถ้ายอกถูกจะเอาบังคับผอยเข้าไปให้ ๗
 ถ้ามันผิดมันเพี้ยนโปรตจงขอภัย
 เครื่องอัฐบริขารใช้ได้ไม่ว่าใคร
 ฝากไว้เป็นตาลปัตรอยากได้ก็เอาไป ๗

เพลงถามเรื่องบวชนาค ลำานวนที่ 2

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นางพยงค์ เทียนแจ่ม

อายุ 31 ปี

(ญ.) ก็ไหนแกเป็นคนดีฉันอยากจะถามแกดู
ว่าแกจะดีทางไรหรือแกจะดีในทางนา
ไอ้ลูกฉันฉันอยากมีถ้าคนดีก็อยากเอา
ก็แต่ได้ฉันก็เลงฉันก็ไม่อยากจะเอา
เมื่อครั้งฉันจะไม่ฟังก็กลัวพวกนี้จะมี
จะมีผิวเสมียนไอ้ที่เขาเขียนสมุด
จะหาผิวรู้หลักทางนักปราชญ์
ถ้าคนดีฉันไม่กลัวถ้าคนชั่วฉันไม่กลัว
แกมาพูดเอ๋ยอย่างมีแต่ทางดีแท้
ก็พูดถึงศีลและธรรมแกมีประจำอยู่ในตัว
ไหนแกก็รู้ทางธรรมจะขอถามทบทวน
วันนี้เรามาเล่นงานกันในการบวชนาค
เอ๊ะนี่เขาบวชมนุษย์ทำไมถึงเรียกว่านาค
(ช.)

(ญ.) ได้ฟังกิตติศัพท์เข้ามาสดับแก่หู
ฉันเกิดมาเป็นสรีเมื่อฉันจะมีคู่สอง
ถ้ามีผิวไธ้ผลต้องอายุทั้งคนและหมา
ฉันยังไม่หลงคำพูดจะต้องพิสูจน์ทุกสิ่ง
(ช.) น้องเกิดมาเป็นสตรีก็ถ้าจะมีลูกผิว
ถ้าน้องอยากจะมีผิวให้หันมาหาพี่
เพราะฉันเป็นคนหวานสำเร็จมาแต่เมืองนอก
แต่ไตรโลกทั้งเล่มฉันยังเคยได้เล่า
ถ้าพูดจากันไม่จริงเมื่อแกจะยิงหรือจะฆ่า
จงไปเอามืดเอาขอมานั่นคอยฉันเสียให้ขาด
ลงพันคอหรือพันเข้าให้เลือดขาวมันไหลขึ้น

ก็เพราะฉันยังไม่รู้ว่าแกจะดีทางไร
หรือดีในทางปัญญาในข้อไหน
แต่คนชั่วเสียเซ้าที่บ้านฉันเขาไม่ใช้
เพราะฉันชี้เกียจทุ้งข้าวไอ้ที่หม้อใหญ่ใหญ่
กลัวพวกแกจะต้องหัวแล้วก้องไป
ชี้เกียจกินข้าวบูตท่อนว่าเตนนาย
ที่มีเหลี่ยมฉลาดไม่ยิ่งกว่าคนทั้งหลาย
แกไม่ใช่สัตว์ชาติหมาจะกลัวมันทำไม ๙
ว่ามันจะแน่หรือไม่แน่ก็ใครจะมองเห็นใน
นี่แกคงดีไม่ชั่วนับว่าเป็นลูกผู้ชาย
ให้รู้แน่ว่าในหนทางวินัย
นี้ผู้คนมากมายดูแข็งแ่ช่ขวาซ้าย
ด้วยเหตุผลฉันถามมันมีมาอย่างไร ๙

.....
เพราะแกได้เรียนความรู้ความจริงเข้าใจ
นัยน์ตามีกต้องมองให้เหมาะแก่ความมุ่งหมาย
ฉันยังไม่เดินหลับตาฉันกลัวจะตกเหวตาย
ถ้าเห็นใจว่าดีจริงฉันถึงจะตกลงใจ ๙
ไอ้คนไม่ดีแ่กจงกลัวจะขึ้นเข้าไปใกล้
มันถึงจะได้คนดีเอาไว้ใช้
ทั้งกฎหมายอ่านออกไม่เลือกว่าเก่าหรือใหม่
เคยว่าปากเปล่าเปล่าตลอดตันจนปลาย
สักคำน้อยฉันไม่ว่าให้เกิดเรื่องวุ่นวาย
ให้เลือดโชกแดงฉาดให้สิ้นชื่อของชาย
จะให้ฉันอยู่ดูหน้าคนมันหลอกเอาไม่ว่าใคร ๙

(ญ.) แต่พอได้ยินเสียงหวานเข้ามาผ่านหูแว่ว
ฉันยกกรวอน ไหว้ขออภัยเถอะนะพี่
ว่าแกจะรู้เท่าไรจะว่า ได้สักกี่เรื่อง
พอถึงปีมีหมากรอกขาวชานาคเป็นกำหนด

แถมหน้าเข้าโบสถ์ไปบวชโปรดพระมารดา
ก็เมื่อแกบวชเป็นพระ ได้รับอามะกัที่
ก็ถ้าแกบวชไม่ถูกแล้วแม่จะจับตัวตก

(ช.) หน้าเข้าโบสถ์ไปบวชโปรดพระมารดา
องค์ที่นั่นอยู่ข้างหน้านั้นอุปมาโยเม
องค์ที่อยู่ข้างซ้ายนั้นอนุสาวนา
แต่องค์ที่นั่นอยู่ข้างขวาคือกรรมวาจาจารย์
ท่านหมั้นเพียรถือเพศมาจนสำเร็จมรรคผล
แต่บัดนี้มีทำในคาถาถ้วนถี่

ทั้งดมะแปดข้อเคยเล่าต่อถูกต้อง
ก็ถ้าฉันบอกแกไม่ถูกแล้วให้แม่หนูรีบตก

(ญ.) ยังงั้นฉันจะฟันว่าดีกว่าเพื่อน
จะหาไหนก็ไม่เปรียบกับพ่อ ชื่อนักปราชญ์
จะขอลามอีกสักข้อจะเพ่งท้อใจแท้
เมื่อแกเป็นภิกษุได้บรรลุมรรคคุณ
พระบิดามารดาได้อุ้มอุทรเหลือทน
ก็ใครได้บวชเป็นเณรตามวินัยท่านอง
ถ้าใครเป็นสงฆ์ถือธุดงค์อันดี

พระบิดามารดาที่อุ้มอุทรหลักฐาน
ทั้งนี้มองซ้ายขวาได้ที่เข้ามาช่วยงาน
ยังพวกเณรมาด้วยก็ไม่ได้ช่วย เขาทำ
อืพวกแม่เพลงนี้ตายไม่ได้ไปสวรรค์

(ญ.) ทั้งธรรมะวินัยแกบอกได้สนิท
ถึงใครจะไล่ก็ไม่จน

จะขอลามอีกสักท่อนอยเถิดนะพ่อสร้อยสอตลี
เครื่องอัฐบริขารมันมีกันอยู่อย่าง

ฉันมุ่งหน้าตรงแนวเดินเข้าไปหานาย
จะขอลามดูอีกทีเถิดนะพ่อทักทิมไทย
ก็ว่าแกจะโกรธเคืองแล้วน้องไม่มีระคาย
เมื่ออีตอนไปบวชกันโบสถ์แห่งจงช่วยอธิบาย
คู่สวดอุปัชฌาย์นั้นชื่อเรียงเสียงไร
ว่ามดดินนั้นมันมีกันอยู่เท่าไร
ให้หมื่นศพไปเหมือนซากผีตาย ๙

คู่สวดอุปัชฌาย์นั้นชื่อเรียงเสียงไร
ก็ตามแนวคะเนท่านบวชมาตามนัย
แต่องค์ที่อยู่ข้างขวาจำไว้ชื่อควาย
ท่านองค์เป็นพยานแล้วท่านก็เป็นใหญ่

ได้ตั้งนิคมบวชคนบวชไม่เลือกกว่าใคร
ในโบสถ์บาลีฉันเคยได้เล่ามาหลาย
แล้วเราก็ต้องรับรองไม่ว่าสิ่งอะไร
ถ้ามันผิดจะได้ชักแล้วบอกใหม่ ๙

จะหาไหนมีเหมือนอย่างแก่ก็หาไม่มี
มีความรู้ฉลาดไปยิ่งกว่าคนทั้งหลาย
ถ้าหากแกไปร้องจงแปรงจงช่วยโปรดอภิปราย
ถ้ารูปบาทภรรยานุญทั้งอธิบาย
จะได้ส่วนกุศลมากนักน้อยเพียงไหน
มีอันสงฆ์สามสิบสองพระกันไตร
มีอันสงฆ์หกสิบสี่พระกันไตร

ได้คนละสิบหกกลับที่ท่านได้ชุบเลี้ยงกาย
ก็ได้ไปคนละกลับเขาเป็นนุญยากกาย
มันไม่ได้โศลกได้ดำกันเลยอีสามวันตาย
ต้องโตมกยมาลจมนอบนายน ๙

นี่คำตอบของแกไม่ดิ้นได้อย่างงี้รักตาย
แกรู้ตั้งแต่ต้นจนตลอดตอนปลาย
แล้วจะว่าน้องจู้จุกจิกกวนใจ
อะไรมีบ้างแกจงอธิบาย

ก็ถ้าแกบอกฉันถูกไ้การลูกและเมีย
ก็ถ้าแกบอกฉันกรงวันนี้แกคงได้กลิ่น
(ช.) อีแม่กะตักตั้งฉายาพอลมชายก็หอมฉิว
ก็นั่นบอกแกได้ดีแล้วยังตีชยิก

ถ้าบอกผิดไปสักข้อแล้วแกคงล่อฉันไป
ทั้งอัฐบริวารนั้นมีการแปดอย่าง
อัฐเครื่องทรงทั้งสบงหนึ่งท่อน
อีกสังฆาฏิและรัตต
อีกทั้งบาตรใบน้อยที่ห้อยบ่า
ทำมรรค กล่องเข็ม เอารวมเข้าเต็มเป็นทก
มาถึงข้อที่เจ็ดนั้นเด็ดนักหนา
พอมาถึงข้อที่แปดนะแม่งามซ้ำ
พอบอกเสร็จสิ้นเสียงแล้วดับตะเกียงคุยกัน
ไอ้เรื่องอื่นอื่นเราไม่ต้องยุ่งมะไฟเข้ามึง-
สวดมนต์

(ญ.) แกรู้หลักนักปราชญ์ไม่เคลื่อนคลาด-
คล่องแคล่ว

ไม่เสียทีกับเป็นชายที่มาขยายวิชา
แกได้บวชเป็นสงฆ์ถึงอุทฺตมคัมภีร์
ทั้งธรรมะวินัยแกบอกได้สนิท

แล้วน้องจะรับสมาณาเขาเหยียบซาญ์เสมอ
จะขอยกคตไปถามพี่สักน้อย

มหาโพธิ์พระโพธิ์ตันโตที่อยู่ในวัด
ก็ถ้าแกบอกถูกแบบฉันจะให้แลกเงินเสีย

(ช.) อุตตายแน่แล้วชิตได้ทุยกุเลือกไปคุยกับเขา
ถ้าพวกหม่มมึงไม่ช่วยกูต้องม้วยกายชื่อ
ต้องจงจะไล่เจียะลงเจียะจ้อลันจู
ว่าพระโพธิ์ในวัดว่าเดือนหนึ่งสลัดก็ทน

พ่อคุณเอ๋ยแจะเสียเลยน้ำใจ
จะให้อมเมตมะเชือขึ้นที่แม่หนูข้างใน ฯ
พอได้กลิ่นหอมก็นึกหิวแล้วเล่นเอาใจพี่หาย
มาถามจุถามจิกมาพูดจากวนใจ
เพราะมากคู่หลายคนต้องกายเขาไม่ว่าใคร
พี่จะเล่าให้ฟังนะแม่หัวผมเป็นไผ่
ไอ้ที่สอจิวรที่ย้อมด้วยวานด้วยไฟ
เอารวมเข้าทั้งหมดเขาเรียกกันว่าผ้าไกร
ก็รวมเข้าเป็นห้าก็ฉันจะบอกแกให้
ก็ฉันหยิบยกเอาขึ้นมาให้เกย
ทั้งมิดโกนเกศาไว้ให้ภิกษุอาศัย
เขาเรียกว่าผ้ากรองน้ำตามแนววินัย
ไม่เข้ามุ้งสามาแล้วสวดมนต์สมัยใหม่
แล้วแกกับข้าก็นอนบนเอียงกันไป ฯ

มันถูกเรื่องดีแล้วพ่อคอลำมาลัย

มีคำบอกออกมาก็สมแนบเหมือนหมาย
ทั้งธรรมะบาลีก็ได้เรียนมามากหลาย
ในคำตอบแกก็ไม่ติดถ้ำได้อย่างนี้รักตาย
ฉันมิให้กายชายเกอไปเสียจนเปล่ากาย
จงเล่าเรื่องตามรอยมาให้ฉันรู้สึกกราย
ว่าเดือนหนึ่งนั้นสลัดกันลงมากที่โบ
เลี้ยงแกไว้ก็คงไม่เสียข้าวปลาย ฯ
ที่นี้ต้องกอดเข้าไม่รู้จะไปถามใคร
ต้องม้วยต่อเจียะคือออกจะแกล้งไปตาย
ต้องนั่งพะเสียงฟูไล่ชื่อออกดกไผ่
ว่าโบเหลือนั้นมันหล่นกันลงมากที่โบ

ฉันเห็นมันหล่นเปลี่ยนกลาตหลวงพ่อท่าน-
กวาดเอาไปทิ้ง

แกอยากจะรู้จักมันให้แน่ก็เชิญไปแกผ้าออก

(ญ.) พอเปิดแบบแล้วแกจะบอก

ก็ฉันถามแกแทนแกยังไม่มีความรู้

ก็แกมันกินข้าวบูดอยู่ตามใต้ร้านบาตร

ก็แกใจแกหยิ่งแกยังชิงหมาเกิด

ต้องไปเป็นสัตว์หน้าชนเกิดเป็นคนไม่สมศักดิ์

(ช.) แม่จันทร์กรงทรงกรตมาชักรถบังจันทร์

ถึงแกจะเป็นหญิงก็รูจริงไปทุกอย่าง

มหาโพธิพระ โพธิ์ที่ต้น โตอยู่ในวัด

นี้ได้แก่พระสงฆ์ท่านปลง เกศา

พอขึ้นแรมสิบสี่ค่ำพระสงฆ์ท่านทำอยู่ไม่ขาด

ก็แกไปนั่งฟังเทศน์ช่าง ไม่สังเกตพระสงฆ์

นี่แกมันใจมันเงาไปเหมือนยังเตายังตุน

(ญ.) ถึงแกจะดีก็ไม่ว่าถึงแกจะด่าก็ไม่ถือ

ก็ฉันถามแกคติทำ ไม่ถึงมีแต่ทางด่า

ได้หน้าหมู่เมื่อไอ้หน้าเกือกมาคุยเก่ง

ทั้งพงศ์เผ่าเหล่ากองบ้านอบหมตบ้าน

ฉันยังนึกสงสัยจะถามไถ่ดูอีกที

ว่าสักเคมีก็ว่ากุสลามิก็ธรรม

ช่วยบอกน้องสักนิดเถิดนะพ่อทิดนักเทศน์

(ช.) ได้ฟังกิตติศัพท์เข้ามาสดับแก่ทุ

ถึงจะเป็นผู้หญิงก็รูจริงหมดทุกอย่าง

ว่าสักเคมีหนึ่งว่ากุสลามิก็ธรรม

บอกว่าเอกะน้ามมีอยู่สิบทั้ง

ไอ้ตลิ่งสองใบมันกันภัยอยู่ข้างนอก

ก็พูดกันตามจริงฉันยังไม่แจ้งเข้าใจ

พอเปิดแบบแล้วฉันจะบอกว่าหล่นลงมากี่ใบ ๗

ว่าหล่นลงมากี่ใบ

ไอ้ตำแหน่งพระครูไปได้มาจากใคร

จะหาความฉลาดสักนิดก็ไม่ได้

มันน่าจะนำเอากำเนิดไปเข้าท้องหมาใน

มันต้องเป็นสุนัขอยู่ตามใต้ถุนนาย ๗

ฉันยืนต้นเอกฉันนิกรอยากจะถูกคอย

ถึงแกจะเป็นเบี้ยล่างกับบ่าวนางเก่ง

ว่าเดือนหนึ่งสลัดลงมาส่องใบ

อยู่ทุกเดือนเป็นธรรมดาไม่เชื่อตู่ก็ยังได้

ก็เพราะเป็นกิจวัตรที่ท่านถือเอาไว้

ว่าผมเฝ้าของท่านปลงกันเมื่อตอนวันไหน

ไปนั่งเอา-คลุกฝนจนลุกขึ้นเป็นไฟ ๗

ถ้าไม่ปรึกษาหารือจะรู้ได้อย่างไร

ดูช่าง ไม่มีสัมมาเลยลูกอิมิตุนหมาย

ลูกอิมิตุนผิงมันช่าง ไม่นึกเกรงภัย

ก็เกิดเป็นมึงถึงสันดานเลวคมคาย ๗

ถ้าแกรู้คดีแล้วแกจะนั่งดูตาย

ก็ถามว่าเอกะน้ามก็กึ่งก็ใบ

จะนั่งเหม่อลอยเฝ้าอยู่ทำไม ๗

นี่เอ็งช่างเรียนความรู้มาลึกล้ำเหลือหลาย

ถึงแกจะเป็นเบี้ยล่างกับบ่าวน้องเก่งหลาย

ถามว่าเอกะน้ามก็กึ่งก็ใบ

ก็รวมทั้งตลิ่งก็มีอยู่สองใบ

มันไม่ให้หน้าไหลออกมาเสียจากข้างใน ๗

เพลงถามเรื่องพระคุณ

ข้อมูลจากเอกสารของ
นางสวัสดี เจียมพุก
อายุ 39 ปี

(ญ.) แก่คุณโม่พูดมากจนฉันไม่อยากจะฟัง
ว่าเจ็ดตำนานพันต้นแกท่องบ่นได้มาก
แต่ฉันถามแกเท่านั้นก็ไม่มีความรู้
แกบวชตามประเพณีหรือบวชหนีสงสาร
แกบวชหนีสงสารหรือบวชผลาญข้าวสุก
แกบวชก็เสียผ้าเหลืองสิกก็เปลืองขมิ้น
แกไม่ท่องไม่บ่นไม่สวดมนต์ภาวนา
อิตติสังขาโย อิตติปิโสจิวิรัง
(ช.) เมื่อข้าได้บวชเป็นพระได้ตัดสละเป็นสงฆ์
ได้รัดอตรัดบ่าได้รัดหน้ารัดหลัง
พอฟ้าจวนสว่างทั้งหมู่สงฆ์เที่ยวโปรตสัตว์
ท่านได้ไปยืนโปรตสัตว์องค์ชาติแข็งขี
พอกลับไปถึงวัดก็ให้อัชฌายา
ฉันไม่ได้กินของแกเปล่าเปล่าให้เอ็งเอา-
เหมือนกัน
ให้เตรียมตัวเอาไว้คอยทำแล้วคลี่ผ้าคอยรับพร
(ญ.) ฉันเกิดมาเป็นนายอายุก็ปานฉะนี้
เพราะฉันยังนึกสงสัยอยู่อีกในข้อหนึ่ง
ไอ้ที่เขาเรียกว่านโมพุทธานะ
ถ้าแกรู้เรื่องราวจริงโปรตเล่าให้ตลอด
ถ้าแกบอกถูกแบบเหมือนกับเลขลิ้นเสีย
ก็ถ้าแกบอกฉันผิดจะเสียทิตหมดท่า
(ช.) แม่ดาวทางร้อยหมู่แกอยากจจะรู้เรื่องราว
แกถามว่านโมพุทธานะ
ก็คำที่เรียกว่านะ นั้นได้แก่พระกุกกุ

มานุดอวดเอ่ยอ้างดูช่างไม่มียางอาย
ทั้งสมัยธรรมจักรว่ารู้ขึ้นใจ
มาอวดว่าเป็นพระคุณแกช่างไม่คิดอายใคร
แกไม่ได้ท่องได้อ่านกันเลยเจ้าหน้าไม่อาย
หรือแกบวชเพิ่มทุกข์ให้องค์พระมารดาไทย ฯ
อยู่ก็หนักแผ่นดินมันใช้อะไรก็ได้
มันตีแต่นั่งยึดท่าพ้ออ้อมแล้วก็ไม่ให้
ไม่แทนคุณข้าวตังเขาเลยไอ้สามวันตาย ฯ
ได้นุ่งผ้าสบงแล้วท่มผ้าสไบ
ได้เอาจีวรกะสังเอาเข้ามานั้นกาย
ก็เพราะเป็นกิจวัตรที่ท่านถือเอาไว้
คอยรับสารภีที่พ่อแม่เพลงคอยใส่
แล้วแกคอยโมทนาจะเพ็งหลบไปไหน
แกคอยโมทนาทานเอาเมื่อตอนสุดท้าย

จะได้รับผลเป็นตอนตอนจนลืมตาย ฯ
ฉันเพ็งมาพบครูตีเมื่อก่อนสิหาไม่ได้
เพราะฉันยังรู้ไม่ถึงแล้วฉันจะขอลาถามไถ่
แล้วนั้นจะได้แก่พระหนออะไร
จะว่าน้องก่อนขอตมากล่าวคำแคะได้
ฉันจะยอมไปเป็นเมียแกจะเอาหรือไม่
จะคุยโม่อวดหมาอยู่ทำไม ฯ
ให้มาทางนี้ซึ่งจะเล่าให้เอ็งรู้ลวดลาย
นั้นจะได้แก่พระหนออะไร
เป็นผู้สำเร็จล่วงลูในพระธรรมทั้งหลาย

คำที่เรียกว่า ไม่ได้แก่พระ โคณาตม
 ที่เรียกว่าพุทธสสนัน ได้แก่พระกัณฐ
 คำที่เรียกว่าชา ได้แก่มหา โคตม
 คำที่เรียกว่ายะ ได้แก่พระศรี
 พอลิ้นศาสนาแล้วท่านจะมาสนอง
 (ญ.) เรื่องสิกขาบาลีแก่วัดทุกด้าน
 จันชอถามอีกสักข้อชอถามต่ออีกสักตอน
 ทั้งดินน้ำ ไฟฝนก็คุณเข้าหล่นอยู่ใต้เท้า
 ทั้งคุณพระพุทธรูปที่ล้าคุณพระธรรมพระสงฆ์
 ทั้งคุณพระ ไตรปิฎกช่วยหยิบยก เอามาบอก
 (ช.) ช่างชุด โคตรยักชี้มาถามทั่วถั่วถั่ว
 ทั้งดิน ไฟฝนก็คุณเข้าหล่นอยู่ใต้เท้า
 ก็คุณพระพายุที่พัดมีหกทักษิ ได้ทั้ง
 คุณปิตุราชยี่สิบ เอ็ดคุณพระมาตุเรศสิบสอง
 คุณของแม่พระ โพสนันมีอยู่สามสิบเก้า
 คุณของแม่นางพระธรณีมีอยู่ยี่สิบทิศ
 คุณแม่นางพระคงคานันมีอยู่สิบสาม
 แม้ถึง เวลายามร้อนยังช่วยผ่อนให้เราเย็น
 คุณมรรคสี่ผลสี่คุณพระนิพพานมีหนึ่ง
 ก็คุณพระพุทธรูปเจ้านันมีอยู่ห้าสิบหก
 คุณพระธรรมชั้น.....
 ว่ามีอยู่ห้าร้อยเล่าตามรอยผู้รู้
 เราเกิดเป็นคนถ้าใคร ไม่รู้จักคุณ
 อีพวกแม่เพลงมันหมกมุ่น ไม่รู้จักคุณของเขา

ที่ชายหญิง เขานิยมกล่าวไว้เป็นนิยาย
 ที่หม่อมมณีน้อมมอบท่านสอนสัตว์เวไนย
 ที่มวลงมณย์ขึ้นชมกัน ไม่ว่าหญิงหรือชาย
 อาริยะ ไตรศรีคือองค์พระเมตไตร
 ท่านบอกให้พินิจน้องเข้าไปนอนเสียข้างใน ฯ
 ทั้งวิชาก็เชี่ยวชาญช่างเรียนรู้อาณาใช้
 จะว่าน้องชอค่อนมากล่าวคำและได้
 ทั้งคุณบิตรมารดาจะมากน้อยเพียงใด
 ช่วยชี้แจงบรรจงบอกให้น้องเข้าใจ
 ไปตามเนื้อดูจะให้นอกพระวินัย ฯ
 แล้วฉันจะตอบบททวนไปเป็นครั้งสุดท้าย
 ทั้งคุณบิตรมารดาบรูดีจำได้
 ทั้งคุณอัคคีมีเจ็ดได้จดจำใส่ใจ
 คุณท่านย่อมสนองมาตามแนวพระวินัย
 ที่ท่านได้ชุบเลี้ยงเราจนรอดอันตราย
 ที่ท่านได้โปรดฝูงสัตว์ให้เราได้อยู่อาศัย
 ที่ชุ่มชื้นเย็นฉ่ำเมื่อเราได้ตัวเอามาใช้
 เมื่อถึงเวลาจำเป็นก็ตัดการตกลงไป
 ที่สูงสุดลึกซึ้ง ในกระแสวิสัย
 ดังที่ผมหยิบยกเอาขึ้นมาบรรยาย
ตามหัวข้อกล่าวไข
 คุณเขาย่อมมีอยู่ดังที่ผมบรรยาย
 คนนั้นก็หมดสกลไปเสียทั้งร่างกาย
 ไอ้กะเด็งคุณกะเด้าผมเห็นมันท้องอยู่ตมตาย ฯ

เพลงเรื่องหล่อรูปพระจำลอง

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบุรณ์ สุนทรนยศ
อายุ 67 ปี

เกิดมาเป็นคนต้องปลูกต้นไม้เสียให้ต้น
ชั่วช้าลามกประเดี๋ยวจะตกลงตม
ที่มีใจบริสุทธิ์เขาเรียกว่าพุทธบริษัท
สั่งสอนทางกุศลกับบุคคลทั้งสี่
อบาสกสีกาท่านมีคาถาให้ท่อง
ที่สร้างพระปฏิมากรวิงวอนกันอยู่ทุกวัน
นึกถึงท่านนั้นแทนเรียกว่าพระประธาน
หล่อรูปพระจำลองปิดทองให้ท่าน
อุทิศสร้างเจดีย์สถานที่นับถือ
ถ้าผู้ใดใครสร้างจะนำทางให้พ้นทุกข์
หล่อรูปพระจำลองได้มีความสุขสำราญ
เมื่อตายจากโลกนี้กุศลมีตามมา
ถ้าใครหล่อด้วยเงินเป็นสุขเกิดตั้งประกาศ
ได้แก้วเจ็ดประการมีอาหารเหลือกิน
ถ้าหล่อด้วยทองเหลืองได้เป็นเจ้าเมืองมีอำนาจ
ถ้าใครหล่อด้วยหินได้สมเด็จจอมรินทร์ชีราช-
มีปราสาทสวยซึ่ง
ถ้าแกะด้วยไม้โพธิ์มีมโนคุณอัน
จะได้ไปเป็นใหญ่อยู่ที่ในประเทศตามเจตนา-
จะจง
ถ้าว่าได้เป็นพระบรมได้เป็นพระนพรมเหนือ-
พราหมณ์
ถ้าหล่อด้วยทองคำปราศจากราคี
จะปรารถนาชนิดไหนท่านจะได้เช่นนั้น

ร่างกายคล้ายนั้นจะต้องเป็นเชื้อไฟ
เป็นสาวกพระโคตมเหนือกว่าสิ่งอื่นใด
ท่านบอกโยมสอนญาติทั้งเด็กเล็กผู้ใหญ่
พระภิกษุภิกษุณีต้องรักษามะวินัย
อิติปิโสสามห้องท่านชี้เหตุบอกให้
มุ่งหวังทางสวรรค์ที่ได้ปรารถนาไว้
เมื่อพระองค์ท่านนิพพานหนีจากกองภัย
เมื่อท่านสำเร็จพระอรหันต์สาวกร้องไห้
ท่านวายชนม์เหลือแต่ชั่วสั่งสอนหญิงชาย
จะได้ประสบความสุขดังจะปราศรัย
ในโบราณจารย์ชี้แจงให้เข้าใจ
ได้ไปเกิดเป็นเทวดาบุญกุศลที่ได้
ได้เป็นมหาจักรพรรดิร่ำรวยไม่ว่าอะไร
ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินนึกอะไรก็ได้
ครอบครองสมบัติแสนสุขสบาย
ไปอยู่บนดาวดึงส์เหนือกว่าสิ่งอื่นใด

หรือทำด้วยไม้แก่นจันทร์ก็มีแต่ความสุขใจ
พร้อมด้วยจตุรงค์มีเสนามากหลาย

ถ้าหล่อด้วยทองคำได้กุศลเหนือใคร

คุณงามความดีหาที่เปรียบมิได้
จะได้สำเร็จพระอรหันต์ดังคำพระพระองค์ให้

ยังจำแม่เพลงจะเพลนถึง ไม่มีเงินก็จะง
ไม่มีเงินก็ทอนพี่น้องหล่อน

ถ้าเจ้าหล่อนตกลงไม่อยากเย็นอะไร
นึกว่าสร้างกุศลดีกว่าหล่อนพระทราย ฯ

เพลงสอนนาค

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบูรณ์ สุพรรณยศ
อายุ 74 ปี

พ่อนาค เอ๋ยมานี้ผมจะชี้สักหน่อย
เมื่อย่างเท้าเข้าโบสถ์บวชโปรดมารดา
ศีลพระ ไม่น้อยมีสองร้อยยี่สิบเจ็ด
ถ้าศีลสายใจสิ้นจะนั่งชันใจเสียว
จงระวังนั่งนอนใส่กลอนลิ้นดาน
เราประเพณีพรหมจรรย์ต้องตั้งใจให้จริง
ต้องทวนเพ็ญไว้ให้หนักต้องภาวนาแน่นิ่ง
ไอ้โงะ โทษะ โมหะอีกเพิ่ม
จงเอาธรรมะขึ้นมาตั้ง เอาคำสั่งขึ้นมาสอน
ปาราชิกมีสี่สิ่งทีเสสสิบสาม
ปาฏิเทสนียะมีสี่ผมจะชิมดาหนา
จงปกครองจะให้ขาดจะประมาททุกหมื่น
สิ่งไรไม่ได้เรียนชี้ตเขียนถ้อยคำ
เราเป็นพระบวชใหม่ต้องอาศัยพระเก่า
จะดื่มน้ำด่าทอถือปฏิมานะ
จะไปเที่ยวเกะกะลงสระจับสัตว์
จะไปเตะตะกร้อจะไปล้อหมากรุก
จะไปเกี้ยวสีกามันจะพาศีลเก
หน้ามิดมัวเมาศีลของเราจะหลุด
หันไปบอกสีกาแกจะมาเกาะแกะ
จะไปเรียกหลวงพ่อก็จะไปล้อหลวงพี่

เรื่องมันมีเล็กน้อยเกี่ยวแก่พระวินัย
ไอ้ตัวศีลจงหมั่นรักษามุ่งเอาใจใส่
ต้องรักษาไว้ให้เสร็จจะให้ศีลเที่ยวสาย
ศีลจะลดเที่ยวเลี้ยวคล้ายเหมือนหัวปลาไหล
ผู้คนพลุกพล่านเที่ยวศีลจะออกมาพลาย
ต้องตัดเด็ดทั้งตั้ง ไม่ท้วงท่านผู้ใด
ไม่ต้องยุ่งสงสัยเรา ไม่ต้องสงสัย
จงละสันดานจากเดิมจะให้มันแทรกเข้ามาได้
จงให้แข็งเหมือนไม้ขนไม่ต้องฟังเสียงใคร
จะเซอะเซะซุ่มซำท่านจะเสียนิสัย
เสขียวัตถุเจตสิกห้าจะให้หลุดสูญหาย
ขึ้นชื่อว่าศีลแล้วต้องเอาใจใส่
ต้องหาผู้แนะนำทางพระวินัย
เขาเล่าเรียนมาก่อนเรารู้มาหลาย
จะพลาดพลั้งทางพระเปลอเปลอไผลไผล
เอาไม้เหวี่ยงไกววัดที่พระท่านเลี้ยงเอาไว้
เห็นเป็นความสนุกมันผิดทางวินัย
ศีลจะได้ตั้งแต่บวชอยู่ไม่ได้
ปาราชิกขาดชุดทางพระท่านไม่ให้
จะวนเวียนข้องแวะพบพระไม่ให้
ศีลจะชวนตั้งสี่ประเดี๋ยวก็จะลักมาไซ้ ฯ

เพลงเรื่องนรกสวรรค์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นายเดิม วงศ์ไทย

อายุ 75 ปี

ผมชื่อนายเดิมบ้านอยู่นครปฐม
 เข้าเรียนฝึกหัดอยู่ที่วัดตาก้อง
 หลวงพ่อแฉ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นอาจารย์สอน
 ปฏิโมกสสมัยเรียนได้จนจบ
 จดจำได้หมดผมจดไว้ด้วยหมึก
 ผมเคยได้เรียนนักธรรมท่องกระบี่
 ตั้งตนเอาไว้ในชอบไม่ประกอบกรรมชั่ว
 ละบาปทำบุญแล้วลงทุนเงินทอง
 เรื่องอมิตตบูชาปฏิบัติบูชา
 ได้มีพระธรรมพระสงฆ์มาเป็นองค์พยาน
 นึกถึงคุณทั้งสามพระบิดามารดา
 เมื่อหมดคนพวกนี้ตายจากโลกมนุษย์
 มีแต่สาวสวรรค์ขึ้นเทวดา
 ก็ได้ไปกินเครื่องทิพย์อยู่วิมานทอง
 ทั้งอาหารการกินมีทั้งสิ้นอยู่ด้วยกัน
 ไม่ต้องทำมาหากินเหมือนแถวถิ่นมนุษย์
 ให้อะไรเรื่องสวรรค์ผมขอหยุดที่นี่จะพูดเรื่องนรก
 เช่นคนไหนใจชั่วเผลอมีวโลภลาม
 ขำคนปล้นทรัพย์เที่ยวบังคับข่มขืน
 ขำพ่อตีแม่ผู้ทรยศพระสงฆ์
 แปรคำมิได้ละวันพระมิได้วัน
 ให้อะไรคนพวกนี้ตายจากโลกมนุษย์
 พระยายมเป็นยามนั่งทำบัญชี
 แกนโทษมีมากเขาจับเอาไปหึ่งชั่ง
 แต่ตารางเมืองผีชื่อมันมีอยู่ทั้งนั้น

นามสกุลของผมวงศ์ไทย
 เคยได้เขียนได้ท่องทางธรรมวินัย
 แนะนำคำกลอนผมจำได้
 สองทบทสามทบทผมก็เรียนไว้ได้
 ลงมาราจาริกไว้ในหัวใจ
 ข้อบัญญัติมีอยู่มันย่อมจะเป็นใหญ่
 เห็นบาปแล้วให้กลัวคิดละอบาย
 ชื่อข้าวชื่อของเอาเข้ามาเสริมใส่
 น้อมกายวาจาด้วยความตั้งใจ
 พระพุทธเจ้าเข้านิพพานไปนานหลาย
 คู่สวดอุปัชฌาองค์พระรัตนกรัย
 ความที่บริสุทธิ์ขึ้นสวรรค์ไป
 มาปกปักรักษากันทั้งหญิงชาย
 ที่เขาจัดสำรองเอาเอาไว้
 กินคาวกินหวานก็กินได้
 นอนหลับผ้าห่มก็มีคนนุ่งให้
 คนเราตายพากันตกขุมอบาย
 ละบุญสร้างบาปจะต้องไปถึงอบาย
 เที้ยวถือทอกถือเป็นข่าวัวฆ่าควาย
 ทำพระพุทธองค์ให้เลือดไหล
 ก่อกรรมสร้างเวรกันเสียทุกวันไป
 เอาโซ่มาจุดไปลงนรกใหญ่
 คอยสำรวจจรรวจผีที่ตายไป
 ถ้าโทษใครเบาบางเขาก็เอาโซ่มาใส่
 อเวจีโลกันต์ขุมอบาย

นี่มันเป็นเวรกรรมของเราเขาไม่ให้กินข้าว
กินน้ำกรตต่างเหล้ากินข้าวเหล้าแดง

ให้กินกรรมของเราเป็นอาหารไป
กินน้ำกลบต่างแกงเอ๊ะมันอร่อยกันใหญ่ ๕

เพลงทำบุญเจ็ดวัน

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบูรณ์ สุพรรณยศ
อายุ 67 ปี

ทำบุญเจ็ดวันนั้นได้อ่านประวัติ
ผมจะกล่าวโดยย่อตามข้อสาเหตุ
คำของท่านกล่าวเรื่องราวบาลี
เมื่อเวลาดับขันธวิญญาณย้ายแยก
ต้องวนเวียนอยู่เจ็ดวันต้องดันดันไปทั่วแดน
ตั้งใจหมายเกิดจะเอากำเนิดที่ไหนแน่
หมู่ญาติทั้งหลายที่อยู่ในเมืองมนุษย์
ได้กำหนดเจ็ดวันจึงชวนกันทำบุญ
พออุทิศส่วนบุญเหมือนมีทุนเดินทาง
นี่แหละทำบุญเจ็ดวันญาติของท่านดังได้ที่
ผมจะเล่าย่อย่อให้แม่พ่อฟังเล่น
ดูเป็นข้อนำคิดเมื่ออดีตผ่านมา
จิตประหวัดอย่างไรก็จะไปอย่างนั้น
ผมจะเล่าให้ฟังยกตัวอย่างให้เห็น
ท่านได้ผ่านถึงสุกสกปรกคงทนแน่นอน
เอาไปหักตากเสร็จเรียบร้อยแล้วเรียบร้อย
คงจะเป็นกรรมเก่าไม่รู้ทำตามทวง
เมื่อชีวิตวอดวายก็มาถึงจิ๋ว
ยังมีกรรมเข้ามาเกณฑ์เกิดมีเวรนิรันดร์
พระภิกษุที่พยายามช่วนกันแบ่งสมบัติ
พระภิกษุท่านไม่เห็นได้ยินแต่มีเรณูวิ่งร้อง
วิ่งขึ้นวิ่งลงวิ่งร้องกลา

ที่ป่วยาวงค์ญาติถึงกับชีวิตวอดวาย
ตามกระทู้พระเทศน์ของศาสนาไทย
เป็นสัมพะเวสีต้องกระสับกระส่าย
ไฟธาตุของเราแกลเรียกว่าถึงที่ตาย
โศกเศร้าเหลือแสนไม่มีที่อาศัย
มันมืดจืดจางเมื่อสิ้นลมหายใจ
ให้ไปตามจุดที่มีความสุขใจ
ผู้ล่วงลับดับสูญได้พึ่งพาอาศัย
ได้รับแสงสว่างจะไปทางไหนก็ดวงใจ
จะได้ไปเกิดที่ตัญญูนั้นก็ได้อีก
จะกล่าวถึงพระนิเรณูมันมีมาอย่างไร
ที่บาปเห็นทันตาคนเมื่อใกล้จะตาย
บางคนก็เลยเจ็ดวันมันมีเรื่องวุ่นวาย
จะเล่าถึงพระนิเรณูมันจริงเท็จอย่างไร
จะเอาไปทำจิ๋วที่ได้ปรารภมาแล้ว
แล้วย่อมสติไม่น้อยสวยงามเป็นไหนไหน
เกิดเป็นโรคท้องร่วงถึงกับชีวิตทำลาย
เมื่อดับจิตจากจรไม่สมดังความตั้งใจ
อยู่ที่ปลายจิ๋วที่ได้ปรารภมาแล้ว
ถึงจะขาดหรือไม่ขาดแต่เจ้าของเขาตาย
ถือว่าเป็นเจ้าของยังไม่ยอมให้ใคร
ร้อนไปถึงองค์พระศาสดาท่านก็เล็งรู้ได้

บอกอานนทน์องว่าเจ้าของเขายังอยู่
แต่พอครบเจ็ดวันก็อศวรย์ดับจิต
แต่พอครบเจ็ดวันไปทรมานเวรกรรม
นี้แหละทำบุญเจ็ดวันที่เราท่านชอบทำ
ทำสิบวันร้อยวันในตำนานไม่ได้กล่าว
ลี้จจึงเวอมตาว่าจาแปลว่าความจริง
ปุชะโกละกะเตปูซึ่งแปลว่าบูชา
เมื่อเราให้เขาไปเราคงได้กลับมา
เจ็ดวันหรือร้อยวันบุญนั้นต้องได้แน่
เราอยู่ข้างหลังหาทางอุทิศ

พอสาวกของท่านรู้จักไม่เอาอะไร
เวรกรรมตามติดลง ไปอยู่ต่ำได้
บุญทานไม่มีใครทำจนถึงวันสุดท้าย
จะติดตัวเฝ้าตาม ไปถึงคนที่ตาย
เป็นลี้จจะของเราก็นับว่าดีมากหลาย
ท่านทั้งหลายชายหญิงนี้แหละ เป็นข้อใหญ่
คำสอนพระศาสดาเหนือกว่าสิ่งใด
มันเป็นของธรรมดาเขาได้เราก็ได้
เราอวยพรเผื่อแผ่ท่านจะได้พ้นภัย
ผู้ล่วงลับดับจิตจะได้มีสุขใจ ฯ

เพลงลอยกระทง

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบุรณ์ สุนทรเทศ
อายุ 67 ปี

สุขใดไหนจะเหมือนเท่าดวงเดือนที่ได้เห็น
วันเพ็ญเดือนสิบสองพี่น้อง เสริมส่ง
ทั้งสองฝั่งแม่น้ำแสงอร่ามผิรูป
งามจริงพริ้งเพราะเหมือนดวงดาวบนท้องฟ้า
คิดถึงแม่พระคงคาที่เราได้มาดื่มกิน
ล้างเหงื่อล้างโคลนบางคนก็ถ่ายลงโปรด
รักทำตามถ้อยเรื่องลอยกระทง
พระศาสดาท่านเสด็จเข้าไปในเขตนาคี
แต่พอถึงแม่น้ำนมมานที่
กราบทูลเสด็จเข้าไปในเขตนาคี
พระยานาคจึงทูลด้วยถ้อยคำของนาคี
คราวนี้พระองค์ท่านมาโปรดเห็นประโยชน์-
ร่วมญาติ

ดวงพระจันทร์วันเพ็ญช่างงามผ่องอำไพ
เป็นชาวไทยลอยกระทงและพี่น้องชาวไทย
แสงเทียนแสงรูปช่างแสนสุขในฤทัย
ต่างก็ปรารถนาคิดกันไปหลายนัย
ได้ล้างตัวล้างตื่นเพราะมันเป็นของต่ำได้
จึงลองกระทงขอโทษทำผิดเสี่ยงทาย
เมื่อครั้งพระพุทธองค์พูดกันอย่างไม่อาย
ชื่อแม่น้ำนมมทานที่ผลที่สุดท้าย
พระยานาคนวดก็พร้อมใจกันไม่ว่าใคร
ที่หาตทรายสุขสี่แสนจะให้ผ่องใส
ขออนุสาวรีย์สุดแท้จะให้อะไร
จึงเหยียบรอยพระพุทธรูปแล้วก็เบนหน้าบ้าย

หมูนาคพร้อมหน้ากั๋งปลาใหญ่
 ติดต่อหน่อเนื่องทำกัมนามนาน
 แต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแหละกรุงศรี-
 ออยุธยา
 แต่แม่เพลงไม่มีทำผมไม่เห็นลงกระทง

จึงได้เคารพกราบรอยไม่รู้ว่าสัตว์อะไร
 ตั้งแต่ครั้งโบราณไม่ใช่เรื่องเหลวไหล
 ติดต่อกันมาไม่ใช่เรื่องสมัย
 ตั้งแต่แก้ผ้าลงไม่รู้ไปล้างอะไร ๙

เพลงถามเรื่องทอดกฐิน

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นายพร้อม ปานลอยวงศ์
 อายุ 70 ปี

(ญ.) น้องจะมีเนื้อความเข้ามาถามพี่
 แรกเริ่มเดิมทีกฐินมีบอกมา
 ให้พี่เล่าให้ชัดตามประวัติของสงฆ์
 แรกเริ่มเดิมทีหรือถามชื่อผู้ทอด
 ชื่อเสียงเรียงไรให้พี่บอกข้า
 (ช.) เอ็งมาซักไซ้ไถ่ถามเอาเนื้อความทั้งสิ้น
 เอ็งจะให้พี่เล่าประวัติเสียให้ชัดเจน
 มันมีมานานตั้งแต่ประวัติการของสงฆ์
 สมัยนั้นจะพระภิกษุสงฆ์เป็นสงฆ์
 มีท่านเศรษฐีเลื่อมใสมีใจทั้งสิ้น
 เอ็งอยากวันทหรือถามชื่อผู้ทอด
 ชื่อว่าสิริธรรมมาหาเศรษฐี
 ให้เอ็งแม่จตตะละใจใจไป
 พระท่านคลีไบลานพระท่านอ่านบาลี
 (ญ.) น้องจะมีเนื้อความเข้าไปถามต่อ
 แรกเริ่มเดิมทีกฐินมีทอดมา
 ให้พี่เล่าระลอกเอ่ยแล้วบอกมา
 (ช.) น้องมาซักไซ้ไถ่ถามเอาความทุกกล
 ว่าแรกเริ่มเดิมทีกฐินมีทอดมา

แรกเริ่มบาลีเข้ามาเรียนเรียงถามไล่
 ตั้งแต่สมัยปู่ย่าหรือสมัยตายาย
 หรือพระพุทธรองค์ท่านได้กล่าวไว้
 ให้พี่เล่าให้ตลอดจนเหลวไหล
 น้องได้แจ้งกิจจา ทิแล้วเข้าใจ ๙
 เรื่องทอดกฐินตามประเพณีไทย
 เอ็งจะรู้จะเห็นพี่จะบอกให้
 ตั้งแต่สมัยพระพุทธรองค์เอ็งทารู้ไม่
 ได้นุ่งผ้าสบงท่มผ้าสไบ
 ได้จัดผ้าพระกฐินแล้วไปทอดให้
 พี่จะเล่าให้ตลอดพี่ไม่เหลวไหล
 แกเป็นผู้มีงมกันอยู่มากมาย
 ทิหลังเอ็งจะถามแล้วจะไถ่
 เอ็งเอามือคลำ_อยู่ที่ไหน ๙
 น้องสงสัยกันอยู่อีกข้อข้อใหญ่ ๙
 นั้นเขาเรียกกันว่าเมืองอะไร
 ให้น้องแจ้งกิจจา เอยแล้วเข้าใจ ๙
 เอ็งจะให้พี่อายคนหรือยัง ไง
 นั้นเขาเรียกกันว่าเมืองอะไร

ให้แม่แก้ผ้าออกประเดี๋ยวจะบอกให้ฟัง
 เขาทอดกัณฑ์เมืองพาราณสีประวัติมีกล่าวมา
 (ญ.) น้องจะมีเนื้อความเขาไปถามสักหน่อย
 ถามว่าเจ้าภาพที่ท่านใจศรัทธาและพละนังส
 ถ้าจุติตายไปภายภาคหน้า
 (ช.) น้องเอาบาลีเข้ามาไล่เอาวินัย-
 เข้ามาถาม
 ้วย้วยตาแน่นหมดที่แก้แล้วกู
 ถ้ายอกเอ็งไม่ได้พี่จะต้องอายคนดู
 ให้แม่แก้หัวปกแล้วถลกผ้าออก
 ถามกันว่าเศรษฐีผู้มีศรัทธา
 เมื่อจุติจากเมืองมนุษย์
 ไปเกิดเป็นเทพบุตรอยู่บนดาวดึงส์
 ยังมีบริวารอยู่อีกหนึ่งพันคน
 ยังมีนายดินขุนกะได้สละทั้งสิ้น
 เลยกัณฑ์ในกายเอาไปขายให้เขา
 เลยกเอาเข็มกับด้ายมาเข้าไกรกฐิน
 พอลินชาตวิยชนม์จากปุณณมนุษย์
 ยังมีบริวารอีกตั้งประมาณหมื่นคน
 เอ็งจะไปสวรรค์ไปกันไหมเล่า

อยากรู้นให้เอ็งนั่งไม่ต้องหนีไปไหน
 ให้เอ็งเปิดตำรา เออ ดูก็ได้ ฯ
 พี่เออ แกจะน้อยแล้วน้ำใจ
 ไอ้พ่อโหมยงจะได้กันเท่าไร
 จะไปเกิดเป็นนกเป็นกาหรือเป็นไก่ ฯ
 อยากรู้อะไรจะบอกความพระวินัย

หมดฤทธิ์แพ้รู้ทางพระวินัย
 เพราะว่าพี่แพ้รู้พระวินัย
 จะอธิบายร้องบอกพระวินัย
 เมื่อถวายชีวาลงไปขอถวาย
 ไปเกิดเป็นเทพบุตรฟังที่อธิบาย
 ไอ้แม่เออกลงให้เอ็งจำเอาไว้
 อยู่บนชั้นบนแสนสุขสบาย
 หวังจะเข้าองค์พระกฐินเงินทองหาไม่
 พอได้เงินก็เอาไปซื้อเข็มกับด้าย
 พละนังสทั้งสิ้นก็ยังสละ
 ได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรกันอยู่บนชั้นกริงไกร
 เพราะว่ากุศลที่เขาเลื่อมใส
 ให้เอ็งเปิดกระเป๋าดูจะได้อะไร ฯ

เพลงเรื่องบ้านกับวัด

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นายข้าม หอมจันทร์
 อายุ 72 ปี

ผมจะยกตัวอย่างกันไว้บางกรณี
 ญาติโยมคนยายเอาใจใส่ทางศีล
 กลัวศาสนาจะเสื่อมสูญเราต้องช่วยกันเสริมส่ง

วัดวาเดียวนี้ก็ยังมีหลายนัย
 พระสงฆ์ทั้งล้นก็ยังอุส่าห์ปราชัย
 คำของพระพุทธองค์ได้แอบอ้าง-
 ที่ผมยกตัวอย่างไม่ใช่เรื่องนิยาย

คำสอนของพระศาสดาท่านก็รู้ได้ดี
ถึงมิ่งคุณดังชิงชังกันทั้งคู่
เปรียบเหมือนเชือกสามเกลียวท่านให้เหนียว-
สายกลาง

เราต้องตั้งขันจิตุเบให้เต็มโพต
เอาขันจิตขึ้นมาตั้งเป็นพลัง ไม่ยอมมลด
เมื่อทางวัดกันบุญบอญกับชาวบ้าน
ทางวัดกับทางบ้านต้องช่วยกันประกอบ
ถ้าทางบ้านก็ขัดทางวัดก็เงิน
ถ้าเลี้ยงควายเสียตายหญ้าใส่ปลาร้า-
เสียตายเกลือ

เราชนทรายเข้าวัดสืบศาสนา
ไม่ซ่อมแซมก่อสร้างก็มีแต่ทางทรุดโทรม
ท่านไม่ใช่พระอรหันต์ที่เขานับรูปหุ่น
ไม่ว่าบุญก็เหมือนเรือแพแตก
วัดจะมีหลักฐานเพราะชาวบ้านลงทุน
บ้านจะสวดยี่สิบสี่เพราะว่าวัดขัดสี
เรามาวัดความดีจะได้เห็นหมู่मार
พวกเราทั้งหลายอายุก็สายป่านนี้
พูดจาปล่อย ๆ ไม่ได้รอยได้หลัก
การไปปดมดเท็จใครก็เชื่อไม่คบ
ถ้าทางวัดเวียนวาทายกก็ไม่ยอม
เป็นทายกก็แสนยากบางคนก็ยกพูดแยก
ถ้าติดต่อก่อสร้างก็มีหวังได้ขึ้นสวรรค์
ถ้าไม่สามัคคีเหมือนยังมีดไม่มีคม
จะมัวไปหลงมัวโลภเอานรกมาเป็นริ้ว

การโอบอ้อมอารีเหนือกว่าสิ่งอะไร
ดูต่ำไม่น่าดูประเดี๋ยวก็ตักกันจนได้
ถ้าหย่อนจิตหรือตั้งจิตมั่นไม่ตรงกับใจ

หนีให้ทางหนทาง ไกรธจะเข้ามากล้ำกลาย
ผู้ละเวรนาเพ็ญพรตจะได้ไม่เผลอไผล
เราจะได้หนีหมู่मारจะเบียดเบียนกันทำไม
สิ่งที่ชั่วใครไม่ชอบไม่ว่าหญิงหรือชาย
จะมีความเจริญกันไปได้อย่างไร
เสียทั้งน้ำหมตทั้งเนื้อมันจะดีที่ไหนได้

เช่นภูมิจาลามันชำรุดแห่งไร
แดดร้อน ไม่มีร่มเพราะจะอยู่อย่างไร
แต่รูปปั้นจิฐฐยังต้องแตกพังไป
ต้องอพยพย้ายแยกทั้งวัดเล็กวัดใหญ่
ได้เป็นเนื่อนานบุญหนี้บ่อนาย
เรามาวัดความดีกันไปเสียให้ได้
ศัตรูทุกด้านทำอะไรเราไม่ได้
พูดจาที่ต้องตรงหัวตรงท้าย
เขาจะเคารพรักเราไม่ได้อย่างไร
ไม่ใช่จะพูดประจบทำให้ตายใจ
พูดไม่ลงตรงรอยมันจะสำเร็จอย่างไร
หัวทอกแทบจะแตกแทบจะเป็นลมตาย
ดังคำพระอรหันต์ท่านชี้เหตุผลให้
มันลูก ๆ ล้ม ๆ ไม่มีหลักอะไร
จะไปคิดถึงตัวเอาเมื่อเวลาจะตาย ๆ

ถวายพระพร 5 ธันวาคมหาราช

ข้อมูลจากเอกสารของ
นางเกลียว ธารพร
อายุ 46 ปี

พมกร่อนกายถวายบังคม
วันที่ห้าธันวาคมมาส
วันพระราชสมภพสวัสดี
ถวายราชัญญาจารุลี
ภูมิพลปรมินทร์เป็นประเทศ
ทศนิธราชธรรมล้ำโลกา
ข้าพทเจ้าเหล่าศิละปินสุพรรณ
ทุกปีวันที่ห้าหาราชัน
เจตจำนงค์จงรักสมัครมาตร
จิตรำลึกนิพนธ์เป็นราชพลี
ประดุกฎกณกัณฑ์คุณดา
กราบถวายพระพรกลอนรำนัน
นิระสยามเทวาธิราชฤทธิ
สิร่วมสิ่งสิทธิคุณการุณโลก
สรวมสุขชะววรรณะผละพล
ธ ประสงค์ใดเหมือนหมายทักมาตร
ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมจำนรรจ์

องค์พระร่วมโพธิทองของชาวไทย
ประชาราษฎร์ทุกซุขสดีไส
กอรปนิธิเถลิงถวัลย์ตระการไกล
องค์ภูมิสิ้นเกล้าของชาวไทย
ปกเกล้าประชารัฐตั้งฉัตรใหญ่
พระมหाराชันมิ่งขวัญไทย
อภิวันรอรถสพทสมัย
น้อมจำนัลเพลงอันชวนแล้วถวาย
รวมทวยราชย์พร้อมเพรียงมาเรียงราย
เพื่อภูมิแม่ชีวาตจะขาดสาย
ต่อบิดาผู้สูงส่งองค์จอมไตร ฯ
ขอรัตนันท์คุ้มครองพระองค์ใส
มหัตมพิทธิในส่ากลดลถวาย
ขอประสิทธิโชคมหาชัย
ศิริชานมาคุคล้อยร้อยสมัย
ทุกชั้นนราศไครกสละศัตรูสลาย
เพลงสุพรรณเบญจางค์ทั้งกายใจ

เพลงเทิดพระเกียรติ-ถวายพระพร

ข้อมูลจากเอกสารของ
นางเกลียว ธารพร
อายุ 46 ปี

กราบถวายบังคมทูลเกษ
ในนามเยาวชนคนสุพรรณ
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
ในวาระสำคัญเนื่องในวันมงคล
เพราะสืบสองสิงหาวนเทพธิดาจุติ
เมื่อทกลีปศวีรสดีได้อุบัติในบุญ
ปัจจุบันวันนี้ราชินีแม่ฟ้า
ทกลีปพระชันษาเอ๋ยहारอบ
สืบสองสิงหาคมอุดมมาส
วันพระราชมภาพสคติ
พระราชโอรสองค์ปฐมพรเป็นประเทศ
ไพโรฟ้าหน้าใสได้พึ่งพา
ขอกราบยอพระเกียรติให้กึกก้อง
พระแม่มีขวัญเมืองทองแปริ่งปราชญ์
พระราชกรณียกิจทุกทิศทาง
พระทรงชูชูปถัมภก
ทรงเป็นพุทธมามะกะอันประเสริฐ
ทรงศึกษาธรรมโมกฏโธวาท
พระแม่ดจรมไฟรั้ใหญ่ที่ไบทนา
ทรงตั้งทุนศึกษาวิชาศาสตร์
แก่ผู้เพียรเรียนดีไม่มีทุน
ชาวไทยร่วมเย็นเป็นสุขแท้
ราษฎร์ร้อนรนหนใดเล่า
ทุกทุกภาคยากทุกข์ทรงบุกบัน
ผู้ไม่มีอาชีพพระองค์ก็ช่วย

สมเด็จพระราชินีศรีนครินทร์ไทย ฯ
น้อมนำเพลงโบราณมาถวียนถวาย
กราบเบื้องยุคลบาทด้วยดวงใจ ฯ
ชาวประชาปวงชนชื่นชมลสมหมาย
วันศิริมิ่งขวัญอันเกรียงไกร ฯ
สิริกิติ์สิริกุลคูปญจอมไกร
ครบทกลีปพระชันษาชาวประชาหน้าใส
ชาวประชาชื่นชอบถวายพระพรชัย ฯ
ประชาราษฎร์รื่นรมย์อุดมหมาย
กอรบพิธิเฉลิมขวัญอันเกรียงไกร
ทรงปกแผ่ร่วมรัฐตั้งจักรใหญ่
ได้รับพระมหากรุณาทั้งปวงดาดายาย ฯ
แซ่ซ้องสรรเสริญเจริญชัย
พระปรีชาสามารถทุกทุกชาติซึ่งใจ
พระทรงเป็นตัวอย่างนำแนวทางของไทย
พระทรงยกศาสนา ก้าวหน้าไกล
ทรงชูเชิดอุปถัมภ์ค้ำจุนไว้
ด้วยพระราชมหารัณ อั้นเกรียงไกร ฯ
ที่ให้ฝูงนกฝูงกาได้อาศัย
ให้เยาวชนในชาติให้สมมตรสมหมาย
ทรงค้ำจุนเป็นนิจ กิจทั้งหลาย
มีพระแม่ปกป้อง แล้วผองภัย ฯ
พระทรงเฝ้าเยี่ยมเยียน มิเลือนหาย
พระราชทานสินทรัพย์ นับไปให้
ผู้ปวยรับรักษา ด้วยอาลัย ฯ

ศิลปาชินพระทรงเป็นองค์ประธาน
 โครงการปาริภักดิ์นำโน้มน้อม
 มรดกของไทยอยู่ได้เนิ่นนาน
 พระแม่ทรงเมตตาประชาชน
 พระปรากฏตลอดค้ำท่านลงมา
 พระนั่งเรียงเคียงใกล้พระกายกร
 เกริกพระนามงามพระคุณกรุณา
 น้ำพระทัยเป็นธรรมประจำกาล
 เลอพระโสมนัสแห่งตั้งเลขา
 พระดำรัสสุรเสียงน้อมเกลี้ยงกลม
 ถึงทกลีบชันษาครบห้ารอบ
 ชื่ออำนาจไตรรัตน์สารพัดมรรคผล
 ขอพระสยามเทวาธิราช
 ถึงบรรทัดสุดท้ายถวายพระพร
 ขอเดชอนุภาณุพระตรัยรัตน์
 สรรวมสิ่งสิทธิตุดุจการุณโลก
 ธ. ประสงค์ใดเหมือนหมายหทัยมาตร
 ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมอน้อมจันทรรจ

เครื่องจักรสานสิ่งทอปั้นหม้อไห
 สิ่งแวดล้อมทรงฝากอนุรักษไว้
 พระแม่ทรงพระราชทานรางวัลหัวใจ
 จะยากจนต่ำต้อยน้อยหรือใหญ่
 มีถือสาทวยราษฎร์ว่าชาติไหน
 กับบรรดาราษฎรไม่ว่าฐานะใด ฯ
 ทรงพระเกียรติยศปรากฏลือไกล
 พระปฏิภาณแหลมเลิศประเสริฐใส
 พระจริยาวัตรเยี่ยงมโหรีเทียมมิได้
 กล่อมอารมณ์ผู้สับสนจับใจ ฯ
 ชาวประชาชื่นชอบถวายพระพรชัย
 เป็นมงคลต่อพระแม่มีแปรได้
 ประสาธประสิทธิความสุขทุกแห่งไกล ฯ
 ด้วยศุภสร้อยร้อยกลอนสุนทรเพลงไทย
 และมหัศจรรย์ศักดิ์สิทธิ์นิมิตหมาย
 ขอประสิทธิโชคมหาชัย
 ทุกนิราศโคกสละศีตรุสลาย
 ยาวชนคนสุนทรแวงรายการลาไกล ฯ

เพลงประวัติของครูบุญธรรม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
 นายเพียะ แซ่ม้อย
 อายุ 63 ปี

กุศลธรรมมาอกุศลธรรมมา
 ว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมาในโลกา
 ศิวไลซ์เต็มที่แล้วยังมีเสื่อมทราม
 มันไม่เที่ยงมันไม่แท้ย่อมจะแปรแลกเปลี่ยน
 ใ้อการจนหรือการมีเป็นวิถีแห่งโชค
 วันนี้เขาเป็นเศรษฐีมีเงินทอง

องค์พระศาสดาท่านได้ทรงแสดงไว้
 ย่อมมีเหตุต้งหาเป็นบ่อเกิดเสียหายน
 มันย่อมจะเป็นไปตามโลกีย์วิสัย
 เพราะว่าการหมกมุ่นเวียนไปตามวัย
 เกิดเป็นคนพลโลกประเดี๋ยวก็ตกร้าย
 ก็มีกำหนดทำนองมีตามข้อทำนาย

ที่เขาเป็นเศรษฐีมีเงินถุง
 ส่งสารแต่คนจนยากจะกินนอนก็มันยุ่ง
 ชีวิตของคนจนยากผมคิดคิดแล้วก็แ่
 บางทีข้าวสารกรอกหม้อกิน ไม่พอทะนาน
 ผมจะเล่าความจนของพวกคน ไกลถิ่น
 ตั้งกองทำกินตั้งถิ่นอยู่ในป่า
 ผมจะยกข้อความของนายบุญธรรมบุญเกิด
 นายบุญธรรมคนนี้ เมื่อเดิมที่ผมจะเล่า
 เดิมอยู่บ้านไร่ไร่ไม่เกะกะรำวราน
 ทางเดินเขาไม่ผ่าทางยาไม่สู้
 แถวบ้านใกล้เคียง ไม่มีชื่อเสียงทำให้เสีย
 เขาหากินเลี้ยงกายใกล้ไกลไม่ท้อ
 อีกทางเดินไม่เอายาเหล้าไม่ผ่า
 เขากลัวตกกลัวอยากความยากก็เห็นอยู่
 เมื่ออายุอาานมเขายังเป็นความหนุ่มน้อย-
 แต่ก็ค่อยยังชั่ว
 เมื่อครั้งอยู่กับพ่อแม่ เงินทองก็มีมาก
 เขาสุขเกษมสำราญเขาอยู่ในบ้านบริบูรณ์
 เมื่ออายุเขาประจวบได้สี่ขวบบริบูรณ์
 เงินทองในกระเป๋าก็มีอยู่กับเขาหนึ่งบาท
 ความจนอนาถาญาติกาเขาซึ่ง
 ต้องยากยากจนจนอยู่สองสามคนกับบิดา
 มาเห็นหน้าน้ำตาคลอกันอยู่แต่พ่อแม่ลูก
 ไร้อะไรเงินทองก็จะหมดอัฐิไม่มี
 พระบิดานุญธรรมท่านก็ถามด้วยเป็นทุกข์
 มีสตาบค้อยู่บาทกว่าพระบิดาก็กรีกกรอง
 พ่อก็คิดกรีกกรองเราทำเกรียนกันดีกว่า
 จึงรวมเงินซื้อไม้สำหรับมาเป็นเครื่องมือ
 แลดูเกรียนก็สนับช่างแกะปรับสนับ
 แกทำเกรียนอยู่ได้ประมาณหลายราตรี

เวลานอนก็มีมุ้งก็นับว่าทันสมัย
 ต้องตกยากตกยากต้องสุดขยับขยาย
 ถ้าเงินทองหมดแน่ไม่รู้จะเอาที่ไหน
 ต้องกินวันเว้นวันแทบจะทนไม่ไหว ๙
 ได้ทำมาหากินพอสมสกลร่างกาย
 พอเลี้ยงอาตมาเขาหากินทางไม้ ๙
 เมื่อถึงคราวจะระเบิดจากบ้านไม่สบาย
 เมื่อจะจากบ้านเก่าไปหากินเลี้ยงกาย
 แขวงจังหวัดสุพรรณมีใช้คนอาศัย
 เขารักษาอยู่แต่รูปมิใช่คนพลวไหล
 ไม่โกหกทำให้เสียให้หญิงชายผู้ใด
 เขามีได้เรียนเป็นหมอเขาหากินทางไม้
 เขามีอาชีพทำนาไม่ใช่ขุนนางเทียมนาย ๙
 เขาหากินจนไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร
 เขาไปไหนก็ไม่กลัวไม่ว่าใกล้หรือไกล
 เขาไปไหนไม่ลำบากมีแต่ความสบาย
 เขาไม่ใช่ลูกทาสแล้วลูกใคร ๙
 มาทุกข์ร้อนทราตรจนเลือกตาแทบไหล
 พวกประยูรวงศ์ญาติไม่มีใครเขาโย
 ญาติพี่น้องเขาไม่มีน้องเขาพาถิ่นเบื่อหน่าย
 จึงได้พูดได้จากกันเป็นฐานใจ
 เข้าทุกข์เย็นทุกข์เสียยิ่งกว่ากินยาถ่าย
 ถ้ามพระชนนีที่เราจะทำอะไรทำไหน
 ก็ยังมีทางที่ถูกที่เราเกิดมาเป็นไทย
 คิดจะเปลี่ยนสมองกันให้ทันสมัย
 ไว้เห็นข้าวเห็นปลาถ้าทำดีคงขายได้
 แกทำใช้ลือชื่อนับว่าเก่งพอใช้
 ฝีมือช่างแกทำชื่อนับว่าเก่งพอใช้
 เงินทองก็พอมีจะแจกจ่าย

ทั้งอาหารการกินก็พอจะมีแบ่งกัน
ต่อมาไม่นานเห็นว่าสถานที่อยู่
เดียวลูกเต้าจะหลายคนจะปะปนกันนัก
จึงคิดกะโครงการย้ายสถานที่อยู่
ยังมีเรือนอาสาวก็ขอซื้อนกเอาเสีย
เป็นเรือนเสาไม้แก่นรอดบนอมเสา
นี้ผมมาอยู่บ้านใหม่ผมอยู่ใกล้ใกล้บ้านย่า
พออายุผมประจวบได้สิบขวบบริบูรณ์
ก็ทำนมน ไม้ได้ค้าขายก็ไม่ดี
จะคิดค้าขายก็กลัวทุนจะไม่คืน
ครั้นจะคิดย่องเบากลัวเขาจะรู้เหตุผล
หักเขารู้กันทั่วเราก็งเสียที
เจ้านายเขามีมากเขาปักษ์หลักล้อมวง
เขาลงโทษเราทางอ้อมอายุเราย่อมไม่ยืน
ก็ปรึกษาน้องคราวนี้ต้องยกไปทำนา
ผมยกกองทำกิน ไปตั้งอยู่ถื่นดอนร้าง
พอฤดูเดือนหกฝนตกดินแตก
ผมลงมือทำนาฝนน้ำมันแล้ง
ไถฝนน้ำมันก็แล้งข้าวก็แห้งตันเพื่อ
หวานข้าวไว้ไถนาฝนน้ำมัน ไม่ตก
ดินแห้งระแหงแตกข้าวก็แห้งเมล็ดล่อน
ไถข้าวปลามันแห้งฝนมันแล้งตั้งสองปี
อดล่าห์มานะกัดฟันผมทนทานสู้ทำ
พอลงมือทำนาฝนน้ำมันตกชุ่ม
ทั้งนานอกนา ในผมทำได้งามดี
ข้าวก็เกิดเป็นก้อนผมก็รีบเก็บเกี่ยว
มานักถึงปีฝนแล้วน้ำตาผมให้ไหลล่อ
เหมือนยังฝันแข่งมันแล้งตั้งสองปี
เหมือนเป็นข้าวร้ายดูก็น่าทุเรศ

ก็พอมีความสำราญหายห่วงอะไร
แก่นั่งมองกรอดูเห็นว่าดีพอใช้
คนเขาก็มากคนเราก็กิตหลาย
ไปอยู่ที่หลังบ้านปู่พอคิดสำเร็จแล้วแกก็ไป ๙
ค่อยพูดจาไกลเกลี่ยเราไม่ใช่คนอื่นไกล
สร้างเป็นเรือนแบบเก่าได้พักผ่อนร่างกาย
เข้าผมก็วิ่งมาเย็นผมก็วิ่งไป ๙
เกิดทุกข์ร้อนทารุณคราวนี้จะเลือดตาไหล
เงินทองที่มีก็หาพอใช้ไม่
ผมหลับตาเต็มตื่นไปกับเขาเมื่อไร
จะหากินทางปล้นกลัวเขารู้ลวดลาย
เป็นผู้ร้ายไม่ดีสู้เจ้านายเขาไม่ได้ ๙
เราจะหนีขึ้นดงก็กลัวความใช้
เห็นจะต้องกินลูกปืนเสียทุกคนไป ๙
เมื่อฤดูเดือนห้าผมจะช่วยบอกให้
เพื่อจะหาช่องทางผมเกรียมแอกเกรียมไถ
หญ้าขึ้นดินแยกผมซบซาย
ผมมาคิดปลูกแตงฝนไม่ตกก็เถาว์ตาย
ไม่เหลือเลยกระทางเดียวก็หาดีไม่ได้
ก็นับว่าเป็นโลกเมื่อยามกระผมเคราะห์ร้าย
เหลือแต่ดินแต่ดอนข้าวก็เลยไม่ได้
ผมวางแผนเป็นผีไปหากินล่าไฟ
พอย่างเข้าปีที่สามก็รู้สึกค่อยตาใส
ข้าวก็เขียวชะอุ่มเป็นละอองละอ
น้ำท่าก็มียังพอประมาณสมหมาย
รีบลงคมคว่ำเคียวผมไม่ค่อยห่วงใคร ๙
นั่งเป็นทุกข์นึกท้อเหมือนกินยาถ่าย
ช่างแล้วได้แล้งตั้งแล้วดีแล้งได้
เหมือนมีบางเหตุทำให้ข้าวปลาเสียหาย

ผมมานึกแปลกใจเป็นคราวนำอัศจรรย์

นับตั้งแต่นั้นมาข้าวปลาผมก็ดี

มาเมื่อคราววิบัติจะถึงคราวลำบาก

จะต้องเสียทรัพย์สินต้องโรยรินพลัดเรี่ย

ต้องเสียเงินไปเป็นกองต้องเสียทองเป็นกอง

คราวผมเสียทรัพย์สินต้องเดินช็อกเป็นไอโซ

มาเกิดถ้อยร้อยความผมมีแต่ความยุ่งยาก

ทั้งไร่นาสาโทด้วยไถเงินทอง

ผมเกิดเรื่องหนึ่งรายผมหมดไว้หมดนา

เหมือนใครมาแอบล่อกันเผาจึงแล้งอื้อเหี้ยดัง-

หางแดง มันช่างมาทำได้ ฯ

ทำได้กันทุกปีพอรอดตัวกระผมไป

มีเรื่องยุ่งยากกระผมต้องเสียเยื่อใย

เงินทองผมก็เสียหว่านลงพื้นดินทราย

มีของดีที่ชอบที่เคยใช้ก็ไม่ได้ใช้

ต้องหัวโล้นเงินโซอยู่ตามเนินหาดทราย ฯ

ผมมาเกิดลำบากไม่มีความสบาย

ข้าวของออกเป็นกองต้องเสียไปจากร่างกาย

หมดของที่มีราคาที่ผมจะซื้อขาย

เพลงของลูกผู้หญิง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นางพยงค์ เทียนแจ่ม

อายุ 31 ปี

ฉันอยู่เดียวเปลี่ยวกายไม่ฝึกฝนเรื่องผัว

คนเราทุกวันมันหลายชั้นหลายเชิง

ต้องตรึกตรองคอยตรวจดูหัวลวดหัวเลี้ยว

จะหลงลมเขาปะเหลาะถ้าเห็นเหมาะ-

ฉันอยากจะมี

ชายดีฉันไม่กลัวแต่ชายชั่วฉันไม่กล้า

แกล้งสารภาพสารพัดว่าซื่อสัตย์จริงเพวย

ก็ถ้ามันจริงยังกับปากแล้วฉันก็อยากจะมี

ฉันกลัวจะดีไม่ตลอดจะกลายเป็นยอดรักด้าน

เมื่อแรกพบประสพพิศตรก็บอกว่ารักไม่ล่า

หัวอกของลูกผู้หญิงเมื่อถูกผัวทั้งรักร้าง

ครั้นจะกินหรือจะนอนก็มีแต่บ่อนลำบาก

ฉันยังไม่หลงคำพูดจะต้องพิสูจน์ทุกสิ่ง

แต่ความรักความใคร่ทุกทลายใจเข้าออก

ฉันรู้สึกนึกกลัวฉันจึงไม่กล้าล้ากลาย

ถ้าพลาดท่าจะพาเหลิงจะกลายเป็นหญิงเลวร้าย

ลำพังตนคนเดียวใครใครก็อยู่ไม่ได้

ถ้ามันไปพบชายดีฉันก็อยากจะได้

ถ้าไม่ใช่ชายชาติหมาจะกลัวมันทำไม ฯ

ว่าเกิดมาแล้วแกล้งไม่เคยจะหลอกลวงใคร

แต่ฉันยังหาคนดีมันไม่ค่อยจะได้

เพราะคนเราทุกวันมันมักจะเบื่อกันไว ฯ

พอได้แล้วก็คิดลาฉันเคยเห็นมาหลายราย

ต้องกลืนโศกกันไม่สร้างเพราะผัวไม่เอาใจใส่

จะมีไหมก็ผัวมากจะไม่มีก็เป็นหม้าย

ถ้าเห็นใจว่ารักจริงฉันจึงจะตกลงใจ ฯ

ปากมันพูดอยู่ข้างนอกใจมันนึกอยู่ข้างใน

เอาความจริงเข้ามาแจ้งเสียให้มันแจ้งชัดเจน
 น้ำลึกพอหยั่งได้แต่หยั่งน้ำใจนั้นไม่ถึง
 ก็ใครจะรู้ดีชั่วว่าเป็นตะกั่วหรือทองแดง
 ก็ใครจะบอกใครจะแบ่งว่าไรแดงไรดก
 ว่าบริสุทธิ์ซื่อสัตย์ก็สุดจะคาดคะเน
 ต้องถอดเข้าห้องให้จนร่างกายชุ่มฉ่ำ
 เกิดเป็นหญิงหมดทุกคนต้องหวังผลพึงพา
 ถ้ามีผิวไธลต้องอายทั้งคนทั้งหมา
 ว่าชาติผู้ชายเจ้าชู้ข้าเคยได้รู้เล่ห์เหลี่ยม
 ถ้าผู้ชายนอกสกุลใส่ วันแต่ข้างในของมันเสีย
 นั้นยังรับแกลไม่ได้ต้องกรองใจดูก่อน
 ว่ามันจริงกันหรือเปล่าที่แกมกล่าวพูดกล่อม
 บางคนก็ใช้ลมปากทำเป็นฉากบังหน้า
 ก็เพราะนิสัยของผู้ชายถ้ามันได้เป็นดี
 ต้องพาตัวตกตมแล้วทรุดโทรมพาเสีย
 ที่แกมพูดคุยเชยบอกไม่เสียเลยสักสิ่ง
 ก็ข้างผู้ชายเป็นฝ่ายได้ผู้หญิงเป็นฝ่ายรับทุกข์
 ผู้หญิงคนไหนใจเร็วซุ่มไปเหลวภายหลัง
 ต้องเลี้ยงลูกไปคนเดียวจนสิ้นเรี่ยวสิ้นแรง
 หนอยจะระทมตรมทรนถวิลนั่งง่วงหลับเหงา
 เกิดมาเป็นสตรีเมื่อยามจะมีคู่สอง
 โอ้ผู้ชายซี้เหล่าฉันไม่เอาเปลือกอัฐ
 ทั้งไผ่ตงไผ่ตอก น้ำเต้า
 ฉันกลัวจะไปเล่น ไปจนเสียไซ้ทรุดโทรม
 พูดถึงการพนันแก้ก้นหน้าหา
 พอเมียว่าเข้ามันมันก็ตั้งแต่โกรธ
 ทั้งถั่วและไฮโลไปไฉ่อยู่จนแจ้ง
 ไปเสียทรัพย์สินเงินสดเงินหมดไปเป็นหมื่น
 ทั้งแหวนกำยานาฬิกาแหมแต่งมาจนโก้
 พอเงินหมดไม่เหลือต้องถอดเสื้อจ่านำ

มันจะหอมหรือเหม็นก็ใครจะรู้ความหมาย
 เพราะมันเป็นของลึกซึ้งดูก็ผิดนิสัย
 ก็ฉันยังหวาดระแวงพวกผู้ชายไม่วาย ฯ
 ได้สิ่งที่ชั่วไม่มีใครยกก็เอาแต่ตีมาขาย
 ถ้าผู้หวังคิดเหม็นแต่ข้อเสียขาย
 ต้องนั่งกรรมนอนกรอมเพราะเชื่อคนบ้านไกล ฯ
 เรื่องสามภรรยาที่ทะเลาะกันเป็นเรื่องใหญ่
 ฉันยังไม่เดินหลับตาฉันกลัวจะตกเหวตาย
 พอพบหน้าก็ทำเหม็นทำวางหน้าเป็นนาย
 ใครจะรู้ว่าแกมีเมียแล้วมากมาย ฯ
 ที่แกมพูดอ่อนหวานจนแทบจะยกมือไหว้
 ว่าจะประนีประนอมฉันยังไม่มองเห็นใน
 แต่ใจมันดำไม่ยิ่งกว่ากาที่มันกินลูกไก่
 ไอบ้างก็ขอไปกินแล้วมันก็คิดทอดถาย
 ก็เพราะเจ้าผู้ชายใจเหี้ยเอ๋ยมันทำให้ ฯ
 มาออกปากว่ารักจริงแล้วอยากให้ได้ทั้งใจ
 กลับไม่มีกระดุกจะพูดอย่าง ไงก็ได้
 ฉันเคยได้เห็นตัวอย่างมาตั้งแต่เล็กจนใหญ่
 ข้าเคยได้เห็นมาหลายแห่งบ้างถึงแก่นังร้องไห้
 เพราะหลงลมของเจ้าเหล่าเหล่าใจร้าย ฯ
 นัยน์ตาก็ต้องมองให้เหมาะแก่ความมุ่งหมาย
 มันมีบาทสองบาทมาเล่นไผ่สามใบ
 ทั้งไฮโลลูกเต๋ากัดปลาชนไก่
 กลับมาบ้านจะต้องมอมอมอะไร ฯ
 พอพูดถึงงานนาไม่เห็นแก่จะเอาไหน
 ค่าชุดยกโคตรกันเอาขึ้นมาขาย
 ทั้งหน้าตาหน้าแดงประเดี้ยวเสียประเดี้ยวได้
 ไม่เห็นจะได้กลับคืนนี้แกลไปโทษเอาใคร
 ไปเล่นเสียเสีย ไปจนไม่เหลือกลับไป
 ไปให้เขานาบาจนหน้าเหลือแต่กางเกงชั้นใน

ฉันเคยได้เห็นแบบนั้นพวกไอ้เศรษฐีไร้ทรัพย์สิน

ไปลอกหนังให้เขานาจนต้องแดงเหมือน-
หมาใน ฯ

เพลงเรื่องสงครามญี่ปุ่นครั้งที่ 2

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายคล้าย แสงสี
อายุ 85 ปี

ผมจะกล่าวเนื้อความถึงสงครามญี่ปุ่น
ทั้งอังกฤษหรือกรุนทั้งญี่ปุ่นหรือกรุน
ประจวบตั้งไหม้โลกมันแสนวิโยคทุกข์เข็ญ
ด้วยมูลเค้าสำคัญที่รบกันอยู่ครั้งนี้
คือสัมพันธมิตรพวกอังกฤษอเมริกา
รวมพวกกันร่นเล่นญี่ปุ่นเต็มที
เมื่อถูกชี้ตัวลงล้อมใครเล่าจะยอมยกทาน
ญี่ปุ่นจึงคิดแผนประคิดแกว่งล้อม
พอได้ฤกษ์เวลาตีประดาประดัง
โจมตีย่องงตึงลงนิลปินส์
ตีแหลมมาลาโยโจมตีสิงคโปร์
ทัพเรือทัพบกตรึงกันขึ้นบก
พร้อมกันประชิดจนอังกฤษตัวสั้น
ยังมีอีกทัพหนึ่งที่ตรงมาถึงชายเขต
เข้ามาหลายแห่งในตำแหน่งสำคัญ
แถบนิบูลย์พัฒมองกายกองมากมี
รวมกันสักครู่กว่าจะรู้เหตุการณ์อยู่มา

ที่เกิดรบกันร่นจนสิ้นพัวพันไหว
เกิดที่มเกิดแห่งมาจนกระเทือนถึงไทย
ไม่ใช่ลือพูดเล่นโลกแทบจะทำลาย
มีอยู่หลายกรณีมันซับซ้อนหลายนัย
นิลปินส์ชวาวรวมทั้งจีนวุ่นวาย
เมื่อไปพูดหลายที่ได้รับแต่ความท้อทลาย
ญี่ปุ่นไม่คิดต่อต้านญี่ปุ่นก็เห็นจะตาย
เตรียมกองพลไว้พร้อม ไม่ยอมให้แพร่พราย
เสียงตุมตามตึงตึงอย่างไม่ต้องกลัวตาย
เกาะกวมเกาะกินดีไปทั้งเกาะฮาวาย
สุดแหลมยะโฮได้รับแต่ความเสียหาย
ใช้เครื่องบินเข้าลุกลามการขึ้นไล่
ตั้งรับไม่ทันจึงถอยล่นลงไป
ที่ติดต่อกับประเทศหัวเมืองของไทย
ไทยจึงคิดต้านทานเพื่อรักษาเกียรติไทย
ทั้งสงขลาปัตตานีบางปะนาทใหญ่
เล่นเอาทหารหล่นเสียเสียหาย

เพลงสงครามญี่ปุ่น

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นายเดิม วงศ์ไทย

อายุ 75 ปี

เขาลือกันว่าญี่ปุ่นรุกรานล้นเหลือ
ฝ่ายว่าทหารไทยรักษาอยู่ในแดนเขต
ทหารไทยร้องว่าอย่าเข้ามานะไอ้เกอล
ลากเอา ป.ต.อ.มาตั้งรอท่าเรือ
ยิงปืนเสียงดังเสียงกังก้องกิง
เรือมันจมหลายลำน้ำข้าทหาร
ต่อมาไม่นานรัฐบาลญี่ปุ่น
ป. ฟิลิปส์สงครามเป็นผู้นำของชาติ
ไกรกรรองมองเห็นสิ่งพวกทหาร
เมื่อญี่ปุ่นได้ผ่านก็ไม่นานไม่ช้า
ได้ถูกขังยามดีเข้าโจมตีมา
มะนิลาตีลงไปยังกองเกาะกวม
เนื้อที่ที่ได้นั้นก็หลายสถาน
วิทยุก็ห่างไม่เคยฟังก็หัน
ภูมิรู้ยังไม่หมดเพราะเรื่องราวมันมีอีกมาก

อวดฤทธิ์แล่นเรือเข้ามาในอ่าวไทย
เห็นเรือต่างประเทศล้าเข้าในอ่าวไทย
มึงเข้ามาเดี่ยวกูต้องเยอมีงด้วยปืนใหญ่
ห้ามแล้วไม่เชื่อประเดี๋ยวต้องเห็นใจ
โดนญี่ปุ่นทะเลสังหารไทยยิ่งไล่
ถูกปืนหัวบ่นไล่ก็ไม่ไป
ใช้ทุตมากราบทูลกับรัฐบาลไทย
คนเฉลียวฉลาดไม่ใช่คนเหลวไหล
รักษากองป้องกันของเราไว้
ก็ขึ้นมาในประเทศไทย
อย่างกึ่งหงสาแล้วตีกันเรื่อยไป
รุกไปเป็นที่รวมมันได้ไปตั้งหลายราย
ผมไม่ได้กรอกรายการเพราะผมอยู่ก็ไกล
ดุ่นดุ่นดุ่นดุ่นเอาดีไม่ได้
มันยุ่งยิ่งแสนยากคุณอย่าเอ๋ยคุณยาย ฯ

เพลงสงครามญี่ปุ่นกับจีน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นายชื่น ศรีบัวไทย

อายุ 70 ปี

อะตะ โกลโล
โลกาอะวิฑูเป็นกระทุทางธรรม
ดิวิสัยเต็มที่ย่อมจะมีเสื่อมทรม
มันไม่เที่ยงไม่แท้ย่อมแปรปรวนแปรแลกเปลี่ยน

องค์พระสัมพุทธโธท่านได้ตรัสทรงไว้
ท่านได้อ่านเนื้อความมาจากมนุษย์ทั้งหลาย
ผันแปรกันไปตามโลกียวิสัย
เพราะเป็นโลกหมุนเวียนกันเสียอยู่ไม่วาย

การจนการมีเป็นเศรษฐีแห่งโชค
 ดูแต่วันนี้เป็นพระยาเศรษฐี
 ถึงยามวิบัติกรรมมันขัดพาช่วย
 มีแล้วกลับจนคนจนกลับมี
 มันไม่เที่ยง ไม่เที่ยงอมปรวนแปรแลกเปลี่ยน
 มันไม่เที่ยง ไม่แท้ ไม่นั่นไม่นาน
 จากเดิมเริ่มเปิดเมื่อเราเกิดเป็นมนุษย์
 แสดงบทไปตามเนื้อความยกวัน
 มันไม่ใช่อันไกลที่เกิดตายกันวัน
 มันเกี่ยวด้วยโทโสเพราะมะโห่หนัน
 จันจะนำเอาข่าวขึ้นมากล่าวพระนาม
 เพราะเป็นเหตุด้วยญี่นลงทอนปรวนจัน
 ฝ่ายจันก็เคืองเห็นพพเมืองมากกว่า
 มันเป็นเหตุช่นเคืองเพราะได้เรื่องที่ดิน
 มันเป็นเรื่องช่นทำให้ญี่นเคืองแค้น
 แต่ยังเกรงเดชาพระมหาอำนาจ
 เมื่อครั้งก่อนร้อนอาสน์สันนิบาตแห่งชาติ
 ถึงจะเลิกกันได้ยังหมองใจกันอยู่
 ผิดน้องหมองใจมาแต่คราวครั้งนั้น
 ฝ่ายนายเชียงโคเช็กประมุขเอกของจัน
 ตกลงก็ไม่กลัวรวมหัวกันสู้
 รัฐบาลนางกึ่งสั่งให้ยิงกระหน่ำ
 อวดดีถือดีว่ามีอิทธิพล
 กองทัพอากาศสามารถล้ำเลิศ
 ตีกรามบ้านช่องข้าวของวินาศ
 บ้านแตกสิ้นแทรก ชาติไปด้วยอำนาจลูกปืน
 บริษัทข้างใต้ร้านบินบิน
 ข้างจันก็รุนแรงข้างญี่นก็แรง
 การทำสงครามเหมือนสาดน้ำรดกัน
 ญี่นตายนับพันจันตายนับแสน

เกิดเป็นคนพลโลกเดียวก็ตีเดียวก็ร้าย
 แต่พอรุ่งพรั่งนี้ยังปรวนแปรเปลี่ยนแปลง
 ถึงจะร่ำรวยก็ไม่นานเท่าไร
 ตามลิตตาราตีโลกย์วิสัย
 เพราะกำกังกำเกรียน กรรมสำหรับคู่กาย
 เหมือนนอนร้องละครลาบทของใคร
 บิดฉกที่สัดเมื่อคนเรากัดกษัย
 สมัยก่อนเวรหาแต่ความวุ่นวาย
 คือเป็นผละมูลฉนจะแปรความหมาย
 ถึงได้เกิดฆ่าฟันเลือดแดงเป็นไฟ
 ถึงณรงค์สงครามตะวันออกภาคใต้
 เพราะได้เรื่องที่ดินในจังหวัดเชียงใหม่
 จึงบอกเลิกสัญญาไม่ให้เช่ารถไฟ
 ญี่นกับจันจึงได้เกิดหมองใจ
 จะตีบุกรุกแดนแย่งเอาเสียให้ได้
 ยังไม่กล้าสามารถแย่งเอาที่หมาย
 ท่านจึงได้ประกาศให้เลิกแล้วกันไป
 เพราะมันเกิดศัตรูขึ้นมาเกลี้ยกล่อม
 อยู่มาไม่นานจึงเกิดเรื่องภายใน
 กลับยังโซลันกองทัพภาคใต้
 โดยมีฟ่งคำชู่ของใคร
 การณรงค์สงครามใครจะจะกลัวใคร
 จึงได้ยกพลมาตีจังหวัดเชียงใหม่
 มาทางลูกระเบิดตั้งแต่เข้าจวนบ่าย
 ผู้คนหัวขาดไม่รู้จักว่าใคร
 เจ็กแขกแตกตื่นซ่อนตัวกลัวตาย
 อีกทั้งร้านขายฝิ่นเกิดลุกขึ้นเป็นไฟ
 เกิดยิงกันเลือดแดงโดยมิต้องเสียตาย
 ต่างก็เสียทหารกันเสียทั้งสองฝ่าย
 จันยังเสียดินแดนให้ญี่นยึดได้

ทหารจีนกล้าหาญจะสรรเสริญ
 รบรัดมัดกายติดกับท้ายปืนกล
 ผลัดกันรบผลัดกันรุกผลัดกันบุชย์
 ชาวรัฐบาลอังกฤษส่งวิทยุ
 ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นลงทุนสร้างเรือ
 มีนามฉายาชื่อว่ามัลลายุ
 ญี่ปุ่นล่าเสียงเครื่องเสียงอาวุธ
 ด้านขวางกลางลำวัดได้สามพันฟุต
 ระวางนาวาหนักได้ห้าแสนตัน
 แต่อดีตองดาต่น้ำมีหลังคาเขาดิน
 ฝ่ายนายวอเซียงไวแม่ทัพใหญ่ของจีน
 จึงให้ช่างแซมซ่อมแปลงปลอมกันออกกุ่ม
 เรือบินที่จะไปมีเครื่องหมายสำคัญทำเป็น-
 พระจันทร์ครึ่งซีก
 เครื่องบินที่จะไปต้องวนซ้ายมาขวา
 แต่พอถึงเรือใหญ่ตั้งใจว่าจะลง
 ที่ทหารยืนยามที่ประจำหลังคา
 นายแม่ทัพรับสั่งทหารตั้งใจจำ
 ใครจะยอมไปตายสมัครได้ทุกคน
 ทหารจีนองอาจเชื้อชาติของจีนใจหมิ่นทุกคน
 จนท่านแม่ทัพสั่งให้จับฉลาก
 กับเครื่องบินสิบลำนั่งประจำสองคน
 ลูกเมียอยู่ทางบ้านรัฐบาลรับเลี้ยงดู
 แม่ทัพทุกคนตลอดทั้งจอมพลเซียง
 ผู้ที่จะไปตายกราบไหว้แม่ทัพ
 ขึ้นเครื่องบินสิบลำนั่งประจำสองคน
 เครื่องบินที่ไม่มีเครื่องหมายติดปีก
 แต่พอถึงเรือใหญ่ตั้งใจจะลง
 ทหารยืนยามที่ประจำหลังคา
 เครื่องบินลำก็บินตามกันลง

เสียทรัพย์สินยับเยินยังไม่ยอมขยาย
 ยอมพลีชีวิตรับอาสาไปตาย
 รบกันมาหลายปีผมจะเล่าต่อไป ๙
 มีบอกระบุเป็นข้อคำอธิบาย
 ใหญ่โตล้นเหลือยิ่งกว่าเรือรบทั้งหลาย
 เอาไว้ยิงศัตรูในระยะทางไกล
 ยุทธวิธีที่การยุทธ์เป็นผาหน้าไม้
 ส่วนยาวที่สุดสิบห้าเส้นของไทย
 ความเร็วของมันชั่วโมฆะลือร้อยไมล์
 ทำสนามนักบินขึ้นลงได้สบาย ๙
 จึงเรียกตัวนักบินมาแนะนำอธิบาย
 ปลอมเป็นเรือญี่ปุ่นส่วนอีลาก็จะไป
 เขียนเอาไว้ได้ปีกทั้งด้านขวาด้านซ้าย

ตรงอาณัติสัญญาไปยังเรือลำใหญ่
 ใช้วิธีบอกธงพระอาทิตย์อุทัย
 เขาจึงเปิดดาต่น้ำให้เครื่องบินลงไป
 โอเรือใหญ่กำยำคงไม่เหลือเยื่อใย
 ใครจะยอมเสียชีวิตรับอาสาไปตาย
 สมัครมากเหลือล้นเกินแก่ความมุ่งหมาย
 เพราะสมัครกันมากเอาเพียงยี่สิบนาย
 มาสมัครท่วมท้นฉันนึกขอบพระทัย
 ช่วยให้ชาติเชิดชูบ้านเมืองมีชัย
 สั่งให้มีการเลี้ยงเพื่อจะเอาฤกษ์ชัย
 ยกมือขึ้นคำนับผมลาก่อนนาย
 เตะขึ้นเวหนที่อังกฤชบอกให้
 วงพระจันทร์ครึ่งซีกทั้งด้านขวาด้านซ้าย
 ใช้วิธีบอกธงพระอาทิตย์อุทัย
 จึงได้เปิดดาต่น้ำให้เครื่องบินลงไป
 เอาลูกกระเบิดทิ้งส่งไม่ปราณีปราศรัย

เอาลูกระเบิดทิ้งส่งตรงกับช่องน้ำมัน
แล้วก็เกิดเชื้อเพลิงขึ้นไปประสบ
ญี่ปุ่นแทบปนเสียกลศศัตรู
เสียอาวุธทหารมากประมาณ ไม่น้อย
ฉันจะขอย่นย่อต่อความทุกข์ชาติ
พอสำเร็จเสร็จสรรพจึงปรับเปลี่ยนเคียง
พูดถึงเรื่องรบจีนเป็นฝ่ายตั้งรับ
ไม่เป่ส่นวนได้หยวนปู่เจ้าหันเข้ามังกั้ง
ฝ่ายนายเชียงไคเช็กประมุขเอกของจีน
ย้ายที่ทำการของรัฐบาลทุกสิ่ง

เสียงระเบิดดังลั่นไม่สิ้นนานเท่าไร
เครื่องบินก็จบ เรือก็แตกกระจาย
ไอ้เรือใหญ่มาลากี้แหลกราญทำลาย ฯ
กว่าห้าพันร้อยพากันม้วยบรรลัย
ฉิบส้างผลอพลาตโปรดให้อภัย
โดยไม่มีลาเอียงทั้งฝ่ายใด
ญี่ปุ่นตีรุกชนาบไม่ว่าตำแหน่งแห่งไหน
นางกึ่งก็แตกบ้านเมืองเหลวแหลกตึงฟ่งทำลาย
กลับยังโซ่ลั่นกองทัพภาคใต้
ไปอยู่เมืองจุกกิงแทนไม่รอดมาเป็นกาย ฯ

เพลงหลักหกประการ

(เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
นายแหว ปรานจันทร
อายุ 79 ปี และ
นายพร้อม ปานลอยวงศ์
อายุ 70 ปี

บอกว่าข้อที่หนึ่งดี เลิศล้ำ
รัฐบาลลงทุนได้อุดหนุนชาวเมือง
ส่วนหลักข้อสองรองลงมา
เอาประเทศเป็นบ้านเอาทหารเป็นรั้ว
ส่วนหลักข้อสี่ผมจะชี้ให้ฟัง
อ้อเมื่อตะกอนใช้จัดเตี้ยวันนี้เขาจัดใช้ถึง
เขาได้เปลี่ยนกันใหม่ให้เราใช้กิโด
ส่วนหลักข้อห้า
สังขารร่างกาย ในพระไตรปิฎก
ส่วนหลักข้อหกนี้ผมจะยกขึ้นมา

ได้เปลี่ยนการกลิกรรมทำนาทำไร่
ราษฎรรุ่งเรืองให้พากันปลูกฝ้าย
บำรุงการศึกษากันละเอาใจใส่
ศัตรูเกรงกลัวมันไม่มีใครกล้าทำลาย
รัฐบาลแต่งตั้งเอาไว้
ตาชู้ซึ่งนับแบบเก่าเลิกใช้
เอาไว้กันคนใจไอ้ที่ไม่รู้จักใช้
ลงว่าพุทธศาสนาทำนได้เอาใจใส่
ทำนจึงได้หยิบยกขึ้นมาบรรณิยาย
(ท่านให้ขึ้นราคาข้าว สมัยก่อนถึงละ-
3-4 บาท ให้ขึ้นเป็นเกวียนละ 20 บาท)

เพลงสงครามอินโดจีน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นายแพว ปรากฏจันทร์

อายุ 79 ปี และ

นายพร้อม ปานลงวงศ์

อายุ 70 ปี

ผมจะขอยกคุณถึงหลวงพิบูลย์สงคราม
 เอาประเทศเป็นบ้านเอาทหารเป็นวีร
 ชาติดินแดนไทยเสียเมื่อ ร.ศ. ร้อยสิบสอง
 จิงกะเกณฑ์ดูการณ์เห็นว่าควรจะก้าว
 ท่านก็จิงร้องขอเอาเขตแดนที่กลับคืน
 ไทยของมันเดิมนั้นยังกลับดังชื่อ
 ด้วยมันไม่รู้สีกจิงได้ออกคำสั่ง
 เอาทหารระดมเข้าไปยึดแดนดิน
 ความสามัคคีมันเป็นเรื่องสำคัญ
 แนวเขตทกด้านพวกทหารอีกเพี้ยม
 อีกทั้งเครื่องอาวุธเครื่องยุทธศาสตร์
 ให้กระเกรี้ยวมรณะเกราะเรือเหาะเวหา
 ไอ้เดกยูเผด็จการมันคิดอ่านทางอ้อม
 มีทั้งบ่าวนายมืออยู่ไม่ใช่บ่อย
 จิงเอาเนื้อความเข้าไปหลอกกับหลวงพิบูลย์-
 สงคราม
 แต่พอท่านทราบเรื่องท่านให้เคืองเสียนัก
 ไอ้ใจหมาสามารถจะทำประมาทดูหมิ่น
 จิงสั่งทัพบุรพาไปไม่ช้าทันที

เท่าที่ท่านจัดทำอยู่ในประเทศไทย
 ศัตรูเกรงกลัวไม่มีใครกล้ากลาย
 ทำยังหมั่นสมองเอาจนทันสมัย
 ควบคุมกันเข้าไปตั้งกันเป็นค่าย
 ไอ้ฝรั่งขัดขืนมันไม่ฟังเสียงใคร
 ถือตนจิง ไอ้ตื้อไม่รู้จิงวันตาย
 ให้รวบรวมกำลังเข้าไปรุกรุมไล่
 จะได้เอาอินโดจีนไปด้วยความพร้อมใจ
 อินโดจีนเวียงจันทน์จิงได้แตกกระจาย
 จิงสั่งการกระเกรี้ยว กันไม่ว่าไกลหรือใกล้
 พร้อมมูลสามารถที่เราหากแล้วใครไม่
 ไปตั้งทัพรอทำอยู่ในประเทศไทย
 มันคิดคดอ้อมค้อมจัดคนตั้งค่าย
 มีทั้งกองพลกองร้อยนับจำนวนมาน้อย
 ผู้ดำรงมีนามรัฐบาลไทย

ไอ้ทรลักษณ์มันไม่รู้สีกมันจะต้องดักขย
 จะตายจากอินโดจีนเสียก็ตามใจ
 เข้ารุกไล่โจมตีฝรั่งเลยล้มตาย ฯ

เพลงเรื่องเมืองไทย

ข้อมูลจากเอกสารของ

นางเกลียว ธารพร

อายุ 46 ปี

พูดถึงคนไทยเรามีใช้ช้ชลาด
 มาจากเมืองจีนหาถิ่นที่อยู่
 ตามประวัติศาสตร์พวกเราก็น่าสนใจ
 เราเกลียดการข่มขู่เกลียดการกดขี่
 ชื่อไทยที่แก้แปลว่าอิสระ
 ความสามัคคีเราก็นิยมมาก
 เราเป็นไทยน้อยเราไม่ด้อยปัญญา
 รู้หลบเป็นปีกเรารู้หลักเป็นหาง
 เราหาที่หาทางอยู่อย่าง เป็นสุข
 พูดถึงพ่อขุนรามพยายามค้นคว้า
 หนังสือหนังหาเลขเขานาที่
 ท่านมีพระคุณแด่คนไทยทุกคน
 ท่านรักษาประเทศอาณาเขตคุ้มครอง
 สละชีพเพื่อชาติประวัติศาสตร์บันทึก
 พูดถึงบรรพชนของคนยุคนั้น
 ท่านคิดสร้างสรรค์เป็นขั้นเป็นตอน
 ท่านทำเพื่อลูกท่านทำเพื่อหลาน
 ผู้ใหญ่ที่ดีย่อมมีทุกยุค
 บุคคลแบบนั้นเดี๋ยวนี้ไม่มาก
 ลองคิดถึงอีกทีว่าเรามีประเทศ
 ก็เพราะพวกท่านพวกบรรพบุรุษ
 ที่มีทรัพย์สินในดินมีสินในน้ำ
 นิกลูให้ตีฟันน้องน้อง
 คนทั้งชาติไม่อาจปฏิเสธ
 พวกบรรพบุรุษเราไม่หยุดไม่ยั้ง

มีความสามารถละเมียดละไม
 ได้เรียนได้รู้สิ่งแปลกแปลกใหม่ใหม่
 เกลียดการข่มขู่มาตั้งแต่ไหนแต่ไร
 แล้วจึงได้เลือกหาที่เพื่ออยู่เป็นไทย
 รักษาจะชอบความจริงใจ
 มันจะมั่งคั่งรกรากอยู่ได้อย่างไร
 จนขึ้นชื่อลือชายิ่งกว่าไทยใหญ่
 จิงหาที่หาทางอยู่อย่างสบาย
 ปลดเปลื้องเรื่องทุกข์ตั้งแต่สุโขทัย
 คิดหนังสือหนังหาบอกไว้ให้
 ถึงปัจจุบันนี้เราก็อใจ
 ท่านคิดท่านค้นบางครั้งก็ต้องแก้ไข
 บางครั้งก็ถึงกับต้องยอมตัวตาย
 เป็นศิลาจารึกครั้งสุโขทัย
 ท่านต้องคิดสร้างสรรค์ไม่ต้องสงสัย
 อันนั้นแน่นอนโดยพฤตินัย
 เป็นสัญชาติญาณของคนผู้ใหญ่
 ผู้ใหญ่ผู้ใหญ่มิทุกสมัย
 ยอมตัวลำบากเพื่อให้ผู้อื่นสบาย
 เป็นขอบเป็นเขตได้มาเพราะใคร
 ไม่ใช่สิ่งสมมุติและลองคิดดูใหม่
 ใครทนอพยพย้ายรักษาเอาไว้
 อันแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเป็นของคนไทย
 เท่าที่เราสังเกตไม่ใช่อื่นไกล
 รวบรวมพลังรักษาเอาไว้

ท่านสละเลือดเนื้ออาบเหงื่อต่างน้ำ
 สละชีพเพื่อชาติประวัติศาสตร์มีมา
 ควรนึกถึงบ้างค่ายบางระจัน
 สละเลือดทุกหยาดเพื่อเป็นชาติพลี
 ลูกเล็กเด็กแดงยอมให้แทงให้ฟัน
 เสียเปรียบพม่าตั้งท่าเอาหนึ่ง
 ชายหญิงหรือเด็กตัวเล็กตัวน้อย
 เลือดไทยเข้มข้นทุกคนควรรู้
 ต่อสู้กับชาติประวัติศาสตร์ทบทวน
 ยงคัมภีร์เรศวรผู้ซึ่งเป็นมหาราช
 ยังมีอนุสรณ์ไว้ที่ดอนเจดีย์
 ผืนดินถิ่นฐานรูปชวานของเรา
 รักษาพงษ์เผ่าอยู่เท่าทุกวันนี้
 พุดถึงเชื้อสายเราไม่กลายเป็นอื่น
 เรามีชาติศาสนาพระมหากษัตริย์
 เรามีอิสระลักษณะประเพณี
 ยายตาอยู่ปู่เราอยู่เป็นสุข
 ไม่เป็นประเทศราชเหมือนชาติอื่นอื่น
 ฐานะประเทศหรือเศรษฐกิจ
 ผู้บริหารรัฐบาลชุดนี้
 ท่านจะทำหน้าที่ให้ดีที่สุด
 ทำดีไม่หยุดเราขอยกย่อง
 พุดถึงวัฒนธรรมโบราณโบราณ
 ช่วยเหลือเพื่อชาติให้สะอาดสะอาด
 เด็กเล็กนอกหลูไม่รู้ชัดเจน
 ช่วยปราบช่วยปรามช่วยห้ามเขาที่
 ชี้ทางให้เห็นเรามีได้หักท้าว
 คลั่งลานเสกตกลั่งดิสโก้
 วัฒนธรรมชาติอื่นเขามาตาตื้นอุ้ม
 แต่จริยธรรมที่เราเอาเข้ามา

เกิดศึกสงครามก็มีเคยกลัวใคร
 เลือดตนเองต้องม้ามมาแล้วก็สมัย
 วีรกรรมสำคัญเชียวละท่านทั้งหลาย
 ยอมวายชีวีอย่าง ไม่กระวนกระวาย
 ค่ายบางระจันเราควรจำใส่ใจ
 ยังไม่พ่นไม่พ่นยังไม่ยอมแพ้ฝ่าย
 ไม่ท้อ ไม่ถอยสู้จนคนสุดท้าย
 มีชาตินักสู้มาจนติดนิสัย
 สมเด็จพระนเรศวรผู้ทรงเกรียงไกร
 เก่งกล้าสามารถกู้ชาติเอาไว้
 จังหวัดสุพรรณบุรีนั้นอย่างไร
 คนแก่คนเฒ่าได้เก็บเอาไว้
 วัฒนธรรมประเพณีซึ่งสืบเชื้อสาย
 มียอมให้ใครกลืนชาติเราได้
 อยู่กันตามถนัดมาตั้งแต่ไหนไหน
 แล้วยังมีเสรีประชาธิปไตย
 เรามีประมุขมาทุกสมัย
 เราจึงไม่ได้ขึ้นกับประมุขของใคร
 พุดถึงสิ่งประดิษฐ์เราก็พอรู้เขาได้
 ทำานก็ทำหน้าที่ของท่านไป
 อย่าได้ยังอย่าได้หยุดเลยคะท่านผู้ใหญ่
 แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองเป็นของคนไทย
 เห็นสิ่งไหนราคาญท่านคงแก้ไข
 เผ่าพงษ์วงศ์วานช่วยเหลือเอาไว้
 ต่อไปต้องเป็นท่านผู้ใหญ่
 เพราะท่านมีหน้าที่คงจะทำได้
 เป็นวิทยาทานช่วยเหลือเด็กไทย
 นึกว่าวิเศษวิโสทำให้เสียนิสัย
 เรายกย่องนิยมกันเสียยกใหญ่
 มันขัดหูขัดตาบรรดาคนไทย

คนไทยส่วนมากเราไม่อยากจะยอมรับ
 เช่นการบรรเทิงทุกทุกวันนี้
 เขาชอบของเขาแต่เขาไม่ชอบของเรา
 ทำบุญวันเกิดนึกดูเกิดหลายที่
 ดัดเค็กเป่าเทียนกราบเรียนให้รู้
 ดิฉันนั้นเห็นชอบเป็นพยาน
 ดิฉันเห็นกับตาจึงได้มาว่าให้ฟัง
 ผู้ใหญ่เรายอมให้เขาย่อมลี
 พ่อแม่ไม่ถูกสอนลูกได้หรือ
 งานใหญ่ทุกงานต้องมีการลีลาศ
 ชาวสวนชาวนาชาวป่าชาวเขา
 วันเกิดโก้เก้แปปปีเบิร์ดเคย์ทั้งชาติ
 วัฒนธรรมไทยก็มีอาถรรพ์
 งานประจำปัดต้องมิดิสโก้
 โรงเรียนหรือวัดมีจัดให้ดิน
 ปล่อยกันจนเกล่ออ้อเอื่อน่ากลัว
 บรรดาท่านผู้แทนของราษฎร
 ทุกมือทุกเมื่อทำเพื่อประชาชน
 ขึ้นปล่อยตามเรื่องต้องเป็นเมืองฝรั่ง
 ท่านเห็นท่านรู้ทนตุนาน
 ประชาชนส่วนมากเขาไม่อยากจะพูด
 โรงแรมม่านรูดมันยั่วกามารมณ์
 ไปให้อนุญาติให้โอกาสแก่เขา
 วัยรุ่นวัยชรานี้ก็พากันเสีย
 ไทยเราเป็นชาติพุทธศาสนา
 สิ่งบาเรอความสุขขยายยุคฟรีเซ็กซ์
 พวกนักการเมืองก็คุยเขื่องน่าคิด
 นโยบายของพรรคมีหลักดีเลิศ
 ชัดแย้งแย้งชนพรรคนั้นพรรคนั้น
 ถ้าจะทำเพื่อชาติมีโอกาสดมถ

ฉะนั้นเราควรจะปรับความเข้าใจ
 มันเสื่อมศักดิ์ศรีไม่น่าสงสัย
 พวกที่โง่เขลาพวกนั้นคือใคร
 พุดถึงพิธีแทบไม่ใช่คนไทย
 แปปปีเบิร์ดเคย์ทุกกันเสียยกใหญ่
 ระดับผู้บริหารด้วยนะจะบอกให้
 นั่นเขาเป็นฝรั่งหรือว่าคนไทย
 ชนบทร่มเนียมประเพณีของเราที่ไหน
 ถ้าไม่หยุดไม่ยื้อมันจะไปกับใหญ่
 ต่อไปทั้งชาติก็ต้องนำมาใช้
 ต้องเลิกพิธีเก่าใช้พิธีใหม่
 มโหรีนำพาต้องเผาทิ้งไป
 จึงต้องมีอันต้องเปลี่ยนแปลงไป
 มีการเต้นโชว์ทั้งเด็กหญิงเด็กชาย
 มีหลายท้องถิ่นในประเทศไทย
 ดิฉันว่ารัฐบาลควรจะต้องแก้ไข
 ดิฉันขอวิงวอนขอฝากเอาไว้
 ว่าจะพัฒนาคนทำไมไม่คิดแก้ไข
 หลายสิ่งหลายอย่างไม่อยากบรรยาย
 หลายรัฐบาลปล่อยกันตามสบาย
 โรงแรมม่านรูดเลิกเสียเป็นไร
 ดูดาดต้นอดมดูซิเป็นไปได
 แล้ววัยรุ่นเด็กเรานั้นจะเป็นอย่างไร
 ต้องผิดลูกผิดเมียกันอีกมากมาย
 จำต้องผิดศีลทำผิดแล้วน่าใจหาย
 คลั่งวิดีโอหนังเอ็กซ์ดูกันอย่างไม่อาย
 กลบเกลื่อนเบื่อนบิตมีต้นนโยบาย
 อะอะก็จะเปิดกันแต่อภิปราย
 เมื่อไรจะทำสักทีเล่าพวกท่านทั้งหลาย
 กลัวอิทธิพลเสเพลไม่ซำก็ต้องจับหาย

ผู้ถือบังเหียน ไม่มีเสถียรภาพ
 ปล่อยให้สายเกินแก้มจะแย่งจะยุ่ง
 ปล่อยให้พันกันยุ่งแล้วมันจะเป็นเงื่อนแน่น
 ทุกทุกรัฐบาลที่บริหาร ไม่ถูก
 บุกโพลัดขณะมันจะเป็นหนอง
 ท่านเอาแน่ท่านว่าจะแก้เศรษฐกิจ
 เจ้าพวกชื้อพวกค่อรับขึ้น
 ถูกปราบถูกปลดถูกดเคเรตติ
 ไม่ดัง ไม่โด่งต้อง โกงตื้อตื้อ
 เห็นการล่มสลายของแม่ช้อย
 ท่านคิดไม่ถึงท่านจึงเสียท่า
 ฟังฟังฟังฟัง
 ถ้าดีเพื่อก่อนเราไม่ขอตำหนิ
 ถ้าดีเพื่อก่อนเราก็กอรับฟัง
 เอาดีส่วนตัว โยนชั่วให้เขา
 มีมากเสียควรพวกที่ไม่รับผิดชอบ
 เขาเรียกว่ามือไม่พายเอาเท้าราน้ำ
 ไม่แก้ไขตัวเองแล้วก็ไม่เกรงผู้อื่น
 เรื่องส่วนตัวของเราจะเอาเข้าไปร่วม
 ส่วนรวมที่ว่าคือประชาชาติ
 จะเอาไม้ซีกไปขัดไม้ซุง
 คำสาขิตมันน่าจะคิดสักหน่อย
 ได้แต่พูดแต่คิดกันตามทฤษฎี
 สภาขิตสากล เหตุผลนิสัจ
 ได้แต่พูดพูดนิสัจหรือเปล่า
 เดียวก็ดัดการบ้าน เดียวก็ค่านการเมือง
 คนโน้นยังงั้นคนนั้นยังงี้
 เดียวก็ตำตำรวจ เดียวก็สวดพรา
 เป็นบุคคลสำคัญพวกปัญญาอ่อน
 ขอให้สังเกตพวกประเภทที่ว่า

ขอโทษโปรดทราบอย่ามัวนอนตื่นสาย
 ถ้าปล่อยให้พันกันยุ่งแล้วมันจะแก้มไม่ไหว
 เมตอินต์ไทยแลนด์ เราจะอยู่อย่างไร
 ต้องลูปหน้าปะจมูกกันจริงหรือไม่
 ป้าเปรมหมายปองมาแล้วต้องสองสมัย
 ท่านจะพินิจเจ้าพวกจับฉ่าย
 กำลังป่วนปั่นมีอันเป็นไป
 ไม่ได้อภิสิทธิ์ต้องระส่ำระสาย
 ไม่รู้ทรอกหรือโดนกันหลายราย
 ที่คนไทยถูกทอยเป็นวิธีสุดท้าย
 ที่ได้คืนมามันครบหรือไม่
 ฟังแล้วให้ล้งให้ล้งเลใจ
 นี่อะอะจะตักกันเพื่อทำลาย
 แต่นี่จะติเพื่อตั้งตัวเป็นใหญ่
 คิดแต่เคล้าเคล้าไม่เห็นแก่ใคร
 เป็นผู้ทำลายระบอบประชาธิปไตย
 คิดแต่จะคุกคามไม่คิดแก้ไข
 คนนับพันนับหมื่นเขาเห็นด้วยหรือไม่
 กับเรื่องส่วนรวมเขาได้อย่างไร
 ไปปรักปรำตำหนิเขาได้ที่ไหน
 ผมคิดว่าคงยุ่งแล้วมันไปกันใหญ่
 ไปราแวน้ำน้อยนั้นย่อมแน่ไหม
 แล้วมันจะมีประโยชน์อะไร
 ทำดังกว่าพูดตั้งเป็นไทน์ไทน์
 ต้องอยู่กรงกินข้าวคลุกกับไข่
 ล้วนแล้วแต่เรื่องที่มีคนเลวร้าย
 ทุกคนไม่ดีสู้ตัวไม่ได้
 ตำรัฐบาลค่านโยบาย
 ชอบชอดชอบช้อนคิดบ่อนทำลาย
 ชอบแต่ตำตำตำตัวก็ทำไม่ได้

นักปราชญ์ว่าคำต่ำประดุด
เราเป็นนักแสดงแค่ตำแหน่งนักร้อง
เอะอะจะต่ำเอะอะจะต่ำ

เปรียบเหมือนอาวุธจำพวกคนไพร่
เราเป็นเจ้าของประเทศคนเดียวเมื่อไร
ฟังแล้วเสียเวลาพวกบ้าน้ำลาย

เพลงประชาธิปไตย

ข้อมูลจากเอกสารของ
นางเกลียว ธารพร
อายุ 46 ปี

สวัสดิ์ท่านผู้ชมเชิญฟังคารมนักร้อง
มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ได้ชวนฉันมา
เพื่อให้ร่วมรายการสื่อสร้างสรรค์สร้างสม
กระชับมิตรชิดใกล้พหุชาชาวไทยทุกภาค
การแสดงพื้นบ้านหลักฐานไทยไทย
ให้สมกับรายการสื่อสร้างสรรค์สดใส
การแสดงพื้นบ้านหัวข้อขานเงื่อนไข
ความรู้ลึกนึกไว้วายังไม่ได้ของจริง
ฉันเกิดมาช้านานอายุฉันสี่รอบ
รู้สึกยังหน่อมแน้มมอมแมมหมกเม็ด

ความจริงประชาธิปไตยก็ไม่ไกลจนเกิน
ถ้าจะให้จริงให้เกิดสิ่งสดใส
เพราะคนไทยใจบุญมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า
สามัคคีสังขัสสะคำพระท่านว่า
ไม่แก่งแย่งแข่งขันไม่ตื้อด้านมักได้
แต่คนเราไม่จ้นความต้องการมากเกินไป
มีสติปัญญาเรียนจนดำราท่อมหัว
ยังมีเงินมีทองใจจืดต้องจะจวก
เจริญทางวัตถุแต่มาอยู่ที่ใจ
เบาหน้อยชีพีฬาคำที่กล่าวน่ากลัว

เพื่อเสนอสนองให้ถูกต้องไมตรี
พิธีมอบรางวัลพหุชาในเวลาเย็นนี้
สร้างอหิยาคำนิยมสร้างสังคมสามัคคี
นำศิลปะมาฝากให้เห็นศักดิ์เห็นศรี
ภาคอีสานเหนือใต้ได้พบในครั้งนี้
เป็นเอกลักษณ์ไทยไทยร่วมกันในพิธี
กับประชาธิปไตยของเมืองไทยวันนี้
ยังร่อแร่รุ่งเรืองยังไม่ถึงเต็มที
เรื่องระบบระบอบและนิติชอบชั่วดี
แบบว่าหาประชาธิปไตยจนโหลเคล็ดยังไม่
สำเร็จสักที
ยังบ้านเมืองเจริญกำลังเดินไปได้
ให้มีประชาธิปไตยก็แสนง่ายเรื่องนี้
ตัดความโลภความริษยาเพิ่มความสามัคคี
ตัดโลภโมโทสาแล้วท่านว่าเย็นดี
ประชาธิปไตยก็เกิดได้ทันที
ยังบ้านเรือนเจริญใจดีชื่นช้นทุกที
แต่ความเห็นแก่ตัวความเมาเมามากมี
บ้างแตกพรรคหักพวกบ้างนั่งอวดครางอ้อ
ประชาธิปไตยคงรอไปอีกร้อยปี
มองเมืองไทยทั่วทั้งเห็นทั้งชั่วและดี

แต่ที่ตีมีน้อย เข้าไม่ค่อยจะถึง
พบแต่อย่างหนา ไม่ว่าหันหน้าไปไหน
เราแค่ประชาชนจะตะโกนตะกาย
จนคนไกลปืนเที่ยง ไม่กล้าเสี่ยงส่งส่ง
มีปากอยากพูดแต่ก็สุดวิสัย
มีตาเหมือนตาตุ่มมองลุ่มต่ำต่ำ
ประชาธิปไตยฉันก็ได้พบเห็น
ก็คนที่พร้อมเรา ไม่ยอมหยุดยั้ง
มีศรัทธาบรรดาศักดิ์แต่ความอยาก ไม่หยุด
ไม่มีศีลธรรมเป็นหลักโรคความอยากกระบาด
นักการเมืองปัจจุบันก็ฉวนแฉวนพรอค
นางคนทำงานดีและ ไม่มีปัญหา
บ้างมั่งงุ่นง่าน ไม่ไผ่ฝนตำแหน่ง
คนดีมีอุดมการณ์ก็ทำงาน ไม่ได้
อยากมีประชาธิปไตยก็ต้องไปเลือกตั้ง
แต่ก็เบื่อไม่ได้เพราะเมืองไทยของเรา
จึงจำเป็นจำไปจำต้องไขว่ต้องคว้า
ประชาธิปไตยอยู่ใกล้ใกล้แค่เอื้อม
อย่าทอดถอยคอยลุ้นคอยเจ้อจุนแรงใจ
เพราะนานาจิตตังต่างต่างความคิด
ประชาธิปไตยของเมืองไทยเรานั้น
คนไทยหมายสมัครต่างก็รักเมืองไทย
บ้างรักชาติมาตรมันฝ่าฟันอุปสรรค
เช่นตัวอย่างทั้งหมดยังสดสร้อนร้อน
พฤษภามหาวิปโยคทั่วทั้งโลกตะลึง
ต่างอวดดีอวดแล้วเจ็บปวดที่ใคร
ประชาชนคนไทยถูกทำร้ายใช้ปฏา
พูดเรื่องนี้ที่รักก่อนใจที่นั้น
จะทำอะไรไปบ้างก็ต้องอ้างประชาชน
นั่นก็เพื่อประชาชนนี่ก็เพื่อประชาชน

พบแต่ประเภทตึงตึง ไม่คิดถึงศักดิ์ศรี
ยิ่งหนักยิ่งตายเลยอยู่กันไปอย่างงี้
ก็ไม่มีความหมายมักจะหายเจียนฉี
ไม่กล้าว่าตรงตรงกลัวใช้ไปง้างปี
พูดความจริงจากใจโดยมากตายทุกที
เชื่อว่าดำก็ดำ ว่างิมจำง้าง
มีแค่เข้าชั่วเพลก็อยู่ในเกณฑ์ที่ดี
พวที่ยิ่งใหญ่ไร้ความคิดทางวิธี
มันจะเอาข้างมาจุดก็ยังมีผลหลีก
ฉะนั้นโรคขายชาติจึงได้มี
พอเราจะรู้จักก็ย้ายพรรคเสีย
ไม่เลี่ยนขึงเลี่ยนขาไม่ก้าวหน้าสักที
เป็นนักการเมืองกระเป๋าทิ้งเลยถูกแย่งเก้าอี้
แต่พวกกะล่อนหลังลายได้ยิ่งใหญ่ทุกที
คำนี้เลี่ยนเอียนจึงเบื่อจะฟังคำนี้
ถ้าเมืองไทยไล่เน่าเราก็กินด้วยนี้
ประชาธิปไตยอยู่ไหนละมาช่วยกันหาดูสิ
แต่สังคมโทรมเลื่อม ไม่อยากเอื้อมก็มี
ค่อยค่อยเป็นค่อยค่อยไปต้องทำให้ดี
แต่ละยุคถูกผิดอย่ายึดติดกับที่
ก็ปลุกฝังมานานเป็นพื้นฐานวิถี
รักประชาธิปไตยจนน้ำลายไหลก็มี
ยอมทนทนลำบากภาระหนักไม่หนี
ใจระทิกนิสสะท้อนกันเมื่อก่อนหน้านั้น
ไม่มีใครคิดถึงการต้อตึงถืดดี
ประชาชนใช้ไหมที่เจ็บในครั้งนั้น
จะแย่งอะไรกันสักอย่างมักถูกต้อตึงทุกที
เราราชกรเต็มขั้นให้อัดอันเต็มที่
ก็ร้อยหนก็พันหนก็ประชาชนทุกที
เรารู้ทันเราก็กินยอมบิ่บิ่บิ่

ประชาชนจริงจริงนะได้สิ่งไรบ้าง
 วันนี้มีโอกาสพูดขอมุขสักพัก
 ท่านจะฟังหรือไม่ก็ตามใจผู้ฟัง
 ประชาชนขัดขัดมีโอกาสน้อยจัง
 ดิตตะวางตาจระริดชวัญจิตไม่กลัว
 ฉันทุในฐานะฉันทเป็นประชาชน
 พฤษภาทมิฬยังได้กินกันอยู่
 ประชาชนใช้ไหมที่ต้องตายต่อต้าน
 ผู้ชุมนุมหนุ่มสาวมีลูกเราด้วยไหม
 ลูกชาตพ่อพ่อชาตลูกเป็นความทุกข์ลึกลึก
 ลูกชาตแม่ผิวชาตเมียความสูญเสียใครกเศร้า
 แต่คนไทยมักลืมง่ายเงื่อนงำ
 ประชาชนจริงที่ไรก็ต้องตายที่นั่น
 ประชาชนตายฟรีเรียกว่าวีระชน
 แต่พฤษภาครานี้ไม่ตายฟรีละมัง
 เห็นชุดค่ายลูยเลอะกลัวว่าเจอะแล้วจุก
 กว่าจะได้กลับมาซึ่งประชาธิปไตย
 แต่จะคุ้มหรือไม่คุ้มยังลุ่มลุ่มตอนตอน
 เพราะประชาธิปไตยกว่าจะได้กลับมา
 ในเรื่องนี้ผ่านเหตุการณ์พฤษภา
 ฉันทอวสานขออย่าเกิดอีก
 เสียเลือดเนื้อชีวิตเศรษฐกิจตกสะเก็ด
 เรียกว่าประชาธิปไตยก็ยังไม่แบ่งบาน
 นี่ก็ใกล้แล้วท่านต้องเตรียมการไว้ก่อน
 ยิ่งใกล้วันเลือกตั้งยิ่งคับคั่งใกล้เคียง
 ต่างก็เชียร์ตัวเองว่าเจงเจงทั้งนั้น
 เข้อยคนก็เหมือนคนแต่เล่ห์กลผิดกัน
 คนดีก็ยังมีคนไม่ดีก็ยังเยอะ
 มุขถึงการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร
 แต่คนไทยปัจจุบันล้วนแต่ปัญญาชน

เป็นตัวเอกให้เขาอ้างตามเช็ดตามล้างทั้งกะปี
 ขอมุขให้มากมากมุขให้หายอยากซักที
 ขอให้ได้พูดเสียอย่างฟังก็ฟังไปซี
 มุขเรื่องจริงไปบ้างดิตตะวางชะกัมี
 จะดิดคูกูกั่วแต่หัวงัวฉันทนะซี
 เรื่องพฤษภายังไม่พ้นประชาชนชวัญหนี
 เสียงปืนยังก้องในหุ้มนั่งอยู่ตรงนี้
 ที่สูญหายก็เป็นพันแต่ใครกันได้ดี
 พ่อแม่แทบขาดใจเมื่อลูกตายเป็นผี
 จะซ่อนความรู้สึกแต่จิตสำนึกยังมี
 ถ้าเกิดกับครอบครัวเราจะรื้อหรือหนาวเล่านี้
 เจ็บแล้วไม่ค่อยจำจึงถูกจำถูกจี้
 สิบสี่ตุลาไรท่านต้องตายกันฟรีฟรี
 ช่างน่าเบื่อคนบนวีระชนวนระซี
 เห็นชุดค่ายลูยจะได้เจอหรือยังเล่าพี่
 ก็ลืบทหน้าปะจุมูกเล่าไปถูกหัวผี
 แลกกับความเสียหายคุ้มกันไหมเรื่องนี้
 ก็ต้องเอาไว้ก่อนอย่าเพิ่งถอนตัวหนี
 แลกด้วยชีวิตและน้ำตาช่วยกันรักษาไว้ให้ดี
 คงจะตริงอุราไปชั่วนาตาปี
 เผลอชื่อน้ำผ่าซีกให้หลบหลีกสิบสี่
 เลิกดลกลหมกเม็ดควรรหมดเขตกดขี่
 กลับไปถึงสุพรรณภูษว้างบ้านทุกที่
 เลือกผู้แทนราษฎรอย่ามัวนอนหลับพี่
 พบแต่ป้ายหาเสียงอยู่รายเรียงทุกที่
 ว่าเกลียดคอรับชั้นเกลียดยั้งงั้นยังงี้
 ต่างใช้เชิงใช้ชั้นสารพันจะมี
 ไปเลือกผู้แทนกันเถอะบางที่จะเจอคนดี
 ก็กลับขับช้อนอุทาหรณ์ยังมี
 ใช้สติของตนอย่าเชื่อคนโน้นคนนี้

อย่าเชื่อแต่เขาว่าเรามีปัญหาคิดอ่าน
ได้ยืนแก่ทุรู้แก่ใจประเภทไหนควรเลือก
เซ็ดบ้างใหม่ในอดีตเลือกผิดผิดพลาดพลาด
เคยผิดมาหลายครั้งแล้วต้องมานั่งเจ็บใจ
แหมพูดถึงการเลือกตั้งฉันยังเจ็บใจ
ฉันยังไม่หายเจ็บจึงต้องเก็บมาคิด
อันเจ็บใจไหนเล่ายังไม่เท่าเจ็บใจ
ถ้าเสียเงินเสียทองก็เจ็บกระตองใจอยู่
เจ็บเสียรู้ถูกหลอกมันเจ็บบอกไม่ถูก
อย่าว่าฉันขี้บื้อฉันคนซื่อปนเชื่อ
ว่าชายเสียงชายสิทธิ์เหมือนชายชีวิตชายชาติ
เราประชาชนคนไทยรับรองไม่ขายเสียงกัน
เราขายเสียงให้เขาก็เขี้ยเราว่าโง่
แบ้งก์ม่วงใหม่ใหม่แต่ละใบเป็นมัน
เหมือนเม็ดเห็นน้ำตาลชาลิ้นชุ่มซ่า
ท่านผู้สมัครทั้งหลายไม่เห็นใจบ้างหรือ

ต่างก็มีประสบการณ์ต้องเลือกสรรคนดี
ประเภทห่วยส่วยเปลือกก้อย่าไปเลือกเขาซี
ขายเสียงได้ไม่กี่บาทเสียดจายตถุขยี้
จะเลือกผิดผิดกันใหม่ก็ตามใจท่านซี
ครั้งที่ผ่านผ่านไปได้เป่าหมายซะไม่มี
ตาเราเตาคนผิดยิ่งคิดยิ่งบัดสี
ค่านึงเพยเอ๋ยไว้จำได้ไหมค่านี
แล้วยิ่งมาเสียรู้เจ็บจนหุ้ร้อนจี๋
เจ็บยิ่งกว่าคลอตลูกคนหัวปี
ป้ายคำขวัญอันเบื้อเรือไปไหนก็เจอป้ายนี้
เป็นจุดเด่นเห็นชัดให้เคร่งครัดเต็มที
มิให้ใครมาหมิ่นว่าเราสิ้นศักดิ์ศรี
แต่ใบแดงแดงที่เขาโชว์แหมไอ้โฮสวยดี
เห็นแล้วเก็บไปฝันเพราะนานนานเห็นที่
ซาก็ลากปากก็อ้าอยากจมน้ำตาไหลปรี่
ถ้าสงสารก็อย่ามาซื้อแล้วฉันซี

เพลงประชาธิปไตย ของกรมการปกครอง

ข้อมูลจากเอกสารของ
นางเกลียว ธรภาพ
อายุ 46 ปี

มาเถิดหนากะไรพ่อมา
มาเถิดหนากะไรแม่มา
คุณลุงคุณป้าคุณน้าคุณนี่
เรื่องประชาธิปไตยยังไ้คะท่าน
แต่ไม่ค่อยได้ใช้ธิปไตยจึงต่ำ
ในยุคปัจจุบันต้องทันโลกบ้าง
คนไทยทุกคนมีเหตุผลส่วนตัว
แต่ในการทำดีย่อมจะมีอุปสรรค

มาฟังสนทนาเรื่องประชาธิปไตย
เชิญฟังทางนี้ฟังเรื่องมีความหมาย
มีมานานเป็นหลักฐานของไทย
ไม่ค่อยมีใครทำตามประชาธิปไตย
พูดต้องกว้างใจสว่างไสว
รักดีเห็นชั่วไม่เกลือกกลั้วเข้าใกล้
ต้องยึดมั่นกันมากมากจึงผ่านขวากหนามได้

เราต้องสร้างความรักสามัคคี
 คุณพ่อบ้านแม่บ้านที่ทำงานรับฟัง
 สอนลูกสอนหลานให้รู้จักทั่วหน้า
 ให้รู้จักเสียสละมีสัจจะวาจา
 ลดความเห็นแก่ตัวและอย่ากลัวอิทธิพล
 แม้จะเป็นชาวไร่หรือเป็นชาวนา
 เราก็กัญญาชนไม่ใช่คนหลังเขา
 ทั้งเห็นเห็นรู้รู้อย่าแก่งแย่งผลประโยชน์
 รัฐบาลชุดใหม่ท่วงโยหลายอย่าง
 ไม่ว่าเลือกอะไรระดับใหญ่ระดับเล็ก
 ไม่ใช่ความสามารถเงินพาดลูกเดียว
 พบเห็นเจตนาเมื่อเวลาเลือกตั้ง
 ขาดเสียหน้าใสแต่ยังไม่คุ้มค่า
 เลือกผู้แทนราษฎรเห็นเมื่อตอนหาเสียง
 แจกเงินคนละนิดเขาก็คิดคุ้มค่า
 เขาหวานพีชเอาไว้เขาก็หมายหวังผล
 เจ็บแล้วไม่จำให้เขาซ้ำแผลเก่า
 รัฐบาลยุค รสช.
 ส่งชุดปฏิบัติการเข้าทุกบ้านตำบล
 ยุคนัยยุคใหม่ประชาธิปไตยเบ่งบาน
 อย่าให้ใครจูงจมูกอย่าให้ผูกให้มัด
 ตั้งใจใหม่ว่าถึงเวลาเลือกตั้ง
 อย่าสนใจเงินแจกเท่านั้นแลกชีวิต
 ขาดเสียให้เขาหวังเอาสตางค์
 ขาดเสียกับบาทเท่ากับขายชาติสี่ปี
 เลือกพวกอิทธิพลเข้าไปเล่นสภา
 ขาดเสียให้เขาอยากันกว่าเราได้บุญ
 เราคนไทยแท้แท้เราต้องแก้กลโกง
 โดยเฉพาะผู้นำผู้ใหญ่บ้านกำนัน

ที่นั่นจึงจะมีประชาธิปไตย
 โปรดช่วยกันปลูกฝังและเป็นตัวอย่างกันไว้
 ให้ติดหูติดตาเรื่องประชาธิปไตย
 ลดกิเลสทุกอย่างเพื่อหาทางโปร่งใส
 มีความมั่นใจจนแล้วจะไม่จนหัวใจ
 เป็นพ่อชายแม่ค้าก็มีปัญญายิ่งใหญ่
 อย่าแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นใครดีศรีเราไปไหน
 โปรดช่วยกันรักษาประชาธิปไตย
 ท่วงเวลาเลือกตั้งไม่เป็นประชาธิปไตย
 พ่อร่มดึกแต่เด็กเงินเป็นเอกกลืนโอ
 ไม่นานนักชักเหี่ยวต้องโดดเดี่ยวเดียวดาย
 ขาดเสียกันทุกครั้งที่มิระวังเงื่อนไซ
 เห็นกันแล้วใช้ไหมละที่ผ่านมามากหลายสมัย
 เหล้ายามาเลี้ยงแจกสับยั้งไว้ให้
 ตาสีตาสาหน้าตาจ๋มใส
 เคยเจ้มาหลายหนแล้วเราจะทนกันไปทำไม
 แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นแล้วใครเล่าเจ็บใจ
 ห่วงใยจริงทนอดใจหาข้อแก้ไข
 ให้ใกล้ชิดมวลชนแล้วเริ่มต้นกันใหม่
 ขอให้ชาวไทยทุกคนรักษาการณเป็นไทย
 เราควรปฏิบัติกันตามนโยบาย
 ใครมาจับใครมาจ้างต้องยับยั้งหัวใจ
 อย่าขาดเสียขาสีท่อนะญาติมิตรทั้งหลาย
 จะซื้อข้าวสารสักถังนั้นก็ยังไม่ได้อ
 ถูกเขากดเขาขี้คิดขี้คิดใหม่
 ไปโกงชาติโกงประชาธิปไตยขึ้นหน้าเพียงไหน
 แล้วเขาไปคิดถอนทุนแล้วยังไปลุ้นกำไร
 อดความโลภลุ่มหลงอย่างวงงงมวงาย
 กลุ่มเกษตรกลุ่มแม่บ้านครูอาจารย์ทั้งหลาย

กลุ่ม ทส.ปช., กลุ่ม กน.ช -

กลุ่ม ล.ส.ช.บ.

ขอให้หัวหน้ากลุ่มช่วยกันทุ่มกำลัง

ช่วยสอดส่องมองหาสติปัญญาท่านมี

ถ้าผู้นำเดินทางรับรองว่า ไม่ผิดหวัง

ขอให้ผู้นำท้องถิ่นอย่าท้วงกัหว่างนอน

ไม่ว่าเลือกตั้งอะไรให้เตรียมใจจดจ่อ

พอเลือกตั้งกันที่ มักจะมีทุจริต

งูเห่าเห็นมูกไก่เห็นตีนงู

โดยเฉพาะคนเลือกตั้งมีเปลือกเปราะบาง

เอาความดีความสามารถมาประกาศศีกดา

ท่านรู้ตัวของท่านว่าทำงานเพื่อชาติ

ในอดีตที่ผ่านมามีผลงานหรือเปล่า

ในอดีตบางคนเคยขายตนขายตัว

คำพระพุทธรองค์ท่านก็ทรงดำรัส

โลกไม่โหดร้ายจะพบวันหายณะ

ความอายขายหน้าจะถึงบรรดาลูกหลาน

อันว่าทรัพย์สินหนอว่าเงินทอง

ถ้าชยันหมั่นหาขายคำพอควร

แต่เกียรติประวัติที่ดีสิ่ง เหล่านี้หายาก

ฉะนั้นท่านผู้ฟังฉันก็หวังไว้ว่า

ใกล้เวลาเลือกตั้งทำตัวว่างสันติ

บ้านผู้ใหญ่กำนันหรือที่ทำการเลือกตั้ง

ถ้าไม่มีชื่อเราก็กถามเขาทันที

แล้วถึงวันเลือกตั้งก็ขอให้ว่างอีกประเดี๋ยว

ถ้าเราไม่ไปใช้สิทธิพวกทุจริตยังมี

ถ้าคนไทยหน่ายหนีพวกนี้ก็จะแน่น

กำลังทำงานสานต่อประชาธิปไตย

ช่วยชี้แนะแนวทางให้สว่างไสว

แนะนำในสิ่งที่ดีให้สมหน้าที่คนไทย

ถ้าผู้นำทำอย่างแผ่วถ่วงทางเส้นใหญ่

หรือมือใครยาวสาวก่อนจะกลายเป็น-

บ่อนทำลาย

จะเลือก ล.ส. ส.จ. หรือ ส.ท. ของไทย

ช่วยพวกช่วยมิตรทั้งที่ผิดกฎหมาย

ก็รู้ร่วมกันอยู่อย่างกลังญญไถไถ

แต่คนสมัครเลือกตั้งควรจะวางแผนใหม่

ดีกว่าเอาเงินตรานั้นออกมาล่อใจ

โปรดอย่าฉวยโอกาสว่าฉลาดกว่าใคร

อย่าใช้แผนน้ำเน่าอำบอายเขารู้ไหม

ชาวบ้านรู้กันทั่วรู้สึกตัวบ้างไหม

ต่อห่มเวณียลัดตัวไว้ฝึกหัดนิสัย

ควรมีพิธีขอตบะไว้ประจำใจ

ว่านักการเมืองคนนั้น โกงกินกันบรรลั

อันนั้นะ เป็นของนอกกาย

จะทำงานทำส่วนนั้นก็ล้วนทำได้

ซื้อด้วยเงินคงลำบากไม่ได้จากหัวใจ

ทุกท่านคงรักษาประชาธิปไตย

ไปตรวจเสียงตรวจสิทธิ์ว่าถูกผิดอย่างไร

ไปตรวจชื่อเราสักครั้งว่าชื่อยังอยู่ไหม

ว่าฉันอยู่หมู่บ้านแล้วชื่อฉัน ไปไหน

ไปลงคะแนนแบบเดียวสักประเดี๋ยวลบได้

ก็จะมีคะแนนฝังแทนที่เราไป

เราก็จะได้ผู้แทนควายควาย

องค์กรกลาง - สุโขทัย

ข้อมูลจากเอกสารของ
นางเกลียว ธราพร
อายุ 46 ปี

ยี่สิบสองมีนาชาวประจักษ์ร่วมชาติ
เตรียมตัวไปเลือกตั้งอย่ามัวนั่งใจเย็น
อย่าหน่ายแครงแครงนั่งแล้วจะยิ่งยุ่งใหญ่
รักประชาธิปไตยขอให้ไปเลือกตั้ง
เพื่อประชาธิปไตยของคนไทยทุกคน
จะเลือกพรรคไหนแนคิดไว้แต่เนิ่นเนิ่น
จะเลือกคนไหนแนคบพ่อกันเมื่อยาเหม่อ
ถ้าไม่ไปใช้สิทธิ์วันหน้าจะคิดเสียตาย
ชาวสุโขทัยทุกท่านล้วนแต่ปัญญาชน
ตัวเราใจเราต้องฟังเขาทำไม
อย่าฟังแต่เขาบอกเรามองออกคิดอ่าน
อย่าเลือกส.ส.แบบเกรงใจว่าผู้ใหญ่เขาสั่ง
อย่าเลือกส.ส. เพราะเงินแจกอย่าเลือก-
แซกรับเชิญ
ตัวเราเป็นสิทธิ์เราอย่าให้เขาสั่งได้
มนุษย์เราเท่ากันเรามีมันสมอง
ได้ยืนแก่หูรู้แก่ใจว่าคนไหนควรเลือก
เคยเห็นใช้ไหมในอดีตเลือกผิดผิดพลาดพลาด
ผิดไปเพียงหนึ่งครั้งต้องมานั่งเจ็บใจ
อันเจ็บใจไหนเล่าเขาว่าไม่เท่าเจ็บใจ
ว่าเสียเงินเสียทองก็เจ็บกระดองใจอยู่
เจ็บเสียรู้ถูกหลอกมันเจ็บบอกไม่ถูก
ยี่สิบสองมีนาคตามอุดมฤกษ์หมาย
เชิญไปเลือก ส.ส. เกิดแม่พ่อทั้งหลาย
เมืองไทยเมืองทองเป็นของพี่น้องทุกคน

ทางราชการประกาศให้ถนัดถนี่
ชาวสุโขทัยอย่าได้วันไปเลือกเพี้ยนคนดี
เพราะประชาธิปไตยได้สดใสแสงสี
เลือกส.ส. อีกสักครั้ง เวลาว่างยังมี
ไปใช้สิทธิ์ของตนด้วยเหตุผลที่ดี
อย่าเผลอเผลอเผลอเผลอเผลอเผลอเผลอ
อย่าทับสิทธิ์แครงแครงจะเจอคะแนนผี
ได้ส.ส. ไม่ถูกใจหรือพี่ได้ก็ไม่มีดี
ใช้วิจารณ์ของของตนอย่าเชื่อกันโน้นคนนั้น
ว่าจะเลือกคนไหนเราดูให้ถ้วนถี่
เราก็มีประสบการณ์เราเลือกพรรคคนดี
จะดีชั่วก็ช่างเห็นไหมฟังทุกที
อย่าเกรงใจน้ำเงินอย่าหลอกลวงตาเงินไม่ดี
ถ้าเขาสั่งให้เราไปตายจะทำไหนเล่า
มีความรู้ลึกนักตรองให้ถูกต้องน้องพี่
ประเภทส่วยแต่เปลือกก็อย่าไปเลือกเขา
เลือกคนไม่มีความสามารถเลยมหาโอกาสดีดี
จะเลือกผิดผิดกันใหม่ก็ตามใจท่านซี
คำฟังเพยอ่อยไวยังจำได้ไหมคำนี้
แต่ถ้าหากเสียรู้มันเจ็บจนท้อจนจี้
เจ็บยิ่งกว่าคลอดลูกคนหัวปี
ประชาชนคนไทยเตรียมใจไว้ให้ดี
เพื่อประชาธิปไตยอย่าหน่ายแครงแครง
ไปใช้สิทธิ์ของตนอย่าอ้างอย่างโน้นอย่างนี้

แม้ประเทศมหาอำนาจที่เก่งกาจเกรียงไกร
ประเทศสังคมนิยมยังทั้งอุดมการณ์เดิม
เรามีแก้วแล้วไม่ภาเราจะทำอะไรได้
เราเลือก ส.ส. ไม่กลั่นกรองแล้วเราก็ตอง-
เสียใจ

คำพังเพยเอ๋ยไว้เก็บเอาไว้คิดถึง
ถ้าคุณแม่คุณพ่อเลือก ส.ส. มาผิด
สี่ปีจึงมีครั้งการเลือกตั้ง ส.ส.
ทั้งในกรุงหรือทุ่งนาก็มีค่าเท่ากัน
โดยเฉพาะเมืองไทยประชาธิปไตยเบ่งบาน
ถนนประชาธิปไตยของเราไว้นานนาน
เพราะชาติไทยจะได้กลับมา
ก่อนถึงวันเลือกตั้งทำตัวให้ว่างสักวัน
ว่าชื่อชนามสกุลยังสมบูรณ์อยู่หรือไม่
ถ้าไม่ถูกไม่ต้องเราเรียกร้องกันใด
ถ้าชื่อผิดสกุลผิดเราหมดสิทธิเลือกตั้ง
บ้านเรามีก็คนมีชื่อใครมาบนหรือไม่
เพราะพวกผีมีอยู่ระว่างหมู่ผีโผล่
ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหลายล้นล้นกันให้ทั่วถึง
จังหวัดใดใช้สิทธิน้อยผู้ว่าก็จ้องจับเจ้า
ไม่อายแต่ท่านผู้ว่าแต่เสียหน้ากันทั้งนั้น
เสียหายทั้งจังหวัดเมื่อเขาประกาศคะแนน
จะถูกมองจ้องหน้าว่าไม่รักประชาธิปไตย
สามัคคีสิ่งมีสละคำพระท่านว่า
ถ้าที่ใดไว้รักสมัครสมาน
ท่านที่ลงสมัครฉันทฝากความหวัง
สร้างศักดิ์ศรีให้บ้านเมืองแต่ฉันทมีเรื่องขอร้อง
ท่านรู้ตัวของท่านว่าทำงานเพื่อชาติ
ว่าเรื่องกลิ้งให้หยุดก่อนพ่อก็สอนเราไว้
ผู้เลือกจะได้ภูมิใจกันว่าไม่ผิดหวัง

ยังเรียกร้องประชาธิปไตยโดยนิมิตรหมายที่ดี
ประชาธิปไตยนั้นเพิ่มเพื่อส่งเสริมศักดิ์ศรี
มีของดีไม่ใช่จะโทษใครครวญ
จะเปลี่ยนก็ไม่ได้ต้องทนไปสี่ปี

ว่าถ้าปลูกเรือนผิดคิดจนชีวิตเป็นผี
ต้องนั่งคิดนอนคิดเสียสิทธิไปสี่ปี ฯ
พร้อมใจกันหน่อยหนอคุณแม่พ่อน้องพี่
ได้โปรดเกิดทุกท่านใช้สิทธิกันให้เต็มที่
ทั้งในบ้านนอกบ้านถึงปัจจุบันวันนี้
ให้ถึงลูกถึงหลานให้เข้าชั้นสามัคคี
แลกมาด้วยชีวิตและน้ำตาช่วยกันรักษาไว้ให้ดี
ไปหน่วยเลือกตั้งของท่านตรวจชื่อกันให้ดี
ถ้าตกหล่นตรงไหนให้แก้ไขทันที
เพราะเจ้าหน้าที่มีไว้เพื่อตรวจให้ถ้วนถี่
สี่ปีจึงเลือกตั้งครั้งต้องระวังให้ดี
ถ้าพบว่ามีรับไล่คัดออกไปทันที
แต่ไม่ใช่ผิดตา โป่พวกผีโหลกลาลี ฯ
ให้คะแนนนำได้ที่หนึ่งให้พวกทั้งสักที่
แทบเป็นใช้อายเขาจริงไหมเล่าเรื่องนี้
ทั้งนายอำเภอปลัดกำนันผู้ใหญ่บ้านด้วย
ว่าจังหวัดนี้ไม่เลือกผู้แทนแทบแทรกแผ่นดินหนี
ไม่ร่วมแรงร่วมใจไม่รักใคร่สามัคคี
ความสามัคคีมีค่าเจริญก้าวหน้าทุกที่
บทกลอนนี้เน้นนานได้ยืนกันบ่อยๆ
จะเป็นผู้แทนนำทางเพื่อจะสร้างศักดิ์ศรี
อย่าใช้เงินใช้ทองอย่าเล่นของกัน
ให้ใช้ความรู้ความสามารถคงสะอาดกว่า
เอาแต่ความจริงใจผู้เลือกจะได้ยินดี
ว่าเลือกไม่ผิดพลั้งได้คุยตั้งดังซึกที่

ถ้า ส.ส.ที่เขาเลือกดีแต่เลือกภายนอก
 ถ้า ส.ส.ที่เขาเลือกดีทั้งเลือกทั้งแก่
 ท่านผู้สมัครทั้งหลายโปรดจงได้เสียพลั้ง
 คนชนบทร้องบอกว่าคนบ้านนอกคอกนา
 เพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ใครชวนกันไป
 ขอให้ผู้ลงสมัครเมื่อได้เป็นหลักฐาน
 สี่ปีผ่านไปลำไส้คลอนแคลน
 อย่าว่าฉันชื้อบื้อฉันคนชื้อชื้อชื้อชื้อ
 ว่าขายเสียงขายสิทธิ์เหมือนขายชีวิตขายชาติ
 เราชาวบ้านมั่นใจว่าไม่ขายเสียงกิน
 ถ้าขายเสียงให้เขาก็ว่าเราแสนโง่
 แหมลืมวงไหมใหม่แต่ละใบเป็นมัน
 เหมือนมดเห็นน้ำตาลตัวสั้นชูซ่า
 ท่านผู้สมัครทั้งหลายไม่เห็นใจบ้างหรือ
 ไม่มีธรรมะเป็นหลักโรคความอยากกระบาท

ผู้เลือกทำหน้าที่เหมือนผีหลอกพูดไม่ออกอื้อ
 ผู้เลือกหน้าบานยังจามบนอวดว่าผู้แทนชาติ
 ส่งสารผู้เลือกท่านบ้างเพราะไม่รู้ท่างรู้ถึ
 ไม่ค่อยรู้หนังสือหนังสือทั้งดาสาดาสี
 เขาบอกว่าโดยก็โดยความเข้าใจไม่ดี
 อย่างทั้งพวกเราชาวบ้านเหมือนเหตุการณ์ก่อนนี้
 ไม่เคยเห็นหน้าผู้แทนของเขาสักที
 คำขวัญอัน บื้อเร่ไปไหนก็เจอป้ายนี้
 เป็นจุดเด่นเห็นชัดต้องเคร่งครัดเต็มที่
 มิให้ใครมาหมิ่นว่าเราล้นศักดิ์ศรี
 เขาเอาใบแดงแดงมาโชว์แหม โอ้โฮเยะดี
 เห็นแล้วเก็บไปฝันเพราะนานเห็นที
 ช่างลากปากก็อ้าอดใจจนดำด่าไหลปรี่
 ถ้าเห็นใจมาชื้อ แล้วฉันชื้อ
 ฉะนั้นโรคขายชาติจึงได้มี

อวยพรปีใหม่

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นางเกลียว ธารพร
 อายุ 46 ปี

ขออวยพรทุกท่านให้สุขสันต์เต็มที่
 ขออวยพรคุณลุงให้เป็นผู้คนป้า
 ขออวยพรสาวสาวที่เกรี้ยวกราวอย่างลัว
 ขออวยพรผู้ชายจากใจแท้จริง
 ขออวยพรผู้หญิงไม่ใช่สิ่งสืบสัน
 จงมีผิวชายแท้อย่าไปหลงชายเทียม
 ชายปลิ้นชายปลอกชายหลอกให้หลง
 จะมีผิวสักคนจงได้คิดใคร่ครวญ
 คำพึงเผยแผ่อย่างแจ้งกระจ่างความจริง

ที่ขาดคู่ก็ขอให้เสียตอนขึ้นปีใหม่
 ขออวยพรคุณตาให้เป็นผู้คนยาย
 ขอให้เธอมีผิวเป็นผู้ชาย
 ขอให้เมียเป็นผู้หญิงทุกคนไป
 จะมีผิวสักคนขอให้เป็นผู้ชาย
 ชายเจ้าเล่ห์มีเหลี่ยมนี้มีมากเหลือหลาย
 พวกชายเปรียบชายกระโปรงมืออยู่เยอะแยะไป
 ถ้าหลงผิดคิดด่วนจะเหมือนเดิมไม่ได้
 สำนึกสอนหญิง เขาก็มีบรรยาย

ว่าถ้าเราพันธุ์เมื่อปลูกเรือนผิด
 เป็นหญิงถ้าพลาดไปมีผัวผิดผิด
 ถ้าจะดูผู้ชายต้องทำใจซ้ำซ้ำ
 ถ้าทนดูนานแล้วสันดานจะเด่น
 จงเลือกผู้ชายทั้งตัวทั้งหัวทั้งหาง
 เดิมตัดแบ่งตอนมาอวยพรติดต่อ
 ขอพรท่านผู้ใหญ่มากมายเหลือประมาณ
 ท่านนายกคนเชื้อชออย่าบออุปสรรค
 ไรคาใช้เจ็บขอให้โรคร้ายจง
 ขอให้อายุท่านไม่น้อยร้อยเกินเกิน
 ให้ท่านเป็นร่มโพธิ์แก้วแล้วโพธิ์ทอง
 รัฐมนตรีทุกท่านขอรำพันอวยพร
 ทุกกระทรวงทบวงกรมขอให้มีความสุขทั่วกัน
 ปีใหม่แล้วท่านคงใหม่กันถ้วนทั่ว
 ท่านเด็กเดือนชาวไทยให้ชวนชวยชีวิต
 ท่านอาหารต่อคนไทยขอบคุณในศรัทธา
 ยาช่าเคยชินอย่าลืมหวือกันประจำ
 สิ่งใดไม่ดีรัฐมนตรีก็ช่วยแก้
 ขออวยพรข้าราชการทหารตำรวจ
 เมื่อได้เลื่อนยศใหม่บันปลายเปลี่ยนแปลง
 พวกพ่อหนุ่มจวนป่ายชอบเปลี่ยนคุณนายบ่อยบ่อย
 ขอให้ทุกท่านอยู่ดีขอให้มีความสุข
 ข้าราชการประจำให้มีราศีจับ
 ขอให้มีคนคุกเข้าศาลานเข้ามาหา
 ให้มีคนประเคนล้นแต่ทวันยสิ่งของ
 ให้ภักดีโยลามาศปรากฏก้าวหน้า
 แม้ท่านเปิดหน้าบ้านก็ขอให้เปิดหลังบ้าน
 คนดีก็อวยพรใครหลังร้อนเราไม่รู้
 เรื่องวิ่งเรื่องเดินเรื่องเส้นเรื่องเศร้า
 เรื่องคอร์ปชั่นไม่สูญพันธุ์สักที

ต้องนั่งคิดนอนคิดจนเรือนพังทลาย
 จะต้องไปนั่งคิดจนตัวตาย
 เราเห็นแต่ใบหน้าแน่นนอนที่โชน
 ยิ่งนานก็ยิ่งเห็นสิ่งซ่อนเร้นดีร้าย
 ถ้าเป็นผู้ชายแค่ตรงกลางเขาไม่ใช่ ฯ
 ทั้งคราวคุณแม่คุณพ่อให้เพียงพอปลอดภัย
 ในแวดวงราชการอย่าว่าดิฉันก้าวก่าย
 ให้รุ่งเรืองเป็นหลักพันจากอันตราย
 เพราะความซื่อที่ท่านสร้างให้มันแต่ความแจ่มใส
 ให้นายกท่านเจริญเลิศเลอวิไล
 เป็นผู้นำของพี่น้องแล้วชาวไทย ฯ
 ขอให้ท่านถาวรการงานว่องไว
 ในยุคภาชีอันก็รู้จักกันไปไกล
 อะไรดีอะไรชั่วต่างจำจจำไซ
 เหล่ากัญชายาเสพติดจะพาตัวล้มตาย
 แต่ท่านเลิกมียาชากันเมื่อไร
 เดี่ยวคือยาหน้าดำจะแก้ไขไม่ได้
 อย่าทอดทิ้งเก้าอี้ทองแอร์ให้คนอื่นเขาอาย
 ทุกกรมกองหมู่หมวดได้เลื่อนยศกันใหญ่
 โปรตเปลี่ยนแต่ตำแหน่งอย่าคิดเปลี่ยนคุณนาย
 ถ้าถูกขัดด้วยใบช้อยแล้วอย่าบ่นว่าคาย ฯ
 ปราศจากวิบากทุกข์ให้สมกับอยู่เมืองไทย
 ได้เขยื้อนชัยบได้เป็นโตเป็นใหญ่
 วันละสามเวลาด้วยความรุ่งวิไล
 ลามสรวลเสริยเงินทองเนืองนองนอกใน
 ไม่ปวดแขนเมื่อยขามมีคนมาเลียให้
 ประตูลังเป็นมันทุกวันไม่วาย ฯ
 พุดถึงหน้าดำหรือประตูก็กลัดกลุ้มจะตาย
 วิ่งออกวิ่งเข้าฉันไม่ได้ว่าใคร
 คงรักษากันอย่างตื้อนรักษไว้วจนได้

ฉันก็รักษาไว้ให้ต้อย่าให้มีตกต่ำ
 คอรับชั้น เป็นชื่อใครก็ถือทั่วทิศ
 จะปราบปรามอย่างไรมันก็ไม่สูญพันธุ์
 คงกลัวคนรุ่นหลังคราวลูกคราวหลาน
 เอ้า โกง ได้ก็ โกงกิน ได้ก็กิน
 ขอให้กินกันให้สบายทั้งรุ่นใหม่วุ่นเก่า
 ข้าราชการคนตรงขออย่าให้ตรมตรอม
 ท่านที่เป็นแกะดำก็งานจะได้ดี
 ข้าราชการคงจินเห็น ได้กินกันแต่แกลบ
 ข้าราชการดีดีขอให้ เป็นศรีแก่ตัว
 ขออวยพรต่อท่านนักการเมือง
 ขอให้ทุกทุกท่านเจริญในหน้าที่
 ขอให้มืออภิสิทธิ์กัน เป็นพิเศษ
 ขอให้ เอาหน้าที่ทุกท่านมาปนกันกับครอบครัว
 ก่อนจะทำหน้าที่ก็ขอให้คิดถอนทุน

ขอให้ผีปากเก่งอย่างนักเพลงอีแซว
 ขอให้อยู่คู่สภาลแล้วแข่งด่ากันให้เพลิน
 บ้านเมืองเป็นอย่างไรไม่ต้องไปคิดฝัน
 ให้เตรียมล้นผีปากไว้ต่อต้านคู่ปรับ
 ขอให้ เก่งทุกท้าววิทยายุทธ
 ขอให้ เจริญลวดลาย เล่ห์เหลี่ยมลึกล้ำ
 เตรียม ให้เด็ดทุกท้าวไม่ว่าดำหรือต้อย
 ขอให้แย่งกันตั้งตอนที่นั่งในสภา
 แล้วอวยพรพวคนายหน้าพาไปเมืองนอก
 ให้ไทยหลอกไทยเสียให้สบายเบิกบาน
 เพื่อนมนุษย์ยอดอยากคุณ ไม่ต้องคิดย้อน
 ขอให้พวคนายหน้าสุขขุราเจริญ
 ใช้ลั่นกระดาดทรายน้ำลายแช่ลิ้น
 ให้นั่งหน้าทอนอยู่ที่บนกองทุกข์

เด็กวันหลังจะได้จำตัวอย่างใส่ใจ ๙
 นับว่าเป็นสิ่งยึดใครก็เลื่อมใส
 ฉันก็ปล่อยแถมมันให้อยู่นานคู่ไทย
 จะไม่รู้ว่าคุณรับชั้นคืออะไร
 กินปากกินดินกินหินกินทราย
 ประชาชนก็ทนเอาไม่เป็นไร ๙
 แม้จะอดจนผอม ไม่มีควมผิงผาย
 แข็งขานายมิกก็เสียเขามั่ง ได้ไหม
 ต้องต่อสู้เงินแสนเงินไม่พออย่าได้
 ข้าราชการชั่วเห็นรวยเร็วทันทุกราย ๙
 ขอให้ชื่อกระเดื่องไม่ว่าพรรคใดใด
 นั่งรถเรือก็นั่งฟรีตลอดไป
 จะใช้ของต่างประเทศให้เลี้ยงภาษีได้
 ขอให้หาประโยชน์ส่วนตัวไม่ต้องห่วงเพื่อนได้
 อย่าให้ทุนหายกำไรสูญกินข้าวร้อนร้อนนอน-
 สายสาย
 ด่าเจ็ดวันไม่ซ้ำแนวไม่ว่ากรณีไหน
 พอลิ้นเดือนกับรับเงินกันสบาย ๙
 ใครเดือดร้อนข้างมันแล้วค่อยหาเสียงใหม่
 พรรคไหนแยชัดให้ยับเพื่อแย่งความเป็นใหญ่
 ศอกเข้าอุดลุดมากไปด้วยลวดลาย
 ให้หน้าแดงหน้าดำให้ดำตึกว่าผู้ใด
 ชาวบ้านเป็นมันเป็นร้อยเดือดร้อนก็ข้างมันปะไร
 ชาวบ้านจะตายโหงตายท้ออย่าสนใจ ๙
 แหมหลอกกันดีออกขอให้มาหลอกกันใหม่
 ใครเดือดร้อนข้างมันให้คุณท่านสมหมาย
 ขอให้ตั้งแก๊งหลอกกันเอ๋ยแล้วเข้าไป
 ให้กลับกลอกกินเงินให้คนโง่งทาง่าย
 ดุดเลียดหลอกแตกให้เพลวเพลกบรล้วย
 ให้หน้าหนาหน้ากระดุกใครด่าก็ทนได้

สิบแปดมงกุฎที่เก่งทางการโกง
 อวยพรชาวโจรที่เกี่ยวปล้นเกี่ยวจี้
 จะลักเล็กขโมยน้อยก็ขอให้ก้าวหน้า
 จะให้โจรจงเด่นมีเส้นดัดดี
 แล้วอวยพรมือปืนที่ได้ปล่อยปิ้งปึง
 ไม่ต้องมีเรื่อง โกรธเคืองส่วนตัว
 ไม่ต้องห่วงใยขอให้ใจท่านชั่ว
 อย่าให้หมอนูต้องมาตายเพราะงู
 ขอให้คนมีสีได้เข้ามามีส่วน
 อวยพรไฟฟ้าและประปาด้วย
 ขึ้นราคาเท่านี้ยังจนกันไม่หนัก
 ขอให้ขึ้นราคาจนชาวประชาต้องคลาน
 น้ำไฟไม่พอใช้สอยแต่เงินทองให้ได้เสีย
 ขอกราบไหว้วิงวอนอวยพรอีกข้อ
 ทั้งรถเมล์รถไฟรับไม่ไหวคนวุ่น
 ขอให้ขึ้นราคาให้ชาวประชาใช้หนี้
 อวยพรไซเฟออย่าเผลอเรอขั้บรด
 ขอให้ขั้บมึนทั้งรถเบา รถหนัก
 ขออวยพรหนุ่มสาวกระเป๋ารถ
 พวกกระเป๋ากี่ตัวพวกกระเป๋ากี่ตัง
 ขอให้เก็บค่าโดยสารเกินขึ้นราคา
 แล้วอวยพรไม่พังกถึงคนยากคนจน
 ขอให้จนผูกขาดตลอดชาติสิ้นเชื้อ
 ทำดีเกือบตายไม่มีใครเอออวย
 ใจหนึ่งก็อยากจากใจหนึ่งไม่อยากจบ
 อ้อเฟิ่งนิกได้นิกไปตั้งนาน
 ขอให้ เป็นแกนนำพาความก้าวหน้า
 ค่าเงินบาทลดไปสุขใจกันจัง
 ขอให้รัฐเข้มแข็งมีแรงเป็นหลัก
 อวยพรคนอื่นลืมนอวยพรตัวเอง

ขอให้เจอไข้ไปงทุกคนไป ๙
 ขอให้เด่นดวงดีปล้นที่ไหนก็ได้
 ทั้งสีกาก็สีขี้มาทั้งมือเก่ามือใหม่
 ให้คนมีศักดิ์มีสิคุมครองให้ ๙
 พวกมือปืนรับจ้างขอให้สุขหัวใจ
 ใครจ้างก็จั่วขอให้มียเงินจ่าย
 แต่อย่าเกิดกับตัวเขาตายเราตาย
 เพราะปาเข้ายังว่างอยู่อย่างมากมาย
 ยิ่งเขาแล้วลอยนวลแล้วสบาย ๙
 ขอให้ท่านช่วยขึ้นราคาใหม่
 ขอให้ขึ้นมากมายอีกได้ไหม
 ให้เจ้าหน้าที่ทุกท่านอ่วมมรทัย
 ท่านได้ซื้อรถเก๋งให้เมียแล้วคนใหม่
 ทั้ง ชส.มก. ให้เจริญวิไล
 แน่นทุกคันขาดทุนนี้แหละรถเมืองไทย
 ขาดทุนทั้งปีราคาก็ขึ้นเรื่อยไป ๙
 มารยาทย่อยหยดทั้งรถเล็กรถใหญ่
 ขอให้ขับแบบกระชากแล้วล่าไล่ ๙
 ขอพวกเธอทั้งหมดมีความสุขมากมาย
 ขอให้มารยาทแข็งกระด้างจะดำใครก็ได้
 ถ้าใครทวงก็ทำชิงแฉับม้วยไทย ๙
 จนแล้วอย่าบ่นขอให้จนกันสบาย
 จนแล้วก็ยังซื้ออยู่กับดินกับทราย
 คนไหนรวยก็ให้รวยกันให้ตาย ๙
 อวยพรยังไม่ครบไม่รู้จะอวยพรใคร
 อวยพรคณะรัฐบาลท่านมีบุญสบาย
 เป็นปีกแผ่นแน่นหนาทั้งภายนอกภายใน
 หนี้เพิ่มผูกพันเหมือนลงเรือลี้มพาย
 ให้แน่นดังไม้ปีกแล้วชักว้าย ๙
 ฉันเป็นแม่เพลงขอให้ฉันเองสุขใจ

ฉันเป็นศิลปินหาทางร้อง
 ยามดึกธรรมดาทุมหมากี่เมิน
 ยามดึกกักกองพี่น้องเต็มบ้าน
 มึงงานมาหากับบอกว่าพี่น้อง
 ยามจะใช้ยกมือไหว้อ่อนหวาน
 เคยอวยพรตัวเองอย่างแสนเอื้อมระอา
 เลยขอถามทุกท่านว่าพรฉันที่แจก
 ถามว่าดีไหมเล่าพรที่ฉันแจก
 แต่จะดีหรือไม่ดีก็ต้องมีคนฟัง
 ดีก็บอกว่าดีไม่ดีก็บอกว่าดี
 จะจบแล้วจะว่าจะจบ
 ว่าจะจบหลายครั้งเคยได้ค่าจ้างตอนจบ
 เมื่อไม่ได้ค่าจ้างก็ต้องจำใจจบ
 จบพรปีใหม่ฉันต้องบ้ายกลับบ้าน

ถ้าชื่อเสียงดังก็องพวงพ้องก็หลาย
 ถ้าตกอับยับเยินหมากี่ไม่เข้าใกล้
 มึงงานก็วานเล่นกันวันวาย
 พอเลิกร่าเลิกร้องแม้พี่น้องก็ไม่ใช้
 เลิกใช้รู้จักฉันกันเมื่อไร
 ชาคินให้เป็นข้าเขาจนตาย ๗
 ไปทุกทุกแผนกมีทั้งไพร่ทั้งนาย
 ถึงทุกหนทุกแห่งแต่คนตายไม่ให้
 เพราะฉันร้องเสียงดังใครไม่ฟังก็ไม่ได้
 ดีไม่ดีก็ฟังฟรีเพียงแต่แค่เปลืองไฟ ๗
 ท่านผู้ฟังที่เคารพจบแล้วท่านทั้งหลาย
 จะจบแล้วหลายตลบจบได้เมื่อไร
 มีโอกาสก็มานบขอให้ตลอดปลอดภัย
 ถ้ามีกรรมพบกันเมื่อปีกลาย ๗

เพลงจากทั้งรัก

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายคล้าย แสงสี

อายุ 85 ปี

เป็นกรรมวิบากจะต้องจากนวลนาง
 มาเป็นห่วงข้างหน้าให้พะว้าพะวัง
 คิดเวียนวนจนหัวใจจวนจะขาด
 บอกว่าลาใจข้าไม่ลืม
 เผลอเผลอนลั้งลั้งแล้วก็ลั้งซ้ำ
 พินิจจากอุณนอกเหมือนนกจากรัง
 เมื่อจะจากนางร้องลั้งนวลน้อง
 ให้น้องสาวของงามไว้ทำเจ้าของเงิน
 พินิจจากอุณนอกอื่นใดกะอื่น
 มีทุกข์เข้าคำมีกรรมเข้าเสริม

เสียเมื่อกำลังรักใคร่
 ข้าวของมีบ้างก็จะหมดไป
 ห่วงนุชห่วงนาถเสียเหลือใจ
 รักน้องหลงปลื้มอาลัย
 คิดแล้วก็จำลาไป
 เหมือนอย่างพินิจนางวิมล
 เอ็งจะให้เป็นสองสามใจ ๗
 อย่าให้ใครมาเยนไกรธตาย
 ความคิดถึงแม่ขึ้นหัวใจ
 มีเวรเข้าเติมต่อให้

เราจากกันทั้งรักมันให้หนักอารมณ์
 เวลาที่คิดถึงให้นึกกาตัด
 เพราะบุญมีน้อยวาสนาที่น้อย
 เราเป็นผิวเมียกันเสียเปล่าเปล่า
 ถ้ามันอยู่ได้พี่จะอยู่ด้วย
 ถิ่นของน้องอยู่ที่นี้
 ถ้ามีรถยนต์จะชนของมาฝาก
 ออกชื่อจะจากออกปากจะลา
 แม่เวลละของทอง เนื้อเย็น
 นับวันจะกลับไปกับบุญ
 จะจากน้องรูปทอง เนื้อเย็น
 เทพบุตรเจ้าข้าเอ๋ย
 จันมารักสาวไม่ได้สาว
 เราก็อยากกว่าคนจนกว่าเพื่อน
 บิตรมารดาชราแก่เฒ่า
 เราก็คือมนุษย์สุดปัญญา
 นับแต่นั้นนี้เห็นจะลืบลบ
 แสงทองอาทิตย์ลับเหลี่ยมศิริ
 ให้น้องอยู่จงดีอย่าให้มีทุกข์
 ส่วนตัวของพี่จะต้องลาลับ
 ออกปากว่าจะล่าน้ำตาไหลหลัง
 ใจใจโอดจันทน์ช่างคิดระยำ
 เขารักเราเล่นเล่นเราก็อเห็นความจริง
 ว่าจะรักเขาเลยเขาจะเย้ยเราเล่น
 ห้ามจิตรักไม่ไหวห้ามใจก็ไม่ฟัง
 ใจจิตใจใจทำไมมึงดื้อ
 ถ้ามึงอยู่กับเขาเขาไม่เอาทำผิว
 ตัวจะไปแต่ใจจะอยู่
 พี่มาพะวงน้อง เอ๋ยกังวน
 ทั้งพี่น้องวงศ์ญาติมากเหมือนขวากล่อมองค์

สุดที่จะกรมแล้วกรอมใจ ๙
 น้ำค้างหยดยหยดหยดหยดไม้
 เราจะมาหลงคอยกันไม่ได้
 เลิกแล้วก็เอาไปไม่ได้ ๙
 จะอยู่กับรูปสวยของพี่แก้มใสใส
 แต่ถิ่นของพี่อยู่ไกล
 นี้นานไกลกันนักมาไม่ได้ ๙
 แต่พระชลนาหลังไหล
 พี่ไปแล้วเอยจะเห็นแล้วหน้าใคร
 นับวันจะสูญไปวังได้
 คราวนี้จะเห็นแล้วหน้าใคร ๙
 ช่างไม่ช่วยบ้างเลยหรืออย่างไร
 นำอายุกับชาวนานไกล
 แทนจะไม่มีเรือนแล้วอาศัย
 เหลือแต่ตัวของเราจะเห็นของใคร
 แทนจะเป็นไบบ้าในใจ ๙
 อุปมาเหมือนดับแล้วดวงได้
 รุ่งขึ้นรุ่งขึ้นเห็นจะต้องลาไป
 สาวไม่รักสนุกอยู่ด้วยไม่ได้
 นานนักจะได้กลับมาใหม่
 ให้อ้วปวังสองอกสองใจ ๙
 จะหลงรักเขาไปทำอะไร
 มาหลังรักผู้หญิงนำอายุใจ
 เขารู้เช่นเห็นเช่นว่าเราเป็นคนบ้านไกล
 ยังขึ้นต้นทรวงไม่ได้
 จะอยู่กับเขาหรือตัวกูจะได้ไป
 มึงจะกลับเข้าตัวกูจะไม่ได้
 ฝากด้วยซิแม่หนูชื่นใจ
 จะอยู่ด้วยหรือก็จนแล้วน้ำใจ
 ยิ่งคิดยิ่งสงสารใจ

จับข้อมือถือเอากร
 ฟ้าจะลางวลงแล้วก็มองดูหน้า
 หมดทั้งเนื้อทั้งตัวรักอยู่แต่ลูกตา
 มองเห็นตาดำดำยิ่งทำให้รัก
 เรารักกันยังไม่ทันได้ชม
 ถ้าฟ้าแบ่งภาคได้อย่างพระราม
 ภาคหนึ่งจะอยู่เป็นคู่สงวน
 ออกชื่อว่าลาให้พะว้าพะวัง
 มาคิดวนคิดเวียนใจเจียนจะขาด
 เมื่อคราวสมทบรบเยอโรมัน
 มันเป็นคลื่นระลอกกระฉอกกระฉอน
 เราอยู่เมืองยุโรปเคยไปรบฝรั่ง

กู่จะลามิงไปก่อนแล้วหัวใจ ฯ
 แต่พอเห็นตาของน้องสาว
 ตั้งแต่รักมายิ่งกว่าคนทั้งหลาย
 เห็นน้องมองหนักแทบจะร้องไห้
 ต้องมาตรอมตรมแล้วแทบตาย ฯ
 จะแบ่งให้แบ่งามสักครึ่งกาย
 ภาคหนึ่งจะชวนกันไป
 คิดแล้วก็นั่งเสียใจ
 เมื่อตะวันลงบาดแล้วชายไผ่ ฯ
 ลงเรือกำปั่นล่องไป
 พี่ยังไม่อาวรณ์หัวใจ
 ยิ่งปึงปึงก็ยังไม่กลัวตาย

เพลงลา ส่วนที่ 1

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นายสมบุรณ์ สุพรรณยศ
 อายุ 46 ปี

พ่อจำแม่จำผมขอลาคุณลุง
 เสียตายที่นั่นเทิงเคยรีนเริงฟ่อนรำ
 จะไม่ได้เล่นอีกละไม่พบปะแรมปี
 ถ้ามีจิตศรัทธาเชิญไปหาอีกหน
 ถ้า मैंเจ้าภาพไปหาจะไม่คิดค่าเหน็ดเหนื่อย
 จะให้กระชั้นกระชิดบางที่ผิดติดงานการ
 ถ้าท่านไปหาผมจะมากอีกสักหน
 ถ้าได้มาเล่นอีกหนค่าจ่านผมจะไม่เอา
 ผมจะลาสักหน่อยจอกกลอยชันน้ำ
 พลูจีบหมากเจียนจะลาเขียนลาขึ้น
 คนนั่งคนดูเสื้อบูเต่าบู
 ลามวนบุหรี่ลากลิใส่หมาก

ต้องแยกทางห่างทุ่งกันละแม่สาวเมืองไทย
 เสียตายโรงประล่านิกิให้น่าอาลัย
 อยากจะพบแล้วน้องที่เชิญไปหาหมาใหม่
 คิดแต่ค่าจ่านจะมาเล่นให้คุณนาย
 ลงจากรถเดินเรื่อยกรงไปหาหลานชาย
 ถ้ามีเวลาหลายวันรีบไปหาเสียไวไว
 ถึงจะลำบากจะไม่บ่นไม่ขอเบี่ยงบ่าย
 จะมาเล่นให้เปล่าเปล่าคุณนาย
 จะลาตรกที่คว่าสาทุกกะเบือเตาไฟ
 ทั้งสี่เสียตเกสซเต่าบูตะไกร
 จะลากันมองมุลไปด้วยดวงได้
 พานทองพานานาตผมต้องลาไกล

แต่เมื่อผมจะลาผมจะขอให้พร
ขอให้ เป็นเศรษฐีมีเงินถึง
ให้มีเมียหลวงสักร้อยมีเมียน้อยสักพัน

ให้เจ้าภาพถวาททั้งผู้หญิงผู้ชาย
บ่าวไพร่สะพรั่งคอยขันวัก
เหลืจจากใช้ให้ฉันนะคุณนาย ฯ

เพลงลา ส่วนที่ 2

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายคล้าย แสงสี
อายุ 85 ปี

ยกมือกราบลาสมาแม่พี่
พ่อแม่ทั้งหลายหญิงชายเจ้าชา
มีทั้งไทยทั้งลาวชาวนคร
อีกทั้งหนุ่มทั้งสาวทั้งเฒ่าทั้งแก่
ท่านมานั่งฟังกลอน
ฉันได้ยินเขาว่าเป็นธามะดา
เมื่อสอนมนุษย์ปฤชณ
ท่านให้แผ่เมตตากรุณา
ทั้งมุกตาอุเบกขา
ว่าโลกะ โทสะ โมหะ
ตัดเสียให้หมดความโกรธความหลง
ตามข้อที่ว่ามันจะพาให้วัน
เมารูปวายุร้ายเมากายลื้มแก่
ท่านให้ตัดกัณฑ์เสียให้เด็ด
จอมพุทธองค์เมื่อทรงญาณ
วชิกรรม มโนกรรม
ท่านว่าลั้งปากโกหกมักเสียสิน
ท่านให้เราตั้งมั่นในขันติ
ท่านให้ก่อรังสร้างกุศล
ให้เราถือศีลห้า
ถือสิกขาไว้อย่าได้ปวนฤดี

เพราะถิ่นฐานแถวที่ห่างทุ่งพระยาไทย
ตามประดาที่มาเด็กเล็กผู้ใหญ่
ทั้ง เขมรแขกมอญพม่าใหม่
คราวพ่อคราวแม่คราวตาคราวยาย
ท่านจะว่าผมสอนผู้ใหญ่
ฉันเองก็จำเอาไว้ได้
ที่ได้เกิดเป็นคนทั้งหญิงทั้งชาย
อย่าทำโทษไปไม่ได้
ตามข้อที่ว่านี้เป็นใหญ่
ท่านให้เร่งสละเสียให้ได้
เอาอย่างพระพุทธรองค์สอนไว้ ฯ
จะพาตัวเมตาตนลื้มความตาย
เมาเมียจนลื้มแม่รู้กันบ้างไหม
มันถึงจะสำเร็จไปได้
เมื่อจะเข้านิพพานท่านได้สอนเอาไว้
ใครทนอย่าไปทำชั่วร้าย
ท่านว่าลั้งตืนตกตืนไม้
อย่างพระชินสีห์ท่านเป็นใหญ่
จะได้ติดตามตนแล้วเราไป
ไอ้เมื่อเวลายังไม่ตาย
ตั้งมั่นขันติเอาเข้าไว้

ข้อหนึ่งปานามิให้ฆ่าสัตว์
 ข้อสอง โจมฉินอกินมทาทาน
 ท่านว่าทรัพย์ของเขาเอามาทำของตัว
 ข้อสามสิกขาที่ในกาเม
 ไม่ว่าลูกเขาเมียเขา
 ข้อสี่มั่วสาทา
 จะทำปากมดกันเป็นหมย
 จะไปเที่ยวปดไปโกหก
 อย่าไปกินเหล้าเมายา
 ท่านให้เราถือเอาแต่เพียงศีลห้า
 ท่านให้หมั่นก่อสร้างทางกุศล
 วันพระแปดค่ำสิบห้าค่ำ
 ให้ไปถือศีลรับอุโบสถ
 เมื่อเวลาจะนอนพรของพระ
 พุทธธรรมะสังฆะธรรมคุณ
 ใ้สิ่งที่ชั่วอย่าพาตัวหลงเชื่อ
 คำสุภาษิตประติษฐานกล่าว
 อาสวณจพาลานัง
 คณพาลพาลพาไปหาข้างผิด
 ถ้าว่าคณบัณฑิตมันก็ติดมีผล
 อย่าทำชเชื่อนหลงเชื่อคนชั่ว
 ถ้าเชื่อนันนักก็มักจะ โกง
 พอลึกว่าผิดผิดเสียมาก
 จะต้องถอยหลังลงนั่งนอนคิด
 เปรียบเหมือนปล่อยเรือเร็วเสียจมนิด
 ท่านผู้ฟังทั้งหลายหญิงชายนั่งดู
 ถ้าว่าลูกไปแล้วย่านินทาหลังหลัง
 แต่เจ้าของงานท่านใจดี
 ท่านหมั่นก่อสร้างทางกุศล
 ท่านอุตสาหะหิยทรัพย์นับสละ

ท่านให้หมั่นระมัดระวังไว้
 อย่าไปลักขของท่านทั้งหลาย
 มันจะทำให้มัวหมองไหม้
 มึงจะทำไว้เร็วไปไม่ได้
 ถ้ายอมให้เราเอาไม่เป็นไร
 ถึงจะพูดจะจาต้องให้จริงใจ
 จะทำพูดพล่อยพล่อยไปไม่ได้
 จะต้องตกนรกอบาย
 ในข้อสุราเมรัย
 เกะอะเมื่อเวลายังไม่ตาย
 จะได้ติดตามตนไปเมื่อตัวเราตาย
 เร่งไปฟังพระธรรมทั่วดีใหญ่
 จะได้เป็นประโยชน์เมื่อเราตาย
 อย่าลืมนอย่าละไปไม่ได้
 อย่าทิ้งให้เสื่อมสูญเสียหาย
 จะเอาไว้เป็นเชื้อเป็นโย
 ไว้เป็นเรื่องเป็นราวจำเอาไว้
 มัตถิตานันจเสวนาจุบจุบจำเอาไว้
 ถ้าว่าคณบัณฑิตมันจะได้
 มักจะเป็นมงคลแก่ถึงกาย
 มันจะพาตัวหมองไหม้
 มักจะจุ่งเข้าโพรงผลุบหาย
 จะลื้อถอนก็ยากผลักไม่ไหว
 จะแก้ความผิดก็ไม่หาย
 จะเอาปิบเข้าวัดก็ไม่ไหว
 ถ้าท่านชอบทุกข์จำไว้
 อย่าเฝ้าชิงเฝ้าชิงยกมือไหว้ว
 ท่านสร้างกุศลเหมือนชินสีห์สอนไว้
 ท่านหวังเอาผลเมื่อตาย
 ทำบุญกับพระเมตไตร

ท่านได้เลี้ยงอาหารทั้งหวานทั้งคาว
 มีทั้งผู้เฒ่าผู้แก่คราวแม่คราวพ่อ
 ส่วนตัวฉันเองเอาเพลงมาช่วย
 ลูกจะขอแล้วอวยพร
 ขอให้ท่านสุขไสโมสร
 ให้อายุวรรณะสุขะสุขัง
 ให้ท่านเป็นเศรษฐีมีเงินทอง
 ให้ท่านเป็นเจ้าสัวเหยียบหัวตะเภา
 ถ้าจะทำไรไถนา
 ถึงท่านจะมานาไม่ต้องหาเคียว
 มียุ้งข้าวเหนียวเคี้ยวอดมะพร้าว
 ให้ท่านเป็นเศรษฐีมีเงินตรา
 ถึงทำราชการมีเงินเดือน
 ถ้ากำลังเป็นหลวงขอให้ล่วงถึงพระ
 ให้มีเมียน้อยตั้งพวงเมียหลวงตั้งพัน
 กลางันอย่าได้ขึ้นกลางคั่นอย่าได้ขัด
 ให้เป็นเศรษฐีมีเงินรวย
 ขอให้ส่วยข้าวมาแต่เหนือ
 ให้ส่วยกะปิมาแต่ระยอง
 มีลูกชายขอให้ท่านได้บวช
 เมื่อท่านตกนรกหมอน้ำร้อน
 ถ้าท่านมีลูกหญิงขอให้มิปัญญา
 ให้รักษาข้าวของเงินทองสมบัติ
 ให้ประทับประคองตามสนองพระคุณ
 ถึงจะเจ็บจะไข้ได้โรคา
 ให้มีคนรักน้ำชาข้าวซ้อน
 ให้ท่านเป็นเศรษฐีมหาเศรษฐี
 ขอให้ท่านมีเพลงเสียปีละพัน
 ยกมือถอนง้าววันต้องขอสมา
 ถ้าว่าผิดไปบ้างพลั้งไปหน่อย

ทั้งหมดทั้งสาวเด็กเล็กผู้ใหญ่
 พากันมานั่งล้อมเสียจนหงุส
 ให้แบงก์ร่ำรวยกันเสียหลายใบ ๔
 ขอให้ท่านถาวรโตใหญ่
 ไปเหมือนอย่างคำพรของลูกให้
 ให้พละกำลังเหลือหลาย
 มีข้าวมีของมีเปิดมีไก่อ
 ให้มีคนเรียกเจ้าแล้วเรียกนาย ๔
 ท่านก็ไม่ต้องหาซื้อควาย
 ให้มีคนมาเกี่ยวข้าวให้
 มียุ้งข้าวเจ้าเคี้ยวอดไผ่
 ผู้คนบ่าวข้ามากมาย
 ให้ยศศักดิ์ท่านเลื่อนโตใหญ่
 ให้มีชัยชนะแล้วเหล่าร้าย ๔
 นมเท่าลูกจันทน์ทวาย
 ให้ของดีท่านเป็นหวัดเป็นไอ
 ให้มีเงินส่งส่วยคุณนาย
 ขอให้ส่วยเกลือมาแต่ใต้
 ส่วยเงินส่วยทองมาจากเชียงใหม่
 ให้ได้ทรงผนวชครองไตร
 คงเห็นชายจีวรผ้าไตร
 ให้มีชันชาสีนสาย
 ที่ท่านได้จัดทำไว้
 ด้วยเดชบุญแล้วทำไว้ ๔
 ให้มีเทวดารักษาคุณนาย
 ให้มีคนป้อนส่งให้
 ปิณฑาให้ท่านมีเพลงใหม่
 หาสุกมาเผ่นกินให้ ๔
 วันต้องลาครวไล
 ท่านอย่าเพ่งว่าพล่อยลูกจะขอภัย

ท่านอย่าเพิ่งถือโกรธติโทษนินทา
 เพราะลูกจัดสนจนเหลือเกิน
 เพราะตัวลูกยังไม่รวย
 ถึงลูกอยู่ได้ท่านให้รับข้าวด้วย
 แม้ตั้งหน้าจะไปหาเพลงฉิ่ง
 ถ้าเห็นว่าลูกชายจน
 เพราะมันสมควรจวนเวลา
 ให้ท่านอยู่เถิดหนา ลูกต้องลาไปก่อน
 ลาพ่อแล้วหันมาลาแม่
 แต่พอเห็นหน้าแม่ก็รัก
 สองกรต่อนกลืนมาสะอื้นงักงัก
 ครั้นจะเอื้อนปากออกบอกกล่าวลา
 น้ำเนตรชลนาไหลมาออกย่อย
 แทบจะเป็นลมล้มทั้งยืน
 เสียแรงรักกันยังไม่ทันได้ชม
 มันเกิดลมกำจัดพัดกระเด็น
 น้องจะเสียพรหน้ามา
 จะสั่งอะไรให้นางในแม่สั่ง
 มันเกิดรักขึ้นเป็นกอล้อมมาก่อเป็นกำ
 ถึงน้องจะสวยแสนสวย
 หันมามองแล้วทางตา
 ให้น้องกรวดน้ำไปเสียคนละชั้น
 ส่วนน้องกับพี่ชาตินี้ต้องแคล้ว
 พบไม่งามเสียเมื่อยามชวานเป็น
 ออกจะแนกเหมือนยังคิ้วข้าวตอก
 หูดไม่ออกนอกก็ยาก
 จนใจแล้วจนจ่อ
 แต่พอหลงแล้วคำนึ

วันนี้จะต้องลาแล้วครวไล
 จะต้องเที่ยวหาเงินอีกใหม่
 จะมัวอยู่ด้วยคงไม่ได้
 ลูกก็คงไม่รวยเหมือนคุณนาย
 ให้มาตกรางวัลทีละไฟ
 มีปีละสองหนนะคุณนาย ฯ
 ลูกจะต้องลาแล้วครวไล
 เพราะถิ่นฐานนครของลูกมันไกล
 ผู้เฒ่าผู้แก่เด็กเล็กผู้ใหญ่
 นึกไม่อยากแล้วจะไป
 มองเห็นคู่รักไม่อยากไป ฯ
 ฉันก็กลืนน้ำตาไว้ไม่ไหว
 ลงไปเป็นเม็ดน้อยเม็ดใหญ่
 แทบชีวิตจะไม่คืนเข้าร่างกาย
 เลยเจ้าแม่หัวลมพัดชาย
 คราวนี้จะเห็นหน้าใคร
 ทำให้น้ำตาน้ำไหล
 สั่งเสียเมื่อยังยังไม่ไป
 ถึงจะรักแม่งามก็ต้องไป
 คราวนี้ชายอยู่ด้วยไม่ได้
 เมื่อเวลาแลมาแล้วไป
 ไปชาติหน้ารักกันอีกใหม่
 ชาตินี้ให้แล้วกันไป
 ถึงรักกันก็สิ้นอาลัย
 สุดระกำข้าชอกแล้วไม่พ่าย
 เหมือนอย่างน้ำท่วมปากพี่ชาย
 เหมือนไอ้จ้อแล้วจนใจ
 เอวังก็มีเลิกกันไป ฯ

เพลงลา ส่วนที่ 3

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
นายไสว สุวรรณประทีป
อายุ 70 ปี

เวลาก็ด่วนทวนคณิง
นับวันจะ เคลื่อน เดือนจะคล้อย
โอ้ เจ้าแม่พรตของ เจ้าผัวรัก
ไม่มีทุกข์ไม่จากไม่มียากไม่จร
ทศกัณฐ์ โศกก็ไม่เท่าพี่โศกา
ให้เอามือช้อน้ำมาคลำตูดอก
อยู่เถิดเจ้าพี่จะเฝ้าแต่โศก
มีกรรมจำจะต้องพลัดพราก
กำกนแล้วกำเกวียน
เจาะกงใส่กำ
นิมนต์เป็นกรรมคู่แล้วกรรมคน
ลาแล้วลาเล่าเฝ้าแต่ลา
เมื่อจะอยู่จะไปเหมือนยัง ไก่หลงรัง
ลาคนที่นั่งที่ฟังที่ดู
จะลาเพลง เคยลงลาวง เคยร้อง
เส้าเรือนแปดต้นนั้นบนนั้นล่าง
ทั้งจิ้งจกเกาะเส้าทั้งคางคาวเกาะกลอน
แสนสงสารอยู่แต่ไม้เลียบหนุ
ลาแล้วลาเล่าเฝ้าแต่ลา
เมื่อก่อนเก็บดอกไม้ร่วมหนุ่มคนละกิ่ง
เมื่อก่อนพรากรลูกนกกลูกกา
จะตั้งสัตย์อธิษฐาน
ถ้าเกิดเป็นคนจะให้หน้าซ้ำ
จะเกิดเป็นนกเป็นกา
ลาแล้วลาเล่าพี่ก็เฝ้าแต่ลา

แสนจะรำพึงอยู่ในใจ
เวลาก็น้อยไม่รู้จักทำไฉน
คราวนี้ต้องจำจากไปด้วยความจนใจ
ในอุราเร้ารอนไม่รู้จะทำอย่างไร
ทุกข์นักโศกหนาทำไฉน
ตัวพี่จะ โศกสักเท่าไร ๗
โอ้แม่เขียวประโลมโลกไม่รู้จะทำอย่างไร
กรรมแล้วจะต้องจากแม่ขึ้นใจ
หักแล้วได้เปลี่ยนกรรมใหม่
เสร็จแล้วก็ทำขึ้นได้
กรรมแล้วก็จนแล้วน้ำใจ ๗
คิดคิดขึ้นมาไม่อยากไป
ให้ละล้าละลังไม่รู้จะทำอย่างไร
ที่ยืนเป็นหมูก้นมากมาย
ลาพี่ลาน้องป้าน้าและนาย
ทั้งประตูหน้าต่างด้านเหนือด้านใต้
ขอลาไปก่อนพี่นกออกไก่
ไม่รู้เลยจะอยู่กันกับใคร ๗
คิดคิดขึ้นมาไม่อยากไป
ส่วนทั้งจะต้องทั้งกันไป
มีกรรมจะต้องลาล่วงครวไร
เดชพระ โภธิญาณท่านเป็นใหญ่
ถ้าว่าเกิดเป็นหมาหรือก็จนใจ
ขอให้เป็นคู่ช้ำกันเรื่อยไป
รักพี่จึงดูหน้ากันเข้าไว้

ถ้า मैं แหกอก ได้อย่างกับปู
 พี่จะควักหัวใจเอามาใส่มือแม่
 แม่คุณแม่ขา พี่ต้องลาไปก่อน
 ถ้าชีวิตไม่ตายกายยังมัน

พี่จะฉีกให้ดูหัวใจ
 ร้องว่านี่แน่หัวใจชาย
 พลัดพรากขอพรจะให้มียัย
 วันหน้าต้องพบกันแล้วอีกใหม่ ๙

เพลงสั้น

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
 นายไสว สุวรรณประทีป
 อายุ 70 ปี

เกิดกรรมปางก่อนต้องจากกร ไกลกัน
 แม่คู่ชาเคียงข้างจะระคาง เคียงชุ่น
 รักใครรักเขามันไม่เท่ารักน้อง
 แม่คู่เคยเซ็นถึงจะเป็นคู่เขา
 เมื่อไรจะมีคู่ให้รักถึงข้า
 (สร้อย) ซอระกำเอยดอกลำไย (ซ้ำ)
 รักพี่ไม่งามพรอกสองงามเป็นเงา
 รักเจ้าคนงามต้องงุ่มง่ามเดินงอน
 ต้องระงมทวงงาจะต้องง้ำลิ้มงาม
 คราวนี้จะต้องหงายหน้างอ
 (สร้อย)

โอ้แม่ดอกกระเจาของพี่แจ่มกระจ่าง
 โอ้จวนใจหมายจงมานั่งจ้องรักเจ้า
 แม่จันทร์แจ่มกระจ่างจะจาง เป็นอื่น
 โอ้ดวงจิตเคยจกน้ำตาจกลงไหลจือก
 จะต้องจากกันจริงแล้วหล่อนเจ้า
 (สร้อย) ลงลูกจากลานรำคาญด้วยความ-
 คางเซ็น (ซ้ำ)
 คู่ชื่นของฉันดูเป็นชิ้นเชิดชู
 วิจะรักชายจะเฟื่องกลายเป็นชิ่ง

เกิดกรรมทางกันคราวนี้ต้อง ไกล
 ต้องจากแม่แม่คุณนะแม่ช้อยใบคาย
 แม่คู่เคยประคองแก้มขาวปานไข่
 พี่มานั่งกอดเข้าแทบจะเป็นไข่
 แม่คุณแม่ขาจะพึงรักกะใคร
 เวรกรรมทำไว้จะทำอย่างไรกันเล่าเอย ๙
 เหมือนยังงิ้วถือง้าวเสียเมื่อตอนเดือนหงาย
 งิ้วงาทำยงอนจากแม่เงาเดือนหงาย
 แบทแห่งงามรักของงาจากงาย
 ถ้าว่าใครมาจ้องจะเฟื่องรักเขาง่าย

รักจริงจะต้องจางไปด้วยความจวนใจ
 จวนจิตจับเจ้าเพราะเป็นความจวนใจ
 เจอเจอะคงไม่ชื่นหัวใจ
 ลงลักสองสามจอกน้องไม่เห็นใจ
 ถ้ารักจริงใจจะเป็นสองใจ
 จากคู่เก่าทุกเข้าเย็น (ซ้ำ) ไม่ต้องเห็นแล้วเอย
 จะชิงชิงห่วงชู้จะไม่ได้ชมกับชาย
 ใครว่าชู้ก็ชิงน้องจงเชื่อคำชาย

รักชายจะเชื่อนะน้ำขงใบชา
เสาชิงชันบานเช้าจะให้ลาวรักซ้ำ
จากเจ้าไม่ซ้ำพรอกแม่ชาเคยขง
(สร้อย)

ไอ้กุศลพี่สร้างเหตุไฉนกรรมซ้ำ
เวรกรรมเกลียดติดต้องจากสีสาวสาว
(สร้อย)

ยืมแยมเป็นใยรักพี่ใหญ่สุดยอด
ไม่ได้ยืมอันหยอดแล้วเจ้ายอดใบยาง
แม่เอวเียนรณต์รักน้องไม่ยัดยาว
(สร้อย)

เวรกรรมติดต้องพี่จะไม่ได้แต่ต้อง
น้องเป็นเต่าตีนเต่าจะเพ็งไปดำหงอนตาล
น้องเป็นเต่าตีนเต่าจะตมตามตกตม
รักน้องติดตามเหมือนยังพนามติดตม
(สร้อย)

บัวพทุมรูปทองจะต้องจากเธอ
เกิดทุกข์มาทับถมแล้วทันทาน
ถึงจะต้องลอยทวนไปตามลำธาร
แม่บัวพทุมรูปทองนั่งทุกข์ใจสะท้อน
(สร้อย)

พุ่มน้อยเคียงนางมันไม่ได้นั่งคู่น้อง
เวรนำกรรมพุ่มแม่เนื่อนุ่นชนะน่า
ไม่ใช่วาสนาพรอกแม่ชายทรวง
พี่จะหน่ายก็ไม่แนพรอกนาง
อืแม่ดอกอุบลจะต้องบานดูบ้าง
อืแม่ดอกอุบลจิตใจไม่เบิกบาน
จากไปใจปองมือปองแม่ดอกจำปา
แม่ผมโปงปีกินต้องป่วยเป็นเข้าปา
(สร้อย)

คอยชายซ้ำซ้ำเกิดแม่ลมพัดชาย
ชุ่มชวนหวานน้ำติดฝีปากใจชาย
รูปโฉมงานนั่งรักกันจนคอยชาย

มากันตั้งสองสามไม่มีวันผ่องใส
เดินโศกใจเศร้าแทบกระสับกระส่าย

ไม่ได้ยืมอันหยอดเลยแม่ดอกกล้าใจ
เยื้องยกก้าวย่างจากแม่ดอกกล้าใจ
ถ้าพี่จับเข่าน้องจะเพ็งชยาย

แม่เนื้อเหลืองก้านดองแม่กรวยจันทน์ปากได้
น้องจะไปต่อด้านเต่าน้องจะตาย
จะปล่อยให้ใครเขาตมจนถึงตัวกลัวตาย
ถึงเขาจะทูลสักตมพี่ยอมตาย

ซักรักแหวนเถือกับแม่เขียวปนไทย
ไม่ว่าเราหรือท่านถึงต้องเสียพระทัย
จากถิ่นทั้งสถานแม่เสาชิงเสียงท่าย
คิดถึงแต่แม่ท่นจันทน์ไทย

น่าน้อยปลายทรวงไม่ได้น้องจะต้องหน่าย
ไม่ใช่วาสนาไม่รู้จะทำไฉน
นุญน้อยไม่ได้น้องแม่นาน้อยแห่งใน
รักกันก็นั่งรออยู่หอใน
ผ้าสรงผืนบางใจไม่ค่อยสบาย
พี่จะต้องจากบ้านอืแม่บัวบังใบ
จากเจ้าเข้าปาไม่สมควรที่จะต้องไป
รักแม่ดอกจำปาไม่อย่ากไป

จากแม่พานบุปผาขอผ้าสักผืน

สไบผ้าเพื่อนจะพากเพียรผายผืน

ตะโกนพูดเสียงแผ่วรักเสื้อรักผ้า

(สร้อย)

ผืนว่านอนฟูนั้นก็กลับกลายเป็นพาก

พืดุส่าห์ผืนผืนเสียจนนอนผืน

อแม่สังขชาติให้พี่สักฟ่อน

(สร้อย)

จะไม่สมมุงเสียแล้วแม่ดาเป็นมัน

ไอ้ในมุงเห็นจะได้แม่เสียแล้วแม่เนื้อละมุน

เจอน้องใหม่ใหม่พืดุส่าห์หมั้นมา

(สร้อย)

จากเจ้าหล่อนอ่อนเรือนก้องก่นหน้าร้อง

แม่ฝรั่งข้าวรีวก็จะเป็นเหยื่อกระรอก

จากแล้วนะหล่อนจะทำให้รักรวนเร

รักของพี่กระฉ่อนเหมือนระลอกเรือ

(สร้อย)

ลมว่าพัดหวิวจะทำให้พี่อวารถ

รักของพี่มันหวานเหมือนกับชันวาง

(สร้อย)

ติดพันเป็นพื้นนะแม่ผ่องอำไพ

พากเพียรติดพันอยากให้เป็นสะไภ้

พูดฟังชวนพาไปชมป่าไม้ไผ่

จะไม่ได้ฝากรักนะแม่แก้วเป็นไผ่

ดูแม่แยมไรฟันตัวพี่ลูกเป็นไฟ

อยากจะลองพ้องกับแม่แก้วเป็นไผ่

แม่แกงหมูสะละหมั้นเห็นจะไม่สมหมาย

ในสมองพี่หมั้นพี่ไม่ทันสมัย

จะมัวหม่อประหม่าอยู่ทำไม

แม่มะม่วงอร่องนั่งน้ำตาไหล

บอกรักฉันหลอกไปเมื่อไร

บ้ายรักเที่ยวเร่เล่นลงละลาย

จากรักแล้วก็เหลืออาลัย

รักของพี่ปลิวว่อนเก็บรวมไม่ไหว

ชีวิตแทบตายหวังลงวอดวาย

เพลงกล่า

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายไสว สุวรรณประทีป

อายุ 70 ปี

หน้ากลมเนื้อเกลี้ยงพูดจากล่องแก่ง

พอหน้ากลมเสียงแก่งเตี้ยแม่เหวี่ยงเสีย-

ด้วยกลอง

อแม่ดอกพิกุลพี่ไม่พูดล่วงเกิน

พอหน้ากลมเสียงแก่งจะขยี้เข้ามาใกล้

ไอ้หน้ากลมเหมือนกลองลูกเมื่อปีกลาย ฯ

พูดแล้วก็เกริ่นส่งเสียงเข้าใกล้

เห็นหน้าน้องให้กริ่มเหมือนยังปลากริ่มเข้ากล้ำ
หน้ากลมเนื้อเกลี้ยงเอ็งจะเพื่องด้วยกลอง
เคราะห์เคราะห์ครวญแจะมานอนคราง
แจะมาเคราะห์ครวญจะมาให้หน้าคราง
ให้มาเคราะห์ครวญให้มาเคล้าสักครู่
คลอคลึงตึงเคร่งให้ส่งเคราะห์ครอบครอง
รักน้องเผลอเผลอเหมือนยังโดนตีพลอง
รักน้องสารพัดเหมือนยังไม้ตีพลอง

พี่ได้ทวงร่ำรอนกรอนแกรบเข้ามาใกล้
เดี๋ยวจะโดนลากล้องกระเด็นกันไปไกล ๆ
แถมมาเพื่อย้ำคำสั่งเป็นลูกเต้าเหล่าใคร
ไอ้ลูกศิษย์นอกครูจะมาดุดีข้างใคร
ให้ส่งเคราะห์สักครึ่งเกิดแม่กอดใคร
จะนั่งแคร่ตุครุจะถึงให้ออกเหนือใคร
เอ็งจะคลอตอบตรกลองไม่ไปเรียกหาใคร ๆ
รักเผลอไม่พลองเฝ้าแต่เผลอเผลอ
ความรักพี่ไม่พลองนะแม่แพร่สืพล

เพลงอวยพรเจ้าภาพ สำนวนที่ 1

ข้อมูลจากการแสดงของ
คณะขวัญใจ ศรีประจันต์
เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2533

ขอขอบพระคุณพ่อแม่ที่มา
พี่น้องชาวคลองเล็กมาร่วมกัน
ก็นำคำครบร้อยวัน
น้ำประเทืองภรรยา
และบรรดาลูกชายแล้วก็ลูกสาว
มีทั้งน้ำเวกน้ำสมจิต
ก็วันนั้นครบที่แล้วร้อยวัน
ก็ว่าเพราะพ่อลวงลบลงไปดับขันธ
ลูกเมียอยู่หลังตั้งตาแล
เพราะพอมาลับพ่อไม่กลับมาเหลียว
พอมาลับพ่อไม่กลับมาแล
แม่อีกเฒ่าชะแรแกกัชร่า
อายุก็หลายไปก็ปีฉาน
ดูซิพ่อไปครบร้อยวัน
เมื่อเข้าทำบุญให้กับพ่อ

ที่อุทิศส่าห์เมตตามาจากเหนือใต้
มาในงานร้อยวันก็ยังไ
จึงได้ทำบุญกันทอนเอาไปให้
น้ำก็มีศรัทธาสมเป็นคนไทย
จัดงานให้หนึ่งคราวตั้งคำฉันไช
คนนั้นคงไม่ผิดแล้วก็เป่าหมาย
ก็จึงได้จัดงานเอาไปให้
ครบกำหนดร้อยวันที่วางวาย
เฝ้าคิดถึงแท้แท้เล่นเอาใจหาย
แม่ต้องอยู่คนเดียวน่าเสียดาย ๆ
ทั้งไว้นแต่แม่มีความหมาย
ทั้งกำลังวังชาก็ตกไป
น่าสงสารน่าเห็นใจ
บรรดาลูกนั้นจัดงานไปให้
เขาช่างประเสริฐจริงทอนมิได้แทนหน้าย

ตอนเย็นก็มีเฝ้าหลวง
 มีทั้งน้ำแว่นน้ำสมจิต
 เดี่ยวนั้นอะไรมันก็แพง
 แต่ว่าลูกลูกตั้งใจทำ
 ทั้งเมียก็เหมือนกัน
 หมดเปลืองเท่าไรไม่มีใครบ่นว่า
 หมดเปลืองเท่าไรไม่มีใครบ่นว่า
 หมดเปลืองเท่าไรไม่มีใครคิด
 ขอให้ทำบุญใจนี้เบิกบาน
 ให้กับพ่อหนอที่ล่วงลับ
 วิทยาน้ำค่าน้ำคงมาดู
 ถ้าหากวิทยานพนอายังอยู่ (ข้าว่า-
 ถ้าหากวิทยานพนออยู่เวียงอยู่)
 ลูกเมียอยู่หลังตั้งตาแล
 จึงได้ทำบุญแล้วสู่ทาน
 ขอให้วิทยานพนอสู่สรวงสวรรค์
 บรรดาหลานหลานจากสุพรรณบุรี
 มีแต่ลมปากที่มาร้อง
 มีแต่ลมปากแล้วก็ปากด้วยแรง
 วิทยานพนอคงจะรับรู้
 ก็เพราะว่าลูกหลานจากสุพรรณ
 ขอให้สู่สรวงสวรรค์แล้วหนอสวรรค์
 ลูกเมียอยู่หลังยังตั้งตาแล
 มีแต่เมียที่แก่ชรา
 คือน้ำประเทืองอย่างไรเล่า
 หลานก็จรมมาจากศรีประจันต์
 มีแต่ลมปากปากกันด้วยพร
 ขอกราบไหว้วิงวอนขอพระจากพระ
 กราบไหว้วิงวอนขอพรทั้งสี่
 อายุวรรณสุขะพละ

ที่มาร่ำมาร้องกันอยู่นี่อะไร ๓
 หมดเปลืองก็ไม่คิดคิดอะไร
 ราคาที่รุนแรงใช้จะพูดเหลวไหล
 เป็นกุศลผลนำเอาไปให้
 ทำบุญร้อยวันให้กับผู้ตาย
 เพราะว่ามีศรัทธาสมกับเป็นคนไทย ๓
 หวังสร้างศรัทธาเอาไปให้
 น้ำแว่นน้ำสมจิตสบายใจ
 ทำบุญสู่ทานเอาไปให้
 เมื่อยามพ่อดับกลับมากไม่ได้
 ถ้าหากว่าฝังอยู่ฝังบรรยาย
 น้ำคงจะรู้กันเสียมากหลาย

ยังเป็นห่วงแท่นแท่นนั้นอะไร
 เพื่อจะให้ขึ้นวิมานพนอว่าเมืองใหม่
 ก็ครบร้อยวันที่น้ำวางวาย ๓
 เงินทองก็ไม่มีเอามาให้
 มาเฉลิมฉลองที่น้ำตาย
 ตามที่ชี้แจงให้เข้าใจ
 คงจะวนเวียนอยู่พนอว่าใกล้ใกล้
 ขอให้ดวงวิทยานพนอชยาย
 ให้สู่วิมานเหมือนดังมันหมาย
 ยังอาลัยแท่นแท่นยามจากไกล
 ทั้งกำลังวังชาหรือก็ตกไป
 อายุก็เล่าเหลาลงไปนานหลาย
 เงินทองของขวัญมีเอามาให้
 ให้สวัสดิ์ถาวรแล้วเจริญวัย
 คือพระรัตนรัตนไตร
 ที่พระชินสีห์ตรัสปราศรัย
 ขอพรของพระคัมภีร์กองภัย

อีกทั้งน้ำเวกน้ำสมจิต
ให้ประสบความสำเร็จด้วยพรทั้งสี่
ให้อยู่ดีกินดีทุกคนอย่ามีอาตุน
น้ำจะนิกสิ่งไหนสมใจนิก
นิกเงินขอให้กองนิกทองขอให้เกย
ท่ามาค้าขายขอให้กำไรร่ำรวย
น้ำเวกก็ดีน้ำสมจิตก็ดี
ขอให้เงินไหลเข้าวันละเก้าสิบพัน
อีกทั้งน้ำประเทืองที่แก่งกระรา
อันความเจ็บอย่าได้ความไข้อย่ามี
ขออย่าได้เจ็บได้ไข้อย่างได้ความป่วย
ให้อายุไม่น้อยอยู่จนร้อยเกินเกิน

ฟังพรอีกสักนิดอย่าได้หลงหน่าย
ที่พระชินสีห์ตรัสปราศรัย
ให้ผ่องแผ้วเพิ่มพูนจะนิกอะไรให้ปลอดภัย
อยู่ในความรู้สึกรักมีสุขสดใส
ให้ครอบครัวแสนสุขมีแต่ความสบาย
โชคหนุนบุญช่วยทั้งผู้หญิงผู้ชาย
ขอให้เงินมากมาย
ไหลออกเพียงวันวันละไพ
ไพภัยอย่าได้มาเบียดเบียนกาย
ให้น้ำอยู่ดีอยู่กับลูกหญิงชาย
ให้โชคหนุนบุญช่วยแล้วเจิดฉาย
ให้รุ่งเรืองจำเรือกวีโล่ห์ ฯ

เพลงอวยพรเจ้าภาพ ส่วนที่ 2

ข้อมูลจากการแสดงของ
คณะนกเอี้ยง เลียงทอง
เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2534

ขอขอบคุณพี่น้องพนักงาน
พี่น้องเอี้ยชาวบางเลน
แฟนหนุ่มพี่แฟนสาวหรือพี่น้ากันมา
มีโอกาสนอนว่ามีโอกาส
ก็เพราะบวชลูกของคุณประสาธ
เขาจะเป็นญาติกับพระศาสดา
ตลอดชีวิตรวมมาลี
ได้ขึ้นกับพยาน
เกาะชายเอี้ยเขี้ยวชะงัดผ้าเหลือง
เอี้ยพ่อประสาธชีแม่มาลี

.....
ว่าดีใจขึ้นาคู

พี่น้องที่มาให้กำลังใจ
ที่ดูเล่นทั้งหญิงชาย
มีทั้งปู่ย่าหรือว่าตายาย
ขอบคุณคุณประสาธขอขอบใจ
จะได้เป็นญาติกับพระองค์ใหญ่
หมั่นหาหน้าว่าดีใจ
แม่ชะโคตีไปชิกว่าใคร
ลูกชายนั่นชื่อว่าพาไป
ว่าสืบเนื่องสวรรค์ใหม่
ว่าแม่ชะโคตีไปชิกว่าใคร

.....
แม้กระทั่งคุณปู่ท่านก็ดีใจ

หมดเปลืองไม่ว่าไม่ว่ากัน
 ว่าปู่สละท่านก็ใจดี
 ปู่ยิ้มแย้มอยู่เสมอ
 ว่าปู่สละดีใจที่สุด
 เท่ากับการบุญกับพระศาสนา

.....
 ขอขอบพระคุณพระคุณท่าน
 พี่น้องเอ๋ยที่ท่านได้มาเห็น
 มาจากสุพรรณบุรีมานครปฐม
 พี่น้องชาวบางเลนเขามานั่งรอ
 อยากเห็นน้ำใจของคุณแม่มาลี

แหมหม่อทำขวัญเรียกเท่าไรก็ให้
 หลานชายท่านนะซีหน้าสดใส
 ที่ได้เจอจะได้เจอไม่เรียกว่าใคร
 แหมมนุษย์ไม่มีสิ่งใดเหนือได้
 คนเราที่เกิดมาหวังพึ่งพาไป

.....
 ที่มาตอบรางวัลยกมือไหว้
 พี่น้องชาวบางเลนทั้งหญิงชาย
 อยากจะได้ชมเอ๋ยว่าน้ำใจ
 อยากเห็นจริงหนอสีน้ำใจ
 ดูบั๊วค์แกชักทีวี่สืออะไร ๕

เพลงผูกรัก ส่วนที่ 1

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายคล้าย แสงสี

อายุ 85 ปี

(ญ) จะขอถามพี่ชายว่าจะไปไหนกัน
 มากันทั้งห้าทั้งหกคน
 ถามว่ามาทั้งเจ็ดทั้งแปด
 แลดูเพื่อย้อยหน้าหยาบ
 หรือว่าโจรมันตีอัคริมนเภา
 หรือว่าลูกพี่เสียเมียพี่เจ็บ
 หรือว่าจ้าวพี่หายควายพี่พลัด
 หรือไปลิสไล่กวตตำรวจไล่จับ
 พี่จะมารุระตรงนี้
 ถ้ารุระเย็นให้แวะบ้านน้องก่อน
 แวะกินข้าวเย็นกับแกวร้อน
 (ช) บอกว่ามากันตั้งห้าหกคน
 พี่มากันทั้งห้าหกคน
 พี่มารุระที่น้องหมายเป็นทองแผ่นเดียว
 มาทั้งเจ็ดแล้วทั้งแปด
 เอาเถอะจะเล่าให้น้องเจ้าแม่ทราบ
 แต่ไอร่มคันสิ้นของพี่อันข้างหน้า
 บังเอิญเกิดพายุพัดหักสะบั้น
 พระอาทิตย์ชักรถขึ้นมากดพระจันทร์
 พี่ถอร่มมาคนละคัน
 บอกว่าโจรไม่ได้ตีอัคริมนเภา
 ลูกพี่ไม่เสียเมียพี่ไม่เจ็บ
 ทั้งจ้าวไม่หายควายไม่ออก
 ไปลิสไม่ได้กวตตำรวจมิได้จับ
 พี่มารุระอยู่ที่ขอนินิต
 พี่มารุระไม่ใหญ่ไม่โต

ล้วนแต่ชายฉกรรจ์จะไปทางไหน
 จะไปตำบลบ้านใด
 มุดตอดตลอดแ ตมาทางใด
 แกจะไปหาลามกที่ไหน
 จิงจากจรบ้านเจ้ามาไกล
 ที่แกมาเก็บเครื่องยาให้
 แกถึงก้าวสะกัตรอยควาย
 ตูลาการเขาขับพี่ชาย
 หรือจะเลยไปที่แล้วตรงไหน
 ถ้ารุระร้อนแล้วเลยไป
 แวะบ้านน้องก่อนแล้วเป็นไร
 ถามว่าไปตำบลถิ่นใด
 ไม่ได้ไปตำบลถิ่นใด
 เดินลัดพี่ไม่ใช่เสียวไปไหน
 ว่ามุดตอดตลอดแ ตมาอย่างไร
 แม่คนสวयरวยทรัพย์พี่จะบอกให้
 แต่เวลาแตกกล้าพี่ก็ยื่นเอาไว้
 ข้าเลยควาเอาคันร่วมไว้
 แดดต้อยก็ดันขึ้นมาไม่ได้
 พี่เลยถอร่มคันแล้วแดดไป
 พี่จะมาหาเจ้านั้นยังง
 พี่เองไม่ได้มาเก็บอะไร
 ทั้งช โมยไม่ได้ดอกพรอกนางใน
 อำเภอลาเขาขับพี่มาเมื่อไร
 อีหนูเอ๋ยเอ็งจะคิดแล้วเสียตาย
 ลักเท่ารอยตีนโคตีนควาย

พี่จะมาพึ่งตรงของลับ

จะเอาเนื้อตั้งเข้าอิงเนื้อผ้า

(ญ) พี่บอกธุระกันก็หลายหน

น้องจะมีเนื้อความถามต่อ

น้องก็เป็นหญิงยังกรังใจอยู่

พี่จะมาพึ่งเงินหรือพึ่งทอง

หรือจะมาพึ่งแหวนที่ใส่กำมือ

หรือจะพึ่งเสื้อผั่งอบ

หรือจะมาพึ่งอ๊เปะ

(ช) อีหนูมีเนื้อความเข้ามาถามต่อ

เอาเถอะจะบอกเสียให้แจ้ง

สมบัติกับข้าวกับของ

สมบัติกับแหวนใส่กำมือสร้อยใส่คอ

แต่ไอ้ของนอกกายพี่ไม่ประสงค์

ว่าพี่จะมาพึ่งอ๊เปะ

พี่เลยกล่าวสวัสดีเข้าไปตอก

พี่อยากจะเอาแต่ห้า

จะเอากล้วยพี่แอบทวน้ำว่า

(ญ) มาถึงจะมาพึ่งพระพักตร์

ฉันยังไม่รู้จักมักจี่

อีกทั้งบิดามารดา

บอกน้องมาให้ตรง

(ช) น้องยังไม่รู้จักมักจี่

พี่จะบอกน้องแม่รูปทองให้เห็น

ให้น้องเอียงหูเข้ามาใกล้หู

อีกทั้งบิดาชื่อดำ

ตัวของพี่ชื่อว่าสีสาวรัก

(ญ) พี่จะมาผูกสมัครรักน้องแน่

ให้พี่ขึ้นมาให้สม

จะมาเป็นเกือกรองใต้เท้า

ไอ้ที่ตรงซาบไม่ใช่ไกล

อีหนูเอียงเอียงจะว่าแล้วอย่างไร

ดูมันช่างปะปนกันไป

เพราะยังเป็นข้อสงสัย

แม้หนูยังไม่รู้ความนัย

สว่น้องจะกรองออกให้

หรือจะพึ่งสายสร้อยที่น้องใส่

แม้หนูจะถอดครอบหัวให้

ให้กำหัวลงมาทะจะจึงจะได้

ด้วยยังไม่สิ้นข้อสงสัย

แม่เหล่าโรงกลั่นแรงของพี่เมาร้าย

สมบัติกับเงินทองทั้งหลาย

เสื้อใส่คอไม่ว่างอบไม่ว่าอะไร

ต้องการที่ตรงนางใน

ให้กำหัวลงมาทะจะจึงจะได้

อ๊เปะนั้นก็ออกกันโต

เอาให้เข้ามาอับแต่ใน

ให้น้องช่วยเมตตาแล้วเอาไว้

แม้สาวน้อยแม้อยงหนักน้ำใจ

ว่าบ้านช่องของพี่อยู่ไหน

ถามว่านามกรท่านชื่ออะไร

เจียนจะพ่อเสาะงแล้วเสี่ยงทาย

บ้านช่องของพี่อยู่ไหน

บัวเหี่ยวหอมเย็นยวงเอี้ยล่าย

พี่จะบอกให้รู้แจ้งใจ

มารดาชื่อน้ำดอกไม

สาวเห็นอดทักแล้วไม่ได้

ถามเอี้ยว่าแกร่รักคนไหน

ด้วยเขานุ่งห่มอะไร

กับอ๊แม่สาวคนไหน

ให้เอาชื่อมาเรียงเผยเสียงออกบอก
ถ้ามันสมจะได้ชมสกุล

(ช) พี่จะเป็นเกือกทองแล้วรองเท้า

บอกให้ชายพี่ชี้ให้นารีน้องชม

แม่คนนุ่งผ้าเขียวใส่เสื้อขาว

แม่จะเออโหมเล่าเอาโหมเล่า

เอ็นดูที่เกิดแม่มาเย็น ไหลซึม

(ญ) น้องเป็นหญิงก็จริงอยู่

อีกทั้งลูกคู่ของแม่หนูก็พร้อม

อีกทั้งลูกคู่ของแม่หนูมีถม

ให้เลือกชมเอาให้เหมาะ

ตัวของน้องเป็นคนโต

จะเป็นสื่อเป็นล้ามเข้าไปถามไปหัก

(ช) ยับยั้งฟัง.....

คนเอียนคนอื่น ไปลักหมั้นลักพัน

ฉันชอบแต่แม่คนเพลง

(ญ) มาถึงจะฟังประนักร์

รักน้องกลางหนรักคนกลางทาง

จะมาผูกสมัครรักคนจน

น้องจนเหลือจอม

เอากะดั่งทำผาเอากะจำทำจั่ว

ครั้งจะย่างก็เกรียบครั้งจะเหยียบก็กรอบ

ให้พี่ไปรักไอ้ที่เขามี

(ช) คนอย่างพี่บอกว่าดีแท้แท้

รักน้องกลางหนรักคนกลางทาง

มันไม่ใช่อย่างนั้นเป็นการอย่างนี้

ด้วยว่าน้องเป็นสาวหน้าขาวม้วน

ส่วนตัวของพี่ก็เป็นหนุ่ม

น้องบอกว่าจนเสียเต็มจอม

ถึงน้องจะจนพี่จะช่วยจน

จะหยุกหยิกเกิดยกไม่แบเป็นผู้ใหญ่

จะได้ยกทูนแล้วหัวชาฯ

ของอี่แม่สาวคนไหน

ว่าเชาแง เชาห่มอะไร

เจ้าก็ฟังเป็นสาวรุ่นใหม่

ให้น้องแจ้งกิจจาให้พี่รู้หัวใจ

รักน้องดุดดึมน้ำบ่อทรายฯ

บอกน้องน้องก็รู้ทราบได้

เหมือนยังกับดาวล้อมเดือนไว้

ขอให้พี่เลือกชมเอาใหม่

แม่หนูน้อยแม่จะเคาะเขาให้

เปรียบเหมือนร่มโพธิ์ร่มไทร

ขอให้พี่ชายรักเอาคนใหม่ฯ

ฟังพี่ยับยั้งอีกต่อไป

มันไม่ชอบใจฉันจริงให้ตาย

ได้โงงตะโงงแดงแล้วกันไปฯ

น้องยังไม่รู้จักว่าคนดีคนร้าย

ถามว่าพี่เอาอย่างมาจากไหน

ที่เห็นเป็นมรรคเป็นผลด้วยเรื่องอะไร

อยู่เรือนกระท่อมไม้ไผ่

ฝนตกก็ร่ำเปียกกาย

หาซื้อปากลักทอบก็ไม่ได้

จะได้ห่มสีแล้วสองไหล่ฯ

พี่มิใช่เหล็กแร่บนเหล็กไหล

ถามว่าพี่เอาอย่างมาจากไหน

พี่จะแจ้งคดีให้เข้าใจ

เนื้อเหลืองนมลิ้นแลดูน่าอาลัย

เตื่อยกำลังดูม้วนมาใหม่ใหม่

อยู่เรือนกระท่อมไม้ไผ่

พี่จะคอยอุตหนุนกันไป

ถึงน้องจะจนสู้จน
 บอกว่าให้ไปรักไอ้ที่เขามี
 ถึงว่าทรัพย์จะรวยมันไม่ช่วยชีวิต
 ถึงจะมีส่วนเสียพี่ก็ไม่สน
 ถึงใครจะว่าก็ช่างเขา
 ใครจะว่าก็ช่างมัน
 (ญ) คำหนึ่งก็เอาคำสองก็เล่น
 คำหนึ่งก็รักสองคำก็รัก
 วิสัยคบคนต้องดูหน้า
 ถ้ามันดีจะเอาเคียง
 ได้ศรีจันทร์น้ำจิต
 ถ้าว่าดอกไม้ดีสีไม่งาม
 จะปรึกษาใจดูที่
 (ช) อย่างว่านี่อุตร
 สมควรสมเค็งทำให้เอ็งมีคู่
 จะอยู่เป็นสาวให้ใจคับใคร
 แม่จะอยู่เป็นสาวให้เขายวนตา
 จะแก่หลังกึ่งแรงบำรุงศาสนา
 มีลูกเข้าโบสถ์บวชโปรดมารดา
 มีลูกไว้บวชจะได้วัดกับเขา
 ตายแล้วพันโทษหมายประโยชน์ไปทั่ว
 ให้หาคุไว้กอดนอน
 (ญ) มาดูให้ลูกเขามีผิว
 เขาอยู่เป็นสาวกันทั้งบ้าน
 (ช) บอกให้น้องแล้วมีผิว
 ให้น้องมีผิวไว้ฝากผี
 จะได้ยังโยหยอดยา
 น้องเอ๋ยมีผิวเขาไม่คั่วไม่แกง
 น้องเอ๋ยมีผิวเสียเกิดเหว
 พึงไม่มีผิวเปรียบเหมือนริ้วไม่มีริ้ว

ขอแต่อย่าให้กันน้องไว
 ที่จะให้ห่มสีแล้วสองไหล่
 มันไม่เหมือนน้ำจิตน้ำใจ
 สู้รักคนจนไม่ได้
 เขาทำกินเลี้ยงเราไปเมื่อไร
 ก้มหน้าเอากันแล้วเรื่อยไป
 ถ้ามว่าแก่เอาเข้ามาจากไหน
 พี่จะมานวดให้มากเกินไป
 วิสัยข้อผ้าต้องดูลาย
 ถ้าไม่ดีจะเหวี่ยงทิ้งไป
 จะรักน้องไม่ยึดตอนท้าย
 จะซื้อมันไว้ทำอะไร
 ถ้ามว่าใจจะมีแล้วผิวไหม
 ร้องเตือนสติบอกให้
 อีหนูเอ๋ยเอ็งจะอยู่ไปทำไม
 หน้อยจะเยี้ยวรดตงแล้วเหี้ยนตาย
 ต่อไปข้างหน้ามันจะแก่ลงไป
 จะได้เห็นตัวทันตาไอ้เมื่อตัวยังไม่ตาย
 จะได้ยึดผ้ากาสาของลูกชาย
 ว่ามีลูกของเราช่วยได้
 เพราะเราได้มีผิวเอาเข้าไว้
 จะได้มีบ่อนแล้วสบาย
 กงการของตัวเสียเมื่อไหร่
 มันหนักหัวกบาลแล้วของใคร
 บอกให้น้องชั่วเสียเมื่อไร
 น้องจงหาสามีไว้แนบกาย
 ไอ้เมื่อตอนน้องยาจะวาย
 มันเบาเรียวเบาแรงเบาอกเบาใจ
 ถ้าไม่มีผิวเลยเอ็งจะไม่สบาย
 ไปไหนชายเกี่ยวกวนใจ

น้องเอ๋ยมีผิวมัน ไม่เปลืองผ้าห่ม
 มีผิวเปรียบเหมือนมีข้าว
 นึกว่าแบ่งบิงให้พี่ปลุกบอน
 (ญ) อุดข้าวแล้วน้องกลัว
 (ช) จะชักทำเนียบเปรียบให้เห็น
 ใ้อการมีดีเหมือนมีอยู่ห้าข้อ
 มันยังทันกันเข้าชนกัน
 ดูแต่รูปของเธอยังมีดีเท่า
 แต่เอ็งถอดตุ้มทุกแล้วจะตัน
 ถ้าว่าคันหูกพาไม้ทัน
 ถ้ามันตายไปยมบาลจะถาม
 ถามว่าเอ็งอยู่เมืองบน
 เอ็งได้สร้างโบสถ์หรือวิหาร
 หรือสร้างพระรูปหรือพระหล่อ
 ถ้ามันเอ็ง ไม่บอก
 หน้อยท่านจะถึบหัวส่ง
 หน้อยหมาจะแย่งแรงจะดี
 โทษที่เอ็ง ไม่มีผิว

แก้มตากลมก็ได้
 ถ้าหิวแล้วคิดเอากินได้ง่าย
 แต่พอแตกใบอ่อนแล้วจะไป
 อุดลูกอดผิวแล้วไม่ตาย
 ให้เด็ดกระเด็นแล้วลงไป
 ไม่ว่าแต่ว่าต่อวันร้านเลือดไร
 ไม่ว่าแม่หัวแมงวันหอยชมหอยทราย
 น้องยังเอาดอกหญ้าเข้าไปใส่
 เอ็งยังเอาไม้ตะบันเข้าไว้
 ถ้าคันมือยิ่งกว่านั้นขึ้นไป
 จะเอาเนื้อความที่ไหนไซ
 เคยสร้างกุศลอะไร
 หรือสร้างพระประธานองค์ใหญ่
 หรือเอ็งได้ก่อพระทราย
 ท่านจะกตเอ็งด้วยหอกใบนาย
 ให้เอ็งไปลงอนาย
 กากจะจิกสีแล้วเอ็งตาย
 เอ็งจะนึกถึงตัวเมื่อเอ็งตาย

เพลงผูกรัก สำนวนที่ 2

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
 นางพยงค์ เทียนแจ่ม
 อายุ 31 ปี

แต่พอประจักษ์มาบอกว่ารักน้องจริง
 เลยหยุดชะงักยืนงันหัวอกตันใจตัน
 ฉันยังเด็กเล็กอยู่ไม่ค่อยรู้ภาษา
 จะรักฉันเป็นน้องหรือจะรักทำน้ำ
 แกจะรักทำแม่หรือและจะรักทำเมีย
 ฟังกระซู่สุนทรเป็นอักษรเพลงศัพท์

นางเขามาเป็นหญิงสุดจะกล้าชยาย
 สุดระทมขมขื่นสุดหาช่องแก้ไข
 ที่ชายเขาเจอจางันก็สงสัยใจ
 แกจะรักทำยาหรือแกจะรักทำยาย
 ไปเลี้ยมาเลี้ยกันหรืออย่างไร
 จิตหวนใจวาทให้เกิดใจหวนไหว

มีสุนทรกลอนร้องในทำนองแนบเนียน
 แกมกันรักผิดเขาแกมกันเข้าผิดคน
 ชาวบ้านเขารักเงินเขาเพลิดเพลิดรักทอง
 นี่แกมกันมารักตุตที่แกมกันมารักกัน
 มากล่าวกลอนคำกลัวจะให้หญิงหลงกลืน
 พุดจาสะสงามมีแต่ทางดีแท้
 ก่อนที่จะรักกันแกสรวนพุดจา
 แต่พอได้น้องแล้วจะพ้อแฉใจน้องเสีย
 จะมาแกลังร่ำพันทำให้หญิงรำพัน
 อันที่จริงลมชายมันมีแต่ลายหลอกหลวง
 ให้อย่นรอยถอยหลังเกิดพ้อวังน้าว
 ให้น้องกลับสะเทไม่ยังเยสถาน
 มันไม่มีนาให้ไถเชิญพี่ชายรีบถอย
 เขาว่าผู้ชายปากหวานเหมือนน้ำตาลมาเจือ
 ปากหวานปานวันใจชุ่มแสนขม
 แต่ไก่อการลูกผัวอันที่จริงอยากมี
 กลัวไม่ใช่ชายแท้เป็นกันแต่ชายผ้า
 กลัวจะเป็นชายครึ่งชาติกลัวเป็นญาติครึ่งสาม
 มันไม่พบชายแท้พบกันแต่ชายเลน
 เราเกิดมาเป็นหญิงมันยากยิ่งแสนยาก
 เมื่อจะคิดหาคู่ต้องกรองดูให้ดี
 ถ้าคู่ขึ้นเราชั่วจะพาตัวตกต่ำ
 เราจะต้องสืบดูลาเราจะต้องคลำดูโคตร
 กลัวจะเป็นพระรามาหลอนหลอกเมรี
 โอ้วังเวงฝั่งแล้วแสนสวาท
 ช่างเอาเสียงมาวอนร้องกลอนอ่อย
 จะมีลูกมีผัวต้องกรองตัวของตน
 แม้เราคบคนดีก็เป็นศรีแก่หน้า
 ถ้าเราไปคบคนชั่วก็พาตัวเสียชื่อ
 แม้เราพลาดไปแล้วก็เปรียบเหมือนแก้วใบร้าว

จอแจจวนเจียนให้เราร้อนหัวใจ
 จะรักทนนานให้ตั้งจิตคิดหมาย
 รักชั่วรักของไอที่สมบัดธินอกกาย
 มันคุ้มฟ้าคุ้มฝนกันไปได้เมื่อไร
 จะมาหมายชมชื่นเสียเลยพอลมพัดชาย
 มันจะแนหรือไม่นั่นแกจะรู้ที่ไหน
 พุดโน่นพุดหนาแกก็พุดได้
 กลัวจะไม่แลบลิ้นเสียไอที่ริมผ้าลาย
 พ้อใบบัวริมบึงฉันทกลัวจะเบียดตอนบ่าย
 พ้อชายซึ่งถึงทรวงเชือกก็กลัวว่าปราศรัย
 ไปอาอื่นมีชนไม่ต้องพุดแคะไค้
 รีบถอยเกิดท่านไม่มีนาให้ไถ
 ชาตินี้มันไม่ได้ทอยแล้วพ้อขอแดงไทย
 หากหญิงใดหลงเชื่อจะต้องซ้ำเพราะชาย
 แม้หญิงใดหลงลมก็มักจะพบทุกราบ
 แต่มันหาคนดีซึ่งมันไม่ค่อยจะได้
 ชายจริงหญิงหาซึ่งมันไม่ค่อยจะได้
 มาหลอกชมพ้อซ้ำฉันทกลัวจะไม่รักชาติผู้ชาย
 มันเป็นชายกระเบมิใช่ชายสไบ
 ช่างวิบัติลำบากไม่มีบ่อนสบาย
 เมื่อเราจะหาสามีกลัวมันจะผิดคาดหมาย
 จะพาให้เราเสียงามกันไปเสียง่ายง่าย
 สอดมองให้หมดว่ามันจะเก่าหรือไม่
 พ้อได้แล้วพี่ก็พ้อแล้วเบื่อหน่าย
 พุดหยดหมดหยาดมันน่าเอาไว้อยู่
 พุดจาหวานจ้อยมาดลจิตจับใจ
 แม้เราจะคบคนไม่ว่าจะคบกับใคร
 ญาติวงศ์พงศ์พาก็พากันผ่องใส
 ผู้คนจะล้อไปเหมือนยังแม้น้ำไหล
 ครั้นจะกลับเป็นสาวหรือว่ามันก็สาย

มีผิวไม่ดีหรือเสียให้กับหมา
ไอ้พ่อเสียงสว่างฟังแล้วน่าวังเวง
โดดจับนิ้วก็ขยิบต้อขยิบต้อ
กลัวจะไม่รักจริง ไปยังเหมือนยังกับปาก
จะมาพูดหลอกหลอนให้น้องนั้นหลง
จะมาหลอกจุกแก้มแกจะมาแถมกินก้าง
แต่พ่อได้เสียรู้กลัวจะไม่มาแลเหลียว
ไอ้พ่อปากกระต้อนของน้องตอนกระถิน
ครั้งจะพูดจะจกก็ฟังดูน่าไฟเราะ
ฟังดูแล้วก็น่าสมเพชสังเวชชีวิต
เมื่อสายลมพัดแรงใบเหลืองยังต้องหล่น
เราเกิดเป็นคนหนึ่งคราวเราเกิดเป็นสาว-
หนึ่งครั้ง

เราจะต้องกรองด้วยหิน เราจะต้องชั่งด้วยหิน
ถ้ามีผิวกินยามีสดากินเหล้า
กลัวจะไม่คมกระตองจนกว่าน้องจะดับ
นกเล็กเสียงอ่อนได้ฟังวอนประวิง
พ่อหนุ่มน้อยหน้าขาวลมปราศรัยกับนาง
เธอบอกว่ารักน้องแน่เหมือนยังกับแม่นาง
พ่อแม่เลี้ยงมาเขาอุตสาห์สั่งสอน
จะห่อผ้าตามเขาจะหมดเขาว์เสียโฉม
ตั้งแต่เกิดเป็นตัวไม่มีอะไรมาต้อง
กลัวจะมาหลอกกินแก้มกลัวจะมาแถมกินกับ
จะมาหลอกกินกันเสียเจ้าปากปิ้งก็
ได้ฟังน้ำถ้อยสุนทรเล็กก็อ่อนใจเอน
มันจะดีหรือชั่วจะลงมีผิวเสียงพ่อ
อยู่บ้านก็ลำบากจนยากไร้ญาติ
จะฟังต่อหรือหักจะฟังหลักหรือก็เอน
จะฟังพ่อสุดแลจะฟังแม่ก็สุดเหลียว
เมื่อฝนตกฟ้าร้องเล็กน้องเขานั่ง

ถ้ามีลูกออกมาจะเป็นช โมยหัวไม้
เสียงพ่อมาบรรเลงดูก็น่าอลัง
ถ้าว่ารักจริงจริงหรือแถมมาลงใจ
ไปข้างหน้ามันจะยากคล้ายเหมือนเรื่องนิยาย
กลัวจะติดลูกกรงของพ่อหนุ่มบ้านไกล
พอได้เสียชอบวางก็จะไม่มาอลัง
ดอกนะเจ้าพ่อทางเรียวแล้วตาลาย
มาพูดจาร์้อยล้นให้หลงน้ำลาย
สุดสำเนียงเสนาะเหมือนยังปิไลน
อยากจะได้แนบชิดกันหรือพ่อชอกุญช่าย
แต่ก็แพ้ลมคนสุดหาช่องแก้ไข
ต้องหาคู่แนบข้างทุกคนไม่ว่าใคร

จะทำมาคิดหมิ่นจะพาตนเป็นหม้าย
เหมือนกอดศพหมาเนาเอาไว้แนบทรวงใน
กลัวจะไม่บู๊ผากราบแล้วแต่่าใน
คล้ายเหมือนดังผีสิงพ่อน้ำชิมบ่อทราย
ไอ้พ่อเสียงสว่างรสหวานลูกหวาย
เธอบอกจริงว่าจิงแล้วจะต้องลองดูใจ
ไม่ให้คบคนจรจะพาจนเชยใจ
หญิงเขามาระทมอยู่ในดวงฤทัย
แม้มกเฝ้าประคองเสียยิ่งกว่าใครใคร
แต่พ่อหมดส้ารับก็กลัวจะโก่งทางไป
ดอกนะพ่อสีกาที่หมดทั้งกาย
ว่าตามกรรมตามเวรที่เราทำเอาไว้
รูปเราไม่หล่อจะอยู่ไปทำไม
เกิดเป็นคนหนึ่งชาติไม่งามเลิศเจิดฉาย
เกิดเป็นวันมีเวรเจ้าก็คิดไม่วาย
เหมือนดังตัวคนเดียวจะอยู่ไปทำไม
เหลียวดูเรือนหลังเล่นเอาน้ำตาไหล

จะกล่าวการ โดยกรงพี่ยังเกรงเหลือเกิน
 พี่หมายจะพึ่งประพัตร์ที่หน้าผากใต้ผม
 ถัดลงมาหน้าคอกที่เหนือตอใต้เต่า
 ถ้าสมใจได้จริงจะแนะพิงชายเฟิง
 แม่เดือนแจ่มกระจ่างจะจิตจากไปเลยเจ้า
 นื่องเป็นสตรีมีสัตราต้องพูดจากันให้ตรง
 เมื่อนื่องจะรักกะพี่รักจะอมปากตึงปุม
 อย่างสลัดตตรอนจะเดือนร้อนภายหลัง
 ไปเชื่อคำโบราณมันจะนาลเสียรอย
 ต้องถากถางวางท่าพูดกันให้เข้าที่
 ถากถางวางท่ามารักกะพี่เสียเถอะ
 พี่รักแท้แน่นอน ไม่เกินผ่นอกแล้งพูด
 มาพิจารณาแต่ท่าท่วงที่
 ไม่ใช่ไทยหรือไทยมาพูดให้ถูกหนทาง
 พี่พูดสิ่งที่ถูกต้อง เชื่อถ้อยกับถ้อย
 ถิ่นฐานก็ตั้งแถวหน่อแนว ไม่น้อย
 วงศ์สกุลเหล่ากอพี่มีเกินเป็นกอง
 ถ้าว่าสนิทน้องเอ๋ยชิดเนื้อหนัง
 พี่จะให้นอนเมาะแนวมจะให้สวมแพรสี
 อย่าห่วงเมตละมุดไว้ให้มันเกิดมอด
 ให้เปิดหม้อฝาละมีแม่แกงจืดปลาหม้อ
 ถ้าได้หมกพี่จะหมักกินข้าวมันพี่จะมู
 นึกว่ารับหน้าหมกพี่ได้หนาวหน้านิ้ว
 มาให้ทานนกันน้อยไว้สักน้อยเถิดน้อง

แม่เสียงเพราะฟังเพลินมาพบแม่แพรสีไหล
 สองปุมเป็นปมตุงแข็งตึงเป็นไต
 ตูปากกะบอกเป็นเบ้าสำหรับเป็นช่างระบาย
 จะทำกระชุ่มมูมเชิงอยู่กับแม่เนินหญ้าไซ
 จะจิตจางห่างเจาไปเลยแม่ขึ้นหัวใจ
 จะชุ่มชุ่มพูดส่งท่าที่เสียนิสัย
 นื่องก็สาวพี่ก็หนุ่ม ไม่ใช่คนที่ไหน
 นื่องจะถือหรือซื้อดั่งจะถือดีไม่ได้
 จะเสียรสอร่อยไปยิ่งกว่ายาสาหร่าย
 ถ้าแม้ว่าได้กับพี่คงสมพัตร์ประไพ
 ไม่เหลวไหลให้เลอะไปเหมือนยังรูปลาไหล
 ไปสืบสาวชั้นสูตรตราคืนนิสัย
 เป็นคนต่างถิ่นท้องที่กันหรือแม่สาวคนไทย
 จะเสียที่ถากถางเหมือนยังเทือกควายไถ
 พี่เป็นชายมีชื่อให้นื่องแม่เชื่อคำชาย
 มันไม่คิดไม่ท่น้อยทั้งหมุ่นอกหมุ่นใน
 รักพี่น้อยเถิดนื่องตัวแม่ท่นจะหน่าย
 จะได้สนุกยามนั่งอยู่กับน้องข้างใน
 ได้กระเช้าชื้อชื้ออยู่กับแม่เนินหญ้าไซ
 จะกดฟีนบีบฟอดเกิดเป็นรังมดไฟ
 แม่ข้าวมันกันหม้อขอให้พี่หมกได้ไหม
 ถ้าไม่มันพี่หมกเปิดฝาละมีหม้อใหม่
 แม่เนื้อในสองนิ้วของผากท่นอนนาย
 ให้เปิดกระชุ่มมูมของมารับเอาหัวงูไซ

เพลงผูกรัก ส่วนวันที่ 5

ข้อมูลเอกสารจาก

นายคล้าย แสงสี

อายุ 85 ปี

(ญ) ขอทักสัทน้อยพลอยสัทนิด
 จันก็เป็นคนกลางอยู่หว่างเขาโค
 จันจะมีเนื้อความถามสัทน้อย
 แกมาทั้งสามทั้งสี่
 แกมาทั้งห้าทั้งหก
 บ้านช่องพี่ยามารดาบิด
 อีกทั้งบ้านช่อง
 พาอคนคิ้วอกแล้วหัวเขียง
 (ช) จะบอกกับเจ้าจะเล่าให้ฟัง
 แม่คนมาถามนามผู้เฒ่า
 บิดาของพี่ชื่อผ่อง
 แต่ตัวของพี่ชื่อสำคัญ
 ว่าพี่มาทั้งห้าและทั้งหก
 พี่แหละสายรักอันเดียวกัน
 ว่าหนทางหว่างเคหา
 บ้านพี่อยู่แล้วก็เมืองกาญจน์
 ว่าพี่มารักน้องน้องไม่รัก
 ไม่ใช่ตัวที่เขาดักน้ำข้าว
 (ญ) พี่อย่ามารักน้องเลย
 (ช) ชาวบ้านท่านไม่เย้ยไม่เยาะ
 ถึงว่ารูปจะร้ายกายช้ำเหว
 ถ้ามีงานวัดปานีจะพาไปไหว้
 จะให้คาดเข็มขัดใส่แหวนเพชร
 (ญ) ว่าถ้ามีงานแล้ววัดป่า
 แม่จะไม่สมห่มไม่เหมาะ

ข้อศอดอย่าคิดเคื่องระคาย
 ไม่โตเหมือนโตนะพี่ชาย
 พี่เอ๋ยจะน้อยน้อยใจ
 นามกรของพี่แล้วชื่อไร
 ร่วมสายรักกันหรืออย่างไร
 มีนามกรชื่อไร
 เคหาหอห้องของแกอยู่ที่ไหน
 บ้านพี่อยู่เคียงแล้วเรือนใคร
 ให้แจ้งจริงกระจ่างเหมือนอย่างใจ
 พี่จะบอกจะเล่าให้เข้าใจ
 มารดาชื่อทองดอกไม้
 ชื่อขุนสะท้านเรือนไหว
 ร่วมรักสายรักหรืออย่างไร
 เว้นแต่สายสนั่นคนละสายฯ
 หนทางไปมานั้นอย่างไร
 ให้น้องรู้จักฉันเอาเข้าไว้ฯ
 ทุดไ้อ้นหน้าตักไม่อาย
 พี่รักเอ็งหมายเอาแล้วตมตายฯ
 ชาวบ้านเขาจะเย้ยให้น้องอายฯ
 ท่านจะชมกันว่าเหมาะทุกคนไป
 พี่จะแต่งให้เก็กว่าใครใคร
 ให้แม่หนูติดโบว์สองไหล่
 ใครเห็นนิกรรักทุกคนไปฯ
 ชายเอ๋ยพี่จะพาน้องไป
 ชาวบ้านเขาจะเยาะเย้ยได้

รูปของน้องมันไม่งดงาม
 (ช) รูปธรรมแล้วนามธรรม
 ชาวบ้านเขาจะชมกันว่าดี
 ถ้าน้องได้กับพี่ท่านจะชมว่าเหมาะ
 เอ็งจะอยู่กับพ่อแล้วกับแม่
 พี่จะซักสำเนาเล่ากระดูก
 แม่จะตัดสละ ไปยังพระมโน
 แม่จะตัดกิเลสเหมือนเวสสันดร
 แต่เทวดาอยู่บนเมืองสวรรค์
 ดูแต่ผีเสื้อตัวดำมืดหมึ
 เอ็งไม่จำนิทานที่เขาอ่านหนังสือ
 เขาว่าสังข์ทองกับเจ้าเงาะปา
 ถึงว่าเขาเป็นเงาะก็เงาะดี
 ข้างนอกเป็นโคลข้างในเป็นทอง
 สวมรูปกายกับตัวเอารูปชั่วไว้นอก
 ส่วนพ่อตาแม่ยายพากันเกลียดชัง
 ขับไล่ไล่ส่งให้อยู่ตงอยู่ป่า
 มีคนร่ำจอบเสียมทามาให้พร้อม
 เมื่อไปอยู่ปลายนาหลังคามุงปรี
 อยู่สองคนตายายนะแม่ร้อยชั่ง
 เข้าห้องสองคนเราจะได้สนทนา
 น้องจะหนีข้อแล้วคอคน
 (ญ) น้องเองเป็นหญิงหัวใจอ่อน
 จะลองรักดูสักหน
 ถ้าแม่มันดีจะเอาไว้ทำผัว
 ทุกวันนี้คนตีมีแสนน้อย
 ลางคนก็ตีลางคนก็ชิว
 แต่พ่อตื่นขึ้นเข้าพ่อก็เข้าโรงบ่อน
 แต่พ่อลุกขึ้นเข้าพ่อก็เข้าโรงเจ็ก
 แต่พ่อหมดข้าวของแล้วหรือ

จะไปหลงเดินตามพี่ไม่ได้
 ใครเลยจะทำเอามาได้
 ถ้าเอ็งได้กับพี่ท่านชอบใจ
 นั้นตูดปากเตาะน้ำลายไหล
 จะทำกินเลี้ยงแกไปจนตาย
 ไปให้น้องรู้ความนัย
 จะถือกายว่าโกโง่งไปทำไม
 ยามหนาวเอ็งจะนอนไหน
 ท่านยังทนทานแล้วไม่ได้
 ยังร่วมสามัคคีกับพระอภัย
 เข้าไว้บ้างเจียวหรือนางใน
 ยังได้รจนาเข้ามาแนบกาย
 ไม่ใช่เงาะอัปรีภัยอะไร
 เพราะเขาสวมพลองเอาไว้
 ถ้าแม่มันถอดออกก็ต้องงามวิไล
 แล้วจึงยกเอาทางออกให้
 อยู่กระท่อมปลายนาปลายไร่
 เมื่อไปอยู่กระท่อมปลายไร่
 จริงของฉันหรือว่าไม่ใช่
 เจ้าจงเปิดหนทางมาให้
 กับแม่พานบุปผาผ่องอำไพ
 ที่ไหนจะหนีพ้นแล้วไปได้
 ถูกชายอ่อนหวานก็เสียไม่ได้
 น้องจะลองคบคนเอาไว้ใช้
 ถ้าแม่มันชั่วกับหัวส่งไป
 คนชั่วคนถ่อยถนไป
 ลางคนก็หัวลงไม้
 สองมือก็ช้อนแต่ไฟ
 คำเมี้ยนเล่นอย่างเด็กเลี้ยงควาย
 พ่อจะจูงข้อมือเมียไปขาย

(ช) คนอย่างพี่เป็นคนดีแท้แท้
แม่จะทุกข์เลยหนอจะท้อเลยหล่อน
แม่จะ โศกจะทุกข์เลยแม่กระปุกน้ำหมึก
ไม่ว่าเหล้าไม่กินเดินไม่จวน

ไฟป้อกไฟตอง ไม่เคยผ่องลักเป๊ะ
เมื่อตอนเย็นวานเจ็กปั้นโปกำ
แต่พี่มันมาเสียท่า

จะหนักอยู่บ้าง ไอ้สี่ข้างมันจะหนัก
เป็นคนทำมาหากิน

ไม่เชื่อตูมือพี่เป็นปลอก

ถึงน้ำจะท่วมหัวหมู

แต่พอถึง เตือนหกฝนตกลงมา

ถึงเตือนสิบสองซ้าก็ล่อง ไปเมือง

จะให้พี่สานเปลพี่ก็สานถูก

พี่จะนั่งแห่ยนอนหยอก

ถ้าน้อง ได้กับพี่ไม่ต้องเตือน

(ญ) มีผัวนักเลงน้อง ไม่อยากเอา

ครั้นไม่หุงกล้วยหัวจะทิว

อีกทั้งหน้าบ้านแล้วหลังบ้าน

เหนือบ้านก็ไวยได้บ้านก็ไวย

(ช) จะทุกข์จะ โศกไปเลยแม่โคกกระสุน

อีกทั้งพริกเม็ดแล้วมะเขือเม็ด

ถ้าเจอเจ้าของซ้าก็ร้องขอ

(ญ) จะรักน้องจริงหรือรักเล่น

กล้วยพี่จะหลอกกินหมาก

กล้วยว่าจะรักแต่ลมปาก

ไอ้ชาติผู้ชายหลายล้น

(ช) ว่ารักจริงหรือรักเล่น

พุทโธพี่รักน้อง เสียจริงจริง

ถ้าไม่รักพี่ไม่ยอมมา

ไม่ใช่คนเชื่อนแซเหลวไหล

นอนร้องละครเสียก็ได้

ปากกาจิ้มจิกจิกของพี่ชาย

กัญชาจันทน์เป็นเมื่อไร

ถ้าเห็นแล้วยอมให้เตะพี่ชาย

เห็นแดง เห็นดำพี่ยังแทง เมื่อไร

เสียแต่ชอบสูบยามวนใหญ่

.....

ชุดแต่ดินพันแต่ไว้

รอยพี่กระตอกตำมไถ

พี่ไม่ให้ผานพลาตรูรอยไถ

เคยลงกล้วยน้ำว้ากล้วยไข่

ชายมันร้อยละ พี่องสองไพ

จะให้พี่สานลูกพี่ก็สานได้

ไปจนกว่าลูกตอกจะลาย

พอครบสามเดือนสานเปลได้

น้องชู้เกียจหุงข้าวหม้อใหญ่

กล้วยจะต้องหัวแล้วท้องไป

กล้วยจะเป็นด้านผูกควาย

อีกหน่อยจะเกิดช โมยแล้วมากมาย

แม่หน้าโตนกอกนุของพี่นางใน

พี่ยังไม่เคยเด็ดของใคร

ถ้าไม่เจอก็ล่อตะพายใหญ่

น้องยังไม่เห็นน้ำหัวใจ

พอหมดกากแล้วกล้วยพี่จะไป

แต่ใจพี่ไม่อยากจะได้

ถ้าว่าใครจะหลงกินแล้วต้องตาย

แม่หนูยังไม่เห็นหัวใจ

ได้แล้วไม่ทิ้งแม่คุณไป

ให้น้อง เห็นหน้าแล้วพี่ชาย

พี่มีความสมัครแสร้งรักแม่หนู
 รักน้องเสียจึงรักนาง ไม่หยอก
 ครั้นจะกินไม่เป็นบ่อนนอน ไม่เป็นหลับ
 หัวอกพี่แทบพังด้วยกำลังจะพอง
 ถ้าพี่มิได้เห็นหน้าแม่หนู
 ไม่เห็นหน้าน้องสักหนึ่งวัน
 ไม่เห็นตัวเจ้าเฝ้าแต่ท้าวแต่เรอ
 พี่ทอดหมอนต่างลูกทอดผูกต่างเมีย
 นอนคว่ำเห็นลายบนหงายเห็นดับ
 คิดจะปลงแต่ก็ปลงไม่ลง
 (ญ) กลัวจะไม่จริงละ แกกลัวจะไม่แน่ละ แก
 กลัวจะรักน้อง ไม่ตลอด
 (ช) ถ้าแม้พี่รักน้อง ไม่แน่วแน่
 พี่รักน้องแน่วแน่เหมือนยังแม่น้ำ
 ถึงจะเป็นไม่หน่ายถึงจะตายไม่หนี
 ถ้าน้อง ไปไหนพี่จะ ไปด้วย
 ถ้าตกเมืองมิจะตามไปถอน
 ถ้ามันตกน้ำจะตามไปงม
 ถ้าว่าตกกรอกชอกฏเขา
 ถ้าตกทะเลจะตามไปชะลอ
 (ญ) ว่าพี่รักน้องจริงน้องไม่ห้าม
 ถ้าแม้รักน้องหนอให้พี่มาขอ
 ให้เอาหัวทอกแล้วหัวดำ
 ให้มาสุมขอให้เป็นข้อเป็นคาน
 ให้แม่ของพี่นี้มาขอ
 (ช) ถ้ายายย่าของน้องยังอยู่
 การสู่การขอพี่ไม่ต่อว่า
 ถามว่าสินสอดแล้วทองหมั้น

อยากจะได้มาเป็นกอดกาย
 เว้นแต่พี่มิได้บอกกับใคร
 ด้วยความรักมันให้จับหัวใจ
 ออกพี่แทบเป็นหนองเน่าใน
 พี่เองก็อยู่แล้วไม่ได้
 พี่แทบจะกลืนแล้วใจตาย
 นกพกเนื้อเนื้ออยู่ไม่วาย
 ยิ่งคิดยิ่งเสียเสียในใจ
 นอนตะแคงนอนหลับเสียเมื่อไร
 อยากกินขนมกงแล้วไวไว
 กลัวไม่จริง ไม่แน่วแน่ไปยิ่งเหมือนคำช่าย
 กลัดจะคอดแล้วตอนปลาย
 ยอมให้น้องตำแม่วัวควาย
 ไม่เอียง ไม่คว่ำไปทางไหน
 ถึงว่าใครจะตีพี่ไม่ไป
 ขึ้นเขาลงห้วยพี่จะตามไป
 ถ้าตกเมืองมอญจะตามไปไถ่
 ถ้ามันตกหล่มพี่จะคว้าเอาไว้
 พี่จะแหกหินเอาแล้วให้ได้
 ไปจนชีวิตจะมอแล้วระนัย
 สาวน้อยแม้ก็ตามแต่ใจ
 ขอน้องกับแม่พ่อของนางใน
 เข้ามาเหยียบย่างกระได
 ให้พี่แกมาหมั้นน้องไว้
 จะได้ให้พ่อน้องยกให้
 พี่จะให้ปู่ของพี่ไป
 พี่จะถามน้องยาต่อไป
 พ่อน้องจะเอากันสักเท่าไร

(ญ) ถามว่าสินสอดแล้วทองหมั้น
ทองหมั้นของน้องสี่บาท
ทั้งสินสอดสี่ตำลึง

เราได้รักกันเรียกไม่เท่าไร
พี่จะให้ขาดกันไปไม่ได้
ฝากกระดานหลังหนึ่งแล้วพี่ชายฯ

เพลงผูกรัก ส่วนที่ 6

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายคล้าย แสงสี
อายุ 85 ปี

(ญ) พี่แบกรักมาทำให้พี่รักจร
น้องจะอยู่เป็นสาวให้หน้าขาวตกลี้น
ไอ้เรื่องผัวน้องไม่อยากจะมิ
มันไม่หิวเหมือนหมาอยากเหมือนข้าว
เอ็งอย่าทำมาวอนหอนเท่า
เมื่อน้องจะมีผัวน้องก็มี
(ช) น้องจะอยู่เป็นสาวให้หน้าขาวตกลี้น
ลมหนาวหมันพัดกันมาแน่
น้องจะอยู่เป็นสาวจะเฒ่าจะแก่
ว่าน้องจะอยู่ทนเหมือนอย่างคนกะเทย
นอนเดียวเปลี่ยวจิตจะต้องคิดยามดึก
(ญ) มาบอกให้น้องมีผัว
เอ็งไม่ต้องเลือกหน้าเข้ามาเที่ยวบอก
หน้าอย่างเธอเสมอนอย่างนี้
พวกเจ้าหน้าวอกอย่ามาหลอกมาลวง
ให้พี่กลับหลังลงไปนั่งกรอง

กลับบ้านเสียก่อนเถอะเจ้าหนุ่มบ้านไกล
ให้มันจับแสงเดือนไกลไกล
สำหรับกวนใจกวนใจ
แม้จะสู้ดเอาเสียก็ได้
ไม่เลยไอ้พี่เจ้ากินใจ
ใครจะเป็นเจ้าโยนของนางในฯ
ให้มันจับแสงเดือนเจียวหรืออย่างไร
จะทนหนาวหรือแม่แพรสีไหล
หนุ่มทั้งหลายมันไม่เล่นน้องจะทำอย่างไร
ไม่มีผัวเสียเลยจะไม่ได้อ
เสียแรงพี่ระลึงถึงนางในฯ
กบการของตัวเสียเมื่อไร
ทุตได้หน้าวอกถึงไพร
ต่อให้ถึงสิบปียังไม่ได้อ
ทำให้น้องเป็นห่วงเป็นใย
ไม่ได้เสียกระตองแล้วพี่ชายฯ

เพลงผูกรัก ส่วนที่ 7

ข้อมูลจากเอกสารของ

นายสุเชษฐ์ ทับมี

อายุ 43 ปี และ

นางประจัน ละอ่อน

อายุ 38 ปี

(ช) เออยจะนิศโถมประโลมพิศตร
ไอ้เจ้าดอกล้าตวนดูช่างชวนอวบอ้วน
ถ้าได้คลำสองเต้าถ้าได้เคล้านอนคลึง
(ญ) พอได้ฟังคำหนุ่มเขามาประจบพูดจา
ไอ้พ่อเลี้ยงเรไรช่างเข้าใจบรรเลง

มันอดอดในอกเหมือนยังยกผ่านอิฐ
พอหน้าवलเต๋นามารักนางบ้านนอก
(ช) บุญเพชัณหาว่าสนาชักพบ
ที่รักนี้เองจะแตกตั้งแต่แรกพบเธอ
แต่ไม่กล้าจะบอกพูดกรอกเข้าหู
แต่พอมาบัดนี้เหลือที่จะนิ่ง
ว่านี่ผู้สมิครหลงรักในตัวน้อง
พี่รักเจ้าเฝ้าเฝ้ามารูทุกวันทุกคืน
ดึกตื่นเดือนดับนอนไม่หลับเลยสนิท
ความรักหนักอกเหมือนเข็นครกขึ้นเขา
เปรียบเหมือนคนใช้หนักยุงลูกยุงนั่ง
(ญ) เหมือนคนใช้หนักยุงลูกยุงนั่ง
ไอ้พ่อปาสะเห็นของแม่ตอนกระถิ่น
เขาว่าผู้ชายปากหวานเหมือนย้งน้ำตาลเข้าเงื่อ
ปากหวานปานวันใจพี่ชุ่มเค็มขม
พี่จะมาหลอกกินกับพี่จะมาแถมกินกำง เอย..

ดูเจ้าหล่อนน่ารักแล้วก็นำใคร
ดูอกตึงเต่งตึงดูแข็งตึงเป็นไต
อีสองเต้าตึงตึงละพี่ไม่อยากจะตายฯ
พอได้ทราบปัญหาที่เล่นเอาใจนางหาย
เสียงเสนาะเพราะเพลงให้เฟลิตเฟลิต-
เฟลิตเฟลิต
หญิงเขามายืนคิดเหมือนดังคนเป็นไข้
เออยพ่อน้ำนวลยังทนอก เอยแล้วจาวในฯ
บุญพามาพบกันแม่สีไหล
คนที่ฉันเจอรู้สึกชอบใจ
ผมกลัวจะไม่เอ็นดูรับรักพี่ได้
ก็ต้องเปิดความจริงละให้น้องเข้าใจ
อยากจะเป็คู่ครองร่วมความรักความใคร่
คืนค่าดึกตื่นหลับลงไม่ได้
หลับตาก็ไม่ติดอกจะแตกไปตาย
ไม่มีวันจะเบาแล้วสบาย
เจอหน้าน้องก็กลัวว่ายั้งแล้วตายฯ
เห็นหน้าน้องก็ยังไม่ตาย
ยั้งยั้งได้ยินว่าจะมาเป็นเยื่อใย
หากหญิงใดหลงเชื่อจะต้องซ้ำเพราะชาย
มาพูดจาประโลมด้วยเล่ห์ลั่นน้ำลาย
จะหลอกเกลี้ยขบรางวัลให้แม่สาวเขา
อาลัยฯ

(ช) จะหลอกเลียขอบล่างเอี่ยมมากล่าวอะไร

พี่ก็คนอย่างกะเขาพี่กินข้างยั้งกะคน

ไม่แต่งลมเข้ามาหลอกทำให้น้องลุ่มหลง

พี่จะไม่หลอกกินเต่าพี่จะไม่เคล้าต้นตอ

พี่จะไม่หลอกกตไปเหมือนพระรถเมรี เอย..

(ญ) พี่จะไม่หลอกกตไปเหมือนพระรถเมรี

เรื่องลูก เรื่องผัวน้อยก็อยากจะมี

กลัวจะไม่ใช้ชายแท้เป็นแต่ชายผ้า

กลัวจะเป็นชายครึ่งชาติกลัวจะเป็นญาติครึ่งสาม

ชายทุ่งชายท่าชายผ้าชายผ่น

ถ้าหากว่าชายไม่ดีเขาเรียกว่าชายเหลือเดน เอย

(ช) ว่าคนอย่างพี่นี่ว่าดีจริงจริง เอย..

หากข้าวสารไม่มีจะใส่สีลงไปบด

พี่จะเป็นคนดำพอเป็นร่ำอ่อนอ่อน

(ญ) พี่จะเป็นคนดำให้เป็นร่ำอ่อนอ่อน

อกเอ๋ยอกหญิงมันมีสิ่งเศร้าโศก

มันจะดีหรือชั่วจะมีผิวไ้วพัง

มีผิวหวังพึ่งเอาไ้วเป็นพระภูมิ

หากว่าไ้วดีจะมีราศีกับตัว

ถ้ามีผิวช้ำยาละกัสดาชีเหล้า

ถ้าไ้วไม่ดีเหมือนเสียตัวให้กับหมา เอย..

(ช) นุดถึงเหล้าไม่เคยกินนุดถึงเงินไม่เคยฉิ้น

นี่เมื่อวานไปออกมาแดงแดง เอย..

พี่รักน้องแน่นแนลจะเหมือนข้าวเหนียวหนึ่ง

บุกน้ำข้ามหล่มจนทกล้มถล้า เอย..

(ญ) โอ้พี่จำมาเกี่ยวน้อง

ถ้าเป็นกรรมน้องแก้วแล้วแกจะมาช่วยแก้

จะชชุดบ่ล่อน้ำให้ปลาน้องตามพลัดตก

กลัวจะไม่จูบกระตอไปกับน้อยโอดเดียว เอย..

ถ้าได้พี่ขึ้นบนน้องคงนึกว่าสบาย

เรื่องถ้อยคำมั่นคงพี่จะไม่ยกให้ใคร

พี่จะไม่หลอกกินหน่อที่ในกระโปรงชั้นใน

ได้ห้อยยาพาหนะแล้วนางใน

ได้ห้อยยาพาหนะแล้วน้องไป

แต่ยังหาคนดีพี่เชษฐ์เอ๋ยไม่ได้

ชายจริงหญิงหาทั้งไม่ได้

ชายชั่วหญิงช้ำกลัวจะเป็นชายลมชาย

ชายลุ่มชายตอมนันคบค้าไม่ได้

เป็นชายหางกะเบนมันไม่ใช่ชายสไบ

ตรงตี่ชั่งพอจะใช้ได้

ถ้าข้าวสารมันหมดจะลากสากเข้าใส่

ให้น้องรักคนร่อนเอ๋ยแล้วกระต่าย

ให้น้องรักคนร่อนแล้วกระต่าย

เห็นจะต้องเสี่ยงโชคแล้วนะผู้ชมหญิงชาย

เมื่อคราวทุกข์มาถึงมันไม่ว่าลาวหรือไทย

ไปไหนควบคุมเคยไม่ต้องกลัวใคร

ถ้าหากว่าไ้วชั่วจะอัปราชัย

เหมือนกอดศพหมาเฝ้าแล้วเอามาแนบ

ทรวงใน

พอมีลูกออกมาเที่ยวเป็นขโมยหัวไม้

โปแปะไม่เคยปันกันไปเสียเมื่อไหร่

มีเงินยังไม่แทงเลยแม่ดวงฤทัย

ได้ปากเพียรรำพึงมาหาแม่ผ่องอำไพ

ลูกจากหล่มขึ้นเป็นลำเหมือนยังท่อนตะไคร้

ขอเวลาตริตรองแม่เอาลมบ้านไกล

ถ้าเลิกร้างห่างแลก็จะไปเอาอะไร

หวังจะบริโภคทำให้หญิงมีภัย

พอได้মনเดียวไม่รู้จะไปแห่งใด

เพลง เกี้ยวด้บด้งหา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นายสมบุรณ์ สุพรรณยศ

อายุ 67 ปี

ดินสีฟองแล้วแบ่งผง

น้องรักพี่ เพื่อเลือกรักเกือกกันหนาม

แม่อนาหน้าวฬีกลัวจะไม่แน่วแน่

พี่เป็นหนุ่มอนทนามกันมานานแล้วน้อง

รักกันมันไม่เจ็บไม่สวไม่เหมือนแทนบถอนทนาม

บุญพี่น้อยแล้วน้องมันไม่ได้หนองแน่วแน่

บุญพี่มามันน้อยเหมือนมดตะนอยว่ายน้

บุญพี่น้อยไม่ได้น้องเสียแล้วแม่หนองแถวเหนือ

อแม่สังกะวาดพี่ ชิดูมาเข้าสวัง

จะตัดรักหัดโคกโลกเขาจะติเตียน

สวสทหมดสีกันเมื่อยามสว

สวสทหมดสีกันเมื่อยามสว

ตายแล้วก็พริกแม่ทอนยังเช่นหมา

ตัวของเราก็ด้องเป็นเหมือนยังเช่นนั้น

ไอ้ด้งหาบ้าเห่อจะไม่เจอพระ

มีผิวเสียก็หายจะได้คลายสร้าง

เอ็งจะทารกรรมทณความอดอดยาก

อีกหน้อยจะเป็นกะเทยกะเทยเลยอด

จำปาในปืบเออให้แยมกลีบส่งกลิ่น

จะรักสาวเผ่าสวมันไม่รวยไม่ร่า

จะมัวเพงาสังปนกมุนโคกปลุกช้อย

แม่จำปาในปืบพี่ไม่ให้อับปาง

จะเหนียวตันโหนดอกก็ไปกว่าทน่าจะโต

ตายแล้วก็เนาเป็นขี้เถ้าทัณม

แต่ไม่ทันผ่นลงรักละลาย

รักคั่นนากันน้ำหรือแม่สาวเมืองใน

พี่มาทุกข์เสียแท้ได้เรื่อนาแถวใน

วันนั้นมาเจอน้ำหนองจะให้พี่ไปไหน

รักแม่มาให้น้ำวดเกิดแม่สาวเมืองใน

เห็นปลาน้อยติดทนอยู่ที่เนินขึ้นใน

เมื่อไหร่จะได้เกาะหนามเล่าะนางใน

ไม่ได้ลงน้ำล้างเนื้อกับแม่สาวน้อยข้างใน

พี่อ่อนวอนประวิงก็จะทำใจสลาย

เสียแรงพี่แะเข้ามาเวียนแทบจะยกมือไหว้

เวลาโซยารช่วยไม่มีใครเอาใจใส่

แก่เฒ่าหนึ่งก็เพียวชืดเชียวไม่ค่อยใส

ที่ลอยมามีใครมองกันมั่งไหม

ต้องหย่อนยานโยนเยนกันเสียยกใหญ่

ตัดสทแห่งด้งหาเสียให้เพื่อคหาย

โหนดโหนดเกิดมาต้องสร้างกันเสียตาใสใส

อีกหน้อยจะต้องลำบากกันจนตัวตาย

หน้อยจะไม่รู้สแล้วเจ้าพวกผู้ชาย

จะโซยร้างทางสิ้นน้อยเอ๋ยไปทำไม

จะหลงงมรักงามน้องเอ๋ยไปทำไม

เสียแรงพี่แะนหลงคอยหรือน้องไปรักอยู่-

กับใคร

จะสู้รตน้ำให้นางจมนตจนอขึ้นข้างใน

ถึงใครจะโยกจะโย้แต่พี่ไม่แยกย้าย

จะรักงามหลงมน้องเอ๋ยอยู่ยังง

ด้ายกะสัง รั้งมือแนนอนถือของหมาก
 เหม็นเน่าเหม็นหนองลงไปในเหม็นเน่า
 ซากศพลูกลิ้นลมแผ่นดินก็ดอน
 ให้หักจิตคิดจระจกนครข้ามเขต
 ไปถือศีลกินเจกับพระญูลันดา
 พี่จะสู้แอบข้างน้องป้อนข้าว
 พี่จะสั่งป้อนเอ๋ยแล้วใส่ปาก

ใครเล่าเขาจะรักใครเล่าเขาจะใคร่
 พี่น้อง โศกเศร้าหาฝันใส่ไฟ
 จะหาว่าพี่ยกย่อนแล้วยกเยื้องนียาย
 มีผิวละเพศมา ไปนิพพานเรือพาย
 ถ้าเป็นคู่กับข้าพี่ไม่ทิ้งให้ใคร
 ไปจนกว่าน้องแม่จะเข้าเข้าชีกองไฟ
 ถ้าน้อง ไม่ทาสยอยากพี่ป้อนใหญ่

เพลงเกี่ยวลักทาพาหนี

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
 นายสุเชษฐ์ ทับมี
 อายุ 43 ปี

จะมัวมาเกี่ยวมามากันจะมัวมาหันมาเห เอ๋ย..
 น้องจะทำพยศพี่จะหาว่ายาก
 น้องสังเกตุเหตุการณ์ที่เป็นทหารอยู่ชายแดน
 ที่แก่นักเรียนก็อดตั้งหลายทั้ง เชียงใหม่ลำปาง
 เหลืออยู่บ้างก็น้อยแท้เหลือจนแก่เสียจนเก่า
 จะให้พี่ขอหรือพาบุตรมาให้หมด
 จะอยู่ไปก็แยะพอแก่ก็ไม่ต้องการ
 นี่ตะใจว่าหนังมังสังว่าเนื้อ
 นักเชื่อว่าเส้นหยิกเจ็บทั้งตน
 โลมาคือชนเกิดตามหน้าแข้ง
 ตูแต่ผมดำขลับแล้วมันยังกลับหงอกขาว
 เอ็งเวลากินหมากยังต้องลากตะบัน
 รากแก้วหลดขาดร่ำมะนาวมันกิน
 ตูแต่ผมในอกที่ทารกนังอม

และตูมก็แปบคล้ายเหมือนยังกล้วยปิ้ง
 น้องบอกให้ชอนนี้แกต้องรอกันไปก่อน

จะทำมารวมมาเราจะทำมาเหลวไหล
 นี่ผู้หญิงมีมากกว่าพวกผู้ชาย
 มีเป็นหมื่นเป็นแสน เขาส่งไปอยู่หลายสาย
 ที่สำเร็จเป็นช่างส่งไปนอกประเทศไทย
 พักแม่เพลง ไม่อยากเอาใช้ไม่ได้
 จะอวดหญิงพยศเลยแม่ตอกกล่าโย
 ให้น้องปลงสังขารนี้ใครจะเอาไปขาย
 เสโทว่าเพื่อแม่โทว่าโคล
 โลมาคือชนนั้นยัง ไง
 ไอ้ชนดำเส้นแข็งนี้เกิดตามโคนไข่
 ไอ้ฟันฟางยัง เน่าเกิดเป็นโรคหนองใน
 เพราะแกไม่มีฟันนะแม่แก้มเป็นไฟ
 หนองในไหลรินดูแล้วก็หมดอาลัย
 มันเหี่ยวเหมือนยังบวบต้มน้ำเกลือด-
 ออกจะตาย
 นี่พี่พูดเรื่องจริงกันนะแม่ดวงใจ
 นอนก่ายหน้าผากพักผอนเงิน ไม่มีชักใบ

ไปเป็นลูกจ้างทำงานนี้ได้ราคานิดหน่อย

ถูกขโมยจัญไรเข้าลักควายในคอก
เจ้าของควายเลยขับเพราะเสียทรัพย์เงินสด
ต้องเสียเงินควักถุงต้องเที่ยวเดินไถ่ถอน
มานั่งโศกใจเสียของเมียตันมาช่วย
ถ้าน้องเห็นใจพี่เดี๋ยวนี้กันนะน้อง
นี่มันไม่ลำบากกันแต่เราลูกเต้าอยู่ข้างหลัง
พลเมืองก็มากที่ตื่นก็ยากไม่มีจะอยู่
ทำงานปรังก็เป็นหนี้ทำงานปีหนี้ไม่หมด
พวกที่ทำงานเข้านั่งกอดเข้าเหมือนติดคุก

เหลือแต่ค่าเช่าค่าน้ำเขาเอาไปเสียหมด
ครึ่งป๋ายตายายเขาก็ได้กินเดี๋ยว เอย..
เดี๋ยวนี้ทำสองหนบ่นว่าจนกันทุกปี เอย..
มีความดีเดี๋ยวนี้ขายหมด
นี่เรามาใช้รถควายขายหมดขายสิ้น
ไอ้ข้าวของก็แพงไอ้ค่าแรงก็ถูก
ทั้งกะป็น้ำปลาปลาร้าปลาเจ้า
แพงโน่นแพงนั้นแพงไม่มีทุกอย่าง

(ตอนลักพา)

ว่าพลางทางไม่นานออกจากบ้านทันที เอย..
ถ้าอย่างนั้นน้องรักที่จะต้องจากไปก่อน
นี่พรุ่งนี้กันแล้วหนาเป็นเวลาหนึ่งโมง
นี่จะขอความช่วยเหลือให้มันติด
ถ้าหากว่ารักกันที่นี้ต้องหา
นี่ไอ้เงินไอ้ทองข้าวของก็ไม่มี
ถึงเวลานัดวันแล้วตัวของฉันก็มารับ เอย..
แต่พอนั่งอยู่ไม่นานมาถึงบ้านไม่ช้า
เกรียมเสื้อเกรียมผ้าแต่งกายเสียให้ภูมิ

ขึ้นไปอยู่บ้านคอยไปเป็นลูกจ้างเขา-
เลี้ยงควาย

ลักอึดั้นทางดอกตัวดีตีน่าเสียตาย
เงินมีมั่งก็หมดแทบหมดม้วยหาไม่
เดินทุกข์ใจสะท้อนเที่ยวได้เดินถามไถ่
มันปวดร้าวใจด้วยไม่รู้จะทำยังไง
ไม่เชื่อลองไปกริกกรองอนาคตเรายังไกล
ไม่มีเลยสักสติกก็กลัวลูกจะอดตาย
ไม่ช้าก็ต้องชู้ตูดไม่เหมือนยังพวกปลาไหล
ยิ่งทำก็ยิ่งหุดตึกน่าใจหาย
บางคนเหลือแต่ข้าวปลุกดันไม่ได้กินกิน-
แต่ปลาย

เงินไม่พอค่ารถเลยต้องนั่งร้องไห้
ไม่ต้องจ้างข้าวเที่ยวเขาเอาควายไปไถ
จะแต่งเมียเงินไม่มีจะแต่งมันทำไม
ท่าลากมาใช้รถมีกำไร
นี่จึงเป็นหนี้เป็นสินไม่มีเงินจะจ่าย
นิโกเอ๋ยข้าวปลุกนี้จะไปเอาที่ไหน
ไอ้ของเน่าเน่าก็ยังแพงได้
แพงสตั้งสต่างคี่เราก็จนจะตาย

แลที่พูดอยู่ที่นี้แล้วเราจะทำไฉน
นี่ต้องกลับสถานบ้านบ่อนเสียให้สบาย
ว่าหนึ่งทุ่มตรงตรงแม่ดวงใจ
นี่ก็มานั่งนึกว่าเราจะทำไฉน
จะมาขอเงินกรานี่ทำไมไม่
ผมมันจะเต็มทีนะแม่ดวงใจ
เอ็งจะมีวนอนหลับเอ๋ยแล้วนอนไหลๆ
เกรียมเสื้อเกรียมผ้าแล้วต่อไป
เพราะว่าเราเป็นหนุ่มสมัยใหม่

หยาบเอาพระสวมค่อว่าหลวงพ่อนิมิต
 กระตุตไทนตันทุนของหลวงพ่อบุญวัดแจ้ง
 หยาบเอาหอตามหักไอ้คอกหักปลายตู้
 พอได้พระสวมค่อว่าหลวงพ่อบุญจะข้า เอย..
 ลงกระไดไม่กระตือองจะเกิดเรื่องแล้วเรา
 ถ้าไม่ไปก็ตองไปมันจนใจเสียจัง
 ถ้าหากว่าไปตัวโล้นโล้นไปให้โจรจับเล่น
 ถึงไม่มีก็ช่าง ไม่มีสตาองค์ติดตัว
 ขอให้เขาหยุดแล้วอารักษ์
 นี่เจ้าพ่อหลักเมืองเรื่องฤทธิ์
 ให้คุ้มโพยคุ้มภัยอันตรายลูกยา
 ว่าพลงไม่ข้าเดินมาไม่นาน เอย..
 เดินเลาะข้ามคันรี้วจะ โผล่หัวให้เห็น
 คว่าเดินขึ้นมาก่อนสองก่อนด้วยกัน
 ผู้หญิงรู้เลขลูกไม่ต้องปลุกพอนอนหลับ
 เพราะเราเคยเตือนไว้ว่าอย่างไจะมัดข้า
 ฝานึงอาบน้าฝาดำเนินดอก
 พอลจะได้เดินทางได้มีสตาองค์เข้าบ้าง
 ถ้าอย่างนั้นจะข้าพี่จะได้น้องจร เอย..
 แต่พอลงมาหน้าบ้านตัวของฉันไม่ข้า
 บอกว่าน้องเป็นเมียเดินหลัง
 ค่อยเดินตึงก้าวตุมกะเต้าก้าวกระเด็น

(ตอนชมนกชมไม้)

นี้ธรรมชาติเข้าป่ามันต้องชมนก
 โนนประดู่ยอดต้นน้าเลื้อยทำกระดาน
 โนนเนาะหมู่กระแตวิ่งขึ้นต้นสะตือ
 ช้างเถื่อนเดินท่อมหยุดทางยีนเถิง
 มานักทอดริมทางเดี่ยวว่าช้างมันจะแพง

ชมนกมาตั้งนายนีตัวของฉันไม่ข้า

ขอให้ไปคุ้มตนจะให้ลูกนี้ตาย
 กระตุกลิงเขี้ยวแรงนี้จะเกรียมเอาไว้
 นี่สำหรับเอาไว้สู้กับผู้ร้าย
 วันนี้นักจะไปพาเอ๋ยแล้วเมียใหม่ฯ
 นี่แหละเรื่องสาวสาวพาเสียนิสัย
 ไอ้สตาองค์ก็ไม่มีติดกาย
 เจ็บใช้ได้เป็นแล้วจะไปพึ่งใคร
 เรายกมือท้วงหัวเอ๋ยแล้วเข้าไว้
 นี่ลงมาปักปากแล้วร่างกาย
 เขาว่าท่านศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าใครใคร
 ลูกจะเข้าไปพามาแม่ดวงใจ
 แต่พอลออกจากบ้านเดินไป
 ใจก็ตึกนิกจะเดินนี้กลัวตาย
 แล้วก็เลยเขย่งบ้านบ้านเข้าไป
 นี่แหละเจ้าแม่งามทรวงพี่ยนี้แม่ก็รู้นิสัย
 ให้รับส่งต่อเข้ามาให้พี่ไวไว
 เสือตึดุมหูกตอกนี้เกรียมไปให้ได้
 เพราะได้มีสตาองค์ไปติดตัวเป็นเพื่อนตาย
 เข้าดงสู่ตอเห็นน้องลงบันได
 ถ้าอย่างนั้นพ่อกทหน้าที่จะพาไป
 นี่พี่เองร้อยชั่งนำหน้าไป
 เดินไต่ดัดเต่งนี้จะไปแห่งใด

นี้ธรรมชาติเข้าป่ามันต้องชมไม้
 มานอนเต่งให้ตุตด้านพอลจะเตาะกันได
 ดากดุมดั่งตือวิ่งเข้าไพรงไม้ตาย
 หัวทุยนี้เท็งมันจะไปทางอื่นท้าย
 โดนหน้าท้องเข้าลักแห่งเอ็งจะต้องอน-
 หัวท้ายฯ

เข้ามาในป่าแล้วชมไม้

ชมเล่นมันจะช้าไ้เวลามันก็จวน
เรามาพักกันเสียก่อนมาหยุดนอนกันสักหน่อย
เลยตัดไม้ใบพุ่มเข้าสะสมเป็นเชิง
เมียรักเหนื่อยอ่อนนอนเพลีย
ถ้าอยากน้ำท่าผัวจะหามาให้กิน
รักเมียไม่เสียใจถึงแม้เราได้กันแล้ว
จึงเอามือเข้าประคองให้สวายน้องแม่จวนนอน

เดินตั้งรีบด่วนเมื่อเราลงบันได
ชวนเจ้าแม่หนูน้อยรีบไปถึงไหน
เลยตัดพุ่มมมึงเจ้าเอ๋ยเข้าไว้
นี่เรบอกกว่าเมียนอนอยู่คงไม่
ไม่ให้ชีวิตน้องสิ้นแล้วอาลัย
นี่เหมือนยังกำกั่วเข้าไว้ในร่างกาย
ถ้ารักพี่เอ็งจะอ่อนไปทำไม

เพลงดับขิงขู ส่วนวนที่ 1

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายคล้าย แสงสี
อายุ 85 ปี

(บุญมา) พาศรีจันทร์เดินมาเข้าป่าเดินเปื่อย
น้องมีวรีรอแม่พ่จะตามรอย
พักหนึ่งครู่หนึ่งพอมมาถึงทุ่งนา
แถวนี้บ้านน้องมีช่องทางหนี
มีนามีหญ้า มีลำเนาียดเหนียว
พี่ขอถามน้องหน่อยแม่ น้องน้อยทุ่งนา
ว่าหนองน้อยมีแพแต่ข้างในมีน้ำ
แล้วปลาน้อยตัวนี้ก๊วยอยู่ที่กลางหนอง
(ศรีจันทร์) ตามธรรมชาติมีหนองแล้วต้องมีน้ำ
หนองน้อยหนองนี้เจ้าของมีทวนะ
พี่จะทำเชื้อฆ่าเดียวหนามจะดำดาเสีย
เดียวเจ้าของเขามาจะกล่าวหาว่าเป็นขโมย
(บุญมา) ถึงแดนป่าตีพี่จะชี้ให้ดู

เข้ารกเดินเรื่อยรีบเร่งครครไล
เร็วหนักรีบหน้อยเดียวได้ถึงป่าใน
เห็นแม่น้ำขวางหน้าที่เราไปทางไหน
ถามว่าทางไหนดีข้ามไปทางไหนได้
คันหนองดินเหนียวแพะหนับทองใน
พี่นึกแล้วก็ส่ายทรวงใน
นั้นรอยใครเขากระหน่ำแทงปลาข้างใน
เป็นอย่างไรกันละน้องมันถึงไม่หนีไปไหน
มีเจ้าของสนามย่อมมีปลาข้างใน
เขาจึงได้ตัดหนามสะไว้ให้ปลาอาศัย
เดียวจะโทษว่าเมียหาได้บอกผัวไม่
ชั้นทางโน้นเกิดโดยแล้วง่ายตาย
นี่มันป่าประดู่หยุดกันเดียวก็ได้

(บทเจรจา)

ศรีจันทร์ : ป่านี่พี่บุญมาถ้าจะเคยมาลี

บุญมา : จะ แถวนี่พี่เคยมาเลี้ยงควาย พักก่อนเถอะศรีจันทร์

ศรีจันทร์ : จะ พักเสียก่อนก็ได้ รู้สึกว่าเมื่อยขา

บุญมา : ไม่เป็นไร พี่จะนวดให้น้อง

(บทร้อง)

(บุญมา) พอรุ่งสว่างสุริยสีชวนนารีหย่อนร่าง

จะถนอมจอมขวัญ ควันรีบคว้า

จึงนั่งเข้าแอบข้างแนบนางถามน้อง

เมื่อยแข้งเมื่อยขาหรือสะบ้าหัวเข่า

(ศรีจันทร์) ศรีจันทร์เมื่อยจริงไม่แกล้งกล่าว-

พูดจา

(บุญมา) ปวดข้อปวดไขว่ให้หายเลย

กอดข้อคอมือก็เร่งบีบเข้า

เมื่อยขานวดตรงผ้าพันกระเบน

ถ้าหน้าแข้งหน้าขาเหนื่อสะบ้าหัวเข่า

น้องเมื่อยไหนทนนางจะได้นวดภายใน

จะได้หายเมื่อยล้าได้รับแรงครรไล

น้องเมื่อยขาขัดข้องหรือน้องแม่มคิดถึงใคร

จงเล่าบอกเถิดเจ้าน้องไม่ต้องเกรงใจ

มันช่างปวดขัดปวดขาที่จงช่วยแก้ไข

เจ็บข้อตามเคยนวดหายไม่ว่าใคร

ส่วนคาถาก็เป่าเสกเปื่อยนวดไป

เมื่อยเส้นบีบเอ็นนวดกันไม่ต้องอาย

ท้องน้อยหัวเข่าแล้วต้องนวดภายใน

[บุญมานวดให้ศรีจันทร์อยู่ระหว่างนั้น โพล้งออกมาพบ]

(โพล้ง) โอ้โพล้งเดินตัดไพรมาในพงา

ตั้งแต่เล่นสงกรานต์บ้านศรีจันทร์ลำจวน

เพราะอีจวนไม่รักมันแหกปากร้องลั่น

ไ้บุญมาเพื่อนเราก้เลยแตกแยกกลอย

เลยเดินบ้ายหน้ามาพบไ้มากับเมีย

เดินตามไ้บุญมาหาได้พบปะไม่

แทบเกิดเรื่องปั่นป่วนกับอีตาใจร้าย

ถึงมีเรื่องระรานกับผู้หญิงปากร้าย

เพราะมีเรื่องเล็กน้อยไม่รู้หายไปไหน

นั่งหัวร่อคลอเคลียเริ่มจะลอกซี่ไ้คล

[โพล้งแปลงเป็นเจ้าป่า]

(ศรีจันทร์) ฟังสำเนียงเสียงนกร้อง ไ้ฮักปิก

ชายป่า

ไ้ฮักปิก ไ้ฮักปิกร้องกึกกักไหนแก

ตัวเล็กแคไ้ไหนใหญ่ไหมตัวมัน

นกอะไรช่วยดูที่ร้องอยู่พี่ยา

สกุณี่หนาร้องอยู่ทางไหน

หล่อนก็เที่ยวเหลิยวแลมันร้องอยู่แห่งไร

เสียงดังแหกตานไม่เห็นตัวเสียตาย

พี่รู้จักไหมเจ้าน้องนี้ยังสงสัยใจ

ไม่ใช่แกลังถามทักไม่รู้จักจริงจริง
 นกอะไรจะใหญ่ไม้อะไรจะยาว
 (บุญมา) นกอะไรหรือหล่อนที่ร้องกันอยู่ลั่น
 ที่มันร้องบิกบิกกึกกึกเมื่อแต่ก
 เออนกอะไรจะใหญ่ไม้อะไรจะยาว
 ว่านกใหญ่นกเขาไม้ยาวไม้ว่า
 ไม่สั้นไม่เสมอกันคืบบอกขี้บ่ง
 ถ้าวัดใหญ่ยิ่งยาววัดเข้ายิ่งอุม
 (ศรีจันทร์) แล้วนกอะไรเล่าพี่เกศียื่นเศร่า
 ไม่รู้จักจริงจริงพี่มาช่วยชี้แจง
 คนเราชอบกลลั้วตัวไม่มีสกุล
 พอเอาเหยื่อให้ล่อชুকจะขัน
 (บุญมา) นกคาบหินบินรื้อข้ามเกศียื่น
 ยามกินร้องก่อนยามนอนปิดปาก
 นกตั้งนี้มีอยู่ร่วมทุกหมู่โดยมาก
 แต่เจ้าของเคยเล่นมันยังล่อเขาเรื่อย
 เรามาเดินลัดป่าเข้าพนาชนน
 นกตะกุ่มหัวเกลี้ยงนกเกอี้ยงบินอ้าว
 น้องจะดูคู่ขันหรือดูมันใช้ชน
 (ศรีจันทร์) เห็นนกมีมากมักให้หลายหลาก-
 ยืนหลง
 นกเงือกพ่นางอกร่างกระรอกร้องลั่น
 บ้างก็หลบบินหลีกตีปีกผันผวน
 นกกาบเขนใช้ชนสรว้อยหล่นร่วงหลุด
 นกขมิ้นบินมานกกระทาลายทอง
 ขายาวเหมือนเหยี่ยวร้องเหมียวเหมือนแมว
 นกยูงลงยาใครคนทาลงทอง
 (บุญมา) ศรีจันทร์อยากแจ้งพี่จะแจ้งบอกเจ้า
 จริงเท็จไม่รู้ไม่มีผู้รับรอง
 ว่านกยูงตัวนี้เขาเล่ามีฟังมา

ไม่ใช่แตกแยกถึงนั้นก็แปลกกาย
 ลองไล่เรียงบอกเล่าพี่ไม้อะไร
 นั้นแหละนกไอนั้นไธแม่หน่อละไน
 อยู่ในดงพงพีเป็นนกระวังไพร
 มาไล่เรียงถามเราพี่จะบอกลดตาย
 คิดเป็นเมตรวัดมาจึงจะรู้จักจริง
 คิดแล้ววัดลงจึงจะรู้จักลดตาย
 หากว่าวัดชั้มเดียวก็ทองเอ็งใหญ่
 จับจ้องนั่งเจ้าศรีจันทร์นึกแคลงใจ
 กินแต่เครื่องแกงเป็นอาหารเลี้ยงกาย
 มันโหดร้ายทารุณชอบเลี้ยงสัตว์ร้าย
 แผลดเสียงร้องลั่นนั้นมันนกอะไร
 เขาเรียกว่านกปิ่นที่คนเราแบกไป
 ต้องป้อนเหยื่อหยิบยกมีอำนาจบาตรใหญ่
 จะเข้าไปใกล้น้องรักมันจะล่อเลือดไหล
 ถูกบีบแฉลไปอยู่ลูกละเลยไป
 นั้นยางกรอดเย็นโกรกมองเห็นไกลไกล
 ดับแควคางควาขึ้นไปกรังไซ
 นกประหลาดเหลือทนมีประปราย
 ฝ้าชะงัดยืนงงดูเด่นงมฉาย
 ไก่ป่าหน้าบ้านมีถมเถไป
 เข้าในรกรกที่หลบอันตราย
 นกขมิ้นบินมุดหลบเข้าโพรงไม้
 ยุงยางเดินย่องตัวมันโตใหญ่
 สักวามมีแววใครเขาเขียนลายไว้
 ชื่นชอบน้องบ้างพ่อหน่อละไน
 คนโบราณเคยเล่าเรื่องนกยูงมีลาย
 จะยกเนื้อมากินน้องไว้เป็นแนวไน
 ได้ตกลงกับกานต์ลัดกันเขียนกาย

ส่วนก้านแก่งเขียนให้นกยูงก่อน
งามเหลือเรื่องรองเหมือนยังทองช่างทำ
ต่อมาภายหลังนกยูงก็เริ่มลงรัก
เปลี่ยนจากการร้ายกาจะไม่เกร
ข้างนกยูงลงยาอุตสาห์ทาเฝ้าทำ
โผบินบินแน่วไปเจอเอาศพมหาเน่า
ครั้นอ้อมหน้าสำราญบินทยานตัวโยน
พอนกยูงเข้าใกล้จะเขียนกายให้กา
ตัวถึงดำมืดหม้อยู่กันนั้น
เราจะม้วยยืนตุนกอยู่มันจะเย็น
เรือนชานบ้านช่องบ้านน้องแม่หนู
(ศรีจันทร์) พุดถึงเคหาน้องน้อยยากจะเห็น
เรามาขึ้นชมป่าชมพนาเรื่อยเปื่อย
ย่อนรอยถอยหลังกลับไปยังเรือนเรา

.....
(ศรีจันทร์) ศรีจันทร์ไม่มีทุกข์สู่สถานโล่ง โถง
เลยเข้าครัวคลาไคลสะไม้ใหม่เริ่มมา
ผักเหี่ยวตั้งหอบเป็นของชอบผัวฉัน
เอาไฟต่อหม้อตั้งปลาเข้าอังอิงแอบ
ตำพริกย่ำล่ำใช้หม้อตปลาทอดแป้ง
หุงหาเสร็จสรรพใส่สำหรับเรียบร้อย
เชิญลิคะพี่ชาคูแม่ล่าไหนเล่า
(บุญมา) พอหัวโหยอาหารบังเอิญเมียเรียกหา
เลยเข้าครัวโคลคลาธรรมดาคนดี
เครื่องทอดหลักฐานกับนั้นสุดนับ
พอกินหน้าสำราญร่อยมันลุกมา
สุริยาดกตำนิกอยากเจ้าศรีจันทร์
พอศรีจันทร์ไปหาเลยพาเมียเข้าหอ

ลายสลัปลงรักเขียนลาย
ดูแวววาวสุกความที่อิกเขียนไว้
เพื่อให้กาสมัครดีได้ละทั้งนิสัย
ของเน่าเปื่อยเล็เปี้ยจะได้ไม่กินต่อไป
เผอิญกาอยากน้ำต้องไปหนองไปหน่าย
กาก็กินอย่างเก่ามิได้รำพึงถึงกาย
จับยอดรังร้อนรนให้นกยูงเขียนลาย
เหมือนแต่ศพมหาเลยหาเขียนให้ไม่
ลงแต่รักดักดานตัวเลยดำมืดตาย
ไปบ้านเราพักเล่นเกิดแม่หล่ออาลัย
หลังก็ใหญ่กว่าเรือนแม่ยาย
เป็นไรจำเป็นเราต้องมุ่งหน้าไป
เดินล่องชมเรื่อยดุกีตาตาย
แม่ว่าจะว่ากล่าวฐานที่มาไกล

.....
ตะวันลับเย็นลงวันนี้จะแกงอะไร
จึงจัดแจงหุงหาที่แม่ผัวเตรียมให้
ต้องผัดจัดสักจานให้แม่ผัวชอบใจ
เลยทอดแป้งปลาแปบเสร็จแล้วต้องออกไป
ไม่ต้องแกงถึงขนาดหมูไก่
คัดข้าวรอกอยมือก็นั่งแกะไข
รับประทานเสียแม่เฒ่ามารดาไทย
มองไม่เห็นมารดาฉันกินก่อนก็ได้
ดูจัดทำเข้าที่สมเป็นสาวชาวไทย
มีตั้งเรียงสำหรับกระโถนตั้งเรียงราย
นึกเปรี้ยวปากอยากยาเลยมวนอยู่พักใหญ่
ไปเข้าห้องนอนหันเถะพี่จะนวดให้
ไปเข้ามุ้งตีหม้อเถะแม่เมียใหม่

เพลงชิงช้า ส่วนที่ 4

ข้อมูลจากเอกสารของ
พระชิน กัลยาณ
(นายชิน ศรีบัวไทย)
อายุ 70 ปี

ฟังการมคมคายเพื่อนชายเจ้าบ้านขึ้น
จะนิโรธโกรธกริ้วขึ้นน้ำขึ้นหน้า
เมื่อก่อนจะได้เสียเป็นผิวเมียร่วมเมาะ
เชื่อว่าลำบากยากเข็ญเหมือนนกกระเด็น-
หัวตอ

จะฟังพ่อก็ต่อหักไม่มีหลักแหลมแหลก
จะฟังผิวไ้อั่วผิวไ้อ้หมอมหิใจหมา
เขาร้องทุกข์หมดทางลูกข้างหลังอีกคน
เงินอยู่ที่ไ้อ้ขึ้นถึงแปดหมื่นสี่พัน
มึงมันชั่วเสียเช่นไม่น่าเชื่อถือไ้อ้ขึ้น
จะหาว่ากุคิดชั่วขอโทษเถิดเจ้าขึ้น
ผิดเมียเขาหาว่าเมฆาหน้ามืด
เมียมึงบอกว่าลำบากเอ็งมันมากหลายเมีย
เอ็ง ไม่คิดทำกินทั้งถิ่นหลักฐาน
ลูกเต้าอีกสองตัวไม่เอยหัวมองเห็น
เมื่ออยู่กินด้วยกันมีหลักฐานโอโง
พวกหมู่ไปมาทำทำเป็นเศรษฐี
กินแต่เหล้าเมายาทั้งกัญชยาฝิ่น
แถมยังเล่นไฮโลถั่วไปลูกเต้า
เมียมึงบ่นว่าลำบากขอตายจากโลกนี้
กูเห็นเอาผ้าผูกคอแขบจะมรณา
เพราะกูช่วยเอาไว้ด้วยน้ำใจการุญ
เขามอบตัวตามติดให้มีสิทธิ์เป็นผิว
มึงว่าผิดเมียเขาหลงเมากามา

ก่อนอื่นข้าจะเล่าเรื่องราวชั่วร้าย
ร้องว่าข้าข้าชานะเจ้าขึ้นเพื่อนชาย
เมียเอ็งเคยจอละกล่าวแต่ความชั่วร้าย
จะฟังผิวหรือแม่พอมานแต่โพยภัย

จะฟังแม่ก็แพแตกแม่ก็มาลาตาย
มันคิดชั่วหยาบข้าเหมือนไม่ใช่ผู้ชาย
ต้องนั่งจ่ายอมจนไม่มีเงินจะจ่าย
เอาไปทำเงินผันเมียข้างหลังฉิบหาย
เงินแปดพันสี่หมื่นเอาไปมีเมียใหม่
อยู่กับกูมาเก้าคืนเพ็งจะก่อรังไร
ของประจำมึงมันเจ็ดห้าเมียมึงเสียใจ
เจอรูคอยจะเสียก่อนแต่เรื่องจัญไร
เราเรือนโรงร้านก็หักพังทำลาย
ไ้อ้สันดานเหลือเดนใครจะอยู่กับมึงได้
เฝ้าแต่รูอยู่โรงไม่เคยทำอะไร
เงินทองที่มีก็หมดม้วยหาไม่
แถมยังแตกเฮ้โลอื่นทำให้เมียอันอาย
กบแดงแทงน้ำเต้าตามบ้านเหนือบ้านใต้
จากผัวตายเป็นผีเพราะไ้อ้ตัวฉิบหาย
นี่กูเห็นกับตากูไม่ช่วยต้องตาย
เขานึกชอบขอบคุณเพราะมันไม่ใช่ใคร
ข้าก็เลยฝังหัวใครขอคืนพ่อแม่ให้
เพื่อเพิ่มเติมหาอีกหัวกันไม่หาย

ถึงจะเป็นเมียเขาวนนี้ต้องเอาแก้คัน
 เอี้ยลูกเขาเมียเขาส่วนเราไม่ได้ขึ้น
 เมียมึงมีโดนโดนไม่ลามก
 บาบแย่งเมียเขาบาปเอาเมียท่าน
 ข้าไม่ได้ซ่อมขึ้นที่ไอ้ขึ้นมันมาฟ้อง
 ต่างคนต่างดันต้องปล่อยมันไปทั้งหมด
 หญิงยอมให้ทำบาปกรรมเลิกกัน
 ไอ้ต้นเงี้ยวต้นง้าวมึงมาเล่าว่ามันแหลม
 ไอ้เมื่อก่อนมีจริงใหญ่ยิ่งสาชา
 ใบเหลืองร่วงหล่นโคนต้นลุ่มลุ่ม
 ไอ้เมื่อก่อนนะมันจริงใหญ่ยิ่งสาชา
 ให้โคนกยกกกจะให้หน่อมันขึ้น
 คนใช้เฝ้าถ่านยมบาลท่านประกาศ
 ชายได้เท่าไรให้ซื้อไก่กับเหล้า

จะตกรกโลกกันดัขอให้ได้ตะกาย
 ใครมันชั่ววะ ไอ้ขึ้นไม่ใช่ลูกผู้ชาย
 หัวทัญโททกกล่าวแต่ความเสียหาย
 มึงจะไปฟ้องยมบาลให้กุดกอบาย
 คดีสองกระตองตัดสินมันไม่ได้
 ยมบาลยกโทษไม่ว่าเจ๊กหรือไทย
 หญิงยอมให้ดันปรับโทษกันไม่ได้
 ต้นใหญ่ปลายแปรมดอกออกตอนปลาย
 สูงเยี่ยมเทียมฟ้าแค่อยอดภูเขาไฟ
 แตกหน่อมีหนามแหลมเหมือนยังเหล็กไน
 ยมบาลร้องดำไอ้พวกคนใช้
 เก็บเอาไปทำพินเผาเป็นถ่านใส่ไฟ
 แบกไปขายตลาดมึงรำนิไล
 ฟาด แม่มันให้เมมาจะเหลือไว้ทำไม

เพลงชิงช้า ลำานวนที่ 5

ข้อมูลจากเอกสารของ
 นายสุเชษฐ์ ทับมี
 อายุ 43 ปี

(ช) เปิดหมวกเคารพสวัสดิ์แล้วครับ
 บ้านอยู่สุพรรณอยู่เหนือโรงเรียนบ้านดอนโพธิ์
 หมูหกสนามชัยขึ้นกับกำนันสมเข้า
 ขึ้นชื่อว่าพ่อสังเวียนใครใครก็พาเอาไปว่า
 นิสุเชษฐ์ลูกชายก็ว่าได้แทนพ่อ
 เอย... จึงจัดแจงแต่งตัวหัวทัญท่ม
 หยิบเอาไข่ผูกคอตีแล้วก็ใส่เสื้อขาว
 เอาดินสอพองแป้งผงบ้างก็ลงคาถา
 ว่านโมสามจบแต่พอครบสามทวน
 แล้วก็สวดลักเควว่าพุทคุณ

คณะสุเชษฐ์ขอกราบที่อยู่ใกล้หรือไกล
 เห็นธงชาติตั้งไขว้ขึ้นตำบลสนามชัย
 ลูกหลานผู้ใหญ่กราวไปหาเกิดไม่ไกล
 จะเอาเพลงดีหรือด่าแก่ก็แต่งมาให้ได้
 แล้วแต่ผู้ฟัง เขาจะขอจะให้คู่กับใคร
 หยิบเอาแป้งมาชะโลมแล้วก็ว่าดลวดลาย
 นุ่งกางเกงขาวยาวสวมร้องเท้าผูกเน็คไท
 ว่านท้อถยาเป็นคาถาบทใหญ่
 แล้วสวดพุทธมนต์เป็นคาถาบทใหม่
 อัคระยันทุนเสริมหัวเสริมท้าย

ให้สาวสาวชอบใจให้แม่หม้ายชอบดัง

เอย... เลยหีบเอาพระสวมค่อว่าหลวงพ่อนิมนต์

หีบกระตรุดหลวงพ่อดาวัดโพธิ์ท้ายเมือง

หลวงพ่อมุ่ยวัดดอนไร่หลวงพ่อบุญวัดไผ่โรงวัว

แล้วหีบเอาหอกดำหักที่คอกหีบปลายยู้

เอย... แขนงมองท้องฟ้าได้เวลาสามโมง

เลยลงเรือนเปิดรั้วตะวันมัวทมิฬ

ครู่หนึ่งพักหนึ่งพอมมาถึงบ้าน

(ญ) เสียงใครท่นอใครแทนมาเรียกแม่อีหนู

จะเป็นเงินจามพราทมจระเข้ขมรมอญพม่า

หรือจะเป็นฝรั่งหรือว่าพวกอังกฤษ

เอย... จึงจัดแจงแต่งตัวทวิหัวผัดหน้า

ก็เอ็งไปแก้มันทำไมประเดี๋ยวผู้ชายเขาจะเห็น

เปล่าจันเอาของเก่าทิ้งไปจะเอาใหม่มานั่ง

ใส่เสื้อยกทรงนุ่งกระโปรงริมปล่อย

พอดแต่งตัวเสร็จจรวจระเข้ขยับเหยียบย่าง

เมื่อจะลงจากเรือนจันไม่เชื่อนไม่แซ

ใครท่นอใครแทนมาเรียกแม่อีหนู

(ช) เห็นน้องลงกระไดน้ำจำได้ดิบดี

ถ้าน้องหล่นกระไดลงไปทงายท้อ

(ญ) ผู้ชายเดือนกลัวจะตกเหมือนทารกเสียหลัก

จันเคยลงเคยขึ้นกันอยู่ไม่ได้วัน

สำคัญคนที่เดือนหลักให้ห่างสันติน

(ช) น้องมาดีไอ้คนเดือนคนบนเรือนจะหล่น

ที่พี่เดือนกลัวจะตกเหมือนทารกที่เสียหลัก

(ญ) จะจับแม่มันให้มันจะเหยียบมันให้อยู่

ถึงจะฉีกหรือจะขาดถึงมันจะผลาดจะพลั้ง

(ช) ของน้องมันน่ารักของพี่มันน่ารัก

เอ็งมีพี่ชื้อเดียวถนอมยังเบียวเสียอีกด้วย

มีพี่ชื้อเดียวแยกชื้อวันทงนแพง

อีของกูอื่นของมึงไม่ว่าแก่แม่หม้าย

ขอให้ไปคุ้มตนจะให้ลูกตาย

หลวงพ่อบานอาจารย์เรื่องจะให้ลูกเป็นอะไร

ให้ศัตรูเกรงกลัวจะให้มันมากล้ากลาย

สำหรับเอาไว้สู้กับไอ้พวกผู้ร้าย

ต้องเดินดิ่งเข้าดงไปหลาดสวนกันให้ได้

เดินลัดตัดตรงทงทางมันไกล

จึงร้องเรียกกอมขวัญด้วยทนต์

แล้วโผล่หน้าออกไปดูกันให้ได้

จะเป็นอินเตียยอลันดาหรือจะมาประเทศใด

หรือจะมาเข้ารีตกับพวกคนไทย

เตี้ยวพี่น้องกำลังแก้ม้าเหลื่อแต่ทางเกวไน

ไม่ใช่ล้อจะทำเป็นเล่นเขาจะว่าวตลวดลาย

จันจะเปลี่ยนแต่ผ้าถุงแต่ไม่ได้เปลี่ยนทางเกวไน

ยกกระโปรงให้สูงหน่อยให้เห็นเป้าทางเกวไน

เดินตรงออกมากกลางเดินอย่างกริดกราย

สองมียึดแมงตาก็คุ้มกันไป

ไปคุตเรียวกุตรอยู่แล้วที่ไหน

ทำการตั้งเหมือนปลากระตักจะหล่นกระได

ระวังกระตองของน้องจะไปใดเอาลูกกระได

จันตัวนิตไม่มีน้ำหนักคงไม่ถึงทางเกวไน

ขึ้นอยู่ทุกเข้าทุกเย็นพวกแกไม่ต้องห่วงใย

ระวังหัวจะถูกหินของแม่เข้าให้

ไม่ควรจะถูกสันของน้องข้างซ้าย

จะฉีกแพกแพกผากแผลจะใหญ่กว่าควาย

ไม่ให้ลูกมันหลุดปากกูของแม่เรไร

มันคงไม่กว้างขวางเหมือนยังปากพี่ชาย

ของพี่มันของน้องล่างมันใหญ่เล็กไม่เท่าไร

จันเห็นแกกนกกล้วยทำอมมคายคาย

วันนั้นดมหัวกระแตจันยังไม่ตาย

(ญ) ถ้าหัวกระแตกตายผู้ชายก็เสียพัน
ไม่มีแนวมืดหน้าขาดพ้อมมีแต่แม่

ไม่มีสากมีแต่ครกมีแต่โลกไม่มีสรวรม

(ช) จันก็เลยร้องเตือนอยู่บนเรือนให้รีบลง

พี่ยนร่อนกริ้วจะ โผล่หัวกลัวหมาเห่า

แลดูรื้อเลอะละดูขะ เป็นหย่อม

พื้นพื้นทางมันหน้าจะสร้าง โรงสี

เข้ารื้อไม่ได้หมดอาลัยสิ้นแรง

(ญ) เห็นรื้อทำตอลายทำหน้าส่ายหัวสิ้น

เห็นคันรื้อหล่อแหลมเทียวแอบอยู่คันรื้อ

ไม่มีปัญญาเอาเข้าขะเดี๋ยวรื้อก็แบะออกไปบาน

เห็นวิมานใหม่ใหม่ให้กราบไหว้วิมาน

(ช) เลยเอาเข้าเข้าไปขะขะดูรื้อแบะสองบาน

เลยแก้ผ้าทั้ง ผง เหลือแต่กางเกงซากัวย

ร้องถามตามชื่อเอ็งจะถือจะสา

เอามือจับกุมแก่นกระทุ้มเคยถือ

ดูยืนหน้าอยู่ดูจู้จี้ ใจ

เลยหยิบหอกด้ามหักงูจิกเข้าที่ตุต

(ญ) แก่ตีหมามันต้องเกรงใจเจ้า

ตีหมาตีหมูก็ต้องดูเจ้าของ

ชาติไอ้หมามักแม่ร้องแฮ่ไม่ฟัง

(ช) เอ็งว่าหมามักแม่ร้องแฮ่ไม่ฟัง

เอ็งจะ โขกเสียด้วยราง โขกผางดัง ผง

แลดูนอนไม่กระดิกจับพลิกขึ้นดู

พอเอามือเข้าไปจับอ้าปากขยี้

ถ้าเขี้ยวหมาคมมันกัดขาดโคน

(ญ) เรียกเข้าบ้านตีตียังกลับมาตีหมูหมา

ถ้าแกจะมาหาเรื่อง ไม่ควรจะมาขึ้นเรือน

ถามว่ามาอย่างไรทำหน้าส่ายผิสี

ถ้าว่าธุระเย็นขึ้นเรือนฉันก่อน

คงหมดลูกหมดหลานหมดพันธุ์เชื้อสาย

ไม่มีชวามมีแต่แผลไม่มีมิติมีไม้

หน้อยผู้หญิงมันจะคว่าพวกแก่ตาย

พี่ยนอยู่ชายดงให้รีบลงบันได

ไม่เปิดรื้อเราจะเข้าไปได้อย่างไร

ตมกมอมมีแต่เมาะป่าไม้

พื้นดินที่ตีพี่ยนดูอยากได้

นั่งคันจนหน้าแดงเข้ารื้อไม่ได้

ทำยื่นหน้าเป็นมันแอบอยู่ข้างกอไม้

เทียวยื่นเอามือคุมหัวเดี๋ยวฉันจะบอกแก่ให้

เดี๋ยวก็ได้เห็นวิมานที่ฉันสร้างไว้ใหม่

จะทำยื่นหน้าด้านเข้ารื้อไม่ได้

มองไปเห็นวิมานที่เขาสร้างไว้ใหม่ใหม่

เดินได้โผล่ด้วยแทบจะยันบันได

หมามีวิ่งมาในมือถือไม้

ปลายโตแข็งตื้อตื้อดัดเป็นเพื่อนตาย

ดูเด้งวิ่งได้รวดเร็วได้บันได

วิ่งถลาล่อกหลุดไปยื่นเสียน้ำลาย

ธรรมเนียมนี้อันต้องเกรงใจนาย

อีกอื่ก็กลัวกระบองตีเอาตามสบาย

ประเดี๋ยวแม่โขกเสียด้วยรางแล้วเลือดไหล

เดี๋ยวแม่โขกเสียด้วยรางแล้วลูกใน

หมาทอดแขนงไม่รู้ว่าจะถูกเข้าที่ไหน

ว่าอื่ตูดสองรูถามว่าเป็นอย่างไร

พอเอามือเข้าไปคลำทำคาบคายคาย

แต่ยังนั่นนั่นลั่นเลือดไม่ไหล

ได้เยะ แม่จะเข้ามาหาเรื่องกับฉันทำไม

ฉันเลยพูดกลบเกลื่อนหาเรื่องเกลี้ยกลาย

จะมาธุระที่นั่นหรือจะเลยไปไหน

ถ้าว่าธุระร้อนให้แกร็บเลยไป

(ซ) เราจะคุยกันทีไรกลัวจะขายชู้หน้า
 พี่จะขึ้นบนเรือนกลัวจะเสียเวลา
 เรามาคุยกันข้างคันรีวดีกว่าขึ้นเรือน
 เพราะเขาเหลือกกันฉาวเขาเล่ากันลั่น
 เขาว่ารูปน้องสวยคล้ายยังหน่วยข้าวสาร
 อยากจะพิ้งเนื้อน้องที่ส่องล่องผ่านแสง
 (ญ) พี่จะรู้จักกันไปถึงทันมาเกี่ยว
 ยังไม่รู้จักมักจี่อีกพี่จะมาอ่อง
 บ้านช่องห้องหอแม่พ่อเผ่าพงศ์
 จะเป็นคนชั่วต่างชาติไม่มีญาติที่อยู่
 กลัวจะเป็นชายหล่มหรือจะเป็นชายเลน
 (ช) น้องสาวสงสัยกลัวเป็นชายโง่เงา
 เป็นคนทำมาหากินแต่ไม่ใช่ราชการ
 พูดถึงนาเคยไถเรื่องผืนไม้เคยฉั่น
 วันนั้นไปเปิดมาให้ดูแดงแดง
 (ญ) แกมมาพูดตั้งมันไม่เห็นมันจริงสักกระบุง
 เย็นก็เมาเช้าก็เมาเที่ยวกินเหล้าสุรา
 เที่ยวได้ตีหัวหมาเที่ยวได้ตำแม่จิก
 เที่ยวควนพวกคบหมู่เป็นเจ้าชู้หาเมีย
 พอเมียว่าเข้าข้างผัวก็นั่งพิน้ำ
 ได้เคยเห็นกันมาไม่ได้ว่าหมดทุกคน
 (ช) เชื่อพี่ดีกว่าใครเขาว่าจะเชื่อเขา
 ข้าวพี่เคยตำน้ำพี่เคยดัก
 ถ้าข้าวสารไม่มีจะใส่สี่ค้อยค้อยเลือก
 เอาใส่ครกพี่คนตำพอเป็นร่าอ่อนอ่อน
 (ญ) เวลารักอยากได้หนูน้ำลายเป็นฟอง
 ไปเที่ยวงานกลืนไปเที่ยวกินสุรา
 พอเขาเริ่มทำไรหลบไปไม่ทางพญา
 กลัวจะอยู่ไม่ถึงเดือนกันหม้อไม่ทันตำ

ถ้าพ่อแม่เขามาเราจะเกิดถูกไม้
 จะนั่งแช่คุยข้าจะพูดจาจ้จ้ไช
 แม่เล่าดวงแสงเดือนอยากเตาะเอ็งให้ได้
 ลือชันไปถึงบ้านแล้วพี่ชาย
 พี่ถึงได้จรรอกจากบ้านจิตใจไม่สบาย
 ตรงกลางแหวกแตกแหว่งแลเห็นไวไว
 มาพูดเล็มลัดเลี้ยวทำมาวาทลวดลาย
 กลัวจะมีเจ้าของเที่ยวเอามาเร่ขาย
 อยู่ชายแดนป่าตงสารทิศใดใด
 จะไม่มีพวกหมู่จะเป็นหนุ่มหรือพ่อหม้าย
 หรือชายกระบุงชายกระเบนทำให้ไม่สบาย
 กลัวเป็นนักเลงเกเรกลัวเป็นชายเหลวไหล
 ไม่ใช่หนุ่มเจ้าสำราญเที่ยวเดินวาทลวดลาย
 โปแปไม่เคยปั้นใครมาชวนไม่เคยไป
 มีเงินยังไม่แพงเลยแม่ดวงฤทัย
 อวดรวยทรัพย์หัวสูงกลัวเสียนิสัย
 ลูกเมียก็ว่าก่อแต่ความวุ่นวาย
 เที่ยวได้ชมขึ้นเด็กใครเดือนก็ไม่ได้
 แต่งตัวยังกับเสียแต่ไม่มีเงินเลยสักใบ
 เตะถ้วยเตะชามโองน้ำหม้อไห
 เรียกว่าหมู่หรือตำบลอาจมีสักราย
 น้องอย่าเฟิงหูเบาเขาไม่อยากจะให้น้องสบาย
 พี่ต้องพี่เคยหักทำไม่มีจะหาให้
 พอข้าวแตกเปลือกแล้วค่อยร้อนเอาปลาย
 ให้น้องรักคนร้อนคนกระหาย
 เวลาโกรธคว่ำกระบองตีเสียจนร้อง-
 น้ำตาไหล
 พอเขาทอดผ้าป่าใครมาชวนเป็นต้องไป
 พอเขาเริ่มทำนาก็เที่ยวได้ทะเล่นไก่อ
 ไม่หุงข้าวตักน้ำพริกไม่หามาให้

เทียวกินเหล้าเข้ากระหรีเงินไม่มีบังคับเมีย
 (ช) จะมัวมาเกียวกกันจะมัวมาหัวมาเห
 น้องจะทำยศท่น้อยจะหาผัวยาก
 น้องสังเกตเหตุการณ์ที่เป็นทหารอยู่ชายแดน
 ที่เป็นักเรียนก็อีกหลายตามเชียงใหม่มลป่า
 เหลืออยู่บ้างก็แยเหลือก็แก่เสียจนเก่า
 จะให้พี่ขอหรือพาบุตรกันมาให้หมด
 ถ้าอยู่ไปจะแยพื่อน้องแก่เขาไม่ต้องการ
 ตะโจว่าหนังสือสั่งว่าเนื้อ
 นักขาคือเล่ห์พิทักจับทั้งตน
 ดูแต่ผมดำขลับมันยังกลับหงอกขาว
 เวลากินหมากเอ็งยังลากตะบัน
 รากแก้วหลุดขาดรอยร้าวระนาดมันกิน
 ดูแต่ผมในอกที่ทารกมันอม
 แลดูผมก็แปบเหมือนยังกลัวขี้
 ผมก็หงอกพันก็พิทักแกมปากก็บื้อ
 ดูนัยน์ตาก็ลึกล้ำคล้ายขุมนรก
 (ญ) เห็นพี่เปรียบเทียบมานะนำหนทาง
 ถ้าพี่ผูกรักตัวฉันจะรอ
 ขอสินสอดพันห้าเรือนฝากกระดาน
 ชันน้ำพานรองเข็มขัดทองอีกหนึ่งเส้น
 หลังคาตะกั่วจั่วทำด้วยทองคำ
 ปลุกให้สามหลังมุงด้วยสังกะสี
 (ช) น้องบอกให้ขอแต่รอพี่ไปก่อน
 ไปเป็นลูกทำนได้ราคานิิตท่น้อย
 เกิดขโมยจัญไรรักควายในคอก
 เจ้าของควายเลยปรับเสียทรัพย์สินเงินสด
 ต้องเสียเงินคักถุ้งต้องเที่ยวเดินถ้ำถอน
 มานั่งโศกใจเสียจะขอเมียตันมาช่วย

เทียวลากหางเหมือนยังเทียบแล้วหลังลาย
 จะมารวนมาจะมัวมาเหลวมาไหล
 เตี้ยวนนี้ผู้หญิงมีมากกว่าพวกผู้ชาย
 นับเป็นหมื่นเป็นแสนเขาส่งไปอยู่หลายสาย
 ที่สำเริงเป็นช่างส่งไปนอกประเทศไทย
 เหลือจนเอ็งไม่อย่าเอาใช้ไม่ได้
 จะอดหยิ่งยศเลยแม่ดอกกล้า
 ให้น้องปลงสังขารใครเขาจะซื้อเอาไปขาย
 เสโทว่าเหงื่อเมโทว่าโคล
 โลมาคือชนชั้นไม่ว่าที่ใด
 พันพางยังน่าเกิดเป็นโรคหนองใน
 เพราะแกมันไม่มีพินนะแม่แกมเป็นไผ
 หนองในไหลรินดูแล้วหมดอาลัย
 เทียวเหมือนยังบวบต้มน้ำเกลียวดอกจะตาย
 หูลีบเหมือนยังลิงเขียวมะแมดวงใจ
 นมทเหตุเที่ยวดูก็น่าใจหาย
 ลูกหมาพลัดตกกันลงไปตาย
 เห็นพี่กตวอย่างขึ้นมาบรรยาย
 บอกให้แม่มาขอจะให้พื่อนั้นให้
 ขอขันร้อยขันเตียงตุ๊กอีกหนึ่งใบ
 ผ้าม่วงจุงกระเบนได้ไว้ให้พ่อตาแม่ยาย
 ผาเอาไม้ตะคร้ำตั้งทำด้วยไม้ลาย
 พี่น้องถามได้บอกว่าค่าของแม่เรไร
 นอนก่ายหน้าผากพักผอนเงินไม่มีเลยสักไพ
 ขึ้นไปอยู่บ้านคอยเป็นลูกเลี้ยงควาย
 รักอีแต่นทางดอกตัวดีน่าเสียตาย
 เงินมีมึงก็หมดแทบหมดม้วยหาไม่
 นอนทุกข์หัวใจสะท้อนเที่ยวได้เดินถ้ำถอน
 นั่งถ่างขามองดูคยไม่อย่าจะมองหน้าใคร

(ญ) แม่ฉันเลี้ยงมาหวังจะได้แทนคุณ
ไอ้เรื่องพานะคุณพี่มันก็ดีสำหรับแก
เลี้ยงตั้งแต่เด็กหวังจะได้แต่งได้ตบ
พ่อแม่เลี้ยงมาหวังจะกินขันหมาก
เราทำอะไรทำไมไม่ช้าเราก็รวย

(ช) น้องไม่เห็นใจพี่เดี๋ยวนี้ละน้อง
มันไม่ลำบากแต่เราลูกเต้าอยู่ข้างหลัง
ทำนาปรังก็เป็นหนี้ทำนาปีหนี้ไม่หมด
พวกที่ทำนาเข้านังกอดเข้าเหมือนติดคุก
เหลือแต่ค่าเช่าค่านายเขาก็ก็นำไปเสียหมด
เมื่อครั้งปู่ตายยายเขาทำได้หนี้เดียว
เดี๋ยวนี้ทาสสองหนบนว่าจนกันทุกปี
(ผิวเก่า) ผมเป็นผิวเก่าแต่ก็ติดราชการ
ผมมาเป็นได้สองปีเมียผมมีลูกสองคน
ผมจะเล่าให้ฟังตั้งแต่ครั้งปู่
ผมไม่ใช่หนักการเมืองการเรื่องไม่ล่องรู้
มีบ้างก็น้อยฟังไม่ค่อยถนัด
หนังสือพิมพ์ก็ไม่เคยผ่านผมอ่านไม่ค่อยออก
เพราะเรื่องเกิดมานานประมาณสี่สิบปี
วันที่แปดธันวาคมปีกาตีสอง

เมื่อเยี่ยมเมืองเอาปืนใหญ่เทียบเมืองท่า
มันใช้ปืนกลยิงข้ามไทยห้ามไม่ฟัง
เอาปืนใหญ่เข้าไปจ่อ ป.ต.อ. เข้าไปจ้วง
เห็นท่าจะสู้ไม่ไหวบอกให้ไทยหยุดยิง
มันหยุดไทยก็หยุดมันใช้ให้ทูตเข้ามาทูล
ว่าจะขอผ่านทางไปยังอังกฤษ
ฝ่ายหลวงพิบูลย์เป็นหัวหน้ารัฐบาล
จุดธูปสามดอกแล้วก็นอกคำสับถ
ถ้าใครคิดขบถขอให้มันลำบาก

นี่กลับมาเพลงได้จนทำให้ฉันท้อพระทัย
สำหรับพ่อและแม่ฉันจะเลี้ยงเรามาอย่างไร
แกจะมาลักพาหลบไม่อายุเข้างหรือไร
ไม่ได้ให้อดให้อยากเลี้ยงเรามาจนใหญ่
จะมัวถ่วงขามองตุค ยไม่ช้าก็อดตาย
ไม่เชื่อลองกรีกกรองอนาคตเรายังไกล
ไม่ช้าก็ต้องชู้ตรูเหมือนยังพวกปลาไหล
ยิ่งทำก็ยิ่งหุดตุคก็หน้าใจหาย
บางคนเหลือแต่ข้าวปลุกต้นไม่ได้กินกินแต่ปลาย
เกิดไม่พอค่ารถเลยต้องนั่งร้องไห้
ไม่ต้องตกข้าวเกี่ยวเขาเอาควายไปไถ
จะแต่งเมียเงินไม่มีจะแต่ง แม่มันทำไม
แต่กำหนดอีกไม่นานต้องลาออกจากเจ้านาย
แต่ครอบครัวผมยากจนผมเป็นด้วยความจำใจ
จอมพลพิบูลย์แก้ตั้งนโยบาย
เมื่อก่อนวิทยุก็ยังไม่ได้โตไม่ใหญ่
เครื่องส่งก็คงไม่กี่วัตต์ผมก็ไม่ได้จำเอาไว้
ไม่เคยรู้ประเทศนอกประเทศแต่ประเทศใน
อาจารย์สังเวียนกับมีแต่งให้สุเชษฐภักย์
ญี่ปุ่นเข้าเหยียบแหลมทองเหยียบประเทศ-
เมืองไทย
ใช้ให้ทูตมาเจรจาญี่ปุ่นคงไม่ทันใจ
ไทยตอบเข้าไปบ้างจะกลัวมันทำไม
ไทยเสียดวงไม่รู้ว่าจะหลบไปหมดเท่าไร
ไทยก็แก้หยุดนิ่งเชื่อฟังเจ้านาย
ใช้ให้ทูตญี่ปุ่นมาทูลกับประเทศไทย
ขอสมมาเป็นมิตรรวมฝีมือเข้ากับไทย
จะได้เตรียมรายการกลัวจะลำบากร่างกาย
สาบานกันในโบสถ์ตามนโยบาย
ให้ปลายท่อนมันหักให้เกิดความฉิบหาย

ไม่ให้พิทักษ์สันติราษฎร์มาเป็นอำนาจไม่-

คุ้มครอง

พอสาบถกันแล้วที่วัดแก้วมรกต

พอออกจากโบสถ์สาบานพวกทหารไชโย

พอได้ทำออกเดินทางเข้าไปยังอังกฤษ

ขึ้นรถไฟสายปรีกั๊กไอบ้างก็รถยนต์

รถเกะป็นกลช่วยกันชนป็นคอ

ฟิลิปปินส์สิงคโปร์มันเข้าดีจนเปิดเปิง

อินเดียฮอลันดาช่วยกันตีประดัง

ย่างกุ้งหงสาวดีหัวเมือง

อังกฤษจะสู้ไม่ไหวปรึกษากับไทยดีกว่า

ให้ไทยไปกองโจรให้ปล้นตามหลัง

นิบลุยทำปลดให้หมดหวังตั้งนายควง อภัยวงศ์

อังกฤษคืออยู่ข้างหน้าไทยก็ผ่ายข้างหลัง

ผิดทางเสียทำไทยเข้ามาสมทบ

หมดชื่อหมดเสียงแล้วไอ้เชียงไก่อเช็ก

ม่วยต่อเจียคืออาเตียเล่าตุ้ย

จำจะไรเจียะเจียมจ้อวันจู้

จะต้องไปจ้อเมืองจีนเสียแล้วเจ้าเจียงไก่อเจีย

เคยนอนเมาะกินหมูคราวนี้จะต้องกินหมา

ผมเป็นมาเจ็ดปีแต่ลูกมีสองคน

พอเขาล้างกลับกองก็เลยปลดราชการ

พอเขาบอกให้กลับก็นอนหลับไปหน่อย

ฝันว่าเป็นที่แบกกันอยู่หนึ่งกระบอ

ฝันว่าตัวใหญ่ยาวไปตั้งเก้าสิบวา

ฝันว่าเตียงที่นั่งผ้าปูที่นอน

ฝันว่ารั้วที่กั้นเป็นทหารยืนแถว

พอตื่นเข้าก็ไม่ช้าผมขอลาธรรมรงค์ฤทธิ์

พอกราบท่านสามหนแล้วเดินออกจากห้อง

ออกจากดอนเมืองพอตีรถก็มา

ขอจะให้ปัดให้ป่องขอให้มันเป็นไป

ให้ถือนำตามกำหนดต่อหน้าพระธรรมวินัย

พวกทหารก็ให้เล่นเอาไทยใจหาย

แม่ทัพเป่านกหวีดพวกทหารก็ไว

เจ้าของก็ชนไม่รู้ว่าเป็นใคร

พวกปืนใหญ่ก็ไม่ย่อเหล่าทหารปืนใหญ่

ดูกระเจิดกระเจิงดูกระจุยกระจ่าย

บอเนียวปึงตีได้แล้วละนาย

จูงกิ่งย่องงตีกะทั่งหนองแม่ไก่

จึงใช้ให้ทูตเข้ามาปรึกษาแล้วกับไทย

เอาปืนคอกระหนาบข้างยิงไม่เลือกใคร

ไทยก็ยอมตกลงถ้าอย่างนั้นไม่เป็นไร

ญี่ปุ่นก็ชักเคว้งคว้างเกิดลุกขึ้นเป็นไฟ

อังกฤษก็ยิงควันกลบไทยก็ยิงเข้ามาใกล้

ต้องเล่าชิมม่วยเช็กจะต้องเจียรวันไซ้

เจียรจีโละจู้ย้งตาอิมใจ

หนึ่งพะเสี้ยวพู่จะต้องไปโอดกับกอไผ่

ต้องฮ้องงไล้เลียเสียให้จนซีไหล

หมดพวกหนึ่งพาต้องประสบเหตุภัย

ปานนี้คงบ่นว่าพ่อคงสบาย

มุ่งหน้ากลับบ้านต่อไปคงสบาย

พอหนุนหมอนนอนมอยนอนแข็งเหมือนท่อนไม้

กลายเป็นงูเลื้อยออกกันตัวใหญ่

กัดซบเอาขาเล่นเอาเลือดจันไหล

ฝันว่ามึงว่าหมอนเกิดไฟลุกไหม้

ฝันว่าตะข้องเป็นแมววิ่งขึ้นต้นไม้

ที่ผมเคยทำผิดผู้กองจงให้อภัย

เห็นผู้กองนั่งมองวันหลังจะมาเยี่ยมใหม่

สายอยู่ธยาหรือจะออกสายใหญ่

พอถึงอยุธยาตัดเข้ามาอ่างทอง
 แต่พอถึงศาลเจ้ารังกี๊เร็วจี้
 ผมเดินลงจากรถเลยเข้าไปในตลาด
 แล้วซื้อหมูหน่อไม้ซื้อไก่พริกแกง
 เลยขึ้นรถรีบเลาะถึงหัวเกาะลงรถ
 เพราะมันหมดจุดหมายนายสิทธิธำ ได้เข้ามีรถ
 เลยจ้างรถนายสิทธิธำเอาไปส่งฉันที่
 นายสิทธิธำบอกขอสักระยะ
 ออกจากหัวเกาะประเดี๋ยวก็ถึงหนองกก
 พอถึงรางไข่เน่าตัดเข้าตอนโพธิ์
 เลยควักสตางค์ให้นายสิทธิธำบังค์เขียวยี่สิบ
 แต่พอก้าวขึ้นเรือนก็ส่งเสียงเรียกลูก
 เห็นลูกนอนหลับเข้าไปจับให้มันลุก
 (ลูก) แต่พอตื่นลืมตาพอเห็นหน้าพ่อตน
 มองเห็นพ่อมาแล้วผวาออกพ่อ
 (พ่อ) พ่อมาแล้วนะลูกไม่ต้องทุกข์ไม่ต้องร้อน
 แม่เอ็งไปอยู่ไหนหรืออยู่ข้างในหรือนอน
 (ลูก) ได้ยินพ่อถามเล่าความโดยตรง
 แกคนผู้ชายเข้ามาไว้หนึ่งคน
 ลูกคนอื่นกินหมันก็ดูตา
 บ่นถึงพ่อที่ไร้นอนโดนไม้ทุบครึ่ง
 (ผิวเก่า) เปิดหลังดูลูกเห็นหลังลายแล้วก็ร้อง
 เลยเรียกลูกทั้งสองเข้าในห้องเคหา
 ผ่าถุงอาบน้ำผ่าผ้าผ่าดอก
 ลักกระแบ่งตักน้ำลักชิ้นข้าวและถ้วย
 เข้ามาดูในครัวเห็นข้าวลวก
 ตูหม้อข้าวตะแคงหม้อแกงก็กลิ้ง
 ดันพืนก็เต็มเตารอยพุ้งข้าวเลี้ยงแขก
 ให้อูไก่แก้มันจับเอามาแกงกิน
 เลยยกกระทะขึ้นท่วมกับหม้อข้างฝา

รตึงขึ้นล่องมันปลอยเร็วจนตาลาย
 มาถึงสุพรรณบุรีไม่รู้ไปอย่างไร
 มองเห็นหน้าญาติญาติคิดถึงลูกเมียใหญ่
 ชื่อหอยครางหอยแครงมะกรูดตะไคร้
 เพราะมันมีตรรกหมดเพราะมันถึงจุดหมาย
 เดินทางให้รัดคตนั่งท้อพระทัย
 ให้ไปส่งถึงที่จะคิดเงินเท่าไร
 ดิตรรถเครื่องปาดปาดขึ้นซ้อนท้ายกันไป
 นั่งปวดลูกระเบิดรตึงต่อไป
 เห็นโรงเรียนหลังโตเห็นโรงเรียนหลังใหญ่
 เพราะนายสิทธิธำก็รีบไปหานางได้
 เห็นแอนหลับอยู่บนคุกไม่เปิดไฟ
 แล้วเดินเข้าไปปลุกลูกจะมัวหลับไหล
 ไม่มีใครอยู่สองคนไม่รู้จะอยู่กับใคร
 เสียงเคื่อน้ำตาลคลอพอมากับใคร
 เมื่อตะกุกนอนแม่เอ็งไปทางไหน
 เห็นประตูใส่กลอนอยู่ข้างใน
 เดี่ยวนี้แม่หลงคบค้าผู้ชาย
 ลูกเต้าแกไม่สนไม่เคยเอาใจใส่
 ลูกคนอื่นกินปลาฉันทักสินน้ำลาย
 เปิดดูรอยที่หลังของลูกยังลาย
 สงสารอีกับไอ้ช้องไม่รู้จะร้องเรียกใคร
 มองเห็นเสื้อเห็นผ้ารอยกระจัดกระจาย
 ลักชิ้นตุ้มหูติดอกมันยังเอาไปเสียได้
 ลักชิ้นเกลือและกล้วยขึ้นกระบุงกระบาย
 แสนสกรปรกยิ่งกว่าอะไร
 ฝาละมีตีลึงอยู่ข้างข้างครัวไฟ
 ของดีดีทำกันแตกทั้งเด็กเอาไว้ได้
 ไอ้เย้ แม่เหลือแต่ชิ้นหน่อไม้
 มึงเป็นใจให้เขามาไก่ได้

จูงมือลูกทั้งสองทั้ง ไอ้ซ้องอู๋
 หยิบเอาปืนไล่พวกคล่องพระ โมคคัลลา
 พบหน้าคราวนี้ก็ต้องยิงมึงแน่
 ลงกระไดเดินดุ่ม ไอ้ความกลุ้มมาพา ไกรธ
 ถามบ้านเหนือบ้านใต้ถามบ้านซ้ายบ้านขวา
 เห็นถือกระบี่เข้าหนึ่ง ใบตามผู้ชาย ไปตั้งแต่เช้า
 ถามว่าจะไปไหนมันว่าไป เมืองกาญจน์
 พอรู้เรื่องก็ขึ้นรถถึงเงินหมดข้างมัน
 สถานที่บ้านเก่าท่าเสาตลาดหญ้า
 ห้วยกระเจาเลาขวัญบ้านกระจันทร์ตาบเรียม
 ได้ยินเสียงจิ้งจกดังจับ ได้ยินกรับดังและ
 (ซู่) ฝ่ายเราเจ้าชู้ไม่อยู่ซักช้า
 เรามันนักเลง เจอเพลงต้อง เล่น
 เล่นนานซักจะเหนื่อยเห็นถ้าจะ เมื่อยก็ผลัดกันนวด
 เล่นทุกคืนทุกคืนผลัดกันขึ้นผลัดกันลง
 เหนื่อยนักพักนอนหยุดก่อนพักเหนื่อย
 ผัวใหม่เมียใหม่ตั้งแต่ได้กันมา
 มีกินหรือไม่มีกินนอนกับดินกับดอน
 มีดไหนกันนอนดอนไหนก็อยู่
 (เมีย) ลูกอยู่ข้างหลังป่านนี้คงนั่งร้อง
 นึกถึงลูกที่ไร้น้ำตา ไหลลง ไปลวง
 พี่อย่าทิ้งฉันไปหนา ไท ไทพาฉันมาแล้ว
 (ผัวเก่า) เห็นอเมียใจชั่วทั้งผัวตามชู้
 จะยังให้จมกองเลือดเอาผิด เชือดที่ช่องฉี่
 จะได้เชือดให้เลือดนอง ได้เอากระดองให้มันดูด
 นิ่งดูอยู่ไม่ได้คว่ำไม้ที่วาง
 อีผู้หญิงก็ตกใจ ไอ้ผู้ชายก็วิ่งหนี
 ยกมือยกไม้ทำใจหนึ่ง
 (ซู่) เมียนเก่ามาแล้วผัวเก่าเป็นทหาร
 จะเป็นตายร้ายดีหนึ่งสีกก็ไม่มีส่งมา

ไปอยู่กับย่าและปู่เองต้องไป
 กราบพระบูชาขอให้ผมมีชัย
 มึงเป็นเมียไม่ใช่แม่จะเลี้ยงไว้ทำไม
 ลงเรือขึ้นรถนี้ก็จะไปแห่งไร
 ถามพี่ป้าน้าอาถามเขาโดยไม่อาย
 เห็นมันเดินเหยาเหยาผู้ชายร่างใหญ่ใหญ่
 มันว่าจะไปทำงานหรือมันจะไปอย่างไร
 ทำเดินทางเหมือนชอทาน ไม่ได้ท้อพระทัย
 ท่ามวงท่ามะกาหนองโรงวัดไผ่
 อุทองหนองวัลย์เปรียงดอนคาบ้านใหม่
 ว่าแล้วก็เลยแวะเห็นแว้วแว้วไวไว
 พาเมียเดินมาพักอยู่ตามโคนไม้
 เพราะว่าเรามันเป็นโครหาเราต้องไป
 พอสบายหายปวดแล้วก็เล่นต่อไป
 ลงมือเล่นตั้งแต่หกโมง ไปเลิกขึ้นวันใหม่
 แล้วค่อยเล่นกันเรื่อยเรื่อยแล้วก็ได้
 ขึ้นชมอุราไม่ต้องทุกซักร้อนอะไร
 มีดไหนกันนอนนี้จะไปก็ไป
 เรามันนักเจ้าชู้ต้องเที่ยวชอนเที่ยวไซ
 เข้ามอง เย็นมองแม่พินันไปไหน
 ลูกเต้าช่างไม่หวั่นมาหวั่นชู้กันอยู่ได้
 จันทลงมากอดก้ำแก้วฉันถึงได้เสียร่างกาย
 ยิ่งให้ทะเลสองรูแต่ไม่ให้เลือดไหล
 แล้วจะได้เอาของดีที่ดูไอ้ชู้ให้
 มันก็เหี้ยที่สุดเพราะมันเหลือนิสัย
 หยิบได้เลยขว้างมันเข้าไป
 เลยควักปืนขึ้นจี่ถ้าขึ้น ไปยิงตาย
 ถ้าชยับก็ยิงห้ามชยับชยา
 หายหน้าไปตั้งนานไม่รู้จะไปทางไหน
 เงินไม่มียึดท่าไม่เห็นส่งเอามาให้

ลูกเต้าจะอดตายเงินไม่ค่อยจะมี
หิวโหยอาหารดีหนาเข้ามาเห็น
ข้าไปจวนตายทำข้าเลยคว่ำเอาจอกอด
แต่พอเอาเข้ากรอกเห็นนุศออกอุ้อ
เขาขอบอกขอบใจไม่มีอะไรแทนคุณ

.....
(ผิวเก่า) ผิวได้ยินเมียสั่งก็หันหลังเข้ามาสอน
ไอ้ตอนยังเป็นเอ็งก็สบายพอเอ็งตายจะต้องตก
ไอ้เรื่องนรกไม่โกหกอ้างเหตุ
พวกเจ็กหัวเจ้าไทยลาวหัวพระ
เอ็งจะบวชเป็นพระมันก็ได้ยังพี่
บวชเป็นชีหนิผู้ชายเพียวอนหงายคู้ฟ้า
นรกแปดขุมลุ่มมจตุรัส
แต่ไอ้บวชารลูกหลานนรก
จำไว้ละไอ้ชู้เชือกไม่ต้องฉิว
(ชู้) ถ้ามารกให้แยกชั้นมากล่าว
ชื่อเรียงเสียงไรเล่าไปให้หมด
ทำอะไรตกขุมไหนกันแน่
(ผิว) ได้ยินเขามาถามจะบอกไปตามคันรอก
แบบนกท่อกับบอกอยู่ในมหาวิบาก
ข้อขอดได้ไปคิดเอาประกาศฝูงคน
สิกขาบทท่านกับบอกถ้าใครท้วงสมบัติ
ผมจะบอกนามชื่อนรกขุมหนึ่ง
ขุมที่หนึ่งแม่เอากลิ้งช้อนกลืน
ขุมแม่ทะเลหนากันจะว่าให้ฟัง
เพียวจัดช้องย่องเขาเอาของเขามาเป็นของตัว
ตายไปต้องไปตกในนรกขุมหนึ่ง
มันมีมดมีมดทำยัดเข้าลงกระทะ
เขาว่าอายุยืนนานตั้งห้าพันปี
(ชู้) อยากจะถามขุมสองแล้วรองขุมสาม

ว่าเป็นทหารสองปีไม่เคยมาเคยไป
นอนสลบจมเลนนอนหลับน้ำตาไหล
จึงควักยาเข้าไปหยอดเป็นยาธาตุชุนานใหญ่
เลยกรอกข้าเข้าอีกทีนอนคุ้ยสบาย
อยู่อ้อมอกไอ้ฮันนุศกันไม่ต้องอายอาย

.....
ขอเตือนอีเมื่อตอนเอ็งจะเจ็บตาย
จะต้องไปลงนรกเพราะเอ็งทำจัญไร
อยู่ในประณมพระเทศน์ทั้งขอมทั้งไทย
เขมรมอญธรรมะถือไปตามสมัย
เอ็งจะบวชเป็นชีมันก็ไม่เท่าผู้ชาย
สวดมนต์ภาวนาไม่แน่นอนไปแค่ไหน
มันยังมีเศษตัมสัตว์เอ็งไม่ต้องชักใช้
มีอยู่ทำสันทกจะบอกเอไว้ให้
ระวังนะหนามจี้ว่ามันจะเป็นอย่างไร
มันจะสั้นหรือจะยาวมันจะเล็กหรือจะใหญ่
กว้างยาวก็โยชน์แสนรู้เอียบบรรยาย
เอาออกมาอ่านแผนปรตลดจันตัมและปลาย
อยู่ในวิหารวิบากฝั่งผมอธิบาย
คัดออกมาจากกองพระวินัย
จะได้ให้สติกับตนผู้ที่ได้เจ็บตาย
เมื่อดับขันธใจขาดไม่รู้จะไปฝั่งใคร
ติดจำวนลักทกสลังจะเล่าไม่ต้องไล่
ชื่อกันว่าสันชินจริงไหมเล่าน้องชาย
จำไว้ละพวกที่นิ่งว่ามันจะผิดข้อไหน
เปิดไก่อควายวัวหมูหมามืดไม้
นายนิยบาลมันก็ดึงเอาไปจนได้
แล้วเอาขวานเข้ามาจะเอาเหล็กแหลมเข้าไปไซ
กว่าจะหมดคตเกิดเป็นคนขึ้นมาได้
ต่อไปจะไม่ถามแล้วไม่ไ้

ชุมสองชุมสามบอกนามมาด้วย
 (ผิว) ชุมสองตามกระแสร่ำไม่เชื่อนแซ่ไขลุด
 ชื่อกาลสูตรตามพุทธประวัติ
 ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นเนืองนิจไม่ใช่บ่อย
 พวกเขียดพวกกบที่ซบอดสู
 เอาไปต้มเป็นเป็นเชื่อว่าเวรไม่ยก
 ทบหัวจนเลือดไหลยัดใส่ลงในหลุม
 อายุยืนนานหนึ่งพันปี
 ชุมที่สามเอ็งมาถามนุดถึง
 มาซิไม่หลอกมีข้อบอกในปก
 จุดไฟใส่รูไม่ว่าหนูหรือนก
 พรากแม่พรากพ่อที่รออยู่ในรู
 ร้องครวญครางเนื้อหนังเปื่อยเน่า
 บาปจึงเห็นจริงเสียบั้งสัตว์เป็นเป็น
 ชุมที่สี่บอกเสร็จไม่อมเมตธรรมะ
 ชุมนี้ก็เหมือนกันมันสำคัญว่าชุมสาม
 กินเหล้าให้เมามิว่าตัวให้โง่
 น้ำใจไม่ตรงต่อองค์สัมมา
 ผู้นั้นครั้นตายวอดวายชีวัง
 เอาน้ำทองแดงไปให้ชดเอาน้ำกรดเข้าไปกรอก
 มหาโลละจะจำไว้นะชุมห้า
 พวกข้าราชการที่ทำงานกระทรวง
 พินักษายัยการบางที่ทำงานไม่ซื่อตรง
 กินเงินข้างโจทก์ลงโทษข้างจำเลย
 เงินหนักทางไหนซุ่มักได้ทางนั้น
 ให้เงินเป็นเอากินของเขาไม่เลือก
 ชุมหกยกข้อขึ้นเป็นต่อเป็นตะ
 ตาปนรกชุมที่ทักหมายเหตุ
 ที่ดินกระแดงเขาถวายเป็นกับสงฆ์

ถามไปก็ป่วยการชี้แจงถามต่อไป
 ชื่อว่ากาลสูตรฟังคำปราศรัย
 สั่งสอนฝูงสัตว์ตามประเพณี
 เทียวชื่อชายจ่ายสอยเที่ยวได้เอาใจใส่
 ไล่พวกทอยพวกปูเที่ยวได้จับเอาไป
 จับลงนรกเอาชอนทูปจนเลือดไหล
 เอาค้อนตีตัวตมช่วยกันทูปเสียให้ตาย
 แหวะเยี้ยวแหวะซี่แล้วชิงด้วยดาซา่ย
 เปิดกระเป๋าทบปั๋งตาตุ่มไป
 ชื่อสั่งฆาตารกเขาวามันแรงร้าย
 เด็กเล็กทารกเอาไฟเผาจนมอดไหม้
 นอกคตคุดคูไม่รู้จะมองหาใคร
 เทียวเอาไฟเข้าไปเผาอนตายในกอไผ่
 หลาวเหล็กแทงเล่นเสียจนเลือดเอ็งไหล
 ชื่อโลละให้เอ็งจำกันเอาไว้
 ไม่นับถือพระธรรมไม่นับถือพระวินัย
 กินเหล้าให้โหลเหลวทำจิตให้เหลวไหล
 ฟังเทศนาทำน้ำจิตให้เปื้อนนาย
 ยมบาลร้องสั่งให้เอาชวานร้อยไล่
 เสียงร้องครอกครอกครวญครางหาใคร
 อยู่ในนิทาคาถามทั้งขอมและไทย
 บางที่ ได้รับเงินหลวงบางคนก็ทำเหลวไหล
 บางคนก็คดบางคนก็ตรงบางคนก็ทำเฉไฉ
 อ้อมยังไม่ได้เอ่ยพูดถึงนาย
 นี่แหละนายนิยะบาลไม่ให้ไปสบาย
 ดายไปเป็นข้างเผือกเที่ยวได้กินหนามไผ่
 ชื่อว่าตาปะให้นายจำกันเอาไว้
 อยู่ในพระประเทศอยู่ในขอมและไทย
 ยังรุกไล่ตัดกรงคิดรุกทำไว้

ที่หาที่ใครเที่ยวยึดไปเป็นของตัว

ที่ดินที่ตอนเอาไปนอนทับดิน

แบกดินอยู่ตามคันนาเที่ยวแก้น้ำนาสมเพศ

ขุมเจ็ดบ่อให้เสด็จสาระ

ยุแห่งพระสงฆ์เป็นองค์ธรรมะ

กัศปลาชนไก่ให้ควายขวิดกัน

ดกนรกขุมเจ็ดต้องเป็นเปรตแก้น้ำจนเปื่อย

หัวเป็นควายปากเป็นไก่หาเป็นคน

มาขุมที่แปดจะออกดอด้ว

หักจิตคิดกังวลลูกผิวของเขา

ฆ่าแม่ตีพ่อบาปล้อเมียเขา

ต้นงั่วยาวโง้งสิบหกของคูลี

ไอ้หมานิลทางดอกลั่นคอยจะขบกัดขา

หมาขยับขึ้นต้นงั่วหัวหัวดินห้อย

ร้องครวญครางใครจะเอาอย่างตัวกู

บาปหนักบาปหนาบาปยิ่งกว่าขุมอื่น

ตายแล้วกลับเป็นเขาว่าเวรไม่มียก

องค์พระมาลัยส่งสารองค์ท่านลงไปดับ

อีกาปากเหล็กคอยอยู่ขุมนรก

แล้วเนื้อเถื่อนหนังโยนขว้างให้นก

(ผู้) ไอ้ทนต์ฟงเทศน์ฟงเจ้าเซษฐ์เขาบรรพชา

ไอ้ต้นงั่วโยมพระบาล

เขาว่าโน้มนรกลงไปปกหลังคา

ท่านจึงเรียกฝูงผีให้นอนอย่าช้า

โค่นกยกยกจะให้หน่อมันขึ้น

ตัดหนามแทงหน่อมันต่อเสียด้วย

ต้องเดินเอาดินกระเทินหัวแล้วเที่ยวนั่ง-

ร้องไห้

ข้าวไม่ได้กินกินแต่ดินข้าวกินไม่ได้

มองดูหน้าทุเรศจะดูเลือนตนเองไหล

ชื่อมหาตบะให้เจ้าจำใส่ใจ

ให้แตกหม่อมคณะผัดพระวินัย

เล่นการพนันอย่างนักผัดวินัย

โทษเอาไอ้คันทงด้วยเตี้ยจนสู้เขาไม่ได้

แต่ส่วนตรงตัวมีขนไก่ขนควาย

บอกความจริงอเวจีน้องจะเสียใจ

อีหนูเอ๋ยเอ็งจะเอาต่อไปต้องอาย

เอ็งต้องบาปไม่เบาจะต้องลงอบาย

สำหรับไว้ตำโยนคนที่ผัดวินัย

อีเมียก็แก้น้ำไอ้ผัวก็หัวสะพาย

ยมพระบาลเอาทอกร้อยได้หลุดเลือดก็ไหล

เพราะกูเล่นชั่วเที่ยวได้คบผู้ชาย

โกฏิกันเล่นหมิ่นอสงไขย

นกสังคานะนรกมันช่างแรงร้าย

แต่พอท่านกลับไฟก็ขึ้นมาได้

คอยจิกอีเปรตสกปรกช่วยกันจิกตอนปลาย

กระเดาะปากอยู่ปกปักษ์คอยพวกเอ็งลงไป

ฟงเจ้าเซษฐ์เทศน์ของพระวินัย

เขาว่าทั้งกึ่งทั้งก้านมันช่างโตช่างใหญ่

ยมพระบาลร้องดำทมิฬลุยน้ำวายุ

หยิบเอามือตขวานมาอีหนูเอ๋ยโดยไว

เก็บเอาไปทำนินแล้วฝังไฟ

ปล่อยไว้จะดำซาแล้วภูตาย

เพลงดัดดีหมากผัวหมากเมีย ส่วนที่ 1

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายสมบูรณ์ สุวรรณยศ
อายุ 67 ปี

(ซ) พี่ตั้งใจหมายจงรักน้องเสียจริงจริง
กลัวน้องจะไม่เมตตาเพราะวาสนาของพี่มันต่ำ
เจียมใจว่าจนไม่มีคนค้าจน
จะฝากกายเป็นคู่จะชออยู่เป็นข้า
แต่โชคกลางเคราะห์ร้ายไม่มีใครการุณ
พี่คิดถึงวาสนาเล่นเอน้ำตาไหลตก
เกิดมาเป็นกายพี่ชายไม่ค่อยมีโชค
กว่าจะโตขึ้นมาได้รับใช้บิดา
ประพาศชอบหนีชั่วสู้กับตัวอยู่กับบ้าน
เพราะดินฟ้าอากาศต้องตกเป็นทาสรับโทษ
พรหมลิขิตเข้ากันต้องจากบ้านเดินบุก
สองคนกับเพื่อนแถมมาเดินเล่นเพลง
ชอบระบำจำเริญมาะท่องบ่น
อาศัยเสียงเลื่องท่องขอให้พี่น้องทั่วหน้า
อุทิศให้เอาเสียงแลกทรัพย์ชีวิตแทบดับกระเด็น
เราเป็นไทยลงทุนต้องถือบุญกำบัง
ถ้ามีลูกมีเมียจะเลิกเสียหมดสิ้น
แม่เนื้อนิ่มปานนั้นถ้าได้ทุนดักกินอัน
ถ้าได้จรดแล้วไม่จากถ้าได้รักแล้วไม่จืด
พี่มาเจอหน้าปล้องอยู่ในหนองกลางนา
แม่เนื้อหอมปานรูปขอให้พี่จูบแก้มเจ้า
ขอให้พี่จูบแก้มหน่อยแม่สาวน้อยน้องจะแหง
(ญ) เอาคำหวานมาวนใจของน้องก็ประวิง
กลัวจะหลอกหลวงโลกแต่พอดกหลุมรัก

ได้พากเพียรเข้ามาพินิจมาพบแม่แพรสีไพล
สู้ตั้งตาแลตามจนชีวิตพี่จะตาย
ถ้าแม่หนูอุตุนแล้วจะไม่ไปทางไหน
ถ้าแม่มีวาสนาได้อยู่ร่วมห้องใน
จึงบ้ายเบนมาพินิจน้องอย่าเพิ่งเบนหน้าบ้าย
ต้องเดินเอามือกอดอกคิดแล้วน่ายาย
ไม่มีสุขมีแต่โศกไม่มีเสื่อมสลาย
ช่วยทำไรไถนาไม่เคยไปทางไหน
มิได้เที่ยวจุ่นจ้านเรามาคิดน้อยใจ
สวรรค์แปรไม่โปรดจึงจำเป็นต้องไป
พระเสาร์ทับรับทุกข์ต้องเดือดร้อนพระทัย
จนไม่คิดกลัวเกรงว่าจะลำบากกาย
ถึงลำบากลำบากเห็นไม่สบาย
จงปราณีกรุณาอย่าเพิ่งเบนหน้าบ้าย
พ่อแม้อยังไม่เห็นแสนลำบากใจหาย
ยกเอาคุณพระมาตั้งไม่ถึงคราวคงไม่ตาย
จะต้องการทำกินไม่เกะกะเกี่ยวกายฯ
ถึงจะเนาเป็นหนอนพี่ไม่คิดเบื่อหน่าย
จะแผผลเอาพืชกับแม่บัวทนามไผ่
มันเป็นวาสนาแล้วน้องจะหนีไปไหน
แม่รูปสวยเป็นสาวมองดูแก้มน้องใส
พอให้พี่มีแรงกันสักหน่อยเป็นไรฯ
รักน้องจริงจริงหรือพ่อดวงใจ
แต่พอจืดกแล้วจากทำให้น้องกลุ้มใจ

จะอำโอรสบุตรไม่ออกเหมือนถูกทอกปากอก
มันเป็นเรื่องสำคัญน้องกลัวเป็นมารสังคม
(ช) ชะโธ่แม่ดอกเรณูพี่จะเฝ้าอยู่ถนอม
ถ้าได้เป็นคู่เคียงข้างพี่จะไม่ห่างอกน้อง
จะกอดคอประคองไปเสียว่าน้องจะเคย
(ญ) จะเกี่ยวกันนานเกินเราก็ก้าวใจกัน
จะสมัครสมานมาเป็นมิตรร่วมหมอน
หวานอะไรไม่เท่ามนุษย์ที่แสนสุดจะหวาน
ให้หวิววามซาบซ่านแสนกระสันไปทุกสิ่ง
ถ้ารักน้องไม่จริงจะต้องยิงกันด้วยปืน
(ช) เข้าประคองเคียงข้างแม่วังสวาท
พี่จะไม่คิดต่อตายจะชอตายอยู่บนดัก
ถ้ามันน้องคิดฉลักใส่พี่จะต้องกลายเป็นเสือ
จะเป็นพวกเสือขาวไม่ปล่อยให้อาไปครอง
(ญ) พี่รักจริงเห็นใจจะตายพลีตัว
จะอยู่กับด้วยกันจนอาสัญตายเสีย
พี่ให้สัญญาไม่ต้องหาพยาน
เรารักใครได้เสียเป็นผิวเมียร่วมมั่ง
ถ้าผิวหลุดกับใครยังแอบไพล่เข้าไปดู
(ช) แม่แก้วกาบเพื่อนเก่าพี่เห็นใจน้องเพื่อน
ถึงหญิงอื่นหมั่นแสนหมั่นก็ไม่มันเหมือนมิตร
จะนอนถ้าเฝ้าท่าเหมือนอย่างชาละวัน
(ญ. 2) จะกล่าวถึงเมียเก่าที่เป็นเจ้าของกัน
พี่มาตายหน้าไปไหนตั้งห้าเดือนแล้ว
จะเป็นตายร้ายดีหรือจะเป็นผีหัวขาด
น้องนั่งคอยฟังข่าวไปทั้งเช้าและเย็น
ลูกรักทั้งสองก็ร้องระงม
ครั้นจะนั่งอยู่อย่างนี้กลัวจะไม่ได้พบหน้า
จะเห็นหรือได้จะต้องไปติดตาม
เมื่อก่อนคืนอนคิดเป็นนางผิตประหลาด

ต้องน้ำตาไหลตกจนกระทั่งตัวตาย
แต่พอได้ดมกลิ่นจะเสียกาย
แม่เชื้อหงส์เนื้อหอมพี่รักน้องไม่หาย
จะสู้ทนถนอมพี่จะไม่หนีไปไหน
ไม่ละลืมเลยจนชีวิตบรรลัย
คนฟังเขาจะรำคาญเราค่อยคิดแก้ไข
น้องทนคำอ้อนวอนของพี่ไม่ไหว
ยังไม่ปานวาจาพี่มาปราศรัย
พี่จงใจรักจริงน้องก็คิดเห็นใจ
ถ้าพี่ไปรักคนอื่นน้องต้องได้รับความอาย
ถ้าได้สิ่งสมมาตรไม่ปล่อยให้น้องเป็นหม้าย
ถ้าใครคิดแย่งรักก็หมายถึงเคราะห์มันร้าย
จะสู้สละเลือดเนื้อไปหมดทั้งนอกและใน
จะล่อกันให้เลือกเองไม่ว่ามนุษย์หน้าไหน
ถึงจะมีก็ไม่กลัวพี่ยอมสละร่างกาย
จะร่วมมั่งอยู่กับเมียพี่จะไม่รักใหม่
สู้สาบถสาบานไม่กลัวตกอบาย
ถ้าไม่มีใครแย่งให้เราคงมีความสุขกันใหญ่
กลัวจะไปหลงรูปของอินางคนไร
พี่ไม่ใช่เจ้าชู้แซ่เขื่อนขอให้เชื่อพี่ชาย
พี่จะไม่ขอคิดที่จะรักกับใคร
จะนอนดุกบดานไม่อยากจะไปทางใด
ได้อยู่กินร่วมกันแต่ผิวมาห่างไปไกล
ยังไม่มีวีแววเมียก็ทนไม่ไหว
น้องนั้นก่อนจะไม่รู้จะไปทางไหน
น้ำตาตกอกเต้านแทบจะตรอมใจตาย
มันมีแต่ทางระทมให้เดือดร้อนพระทัย
ไม่รู้เหตุมองหากคิดแล้วใจหาย
เพราะอยากจะรู้ข้อความหัวกร้อนเป็นไฟ
ทรวงน้องไหวสวาทมองเห็นรูปไวไว

หรือจะไปตายเป็นผงม้วยลงเป็นผี
 พอตื่นตัวลืมตาเดินมาที่เตา
 เห็นลูกรักนอนหลับจะทำสำหรับไว้รอ
 จะต้องไปอยู่กับย่าลูกเอ๋ยต้องไปกินปลาอย่าง
 ลงจากบันไดเรือนก็ใส่ถุงแฉะ
 ข้าวเจ้าก็จะเกี่ยวข้าวเหนียวก็จะสุก
 จะพั่งพื่อน้องข้างผิวเขาก็ก้าวเบียดเบียน
 แม่พ่อของผิวเขาคิดตัวออกห่าง
 เป็นบุพเพอาภัพ ไม่มีใครรับอินชะรัล
 ถึงมึงจะอยู่ที่ใดประเดี๋ยวคงได้เห็นดี
 สิ่งลูกทั้งสองทั้ง ไอ้ช่องอู๋
 จะรบกวนรังแกให้รู้จักรักกัน
 ส่วนเจ้าช่องเป็นพี่จงปราณีเลี้ยงน้อง
 สิ่งสอนลูกเสร็จเล่นเอาหัวใจแม่สิ้น
 ซาติไธมนุญลวงโลกจะผ่าอกดูเล่น
 ถ้ามันชั่วแม่จะแข่งคนที่แกลังอิจฉา
 ให้ผีพิษผีคุณขึ้นมาสัญญไม่ขาด
 ให้เกิดยากตายง่ายให้ลำไส้ของมึงงอ
 ทั้งชาติมันแหละชาติไหนขอให้มันตายอย่างสุข
 จะตกเหนือก็ต้องไปตกใต้ก็ต้องตาม
 แม่เดินทางลำพังใจนางคิดถึงสืบทาม
 เทียวห้อยโหนถามหาไม่มีใครรู้เห็น
 หรือโดนเขากดหัวห้อยเอาไปร้อยหัวแหวน
 จะนั่งอยู่ไม่ได้จะต้องไปถามดู
 แต่เราหัวใจผิวเขาเป็นคนชอบเล่นเพลง
 พอรู้ว่าเขามีงานกันที่บ้านนางงาม
 คงจะอยู่ที่นั่น เขามีงานวันนี้
 เห็นเกรี้ยวกราวกึกก้อง ได้ยินกลองให้กลัดกลุ้ม
 จึงเดินย่องเข้าไปดูมองกันอยู่เห็นยุง
 แล้วจึงด้อมเข้าไปใกล้เห็นผู้ชายยืนเกี่ยว

มาหลอกเมียสักทีจะได้เป็นครั้งสุดท้าย
 หมายจะไปทุ่งช้างหาหนทางแก้ไข
 จะต้องไปฝากแม่พ่อมันถึงจะปลอดภัย
 แม้มาทุกข์หลายทางจะต้องไปถามไถ่
 เอาลูกไปฝากแม่ใจก็คิดหมองไหม้
 มันและละเรื่องลูกตลอดทั้งนาและไร่
 กลัวเราจะพั่งเกี่ยวกันและพั่งควาย
 มาเกิดทุกข์กลางทางให้เดือดร้อนทุกข์
 ผิวไม่ดีหน้าดำมันทั้งลูกไปได้
 ไปคุตหัวหลง ทั้งให้เมียร้องไห้
 ถ้าชีวิตแม่ยังอยู่ลูกไม่ต้องห่วงใย
 จงสมัครสมานทั้งลูกเล็กลูกใหญ่
 ให้เหมือนยังแม่ปกครองลูกจะทะเลาะกับใคร
 แม่จะไปทำหั่นคิดแล้วไม่โหไม่หาย
 จะเป็นไรให้เป็นกันลงไป
 ให้มันเป็นอหิวาต์สามวันวอดวาย
 ผิดิบผิดาษขึ้นอยู่ตมตาย
 แดกกาบแตกกอกขึ้นมาในสันไก่อ
 ใครเอาผิวของกูปรากรขอให้มันนิบผาย
 จะตกโขงก็ต้องข้ามเสียโดยไม่คิดกลัวใคร
 ไม่รู้ข่าวข้อความอรร้อนเหมือนไฟ
 ไอ้สันดานเหลือเดนมันไปอยู่ที่ใด
 ถึงกลับบ้านเดิมดินแดนกันไม่ได้
 เราจะมัวขึ้นอยู่มันจะยุ่งกันใหญ่
 เทียวและละเป็นนักเลงเล่นพวงมาลัย
 เราต้องไปติดตามแถวบ้านดอนกระต่าย
 จะไปดูให้เห็นดีกันจนได้
 ประชาชนเข้ามาประชุมกันทั้งหญิงและชาย
 คนก็มากยั้งมองเลยมองเมียงชะม้าย
 ให้แสนกระสันยืนเสียวนิกก็น่าหมั่นไส้

เห็นผู้ขายกระซิกหญิงก็หยิกชายก็หยอก
สะกดใจยืนอยู่ไม่อยากตูลุยต่ำ
เลยดำนกในป่าด่าปลากินปู
(ญ) ได้ยินเสียงใครมาดำใช้วาจาจัดจ้าน
มาตั้งหน้าเห็นแบมท่ามาแถมกระแทก
ปากคอสำคัญจะพูดให้มันเกินคน
ชั่วตัวอย่างใดทำไมถึงไม่ถามดู
(ช) ได้ยินการมรณแรงเสียงแข็งกันทั้งคู่
หันไปบอกเมียใหม่ว่าพี่สาวเขามา
นี่จะให้เขาไปเสียก่อนเราจะได้นอนกอดกัน
จึงรีบตมเดินด่วนไปบอกแม่ฮั่นแดง
ตั้งแต่เช้าจากบ้านมาหมั่นช่วยชะมัด
นี่หาหมอเขารักษากินยาหลายอย่าง
ครั้งจะเขียนจดหมายทั้งไปรษณีย์
หมอเขาให้ยาฉีดยาจึงค่อยยังชั่ว
เงินทองมีมั่งพิกให้กับหมอ
ผิวไม่ผิวดองจงอย่าพินิจมิได้อาผลาง
(ญ. 2) พี่จะพูดกลบเกลี่ยใกล้น้องรู้ใจความจริง
นางคนนั้นเป็นพี่น้องหรือพวกพ้องวงศ์เผ่า
ทำกริยาหลุกหลิกเหมือนใครเอาพริกใส่แผล
ดูร้ายแรงเหมือนกะหรูทำที่หลุกหลิก
(ช) อयरุนแรงโหดร้ายทำนิสัยเสื่อมเสีย
แม่ผู้หญิงคนนั้นเขาเป็นลูกสาวของน้ำ
เมื่อคราวที่พี่เจ็บไข้ได้อาศัยน้ำข้าว
ถ้ารู้ว่าน้องเป็นเมียคงจะมาขมาจับมือ
(ญ) มายืนแอบฟังเหมือนถูกสายฟ้าฟาด
เขายืนอยู่ข้างหลังน้องรู้ว่าเป็นเมียหลวง
โมโหถึงขั้นหัวเลยไหลตัวออกมาเต้น
เข้ากลางยืนกันจะทำก้ากันอวดเก่ง
ผิวไม่อยู่ยอมแพ้ย่อยว่ยมผลเงินพล่าน

มายืนดูแม่ดอกทนต์ไม่ได้
ถ้ามีมิดถ้อมาจะพินให้มิดพินหมาย
มันแย่งลิงค์ไซรูเลยยิ่งกว่าอะไร
ปากมันจัดมาประจานทำให้เจ็บใจ
มันนำตาแถมแตกจนทนต์พังไม่ได้
ถูกชินเคยชินมิใช่คนรับใช้
มาหลงลิงค์ใครจะรู้ว่ามันเป็นอะไร
ไม่ชอบกลเสียแล้วละกูเห็นเมียเก่าเข้ามาใกล้
นี่จะไปแจ้งกิจจาบอกเขาให้เข้าใจ
จะรับรองอินชั่วรัลไม่ให้เกิดเรื่องร้ายๆ
ค่อยประจบประแจงบอกให้เมียเข้าใจ
พี่ล้มเจ็บมากจัดเมียแทบไม่เห็นใจ
มันมีอาการต่างต่างพินกว่าตัวจะตาย
พวกหมูกี่ไม่มีหมดความมุ่งหมาย
จะกลับบ้านพิกกลัวเพราะหนทางมันไกล
มันไม่เหลือหล่อแล้วจะทำอย่างไร
พินมิได้ทำผิดทางให้เตือตร้อนพระทัย
ไม่มีสัจเสียทุกสิ่งเมียมาคิดสงสัย
ทำกระซิกกระเข้าทำน่าหมั่นไส้
ทำหยุกหยิกเหมือนด้ายทำตาเล็กตาใหญ่
เหมือนโดนไม้ตีพริกเข้าไปสันตะพาน
เข้ามาจับมือจูเมียแม่จงเข้าใจเสียใหม่
เขาปราณีกรุณาโดยไม่คิดแทนหน่าย
มันเป็นบุญคุณของเขา ยิ่งกว่าใครใคร
จะได้เป็นที่นับถือในฐานะเป็นคนไทย
แสนกลุ้มจิตเคืองจัดเหมือนไฟสุมหัวใจ
มันนำเอาไม่เข้าไปทะเลวงเสียให้เลือดมันไหล
จะเป็นไรให้เป็นกันไป
ไม่กริกรองกลัวเกรงปากคมปานตะไกร
แทกกระตองมาให้เขาตันถึงอยู่บ้านไม่ได้

(ญ 2) พอรู้ว่าเป็นเมียน้อยมันมาขึ้นลอยหน้า
 มึงแย่งเอาหัวปลาของเขามาคากระดอง
 ถ้าคนดีเขาต้องดูคนรู้เขาต้องรอ
 เดินไขว่ວຸດເຈນຈິ່ງຕ້ອງມາເກັບຂອງເກ່າ
 (ช) เห็นขึ้นมึงขึ้นจนไม่ดูหน้ากัน
 ครั้งจะปกไม่มิดครั้งจะปิดไม่อยู่
 นั่นก็เมียนี่ก็เมียน้อยไกลเกลียวกล่าว
 พี่ก็เป็นคนกลางจะตัดสินตามกรง
 หันมากอดเมียเก่าเพราะเรารักกันมาก่อน
 พี่จะขอสารภาพความผิด
 ถึงจะดีก็ชั่วถึงจะชั่วก็พี่
 พี่จะอยู่ปกครองตัวน้องตามเคย
 ตลอดทั้งเมียใหม่จงเห็นใจเมียเก่า
 ไม่จำเป็นจงแบ่งปันให้ป่วนปั่นเสียเปล่าเปล่า
 ถ้ารักแล้วเชื่อพี่แม่คนดีเอ็นดู
 ถ้าเห็นผิดผิดเป็นชอบไปหลงเดินทางชั่ว
 (ญ 2) เห็นผิวเข้ามาใกล้ทำให้หัวใจลัดกลุ้ม
 ทำเอาน้ำตาไหลล้นหลอกให้กินก้อนเกลือ
 ทำปากหวานปานชะเอมหัวใจเค็มคิดคด
 มาทอดทิ้งให้เมียเป็นทุกข์ไม่คิดถึงลูกข้างหลัง
 ถ้าว่าผ่าอกได้จะควักหัวใจออกมาดู
 (ช) จะโหดร้ายทารุณไปเลยแม้คุณเมียชั่ว
 หรือหมดอาลัยพี่เสียแล้วแม่น้องแก้วคนเก่า
 ถ้าเห็นว่าผัวนี้ผิดแม้คุณคิดเคืองแค้น
 มาขมิบค้อมือที่น้องถือเอามา
 ให้น้องเอามือมาแทงคอพี่เสียเถิด
 จิงควักเอามือในพอกจะแทงอกให้พับ
 (ญ) นั่งเมียน้อยลอยหน้าเข้าไปทำห่มเถียง
 นางตัวดีหน้าด้านเขาไม่ต้องยิงกวน
 ถ้าเขารักตัวจริงคงอยู่ประจำ

อิหน้าด้านมึงมาด่าไม่รักเกรงผู้ใด
 แถมยังพูดจาทองว่าให้เราเสียหาย
 สมบัติไอ้เรื่องกระด มึงยังหาไม่ได้
 หรือคนอื่นเขาไม่เอาทออิหน้าไม่อาย
 จิงเดินกรงเข้าไปกินไม่ยอมให้มันก้าวกาย
 เหมือนเรือเร็วเป็นรูไม่ปล่อยให้มันไหล
 เห็นจันจ้านเจียวจ้าวน้องยังไม่คิดเห็นใจ
 ค่อยปราศียดกลองอย่ารุนแรงโหดร้าย
 เมื่อผิดจงผันผ่อนน้องจงให้อภัย
 จงไว้หน้าที่สกลนน้องอย่าเฟื่องแห่งหน้า
 ไม่ควรจะมาขึ้นนี้และขึ้นไอ้
 ไม่ใช่จะละลิมเลี่ยนน้องไปเสียเมื่อไร
 พี่จะขอเสียสักคราวแล้วค่อยคิดแก้ไข
 เป็นราศีหมื่นควาให้มันชาวคลี่คลาย
 จะหาเรื่องให้เขารู้กันไปทำอะไร
 ก็เหมือนหนึ่งน้องเกลียดผัวไม่ยอมให้อภัย
 กำเริบรักร้อนรุ่มอกแทบพังทลาย
 ซาติผู้ร้ายใจเสือเรารู้จักนิสัย
 มันยกย่อนทรยศเหมือนหนึ่งเขาเล่นนิยาย
 มาหลง ลากทางไม่คิดถึงความเสียหาย
 ให้ชาวบ้านเขารู้ว่าเจ้าชู้เหลือหลาย
 จะมาอาฆาตเช่นฆ่าหรือน้องไม่คิดรักใคร่
 หมดอาลัยตัวเรากันหรืออย่างไร
 มาขึ้นมาทำทดแทนให้สมดังตั้งใจ
 ตัดเศียรเกศาให้พี่ตัดกษัย
 เมื่อผิดตายแล้วจะไปเกิดเอาชาติใหม่
 ถ้าเมียไม่วังเข้ามาจับเตี้ยก็คงเห็นใจ
 แล้วประจานส่งเสียงเข้ามาปราศรัย
 ไม่ทราบกามทบทวนเขาทอดทิ้งเขาถ่าง
 ต้องก้าวติดก้าวตามไปกว่าชีวิตจะตาย

ทำไมไม่เก็บเอาไว้ให้หมดทำไมไม่กตเอาไว้-
ให้อยู่

(ญ 2) - เสียงเมียน้อยมักมาด่าแถมมาทำทุ้ม-
เถียง

มึงมาแย่งผิวเขาเอาเข้าไปครอง
อันตัวของเอ็งมันเป็นแต่เพียงเมียน้อย
คนอื่นเขากินเนื้อกันไปเหลือแต่หน้า
ถ้ามึงจะอยากจัดก็ต้องซัดเสียให้จม

(ช) เห็นทุ้มเถียงถากถางจึงเข้ากลางยืนกัน
เมียน้อยก็ทวง เมียหลวงก็ท้วง

จึงเล่าโลมเมียหลวงเจ้าจงคิดถึงความหลัง
ฟังผิวเสียสัณต เจ้าจะคิดอาฆาต
พลาดหลังฟังผิวแม่ทูนหัวพี่ช้อทาม
แม่นำรักจิ้มลิ้มเคยชิมรสอร่อย

แม้รูปหล่ออย่างกับลาวฟังพี่เล่าเนื้อเรื่อง
แต่ซาयाสาครเป็นเมียก่อนเก่า
ได้อยุ่กันร่วมกันเหมือนอย่างพี่น้อง
พี่ช้อทามเสียก็เชื่อฟังผิว

แม่แหวนเพชรเม็ดน้อยที่สวมก้อยจับกุม
นี้จะเลี้ยงทั้งสองจะปกครองทั้งคู่
จะแบ่งสินปันส่วนไม่ให้กวนใจกัน
นี้จะแบ่งเวลาให้คนละห้าชั่วโมง
ให้เหมาะสมพอใส่ถ้ามีไร่แบ่งคนละวา
นี้จะปลูกเรือนให้คนละหลัง
แต่ไอ้เอ็นของพี่มีกันอยู่หนึ่งอัน

(ญ 2) ได้ยินเสียงผิวเข้ามาพูดชาติไ้มนุญย์-
สรวง

เกิดโมโหท่วมหัวยัดตัวมันติด
ต้องยึดถือศีลธรรมคำพระเป็นที่พึ่ง

ปล่อยให้หลุดปากรุมทำอะไร

ไม่ลดละหลักเสียงมีนิสัยเลวร้าย

แถมมาว่าเจ้าของให้เจ็บใจ

เปรียบเหมือนกินอ้อยที่หลือปากตอนปลาย

มึงไม่ได้กินลำต้องยื่นลิ้นน้ำลาย

ให้เหลือแต่หางข้าวต้มเข้าไปย่นดับไต

เห็นเกรี้ยวกราดคำกันดาเป็นตะกาย

ทำอะอะอ้ออ้งเดียวจะเกิดอับอาย

จงเบาบางกันไว้บ้างเกิดแม่เข้าทองใบ

เพราะพี่กำลังผิดพลาดแล้วแม่แพร่สีไพล

เรื่องจะลูกไหม้ลามประเดี๋ยวจะเกิดเหตุร้าย

เคยชิมรสมาหลาย.....

เมื่อแรกเริ่มดาวเรืองเขามีเมียมากหลาย

ดาวเรืองยังไม่คิดขุ่นเคืองระคาย

เขาปริดาปรองดองทำนยัง ไม่คิดอื่นใด

พี่จะทำให้ทั่วไม่ต้องท้อพระทัย

แม้จันทร์เพ็ญกลางนุ้มโปรตจงให้อภัย

ไม่ให้ข้าวบ้านเขาตูดถูกได้

จะผอนยาวผอนสั้นพี่จะเอาใจใส่

ไม่หมดเวลาข้าไม่ลงไม่พูดจาเหลวไหล

ถ้าพี่มีนาจะแบ่งให้คนละไร่

จะซื้อโถ่งมาตั้งให้คนละใบ

ให้นางเมียผลัดกันเอาไปใช้

ยังมาเล่าเรื่องหลังขึ้นมานุดเหลวไหล

ครั้งจะถือสิทธิ์กลัวผิวจะน้อยฤทัย

เรื่องโมโหทวงทึงมันจะได้เห็ดทหาย

จะตั้งความดีเข้าไปตีความชั่ว

จะมัวเมาตั้งทานนี้แหละจะพาดายโง่
ที่เมียทักก็เพราะเป็นห่วงที่เมียห่วงก็เพราะรัก
ถ้าเมามัวลุ่มกายถ้าเมากายลุ่มแก่
ถ้าหลงทางหลงลุ่มแล้วพอจะกู้กันกลับ

(ช) เห็นเมื่อก่อนว่ากล่าวให้ปวดร้าวเข้าไปลึก
ต้องยื่นเคঁรา โศกศัลย์หัวสิ้นปวดเคঁยร
รู้สึกตัวได้สตินี้เรามาวิทาเรื่อง
พอเข้าไปใกล้เมียเก่ายังได้กลิ่นหอมกรุ่น
เมื่อยามจะนอนหรือนั่ง เมียก็ยังถนอม
ถึงยากลำบากเมียก็ปฏิบัติน้องเคยเอาพัดมา-
กระพือ

อันเมียดี้ก็คือแม่เมียดี้แท้คือมิตร
ไม่เคยได้ดีกันสักดับไม่เคยได้ทุบกันสักที
แม่ให้นามเมียน้อยของเราส่วยเสียแก่
พี่ทองเที้ยวมาจนทั่วเกือบได้ครึ่งประเทศ
เป็นสองทุกข์สามทางเราต้องมานั่งระทม
หลงเชิดชูบูชาแล้วต้องมาชอกช้ำ
ต้องตกเป็นทาสได้รับโทษสวรรค์ไม่โปรด-
ก็เป็นเปรต

(ญ) เห็นผิวเคื่องว้าคาอยู่ยงเดือดตานทนดู
จะหมดรักเมียแล้วหรือผิวแก้วร่อยก่อน
พอชิมรสหมดรักมาถอนหลักถอยหลัง
พี่ไม่คิดบ้างหรือเมื่อตันเมื่อรักเมีย
ถึงจะทั้งกลางทางเสียเมื่อนางมีทุกข์
ให้คิดถึงความหลังจะชิงชังคิดชั่ว
เมื่อจะเลี้ยวหรือไม่เลี้ยวจะหลีกเลี้ยวหักหลัง
ถ้าแผ่นดินไม่ไว้เท้าใบพุดรา

ถึงว่าจะเกลียดหรือจะกลัวเราต้องพูด-
เกลียดไกล

ต้องเข้าไปคุกอยู่ในกระโปรงจิกหัวมันไป
อันแท้จริงถ้าผิวประจักษ์แล้วต้องคิดเห็นใจ
ถ้าเมามัวลุ่มแม่หาารู้สึกตัวไม่
มาหลงรุกไม่รับเมียก็หมดอาลัยฯ
ให้เสียวชานรู้สึกเย็นโศกหน้าส่าย
มายืนงงหายเงื่อนนี้เราจะทำอย่างไร
ต้องจำเป็นหมดเปลืองเพราะเราคิดผิดไป
กลิ่นแก้มเหมือนดอกพิกุลเมื่อยามมาอยู่ห่างไกล
สู้อัดอั้นอดอ้อมไม่อย่าทำให้ผิวละอาย
พอหายร้อนแล้วหรือเมียดี้ได้หลับไหล

ให้หาทั่วทุกทิศในประเทศเมืองไทย
หาที่ไหนไม่มีเหมือนเมียดี้หาไม่ฯ
เพิ่งแรกเริ่มร่วมรักเราก็ตลึงอาลัย
จะหาผู้ส่วยสะเด็ดก็หาเปรียบไม่ได้
มีทุกข์ทับถมต้องเดือดร้อนพระทัย
สวรรค์สาปบาปซ้ำจึงต้องมีกรรมติดกาย
ต้องจะพยศอดเยี่ย ทั้งเมียดี้เล็กเมียดี้ใหญ่

ไม่ชอบกลแล้วละกูไม่อยากจะเข้าใกล้
ได้เคยคู่อยู่คอนมิเคยให้เคื่องระคาย
พอน้ำวนกันวังช่างไม่คิดเวียนว่าย
พอได้หอมคิดเหี้ยทำให้เมียดี้เสียหาย
จะตัดรักบุกรุกเมียดี้ไม่ได้ขับไล่
น้องจะอภัยให้ผัวน้องนี้จะอภัย
แม่เมียดี้หลวงมันทวงจึ่งน้องก็คิดเห็นใจ
ผัวคนหนึ่งคงจะหาหากันได้ฯ

เพลงตับค้นหา

ข้อมูลจากเอกสารของ
นายไสว สุวรรณประทีป
อายุ 70 ปี

เอ๋ยชั้นก็ทนลงกว่าสี่
เกิดมาเป็นคนกุศลเราอย่าให้สูญ
ฉันจะเตือนสติพวกแกจะตื่น
เมื่อเราตายเป็นผงลงเป็นผี
ดูแลของที่ชอบพวกแกยังซัง
แกจงคิดสละตัดสละทางพระควรรคิด
ควรจะบวชเป็นสงฆ์ทรงศีลทางมลทิน-
จะได้บรรเทา
ควรจะเข้าวัดเข้าวาศึกษาคู่สวด
แกจะหลงสาวสาวแกมชาวยังสี่
เกิดมาเป็นคนกุศลอย่าให้สูญ
ให้ถือธรรมของไทยจะได้ฝังผายเพิ่มพูน
เมื่อตัวตนเราจะตายจะพากายเรามีกรรม
ให้แกคิดเสียบ้างเรื่องหลังเรื่องหน้า
กุศลธรรมมาพระท่านว่ากุศล
ฉันชี้ทางบุญแกยังหาว่าบาป
ดูแลพระพุทเจ้ายังทิ้งนางพินพา
ดูแลพินพาสวยสุดท่านเป็นบุตรกษัตริย์
เมื่อยามตัวท่านตายยังได้ไปนิพพาน
เมื่อเราเกิดมาเป็นคนกุศลควรรีบสร้าง
เวลาแก่ตายทำลายชั้น
ฉันชี้ทางบุญแกยังหลงทางบาป
พระพุทเจ้าท่านยังตัดความทวงเรื่องห้วงค้นหา
ทั้งมีารกษสาร์ยังทำทานให้พรหมสี่
ดูแลองค์พระอินทร์มาแปลงเป็นดาชี

ว่ากันดีบ้างก็ไม่ได้
ควรจะปฏิบัติทางบุญได้พันบ่อบาย
พ่อหน้ามาใจหมิ่นควรเข้าใจเสียใหม่
มาหลงกระดองของดีจะเอาไปกินก็ไม่ได้
ไม่มีใครเลยจะอึ้งตลอดกระทั่งเครื่องใน
หยุดสิ้นไว้เป็นศิษย์ควรจะกลับนิสัย
มาหลงค้นหาบ้าหัวจะพาตัวแกเสียหาย

ถือแบบทางบวชได้พันบ่อบาย
เมื่อตายโง่กิน ได้เมื่อไร
ควรจะปฏิบัติทางบุญไม่ควรจบนหน้าบาย
เมื่อยามวิบากเกิดบุญได้พันบ่อบาย
จะพาตัวตกต่ำเมื่อเวลาเราตาย
ให้นึกถึงอาตมาแก่ให้มากมาย
เราจะตามประจัญตอนเมื่อเราสิ้นใจ
กระดองดีแกลบเอาไปได้เมื่อไร
ท่านยังบรรพชาสมเป็นลูกผู้ชาย
ทำวเธอยังตัดนึกถึงตัวกลัวตาย
กุศลท่านไม่สิ้นหวังผลสืบสาย
จะได้เป็นแนวทางได้สมกับเป็นชาติไทย
ไม่ได้ตัดสี่ไล่พันเอาไปให้แก่ในไฟ
กระดองดีแกลบเอาไปได้เมื่อไหร่
ดูแลลูกกรีกสองราท่านยังไม่อาลัย
ท่านก็หวังความดีไม่คิดเลยเสียตาย
มาขนางมัทรีท่านยังไม่ผลักไส

ท่านคิดสลัดตัดห่วงเรื่องห่วงตัณห
 ให้แก้ตัดเสียบ้างหนทางตัณห
 หน้อยตันหินหุ้มมันจะคลุมหัว
 ไม่นึกถึงตัวจะตายไม่ว่ากระต่ายกระแต
 พระท่านชี้ให้ฟัง
 อนิจจังมันเป็นทางไม่เที่ยง
 ทุกขังนั้นเขาว่าทุกข์
 อนัตตาเขาว่าสูญเปล่า
 นั้นแหละสังขารมันไม่ใช่ของเรา
 ให้แก้ตัดเสียบ้างหนทางโลกีย์
 เขาจุดพลุกันตึงตึง
 ถ้าว่าหลุดถึงตาทำหลี่
 แกมาเพื่อตัดเหาบ้าโลกีย์
 เขาชี้ทางบุญแก้หัวบาป
 คนยังแกลเวลาตายคงไม่ได้ไปสวรรค์
 ดูแต่พระพุทธรูปเจ้าท่านเหาะรู้เบาะรู้เส
 แกจะหลงนิพพานลูกลืมนิพพานลอย
 แกจะหลงแม่สัดหัวหน้อยจะพลัดแม่ตัว

มุ่งเป็นพระสัมมามิได้หลงเมามาย
 จะมาหลงเต่านาบ้าเม็ดในฯ
 แกไม่นึกถึงตัวว่าแกจะตาย
 เราต้องตายกันเป็นแน่ไม่ว่ามนุษย์คนไหน
 อนิจจังทุกขังฟังคำฉันจะไซ
 มันมีโณมีเอียงมีทั้งเจ็บและตาย
 เราควรจะสร้างความสุขให้ผองใส
 มันเป็นของเปื้อยเน่ามันเป็นหนองภายใน
 แกจะหลงตัณหบ้าหัวฉันทันจะบอกแกให้
 จะหลงรูปจูบสีเขาอยู่ทำไม
 ช่างไม่นึกถึงคราวตาย
 ถ้าว่าหลุดถึงสีทำตาใส
 บอกให้ไปทางดีแกไปไม่ได้
 เขาชี้ทางลามแกก็หัวว่าร้าย
 มาหลงกระตองดักคันทางดีเห็นจะไม่ได้ฯ
 เหตุไรสีแม่มึงทำไมไม่ไปฯ
 ถ้านิพพานไม่ค่อยแกจะโทษเอาใครฯ
 จะวิ่งเข้าฝูงวัวแล้วฝูงควายฯ

ภาคผนวก ข

(ภาพประกอบที่ ๑) การแสดงผลงาน

(ภาพประกอบที่ ๒) การแสดงผลงาน

รูปที่ 1 : การไหว้ครูของฝ่ายชาย (ไสว สุวรรณประทีป)

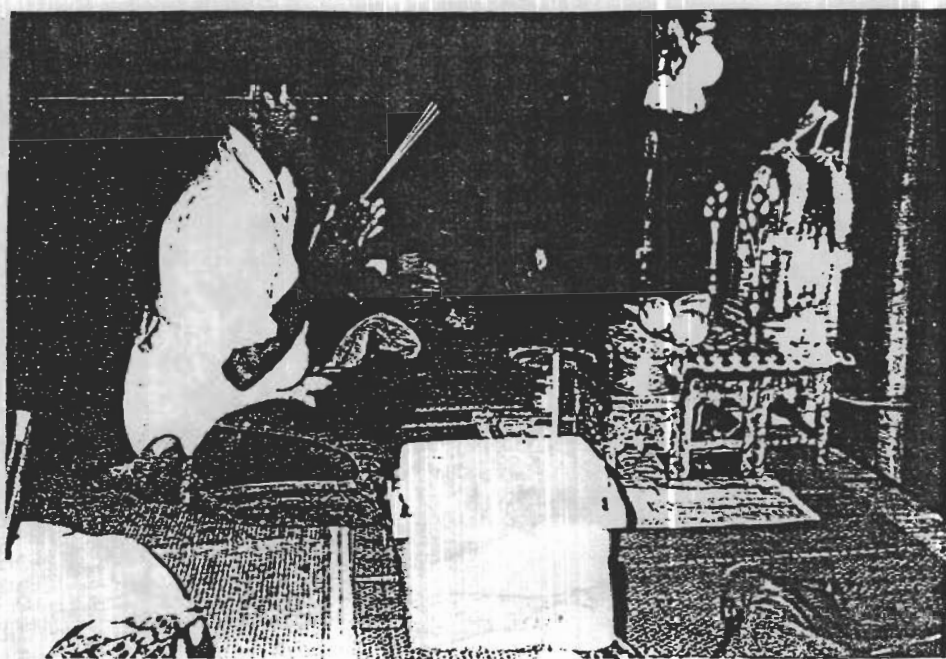
รูปที่ 2 : การไหว้ครูของฝ่ายหญิง (ขวัญใจ ศรีประจันต์)

รูปที่ 3 : การนั่งขับเพียนและยกพานก้านลั่นไห้วครู (นกเอี้ยง เสียงทอง)

รูปที่ 4 : การใช้ภาชนะอื่นแทนพานในการไหว้วครู (ละเมียด รสมี)

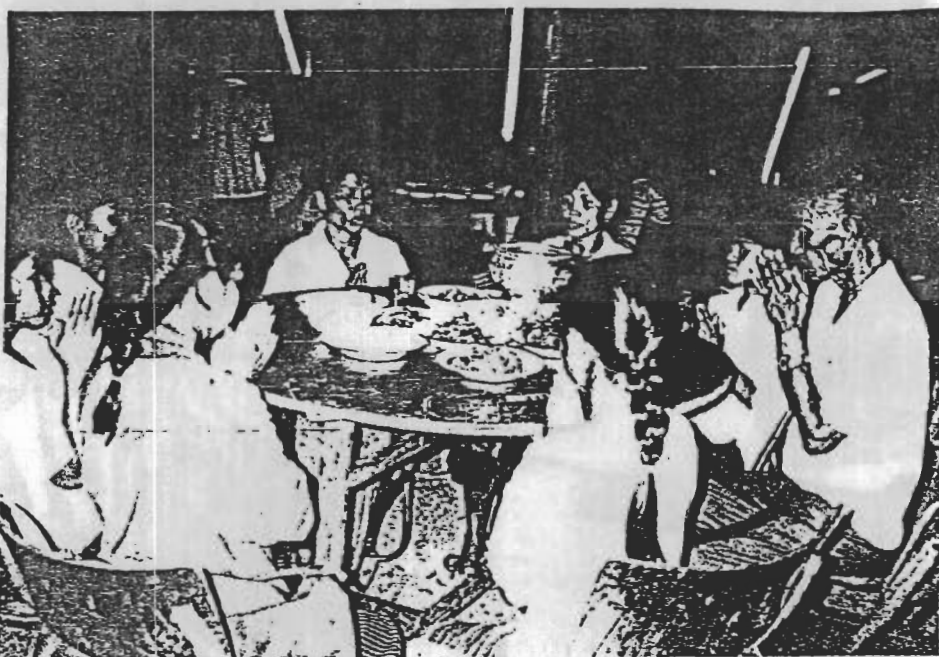
รูปที่ 5 : การบอกกล่าวครูเพลงหรือ "พ่อแก่" ก่อนการเล่นเพลง
(แหยม เพื่อนสุริยา)

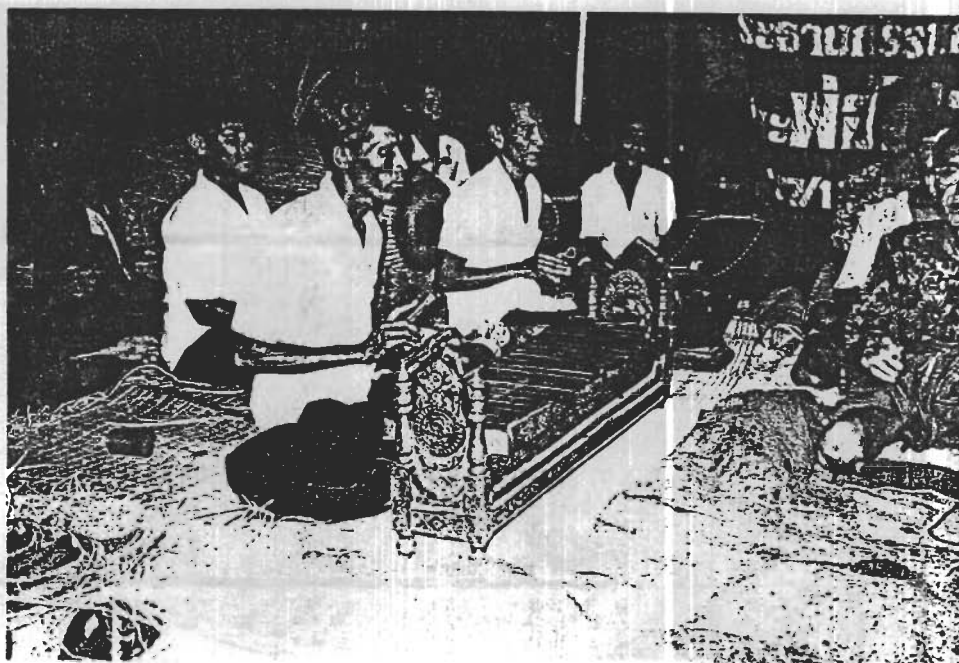
รูปที่ 6 : ชวัญจิต ศรีประจันต์ และชาวคณะกำลังบอกกล่าวครูเพลง
เมื่อปีพายุไต้ฝุ่น

รูปที่ 7 : ขวัญจิต ศรีประจันต์ และชาวคณะทำพิธีไหว้ครูด้านหลังเวที
เพื่อลดขั้นตอนการแสดง

รูปที่ 8 : คณะนกเอี้ยง เสียงทองทำพิธีเชิญครูเพลงมารับอาหารหวานคาว

รูปที่ 9 : การนำวงปี่พาทย์มาบรรเลงประกอบการแสดงของคณะพ่อโสว
และขวัญใจ ศรีประจันต์

รูปที่ 10 : การใช้เครื่องประกอบจังหวะเฉพาะที่จำเป็นในงานที่มีเวลาจำกัด
ของคณะขวัญจิต ศรีประจันต์

รูปที่ 11 : "การรำไซ่ววง" ของคณะขวัญใจ ศรีประจันต์

รูปที่ 12 : "การเต้นไซ่ววง" ของคณะนกเอี้ยง เสียงทอง

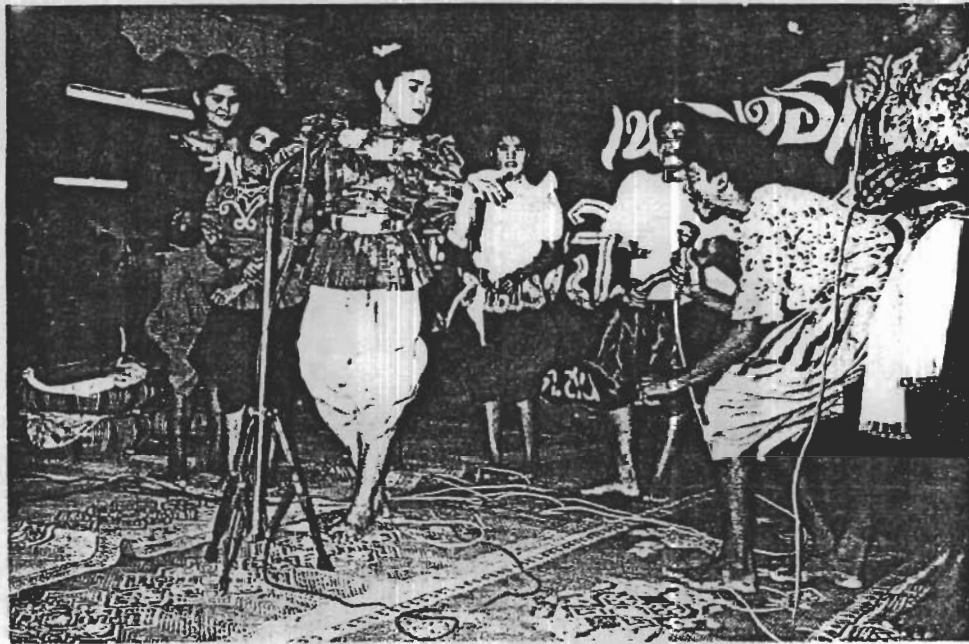
รูปที่ 13 : ไสว สุวรรณประทีป กำลังร้องเพลงออกตัว

รูปที่ 14 : ขวัญจิต ศรีประจันต์ กำลังร้องเพลงออกตัว

รูปที่ 15 : การร้องเพลงแต่งตัวและการเชิญชวนฝ่ายหญิงให้ออกมาเล่นเพลง
ของนายแฮม เพื่อนสุริยา พ่อเพลงของคณะขวัญจิต ศรีประจันต์

รูปที่ 16 : การยั่วเข้าฝ่ายหญิงให้ออกมาประคารมของ ลำลี ศรีประจันต์
(สมเจต อินทร์แซมซ้อย)

รูปที่ 17 : การแสดงท่าทางประกอบการเล่นเพลงบทประพันธ์ของคณะขวัญจิต ศรีประจันต์

รูปที่ 18 : การแสดงทำทางประกอบการเล่นเพลงบทประของคณะขวัญจิต ศรีประจันต์

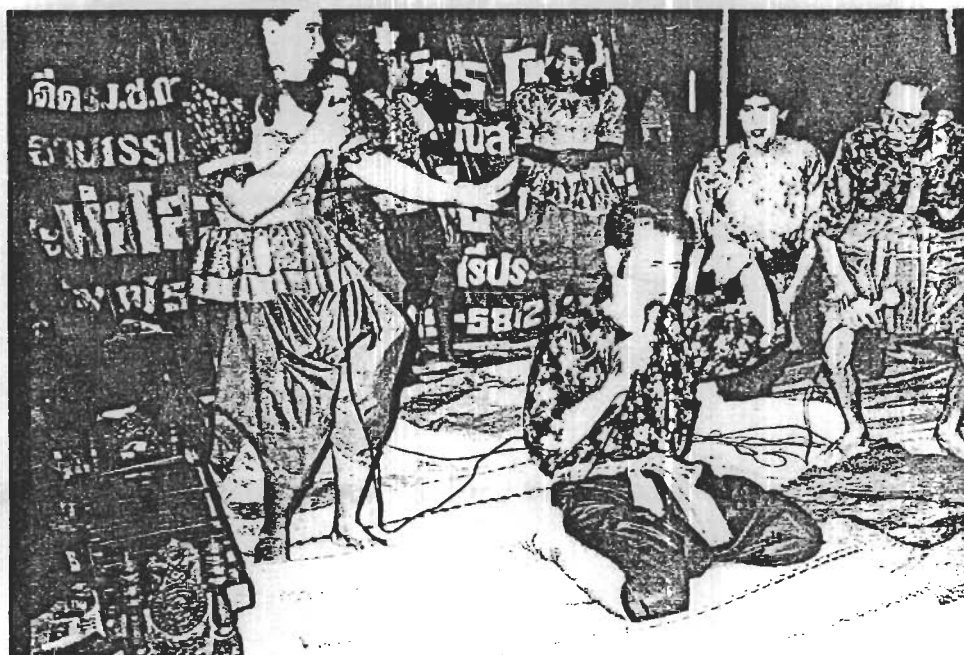
รูปที่ 19 : การแสดงทำเดินเบ็ดเพื่อสร้างความตลกขบขัน ของชาวคณะ
ขวัญใจ ศรีประจันต์

รูปที่ 21 : การเกี้ยวพาราสีของ นายโชติ สุวรรณประทีปกับขวัญใจ ศรีประจันต์

รูปที่ 22 : การแต่งกายและใช้อุปกรณ์ (มีดซึ่งทำจากไม้) ประกอบการเล่นเพลงตับโจร
ของคณะขวัญใจ ศรีประจันต์

รูปที่ 23 : โชติ สุวรรณประทีปกำลังแสดงท่าทางเพื่อสร้างความตลกขบขัน

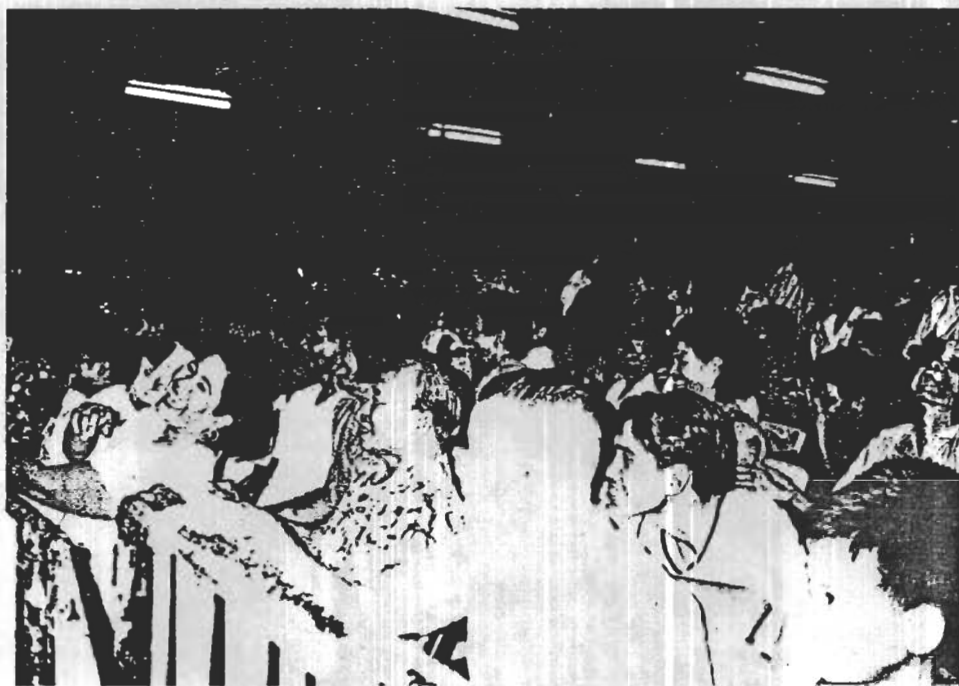
รูปที่ 24 : ชวัญใจ ศรีประจันต์ กำลังปฏิสัมพันธ์กับผู้ชม

รูปที่ 25 : นายไชติ สุวรรณประทีปกำลังแสดงบทบาทโจรและวิ่งหนีขึ้นไปบนกองฟาง

รูปที่ 26 : สาลี ศรีประจันต์กำลังแสดงท่าทางประหลาดเพื่อสร้างความตลกขบขัน

รูปที่ 27-28 : การเล่นเกมบทประเป็นขั้นตอนที่ทำให้ผู้ชมสนุกสนานอย่างยิ่ง

รูปที่ 29 : ขวัญจิต ศรีประจันต์ กำลังขับเพลงอวยพรเจ้าภาพ
(ในรูปกำลังก้มมองรายชื่อเจ้าภาพ)

รูปที่ 30 : นายช่อ (ไม่ทราบนามสกุล, เสียชีวิตแล้ว) กำลังได้รับเงินรางวัล

รูปที่ 31 : ลีลาการรำของขวัญจิต ศรีประจันต์

รูปที่ 32 : การแสดงทำทางและการรำประกอบของชาวคณะ จ.แสงทอง รวมศิลป์
(ปัจจุบันผู้เล่นเหล่านี้อยู่ในสังกัดของคณะลำจวน ส่วนแดง)

รูปที่ 33 : การเล่นเพลงอีแซวโดยใช้สถานที่บริเวณลานบ้าน

รูปที่ 34 : ลักษณะของเวทีสำหรับแสดงเพลงอีแซวส่วนใหญ่จะยกพื้นและมีหลังคา

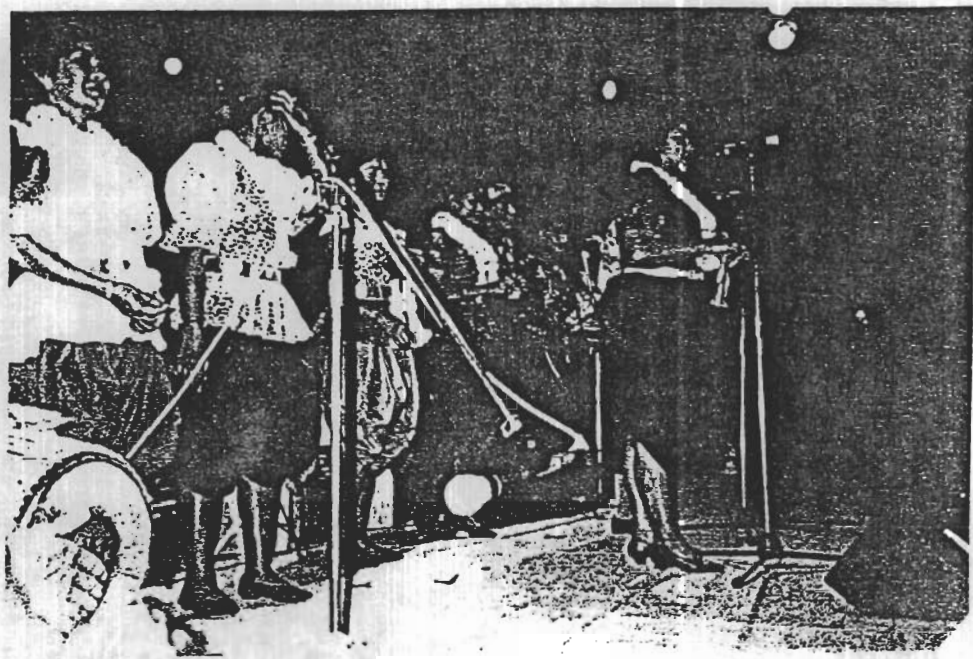
รูปที่ 35 : การแต่งกายของชาวเพลงคณะ ช. รวมศิลป์จะเรียบง่ายและไม่มีพิธีทอ

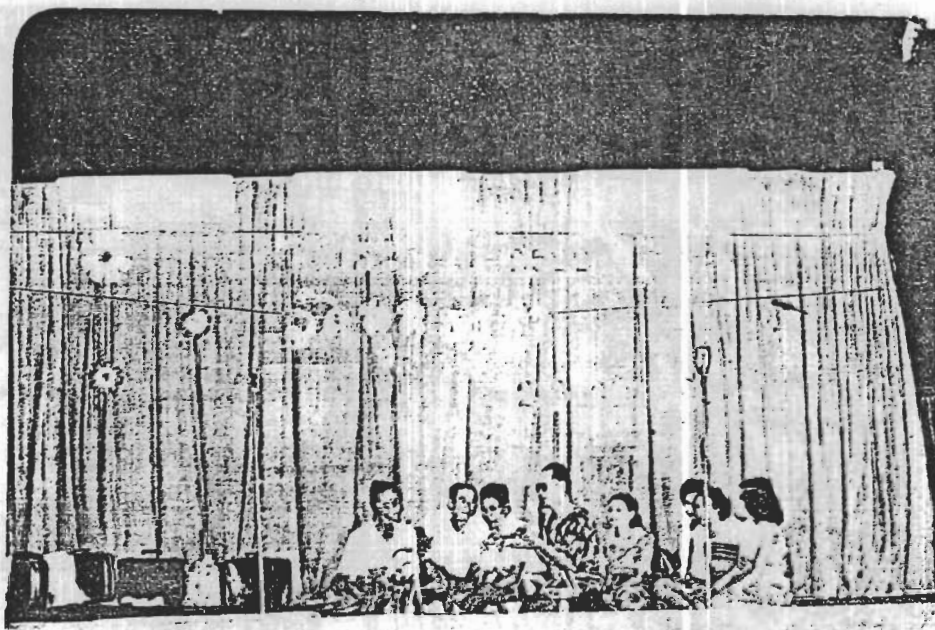
รูปที่ 36 : การแต่งกายด้วยชุดกระโปรงยาว

รูปที่ 37 : การนำเครื่องดนตรีสากลมาประกอบจังหวะและการรำประกอบแบบ
ทางเครื่องวงดนตรีลูกทุ่งของคณะนกเอี้ยง เสียงทอง

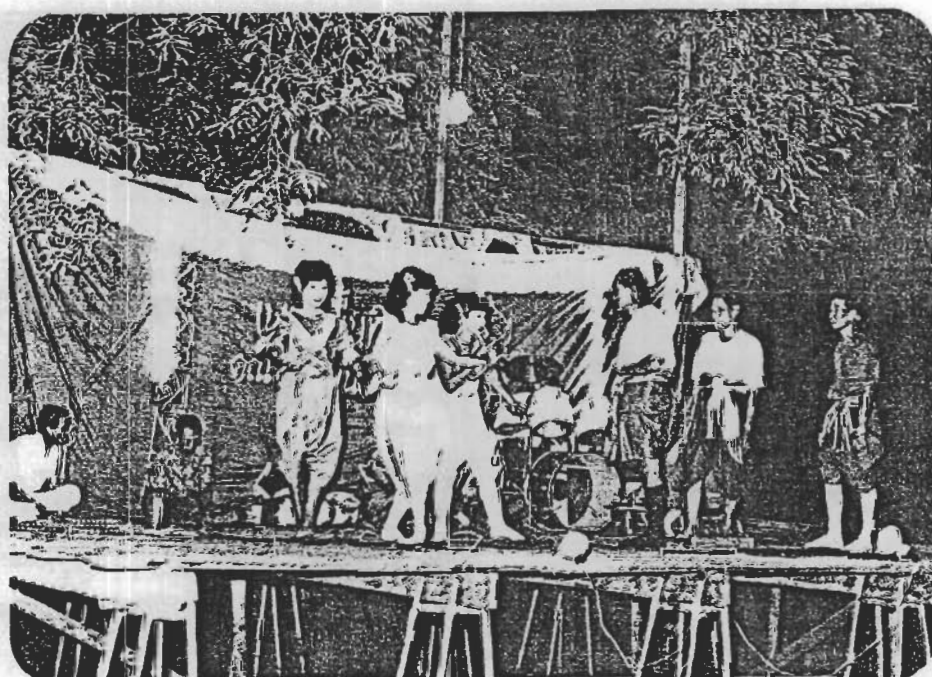
รูปที่ 38 : การปรับรูปแบบการแต่งกายและการแสดงเพลงอีแซว
ของคณะขวัญจิต ศรีประจันต์

รูปที่ 39 : นายเจ้า เพชรมอญ กำลังร้องเพลงไห่วครู

รูปที่ 40 : การเล่นเพลงอีแซวในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา

รูปที่ 41 : ท่วงทำนองการร้องเพลงประของนางลำจวน เกษมสุข
หรือลำจวน สอนแต่ง

รูปที่ 42 : การนำเพลงลูกทุ่งและแตรวงมาประกอบการเล่นเพลงอีแซว
เมื่อ 10 กว่าปีที่ผ่านมา

รูปที่ 43 : คณะ จ.แสงทอง รวมศิลป์ ของนายเจ้า เพชรมอญ กับบทบาทในฐานะ
สิ่งบันเทิงและสื่อมวลชนชาวบ้าน เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมา

รูปที่ 44 : นายไสว สุวรรณประทีป และนางบัวผัน จันทรศรี กำลังเผยแพร่
ศิลปะการแสดงเพลงอีแซวเมื่อปี พ.ศ. 2534

รูปที่ 45 : นายแจ้ เพชรมอญกำลังร้องเพลงพร้อมกับนางปาน เสือสกุล

รูปที่ 46 : นายพร้อม ปานลอยวงศ์กำลังร้องเพลงพร้อมกับนกเอี้ยง เสี่ยงทอง

รูปที่ 47 : สื่การร้องการร่าของนางบัวผัน จันทรศรี ศิลปินแห่งชาติปี พ.ศ.2534

รูปที่ 48 : นายไสว สุวรรณประทีป และนางบัวผัน จันทรศรีกับชาวคณะ

รูปที่ 49 : ผู้สืบทอดเพลงอีแซวรุ่นใหม่ของคณะนกเอี้ยง เสียงทอง

รูปที่ 50 : ผู้สืบทอดเพลงอีแซวรุ่นใหม่ของคณะขวัญจิต ศรีประจันต์

รูปที่ 51 : นายไสว สุวรรณประทีปและนางบัวผัน จันทรศรีครูเพลงอีแซว

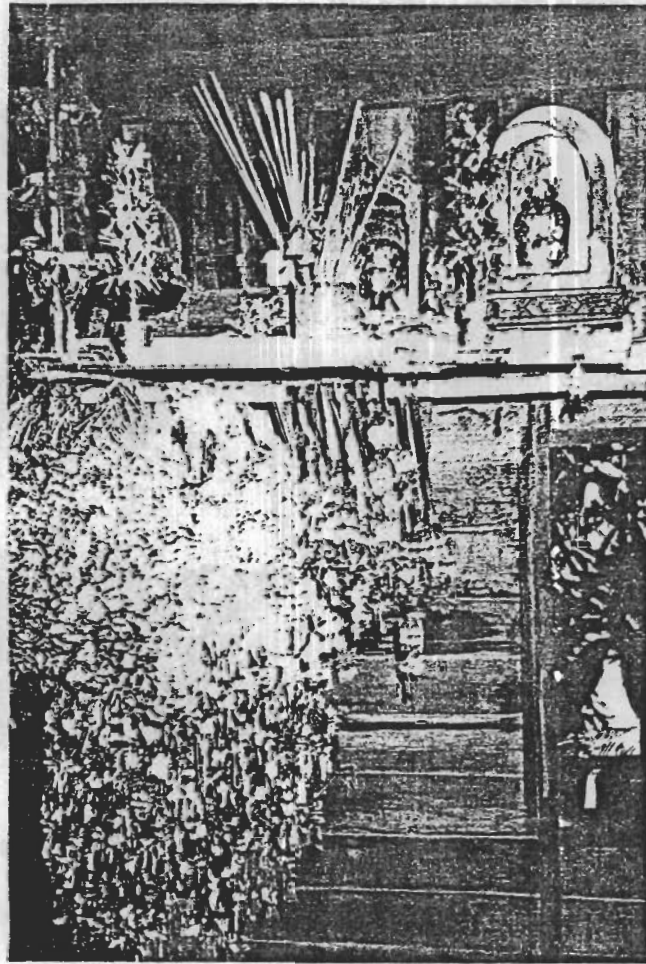
รูปที่ 52 : ลีลาการร้องเพลงเกี้ยวและแก้ของนายข้าม หอมจันทร์และนางละเมียด รสมี

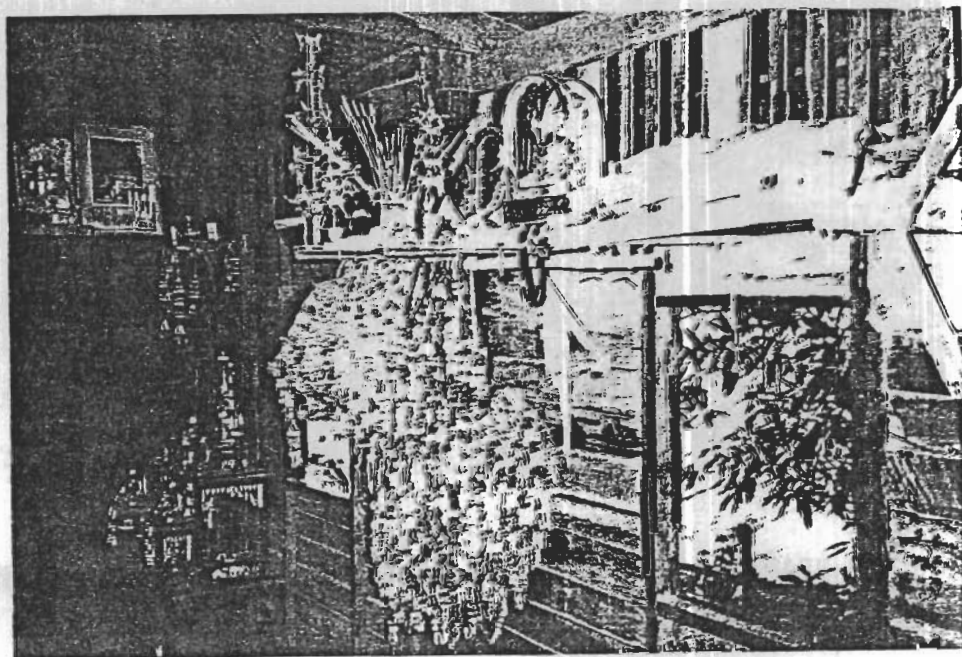
รูปที่ 53 : นายสังเวียน ทับมี และนายสุเชษฐ์ ทับมีกำลังร้องเพลงดับชิงซู
และเพลงดับลักหาพานี่

รูปที่ 54 : นางลำจวน เกษมสุขหัวหน้าคณะลำจวน ส่วนแดงกำลังร้องเพลงออกตัว

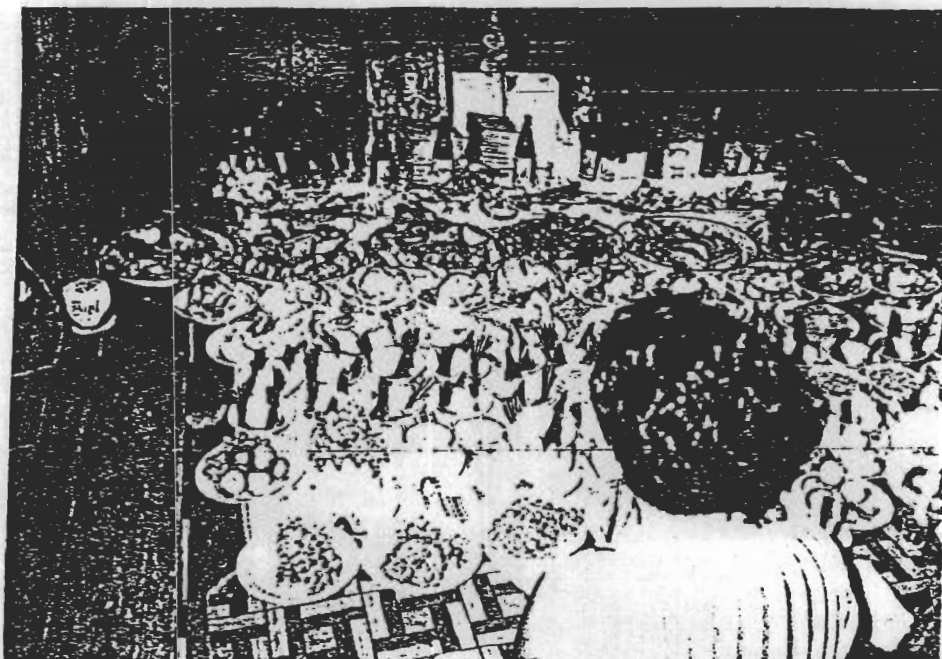

รูปที่ 55-56 : หิ้งบูชาครูเพลง หรือ "น้อแก่" ของนายไสว สุวรรณประทีป
และนางบัวผัน จันทรคีรี

รูปที่ 57-58 : พิธีคำนับครูของคณะนกเอี้ยง เลี้ยงทอง

ประวัติการศึกษา

- ชื่อ นางสาวบัวผัน สุนทรยศ
- การศึกษา ปี 2530 สำเร็จการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สงขลา ปี 2535 สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- การทำงาน ปัจจุบันรับจ้างในตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 4 ที่มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
กรุงเทพฯ ขณะที่กำลังศึกษาได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาควิชาการศึกษาดัน ปีการศึกษา 2533 และ ได้รับทุน
วิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ปี พ.ศ.2535